11. 1. 91

Digitized by Google

DIVI THOMAE AQUINATIS DOCTORIS ANGELICI ORDINIS PRAEDICATORUM

OPERA.

EDITIO ALTERA VENETA

ad plurima exempla comparata, & emendata.

ACCEDUNT

Vita, ſeu Elogium eius a IACOBO ECHARDO diligentiſſime concinnatum, & BERNARDI MARIAE DE RUBEIS in ſingula Opera Admonitiones præviæ.

TOMUS DUODECIMUS

complectens SCRIPTUM in DISTINCTIONES duas ſupra viginti LIBRI QUARTI SENTENTIARUM.

VENETIIS,

MDCCXLIX.

Cudebat IOSEPH BETTINELLI

EX PRIVILEGIO EXCELLENTISSIMI SENATUS.

Digitized by Google

FR. IO. FRAN. BERNARDI MARIAE
DE RUBEIS
ORDINIS PRAEDICATORUM
ADMONITIO PRAEVIA;
in qua

I. Io: Baptiſtæ Pozæ iudicium de nonnullis theſibus, quæ in S. Thomæ Aquinatis operibus habentur. Refutatur.

II. Præcipua, quæ notantur, theologica adſerta: ac primo de uno in Sanctiſſima Trinitate, vel duobus ſpiratoribus. Varia Thomæ dicta conciliantur. Petavii animadverſiones.

III. De theſi, quæ Verbum divinum enuntiat adſumpſiſſe hominem. Quo ſenſu id catholice dictum; quove pro hæreſi, aut errore habendum pro varia hypoſtaſis, & perſonæ acceptione. Petavii ſententia. Nota cenſoria ab Aquinate inuſta.

IV. De benedictione panis euchariſtici & calicis a Chriſto peracta: an ipſa fuerit conſecratio? ſententia multiplex. Genuina, & conſtans mens Divi Thomæ. Æquivocatio tollitur in vocabulo benedictionis. Chriſtophori Matthæi Pfaffii opinatio.

V. De Epiſcopatu: an ſit Ordo a Presbyteratu diſtinctus. An etiam Sacramentum, quod Angelicus Doctor inficiatur. Conſectaria plura. Tridentina Synodus, ac Patrum dogmata, & canones non adverſantur. Ea ad examen quorumdam opinio vocatur, qui putant Diaconos olim, prætermiſſo Presbyteratu, ordinatos fuiſſe Epiſcopos.

VI. Innoxia theſis Thomæ, a Franciſchino Curtio, & ab Io. Antonio Summontio audaciſſime notata, veluti percuſſa anathemate in Concilio Conſtantienſi, vindicatur: refelliturque Scipionis Chriſtophori apologia pro Summontio.

I. VEteres, ac recentiores plures inſequuti ſumus præviis in Admonitionibus ſuperioribus hoſtes, qui theologica nonnulla, ac etiam philoſophica, a Sancto Thoma Aquinate propugnata dogmata, aperto marte oppugnarunt; eademque vel in ſuſpicionem erroris adducere conati ſunt, vel tamquam cenſorio Epiſcoporum & Magiſtrorum iudicio notata reiici oportere, iuſſerunt. Arma ſtraminea, invalidos ictus, irritoſque conatus cohibuimus. Novum genus pugnæ Io. Baptiſta Poza in ſuo Elucidario molitus eſt: bellumque non indicit Sancto Thomæ, ſed codicum Thomæ corruptoribus. Fatetur ille apud Ioannem a Sancto Thoma Diſp. II. de Approbatione doctrinæ eiuſdem Angelici Præceptoris Art. 1. *nullam propoſitionem damnatam e calamo, & mente Sancti Thomæ excidiſſe: ſi qua eſt, a tempore, ab Amanuenſibus, a Typographis invectam eſſe: nolle ſe iudicium ferre, an omnes iſtæ propoſitiones mereantur cenſuram, & quam: ſe tamen nihil ſiniſtrum in Operibus eius, niſi ex depravatione Codicum admittere.*

Pozæ itaque ſi credimus, proſtant in Operibus Thomæ tum manu exaratis, tum prelo editis theſes non paucæ, quæ damnatæ, vel cenſura dignæ videri poſſint.

ſint. Quiſque colligeret; traditas eas ab Auctore fuiſſe; decepto, vel errante: Non ita iudicium ferendum admonet ille, cum temporis lapſu, Amanuenſium imperitia, oſcitantia Typothetarum, codicum certe depravatione, damnata illa, aut damnanda, aut aliena a communi ſenſu Doctorum, irrepere dogmata potuerint. Si bella hæc eſt erga Sanctum Thomam urbanitas, Ioanne a S. Thoma animadvertente; iniuria negari non poteſt, eademque maxima, qua Typographi, editionum curatores, Amanuenſes onerantur.

An vero ita fuerint imperiti Amanuenſes, aut iniquo conſilio ducti, ut Codices, quos manu exarabant, erroribus inquinarent? An ita prelum Typographi erraverit, ut præter ſueta menda, errores etiam non pauci irrepſerint catholicæ fidei parum conſoni? An denique editionum curatores non viderint errata purida, quæ irrepſerant; aut eadem, tametſi noſſent, delere aut corrigere noluerint? Portenta ſunt hæc omnia: ac illud omnium ſane maximum, tot ex codicibus remotioris ævi & ſequioris, tot etiam ex editis exemplis, quæ fere innumera ſunt, neque unum potuiſſe interpolatricis iniquæ manus effugere depravationes!

Age vero: quænam fuerint huiuſmodi, quibus inquinata proſtant Thomæ opera, depravationes? Id genus erratorum verba tua ennunciant, quæ ab imperitis Amanuenſibus, & ab oſcitantibus Typographis proficiſci ſolent. Sed hæc lector quiſque paullo attentior, facillimo negotio valet, aut contextu ponderato, aut ſimilibus locis collatis, corrigere & expungere, vera & genuina lectione reſtituta. Imo vero quæ menda in operibus Thomæ proſtare dicuntur, non ſunt, Auctore Poza, ſolitaria quædam verba, neque brevia periodorum membra: ſunt enim theſes dara opera propugnatæ, rationum momentis munitæ, & emergentibus expeditæ difficultatibus in obiectionum ſolutione. Quis porro audivit umquam, errata id genus, Typographorum oſcitanria, aut imperitia Amanuenſium, aut temporis lapſu, in Auctorum opera irrepere poſſe? An ſerio, an ioco, an alio conſilio hæc protulerit Poza, aliorum eſto iudicium.

Theologicarum huiuſmodi theſium, quæ traditæ propugnatæque a Sancto Thoma in invidiam vocatæ ſunt, egregias adornarunt vindicias Ioannes a S. Thoma, Reginaldus Lucarinus Epiſcopus Civitatis Plebis, Raimundus Capituccus S. R. E. Cardinalis, Vincentius Baronius, aliique inſignes Ordinis Prædicatorum alumni. Præcipua nonnulla dogmata, quæ intruſa & inlata quoquo modo dicuntur, iterum ad examen revocare liceat, ut cenſuræ cenſorumque levitas magis magiſque innoteſcat.

II. (1) Theologica S. Thomæ theſis eſt in primo Sententiarum Libro, Diſt. xi. Qu. i. Art. iv. quam his enunciat verbis: *Non præſumimus dicere, quod Pater & Filius ſpiret Spiritum ſanctum, vel quod ſit ſpirans, vel quod ſit ſpirator: ſed quod ſpirent, & ſint ſpirantes, & ſint ſpiratores*. Quod perinde eſt, ac Patrem Filiumque dici poſſe, aut debere *duos ſpirantes, duoſque ſpiratores*. Notam inurendam putant Cenſores: quod etiam olim Petrus de Alliaco cenſuit anno 1387. in Tractatu contra Ioannem Monteſonum; tum quod hæc ſententia aut opinio videtur adverſa Conſtitutioni I. *de Summa Trinitate, & Fide Catholica*, a Gregorio X. editæ in ſecundo Lugdunenſi Concilio anno 1274. tum quod eamdem Thomas ipſe reiiciendam putavit in prima Summæ Theologicæ parte.

Laudatæ conſtitutionis verba profero: *Damnamus & reprobamus . . . . qui præſumpſerint aſſerere, quod Spiritus ſanctus ex Patre & Filio, tamquam ex duobus principiis, & non tamquam ex uno, procedat*. An catholicæ huic definitioni adverſa fuerit Sancti Thomæ theſis, & ſententia? Toto errat coelo qui id contendat. Animadverre, aliud eſſe in controverſiam vocare, num Pater & Filius ſint *unum principium* Spiritus ſancti, ipſumque *unica ſpirent ſpiratione*: & aliud longe diverſum, an dici poſſint, catholica intacta fide, *duo ſpirantes, duoque ſpiratores*? Ad primum quod attinet, aiens eſt dogma catholicum, quod allatis verbis definit Gre-

Digitized by Google

Gregorius Pontifex: quod eloquiorum divinorum fide, Patrumque traditione illuſtrant orthodoxi ſcriptores.

Fidem eamdem ſanctiſſimam tradit, exponit, vindicat Aquinas in ſuo in primum Sententiarum Librum Commentario loco citato. Inquirit Art. II. *utrum Spiritus ſanctus procedat a Patre & Filio, inquantum ſunt unum?* Egregiam accipe theologicam definitionem: „ Dicendum, quod omnis actus refertur ad duo originaliter:
„ ſcilicet *ad agentem*, & *ad principium actionis*. Agens autem eſt ipſum ſuppoſi-
„ tum, ut homo, vel ignis: & principium actionis eſt aliqua forma in ipſo, ſub-
„ ſtantialis, vel accidentalis. Dico ergo: ly *inquantum* poteſt dicere conditionem
„ agentis, vel principium actionis. Si dicat *conditionem agentis*, vel operantis; ſic
„ procedit Spiritus ſanctus a Patre & Filio, *inquantum ſunt plures*, & inquantum
„ ſunt diſtinctæ perſonæ: quia ab eis pluribus, & diſtinctis procedit. Si autem di-
„ cat *principium actionis*; ſic dico, quod procedit ab eis, *inquantum ſunt unum*.
„ Cum enim operatio non ſit niſi ab uno principio, oportet aliquid eſſe unum in
„ Patre & Filio, quod eſt principium huius actus, qui eſt ſpirare: qui eſt unus,
„ & ſimplex, quo una & ſimplex perſona Spiritus ſancti procedit. " Ita catholice quæſtionem expedierat Aquinas, quam poſtea in Lugdunenſi Concilio credendam proponit Summus Pontifex Gregorius. Uberiore doctrina eamdem explanat, & confirmat Doctor Angelicus Art. III. inquirens: *utrum Spiritus ſanctus procedat a Patre & Filio, inquantum ſunt unum natura?* Diſſertiſſima hæc habet documenta, catholicæ fidei apprime conſona. 1. *Patrem & Filium ſpirare Spiritum ſanctum, inquantum ſunt unum in potentia ſpirativa*. 2. *Procedere Spiritum ſanctum a Patre & Filio, inquantum ſunt unum in eſſentia*. 3. Itemque *in aliqua notione, ſcilicet in communi ſpiratione*.

(2.) Hactenus de fide, quam catholica docet Eccleſia. Emergentem verſat Aquinas quæſtionem Art. IV. inquirens: *utrum Pater, & Filius ſint unus ſpirator*. Ad loquendi dicendique modum quæſtio ſpectat: ac ſpirantes, imo & ſpiratores duos dici poſſe Patrem, & Filium, Thomæ opinio eſt. Integrum profero textum.
„ Actus recipit numerum a ſuppoſitis. (*Quamvis enim actus ſit unus*, ut ait ad
„ I. *tamen quando ſignificatur ut actus egrediens a pluribus ſuppoſitis, oportet quod*
„ *ſignificetur pluraliter*.) Unde etiam *verbum*, ſignificans ſubſtantiam per modum
„ actus, dicitur de pluribus perſonis pluraliter, quamvis ſit eſſentia una: ſicut
„ Ioannis x. *Ego, & Pater unum ſumus*. (Nota verbum illud, *ſumus*.) Actus
„ autem ſignificatur etiam in *verbo*, & *participio*, & in *nomine verbali*: ſed tamen
„ *participium* plus accedit ad ſubſtantiam, quam *verbum*: & adhuc *nomen verba-*
„ *le* magis, quam *participium*. Et ideo non præſumimus dicere, quod Pater, &
„ Filius *ſpiret* Spiritum ſanctum: vel quod ſit *ſpirans*, vel quod ſit *ſpirator*: ſed
„ quod *ſpirent*, & ſint *ſpirantes*, & ſint *ſpiratores*. Quamvis ſit actus unus, quo
„ ſpirant: tamen ſecundum quod unumquodque eorum magis accedit ad ſignifi-
„ candum actum, minus proprie poteſt in ſingulari prædicari. " Digniſſima ſunt animadverſione poſtrema hæc verba, quæ ſummam ad concordiam revocant, quæ varia videntur in hac re Thomæ noſtri adſerta. Addiſcimus 1. proprie dici, & enunciari, *quod Pater & Filius ſpirant*: propterea quod *verbum* magis accedit ad actum. 2. dici quidem poſſe, *Patrem & Filium eſſe duo ſpirantes*, ſed hanc *minus proprie* intelligi enunciationem debere: cum participium recedat ab actu, magiſque ad ſubſtantiam accedat. 3. *minus* adhuc *proprie* dictum illud accipiendum eſſe, *quod Pater & Filius ſunt duo ſpiratores*; eo quia nomen verbale longe minus ad actum, magiſque accedit ad ſubſtantiam.

Definito ſenſu magis minuſque proprio, qui prædictis ineſt enunciationibus; eaque theſi vindicata quæ Patrem & Filium adſerit, ſenſu minus proprio, *ſpiratores duos*; ad inſigne diſcrimen illud exponendum Thomas accedit, quod inter actum ſpirationis, actumque creandi intercedit, ac inter verba, participia, & verbalia nomina, quibus actus illi ſignificantur. Egregii abſolutique Theologi munus

erat,

Digitized by Google

erat, hæc omnia diligentius expendere, ac ſplendidiſſime dilucidare. Ait ille loco
citato ad 2. „ Dicendum, quod *creatio* eſt actus trium perſonarum, non ſecundum
„ quod diſtinctæ ſunt, ſed *ſecundum quod uniuntur in eſſentia*: quia etiam per in-
„ tellectum remota diſtinctione perſonarum, adhuc remanebit creatio. Et ideo di-
„ cimus, quod Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus ſunt *unus creator*, quamvis
„ non dicamus quod ſint *unus creans*: quia nomen verbale plus recedit ab actu,
„ quam participium. Sed *ſpiratio* eſt actus conveniens ſuppoſitis quodammodo, ſe-
„ cundum quod diſtinguuntur: & ideo etiam *in nomine verbali* oportet quod a-
„ ctus *pluraliter* ſignificetur " (minus tamen proprie.) Diſcriminis rationem eam-
dem uberius confirmat Diſt. xxix. Qu. I. Art. iv. ad 2. quæ ipſum permovit,
ut opinaretur, ſpirationis actum, ſive is enuncietur verbo, ſive participio, ſive
nomine verbali, ſalva maiori minorive ſignificandi proprietate, in numero plurium
efferri poſſe, aut debere in Sanctiſſima Trinitate: tum ſcilicet quia ſpiratio, cum
ſit actus, *recipit numerum a ſuppoſitis*; tum quod ipſis quodammodo convenit ſup-
poſitis, *ſecundum quod diſtinguuntur*.

Viam init paullo diverſam in prima Parte Qu. xxxvi. art. iv. ad 7. „ Quidam
„ dicunt, inquiens, quod Pater & Filius, licet ſint *unum principium* Spiritus ſan-
„ cti, ſunt tamen *duo ſpiratores* propter diſtinctionem ſuppoſitorum: ſicut etiam
„ *duo ſpirantes*, quia actus referuntur ad ſuppoſita. Nec eſt eadem ratio de hoc
„ nomine *creatio*: quia Spiritus ſanctus procedit a Patre, & Filio, *ut ſunt duæ*
„ perſonæ diſtinctæ; non autem creatura procedit a tribus perſonis, ut ſunt per-
„ ſonæ diſtinctæ, ſed *ut ſunt unum in eſſentia*. " Paucis collecta ſunt, quæ latiore
calamo tradita leguntur in Commentario in primum Sententiarum librum. Sen-
tentiam, quam eo loco amplexus fuerat Aquinas, ex parte corrigit: „ Sed vide-
„ tur, inquiens, *melius* dicendum, quod quia *ſpirans* adiectivum eſt, *ſpirator*
„ vero ſubſtantivum: poſſumus dicere, quod Pater, & Filius ſunt *duo ſpirantes*
„ propter pluralitatem ſuppoſitorum: non *duo ſpiratores* propter unam ſpirationem. Nam
„ *adiectiva* nomina habent numerum *ſecundum ſuppoſita*; *ſubſtantiva* vero *a ſeipſis* ſecun-
„ dum formam ſignificatam. Quod vero Hilarius dicit, quod Spiritus ſanctus eſt a Patre,
„ & Filio, *auctoribus*; exponendum eſt, quod ponitur ſubſtantivum pro adiectivo. "

Hæc duo Sancti Thomæ loca ſunt, quæ proferre, ac ſi oppoſita forent, pre-
tium operæ non erat: quamquam nec ipſi vertendum eſſet dedecori, ſi provectior
ætate, ac doctior factus opinionem revocaſſet, quam iunior ſecutus fuiſſet. At
plura denique animadvertenda ſunt. 1. Partem illam, quæ *ſpirantes duos* in San-
ctiſſima Trinitate enunciat, poſteriore in loco confirmari ab Aquinate. 2. Partem
alteram de *duobus Spiratoribus* revocari, nulla tamen cenſuræ nota adhibita. 3.
Priore in loco permiſſum, ut *Spiratores duo* dicerentur, minus tamen proprie:
propterea quod nomen verbale, *Spirator*, magis accedit ad ſubſtantiam, quam ad
actum ut *adiacenter* ſignificatum. 4. Loco altero ennunciationem adoptari magis
propriam, cum nomen ipſum verbale iuxta leges grammaticas dici debeat ſubſtan-
tivum, ac nomina ſubſtantiva *a ſeipſis* numerum habeant *ſecundum formam ſigni-
ficatam*. 5. Totum denique in id reduci quæſtionis momentum, num illa enuncia-
tio *duorum ſpiratorum*, utpote minus propria ſupprimi, an permitti debeat? Re-
iicit eam, *melius* conſultus poſteriore in loco; quamquam exempla occurrant apud
Eccleſiæ Patres, quæ alteri favent enunciationi, Hilario dicente: Spiritum ſanctum
procedere a Patre, & Filio, *auctoribus*.

(3.) Diſcrimen illud, quod nomina *adiectiva* inter ac *ſubſtantiva* conſtituit
Aquinas, carpere videtur Dionyſius Petavius. Ad examen voco criticam Viri
doctiſſimi animadverſionem. De illo diſcrimine diligentiore opera Thomas diſſerit
in prima Summæ Theologicæ Parte, Qu. xxxix. art. iii. Textum affero. „ Quæ
„ *ſubſtantive* eſſentiam ſignificant, prædicantur de tribus perſonis *ſingulariter tan-*
„ *tum*, & non pluraliter: quæ vero *adiective* eſſentiam ſignificant, prædicantur de
„ tribus perſonis *in plurali*. Quia nomina *ſubſtantiva* ſignificant aliquid *per modum*
„ *ſub*

„ *ſubſtantiæ*; nomina vero *adiectiva* aliquid *per modum accidentis*, quod inhæret ſub-
„ iecto. (Non ipſa conſideratur res ſignificata, ſed ſignificandi modus.) Subſtan-
„ tia autem, ſicut per ſe habet eſſe, ita per ſe habet unitatem , vel multitudi-
„ nem: unde & ſingularitas, vel pluralitas nominis ſubſtantivi attenditur ſecun-
„ dum formam ſignificatam per nomen. Accidentia autem, ſicut eſſe habent in
„ ſubiecto, ita ex ſubiecto ſuſcipiunt unitatem, vel multitudinem: & ideo in ad-
„ iectivis attenditur ſingularitas, & pluralitas ſecundum ſuppoſita. Hinc in Divi-
„ nis dicimus *tres exiſtentes*, vel *tres ſapientes*, aut *tres æternos*, *& increatos*, *&*
„ *immenſos*, ſi adiective ſumantur: ſi vero ſubſtantive ſumantur, dicimus *unum*
„ *increatum*, *immenſum*, *& æternum*, ut Athanaſius dicit " (in Symbolo , quod eius nomine inſcriptum, vulgatumque eſt.) Par eſt eiuſdem Thomæ doctrina in I. Diſt. xxxix. Qu. 1. arr. IV. ad 2.

Hæc ſunt , quæ alludit Petavius Libro III. de Trinitate Capite IX. num. IX.
„ Haud ſcio, inquiens, an diſcrimen iſtud *adiectivorum*, *ſubſtantivorumque* nomi-
„ num in illis ſymboli verbis locum habeat. Quis enim nomina hæc *æterni*, *o-*
„ *mnipotentis*, *increati*, *immenſi* aliter ab Auctore ſymboli, quam *adiective*, uſurpa-
„ ta eſſe ſibi perſuadeat? Quid autem neceſſe eſt, rem ad tantas anguſtias dedu-
„ cere, ut contra Grammaticorum regulas affirmandum ſit, vocabula iſta eſſe poti-
„ us *ſubſtantiva*, quam *adiectiva*, quæ ſubſtantivorum conditionibus carent, ad-
„ iectivorum habent omnes? Equidem, quod tanti Viri (Sancti Thomæ) ac Theo-
„ logorum cæterorum pace dictum ſit, aliter exiſtimo: non eſſe in illis Athana-
„ ſiani ſymboli, ac ſimilibus Veterum ſententiis differentiam illam interponendam
„ *ſubſtantivi*, vel *adiectivi* nominis. " Quocirca ita loquutum Auctorem ideo cenſet Petavius , ut Arianam hæreſim longe lateque graſſantem fortius profligaret: quæ Trinitatem ex tribus componebat perſonis inæqualibus, & ſubſtantia diverſis, quarum ſingulæ ſingulis conſtabant ut naturis, ita proprietatibus naturæ, & attributis. Quo tamen in loco intactum video a Viro doctiſſimo relinqui diſcrimen illud, quod Aquinas repetit in nominibus adiectivis, & ſubſtantivis ex diverſo ſignificandi modo. Hinc [illegible] poſſe negaverit nemo loquendi rationes varias, quæ in exponendo Sanctiſſimæ Trinitatis myſterio, ut error omnis evitetur, aut uſurpari debeant, aut reiici. Advocari vero pronum foret non modo Patres, qui Arianæ hæreſeos tempore *tres* inficiabantur in Divinis *æternos*, *increatos*, *immenſos*, *omnipotentes*; verum etiam qui ſequiore ætate floruerunt, ut Alcuinum, alioſque, qui iuxta prædictum nominum diſcrimen temperaſſe videntur loquendi modos. Scriptorum quoque ſententiæ occurrunt, quas non ita facile exponas, niſi eodem adhibito diſcrimine: præſtoque exemplum eſt in Sancti Hilarii dicto Lib. II. de Trin. num. 29. *Confitendus eſt Spiritus ſanctus*, *Patre*, *& Filio*, *auctoribus*; nomine iſto adiective uſurpato, non ſubſtantive. Itaque, Petavii pace, haud ambigo fore ut in nominibus adiectivis, & ſubſtantivis, ad Sanctiſſimam Trinitatem translatis, traditum ab Aquinate diſcrimen Theologi quique uſurpare pergant, & tueantur.

III. (1) Alia ſequuntur eiuſdem Sancti Thomæ loca, quæ veluti pugnantia, ac ſi in eorum altero cubet error, in medium proferuntur ab adverſariis. In tertio Sententiarum Libro Diſt. VI. *opinionem* quamdam refert Petrus Lombardus, quæ ad mittebat, tum *Filium Dei aſſumpſiſſe hominem*, tum in Chriſto *duas eſſe hypoſtaſes aut duo ſuppoſita*, non vero *perſonas duas*. Apud veteres Patres, ſive qui ante, ſive qui poſt hæreſim Neſtorianam ſcripſere, haud raro dictum legimus, aſſumptum hominem a Filio Dei. Homo ſi accipiatur pro humanitate *in concreto*, ut inquiunt, ſive pro humanæ naturæ individuo, corpore quidem & anima rationali conſtante, propria tamen non affecto perſonalitate, obtruditur nihil, quod ab orthodoxa fide abhorreat.

(2.) Addit allata opinio hypoſtaſim quamdam, quæ non ſit perſona. Hanc Divus Thomas expendens in Commentario Qu. I. art. II. *Sciendum*, ait, *quod prima opinio non eſt hæretica*. Reiiciendam utique illam iubet, ut infra dicen-

cendum: nihilominus putabat, notam hæreſeos haud illi inurendam eſſe ; propterea quod ponebat, *quod erat facta unio ſecundum hoc , quod perſona Verbi incepit eſſe illa ſubſtantia* (ſeu illa hypoſtaſis , ex anima rationali & humana carne compoſita:) unde non admittebat , *hominem unitum accidentaliter* Filio Dei , *ut tunicam hominis*, quod adſeruit Dioſcorus : *neque per modum aggregationis , ſicut lapidem lapidi in acervo*: neque *aliquo accidente , ſicut homo unitur Deo per amorem, vel gratiam*, quod Neſtorius commentus eſt. Id in Aquinate reprehendendum, iam olim notavit Petrus de Alliaco loco ſuperius citato.

Alia mens eſſe videtur Præceptoris Angelici in tertia Parte Qu. II. art. VI. „ Quidam conceſſerunt, inquientis, *unam Chriſti perſonam*: ſed poſuerunt *duas hypoſtaſes* , ſive *duo ſuppoſita*; dicentes, hominem quemdam compoſitum ex anima „ & corpore, a principio ſuæ conceptionis eſſe aſſumptum a Dei Verbo. Et hæc „ eſt *prima opinio* , quam Magiſter ponit in ſexta Diſtinctione Tertii Libri Sen„ tentiarum... Et incidit *in hæreſim Neſtorii* ... quia idem eſt ponere *duas hypo„ ſtaſes*, vel *duo ſuppoſita* in Chriſto, quod ponere *duas perſonas*, ut ſupradictum „ eſt (art. III.) Et ſi fiat vis in nomine *Perſonæ* , conſiderandum eſt quod et„ iam Neſtorius utebatur unitate perſonæ propter unitatem dignitatis & honoris: „ unde etiam Quinta Synodus definit anathema in eum, qui dicit *unam perſonam „ ſecundum dignitatem, & honorem , & adorationem*, ſicut Theodorus & Neſtorius „ inſanientes conſcripſerunt ... Unde etiam *prima opinio*, quæ ponit *duas hypoſta„ ſes* , non eſt dicenda opinio , ſed *hæreſis* in Conciliis ab Eccleſia damnata . “ Paucis verbis rem eamdem complectitur Qu. IV. art. IV. *Unde prima opinio* , inquiens , *quæ ponitur in ſexta Diſtinctione Tertii Libri Sententiarum , concedit hominem eſſe aſſumptum : ſed illa opinio erronea eſt, ut ſupradictum eſt*.

Reiectam vides ab Aquinate opinionem illam, quæ unam in Chriſto perſonam fatebatur, ſed hypoſtaſes duas duoque ſuppoſita diſtinguebat: eamdemque cenſura notatam, tamquam *erroneam*, & *incidentem in hæreſim Neſtorii* : neque demum *opinionem* dicendam eſſe, ſed *hæreſim in Conciliis damnatam*. Locus igitur alter , in quo animadvertit Thomas, hanc *opinionem non eſſe hæreticam* , vitio laboret oportet: quod non exciderit ex calamo Thomæ „ Auctore Poza , ſeu quod intexerint imperiti Amanuenſes, aut oſcitantes Typographi.

(3) Quam varia ſunt hominum ingenia ! Locum ex Commentario deſumptum carpit Poza: locum alterum ex tertia Parte notat Petavius. Verba eius ſunt Libro IV. De Incarnat. Capite XII. num. III. „ Mirum eſt , S. Thomam ſic prio„ rem opinionem interpretari , uti duas hypoſtaſes ab illa totidem naturis aſcribi „ velit, non duas perſonas. Atqui Neſtoriana hæc erat blaſphemia , duarum hy„ poſtaſeon coniunctionem in Chriſto ponere : quam ſi prima opinio defenderet , „ non eam probaret, vel de ea ſaltem dubitaret Magiſter ; ſed ſine hæſitatione , „ ac continuo damnaret. Non igitur exiſtimandum eſt, primæ iſtius auctores ſen„ tentiæ, hominem illum ex anima & carne prius ratione conflatum, quam cum „ Verbo & in Verbo ſubſiſtentem, eſſe hypoſtaſim arbitratos eſſe: ſed individuam „ aliquam naturam, quæ ante ſpectari in ſe debeat ſuis ex partibus coagmentata, „ & exiſtens, quam unita Verbo.“ Et num. IV. „ Merito reiicitur opinio prima , „ ſi duæ in Chriſto ponuntur hypoſtaſes, ita ut vox, *hypoſtaſis*, communi & Græ„ corum uſu Patrum detrita ſignificatione ſumatur. Cæterum ſi non hypoſtaſis pro„ prie dicta homo ille cum Verbo iunctus intelligitur, ſed ſubſtantia aliqua indivi„ dua, & naturam perfectam habens, non eſt pœnitenda. “

Hic opinionis illius primæ ſi fuerit ſenſus, cur de ea ſaltem dubitavit Magiſter? Conſtat quippe fide catholica, individuam naturam humanam adſumptam a perſona Verbi divina fuiſſe. ÆEvo illo exſtitiſſe Theologos, qui hypoſtaſim vel ſuppoſitum , veluti quid medium intelligerent inter perſonam , & naturam individuam , agnovit etiam S. Bonaventura ibid. Qu. I. in Concl. ubi adnotat, primæ illius opinionis Auctores *duo* adſeruiſſe *ſuppoſita* in Chriſto, *duaſque res* , ac duas hypoſtaſes :

ſtaſes: *veluti quæ tenent medium inter dualitatem naturæ*, *& dualitatem perſonæ*. Hinc tria in homine diſcernebant illi, ſcilicet naturam humanam individuam, hac anima rationali & carne hac conflatam: hanc deinde naturam individuam, hypoſtaſi quadam aut ſubſiſtentia affectam, factamque ſuppoſitum: eamdem denique perſonam. Favent interpretationes Petri de Tarentaſia, & Ricardi de Mediavilla apud Dionyſium Carthuſianum: ipſeque Dionyſius ſic ait: „ *Prima* ſententia eſt „ eorum qui dicunt, in ipſa Verbi Incarnatione *hominem quemdam*, ex anima ra- „ tionali & humana carne conſtitutum.... Et *ille homo* cœpit eſſe Deus: non qui- „ dem natura Dei, ſed *perſona Verbi*. Et Deus cœpit eſſe *homo ille* ... ideſt cœ- „ pit eſſe quædam ſubſtantia, ex anima rationali & humana carne *ſubſiſtens* .... „ Et dicunt, *illum hominem* ex anima rationali & humana carne *ſubſiſtere*. “ Patet quammaxime, primæ opinionis auctores id utique voluiſſe, ut Verbum divinum non adſumperit perſonam humanam, ſed neque individuum tantum naturæ humanæ: hanc vero, & individuam, & ſubſiſtentem ſuæ perſonæ coniunxerit. Quo ſenſu reiecto, opinio prima differret nihil ab altera, quam Magiſter Sententiarum veluti diſtinctam affert: quippe quæ enunciabat, *perſonam Verbi*, *quæ antea ſimplex erat*, *per Incarnationem factam eſſe compoſitam ex divinitate*, *& ex humanitate* (ſine dubio individua) vel *perſonam Verbi*, *quæ in una tantum natura* (divina) *exiſtebat*, *in duabus poſt unitionem*, *& ex duabus ſubſtitiſſe naturis*, (divina, & humana, utraque individua.)

(4.) Opinionem priorem illam vocat ad examen S. Thomas in Commentario, cum iunior eſſet; ac tertia Parte Summæ Theologicæ, ætate provectus. Utroque in loco eam reiicit, ac multiplici profligat ratione: ac una diverſitas eſt in cenſuræ nota, qua ſit eadem configenda. In Commentario ſic habet. „ *Prima opinio* „ ponebat, quod erat facta unio ſecundum hoc, quod perſona Verbi incepit eſſe „ *illa ſubſtantia* (individua, & ſubſiſtens, quæ dicitur homo ille, ut infra) quod „ quidem *non eſt intelligibile*, ut duorum unum fiat alterum, niſi per converſio- „ nem unius ad alterum: imo *impoſſibile eſt*, ut prius dictum eſt (art. 1.) & id- „ deo *non* ſuſtinetur. “ Tametſi vero ea ſuſtineri non debeat opinio, utpote quæ unionem *non intelligibilem*, *imo impoſſibilem* obtruderet; nihilominus cenſebat Commentator Thomas, reiiciendam eam non eſſe veluti *hæreticam*. Quod ait, inſtituto examine, his rationum momentis ſuadere nititur. „ Quod habet eſſe comple- „ tum, *in quo ſubſiſtit*, non poteſt uniri alteri (completo) niſi tribus modis. „ Vel *accidentaliter*, ut tunica homini ... vel *per modum aggregationis*, ſicut lapis „ lapidi in acervo: vel *aliquo accidente*, ſicut homo unitur Deo per amorem, vel „ gratiam. Et neutra harum eſt unio *ſimpliciter*, ſed *ſecundum quid*: quarum pri- „ mam poſuit *Dioſcorus*, alteram *Neſtorius* .... Sciendum tamen, quod *prima opi-* „ *nio* nullum prædictorum modorum unionis ponebat: unde *non eſt hæretica*. Sed „ ponebat, quod erat facta unio ſecundum hoc, quod perſona Verbi incepit eſſe „ illa ſubſtantia (natura humana individua, & ſubſiſtens) quod quidem *non* „ *eſt intelligibile*. “ Hac de re luculentiſſime diſſeruerat in articulo ſuperiore ad 3. Verba eius haud licet præterire. „ Sciendum tamen eſt, quod *prima opinio*, quam- „ vis poneret *duas hypoſtaſes*, non tamen *diverſas perſonas* poſuit. Ex hoc enim „ quod *perſona* eſt individuum rationalis naturæ, quæ eſt *completiſſima*, & ubi ſtat „ tota intentio naturæ; habet, quod ſignificet completiſſimum *ultima completione*, „ poſt quam non eſt alia: unde cum poneret *hominem aſſumptum* unitum Verbo, „ non dabat ei rationem *perſonæ*; dabat ei tamen rationem *hypoſtaſis*, inquantum „ erat *ſubſiſtens*. Nec tamen ponebat, quod *homo ille* uniretur divinæ perſonæ *in* „ *accidente*: quia ſic non diceret, quod prædicaretur quid, ſed quod eſſet acciden- „ taliter unitum .... Sed ponebat, quod *perſona* Verbi eſſet illa *hypoſtaſis*: quod tamen *non eſt intelligibile*. “

Sibi ſemper conſtat, neque anceps eſt umquam Aquinas in ea reiicienda, ac profliganda opinione. Cenſuram hæreſeos, qua abſtinet in Commentario, inurere

videtur in tertia Summæ Theologicæ Parte . Vocabula perſonæ , & hypoſtaſis diligentius expendit Qu. 11. art. 3. & 4. docetque: *Perſonam ſuper hypoſtaſim non addere, niſi determinatam naturam, ſcilicet rationalem:* adeoque *idem eſſe*, *attribuere propriam hypoſtaſim humanæ naturæ in Chriſto*, *& propriam perſonam*: & in Conciliorum denique definitionibus, quibus Neſtoriana hæreſis condemnatur, perinde in Chriſto reiectas legi *duas perſonas* , atque *duas hypoſtaſes* aut *duas ſubſiſtentias* . Hinc opinionem illam , quam in Commentario exiſtimabat , notari haud oportere veluti *hæreticam*, reiicit hoc loco tamquam *erroneam*, & *incidentem in hæreſim Neſtorii*, & in *hæreſim in Conciliis ab Eccleſia damnatam*.

An ergo inter ſeſe ita pugnantia hæc duo loca fuerint, ut ambo Divo Thomæ attribui pudeat , ac prior Commentarii locus depravatrice manu vitiatus dici debeat? At ſane potuit Aquinas, loco in altero opinioni ſæpe dictæ notam hæreſeos inurere, ab eaque abſtinere in altero , quin poſtea exceſſerit, ac partibus egregii Theologi prius defuerit . Quinimo dixerim , ab Angelico Præceptore vel in ipſa tertia Parte Summæ Theologicæ non tam opinionem illam veluti *hæreſim Neſtorii* notari, quam potius *erroneam*, *& incidentem in hæreſim* : quas utique cenſuras, notaſque norunt periti Theologi a *propoſitione hæretica* longe diverſas. Res hæc ut innoteſcat, verba eius, quæ habentur Qu. XVI. art. 1. diligentius excutienda propono. „ Alii concedunt hanc propoſitionem (*Deus eſt homo*) cum veritate u-
„ triuſque termini ; ponentes , Chriſtum & verum Deum eſſe , & verum homi-
„ nem: ſed tamen veritatem prædicationis non ſalvant . Dicunt enim , quod ho-
„ mo prædicatur de Deo per quamdam coniunctionem vel dignitatis , vel aucto-
„ ritatis, vel etiam affectionis, aut inhabitationis : & ſic poſuit *Neſtorius* Deum
„ hominem eſſe, ut per hoc nihil aliud ſignificetur , quam quod Deus eſt homi-
„ ni coniunctus tali coniunctione , quod homo inhabitetur a Deo , & uniatur ei
„ ſecundum affectum, & ſecundum participationem auctoritatis , & honoris divi-
„ ni. Et *in ſimilem errorem incidunt* quicumque ponunt *duas hypoſtaſes* , vel *duo*
„ *ſuppoſita* in Chriſto : quia *non eſt poſſibile intelligi* , quod duorum quæ ſunt ſe-
„ cundum ſuppoſitum vel hypoſtaſim diſtincta , unum proprie prædicetur de alte-
„ ro ; ſed ſolum ſecundum quamdam figurativam locutionem , inquantum in ali-
„ quo coniunguntur; puta ſi dicamus Petrum eſſe Ioannem, quia habent aliquam
„ coniunctionem ad invicem. " Idem, quod hoc loco, legitur etiam in Commentario momentum rationis : *quia non eſt poſſibile intelligi*, *quia non eſt intelligibile* . Eamque demum opinionem , quam iunior Commentator notare *hæreticam* noluit ob adſertam ſubſtantialem coniunctionem, licet modo quopiam *non intelligibili* expoſitam; veluti *erroneam* Theologus provectus reiicit: neque tamen vocat eam *hæreſim Neſtorii* , ſed *incidentem* in errorem aut hæreſim *ſimilem* Neſtoriano iniquo commento. Bene, & optime cohærent omnia.

IV. (1.) Thomam noſtrum pergunt Adverſarii committere cum Synodi Tridentinæ Patribus. Pluribus in locis docet ille, Chriſtum Dominum non alio modo , nec aliis verbis benedixiſſe panem & vinum , dum Euchariſtiæ Sacramentum inſtituit, quam conſecratione, ac illis utique verbis, *Hoc eſt corpus meum* . Docent vero Tridentini Patres Seſſione XIII. capite 1. *inſtitutum* a Redemptore noſtro Ieſu Chriſto in ultima cœna Sacramentum Euchariſtiæ , cum *poſt panis & vini benedictionem*, ſe ſuum corpus præbere & ſanguinem diſertiſſimis illis verbis teſtatus eſt, *Hoc eſt corpus meum*. Hanc Synodi doctrinam ab Aquinatis opinione diſſentientem aiunt. 1. quod a conſecratione diſtinguitur benedictio. 2. quod conſecratio illis verbis, *Hoc eſt corpus meum*, a Chriſto peracta innuitur; alio vero diverſoque ritu benedictio.

Nodum in ſcirpo quærunt, qui hæc obiiciunt . Mens Præceptoris Angelici diligentiore opera ſcrutanda eſt, multiplex Doctorum opinio proponenda , allegandi Patres Eccleſiæ qui favent Aquinati, æquivocatio tollenda quam præfert vocabulum benedictionis, caſtigandi demum qui cœnam euchariſticam exponentes , Iu-

dæo-

dæorum traditionibus nimium adhærent. De conſecrationis forma agit Aquinas in quarto Sententiarum Libro Diſt. VIII. Qu. II. art. I. & in Summæ Theologicæ tertia Parte Qu. LXXVIII. art. I. Utroque in loco Matthæi verba opponit, quæ habentur capite XXVI. *Cœnantibus illis, accepit Ieſus panem, & benedixit, & fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum.* Quibus confici videtur, conſecratum fuiſſe a Ieſu Chriſto panem, antequam verba illa proferret, *Hoc eſt corpus meum.*

Aquinatis reſponſum accipe, quod in Commentario legitur: „ Circa hoc eſt
„ *quadruplex* opinio. Quidam enim dixerunt, quod Chriſtus qui habet poteſtatem
„ excellentiæ in Sacramentis, *abſque omni forma*, virtute divina confecit: & poſtea
„ verba protulit, ſub quibus alii deinceps conſecrarent. Et hanc opinionem tan-
„ git Innocentius (III.) dicens: *Sane dici poteſt, quod Chriſtus virtute divina con-*
„ *fecit, & poſtea formam expreſſit, ſub qua poſteri benedicerent.* Sed hoc non vide-
„ tur conveniens: quia in textu Evangelii dicitur, *Benedixit*: quod aliquibus ver-
„ bis factum eſt. Innocentius autem loquitur, opinionem narrando, vel tangendo
„ ordinem quo virtus conſecrationis a Chriſto, in quo primo erat, ad verba deri-
„ vata eſt. Et ideo alii dicunt, quod confecit quidem ſub aliqua verborum for-
„ ma, non autem ſub his, ſed *ſub aliis verbis ignotis.* Sed hoc etiam videtur in-
„ conveniens: quia Sacerdos his verbis conficiens, ea profert ut tunc a Chriſto pro-
„ lata: unde ſi tunc eis non fiebat confectio, nec modo fieret. Et ideo alii di-
„ cunt, quod confecit *ſub eiſdem* verbis, ſed ea *bis protulit*: primo *tacite* cum *be-*
„ *nedixit*, ſecundo *aperte* cum diſtribuit, ut formam conſecrandi aliis traderet. Sed
„ hoc etiam videtur inconveniens, quia non proferuntur a Sacerdote, conſecrante
„ in perſona Chriſti, ut in occulto prolata: non enim benedixit dicens, *Hoc eſt*
„ *corpus meum*; ſed dedit dicens, *Accipite &c.* Et ideo alii dicunt, & *melius*, quod
„ Chriſtus ea ſemel tantum protulit, & eis prolatis conſecravit, & formam con-
„ ſecrandi dedit. Hoc enim participium, *dicens*, non importat concomitantiam ſo-
„ lum ad hoc verbum, *dedit*; ſed ad hoc cum aliis prædictis, ut ſit ſenſus: *dum*
„ *benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis, hæc verba protulit, accipite &c.* Vel ſe-
„ cundum quoſdam, Evangeliſta non ſervat ordinem verborum, quo a Domino
„ prolata fuerunt. Ordo enim fuit talis: *accepit panem, & benedixit dicens, Ac-*
„ *cipite &c.* “ Quatuor eaſdem ſententias refert in tertia Parte: duplicemque recenſet modum quartæ opinionis, ipſumque amplectitur, qui *concomitantiam* invehit *verborum prolatorum ad ea, quæ præcedunt.*

(2.) Opinionem primam exhibet Innocentius III. Libro IV. Myſteriorum evangelicæ legis capite VI. Tribuitur altera Odoni Cameracenſi Epiſcopo, in Expoſitione Sacri Canonis diſt. III. Tomo XXI. Lugdunenſis Bibliothecæ Patrum: qui tamen quemadmodum diſertiſſime tradit, Chriſtum *benedictione* ſuum corpus feciſſe, ita minime prodit, an ſigno, an verbis, & quibuſnam benedictio illa peracta fuerit. Tertiæ auctor eſt Stephanus Eduenſis Epiſcopus, de Sacramento Altaris capite XIV. Tomo XX. Bibliothecæ Patrum. Quartam denique refert loco citato Innocentius III. In eo præcipua ſtat ſumma eius, ut Chriſtus panem effecerit corpus ſuum verbis illis, *Hoc eſt corpus meum*; eademque verba ad ipſam pertineant panis benedictionem: ſive demum ea protulerit Chriſtus ante fractionem eiuſdem panis, ſive eodem tempore quo panem frangebat, dabatque diſcipulis ſuis.

Opinio ſequitur S. Bonaventuræ in eodem Sententiarum Libro IV. Diſt. VIII. Art. II. Qu. III. ad I. ubi ſic ait: „ Ad illud quod obiicitur, quod prius *benedi-*
„ *xit*: dicendum, quod *benedictio illa non fuit conſecratio*, ſed fuit quædam præpa-
„ ratio, vel magis quædam orationis, ſive gratiarum actionis præmiſſio; in qua o-
„ ſtendit nobis, nullum cibum attrectandum, niſi prævia benedictione. Unde mos
„ eſt eccleſiaſticorum virorum, ad omnem cibum præmittere benedictionem. “
Hanc plerique Theologorum amplectuntur opinionem, quæ panis benedictionem

diſtinguit a conſecratione: ſed alii tamen conſecratum a Chriſto panem exiſtimant ante fractionem panis, alii poſt panem fractum, dum illum Salvator diſtribueret diſcipulis ſuis.

Favere videtur textus græcus, in quo verbum illud, *benedixit*, participio aoriſto effertur apud Matthæum capite XXVI. verſ. 26. *εὐλογήσας*: quod reddi ſolet per præteritum pluſquam perfectum, *cum benedixiſſet*. Ipſe latinus Interpres ſignificatione præteriti utitur capite VI. Ioannis verſ. 11. *Accepit ergo Ieſus panem*, *καὶ εὐχαριστήσας*, *& cum gratias egiſſet*, *diſtribuit diſcumbentibus*: itemque Actor. capite XXVII. verſ. 35. *Sumens panem* Paulus, *κλάσας*, *cum fregiſſet*, *capit manducare*. Verum enimvero candido fatetur animo Franciſcus Sylvius, cui maxime arridet S. Bonaventuræ opinio, non pauca in ſacris litteris loca reperiri, ubi ſimiles aoriſti per præteritum imperfectum reddendi ſunt. Matthæi capite XXVI. verſ. 25. legimus: *ἀποκριθεὶς*, *reſpondens autem*, ſeu *cum reſponderet Iudas*, *qui tradidit eum*, *dixit &c.* Actorum capite III. verſ. 3. *ἀτενίσας*, *intuens autem*, ſeu *cum intueretur in eum Petrus cum Ioanne*, *dixit &c.* Hæc ſunt appoſitiſſime dicta. Habeant vero, per me licet, illi participiorum aoriſti ſignificationem temporis præteriti pluſquam perfecti; adhuc integra ſibi conſtat Thomæ ſententia, ac ſenſus eſt: Redemptorem accipientem panem, cum Deo gratias egiſſet, ipſumque benedixiſſet panem, atque benedicendo conſecraſſet per ea verba, *Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum*, tum demum fregiſſe ipſum, ac dediſſe diſcipulis ſuis.

(3.) Hanc in aliis locis mutaſſe Thomam ſententiam, Reginaldus Lucarinus innuit in Manuali Thomiſticarum controverſiarum concluſ. XIV. Commentarium Sancti Doctoris refert in Matthæum: quem lippis oculis & caligantibus legerit Lucarinus oportet, cum eadem recenſeatur, confirmeturque opinio. Verba eius accipe. „ *Melius* dicitur, quod ſemel dixit, & non bis, & in his verbis conſecra„ vit. Unde debet ita legi, quod illud quod dicitur, *ait* (accipite & comedite, „ hoc eſt corpus meum) referatur *ad præcedentia* " ad illud nempe, *benedixit*, ac illud *fregit*, & illud, *deditque diſcipulis ſuis*. Luculentiora profero, quæ habeantur in Commentario in Epiſtolam I. ad Corinth. capite XI. ver. 24. Textus eſt: *Accepit panem*, *& gratias agens fregit*, *& dixit*: *Accipite & manducate*, *hoc eſt corpus meum*. „ Hic autem dicitur quod prius fregit, poſtea protulit verba conſecra„ tionis. Et ideo quidam dixerunt, quod Chriſtus conſecravit prius *verbis aliis*, „ & poſtea protulit verba quibus nos conſecramus. Sed hoc non poteſt eſſe: quia „ Sacerdos dum conſecrat, non profert iſta verba quaſi ex perſona ſua, ſed qua„ ſi ex perſona Chriſti conſecrantis: unde manifeſtum eſt quod eiſdem verbis qui„ bus nos conſecramus, & Chriſtus conſecravit. Et ideo dicendum, quod hoc quod „ hic dicitur, *& dixit*, non eſt ſumendum *conſequenter*; quaſi Chriſtus acceperit „ panem, & gratias agens fregerit, & poſtea dixerit verba quæ ſequuntur; ſed „ *concomitanter*, quod dum accepit per ſe panem, gratias agens fregit, & dixit. „ Et ideo cum Matthæi capite XXVI. dicatur, quod Ieſus *accepit panem*, *& bene„ dixit*, *ac fregit*; Apoſtolus non curavit hic de *benedictione* facere memoriam: „ intelligens, nihil aliud eſſe illam *benedictionem*, quam hoc quod Dominus dixit, „ *Hoc eſt corpus meum*. " Mens eſt apertiſſima Aquinatis: verbis illis, *Hoc eſt corpus meum*, panis conſecrationem a Ieſu Chriſto peractam eſſe: eademque verba ad ipſius panis benedictionem pertinere: adeoque eadem a Chriſto prolata vel ante fractionem panis, vel *concomitanter* cum fractione panis.

Ab Eccleſiæ Patribus hanc ipſe didicerat ſententiam. In Libro *de Myſteriis*, quem germanum S. Ambroſii fœtum evincunt Sammauræi Pariſienſes Editores, hæc habet verba Sanctiſſimus Archiepiſcopus capite IX. num. 54. „ Ipſe clamat „ Dominus Ieſus, *Hoc eſt corpus meum*. Ante *benedictionem* verborum cæleſtium „ alia ſpecies nominatur: poſt *conſecrationem* corpus ſignificatur. " Ioannes Chryſoſtomus homilia XXIV. in Epiſt. I. ad Corinth. ad illa verba capitis X. verſ. 16. *Calix benedictionis &c.* ſic habet: „ Quid dicis, o Beate Paule... *Benedictionis* ca-

„ licem

„ licem vocas , terribilem illum atque formidandum calicem ? Etiam ; inquit ;
„ nam cum *benedictionem* dico , omnem explico Dei beneficentiæ theſaurum . “
Et infra : „ *Calicem autem benedictionis* vocavit , quia illum præ manibus haben-
„ tes , ſic ipſum celebramus , admirantes de ineffabili dono , benedicentes quod
„ ipſum effuderit . “ Ubi calix conſecratus non modo *calix benedictionis* appella-
tur, quia Deo nos benedicimus , ipſumque celebramus , qui ineffabile donum ca-
lice illo effundit ; verum etiam quia ipſa divinæ beneficentiæ effuſio , quæ ma-
xime in conſecratione & tranſmutatione elementorum poſita eſt , iure , ac meri-
to benedictio dici debet. Cyrillus Alexandrinus, Euchariſtiæ Sacramentum, ipſam-
que conſecrationem vocat Libro IX. in Evangelium Ioannis , *myſticam benedictio-
nem*. Auctor Libri de eccleſiaſtica Hierarchia capite III. §. 10. hæc habet: *San-
ctiſque Dei operibus laudatis , diviniſſima conſecrat myſteria , & in aſpectum adducit
quæ celebravit* ; quibus hæc appingitur nota inter Scholia S. Maximi , vel Ioannis
Scythopolitani : „ Manifeſtum eſt quod Pontifex *ſanctum panem* attollens , oſten-
„ debat τὴν εὐλογίαν , *benedictionem* , (ſeu ſacramentum ,) dicens , *Sancta ſanctis*.
Auguſtini verba ſunt in Epiſtola CXLIX. al. LIX. ad Paulinum num. 16. „ *Preca-
„ tiones* accipimus dictas , quas facimus in celebratione Sacramenrorum , antequam
„ illud quod eſt in Domini menſa, incipiat *benedici* : (accipimus vero) *orationes*,
„ cum *benedicitur* , & ſanctificatur , & ad diſtribuendum comminuitur . “ Arnol-
dus Carnotenſis , Abbas Bonæ vallis , in ſermone de Cœna Domini , in Appen-
dice operum S. Cypriani : „ Ex quo a Domino dictum eſt : *Hoc facite in meam
„ commemorationem* , *hæc eſt caro mea* , *& hic eſt ſanguis meus* ; quotieſcumque
„ his verbis , & hac fide actum eſt , panis iſte ſuperſubſtantialis , & calix *bene-
„ dictione ſolemni* ſacratus , ad totius hominis vitam ſalutemque proficit . “ His
omnibus paria ſunt , quæ Thomas ad illa Apoſtoli verba , *Calix benedictionis* ,
habet : „ *Calix* , inquiens , *benedictionis* : ideſt potus calicis , per quem partici-
„ pantes benedicuntur . . . *Cui benedicimus* : quod nos fideles exaltamus creden-
„ do , & gratias agendo : vel *cui benedicimus* ; ideſt , quem nos Sacerdotes con-
„ ſecramus . “

Momentum huius opinionis auget probabilis eorum ſententia , qui tametſi be-
nedictionem panis diſtinguant a conſecratione, panem tamen conſecratum a Chri-
ſto fuiſſe aiunt , antequam ipſum frangeret . Parum in eo, quod rei ſumma eſt,
hæc differt opinio a ſententia Thomæ , qui panem verbis illis , *Hoc eſt corpus
meum* , conſecratum exiſtimat *concomitanter* cum eiuſdem panis fractione . Hac
ille permotus ratione , panis conſecrationem ad eius benedictionem reducit : eam-
demque benedictionem quodammodo complete acceptam , ut infra explicandum
eſt , nemo iure negaverit ipſius panis conſecrationem continere . Quod porro u-
trique opinioni commune videtur , nititur illis Apoſtoli verbis in Epiſtola I. ad
Corinth. cap. x. verſ. 16. *Panis* , *quem frangimus* , *nonne participatio corporis Do-
mini eſt* ? Quæ ſatis ſignificant (inquit Franciſcus Sylvius) ſub ſpecie panis ,
quæ frangitur , fuiſſe corpus Domini , priuſquam frangeretur : vel ſaltem in ea
prima inſtitutione , *concomitanter*, ut ait Thomas , ſeu eodem ipſo tempore quo
verba proferebantur conſecrationis , & panis frangebatur . Hinc Eccleſiarum uti-
que omnium conſuetudo profecta , ſpecies panis iam conſecrati dividendi in par-
ticulas. Hæc ſplendidiſſime perſuaſio elucet in Liturgiis , quæ feruntur ſub nomi-
ne SS. Ioannis Chryſoſtomi , & Baſilii , ubi legimus : „ Accepto pane in ſanctis
„ ſuis & illibatis & innoxiis manibus , cum gratias egiſſet , & *benedixiſſet* , *ſan-
„ ctificaſſet* , fregiſſet , dedit ſanctis ſuis Apoſtolis & diſcipulis dicens : *Accipite* ,
„ *comedite* , *hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur* , κλώμενον *in remiſſionem
„ peccatorum* . “ Quo in loco nemo non videt , Chriſtum antequam frangeret ,
vel cum frangeret , panem *benedixiſſe*, & *ſanctificaſſe* , hoc eſt conſecraſſe : fra-
ctio quippe non ad ſubſtantiam panis , ſed ad Chriſti corpus refertur , *quod pro
vobis* (inquiunt) *frangitur in remiſſionem peccatorum*.

Verum

Verum tametſi videatur fuiſſe Eccleſiarum perſuaſio ; conſecratum a Chriſto panem ante ipſius fractionem, vel in ipſa fractione ; id attamen religioni habuerunt , ne ordinem narrationis evangelicæ ullo modo turbarent, nec ve in liturgiis recitarent verba Chriſti , antequam panis & vini fractionis , ac diſtributionis mentio fieret.

(4.) AEquivocatio in vocabulo *benedictionis* occurrit, quæ amputanda eſt , ut opinio Thomæ magis illuſtretur, firmeturque . Non ea mens eius fuit , ut benedictionem panis , atque calicis adhibitam a Chriſto, qua late patet , in illis dumtaxat verbis, *Hoc eſt corpus meum* , *hic eſt calix ſanguinis mei* , poſitam crederet . Sumentem Chriſtum panem haud umquam inficiatus eſt, oculos in cælum levaſſe , egiſſe gratias Deo pro immenſo beneficio per tranſmutationem elementorum conferendo , ac ipſis elementis bene precatum eſſe : ſed huiuſce gratiarum actionis & benedictionis præcipuam partem conſtituendam arbitratus eſt in illis verbis, quibus vel ante fractionem vel in ipſa fractione prolatis conſecrata ſunt elementa.

Collata Novi Teſtamenti loca rem produnt evidentiſſime. Matthæi capite xxvi. verſ. 26. hæc habentur: *Accepit Ieſus panem*, καὶ εὐλογήσας, *& benedixit. ac fregit , deditque diſcipulis ſuis* : & verſ. 27. *& accipiens calicem* , καὶ εὐχαριστήσας , *gratias egit , deditque illis* . Quæ priore loco benedictio dicitur, gratiarum actio loco altero appellatur. Marci capite xiv. verſ. 22. εὐλογήσας ἔκλασε , *benedicens fregit*: & verſ. 23. *Et accipiens calicem* , εὐχαριστήσας , *gratias agens dedit eis*. Utrobique unius gratiarum actionis mentio ingeritur : & apud Lucam capite xxii. verſ. 19. *& accipiens panem* , εὐχαριστήσας , *gratias agens* , *fregit : ſimiliter & calicem &c.* In hiſtoria diſcipulorum, qui in Caſtellum Emmaus proficiſcebantur capite xxiv. vox una benedictionis adhibetur verſ. 30. *Accepit panem*, εὐλόγησε, *benedixit* , *ac fregit* , *& porrigebat illis*. Apoſtolus denique Epiſtola I. ad Corinth. capite xi. verſ. 24. ait: *Accepit panem* , καὶ εὐχαριστήσας , *& gratias agens fregit*. Hæc animadvertentes eruditi Interpretes , admonent 1. εὐλογεῖν perinde eſſe, atque εὐχαριστεῖν, ubi agitur de ſancta cœna . 2. in divinis eloquiis , & apud Eccleſiæ ſcriptores paſſim reperiri modos iſtos loquendi , εὐλογεῖν τινα vel τι , & εὐχαριστεῖν τινα vel τι. 3. dictionum hæc eſſe compendia: εὐλογεῖν τὸν ἄρτον, τὸ ποτήριον dici, pro εὐλογεῖν Θεὸν ὑπὲρ ἄρτου, ποτηρίου: pariterque εὐχαριστεῖν τὸν ἄρτον, τὸ ποτήριον , compendium eſſe plenæ ac propriæ locutionis, εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἄρτου, ποτηρίου . 4. Senſum denique proprium germanumque confici, Redemptorem noſtrum accepiſſe panem, laudaſſe Deum , eique gratias egiſſe, tamquam conditori & donatori panis & vini , & auctori ſupremi beneficii , quo ipſa elementa in ſuum corpus & ſanguinem tranſmutanda fuerant ; per illa utique verba , *Hoc eſt corpus meum* , *hic eſt calix ſanguinis mei*.

Hinc vero in ſacra liturgia, quam olim adhibuit , adhibetque omnis Eccleſia , latina , græca, & orientalis quæquæ , conſtantiſſime ſervatum conſtat , ut beneficia Dei commemorentur , gratiæ agantur ipſi, ſacramenti corporis & ſanguinis a Ieſu Chriſto inſtituti memoria recolatur , preces etiam fundantur , ac pani & vino bene precentur Sacerdotes : quæ demum omnia , gratiarum actiones , & laudes , & preces , ac benedictiones , verbis conſecratoriis , tamquam præcipua totius liturgiæ parte , complentur. Hinc verba hæc eadem frequentius dicta leguntur, *benedictio*, *gratiarum actio* , *& preces* . Audire præſtat Iuſtinum in Apologia I. num. 65. & ſeqq. *Poſtquam preces* , inquientem , *& Euchariſtiam abſolvit , populus omnis acclamat , Fiat* . Peracta conſecratio innuitur , quæ vocatur euchariſtia , & benedictio . *Poſt hæc qui apud nos dicuntur Diaconi , panem & vinum & aquam , in quibus gratiæ actæ ſunt*, ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου, *unicuique præſentium participanda diſtribuunt* . Ubi elementa conſecrare , perinde eſt ac in eis gratias agi a Sacerdote . At quibuſnam verbis , Iuſtino teſte , gratiæ huiuſmodi agebantur ? Illis procul dubio, *Hoc eſt corpus meum*. Luculentiſſimum acci-

pe

pe teſtimonium : *Illam , in qua per preces verbi eius ab ipſo profecti* , λόγου τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ ; *gratiæ ſunt actæ , alimoniam, incarnati illius Ieſu & carnem & ſanguinem eſſe edocti ſumus*. Perſpicuum eſt , preces illas , gratiarum actiones , & laudes continere verbum Ieſu Chriſti , ab ipſo profectum , cum dixit, *Hoc eſt corpus meum* . Paria ſunt Irenæi verba Libro IV. contra Hæreſes capite XVII. al XXXIV. num. 4. *Hanc oblationem Eccleſia ſola puram offert fabricatori , offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius . . . . Quomodo autem conſtabit eis* (Iudæis, & Hæreticis) *cum panem , in quo gratiæ actæ ſint , corpus eſſe Domini ſui , & calicem ſanguinis eius* ? Panem , & calicem docet S. Pater , conſecrari & fieri corpus , & ſanguinem Domini , ex quo in eis aguntur gratiæ . At huius gratiarum actionis , ſeu benedictionis partem præcipuam in illis conſiſtere verbis , *Hoc eſt corpus meum &c.* diſertiſſime tradit idem Irenæus capite XVII. al. XXXII. num. 5. *Sed & ſuis diſcipulis dans conſilium , primitias Deo offerre ex ſuis creaturis.... eum qui ex creatura panis eſt , accepit , & gratias egit dicens : Hoc eſt corpus meum &c.* Ecce conſecrationis verba coniuncta , ut Aquinatis ſententia eſt , cum ipſa gratiarum actione & benedictione. Addo verba , quæ habentur in homilia V. ſeu in ſermone *de corpore & ſanguine Domini* , quem alii Euſebio Emiſeno , Iſidoro Hiſpalenſi tribuunt alii : „ Inviſibilis Sacerdos viſibiles creaturas in ſub„ ſtantiam corporis & ſanguinis ſui , *verbo ſuo* , ſecreta poteſtate convertit , ita „ dicens : *Accipite & edite , hoc eſt enim meum corpus* . Et *ſanctificatione* repetita: „ *Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus*. Quando *benedicendæ* verbis cæleſtibus „ creaturæ, ſacris altaribus imponuntur , antequam *invocatione* ſummi Numinis „ *conſecrentur* , ſubſtantia illic eſt panis & vini : *poſt verba autem Chriſti*, corpus „ & ſanguis eſt Chriſti . “ Verbis ergo Chriſti peragi conſecrationem a Sacerdotibus , peractamque fuiſſe a Ieſu Chriſto in ipſa Sacramenti inſtitutione, Patrum ſententia eſt : qui pariter eadem verba vocant *invocationem ſupremi* Numinis , elementorum *benedictionem & ſanctificationem* , imo & *gratiarum actionem* ſuper elementis . Cur ita ? Quia nempe , quæ Dei laudes a Chriſto celebratæ ſunt, quæ gratiæ actæ, quæ fuſæ preces , quæ ſupremi Numinis invocationes factæ , quæve his ſimiles ad exemplum Ieſu Chriſti celebrantur & aguntur a Sacerdotibus , laudes , gratiarum actiones , preces , & invocationes , complentur omnes verbis illis , *Hoc eſt corpus meum*, *hic eſt calix ſanguinis mei* , quibus benedicta & ſanctificata fiunt elementa , eorumdem tranſmutatione in corpus & ſanguinem Domini .

Hæc genuina eſt Sancti Thomæ mens , qui docet conſtantiſſime, verba a Chriſto prolata , quibus conſecratio peragitur , pertinere ad benedictionem elementorum : adeoque prolata eadem fuiſſe *ante* fractionem panis , & diſtributionem calicis , vel *concomitanter* cum eadem fractione & diſtributione. Loca duo ex Commentariis in Matthæum , & in Apoſtolum Paulum affero . Ad Matthæi caput XXVI. verſ. 26. 27. ſic habet : „ Melius dicitur , quod ſemel dixit , & non bis „ (illa verba , *hoc eſt corpus meum*) & in his verbis conſecravit . Unde de„ bet ita legi , quod illud quod dicitur, *Ait*, *accipite &c.* referatur ad præce„ dentia (ad benedictionem , & fractionem.)... *Et accipiens calicem , gratias* „ *egit* : (ſcilicet) de inſtitutione huius ſacramenti, quia virtute divina hoc fa„ ciebat . . . Item *gratias egit* de effectu , quia effectus eſt ſalus totius mundi : „ & hoc non poterat facere niſi ex divinitate . “ In Commentario ad caput XI, Epiſtolæ I. ad Corinth. verſ. 24. 25. „ *Accepit panem , gratias agens fregit* . . . „ In quo datur nobis exemplum gratias agendi de omnibus , quæ nobis divini„ tus dantur . . . *Et dixit , accipite &c.* Non eſt ſumendum *conſequenter*, quaſi „ Chriſtus acceperit panem, & gratias agens fregerit, & poſtea dixerit verba , „ quæ ſequuntur : ſed *concomitanter* , quod dum accepit per ſe panem , gratias „ agens fregit , & dixit . Et ideo cum Matth. XXVI. dicatur, quod Ieſus *acce*„ *pit panem , & benedixit , & fregit* ; Apoſtolus non curavit hic de *benedictione*

„ fa-

„ facere mentionem, intelligens nihil aliud eſſe illam benedictionem (quō ad præcipuam partem ,) quam hoc quod Dominus dixit , *Hoc eſt corpus meum* . “ Dictas a Salvatore laudes Dei , gratias actas , fuſaſque benedictiones agnovit Aquinas , eaſque patefacit : docetque , inter illas locum habuiſſe verba conſecratoria, *Hoc eſt corpus meum* , *hic eſt calix ſanguinis mei* .

Eadem eſt doctrina Synodi Tridentinæ, cuius verba ſunt : *Hoc ſacramentum in ultima cœna Redemptor noſter inſtituit , cum poſt panis vinique benedictionem , ſe ſuum corpus illis præbere ac ſanguinem , diſertis verbis teſtatus eſt*. Perinde eſt ac ſi dixerint Patres, Ieſum Chriſtum , verba illa , *Hoc eſt corpus meum* , proferentem, teſtatum eſſe , ſe diſcipulis ſuis dare corpus ſuum: id videlicet , quod poſt verba illa prolata , in quibus panis benedictio & conſecratio conſiſtit, haud amplius erat ſubſtantia panis , ſed corpus ſuum . In ipſa præterea benedictione ſi diſtinguas gratias Deo a Chriſto actas , fuſaſque preces ſuper pane tranſmutando , ac demum præcipuam & ultimam benedictionis partem in verbis conſecratoriis poſitam; ſenſus elicirur, a Thoma & ab Eccleſiæ Patribus diſertiſſime traditus, ac Synodo Tridentinæ apprime conveniens: nempe Redemptorem noſtrum , poſtquam gratias egit Deo , ac bene pani tranſmutando precatus eſt , verba illa , *Hoc eſt corpus meum* , protuliſſe , vel ante fractionem , vel concomitanter cum fractione , ipſumque elementum conſecraſſe. Pugnantes contra Thomam adducere Tridentinos Patres , inſania eſt . Rem denique confirmat Catechiſmus iuſſu Pii V. ex ipſius Tridentinæ Synodi doctrina confectus , de Sacramento Euchariſtiæ capite IV. num. 19. „ Cum autem hæc verba (*hoc eſt corpus meum*) „ id quod fit ſignificent ac declarent, hoc eſt panis converſionem in verum Do„mini noſtri corpus ; ſequitur , formam in illis ipſis verbis conſtituendam eſſe: „ in quam ſententiam , quod ab Evangeliſta dictum eſt , *Benedixit* , licet acci„pere . Perinde enim videtur intelligendum , ac ſi dixiſſet : accipiens panem , „ *benedixit* , dicens, *Hoc eſt corpus meum* . “

(5.) Hanc cœnæ dominicæ inſtitutionem , gratias actas , & laudes Dei , & benedictiones derivari ex iudaicis ritibus poſſe , plerique ſunt , qui contendunt . Verba proferre præſtat Chriſtophori Matthæi Pfaffii in Diſſertatione de oblatione Veterum euchariſtica §. IV. „ Primum itaque Chriſtus pani *benedixit* , „ ac ſuper eo *gratias egit* . . . Qua in re iſta εὐλογία, aut εὐχαριστία conſtiterit , „ a Iudæis diſcendum eſt . Abſolvitur autem ea iuxta hos , ſequentibus verbis. „ *Benedictus ſis , Domine Deus noſter , Rex mundi , qui producis panem e terra* . „ (Miſſn. Cod. Brachos cap. VI. §. 1.) Nec dubium eſt, Chriſtum hac εὐλογία „ ſæpius uſum fuiſſe , cum pani benediceret (Matth. XIV. 19. XV. 36. Marci „ VI. 41. Luc. IX. 16. Ioan. VI. 11,) Non autem apud Iudæos *benedictio* pot„erat pronunciari , niſi apprehenſo prius pane benedicendo : unde λαβών , *ac„cipiens* , ante vocem , *benedixit* , *gratias egit* , extat (in Leſuſch Hattecke„let num. 167. §. 3.) quemadmodum autem panis fuit benedictus, ita vinum... „ Benedictio autem poculi hæc eſt : *Benedictus ſis , Domine Deus noſter , Rex* „ *mundi , creans fructum vitis*. “ Pergit ille §. V. euchariſticas actiones ritibus iudaicis exponere , ac 1. Benedictione peracta, Chriſtum fregiſſe panem, conſuetudine hac pariter a Iudæis deſumpta. 2. Apud eoſdem in eo cœnam paſchalem ab aliis conviviis differre, quod in eadem panis frangeretur ante benedictionem . 3. Sequi diſtributionem illius, quibuſdam verbis additis, v. g. *hic panis afflictionis , quem manducaverunt Patres noſtri in terra AEgypti : omnis eſuriens veniat , & manducet* . 4. Pari modo ſymbola euchariſtica a Chriſto conſecrata, ac poſtea diſtributa cum adiunctis illis verbis , *Hoc eſt corpus meum* , *hic eſt ſanguis meus* . 5. Agnum paſchalem aſſum, inque menſa poſitum, olim dictum Iudæis , *Corpus paſchatis* : idque adludi a Chriſto , ut innueret , Diſcipulos quidem ſuos hactenus corpus paſchatis comediſſe, typum corporis ſui in mortem mox tradendi :

Digitized by Google

di : nunc vero ſe ipſis dare corpus ſuum, in locum typorum veteris teſtamenti, tamquam complementum ſucceſſurum.

Ritibus id genus, quos Chriſtus adhibuerit, ſi quiſpiam contendat, Sancti Thomæ Sanctorumque Patrum ſententiam infirmari, toto errat oſtio. Admonet ipſe Pfaffius in Notis ad §. IV. *totam Chriſti benedictionem in ſola illa Iudæorum benedictione non conſtitiſſe* : proque certo habet in alia Diſſertatione de conſecratione Veterum euchariſtica §. I. alia quædam verba addidiſſe optimum Salvatorem, quæ nempe ad ſacramentum Euchariſtiæ inſtituendum idonea forent. Quænam vero magis ad hunc finem idonea verba fuerint, quam illa, *Hoc eſt corpus meum*, *hic eſt calix ſanguinis mei*, ut ea demum ad ipſam panis & vini benedictionem pertinuiſſe dicantur? Id utique pani & vino, fatente Pfaffio, ex illa iudaica benedictione obveniebat. ut illa ſymbola dicerentur *ſanctificata*, *& conſecrata* : unde colligitur, benedictione quoque ſua Chriſtum ſanctificaſſe, & conſecraſſe elementa : eamdemque conſecrationem, cum in eorumdem maxime conſiſtat tranſmutatione in ſuum corpus & ſanguinem, aprioribus verbis peragi non potuiſſe, quam illis, de quibus agimus. Tametſi vero verba illa, *Hic eſt panis afflictionis &c.* poſt fractionem cuiuſdam placentæ in duas partes proferret paterfamilias; perperam inde extundas, illa itidem Chriſti verba, *Hoc eſt corpus meum*, neque ante fractionem, neque *concomitanter* cum tractione dicta fuiſſe, cum hæc minime Chriſtus protulerit illorum loco; ſed potius ad benedictionem pertineant panis, quem conviviorum initio ſumebat paterfamilias, Deoque gratias pro ipſo agebat.

Quæ demum ſplendidius ut innoteſcant, partes duæ, vel etiam tres in ultima cœna, quam Chriſtus celebravit, diſtinguendæ ſunt : nempe cœna legalis, cœna uſualis & communis, atque præterea, ut aliqui putant, cœna euchariſtica. Prima in eſu agni paſchalis conſiſtit: in eaque legitimos ritus obſervaſſe Chriſtum, ratio nulla dubitandi. Huic adiungebatur cœna communis, quæ cœnula dicebatur, mellitis quibuſdam ſaccharatiſque bellariis inſtructa, quæ demum poculo vini claudebatur. In hac inſtitutum fuiſſe Sacramentum Euchariſtiæ, exiſtimant plerique. Tertiam veluti cœnulam diſtinguunt alii. Matthæus capite XXVI. verſ. 26. & Marcus capite XIV. verſ. 22. aiunt : *Cœnantibus autem eis*, vel *manducantibus illis*, *accepit Ieſus panem &c.* ideſt, ſub finem, vel poſt ipſam cœnam legalem, ac etiam ſi placeat poſt cœnulam uſualem, dum adhuc menſæ epulis & bellariis ſtratæ accumberent Diſcipuli cum Chriſto, accepit ille panem, quem conſecravit. Sancti Lucæ verba diſertiſſima ſunt capite XXII. Ait enim verſ. 14. *Cum facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo*, verſ. 15. *Et ait illis: Deſiderio deſideravi hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar*, verſ. 16. *Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in Regno Dei* : ubi Sancti fruentes beatitudine, ærumnis omnibus huius vitæ exſoluti ſunt, hanc plenam Sanctorum libertatem paſchate legali ſignificante. Hæc eſt cœna legalis : ad quam verba pertinent quæ ſequuntur verſ. 17. *Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite & dividite inter vos*, verſ. 18. *Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat*. Poculum eſt, non primum, veluti præparatorium ad cœnam legalem, ut in Ritualibus Iudæorum libris legitur: ſed alterum, quod in fine eiuſdem cœnæ hauriebatur. Pergit Lucas, & ait verſ. 19. *Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens : Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem*, verſ. 20. *Similiter & calicem, poſtquam cœnavit, dicens : Hic eſt calix novum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur*. Paria ſunt quæ tradit Apoſtolus Paulus in Epiſtola I. ad Corinth. capite XI.

In hac ſacroſanctæ Euchariſtiæ inſtitutione, ſive in ipſa cœnula uſuali, ſive poſt ipſam peracta fuerit, ritus utique, & benedictiones, & gratiarum actiones adhibuit Salvator mundi, quæ auguſtiſſimo Sacramento inſtituendo congruerent. Iulius Bartoloccius in Bibliotheca Magna Rabbinica Parte II. pag. 747. ſcite ad notat,

Digitized by Google

notat, patrem familias apud Iudæos placentæ azymæ partem, quæ ex cœna legali reſervata fuerat, frangere in cœnula, & in fruſta dividere, & aſſidentibus menſæ diſtribuere conſueviſſe abſque ulla benedictione: idemque ſervatum in diſtributione calicis. Attamen „ Chriſtus, inquit, volens hanc partem placentæ „ efficere corpus ſuum, *benedixit*, quod non faciunt Iudæi dum frangunt: ſed „ illud in fruſta dividunt, & ſine benedictione ex eo communicant omnes aſſi- „ dentes ad menſam. Chriſtus autem benedixit, ut εὐλογίᾳ prolata, per verba „ *Hoc eſt corpus meum*, εὐχαριστίαν corporis ſuij ſacratiſſimam conficeret. Idem „ circa calicem, poſtquam cœnatum eſt, effecit. “ Unde notum ſit compertumque, fruſtra illos eſſe qui contenderent, non alias a Ieſu Chriſto adhibitas benedictiones, & laudes, & gratiarum actiones, niſi quæ in ritualibus Iudæorum libris proſtant. Quod ait demum Pfaffius, verbis illis, *Hoc eſt corpus meum*, adluſum a Chriſto agnum paſchalem, quem *corpus paſchatis* vocabant, nec inficias iverim ego, neque adprobem. Aientis Bartoloccii verba refero: „ Quæres.... „ cur Chriſtus Dominus in inſtitutione Sanctiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti, potius „ uſus eſt his verbis, *Hoc eſt corpus meum*, quam aliis quibuſdam (v. g.) „ *hic panis eſt caro mea* . . . . Reſp. Voluit his verbis Dominus alludere ad ce- „ remoniam agni Paſchalis, quem in hac cœna Iudæi comedebant, quique erat „ typus & figura Chriſti. Hunc aſſatum menſæ apponebant integrum, & *corpus* „ *paſchatis*, ſive *corpus agni paſchalis* appellabant . . . . Conſummata veteris te- „ ſtamenti ceremonia . . . . . ut novum Salvator noſter & æternum inſtitueret „ Teſtamentum, & novum corpus veri & immaculati agni nobis manducandum „ præberet ſub ſpecie panis; panem ipſum accepit, & ad corpus agni paſchalis „ veteris teſtamenti alludens dixit, *Hoc eſt corpus meum* . . . . Pariformiter poſt „ communem & uſualem cœnam accipiens poculum, illudque ex veteri in no- „ vum teſtamentum transferens, vinum in ſanguinem ſuum pretioſiſſimum con- „ ſecravit. “

V. (I.) Libens lubenſque formam exhibeo vindiciarum, quæ uberrimæ adornari poſſunt pro Thomæ Aquinatis theologicis Dogmatibus, quæ cenſoria virga notari poſſe, nonnulli cenſent imprudentiſſime. In cenſum venit theſis illa, quæ veluti a Thoma tradita profertur: eademque enuntiat, *Epiſcopatum nec eſſe ordinem, neque Sacramentum*. Hanc vero admonent Adverſarii, *hoc tempore periculoſam eſſe ob locum Concilii Tridentini ſeſſ.* XXIII. Pars nempe theſeos Præceptoris Angelici ſententiam effert, impoſturam invehit pars altera. Hac de re agit Aquinas in IV. Diſt. XXIV. Qu. III. art. II. Quæſtiunc. II. „ Ad ſecundam quæ- „ ſtionem dicendum, inquiens, quod *Ordo* poteſt accipi dupliciter. Uno modo, „ ſecundum quod eſt *Sacramentum*: & ſic, ut prius dictum eſt (Q. II. art. I.) „ ordinatur omnis ordo ad Euchariſtiæ Sacramentum. Unde cum Epiſcopus non „ habeat poteſtatem ſuperiorem Sacerdote quantum ad hoc, non erit Epiſcopa- „ tus ordo. Alio modo poteſt conſiderari ordo, ſecundum quod eſt *officium quod-* „ *dam reſpectu quorumdam actionum ſacrarum*: & ſic cum Epiſcopus habeat poteſtatem in actionibus hierarchicis reſpectu Corporis myſtici ſupra ſacerdotem, „ *Epiſcopatus erit ordo*. “

Pars ergo theſeos prima perperam & iniuria Sancto Thomæ affingitur, qui conſtantiſſime paſſim docet, Epiſcopatum eſſe ordinem, ſi pro eminentiore quodam officio ſumatur, a ſimplici ſacerdotio diſtinctum, ipſumque divina Ieſu Chriſti inſtitutione permanentem, ac indelebilem. Loco citato ad 3. *Dicendum*, ait, *quod poteſtas epiſcopalis non eſt tantum iuriſdictionis, ſed etiam ordinis . . . ſecundum quod ordo communiter accipitur*. Diſt. XXV. Qu. I. art. II. ad 2. *quod in promotione Epiſcopi datur ſibi poteſtas, quæ perpetuo manet in eo, quamvis dici non poſſit character, quia per eam non ordinatur homo directe ad Deum, ſed ad corpus Chriſti myſticum: & tamen indelebiliter manet, ſicut character, quia per conſecrationem datur*. Et Opuſculo XVIII. in editione Romana capite XXIV. *Si Epi-*

Digitized by Google

Epiſcopus depoſitus reſtituatur , non iterum conſecratur , tamquam poteſtate ordinis, remanente , ſicut & in aliis contingit ordinibus . Quo demum epiſcopali ordine , tametſi iuxta mentem Thomæ non ſit Sacramentum , nec imprimat characterem, ſuperiorem Presbytero effici Epiſcopum , docet ille ac declarat elegantiſſime Diſt. xxiv. cit. Q. III. art. II. ad 3. „ Sicut , inquiens , omnium rerum naturalium „ perfectiones præexiſtunt exemplariter in Deo , ita Chriſtus fuit exemplar of- „ ficiorum eccleſiaſticorum : unde unuſquiſque Miniſter Eccleſiæ *quantum ad ali- „ quid* gerit typum Chriſti , & tamen ille eſt *ſuperior* qui ſecundum maiorem „ perfectionem Chriſtum repræſentat . *Sacerdos* autem repræſentat Chriſtum in „ hoc , quod per ſeipſum aliquod miniſterium implevit : ſed *Epiſcopus* in hoc , „ quod alios miniſtros inſtituit, & Eccleſiam fundavit. Unde ad Epiſcopum per- „ tinet mancipare aliquid divinis obſequiis , quaſi cultum divinum ad ſimilitudi- „ nem Chriſti ſtatuens : & per hoc etiam Epiſcopus ſpecialiter ſponſus Eccleſiæ „ , dicitur , ſicut Chriſtus . " Hunc peculiarem Epiſcoporum ordinem, quem ſem- per Eccleſia Catholica profeſſa eſt ad inſtitutionem divinam pertinere , egregie vindicat Epiphanius adverſus Aerium Hær. LXXV. num. 4. *Totum illud*, inqui- ens , *ſtoliditatis eſſe pleniſſimum, prudens quiſque facile perſpicit : velut cum Epiſ- copum , ac Presbyterum adæquare conatur. Hoc enim conſtare qui poteſt ? Siquidem Epiſcoporum ordo ad gignendos patres* (ſacerdotes) *præcipue pertinet . Huius enim eſt patrum in Eccleſia propagatio . Alter* (Presbyter , ſeu Sacerdos) *cum patres non poſſit , filios Eccleſiæ regenerationis lotione producit , non tamen patres aut ma- giſtros . Quinam vero fieri poteſt , ut is Presbyterum conſtituat , ad quem creandum manuum imponendarum nullum ius habeat ? Aut quomodo Presbyter Epiſcopo dici pot- eſt æqualis ?*

(2.) Pars altera theſeos , quæ Epiſcopatum negat eſſe ordinem illum, qui dicitur Sacramentum , & characterem imprimit , genuina ſententia Thomæ eſt. Contrariam putant nonnulli doceri ab Aquinate opinionem in Opuſculo citato XVIII. capite XXIV. Verba eius profero : „ Quod quarto (loco) proponitur , „ inquientis , quod *Epiſcopatus non eſt Ordo* , hoc manifeſte continet falſitatem , „ ſi abſolute intelligatur . Expreſſe enim dicit Dionyſius (de eccl. Hierar. cap. „ v.) eſſe *tres ordines* eccleſiaſticæ Hierarchiæ, *Epiſcoporum* , *Presbyterorum* , & „ *Diaconorum* . Et XXI. diſt. (Parte I. Decreti) cap. Cleros , habetur : quod „ *ordo Epiſcoporum quadripartitus eſt* . Habet enim ordinem Epiſcopus per com- „ parationem ad corpus Chriſti myſticum , quod eſt Eccleſia , ſuper quam prin- „ cipalem accipit curam , & quaſi regalem. Sed quantum ad Chriſti corpus ve- „ rum , quod in Sacramento continetur , non habet ordinem ſupra Presbyterum. „ Quod autem habeat *aliquem ordinem* , & non *iuriſdictionem ſolam* , ſicut Archi- „ diaconus , vel Curatus Presbyter ; patet ex hoc quod Epiſcopus poteſt multa „ facere , quæ non poteſt committere , ſicut *confirmare* , *ordinare* , & *conſecrare* „ *Baſilicas* , & huiuſmodi: quæ vero iuriſdictionis ſunt, poteſt aliis committere." Aut caligantes eorum fuerint oculi , aut nimium præiudiciis mens occupata, qui in allato loco mutatam ab Aquinate ſententiam videre , ſibi videntur . Epiſ- copatum pro certo habet eſſe *ordinem* , *ſi abſolute intelligatur*: minime quidem *per comparationem ad corpus Chriſti verum* , unde Sacramenti ratio deſumitur , quæ ineſt ordinibus Presbyteratus , & Diaconatus : ſed *per comparationem ad cor- pus Chriſti myſticum* , *quod eſt Eccleſia* . Hæc ipſiſſima ſunt , quæ in quarto Sen- tentiarum libro ab ipſo tradita protulimus.

Rationum momenta , quibus hæc innititur opinio Thomæ , paucis liceat per- ſtringere . Illud affero , quod habetur in IV. Diſt. xxiv. Qu. III. art. II. Quæ- ſtiunc. II. ad 2. „ Dicendum , quod *Ordo* , ſecundum quod eſt *Sacramentum* , „ imprimens *characterem* , ordinatur ſpecialiter ad Sacramentum Euchariſtiæ , in „ quo ipſe Chriſtus continetur, quia per *characterem* ipſi Chriſto configuramur : „ & ideo licet detur *aliqua poteſtas* ſpiritualis Epiſcopo in ſui promotione reſpe-

Digitized by Google

„ ſiu aliquorum Sacramentorum , non tamen *illa poteſtas* habet rationem *chara-*
„ *cteris* . Et propter hoc Epiſcopatus non eſt *Ordo* , ſecundum quod ordo eſt
„ *quoddam Sacramentum* . " Vis argumentationis pendet ex notione characteris , quo Chriſto configuramur , recte ac probe conſtituta . Hac de re luculentiſſime agit Aquinas Parte III. Summæ Theologicæ Qu.LXIII. ubi docet art. II. & IV. per ea Sacramenta novæ legis imprimi characterem , quibus homines peculiari ratione *deputantur ad cultum Dei ſecundum ritum chriſtianæ religionis*: cultum iſtum divinum *præcipue* poſitum eſſe in confectione Sacramenti Euchariſtiæ, & in oblatione ſacrificii : homines ergo ad huiuſmodi cultum deputatos intelligi , vel quia confertur ipſis potentia recipiendi Sacramenta, maximeque Euchariſtiam , ut in Baptiſmate ; vel quia idonei fiunt ad impugnandos fidei cultuſque divini hoſtes, ut in confirmatione ; vel demum quia ipſa poteſtas conceditur conficiendi Euchariſtiam, & offerendi ſacrificium , atque par tanto Sacramento, & ſacrificio miniſterium impendendi , ut in ordine Presbyteratus , & Diaconatus . Atqui vero in promotione vel ordinatione Epiſcopi nulla confertur ipſi poteſtas , qua ipſum agat divinum cultum , conficiendo ſcilicet Euchariſtiam , & offerendo ſacrificium , aut miniſterium aliquod præſtando : ſed illi poteſtas traditur , ad mancipandum alios cultui divino , ſeu Miniſtros deputandos , qui maxime prædictum peragere queant cultum divinum . Itaque huiuſmodi quæ Epiſcopo datur poteſtas , non eſt character .

Eadem in Quæſtione LXIII. verba ſunt Doctoris Angelici animadverſione digniſſima art. V. „ *Character ſacramentalis* eſt quædam participatio *ſacerdotii Chriſti* in
„ fidelibus eius : ut ſcilicet ſicut Chriſtus habet plenam ſpiritualem ſacerdotii
„ poteſtatem , ita fideles eius ei configurentur (ſeu adſimilentur) in hoc, quod
„ participant aliquam ſpiritualem poteſtatem reſpectu Sacramentorum , & eorum
„ quæ pertinent ad divinum cultum . " Pergit ipſe docere , quod ex articulo ſexto iam delibatum eſt , tum primo *in Euchariſtia principaliter divinum cultum conſiſtere* , *inquantum eſt Eccleſiæ ſacrificium* : tum præterea ad huiuſmodi cultum divinum deputari hominem , *vel per modum agentis* , *vel per modum recipientis* : poſteriorem hanc deputationem *baptiſmate* peragi , ac etiam quodammodo *confirmatione* , ac utriuſque characteros *participationes* eſſe, tametſi remotas & imperfectas , *ſacerdotii Chriſti* : alteram vero deputationem ad ſacerdotalem ſpectare characterem , veluti perfectiorem eiuſdem ſacerdotii Chriſti participationem . Quid inde colligas ? Utique colligendum , poteſtatem epiſcopalem non eſſe characterem , utpote quæ tametſi valeat Sacerdotes & Miniſtros deputare, attamen non valet præcipuum divinum cultum peragere in confectione Sacramenti Euchariſtiæ, & in oblatione ſacrificii.

Ad hanc rem maxime facit ſcitiſſima illa Divi Thomæ animadverſio in citata Diſt. XXIV. Qu. III. art. II. ad 3. „ *Sacerdos* , inquientis , repræſentat Chri-
„ ſtum in hoc , quod *per ſeipſum* aliquod *miniſterium* implevit (Euchariſtiæ
„ Sacramentum conficiendo , ſeque ipſum offerendo æterno Patri .) Sed *Epiſco-*
„ *pus* in hoc , quod *alios Miniſtros* inſtituit , & Eccleſiam fundavit . Unde ad
„ Epiſcopum pertinet mancipare aliquid divinis obſequiis , quaſi cultum divinum
„ ad ſimilitudinem Chriſti ſtatuens. " Palam eſt , promotione & ordinatione ſua non mancipari Epiſcopum divino cultui , adeoque non inſigniri charactere . Eminentior quædam in fideles confertur eidem poteſtas , qua alios divinis obſequiis addicere poteſt , eoſque charactere per inſtitutos a Chriſto ritus inſignire .

Lucem hæc afferunt ſplendidiſſimam, qua innoteſcat , diſtinctionem ordinum , qui ſunt ſacramenta & imprimunt characterem, ex relatione ad ſacramentum Euchariſtiæ repetendam eſſe . Ait Sanctus Thomas Diſt. XXIV. Qu. I. Art. I. Quæſt. II. „ Dicendum, quod *Ordinis Sacramentum* ad Sacramentum *Euchariſtiæ* (con-
„ ficiendum) ordinatur, quod eſt *Sacramentum Sacramentorum* ..... Et ideo di-

„ ſtinctio

„ ſtinctio ordinum eſt accipienda ſecundum relationem ad Euchariſtiam: quia poteſtas Ordinis, aut eſt *ad conſecrationem Euchariſtiæ ipſius*, (ordo ſcilicet & character Presbyterorum) aut ad *aliquod miniſterium* ordinatum ad hoc " (nempe ordo Diaconatus, & inferiores alii, ſi addere quidem eos placeat .) In hoc rationis momento ſtat immotus Aquinas Libro IV. contra Gentiles Capite lxxiv. „ Quia vero poteſtas Ordinis, inquiens , ad diſpenſationem Sacramentorum ordinatur: & inter Sacramenta nobiliſſimum , & conſummativum aliorum eſt Euchariſtiæ Sacramentum ; oportet , quod poteſtas Ordinis conſideretur præcipue ſecundum comparationem ad hoc Sacramentum, nam unumquodque denominatur a fine .... Quia igitur (cap. lxxv.) poteſtas Ordinis principaliter ordinatur ad Corpus Chriſti conſecrandum , & fidelibus diſpenſandum , & ad fideles a peccatis purgandum; oportet eſſe aliquem principalem Ordinem , cuius poteſtas ad hoc principaliter ſe extendat , & hic eſt Ordo Sacerdotalis : & alios (oportet eſſe) qui eidem ſerviant aliqualiter, materiam diſpenſando , & hi ſunt Ordines miniſtrantium . " Hæc attentiore mente qui legerit & expenderit, compertiſſimum habeat oportet, fruſtra illos eſſe qui opinati ſunt, Epiſcopatum ab Aquinate agnitum admiſſumque alicubi inter Ordines , qui nedum ſint gradus & officia hierarchica , verum etiam Sacramenta characterem imprimentia. Quænam ergo fuerit Epiſcoporum poteſtas ? De illa egregie pertractat Sanctus Thomas Capite lxxvi. inſequente: „ Quia vero, inquiens , omnium horum ordinum (Sacerdotii, Diaconatus, & inferiorum) collatio quodam Sacramento (imprimente characterem) perficitur; ideo neceſſe eſt, *aliquam ſuperiorem poteſtatem* eſſe in Eccleſia *alicuius altioris miniſterii*, quæ *Ordinis Sacramentum* diſpenſet: & hæc eſt *epiſcopalis poteſtas*. Quæ etſi , quantum quidem ad conſecrationem Corporis Chriſti, non excedat Sacerdotis poteſtatem (imo neque valeat ipſa, per ſeſe ſpectata, Corpus Chriſti conſecrare:) excedit tamen eam in his, quæ pertinent ad fideles. " Eſt nempe poteſtas , qua Epiſcopus Chriſtum repræſentat *in hoc, quod alios Miniſtros inſtituit, & Eccleſiam fundavit*.

Quæ nos pro Divi Thomæ ſententia differentes, animadvertimus cum Ioanne a S. Thoma Diſp. II. de approbatione doctrinæ ipſius Aquinatis Art. III. Propoſit. IX. „ Præceptorem Angelicum , cum negat Epiſcopatum eſſe Sacramentum ordinis, loqui de illo contradiſtincte a Sacerdotio, & ſecundum id quod ad Sacerdotium ſuperaddit. Hoc, quod ſuperaddit ad Sacerdotium, dicit eſſe dignitatem Ordinis & officium, ſed non ſacramentum Ordinis: nec ſe habet ad Sacerdotium, ſicut Sacerdotium ad Diaconatum, cui illud ſuperaddit aliquid quod pertinet non ſolum ad dignitatem, ſed ad rationem ſacramenti. Si vero ſumatur Epiſcopatus non condiſtincte a Sacerdotio , ſed cum illo ; ſic non loquitur Divus Thomas , nec poteſt aliquis negare quod includat Sacramentum ordinis, ſcilicet ipſum Sacerdotium. "

(3) Conſectaria plura ſponte fluunt, quæ Thomæ ſententiam maxime illuſtrant: Ac primo, plures in Eccleſia ordines eſſe hierarchicos ex divina Chriſti inſtitutione; ordinem Epiſcoporum, qui altioris cuiuſdam miniſterii & officii poteſtas eſt; & ordines Presbyteri, & Diaconi, qui ſimul ſunt ſacramenta characterem imprimentia. Thomæ verba iam ſuperius deſcripſimus: „ Alio modo, inquientis, poteſt conſiderari *ordo* , ſecundum quod eſt *officium* quoddam reſpectu quarumdam *actionum ſacrarum*: & ſic cum *Epiſcopus* habeat poteſtatem in *actionibus hierarchicis* reſpectu Corporis myſtici ſupra Sacerdotem , *Epiſcopatus erit ordo* . Hæc habentur Diſt. xxiv. ſæpe citata Qu. III. Art. II. Quæſt. II. Accipe illa , quæ proſtant Qu. II. Art. I. Quæſt. II. ad I. „ Dicendum, quod Dionyſius loquitur *de ordinibus*, non ſecundum quod ſunt *ſacramenta* , ſed ſecundum quod *ad hierarchicas actiones* ordinantur: & ideo ſecundum actiones illas , *tres ordines* diſtinguit. Quorum primus, ſcilicet *Epiſcopus*, habet omnes tres (*purgare, illuminare , & perficere* :) ſecundus, ſcilicet Sacerdos, habet duas (*illu-*

mina-

„ *minare, & purgare*) ſed tertius, ſcilicet Diaconus, habet unam (*purgare:*) „ & ſub hoc omnes inferiores ordines comprehenduntur. Sed *ordines* habent quod „ ſint *ſacramenta* ex relatione ad *maximum ſacramentorum*: & ideo ſecundum hoc „ numerus ordinum accipi debet. “ Ordinem ergo ſi accipias pro certo hominum ſtatu, qui poteſtatem habent in actionibus hierarchicis erga corpus Chriſti myſticum, triplex ille præcipue diſtinguitur, *Epiſcoporum*, *Sacerdotum*, *& Diaconorum*, quibus Hierarchia Eccleſiæ a Chriſto inſtituta conſtituitur. Num vero omnes huiuſmodi ordines hierarchici ratione & pretio ſacramenti potiantur, ad Theologorum quæſtionem pertinet.

Alterum conſectarium ad varios, qui diſtingui ſolent, Miniſtrorum Sacerdoti inſervientium ordines ſpectat. Tum Diaconatum, tum inferiores ordines ad Sacramenti veri nominis rationem elevare videtur Sanctus Thomas, ac frequens Theologorum de Schola hæc opinio eſt. Digniſſimam haud ego prætermitto ipſius Thomæ animadverſionem Diſt. XXIV. Quæſt. II. Art. I. Quæſt. II. ad 2. „ In „ *primitiva Eccleſia*, inquientis, propter paucitatem Miniſtrorum *omnia inferiora* „ *Miniſteria* committebantur Diaconis .... Nihilominus erant omnes prædictæ pot„ eſtates, ſed implicitæ in una Diaconi poteſtate. Sed *poſtea* ampliatus eſt cultus „ divinus: & Eccleſia quod *implicite* habebat in uno Ordine, *explicite* tradit in „ diverſis. “ Eadem habentur in Opuſculo XIX. contra impugnantes Religionem: *Sicut etiam in primitiva Eccleſia fuerunt ſoli duo Ordines ſacri, ſcilicet Presbyteri, & Diaconi; & tamen poſtea Eccleſia minores ſibi ordines inſtituit*. Quæ ita a pleriſque intelliguntur, ac ſi minores prædicti ordines ex una eccleſiaſtica inſtitutione profecti fuerint, adeoque neque ſint iure divino inſtituti, neque Sacramenta veri nominis.

Sequitur tertio, ex ritu illo ſenſibili, quo ſemper epiſcopalis poteſtas in Eccleſia collata eſt, in Synodo Carthaginenſi quarta præſcripto, haud colligi tuto poſſe, eamdem poteſtatem epiſcopalem Sacramento quodam conferri. Ad id utique pertinent verba, quæ Thomas habet eadem in Diſtinctione XXIV. Qu. I. Art. I. Quæſt. III. ad 3. *Non omnis*, inquiens, *benedictio quæ adhibetur homini, vel conſecratio eſt Sacramentum: quia & Monachi, & Abbates benedicuntur, & tamen illæ benedictiones non ſunt Sacramenta .... Quia per huiuſmodi benedictiones non ordinantur aliqui ad diſpenſationem divinorum Sacramentorum* (quæ ſcilicet vel ipſum contineant principalem Dei cultum, Euchariſtiæ confectionem, & Sacrificii oblationem; vel iſti præcipuo Dei cultui miniſterium impendant; vel ad ipſum divinum cultum ordinent, per ipſius auguſtiſſimi Sacramenti receptionem.) Neque ullum ingerat negotium impoſitio manuum, quam in ordinatione aut promotione Epiſcopi Synodus Carthaginenſis quarta præſcribit: neque enim ſola manuum impoſitio ſtatim Sacramentum, aut Sacramenti adminiſtrationem evincit, cum illa adhiberi etiam conſueverit in pœnitentium & catechumenorum admiſſione, in exorciſmis, aliiſque precibus. Sed attamen epiſcopalem poteſtatem nonniſi hocce ritu conferri, perpetua Eccleſiarum traditio docet.

Conſectarium quartum eſt, Chriſti voluntate inſtitutum eſſe, ut ea epiſcopalis poteſtas nonniſi hominibus, qui antea ſacerdotali charactere inſigniti fuerint, ac poteſtatem habeant in corpus Chriſti verum, conferri legitime ac rite & valide poſſit. Egregium hac de re documentum ſuppeditat Aquinas in IV. Diſt. VII. Qu. III. Art. I. Quæſt. III. „ Alii dicunt quod auctoritas Papæ tanta eſt, quod „ eius mandato quilibet poteſt conferre, quod habet: ut Confirmatus confirma„ re, Sacerdos Sacerdotium conferre, Diaconus Diaconatum: non autem manda„ to ipſius poteſt aliquis conferre quod non habet, ut Diaconus ordinem ſacer„ doralem. Sed hæc opinio videtur nimis ampla, & ideo media via ſecundum a„ lios tenenda eſt. Et ideo ſciendum eſt, quod cum Epiſcopatus non addat ali„ quid ſupra Sacerdotium per relationem ad corpus Chriſti verum; ſed ſolum „ per relationem ad corpus Chriſti myſticum; Papa per hoc quod eſt Epiſcopo-

„ rum

„ rum ſummus , non dicitur habere plenitudinem poteſtatis per relationem ad „ corpus Domini verum, ſed per relationem ad corpus myſticum. " Hinc quid Summus Pontifex prædicta poteſtatis non erga corpus Chriſti verum , ſed erga corpus Chriſti myſticum plenitudine donatus valeat , quidve non valeat agere , luculentiſſime explanat S. Thomas : „ Et quia gratia ſacramentalis deſcendit in „ corpus Chriſti myſticum a capite ; ideo omnis operatio in corpus myſticum ſacramentalis , per quam gratia datur, dependet ab operatione ſacramentali ſuper corpus Domini verum : & ideo *ſolus Sacerdos poteſt abſolvere in foro pœnitentiali*, & *baptizare ex officio*. Et ideo dicendum, quod promovere ad „ illas perfectiones, quæ non reſpiciunt corpus Domini verum, ſed ſolum corpus „ myſticum, poteſt a Papa, qui habet plenitudinem pontificalis poteſtatis , committi Sacerdoti qui habet actum ſuum ſuper corpus Domini verum : non autem Diacono, vel alicui inferiori, qui non habet perficere corpus Domini verum, ſicut nec abſolvere in foro pœnitentiali . Non autem poteſt ſimplici Sacerdoti committi promovere ad perfectionem , quæ reſpicit aliquo modo corpus „ Domini verum: & ideo *ſimplex Sacerdos ex mandato Papæ non poteſt conferre ordinem Sacerdotii*, quia ordines ſacri habent actum ſupra corpus Domini verum , vel „ ſupra materiam eius. Poteſt autem (Papa) concedere ſimplici Sacerdoti, quod „ *conferat minores ordines* , quia iſti nullum actum habent ſupra corpus Domini „ verum, vel materiam eius; nec etiam ſupra corpus Chriſti myſticum habent actum, per quem gratia conferatur; ſed habent ex officio quoſdam actus ſecundarios & præparatorios. Et ſimiliter poteſt concedere alicui Sacerdoti, *quod confirmet*: quia confirmatio perficit in actu corporis myſtici, non autem habet aliquam relationem ad corpus Domini verum. "

Paria ſunt, quæ diſſerit Diſt. xxv. Qu. 1. Art. 1. ad 3. & ad 5. Loco priore ſic ait: „ Dicendum, quod Papa, qui habet plenitudinem poteſtatis Pontificalis, poteſt committere non Epiſcopo ea quæ ad dignitatem Epiſcopalem pertinent , dummodo illa non habeant immediatam relationem ad verum Chriſti „ corpus : & ideo ex eius commiſſione aliquis Sacerdos ſimplex poteſt conferre „ Minores ordines, & confirmare, ut ſupra dictum eſt (Diſt. VIII.); Non autem aliquis non Sacerdos. Nec iterum Sacerdos Maiores ordines , qui habent „ immediatam relationem ad Corpus Chriſti, ſupra quod conſecrandum Papa non „ habet maiorem poteſtatem, quam ſimplex Sacerdos. " Rem denique loco altero magis illuſtrat: „ Dicendum, inquiens, quod ad communicandum alteri quod „ quis habet, non exigitur ſolum propinquitas, ſed *completio poteſtatis*. Sed quia „ Sacerdos non habet completam poteſtatem in hierarchicis officiis, ſicut Epiſcopus; ideo non ſequitur quod poſſit Diaconos facere, quamvis ille Ordo ſit ſibi propinquus. " Poteſtas illa, quæ poteſtatem perficit & complet in hierarchicis officiis ergo Corpus Chriſti myſticum, ex Ordinatione Epiſcopali iure divino proficiſcitur: eademque tametſi per Sacramentum aliquod non conferatur, non eſt attamen ſolius iuriſdictionis poteſtas, ut ait Thomas , verum etiam poteſtas Ordinis, eademque iure divino indelebilis.

Hanc Doctoris noſtri Sententiam , hactenus pro virili expoſitam , eamdem plerique Theologorum exiſtimant cum illa , quam Hugoni de S. Victore , Alberto M. Sancto Bonaventuræ, Paludano, aliiſque non paucis , imo & Patrum doctiſſimo Sancto Hieronymo tribuit Ioannes Morinus de Sacris Ordinationibus Parte III. Exercit. III. cap. I. & II. Aientes perhibentur illi, per acceſſum conſecrationis Epiſcopalis novum non imprimi characterem, neque ullo pacto characterem Sacerdotalem extendi, aut quodammodo (ut aiunt) entitative augeri: id unum effici vero, divina quidem ex voluntate ſeu inſtitutione, ut ipſe character Sacerdotalis expeditus fiat, ad aliquas exferendas functiones hierarchicas , maximeque ad ordinandos presbyteros, quas antea non poterat . Hinc Epiſcopatus eſt ordo hierarchicus iure divino inſtitutus , non eſt ſacramentum a Presbyteri ordinatio-

ne

Digitized by Google

ne diſtinctum . Si quis rem ita eſſe contendat , per me licet , neque longiorem contentionis funem ducam.

(4) Ab ipſa remota ætate in hac agitanda quæſtione in partes abiere Theologi, & Canonici iuris periti: hodieque non ſine magna, ſed innoxia, animorum contentione verſari in Scholis eadem ſolet. Inter Canoniſtas recentiores Proſper Fagnanus Lib. I. Decretal. Part. II. cap. *Requiſivit*, latiſſimo hac de re calamo agit, Doctorum varias opiniones refert, diſcutit momenta quæſtionis: propugnatque totis lacertis, *Epiſcopatum eſſe Ordinem, & Sacramentum, & characterem imprimere, ab ordine Presbyteratus diſtinctum*. Contra Fagnanum alioſque pugnam inſtituit Raimundus Capiſuccus Ord. Præd. S. R. E. Cardinalis Controverſia XXVIII. inter Selectas Romæ typis editas anno MDCLXX. nihilque pro egregii Theologi munere intactum relinquit, ut oppoſitam ſententiam tueatur, ac doctrinæ Divi Thomæ vindicias agat. Septuaginta, & plures, *quos* (inquit) *in ſuis locis vidimus*, pro negante opinione, veteres & recentes numerat, Theologos & Iuris Canonici peritos, variarum gentium, & familiarum, variorumque ordinum.

Sancta Synodus Tridentina hocce de argumento plura docet Seſſione XXIII. ac decernit, quæ credenda ac tenenda ſunt: deque Epiſcopatus ordinatione, num veri nominis dici debeat Sacramentum a Presbyteratu diſtinctum, notam inter Doctores ac ventilatam quæſtionem integræ videtur opinantium libertati reliquiſſe. Id vero accurate oſtendendum eſt. Docent Tridentini Patres Capite I. *in Novo Teſtamento Sacrificium viſibile Sanctæ Euchariſtiæ ex Domini inſtitutione* ab Eccleſia acceptum eſſe: adeoque admitti oportere *novum, viſibile, externum Sacerdotium a Salvatore noſtro inſtitutum*, tradi tamque Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus *in Sacerdotio poteſtatem conſecrandi, offerendi, & miniſtrandi Corpus & Sanguinem eius, necnon & peccata dimittendi & retinendi*. His conſonat canon primus, quo anathema decernitur in eos, qui dixerint, *non eſſe in novo Teſtamento Sacerdotium viſibile & externum, vel non eſſe poteſtatem aliquam conſecrandi & offerendi &c.*

Tum ipſius miniſterium Sacerdotii, tum alia inferiora miniſteria Sacerdotio inſervientia dici & eſſe ordines quoſdam, ordinatiſſima diſpoſitione in Eccleſia catholica inſtitutes, doctrina eſt quæ Capite II. traditur his verbis: *Cum autem divina res ſit Sancti Sacerdotii miniſterium, conſentaneum fuit ... ut in Eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures & diverſi eſſent ordines Miniſtrorum, qui Sacerdotio ex officio deſervirent*: itemque Canone II. anathemate in eos lato qui dixerint, *præter Sacerdotium non eſſe alios ordines, maiores & minores, per quos veluti per gradus quoſdam in Sacerdotium tendatur*. Ad hanc ordinum ſeriem non ſpectat Epiſcopatus, nec enim illo veluti quodam gradu in Sacerdotium tenditur, neque per ſe ſpectatus Sacerdotium eſt. Hunc vero ordinem, vel ſacram ordinationem, quæ verbis & ſignis exterioribus perficitur, colligunt Capite III. Tridentini Patres *eſſe vere & proprie unum ex ſeptem Sanctæ Eccleſiæ Sacramentis*, aiente Apoſtolo ad Timotheum Epiſtola II. Cap. I. *Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum meorum &c.* Hinc anathema fertur in eos Canone III. qui dixerint, *Ordinem ſive ſacram ordinationem non eſſe vere & proprie Sacramentum a Chriſto Domino inſtitutum*: & Canone IV. in eos, qui dixerint, *per Sacram ordinationem non dari Spiritum ſanctum, aut per eam non imprimi characterem*. Certum videtur compertumque, hoc loco de ſacra ordinatione agi, quæ ordines ſuperius expoſitos complectitur, ipſum nempe ordinem Sacerdoti, & alios veluti gradus quoſdam in Sacerdotium tendentes, cuiuſmodi non eſt Epiſcopatus: unde permiſſum colligitur a Synodo Tridentina, ut eodem de Epiſcopatu quod libet lubetque ſentiant pro rationum momentis Theologi, ac iuris canonici periti.

Ad Eccleſiaſticam hierarchiam exponendam Sancta Synodus procedit capite IV. docetque: *præter cæteros Eccleſiaſticos gradus*, (Sacerdotes nempe, & Miniſtros

Digitized by Google

ſtros iam memoratos,) *Epiſcopos , qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt ; ad eccleſiaſticam hierarchiam , & ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere : ſuperiores eſſe Presbyteris* , ac poteſtatem habere *confirmandi, Miniſtros Eccleſiæ ordinandi , & alia pleraque agendi* : ac demum *in ordinatione Epiſcoporum , Sacerdotum , & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiuſvis ſæcularis poteſtatis , & Magiſtratus conſenſum , vocationem , ſive auctoritatem ita requiri , ut ſine ea irrita ſit ordinatio*. Quæ doctrina canone VI. & canone VII. firmatur, anathemate lato in eos qui dixerint , *in Eccleſia catholica non eſſe Hierarchiam divina ordinatione inſtitutam , quæ conſtat ex Epiſcopis , Presbyteris , & Miniſtris* ; & *Epiſcopos non eſſe Presbyteris ſuperiores , vel non habere poteſtatem confirmandi, & ordinandi &c.* Nomina quidem *ordinis* , & *ordinationis* uſurpant Patres , hanc declarantes eccleſiaſticam hierarchiam: verum nihil eſt quod cogat , ut ordines aut ordinationes omnes ad eamdem Hierarchiam pertinentes intelligamus veri nominis ſacramenta ; cum id unum eadem expoſcat , ut in Eccleſia catholica ex divina inſtitutione plura dentur officia , pluresque dignitates , maiores minoresque . Porro ſententia S. Thomæ eſt, quam plerique Theologorum amplectuntur, Ordines quibus Hierarchia eccleſiaſtica conſtat, alios eſſe officia ac dignitates, & Sacramenta ſimul , aliumque *altioris cuiuſdam miniſterii* ordinem erga corpus Chriſti myſticum, ſcilicet Epiſcopatum, de quo num ſit Eccleſiæ Sacramentum, diſceptare in utramque partem licet.

Pro aiente ſententia adhiberi maxime ſolent verba Apoſtoli , quæ Synodus Tridentina laudat capite III. ex epiſtola II. ad Timotheum capite I. verſ. 6. deſumpta : *Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei , quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum*]. His paria ſunt quæ idem Apoſtolus habet Epiſtola I. cap. IV. *Noli negligere gratiam , quæ in te eſt , quæ data eſt tibi per prophetiam* , (declarato ſcilicet per revelationem divino ſuffragio,) *cum impoſitione manuum presbyterii*. De ordinatione his locis agitur , per quam, gratia Dei confertur , ad munus ſuum digne peragendum neceſſaria : agiturque præterea de Timotheo in Epiſcopum ordinato . Itaque ordinatio illa Epiſcopalis , ſicuti per eam gratia Dei collata eſt , ita veri nominis dici debet Sacramentum. Accedunt Eccleſiæ Patres, quorum infra teſtimonia adducenda ſunt.

Prudens & appoſita eſt , quam Ioannes a S. Thoma loco ſuperius citato reſponſionem affert . ,, Reſpondetur concedendo (inquit ille,) quod in illis locis
,, Apoſtolus loquitur de ordinatione Timothei in Epiſcopum , ut plures Patres
,, intelligunt : ſed non de ſola , ſed etiam de ordinatione in Presbyterum ; u-
,, trumque enim videtur comprehendiſſe Paulus illis verbis; quod non obſcure a-
,, lii Patres indicant . Auguſtinus (vel potius alius Auctor) in Libro Quæſtio-
,, num ex Veteri, & Novo Teſtamento Qu. XCIII. loquens de *inſufflatione* , qua
,, datur *Presbyteris* poteſtas abſolvendi a peccatis (quod conſtat fieri in Presbyte-
,, ratu , non in Epiſcopatu ,) inquit : *Inſpiratio ergo hæc , gratia quædam eſt ,*
,, *quæ per traditionem infunditur ordinatis , per quam commendatiores habeantur .*
,, *Unde Apoſtolus dicit ad Timotheum : Noli , inquit , negligere gratiam quæ eſt in*
,, *te , quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum Presbyterii*. Intellexit ergo, hunc
,, locum Apoſtoli pertinere ad illam gratiam , quæ ad remittenda peccata datur
,, Sacerdotibus: & ſic Paulus non de ſola ordinatione in Epiſcopum , ſed de or-
,, dinatione Presbyteri etiam loquitur . Ad hæc Ambroſius , ſive Auctor Com-
,, mentariorum in Epiſtolas Pauli , (quem docti plerique eumdem exiſtimant
,, cum Auctore laudato Quæſtionum ex veteri & novo Teſtamento ,) ſuper I.
,, ad Timoth. IV. *Manuum* , inquit , *impoſitiones , verba ſunt myſtica, quibus con-*
,, *firmatur ad opus electus , ut audeat vice Domini offerre ſacrificium* . Actus au-
,, tem offerendi ſacrificium eſt proprius Sacerdotii, non Epiſcopatus· ergo nomi-
,, ne impoſitionis manuum intelligit Apoſtolus non ſolam conſecrationem Epiſco-
,, palem , ſed etiam ordinationem Sacerdotalem. " Ad id maxime facit Chriſtia-

ni Lupi animadverſio in Appendice ad Scholion in Canonem IV. Concilii Nicæni : *Epiſcopatum* , inquientis , *& Presbyteratum eſſe iure divino diſtinctos omnino ordines : primis tamen Eccleſiæ exordiis neminem dumtaxat in Presbyterum , ſed omnem Presbyterum complete in Epiſcopum ordinari* conſueviſſe : *& hunc morem dudum perſeveraſſe quibuſdam in Eccleſiis , præſertim Alexandrina*. Favet Baronius Annalium parens ad An. II. num. 62. „ Quod vero mox idem Apoſtolus ſub-
„ dit : *Propter quam cauſam admoneo te , ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te*
„ *per impoſitionem manuum mearum* : ipſum a ſe ſacris initiatum fuiſſe ſignificat...
„ Ad ipſum iam antea ſcripſerat (I. Timoth. cap. IV.) *Noli negligere gratiam*
„ *quæ in te eſt , quæ data eſt tibi per prophetiam , cum impoſitione manuum pres-*
„ *byterii*... Quomodo autem poſtea ab eodem Paulo præfectus ſit Epheſiorum Ec-
„ cleſiæ, ſuo loco dicemus . “ Ad Aquinatem noſtrum quod attinet , in Commentario ad ea Apoſtoli loca ordinationem Timothei in Epiſcopum intelligit : loca eadem ad ordinationem Presbyteratus refert Parte III. Summæ Theologicæ Qu. LXXXIV. Art. IV. Hinc „ probatio Concilii Tridentini (verba ſunt Ioannis
„ a S. Thoma) ſtat firma : ex locis enim , ubi Paulus loquitur de gratia da-
„ ta in ordinatione , colligit ordinem eſſe Sacramentum : non quia ibi loquatur
„ Apoſtolus de ſola conſecratione in Epiſcopum ; ſed quia ibi loquebatur Paulus
„ etiam de ordinatione Timothei in Presbyterum . Et ſic conſequentia Concilii
„ efficax eſt : probatque Ordinem eſſe Sacramentum, quia in aliqua Ordinatione
„ datur gratia , ut conſtat ex Paulo : ergo aliqua Ordinatio eſt Sacramentum .
„ Quod vero hæc Ordinatio , de qua loquitur Paulus , ſit Epiſcopatus tantum ,
„ vel Presbyteratus ſimul , ibi Concilium non explicat : “ ſed explicandum relinquit Theologis.

Sed accepta demum ſola Epiſcopatus ordinatione , qua Presbytero iure divino confertur *completio poteſtatis* , ut ait S. Thomas , erga corpus Chriſti myſticum, gratiam in ea dari *ex opere operantis* , ut inquiunt , inficiatur nemo . Præſto ſunt aptiſſima Divi Thomæ documenta . Ait quippe in IV. Diſt. II. Q. I. Art. II. ad 9. „ Ad quamlibet eminentiam ſtatus datur aliqua ſanctificatio , cum ſit ibi
„ neceſſarium ſpeciale auxilium gratiæ ; ſicut in conſecratione *Regum* , & *Mona-*
„ *chorum* , & *Monialium* : & ideo ſunt actiones hierarchicæ, & propter hoc Dio-
„ nyſius de eis determinat . Non tamen habent rationem Sacramenti, ſed ſolum
„ illam eminentiam , per quam homo efficitur ſacrorum diſpenſator. “ Ait etiam Diſt. XXXVIII. Q. I. Art. V. ad 2. „ In conſacratione *Virginum* , ſicut & in
„ unctione *Regum* , & in aliis huiuſmodi benedictionibus gratia datur , niſi ſit
„ impedimentum ex parte ſuſcipientis. Sed tamen huiuſmodi Sacramenta non di-
„ cuntur , quia non ſunt inſtituta ad curationem morbi peccati , ſicut alia Sa-
„ cramenta. “ Hunc vero morbum peccati, quem ſacramenta curant per gratiam *ex opere operato* collatam, conſiſtentem poſitamque declarat Thomas in IV. Diſt. II. Q. II. Art I. Quæſt. I. ad 2. vel in *peccato* , vel *in debilitate ſpiritus ad exequenda ſpiritualia* . Morbum primum tollunt baptiſmus & pœnitentia : contra morbum eumdem ordinantur confirmatio, & Euchariſtia *ex officio* , *ſive ex modo ſanctificandi* : ad detergendas peccatorum reliquias datur extrema unctio : ad reprimendam concupiſcentiam matrimonium : ad Sacramenta digne diſpenſanda denique ordo . Sat eſt vero , ordinationem Epiſcopatus *ex opere operantis* gratiam conſerre ordinato , ut ea qua par eſt, dignitate ac decentia Miniſtros Eccleſiæ inſtituat.

Patrum ſententiæ opponuntur , quibus Epiſcopatus appellatur Sacramentum . Tertullianus de Præſcriptione hæreticorum capite xl. *Sacramenta Chriſti* vocat baptiſmum , expoſitionem delictorum , conſignationem in fronte, panis oblationem, Summum Pontificatum , quæ diabolus apud ethnicos æmulatus eſt . At nemo non videt , *ſummum Pontificatum* hoc loco accipi etiam pro Sacerdotio: ac præterea voce illa *Sacramenti divini* , aut *Sacramenti Chriſti* ea inſigniri, quæ veri

nomi-

nominis non ſunt Sacramenta. Ait quippe Tertullianus: Diabolus *ſub gladio redimit coronam* , (ſeu martyrium æmulatur ,) *habet & virgines* , *habet & continentes* . S. Leo Magnus Epiſtola xi. ad Dioſcorum Alexandrinum, al. lxxxi. capite i. ordinationem Pauli & Barnabæ appellat *benedictionis Sacramentum*. Par eſt coniicere, ſimul eos in Presbyteros & Epiſcopos ordinatos eſſe : eoque loci agit Leo de die , quo Sacerdotalis, vel levitica benedictio celebrari debeat. Idem Sanctiſſimus Pontifex in Sermone , quem habuit in Anniverſario aſſumptionis die , ſic ait : *Cum huius divini Sacerdotii Sacramentum etiam ad humanas pervenit functiones*. Verum ipſa patefaciunt verba , non accipi Epiſcopatum a Sacerdotio diſtinctum. Deinde cum Diaconus eſſet Leo, ad ſummum Pontificatum, præmiſſa ordinatione Presbyteri, ad Epiſcopatum evectus eſt : unde integra hæc ordinatio dicitur *Sacerdotii Sacramentum* . Ac demum *Sacramenti* vox accipi frequentiſſime ſolet a Scriptoribus Eccleſiaſticis pro ſacro quocumque ritu: quo ſenſu ab Auctore Areopagiticorum apud S.Thomam in IV. Diſt. ii. Qu. i. Art. ii. num. 9. *Monaſtica conſecratio* vocatur Sacramentum.

Ambroſiaſter de dignitate Sacerdotali capite v. hæc habet. „ Ab Archiepiſcopo ſum nuper Epiſcopus ordinatus, centumque ei ſolidos dedi , ut *Epiſcopalem* „ *gratiam* conſequi meruiſſem . . . Dic ergo mihi pauliſper , Frater Epiſcope ; „ cum dares pecuniam , quid accepiſti ? *Gratiam epiſcopalem* accepi . " Animadverte , in editione Nourriana legi : *ut Epiſcopalem gradum mihi conferres*. Argumenti ratio expoſcit, ut *gratia* iſta *Epiſcopalis* pro ipſo gradu , vel honore , vel dignitate , vel poteſtate accipiatur . Hinc illa etiam habentur verba : *Caro ſuſcepit dignitatem , & anima perdidit honeſtatem . . . nec Epiſcopus fuiſſem ordinatus, ſi pecunias non dediſſem . . . Epiſcopus initiat ordinem , & Deus tribuit dignitatem*. Theodoretus Libro IV. Hiſt. Eccl. capite xxiii. narrat: Saracenorum Duce poſtulante, ut *Moſes* quidam *Monachus* genti ſuæ *Sacerdos ordinaretur* , induci haud umquam potuiſſe, ut a Lucio Ariano manus impoſitionem ſuſciperet: *Te enim invocante* , inquientem , *non ſupervenit gratia Spiritus ſancti* , propter contagium nempe communionis cum heterodoxo Epiſcopo . Probandum foret , Monachum illum iam antea Presbyteratus Ordine inſignitum fuiſſe , deque una Epiſcopali conſecratione hocce in loco agi . Sed hunc denique locum , ac paria plura Patrum dicta interpretantem Thomam audivimus de gratia Spiritus ſancti *ex opere operantis* collata , quæ *ad quamlibet* , ut inquit , *eminentiam ſtatus datur* , *niſi ſit impedimentum ex parte ſuſcipientis* , *cum ſit ibi neceſſarium ſpeciale auxilium gratiæ , ſicut in conſecratione Regum , & Monachorum , & Monialium*.

Concilia, & Patres afferuntur, quorum dogma eſt, indelebilem eſſe poteſtatem Epiſcopalem ; ac valide Presbyteros , & Miniſtros ordinari ab Epiſcopo , qui loco & dignitate ceſſerit , aut gradu ſuo per eccleſiaſticam ſententiam deiectus foret . Hinc plerique inferunt , conſecratione Epiſcopatus imprimi characterem, illamque id omne habere quod ad Sacramenti rationem requiritur . Indelebilem fatetur Thomas Epiſcopalem poteſtatem , eamdemque iure divino annexam eſſe conſecrationi ſeu ordinationi Epiſcoporum : ſimulque inficiatur , eam dici oportere characterem . Loca eius plura num. i. allata ſunt : omnemque elevat difficultatem characteris notio , ſi recte ac probe conſtituatur . Aquinatis verba , quæ habentur in Summa Theologica Parte III. Qu. lxiii. Art. i. & ſeqq. affero: „ Quicumque ad aliquid certum deputatur , conſuevit ad illud conſignari: „ ſicut milites, qui adſcribebantur ad militiam, antiquitus ſolebant quibuſdam characteribus corporalibus inſigniri , eo quod deputabantur ad aliquid corporale ; „ & ideo cum homines per Sacramenta (Baptiſmi, Confirmationis , & Ordinis, „ ideſt Presbyteratus, & Diaconatus &c.) deputentur ad aliquid ſpirituale pertinens ad cultum Dei , (vel agendum , vel recipiendum ,) conſequens eſt „ quod per ea fideles aliquo ſpirituali charactere inſigniantur . " Conſule quæ latiore calamo num. 2. pertractata ſunt. Ad Epiſcopum pertinet, veluti ad principem,

Digitized by Google

cipem obſignare ; deputare ; mancipare fideles ad obſequium & cultum divinum; præcipue maximeque poſitum *in Euchariſtiæ Sacramento & ſacrificio peragendo aut recipiendo* : unde per Sacramenta , quæ fidelibus adminiſtrat , characterem imprimit , non ipſe charactere opus habens , *altioris cuiuſdam miniſterii poteſtate* , iure divino irrevocabili , atque conſecrationi Epiſcopali annexa inſignitus . Hanc ergo poteſtatem , ipſamque conſecrationem, & ordinationem ut amittat , fieri humana ulla auctoritate non poteſt.

(5.) Poſtrema adverſantium Doctorum obiectio illis innitur & canonum , & Patrum dictis , quæ enuntiant , *Sacerdotum ordinem bipartitum eſſe* , *alium Epiſcoporum* , *& alium Presbyterorum* : & Epiſcopatu quidem contineri plenitudinem, & ſummum imperium Sacerdotalis ordinis . Digna ſunt animadverſione Optati Millevitani verba Libro I. de Schiſmate Donatiſt. num. 13. *Quid commemorem .... Diaconos in tertio , quid Presbyteros in ſecundo Sacerdotio conſtitutos . . . Epiſcopos apices & principes omnium* ? Ambroſiaſter in caput IV. Epiſtolæ ad Epheſios verſ. 12. *In Epiſcopo omnes ordines ſunt , quia primus Sacerdos eſt , hoc eſt princeps Sacerdotum* . Paria proſtant plurima apud Thomaſſinum de veteri & nova Eccleſiæ diſciplina Parte I. Libro I. cap. I. & II. quibus invicem collatis hanc ille ſententiam efformat num. 9. primi capitis : „ Epiſcopatus ſons & origo eſt , in-
„ quiens , omnium ordinum , & poteſtatum ſpiritualium . Emicuit hæc primum
„ Epiſcopatus inexhauſta plenitudo in Chriſto . . . Exundavit in Apoſtolos . . .
„ Apoſtolorumque ſucceſſores Epiſcopos . . . Ab hac ſcatebrā manarunt deinceps,
„ rivulorum inſtar , dignitates & ordines omnes Epiſcopali apice inferiores . . .
„ Quando igitur Presbyter (num. 10.) in Epiſcopalem ordinem ſacra inaugura-
„ tione aſciſcitur , non prior eius dignitas extenditur; ſed tota illa plenitudo ſu-
„ perinfunditur Sacerdotii , cuius rore tantum aliquo prius perfuſus fuerat . . . .
„ Poterat Presbyter Deo filios gignere per baptiſmum : at novæ creaturæ vigo-
„ rem , roburque vegetum (per Sacramentum Confirmationis) non poterat in-
„ dere . Peccata dimittere poterat, ſed hanc eius poteſtatem pro arbitrio ſuo E-
„ piſcopus coarctabat. Offerre Deo incruentam victimam poterat : ſed ea lex in-
„ valuerat Apoſtolico iam ævo , ut non niſi vel deficiente vel abſente Epiſcopo,
„ eoque iubente , hanc partem ſacri muneris impleret ; nec niſi Templis , Alta-
„ ribus , & vaſis ſacris , quæ Epiſcopus conſecraſſet . Denique verbo Dei pot-
„ erat populos paſcere, ſed mandante Epiſcopo , tempuſque illi & locum præfi-
„ gente . Permagna igitur erat hæc Presbyteri poteſtas , ſed precaria , & ob-
„ noxia legi & imperio Epiſcopali . " Hæc differenti Thomaſſino iam præiverat Petrus Aurelius , quem ipſe laudat Thomaſſinus capite II. num. 14.

Hæc eadem docet omnia Sanctus Thomas , quin ab ea recedat opinione, quæ Epiſcopatum denegat Sacramentum eſſe , & imprimere characterem . Docentem ipſum audivimus in IV. Diſt.XXIV.Qu.III.Art. II. *Epiſcopalem poteſtatem non eſſe tantum iuriſdictionis , ſed etiam ordinis*: ordinem eſſe Epiſcopatum, *ſi ordo conſideretur , ſecundum quod eſt officium quoddam reſpectu quarundam actionum ſacrarum*: Sacerdotem repræſentare Chriſtum in hoc quod per ſeipſum aliquod miniſterium implevit , *ſed Epiſcopum in hoc quod alios miniſtros inſtituit & Eccleſiam fundavit*: ad Epiſcopum pertinere *mancipare alios divinis obſequiis , quaſi cultum divinum ad ſimilitudinem Chriſti ſtatuentem , & per hoc ſpecialiter dici ſponſum Eccleſiæ* . Et Libro IV. contra Gent. capite LXXVI. *Epiſcopalem poteſtatem eſſe altius quoddam in Eccleſia miniſterium* , quod *excedit Sacerdotium in his quæ pertinent ad fideles : & ipſam Sacerdotalem poteſtatem ex Epiſcopali derivari : quidquid arduum circa populum fidelem eſt agendum , Epiſcopis reſervatum eſſe , quorum auctoritate etiam Sacerdotes poſſunt quod eis agendum committitur : in his demum quæ Sacerdotes agunt , illos uti rebus per Epiſcopum conſecratis , ut in Euchariſtiæ conſecratione utuntur conſecratis per Epiſcopum calice , altari, & pallis*. Amplıora & præſtantiora de Epiſcopis non dixere Patres , nec Petrus Aurelius, nec Thomaſſinus.

Verum

Verum cum ipſe Epiſcopatus dicitur ſummum Sacerdotium, & Sacerdotii plenitudo, vel ita intelligendum id eſt, ut Sacerdotis poteſtatem erga corpus Chriſti myſticum augeat Epiſcopatus, ac plenam efficiat collata altioris cuiuſdam miniſterii poteſtate, vel etiam ut Epiſcopalis ordinatio id habeat, ut ipſum Sacerdotium, ſeu poteſtatem erga Chriſti corpus verum, niſi prius collatam inveniret, per ſeſe conferret. Priorem interpretationem communis amplectitur Theologorum conſenſus, amplioremque illam poteſtatem erga corpus Chriſti myſticum characterem eſſe, & Sacramento conferri, aiunt plures, inficiatur Thomas, quam frequens Theologorum & Canoniſtarum agmen ſequitur.

At etiam nonnulli videntur fuiſſe, qui per Epiſcopalem ordinationem, ſi cuipiam nondum Presbytero inaugurato adhiberetur, ipſam conferri opinati ſint poteſtatem in corpus Chriſti verum, & plenam ſimul omnem poteſtatem in corpus Chriſti myſticum. Mabillonius Commentario in Ordinem Romanum Capite XVI. hæc habet: „ Utrum Diaconi, ad Epiſcopatum electi per ſaltum, apud Ro-
„ manos ordinati ſint (*omiſſo ſcilicet Presbyteratu*,) non levis momenti quæſtio
„ eſt. Partem affirmantem adſtruere videtur libellus noſter prior: eadem enim
„ eius qui ex Diacono, atque illius qui ex Presbytero ordinatur, conſecratio.
„ Nimirum fortaſſe quia, ut ſentit Hieronymus Epiſtola lxxxv. (ad Evagrium
„ ſeu Evangelum) *in Epiſcopo & Presbyter continetur*. Hanc ſententiam confir-
„ mat Photii adverſus Romanos iſta obiectio, *cur Levitæ Epiſcopi fierent, pres-
„ byterii gradu non prius accepto*? Hanc quidem obiectionem ex calumnia oriri
„ dicit Ratramnus, (noni ſæculi ſcriptor;) eamque retorquet in adverſarios,
„ qui *ex laicis ſubito tonſis faciebant Epiſcopos contra regulas eccleſiaſticas*. At
„ Aenæas Pariſienſis Epiſcopus (eodem ſæculo nono) facti veritatem non diffi-
„ tetur, reſpondetque ... *quod in ſublimitate maioris Pontificis conſiſtat etiam ho-
„ nor minoris Sacerdotis*. Tum ſubdit: *Forſitan autem illi qui de Diacono or-
„ dinant Epiſcopum, prætermiſſa benedictione presbyterali, aſſertioni Beati Hierony-
„ mi in epiſtola loquentis ad Titum*, ex parte concredere videntur, qui officium
„ Presbyteri in aliquo comparticipari affirmat Miniſterio Epiſcopali. “ Et Capi-
te XVIII. „Quæ de Epiſcoporum ordinatione per ſaltum in ſuperiori Capite præ-
„ miſimus, quoddam ſecundæ quæſtionis præiudicium eſt, Romanæ Sedis ele-
„ ctum, ſi quando ex Diaconis creabatur, prætermiſſo Presbyteri gradu, Pon-
„ tificem fuiſſe ordinatum. Id autem conficitur ex altero libello noſtro &c. “ In
eamdem ire videtur ſententiam Franciſcus Pagius in Breviario Hiſtorico Chronologico-Critico Pontificum Romanorum, in Sabiniano, qui cum Diaconus eſſet Sancti Gregorii, poſt huius obitum anno 604. ordinatus eſt Summus Pontifex: eamque conſuetudinem docet abrogatam iam fuiſſe tempore Gregorii VII. qui Archidiaconus tantum erat, anno 1073. electus eſt Pontifex, prius ordinatus Presbyter, & altera die Pontifex. Stephanus IX. qui anno 1054. ſedem Apoſtolicam conſcenderat, Alphonſum Salernitanæ ſedis electum ordinaturus, *in ieiuniis Martii primo Presbyterum*, teſte Leone Marſicano Libro II. capite XCVIII. *deinde ſequenti Dominica Archiepiſcopum* conſecravit.

Doctiſſimis hiſce Viris oppono doctiſſimum Thomaſſinum Parte II. Libro I. Capite LXXXVI. num. 13. ubi ait: temere Photium latinæ obtrectaſſe Eccleſiæ, quaſi in ea Epiſcopi ex Diaconis, non ſuſcepto Presbyteratu, ordinarentur. Verba refert Nicolai I. qui Epiſtola lxx. ad Hincmarum inter plures Græcorum calumnias & illam commemorat, *quia Diaconus, non ſuſcepto Presbyteratus officio, apud nos Epiſcopus ordinatur*. Addit Ratramni Monachi teſtimonium ex Libro IV. Capite VIII. contra prædictam a Photianis excogitatam calumniam. Coniectatur vero, inde forſitan Græcos anſam captaſſe conviciandi Latinis, quod Canones noſtri ſanxiſſent, ut *ex Presbyteris, vel Diaconis* Epiſcopi deligerentur: inde concludentes, tam immediate Epiſcopatum a nobis conferri Diaconis,

nis ; quam Presbyteris . Animadvertit , Aenæam Pariſienſem Epiſcopum illam ordinationem per ſaltum faſſum quidem eſſe , ſed trepido ac pene ſuſpenſo calamo , re non ſatis illi comperta & explorata . Romanam ſynodum ſub Ioanne XII. celebratam anno 964. recenſet , ex qua conſtat , Antipapam Leonem VIII. ordinatum primo fuiſſe *Oſtiarium*, tum *Lectorem*, *Acolythum* , *Subdiaconum* , *Diaconum* , & tandem *Presbyterum* , antequam *Pontifex* inaugararetur . Ioanni XII. vita functo anno 964. ſuffectus eſt Benedictus V. qui Diaconatus ordine inſignitus erat , detruſo Leone . Cum is rurſum Sedi Apoſtolicæ redintegratus eſſet , Benedictum deturbavit , *omnique* ſpoliavit ipſum , teſte Luitprando Libro VI. Capite xi. *Pontificatus* , *&* *Presbyteratus honore*: unde patet, ad Presbyteratus ordinem promotum illum fuiſſe , antequam Epiſcopus & Pontifex conſecraretur . Pergit admonere Thomaſſinus , hæc Photianis quidem & temporibus , & criminationibus poſteriora eſſe exempla ; ſed a ſpecie veri tamen alieniſſimum videri , ut Photii calumniis id datum factumque fuerit quo aliquid in occidentalis , vel Romanæ ſaltem Eccleſiæ moribus innovaretur . Adde demum , inquit , quod ordinationis alicuius Antipapæ , v. g. Conſtantini , quem Anaſtaſius Bibliothecarius , aut alius quiſque Auctor *Subdiaconum* , *&* *Diaconum* ordinatum refert , atque tum *Summum Pontificem*, ea eſſe poſſent vitia, quibus aliæ ſimiliter non claudicarent : ibi namque multa præcipitantur, quæ alias expediuntur lentius .

Eadem eſt ſententia Chriſtiani Lupi in Diſſertatione de Octava Synodo Generali Capite V. Calumnia ix. inquientis : „ Antiquiſſimus Romanæ , ac omnis „ ſub cælo Eccleſiæ mos , per Synodum Sardicenſem confirmatus , non ſolum „ Presbyterum , ſed etiam Diaconum permittit eligi in Epiſcopum . Hinc im„ pudens Photius ſuam a laico prævaricatoriam electionem alieno vitio fucare mo„ liens , calumniari nos non erubuit , quod Diaconos per ſaltum in Epiſcopos „ & eligeremus , & conſecraremus. Verum huiuſmodi ſaltum fuimus cum omni „ ſub cælo Eccleſia ſemper acertime deteſtati . Etenim Iſchyram , Sancti Atha„ naſii calumnioſum accuſatorem , quem per ſaltum Euſebiana factio conſecra„ rat in Epiſcopum , damnavit laudata noſtra Synodus Sardicenſis &c. " Nullam & irritam , ſi contingeret hæc Diaconi , prætermiſſo Presbyteratu , inauguratio in Epiſcopum , frequentius illi etiam fatentur Theologi , qui Epiſcopatum exiſtimant Sacramentum ab eodem Presbyteratu diſtinctum. Aiunt enim : *Epiſcopalem ordinationem ita eſſe a Chriſto inſtitutam , ut eſſentialiter debeat præſupponere Sacerdotium : adeoque valide non poſſe quempiam conſecrari Epiſcopum , qui prius non eſſet Sacerdos initiatus* .

Nonnullas ingerit difficultates Edmundus Martene de antiquis Eccleſiæ ritibus Libro I. Capite VIII. art. III. num. x. „ Ioannes , inquit , S. Galli diſcipulus , „ Diaconus ordinatus Epiſcopus Conſtantienſis eſt , Presbyteratu non ſuſcepto , „ ut ſatis clare docet Strabo in vita S. Galli Libro I. Capite xxv. " (apud Mabillonium Sæculo II. Benedictino , & in Annalibus ad Annum DCXIII. num. VIII.) Valafridi Strabonis verba ſunt : *Dux* (Ioannem) *Diaconum venire fecit in medium . . . Licet renitentem in præſentiam Pontificum pertraxerunt & Ducis . . . Levaverunt omnes pariter vocem , dicentes : Ioannem elegit ſibi Dominus Pontificem hodie . . . Epiſcopi itaque duxerunt eum ad altare , & ſolemni benedictionis officio ordinaverunt Antiſtitem* . Auctoritas eſt negativa , ut verbis utar Lupi loco priore ſuperius citato : quæ commiſſum ſaltum diſerte non adfirmat . Simul Presbyter , & Epiſcopus conſecrari potuit Ioannes , ſed alia & alia conſecratione , vel eadem die , vel diebus diſtinctis.

Conſtantini Antipapæ exemplum adducitur ab eodem Martene : quod ita Bibliothecarius in vita Stephani IV. deſcribit num. 263. apud Franciſcum Blanchinum : *Cum nondum* (Paulus I.) *ſpiritum exhalaſset* , agente Totone Duce Nepeſinæ civitatis , *elegerunt Conſtantinum* , *fratrem eiuſdem Totonis* , *laicum exiſtentem . . .*

Digitized by Google

tem ; . . Georgius Epiſcopus , *timore correptus , orationem illi clericatus tribuit ; & ita clericus effectus eſt . . . Alio vero die illuceſcente , ſecunda feria , Subdiaconus , atque Diaconus ab eodem Epiſcopo conſecratus eſt . . . Adveniente Dominico die . . . Pontifex ab eodem Georgio Epiſcopo Præneſtino , & aliis duobus conſecratus eſt* . Cum deſignentur in particulari gradus eccleſiaſtici a Conſtantino ſuſcepti , & nulla fiat mentio Presbyteratus ipſi collati, indicio eſt prætermiſſum prorſus ab eo fuiſſe . Ita nempe Martene . Thomaſſinum audivimus , hocce fortaſſe vitium contigiſſe in Antipapæ ordinatione, in qua multa præcipitanturquæ alias expediuntur lentius : ac tanti rem iſtam eſſe momenti , ut ſolo ſilentio perfici certe nihil poſſit . Addere ergo liceat , Conſtantinum Presbyterum , ac Epiſcopum vel eadem , vel diverſa die initiatum fuiſſe : fieri vero expreſſam *Clericatus* , *Subdiaconatus* , & *Diaconatus* , qui uno eodemque die ſuſcepti fuerunt , mentionem , ut nota fieret illegitima Conſtantini ordinatio , ob eius ex laico adſumptionem , ac prætermiſſa inter ordines interſtitia contra ſacrorum canonum ſtatuta . Pergit Martene , & ait : „ In Concilio Romano poſt Conſtantini depoſitionem a Stephano Papa III. vel IV. congregato ſub anathematis interminatione vetitum fuit : *Ne ullus umquam laicorum , neque ex alio ordine præſumat , niſi per diſtinctos gradus aſcendens , Diaconus aut Presbyter Cardinalis factus fuerit , ad ſacrum Pontificatus ordinem poſſit promoveri* . Ubi liberum fuiſſe videtur , ex utriſque Diaconis aut Presbyteris Cardinalibus ordinari Pontifices. In eodem Concilio Actione III. ſtatutum eſt etiam, ut Epiſcopi, quos Conſtantinus ordinaverat , ſi quidem *Presbyteri fuerunt aut Diaconi* , ad priſtinum ordinem reverterentur , denuo ab Apoſtolico *Suſcepturi benedictionis conſecrationem*. “ Liberum nempe relinquitur, ut Epiſcopi ex Diaconibus, vel Presbyteris eligantur : qui vero Diaconi dumtaxat fuerint , prætermiſſo Presbyteratu ordinari potuiſſe Epiſcopos aut Pontifices, verba nulla diſerte tradunt . Iterum vero ſtatuitur , ut inter ordines , Subdiaconatum , & Diaconatum , & Presbyteratum interſtitia obſerventur : in his vero . quod attinet ad Presbyteratum , diſpenſatum innuitur , quoties Diaconus eligeretur Epiſcopus iuxta mores Eccleſiæ Romanæ : facta demum contra canones ordinatione , decernitur , ut qui hocce cum vitio ordinati fuerint, ad priſtinum gradum legitime ſuſceptum reverti debeant, donec ab Apoſtolico benedictionis conſecrationem accipiant : de qua diffident Theologi , num hæc fuerit cæremonialis tantum , an nova & vera conſecratio . Rem quam differimus , mirifice illuſtrat Benedicti V. exemplum , quod ſuperius memoratum eſt . Vita functo Ioanne XII. narrat Luitprandus in Hiſtoria Capite XI. Libri ſexti , Romanos, inſuper habito Leone VIII. qui contra ipſum Ioannem , Ottone Imperatore agente , evectus fuerat, *Benedictum Cardinalem Diaconum* conſtituiſſe *Papam*. An exiſtimaveris , prætermiſſo Presbyteratu , Epiſcopum & Papam conſecratum fuiſſe ? Te tua falleret opinatio . Ipſe Luitprandus narrare pergit , Leonem Sedi Apoſtolicæ redintegratum , *omni Pontificatus , & Presbyteratus honore privaſſe* Benedictum : & *Diaconatus eum ordinem habere permiſiſſe* . Nedum ergo Epiſcopus inauguratus fuerat , verum etiam Presbyter : ipſique Diaconatus ordo , & honor relinquitur , quem legitime ſuſceperat .

VI. Hæc prelo committere parabamus , cum theſeos cuiuſdam ab Angelico Doctore propugnatæ veritatem , integritatemque recentium operum eius editionum , ut vindicemus , nimia facit nuperrimi Scriptoris confidentia . Is eſt Scipio Chriſtophori Neapolitanus in vita Io. Antonii Summontii,quæ forte in manus incidit. Regni Neapolitani Hiſtoricus ille narraverat facinus Comitis de Caſerta , qui cum in caſtris Manfredi Regis militaret , ſituſque difficillimi cuſtodiam adſumpſiſſet , aditu non arcuit advenientes Caroli Andegavenſis copias , ſuaſitque Comiti Iordano Lanciæ , ut tranſitum permitteret . Proditorium facinus , quod non pauci execrantur , purgare ſtudet Summontius , Thomæ noſtri inepte ſine du-

bio adhibita doctrina, quam mox anathemate eccleſiaſtico percuſſam ait. Vindicias Thomæ egerat Raphael Maria Filamondus Ordinis Prædicatorum; Vindicemque modo aggreditur Scipio Chriſtophori, inlatam Aquinatis doctrinæ iniuriam propugnans, reenteſque operum eius editiones veluti detruncatas traducens.

Res ab ovo pertractanda mihi eſt miti animo, gravi ſerioque certamine inſtituto, argumentorum robore. Summontii verba ſunt Tomo II. Libro II. (ſecunda utor editione anni 1675) „ San Tommaſo d' Aquino, avendo forſe riguardo a queſto caſo del Zio (*Rinaldi Aquinatis, quem vocat, Comitis de Caſerta*,) diſſe una coſa più forte, e mirabile *in 2. Sent. art. penult.* ch' è opra lecita, e meritoria al vaſſallo in queſto caſo occidere il Signore. Però in contrario a queſto tenne Agoſtino d' Ancona nel *Trattato della poteſtà Eccleſiaſtica* nella *q.* 54. *art.* 3. *verſ. Omnia autem iſta*: e contro l' opinione di San Tommaſo fu nel Concilio Conſtantienſe determinato, come riferiſce nel medeſimo luogo Curzio (*de Feudis in ſexta parte*.) " Pro carne, & ſanguine ſtrinxerit ergo calamum Thomas Aquinas, locum ſi habeat Summontii coniectatio: quod eſt Viri ſanctiſſimi integritatem, caſtiſſimamque doctrinam denigrare. Nolim ego diligentius perquirere, num Comes ille de Caſerta ad nobiliſſimam gentem Aquinatem pertineret, ac patruus eſſet Thomæ Angelici, ſeu frater Landulphi patris. Hunc ſanguinis nexum tuetur ille auctoritate Matthæi Iovenatii, Ioannis Villanii, & Cypriani Manentis, aliiſque vetuſtis quibuſdam chartis, quas attentiore mente expendere non vacat. Contra ſentientem laudat ipſe Hiſtoricus Ammiratum, diligentiſſimum huiuſmodi rerum indagatorem: cui addiderim ego Camillum Peregrinium, qui in Hiſtoria Principum Longobardorum *in Partem VI. Anonymi Salernitani*, perilluſtre genus Thomæ Aquinatis, data opera ſcrutatur, gentis eiuſdem facit Comites Acerranos, Comitumque de Caſerta nullam ingerit mentionem. At pertinuerit iſte ad gentem Aquinatem: in gratiam eius quidpiam ſcripſiſſe Thomam, conſanguinitatis affectu ductum, ſuſpicio foret putidiſſima.

Locum, ubi indicata perquirenda ſit doctrina Thomæ, denotat Summontius, *in 2. Sent. art. penult.* Nempe textum certiſſime adludit, qui habetur *in II Sententiarum Diſt.* xliv. *Q.*11. *Articulo* 2. (is eſt penultimus totius libri ſecundi) *ad* 5. Verba ſunt: *Tullius* (qui *in Libro de officiis ſalvat eos qui Iulium Cæſarem interfecerunt, quamvis amicum, & familiarem, quia quaſi tyrannus iura imperii uſurpaverat*,) *loquitur in caſu illo, quando aliquis dominium ſibi per violentiam ſurripit, nolentibus ſubditis, vel etiam ad conſenſum coactis, & quando non eſt recurſus ad ſuperiorem, per quem iudicium de invaſore poſſit fieri: tunc enim qui ad liberationem patriæ tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit*. Animadverte illa apud Summontium verba italice, *ch' è opra lecita, e meritoria*; & illa apud Aquinatem latine, *laudatur, & præmium accipit*: quæ certiſſimos de indicato textu Thomæ nos efficiunt. Hæc vero Comitis Caſertani facinori favere, eiuſque in gratiam ſcripta fortaſſe fuiſſe, putat Summontius. At facinus illud ad annum 1266. ſpectat: ſuos vero Commentarios in Sententiarum libros, adhuc iunior, elucubraverat Thomas ab anno 1253. ad annum 1257. Noſtram conſule admoniti onem præviam in primum eiuſdem operis librum. Quis deinde non videat, nonniſi ineptiſſime hanc Thomæ doctrinam adhiberi poſſe ad purgandum facinus Comitis de Caſerta, qui Manfredo Regi fidem obſtrinxerat, in eius caſtris militabat, ſimulabatque fidem, loci cuſtodiam pro ſuo munere adſumpſit, advenientibus Ducis Andegavenſis copiis non obſiſtit, aditum tranſitumque ſuadet ſub ſpecie boni conſilii, idque demum agit inceſtum uxori a Manfredo Sororio illatum ulturus? Circumſtantias huiuſmodi, nonnullas alii, alii ſimul omnes, narrant Scriptores probatiſſimi, Nicolaus de Iamſilla, Ricordanus Maleſpina, Ioannes Villanius, Summontius ipſe, Odoricus

Ray-

Digitized by Google

Raynaldus, alii plures: quas vel in ipſius tyranni, qui nullo plane titulo imperium invadit, occiſione execratur Thomas, ut infra dicendum.

Verum admonet Hiſtoricus, propugnatæ a Thoma ſententiæ refragari Auguſtinum Triumphum Anconitanum Ordinis S. Auguſtini: definitionemque contra illam haberi, in Concilio Conſtantienſi latam. Quis non admiretur ſolertiam Hiſtorici, qui doctrinam affert, a Doctiſſimo Triumpho propulſatam, & in Concilio Conſtantienſi percuſſam anathemate, ut facinus Comitis de Caſerta vitio purget? Adverſari Triumphum inquis doctrinæ Aquinatis? Non ita. Locum ab ipſo Summontio indicatum expendamus *q.* LIV. *art.* III. integrum profero. „ Dicendum, quod aliqui dicunt, perſonam a qua furtive aliquid accipitur, „ aut publicam eſſe, & de ſtipendiis communitatis vivere, vel privatam. Et „ ſi eſt publica, dupliciter: quia vel habet dominium tyrannicum (per iniu„ ſtam invaſionem abſque ullo titulo) vel iuſto titulo adquiſitum. Utroque „ modo dicunt, quod licitum eſt furari a perſona publica in caſu neceſſitatis „ propriæ, vel alienæ: quia non eſt contra legem naturæ tyrannum ſpoliare, „ quem honeſtum eſt necare, ut dicit Tullius *de Officiis*. Similiter licitum eſt fu„ rari de bonis publicæ perſonæ, habentis dominium iuſto titulo adquiſitum, „ quia bona eius ſtipendia ſunt Communitatis . . . . . Omnia autem iſta (*Nota* „ *locum a Summontio indicatum*) non videntur eſſe bene dicta. Quamvis enim „ hoſtem, vel tyrannum ſpoliare licitum ſit auctoritate ſuperioris, non eſt ta„ men licitum propria voluntate, ut dicit Auguſtinus. Bona vero publicæ per„ ſonæ, habentis dominium iuſto titulo adquiſitum, licet ſint ſtipendia commu„ nia; ſunt tamen ſibi appropriata pro communi adminiſtratione, quam exer„ cet: unde ea ratione non eſt licitum furari de bonis eius. “ Hæc differit ille, a me deſcripta ex editione *Romana* in quarto *in domo Nobilis Viri Franciſci de Cinquinis apud S. Mariam de populo* curata *anno Domini M. CCCC. LXXVIIII. die xx. Decembris*. Oſcitabat, dormiebatque ſine dubio Summontius, cum locum iſtum Triumphi ſibi videbatur Aquinati adverſum videre. Agit ille de ſpoliatione bonorum; agit iſte de occiſione, coque magis de furto. Occidi licite poſſe, adeoque & ſpoliari bonis tyrannum, qui abſque titulo alienum invadit imperium, habito prius *recurſu* (ſi fieri poſſit) *ad ſuperiorem*, cæteriſque ſervatis candidi, & moderati animi conditionibus, Thomæ doctrina eſt loco citato. Non repugnat, convenit apprime doctrina Triumphi: *Hoſtem*; inquientis, *vel tyrannum*, (iure nullo alienum imperium invadentem,) *ſpoliare licitum eſt auctoritate ſuperioris, non eſt tamen licitum propria voluntate, & auctoritate*. Soporem excute, aperi oculos, locum utrumque compara, fac ut intelligas: capieſque perfectiſſimam conſonantiam. Id unum ſi quod eſt, afferri diſcrimen poteſt, quod Ciceronis auctoritatem Triumphus inſuper habet: exponit eam Aquinas, rectoque ſenſu donat. Quod ſi de tyranno ſermo fit, qui cum iuſto potiatur titulo, ſive hereditario, ſive per conventiones, & Reipublicæ conſenſum adquiſito, tyrannice tamen regit ſubditos: veriſſimam uterque ſententiam tenet, illicitam fore, nec ullo modo impune ferendam, ſi quæ intentaretur, occiſionem eius, bonorumque ſpoliationem. Clariſſima ſunt Triumphi verba ſuperius allata. Æque ſplendida, ac ſane luculentiora docet Aquinas articulo 2. citato: ac primum in argumento proluſorio, allegata Petri Apoſtoli auctoritate Epiſt. 1. cap. 2. verſ. 18. *Servi, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non ſolum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis*: & Apoſtoli Pauli ad Rom. capite XIII. verſ. 2. *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit*: & in corpore, quod vocant Articuli, ubi aptiſſima documenta traduntur, ac etiam tituli accedentes numerantur, quibus iuſtum effici dominium poteſt, quod per iniuſtam violentiam adquiſitum eſt, *vel per conſenſum ſubditorum, vel per auctoritatem ſuperioris*.

Digitized by Google

Pars altera cenſuræ acerbior eſt , qua Thomæ doctrina notatur ; veluti adverſa decreto Synodi Conſtantienſis . Putas ne , Concilii Conſtantienſis decretum, doctrinamque Thomæ expenderit Summcntius , ipſumque, ut par erat , attigerit fontem ? Nihil minus . Franciſchini Curtii , quem laudat , latina verba italice tranſcribebat : minime ſane ad iudicandum idoneus , num vera , num falſa Curtius proferret ? En egregii iureconſulti verba in ſexta parte de Feudis , inter Tractatus univerſi iuris Tomo XI. Parte II. *Imo fortius , & mirabilius dixit S. Thomas in ſecundo Sententiarum artic. pen. quod licitum , & meritorium eſt , ipſum (dominum intolerabiliter opprimentem vaſſallos) interficere . Sed contrarium in hoc tenet Auguſtinus de Ancona in Tractatu de Poteſtate Eccleſiaſtica qu.* IIV. *art.* III. *verſ. Omnia autem iſta , & contra B. Thomam fuit deciſum in Concilio Conſtantienſi* . Neque id Curtius dicebat , proprio accuratoque edoctus ſtudio ; verum *ſecundum Brixienſem* , ut addit, *in Repertorio* . Pudet litterariam committere pugnam cum imperitis hiſce hominibus . Auguſtini Triumphi mentem haud illos attigiſſe certiſſime conſtat : Conſtantienſe decretum proferendum eſt , quo etiam turpiſſime abutuntur. Seſſione xv. quæ habita fuit *Sabbato die ſexta menſis Iulii* anno 1415. poſt anathema latum in Ioannis Huſſi theſes decretum ſequitur in hanc adſertionem : *Quilibet tyrannus poteſt , & debet licite & meritorie occidi per quemcumque vaſſallum ſuum , vel ſubditum , etiam per clanculares inſidias , & ſubtiles blanditias , vel adulationes , non obſtante quocumque præſtito iuramento ſeu confœderatione factis cum eo , non expectata ſententia , vel mandato iudicis cuiuſcumque* . Cum dira , & execranda , iuſtoque percuſſa anathemate adſertione comparemus Aquinatis doctrinam . *Quemlibet tyrannum* univerſim effert theſis damnata , ſive ſit titulo & iure dominii tyrannus , ſive ſola adminiſtratione ac modo regendi : unum tyrannum titulo , qui iure nullo *dominium ſibi per violentiam* , aut iniuſto moto bello *ſurripit*, ſpectat doctrina Thomæ . De *quolibet tyranno* agebat Auctor theſeos damnatæ , tametſi proinde acceſſerit poſtmodum ſubditorum conſenſus , vel auctoritas ſuperioris : id in ipſo etiam qui iure dominii tyrannus eſt , excipiendum docet Aquinas , *niſi forte* , inquiens , *poſtmodum dominus verus effectus ſit vel per conſenſum ſubditorum , vel per auctoritatem ſuperioris* . Minime *expectari* debere *ſententiam* , *vel mandatum iudicis cuiuſcumque* , dira theſis enunciat : id eo tantum caſu , ſi quidem contingeret , licitum Thomas ait , *quando non eſt recurſus ad ſuperiorem* , *per quem iudicium de invaſore poſſit fieri* . Adprobat theſeos Auctor *clanculares inſidias* , *ſubtiles blanditias* , *adulationes* ; factamque *confœderationem* , *præſtitumque iuramentum* nihili habendum indicit . Hiſce impiis de facinoribus verbum nullum apud Aquinatem , qui locis quampluribus aliis toto ea pectore execratur . Hinc vero damnatam in Concilio Conſtantienſi theſim reiicit univerſa Theologorum natio . quæ ſimul attamen Thomæ ſententiam amplectitur , ac tuetur . Summa Theologorum capita ſatis eſt recenſere ; Caietanum 2. 2. q. lxiv. art. iii. Dominicum Soto de iuſtitia , & iure Libro V. quæſt. 1. art. viii. Alphonſum a Caſtro adverſus Hæreſes V. *Tyrannus*, Petrum de Aragon , & Michaelem Bartholomæum Salonium loco citato 2. 2. quæſt. lxiv. art. iii. itemque Franciſcum Sylvium , Gregorium Valentiam Tomo III. diſp. v. quæſt. viii. de Homicidio puncto iii. cæteros omnes , nemine excepto : quibus adde Hugonem Grotium , Henricum Henninges, Io. Gottl. Heineccium . Quid ? quod Ioannes Gerſonius , qui maximam contulit operam , ut eam adſertionem damnaret Concilium Conſtantienſe , lati anathematis æquitatem vindicat Sancti Thomæ doctrina , pluribus indicatis locis , ac illo etiam de quo agimus . Verba eius accipe , quæ habentur in Sermone ii. contra aſſertiones Magiſtri Ioannis Parvi , parte ii. „ Promiſeramus inducere „ rationes cum auctoritatibus , & hiſtoriis . . . . Continentur in Summa Con„ feſſorum ſuper his vocabulis , *bellum* , *homicidium* , *inſidiæ* , *periurium* . San-

„ ctus

„ ctus Thomas ad idem 2. 2. quæſt. lxiv. multis articulis: & *qu. de inſidiis* (40.
„ art. 3.) & *qu. de iuramento* (89.) item *qu. penult. ſecundi.* “ Mendum corrige , & lege: *ult. q. penult. art.* libri *ſecundi* ſententiarum, ubi quæſtionem pertractat , *utrum Chriſtiani teneantur obedire poteſtatibus ſæcularibus* , *& maxime tyrannis* . Truncus eſto, qui hæc tam clara , tam diſerta non intelligat; aut nimia certe confidentia percitus fuerit , qui Thomæ doctrinam Conſtantienſis Concilii decreto damnatam ſuſpicetur.

Aquinatis vindicias egerat Raphael Maria Filamondus in Opere quod inſcriptum legitur , *il Genio bellicoſo di Napoli* , in calce ſecundæ Partis anno 1694. typis editæ. „ Primieramente è dannata l' aſſertiva , (quam adhibet Summon-
„ tius ,) con cui egli (idem Hiſtoricus) ſcuſa il Conte di Caſerta . Volerla
„ poi corroborare con la preſunta autorità dell' Angelico, è sfrontaggine da ver-
„ gognarſene ogni più groſſolana ignoranza . Non biſognando per confonderla ,
„ che leggere il teſto di San Tommaſo *in 2. Sent. diſt.* xliv. *quæſt.* ii. *art.* ii. ove di-
„ manda , *utrum Chriſtiani teneantur obedire poteſtatibus ſæcularibus* , *& maxime*
„ *tyrannis* ! Riſponde che si ne' precetti non contrarj alla virtù , adducendo nell'
„ argomento che ſi dice *Sed contra* , l' autorità di San Pietro : *Servi ſubditi*
„ *eſtote in omni timore dominis* , *non tantum bonis* , *& modeſtis* , *ſed etiam diſco-*
„ *lis* : ſpiegandolo con rifleſſioni belliſſime , alle quali rimetto il Lettore . Che
„ ſe darà un'occhiata ad un altro teſto 2. 2. q. lxiv. art. iv. (3.) *utrum occi-*
„ *dere hominem malefactorem* (peccatorem) *liceat privatæ perſonæ*; & ivi il Car-
„ dinal Gaetano *§. ad hoc dicitur* : conoſcerà non eſſer parola nell' eretica pro-
„ poſizione di Giovanni Hus dannata nel Concilio di Coſtanza l' anno 1414. che
„ non ſi confuti con la dottrina inſegnata in que' luoghi da San Tommaſo ...
„ Falſamente ancora cita l' eruditiſſimo Monſignor Sacriſta F. Agoſtino Trionfo
„ d' Ancona , che nel Trattato *de Poteſtate Eccleſiaſtica* in tutto ſi regola con la
„ dottrina di San Tommaſo ... Guardiſi d'incontrarſi in quelle autorità di Scritto-
„ ri , che GiovanAntonio (Summonte) riferiſce , o mancanti , o contrarie al-
„ le loro proprie parole. “ Ad rei ſummam quod attinet , paucis , ac luculentiſſimis verbis apologiam Thomæ ornavit Filamondus . Textum eius indicatum a Summontio non exprimit : ſatis vero denotat verbis illis, *con la preſunta autorità dell' Angelico*, & illis etiam, *in quelle autorità , che riferiſce, o mancanti, o contrarie alle loro proprie parole* ; atque demum cum Lectorem remittit ad Caietani commentarium , ubi data agitur opera de prædicto Aquinatis textu , quem a Summontio indicatum legimus , his verbis , *Dubium occurrit* : *nam Auctor in* 2. *Sent. diſt.* xliv. *art. penult. ad ultimum* (ſeu ad 5.) *dicit &c.* Minuta quædam Filamondi menda expurganda ſunt . Theſeos a Synodo Conſtantienſi damnatæ auctor fuerat Ioannes Parvus , non *Ioannes Hus* . Latum anathema eſt Seſſione xv. quam non *anno* 1414. ſed inſequente 1415. celebraverunt Patres *Sabbato die ſexta menſis Iulii* . Quo demum iure munus *Pontificii Sacriſtatus* tribuatur Auguſtino Triumpho , ignotum mihi . Angelus Rocca officium illud ab anno 1300. ad hæc uſque tempora Fratres Ordinis Eremitarum S. Auguſtini nullo unquam tempore interrupto exercuiſſe narrat in Chroniſtoria de Apoſtolico Sacrario: elenchum Sacriſtarum texit a tempore Alexandri VI. & ab anno Domini 1501. alioſque recentioris ætatis , quos invenire potuit , recenſet : Auguſtini Triumphi non meminit, qui ad annum 1328. ſuperſtes fuit . Eiuſdem præclariſſimi Viri opera memorat in indice Theologico , & Scripturali , ac eius elogium ſcribit , nulla muneris eiuſdem iniecta mentione : idemque ſilentium altiſſimum apud Dominicum Antonium Gandolfum in Diſſertatione Hiſtorica de ducentis celeberrimis Auguſtinianis Scriptoribus , itemque Trithemium , Miræum , Bellarminum , Labbeum .

Pro Summontio aggredi Filamondum , pretium operæ duxit Scipio Chriſtophori ,

ri, Scriptor nuperrimus, in eiuſdem Summontii Vita . Conſilium eius præſtat ex ipſo excipere . Quod ad vindicias attinet , quas pro Comite Caſertano egit Summontius , reiicit eas , utpote nixas truci opinione , quæ anathema ſubiit in Concilio Conſtantienſi , adverſaturque iuri naturæ , divino , humano . Quod attinet ad Aquinatis textum ab eodem Hiſtorico indicatum , veluti præfatæ opinioni faventem ; nihil dubitat , in operibus Thomæ extare: ſuaque tamen e re non eſſe ait , pulverem theologicum movere, ut perquirat, *quo ſenſu intelligi* debeat Aquinas . Tum Filamondum , Thomæ vindicem , his verbis inſequitur: „ Surſe „ alto rumoreggiando il P. Filamondo per l' oſſervazione fatta, che nelle edizio- „ ni più recenti da lui vedute, de' libri delle Sentenze dell' Angelico , il luogo „ indicato dal Summonte , non ſolo affatto non ſi rinveniva ; ma che all' oppo- „ ſito nella ſua Somma il Santo Dottore iſteſſo era di un ſentimento contrario „ direttamente a quello che gli attribuiva il noſtro Storico . Per la qual coſa „ non ceſsò , dopo averlo chiamato *Notaio laureato Teologo* , *degno di ſatire* , *e* „ *pieno di ſoverchia audacia ec.* di aſſordare l' aere co' ſuoi lamenti , e di trat- „ tarlo come un menzognero e falſo apportatore di autorità non veraci . Ma „ con buona pace nondimeno del P. Filamondo , noi confeſſiamo di non ſapere „ per quale cagione egli del Summonte per l' addotta autorità di San Tommaſo „ lagnoſſi ; mentre quantunque ſia vero , che nelle edizioni più moderne dell' „ Opere dell' Angelico non ſi legga nel luogo additato del ſecondo libro delle „ Sentenze il paſſo da quello recato , altresì è veriſſimo ancora che nelle più „ antiche edizioni dell'Opere del ſuddetto Padre ſi ritrova: e la qual coſa fa ar- „ gomentare , eſſere ſtato per giuſti motivi da nuovi editori dell'Opere di quel- „ lo , un tal paſſo tronco e mutilato. Or ciò poſto , ſiccome riluce aſſai chiara „ l' innocenza del noſtro Storico , che non citò un paſſo falſo per impoſturare „ la gente ; così poi patentemente ſi diſcovre la traſcuraggine del Filamondo , il „ quale per non averſi voluto prendere alquanto la briga di ricercare l' edizioni „ antiche di San Tommaſo, non ſenza lezzo e nauſea volle caratterizzare il Sum- „ monte , come frodolento e mentitore , per avere arrecato nella ſua Storia un „ paſſo falſo dell' Angelico, quando quello chiaro e sfolgorante nelle priſche edi- „ zioni delle Opere del Santo Dottore ſi rinviene . Eſſendo dunque manifeſto , „ che abbia S. Tommaſo una sì fatta opinione tenuta , ſebben duretta alquanto, „ non iſcriſſe male il Summonte, ſiccome vuol pure ingiuſtamente il Filamondo , „ che Agoſtino d' Ancona , o ſia il celebre Agoſtino Trionfo Appoſtolico Sagri- „ ſta nel libro della Poteſtà Eccleſiaſtica , fuſſe contrario all'opinione di quel Pa- „ dre , giacchè eſſendo ſtato S. Tommaſo del ſentimento di ſopra eſpreſſo , giu- „ ſtamente il Trionfo che diverſamente dall' Angelico avea ſcritto , dovea ripu- „ tarſi a quel Santo Dottore in opinione contrario. Il Filamondo però non tro- „ vando in S. Tommaſo il paſſo indicato , anzi nella Somma del medeſimo leg- „ gendo l' oppoſito , trattò giuſtamente da impoſtore il Summonte anche intor- „ no alla contrarietà del Trionfo all' Angelico ; mentre giuſta il ſuo principio , „ il ſuddetto Autore era ſeguace della dottrina di quello , facendo quindi baldo- „ ria , e tripudio della ſua traſcuraggine , e della ſcarſa ſua critica. “

Hæc Scipio Chriſtophori : verba nempe , & verba plura , quæ tædium ingerunt , prætereaque nihil . Age vero : *cauſam ignoras* , *cur de Summontio ob allegatam Thomæ auctoritatem querelas egerit Filamondus*? Cauſa patet: quod traditam ab Aquinate ſententiam fuiſſe, pro certo habuerit, quæ in præſidium diris devotæ opinionis advocari poſſit . Quis non indignetur ! Textus ille , quem Summontius mente verſabat , notavitque verbis illis , *ch' è opera lecita e meritoria* , non alius utique fuerit , niſi qui legitur in II. Sent. diſt. xliv. q. 11. art. 2. ſeu *penultimo totius eiuſdem ſecundi libri* , ad 5. ubi hæc habentur conſona verba , *laudatur*, *& præmium accipit*. Sed hunc miſcere textum cum damnata opinione

ſum-

ſummam eſſe dementiam, iam ſuperius oſtenſum eſt. *Locum a Summontio indicatum Filamondus animadvertit in recentibus Commentarii in ſecundum Sententiarum librum editionibus non inveniri.* Hæc a Filamondo dicta nuſpiam lego. Cur imponis? Id unum ait, ſententiam Thomæ tribui, aut traditam a Thoma ita intelligi, ut damnatæ opinioni faveat, facinus eſſe temeritatis plenum. Verius nihil dici poterat. *Imo Filamondi animadverſio eſt, in Summa Theologica doctrinam ab Aquinate tradi, quæ adverſatur ſententiæ a Summontio indicatæ.* Imo etiam ex *penultimo articulo ſecundi ſententiarum libri* arma promi, quæ damnatam opinionem iugulant, rectiſſime Filamondus admonet: hanc enim evertit textus indicatus, ſive per ſeipſum ſumptus, ſive cum argumento proluſorio, & cum integra articuli doctrina connexus.

Atqui *veriſſimum eſt, in antiquioribus operum Thomæ editionibus textus reperiri, quem indicat Summontius.* Viro egregie critico ſatis fuit, antiquas univerſim memorare editiones: tua fuerit, lector, luſtrare Bibliothecas, atque inter vetuſtas editiones plures illam invenire, quæ textum Aquinatis indicatum præſtet. At huiuſmodi textus, de quo agitur, vel ille ipſiſſimus eſt, qui II. Sent. diſt. xliv. q. 11. art. 2. ad 5. legitur: vel alius quislibet. Si prior ille: quid opus, vetuſtas perſcrutari editiones, cum ipſum ſicut antiquæ, ita recentes præſerant omnes? Quod ſi alius quislibet: hunc demum afferas, ac vetuſtam editionem indica, ubi habeatur. *Hinc argumentari licet, novos editores novas mutilaſſe editiones, quæ textu illo carent.* Calumnia eſt, quæ probatiſſimis affingitur recentioribus operum Thomæ editoribus. Indicatum a Summontio textum, quem ſupra deſcripſimus præſtant editiones, Romana anni 1570. ſub Pio V. Veneta 1593. typis Dominici Niccolini, Antverpienſis (ſeu Colonienſis) 1612. cura ac ſtudio Coſmæ Morelles, Pariſina 1660. accurante Ioanne Nicolaio. Veneta demum quæ nunc prodit præviis admonitionibus, quæ ſingulis Tomis inſunt, abs me elucubratis munita. Recentes alias, & antiquas recenſeo editiones, quæ textum indicatum habent, Venetam 1586. apud Heredem Hieronymi Scoti, Venetam aliam 1529. mandato & expenſis Heredum Nobilis Viri D. Octaviani Scoti, Lugdunenſem 1520. typis Iacobi Myt, Venetam 1503. per Simonem de Luere pro D. Andrea Torreſano de Aſula. Cur antiquiores diligentius perquiſiverim, cum tot inter ſe omnino conſonæ ſuſpicionem iniquæ manus, quæ quidpiam detruncaverit, abiiciant omnem? *Itaque Summontii integra fides conſtat, qui textum falſum non indicavit, ut aurito gregi fucum faceret.* Huiuſce probri Summontium non inſimulavit Filamondus, in ea qua de agimus quæſtione. Audaciam arguit, qua innoxiam Thomæ doctrinam adduxit, veluti damnatæ opinioni faventem: additque poſtremo loco animadverſionem, in eiuſdem Hiſtorici univerſo opere indicata quædam aliorum Scriptorum loca aut reperta non eſſe, aut perperam intellecta. *Innoteſcit etiam Filamondi negligentia, qui textum a Summontio indicatum exquirere in vetuſtis Thomæ editionibus prætermiſit.* Eadem ſemper oberras chorda. Indicatus Aquinatis textus cur in vetuſtis editionibus a Filamondo diligentiore cura perquirendus erat, quem invenerat legebatque in ea, ſive recenti, ſive antiqua, qua utebatur editione? Locum etiam Caietani refert, ubi textus eiuſdem rectiſſima & innoxia ſententia exponitur. *At idem textus in editionibus priſcis proſtat ſplendidiſſimus.* Proſtat etiam in recentiore editione qualibet: ac plena calumniæ ſuſcipio eſt, quæ de mutilatis recentibus Thomæ operum editionibus ingeritur. *In hanc ergo opinionem, tametſi duriuſculam, abierat Aquinas.* Veriſſimam a Thoma traditam opinionem, gratulamur. Tu *duriuſculam* vocas, quam moderatione plenam, & tranquillo Dominorum regimini, & paci publicæ faventem pronunciant doctiſſimi Theologi quique. Illam ſcilicet intelligimus, quam propriis oculis legere cuique pronum eſt in II. Sent. diſt. xliv. q. 2. art. 2. in argumento proluſorio, in corpore articuli, & in reſponſione ad 5.

Hanc

Hanc indicaverat Thomæ ſententiam Summontius , qua adverſus Doctoris mentem abutitur . Num alium ipſe eiuſdem Præceptoris Angelici textum mente verſas , quem traducas in invidiam ? *Putat Filamondus , Thomæ doctrinæ & opinioni non adverſari Auguſtinum Triumphum Apoſtolici Sacrarii cuſtodem* : qua in re *arte critica* deſtitutum ſe prodit . Impacto vitio te laborantem video , qui erras cum Filamondo , novum Apoſtolici Sacrarii cuſtodem creans Auguſtinum Triumphum . Huiuſce ampliſſimi Viri doctrinam in *Summa de Poteſtate Eccleſiæ* adamuſſim convenire Aquinatis opinioni , iudicium eſt Filamondi veriſſimum . Id ſi tu inficias iveris, aut in dubium vocaveris, minime Theologum , neque criticum , ut mitiſſime dicam , te præbes . Conſule Triumphi locum ſuperius deſcriptum . Quid eſt vero , quod imbecillum , imparatumque adverſarium pluribus inſequamur ? Thomiſtici namque textus, quem Curtius & Summontius indicaverant , omnino ignarum ſe prodere videtur Scipio Chriſtophori : fingendumque fuit , in vetuſtis , quas minime vidit ipſe , nec luſtravit , inveniri editionibus , quem non extare in recentibus pari fictione excogitavit . Apage nugas .

Digitized by Google

Additio ad Num. VI.

Poſt editam typis apologiam noſtram , qua innoxia theſis a Sancto Thomæ Aquinate adſerta contra Io. Antonium Summontium , & recentiorum Commentarii in alterum Sententiarum librum editionum fides ac integritas , atque demum brevis Raphaelis Mariæ Philamondi defenſio contra Scipionem Chriſtophori ineluctabilibus (me iudice) argumentis vindicatæ ſunt ; foliola ecce duo in quarti forma Neapoli tranſmiſſa Venetias in manus pervenere : quorum primum paginas exhibet 429. & 430. libri tertii *dell' Hiſtoria di Napoli* , a Summontio elucubratæ : & alterum paginam 67. vitæ *dell' Autore* , ipſius Summontii , a Scipione Chriſtophori digeſtæ . Paginæ 429. ſubiecta in margine adnotatio legitur , quam ſive confectam , ſive propoſitam audio a Ioſepho Terralavoro, Neriani Inſtituti ſacerdote , pietate ac doctrina viro præſtantiſſimo . Integram propriis Italicis verbis deſcribere, ſua cuique ut laus conſtet , hoc loco præſtat: *La dottrina , che qui propone il Summonte , e pretende poi autenticare col paſſo di San Tommaſo d' Aquino dell' articolo penult. nel ſecondo libro delle Sentenze , è dallo ſteſſo Angelico Dottore riprovata nel paſſo medeſimo dal Summonte addotto . Poichè il vero ſenſo , ch' eſprimono le parole del teſto , è tutt' altro da quello , che mal inteſe lo Storico : il che chiaro appariſce a chiunque da vero Teologo , o Leggiſta lo conſidera . Quindi naſce primieramente , che al Santo Dottore non potè mai, nel commentare il Maeſtro delle Sentenze , cadere in penſiero quel riguardo , che il noſtro Autore par , che voglia ſupporſi . Ed in ſecondo luogo , che non è ſtata mai opinione di S. Tommaſo , ma di Giovanni Parvo quella , che fu condannata dal Concilio di Coſtanza nella Seſſione 15. Qual ſia poi il vero ſenſo del ſuddetto luogo dell' Angelico Dottore , ci viene dottamente rapportato dal Gaetano , dal Bannez , dal Salonio , dall' Aragonio , dal Leſſio , e da altri chiariſſimi Teologi in 2. 2. Q. 64. art. 5. ove fanno menzione di queſto luogo del ſecondo libro delle Sentenze.* Hæc ille pauca , at luculentiſſima: quibus addere par eſt , cenſuram a Summontio latam , non ipſi vel uti auctori adſcribendam , ſed ex Franciſchino Curtio Iureconſulto , italice reddita , αὐτολεξεὶ deſumptam eſſe .

Alterius folii pagina 67. quæ ad vitam Summontii pertinet , novi quidpiam invectum prodit , de quo monendus lector eſt . Novis excuſa typis , longe differt ab illa quæ in eadem Summontii vita ante menſes Venetias tranſmiſſa proſtat . Nova enim , quam dixero , pagina hæc 67. ſex lineas paginæ prius editæ præſtat , hiſque immediate ſubiectas lineas quindecim , quibus prædictæ vitæ in integra prima editione finis imponitur , ſuppreſſis atque eliminatis maiore paginæ 67. prius editæ parte , integris etiam paginis 68. & 69. ac decem denique lineis paginæ 70. poſtremæ . Nova pagina 67. hæc legenda primum offert : *alle leggi divine ed umane , perchè ſorgente di rovine , di ſcandali , e di ſconvolgimenti grandiſſimi* (dira , & iniqua opinatio notatur , quam Summontius tenuerat :) *e per la qual coſa concordemente riprovata da Teologi , da Moraliſti , da Filoſofi , da Giureconſulti , e da tutti coloro che trattarono del diritto naturale , e pubblico.* His novi typi , medio nullo , lineas quindecim ſubiiciunt, quæ paginæ 70. in priore integra editione locum poſtremum obtinent : nempe , *Fu il Summonte uomo di bello aſpetto , di carnagione vermiglia ec.* At eadem pagina 67. prout primis e typis emerſit , poſt ſex lineas priores iam deſcriptas , hæc immediate verba legentibus exhibet: *Ma ſe una tale opinione , perchè aſſurda , e pregiudiziale, cagionò ragionevolmente il divieto della Storia del Summonte ; l' autorità poi da lui recata di S. Tommaſo , il quale forſe attendendo il ſucceſſo dell' Aquino, ch' eſſer dovea ſtrettamente a lui congiunto per ſangue , nello articolo penultimo del ſecondo libro delle Sentenze , non ſolo ſoſtenn: l' opinione medeſima , ma fra le opere me-*

Digitized by Google

meritorie un ſomigliante traſcorſo annoverò ; ſoggettollo alle deriſioni , e beffeggiamenti , anzi alle rampogne ed alle Satire del P. Filamondo . Alia adiiciuntur pauca , atque tum ſingula & omnia verba , quæ italice , prout eadem ſcripſit Auctor: noſtra proſtant in apologia : nempe , *Certa coſa è però , che ſurſe alto rumoreggiando il Padre Filamondo ec.*

Quorſum hæc vero ? Ad me pertinet alterum , alterumque ad Auctorem vitæ Summontii . Fucus umquam ne fieri alicui poſſit , ſancte teſtor ego , ad me Venetias integram Summontii vitam , ſeptuaginta comprehenſam paginis , tranſmiſſam fuiſſe , eamdemque in publica Cœnobii Bibliotheca repoſitam cuſtodiri , in qua ſingula habentur & omnia , non addito verbo , non detracto , quæ concinnatæ abs me apologiæ interſerta ſunt . Quid ? quod integra prius edita exemplaria , quæ aut clanculum , aut palam, Neapoli ab aliis empta , aliis dono data , bene multa adſervantur , luculentiſſimum integræ fidei meæ hodieque reddunt , futuriſque temporibus teſtimonium dabunt . Auctori vitæ Summontii demum (quod alterum eſt) gratulor ego ipſe , gratulentur omnes , qui meliora ſentiens , quacumque permotus ex cauſa fuerit , quæ primum in Angelicum Præceptorem ſcripſerat , revocanda , ſupprimenda , averruncanda (quis enim id ab aliis intentatum ſuſpicetur ?) optimo conſilio duxit .

INDEX
DISTINCTIONUM, ET PARTITIONUM
QUARTI LIBRI SENTENTIARUM
MAGISTRI PETRI LOMBARDI,

hoc in volumine contentarum.

DISTINCTIO I.

De ſacramentis, & ſignis ſacramentalibus.
Quid ſit ſacramentum.
De cauſa inſtitutionis ſacramentorum.
De triplici genere exercitationis.
De differentia ſacramentorum veterum, & novorum.
De circumciſione.
De viris qui fuerunt ante circumciſionem, & de viris, & feminis qui fuerunt ante, & poſt.
De inſtitutione, & cauſa circumciſionis.
Quare die octavo, & petrino cultro.
Quare in baptiſmum mutata ſit circumciſio.
De parvulis defunctis ante diem octavum.

DISTINCTIO II.

De ſacramentis novæ legis.
Quare mox poſt hominis caſum non fuerint inſtituta.
Quod ſacramentum coniugii fuit ante peccatum.
De baptiſmo.
Quid utilitatis habeat baptiſmus Ioannis.
De forma baptiſmi Ioannis, & de baptizatis ab eo.

DISTINCTIO III.

Quid ſit baptiſmus.
De forma baptiſmi.
Si in nomine Patris tantum, vel Spiritus ſancti poſſit tradi baptiſmus.
Quæſtio Ambroſii.
De inſtitutione baptiſmi.
De forma qua baptizaverunt Apoſtoli ante paſſionem Chriſti.
Quare in aqua tantum fiat.
De immerſione quoties fieri debeat.
Quando circumciſio amiſit vim ſuam.
De cauſa inſtitutionis.
An baptiſmus aperuit cælum, quod non aperuit circumciſio.

DISTINCTIO IV.

Quod alii ſuſcipiunt ſacramentum, & rem; alii ſacramentum, & non rem; alii rem, & non ſacramentum.
De ficte accedentibus.
Quomodo intelligatur illud: *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*
De illis qui ſuſcipiunt rem, & non ſacramentum.
Quæ videntur obviare prædictis.
Quid proſit baptiſmus his qui cum fide accedunt.
Cuius rei baptiſmus, qui datur iam iuſto, ſit ſacramentum.
Si parvulis datur in baptiſmo gratia qua poſſunt in maiori ætate proficere.

DISTINCTIO V.

Quod baptiſmus aquæ ſanctus eſt a bono, & a malo datus bono, vel malo.
De poteſtate baptiſmi, & miniſterio.
Quæ fuit poteſtas baptiſmi quam potuit Chriſtus dare ſervis.

DISTINCTIO VI.

Quibus liceat baptizare.
Quod nullus in materno utero baptizetur.
Si baptiſmus ſit verbis corrupte prolatis.
De illo qui pro ludo immergitur.
De catechiſmo, & exorciſmo.

DISTINCTIO VII.

De confirmatione.

D I-

Digitized by Google

DISTINCTIO VIII.

De ſacramento altaris & euchariſtiæ.
De inſtitutione ſacramenti.
De forma.
De ſacramento, & re.

DISTINCTIO IX.

De duobus modis manducandi.
De errore quorumdam, qui dicunt a bonis tantum corpus Chriſti ſumi.
De intelligentia quorumdam verborum.

DISTINCTIO X.

De hæreſi eorum qui dicunt, corpus Chriſti non eſſe in altari niſi in ſigno.
Determinatio præmiſſorum.
Quæ ſit intelligentia præmiſſorum.
Auctoritatibus probat, verum corpus Chriſti eſſe in altari, & in id panem converti.

DISTINCTIO XI.

De modo converſionis.
Quod panis tranſit in corpus Chriſti.
Quare aqua admiſceatur.

DISTINCTIO XII.

Ubi illa accidentia fundentur.
De fractione, & partibus.
Quid illæ partes ſignificent.
Si illud ſit ſacrificium, & ſi ſæpius immoletur Chriſtus.
De cauſa inſtitutionis.

DISTINCTIO XIII.

Si hæretici, & excommunicati hoc ſacramentum conficiant.
Quid facit hæreticum, & quid ſit hæreticus.

DISTINCTIO XIV.

De pœnitentia.
Determinatio intelligentiæ dictorum.
De ſolemni & unica pœnitentia.
Quod non ſemel, ſed frequenter peccata dimittuntur per pœnitentiam.

DISTINCTIO XV.

Quod pluribus irretitus peccatis non poteſt pœnitere de uno vere, niſi de omnibus pœniteat.
Quæ ſit intelligentia præmiſſorum.
Quomodo accipienda ſunt præmiſſa.
Secundum quoſdam fuit ſatisfactio.
Summa dictorum.
Auctoritates contra eos qui dicunt, de uno peccato pœnitentiam agi, altero tacito.
Repetitio de vera pœnitentia.

DISTINCTIO XVI.

De tribus quæ in pœnitentia conſideranda ſunt.
Quæ ſit falſa ſatisfactio.
De tribus actionibus pœnitentiæ.
De ſatisfactione venialium.

DISTINCTIO XVII.

Tria proponuntur quærenda. Primum, an ſine confeſſione dimittatur peccatum.
Si ſufficit ſoli Deo confiteri.
Quod non ſufficit ſoli Deo confiteri, ſi tamen homini poſſit.
An ſufficiat confiteri laico.

DISTINCTIO XVIII.

De remiſſione ſacerdotis.
De clavibus.
De uſu clavium.
Si ſacerdos poteſt dimittere, vel retinere peccata.
Quod ſacerdotes etiam dimittunt peccata, & tenent ſuo modo.
Quomodo ſacerdotes ligant, & ſolvunt a peccatis.
Quomodo intelligendum ſit illud: *Quodcumque ſolveris &c.*
Quæ ſint exteriores tenebræ, & interior macula.

DISTINCTIO XIX.

Quando hæ claves dantur, & quibus.
Si alteram clavem omnes habeant, ſcilicet potentiam ligandi, & ſolvendi.
De eo quod ſcriptum eſt in Malachia: *Maledicam benedictionibus veſtris.*
Qualis debet eſſe iudex eccleſiaſticus.

Digitized by Google

DISTINCTIO XX.

De his qui in fine pœnitent.
De his qui pœnitentiam non complent.
De illo cui ſacerdos indiſcretus iniungit parvam pœnitentiam.
Quod morientibus non ſit imponenda ſatisfactio, ſed innoteſcenda.
In neceſſitate non eſt neganda pœnitentia, vel reconciliatio.
Quod presbyter non reconciliet inconſulto Epiſcopo, niſi in neceſſitate.
An oblatio eius ſit recipienda qui currens ad pœnitentiam prævenitur morte.

DISTINCTIO XXI.

De peccatis quæ poſt hanc vitam dimittuntur.
Quod alii citius, alii tardius purgantur in igne.
De generali confeſſione, quid proſit.
Nemo confiteatur peccata quæ non fecit:
De pœnis ſacerdotis qui peccatum publicat confitentis.

DISTINCTIO XXII.

Si peccata dimiſſa redeant.
Quid ſit ſacramentum, & res.

FINIS:

Digitized by Google

INDEX
QUAESTIONUM, ARTICULORUM, ET QUAESTIUNCULARUM
SANCTI THOMAE
IN QUARTUM LIBRUM SENTENTIARUM,

quæ in hoc volumine continentur.

DISTINCTIONIS I.

Quæſtio I.

Art. I. Utrum diffinitio qua diffinitur ſacramentum, quod eſt ſacræ rei ſignum, ſit conveniens ſecundum omnes partes ſuas.

Quæſt. 2. Utrum bene diffiniatur ſignum per hoc quod dicitur, quod eſt res præter ſpeciem.

Quæſt. 3. Utrum diffinitio qua diffinitur ſacramentum, quod eſt *inviſibilis gratiæ viſibilis forma &c.* ſit conveniens ſecundum omnes partes ſuas.

Quæſt. 4. Utrum diffinitio qua diffinitur ſacramentum ab Auguſtino: *Sacramentum eſt in quo ſub tegumento &c.* ſit conveniens ſecundum omnes partes ſuas.

Quæſt. 5. Utrum diffinitio Hugonis de Sancto Victore, qua diffinitur: *Sacramentum eſt corporale vel materiale elementum &c.* ſecundum omnes partes ſuas ſit conveniens.

Art. II. Utrum humanum genus indigeat ſacramentis poſt lapſum.

Quæſt. 2. Utrum indiguiſſet ſacramentis ante lapſum.

Quæſt. 3. Utrum in ſtatu legis naturæ ſacramenta fuerint neceſſaria homini.

Quæſt. 4. Utrum ſupra ſacramenta legis naturæ alia debuerunt addi per legem ſcriptam.

Quæſt. 5. Utrum in novo teſtamento ſacramenta aliqua debuerint remanere.

Art. III. Utrum ſacramenta conſiſtant in verbis, & rebus.

Art. IV. Utrum ſacramenta novæ legis ſint cauſa gratiæ.

Quæſt. 2. Utrum in ſacramentis ſit aliqua virtus ſpecialis ad gratiam inducendam.

Quæſt. 3. Utrum illa virtus ſit in ſacramentis a paſſione Chriſti.

Quæſt. 4. Utrum ſacramenta novæ legis contineant gratiam.

Quæſt. 5. Utrum gratia quæ eſt in ſacramentis, differat a gratia quæ eſt in virtutibus, & donis.

Art. V. Utrum ſacramenta veteris legis gratiam conferebant.

Quæſt. 2. Utrum eorum uſus erat meritorius.

Quæſt. 3. Utrum purgarent ab immunditiis carnis.

Quæſtio II.

Art. I. Utrum neceſſarium fuit circumciſionem dari.

Quæſt. 2. Utrum circumciſio debuerit dari ante legem ſcriptam.

Quæſt. 3. Utrum debuerit differri circumciſio uſque ad tempus Abrahæ.

Art. II. Utrum omnibus populis circumciſio dari debuerit.

Quæſt. 2. Utrum hoc remedium mulieribus dari debuerit.

Quæſt. 3. Utrum Chriſto circumciſio competeret.

Art. III. Utrum octavus dies requireretur ad circumciſionem.

Quæſt. 2. Utrum determinatio membri fuerit de neceſſitate circumciſionis.

Quæſt. 3. Utrum cultellus lapideus fuerit de neceſſitate circumciſionis.

Art. IV. Utrum circumciſio characterem imprimeret in anima.

Quæſt. 2.

Digitized by Google

Quæſt. 2. Utrum circumciſio a peccato purgaret.
Quæſt. 3. Utrum circumciſio gratiam conferret.
Art. v. Utrum circumciſio ceſſare debuerit.
Quæſt. 2. Utrum legalia ceſſare debuerint.
Quæſt. 3. Utrum tempore gratiæ ſine peccato legalia potuerint obſervari.
Quæſt. 4. Utrum teneamur aliqua legalia nunc obſervare.
Art. vi. Utrum ante circumciſionem ſola fides ſufficeret parvulis ad deletionem originalis.
Quæſt. 2. Utrum ſola fides ſufficeret abſque alio exteriori ſigno.
Quæſt. 3. Utrum in adultis requireretur aliquod ſacrificium.

DISTINCTIONIS II.

Quæſtio I.

Art. I. Utrum omnia ſacramenta ſint inſtituta in remedium contra aliquem defectum.
Quæſt. 2. Utrum matrimonium inſtitutum ſit tantum in remedium.
Quæſt. 3. Utrum ſacramenta ſint in remedium contra pœnam, vel culpam tantum.
Quæſt. 4. Utrum aliquod ſacramentum ordinetur contra culpam venialem.
Art. II. Utrum debeant eſſe plura, vel pauciora quam ſeptem ſacramenta.
Art. III. Utrum ordinatio ſacramentorum ſecundum Magiſtrum ſit competens.
Art. IV. Utrum in nova lege aliqua nova ſacramenta debuerint inſtitui.
Quæſt. 2. Utrum ſtatim poſt peccatum novæ legis ſacramenta erant inſtituenda.
Quæſt. 3. Utrum ſacramenta ſtatim Chriſto nato fuerint inſtituta.
Quæſt. 4. Utrum omnia ſacramenta a Chriſto fuerint inſtituta.

Quæſtio II.

Art. I. Utrum baptiſmus Ioannis fuerit ſacramentum, vel ſacramentale tantum.
Quæſt. 2. Sub qua forma baptizaverit, & de ipſa forma.
Quæſt. 3. Utrum baptiſmus Ioannis fuerit a Deo inſtitutus.
Quæſt. 4. Utrum baptiſmus Ioannis debuerit ſtatim ceſſare Chriſto baptizato.
Art. II. Utrum baptiſmus Ioannis contulerit gratiam.
Art. III. Utrum conveniens fuerit Chriſtum baptizari baptiſmo Ioannis.
Quæſt. 2. Utrum aliqui alii fuerint baptizati baptiſmo Ioannis.
Quæſt. 3. Utrum pueri baptiſmo Ioannis debuerint baptizari.
Art. IV. Utrum baptizati baptiſmo Ioannis debuerint baptiſmo Chriſti baptizari.

DISTINCTIONIS III.

Quæſtio I.

Art. I. Utrum conveniens ſit diffinitio baptiſmi qua diffinitur in littera: *Baptiſmus eſt ablutio exterior facta &c.* & de partibus diffinitionis.
Quæſt. 2. Utrum diffinitio Hugonis de S Victore ſit conveniens, quæ eſt: *Baptiſmus eſt aqua diluendis criminibus &c.*
Quæſt. 3. Utrum Dionyſius diffiniat baptiſmum convenienter, dicens: *Baptiſmus eſt principium ſacratiſsimorum mandatorum &c.*
Quæſt. 4. Utrum Damaſcenus convenienter diffiniat dicens: *Baptiſmus eſt per quem primitias vitæ &c.*
Art. II. Utrum hæc ſit integra forma baptiſmi: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.*
Quæſt. 2. Utrum liceat formam baptiſmi mutari ſine præiudicio baptiſmi.
Quæſt. 3. Utrum poſſit aliquid addi, vel minui ad formam.
Quæſt. 4. Utrum poſſit fieri interpoſitio, vel tranſpoſitio verborum in forma baptiſmi.
Art. III. Utrum baptiſmus debeat fieri in aqua.
Quæſt. 2. Utrum debuerit fieri in aqua ſimplici, vel compoſita.
Quæſt. 3. Utrum poſſit fieri in qualibet aqua ſimplici.
Art. IV. Utrum immerſio ſit de neceſsitate ſacramenti baptiſmatis.
Quæſt. 2. Utrum debeat ibi eſſe tantum una immerſio.

Quæſt. 3. Utrum trina immerſio ſit de neceſſitate baptiſmi.

Art. v. Utrum neceſſarium fuerit inſtitui baptiſmum poſt circumciſionem.

Quæſt. 2. Utrum baptiſmus fuerit ante paſſionem Domini inſtitutus.

Quæſt. 3. Utrum baptiſmus ſtatim in ſua inſtitutione fuerit obligatorius, quod tunc deberent homines baptizari, vel quando.

DISTINCTIONIS IV.

Quæſtio I.

Art. I. Utrum aliquis character poſſit eſſe in anima.

Art. II. Utrum diffinitio Dionyſii de charactere, ſcilicet quod character eſt *ſignum ſanctum communionis fidei*, ſit conveniens.

Quæſt. 2. Utrum quædam diffinitio magiſtralis, quæ talis eſt, *Character eſt diſtinctio &c.* ſit convenienter aſſignata.

Art. III. Utrum character ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto.

Quæſt. 2. Utrum character ſit in una potentia, vel in pluribus.

Quæſt. 3. Utrum ſit in affectiva, vel cognitiva potentia.

Quæſt. 4. Utrum character indelebiliter inſit potentiæ cui ineſt.

Quæſt. 5. Utrum Chriſtus habuerit characterem.

Art. IV. Utrum in ſolis ſacramentis novæ legis character imprimatur, vel etiam in ſacramentis veteris legis.

Quæſt. 2. Utrum per omnia ſacramenta novæ legis imprimatur.

Quæſt. 3. Utrum in baptiſmo imprimatur character.

Quæſt. 4. Utrum character ſit a ſolo Filio ſicut a cauſa efficiente.

Quæſtio II.

Art. I. Utrum baptiſmus tollat actualem culpam.

Quæſt. 2. Utrum tollat omnem pœnam temporalem.

Quæſt. 3. Utrum omnem pœnam originalis peccati.

Art. II. Utrum per baptiſmum conferantur pueris gratiæ, & virtutes.

Quæſt. 2. Utrum per baptiſmum in adultis virtutes augeantur.

Quæſt. 3. Utrum effectus baptiſmi ſit illuminatio.

Quæſt. 4. Utrum fecundatio ſit effectus baptiſmi.

Quæſt. 5. Utrum incorporari Chriſto ſit effectus baptiſmi.

Quæſt. 6. Utrum apertio ianuæ ſit effectus baptiſmi.

Art. III. Utrum baptiſmus æqualem effectum habeat in omnibus quantum ad remotionem mali culpæ, & quantum ad mitigationem fomitis.

Quæſt. 2. Utrum æqualis gratia in baptiſmo omnibus conferatur.

Quæſt. 3. Utrum omnibus pueris in baptiſmo æqualis gratia conferatur.

Quæſtio III.

Art. I. Utrum pueri ſacramentum baptiſmi poſſint accipere.

Quæſt. 2. Utrum melius ſit baptiſmum differri, an ſtatim in pueritia dari.

Quæſt. 3. Utrum adultis uſu rationis carentibus baptiſmus dari poſſit.

Art. II. Utrum aliqua indiſpoſitio voluntatis humanæ poſſit effectum baptiſmi impedire.

Quæſt. 2. Utrum aliqua indiſpoſitio voluntatis debeat dici fictio.

Quæſt. 3. Utrum recedente fictione baptiſmus effectum ſuum conſequatur.

Art. III. Vtrum præter baptiſmum fluminis debeat eſſe aliud baptiſma.

Quæſt. 2. Vtrum baptiſmus pœnitentiæ ſufficiat ad ſalutem.

Quæſt. 3. Vtrum baptiſmus ſanguinis ſuppleat vicem baptiſmi aquæ in omnibus.

Quæſt. 4. Vtrum baptiſmus aquæ ſit potior, vel nobilior quam baptiſmus ſanguinis.

DISTINCTIONIS V.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum Chriſtus ſecundum quod homo habuit poteſtatem dimittendi peccata.

Art. II. Vtrum Chriſtus contulerit miniſtris poteſtatem cooperandi ad emundationem interiorem.

Art.

Digitized by Google

Art. III. Utrum miniſtris conferri potuerit poteſtas cooperationis.

Quæſt. 2. Utrum miniſtris potuit conferri poteſtas excellentiæ.

Quæſt. 3. Utrum potentia creandi potuerit alicui creaturæ communicari.

Quæſtio II.

Art. I. Utrum aliquis poſſit baptizare, niſi habeat ordinem.

Quæſt. 2. Utrum baptizare ſit proprium ordinis Diaconi.

Quæſt. 3. Utrum non baptizati poſſint baptizare.

Art. II. Utrum mali ſacramentum baptiſmi poſſint conferre.

Quæſt. 2. Utrum per malos conferatur res ſacramenti.

Quæſt. 3. Utrum baptiſmus per meliorem datus meliorem effectus habeat.

Quæſt. 4. Utrum malus miniſter peccet mortaliter baptizans, vel aliquod ſacramentum conferens.

Quæſt. 5. Utrum ſacramentum a malo miniſtro recipiens peccet.

Art. III. Utrum dæmon in figura hominis apparens poſſit baptizare.

Quæſt. 2. Utrum bonus Angelus in figura hominis apparens poſſit baptizare, & ab eo baptizati debeant rebaptizari.

DISTINCTIONIS VI.

Quæſtio I.

Art. I. Utrum nativitas ex utero ſit expectanda ad baptizandum.

Quæſt. 2. Utrum in materno utero quis poſſit ſanctificari per gratiæ gratum facientis donum.

Quæſt. 3. Utrum ſanctificati in utero debeant baptizari.

Art. II. Utrum intentio baptizantis ſit de neceſſitate baptiſmi.

Quæſt. 2. Utrum intentio recta requiratur ad baptiſmum

Quæſt. 3. Utrum intentio, vel voluntas requiratur in baptiſmo.

Art. III. Utrum in baptizato requiratur fides ad hoc quod ſacramentum recipiat.

Quæſt. 2. Utrum fides requiratur in baptizante ad hoc quod ſacramentum conferat.

Quæſt. 3. Utrum accipientes baptiſmum ab hæreticis conſequantur rem ſacramenti.

Quæſtio II.

Art. I. Utrum baptiſmus poſſit iterari.

Quæſt. 2. Utrum conveniens fuerit certum tempus aſſignari ad offerendum baptiſmum, ſcilicet ſabbatum paſchæ, & pentecoſtes.

Quæſt. 3. Utrum ſacramentalia baptiſmi bene ponantur.

Art. II. Utrum catechiſmus baptiſmum præcedere debeat.

Quæſt. 2. Utrum catechizare ſit officium ſacerdotis.

Quæſt. 3. Utrum pueri debeant catechizari.

Art. III. Utrum exorciſmus in eodem debeat præcedere baptiſmum.

Quæſt. 2. Utrum exorciſmus aliquem effectum habeat in anima.

Quæſt. 3. Utrum exorcizare ſit officium eorum qui ſunt in ſacris ordinibus conſtituti.

DISTINCTIONIS VII.

Quæſtio I.

Art. I. Utrum confirmatio ſit ſacramentum.

Quæſt. 2. Utrum ſit ſacramentum neceſſitatis.

Quæſt. 3. Vtrum ſit nobilius ſacramentum quam baptiſmus.

Art. II. Utrum confirmationis ſacramentum materiam habeat.

Quæſt. 2. Utrum chriſma ſit materia competens.

Quæſt. 3. Utrum exigatur materia prius ſanctificata.

Art. III. Utrum ſacramentum confirmationis habeat formam aliquam.

Quæſt. 2. Utrum illa forma ſit conveniens ſecundum omnes partes ſuas.

Quæſt. 3. Utrum illa forma habeat aliquam efficaciam in hoc ſacramento.

Quæ-

Digitized by Google

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum in confirmatione imprimatur character.

Quæſt. 2. Vtrum idem ſit per eſſentiam character baptiſmi, & confirmationis.

Quæſt. 3. Vtrum character confirmationis præſupponat baptiſmalem.

Art. II. Vtrum in confirmatione conferatur gratia gratum faciens.

Quæſt. 2. Vtrum eadem ſit gratia confirmationis, & baptiſmi.

Quæſt. 3. Vtrum gratia confirmationis perficiat baptiſmalem.

Quæſtio III.

Art. I. Vtrum quilibet non ordinatus poſſit conferre confirmationem.

Quæſt. 2. Vtrum ſacerdos ſimplex non Epiſcopus poſſit confirmare.

Quæſt. 3. Vtrum ſacerdos ſimplex poſſit ex commiſſione Domini Papæ confirmare.

Art. II. Vtrum Chriſtus debuerit ſacramentum confirmationis accipere.

Quæſt. 2. Vtrum hoc ſacramentum ſit pueris conferendum.

Quæſt. 3. Vtrum debeat dari omnibus adultis.

Art. III. Vtrum exigatur quod aliquis teneat aliquem in confirmatione.

Quæſt. 2. Vtrum linitio chriſmatis debeat fieri tantum in fronte.

Quæſt. 3. Vtrum confirmatio poſſit iterari.

DISTINCTIONIS VIII.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum Euchariſtia ſit ſacramentum.

Quæſt. 2. Vtrum ſit unum ſacramentum, vel plura.

Quæſt. 3. Vtrum hoc ſacramentum convenientibus nominibus nominetur, ſcilicet *euchariſtia*, *viaticum*, *ſacrificium &c.*

Art. II. Vtrum hoc ſacramentum aliquibus figuris debuerit figurari.

Quæſt. 2. Vtrum convenienter Magiſter figuras huiuſmodi aſſignaverit.

Quæſt. 3. Vtrum hoc ſacramentum expreſſius fuerit figuratum in lege Moyſi quam in lege naturæ.

Art. III. Vtrum neceſſe fuerit hoc ſacramentum inſtitui.

Quæſt. 2. Vtrum ante Chriſti adventum debuerit inſtitui.

Quæſt. 3. Vtrum poſt paſſionem debuerit inſtitui.

Art. IV. Vtrum hoc ſacramentum a non ieiunis licite poſſit ſumi.

Quæſt. 2. Vtrum quælibet cibi ſumptio impediat euchariſtiæ ſumptionem.

Quæſt. 3. Vtrum homo poſt ſumptionem corporis Chriſti ſtatim debeat comedere.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum forma conſecrationis panis ſit hæc: *Hoc eſt corpus meum*.

Quæſt. 2. Vtrum tantum in his verbis, *Hoc eſt corpus meum*, conſiſtat forma conſecrationis.

Quæſt. 3. Vtrum illa ſit conveniens forma.

Quæſt. 4. Vtrum ſingulæ partes formæ convenienter ponantur.

Quæſt. 5. Vtrum verba quæ circa formam dicuntur, convenienter ponantur.

Art. II. Vtrum forma conſecrationis ſanguinis conſiſtat in his verbis tantum: *Hic eſt calix ſanguinis mei &c.*

Quæſt. 2. Vtrum in iſta forma verba hæc convenienter ponantur.

Quæſt. 3. Vtrum verba quæ ſequuntur, ſcilicet *novi*, *& æterni teſtamenti*, convenienter ponantur.

Art. III. Vtrum verbis prædictæ formæ inſit aliqua virtus creata ad tranſubſtantiationem faciendam.

Art. IV. Vtrum formæ expectent ſe in operando.

Quæſt. 2. Vtrum deficiente ſacerdote poſt conſecrationem corporis, poſſit alius procedere ad conſecrationem ſanguinis.

Quæſt. 3. Vtrum ſacerdos dicens verba conſecrationis ſine præcedentibus, vel ſequentibus conſecraret.

DIS-

Digitized by Google

DISTINCTIONIS IX.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum corpus Chriſti ſumi debeat per modum manducationis.
Quæſt. 2. Vtrum manducatio Chriſti ſit de neceſsitate ſalutis.
Quæſt. 3. Vtrum Magiſter ſufficienter diuidat modos manducationis in ſpiritualem, & ſacramentalem.
Art. II. Vtrum peccator manducet corpus Chriſti ſacramentaliter.
Quæſt. 2. Vtrum infideles ſacramentaliter manducent.
Quæſt. 3. Vtrum creatura irrationalis aliqualiter ſumat corpus Chriſti.
Quæſt. 4. Vtrum aliquis non manducans ſacramentaliter poſſit manducare ſpiritualiter.
Quæſt. 5. Vtrum Angelus poſſit corpus Chriſti manducare aliquo modo ſpiritualiter.
Art. III. Vtrum peccet quis cum conſcientia peccati mortalis corpus Chriſti manducans.
Quæſt. 2. Vtrum ille qui non habet conſcientiam mortalis peccati, & tamen habet mortale, peccet mortaliter communicando.
Quæſt. 3. Vtrum plus peccet indigne ſumens corpus Chriſti, quam quodcumque aliud peccatum committens.
Quæſt. 4. Vtrum plus peccet peccator fidelis ſumens corpus Chriſti quam infidelis.
Quæſt. 5. Vtrum ſubiacens alicui peccato carnis magis peccet ad hoc ſacramentum accedens quam ſubiacens peccato ſpirituali.
Quæſt. 6. Vtrum peccator peccet videndo corpus Chriſti.
Art. IV. Vtrum nocturna pollutio, quæ eſt in ſomnis, ſit peccatum.
Quæſt. 2. Vtrum nocturna pollutio impediat a ſumptione corporis Chriſti.
Quæſt. 3. Vtrum immunditia pure corporalis impediat a communione.
Art. V. Vtrum ſacerdos poſſit dare corpus Chriſti ei quem ſcit in peccato mortali eſſe.
Quæſt. 2. Vtrum dari debeat ſuſpectis de crimine.
Quæſt. 3. Vtrum amentibus poſſit dari corpus Chriſti.
Quæſt. 4. Vtrum pueris ſit dandum corpus Chriſti.

DISTINCTIONIS X.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum in ſacramento altaris contineatur verum corpus Chriſti.
Art. II. Vtrum Chriſtus contineatur ſub ſacramento quantum ad animam.
Quæſt. 2. Vtrum ſub ſpecie panis Chriſtus contineatur quantum ad carnem animatam.
Quæſt. 3. Vtrum corpus Chriſti ſit ſub ſpeciebus ſecundum propriam quantitatem.
Quæſt. 4. Vtrum contineatur ibi ſecundum totam ſuam quantitatem.
Art. III. Vtrum corpus Chriſti contineatur ſub ſacramento circumſcriptive.
Quæſt. 2. Vtrum contineatur ſub ſpeciebus illis diffinitive.
Quæſt. 3. Vtrum corpus Chriſti poſſit eſſe totum ſub qualibet parte ſpecierum.
Quæſt. 4. Vtrum corpus Chriſti moveatur ad motum hoſtiæ.
Art. IV. Vtrum oculus glorificatus poſſit videre corpus Chriſti verum ſub ſpeciebus exiſtens.
Quæſt. 2. Vtrum quando apparet in ſpecie pueri, vel carnis in altari, videatur in propria ſpecie.
Quæſt. 3. Vtrum in tali caſu quando ſic apparet, debeat ſumi.
Quæſt. 4. Vtrum Angelus poſſit videre corpus Chriſti in ſacramento.
Quæſt. 5. Vtrum poſſit comprehendi intellectu viatoris.

DISTINCTIONIS XI.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum ſubſtantia panis remaneat poſt conſecrationem in ſacramento.
Quæſt. 2. Vtrum debeant ſpecies panis remanere.
Quæſt. 3. Vtrum forma ſubſtantialis panis debeat remanere.
Art. II. Vtrum panis, converſione facta, annihiletur.
Art. III. Vtrum panis poſsit converti in corpus Chriſti.
Quæſt. 2. Vtrum converſio illa ſit ſucceſsiva.

Quæſt. 3.

Quæſt. 3. Vtrum illa conuerſio ſit miraculoſior omni alia mutatione.
Art. IV. Vtrum conuerſio facta poſſit exprimi per verbum ſubſtantiuum alterius temporis quam præſentis.
Quæſt. 2. Vtrum hæc ſit vera, *Panis fit corpus Chriſti*.
Quæſt. 3. Vtrum hæc ſit falſa, *Corpus Chriſti de pane fit*.
Quæſt. 4. Vtrum hæc ſit vera, *Panis poteſt eſſe corpus Chriſti*.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum debeat eſſe duplex materia huius ſacramenti.
Quæſt. 2. Vtrum panis, & vinum ſint conueniens materia huius ſacramenti.
Quæſt. 3. Vtrum panis, & vinum ſint conueniens materia huius ſacramenti ſub determinata quantitate.
Art. II. Vtrum neceſſarium ſit quod ſit panis triticeus.
Quæſt. 2. Utrum de pane confecto de tritico, & aliis ſpeciebus frumenti poſſit hoc ſacramentum confici.
Quæſt. 3. Vtrum debeamus conficere in fermento, vel azymo.
Art. III. Vtrum de vino vitis debeat ſanguis conſecrari.
Quæſt. 2. Vtrum poſſit confici de aceto.
Quæſt. 3. Vtrum de agreſta poſſit conſecrari.
Art. IV. Vtrum aqua vino ſit admiſcenda in hoc ſacramento.
Quæſt. 2. Vtrum abſque aqua poſſit ſanguis conſecrari.
Quæſt. 3. Vtrum in hoc ſacramento aqua artificialis debeat apponi.
Quæſt. 4. Vtrum aqua in magna quantitate debeat apponi.

Quæſtio III.

Art. I. Vtrum ipſe Chriſtus in cœna corpus ſuum manducauerit.
Art. II. Vtrum Chriſtus corpus ſum Iudæ dederit.
Quæſt. 2. Vtrum ſub bucella ei dederit.
Art. III. Vtrum Chriſtus in cœna corpus ſuum impaſſibile dederit.
Art. IV. Vtrum ſi corpus Chriſti fuiſſet ſeruatum in pixide, ibi moreretur.
Quæſt. 2. Vtrum ſi aliquis Apoſtolorum confeciſſet hoc ſacramentum poſt mortem Chriſti, fuiſſet ibi anima eius.
Quæſt. 3. Vtrum Deus potuiſſet facere quod anima tunc fuiſſet ibi unita in hoc ſacramento.

DISTINCTIONIS XII.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum Deus poſsit facere accidentia eſſe ſine ſubiecto.
Quæſt. 2. Vtrum congruat huic ſacramento quod accidentia ſint ſine ſubiecto.
Quæſt. 3. Vtrum vere ſint ſibi ſine ſubſtantia.
Art. II. Vtrum accidentia quæ remanent ibi, poſsint immutare aliquod extrinſecum.
Quæſt. 2. Vtrum poſsint aliquod extrinſecum immutare ſubſtantialiter.
Quæſt. 3. Vtrum illa accidentia poſsint corrumpi.
Quæſt. 4. Vtrum ex eis poſsit aliqudi generari.
Quæſt. 5. Vtrum poſsint nutrire.
Quæſt. 6. Vtrum aliquis liquor poſsit illis ſpeciebus permiſceri.
Art. III. Vtrum verum corpus Chriſti frangatur in ſacramento.
Quæſt. 2. Vtrum ſpecies frangatur.
Quæſt. 3. Vtrum conuenienter aſsignentur in littera ſignificationes partium fractionis, & quid unaquæque pars ſignificet.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum per uſum huius ſacramenti augeantur virtutes.
Quæſt. 2. Vtrum hoc ſacramentum proſit beatis ad augumentum gloriæ.
Quæſt. 3. Vtrum effectus huius ſacramenti poſſit impediri niſi per peccatum mortale.
Art. II. Vtrum virtute huius ſacramenti venialia dimittantur.
Quæſt. 2. Vtrum virtute eius dimittantur mortalia.

Quæſt. 3. Vtrum remittat pœnam mortalis peccati.

Quæſtio III.

Art. I. Vtrum homo debeat frequentare hoc ſacramentum.

Quæſt. 2. Vtrum qualibet die poſſit recipi.

Quæſt. 3. Vtrum tantum ſemel in anno, vel ter ad minus.

Quæſt. 4 Vtrum homo poſſit pluries una die communicare.

Art. II. Vtrum liceat omnino a communione abſtinere.

Quæſt. 2. Vtrum ille qui conſecrat, poſſit omnino a communione ceſſare.

Quæſt. 3. Vtrum laudabilius ſit abſtinere quam accedere ad hoc ſacramentum.

DISTINCTIONIS XIII.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum laicus poſſit conſecrare.

Quæſt. 2. Vtrum alius quam Epiſcopus.

Quæſt. 3. Vtrum hęretici, & ſchiſmatici, & excommunicati poſſint conſecrare.

Quæſt. 4. Vtrum degradatus poſſit conſecrare.

Quæſt. 5. Vtrum Miſſa boni ſacerdotis ſit æque bona ſicut mali.

Art. II. Vtrum liceat ſacerdoti omnino a conſecratione ceſſare.

Quæſt. 2. Vtrum poſſint plures ſacerdotes eamdem hoſtiam conſecrare.

Quæſt. 3. Vtrum Miſſa debeat quotidie in Eccleſia celebrari.

Quæſt. 4. Vtrum hora veſpertina debeat Miſſa celebrari.

Vtrum poſt mediam noctem celebranda ſit Miſſa.

Vtrum hora ſexta debeat Miſſa celebrari.

Quæſt. 5. Vtrum oporteat in loco ſacro celebrari.

Vtrum oporteat eſſe altare de lapide tantum.

Vtrum in palliis ſericis tantum oporteat celebrari.

Vtrum in calice de petra poſſit celebrari.

Quæſt. 6. Vtrum aliquo præmiſſorum omiſſo fiat conſecratio.

Art. III. Vtrum laicus poſſit diſpenſare corpus Chriſti.

Quæſt. 2. Vtrum diaconus poſſit diſpenſare &c.

Quæſt. 3. Vtrum aliquis licite poſſit accipere ſacramentum a fornicario.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum hæreſis dicat perverſitatem fidei.

Art. II. Vtrum hæreſis ſit maximum peccatum.

Art. III. Vtrum hæretici ſint ſuſtinendi.

DISTINCTIONIS XIV.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum pœnitentia ſit ſacramentum novæ legis.

Quæſt. 2. Vtrum pœnitentia ſit virtus.

Quæſt. 3. Vtrum ſit virtus generalis.

Quæſt. 4. Vtrum ſit virtus theologica.

Quæſt. 5. Vtrum reducatur ad iuſtitiam.

Quæſt. 6. Vtrum diffinitio Gregorii, & Ambroſii ſit competens de pœnitentia.

Art. II. Vtrum virtus pœnitentiæ timore concipiatur.

Quæſt. 2. Vtrum pœnitentia ſit prima virtutum.

Quæſt. 3. Vtrum pœnitentia ſit fundamentum aliarum virtutum.

Quæſt. 4. Vtrum pœnitentia ſit ſecunda tabula poſt naufragium.

Art. III. Vtrum pœnitentia ſit in qualibet vi.

Quæſt. 2. Vtrum pœnitentia poſſit eſſe in innocentibus.

Quæſt. 3. Vtrum ſancti qui ſunt in gloria, habeant pœnitentiam.

Quæſt. 4. Vtrum Angelus bonus, ſive malus ſit ſuſceptibilis pœnitentiæ.

Art. IV. Vtrum de ratione pœnitentiæ ſit quod in finem vitæ continuetur.

Quæſt. 2. Vtrum neceſſe ſit dolorem pœnitentiæ per gaudium interrumpi, & an dolor ſit cauſa gaudii.

Quæſt. 3. Vtrum pœnitentia iterari poſſit.

Art. V. Vtrum aliqua pœnitentia publicari debeat, vel ſolemnizari.

Digitized by Google

Quæſt. 2. Vtrum ſolemnis pœnitentia iterari poſſit.
Quæſt. 3. Vtrum mulieribus ſit publica pœnitentia imponenda.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum per pœnitentiam tollantur ſemper peccata.
Quæſt. 2. Vtrum pœnitentia reatum totaliter tollat.
Quæſt. 3. Vtrum per pœnitentiam reliquiæ actualis peccati tollantur.
Art. II. Vtrum virtutes per pœnitentiam reſtituantur.
Art. III. Vtrum per pœnitentiam etiam opera bona prius in ſtatu mortalis peccati facta ad vitam reputentur.
Quæſt. 2. Vtrum per peccatum ſequens opera in caritate facta mortificentur.
Quæſt. 3. Vtrum opera mortificata per pœnitentiam vivificentur.
Art. IV. Vtrum prædicti effectus ſint pœnitentiæ inquantum virtus.
Art. V. Vtrum ſine pœnitentia remiſſionem peccatorum quis conſequi poſſit, & etiam prædictos effectus.

DISTINCTIONIS XV.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum ſatisfactio ſit virtus, vel virtutis actus.
Quæſt. 2. Vtrum ſit actus iuſtitiæ.
Quæſt. 3. Vtrum diffinitio Auguſtini de ſatisfactione, quæ eſt in littera, ſufficienter ponatur.
Art. II. Vtrum homo poſſit Deo ſatisfacere pro debito offenſæ commiſſæ.
Art. III. Vtrum homo poſſit de uno peccato ſine alio ſatisfacere.
Quæſt. 2. Vtrum exiſtens in mortali, de peccaris quæ ſibi prius quam peccaret, per contritionem dimiſſa fuerant, poſſit ſatisfacere.
Quæſt. 3. Vtrum homo poſtquam caritatem habere incipit, præterita ſatisfactio in mortali facta ſibi valere incipiat.
Quæſt. 4. Vtrum opera bona extra caritatem facta ſint meritoria alicuius boni ſaltem temporalis.
Quæſt. 5. Vtrum opera extra caritatem facta valeant ad infernalis pœnæ diminutionem.
Art. IV. Vtrum oporteat ſatisfactionem fieri per opera pœnalia.
Quæſt. 2. Vtrum flagella quibus a Deo punimur, ſint ſatisfactoria.
Quæſt. 3. Vtrum convenienter enumerentur opera ſatisfactoria in littera.
Art. V. Vtrum reſtitutio ſit pars ſatisfactionis.
Quæſt. 2. Vtrum ablatum ſit ſemper reſtituendum.
Quæſt. 3. Vtrum ſolus ille qui damnum intulit, teneatur ad reſtitutionem.
Quæſt. 4. Vtrum ei qui damnum paſſus ſit, ſemper ſit reſtitutio facienda.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum diffinitio qua eleemoſyna diffinitur ab Auguſtino, ſit conveniens ſecundum omnes ſuas partes.
Quæſt. 2. Vtrum eleemoſyna ſit pars ſatisfactionis, & pœnitentiæ.
Quæſt. 3. Vtrum eleemoſyna ſit actus virtutis.
Quæſt. 4. Vtrum eleemoſyna cadat in præcepto, vel ſit conſilium.
Art. II. Vtrum eleemoſyna decedentem in peccato mortali a pœna inferni liberet.
Quæſt. 2. Vtrum eleemoſyna ſit minus ſatisfactoria quam alia opera.
Quæſt. 3. Vtrum virtus eleemoſynæ magis conſiſtat in dato exteriori quam in affectu interiori.
Art. III. Vtrum ſufficienter eleemoſynæ corporales enumerentur per verſum illum: *Viſito, poto &c.*
Quæſt. 2. Vtrum eleemoſynæ ſpirituales convenienter numerentur hoc verſu: *Conſule, caſtiga &c.*
Quæſt. 3. Vtrum eleemoſynæ ſpirituales præemineant corporalibus.
Art. IV. Vtrum de neceſſitate ſit danda eleemoſyna.
Quæſt. 2. Vtrum de male acquiſito, & poſſeſſo poſſit eleemoſyna fieri.
Quæſt. 3. Vtrum de turpi lucro poſſit dari eleemoſyna.
Art. V. Vtrum uxor de rebus viri, & eo invito poſſit dare eleemoſynam.
Quæſt. 2. Vtrum filiusfamilias poſſit eleemoſynam dare.

Quæſt. 3.

Digitized by Google

Quæſt. 3. Vtrum ſervus, vel ancilla poſſint eleemoſynam dare de rebus dominorum ſuorum.
Quæſt. 4. Vtrum monachi poſſint eleemoſynam facere ſine licentia Abbatis.
Art. vi. Vtrum aliquis ſibi ipſi poſſit facere eleemoſynam.
Quæſt. 2. Vtrum malis ſit danda eleemoſyna.
Quæſt. 3. Vtrum meliori ſit magis ſubveniendum.

Quæſtio iii.

Art. 1. Vtrum Iſidorus convenienter diffiniat ieiunium.
Quæſt. 2. Vtrum ieiunium ſit actus virtutis.
Quæſt. 3. Vtrum ieiunium ſit actus temperantiæ, vel iuſtitiæ.
Quæſt. 4. Vtrum ieiunium cadat ſub præcepto.
Quæſt. 5. Vtrum ieiunium ſit ſatisfactorium.
Art. ii. Vtrum omnes teneantur ad ieiunium ab Eccleſia inſtitutum.
Quæſt. 2. Vtrum iuſti teneantur ieiunare ex præcepto.
Quæſt. 3. Vtrum pueri teneantur ad ieiunium.
Quæſt. 4. Vtrum provecti, & ſani excuſentur a ieiunio propter peregrinationem.
Art. iii. Vtrum debeant eſſe tempora determinata ad ieiunandum.
Quæſt. 2. Vtrum aliquo tempore ſit ieiunium interdictum.
Quæſt. 3. Vtrum hora nona ſit competens ad manducandum tempore ieiuniorum.
Art. iv. Vtrum per binam comeſtionem ieiunium ſolvatur.
Quæſt. 2. Vtrum eſus carnium ſolvat ieiunium.
Quæſt. 3. Vtrum anticipatio temporis ſolvat ieiunium.

Quæſtio iv.

Art. 1. Vtrum oratio ſit affectivæ partis actus.
Quæſt. 2. Vtrum ſit actus doni, & non virtutis.
Quæſt. 3. Vtrum oratio ſit actus caden in præcepto.
Art. ii. Vtrum oratio debeat eſſe vocalis, vel mentalis.
Quæſt. 2. Vtrum debeat eſſe diuturna.
Quæſt. 3. Vtrum umquam debeat aliquis ab oratione ceſſare.
Quæſt. 4. Vtrum attentio actualis ſit de neceſſitate orationis.
Quæſt. 5. Vtrum attentio orationi noceat.
Art. iii. Vtrum convenienter ſpecies orationis diſtinguantur.
Quæſt. 2. Vtrum diſtinctio partium orationis ſecundum Ambroſium ſit competens.
Quæſt. 3. Vtrum partes ab Hugone de ſancto Victore poſitæ, ſint convenientes.
Art. iv. Vtrum homo debeat aliquid determinate petere in oratione.
Quæſt. 2. Vtrum in oratione temporalia ſint petenda.
Quæſt. 3. Vtrum homo debeat pro alieno bono orare.
Art. v. Vtrum ſolus Deus orandus ſit.
Quæſt. 2. Vtrum oratio ad ſanctos non in patria exiſtentes poſſit dirigi.
Quæſt. 3. Vtrum oratio fiat ad Deumratione eſſentiæ, vel perſonæ.
Art. vi. Vtrum divinæ peſonæ ſit orare.
Quæſt. 2. Vtrum ſanctis qui ſunt in patria, conveniat orare.
Quæſt. 3. Vtrum brutorum animalium ſit orare.
Art. vii. Vtrum oratio ſit ſatisfactoria.
Quæſt. 2. Vtrum oratio ſit meritoria.
Quæſt. 3. Vtrum convenienter aſſignentur conditiones quæ præſtant efficaciam orationi.

DISTINCTIONIS XVI.

Quæſtio 1.

Art. 1. Vtrum pœnitentia habeat partes, cum ſit ſimplex.
Quæſt. 2. Vtrum convenienter ei aſſignentur iſtæ tres partes, ſcilicet *contritio*, *confeſſio*, & *ſatisfactio*.
Quæſt. 3. Vtrum ſint partes eius ſubiectivæ.
Quæſt. 4. Vtrum ſint partes pœnitentiæ virtutis moralis.

Digitized by Google

Art. II. Vtrum pœnitentia ante baptiſmum poſſit eſse pars pœnitentiæ, vel ipſum præcedere.
Quæſt. 2. Vtrum pœnitentia ante baptiſmum ſit de actuali tantum, vel etiam de originali.
Quæſt. 3. Vtrum poſt baptiſmum ſit aliqua pœnitentia diſtinguenda venialium peccatorum.
Quæſt. 4. Vtrum homo teneatur ad pœnitentiam venialium.
Quæſt. 5. Vtrum partes illæ ſint ſufficientes quibus dividitur pœnitentia in venialium, mortalium, & ante baptiſmum.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum veniale poſſit dimitti voluntate remanente ad illud.
Quæſt. 2. Vtrum unum veniale poſſit dimitti ſine alio.
Quæſt. 3. Vtrum veniale poſſit dimitti ſine mortali.
Art. II. Vtrum peccatum veniale poſſit dimitti ſine gratiæ novæ infuſione.
Quæſt. 2. Vtrum gratia ſine contritione poſſit peccatum veniale remittere.
Quæſt. 3. Vtrum homo teneatur confiteri venialia.
Quæſt. 4. Vtrum per aquam benedictam, benedictionem epiſcopalem, & huiuſmodi, venialia dimittantur.

Quæſtio III.

Art. I. Vtrum circumſtantia poſſit eſse proprietas moralis actus.
Quæſt. 2. Vtrum ſufficienter enumerentur circumſtantiæ in illo verſu: *Quis, quid, ubi &c.*
Quæſt. 3. Vtrum circumſtantiæ enumeratæ ab Auguſtino, in littera ſufficienter ponantur.
Art. II. Vtrum circumſtantiæ aggravent peccatum.
Quæſt. 2. Vtrum inter omnes circumſtantias locus, & tempus magis aggravent.
Quæſt. 3. Vtrum circumſtantia trahat in aliam ſpeciem, vel genus peccati.
Quæſt. 4. Vtrum circumſtantia aggravet in infinitum.
Quæſt. 5. Vtrum omnis circumſtantia ſit confitenda.

Quæſtio IV.

Art. I. Vtrum hypocriſis ſit peccatum.
Quæſt. 2. Vtrum ſit ſpeciale peccatum.
Quæſt. 3. Vtrum ſit ſemper mortale peccatum.
Quæſt. 4. Vtrum hypocriſis debeat poni ſpeciale impedimentum pœnitentiæ præ aliis vitiis.
Art. II. Vtrum ludi pœnitentiam exterius impediant.
Quæſt. 2. Vtrum ſpectacula pœnitentiam impediant.
Quæſt. 3. Vtrum exercitia militiæ, vel negotiationis impediant pœnitentiam.

DISTINCTIONIS XVII.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum diffinitiones quibus diffinitur iuſtificatio ſecundum diverſos, ſcilicet ſecundum Gloſsam Rom. VIII. Bernardum, & ſecundum Anſelmum ſint convenientes.
Quæſt. 2. Vtrum iuſtificatio ſit aliud quam vocatio.
Quæſt. 3. Vtrum iuſtificatio ſit renovatio mentis, & ſanatio.
Quæſt. 4. Vtrum reducatur ad attributum miſericordiæ.
Art. II. Vtrum præparatio qua aliquis facit quod in ſe eſt, præexigatur.
Quæſt. 2. Vtrum aliquid ſit in homine per quod poſſit ſe præparare ad gratiam habendam.
Quæſt. 3. Vtrum neceſsarium ſit iuſtificari eum qui facit quod in ſe eſt.
Art. III. Vtrum gratiæ infuſio requiratur ad iuſtificationem.
Quæſt. 2. Vtrum neceſsarius ſit ad iuſtificationem motus liberi arbitrii in Deum.
Quæſt. 3. Vtrum motus liberi arbitrii in Deum ſit motus fidei.
Quæſt. 4. Vtrum motus liberi arbitrii in peccatum ſine contritione præcedat iuſtificationem.
Quæſt. 5. Vtrum requiratur remiſſio peccatorum.
Art. IV. Vtrum remotio culpæ naturaliter præcedat gratiæ infuſionem.

Quæſt. 2.

Quæſt. 2. Vtrum motus liberi arbitrii præcedat gratiæ infuſionem.
Quæſt. 3. Vtrum motus liberi arbitrii in peccatum præcedat motum liberi arbitrii in Deum.
Art. v. Vtrum iuſtificatio impii ſit miraculoſa.
Quæſt. 2. Vtrum remiſſio culpæ, & infuſio gratiæ ſint in eodem inſtanti.
Quæſt. 3. Vtrum ſucceſſiva ſit iuſtificatio impii.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum contritio ſit dolor de peccatis aſſumptus cum propoſito confitendi.
Quæſt. 2. Vtrum contritio ſit actus virtutis.
Quæſt. 3. Vtrum attritio poſſit fieri contritio.
Art. II. Vtrum homo debeat conteri de pœnis ſicut de culpis.
Quæſt. 2. Vtrum contritio debeat eſſe de originali peccato.
Quæſt. 3. Vtrum de omni peccato actuali a nobis commiſſo conteri debeamus.
Quæſt. 4. Vtrum de peccatis futuris poſſit eſſe contritio.
Quæſt. 5. Vtrum homo poſſit confiteri de peccato alieno.
Quæſt. 6. Vtrum de ſingulis peccatis mortalibus debeat homo conteri.
Art. III. Vtrum contritio ſit maior dolor qui ſit in natura.
Quæſt. 2. Vtrum poſſit eſſe nimis magnus dolor contritionis.
Quæſt. 3. Vtrum debeat eſſe maior de uno peccato quam de alio.
Art. IV. Vtrum tota hæc vita ſit tempus contritionis.
Quæſt. 2. Vtrum expediat continue de peccato dolere, & conteri.
Quæſt. 3. Vtrum poſt hanc vitam animæ de peccatis conterantur.
Art. v. Vtrum peccati remiſſio ſit contritionis effectus.
Quæſt. 2. Vtrum contritio poſſit totaliter reatum pœnæ tollere.
Quæſt. 3. Vtrum contritio parva ſufficiat ad deletionem magnorum peccatorum.

Quæſtio III.

Art. I. Vtrum confeſſio ſit neceſſaria ad ſalutem.
Quæſt. 2. Vtrum ſit de iure naturali.
Quæſt. 3. Vtrum omnes ad confeſſionem teneantur.
Quæſt. 4. Vtrum homo ſtatim teneatur confiteri cum peccaverit.
Quæſt. 5. Vtrum poſſit cum aliquo diſpenſari ne confiteatur homini.
Art. II. Vtrum diffinitio Auguſtini de confeſſione ſit competens.
Quæſt. 2. Vtrum confeſſio ſit actus virtutis.
Quæſt. 3. Vtrum confeſſio ſit actus pœnitentiæ virtutis.
Art. III. Vtrum neceſſarium ſit confiteri ſacerdoti.
Quæſt. 2. Vtrum liceat in aliquo caſu alii quam ſacerdoti confiteri.
Quæſt. 3. Vtrum extra cauſam neceſſitatis non ſacerdos poſſit audire confeſſionem venialium.
Quæſt. 4. Vtrum neceſſarium ſit quod homo confiteatur proprio ſacerdoti.
Quæſt. 5. Vtrum poſſit aliquis confiteri alii quam proprio ſacerdoti etiam ex privilegio, vel mandato.
Art. IV. Vtrum confeſſio poſſit eſſe informis, ideſt utrum valeat ſine caritate.
Quæſt. 2. Vtrum neceſſarium ſit confeſſionem eſſe integram.
Quæſt. 3. Vtrum per alium, vel per ſcriptum poſſit confeſſio fieri.
Quæſt. 4. Vtrum illæ ſexdecim conditiones a Magiſtris aſſignatæ, quæ verſibus illis continentur: *Sit ſimplex, humilis &c.* requirantur ad confeſſionem.
Art. v. Vtrum confeſſio liberet a morte peccati.
Quæſt. 2. Vtrum confeſſio liberet a pœna.
Quæſt. 3. Vtrum aperiat paradiſum.
Quæſt. 4. Vtrum per confeſſionem tribuatur nobis ſpes ſalutis.

DISTINCTIONIS XVIII.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum claves debeant eſſe in Eccleſia.

Quæſt. 2.

Digitized by Google

Quæſt. 2. Utrum claves ſint poteſtas ligandi, & ſolvendi, & de diffinitione clavium.
Quæſt. 3. Utrum ſint duæ claves, vel una tantum.
Art. II. Utrum macula ſit aliquid poſitivum in anima, vel ſit tantum privatio.
Quæſt. 2. Utrum peccatum poſſit remitti quo ad maculam.
Quæſt. 3. Utrum ſi peccatum remittatur quo ad maculam, remittatur etiam quo ad pœnam.
Art. III. Utrum poteſtas clavium ſe extendat ad remiſſionem culpæ.
Quæſt. 2. Vtrum poſſit remittere peccatum quo ad pœnam.
Quæſt. 3. Utrum ſacerdos per poteſtatem clavium ligare poſſit.
Quæſt. 4 Utrum poſſit ligare, vel ſolvere ſecundum proprium arbitrium.

Quæſtio II.

Art. I. Utrum competens ſit diffinitio excommunicationis qua diffinitur: *Excommunicatio eſt ſeparatio &c.*
Quæſt. 2. Utrum Eccleſia debeat aliquem excommunicare.
Quæſt. 3. Utrum aliquis pro aliquo temporali damno ſit excommunicandus.
Quæſt. 4. Utrum excommunicatio iniuſte lata aliquem effectum habere poſſit.
Art. II. Utrum quilibet ſacerdos communicare poſſit.
Quæſt. 2. Utrum non ſacerdotes poſſint excommunicare.
Quæſt. 3. Utrum excommunicatus vel ſuſpenſus poſſit excommunicare.
Art. III. Utrum aliquis ſeipſum, vel æqualem, vel ſuperiorem poſſit excommunicare.
Quæſt. 2. Utrum in aliquam univerſitatem excommunicationis ſententia ferri poſſit.
Quæſt. 3. Utrum ille qui eſt ſemel excommunicatus, ulterius poſſit excommunicari.
Art. IV. Utrum liceat excommunicato communicare in pure corporalibus.
Quæſt. 2. Utrum participans excommunicato ſit excommunicatus.
Quæſt. 3. Utrum participare excommunicato in caſibus non conceſſis ſit peccatum mortale ſemper.
Art. V. Utrum quilibet ſacerdos poſſit ſuum ſubditum ab excommunicatione abſolvere.
Quæſt. 2. Utrum aliquis poſſit abſolvi invitus.
Quæſt. 3. Utrum aliquis poſſit abſolvi ab una, niſi ab omnibus abſolvatur.

DISTINCTIONIS XIX.

Quæſtio I.

Art. I. Utrum ſacerdos legalis claves habuerit.
Quæſt. 2. Utrum Chriſtus claves habuerit.
Quæſt. 3. Utrum ſoli ſacerdotes claves habeant.
Art. II. Utrum ſancti homines non ſacerdotes habeant uſum earum clavium.
Quæſt. 2. Utrum ſacerdotes mali uſum clavium habeant.
Quæſt. 3. Utrum ſchiſmatici, & hæretici, & excommunicati, & ſuſpenſi, & degradati uſum clavium habeant.
Art. III. Utrum ſacerdos poſſit in quemlibet hominem uti clave quam habet.
Quæſt. 2. Utrum ſacerdos ſemper poſſit ſuum ſubditum abſolvere.
Quæſt. 3. Utrum aliquis poſſit uti clavibus in ſuperiorem.

Quæſtio II.

Art. I. Utrum diffinitio de correptione fraterna ſit bona, quæ ſic incipit: *Correptio fraterna eſt admonitio &c.*
Art. II. Utrum quilibet ex præcepto ad correptionem fraternam teneatur.
Quæſt. 2. Utrum peccator corripiens alium peccet.
Quæſt. 3. Utrum aliquis teneatur corripere prælatum ſuum.
Art. III. Utrum oporteat fraternam admonitionem præcedere denuntiationem Eccleſiæ.
Quæſt. 2. Utrum in fraterna correptione convenienter ponatur teſtium inductio.
Quæſt. 3. Utrum correptio quantum ad admonitionem ſecretam debeat eſſe dura.

DIS-

Digitized by Google

DISTINCTIONIS XX.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum aliquis in extremo vitæ ſuæ tempore pœnitere poſſit.
Quæſt. 2. Vtrum aliquis in fine vitæ ſuæ poſſit abſolvi a quolibet ſacerdote.
Quæſt. 3. Vtrum pœnitentibus in fine reſervetur aliqua pœna poſt mortem.
Art. II. Vtrum pœna temporalis taxetur, vel taxari debeat ſecundum quantitatem culpæ.
Quæſt. 2. Vtrum pœnitens ſit debitor maioris pœnæ quam illius quæ a ſacerdote ſibi imponitur.
Quæſt. 3. Vtrum pœnam ſatisſactoriam poſſit unus pro alio explere.
Art. III. Vtrum per indulgentiam poſſit aliquid remitti de pœna ſatisſactoria.
Quæſt. 2. Vtrum indulgentiæ tantum valeant quantum pronuntiantur.
Quæſt. 3. Vtrum pro temporali ſubſidio poſſit fieri indulgentia.
Art. IV. Vtrum quilibet ſacerdos parochialis poſſit indulgentias facere.
Quæſt. 2. Vtrum diaconus, vel alius quam ſacerdos poſſit indulgentias facere.
Quæſt. 3. Vtrum Epiſcopus poſſit facere indulgentiam.
Quæſt. 4. Vtrum aliquis in peccato mortali exiſtens poſſit facere indulgentias.
Art. V. Vtrum indulgentia valeat exiſtentibus in peccato mortali.
Quæſt. 2. Vtrum indulgentiæ valeant religioſis.
Quæſt. 3. Vtrum ei qui non facit hoc pro quo indulgentia datur, poſſit aliquando indulgentia dari.
Quæſt. 4. Vtrum indulgentia valeat ei qui facit eam.

DISTINCTIONIS XXI.

Quæſtio I.

Art I. Vtrum purgatorium ſit poſt hanc vitam.
Quæſt. 2. Vtrum idem locus ſit in quo damnati puniuntur, & animæ purgantur.
Quæſt. 3. Vtrum pœna purgatorii excedat omnem pœnam temporalem.
Quæſt. 4. Vtrum pœna illa ſit voluntaria.
Quæſt. 5. Vtrum animæ per dæmones in purgatorio puniantur.
Art. II. Vtrum lignum, fenum, & ſtipula quæ ſuperædificantur, ſint peccata venialia.
Quæſt. 2. Vtrum iidem ſint qui utraque ſuperædificant, ſcilicet argentum, & ſtipulam.
Quæſt. 3. Vtrum venialia mortali adiuncta ſint fenum &c.
Art. III. Vtrum veniale expietur pœna purgatorii quo ad culpam.
Quæſt. 2. Vtrum ignis purgatorius expiet a reatu pœnæ.
Quæſt. 3. Vtrum ab illa pœna unus alio citius liberetur.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum per confeſſionem generalem, quæ fit in completorio, & prima, deleatur veniale quo ad culpam.
Art. II. Vtrum confeſſio generalis ſufficiat ad delendum peccata mortalia oblita.
Art. III. Vtrum aliquis licite poſsit confiteri peccatum quod non habet.

Quæſtio III.

Art. I. Vtrum in quolibet caſu teneatur ſacerdos celare peccata quæ ſub ſigillo confeſſionis novit.
Quæſt. 2. Vtrum ſigillum confeſsionis ſe extendat ad illa quæ non ſunt de confeſſione.
Quæſt. 3. Vtrum ſacerdos ſolus ſigillum confeſſionis habeat.
Art. II. Vtrum de licentia confitentis ſacerdos poſſit publicare peccatum eius.
Art. III. Vtrum id quod aliquis ſcit per confeſſionem, & alio modo poſſit revelare.

DISTINCTIONIS XXII.

Quæſtio I.

Art. I. Vtrum peccata dimiſſa redeant per peccatum ſequens.
Art. II. Vtrum ingratitudo ſit ſpeciale peccatum.
Quæſt. 2. Vtrum minus ingratus ſit innocens, ſi peccat, quam pœnitens ſi cadat.
Quæſt. 3. Vtrum ex ingratitudine recidivantis tantus reatus reſurgat, quantus fuit præcedentium peccatorum.
Art. III. Vtrum per ingratitudinem peccata venialia redeant.

Quæſt. 2.

Digitized by Google

Quæſt. 2. Vtrum peccatum originale redeat.
Quæſt. 3. Vtrum per illa quatuor quæ ponuntur in littera, redeant peccata dimiſſa.
Art. IV. Vtrum recidivans teneatur priora peccata confiteri, de quibus prius confeſſus fuit.

Quæſtio II.

Art. I. Vtrum exterior pœnitentia ſit ſacramentale ſignum.
Quæſt. 2. Vtrum pœnitentia interior ſit res in hoc ſacramento.
Quæſt. 3. Vtrum remiſsio peccatorum ſit res huius ſacramenti.
Art. II. Vtrum pœnitentia ſit unum ſacramentum, vel plura.
Quæſt. 2. Vtrum hoc ſacramentum conſiſtat magis in his quæ geruntur a ſacerdote, an vero in his quæ geruntur a pœnitente.
Quæſt. 3. Vtrum verba ſacerdotis abſolventis debeant eſſe per modum deprecationis.
Art. III. Vtrum ſacramentum pœnitentiæ habeat inſtitutionem.
Quæſt. 2. Vtrum ante Chriſtum fuerit hoc ſacramentum inſtitutum.
Quæſt. 3. Vtrum poſt Chriſti adventum in lege nova fuerit inſtitutum.

FINIS.

SCRL

SCRIPTUM
S. THOMAE
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
IN QUARTUM LIBRUM SENTENTIARUM
MAGISTRI PETRI LOMBARDI.

PROLOGUS S. THOMAE.

Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. Pſalm. cvi, 20.

EX peccato primi hominis humanum genus duo incurrerat, ſcilicet mortem, & infirmitatem. Mortem propter ſeparationem a vitæ principio, de quo in Pſalm. xxxv. 10. dicitur: ,, Apud te eſt fons vitæ: " & qui ſeparatur ab hoc principio, de neceſſitate moritur: & hoc factum eſt per primum hominem. Unde dicitur Rom. v. 12. ,, Per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors. " Infirmitatem vero propter deſtitutionem gratiæ, quæ eſt hominis ſanitas, quæ petitur Hierem. xvii. 14. ,, Sana me Domine, ,, & ſanabor: " & ideo in Pſalm. vi. 3. dicitur: ,, Miſerere mei Domine, quoniam ,, infirmus ſum. " Ad hoc autem ſufficiens remedium haberi non poterat, niſi ex Verbo Dei, quod eſt fons ſapientiæ in excelſis, Eccli. 1. & per conſequens vitæ: quia ſapientia vitam tribuit poſſeſſori: Eccli. vii. unde dicitur Ioan. v. 21. ,, Sicut Pater ,, ſuſcitat mortuos, & vivificat; ſic Filius quos vult, vivificat. " Ipſum etiam eſt virtus Dei, quo omnia portantur: Hebr. 1. 3. ,, Portans omnia verbo virtutis ſuæ: " & ideo eſt efficax ad infirmitatem tollendam. Unde in Pſalm. xxxii. 6. dicitur: ,, Verbo Domini cæli firmati ſunt: " & Sap. xvi. 12. ,, Neque herba, neque malagma ſanavit eos, ſed ſermo tuus, Domine, qui ſanat omnia. " Sed quia ,, vivus eſt ,, ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, " ut dicitur Heb. iv. 12. neceſſarium fuit ad hoc quod nobis medicina tam violenta proficeret, quod ei carnis noſtræ infirmitas adiungeretur, ut nobis magis congrueret. Hebr. 11. 17. ,, Debuit ,, per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret. " Et propter hoc ,, Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis: " Ioan. 1. 14. Sed quia hæc medicina tantæ eſt efficaciæ ut omnes ſanare poſſit (,, virtus (a) enim exibat de illo, & ſanabat omnes, " ut dicitur Luc. vi. 19.) ideo ab hac univerſali medicina, & prima aliæ particulares medicinæ procedunt univerſali medicinæ conformes, quibus mediantibus virtus univerſalis medicinæ proveniat ad infirmos: & hæc ſunt ſacramenta, in quibus ſub tegumento rerum viſibilium divina virtus ſecretius operatur ſalutem, ut Auguſtinus

(a) *Al.* autem.

Digitized by Google

nus dicit * (quæſt. lxxx. in Levit. & tract. lxxx. ſuper Ioan.) Sic ergo in verbis propoſitis tria tanguntur, ſcilicet confectio medicinæ, ſanatio ab infirmitate, & liberatio a morte. Confectio medicinæ tangitur in hoc quod dicit: *Miſit verbum ſuum*: quod quidem referendum eſt & ad Verbi incarnationem, quod (*a*) dicitur a Deo miſſum, quia caro factum: Gal. IV. 4. „ Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere: “ & ad ſacramentorum inſtitutionem, in quibus accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, ut ſic ſit conformitas ſacramenti ad Verbum incarnatum. Sanctificatur enim creatura ſenſibilis per verbum Dei, & orationem: I. Timoth. IV. Sanatio autem ab infirmitate peccati, & reliquiarum eius, tangitur in hoc quod dicitur: *Et ſanavit eos*: quæ quidem ſanatio per ſacramenta fit: unde ipſa ſunt unguenta ſanitatis, quæ Chriſtus quaſi unguentarius confecit: Eccli. XVIII. unde & in Pſalm. CII. 3. dicitur: „ Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, “ quantum ad peccata: „ qui ſanat o„ mnes infirmitates tuas, “ quantum ad peccatorum reliquias. Liberatio autem a morte tangitur in hoc quod dicitur: *Et eripuit eos de interitionibus eorum*. Et quia interitus in mortem violentam ſonare videtur, ideo congrue ad pœnalem mortem referri poteſt: quia ratio pœnæ eſt ut contra voluntatem ſit, ſicut ratio culpæ ut ſit voluntaria: & ideo culpa ad infirmitatem reducitur, pœna ad mortem: quia via ad pœnam eſt culpa, ſicut infirmitas ad mortem. Non ſolum autem ſeparatio animæ a corpore mors dici poteſt, ſed etiam omnes præſentis vitæ pœnalitates: & ideo pluraliter interitiones nominantur, ſicut & II. Corinth. XI. 23. „ In mortibus frequenter. “ A morte ergo corruptionis naturæ eripiet Verbum incarnatum per reſurrectionem: „ quia in „ Chriſto omnes vivificabuntur: “ I. Corinth. XV. 22. Iſai. XXVI. 19. (*b*) „ Vi„ vent interfecti mei &c. “ ſed a mortibus pœnalitatum per gloriam: tunc enim abſorta erit mors per victoriam: I. Corinth. XV. & de his in Pſalm. CII. 4. dicitur: „ Qui redimit de interitu vitam tuam, “ quantum ad primum: „ qui coronat te in „ miſericordia, “ quantum ad ſecundum.

Sic ergo ex verbis propoſitis tria poſſumus accipere circa hunc quartum Librum, qui præ manibus habetur, ſcilicet materiam: quia in eo agitur de ſacramentis, & de reſurrectione, & gloria reſurgentium. Item continuationem ad tertium Librum: quia in tertio agebatur de miſſione Verbi in carnem; in hoc autem Libro de effectibus Verbi incarnati, ut quartus reſpondeat tertio, ſicut ſecundus primo. Item diviſionem iſtius Libri. Dividitur enim in partes duas. In prima determinat de ſacramentis; in ſecunda determinat de reſurrectione, & gloria reſurgentium, XLIII. diſtinct. ibi, *Poſtremo de conditione reſurrectionis, & modo reſurgentium .... breviter diſſerendum eſt*. Item prima dividitur in duas. In prima determinat de ſacramentis in generali; in ſecunda deſcendit ad ſacramenta novæ legis, II. diſt. ibi, *Iam ad ſacramenta novæ legis accedamus*. Prima in duas. In prima dicitur de quo eſt intentio; in ſecunda proſequitur, ibi, *Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum*. Circa primum duo facit. Primo proponit materiam de qua agendum eſt. Secundo oſtendit quid de ea primo dicendum ſit, ibi, *De quibus, quatuor primo conſideranda ſunt*.

Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Hic determinare incipit de ſacramentis in communi: & dividitur in partes duas. In prima determinat de ſacramentis ſecundum ſe; in ſecunda de diviſione ſacramenti in ſuas partes, ibi, *Duo autem ſunt in quibus ſacramentum conſiſtit*. Prima in duas. In prima oſtendit quid eſt ſacramentum; in ſecunda neceſſitatem inſtitutionis ſacramentorum, ibi, *Triplici autem ex cauſa ſacramenta inſtituta ſunt*. Prima in duas. In prima venatur genus ſacramenti; in ſecunda differentias, ibi, *Signorum vero alia ſunt naturalia .... alia data*. Circa primum duo facit. Primo ponit ſacramentum in genere ſigni; ſecundo diffinit ſignum, ibi, *Signum vero eſt res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquod aliud ex ſe faciens in cognitionem venire*.

Signo-

(a) *Al.* dicitur eo miſſum. (b) *Vulgata*: „ Vivent mortui tui, interfecti mei reſurgent. “

Ex Edit. P. Nicolai.

* Velut ex Gregorio refertur in Decretis cauſ. 1. quæſt. 1. cap. *Multi* circa medium. Partim autem ex Gregorio, partim ex Hieronymo, partim ex Iſidoro collectum illud caput Appendix notat: & hæc quidem verba ſunt Iſidori Lib. VI. ſuorum originum, vel etymologiarum cap. de Officiis in voce *Sacramentum*. Aliquid vero æquivalenter huc pertinens ex Auguſtino colligi poteſt locis citatis.

Digitized by Google

Signorum vero alia ſunt naturalia . . . alia data. Hic venatur differentias: & primo unam differentiam communem omnibus ſacramentis, quæ eſt ut imaginem gerat ; ſecundo aliam quæ eſt propria ſacramentorum novæ legis, in quibus eſt perfecta ratio ſacramenti, ſcilicet ut cauſa exiſtat, ibi, *Sacramentum enim proprie dicitur quod ita ſignum eſt gratiæ Dei, & inviſibilis gratiæ forma , ut ipſius imaginem gerat & cauſa exiſtat*.

Duo autem ſunt in quibus ſacramentum conſiſtit . Hic dividit ſacramentum in duas partes: & primo in partes integrales; ſecundo in partes ſubiectivas , ibi, *Iam videre reſtat differentiam ſacramentorum veterum, & novorum*. Et circa hæc duo facit . Primo oſtendit differentiam inter ſacramenta veteris , & novæ legis ; ſecundo determinat de quodam ſacramento veteris legis , quod maxime cum ſacramentis novæ legis communicat, ibi, *Fuit autem inter illa ſacramenta ſacramentum quoddam, ſcilicet circumciſionis, idem conferens remedium contra peccatum quod nunc baptiſmus præſtat* . Quarum prima pars cum præcedentibus eſt de lectione præſenti.

LIBER QUARTUS

SENTENTIARUM.

DISTINCTIO I.

De ſacramentis, & ſignis ſacramentalibus.

SAmaritanus enim vulnerato appropians , curationi eius , ſacramentorum alligamenta adhibuit : quia contra originalis peccati , & actualis vulnera, ſacramentorum remedia Deus inſtituit. De quibus quatuor primo conſideranda occurrunt . Quid ſit ſacramentum ; quare inſtitutum ; in quibus conſiſtat , & conficiatur ; & quæ ſit diſtantia inter ſacramenta veteris , & novæ legis.

Quid ſit ſacramentum.

SAcramentum eſt ſacræ rei ſignum. Dicitur tamen ſacramentum etiam ſacrum ſecretum, ſicut ſacramentum Divinitatis, ut ſacramentum ſit ſacrum ſignans, & ſacrum ſignatum. Sed nunc agitur de ſacramento, ſecundum quod eſt ſignum. Item. Sacramentum eſt inviſibilis gratiæ viſibilis forma. Signum vero eſt res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud ex ſe faciens in cognitionem venire. Signorum vero alia ſunt naturalia , ut fumus , ſignificans ignem ; alia data . Et eorum quæ data ſunt , quædam ſunt ſacramenta , quædam non . Omne enim ſacramentum eſt ſignum , ſed non e converſo. Sacramentum eius rei ſimilitudinem gerit cuius ſignum eſt . Si enim ſacramenta non haberent ſimilitudinem rerum quarum ſacramenta ſunt, proprie ſacramenta non dicerentur. Sacramentum enim proprie dicitur quod ita ſignum eſt gratiæ Dei, & inviſibilis gratiæ forma , ut ipſius imaginem gerat, & cauſa exiſtat . Non ergo ſignificandi tantum gratia ſacramenta inſtituta ſunt , ſed etiam ſanctificandi . Quæ enim ſignificandi gratia tantum inſtituta ſunt , ſolum ſigna ſunt , & non ſacramenta ; ſicut fuerunt ſacrificia carnalia, & obſervantiæ cæremoniales veteris legis , quæ numquam poterant iuſtos facere offerentes. Quia , ut ait Apoſtolus (Hebr. IX.) ſanguis hircorum , & taurorum , & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificabat ad emundationem carnis , non animæ : nam inquinatio illa erat contactus mortui . Unde Auguſtinus (quæſt. XXXIII. in Lib. Numer.) „ Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat , niſi contactum mortui hominis , quem qui tetigerat „

„ immundus erat ſeptem diebus ; ſed purificabatur ſecundum legem die tertio, & „ ſeptimo; & ita mundus erat, ut iam intraret in templum. “ Mundabant etiam interdum a corporali lepra illa legalia, ſed numquam ex operibus legis aliquis iuſtificatus eſt, ut ait Apoſtolus (Rom. III. & ad Galat. III.) etiam ſi in fide, & in caritate fierent. Quare? Quia impoſuit ea Deus in ſervitutem, non in iuſtificationem, & ut figura futuri eſſent, volens ſibi ipſi potius offerri ea quam idolis. Illa ergo ſigna erant; ſed tamen ſacramenta, licet minus proprie, in Scripturis ſæpe vocantur, quia ſigna erant rei ſacræ, quam utique non præſtabant. Illa autem Apoſtolus opera legis dicit quæ tantum ſignificandi gratia, vel in onus inſtituta ſunt.

De cauſa inſtitutionis ſacramentorum.

TRiplici autem de cauſa ſacramenta inſtituta ſunt, propter humiliationem, eruditionem, exercitationem. Propter humiliationem quidem, ut dum homo in ſenſibilibus rebus, quæ natura infra ipſum ſunt, ex præcepto Creatoris ſe reverendo ſubiicit, ex hac humilitate, & obedientia Deo magis placeat, & ut apud eum mereatur, cuius imperio ſalutem quærit in inferioribus ſe, etſi non ab illis, ſed per illa a Deo. Propter eruditionem etiam inſtituta ſunt, ut per id quod foris in ſpecie viſibili cernitur, ad inviſibilem virtutem, quæ intus eſt, agnoſcendam mens erudiatur. Homo enim, qui ante peccatum ſine medio Deum videbat, per peccatum (1) a Deo habuit ut nequaquam divina queat capere, niſi humanis exercitatus. Propter exercitationem ſimiliter inſtituta ſunt: quia cum homo otioſus eſſe non poſſit, proponitur ei utilis, & ſalubris exercitatio in ſacramentis, qua vanam, & noxiam declinet occupationem. Non enim facile capitur a tentatore qui bono vacat exercitio. Unde Hieronymus (in epiſt. ad Ruſtic.) monet: „ Semper aliquid boni operis facito, ut te occupatum diabolus „ inveniat. “

De triplici genere exercitationis.

SUnt autem exercitationum tres ſpecies. Una ad ædificationem animæ pertinet, alia ad corporis fomentum, alia ad utriuſque ſubverſionem. Cum igitur abſque ſacramentis, quibus non alligavit potentiam ſuam Deus, homini gratiam donare poſſet, prædictis de cauſis ſacramenta inſtituit. Duo autem ſunt in quibus ſacramentum conſiſtit, ſcilicet verba, & res. Verba, ut invocatio Trinitatis; res, ut aqua, oleum, & huiuſmodi.

De differentia ſacramentorum veterum, & novorum.

IAm videre reſtat differentiam ſacramentorum veterum, & novorum, ut ſacramenta vocemus quæ antiquitus res ſacras ſignabant, ut ſacrificia, & oblationes, & huiuſmodi. Eorum autem differentiam breviter Auguſtinus aſſignat dicens (ſuper Pſal. lxxiii.) quia illa promittebant tantum, & ſignificabant; hæc autem dant ſalutem.

De circumciſione.

FUit tamen inter illa ſacramenta ſacramentum quoddam, ſcilicet circumciſionis, idem conferens remedium contra peccatum, quod nunc baptiſmus præſtat. Unde Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. x.) „ Ex quo inſtituta eſt circumciſio in populo Dei, quæ erat tunc ſignaculum iuſtitiæ fidei, ad purgationem „ valebat magnis, & parvulis originalis, veteriſque peccati; ſicut baptiſmus ex „ illo valere cœpit ad innovationem hominis, ex quo inſtitutus eſt. “ Item Beda

(1) Al. adeo.

Digitized by Google

da (hom. de circumciſ.) „ Idem ſalutiferæ curationis auxilium circumciſio in „ lege contra originalis peccati vulnus agebat , quod baptiſmus agere revelatæ „ gratiæ tempore conſuevit , excepto quod regni cæleſtis ianuam nondum intra- „ re poterant ; tamen in ſinu Abrahæ poſt mortem requie beata conſolati , ſu- „ pernæ pacis ingreſſum ſpe felici expectabant. “ His aperte traditur per circumciſionem , ex quo inſtituta fuit , remiſſionem peccati originalis , & actualis parvulis , & maioribus a Deo præſtitam , ſicut nunc per baptiſmum datur.

De viris qui fuerunt ante circumciſionem , & de feminis quæ fuerunt & ante, & poſt.

QUæritur etiam de viris qui fuerunt ante circumciſionem , & de feminis quæ fuerunt ante , & poſt , quod remedium contra peccatum habuerint . Quidam dicunt , ſacrificia , & oblationes eis valuiſſe ad remiſſionem peccati . Sed melius eſt dicere illos qui de Abraham prodierunt , per circumciſionem iuſtificatos ; mulieres vero per fidem , & operationem bonam , vel ſuam , ſi adultæ erant , vel parentum , ſi parvulæ . Eos vero qui fuerunt ante circumciſionem parvulos , in fide parentum; parentes vero per virtutem ſacrificiorum, ſcilicet quam intelligebant ſpiritualiter in illis ſacrificiis , iuſtificatos . Unde Gregorius Lib. IV. Moral. (cap. II. & III.) „ Quod apud nos valet aqua baptiſmi , hoc egit apud veteres vel „ pro parvulis ſola fides , vel pro maioribus virtus ſacrificii , vel pro his qui ex „ Abrahæ ſtirpe prodierunt, myſterium circumciſionis. “

De inſtitutione & cauſa circumciſionis.

HIc dicendum eſt , in quo inſtituta fuerit circumciſio , & quare, & cur mutata per baptiſmum . Abraham primus mandatum circumciſionis habuit ad probationem obedientiæ: nec ei ſoli præcepta fuit circumciſio, ſed & ſemini eius, ideſt omnibus Hebræis : quæ fiebat ſecundum legem octavo die , lapideo cultro , in carne præputii . Data autem fuit circumciſio pluribus de cauſis , ſcilicet ut per obedientiam mandati Abraham placeret Deo , cui per prævaricationem Adam diſplicuerat . Data etiam fuit in ſignum magnæ fidei Abrahæ , qui credidit ſe habiturum filium , in quo fieret benedictio omnium . Deinde ut hoc ſigno a ceteris nationibus diſcerneretur populus ille . In carne vero præputii ideo iuſſa eſt fieri circumciſio , quia in remedium inſtituta eſt originalis peccati , quod a parentibus trahimus per concupiſcentiam , quæ in parte illa magis dominatur : & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo ſenſit , decuit ut ibi ſignum obedientiæ acciperet.

Quare die octavo, & petrino cultro.

FIebat autem octava die , & petrino cultro , quia & in reſurrectione communi octava (1) ætate futura per petram Chriſtum omnis ab electis abſcindetur corruptio , & per Chriſti reſurrectionem octava die factam circumciditur a peccatis anima cuiuſque in eum credentis . Duæ ergo res ſunt illius ſacramenti.

Quare in baptiſmum mutata ſit circumciſio.

IDeo autem mutata eſt circumciſio (2) per baptiſmum , quia ſacramentum baptiſmi communius eſt , & perfectius , quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata ſolum dimittebantur ; ſed nec gratia ad bene operandum adiutrix , nec virtutum poſſeſſio, vel augmentum ibi præſtabatur, ut in baptiſmo; ubi non tantum-

(1) *Al. additur* die : *item legitur* & octava ætate &c. (2) *Vel* in baptiſmum.

Digitized by Google

tantummodo abolentur peccata, ſed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Unde aqua refectionis, vel regenerationis dicitur: quia aridos fecundat; (1) & fructificantes ampliori ubertate donat: quia quantumcumque per fidem, & caritatem ante habitam aliquis iuſtus ad baptiſmum accedit, uberiorem ibi recipit gratiam; ſed non ita in circumciſione. Unde Abrahæ per fidem iam iuſtificato ſignaculum tantum fuit: nihil enim intus contulit.

De parvulis defunctis ante diem octavum.

SI vero quæritur de parvulis qui ante diem octavum moriebantur, antequam fieret circumciſio ex lege, utrum ſalvarentur, vel non: idem poteſt reſponderi quod ſentitur de parvulis ante baptiſmum defunctis, quos perire conſtat. Unde Beda (ut ſupra.) „ Qui nunc per Evangelium ſuum terribiliter, & ſalubriter clamat (Ioan. III. 5.) Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum Dei: ipſe dudum clamat per ſuam legem (Geneſ. XVII. 14.) Anima cuius præputii caro circumciſa non fuerit, peribit de populo ſuo: quia pactum meum irritum fecit. " Forte tamen ſub lege ingruente neceſſitate mortis ante octavum diem circumcidebant ſine peccato filios, ſicut modo in Eccleſia fit de baptiſmo.

QUAESTIO I.

HIc quæruntur quinque.
Primo. Quid ſit ſacramentum.
Secundo. De neceſſitate ſacramentorum.
Tertio. Ex quibus conſiſtat ſacramentum.
Quarto. De efficacia ſacramentorum novæ legis.
Quinto. De efficacia ſacramentorum veteris legis.

ARTICULUS I.

Utrum diffinitio ſacramenti a Magiſtro convenienter aſſignetur.

III. P. *quæſt.* lx. *art.* 1. & 2. & *quæſt.* lxiv. *art.* 2. *ad* 2.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod inconvenienter diffiniatur ſacramentum per hoc quod dicitur: *Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum*. Sacramenta enim ſunt alligamenta ſanitatis, ut dicitur in Gloſſa * ſuper illud Pſal. cxlvi. 3. *Qui ſanat contritos corde*. Sed de ratione medicamenti non eſt ut aliquid ſignificet, ſed ſolum ut efficiat ſanitatem. Ergo ſacramentum non eſt ſignum.

2. Præterea. Omnes creaturæ ſenſibiles ſunt ſigna inviſibilium divinorum, ut patet Rom. 1. nec tamen dici poſſunt ſacramenta. Ergo male diffinitur ſacramentum *ſacræ rei ſignum*.

3. Præterea. Serpens æneus, de quo dicitur Num. xxi. ſignum fuit ſacræ rei, ſcilicet crucis Chriſti; nec tamen fuit ſacramentum. Ergo diffinitio prædicta eſt male data.

4. Præterea. Triplex eſt ſignum, ſcilicet demonſtrativum, quod eſt de præſenti; rememorativum, quod eſt de præterito; prognoſticum, quod eſt de futuro. Sed nullum iſtorum competit ſacramento, cum quandoque recipiens ſacramentum, gratiam non habeat, nec habuit, nec in poſterum habiturus ſit. Ergo non omne ſacramentum eſt ſignum.

5. Præterea. Signum contra cauſam dividitur. Sed aliquod ſacramentum eſt cauſa. Ergo non omne ſacramentum eſt ſignum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod male diffiniatur ſignum, cum dicitur: *Signum eſt res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquid ex ſe faciens in cognitionem venire*. Unum enim oppoſitorum non debet poni in diffinitione alter.

(1) *Al.* etiam ſi tem & etiam.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Sive *alligamenta Dei*, ut ſimpliciter habet Gloſſa partim ex Hieronymo ſumpta, cuius nomine prænotatur (in Iſaiæ 1.) partim ex Auguſtino, qui expreſſius in eum Pſalmum vocat *alligamenta ſmedicinalia*, *ſive alligamenta contritionis* vel *fracturæ*.

Digitized by Google

alterius. Sed res, & ſigna ex oppoſito dividuntur, ut patuit in 1. diſt. primi Libri. Ergo res non debet poni in diffinitione ſigni.

2. Præterea. Secundum Philoſophum in Libro Priorum (cap. xxvii. & xxviii.) omnis effectus ſuæ cauſæ ſignum eſſe poteſt. Sed quidam effectus ſunt ſpirituales, qui nullam ſpeciem ingerunt ſenſibus. Ergo non omne ſignum aliquam ſpeciem ſenſibus ingerit.

3. Præterea. Omnis locutio fit per aliqua ſigna. Sed Angeli loquuntur non prolato aliquo ſenſibili ſermone, ut in II. Lib. diſt. 11. dictum eſt. Ergo non omne ſignum eſt ſenſibile.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod hæc diffinitio male detur: *Sacramentum eſt inviſibilis gratiæ viſibilis forma, ut imaginem gerat, & cauſa exiſtat*. Sicut enim in littera dicitur, in duobus ſacramenta conſiſtunt, ſcilicet in rebus, & verbis. Sed ſicut res ſunt viſibiles, ita verba ſunt audibilia. Ergo debuit dicere: *Viſibilis, & audibilis forma*.

2. Præterea. Omnis forma eſt intrinſeca, vel exemplaris. Sed ſacramenta non ſunt formæ intrinſecæ inviſibilis gratiæ, ut per ſe patet: nec iterum formæ exemplares, cum gratia (a) inviſibilis non imitetur rem viſibilem, ſed e converſo. Ergo ſacramentum nullo modo eſt forma inviſibilis gratiæ.

3. Præterea. Character baptiſmalis eſt ſacramentum, & res, ut infra (diſt. iv. quæſt. 1.) dicetur; & ſimiliter corpus Chriſti verum exiſtens in altari. Sed neutrum iſtorum eſt (b) forma viſibilis. Ergo diffinitio non eſt bene data.

4. Præterea. Imago eſt quod ad imitationem alterius fit; forma autem exemplaris eſt ad cuius imitationem aliquid fit. Ergo non eſt idem forma, & imago reſpectu eiuſdem. Sed ſacramentum eſt forma inviſibilis gratiæ. Ergo non eſt imago reſpectu eiuſdem.

5. Præterea. In diffinitione generis non debet poni differentia conſtitutiva alicuius ſpecierum in quas dividitur genus. Sed eſſe cauſam eius quod figurat, eſt differentia ſacramentorum novæ legis. Ergo non debet poni in diffinitione communi ſacramenti.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod diffinitio quam ponit Auguſtinus * (ſuper Levit. quæſt. lxxxiv.) ſit incompetens, ſcilicet: *Sacramentum eſt in quo ſub tegumento rerum viſibilium divina virtus ſecretius operatur ſalutem*. Occultatio enim manifeſtationi opponitur. Sed ſignum inſtituitur ad manifeſtandum. Cum ergo tegumentum occultationem importet, videtur quod male ponatur in diffinitione ſacramenti.

2. Præterea. Frequenter accipientes ſacramenta, ſalutem non conſequuntur. Ergo operatio ſalutis non debet poni in diffinitione ſacramenti.

3. Præterea. In ſanctis hominibus divina virtus operatur ad ſalutem ipſorum, ut dicitur Iſai. xxvi. 12. *Omnia opera noſtra operatus es* (c) *in nobis*: nec tamen ſancti homines dicuntur ſacramenta. Ergo idem quod prius.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod diffinitio Hugonis a Sancto Victore (Lib. I. de ſacram. part. ix cap. 2.) ſit incompetens, quæ talis eſt: *Sacramentum eſt corporale, vel materiale elementum, extrinſecus oculis ſuppoſitum, ex inſtitutione ſignans, ex ſimilitudine repræſentans, & ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continens*. Materia enim non prædicatur de toto. Sed materiale elementum eſt materia ſacramenti. Ergo male ponitur in diffinitione ſacramenti ut genus.

2. Præterea. In quibuſdam ſacramentis non eſt elementum, ſed elementatum, ſicut in extrema unctione eſt oleum. Ergo diffinitio non eſt communis omnibus ſacramentis.

3. Præterea. Similitudo eſt rerum differentium eadem qualitas. Sed non poteſt eſſe eadem qualitas rerum ſpiritualium ad corporalia. Ergo nec ſimilitudo: ergo male dicitur: *Ex ſimilitudine repræſentans*.

4. Præterea. Si eſt aliqua ſimilitudo, illa eſt ex naturali proprietate materialis elementi. Si ergo ex ſimilitudine repræſentat,

(a) *An editis* viſibilis. (b) *Al. deeſt* forma. (c) *In Vulgata deeſt* in.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Auguſtini non eſt (ſaltem in operibus quæ ad manum ſunt) ſed Iſidori tantum, citaturque nomine Gregorii cap. *Multi* cauſ. 1. quæſt. 1.

Digitized by Google

tat, & idem eſt repræſentare quod ſignificare, ut poteſt patere per diffinitionem ſigni in littera poſitam. Ergo ſacramentum non ſignificat ex inſtitutione.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſacramentum ſecundum proprietatem vocabuli videtur importare ſanctitatem active, ut dicatur ſacramentum, quo aliquid ſacratur, ſicut ornamentum, quo aliquid ornatur. Sed quia actiones activorum dicuntur eſſe proportionatæ conditionibus paſſivorum, ideo in ſanctificatione qua homo ſanctificatur, debet eſſe talis ſanctificandi modus qui homini competat ſecundum quod rationalis eſt, quia ex hoc eſt homo. Inquantum autem eſt rationalis, habet cognitionem a ſenſibilibus ortam: unde oportet quod ſanctificetur hoc modo quod ſua ſanctificatio ſibi innoteſcat per ſimilitudines ſenſibilium rerum: & ſecundum hoc invenitur diverſa acceptio ſacramenti. Aliquando enim ſacramentum importat rem qua fit conſecratio; & ſic paſſio Chriſti dicitur ſacramentum: & hæc eſt prima acceptio quam Magiſter ponit. Aliquando vero includit modum conſecrationis, qui homini competit ſecundum quod cauſæ ſanctificantes, & ſua ſanctificatio per ſimilitudines ſenſibilium ſibi notificantur; & ſic ſacramenta novæ legis ſacramenta dicuntur: quia & conſecrant, & ſanctitatem ſignificant modo prædicto, & etiam primas ſanctificationis cauſas ſignificant; ſicut baptiſmus (a) & puritatem deſignat, & mortis Chriſti ſignum eſt. Aliquando etiam includit tantum ſignificationem prædictarum conſecrationum, ſicut ſignum ſanitatis dicitur ſanum; & hoc modo ſacramenta veteris legis, ſacramenta dicuntur, inquantum ſignificant ea quæ in Chriſto ſunt geſta, & etiam ſacramenta novæ legis. Relicto ergo primo modo dicendi ſacramentum (quia de huiuſmodi ſacramentis dictum eſt in III. Libro) de ſacramentis ſecundo, & tertio modo dictis non poterit alia communis diffinitio aſſignari, niſi dicatur: *Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum*: niſi quod (b) oportet ut ſubintelligatur talis modus ſignificandi, qui eſt per ſimilitudinem rei ſenſibilis, quod Magiſter addit, ut ſcilicet eius ſimilitudinem gerat.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſignificatio non ſit de ratione curationis ſimpliciter, eſt tamen de ratione curationis talis quæ fit per ſacramenta, ut ex dictis patet.

Ad ſecundum dicendum, quod res ſenſibiles non ſunt ſigna divinorum, ut ſunt ſacrantia, ſed ut ſunt in ſeipſis ſacra. Sacramentum autem debet intelligi ſignum rei ſacræ, ut eſt ſacrans: & ideo oportet quod omnes res ſenſibiles ſint ſacramenta.

Ad tertium dicendum, quod quamvis ſerpens æneus eſſet ſignum rei ſacræ ſacrantis, non tamen inquantum ſacrans eſt actu: quia non ad hoc adhibebatur ut aliquis ſanctificationis effectus perciperetur, ſed ſolum effectus exterioris curationis: & ſimilis eſt ratio de imagine crucis, quæ ponitur tantum ad repræſentandum.

Ad quartum dicendum, quod ſacramenta novæ legis tria (c) ſignificant; ſcilicet cauſam primam ſanctificantem, ſicut baptiſmus mortem Chriſti; & quantum ad hoc ſunt ſigna rememorativa. Item ſignificant effectum ſanctificationis quam faciunt; & hæc ſignificatio eſt eis principalis; & ſic ſunt ſigna demonſtrativa. Nec obſtat, ſi aliquis ſanctitatem non recipit: quia non eſt ex defectu ſacramenti, quod, quantum in ſe eſt, natum eſt gratiam conferre. Item ſignificant finem ſanctificationis, ſcilicet æternam gloriam; & quantum ad hoc ſunt ſigna prognoſtica. Sacramenta vero veteris legis erant totaliter ſigna prognoſtica.

Ad quintum dicendum, quod ſignum, quantum eſt in ſe, importat aliquid manifeſtum quoad nos, quo manuducimur in cognitionem alicuius occulti. Et quia ut frequentius effectus ſunt nobis manifeſtiores cauſis, ideo ſignum quandoque contra cauſam dividitur, ſicut demonſtratio *quia* eſt quæ dicitur eſſe per ſignum a communi, ut in I. Phyſicor. (text. IV.) dicitur; demonſtratio autem *propter quid* eſt per cauſam. Quandoque autem cauſa eſt manifeſta quo ad nos, utpote cadens ſub ſenſu; effectus autem occultus, ut ſi expectatur in futurum: & tunc nihil prohibet cauſam ſignum ſui effectus dici.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, ſignum importat aliquid notum quo ad nos, quo manuducimur in alterius cognitionem. Res autem primo notæ nobis, ſunt res cadentes ſub ſenſu, a quo omnis noſtra cognitio ortum ha-

(a) *Al. additur* ſignificat. (b) *Nicolai*: oportet (ut ſubintelligatur talis modus ſignificandi qui eſt per ſimilitudinem rei ſenſibilis) illud addere quod Magiſter &c. (c) *Al. hic*, *&* *infra* ſignant.

Digitized by Google

habet: & ideo ſignum quantum ad primam ſui inſtitutionem ſignificat aliquam rem ſenſibilem, prout per eam manuducimur in cognitionem alicuius occulti: & ſic Magiſter accipit hic ſignum. Contingit autem aliquando quod aliquod magis notum quo ad nos, etiam ſi non ſit res cadens ſub ſenſu, quaſi ſecundaria ſignificatione dicatur ſignum; ſicut dicit Philoſophus in II. Ethic. (cap. II. vel III.) quod ſignum generati habitus in nobis, oportet accipere fientem in opere delectationem, quæ non eſt delectatio ſenſibilis, cum ſit rationis.

Ad primum ergo dicendum, quod diffinitio illa non eſt per oppoſitas res, ſed per oppoſitas rationes: unde etiam ibidem dictum eſt, quod omne ſignum eſt res.

Ad ſecundum dicendum, quod in rebus intelligibilibus fit proceſſus ab his quæ ſunt notiora ſimpliciter, ſicut patet in mathematicis: unde ibi effectus non ſunt ſigna cauſarum, ſed in rebus ſenſibilibus.

Ad tertium dicendum ſimiliter de locutione Angelorum, quod fit per ea quæ ſunt notiora ſimpliciter: unde non poſſunt proprie dici ſigna, ſed quaſi tranſumptive.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod illa diffinitio Magiſtri completiſſime rationem ſacramenti deſignat, prout nunc de ſacramentis loquimur. Ponitur enim efficientia ſanctitatis in hoc quod dicitur: *Ut cauſa exiſtat*: & modus competens homini quantum ad cognitionem, in hoc quod dicitur: *Inviſibilis gratiæ viſibilis forma*: & modus ſignificationis homini connaturalis, ſcilicet ex ſimilitudine ſenſibilium, in hoc quod dicitur: *Ut imaginem gerat*.

Ad primum ergo dicendum, quod quia viſus eſt nobilior inter alios ſenſus, & plures differentias rerum oſtendit, ut dicitur in I. Metaph. (cap. I.) ideo, ut Auguſtinus dicit (Lib. X. Confeſs. cap. XXXV.) nomen viſus ad omnes alios ſenſus extenditur: & ideo viſibilis ponitur hic pro ſenſibili communiter.

Ad ſecundum dicendum, quod forma ſumitur hic communiter pro figura, ſecundum quod eſt in quarta ſpecie qualitatis, & non pro forma exemplari: quia per mutationem figuræ imaginibus aliquid repræſentamus. Vel ſi ſumatur pro forma exemplari, hoc (a) eſt inquantum ſacramenta ſunt quodammodo cauſæ inviſibilis gratiæ, & ita in via generationis præcedunt quamvis quantum ad inſtitutionem imitentur.

Ad tertium dicendum, quod character baptiſmalis, & corpus Chriſti verum non dicuntur ſacramenta, niſi ſecundum quod coniunguntur ſignis ſenſibilibus.

Ad quartum dicendum ſicut ad ſecundum, quod forma quæ eſt figura, non habet oppoſitionem ad imaginem, cum figura imago dicatur.

Ad quintum dicendum, quod ſacramentum non dividitur per ſacramenta veteris, & novæ legis, ſicut genus per ſpecies, ſed ſicut analogum in ſuas partes, ut ſanum in habens ſanitatem, & ſignificans eam. Sacramentum autem ſimpliciter eſt quod cauſat ſanctitatem. Quod autem ſignificat tantum, non eſt ſacramentum niſi ſecundum quid. Et ideo eſſe cauſam poteſt poni in diffinitione ſacramenti, ſicut habens ſanitatem in diffinitione ſani.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod definitio illa Auguſtini, ſi tamen in verbis illis ſacramentum definire intendit, datur de ſacramento quantum ad id quod eſt principale in ratione ipſius, ſcilicet cauſare ſanctitatem. Et quia ſacramenta non ſunt primæ cauſæ ſanctitatis, ſed quaſi cauſæ ſecundariæ, & inſtrumentales; ideo diffiniuntur ſacramenta ut ſanctificationis inſtrumenta. Actio autem non attribuitur inſtrumento, ſed principali agenti, cuius virtute inſtrumenta ad opus applicantur, prout ſunt mota ab ipſo: & ideo ſacramenta non dicit eſſe ſanctificantia, ſed quod in eis divina virtus occulta exiſtens ſanctificat.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacramentum eſt cauſa, & ſignum. Eſt quidem cauſa inſtrumentalis; & ideo virtus agentis principalis occulte in ipſo operatur, ſicut virtus artis, vel artificis in ſerra. Sed inquantum eſt ſignum, eſt ad manifeſtandum huiuſmodi occultationem; ut ſic ante ſignificationem ſit occultum, ſed poſtquam ſignificatio facta eſt actu, ſit manifeſtum.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc contingit per accidens ex defectu recipientium. Diffinitiones autem reſpiciunt hoc quod per ſe eſt, ſicut quod ignis calefacit, quantum in ſe eſt, quamvis ex parte paſſivi impediri poſſet.

Ad tertium dicendum, quod in ſacramentis Deus operatur ſalutem ſicut in inſtrumentis, quibus mediantibus ſalus cauſatur;

(a) Al. eſſet.

Digitized by Google

tur; ſed in hominibus ſicut in ſubiectis recipientibus ſalutem: & ideo ratio non ſequitur.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod diffinitio Hugonis de ſancto Victore eadem eſt cum diffinitione quam Magiſter in littera ponit, hoc excepto quod addit cauſam ſignificationis, quæ eſt inſtitutio, & cauſam efficientiæ, quæ eſt ſanctificatio. Idem enim eſt dictum *materiale elementum exterius oculis ſuppoſitum*, *& ex inſtitutione ſignificans*, quod *inviſibilis gratiæ viſibilis forma*: & *ex ſimilitudine repræſentans*, idem eſt ei quod dicitur, *ut imaginem gerat*: & *ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continens*, idem eſt ei quod dicitur, *ut cauſa exiſtat*.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut formæ artificiales ſunt accidentales, tamen in artificialibus tota ſubſtantia eſt materia, & propter hoc prædicatur, ut dicatur, Phiala eſt aurum; ita etiam cum in ſacramentis forma non det eſſe ſubſtantiale, ſed accidentale in genere cauſæ, & ſigni, non eſt inconveniens ut materia ſacramenti de ipſo prædicetur, & in eius diffinitione ſicut genus ponatur: hoc enim etiam in aliis accidentibus contingit, ut dicitur in VII. Metaph. (text. xv.) ut cum dicitur: Simum eſt naſus curvus.

Ad ſecundum dicendum, quod elementum accipitur communiter pro quolibet corporali viſibili, ſive ſit elementum ſimplex, ſive elementatum: (a) & utimur tali modo loquendi propter verbum Auguſtini, qui dicit (in Ioan. tract. lxxx.) *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum*. In baptiſmo enim, qui eſt ſacramentorum ianua, materia eſt elementum ſimplex.

Ad tertium dicendum, quod inter corporalia & ſpiritualia non attenditur ſimilitudo per participationem eiuſdem qualitatis, ſed per proportionalitatem, quæ eſt ſimilitudo proportionatorum, ut ſicut ſe habet aqua ad delendas maculas corporales, ita gratia ad abluendum ſpirituales: & ſecundum hunc modum ſimilitudinis transferuntur etiam corporalia ad ſpiritualia.

Ad quartum dicendum, quod res ſenſibilis ſecundum prædictam ſimilitudinem ex naturali proprietate pluribus eſt conformis: & ideo quantum eſt de ſe, æqualiter poteſt quodlibet illorum ſignificare. Ad hoc ergo quod ad unum determinetur, & ſic ſua ſignificatio ſit certa, oportet quod accedat inſtitutio, quæ ad unum determinet: (b) quia etſi repræſentatio, quæ eſt ex ſimilitudine naturalis proprietatis, importet aptitudinem quamdam ad ſignificandum, attamen determinatio, & complementum ſignificationis ex inſtitutione eſt.

ARTICULUS II.

Utrum ſacramenta fuerint neceſſaria poſt hominis lapſum.

III. P. quæſt. lxi. art. 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod ſacramentis humanum genus etiam poſt lapſum non indigeat. Per gratiam enim, & virtutes peccati vulnera ſanantur in nobis: quia gratia a ſanctis dicitur ſanitas, & decor animæ. Philoſophus etiam in II. Ethic. (cap. 11.) comparat virtutem ſanitati corporali. Cum ergo ſacramenta ſint inſtituta ut medicinæ peccati, ut Hugo de ſancto Victore dicit (Lib. I. de ſacram. fidei part. VIII. cap. XII.) videtur quod eis non indigeamus.

2. Præterea. Contraria contrariis curantur. Sed homo morbum peccati incurrerat, ſe per affectum rebus temporalibus ſubiiciendo. Ergo videtur inconveniens modus curationis ut ſub rebus ſenſibilibus humilietur, ſicut Magiſter dicit.

3. Præterea. Id quod eſt cauſa occultationis, & erroris, non prodeſt ad eruditionem. Sed tradere ſpiritualia ſub ſignis corporalibus eſt occultatio quædam ſpiritualium: unde & pluribus eſt cauſa erroris, ſicut patet de illis qui Deum credebant per lineamenta corporalia diſtingui propter modum loquendi ſymbolicum in Scripturis. Ergo non facit ad eruditionem noſtram ſacramentorum exhibitio, ut Magiſter dicit.

4. Præterea. I. Tim. VI. 8. *Corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt*. Sed exercitatio quæ fit in ſacramentis, eſt corporalis: quia res quæ in uſum veniunt, corporales ſunt. Ergo eis non indigemus propter exercitationem, ut iterum Magiſter dicit.

Sed contra. Auguſtinus dicit contra Fauſtum (Lib. XIX. cap. XI.) quod omnis religio habuit aliqua ſigna exteriora, in quibus conveniebant (c) ad Deum colendum. Sed in Eccleſia Dei, poſt peccatum, in hoc mundo peregrinante, eſt veriſſima religio. Ergo oportet in ea eſſe huiuſmodi ſigna:

(a) *Al.* & unitur. (b) *Al. deeſt* quia. (c) *Al.* ad eum.

ſigna : & hæc ſunt ſacramenta : ergo indigemus eis.

Præterea. Medicina vulneri debet eſſe proportionata. Sed vulnus peccati devenerat in humano genere uſque ad corpus, in quo habitat lex peccati, ut dicitur Rom. VII. Ergo debuit medicina etiam per aliqua corporalia ei parari. Sed huiuſmodi ſunt ſacramenta. Ergo ſacramentis homo in ſtatu naturæ lapſæ indiget.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam ante peccatum homo eis indiguiſſet. Homo enim etiam ante peccatum gratia indigebat, ut in II. Lib. (diſt. XXIV. art. 4. ad 2.) dictum eſt. Sed ſacramenta ſunt inſtituta ad gratiæ collationem. Ergo homo eis in ſtatu innocentiæ indiguiſſet.

2. Præterea. Dionyſius in 1. cap. eccleſ. Hierarch. aſſignat hanc cauſam inſtitutionis huiuſmodi ſenſibilium figurarum in ſacramentis: quia per huiuſmodi (*a*) ſenſibiles figuras materiale noſtrum melius reducitur ad ſpiritualia, propter connaturalitatem cognitionis noſtræ ad ſenſibilia. Sed homo in ſtatu innocentiæ materialis erat, & ex ſenſibilibus cognitionem accipiens, propter quod etiam in paradiſo dicitur poſitus ad operandum, ut naturales vires rerum experiretur. Ergo & tunc indiguit huiuſmodi ſacramentis.

3. Præterea. Matrimonium ſacramentum quoddam eſt. Hoc autem in paradiſo fuit inſtitutum in ſtatu innocentiæ, ut patet Gen. II. Ergo in ſtatu innocentiæ homo ſacramentis indiguiſſet.

Sed contra. Matth. IX. 12. *Non opus eſt* (*b*) *ſanis medico*, nec etiam medicina. Sed Hugo de ſancto Victore dicit (Lib. I. de ſacram. part. IX. cap. III. & IV.) quod ſacramenta ſunt vaſa medicinalia. Ergo non erant in ſtatu innocentiæ neceſſaria, cum morbus non erat.

Præterea. Sacramenta virtutem ſortiuntur ex paſſione Chriſti: unde & de latere ipſius in cruce pendentis fluxiſſe dicuntur. Sed ſi homo non peccaſſet, Chriſti paſſio non fuiſſet. Ergo nec ſacramenta.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod in ſtatu legis naturæ ſacramenta non fuerunt neceſſaria. Non minus enim eſt neceſſaria eruditio quæ fit per præcepta quam illa quæ fit per ſacramenta. Sed præcepta non fuerunt alia data ad bene vivendum, præter ea quibus naturali ratione ad bene vivendum informabantur. Ergo videtur quod nec ſacramenta debuerunt pro tempore illo inſtitui, cum ea lex naturalis non dictet: quod patet ex hoc quod non ſunt eadem apud omnes, & ſecundum omne tempus.

2. Præterea. Sacramenta, quando inſtituta ſunt, neceſſaria ſunt ad ſalutem, ut patet Ioan. III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*. Sed ea quæ ante legem ſcriptam videntur eſſe ſacramenta, erant voto celebrata, & non neceſſitate, ut Hugo de ſancto Victore dicit (Lib. I. de ſacram. part. X. cap. III. IV. V.) Ergo non erant ſacramenta, & per conſequens nec neceſſaria.

Sed contra. Secundum Hugonem (de ſacram. Lib. I. part. VIII. cap. XII.) Quandocumque fuit morbus, fuit & medicina morbi. Sed in ſtatu legis naturæ erat morbus peccati. Ergo neceſſaria erat ſacramentorum medicina.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod nec debuerunt ſupra illa ſacramenta legis naturæ alia ſuperaddi in lege Moyſi. Quod enim ſuperadditur alteri, debet eſſe magis ad perfectionem accedens. Sed ſacramenta quæ fuerunt in lege naturæ, erant propinquiſſima perfectis ſacramentis, quæ ſunt in lege nova, ut patet de oblatione Melchiſedech. Ergo non debuit fieri ſuperadditio per legem Moyſi.

2. Præterea. Superadditio ad id quod bonum erat, vel mutatio eius, non debet fieri, niſi propter meliorationem. Sed ſacramenta veteris legis non habebant alium effectum meliorem effectu ſacramentorum (*c*) legis naturæ: quia utraque ſacramenta ſignificabant tantum. Ergo non debuit fieri aliqua mutatio ipſorum, vel ſuperadditio ad ea.

Sed contra. Sacramenta, ut Magiſter in littera dicit, ad eruditionem inſtituta ſunt. Sed ſecundum Gregorium (hom. XVI. in Ezech.) per incrementum temporum crevit ſcientia ſanctorum patrum, & fides etiam magis explicata eſt, ut in III. diſt. XXV. (quæſt. III. art. 2. quæſtiunc. 1.) dictum eſt. Ergo oportuit in lege Moyſi alia ſacramenta addi ſacramentis legis naturæ.

B 2 QUAE-

(a) *Al. deeſt* ſenſibiles figuras. (b) Vulgata *valentibus*. (c) *Al.* nova legis.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod in lege nova non debuerunt aliqua ſacramenta remanere. Veniente enim veritate, ceſſat figura. Sed gratia, & veritas iam per Chriſtum Ieſum facta eſt: Ioan. 1. Non ergo indigemus ſacramentis gratiam ipſius, & veritatem ſignantibus.

2. Præterea. Apoſtolus Galat. III. dicit, quod antiqui patres erant ſub elementis mundi ſervientes, ſicut pueri ſub pædagogo uſque ad præfinitum tempus a patre. Sed tempus pleoitudinis eſt tempus incarnationis, ut ibidem dicitur. Ergo cum ſacramentum ſit materiale elementum, videtur quod ex tunc non debuerimus ſub ſacramentis ſalutem quærere.

Sed cootra. Quando eſt tempus medicandi, tunc magis neceſſariæ ſunt medicinæ. Sed tempus aptiſſimum ſpirituali medicationi eſt tempus gratiæ: unde in Pſal. CI. tempus miſerendi, annus benignitatis Dei dicitur. Ergo in ſtatu gratiæ maxime neceſſaria ſunt ſacramenta, quæ ſunt medicinæ quædam.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſacramenta non erant neceſſaria neceſſitate abſoluta, ſicut neceſſarium eſt Deum eſſe, cum ex ſola divina bonitate inſtituta ſint, ſed de neceſſitate quæ eſt ex ſuppoſitione finis; non ita tamen quod ſine his Deus homioem ſanare non poſſet, quia ſacramentis virtutem ſuam non alligavit, ut in littera dicitur (ſicut cibus neceſſarius eſt ad vitam humaoam) ſed quia per ſacramenta magis congrue fit hominis reparatio; ſicut equus dicitur neceſſarius ad iter, quia io equo facilius homo vadit. Huiuſmodi autem congruitatis cauſa poteſt accipi ex hoc quod homo per peccatum præcipue circa ſenſibilia corruptus erat, eis detentus ne in Deum ſurgere poſſet. Erat autem prædicta corruptio quantum ad cognitionem: quia humana mens circa ſeoſibilia tantum occupari noverat, intantum ut quidam nihil extra ſenſibilia crederent, & ſi qui ad cognitionem intelligibilium pervenirent, ea ſecundum modum rerum ſenſibilium iudicabant. Similiter quantum ad affectionem: quia eis quaſi ſummis bonis inhærebant, Deo poſtpoſito. Similiter etiam quantum ad actionem: quia homo eis inordinate utebatur. Neceſſarium ergo fuit ad curationem peccatorum ut homo ex ſenſibilibus in ſpiritualia cognoſcenda proficeret, & ut affectum quem circa ea habebat, in Deum referret, & ut eis ordinate, & ſecundum divinam inſtitutionem uteretur: & ideo neceſſaria fuit ſacramentorum inſtitutio, per quæ homo ex ſenſibilibus de ſpiritualibus eruditur; & hæc eſt ſecunda cauſa quam Magiſter ponit: per quæ etiam affectum, qui ſenſibilibus ſubiicitur, in Dei reverentiam referret; & hæc eſt prima cauſa: per quæ etiam circa ea in honorem Dei exercitaretur; & hæc eſt tertia cauſa. *

Ad primum ergo dicendum, quod gratia, & virtutes ſanant formaliter, ſicut ſanitas; ſed ſacramenta quodammodo effective, ſicut medicinæ quædam. Unde ſicut non ſequitur: Sanitas ſanat: ergo medicinæ non ſunt neceſſariæ: ita nec hæc: Gratia ſanat: ergo ſacramenta non ſuot neceſſaria: ſed magis poſſet contrarium concludi.

Ad ſecundum dicendum, quod per eadem contrario modo fit virtus, & corrumpitur, ut in II. Ethic. (cap. VII.) Unde ſicut corruptio virtutis facta eſt io homine per hoc quod ſe ſub ſenſibilibus rebus humiliavit propter ipſa ſenſibilia; ita reparatio virtutis convenieoter fit per hoc quod homo ſub eis humiliatur propter Dei reverentiam: & ſic contraria contrariis curantur, quia cootraria debent accipi circa idem.

Ad tertium dicendum, quod remanentibus in ſenſibilibus prædictus modus (a) tradendi ſpiritualia eſt occulti erroris occaſio; a quibus etiam congruum eſt ſancta occultare, ut Dionyſius dicit (eccl. Hier. cap. I.) Sed eis qui inſtruuntur ex ſenſibilibus (b) in ſpiritualem intellectum conſurgere, eſt valde congruus: quia eſt conformis naturali cognitioni, qua ex ſenſibilibus cognitionem intellectus accipit.

Ad quartum dicendum, quod corporalis exercitatio ſecuodum ſe accepta ad modicum utilis eſt in comparatione ad pietatem, ut ibi Apoſtolus intendit; ſed ſi ei

pie-

(a) *Al.* trahendi. (b) *Al. deeſt* in.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Iſtæ tres cauſæ quæ poſitæ dicuntur a Magiſtro, mutuatæ ſunt ex Hugone Lib. I. de Sacram. part. IX. cap. III. & alibi non ſemel.

Digitized by Google

pietas adiungatur, ſicut fit in ſacramentis, quæ ad religionis pietatem pertinent, eſt valde utilis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod utilitas ſacramentorum eſt eruditio, & curatio. Quantum autem ad curationem omnibus patet quod non erant neceſſaria ſacramenta in ſtatu innocentiæ, cum tunc morbus non eſſet. Sed quidam dicunt, quod erant neceſſaria quantum ad eruditionem: quia homo in ſtatu etiam illo ſenſibilibus utebatur, & ita ex ſenſibilibus ei ſpiritualia ſignificari congruebat. Sed hoc non videtur conveniens: quia ſignificatio fit ad acquirendum cognitionem de eo quod ſignificatur. Quamvis autem in primo ſtatu ſenſibilia cognoſceret, & in eis etiam ſpiritualium ſimilitudines inſpiceret; non tamen ex ſenſibilibus ſpiritualium cognitionem accepit, ſed magis ex influentia divini luminis: & ideo ſacramentis ad eruditionem non indigebat. Et hoc etiam in littera Magiſter videtur ſignificare: quia refert hoc quod de eruditione dicit, ad defectum cognitionis qui eſt in ſtatu peccati. Et ideo dicendum eſt cum aliis, quod in ſtatu innocentiæ ſacramenta non fuiſſent neceſſaria.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacramenta non ſunt inſtituta ad gratiam conferendam, niſi prout gratia eſt ſanans formaliter morbum peccati: & ſic in ſtatu innocentiæ homo gratia non indigebat.

Ad ſecundum dicendum, quod in ſtatu innocentiæ ſuperiores partes hominis omnino inferioribus dominabantur: & ideo quamvis homo haberet ſenſus, & materialis eſſet, non tamen intellectus ex ſenſibilibus cognitionem accipiebat, ſed ex influentia divini luminis habebat. Sed quia experientia etiam eorum quæ prius ſciebamus, delectabilis eſt, ideo operabatur ad experiendum naturæ vires, non ut ex hoc habitum ſcientiæ acciperet, ſed ut ex viſione experimentali eorum quæ ſciebat, delectaretur.

Ad tertium dicendum, quod matrimonium non fuiſſet in ſtatu innocentiæ in remedium, ſed in officium. Et quia ſacramenta remedia ſunt, ideo proprie loquendo, non fuiſſet ſacramentum, niſi forte inquantum rem ſacram ſignificabat: (a) & non quidem illius ſacræ rei, ſcilicet coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, per huiuſmodi matrimonium homo in ſtatu illo cognitionem accepiſſet; ſed magis e converſo ex cognitione prædictæ coniunctionis convenientiam, & ſanctitatem matrimonii cognoviſſet.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ea quæ ab homine fiunt, a cognitione ortum oportet habere; alias non eſſent humana opera: unde oportet quod operatio cognitioni reſpondeat, ſicut effectus cauſæ. In ſtatu autem legis naturæ non ſufficiebat ad ſalutem ſola naturalis cognitio, ſed exigebatur fides aliquorum quæ ſupra rationem ſunt; & poſt lapſum exigebatur fides de reparatore, per quem erat medicina morbi: & ideo in ſtatu illo non tantum erant neceſſaria opera quæ ſunt de dictamine legis naturalis, ſed etiam alia quæ eſſent proteſtationes, & ſigna eorum quæ ad reparationem pertinebant: & hæc erant illius temporis ſacramenta, ſicut ſacrificia, decimæ, oblationes, & huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod præcepta quæ ordinant ad bene vivendum, ſunt præcepta legis naturæ, quæ reſpondent cognitioni naturali. Et quia cognitio naturalis ſufficienter ea dictabat, nondum per contrariam conſuetudinem omnino obtenebrata, ideo non erat tanta neceſſitas ut eorum expreſſio fieret, ſicut ſacramentorum, quæ ſupernaturali cognitioni reſpondent.

Ad ſecundum dicendum, quod ante legem ſcriptam erant quædam ſacramenta neceſſitatis, ſicut illud fidei ſacramentum quod ordinabatur ad deletionem originalis peccati: & ſimiliter pœnitentia, quæ ordinabatur ad deletionem actualis: & ſimiliter matrimonium, quod ordinabatur ad multiplicationem humani generis. Sed ſacrificia, & oblationes, & huiuſmodi erant (b) neceſſitatis in communi, ut ſcilicet aliquid facerent in proteſtationem fidei ſuæ, qua Deo per latriæ religionem ſubiecti erant; ſed in ſpeciali erant voluntatis, utrum ſcilicet deberent ſacrificia exhibere, vel oblationes, vel aliquid huiuſmodi.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod cum ſacramentorum uſus fidei proportionaliter

(a) *Nicolai*: ut non quidem illius ſacræ rei, ſicut coniunctionis. *Al.* & non quidem at illius &c. (b) *Al.* voluntatis, & neceſſitatis.

liter reſpondeat, ſicut dictum eſt, oportuit quod ſecundum diverſum ſtatum fidei diverſimode ſacramenta traderentur. Fides autem quantum ad articulorum explicationem ſemper magis & magis crevit ſecundum propinquitatem temporis gratiæ, ut in III. Lib. diſt. xxv. dictum eſt; & ſecundum hoc oportuit ſacramenta magis ac magis determinari. Et propter hoc quia in Abraham fides primo habuit quaſi notabilem quantitatem, ut propter fidei religionem ab aliis ſepararetur (unde & pater fidei dicitur) ideo ſibi ſignaculum, ſive ſacramentum fidei determinatum fuit, ſcilicet circumciſio. Et quia tempore Moyſi iam fides ad tantam quantitatem devenerat ut non ſolum in uno homine reſulgeret, vel in familia, ſed in una tota gente, populo Dei multiplicato; ideo oportuit & legem dari, quæ non niſi populo ferri poteſt (unde legis poſitio eſt pars politicæ, non œconomicæ, vel monaſticæ) & ſacramenta in ſpeciali determinati, & multiplicari: & propter hoc neceſſarium fuit in lege Moyſi determinari ſacrificia, oblationes, & decimas quantum ad omnes ſingulares circumſtantias; & matrimonia ordinari, & pœnitentiæ ſatisfactiones diſtingui.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis oblatio Melchiſedech perfectiſſime repræſentaret noſtrum ſacrificium quantum ad materiam, tamen etiam oportuit multas alias circumſtantias repræſentari, ſicut modum ſumendi, & paſſionem Chriſti, cuius eſt memoriale, quæ explicite ſignificantur per agnum paſchalem, & per alia legis ſacramenta.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis non ſit facta melioratio per ſacramenta veteris legis quantum ad alium effectum in genere, ſcilicet cauſare; facta eſt tamen quantum ad eumdem effectum, qui eſt ſignificare, inquantum expreſſius, & pluribus modis futura gratiæ ſignificabantur ſacramenta.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod eadem fides eſt modernorum, & antiquorum, ut Auguſtinus dicit (tract. xlv. in Ioan.) quia quem illi credebant venturum, nos credimus iam veniſſe: & ideo cum ſacramenta fidei correſpondeant, ſicut proteſtationes ipſius, & ab ea (*a*) virtutem habentia, oportet quod ſicut antiqui patres redemptionis Chriſti participes effecti ſunt per ſacramenta quæ erant ſigna futuri; ita & in nos redemptio eius perveniat mediantibus aliquibus ſacramentis ſignificantibus quod iam factum eſt, quæ ſunt ſacramenta novæ legis.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut dicit Dionyſius in eccleſ. Hier. (cap. III.) ſtatus novæ legis medius eſt inter ſtatum veteris legis, & ſtatum cæleſtis patriæ: & ideo etiam ea quæ ſunt novæ legis, & ſunt veritas reſpectu ſignorum veteris legis, & ſunt figuræ reſpectu manifeſtæ & plenæ cognitionis veritatis, quæ erit in patria: & ideo adhoc oportet in nova lege quod maneant aliquæ figuræ, quæ ſcilicet in patria, ubi erit plenaria perceptio veritatis, omnes (*b*) ceſſabunt.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacramenta legalia gratiam non continebant; & ideo Apoſtolus ibidem nominat ea egena & vacua: & propter hoc qui eis ſubdebantur, erant ſub elementis pure corporalibus. Sed non eſt ſimile de ſacramentis quæ gratiam inviſibilem continent.

ARTICULUS III.

Utrum ſacramenta conſiſtant in verbis, & rebus.

III. P. quæſt. lx. art. 5. & 6.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ſacramenta non conſiſtant in verbis, & rebus. Sacramentum enim eſt aliquid unum. Sed ex duobus quæ non ſunt coniuncta, non poteſt aliquid unum fieri, nec unum poteſt eſſe forma alterius. Cum ergo verba, & res ſint omnino ſeparata, videtur quod ex eis non poſſit conſtare ſacramentum, ut habeat pro forma verba, & res pro materia.

2. Præterea. Sicut in ſacramentis requiruntur verba, ita & facta quædam, ut dicit Hugo de ſancto Victore (Lib. I. de ſacram. part. IX. cap. VI.) Sed facta non ponuntur de integritate ſacramenti. Ergo nec verba.

3. Præterea. Sacramenta ſunt ad ſignificandum, & cauſandum. Sed utrumque horum poteſt fieri per res ſine verbis. Ergo ſacramenta non conſiſtunt in his duobus.

4. Præterea. Sacramenta veteris legis erant

(a) *Al. additur* ſicut. (b) *Al. ſuperfluis* figuræ: *vel forte legendum*: quia ſcilicet in patria tantum, ubi erit plenaria perceptio veritatis, omnes figuræ ceſſabunt.

rant ſigna noſtrorum ſacramentorum. Sed in illis non erant aliqua verba determinata. Ergo nec in noſtris eſſe debent.

5. Præterea. Pœnitentia, & matrimonium ſunt quædam ſacramenta. Sed de integritate eorum non ſunt verba aliqua. Ergo hoc quod Magiſter dicit, non eſt verum de omnibus ſacramentis.

Sed contra. Sacramenta ex ſimilitudine repræſentant ea quæ circa Chriſtum ſunt geſta. Ergo cum in Chriſto fuerit verbum rei ſenſibili adiunctum, oportet quod hoc etiam ſit in ſacramentis.

Præterea. Medicina debet proportionari morbo. Sed morbus peccati hominem quantum ad animam, & corpus inſecerat. Ergo oportet in ſacramentis eſſe verba quæ reſpondeant animæ, & res quæ reſpondeant corpori.

Præterea. Secundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. IX. cap. II.) ſacramenta ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continent. Sed creatura ſanctificatur per verbum Dei: II. Tim. III. Ergo oportet in ſacramentis non ſolum res, ſed etiam verba eſſe.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod hoc eſt commune in omnibus ſacramentis quod conſiſtant in rebus ſenſibilibus inviſibilem gratiam ſignificantibus. Sed hoc eſt ſpeciale in ſacramentis novæ legis quod rebus verba addantur propter tres rationes. Prima eſt, quia hæc ſacramenta non ſolum ſignificant opus redemptionis quæ per Chriſtum eſt facta, ſicut alia ſacramenta, ſed etiam ab ipſa Chriſti paſſione fluxerunt: & ideo ſicut effectus proximi, habent ſuæ cauſæ imaginem quantum poſſunt; ut ſcilicet ex rebus, & verbis conſiſtant, ſicut Chriſtus ex Verbo, & carne. Secunda ratio eſt, quia non ſolum ſont ſigna futurorum, ſicut ſacramenta veteris legis, ſed præſentium, & præteritorum, ut prius dictum eſt; quæ poſſunt expreſſius ſignificari quam futura, ſicut & certius cognoſci: & ideo, ſignificatio verborum, quæ eſt expreſſiſſima, adiungitur ſignificationi rerum. Tertia ratio eſt, quia gratiam continent ex ſanctificatione, quæ ſit per verbum Dei, ut dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacramentum eſt aliquid unum in genere ſigni, vel cauſæ; quorum utrumque relationem importat. Non eſt autem inconveniens ut quæ ſunt in ſe diſtincta, uniantur in relatione ad aliquid unum, ſicut accidit de multis trahentibus navim, qui ſunt una cauſa tractus navis. Et ſicut pater, & mater ſunt unum in generatione; ſic etiam verba, & res ſunt unum in cauſando, & ſignificando, & per conſequens efficiunt unum ſacramentum. Et quia virtus cauſandi eſt in rebus ex verbis ſignificantibus, ut dictum eſt; ideo verba ſunt formalia, & res materiales, per modum quo omne completivum forma dicitur.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut Hugo de ſancto Victore (ubi ſup.) dicit, ad ſacramenta concurrunt verba, & res, & facta: ſed facta pertinent ad uſum, vel diſpenſationem ſacramentorum; verba autem, & res ſunt de eſſentia ſacramenti. Et ideo Magiſter in his duobus dicit conſtare ſacramenta, & non in factis. Vel dicendum, quod facta ad res reducuntur.

Ad tertium dicendum, quod nec efficacia cauſandi, nec expreſſio ſignificandi poterat eſſe in rebus, niſi verba adiungerentur, ut dictum eſt.

Ad quartum dicendum, quod non eſt ſimilis ratio de ſacramentis veteris, & novæ legis, ut ex dictis patet.

Ad quintum dicendum, quod matrimonium ſecundum quod eſt in officium, & pœnitentia ſecundum quod eſt virtus, non habent aliquam formam verborum; ſed ſecundum quod utrumque eſt ſacramentum in diſpenſatione miniſtrorum Eccleſiæ conſiſtens, utrumque habet aliqua verba; ſicut in matrimonio ſunt verba exprimentia conſenſum, & iterum benedictiones ab Eccleſia inſtitutæ; in pœnitentia autem eſt abſolutio ſacerdotis verbotenus facta.

ARTICULUS IV.

Utrum ſacramenta novæ legis ſint cauſa gratiæ.

III. Parte quæſt. lxii. *art.* I. & 3.

I. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod ſacramenta novæ legis non ſint cauſa gratiæ. Dicit enim Bernardu inſerm. de cœna Domini: * *Sicut inveſtitur Canonicus*

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nempe in illo qui *de baptiſmo, ſacramento altaris, & pedum ablutione* inſcribitur; at verus eſt Bernardi ſermo, incipiens ab illis verbis, *Hi ſunt dies*, non ut alius illegitimus, qui ei ſubnectitur, ſic incipiens, *In verbis iſtis loquitur ſpiritus &c.*

Digitized by Google

nicus per librum, *Abbas per baculum*, *Epiſcopus per anulum*; *ſic diviſiones gratiarum diverſis ſunt traditæ ſacramentis*. Sed liber non eſt cauſa canonicatus, nec anulus epiſcopatus. Ergo nec ſacramenta gratiæ.

2. Præterea. Si ſunt cauſæ gratiæ, oportet quod ſint ſecundum aliquod genus cauſæ. Sed conſtat quod non ſunt materiales, nec formales, cum ſint extra eſſentiam gratiæ; nec iterum ſunt cauſæ finales, quia magis ſacramenta propter gratiam habendam quæruntur quam e converſo: nec iterum cauſæ efficientes, quia ſolus Deus efficit gratiam, adeo quod nec Angelis, qui ſunt nobiliores ſenſibilibus creaturis, hoc communicatur. Ergo nullo modo ſacramenta ſunt cauſa gratiæ.

3. Præterea. Nobilius eſt agens patiente, ſecundum Auguſtinum in XII. ſuper Gen. (cap.xII.) & ſecundum Philoſophus in III. de Anima (text.xIx.) & iterum cauſa dignior eſt effectu. Sed tam anima rationalis, quam gratia prævalent ſenſibilibus elementis. Ergo ſacramentum, quod eſt materiale elementum, ut prius dictum eſt, non poteſt agere in animam ad cauſandum gratiam in ipſa.

4. Præterea. Omnis cauſa vel eſt univoca, vel æquivoca. In cauſa autem æquivoca eſt aliquid nobiliori modo quam in cauſatis, ſicut calor in ſole quam in aere; in cauſa autem univoca eſt aliquid eodem modo. Sed gratia non eſt in ſacramentis neque eodem modo ut in anima, neque nobiliori modo. Ergo non ſunt cauſa gratiæ nec univoce, nec æquivoce, & ita nullo modo.

5. Præterea. Sacramenta non cauſant gratiam in anima per modum influentiæ, quia ſic crearent ipſam; nec iterum educunt eam de potentia materiæ, quia gratia non eſt in potentia naturali materiæ. Ergo nullo modo gratiam cauſant.

6. Præterea. In ſacramento altaris tranſubſtantiatur panis in corpus Chriſti, quod non poteſt fieri niſi virtute infinita, qualis non eſt virtus formæ illius ſacramenti. Ergo virtus illa non cauſat dictam tranſubſtantiationem, & eadem ratione nec alia ſacramenta cauſant quod ſignificant.

Sed contra. Hæc differentia aſſignatur communiter inter ſacramenta novæ legis & veteris, quod ſacramenta novæ legis efficiunt quod figurant, quod ſacramentis veteris legis non competit. Figurant autem ſacramenta inviſibilem gratiam. Si ergo ſacramenta novæ legis gratiam non cauſant, non differunt in aliquo a ſacramentis veteris legis.

Præterea. Auguſtinus dicit (tract. lxxx. in Ioan.) quod aqua baptiſmi corpus tangit, & cor abluit. Sed cor non abluitur niſi per gratiam. Ergo ſacramenta novæ legis gratiam cauſant.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in ſacramentis non ſit aliqua virtus ſpecialis ad gratiam inducendam. Quod enim non eſt in aliquo genere entium, non eſt ens. Sed huiuſmodi virtus non poteſt reduci ad aliquod decem generum: quia non eſt forma ſubſtantialis, ut per ſe patet: neque in aliquod aliorum generum præter qualitatem; nec etiam in qualitatem, ut patet diſcurrenti per quatuor ſpecies qualitatis. Ergo non eſt ens.

2. Præterea. Conſtat quod ſacramenta non habent a ſeipſis huiuſmodi virtutem. Si ergo eſt in eis, oportet quod a Deo habeant eam: nec eſt aſſignare, ut videtur, quando eis data ſit. Non enim in iſta inſtitutione ſacramentorum dari eis potuit: quia res iſtæ, & hæc verba tunc non erant, & non enti nihil datur: nec iterum quotidie eis dat hanc virtutem: quia creatio dicitur eſſe hoc tempore ſolum quantum ad animas rationales, & quantum ad gratiam: nec alio modo poteſt eis dari, niſi in eis (a) creetur: nec iterum eſt probabile quod tam nobilis virtus creetur in verbis, quæ ſtatim eſſe deſinunt; & res etiam in brevi corrumpuntur. Ergo nullo modo huiuſmodi virtus eſt in ſacramentis.

3. Præterea. Dicta virtus non poteſt computari inter minima bona: quia ſic ad gratiam inducendam, quæ eſt de maximis bonis, efficaciam non haberet: nec iterum inter media, cuiuſmodi ſunt animæ potentiæ, quibus homo bene, & male utitur: eadem ratione nec iterum inter maxima. Cum ergo non ſit gratia, neque virtus mentis. Ergo non eſt aliquod bonum, & ita nihil eſt.

4. Præterea. Omne quod recipitur in aliquo, eſt in eo per modum recipientis: & inde eſt quod virtus ſpiritualis non poteſt eſſe in re corporali. Sed hæc virtus, quæ ordinatur ad gratiam inducendam, eſt maxime ſpiritualis. Ergo non poteſt eſſe in rebus corporalibus.

5. Præterea. Unius ſacramenti non poteſt

(a) *Al. hic, & mox* createtur.

eſt eſſe niſi una virtus, cum ſit ad unum effectum. Sed una virtus non poteſt eſſe in diverſis. Ergo cum in ſacramento ſint plura, ſcilicet verba, & res, videtur quod non poſſit in ſacramento eſſe aliqua virtus ad gratiam inducendam.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit (ubi ſupra) *Quæ eſt vis aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* Ergo habet aliquam virtutem. Similiter etiam Beda dicit (ſuper Luc. cap. III.) quod Chriſtus tactu mundiſſimæ ſuæ carnis vim regenerativam contulit aquis.

Præterea. Sacramenta medicinæ quædam ſunt. Sed omnis medicina habet aliquam virtutem, per quam ſit efficax. Ergo & in ſacramentis eſt aliqua virtus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod hæc virtus non ſit in ſacramentis a paſſione Chriſti. Chriſtus enim, ſecundum quod homo, non dat Spiritum ſanctum, neque gratiam cauſat, ut in I. Lib. diſt. XIV. (quæſt. III. art. unic.) dictum eſt. Sed paſſio convenit ei ſecundum quod homo. Ergo efficacia virtutis quæ eſt in ſacramentis ad gratiam cauſandam, non poteſt eſſe a Chriſti paſſione, ſed ab eius Divinitate.

2. Præterea. Rom. IV. 25. dicitur, quod *reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*. Sed iuſtificatio fit per inſuſionem gratiæ. Ergo magis a reſurrectione ſacramenta prædictam virtutem habent.

3. Præterea. Sacramenta dicuntur a fide efficaciam habere. Sed fides non ſolum eſt de paſſione, ſed etiam de aliis articulis. Ergo non ſolum a paſſione efficaciam habent.

Sed contra. Rom. V. ſuper illud, *Similitudinem prævaricationis Adæ*, dicit Gloſſa:* „Ex „ latere Chriſti profluxerunt ſacramenta, „ per quæ ſalvata eſt Eccleſia. “ Hoc autem factum eſt in paſſione. Ergo ex paſſione efficaciam habent.

Præterea. Sacramenta ſunt medicinæ contra peccata. Sed peccata ſunt ablata per Chriſti paſſionem: quia mortuus eſt propter delicta noſtra: Rom. V. Ergo a paſſione efficaciam habent.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ſacramenta novæ legis non contineant gratiam. Idem enim eſt ſubiectum gratiæ, & gloriæ. Sed nihil poteſt eſſe ſubiectum gloriæ, niſi creatura rationalis. Ergo nec in ſacramento, quod eſt materiale elementum, poteſt eſſe gratia.

2. Si dicatur quod gratia non eſt in ſacramentis ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in vaſe; contra. Eſſe in vaſe ſignificat eſſe in loco, ſecundum Philoſophus in IV. Phyſic. (text. XXIII.) Sed accidenti non competit eſſe in loco. Ergo non poteſt eſſe verum quod dictum eſt.

3. Præterea. Si Deus in ſacramentis gratiam poſuit, hoc non eſt niſi propter animam, in quam gratia transfundi debet. Sed non poteſt eadem gratia quæ eſt in ſacramentis, in animam transfundi, quia accidens non tranſit de ſubiecto in ſubiectum. Ergo fruſtra eſſet ibi; & ita non eſt ibi: quia in operibus gratiæ minus eſt aliquid fruſtra quam in operibus naturæ.

4. Præterea. Secundum Philoſophum in I. de Anima (text. XC.) ſpiritualia, etiamſi ſint in corporalibus, non dicuntur ab eis contineri, ſed magis continere, ſicut anima eſt in corpore, & continet ipſum. Sed gratia eſt res ſpiritualis. Ergo etſi ſit in ſacramentis corporalibus, non debet dici contineri ab eis.

Sed contra eſt quod dicitur in Gloſſa Gal. III. quod ſacramenta veteris legis dicebantur egena & inania, quia gratiam non continebant. Sed hoc non poteſt dici de ſacramentis novæ legis. Ergo gratiam continent.

Præterea. Hoc patet per diffinitionem Hugonis de ſancto Victore ſupra poſitam.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod gratia quæ eſt in ſacramentis, non differat ab illa quæ eſt in virtutibus, & donis. Gratia enim quæ eſt in ſacramentis, eſt gratia gratum faciens, quia facit dignum vita æterna, ut patet de baptiſmo. Sed gratia gratum faciens eſt una tantum, quod patet ex unitate ſubiecti, quod eſt eſſentia animæ, & ex unitate effectus, quod eſt Deo acceptum facere. Ergo cum gratia quæ eſt in virtutibus, & donis, ſit gratia gratum faciens, videtur quod eadem gratia ſit hic, & ibi.

2. Præterea. Unum uni opponitur. Sed tam gratia quæ eſt in ſacramentis, quam illa quæ eſt in virtutibus, opponitur peccato,

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nullius nomen præſeferens, ex Auguſtino tamen mutuata tract. cx. in Ioan.

cato, quia utraque peccatum deſtruit. Ergo eſt una tantum gratia.

3. Præterea. Idem eſt motus in natura a termino, & ad terminum. Sed gratia ſacramentalis ordinatur contra peccatum, gratia autem virtutum ad perficiendum animam, & Deo coniungendum. Ergo eſt una gratia in ſacramento.

Sed contra. Gratia in ſacramento non datur niſi ei qui non ficte accedit. Sed talis habet gratiam virtutum. Cum ergo nulli detur quod iam habet, videtur quod gratia quam accipit in ſacramento, ſit alia.

Præterea. Virtutes, & dona ſunt connexa propter gratiam, ut in III. Lib. (diſt. xxxvi. quæſt. unic. art. 2. & 3.) dictum eſt; non autem ſacramenta. Ergo non eſt eadem gratia hic, & ibi.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod omnes coguntur ponere, ſacramenta novæ legis aliquo modo cauſas gratiæ eſſe, propter auctoritates quæ hoc expreſſe dicunt. Sed diverſi diverſimode eas cauſas ponunt.

Quidam enim dicunt, quod non ſunt cauſæ quaſi facientes aliquid in anima, ſed cauſæ ſine quibus non: quia increata virtus, quæ ſola effectus ad gratiam pertinentes in anima facit, ſacramentis aſſiſtit per quamdam Dei ordinationem, & quaſi pactionem. Sic enim ordinavit, & quaſi pepigit Deus, ut qui ſacramenta accipiunt, ſimul ab ea gratiam recipiant, non quaſi ſacramenta aliquid faciant ad hoc. Et eſt ſimile de illo qui accipit denarium plumbeum facta tali ordinatione, ut qui habuerit unum de illis denariis, habeat centum libras a Rege: qui quidem denarius non dat illas centum libras, ſed ſolus Rex accipienti ipſum. Et quia pactio talis non erat facta in ſacramentis veteris legis, ut accedentes ad ipſa gratiam acciperent, ideo dicuntur gratiam non conferre, ſed promittebant tantum. Sed hoc non videtur ſufficere ad ſalvandum dicta ſanctorum. Cauſa enim ſine qua non, ſi nihil omnino faciat ad inducendum effectum vel diſponendo, vel meliorando, quantum ad rationem cauſandi, nihil habebit ſupra cauſas per accidens; ſicut album eſt cauſa domus, ſi ædificator ſit albus: & ſecundum hoc ſacramenta eſſent cauſæ per accidens tantum ſanctificationis. Illa enim ordinatio quam dicunt, ſive pactio, nihil dat eis de ratione cauſæ, ſed ſolum de ratione ſigni; ſicut etiam denarius plumbeus eſt ſolum ſignum indicans quis debet accipere. Quod autem eſt per accidens, omittitur ab arte, nec ponitur in diffinitione: unde in diffinitione ſacramenti non poneretur cauſalitas prædicta, nec ſancti multum curaſſent de ea dicere. Nec iterum ſacramenta novæ legis, quæ differunt a ſacramentis veteris legis ſecundum ordinationem prædictam, differrent ab eis ſecundum rationem cauſæ, ſed ſolum quantum ad modum ſignificandi, inquantum hæc ſignificant gratiam ut ſtatim dandam, illa vero non.

Et ideo alii dicunt, quod ex ſacramentis duo conſequuntur in anima. Unum quod eſt ſacramentum, & res, ſicut character, vel aliquis ornatus animæ in ſacramentis in quibus non imprimitur character; aliud quod eſt res tantum, ſicut gratia. Reſpectu ergo primi effectus ſunt ſacramenta cauſæ aliquo modo efficientes; ſed reſpectu ſecundi ſunt cauſæ diſponentes tali diſpoſitione quæ eſt neceſſitas, niſi ſit impedimentum ex parte recipientis: & hoc videtur magis Theologis, & dictis ſanctorum conveniens.

Ad cuius evidentiam ſciendum eſt, quod cauſa efficiens dupliciter poteſt dividi. Uno modo ex parte effectus; ſcilicet in diſponentem, quæ cauſat diſpoſitionem ad formam ultimam; & perficientem, quæ inducit ultimam perfectionem. Alio modo ex parte ipſius cauſæ in agens principale, & inſtrumentale. Agens enim principale eſt primum movens, agens autem inſtrumentale eſt movens motum. Inſtrumento autem competit duplex actio: una quam habet ex propria natura, alia quam habet prout eſt motum a primo agente; ſicut calor ignis, qui eſt inſtrumentum virtutis nutritivæ, ut dicitur in II. de Anima (text. I.) ex natura propria habet diſſolvere, & conſumere, & huiuſmodi effectus; ſed inquantum eſt inſtrumentum animæ vegetabilis, generat carnem. Sed ſciendum, quod actio inſtrumenti quandoque pertingit ad ultimam perfectionem, quam principale agens inducit, aliquando autem non; ſemper tamen pertingit ad aliquid ultra id quod competit ſibi ſecundum ſuam naturam, ſive illud ſit ultima forma, ſive diſpoſitio; alias non ageret ut inſtrumentum: ſic qualitates activæ, & paſſivæ elementorum pertingunt inſtrumentaliter ad formas materiales educendas de materia, non autem ad productionem animæ humanæ, quæ eſt ab extrinſeco.

Di-

Dicendum eſt ergo, quod principale agens reſpectu iuſtificationis Deus eſt, nec indiget ad hoc aliquibus inſtrumentis ex parte ſua; ſed propter (*a*) congruitatem ex parte hominis iuſtificandi, ut ſupra dictum eſt, utitur ſacramentis quaſi quibuſdam inſtrumeotis iuſtificationis. Huiuſmodi autem materialibus inſtrumentis competit aliqua actio ex natura propria, ſicut aquæ abluere, & oleo ſacere nitidum corpus; ſed ulterius, inquantum ſunt inſtrumenta divinæ miſericordiæ iuſtificantis, pertingunt inſtrumentaliter ad aliquem effectum in ipſa anima, quod primo correſpondet ſacramentis, ſicut eſt character, vel aliquid huiuſmodi. Ad ultimom autem effectom, quod eſt gratia, non pertingunt etiam inſtrumentaliter, niſi diſpoſitive, inquantum hoc ad quod inſtrumentaliter effective pertingunt, eſt diſpoſitio, quæ eſt neceſſitas, quantom io ſe eſt, ad gratiæ ſuſceptionem. Et quia omne inſtrumentum agendo actionem naturalem, quæ competit ſibi ioquantum eſt res quædam, pertingit ad effectum qui competit ſibi ioquantum eſt inſtrumentum, ſicut dolabrum dividendo ſuo acumine pertingit inſtrumentaliter ad formam ſcaoni; ideo etiam materiale elementum exercendo actionem naturalem, ſecundum quam eſt ſignum interioris effectus, pertingit ad interiorem effectum inſtrumentaliter. Er hoc eſt quod Auguſtinus dicit, quod aqua baptiſmi corpus taogit, & cor abluit: & ideo dicitur, quod ſacrameota efficiunt quod figuraot. Et hunc modum iuſtificandi videtur Magiſter tangere in littera: dicit enim, quod homo non quærit ſalutem in ſacramentis qoaſi ab eis, ſed per illa a Deo. Hæc enim præpoſitio *a* denotat principale agens; ſed hæc præpoſitio *per* denotat cauſam inſtrumentalem.

Ad primum ergo dicendum, quod Bernardus, ut ex præcedentibus ibidem patet, non intendit oſtendere ſimilitudinem ſacramentorum ad illa, oiſi quantum ad ſigoificationem: quia aoulus eſt ſignum, & baculus, & ſimiliter ſacramenta: ſed ſacramenta olterius ſunt cauſæ.

Ad ſecundum diceodum, quod reducuntor ad genus efficientis cauſæ, non principalis, ſed inſtrumentalis. Deus autem ſolus eſt cauſa gratiæ quaſi principale agens, ſed ſacramenta quaſi inſtrumentaliter, & diſpoſitive, ut dictum eſt, ageotia ſunt.

Ad tertium dicendum, quod agens non ſempet eſt nobilius patieote, ſimpliciter loquedo, ſed inquantum eſt ageos. Agit eoim ignis, vel ferrum in corpus humaoum, quod eſt ſimpliciter nobilius, quo tamen ignis eſt nobilior inquantum eſt actu calidus, & ſecuodum hoc agit in corpus humanum: & ſic non oportet quod res illæ materiales quæ ſunt in ſacramentis, ſint ſimpliciter anima nobiliores, ſed ſecundum quid, ſcilicet inquantum ſunt inſtrumenta divinæ miſeticordiæ operantis ad iuſtificationem. Nec iterum oportet quod inſtrumentaliter agens ſit ſimpliciter oobilius effectu: quia effectus non proportionatur inſtrumento, ſed principali agenti, qui quandoque per vilia inſtrumenta nobiliores effectus inducit; ſicut medicus perducit ad ſanitatem per clyſterem.

Ad quartum dicendum, quod cauſa univoca, vel non univoca, proprie loquendo, & ſimpliciter, ſunt diviſiones illius cauſæ cuius eſt ſimilitudinem habere cum effectu: hæc autem eſt principalis agentis, & non inſtrumentalis, ut dicit Alexander *, ſecundum quod narrar Commentator io XI. Metaph. (text. XXIV.) Et ideo proprie loquendo, neque inſtrumentum eſt cauſa univoca, oeque æquivoca. Poſſet tamen reduci ad utrumlibet, ſecundum quod principale agens, in cuius virtute inſtrumentum agit, eſt cauſa univoca, vel non uoivoca.

Ad quintum diceodum, quod ex ſacramentis cauſatur per modum influentiæ gratia; oec tamen ſacramenta ſunt quæ influunt gratiam, ſed per quæ Deus ſicut per inſtrumenta animæ gratiam influit.

Ad ſextum dicendum, quod in tranſubſtantiatione, cum ſit quaſi quidam motus, vel mutatio, duo ſunt, ſcilicet receſſus a termino, & acceſſus ad terminum. Verba ergo ſacramentalia pertingunt inſtrumentaliter ad tranſubſtantiationem quantum ad receſſum a termino a quo; ſed quantum ad acceſſum ad terminum ad quem, oon pertingunt inſtrumentaliter, niſi diſpoſitive, ſicut io aliis ſacramentis accidit.

(*a*) *Al.* contrarietatem.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Alexander nimirum ille Aphrodiſæus dictus, qui varia in Philoſophum commentaria ſcripſit.

Digitized by Google

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod propter auctoritates inductas neceſſe eſt ponere aliquam virtutem ſupernaturalem in ſacramentis. Suſtinentes autem primam opinionem dicunt, quod illa virtus non eſt niſi quidam ordo ad aliquid. Sed hoc nihil eſt dictum: quia ſemper vittus nominat principium alicuius, præcipue prout ſumitur hic pro virtute cauſæ. *Ad aliquid* autem, ſive relatio non poteſt eſſe principium actionis, vel terminus, ut probatur in V. Phyſic. (text. xix.) & ideo nullo modo ille ordo poteſt habere nomen virtutis, neque rationem. Et propter hoc dicendum aliter, quod virtus agendi proportionatur agenti. Unde alio modo oportet ponere virtutem agendi in agente principali; alio modo in agente inſtrumentali. Agens enim principale agit ſecundum exigentiam ſuæ formæ: & ideo vittus activa in ipſo eſt aliqua forma, vel qualitas habens completum eſſe in natura. Inſtrumentum autem agit ut motum ab alio: & ideo competit ſibi virtus proportionata motui: motus autem non eſt ens completum, ſed eſt via in ens, quaſi medium quid inter potentiam puram & actum purum, ut dicitur in III. Phyſic. (text. vi.) Et ideo virtus inſtrumenti inquantum huiuſmodi, ſecundum quod agit ad effectum ultra id quod competit ſibi ſecundum ſuam naturam, non eſt ens completum habens eſſe fixum in naturam, ſed quoddam ens incompletum, ſicut eſt virtus immutandi viſum in aere, inquantum eſt inſtrumentum motum ab exteriori viſibili: & huiuſmodi entia conſueverunt intentiones nominari, & habent aliquid ſimile cum ente, quod eſt (*a*) in anima, quod eſt ens diminutum, ut dicitur in VI. Metaph. (text. iv.) Et quia ſacramenta non faciunt effectum ſpiritualem, niſi inquantum ſunt inſtrumenta; ideo virtus ſpiritualis eſt in eis, non quaſi ens fixum, ſed ſicut ens incompletum.

Ad primum ergo dicendum, quod ens incompletum, quod eſt in anima, dividitur contra ens diſtinctum per decem genera, ut patet in VI. Metaph. (ubi ſup.) & ideo talia entia incompleta, per ſe loquendo, non ſunt in aliquo genere, niſi per reductionem; ſicut motus quantum ad ſuam ſubſtantiam reducitur ad illud genus in quo ſunt termini motus, ſicut imperfectum ad perfectum, quamvis ponatur in prædicamento paſſionis, ſecundum quod importat ordinationem moventis ad motum, ut dicit Commentatot in III. Phyſ. (text. comm. iv.) Unde & vittus hæc quæ eſt in ſacramentis, reducitur ad id genus in quo eſt virtus completa principalis agentis, quæ eſt qualitas, vel in qua eſſet, ſi in genere eſſet: quia virtus increata non eſt in aliquo genere.

Ad ſecundum dicendum, quod inſtrumento datur virtus agendi inſtrumentaliter dupliciter. Uno modo quaſi inchoative, quando inſtituitur in ſpecie inſtrumenti; & ideo dicit Hugo, quod continet gratiam ex ſanctificatione. Alio modo datur complete, quando actu movetur a principali agente, ſicut quando carpentarius utitur ferra: & ſimiliter complete datur vittus ſacramentis in ipſo uſu ſacramentorum. Nec eſt inconveniens, ſi virtus quæ motui proportionatur, datur rei ſtatim, vel poſt modicum (*b*) deſituræ.

Ad tertium dicendum, quod ſicut virtus prædicta non poteſt poni in aliquo genere entis, niſi per reductionem; ita nec conſtitui in aliquo gradu boni, niſi per reductionem. Reducitur autem ad bona maxima, in quibus eſt gratia, quæ quodammodo eſt complementum ipſius virtutis, quaſi finis eius.

Ad quartum dicendum, quod in re corporali non poteſt eſſe virtus ſpiritualis ſecundum eſſe completum; poteſt tamen ibi eſſe per modum intentionis, ſicut in inſtrumentis motis ab artifice eſt virtus artis, & ſermo audibilis exiſtens cauſa diſciplinæ, ut dicitur in Libro de ſenſu, & ſenſato (cap. ii.) continet intentiones animæ quodammodo: (*c*) etiam in motu eſt virtus ſubſtantiæ ſeparatæ moventis, ſecundum Philoſophos, & ſemen agit in virtute animæ, ut dicitur in I. de generat. animalium (cap. ii.)

Ad quintum dicendum, quod ſicut virtus abſoluta non eſt complete in quolibet congregatorum ad unam actionem, quam nullus per ſe perficere poteſt, ſicut eſt de tractu navis; ſed eſt in omnibus ſimul, inquantum ſunt omnes loco unius agentis, & ſic virtus in eis exiſtens ſuam retinet unitatem: ita etiam eſt de inſtrumentis, quando unum non ſufficit; & ſic etiam eſt in aliis multis quæ exiguntur ad ſacramentum: quia in omnibus eſt illa virtus ſimul acceptis complete, in ſingulis autem incomplete.

SO-

(a) *Al. deeſt* in. (b) *Al.* deſervire. (c) *Forte* quo modo, *vel* ſicut.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod inſtrumentum prædicto modo virtutem non accipit, niſi ſecundum quod principali agenti continuatur, ut virtus eius quodammodo in inſtrumentum transfundatur. Principale autem, & per ſe agens ad iuſtificationem eſt Deus ſicut cauſa efficiens, & paſſio Chriſti ſicut meritoria. Huic autem cauſæ continuatur ſacramentum per fidem Eccleſiæ, quæ & inſtrumentum refert ad principalem cauſam, & ſignum ad ſignatum: & ideo efficacia inſtrumentorum, ſive ſacramentorum, vel virtus, eſt ex tribus, ſcilicet ex inſtitutione divina ſicut ex principali cauſa agente, ex paſſione Chriſti ſicut ex cauſa prima meritoria, ex fide Eccleſiæ ſicut ex continuante inſtrumentum principali agenti.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus, ſecundum quod homo, eſt cauſa meritoria noſtræ iuſtificationis; ſed ſecundum quod Deus, eſt cauſa influens gratiam.

Ad ſecundum dicendum, quod reſurrectio eſt cauſa iuſtificationis quantum ad terminum ad quem; ſed ſacramenta magis reſpiciunt terminum a quo: & ideo directius reſpiciunt paſſionem, quæ ad peccati deletionem principaliter quaſi ſatisfactio quædam ordinatur.

Ad tertium dicendum, quod fides dat efficaciam ſacramentis, inquantum cauſæ principali ea quodammodo continuat, ut dictum eſt: & ideo fides paſſionis, a qua immediate, & directe ſacramenta efficaciam habent, ſacramentis efficaciam largitur.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod quia omne agens agit ſibi ſimile, ideo effectus agentis oportet quod aliquo modo ſit in agente. In quibuſdam enim eſt idem ſecundum ſpeciem; & iſta dicuntur agentia univoca, ſicut calor eſt in igne calefaciente. In quibuſdam vero eſt idem ſecundum proportionem, ſive analogiam, ſicut cum ſol calefacit. Eſt enim in ſole aliquid quod ita facit eum calefacientem, ſicut calor facit ignem calidum: & ſecundum hoc calor dicitur eſſe in ſole æquivoce, ut dicitur in Libro de ſubſtantia orbis (cap. II.) Ex quo patet quod illud quod eſt in effectu ut forma dans eſſe, eſt in agente inquantum huiuſmodi ut virtus activa: & ideo ſicut ſe habet agens ad virtutem activam, ita ſe habet ad continendam formam effectus. Et quia agens inſtrumentale non habet virtutem agendi ad aliquod ens completum, ſed per modum intentionis, ut dictum eſt, & forma introducta continetur in eo per modum intentionis, ſicut ſunt ſpecies colorum in aere, a quibus aer non denominatur coloratus; etiam hoc modo gratia eſt in ſacramentis ſicut in inſtrumento, non complete, ſed incomplete quantum ad quatuor. Primo quia in inſtrumento non eſt forma effectus ſecundum completam rationem ſpeciei, ſicut eſt in effectu iam completo, & in cauſa univoca. Secundo quia eſt in eo per modum intentionis, & non ſecundum completum eſſe in natura, ſicut forma effectus eſt in cauſa principali non univoca ſecundum eſſe perfectum in natura, quamvis non ſecundum completam rationem illius ſpeciei, ſive formæ quam inducit in effectu, ut calor eſt in ſole. Tertio quia non eſt in eo per modum intentionis quieſcentis, ſicut ſunt intentiones rerum in anima, ſed per modum intentionis fluentis duplici fluxu: quorum unus eſt de potentia in actum, ſicut etiam in mobili eſt forma, quæ eſt terminus motus, dum movetur ut fluens de potentia in actum; & inter hæc cadit medium motus, cuius virtute inſtrumentum agit: alius de agente in patiens, inter quæ cadit medium inſtrumentum, prout unum eſt movens, & alterum motum. Quarto quia ſacramentum etiam inſtrumentaliter non attingit directe ad ipſam gratiam, ut dictum eſt, ſed diſpoſitive.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia non eſt in ſacramentis ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in cauſa diſpoſitiva inſtrumentali; ſed intentio illa quæ & virtus dicitur, eſt in ſacramento ſicut in ſubiecto.

Ad ſecundum dicendum, quod pulcherrime dictum eſt, gratiam contineri in ſacramentis ſicut in vaſe per quamdam ſimilitudinem. Sicut enim quod eſt in vaſe, non denominat vas, ſed in eo conſervatur, ut poſſit inde accipi cum libet; ita gratia quæ continetur in ſacramentis, non denominat ipſa, nec qualificat ea ſecundum aliquod eſſe completum, ſed gratiam in eis accipere poterit qui eis uti voluerit.

Ad tertium dicendum, quod forma effectus quæ eſt in agente principali, vel inſtrumentali, non ſit eadem numero in effectu. Nec propter hoc fruſtra eſt: quia non ad hoc ordinatur ut ipſamet in effectum fluat, ſed ut ab ea, vel per eam ſimilis fiat in effectu. Cauſa enim efficiens non

non reducitur in idem numero cum forma generati, ſed in idem ſpecie, ut patet in II. Phyſ. (text. com. lxx.)

Ad quartum dicendum, quod continere dicuntur, inquantum aliquo modo ſunt cauſa ipſius.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod, ſicut in II. Lib. xxvi. diſt. (quæſt. unic. art. 3. & 4.) dictum eſt, gratia gratum faciens eſt una, & eſt in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, & ab ipſa fluunt virtutes, & dona ad perficiendum potentias animæ, ſicut etiam potentiæ fluunt ab eſſentia: & diſtinguuntur iſtæ virtutes ſecundum diverſos actus, ad quos oportet potentias animæ perfici. Similiter etiam a gratia illa quæ eſt in eſſentia animæ, effluit aliquid ad reparandum defectus qui ex peccato inciderunt: & hoc diverſificatur ſecundum diverſitatem defectuum. Sed quia huiuſmodi defectus non ſunt ita noti ſicut actus ad quos virtutes perficiunt; ideo hic effectus ad reparandum defectum non habet ſpeciale nomen, ſicut virtus, ſed retinet nomen ſuæ cauſæ, & dicitur gratia ſacramentalis, ad quam directe ſacramenta ordinantur: quæ quidem non poteſt eſſe ſine gratia quæ reſpicit eſſentiam animæ, ſicut nec virtus. Sed tamen gratia quæ eſt in eſſentia animæ, non poteſt eſſe ſine virtutibus: & ideo virtutes in ea habent connexionem. Poteſt autem eſſe ſine gratia ſacramentali: & ideo gratiæ ſacramentales connexionem non habent. Et ita patet quod gratia quam ſacramentum directe continet, differt a gratia quæ eſt in virtutibus, & donis; quamvis etiam illam gratiam per quamdam continuationem contineant.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia gratum faciens, prout eſt in eſſentia animæ, eſt una; ſed ſecundum quod fluit (*a*) ad defectus potentiarum tollendos, & potenrias perficiendas, multiplicatur.

Ad ſecundum dicendum, quod gratia virtutum opponitur peccato, ſecundum quod peccatum continet inordinationem actus; ſed gratia ſacramentalis opponitur ei ſecundum quod vulnerat naturale bonum potentiarum.

Ad tertium dicendum, quod receſſus a peccato, prout opponitur virtuti, & acceſſus ad perfectionem virtutis pertinent ad eamdem gratiam; non autem receſſus a peccato ſecundum quod vulnerat naturam: quia requirit ſpecialem medicinam, ſicut in morbo corporali etiam patet.

(a) *Al.* ad effectus.

ARTICULUS V.

Utrum ſacramenta veteris legis gratiam conferrent.

III. P. quæſt. lxii. *art. 6.*

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod ſacramenta veteris legis gratiam conferebant. Ut enim ſupra dictum eſt, ſacramenta a ſacrando dicuntur, ſicut ornatus ab ornando, & munimenta a muniendo. Sed ſine gratia non poteſt aliquid ſacrari. Ergo ſacramenta veteris legis gratiam conferebant.

2. Præterea. In canone Miſſæ fit oratio, ut ſacrificium Eccleſiæ Deo ſit acceptum, ſicut ſacrificia antiquorum accepta fuerunt: & Dan. iii. petitur ut ſacrificium humiliati, & contriti ſpiritus ſuſcipiatur a Deo, ſicut holocauſtum arietum, & taurorum. Sed ſacrificium Eccleſiæ, & ſacrificium contriti ſpiritus gratiam conferunt. Ergo & ſacramenta veteris legis gratiam conferebant.

3. Præterea. Hugo de ſancto Victore dicit (Lib. I. de ſacram. part. x. cap. iii.) quod ex quo homo ægrotare cœpit, Deus in ſacramentis ſuis medicinam paravit. Sed medicina non poteſt exhiberi contra morbum peccati niſi per gratiam. Ergo ſacramenta antiquorum gratiam conferebant.

4. Præterea. Homo periculoſius infirmabatur in affectu per concupiſcentiam quam in intellectu per ignorantiam. Sed ſacramenta contra ignorantiam figurabant futuram ſalutem. Ergo multo amplius contra concupiſcentiam gratiam conferebant.

5. Præterea. Impoſſibile eſt ſine gratia ſatisfacere. Sed ſacramenta veteris legis erant ſatisfactoria: unde pro diverſis peccatis diverſa ſacrificia iniungebantur in lege, ut patet Levit. xvi. & xvii. Ergo gratiam conferebant.

Sed contra. Hebr. x. 4. *Impoſſibile eſt ſanguine hircorum, & taurorum auferri peccata*. Sed gratia tollit peccatum. Ergo antiqua ſacramenta gratiam non conferebant.

Præterea. Per gratiam eſt vita animæ. Sed de præceptis veterum ſacramentorum dicitur Ezech. xx. 25. *Dedi eis præcepta non*

non bona, *& iudicia in quibus non vivent*. Ergo gratiam non conferebant.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod eorum uſus non erat meritorius. Nihil enim eſt meritorium, niſi ſit Deo acceptum. Sed ſacramenta illa non erant Deo accepta: ſuper illud enim Iſaiæ 1. *Sanguinem hircorum nolui*, dicit Gloſſa: * „Præterito utens tempore, oſtendit ſe numquam ſacrificia Iudæorum amaſſe.“ Ergo eorum uſus non erat meritorius.

2. Præterea. Nullum opus inutile eſt meritorium. Sed occiſio tot animalium erat omnino inutilis. Ergo non erat meritoria.

3. Præterea. Nihil efficit (a) niſi hoc quod a Deo inſtitutum eſt. Sed illa ſacramenta impoſuit Deus in onus, ſicut in littera dicitur. Ergo eorum exercitium meritorium non erat.

4. Præterea. Origenes dicit, ** quod illa ratione permiſit Deus hoc ſibi fieri qua permiſit libellum repudii. Sed libellus repudii ſemper malus fuit, & numquam meritorius. Ergo nec prædictorum ſacramentorum uſus.

Sed contra. Dicit Beda (ſuper x. cap. Marc.) quod ſacramenta veteris legis ſuo tempore cuſtodita vitam conferebant æternam. Sed nihil perducit ad vitam æternam, niſi ſit meritorium. Ergo erant meritoria.

Præterea. Omnis actus virtutis formatæ eſt meritorius. Sed uſus ſacramentorum veteris legis erat actus latriæ, quæ in ſanctis viris caritate formata erat. Ergo erat meritorius.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non purgabant ab immunditiis carnis. Aut enim illæ immunditiæ ſuot pure corporales, aut ſpirituales. A corporalibus pure non mundabant, immo magis inquinare videbantur. Similiter nec a ſpiritualibus, quia ſpirituales ab anima in corpus fiunt: quia ſecundum Auguſtinum (Lib. I. de Civ. Dei cap. XVIII. expreſſius Lib. de continentia cap. II.) non inquinatur corpus, niſi prius anima inquinata fuerit. Dicta autem ſacramenta animam noo mundabant, cum gratiam noo conferrent. Ergo neque carnem.

2. Præterea. Inter omnia ſacramenta veteris legis magis erat purgativum cinis vitulæ aſperſus. Sed hic magis immundabat quam purgaret; quia ſacerdos, qui vitulum immolaverat, immundus efficiebatur, ut patet Num. XIX. Ergo nec alia ſacramenta purgabant.

3. Præterea. Sacramenta novæ legis ſunt maioris efficaciæ quam ſacramenta veteris legis. Sacramenta autem novæ legis non purgant ab irregularitatibus. Ergo nec ſacramenta veteris legis ab eis purgabaot; quas irregularitates Magiſter hic exponit immunditias carnis.

Sed contra eſt quod dicitur Hebr. IX. 13. (b) *Sanguis hircorum, & ſanguis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis.*

Præterea. Sicut ſacramenta noſtra dicuntur ſpiritualia, ita & illa carnalia dicebantur: Heb. IX. I. *Habuit prius teſtamentum iuſtificationes culturæ*: Gloſſa (interlioealis) „Non veras, & ſpirituales, ſed pro modo culturæ carnalis.“ Sed ſacramenta novæ legis purgant ab immunditiis ſpiritualibus. Ergo illa purgabant ab immuoditiis carnis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in ſacramento eſt duo conſiderare, ſcilicet ipſum ſacramentum, & uſum ſacramenti. Ipſum ſacramentum dicitur a quibuſdam opus operatum; uſus autem ſacramenti eſt ipſa operatio, quæ a quibuſdam opus operans dicitur. Cum ergo dicitur ſacramentum, per ſe loquendo, gratiam conferre, vel non conferre, iuſtificare, vel non iuſtificare, referendum eſt ad opus operatum. De opere autem operato in ſacramentis veteris legis duplex eſt opinio. Quidam enim dicunt, quod in illis ſacramentis opus operatum erat ſignum ſacramentorum novæ legis, & paſſionis Chriſti, a quo efficaciam habent: & ideo illud opus operatum erat cum quadam proteſtatione fidei; & ideo indirecte, & ex conſequeoti habebant iuſtificare, quaſi median.

(a) *Forte addendum* meritum. (b) Vulgata: *ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus.*

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex Hieronymo ſumpta, ſine nomine tamen. ** In Lib. Numer. hom. XVII.

Digitized by Google

diantibus noſtris ſacramentis per ea ſignificatis a Deo ſignificationem habentia, ut dicit Hugo de ſancto Victore (Lib. I. de acram. part. XI. cap. I. & II.) Noſtra autem ſacramenta directe, & immediate iuſtificant, quia ad hoc directe ſunt instituta. Sed hæc opinio non videtur convenire dictis ſanctorum: dicunt enim, quod lex erat occaſio mortis, inquantum oſtendebat peccatum, & gratiam (a) adiutricem non conferebat. Nec differt quantum ad hoc qualitercumque vel directe, vel indirecte gratiam conferrent. Et præterea ſecundum hoc nulla eſſet, vel valde modica præeminentia ſacramentorum novæ legis ad ſacramenta veteris legis: quia etiam ſacramenta novæ legis a fide, & ſignificatione cauſandi efficaciam habent, ut dictum eſt. Et ideo alii dicunt, & melius, quod nullo modo ſacramenta ipſa veteris legis, ideſt opus operatum in eis, gratiam conferebant excepta circumciſione, de qua poſt dicetur.

Secundum hoc ergo ad primum dicendum, quod ſanctificatio quandoque importat emundationem, & confirmationem ſpiritualem, quæ fit per gratiam; & ſic ſacramenta veteris legis non dicebantur ſacramenta, niſi quaſi ſigna ſanctificantium, ut dictum eſt. Alio modo ſanctificatio importat mancipationem alicuius ad aliquod ſacrum; & ſic dicebantur ſacramenta, q & quaſi ſanctificantia, quia per ea fiebat quædam idoneitas ad ſacros uſus & in templo, & in vaſis, & in miniſtris, & in populo. Et per hunc etiam modum apud gentiles dicebantur ſacramenta militaria, quibus homo mancipabatur officio militari, quod ſacramentum reputabant, ſicut & omnia quæ ad communitatem pertinebant.

Ad ſecundum dicendum, quod illa oratio in canone Miſſæ non attenditur quantum ad ipſa operata, quia hoc ſacrificium magis placet quam illa; ſed petitur ut devotio iſtius offerentis placeat, ſicut illorum placuit: & ſimiliter Daniel comparat ſacrificium, quale tunc poterat offerre, ad devotionem illorum qui ſacrificia in lege præcepta in Hieruſalem cum magna devotione obtulerant.

Ad tertium dicendum, quod ſacramenta veteris legis dicebantur medicinæ quantum ad ſignificationem, & non quantum ad collationem gratiæ.

Ad quartum dicendum, quod homo tempore legis naturæ relictus eſt ſibi quantum ad cognitionem, & per ignorantiam erravit in idolatriam lapſus: unde ut quantum ad omnia ſe infirmum inveniret, oportebat ut inſtructus per legem, & ſacramentorum eius ſignificationem, ſe impotentem cognoſceret ſine auxilio gratiæ: & ideo congruum fuit ut illa ſacramenta gratiam non conferrent, ut ſic ſalus a ſolo Chriſto expectaretur.

Ad quintum dicendum, quod quamvis illa ſacramenta peccata non diluerent quantum ad maculam, quia gratiam non conferebant, diminuebant tamen reatum, inquantum oneroſa erant: & ideo ſatisfactoria eſſe poterant, præſuppoſita gratia ex fide Mediatoris ei collata.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod de uſu ſacramentorum, qui opus operans a quibuſdam dicitur, eſt etiam duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod uſus ipſe non erat meritorius, etiamſi in fide, & caritate fieret: & hoc videtur Magiſter in littera dicere. Sed hoc videtur abſurdum, quod labores ſanctorum patrum in huiuſmodi ſacramentis Deo accepti non fuerint, & quod opus virtutis poſſit eſſe non meritorium. Et ideo communiter tenetur, quod uſus eorum meritorius eſſe poterat, ſi ex caritate fieret. Aliqui tamen excuſant Magiſtrum, dicentes, quod ipſe intellexerit ipſa opera operata non iuſtificare quantumcumque in caritate fierent, quamvis ipſa operatio ex caritate facta poſſit eſſe meritoria in eo qui eſt in ſtatu merendi.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacrificia illa per ſe loquendo numquam fuerunt Deo accepta, quia gratiam non continebant, per quam Deo aliquid eſt acceptum; ſed per accidens erant & accepta, & non accepta. Accepta quidem propter ſignificationem, & devotionem offerentium; ſed non accepta, & abominabilia propter peccata, & abuſum efferentium, & quia eadem idolis immolabantur; & ſic inquantum erant Deo accepta, poterant eſſe meritoria.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis occiſio animalium eſſet ſecundum ſe inutilis, tamen inquantum ordinabatur ad cultum Dei, ex divina inſtitutione utilis erat, & eius utilitates tanguntur in Gloſſa

(a) Al. adinvicem.

ſa * Rom. v. *Lex data eſt ad domandum ſuperbum*, ut ſcilicet Deo offerret potius quam idolis; *ad flagellandum durum*, inquantum erat ad ſatisfactionem; *ad inſtruendum inſipientem*, ratione ſignificationis; *ad oſtenſionem delicti*, *& humanæ infirmitatis*; & hoc reſpondet primis duobus; *ad manifeſtationem*, *& teſtimonium gratiæ*, *& futurorum ſignificationem*; & hoc exponit tertium.

Ad tertium dicendum, quod lex ſecundum Auguſtinum (de nuptiis, & concupiſc. cap. xI.) data eſt quantum ad huiuſmodi ſacramenta duris, & ſuperbis in flagellum, & onus, ut oneratis (*a*) divinis ſacrificiis non liberet eis ad idolatriam declinare; ſed perfectis in ſignum, & parvulis in pædagogum: & quantum ad hoc poterat eſſe eorum uſus meritorius.

Ad quartum dicendum, quod Magiſter loquitur de illis ſacrificiis, ſecundum quod habebant aliquam rationem diſplicentiæ ex hoc quod idolis immolabantur; & quantum ad hoc non habebant rationem meriti.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod veteris legis intentio erat homines ad timorem, & reverentiam Dei inducere, & a carnalibus ad ſpiritualia trahere paulatim: & ideo inſtituit multa impedimenta, quibus homines ab uſu illorum ſacramentorum frequenter impedirentur, ut ſic magis in reverentia haberentur, quia omne rarum carum, & ſic etiam paulatim a carnalibus obſervantiis diſſueſcerent, quandoque totaliter abſtrahendi in tempore gratiæ. Et hæc impedimenta immunditiæ carnis dicebantur, quibus homo corporaliter accedere ad ſancta (*b*) inidoneus efficiebatur; & ab his carnis immunditiis ſacramenta legis purgabant.

Ad primum ergo dicendum, quod immunditiæ illæ non erant ſpirituales, quaſi a peccato cauſatæ ſemper, ſed quaſi a ſacramentis prohibentes.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacerdos lavabat manus, & veſtimenta, ne cum manibus ſanguinolentis, & cineroſis alia tangeret, & quia ſacrorum ad communia non debet eſſe commixtio: unde etiam uncti chriſmate manus lavant, & abſtergunt. Immundus autem reputabatur propter tria. Primo ut ſacerdotes eſſent ſub onere, ſicut & alii. Secundo ad tollendum ſuperbiam ſacerdotum de hoc quod alios ſanctificabant. Tertio ad ſignificandum quod ſacerdos novi teſtamenti propter maximam ſanctitatem ſacrificii ſemper debet ſe (*c*) inidoneum reputare.

Ad tertium dicendum, quod in nova lege non ſunt irregularitates tot ſicut in veteri lege, nec ſunt niſi in miniſtris Eccleſiæ, in quibus requiritur maxima idoneitas propter ſacramentorum ſanctitatem: ideo tales irregularitates non ita facile abſterguntur.

EXPOSITIO PRIMAE PARTIS TEXTUS.

Obſervantiæ cæremoniales. Cæremonialia dicuntur quæ ſecundum ſe non habent cauſam manifeſtam ipſorum factorum, quamvis poſſint habere cauſam manifeſtam ſuæ inſtitutionis. Dicitur autem cæremonia, quaſi munia Cereris, quæ erat dea frugum, quia ei prius ſacrificia inſtituta ſunt, & exinde tranſlatum eſt nomen ad omnem divinum cultum. Vel, ſicut dicit Valerius Maximus, ** dicuntur a Cære oppido, in quo prius Romani ſuos ritus inſtituerunt. (*d*)

Mundabant etiam interdum a corporali lepra; ideſt, mundatum oſtendebant, quando ſigna quæ apparuerant, ceſſabant.

Sine medio Deum videbant; ideſt, divinorum cognitionem non ex ſenſibilibus ſignis accipiebant, ſed per infuſionem. Et de hoc in II. Lib. diſt. xxIv. dictum eſt.

(a) *Nicolai* per divina ſacrificia. (b) *Al.* idoneus. (c) *Al.* idoneum. (d) *Addit Nicolaus*. Sive quia poſt captam Romam ſacra quæ illuc per Flaminem, ac per Veſtales ferebantur, & quæ in plauſtro ſuo Alvernius accepit, ut onera deferentium ſublevaret, ſumma cum veneratione a Cæritanis accepta ſunt; indeque inſtitutum ut ſacra promiſcue omnia *cæremonia* vocarentur. Vel ſicut dicit Auguſtinus (Lib. II. Retractationum cap. xxxvI.) a carendo *ceremonia* appellantur, eo quod obſervantes careant illis rebus a quibus religionis cauſa ſponte abſtinent. Nec alia origo huius nominis quæ a vera religione abhorreat, congrue poteſt uſurpari.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Non adeo expreſſe ut hic, in Gloſſa quæ nunc extat; ſed ſimilia quædam ſparſim, ex quibus æquivalenter colligi poteſt. ** Lib. I. cap. I. §. 10.

DIVISIO SECUNDAE PARTIS TEXTUS.

Poſtquam determinavit Magiſter differenriam ſacramentorum veteris, & novæ legis, hic determinat de quodam ſacramento veteris legis, ſcilicet circumciſione, quod cum ſacramentis novæ legis aliquam convenientiam habet: & dividitur in partes duas. In prima determinat de circumciſione. In ſecunda movet quamdam quæſtionem circa prædeterminata, ibi, *Si vero quæritur, &c.* Prima (*a*) in tres. In prima determinat efficaciam circumciſionis. In ſecunda inſtitutionem ipſius, ibi, *Hic dicendum eſt in quo inſtituta fuerit circumciſio*. In tertia determinat de mutatione ipſius per baptiſmum, ibi, *Ideo autem mutata eſt &c.* Circa primum duo facit. Primo oſtendit quam efficaciam circumciſio habeat. Secundo oſtendit quod eamdem efficaciam contra originale habebant quædam remedia ante præceptum de circumciſione datum, ibi, *Quæritur autem de viris qui fuerunt ante circumciſionem*.

QUAESTIO II.

Hic quæruntur ſex.
Primo. De neceſſitate circumciſionis.
Secundo. Quibus competeret.
Tertio. De his quæ ad circumciſionem requirebantur.
Quarto. De efficacia circumciſionis.
Quinto. De mutatione ipſius.
Sexto. De remedio quod circumciſionem præceſſit.

ARTICULUS I.

Utrum neceſſarium fuerit circumciſionem dari.

III. Parte quæſt. lxx. *art.* 2.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod non fuerit neceſſarium circumciſionem dari. Sapientis eſt enim facere aliquid quanto brevius poteſt. Sed per fidem, & ſacramenta legis naturæ ſufficienter originale purgabatur. Ergo non oportebat in remedium originalis circumciſionem dari.

2. Præterea. Peccato originali, quia ex alio contractum eſt, non debetur pœna ſenſibilis, nec expiatio per ſatisfactionem. Sed circumciſio pœnam ſenſibilem habebat. Ergo non erat conveniens remedium contra originale.

Sed contra. Circumciſio eſt ſignaculum fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ: Rom. iv. Sed conveniens fuit illam fidem ſignificari, cuius oportet nos omnes imitatores exiſtere. Ergo congruum fuit circumciſionem dari.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non debuerit dari ante legem ſcriptam. Quia in lege naturæ non erat aliqua diſtinctio, cum lex communis omnibus eſſet. Sed circumciſio ſignum diſtinctivum eſt: quia ſecundum Damaſcenum (Lib. IV. de Fide orth. cap. xxvi.) eſt ſignum (*b*) determinans Iſrael a Gentibus. Ergo non debebat dari ante legem ſcriptam.

2. Præterea. Præcepta quæ non ſunt indita rationi naturali, debent ad populum per miniſtrorum officium trahi. Sed circumciſio non erat de dictamine legis naturalis. Ergo cum ante legem ſcriptam non eſſet miniſtrorum diſtinctio, videtur quod tunc dari non debuerit.

Sed contra. Circumciſio, ſecundum Apoſtolum, eſt ſignum fidei. Sed etiam ante legem ſcriptam erat diſtinctio fidelium a non fidelibus.. Ergo tunc oportebat *eis* dari.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non debuerit differri uſque ad tempus Abrahæ. Quia etiam ante ipſum erant fideles ab infidelibus diſtincti. Sed circumciſio eſt ſignum fidei. Ergo ante tempus Abrahæ dari debuit.

2. Præterea. Circumciſio maiorem habet efficaciam quam ſacramenta legis naturæ; alias poſtea inſtituta non fuiſſet. Sed non minor erat neceſſitas efficacis remedii ante Abraham quam poſt. Ergo etiam ante eum dari debuit.

Sed contra. Fides quæ ſacramentis efficaciam ſignificandi dat, eſt fides Mediatoris, ut ſupra dictum eſt. Sed Abrahæ primo dictæ ſunt repromiſſiones de Mediatore ex ſemine eius naſcendo (Galat. iv.) Ergo ei primo ſignum fidei diſtinctum dari debuit in generationis membro.

S O-

(a) *Nicolai addit* iterum. (b) *Damaſceni nova translatio habet* diſcriminans.

Digitized by Google

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod circumciſio primo & principaliter neceſſaria fuit ad expreſſiorem ſignificationem, quam ſacramenta præcedentia fuiſſent. Oportuit enim quod ſecundum proceſſum temporis, ſicut explicatio fidei creſcebat, ita creſceret diſtinctio ſignorum ſacramentalium. Habet autem circumciſio expreſſam ſimilitudinem ablationis originalis peccati quantum ad quatuor. Primo quantum ad membrum generationis, per quam originale transfunditur. Secundo quantum ad figuram circularem, in qua ſignificatur circulus, qui eſt in proceſſu originalis infectionis, ſecundum quod perſona corrumpit naturam, & natura perſonam. Tertio quantum ad pœnam, quæ erat in circumciſione contra delectationem concupiſcentiæ, in qua præcipue viget fomitis virtus. Quarto quantum ad ſanguinis effuſionem, in quo ſignificatur paſſio Chriſti, per quam pro originali ſatisfaciendum erat. Et quantum ad hanc utilitatem diffinitur circumciſio, quod eſt ſignaculum curationis ab originali. Sed ex conſequenti fuit alia utilitas circumciſionis, ſcilicet diſtinctio fidelis populi ab infideli propter fidem eius cui data fuit circumciſio: & quantum ad hoc diffinit Damaſcenus (ubi ſupra) circumciſionem ſic: *Circumciſio eſt ſignum determinans Iſrael a gentibus, cum quibus converſabatur*. Habuit etiam myſticam ſignificationem; & moralem, quia erat ſignum caſtitatis ſervandæ; & allegoricam, inquantum ſignificabat purgationem per Chriſtum futuram; & quaſi anagogicam, inquantum ſignificabat depoſitionem (a) corruptibilitatis carnis, & ſanguinis in reſurrectione.

Ad primum ergo dicendum, quod has utilitates habuit circumciſio præ ſacramentis legis naturæ; & ideo poſt illa inſtitui debuit.

Ad ſecundum dicendum, quod pœna illa non erat ad ſatisfactionem, ſed tantum ad ſignificationem.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod lex ſcripta non debuit dari divinitus, niſi populo fideli: & ideo oportuit populum fidelem prius congregari, & ab aliis diſtingui, quam lex divinitus ei daretur. Hoc autem non poterat fieri niſi per aliquod ſignum, in quo fideles ad invicem convenirent, & ab aliis diſtinguerentur, quod ad circumciſionem pertinet: & ideo ante (b) legiſlationem debuit circumciſio dari.

Ad primum ergo dicendum, quod circumciſio erat quodammodo legis naturæ, inquantum tempore legis naturæ data fuit; & quodammodo legis ſcriptæ, inquantum ad ipſam præparabat. Diſpoſitiones autem diſtinctionem habent penes ea ad quæ diſponunt.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum originale a nobis non habemus, ſed aliunde: & ideo aliunde totaliter remedium habet, nobis non cooperantibus, ſcilicet a Deo. Et propter hoc ſacramentum quod in remedium originalis erat, a Deo immediate præcipi debuit, ſicut circumciſio, & baptiſmus. Secus autem eſt de ſacramentis legalibus, quæ erant inſtituta ad ſatisfaciendum pro actualibus.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ex corruptione peccati originalis humanum genus circa tempora Abrahæ uſque ad profundiſſima peccatorum venerat, ſcilicet in infidelitatem, & turpiſſimum vitium contra naturam: & ideo tunc temporis primo conveniebat promiſſionem fieri manifeſtam de ſemine naſcituro, in quo omnes gentes benedicerentur, & a peccatis mundarentur. Tunc etiam oportebat in ſignificationem aliquod exemplum fidei hominibus proponi contra infidelitatem; tunc ſigna caſtitatis dari contra corruptiſſimam concupiſcentiam: & ideo Abrahæ primo data eſt circumciſio in ſignum paternitatis, ut ex quo naſciturus erat peccatorum deſtructor, (c) & in ſignum fidei, & diſtinctionis ab infidelibus, & in ſignum caſtitatis, & munditiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod ante Abraham fere omnes fideles erant: circa tempora enim eius dicitur idolatria incepiſſe.

Ad ſecundum dicendum, quod quia tunc temporis corruptio magis invaluerat, ideo etiam tunc oportebat efficacius remedium dari.

(a) *Al.* corruptibilitati s, & carnis. (b) *Al.* legiſlatorem. (c) *Al.* etiam.

Digitized by Google

ARTICULUS II.

Utrum omnibus populis debuerit circumciſio dari.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod omnibus populis circumciſio dari debuerit. Data eſt enim in remedium contra originale. Sed morbus iſte communis omnibus erat. Ergo & medicina debuit eſſe communis.

2. Præterea. Circumciſio data eſt in ſignum fidei. Sed Abrahæ fidem imitari omnes tenebantur: ac fides ſemper fuit de neceſſitate ſalutis. Ergo omnibus circumciſio dari debuit.

3. Præterea. Geneſ. XVII. 10. dicitur: *Hoc eſt pactum quod obſervabitis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te. Circumcidetur in vobis omne maſculinum.* Sed de ſemine Abrahæ multi populi proceſſerunt præter filios Iſrael, ſicut Iſmaelitæ, Idumæi &c. Ergo non ſolum filiis Iſrael circumciſio competebat.

Sed contra. Circumciſio erat ſignum fidei. Sed unus tantum populus erat in quo fides, & cultus Dei remanſit, ceteris per idolatriam depravatis. Ergo eis tantum circumciſio competebat.

Præterea. Circumciſio ſignificabat medicinam futuram per Chriſtum. Sed tantum ex uno populo, ſcilicet Iſrael, Chriſtus naſciturus erat. Ergo tantum illi populo circumciſio competebat.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod debuit hoc remedium etiam mulieribus communiter dari. Circumciſio enim data erat in medicinam contra primam tranſgreſſionem. Sed prima tranſgreſſio incepit a femina: Ergo & feminis remedium dari debuit.

2. Præterea. Ubi eadem cauſa, & idem effectus. Sed eadem cauſa in viris eſt, ut circumciſio eis daretur, & in mulieribus: quia & ipſæ ad populum Dei pertinent, & in eis corruptio originalis eſt. Ergo eis remedium dari debuit.

Sed contra. Hugo de ſancto Victore dicit (Lib. I. de ſacram. part. XII. cap. II. quod *ſolis maſculis data eſt circumciſio carnis, quia ſacra Scriptura per maſculinum ſexum animam, per feminam vero carnem ſignificare conſuevit, ut ſcilicet oſtenderet quod illa circumciſio animabus ſanctificationem contulit, non abſtulit carni corruptionem.*

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod Chriſto circumcidi non competebat. Sabbati enim obſervatio vicinior erat præceptis moralibus, inter quæ etiam computatur, quam circumciſio. Sed Chriſtus ſabbatum litteraliter non obſervabat: unde dicebant de ipſo, Ioan. IX. 16. *Non eſt hic homo a Deo, qui ſabbatum non cuſtodit.* Ergo nec circumciſionem ſervare debuit.

2. Præterea. Heb. VII. dicit Gloſſa, * quod Chriſtus in lumbis Abrahæ decimatus non fuit, quia decima figurabat medicinam originalis, quod in Chriſto non fuit. Sed ſimiliter circumciſio, ut dictum eſt, ſignificat emundationem ab originali. Ergo Chriſto non competebat.

Sed contra. Gal. IV. 4. *Miſit Deus Filium ſuum, natum de muliere, factum ſub lege.* Sed illis qui ſub lege erant, competit circumciſio. Ergo & Chriſto.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſicut peccatum per Adam in omnes tranſierat, ita oportebat per Chriſtum in omnes ſanctificationem a peccato tranſire: unde ad prærogativam ſanctitatis *eius* inſinuandam oportebat quidquid ad Chriſtum pertinebat, ſpeciali ſanctitate pollere. Et ideo in populo de quo Chriſtus naſciturus erat, oportebat ſpecialiter cultum Dei eſſe, & ipſum apud eos ſignificari. Et quia circumciſio eſt ſignum diſtinguens populum Dei ab aliis, ideo oportebat populo Iſrael ſpecialiter circumciſionem datam eſſe non ſolum quantum ad illos qui de ſtirpe Iacob erant, ſed quantum ad omnes qui ad populum illum qualitercumque pertinebant.

Ad primum ergo dicendum, quod circumciſio erat remedium contra originale cum ſignificatione ſanctificationis naſcituri ſeminis, propter quod erat in membro generationis: & ideo hoc remedium illi tantum populo competebat ex quo Chriſtus naſciturus erat. Apud alios autem manebant adhuc eadem remedia quæ fuerant ante circumciſionem data, quia eis non oportebat ſpecialia ſanctitatis documenta, & remedia dare.

* Ex Auguſtino deſumpta, & habet hæc plenius.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis omnes tenerentur ad habendum fidem quam habuit Abraham, non tamen omnes tenebantur imitari Abraham in fide: quia nec ad omnes notitia Abrahæ venerat, nec omnibus erat datus ut exemplum imitabile niſi mediante ſemine, in quo omnes gentes benedictionem Abrahæ conſecuturæ erant: & ideo circumciſio, quæ erat ſignum fidei Abrahæ, non omnibus populis competebat.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad promiſſionem factam Abrahæ, ſeparatus eſt per electionem Dei Iſaac ab Iſmaele, & Iacob ab Eſau, ut patet Rom. IX. non autem aliqua ſegregatio facta eſt in filiis Iſrael: & ideo omnes filii Iſrael pertinebant ad populum Dei peculiarem: & propter hoc illis ſolis circumciſio competebat, quaſi numquam a familia Abrahæ ſeparatis. Iſmael autem, & Eſau tenebantur ad circumciſionem, quamdiu erant in familia parentum, non autem poſt receſſum ab eis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod peccatum originale, ut II. Libr. (diſt. XXXI. quæſt. I. art. I.) dictum eſt, quantum ad culpam, & reatum deſcendit a patre in filios; quantum ad pœnalitates deſcendit a femina: quia pater eſt efficiens in generatione, & mater materiam miniſtrat. Circumciſio autem data eſt contra originale ad tollendum culpam, non autem ad tollendum carnis corruptionem: & ideo viris, & non mulieribus data eſt: & hæc eſt cauſa quæ in objectione tacta eſt. Per hoc etiam oſtenditur ſacramentum imperfectum, & ſua imperfectio in expectationem perfectionis (*a*) ducit.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis tranſgreſſio a femina inceperit, tamen tranſfuſionis originalis peccati cauſa non fuit femina, ſed vir: quia ſi vir non peccaſſet, originale tranſfuſum non fuiſſet: ideo dicit Apoſtolus Rom. V. 12. quod *per unum hominem peccatum intravit in mundum*.

Ad ſecundum dicendum, quod iam patet quod non eſt eadem cauſa & viris, & mulieribus quantum ad hoc quod circumciſio contra originale ordinatur; ſimiliter etiam nec quantum ad hoc quod eſt diſtinctivum, & ſignum populi fidelis ab infideli: quia principaliter populi diſtinctio eſt ex parte virorum, quia mulieres viris ſubjectæ ſunt: & ideo etiam apud Hebræos non computabantur genealogiæ ex parte mulierum, ſed ex parte virorum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Chriſto circumciſio competebat non propter indigentiam, ſed propter decentiam: cuius poteſt in Chriſto multiplex ratio aſſignari. Prima eſt, ut ipſe ſe oſtenderet filium Abrahæ, cui præceptum circumciſionis erat factum, & promiſſio naſcituri ſeminis; & ſic Dei promiſſionem impletam inſinuaret. Secunda, ut circumciſionem, ſicut & alia legalia, ſuſcipiens, ab onere legis nos liberaret. Tertia, ut fratres Iudæorum ſe oſtenderet, ne haberent iuſtam occaſionem ipſum repellendi.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus in pueritia in nullo ab aliis pueris ſegregatus fuit quantum ad exteriorem converſationem: & ideo omnia quæ ad pueros pertinebant in veteri lege, in ſe implere voluit. Sed quando iam ad perfectam ætatem pervenit, oſtendere debuit ſe dominum legis eſſe, & legem uſque ad ipſum impoſitam fuiſſe: & ideo in quibuſdam ſupra legem operatus eſt, ſicut de obſervatione ſabbati, & in tactu leproſi.

Ad ſecundum dicendum, quod decimatio erat actus tantum figuralis quantum ad illos qui in lumbis Abrahæ decimabantur; & ideo Chriſto non competebat, quia ab originali immunis fuit: ſed circumciſio etiam habet alias cauſas præter ſignificationem in illis qui circumciduntur: & ideo non eſt ſimilis ratio de utroque.

ARTICULUS III.

Utrum dies octavus ad circumciſionem requireretur.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod octavus dies non requireretur ad circumciſionem. Alia enim remedia contra originale data ſive in lege naturæ, ſive in lege gratiæ, tempus determinatum non habent. Ergo nec circumciſio habere debuit ad idem data.

2. Præterea. Poterat contingere quod dies octavus erat dies ſabbati. Sed in die illo præcepta erat quies ab exterioribus operibus. Ergo non erat de neceſſitate circumciſionis quod octavo die fieret.

3. Præterea. Illi qui vagati ſunt in deſer-

(a) Al. educit.

ſerto, non fuerunt octavo die circumciſi, ſed poſtea tempore Ioſue in Galgala: Ioſue v. & profuit illis circumciſio; nec illis obſuit ad tranſgreſſionem, ut videtur, qui in deſerto mortui ſunt incircumciſi. Ergo determinatio temporis non eſt de neceſſitate circumciſionis.

4. Præterea. Sicut prætermittitur determinatum tempus, ſi præveniatur, ita & ſi tardetur. Sed Proſelyti circumcidebantur poſt octavum diem, & eis valebat. Ergo & pueri poterant ante octavum diem circumcidi, & eis valere.

Sed contra. Circumciſio non habebat efficaciam, nec obligationem niſi ex præcepto divino. Sed circumciſio fuit in præcepto ſecundum determinatum tempus. Gen. xvii. 12. *Infans octo dierum circumcidetur in vobis*. Ergo & determinatum tempus erat de neceſſitate circumciſionis.

Præterea. Significatio eſt de neceſſitate ſacramenti. Sed octava dies facit ad ſignificationem. Ergo eſt de neceſſitate ipſius.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod determinatio membri non fuerit de neceſſitate circumciſionis. In ſacramentis enim ſignum debet reſpondere ſignato. Sed purgatio originalis, quæ ſignificatur per circumciſionem, non eſt ſecundum aliquam partem determinata, ſed ſecundum totum. Ergo nec circumciſio debet aliquam partem determinatam habere.

2. Præterea. Sacramenta maximam honeſtatem in ſe habere debent. Sed membra generationis videntur eſſe turpia, & verecunda. Ergo non decuit ut in illo membro determinate aliquod ſacramentum daretur.

Sed contra eſt quod dicitur Gen. xvii. 11. *Circumcidetis carnem præputii veſtri*.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod cultellus lapideus ſit de neceſſitate circumciſionis. Circumciſioni enim baptiſmus ſucceſſit. Sed determinatum inſtrumentum ablutionis, ſcilicet aqua, eſt de neceſſitate baptiſmi. Ergo & determinatum inſtrumentum inciſionis eſſe debuit de neceſſitate circumciſionis, & præcipue propter ſignificationem quæ in littera ponitur: ſignificatio enim eſt de ratione ſacramenti.

2. Præterea. Gregorius dicit ſuper Ezech. (hom. x.) *In ſanctorum vita cognoſcimus quid in Scriptura intelligere debeamus*. Sed ſancti, & præcipue legislatores, lapideo inſtrumento fecerunt circumciſionem, ſicut legimus Ioſue v. & Exod. iv. de Moyſe. Ergo lapideum inſtrumentum erat de neceſſitate præcepti.

Sed contra. Circumciſio non habebat vim niſi ex divina inſtitutione. Sed in eius inſtitutione, quæ tangitur Gen. xvii. nulla fit mentio de inſtrumento lapideo. Ergo non fuit de neceſſitate circumciſionis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod circumciſio & erat in præcepto, & erat ſacramentum. Octava ergo dies erat de neceſſitate circumciſionis quantum ad obligationem præcepti, ita quod reus tranſgreſſionis erat qui illud tempus non obſervabat. Sed non erat de neceſſitate eius quantum ad efficaciam ſacramenti: quia etiam in alio tempore circumciſio facta ſuum effectum ſacramentalem habebat. Sicut etiam accidit de miniſtrantibus noſtra ſacramenta, qui ſervant materiam, & formam debitam, & omittunt aliquid de ritu ad ſolemnitatem ſacramenti ab Eccleſia inſtituto. Determinationis autem huius temporis cauſa eſt & myſtica, quæ tangitur in littera, & litteralis, quæ tangitur a Rabbi Moyſe: quia puer ante octavuum diem eſt ita tener quaſi in ventre matris: & ideo ſicut animalia non offerebantur propter prædictam cauſam ante octavum diem, ita nec puer circumcidebatur.

Ad primum ergo dicendum, quod remedium quod præceſſit circumciſionem, computatur ſimpliciter inter ſacramenta legis naturæ, quæ non habebant tantam determinationem, ſecundum Hugonem de ſancto Victore (Lib. I. de ſacram. part. ii. cap. iii. iv. & v.) quantam habent ſacramenta legis ſcriptæ, ad quam quodammodo pertinet circumciſio. Remedium autem quod circumciſionem ſequitur, ſcilicet baptiſmus, eſt magis generale, & perfectius, nec debuit ita reſtringi. Et ideo non eſt ſimilis ratio de circumciſione, & aliis.

Ad ſecundum dicendum, quod dies ſabbati non impediebat circumciſionem: non enim erat opus pure corporale, ſed ſacramentale; ſicut & ſacrificia, quæ in ſabbato offerri licebat: & ideo dicitur Ioan. vii. 23. *Circumciſionem accipit homo in ſabbato*, (a) *& non ſolvitur lex Moyſi*.

Ad

a) Vulgata *ut non ſolvatur*.

Ad tertium dicendum, quod illis qui in deſerto vagabantur, diſpenſatio præcepti facta eſt propter neceſſitatem, quæ tangitur Ioſue v. quia ſcilicet neſciebant quando caſtra movenda eſſent. Et iterum quia non erat neceſſe eos tunc aliquod ſignum diſtinctionis habere, ut Damaſcenus dicit (de Fide orth. Lib. IV. cap. xxvi.) quando ſeorſum ab aliis hominibus habitabant: & tamen quantum ad aliquos qui ex negligentia, vel contemptu prætermittebant, dicit Auguſtinus (Lib. XVI. de Civ. Dei cap. xxvii.) quod inobedientiam incurrebant. Non autem conſtat quod aliqui de illis qui in deſerto nati ſunt, in deſerto mortui ſint; & videtur probabile quod non: quia dicitur in Pſal. civ. 37. *Non erat in tribubus eorum infirmus*. Unde illi qui de AEgypto egreſſi ſunt, qui circumciſi erant, mortui ſunt. Et ita nullus eſt ibi mortuus incircumciſus. Si tamen aliqui incircumciſi mortui ſunt, idem dicendum eſt de eis, & de illis qui ante circumciſionis inſtitutionem moriebantur.

Ad quartum dicendum, quod Magiſter videtur ſentire in littera, quod licebat imminente mortis articulo diem prævenire. Quidam vero dicunt, Hugonem de ſancto Victore ſequentes, quod non erat neceſſitas diem præveniendi: quia illis qui ante octavum diem moriebantur, valebat ad ſalutem remedium quod ante circumciſionem fuerat, quod adhuc efficaciam habebat: & hoc confirmant per Iudæos qui nunc ſunt; qui numquam ante octavum diem circumciduntur, & per Gloſſam Prover. iv. ſuper illud, *Unigenitus eram coram matre mea*; quæ dicit, quod alius filius Berſabee parvulus non computatur, quia ante octavum diem mortuus, nominatus non fuit, & per conſequens nec circumciſus. Similiter etiam confirmant per ſimile: quia nullum animal offerebatur Domino ante octavum diem. Secundum hanc ergo opinionem dicendum, quod non eſt ſimile de præveniendo, & differendo: quia præceptum nullo modo quis tranſgredi debet, ut præveniat; ſed ſi tranſgreſſus fuerit differendo, debet, quantum poteſt, illud implere in quocumque tempore.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod circumciſio erat in ſignum purgationis originalis peccati, & in ſignum diſtinctionis populi, ex quo Chriſtus propagandus erat, & in ſignum caſtitatis ſervandæ, ut dictum eſt: & quantum ad omnia hæc decuit ut in membro generationis fieret, quia per actum generationis & originale contrahitur, & Chriſtus ab illo populo deſcendit, & in illo actu caſtitas conſiſtit: & ideo membrum generationis erat de neceſſitate circumciſionis & quantum ad efficaciam ſacramenti, & quantum ad obligationem præcepti.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis originale peccatum quantum ad eſſentiam non determinet aliquam partem corporis, neque quantum ad effectum; tamen quantum ad cauſam determinat, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod membrum generationis, quod de ſe nobile erat, propter concupiſcentiam, quæ præcipue in parte illa viget, ignobile redditum eſt: & ideo oportebat quod in illo membro præcipue medicina apponeretur: quia *quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorem honeſtatem habent*, ut dicitur I. Corinth. xii. 23.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſacramentum quod eſt ſignum, & cauſa, efficit quod figurat: & ideo illa ſignificatio eſt de neceſſitate ſacramenti quæ ad effectum ſacramenti refertur, non autem illa quæ refertur ad cauſam principalem effectus, ſed eſt de bene ipſius. Cultellus autem lapideus non eſt de neceſſitate inciſionis, per quam ſignificat circumciſio ſuum effectum, ſcilicet purgationem originalis; ſed habet aliquam ſimilitudinem ad cauſam principalem meritoriam remiſſionis originalis, ſcilicet Chriſtum: & ideo non erat de neceſſitate circumciſionis neque quantum ad obligationem præcepti, neque quantum ad efficaciam ſacramenti, quod fieret cultello lapideo, quod ritus Iudæorum uſque hodie oſtendit: ſed in principalibus circumciſionibus, in quibus Chriſtum ſignificari oportebat, tale inſtrumentum adhibitum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod aqua de ſe habet maximam convenientiam ad ablutionem, per quam baptiſmus ſignificat quod efficit, non autem lapis ad inciſionem: & ideo non eſt ſimile.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc intelligendum eſt de illis quæ ſancti obſervant quaſi ex lege obligati; ſic autem non eſt in propoſito: & ideo ratio non ſequitur.

AR-

Digitized by Google

ARTICULUS IV.

Utrum circumciſio characterem imprimeret in anima.

III. P. quæſt. lxx. *art.* 4.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod circumciſio characterem imprimebat in anima. In ſacramentis enim effectus figuræ reſpondet. Sed circumciſio exterius erat ſignum diſtinctivum, non ſolum purgativum. Ergo & interius characterem diſtinguentem imprimebat.

2. Præterea. Omne ſacramentum, quod non reiteratur in nova lege, characterem imprimit. Sed circumciſio in veteri lege non reiterabatur. Ergo characterem imprimebat.

3. Præterea. Aliquis adultus circumciſus poterat fictus accedere; & ſic tunc effectum circumciſionis non ſuſcipiebat, poſtmodum autem depoſita fictione circumciſio ei valebat: alias enim non fuiſſet via ſalutis, cum iterari non poſſet. Ergo habebat aliquem effectum manentem in anima, ratione cuius poſtea effectum (*a*) ultimum circumciſionis conſequebatur; & hoc eſt character. Ergo imprimebat characterem.

Sed contra. In ſacramentis novæ legis perfectiſſima tantum ſunt illa quæ characterem imprimunt. Sed circumciſio erat longe inferior ſacramentis novæ legis. Ergo characterem non imprimebat.

Præterea. Character nos Trinitati configurat. Sed hoc indifferenter competit viris, & mulieribus. Cum ergo circumciſio mulieribus non competeret, videtur quod in ea character non imprimeretur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod circumciſio a peccato non purgaret. Rom. III. 20. *Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro coram illo*. Sed alia opera legis, ut ſacrificia, non videntur minus honeſta fuiſſe quam circumciſio. Ergo nec circumciſio a peccato iuſtificabat.

2. Præterea. Si ab aliquo peccato purgabat, præcipue videtur quod ab originali. Sed ab originali non purgabat; quod patet per hoc quod Ioannes circumciſus octava die, ut dicitur Luc. I. dixit ad Ieſum Matth. III. 14. *Ego a te debeo baptizari*: Gloſſa: * „a peccato originali mundari." Ergo nullo modo a peccato mundabat.

3. Præterea. Nihil impedit vitæ æternæ introitum, niſi peccatum. Sed circumciſio ianuam vitæ æternæ non aperiebat, ut in littera dicitur. Ergo neque peccata purgabat.

4. Præterea. Quidquid tollit unum peccatum, tollit omnia: quia impium eſt a Deo dimidiam ſperare veniam. ** Sed numquam invenitur a ſanctis dictum, quod circumciſio tolleret peccatum actuale. Ergo nec originale tollebat.

Sed in contrarium ſunt auctoritates in littera poſitæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod circumciſio gratiam non conferret. Sacramentum enim non efficit niſi quod figurat. Sed circumciſio non ſignificat gratiæ collationem, ſed ſolum culpæ ablationem. Ergo gratiam non confert.

2. Præterea. Baptiſmus non amplius facit, niſi quod aufert culpam, & confert gratiam. Si ergo hoc ipſum circumciſio faciebat, baptiſmus in nullo circumciſionem excedit.

3. Præterea. Propter hoc lex vetus dicebatur occidere, quia gratiam contra concupiſcentiam non conferebat. Hoc autem non eſſet, ſi circumciſio, quæ erat (*b*) quodammodo legis ſacramentum, gratiam conferret. Ergo gratiam non conferebat.

Sed contra. In littera dicitur, quod idem remedium præbebat circumciſio quod baptiſmus, excepto quod ianuam regni cæleſtis non aperiebat. Sed baptiſmus gratiam confert, non ſolum culpam aufert. Ergo & circumciſio idem facit.

Præterea. Tenebra non expellitur niſi per præſentiam lucis. Sed gratia opponitur culpæ, ſicut lux tenebræ. Cum ergo circumciſio expelleret culpam, videtur quod gratiam conferret.

SO-

(a) *Al.* ultimæ. (b) *Forte* quoddam.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Interlinealis, nullo nomine prænotata; ſed ex Beda ſumpta eſt. ** Ex cap. *Sunt plures* diſt. III. de pœnitentia, & ſuppoſititio Auguſtino Lib. de vera & falſa pœnitentia cap. IX.

SOLUTIO I.

Reſpondeo ad primam quæſtionem dicendum, quod character ſpiritualis eſt quoddam ſignum diſtinctivum per hoc quod hominem in aliquo ſtatu perfectionis conſtituit, ſicut in baptiſmo, confirmatione, & ordine, ut magis infra patebit. Circumciſio autem principaliter erat ſignum ad purgandum conſtitutum; & ideo in ipſa non ponebatur homo in aliquo alio ſtatu, & ſic non competebat quod in ipſa character ſpiritualis conferretur.

Ad primum ergo dicendum, quod circumciſio principaliter ſignificat per ſe ablationem, ſed diſtinctionem ex conſequenti, & per accidens, inquantum aliqui circumcidebantur, & aliqui non: & ideo oportebat quod reſponderet ei effectus quantum ad principalem ſignificationem, non autem quantum ad ſecundariam.

Ad ſecundum dicendum, quod circumciſio non iterabatur: quia cauſa eius, ſcilicet originale peccatum, iterari non poterat, & non propter hoc quod character ſpiritualis in ipſa imprimeretur.

Ad tertium dicendum, quod ſicut in baptiſmo manet character ſpiritualis, ratione cuius fictus depoſita fictione effectum baptiſmi recipit; ita manebat character exterior in circumciſione, quæ hoc idem faciebat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod peccatum quod ex alio contrahitur, conveniens eſt ut per alium tollatur: & ideo in quolibet ſtatu poſt peccatum fuit aliquod remedium per quod originale peccatum ex virtute paſſionis Chriſti tolleretur. Et iterum quia non poterat puer natus, antequam haberet uſum liberi arbitrii, ſe ad gratiam præparare, ne omnino (*a*) ſine remedio relinqueretur, oportuit aliquod remedium dari quod ex ipſo opere operato peccatum aboleret; & tale remedium fuit circumciſio: & ideo ab omnibus conceditur, quod peccatum auferebat, ſicut ſignificabat ablationem: & in hoc cum ſacramentis novæ legis quodammodo conveniebat, quia efficiebat hoc quod figurabat. Operabatur autem circumciſio peccati dimiſſionem a poſteriori. In peccato enim originali tria ſunt, ſcilicet (*b*) culpa, reatus carentiæ viſionis divinæ, & fomes. Prima duo totaliter tolluntur; ſed tertium per ſacramentum diminuitur: & ideo circumciſio, quæ erat particularis abſciſſio, directe ſignificabat, & cauſabat diminutionem fomitis, & per conſequens auferebat reatum viſionis æternæ, & per conſequens culpam. In baptiſmo autem e contrario eſt: quia prius deſtruit culpam, cuius ablationem ſignificat ablutio exterior, & etiam cauſat, & per conſequens deſtruit alia.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacrificia erant inſtituta ad ſatisfaciendum pro peccatis actualibus, quæ homo ex ſe perpetravit: & ideo non oportebat quod peccata tollerentur per ſacrificia, ſicut peccatum originale per circumciſionem.

Ad ſecundum dicendum, quod circumciſio quamvis a peccato originali liberaret, non tamen per eam aliquis perfecte fructum liberationis conſequi poterat, quia ianuam non aperiebat; & ſecundum hoc Ioannes circumciſus, a peccato originali mundari indigebat, ſcilicet per baptiſmum.

Ad tertium dicendum, quod per circumciſionem auferebatur impedimentum quod erat ex parte perſonæ, ablato peccato originali, prout erat infectio huius perſonæ; adhuc tamen manebat impedimentum ex parte naturæ, nondum ſoluto pretio: & ideo per accidens erat quod ianuam regni cæleſtis non aperiebat: quia ſi etiam baptiſmus, eamdem quantum in ſe eſt gratiam conferens quam modo confert, eo tempore fuiſſet, ianuam non aperuiſſet; & ſi modo circumciſio locum haberet, ianuam aperiret.

Ad quartum dicendum, quod circumciſio directe contra originale ordinata fuit, ſed ex conſequenti etiam actuale tollebat ubi inveniebat. Sed tamen ſancti de hoc non loquuntur, quia ad hoc non erat circumciſio principaliter inſtituta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt multiplex opinio.

Quidam enim dixerunt, quod circumciſio, quantum eſt de ſe, culpam tollebat, ſed gratiam non conferebat, innitentes cuidam Gloſſæ quæ habetur Rom. IV. quæ (*c*) dicit: *In circumciſione peccata remittebantur, ſed non gratia per eam præſtabatur*. Dicebant enim, quod cum originale nihil aliud ſit quam concupiſcentia intenſa cum carentia debita iuſtitiæ, circumciſio ſine hoc quod

(a) *Al.* ſine religione. (b) *Al.* culpa reatus, carentia divinæ viſionis &c. (c) *Nicolai* dicit, quod in circumciſione.

Digitized by Google

quod gratia conferretur, poterat auferre debitum, non auferendo reatum, ut patet per hoc quod ſi homo illam iuſtitiam non habebat, non ei imputaretur ad pœnam. Sed hoc non poteſt eſſe: quia manente inordinatione culpæ, nullo modo poteſt non imputari a Deo ad pœnam, cum culpæ inordinatio per pœnam ordinetur. Et ideo oportet, ſi imputatio ad pœnam tollitur, quod inordinatio tollatur; quod ſine gratia fieri non poteſt.

Et ideo alii dicunt, quod circumciſio ex ſua virtute culpam tollebat, & gratia circumciſo conferebatur, non ex vi circumciſionis, ſed ex divina liberalitate ablato gratiæ impedimento. Sed hoc non poteſt eſſe: quia quamvis ex parte recipientis prius ſit expulſio contrarii quam introductio formæ, tamen ex parte cauſæ agentis eſt prius introductio formæ: quia non expellitur contrarium, niſi introducendo formam: & ideo niſi circumciſio aliquo modo gratiam conferret, nullo modo culpam tolleret.

Et ideo alii dicunt, quod circumciſio conferebat gratiam quantum ad effectus privativos, qui ſcilicet ſunt auferre culpam, ſed non quantum ad effectus poſitivos. Sed hoc nihil eſt: quia effectus ultimus gratiæ poſitivus, eſt facere dignum vita æterna; quod fiebat per circumciſionem, ſicut & modo fit per baptiſmum.

Et ideo alii dicunt probabilius, (a) ut videtur, quod dabat gratiam quantum ad effectus privativos culpæ, & reatus, & quantum ad quoſdam effectus poſitivos, ſicut (b) ordinare animam, & facere dignum vita æterna; non tamen quantum ad omnes quos habet gratia baptiſmalis: quia illa ſufficit ad totaliter concupiſcentiam reprimendam, & meritorie agendum, ad quod gratia in circumciſione data ſufficere non valebat: & ſecundum hoc intelligitur Gloſſa inducta.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in ſacramento altaris eſt aliquid ex vi ſacramenti, aliquid autem ex naturali concomitantia, ut infra dicetur (diſt. x. quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 1.) ita circumciſio principaliter ordinata erat ad ablationem culpæ, ſed ex conſequenti ad collationem gratiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod in baptiſmo amplior gratia datur, ut dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod gratia circumciſionis non ſufficienter reprimebat concupiſcentiam, ſicut facit gratia novi teſtamenti: & ideo ratio non ſequitur.

ARTICULUS V.

Utrum circumciſio ceſſare debuerit.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod circumciſio ceſſare non debuerit. Gen. XVII. dicitur, quod circumciſio datur in fœdus æternum. Sed æternum eſt quod nullo fine clauditur. Ergo circumciſio ceſſare non debuit.

2. Præterea. Illud quod cum lege non incipit, cum lege ceſſare non debet. Sed circumciſio ante legem incepit: non enim eſt ex lege, ſed ex patribus, ut dicitur Ioan. VII. Ergo cum lege ceſſare non debuit.

3. Præterea. Figuralia quæ ſignificant id quod ſemper faciendum eſt, non debent ceſſare, ſicut de thurificatione, quæ ſignificat devotionem, patet. Sed circumciſio cordis, cuius laus ex Deo eſt, ut dicitur Rom. II. ſemper facienda eſt; & hanc ſignificat exterior circumciſio. Ergo ceſſare non debuit.

Sed contra. Gal. V. 2. *Si circumcidimini, Chriſtus vobis nihil proderit.*

Præterea. Veniente perfecto fruſtra imperfectum remaneret ad idem ordinatum. Sed baptiſmus perfectius facit hoc ad quod circumciſio ordinata erat, quam circumciſio faceret. Ergo veniente baptiſmo circumciſio ceſſare debuit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod nec alia legalia ceſſare debuerint. Chriſtus enim, ut dicitur Matth. V. non venit legem ſolvere, ſed implere. Sed lex conſiſtebat non tantum in moralibus, ſed etiam in ſacramentis legalibus. Ergo non venit ea ſolvere.

2. Præterea. Apud Deum non eſt tranſmutatio (Iacob. 1.) Sed ſignum mutationis voluntatis eſt ut præceptum quod prius datum eſt, poſtea revocetur. Cum ergo Deus hæc ſacramenta præceperit, videtur quod ceſſare non debuerint.

3. Præterea. Præceptum non poteſt revocari niſi per æqualem, vel ſuperiorem. Sed Deus numquam revocaſſe legitur præceptum

(a) *Vide III. P. quæſt. LXX. art. 4. in corp. ubi hanc ſententiam reſpuit, & aliam firmat.* (b) *Nicolaius legendum forte* ornare *conjectat; ſed exempla omnia, & etiam manuſcriptum, ipſo fatente, habet* ordinare.

Digitized by Google

ceptum de ſacramentis legalibus in nova lege. Ergo adhuc durant.

Sed contra eſt quod dicitur Heb. x. 1. *Umbram habet lex futurorum bonorum*. Sed veniente veritate ceſſat figura. Ergo veniente Chriſto legalia ceſſare debuerunt.

Præterea. Heb. vii. 12. *Translato ſacerdotio neceſſe eſt ut & legis translatio fiat*. Sed in Chriſto translatum fuit ſacerdotium, ut ibidem Apoſtolus probat. Ergo & legalia ceſſare debuerunt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterins. Videtur quod tempore gratiæ poterant ſine peccato obſervari. Omnis enim Chriſti actio noſtra eſt inſtructio. Sed Chriſtus tempore gratiæ ea obſervavit, ſicut in multis patet. Ergo licitum eſt tempore gratiæ ea ſervare.

2. Præterea. Tempore Apoſtolorum etiam obſervabantur, ſicut patet Act. xvi. de Paulo, qui circumcidit Timotheum, & de eodem Act. xxi. qui purificatus per legem, templum intravit, & hoſtias obtulit: quod non feciſſet ad vitandum ſcandalum, ſi peccatum fuiſſet: quia veritas vitæ non eſt dimittenda propter ſcandalum. Ergo ſine peccato tempore gratiæ obſervari poterant.

3. Præterea. Omnis actus qui non eſt de ſe malus, poreſt ſine peccato fieri, & meritorie, ſi recta intentione fiat. Sed ſacrificare, & circumcidi non ſunt de ſe mala; alias numquam licita fuiſſent. Ergo ſi bona intentione fiant, erunt meritoria etiam modo, nedum ut ſint peccata.

Sed contra eſt quod dicitur Gal. v. 2. *Si circumcidimini, Chriſtus nihil vobis proderit*. Sed omne quod impedit profectum qui provenit ex Chriſti redemptione, eſt peccatum. Ergo circumciſio tempore gratiæ non poterat fieri ſine peccato, & pari ratione nec alia ſacramenta.

Præterea. Gal. iv. ſuper illud, *Quomodo convertimini rurſus ad egena, & infirma elementa?* dicit Gloſſa: * „ Ideo dicit, *Denuo*, ut oſtendat quod non diſtat modo „ lex poſt Chriſtum ab antiqua idolatria. “ Sed idolatria numquam poterat obſervari ſine peccato. Ergo nec legalia poſt Chriſtum.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod uſque modo teneamur aliqua legalia obſervare. Tenemur enim ad obſervanda præcepta novi teſtamenti, & ſtatuta Eccleſiæ. Sed præceptum Apoſtolorum in novo teſtamento fuit de quibuſdam legalibus obſervandis. Act. xv. 28. *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis nihil ultra imponere vobis oneris* (a) *quam ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione*. Ergo adhuc tenemur ad hæc legalia ſervanda.

2. Sed ſi dicatur, quod fuit permiſſio Apoſtolorum pro tempore illo; contra. (b) Gloſſa ibidem dicit, hæc eſſe neceſſaria. Sed neceſſaria ſunt ſine quibus non eſt ſalus, & de quibus non eſt permiſſio, ſed præceptum. Ergo adhuc obſervare tenemur.

3. Si dicatur, quod per Paulum revocatum eſt, ut cum dicitur I. Timoth. iv. 4. *Nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur*: contra. Inferior non poteſt præceptum ſuperioris revocare. Sed Paulus fuit inferior quam totum Apoſtolorum Concilium in Hieruſalem congregatum. Ergo non potuit revocare.

Sed contra. Petrus ibidem dicit Act. xv. quod per gratiam Chriſti ſalvamur in lege nova ſine onere legis, ſicut & patres noſtri: unde hoc iugum non eſt fidelibus imponendum. Sed onus prædictum eſt obſervatio (c) cæremonialium. Ergo ad ea ſervanda non tenemur.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod cum venit quod perfectum eſt, evacuari debet quod ex parte eſt, ſi ad idem ordinetur: quia gratia non facit per duo quod per unum poreſt facere, ſicut nec natura. Circumciſio autem imperfecta erat reſpectu baptiſmi tripliciter. Primo quantum ad ſignificationem: quia non ita ſignificabat ex-

E 2 preſſe

(a) Vulgata: *quam hæc neceſſaria, ut abſtineatis &c.* (b) *Nicolai*: Ibidem indicantur neceſſaria eſſe: ſic enim textus habet: *Nihil oneris quam hæc neceſſaria*. Sed Gloſſa dicit neceſſaria eſſe illa ſine quibus non eſt ſalus &c. *Ad marginem vero*: Quod ſubiungitur ex Gloſſa, & cuius loco prius textus ut Gloſſa notabatur, ex Rabano ſumptum eſt, & eius nomen in Gloſſa præfert. (c) *Al.* cæremoniarum.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Interlinealis nimirum, quam etiam indicat Hieronymus.

preſſe emundationem totius hominis ab immunditia totius culpæ originalis, ſicut ablutio baptiſmalis. Secundo quantum ad efficaciam: quia non tam abundans gratia ad operandum, & reprimendum fomitem in circumciſione dabatur ſicut in baptiſmo. Tertio quantum ad utilitatem: quia non erat eius utilitas ita communis ſicut baptiſmi, cum haberet determinatum populum, determinatum ſexum, & determinatum tempus, quod in baptiſmo non accidit: & ideo adveniente tempore plenitudinis debuit ceſſare, baptiſmo ſubſtituto.

Ad primum ergo dicendum, quod æternum hic accipitur pro ſæculo; quod habet quidem finem, ſed non eſt determinatus nobis. Vel etiam dicendum, quod circumciſio corporalis potuit eſſe in fœdus æternum quantum ad ſuum ſignificatum, & quantum ad id quod ei ſuccedit; ſicut etiam fides poteſt dici ſemper manere ratione viſionis, quæ ei ſuccedit in patria.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis cum lege non inceperit circumciſio, tamen propter legem incepit, quaſi legis præparatorium: & ideo ceſſante lege ceſſare debuit.

Ad tertium dicendum, quod principalis ſignificatio ad quam circumciſio inſtituta eſt, eſt ablatio originalis culpæ, quia ſacramentalis ſignificatio refertur ad effectum. Hoc autem non ſemper faciendum erat per circumciſionem: & ideo non oportebat quod circumciſio ſemper remaneret. Alia autem ſignificatio eſt ex conſequenti, & ſecundum illam non oportet accipi iudicium de duratione circumciſionis. Thurificationis autem ſignificatio numquam fuit ad ſignificandum aliquid ut effectum eius: & ideo non eſt ſimilis ratio.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod triplex erat præcipua ratio ceſſationis legalium. Una eſt, quia lex inſtituta fuit ad ſignificandum gratiam novi teſtamenti, quæ per Chriſtum facta eſt: & ideo veniente Chriſto ceſſare debuerunt, ſicut veniente corpore ceſſat umbra: & hanc cauſam tangit Apoſtolus Hebr. x. 1. *Umbram habens lex futurorum bonorum*. Alia ratio eſt ex imperfectione: quia in legalibus gratia non conferebatur quantam oportebat in novo teſtamento dari. Sicut enim virtus naturalis rei naturali proportionatur, ita virtus ſacramentalis ſacramento: unde oportuit alia ſacramenta inſtitui, in quibus amplior gratia conferretur: & hanc cauſam tangit Apoſtolus Heb. vii. 18. *Reprobatio quidem fit prioris mandati propter infirmitatem, & inutilitatem*. Tertia accipitur ex parte eorum quibus lex data eſt, qui erant parvuli; & ideo erant paulatim a priſtina conſuetudine idolatriæ abſtrahendi, ut ſic eis concederetur eadem Deo offerre quæ prius idolis obtulerunt, vel offerri viderant, ſicut Rabbi Moyſes dicit. Sed poſtmodum quando ad perfectam ætatem humanum genus pervenit, debuit ab his obſervantiis liber eſſe. Et hanc cauſam tangit Apoſtolus Gal. iii. & iv. & Petrus Act. xv. oſtendens illa legalia in onus populo rudi impoſita eſſe.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus in hoc legem implevit quod moralibus præceptis conſilia appoſuit, & præcepta magis elucidavit; ſed figuris cæremonialium veritatem appoſuit, & ea in ſeipſo ſuſcepit (a).

Ad ſecundum dicendum, quod non ex mutabilitate præcipientis, ſed ex prudenti diſpenſatione contingit quod diverſa præcepta diverſis temporibus accommoda proponit, ſicut eſt in propoſito.

Ad tertium dicendum, quod Dominus ipſo facto revocavit, adimplens in ſe quod in figura præceperat obſervandum: & ideo in ſua paſſione dixit: *Conſummatum eſt* Ioan. xix. 30.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod hæc quæſtio videtur habere difficultatem ex quibuſdam contrarietatibus quæ ſuper hoc inveniuntur tam in canone, quam in dictis ſanctorum. Quandoque enim inveniuntur obſervata legalia tempore gratiæ, quandoque autem prohibita: & de hoc etiam Petrus a Paulo redargutus videtur Gal. ii. Et ideo ſuper hoc Hieronymus, & Auguſtinus diverſa ſenſiſſe videntur. Volebat enim Hieronymus quod legalia ſtatim poſt paſſionem Chriſti quantum ad hos ad quos gratia novi teſtamenti manifeſte divulgata erat, fuerunt mortifera; ſed Apoſtolos quadam pia diſpenſatione his uſos fuiſſe ad vitandum ſcandalum Iudæorum: & ideo Petrus iudaizans non peccavit, diſpenſatorie id faciens, ſecundum quod etiam dicitur I. Corinth. ix. 22. *Omnibus omnia factus ſum*: & ſimiliter Paulus diſpenſatorie eum redarguit, ne gentiles exemplo Petri, quorum ipſe

(a) *Nicolai ſuppler* obſervanda.

ipſe Apoſtolus erat, veteris legis ſacramenta quaſi neceſſaria quærerent: quia & ipſe invenitur eadem pia ſimulatione ſervaſſe; & ſic uterque excuſatur & Petrus a culpa, & Paulus a procaci reprehenſione. Sed quia non videtur conveniens quod Apoſtoli aliquid contra veritatem doctrinæ feciſſent ad vitandum ſcandalum Iudæorum, nec iterum videtur conveniens quod Paulus in Epiſtola ad Galatas aliquid ſimulate diceret, ubi dicit Petrum reprehenſibilem fuiſſe: ideo Auguſtinus aliter dicit (epiſt. xix. ad Hieron.): & melius, quod ante Chriſti paſſionem legalia fuerunt obſervanda ex neceſſitate divinæ iuſſionis, & habuerunt adhuc effectum; ſed poſt Chriſti paſſionem ante divulgationem Evangelii obſervari poterant à Iudæis ad fidem converſis, non ſpem in ipſis ponentibus, quaſi alicuius virtutis eſſent, aut quaſi ſine eis gratia Chriſti non ſufficeret ad ſalutem; ſed ne omnino videretur lex vetus reprobanda, ſi ſtatim quaſi idolatria fugeretur: & ideo hoc modo erat mater ſynagoga deducenda ad tumulum cum honore. Sed poſt divulgationem Evangelii non ſolum non ſunt ſalutifera, ſed mortifera. Medio ergo tempore Petrus, & Paulus, & alii Apoſtoli legalia obſervabant non ſimulatorie, ſed vere. Petrus tamen incaute ſe habuit in obſervatione legalium, nimis condeſcendens Iudæis illis qui legalia obſervanda eſſe dicebant, ita ut aliqui eius exemplo inducerentur ad ea obſervanda quaſi neceſſaria: & ideo vere reprehenſibilis erat, & aliquam levem incurrit culpam; & Paulus vere, & non diſpenſative ipſum reprehendit.

Et per hoc patet ſolutio ad primum, & ſecundum: quia ante Chriſti paſſionem, quando Chriſtus ea ſervavit, non erant mortua, nec mortifera, ſed ſalutifera; tempore vero Apoſtolorum ante divulgationem Evangelii erant quidem mortua, quaſi nullius exiſtentia utilitatis, ſed non mortifera.

Ad tertium dicendum, quod una circumſtantia mutata facit actum bonum in genere, vel malum: & ideo legalia, quæ abſque conſideratione alicuius temporis ſunt indifferentia, ſuo tempore facta fuerunt bona, tempore autem non ſuo obſervata, ſunt facta mala: & ideo bona intentione fieri (a) non poſſunt bene.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod circa hoc tres ſunt opiniones.

Una opinio dixit, quod ad litteram intelligendum eſt illud præceptum quod legitur in Actibus, & eius obligatio uſque nunc manet. Sed hoc manifeſte contrariatur dictis Pauli, qui dixit nihil eſſe commune, ideſt immundum, per Chriſtum, niſi ei qui æſtimat aliquid eſſe commune: Rom. xiv. & iterum eſt contra rationem: quia cum hoc præceptum non ſit morale, quia naturalis ratio illud non dictat, oportet quod ſit cæremoniale: & ideo eius obligatio non manet magis quam aliorum.

Et ideo alii dixerunt, quod non eſt intelligendum ad litteram de ſanguine animalis, & ſuffocato animali, ſed de effuſione ſanguinis, quæ fit per homicidium, & de ſuffocatione pauperum. Sed hoc non poteſt ſtare: quia Hieronymus Ezech. xviii. poſt illam expoſitionem myſticam, expoſitionem ponit litteralem, quam dicit Apoſtolos etiam intendiſſe.

Et ideo alii dicunt, quod epiſtola Apoſtolorum non erat præceptoria quantum ad hoc quod abſtinerent ſe (b) ab immolatitiis, & ſanguine, & ſuffocato; ſed erat quædam proviſio ad conſervandam pacem, & communem vitam Gentilium, & Iudæorum fidelium: & ideo fornicationem prohibuerunt quaſi per ſe malum, quod apud Gentiles non reputabatur pro peccato. (c) Immolatitium autem prohibuerunt quaſi illud quod poſſet ſuſpicionem idolatriæ adhuc retentæ generare de Gentilibus in cordibus Iudæorum: ſanguinem autem ſuffocatum ſicut quod Iudæi abominabantur propter diſſuetudinem: ſicut etiam uſque hodie ſi aliquis ſocialiter vult alii convivere, oportet quod abſtineat ab his quæ alter abominatur.

Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod dicuntur eſſe neceſſaria quantum ad ſenſum myſticum prætactum, vel quantum ad obſervandum communitatem vitæ inter Iudæos & Gentiles.

Ad tertium dicendum, quod Paulus non revocavit, ſed expoſuit Apoſtolorum intentionem, ſicut qui præſens fuerat quando ſententia data erat. Unde dicitur I. Corinth. viii. 1. (d) *De his autem quæ idolis immolantur, non omnes habemus ſcientiam:*

(a) *Al.* non poſſunt eſſe. (b) *Al.* ab idolaticiis, & ſanguine ſuffocato. (c) *Al.* Idolaticium.
(d) Vulgata. *De iis autem quæ idolis ſacrificantur ſcimus quia omnes ſcientiam habemus.*

Digitized by Google

tiam: quia non omnes intelligebant qualiter eſſent prohibita.

ARTICULUS VI.

Utrum ſola fides valeret parvulis ad remiſſionem originalis peccati.

1. AD ſextum ſic proceditur. Videtur quod ante circumciſionem non valebat ad remiſſionem originalis peccati pro parvulis ſola fides. Efficacior enim eſt caritas quam fides. Sed caritas aliena numquam ſufficit ad meritum. Ergo nec fides ad iuſtificationem.

2. Præterea. Si fides aliena valebat, ergo eadem ratione etiam infidelitas nocebat; & ita ex peccato actuali parentum puer puniretur; quod eſt inconveniens.

3. Præterea. Fides non magis iuvat alium quam habentem. Sed illi qui habebant fidem, non ſemper iuvabantur a fide: quia poterat eſſe quod haberent fidem informem. Ergo nec puero valebat fides parentum ad delendum originale peccatum.

Sed contra eſt quod dicit Gregorius in littera.

Præterea. Peccatum quod ex altero contrahitur, ex altero poteſt habere medicinam. Sed peccatum originale parvuli ex altero contrahebatur. Ergo poterat ex fide aliena ab ipſo mundari.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod fides non ſuffecerit ſine aliquo exteriori ſigno. Dicit enim Auguſtinus contra Fauſtum (Lib. XIX. cap. XI.) quod in nullum nomen religionis, ſive verum, ſive falſum, poterant homines ſine aliquo ſigno viſibili adunari. Sed per illud quo originale deletur, homines in religionem veræ fidei adunantur: quia oportet huiuſmodi remedium eſſe intrantium. Ergo oportebat quod fieret aliquo viſibili ſigno.

2. Præterea. Actus mentis poteſt ſe extendere ad natos, & non natos, (*a*) ſed conceptos, æqualiter. Si ergo fides ſine exteriori ſigno ſufficiebat ad deletionem originalis, videtur quod poterant etiam nondum nati ab originali peccato per fidem mundari.

3. Præterea. Modo non valet fides ad ſalutem ſine aliquo ſigno exteriori. Si ergo tunc valuiſſet, videtur quod fuiſſet maioris efficaciæ quam modo.

Sed contra eſt, quia ſecundum hoc non eſſet differentia inter parvulos & adultos; quam tamen Gregorius aſſignat (Lib. IV. Moral. cap. II.)

Præterea. Omnia ſacramenta illius temporis habebant totam efficaciam ſuam ex fide. Ergo tantum faciebat fides ſine exteriori ſigno, quantum cum eo; & ita exteriora ſigna non requirebantur, ut videtur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod in adultis non requireretur ſacrificium, vel aliud huiuſmodi. Non minus enim valet alicui fides propria quam alteri fides aliena. Sed pueris ſufficiebat fides aliena ſine exteriori ſigno, ut probatum eſt. Ergo & adultis.

2. Præterea. Hugo de ſancto Victore dicit (Lib. I. de ſacram. part. XI. cap. III. IV. & V.) quod nullus obligabatur ad ſacramenta illius temporis, ſed voto celebrabantur. Sed quod eſt huiuſmodi, non eſt de neceſſitate ſalutis. Ergo abſque ſacrificiis poterat emundari ab originali.

Sed contra eſt quod Gregorius in littera dicit, quod pro parvulis ſola fides, pro adultis ſacrificia, & oblationes (*b*) valebant.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum, quod peccatum originale eſt peccatum naturæ: natura autem reparari non poterat niſi per Chriſtum: & ideo numquam poterat remitti peccatum originale alicuius niſi facta relatione, & quadam continuatione illius qui curari debebat, ad Chriſtum, quod per fidem fiebat: & ideo fides Mediatoris ſemper fuit efficax ad curandum ab originali: in illis quidem qui uſum liberi arbitrii habebant, propria; in aliis vero aliena, ut nec eis omnino deeſſet divinum remedium.

Ad primum ergo dicendum, quod fides in cognitione eſt, caritas autem in affectione. Affectio autem eſt eius quod eſt ſibi bonum; ſed cognitio eſt eius quod eſt verum ſimpliciter: & ideo fides poterat magis reſpicere Mediatorem, prout erat cauſa ſalutis alteri, quam caritas: & propter hoc magis iuſtificatio quæ fit in ſacramentis, attribuitur fidei quam caritati.

Ad ſecundum dicendum, quod fides aliena

(a) *Al.* Sed conceptis æqualiter. (b) *Al. deeſt* valebant.

Digitized by Google

liena non iuvabat inquantum erat actus perſonæ, ſed ex parte illa qua reſpiciebat obiectum ſuum, ſcilicet Chriſtum, quod erat medicina totius naturæ; in quo habebat quamdam ſimilitudinem cum ſacramentis noſtris, inquantum iuſtificabat ex obiecto, quaſi ex opere operato, non autem ex opere operante.

Et per hoc patet ſolutio ad tertium: quia formatio, & informitas fidei ſunt conditiones eius ex parte operantis, non autem ex parte obiecti: & ideo informitas fidei in parente non impediebat effectum ſalutis in filio; impediebat autem in ipſo, quia informitas illa proveniebat ex aliquo quod erat contrarium ſaluti, ſcilicet ex peccato mortali.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod non ſufficiebat fides ſine proteſtatione fidei facta per aliquod exterius ſignum: & erat differentia inter parvulos & adultos quantum ad hoc tantum quod parvulis ſufficiebat fides aliena cum exteriori ſigno ab aliis facto, ſed adultis fides propria cum ſigno ab eis facto.

Sed quia hoc non videtur conſonare cum verbis Gregorii in littera poſitis, ideo alii probabilius dicunt, quod parvulis ſufficiebat ſola fides ſine omni exteriori ſigno; non autem habitus fidei ſolum, ſed motus eius relatus ad ſalutem pueri in vi cuiuſdam profeſſionis interioris fidei, quicumque eſſet ille qui quoquo modo profeſſionem fidei ſuæ ad puerum ſuum referret; magis tamen pertinebat hoc ad parentes, qui pueri curam habere debebant, & per quos originale contraxerat.

Ad primum ergo dicendum ſecundum hoc, quod illud per quod homines tempore legis naturæ in veram religionem congregabantur, non habebat virtutem niſi ex fide: & ideo non erat neceſſitatis, ſed pro voto celebrabatur, ut unus alii innoteſceret.

Ad ſecundum dicendum, quod puer adhuc in utero matris exiſtens, quantum ad humanam cognitionem pertinet, non habet eſſe diſtinctum a matre; & ideo per actum hominis conſequi non poteſt nec nunc ut mundetur ab originali per baptiſmum, nec tunc ut mundaretur per fidem parentum: ſed divinitus mundari poteſt, ſicut de ſanctificatis in utero apparet.

Ad tertium dicendum, quod fidei efficacia non eſt diminuta, cum omnia ſacramenta ex fide efficaciam habeant; ſed eſt ei aliquid adiunctum quod neceſſe eſt obſervari: ſicut non eſt minoris efficaciæ lex moris in religioſo quam in ſæculari; quamvis præcepta moralia ſufficiant ad ſalutem in ſæculari, ſed in religioſo requiruntur conſilia, ad quæ ſe ex voto obligavit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod illa ſacramenta legis naturæ non erant ex præcepto divino obligaotia, ſed ex voto celebrabantur, ſecundum quod unicuique dictabat ſua mens, ut fidem ſuam aliis exteriori ſigno profiteretur ad honorem Dei, ſecundum quod habitus caritatis inclinabat ad exteriores actus: & ſic dicimus de caritate, quod ſufficit motus interior; quando autem tempus habet operandi, requiruntur etiam exteriores actus. Ita etiam quantum ad adultos in lege naturæ ſufficiebat ſola fides, cum etiam modo ſufficiat ei qui non ex contemptu ſacramenta dimittit; ſed ipſa fides, quando tempus habebatur, inſtigabat ut ſe aliquibus ſignis exterioribus demonſtraret. Quando autem illa ſigna adhibebantur, non erat efficacia remiſſionis culpæ ex illis exterioribus, ſed ex interiori fide: & ſic intelligenda ſunt verba Gregorii.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

EXPOSITIO SECUNDAE PARTIS TEXTUS.

In *ſinu Abrahæ*. Sinus Abrahæ dicitur limbus patrum, in quo diſtincti erant ſancti ab aliis: & quia Abraham primus ab infidelibus loco, & ritu ſe ſeparaſſe legitur, ideo dicitur Abrahæ ſinus.

Lapideo cultro. Intelligendum eſt non ſemper, ſed in quibuſdam notabilibus circumciſionibus, ſicut legitur Exod. IV. & Ioſue V.

In carne vero præputii ideo iuſſa eſt fieri circumciſio, quia in remedium inſtituta eſt originalis peccati. Caro præputii dicitur (a) pellicula contegens carnem: quia in ipſa carne, ubi concupiſcentia magis eſt, non poterat abſciſſio fieri ſine periculo.

Tamen ſub lege, ingruente neceſſitate mortis,

a) *Al. additur* hæc.

Digitized by Google

tis, ante octavum diem circumcidebant ſine peccato filios. Magiſter hic loquitur ſecundum opinionem ſuam; tamen alia opinio quæ ſupra poſita eſt, videtur eſſe magis probabilis.

DISTINCTIO II.

De ſacramentis novæ legis.

IAm ad ſacramenta novæ legis accedamus, quæ ſunt baptiſmus, confirmatio, panis benedictio, ideſt euchariſtia, pœnitentia, unctio extrema, ordo, coniugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem conferunt, ut baptiſmus; alia in remedium tantum ſunt, ut coniugium; alia gratia, & virtute nos fulciunt, ut euchariſtia, & ordo.

Quare mox poſt hominis caſum non fuerint inſtituta.

SI vero quæritur, quare non fuerint hæc ſacramenta inſtituta mox poſt hominis lapſum, cum in his ſit iuſtitia, & ſalus: dicimus, ante adventum Chriſti, qui gratiam attulit, gratiæ ſacramenta non fuiſſe danda, quæ ex ipſius morte, & paſſione virtutem ſortita ſunt. Chriſtus autem venire noluit, antequam homo de lege naturali, & ſcripta convinceretur, quod neutra iuvare poſſet.

Quod ſacramentum coniugii fuit ante peccatum.

FUit tamen coniugium ante peccatum inſtitutum, non utique propter remedium, ſed ad ſacramentum, & ad officium; poſt peccatum vero fuit remedium contra carnalis concupiſcentiæ corruptelam: de quo ſuo loco tractabimus.

De baptiſmo.

NUnc vero de baptiſmi ſacramento videamus, quod inter novæ gratiæ ſacramenta primum eſt. Baptiſmum Chriſti Ioannes ſuo baptiſmo prænuntiavit, qui primus baptizaſſe legitur; ſed in aqua non in ſpiritu, ſicut ipſe ait (Ioan. 1. 26.) „ Ego baptizo vos in aqua, “ ideſt in pœnitentiam. Sola enim corpora abluebat, a peccatis vero non mundabat. Baptiſmus Ioannis erat in pœnitentiam, non in remiſſionem; baptiſmus vero Chriſti in remiſſionem: quia Ioannes baptizans homines ad pœnitentiam vocabat, & quos baptizabat, pœnitere docebat, ſecundum illud (Marc. 1. 5.) „ Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes „ peccata ſua. “ Sed in baptiſmo Ioannis non dabatur peccatorum remiſſio, quæ data eſt in Chriſti baptiſmo.

Quid utilitatis habebat baptiſmus Ioannis.

AD quid ergo utilis erat baptiſmus Ioannis? Quia homines uſu baptizandi præparabat ad baptiſmum Chriſti. Sed quærirur, quare dictus eſt baptiſmus Ioannis, ſicut Veritas dicit (Matth. xxi. 25.) „ Baptiſmus Ioannis unde eſt? “ Quia ibi Ioannis operatio tantum viſibilis erat exterius lavantis, non inviſibilis gratia Dei operantis interius. Sed tamen & illa Ioannis operatio a Deo erat, & baptiſmus ille a Deo erat, non ab homine. Sed hominis dictus eſt, quia nihil gerebatur quod non ageret homo. Si vero quæritur, an ſacramentum fuerit, ſatis poteſt concedi ex eo ſenſu quo legalia ſigna dicuntur ſacramenta. Significabat enim baptiſmus Ioannis rem ſacram, ſcilicet baptiſmum Chriſti, qui non tantum eſt pœnitentiæ, ſed & remiſſionis peccatorum.

De

Digitized by Google

De forma baptiſmi Ioannis, & de baptizatis ab eo.

HIc conſiderandum eſt, ſi baptizati a Ioanne, iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, & qua forma verborum uſus ſit Ioannes. Illi qui baptizati ſunt a Ioanne, neſcientes Spiritum ſanctum eſſe, ac ſpem ponentes in illius baptiſmo, poſtea baptizati ſunt baptiſmo Chriſti. Baptiſmus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Unde Hieronymus ſuper Ioelem (cap. II. circa finem.) „ Qui „ dicit ſe in Chriſtum credere, non credens in Spiritum ſanctum, perfectæ fidei „ oculos non habebit. “ Unde baptizati a Ioanne in nomine venturi, ideſt Domini Ieſu, quia dixerunt (Act. XIX. 2.) „ Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, au- „ divimus: “ iterum baptizabantur; immo verum baptiſma accipiebant. Illi vero qui ſpem non poſuerunt in baptiſmo Ioannis, & Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum credebant, non baptizati fuerunt, ſed impoſitione manuum ab Apoſtolis ſuper eos facta Spiritum ſanctum receperunt. Alii vero qui non ita credebant, baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, ut prædictum eſt. Unde Hieronymus (in epiſtola LXXXIII. ad Oceanum de unius uxori viro.) „ Qui Spiritum ſanctum neſciebant, „ cum baptiſmum a Ioanne ceperunt, iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, ut „ prædictum eſt, ne quis ex Iudæis, vel Gentibus putaret aquam ſine Spiritu ſan- „ cto ad ſalutem poſſe ſufficere. “ De hoc etiam Ambroſius in Libro I. de Spiritu ſancto (cap. III.) ait: „ Quidam negaverunt ſe ſcire Spiritum ſanctum, cum „ baptizatos ſe dicerent baptiſmo Ioannis, qui in advenientis Ieſu, non in ſuo ba- „ ptizavit nomine. “ Iſti ergo quia nec in Chriſti nomine, nec cum fide Spiritus ſancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptiſmi ſacramentum. Baptizati ſunt ergo in nomine Chriſti; nec iteratum eſt in his baptiſma, ſed innovatum.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de ſacramentis in communi, hic deſcendit ad ſacramenta novæ legis, de quibus principaliter intendit: & dividitur in partes duas. In prima determinat de quibuſdam quæ præexiguntur ad ſacramenta novæ legis; in ſecunda proſequitur de eis III. diſt. ibi, *Poſt hoc videndum eſt quid ſit baptiſmus*. Prima dividitur in duas. In prima determinat quædam quæ præexiguntur ad ſacramenta novæ legis ordine doctrinæ. In ſecunda determinat de baptiſmo Ioannis, quod præexigebatur ad ea ut diſpoſitio, ſive præparatio, ibi, *Nunc autem de baptiſmi ſacramento videamus*. Circa primum duo facit. Primo ponit diſtinctionem ſacramentorum novæ legis & quantum ad numerum, & quantum ad effectum. Secundo ponit eorum inſtitutionem, ibi, *Si vero quæratur &c.* Ubi primo ponit communem ſacramentorum novæ legis inſtitutionem. Secundo excipit matrimonium quantum ad aliquid, ibi, *Fuit tamen coniugium ante peccatum inſtitutum*.

Nunc autem de baptiſmi ſacramento videamus. Hic determinat de baptiſmo Ioannis, & circa hoc duo facit. Primo determinat de ipſo baptiſmo ſecundum ſe; ſecundo de eo quantum ad ſuſcipientes, ibi, *Hic conſiderandum eſt &c.* Circa primum duo facit. Primo oſtendit differentiam baptiſmi Ioannis ad baptiſmum Chriſti; ſecundo oſtendit quaſdam conditiones baptiſmi Ioannis: & primo utilitatem, ibi, *Ad quid ergo utilis erat baptiſmus Ioannis?* ſecundo nomen, ibi, *Sed quæritur quare dictus eſt baptiſmus Ioannis*; tertio genus, ibi, *Si vero quæritur an ſacramentum fuerit, ſatis poteſt concedi &c.*

QUAESTIO I.

HIc eſt duplex quæſtio. Primo de ſacramentis novæ legis in generali. Secundo de baptiſmo Ioannis.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. De diffinitione ſacramentorum quantum ad effectum.

Secundo. De diſtinctione eorum quantum ad numerum.

Tertio. De ordine ipſorum.

Quarto. De inſtitutione eorum.

ARTICULUS I.

Utrum omnia ſacramenta contra aliquem animæ defectum ſint inſtituta.

III. P. quæſt. lxv. *art.* 1. *in corp.*

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod non omnia ſacramenta ſint inſtituta in remedium contra aliquem animæ defectum. Sacramentum enim a ſanctitate dicitur. Sed ſanctitas non ſemper importat remedium contra defectum, ſed etiam confirmationem in bono. Ergo non omne ſacramentum eſt ad remedium inſtitutum.

2. Præterea. Omne remedium contra aliquem defectum ad purgationem pertinet. Sed Dionyſius (de eccleſ. Hier. part. 1. cap. v.) diſtinguit ſacramenta quæ pertinent ad perfectionem, ſcilicet confirmationem, & euchariſtiam, ab illis quæ pertinent ad purgationem, ſicut eſt baptiſmus. Ergo non omne ſacramentum eſt ad remedium.

3. Præterea. Hoc videtur ex diffinitione quam Magiſter ponit in littera. Quibuſdam enim attribuit remedium conferre, & gratiam, ſicut baptiſmo; quibuſdam gratiam tantum, ſicut confirmationi, & ordini; matrimonio autem remedii collationem tantum. Ergo non omne ſacramentum eſt ad remedium inſtitutum.

Sed contra eſt quod Hugo de S. Victore dicit (Lib. I. de ſacram. part. IX. cap. III. & IV.) quod ſacramenta ſunt vaſa medicinalia. Sed omnis medicina eſt in remedium alicuius morbi. Ergo & omne ſacramentum eſt in remedium alicuius defectus ſpiritualis.

Præterea. Sacramenta, ut dictum eſt (diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 1.) habent efficaciam a paſſione Chriſti. Sed paſſio Chriſti directe ordinatur ad tollendos defectus noſtros. Ergo & ſacramenta in remedium ordinata ſunt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod aliquod ſacramentum ſit tantum in remedium, ſcilicet matrimonium. Solus enim conſenſus mutuus matrimonium facit. Sed conſenſus non poteſt eſſe cauſa gratiæ, quia gratia non eſt ex actibus noſtris. Ergo in matrimonio gratia non confertur; & ſic eſt in remedium tantum.

2. Præterea. Secundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. IX. cap. II.) ſacramenta ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continent. Sed ſanctificatio quæ fit per miniſtros Eccleſiæ, non eſt de eſſentia matrimonii quantum ad ſacramenti neceſſitatem, ſed ſolum eſt de ſolemnitate ipſius. Ergo non confertur ibi gratia; & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Hoc Magiſter expreſſe in littera dicit.

Sed contra. Diffinitio generis debet omnibus ſpeciebus convenire. Sed in diffinitione ſacramenti novæ legis ponitur: *Ut cauſa gratiæ exiſtat*. Ergo convenit matrimonio; & ſic non eſt tantum in remedium.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſacramenta non ſint in remedium contra pœnam, ſed ſolum contra culpam. Sacramenta enim efficaciam habent ex hoc quod gratiam continent. Sed gratia non opponitur pœnæ, ſed culpæ. Ergo ſacramenta non ordinantur in remedium contra pœnam.

2. Præterea. Sapientis medici eſt per cauſam curare effectum. Sed cauſa pœnæ eſt culpa. Ergo cum Chriſtus ſit ſapientiſſimus medicus, non inſtituit aliqua ſacramenta ad curandum pœnam, niſi ea quæ curant & culpam.

Sed contra. Extrema unctio contra infirmitatem videtur ordinari, ut patet Iac. ult. Sed infirmitas pœna eſt. Cum ergo extrema unctio ſit ſacramentum, aliquod ſacramentum ordinabitur contra pœnam, & non tantum contra culpam.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod aliquod ſacramentum ordinetur contra culpam venialem. Quædam enim ſacramenta ſunt nociva, niſi depoſito mortali accipiantur, ſicut patet de euchariſtia, & de ordine. Sed dantur in remedium alicuius culpæ. Ergo dantur contra venialem.

2. Præterea. Medicina ſpiritualis magis debet apponi contra culpam quam contra pœnam. Sed peccatum veniale culpa aliqua eſt. Cum ergo aliqua ſacramenta ordinentur contra pœnam, multo fortius videtur quod aliquod poſſit ordinari contra culpam venialem.

Sed contra. Pœnitentia ordinatur contra mortale, & veniale peccatum; quod patet per Magiſtrum, qui infra (diſt. VI.) deter-

terminat de pœnitentia veoialium, & Auguſtinus in Lib. de pœniteotia. * Sed pœnitentia ſufficit contra mortale, nec aliud ſacramentum contra mortale ordinatur. Ergo multo magis ſufficit contra veniale, nec oportet aliquod ſacramentum ſpeciale contra veniale ordinari.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quandocumque ad perfectionem alicuius rei oportet aliquid apponere ultra id quod requirit ordo illius naturæ ſecundum ſe conſideratæ, hoc accidit ad ſubveniendum alicui defectui illios rei; ſic nt quando ad ſuſtentationem corporis non ſufficit cibum miniſtrare, niſi addantur aliqua digeſtiva, ſignum eſt defectus io virture digerente. Ex ordine autem humanę naturæ nihil aliud requiritur ad eius perfectionem ſpiritualem, niſi Deus influens, & gratia, & virtutes influxæ. Unde cum aliquæ res corporales adhibentur ad hominis ſanctificationem, ex quibus ſecundum ordinem naturæ ſanctificatio hominis non dependet, ſignum eſt quod hoc ſit ad ſubveniendum alicui defectui ipſius: & ideo cum hoc inveniatur in omnibus ſacramentis, omnia ſacrameota in remedium alicuius ſpiritoalis defectus inſtituta ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hoc ipſo quod ad ſanctitatem homo perducitur per ea quæ naturæ ſecundum ſe conſideratæ ordo non requirit, ſignum eſt quod alicui defectui remedium adhibetur. Unde quamvis ſacramenta ex ratione ſanctificationis noo habeaot quod ſint in remedium, habent tameo hoc ex officio, ſive ex modo ſanctificandi.

Ad ſecundum dicendum, quod defectus ſpiritualis dupliciter cootingit, ſicut & corporalis. Uno modo ex poſitione contrarii, ſicut quando corpus eſt ægrum, & quando in anima eſt peccatum. Alio modo ex ſubtractione eius quod ad perfectionem neceſſarium erat vel corporis, vel animæ; ſicut quando corpus eſt debile ad exerceuda corporalia opera, & ſimiliter quando ſpiritus ad exequenda ſpiritualia. Remedia ergo qua dantur contra primum defectum, aliquid realiter tollunt, & ideo purgationis rationem habent. Remedia autem quæ ſunt contra defectum ſecundum, oon tollunt aliquid ſecundum rem, ſed ſolum aliquid adiiciuot ad perfectionem: & ideo talia remedia oon dicuotur purgare, ſed perficere. Et hæc eadem ſunt quæ Magiſter dicit nos gratia, & virtote fulcire, inquantum perfectiva ſunt; nihilominus tamen in remedium alicuius defectus ſunt.

Unde patet ſolutio ad tertium.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod circa hoc ſunt duæ opiniones.

Una eſt quod in matrimonio gratia aliqua non confertur; ſed tantummodo ſit in remedium contra coocupiſcentiam. Hoc autem non videtur convenienter dictum: quia aut intelligitur eſſe in remedium concupiſcentiæ, quaſi concupiſcentiam reprimens, quod ſine gratia eſſe non poteſt: aut quaſi coocupiſcentiæ io parte ſatisfaciens, quod quidem facit ex ipſa natura actus, non intellecta etiam ratione ſacramenti: & præterea concupiſcentia non reprimitur per hoc quod ei ſatisſit, ſed magis augetur, ut Philoſophus dicit in III. Ethic. (cap. ult.) aut ioquantum excuſat coocupiſcentiæ actum, quod ſine matrimonio deformis eſſet; & hoc quidem facit per bona matrimonii, quæ ei cooveniunt etiam inquantum eſt in officium, & ratione ſuæ ſanctificationis, cum qua communicat cum ſacramentis veteris legis; & ita per hoc non haberet aliquid præ illis, ut cum ſacramentis novæ legis computari debeat.

Et propter hoc alii dicunt, quod matrimonium conſideratur in triplici ſtatu. Primo ante peccatum, & tunc erat taotum in officium. Secundo ſub lege, ubi ex ipſa ſanctificatione ſua excuſabilem reddebat matrimonii actum, qui abſque hoc turpis fuiſſet. Tertio ſub ſtatu gratiæ, ubi ulterius gratiam confert ad concupiſcentiam reprimendam, ut ſcilicet unuſquiſque (*a*) poſſideat vas ſuum in honorem, & non in contumeliam, ſicut & gentes quæ (*b*) ignorant Deum. I. Theſſal. IV. & Tob. VI. dicitur, quod in illis qui in timore Dei uxores accipiunt, & amore filiorum ad cultum Dei magis quam amore libidinis,

(a) *Al.* poſſideret, (b) *Al.* ignorabant.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Sive *de utilitate pœnitentiæ*, ut inſcribitur modo, ideſt Lib. L. homiliarum hom. XXVII. cap. II. … Idem colligi poteſt ex hom. I.

dinis, dæmon poteſtatem non habent.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut res corporales quæ ſunt in aliis ſacramentis, non habent ut propria virtute gratiam conferre poſſint, ſed ex inſtitutione divina; ita etiam eſt de illis quæ matrimonium cauſant, quæ ex ipſa inſtitutione divina habent quod ad gratiam inſtrumentaliter diſponant, niſi ſit defectus ex parte noſtra.

Ad ſecundum dicendum, quod quædam ſacramenta ſunt ad quorum efficaciam præexigitur ſanctificatio materiæ, ut patet in confirmatione, vel extrema unctione; quædam vero non præexigunt prædictam ſanctificationem, ſicut patet in baptiſmo. Unde benedictio materiæ quæ fit a miniſtro, non eſt de neceſſitate, ſed de ſolemnitate ſacramenti: & ſimiliter eſt etiam de matrimonio.

Ad tertium dicendum, quod unumquodque denominatur ab eo ad quod eſt. Gratia autem quæ in matrimonio confertur, ſecundum quod eſt ſacramentum Eccleſiæ in fide Chriſti celebratum, ordinatur directe ad reprimendum concupiſcentiam, quæ concurrit ad actum matrimonii: & ideo Magiſter dicit, quod matrimonium eſt tantum in remedium; ſed hoc eſt per gratiam quæ in eo confertur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod duplex eſt pœna peccati. Quædam quæ pro peccato infligitur, ſicut pœna inferni, & flagella quibus a Deo temporaliter punimur; quædam ex ipſo peccato conſequens immediate, & per conſequens ad peccatum ordinans, ſicut eſt debilitatio naturæ ad reſiſtendum peccato, & huiuſmodi. Contra primam ergo pœnam non datur ſacramentum in remedium directe, ſed ex conſequenti, ut ſcilicet curata cauſa, ſcilicet peccato, ceſſet effectus, ſcilicet pœna; ſed contra ſecundam pœnam datur directe aliquod ſacramentum, illa ſcilicet quæ in remedium ſunt contra defectum contingentem ex ſubtractione neceſſarii, non ex poſitione contrarii.

Ad primum ergo dicendum, quod pœnæ contra quas dictum eſt ſacramentum ordinari, etiam ad gratiam contrarietatem habent: quia ex ſubtractione contingunt, & in contrarium gratiæ ordinant.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut eſt in medicina corporali, quod curato morbo adhuc remanent aliquæ reliquiæ morbi ex morbo cauſatæ, contra quas oportet ſpecialia medicamenta dari; ita etiam eſt in medicina ſpirituali: & propter hoc contra prædictas pœnas oportet eſſe aliqua ſacramenta.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio.

Quidam enim dicunt, aliqua ſacramenta in remedium venialis dari, ſicut euchariſtiam, & extremam unctionem. Sed hoc non videtur convenienter dictum: quia pœnitentia purgativa eſt univerſaliter omnis peccati actualis, mortalis, & venialis: unde ad hoc non oportebat aliquod ſacramentum inſtitui. Et præterea etiam non exiſtentibus venialibus, adhuc neceſſitas illorum ſacramentorum eſſet ad conſummandum in bonum, ſecundum doctrinam Dionyſii (ubi ſupra.)

Et ideo aliter dicendum, quod contra veniale non ordinatur aliquod ſacramentum ad curationem ipſius principaliter inſtitutum, quamvis ex conſequenti multa ſacramenta contra venialia valeant. Veniale enim & culpa eſt, & diſpoſitio ad culpam, imperfectam tamen rationem habens culpæ, ita quod gratiam non excludit. Et ideo inquantum culpa eſt, poteſt tolli per omnia ſacramenta quæ contra culpam tollendam ordinantur; inquantum vero eſt diſpoſitio ad culpam, ex ablata mortali culpa remanens, poteſt tolli etiam per ſacramenta illa quæ contra pœnam ex culpa relictam, & ad culpam inclinantem ordinantur.

Ad primum ergo dicendum, quod illa ſacramenta quæ gratiam in ſuſcipiente præexigunt, non ordinantur directe contra culpam: quia non ſunt ad tollendum contrarium, ſed ad ſupplendum defectum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacramentum quod tollit mortalem culpam, ſufficit etiam ad tollendum venialem: & ideo contra veniale non oportet aliquod ſacramentum dari, ſicut contra reliquias culpæ, ad quarum ablationem pœnitentia non ex toto ſufficit ſine aliis ſacramentis.

Digitized by Google

ARTICULUS II.

Utrum ſacramenta debeant eſſe ſeptem.

III. Parte ubi ſupra.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod non debeant eſſe ſeptem ſacramenta. Sicut enim ſupra dictum eſt, omnia ſacramenta efficaciam habent a paſſione Chriſti Sed unum eſt ſacramentum quod directe eſt repræſentativum paſſionis Chriſti, & ipſum totum Chriſtum continet, ſcilicet euchariſtia. Ergo illud ſacramentum ſufficeret.

2. Præterea. Quod poteſt fieri per unum, non debet fieri per plura. Sed per baptiſmum tolluntur omnia peccata. Ergo non oportebat quod aliquod aliud ſacramentum contra culpam ordinaretur.

3. Præterea. Sacramenta in remedium contra defectum ordinantur. Sed duplex eſt defectus, ſcilicet culpæ, quæ eſt quaſi contrarium, & pœnæ, quæ ex defectu gratiæ accidit, ut dictum eſt. Ergo duo ſacramenta ſufficerent.

4. Præterea. In lege nova, ubi manifeſtior eſt veritas, minimum debet eſſe de figuris. Sed in lege naturæ, ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. XI. cap. III.) erant tantum tria ſacramenta, ſcilicet oblationes, decimæ, & ſacrificia. Ergo non debent eſſe plura ſacramenta in lege nova quam tria.

5. Præterea. Sacramenta legalia noſtrorum ſacramentorum figuræ fuerunt. Sed ipſi non habuerunt aliqua ſacramenta reſpondentia confirmationi, & extremæ unctioni. Ergo nec nos huiuſmodi ſacramenta habere debemus.

6. Præterea. Dionyſius in eccl. Hierar. ubi de ſacramentis tractat, matrimonium, & pœnitentiam omittit. Ergo videtur quod non ſint niſi quinque ſacramenta.

7. Sed contra. Videtur quod ſint plura. Omne enim illud quod in remedium peccati datur, videtur eſſe ſacramentum. Sed aqua benedicta eſt huiuſmodi, quia per eam venialia tolluntur. Ergo eſt ſacramentum.

8. Præterea. Sicut circa concupiſcentiam quæ eſt in venereis, contingit eſſe peccatum intemperantiæ; ita circa concupiſcentiam quæ eſt in cibis, & potibus. Sed contra primam concupiſcentiam habemus unum ſacramentum. Ergo & contra ſecundam habere debemus.

9. Præterea. Dionyſius (de eccl. Hier. cap. VI. part. 3.) inter ſacramenta nominat monaſticam conſummationem, ſive conſecrationem. Sed non computatur inter ſeptem ſacramenta hic enumerata. Ergo ſunt plura quam ſeptem.

10. Præterea. Oblationes, & decimæ in lege naturæ erant ſacramenta, ſecundum Hugonem (ubi ſupra.) Cum ergo modo ſint oblationes, & decimæ, videtur quod ſint ſacramenta; & ſic idem quod prius.

11. Præterea. Sacramenta ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continent, ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. IX. cap. II.) Sed multæ ſunt ſanctificationes per miniſtros Eccleſiæ factæ quæ hic non numerantur, ſicut conſecratio templi, & altaris, & ſacrarum veſtium, & huiuſmodi. Ergo ſunt plura ſacramenta.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod ſacramenta ex hoc quod ſunt ſacramenta, habent quod ſint in remedium contra defectum aliquem; ex hoc autem quod ſacramenta Eccleſiæ, habent per miniſtros Eccleſiæ diſpenſari, & in membra Eccleſiæ transfundi. Et ideo dupliciter poteſt accipi numerus ſacramentorum proprie. Primo ex defectibus contra quos ſacramenta ordinantur. Ordinantur autem ſacramenta, ut ex dictis patet, ad tollendum contrarium, & ad ſupplendum defectum. Contrarium autem ſanctitati eſt culpa: quæ quidem dupliciter tollitur. Uno modo, impediendo ne fiat; & hoc modo in remedium culpæ *matrimonium* ordinatur. Alio modo, ſubtrahendo iam exiſtentem; & ſic contra originalem culpam ordinatur *baptiſmus*, contra actualem *pænitentia*. Secundum remedium præbent ſupplendo quod deficit, & ea quæ perfectionis ſunt effectiva. Eſt autem duplex perfectio. Una formæ ad actum; & hanc quidem perfectionem facit *ordo* quantum ad executionem bonorum, quia reddit hominem idoneum ad diſpenſationem ſacramentorum; ſed quantum ad perpeſſionem difficilium facit dictam perfectionem *confirmatio*, quæ hominem fortem reddit, ut nomen Chriſti propter preſſuras mundi confiteri non refugiat. Alia autem perfectio eſt in ordine ad finem, ad quem per actus pervenitur; & hanc quidem perfectionem quantum ad finem intra facit *extrema unctio*, quæ eſt quædam delibutio præparans in gloriam reſurrectionis; quantum vero ad finem extra facit *euchariſtia*, quæ membra capiti coniungit.

iungit. Et quia hic eſt ultimus terminus noſtræ ſanctificationis, ideo dicit Dionyſius (de eccl. Hierarch. cap. II. & III.) quod omnis alia ſanctificatio in euchariſtiam terminatur: quia & ordinati, & baptizati euchariſtiam ſumunt. Si autem conſiderantur ſacramenta, ut ſunt Eccleſiæ ſacramenta, ſcilicet per miniſtros Eccleſiæ diſpenſanda, ſic poteſt ſecundum doctrinam Dionyſii, hoc modo numerus eorum accipi. In qualibet enim hierarchia oportet eſſe actionem hierarchicam, & exercentes eam, & recipientes. Recipientes autem per ipſas actiones ſuperiorum in ſuis gradibus perficiuntur: & ideo ex parte eorum non debet eſſe aliquod ſpeciale ſacramentum, per quod receptivi ſacramentorum fiant. Actio autem hierarchica eſt triplex, ſcilicet purgare, illuminare, perficere. Sed quia nullum ſacramentum novæ legis purgat ſine gratiæ infuſione, quæ illuminatio dicitur; ideo Dionyſius in ſacramentis coniungit purgationem illuminationi. Poteſt autem eſſe in ſacramentis purgatio vel a culpa; & ſic habet purgativam, & illuminativam vim quantum ad originale *baptiſmus*, quantum ad actuale *pœnitentia*; vel a reliquiis culpæ, & ſic *extrema unctio* purgare habet; vel a cauſa culpæ, quæ eſt concupiſcentia, & ſic *matrimonium*, quod eam reprimit, & ordinat, vim purgativam habet. Perfectio autem eſt duplex, ſcilicet perfectio formæ, & ad hanc eſt *confirmatio*, quæ hominem in ſeipſo conſiſtere facit, ut a contrariis non facile ſolvatur; & perfectio finis, & ad hanc eſt *euchariſtia*, quæ nos fini coniungit. Ex parte autem exercentium actiones hierarchicas accipitur unum ſacramentum, ſcilicet *ordo*, per quem miniſtri Eccleſiæ ponuntur in ſtatu exercendi hierarchicas actiones.

Poteſt & aliter accipi numerus ſacramentorum ſecundum conditionem eorum quibus per ſacramenta ſubvenitur. Sunt enim ſacramenta in remedium data. Aut igitur in remedium unius perſonæ, aut totius Eccleſiæ. Si primo modo, aut quantum ad ingreſſum, & ſic eſt *baptiſmus*, aut quantum ad egreſſum, & ſic eſt *extrema unctio*; aut quantum ad progreſſum, & hoc eſt dupliciter. Uno modo quantum ad executionem virtutis, vel ut a malis non ſuperemur, & quantum ad hoc eſt *confirmatio*; vel ut bonis adhæreamus, & quantum ad hoc eſt *euchariſtia*. Alio modo (a) quantum ad reparationem virtutis, ſi ipſam in pugna ſpirituali aliquo modo lædi contingit, & ſic eſt *pœnitentia*. Si in remedium totius Eccleſiæ, aut in regimen, & multiplicationem ipſius ſpiritualem, & ſic eſt *ordo*, quia principatus bonum multitudinis eſt, ſecundum Philoſophum in V. Ethic. (cap. II. vel III.) aut quantum ad multiplicationem materialem fidelium, & ſic eſt *matrimonium*.

Quidam autem accipiunt numerum ſacramentorum ſecundum adaptationem ad virtutes, ut fidei reſpondeat *baptiſmus*, quod ſacramentum fidei dicitur, ſpei *extrema unctio*, per quam homo præparatur quodammodo ad futuram gloriam, caritati *euchariſtia*, prudentiæ *ordo*, iuſtitiæ *pœnitentia*, temperantiæ *matrimonium*, fortitudini *confirmatio*.

Quidam vero adaptant diverſis generibus culparum, & pœnarum; ut *baptiſmus* ſit contra culpam originalem, *pœnitentia* contra actualem mortalem, *extrema unctio* contra venialem, *ordo* contra ignorantiam, *matrimonium* contra concupiſcentiam, *confirmatio* contra infirmitatem, *euchariſtia* contra malitiam, quia eſt ſacramentum caritatis, quæ per ſe opponitur malitiæ. Hæc enim quatuor dicit Beda (in cap. x. Lucæ) ex peccato conſecuta.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis euchariſtia ſit memoriale ipſius dominicæ paſſionis, ipſum Chriſtum continens, non tamen quantum ad omnes effectus eius. Vel dicendum, quod propter prædictam rationem euchariſtia ordinatur ad ultimum effectum paſſionis Chriſti, quaſi completiſſime ab ea efficaciam habens; & ideo, quantum eſt de ſe, valet contra omnes ſpirituales defectus: unde & cum ſingulis ſacramentis exhibetur, quaſi conſummans effectum uniuſcuiuſque; ſed tamen præexigit alia ſacramenta, ut idoneus quis reddatur ad tanti perceptionem myſterii; ſicut etiam in naturalibus ultima forma non datur niſi præcedentibus omnibus diſpoſitionibus.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus eſt ſacramentum intrantium, quia facit hominem primo participem redemptionis Chriſti, conſepeliens eum in ſimilitudinem mortis Chriſti: & ideo non poteſt iterari, ſicut nec paſſio Chriſti. Et quia peccata actualia iterantur, ideo contra culpam actualem oportuit (b) aliquod remedium adhiberi, ſcilicet pœnitentiam, quamvis etiam baptiſmus ipſum deleat.

Ad

(a) *Al. deeſt* quantum. (b) *Forte* aliud.

Digitized by Google

Ad tertium dicendum, quod defectus illi ſunt generales, & non habent eamdem rationem in omnibus ſuis partibus; & ideo oportuit contra diverſas partes eorum diverſa remedia adhiberi.

Ad quartum dicendum, quod in lege naturæ multa ſigna gratiæ præceſſerunt, ſicut diluvium, occiſio Abel, & huiuſmodi, quæ tamen non debent dici ſacramenta; ſed illa tantum quæ ad aliquod remedium exhibebantur. Ea enim ſignificabant rem ſacram, ut actu ſacrantem, quod eſt de ratione ſacramenti, ut ſupra dictum eſt: & ideo in lege naturæ Hugo (loc. cit.) tantum ponit tria ſacramenta, ſcilicet ſacrificia, oblationes, & decimas: quia per hæc, ut dicit Gregorius, remedium ante circumciſionem contra originale erat. Et quamvis tunc eſſet tempus figurarum magis quam modo, non oportebat eſſe ſigna determinata ad determinatos effectus gratiæ, ſicut modo ſunt: & ideo in quadam generalitate ſacramenta illa, noſtra ſacramenta, & ipſorum cauſam, ſcilicet paſſionem Chriſti, ſignificabant; ſicut quod per ſacrificia ſignificabatur paſſio, per oblationes diſpoſitio patientis ad paſſionem, quia ipſe ſe voluntarie obtulit ad paſſionem: Iſai. liii. per decimas autem comparatio patientis ad illos pro quibus patiebatur, qui imperfecti erant, ab ipſo omnem perfectionem expectantes, ſicut novem per decem complentur. Horum autem duo referuntur ad euchariſtiam, ſcilicet ſacrificium quantum ad ſignificatum, & oblatio quantum ad materiam, & uſum; ſed decima præfigurabat baptiſmum, inquantum aliquid auferebatur. Matrimonium autem, & pœnitentia, & ordo erant illo tempore, ſed tamen non computantur inter ſacramenta illius temporis, quia non fiebant cum aliqua conſecratione. Quilibet enim primogenitus, ſecundum Hieronymum (epiſt. cxxv. ad Evagrium) ſacerdos erat: nec erat aliquis modus determinatus ipſorum, niſi ſecundum inſtinctum naturæ, prout cuique ratio fide innata dictabat faciendum.

Ad quintum dicendum, quod tempore legis ſcriptæ iam plura cum aliqua conſecratione celebrabantur, quæ noſtris ſacramentis quaſi figuræ reſpondent: quia per circumciſionem noſtrum baptiſma figuratur, per oblationes, & ſacrificia euchariſtia, per diverſos ritus expiationum pœnitentia, per conſecrationes Aaron, & filiorum eius noſter ordo, & per matrimonium iam ad aliquas certas perſonas determinatum, & ſub lege conſtitutum, noſtrum matrimonium. Sed extremæ unctionis non debuit præcedere figura: quia extrema unctio eſt directivum, & præparatorium in gloriam, quam tunc ſtatim poſt mortem conſequi non poterant, ſicut modo poſſunt. Similiter nec confirmatio, in qua complementum Spiritus ſancti datur: tempus autem illud non erat tempus plenitudinis, ſicut tempus iſtud.

Ad ſextum dicendum, quod Dionyſius non intendit ibi determinare de ſacramentis, ſed de actionibus hierarchicis, quæ conſiſtunt in conſecratione per miniſtros Eccleſiæ facta. Et quia matrimonium, & pœnitentia poſſunt habere ſuum effectum ſine tali conſecratione, ideo de eis non determinavit.

Ad ſeptimum dicendum, quod aqua benedicta non ordinatur directe ad remedium præſtandum, ſed ad removendum prohibens: unde datur contra dæmonum nequitias, & venialia, & omne quod effectum ſacramentorum impedire poſſet: propter hoc non eſt ſacramentum, quia removens prohibens eſt agens per accidens; ſed ſacramentale, quaſi diſpoſitio quædam ad ſacramenta.

Ad octavum dicendum, quod concupiſcentia quæ eſt in actu generativæ, habet ſpecialem fœditatem ab aliis concupiſcentiis: quia præter hoc quod eſt infectiva perſonæ, quod habet commune cum aliis, & idem remedium habens, ſcilicet pœnitentiam, eſt etiam infectio naturæ: & ideo debet habere ſpeciale remedium, ſecundum quod ad purgationem naturæ ordinatur.

Ad nonum dicendum, quod ad quamlibet eminentiam ſtatus datur aliqua ſanctificatio, cum ſit ibi neceſſarium ſpeciale auxilium gratiæ, ſicut in conſecratione Regum, & monachorum, & monialium; & ideo ſunt actiones hierarchicæ; & propter hoc Dionyſius de eis determinat; non tamen habent rationem ſacramenti, ſed ſolum illa eminentia (a) per quam homo efficitur ſacrorum diſpenſator.

Ad decimum dicendum, quod oblationes, & decimæ erant ſacramenta tunc, inquantum erant figurales; ſed quantum ad hoc nunc non manent; ſed ſolum ſecundum quod ſunt morales ad uſum miniſtrorum Eccleſiæ, & pauperum deputatæ: & ideo nunc non ſunt ſacramenta.

Ad undecimum dicendum, quod omnes illæ

(a) *Supple* habet rationem ſacramenti. *Al.* illam eminentiam.

Digitized by Google

illæ ſanctificationes ordinantur ad ſacramentum euchariſtiæ; & ideo non ſunt ſacramenta, ſed ſacramentalia quædam.

ARTICULUS III.

Utrum ſacramenta convenienter a Magiſtro ordinentur.

III. P. quæſt. lxv. *art.* 2.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ſacramenta inconvenienter a Magiſtro hic ordinentur Prius enim eſt quod animale eſt quam quod ſpirituale: I. Corinth. xv. Sed matrimonium ad vitam animalem pertinet, omnia autem (*a*) alia ſacramenta ad vitam ſpiritualem. Ergo matrimonium eſt omnibus prius.

2. Præterea. Agens naturaliter prior eſt ſua actione: unde & in iure prius determinatur de officiis quam de actionibus. Sed per ſacramentum ordinis conſtituuntur diſpenſatores aliorum ſacramentorum. Ergo ordo inter alia primo debet poni.

3. Præterea. Bonum commune eſt divinius quam bonum perſonæ, ut dicitur in I. Ethic. (cap. v.) Sed matrimonium, & ordo ordinantur in remedium commune; alia autem in remedium unius perſonæ, ut dictum eſt. Ergo illa duo ſacramenta ante alia poni debent.

4. Præterea. Euchariſtia perficit nos coniungendo fini, ut dictum eſt. Sed finis eſt ultimum in adeptione. Ergo euchariſtia poſt omnia debet poni.

5. Præterea. Purgatio præcedit illuminationem, & perfectionem. Sed ſecundum Dionyſium (de eccleſ. Hierar. cap. v. part. 1.) euchariſtia pertinet ad perfectionem, ſimiliter & confirmatio. Ergo pœnitentia, quæ maxime ad purgationem pertinet, videtur quod antea debet poni.

6. Præterea. Dionyſius (ubi ſupra) ponit euchariſtiam ante confirmationem Cum ergo (*b*) Magiſter contrarium faciat, videtur quod inconvenienter ordinet.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod prius, & poſterius multipliciter dicitur; ſed in his quæ ad actiones pertinent, prius quo ad nos eſt illud quod eſt prius in via generationis: & ideo ſecundum hanc viam Magiſter ſacramenta, quæ ſanctificationes quædam ſunt, ordinat. Prius enim in via generationis eſt bonum privatum quam commune, quod conſurgit ex bonis ſingulorum, ſicut homo eſt prior domo, & domus civitate: & ideo ſacramenta quæ in remedium unius perſonæ ordinantur, prius ponuntur, inter quæ primo ponitur illud quod pertinet ad intrantes, ſcilicet *baptiſmus*; ultimo illud quod pertinet ad exeuntes, ſcilicet *extrema unctio*; in medio illa quæ pertinent ad progredientes, quæ hoc modo ordinantur. Quia enim perfici bono (*c*) eſſentialius eſt virtuti, & commune ſingulis progredientibus ad virtutem; ſed reſurgere a peccato accidit huic progreſſui ex parte ſubiecti quod cecidit (unde non eſt omnibus commune) & quantum ad perfectionem ad bonum perfectio in forma præcedit in via generationis perfectionem in conſecutione ad finem: ideo inter ſacramenta quæ ad progreſſum in bonum pertinent, primo ponitur *confirmatio*, quæ eſt ad perfectionem ſimilem perfectioni formæ; ſecundo *euchariſtia*, quæ eſt ad perfectionem in fine; tertio pœnitentia quæ eſt ad reparationem virtutis amiſſæ. Inter ſacramenta autem quæ ad remedium totius Eccleſiæ deputantur, primo ponitur *ordo*: quia matrimonium, inquantum matrimonium, per ordinem diſpenſatur, ſecundum quod eſt ſacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod matrimonium ſecundum quod pertinet ad vitam animalem, non eſt ſacramentum, ſed naturæ officium; ſed ſecundum quod habet aliquid ſpiritualis quantum ad ſignum, & effectum, ſic ſacramentum eſt: & quia minimum habent de ſpiritualitate, ideo ultimo inter ſacramenta ponitur.

Ad ſecundum dicendum, quod in ſacramentorum actionibus ordo non conſtituit principalem agentem, ſed miniſtrum, & inſtrumentum quoddam divinæ operationis; in iudiciis autem iudex ſecundum formam ſcientiæ, & iuſtitiæ operatur non ſolum ſicut inſtrumentum; & ideo in iure præmittuntur ea quæ ad officia pertinent, ſed in ſacramentis non oportet.

Ad tertium dicendum, quod quamvis bonum commune ſit divinius, tamen bonum ſingulare eſt prius in via generationis: & ideo etiam Philoſophus monaſticam politicæ præmiſit, ut patet in X. Ethic. (cap v.)

Ad quartum dicendum, quod coniunctio ad finem eſt duplex. Una ſecundum plenam participationem ipſius; & iſta coniunctio non efficitur per aliquod ſacramentum;

(a) *Al.* ſacramentalia. (b) *Al. deeſt* Magiſter. (c) *Al.* eſſentialiter.

Digitized by Google

tum; ſed ſacramenta ad eam diſponunt, & inter omnia vicinius extrema unctio: & ideo ultimo ponitur inter ea quæ ad remedium unius perſonæ ordinantur. Alio modo ſecundum imperfectam, qualis eſt fruitio viæ; & ad hanc ordinatur euchariſtia: & ideo non oportet quod ponatur ultima ſimpliciter, ſed ultima in progreſſu ad bonum.

Ad quintum dicendum, quod pœnitentia non dicit purgationem abſolute reſpectu cuiuſlibet impuritatis ſpiritualis, hoc enim ad baptiſmum pertinet; ſed purgationem in caſu, ſcilicet quando aliquis a ſtatu virtutis cecidit, ut iterum ad bonum redeat; & hæc eſt ſecunda tabula poſt naufragium, ſecundum Hieronymum (Lib. II. ſuper Iſai. cap. III. & in epiſt. de virginitate ſervanda ad Demetriadem) & ideo pœnitentia ponitur poſt illa ſacramenta quæ ad conſummationem in bonum ordinantur.

Ad ſextum dicendum, quod Dionyſius conſideravit in eis ordinem magis quantum ad diſpenſationem eorum quam quantum ad effectum: quia euchariſtia ſtatim baptizatis datur, ſi ſint adulti, non autem confirmatio: ideo poſt baptiſmum immediate euchariſtiam poſuit.

ARTICULUS IV.

Utrum in nova lege aliqua nova ſacramenta de novo inſtitui debuerint.

III. P. quæſt. LXI. *art.* 4.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod non debuerint in nova lege aliqua ſacramenta de novo inſtitui. Natura enim operatur breviori via qua poteſt; & hoc ad ordinationem naturæ pertinet. Sed gratia eſt magis ordinata quam natura. Cum ergo brevior via eſſet quod ſacramenta iam in veteri lege exiſtentia perficerentur, quam aliqua de novo inſtituerentur, videtur quod aliqua de novo inſtitui non debuerint.

2. Præterea. Sicut ſacramenta ſunt neceſſaria ad ſalutem, ita & præcepta. Sed Chriſtus non alia præcepta moralia inſtituit, ſed præexiſtentia conſiliis perfecit. Ergo nec nova ſacramenta inſtituere debuit.

Sed contra. Sacramenta ſunt medicinæ ſpirituales, ut prius dictum eſt. Sed non competit eadem medicina parvulo, & adulto. Cum ergo ſtatus legis compararetur puerili ætati, ſtatus autem temporis gratiæ ætati perfectæ, ut patet Gal. IV. videtur quod alia ſacramenta fuerunt etiam tempore gratiæ inſtituenda.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod hæc eadem debuerit a principio mundi poſt peccatum inſtituere. Quia ad crudelem medicum pertinet ut efficacem medicinam non ſtatim infirmo proponat, ſed eum diu periclitari ſinat. Sed a Deo omnis crudelitas relegata eſt. Ergo ſacramenta novæ legis, quæ ſunt efficaciſſimæ medicinæ, debuerunt ſtatim poſt peccatum humano generi exhiberi.

2. Præterea. Sacramenta novæ legis totam efficaciam habent ex paſſione Chriſti. Sed paſſio Chriſti operabatur etiam a principio mundi poſt peccatum ad reparationem, ſecundum quod erat credita, ut in III. Lib. diſt. XIX. (quæſt. 1. art. 1. quæſtinc. 2. ad 2.) dictum eſt. Ergo & tunc ſacramenta inſtitui debuerunt.

Sed contra. Gratia perficit naturam. Sed natura procedit ex imperfectioribus ad perfectiora, ſicut patet in omni motu, & generatione; & ſimiliter etiam ars. Ergo & ſimiliter gratia debuit prius imperfecte, & poſtea copioſe per efficaciam ſacramenti dari.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſtatim Chriſto nato ſacramenta inſtitui debuerunt. Sunt enim ſacramenta novæ legis gratiam continentia. Sed tempus gratiæ ex tunc incepit. Ergo tunc inſtitui debuerunt.

2. Præterea. Sacramenta adiuvant ad implendum præcepta. Sed præcepta moralia omnia ſimul data fuerunt in ipſo initio legis. Ergo & ſacramenta gratiæ in ipſo initio gratiæ omnia ſimul dari debuerunt.

Sed contra eſt, quia *quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt:* Rom. XIII. 1. Sed iſte eſt debitus ordo, ut cauſa effectum præcedat, & ut illud quod prius eſt, primo tradatur. Ergo cum paſſio Chriſti ſit cauſa efficaciam ſacramentis præbens, & unum ſacramentum ſit alio prius, ut dictum eſt, videtur quod non debuerunt inſtitui ſtatim Chriſto nato.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ſacramenta novæ legis non ſunt omnia a Chriſto inſtituta. Quia de confirmatione, & extrema unctione non legitur aliquid dixiſſe. Sed extrema unctio, & confirmatio ſunt ſacra-

Digitized by Google

menta novæ legis. Ergo non omnia ſacramenta novæ legis ſunt inſtituta a Chriſto.

2. Præterea. Non minoris auctoritatis eſt myſterium ſacerdotii novæ legis quam legisnaturæ. Sed qui ſacramenta diſpenſabant in lege naturæ, ſcilicet ſacerdotes, pro ſuo libito ſacramentis viſibilibus ſuam fidem profitebantur. Ergo multo fortius hoc debet eſſe in lege nova, quæ etiam eſt maioris libertatis.

Sed contra. Sacramenta novæ legis efficiunt quod ſignificant. Sed ex inſtitutione ſignificant ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. IX. cap. II.) Ergo ex inſtitutione efficaciam habent. Sed efficacia ſacramentorum non eſt niſi a Deo, qui ſolus peccata remittit. Ergo non potuit eſſe a puro homine ſacramentorum inſtitutio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſacramenta ſunt ſigna remedii ad quod ordinantur. Sunt autem ſigna repræſentantia effectus ſpirituales ex ſimilitudine ſenſibilium rerum, (a) quarum in ſacramento eſt uſus. Et ideo cum in nova lege oportuerit eſſe ſacramenta maioris efficaciæ propter perfectionem teſtamenti, debuerunt etiam eſſe alia ſigna quæ expreſſius figurarent gratiam: & ideo oportuit alia ſacramenta inſtitui.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis natura breviſſime operetur, tamen nihil omittit de contingentibus quibus aliquid optime fieri poſſit; & ſimiliter gratia: & ideo in ſacramentis inſtituendis non ſolum attenditur qualiter aliquid breviter fiat, ſed qualiter congruenter.

Ad ſecundum dicendum, quod præcepta moralia conſequuntur naturam humanam, cum ſint de dictamine rationis naturalis: & ideo permanent eadem in qualibet lege, & in quolibet ſtatu hominis: & propter hoc non eſt ſimile de præceptis, & ſacramentis, quæ ex ſola inſtitutione efficaciam habent.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſacramenta novæ legis, quia gratiam continent, non ſunt vacua, ſed plena: & ideo non competebat ea inſtitui niſi tempore plenitudinis, quod eſt tempus incarnationis. Quare autem Chriſtus ſuum adventum diſtulerit, & non ſtatim poſt peccatum carnem aſſumpſerit, in III. Lib. diſt. I. (quæſt. I. art. 4.) dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod aliter eſt in morbo ſpirituali, & corporali. Non enim poteſt aliquis a morbo ſpirituali congrue curari, niſi prius morbum cognoſcat, & medicinam deſideret, ſi ſit cognitionis capax: & ideo oportuit ut homo ſibi relinqueretur, & ſic primo tempore legis naturæ infirmum ſe cognoſceret per ignorantiam, ad idolatriam declinando; & deinde tempore legis ſcriptæ, quæ auxilium contra ignorantiam præbebat, recognoſceret ſe infirmum per concupiſcentiam, (b) ad peccata declinando, & ſic ſalutem ab alio expectaret: qui & viam ſalutis docuit contra ignorantiam, & ſacramenta gratiæ dedit contra infirmitatem concupiſcentiæ, ut dicitur Ioan. I. 17. *Gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*. In morbo autem corporali hoc non requiritur, quia corpus non eſt cognitionis capax.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis etiam ex tunc paſſio Chriſti efficaciam haberet, non tamen tantam efficaciam in humana natura, pro qua nondum ſatisfactum erat, habebat, ſicut poſt ſatisfactionem habuit, & poſt Chriſti incarnationem, quæ totam naturam humanam dignificavit, ut fierer magis ad gratiam recipiendam idonea.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſacramenta novæ legis dupliciter inſtituta ſunt. Primo ad documentum, & exercitium quoddam; & ſic potuerant ante paſſionem Chriſti inſtitui. Secundo quantum ad neceſſitatem, & obligationem; & ſic eorum inſtitutio non fuit ante paſſionem, quia adhuc legalia non fuerant mortua: unde a tempore prædicationis Chriſti uſque ad paſſionem, ſacramenta novæ legis ſimul currebant cum legalibus, & utraque ad ſalutem operabantur. Sic ergo quantum ad ſecundum modum inſtitutionis omnia ſimul in paſſione Chriſti inſtituta ſunt; ſed quantum ad primum, oportuit ut primo inſtituerentur illa quæ ſunt maioris neceſſitatis: unde ſtatim in principio prædicationis ſuæ pœnitentiam prædicavit, ut legitur Matth. IV. & baptiſmum docuit, ut legitur Ioan. III. Alia autem ſacramenta proceſſu temporis inſtituit, & docuit.

Ad primum ergo dicendum, quod tempus

(a) *Al.* quibus. (b) *Nicolai* ad peccata declinanda.

pus gratiæ dicitur quantum ad initium, & quantum ad complementum. Complementum autem eius non fuit ante paſſionem, & reſurrectionem Chriſti: unde Ioann. VII. 39. dicitur: *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum erat Ieſus glorificatus*. Principium autem poteſt attendi dupliciter. Primo quantum ad præſentiam gratiæ in mundo, & ſic fuit in ipſa incarnatione. Secundo quantum ad eius diffuſionem in mundo, & ſic fuit in prædicatione, ſive baptiſmo Chriſti: & ante non oportebat inſtitui ſacramenta.

Ad ſecundum dicendum, quod præcepta moralia homini natura dictat: & ideo ſtatim potuerunt homini ſimul proponi: non (*a*) autem eſt ita de ſacramentis.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio.

Quidam enim dicunt, non omnia ſacramenta a Chriſto immediate inſtituta fuiſſe; ſed quædam ipſe per ſe inſtituit, quædam vero Apoſtolis inſtituenda commiſit; ſcilicet confirmationem, in qua Spiritus ſanctus datur ad robur, cuius inſtitutio eſſe non debuit ante plenam Spiritus ſancti miſſionem; & extremam unctionem, quæ (*b*) cum ad gloriam reſurrectionis ſit immediatum, & proximum præparatorium, ante reſurrectionem inſtitui non debuit.

Sed quia inſtitutio ſacramentorum videtur ad poteſtatem plenitudinis (*c*) in ſacramentis pertinere, quam ſibi Chriſtus reſervavit in ſacramentis, cum ex inſtitutione ſacramenta habeant quod ſignificent; ideo aliis probabilius videtur, quod ſicut hominis puri non eſt ſacramenta mutare, vel a ſacramentis abſolvere, ita nec nova ſacramenta inſtituere: & ideo omnia ſacramenta novæ legis ab ipſo Chriſto inſtitutionem habent.

Secundum hoc ergo dicendum ad primum, quod ipſe ſacramentum confirmationis inſtituit, quando pueris ſibi præſentatis manus impoſuit; ſimiliter extremam unctionem, quando Apoſtolos ad prædicandum mittens, oleo inungere infirmos diſpoſuit, ut ſic curarentur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacramenta illa legis naturæ non habebant aliquam efficaciam ex opere operato, ſed ſolum ex fide: & ideo determinatio eorum ab homine puro habente fidem fieri poterat. Non autem ita eſt de ſacramentis novæ legis, quæ ex opere operato gratiam conferunt.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de baptiſmo Ioannis, & circa hoc quæruntur quatuor.
Primo. Utrum fuerit ſacramentum.
Secundo. De efficacia ipſius.
Tertio. Quibus competebat.
Quarto. Utrum baptizati a Ioanne, eſſent baptiſmo Chriſti baptizandi.

ARTICULUS I.

Utrum baptiſmus Ioannis fuerit ſacramentum.

III. P. quæſt. XXXVIII. *art.* 2.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod baptiſmus Ioannis non fuerit ſacramentum. Ioann. III. ſuper illud, *Erat Ioannes baptizans &c.* dicit Gloſſa: * „ Quantum catechumenis nondum baptizatis prodeſt doctrina fidei, tantum profuit baptiſmus Ioannis ante baptiſmum „ Chriſti. " Sed catechiſmus non eſt ſacramentum, ſed ſacramentale. Ergo baptiſmus Ioannis non erat ſacramentum, ſed ſacramentale.

2. Præterea. Omne ſacramentum eſt alicuius legis ſacramentum. Sed baptiſmus Ioannis non erat ſacramentum legis naturæ, neque legis veteris: quia, ſicut Auguſtinus dicit (tract. V. in Ioan.) nulli præcedentium Prophetarum fuit datum baptizare, niſi Ioanni ſoli; quod non contingit de ſacramentis veteris legis: ſimiliter non eſt ſacramentum novæ legis, quia prædicationem Chriſti præceſſit. Ergo non erat ſacramentum.

Sed contra. Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Sed baptiſmus Ioannis figurabat baptiſmum Chriſti. Ergo erat ſacramentum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non baptizaverit ſub hac forma: *Ego baptizo te in nomine*

(*a*) *Al.* enim. (*b*) *Al. ſuperfluit* tamen. (*c*) *Al. deeſt* in.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nullius nomen præferens, ex Auguſtino tamen æquivalenter ſumpta partim tract. IV. partim XIII. in Ioan.

mine venturi. Chriſtus enim, in cuius nomine baptizabat, iam venerat. Ergo non competebat forma illa pro tempore illo.

2. Præterea. Eadem eſt fides de Chriſto venturo (quæ erat in patribus) & de Chriſto qui iam venit, quam nos habemus. Ergo eadem eſt forma baptiſmi in nomine venturi, & in nomine Chriſti. Ergo baptiſmus idem. Sed Apoſtoli baptizaverunt in nomine Chriſti, ut infra dicetur. Si ergo Ioannes baptizavit in nomine venturi, idem fuit baptiſma Ioannis, & Apoſtolorum Chriſti; quod falſum eſt.

Sed contra eſt quod dicitur Act. XIX. 4. (a) *Baptizabat Ioannes populum dicens, in eum qui venturus eſt poſt ipſum, ut crederent.*

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non fuit inſtitutus a Deo. Nullum enim ſacramentum a Deo inſtitutum nominatur a miniſtro: non enim dicitur baptiſmus Petri. Sed baptiſmus ille dicitur baptiſmus Ioannis. Ergo non fuit a Deo inſtitutus.

2. Præterea. Sacramenta legis naturæ, quæ ad ſacramenta Chriſti diſponebant, a Deo inſtitutionem non habuerunt, ſed ex voto celebrabantur, ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. XI. cap. III. IV. & V.) Sed baptiſmus Ioannis fuit præparatorius ad ſacramenta Chriſti. Ergo non debuit habere inſtitutionem a Deo.

Sed contra eſt quod dicitur Ioan. I. 33. *Qui me miſit baptizare* (b) *in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.*

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod debuit ſtatim Chriſto baptizato ceſſare. Quia ſuper illud Ioan. I. *Vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe*, dicit Auguſtinus (tract. IV. in Ioan.) „ Baptizatus eſt Dominus baptiſmo Ioannis, & ceſſavit baptiſmus Ioannis. "

2. Præterea. Baptiſmus Ioannis erat præparatorius ad baptiſmum Chriſti. Sed baptiſmus Chriſti incepit ſtatim Chriſto baptizato: quia tactu mundiſſimæ ſuæ carnis vim regenerativam contulit aquis, ut dicit Beda (ſuper Luc. III.) Ergo ſtatim debuit ceſſare.

Sed contra eſt quod legitur Ioan. III. quod poſt baptiſmum Chriſti baptizabat Ioannes, & diſcipuli eius ſimiliter baptizabant. Ergo baptiſmus Ioannis non ceſſavit ſtatim Chriſto baptizato.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſecundum Hugonem de Sancto Victore (Lib. I. de ſacram. part. VIII. cap. XII.) ſecundum proceſſum temporis, & maiorem propinquitatem ad tempus gratiæ, oportuit alia & alia ſacramenta inſtitui. Unde quia in Ioanne quodammodo incepit tempus gratiæ (quia *lex, & Prophetæ uſque ad Ioannem*: Matth. XI. 13.) non quaſi ab ipſo eſſet gratia, ſed quia ad gratiam viam præparabat: ideo eius baptiſmus fuit aliquod ſacramentum; quod quidem erat initiatio quædam ſacramentorum gratiæ, quamvis gratia in eo non conferretur. Unde dicendum, quod baptiſmus Ioannis ſacramentum erat quodammodo medium inter ſacramenta veteris, & novæ legis, ſicut diſpoſitio ad formam media eſt quodammodo inter privationem & formam. Conveniebat enim quodammodo cum ſacramentis veteris legis in hoc quod erat ſignum tantum; cum ſacramentis autem legis novæ in materia, & quodammodo in forma.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus Ioannis habet aliquid ſimile cum ſacramentalibus baptiſmi, inquantum erat diſpoſitio ad baptiſmum Chriſti; ſed inquantum præceſſit inſtitutionem baptiſmi Chriſti, differt a ſacramentalibus, & eſt ſacramentum per ſe; ſicut ſacramenta veteris legis, quæ etiam ſuo modo, licet non tam de propinquo, ad ſacramenta novæ legis diſponebant.

Ad ſecundum dicendum, quod diſpoſitio reducitur ad genus formæ ad quam diſponit: & ideo baptiſmus Ioannis reducitur ad ſacramenta novæ legis, ſicut incompletum in genere illo: & hoc patet ex ordine procedendi quem Magiſter ſervat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod utilitas rei ex forma ſua conſequitur: & ideo formæ ſacramentorum oſtendunt illud ex quo ſacramenta & efficaciam, & utilitatem habent. Et quia utilitas baptiſmi Ioannis tota erat diſponere ad Chriſtum, ideo hæc erat ſua forma competens, ut in nomine venturi baptizaret.

Ad

(a) Vulgata. *Ioannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, in eum qui venturus eſſet &c.* (b) Addit *in aqua*.

Digitized by Google

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis iam veniſſet in carne, oon tamen iam venerat ad baptizandum, & alia ſalutis noſtræ opera exercendum.

Ad ſecundum dicendum, quod fides, cum ſit cognitio quædam, reſpicit rei veritatem: & quia diverſitas temporum ſignificatorum oon diverſificat veritatem, nec fides penes hoc diverſificatur. Sed ſacramenta (a) reſpiciunt effectum: & quia non eodem modo ſe habet ad actum hoc quod iam eſt, & hoc quod expectatur futurum, quia ad id quod expectatur futurum, actus ordinantur ut diſponentes, ab eo autem quod iam eſt, effective aliquid producitur; ideo diverſificatio formæ per fututum, & præſens deſignat diverſitatem ſacramenti.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Ioannes ſuum baptiſmum inſtituit præcepto divino. Unde patet quod inſtitutio ipſius fuit a Deo per auctoritatem, & ab ipſo Ioaone per miniſterium.

Ad primum ergo dicendum, quod propter tres rationes baptiſmus a Ioanne nomen accepit. Primo quia ipſe fuit ſui baptiſmi inſtitutor aliquo modo; Petrus autem nullo modo baptiſmi quo baptizabat. Secundo quia nihil in illo baptiſmo efficiebatur quod Ioannes non faceret. Tertio quia ſibi ſoli erat datum illius baptiſmi mioiſterium.

Ad ſecundum dicendum, quod fides magis determinabatur ſecundum appropinquationem ad Chriſtum: & ideo etiam ſacramenta, quæ quædam fidei proteſtatiooes ſunt, magis a Chriſto remota, minus determinata eſſe debuerunt. Et quia baptiſmus Ioannis de propinquo ad Chriſti ſacramenta diſponebat, ideo debuit magis habere determinationem quam ſacrameota legis naturæ.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod ceſſatio baptiſmi Ioannis poteſt accipi dupliciter. Uno modo quando ceſſavit totaliter; & hoc fuit Ioanne in carcerem miſſo, quia miniſterium illud (b) ſoli Ioanni conceſſum eſt. Alio modo quantum ad maximum ſuum poſſe; & ſic ceſſavit baptizato Chriſto: quia ex tunc eius baptiſmus non fuit præcipuus, ſed alius fuit eo dignior; ſicut ceſſat officium legati domino ſuo ſuperveniente, quamvis & aliqua exerceat.

Et per hoc patet ſolutio.

ARTICULUS II.

Utrum baptiſmus Ioannis gratiam contulerit.

III. P. quæſt. XXXVIII. *art.* 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod baptiſmus Ioannis gratiam contulerit. *Luc.* III. 3. (c) *Erat Ioannes baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum*. Sed remiſſio peccatorum non fit ſine gratia. Ergo baptiſmus ille gratiam contulit.

2. Præterea. Damaſcenus dicit (de Fide orth. Lib. IV. cap. x.) *Purgat Ioannes ſpiritum per aquam*. Sed purgatio ſpiritualis non fit ſine gratia. Ergo ille baptiſmus gratiam contulit.

3. Præterea. Auguſtinus dicit contra Donatiſtas (Lib. V. cap. x.) *Ita credam Ioannem baptizaſſe in aqua in remiſſionem peccatorum, ut ab eo baptizatis in ſpe remitterentur peccata*. Sed ſpes de remiſſione peccatorum non poteſt eſſe niſi per gratiam. Ergo baptiſmus ille gratiam contulit.

4. Præterea. Baptiſmus Ioanois propinquior fuit baptiſmo Chriſti quam circumciſio; ſed circumciſio gratiam contulit, ut dictum eſt (diſt. 1. quæſt. II. art. 4. quæſtiunc. 3.) Ergo multo fortius baptiſmus Ioannis.

5. Præterea. Sacramentum non inſtituitur, niſi ad cauſandum gratiam, vel ſignificandum. Sed gratia ſufficienter per ſacramenta veteris legis erat ſignificata. Si ergo baptiſmus Ioannis gratiam non contulit, pro nihilo inſtitutus fuit.

Sed contra. Gratia non confertur ſine Spiritu ſancto. Sed in baptiſmo Ioannis oon conferebatur Spiritusſanctus, ſed aqua tantum, ut patet Act. 1. 3. *Ioannes quidem baptizavit aqua; vos autem baptizabimini Spiritu ſancto*. Ergo in illo baptiſmo non erat gratia.

Præterea. Non eſt idem effectus diſpoſitionis, & perfectionis. Si ergo baptiſmus Ioannis diſponebat ad baptiſmum Chriſti, cu-

(a) *Al.* efficiunt reſpectum. (b) *Al.* deeſt ſoli. (c) Vulgata. *Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans &c.*

cuius eſt gratiam conferre: quia *gratia*, *& veritas facta eſt per Ieſum Chriſtum*: Ioannes I. 17. videtur quod baptiſmus Ioannis gratiam non contulit.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod hoc ab omnibus conceditur, quod non efficiebatur aliquid per baptiſmum Ioannis quod non eſſet operatio hominis. Et quia gratia non poteſt ab homine dari, ideo patet quod baptiſmus Ioannis gratiam non conferebat.

Ad primum ergo dicendum, quod illa auctoritas ſic exponenda eſt, ut referatur ad diverſa baptiſmata hoc modo. *Erat Ioannes baptizans*, ſcilicet baptiſmate ſuo, *& prædicans*, ſcilicet baptiſmum Chriſti, qui eſt *in remiſſionem peccatorum*. Si autem referatur utrumque ad baptiſmum Ioannis, ſic dicitur eſſe in remiſſionem peccatorum: quia baptizatis imponebat dignos fructus pœnitentiæ agere, quibus peccatorum remiſſionem conſequerentur. Unde baptiſmus ille erat quaſi quædam proteſtatio, & profeſſio pœnitentiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus ille purgare dicitur modo prædicto; vel etiam materialiter a ſordibus corporalibus in ſignum ſpiritualis purgationis per Chriſtum futuræ; vel a cæcitate ignorantiæ per doctrinam Ioannis Chriſtum annuntiantis.

Ad tertium dicendum, quod ſpes ſemper ex gratia procedit, non tamen ſemper ex gratia habita, ſed quandoque ex gratia expectata; & ſic baptiſmus Ioannis ſpem faciebat remiſſionis peccatorum, non conferens gratiam, ſed promittens eam in hoc quod præfigurabat baptiſmum Chriſti, quo gratia daretur.

Ad quartum dicendum, quod quamvis baptiſmus Ioannis magis conveniret cum baptiſmo Chriſti quam circumciſio quantum ad materiam, non tamen conveniebat magis quantum ad cauſam inſtitutionis: quia circumciſio ad neceſſitatem inſtituta erat ut remedium contra originale, ſed baptiſmus Ioannis, ut aſſuefaceret ad baptiſmum Chriſti.

Ad quintum dicendum, quod baptiſmus Ioannis expreſſius figurabat baptiſmum Chriſti quam ſacramenta veteris legis propter maiorem ſimilitudinem ad ipſum: & ideo magis de propinquo præparabat ad ipſum in ſignificatione, & quadam pœnitentiæ proteſtatione.

ARTICULUS III.

Utrum convenienter Chriſtus Ioannis baptiſmate baptizatus fuerit.

III. P. quæſt. XXXIX. *art.* I. *&* 2.

I. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod Chriſto non competeret baptizari baptiſmo Ioannis. Baptiſmus enim Ioannis erat baptiſmus pœnitentiæ, ut dicitur Luc. III. Sed Chriſto non competit pœnitentia, ſicut nec peccatum. Ergo nec baptizari baptiſmo Ioannis.

2. Præterea. Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio. Sed non inſtruimur baptizari baptiſmo Ioannis. Ergo non debuit Chriſtus illo baptiſmo baptizari.

Sed contra eſt quod ipſe ad baptiſmum Ioannis vadens dixit: *Sic decet nos implere omnem iuſtitiam*, Matth. III. 15.

QUAESTIUNCULA II.

I. Ulterius. Videtur quod nulli alii hoc baptiſmo debuerunt baptizari. Hoc enim eſt ſolius Chriſti ut a ſacramentis non accipiat, ſed magis eis conferat. Sed baptiſmus Ioannis erat tale ſacramentum a quo non poterat aliquid accipi. Ergo ſoli Chriſto competebat.

2. Præterea. Sacramenta eadem ratione omnibus competunt. Sed non erat neceſſarium quod omnes baptiſmo Ioannis baptizarentur. Ergo nulli præter Chriſtum ipſo baptizari debuerunt.

Sed contra eſt quod dicitur Matth. III. 5. (*a*) *Egrediebantur ad illum Hieroſolymitæ univerſi, & baptizabantur ab eo.*

QUAESTIUNCULA III.

I. Ulterius. Videtur quod debuerunt illo baptiſmo pueri baptizari. Erat enim ille baptiſmus ſignum baptiſmi Chriſti. Sed baptiſmus Chriſti competit pueris. Ergo & ille.

2. Præterea. Circumciſio dabatur etiam pueris, & eis principaliter. Sed baptiſmus Ioannis eſt medium inter circumciſionem & baptiſmum Chriſti, qui datur indifferenter magnis, & parvis. Ergo & baptiſmus Ioannis parvis dari debuit.

Sed

(a) Vulgata. *Tunc exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo.*

Digitized by Google

Sed contra. Quia baptiſmus ille erat ut aſſueſcerent ad baptiſmum Chriſti. Sed hoc non poterat eſſe niſi ratione illorum qui diſcretionem habebant. Ergo pueris ille baptiſmus non competebat.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus pluribus de cauſis a Ioanne baptizari voluit, quarum tres tanguntur in Gloſſa * Matc. I. ſcilicet propter humilitatem implendam (ut ipſemet dicit Matth. III.) ut baptiſmum Ioannis approbaret, & ut aquas conſecraret ſuæ carnis tactu, & ſic baptiſmum ſuum inſtitueret. Quartam cauſam tangit Auguſtinus (Libro V. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. IX.) ut ſcilicet oſtenderet non intereſſe quis a quo baptizaretur. Quintam tangit in Lib. quæſtionum veteris & novi teſtamenti, ** ſcilicet ad exemplum baptiſmi proponendum illis qui erant futuri filii Dei per fidem. Sextam tangit Chryſoſtomus (hom. XII. in Matth.) ut ſcilicet in baptiſmo miracula oſtendens, evacuaret illorum errorem qui Ioannem Chriſto maiorem credebant.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut dictum eſt, Chriſtus a ſacramentis nihil accepit: & ideo non dicitur baptiſmus Ioannis baptiſmus pœnitentiæ quo ad Chriſtum, ſed quo ad alios qui ad pœnitentiam per ipſum præparabantur; ſicut etiam circumciſio Chriſti non fuit in remedium originalis peccati, a quo Chriſtus immunis erat.

Ad ſecundum dicendum, quod actio Chriſti noſtra eſt inſtructio, non ut eodem modo agamus ſicut Chriſtus fecit, ſed ut pro modo Chriſtum imitemur: & ideo per baptiſmum ſuum dedit nobis exemplum, ut baptizaremur illo baptiſmo qui nobis competit, per quem ſcilicet remiſſionem peccatorum conſequamur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dicit Auguſtinus in Lib. de baptiſmo contra Donatiſtas (Lib V. cap. IX.) ſi Ioannes ſolum Chriſtum baptizaſſet, videretur melioris baptiſmi diſpenſator, quanto melior erat qui baptizabatur; & ſi omnes baptizaſſet, videretur quod Chriſti baptiſmus non ſufficeret ad ſalutem: & ideo quoſdam alios baptizavit, ſed non omnes.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis alii a baptiſmo Ioannis non acciperent gratiam; accipiebant tamen quoddam ſignum gratiæ ſuſcipiendæ, & ſervandæ pœnitentiæ.

Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod baptiſmus Ioannis erat baptiſmus pœnitentiæ: & quia pueris non competit pœnitentia, ideo non competebat eis ille baptiſmus. Nec eſt ſimile de baptiſmo Chriſti, & circumciſione, quæ ordinantur contra originale peccatum, quod in pueris eſt.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICULUS IV.

Utrum baptizati Ioannis baptiſmate, iterum baptizari debuerint.

III. P. q. XXXVIII. *art.* 6.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod baptizati baptiſmo Ioannis, non debebant baptizari baptiſmo Chriſti. Actor. enim VIII. dicitur, quod Apoſtoli in Samariam venientes, illos qui baptizati erant in nomine Ieſu, non baptizabant, ſed tantum manus imponebant. Cum ergo baptiſmus in nomine Ieſu ſine collatione Spiritus ſancti ſit baptiſmus Ioannis, videtur quod baptizati baptiſmo Ioannis, non baptizabantur baptiſmo Chriſti.

2. Præterea. Hieronymus ſuper illud (Ioelis II.) *Effundam de ſpiritu meo*, dicit: quod hæc eſt cauſa quare quidam baptizati a Ioanne, baptiſmo Chriſti iterum baptizati ſunt a Paulo, Actor. XX. quia fidem Trinitatis non habebant, quia neque ſi Spiritus ſanctus eſt, audierant. Si ergo aliqui baptizati eſſent a Ioanne, fidem Trinitatis habentes, videtur quod iterum baptizari non debuerint baptiſmo Chriſti.

3. Præterea. In Apoſtolis debuit oſtendi omne illud quod eſt neceſſarium ad ſalutem. Sed Apoſtolis poſt baptiſmum Ioannis

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Hoc ex Beda Gloſſa ſumpſit, etſi eius nomine non expreſſo. ** Hic Liber Auguſtini, non eſt, ſed hæretici Auctoris etſi nihil hæreticum contineat quod inde refert S. Thomas.

Digitized by Google

nis ſolus baptiſmus Spiritus ſancti prænuntiatur, Actor. 1. Ergo non erat neceſſarium quod baptiſmo Chriſti iterum baptizarentur.

4. Præterea. Ad baptiſmum requiritur aqua, & Spiritus ſanctus. Sed per baptiſmum Ioannis erat facta ablutio aquæ. Ergo non oportebat niſi quod ſuppleretur quod deerat, ſcilicet Spiritus ſanctus.

Sed contra eſt quod dicitur Ioannis III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Sed baptiſmus Ioannis non regenerabat aliquo modo. Ergo neceſſarium erat ut iterum baptiſmo Chriſti baptizarentur.

Præterea. Auguſtinus dicit (tract. v. in Ioan.) quod baptizabat Ioannes, & non eſt (*a*) baptizatum. Sed de neceſſitate ſalutis tempore gratiæ eſt quod homo ſit baptizatus, vel ſaltem propoſitum baptiſmi habuerit. Ergo oportebat eos qui baptiſmum Ioannis acceperant, iterum baptizari baptiſmo Chriſti.

Præterea. Impoſitio manuum præcedente baptiſmo Ioannis non imprimebat characterem baptiſmalem. Sed character talis eſt de neceſſitate ſalutis vel in actu, vel in propoſito. Ergo oportebat quod baptizati baptiſmo Ioannis iterum baptizarentur baptiſmo Chriſti, & non ſufficiebat eis manus impoſitio.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod baptiſmus Ioannis erat præparatorius ad Chriſtum ſuſcipiendum: & ideo ſi quis baptiſmum Ioannis ſuſcepiſſet in eo ſiſtens, non referens ad Chriſtum, baptiſmus in eo fruſtraretur a fine ſuo: & ideo oportebat eum iterum baptizari baptiſmo Chriſti. Si autem non figeret ſpem ſuam in baptiſmo Ioannis, ſed ulterius referret ad Chriſtum, ſic ex gratia Chriſti, & baptiſmo Ioannis præcepto efficiebatur quaſi unum quid: & ideo non oportebat quod iterum aqua baptizaretur, ſed ſolum quod Spiritum ſanctum per manus impoſitionem acciperet: & hæc videtur fuiſſe Magiſtri opinio in littera.

Sed quia ſacramenta novæ legis ex ipſo opere operato efficaciam habent, ideo videtur quod ſpes, & fides illius qui baptiſmum ſuſcipit, nihil faciat ad ſacramentum, quamvis poſſet facere ad rem ſacramenti impediendam, vel promovendam. Unde quantumcumque ſpem ſuam aliquis ad Chriſtum referret baptizatus baptiſmo Ioannis, baptiſmum novæ legis non conſequebatur: & ideo ſi baptiſmus novæ legis eſt de neceſſitate ſalutis, oportebat quod iterum illo baptiſmo baptizaretur. Præterea eſt generale in omnibus ſacramentis, quod ſi omittatur quod eſt de ſubſtantia ſacramenti, oportet id ſacramentum iterari. Unde cum non eſſet forma debita in baptiſmo Ioannis, oportebat quod iteraretur baptiſmus. Et hoc habet communior opinio, quæ etiam ex verbis Auguſtini confirmatur, qui dicit ſuper Ioann. hom. v. *Qui baptizati ſunt baptiſmate Ioannis, non eis ſufficit: baptizandi enim ſunt baptiſmate Chriſti.*

Et ideo ſecundum hoc dicendum ad primum, quod ibi agitur de illis qui baptizati erant a Philippo, de quo conſtat quod baptiſmo Chriſti baptizaverat. Sed non erat ibi datus Spiritus ſanctus ad robur, ſicut in confirmatione datur: quia ille non fuit Philippus Apoſtolus, ſed unus de ſeptem diaconibus, & ideo non poterat manus imponere, quia hoc Epiſcoporum eſt; & propter hoc miſſi ſunt ad hoc Petrus, & Ioannes.

Ad ſecundum dicendum, quod *Hieronymus* non vult tangere cauſam rebaptizationis, ſed inſufficientiam fidei ipſorum ad ſalutem, ut patet ex verbis præcedentibus. Præmittit enim: *Qui dicit ſe credere in Chriſtum, & non credit in Spiritum ſanctum, nondum habet claros oculos.* Inſufficientia autem fidei non poſſet eſſe cauſa quare aliqui baptizarentur, ſed quare inſtruendi eſſent, ſicut & nunc fit.

Ad tertium dicendum, quod Apoſtoli creduntur baptizati fuiſſe baptiſmo Chriſti, quamvis ſcriptum non inveniatur, ut dicitur in Gloſſa * Ioan. XIII. ſuper illud, *Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet.* Ex quo enim ipſi alios baptizabant, ut habetur Ioan. III. videtur quod & ipſi venientes ad Chriſtum baptizati fuerint. Si tamen Chriſtus, qui habuit poteſtatem remittendi peccata, & qui virtutem ſuam ſacramentis non alligavit, eos ſine baptiſmo ex privilegio quodam ſanctificare voluiſ-

(a) *Al.* baptizatus.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Uſurpata ex Auguſtino, qui epiſt. XVIII. ad Seleuciam idem dicit.

Digitized by Google

ſuiſſet, non eſſet ad conſequentiam trahendum. Ex auctoritate autem inducta non habetur quod Apoſtoli tantum baptiſmo Ioannis baptizati erant; ſed comparatio quædam baptiſmi flaminis ad baptiſmum Ioannis.

Ad quartum dicendum, quod ad baptiſmum requiritur aqua cum debita forma. Ioannes autem non obſervabat formam baptiſmi Chriſti, nec iterum erat in eo efficacia ſicut in baptiſmo Chriſti: & ideo quia omittebantur ea quæ erant de neceſſitate ſacramenti, oportebat iterum baptizari.

EXPOSITIO TEXTUS.

Quorum alia remedium contra peccatum præbent . . . . alia gratia, & virtute nos fulciunt. Omnia ſacramenta novæ legis ſunt in remedium, & gratiam conferunt, ut dictum eſt. Ergo diſtinctio illa nulla videtur. Et dicendum, quod illa diſtinctio ſacramentorum ſumitur ſecundum id ad quod principaliter ordinantur. Quamvis ergo omnia ſacramenta aliquo modo gratiam conferant, & in remedium ſint, quædam tamen principaliter ordinata ſunt in remedium contra aliquem ſpecialem morbum, ut matrimonium contra concupiſcentiam; quædam vero de ſui propria intentione ſunt ordinata ad remedium morbi, & ad gratiam, ſicut baptiſmus, qui eſt ſpiritualis regeneratio, per quam vetus homo corrumpitur, & novus generatur; quædam autem, quia gratiam præſupponunt, ordinantur ad gratiæ perfectionem, ſicut euchariſtia: & ſic intelligenda ſunt verba Magiſtri: *Non utique propter remedium, ſed ad ſacramentum*: & debet accipi ſacramentum large pro quolibet ſigno rei ſacræ.

Baptiſmum Chriſti Ioannes ſuo baptiſmo prænuntiavit. Ideo baptiſmus Chriſti potius quam alia ſacramenta novæ legis præparatorium habuit, quia baptiſmus eſt ianua ſacramentorum, & ipſe facit aliis viam: unde (a) præparatorio ſacramenta alia non indigebant.

Iterum baptizabantur, immo verum baptiſma accipiebant. Ex hoc patet quod præcedens baptiſmus non reputabatur aliquibus pro baptiſmo: quia qui baptiſma Chriſti accipiebant, non iterato baptizabantur, ſed verum baptiſma de novo accipiebant: & ideo quaſi corrigens quod dixerat, *Iterum baptizabantur*, addit: *immo verum baptiſma accipiebant*: & ſic Magiſter per verba Hieronymi ſuam intentionem probare non poteſt.

DISTINCTIO III.

Quid ſit baptiſmus.

POſt hæc videndum eſt, quid ſit baptiſmus, & quæ ſit forma, & quando inſtitutus, & quæ cauſa inſtitutionis. Baptiſmus dicitur intinctio, ideſt ablutio corporis exterior, facta ſub forma verborum præſcripta. Si enim ablutio fiat ſine verbo, non eſt ibi ſacramentum; ſed accedente verbo ad elementum, fit ſacramentum: non utique ipſum elementum fit ſacramentum, ſed ablutio facta in elemento. Unde Auguſtinus (tract. lxxx. in Ioan.) „ Verbo baptiſma conſecratur. „ Detrahe verbum, & quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, „ & fit ſacramentum. Unde eſt hæc tanta virtus aquæ ut corpus tangat, & cor „ abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Namque & „ in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud eſt virtus intus manens." In duobus ergo conſiſtit ſacramentum baptiſmi, ſcilicet in verbo, & elemento. Ergo & ſi alia deſunt, quæ ad decorem ſacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum ſacramentum, & ſanctum, ſi verbum ſit ibi, & elementum. Nam & in hoc ſacramento, & in aliis quædam ſolent fieri ad decorem, & honeſtatem ſacramenti, quædam ad ſubſtantiam, & cauſam ſacramenti pertinentia. De ſubſtantia huius ſacramenti ſunt verbum, & elementum, cetera ad ſolemnitatem eius pertinent.

(a) *Nicolai* præparatione.

Digitized by Google

De forma baptiſmi.

SED quod eſt illud verbum, quo accedente ad elementum, fit ſacramentum? Veritas docet, quæ huius ſacramenti formam tradens (Matth. XXVIII. 19.) ait diſcipulis: „ Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & „ Filii, & Spiritus ſancti. " Invocatio igitur Trinitatis verbum dicitur, quo baptiſma conſecratur; & hæc eſt forma verborum ſub qua traditur baptiſmus. Unde Bonifacio Epiſcopo Zacharias Papa ait (ex Decret. de conſec. diſt. IV. cap. „ In „ Synodo Anglorum.") „ Firmiſſime præceptum eſt in Synodo Anglorum ut qui„ cumque ſine invocatione Trinitatis merſus fuiſſet, ſacramentum regenerationis „ non haberet; quod omnino verum eſt. Quod ſi merſus in fonte baptiſmi quis „ fuerit ſine invocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine „ Patris, & Filii, & Spiritus ſancti fuerit baptizatus. " Legitur tamen in Actibus Apoſtolorum (cap. VIII. & X.) Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti. Sed in hoc nomine, ut exponit Ambroſius (Lib. I. de Spiritu ſancto cap. III.) tota Trinitas intelligitur. Intelligitur enim, cum Chriſtum dicis, & Pater, a quo unctus eſt, & ipſe qui unctus eſt, & Spiritus ſanctus per quem unctus eſt. Unde Nicolaus Papa ad conſulta Bulgarorum (de Conſecr. diſt. IV. cap. „ A quodam.") „ A quodam Iudæo multos baptizatos aſſeritis, & quid inde agendum ſit, conſu„ litis. Hi profecto ſi in nomine ſanctæ Trinitatis, vel in nomine Chriſti, ſicut „ in Actibus Apoſtolorum legimus, (1) baptizentur, baptizati ſunt: unum enim „ idemque eſt, ut exponit Ambroſius."

Si in nomine Patris tantum, vel Spiritus ſancti poſſit tradi baptiſmus.

HIC quæritur, an baptiſmus eſſet verus, ſi diceretur, In nomine Patris tantum, vel Spiritus ſancti tantum, ut cum dicitur, In nomine Chriſti. Ambroſius videtur dicere, quod ſi fide myſterium Trinitatis teneatur, & una perſona tantum nominetur, plenum eſt ſacramentum; & e converſo, ſi tres nominentur, & non recte de aliquo illorum ſentiatur, vacuum fieret myſterium Trinitatis. Ait enim ſic (Lib. I. de Spiritu ſancto cap. III.) „ Ubi non eſt plenum baptiſmi ſa„ cramentum, nec principium, nec ſpecies aliqua baptiſmi æſtimatur. Plenum au„ tem eſt, ſi Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum fatearis. Si unum neges, „ totum ſubrues. Et ſicut ſi in unum ſermonem comprehendas vel Patrem, vel „ Filium, vel Spiritum ſanctum; fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiri„ tum ſanctum abneges; plenum eſt fidei ſacramentum: ita etiam licet Patrem, „ & Filium, & Spiritum ſanctum dicas, & Patris, & Filii, & Spiritus ſancti mi„ nuas poteſtatem; vacuum eſt omne myſterium. Cum enim dicitur, In nomine „ Chriſti, (2) per unitatem nominis impletum eſt myſterium, nec a Chriſti ba„ ptiſmate Spiritus ſeparatur, quia Chriſtus baptizavit in Spiritu. "

Quæſtio Ambroſii.

„ NUnc conſideremus, utrum ſicut Chriſti nomine legimus baptiſmi plenum „ eſſe ſacramentum, ita etiam Spiritu ſancto nuncupato nihil deſit ad my„ ſterii plenitudinem. Rationem ſequimur. Qui unum dixerit, Trinitatem ſignifi„ cavit. Si Chriſtum dicas, & Patrem a quo unctus eſt Filius, & Chriſtum qui „ unctus eſt, ſcilicet Filium, & Spiritum ſanctum, quo unctus eſt, deſignaſti. Scri„ ptum eſt enim (Act. X.) hunc eſſe Ieſum a Nazareth, quem unxit Deus Spi„ ritu ſancto. Et ſi Patrem dicas, Filium eius, & Spiritum oris eius pariter indi„ cas; ſi tamen id etiam corde comprehendas. Et ſi Spiritum ſanctum dicas, „ Deum Patrem, a quo procedit, & Filium eius, cuius eſt Spiritus, nuncupaſti. „ Unde, ut rationi copuletur auctoritas, Dominus dicit (Act. I. 5.) Vos autem „ ba-

(1) *Nicolai* baptizati ſunt (unum enim idemque eſt, ut Sanctus exponit Ambroſius) conſtat eos non eſſe denuo baptizandos. (2) *Al.* per virtutem.

„ baptizabimini in Spiritu ſancto : ex quo indicat nos recte poſſe baptizari in Spi-
„ ritu ſancto."

Perſtringit præmiſſorum intelligentiam cum determinatione cuiuſdam dicti.

EX his aperte intellexiſti, in nomine Chriſti verum baptiſma tradi. Unde nihilominus inſinuari videtur, verum baptiſma dari poſſe in nomine Patris tantum, vel Spiritus ſancti; ſi tamen ille qui baptizat, fidem Trinitatis teneat, quæ Trinitas in quolibet horum nominum intelligitur. Si autem aliquis perverſe credens, & errorem inducere intendens, unum de tribus tantum nuncupet, non implevit myſterium. Quod vero ait, nominatis tribus vacuum eſſe myſterium, ſi baptizans minuat poteſtatem Patris, & Filii, vel Spiritus ſancti; ideſt, ſi male ſentiat de potentia alicuius horum, non credens unam potentiam trium; intelligendum eſt hoc ſuper eum qui non intendit, nec credit baptizare; qui non tantum caret fide, ſed etiam intentionem baptizandi non habet. Qui ergo baptizat in nomine Chriſti, baptizat in nomine Trinitatis, quæ ibi intelligitur. Tutius eſt tamen tres perſonas ibi nominare, ut ibi dicatur: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Non in nominibus, ſed in nomine, ideſt in invocatione, vel in confeſſione Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Invocatur enim ibi tota Trinitas, ut inviſibiliter ibi operetur per ſe, ſicut extra viſibiliter (1) per miniſtrum. Si autem dicatur, In nominibus, non eſt ibi ſacramentum, quia non ſervatur forma baptiſmi.

De inſtitutione baptiſmi.

DE inſtitutione baptiſmi, quando cœpit, variæ ſunt æſtimationes. Alii dicunt tunc eſſe inſtitutum, cum Nicodemo Chriſtus ait (Ioan.III.5.) „ Niſi quis „ renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei." Alii dicunt, inſtitutionem baptiſmi factam, cum Apoſtolis dixit (Matth. ult. 19.) „ Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus „ ſancti." Sed hoc dixit eis poſt reſurrectionem, præcipiens eis de vocatione gentium; quos ante paſſionem binos miſerat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens (Matth. x. 5.) „ In viam gentium ne abieritis." Iam ergo inſtitutus erat baptiſmus; quia baptizabant ſimul, & prædicabant.

De forma in qua baptizaverunt Apoſtoli ante paſſionem Chriſti.

SI vero quæritur, in qua forma tunc baptizaverunt; ſane dici poteſt, in nomine Trinitatis, ſcilicet in ea forma in qua baptizaverunt poſtea gentes: quæ ante paſſionem poteſt intelligi fuiſſe tradita, licet non ſit ſcriptum. Non ergo tunc illam formam Chriſtus (2) prius tradidit, cum ad evangelizandum gentibus miſit; ſed quam ante tradiderat, mittens eos in Iudæam, poſt iteravit cum ad gentes miſit. Commodius ergo dicitur inſtitutio facta, quando Chriſtus a Ioanne baptizatus eſt in Iordane: quod diſpenſavit, non quia mundari voluit, cum ſine peccato fuerit; ſed quia contactu mundæ carnis ſuæ vim regenerativam contulit aquis, ut qui poſtea immergeretur invocato nomine Trinitatis, a peccatis purgaretur. Tunc ergo invocato nomine Trinitatis inſtitutus eſt baptiſmus Chriſti, in quo Trinitas, cuius myſterium ibi innotuit, interius homines baptizat.

Quare in aqua tantum fiat.

CElebratur autem hoc ſacramentum in aqua, non alio liquore, ut ait Chriſtus (Ioan. III. 5.) „ Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto &c." Ideo uniformiter id fieri in aqua præcipitur, ut intelligatur quod ſicut aqua ſordes corporis, ac veſtes abluit; ita baptiſmus maculas animæ, ſordeſque vitiorum

(1) *Al.* per miniſterium. (2) *In editione Nicolai deeſt prius.*

Digitized by Google

emundando abſtergit; vel ideo ut nullum inopia excuſaret; quod (1) poſſet fieri, ſi in vino, vel oleo fieret; & ut communis materia baptizandi inveniretur apud omnes: quod aqua ſignificavit quæ de latere Chriſti manavit, ſicut ſanguis alterius ſacramenti ſignum fuit. Non ergo in aliquo liquore poteſt conſecrari baptiſmus, niſi in aqua.

De immerſione, quoties fieri debeat.

DE immerſione vero, ſi quæritur, quomodo fieri debeat; præciſe reſpondemus ut ſemel, vel tertio pro vario more Eccleſiæ. Unde Gregorius (Lib. I. epiſt. xli.) „ De trina immerſione baptiſmi nil verius reſponderi poteſt, quam quod „ vos ipſi ſenſiſtis: quia in una fide nihil officit Eccleſiæ ſanctæ conſuetudo di- „ verſa. Quia enim in tribus ſubſiſtentiis una ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe „ nullatenus poteſt infantem in baptiſmo ter, vel ſemel mergere: quia & in tri- „ bus merſionibus perſonarum Trinitas, & in una poteſt Divinitatis ſingularitas „ deſignari. Nos vero qui tertio immergimus, etiam triduanæ ſepulturæ ſacramen- „ tum ſignamus. “ Secundum hoc licet non modo ter, ſed etiam ſemel mergere tantum. Ibi tamen dumtaxat mergere ſemel licet, ubi conſuetudo Eccleſiæ talis exiſtit. Si quis vero id facere incipiat, ubi conſuetudo talis non eſt, vel ſemel tantum mergendum aſſerat, reprehenſibilem ſe conſtituit. Unde Haymo (in Epiſt. ad Rom. cap. iv.) „ In ſuo ſenſu abundabat Cyprianus, cum ſemel mergebat in „ baptiſmo parvulus; qui quod intelligebat, ſtudioſe implebat, bonis operibus ab- „ undando, licet in hoc neſcius delinqueret. Sed quia bonis operibus abundabat, „ poſtea correctus a Deo abundavit altiori ſenſu, ter illos mergendo. “ Ecce habemus, quia deliquit qui ſemel merſit; ſed hoc ideo, quia aliter ſe habebat conſuetudo illius Eccleſiæ, vel quia unam tantum faciendam merſionem aſſerebat. De trina merſione Auguſtinus ait (hom. 11. ad neophytos.) „Poſtquam nos cre- „ dere promiſimus, tertio capita in ſacro fonte demerſimus: qui ordo baptizandi „ duplici myſterii ſignificatione celebratur. Recte enim tertio immerſi eſtis, quia „ accepiſtis baptiſmum in nomine Trinitatis. Recte tertio immerſi, quia accepiſtis „ baptiſmum in nomine Chriſti, qui die tertia reſurrexit a mortuis. *Illa enim* ter- „ tio repetita immerſio, typum dominicæ exprimit ſepulturæ. “ Conſtat ergo baptizandos tertio debere immergi: & tamen ſi ſemel tantum immergantur, verum baptiſma accipiunt: & qui ſemel immergit tantum, non peccat, niſi conſuetudo Eccleſiæ obſiſtat, vel hoc modo tantum debere fieri aſſerat.

Quando circumciſio amiſit vim ſuam.

SOlet etiam quæri, ſi circumciſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi. Ad quod dicimus, in Chriſti morte terminata eſſe legalia omnia. Ex tunc ergo circumciſio perdidit vim ſuam; ita quod poſtea non (2) profuerit, ſed potius obfuerit obſervatoribus ſuis. Sed uſque ad oblationem veræ hoſtiæ potuit prodeſſe. Si enim ante paſſionem legalia finem habuiſſent, non ea imminente vetus paſcha cum diſcipulis manducaſſet.

De cauſa inſtitutionis.

CAuſa vero inſtitutionis baptiſmi eſt innovatio mentis, ut homo qui per peccatum vetus fuerat, per gratiam baptiſmi renovetur; quod fit depoſitione vitiorum, & collatione virtutum. Sic enim fit quiſque novus homo, cum abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem; appoſitio virtutum affert decorem. Et hæc eſt res huius ſacramenti, ſcilicet interior munditia.

Qua-

(1) *Al.* poteſt. (2) *Al.* profecerit, ſed potius obfuit.

Digitized by Google

Quæritur, an baptiſmus aperuit cælum, quod non aperuit circumciſio.

SI quæritur, utrum baptiſmus aperuerit cælum, quod non aperuit circumciſio; dicimus, quod nec baptiſmus, nec circumciſio, regni nobis aditum aperuit; ſed hoſtia Salvatoris: quæ ſi tempore circumciſionis oblata fuiſſet, illius temporis homines in regnum intraſſent. Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de his quæ præexiguntur ad ſacramenta novæ legis, hic incipit determinare de ſingulis ſacramentorum novæ legis: & dividitur in partes duas. In prima determinat de illis ſacramentis quæ ſunt ordinata in remedium unius perſonæ; in ſecunda de illis quæ ſunt ordinata in remedium totius Eccleſiæ, XXIV. diſtinct. ibi, *Nunc ad conſiderationem ſacræ ordinationis accedamus*. Prima dividitur in tres. In prima determinat de ſacramento intrantium, ſcilicet baptiſmo; in ſecunda de ſacramentis progredientium, VII. diſt. ibi, *Nunc de ſacramento confirmationis addendum eſt;* in tertia de ſacramento exeuntium, ſcilicet extrema unctione, XXIII. diſt. ibi, *Præter præmiſſa eſt aliud ſacramentum, ſcilicet unctio infirmorum*. Prima in tres. In prima determinat de baptiſmo ſecundum ſe; in ſecunda de baptiſmo per comparationem ad recipientes, IV. diſt. ibi, *Hic dicendum eſt, aliquos ſuſcipere ſacramentum, & rem ſacramenti &c.* in tertia ſecundum comparationem ad miniſtrantes, V. diſt. ibi, *Poſt hæc ſciendum eſt, ſacramentum baptiſmi a bonis, & a malis miniſtris dari*. Prima in duas. In prima determinat de baptiſmo ſecundum ſe; in ſecunda determinat de eo per comparationem ad circumciſionem, ibi, *Solet etiam quæri, ſi circumciſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi*. Prima in duas. In prima determinat quid eſt baptiſmus; in ſecunda de his quæ ad baptiſmum requiruntur, ibi, *Sed quod eſt illud verbum quo accedente ad elementum fit ſacramentum?* Hæc pars dividitur in tres ſecundum tria quæ exiguntur ad baptiſmum: in prima enim determinat de forma baptiſmi; in ſecunda de materia eius, ibi, *Celebratur autem hoc ſacramentum tantum in aqua*; in tertia de ipſo actu ablutionis, vel immerſionis, ibi, *De immerſione vero ſi quæritur quomodo fieri debeat, præciſe reſpondemus*. Prima in duas. In prima determinat de forma baptiſmi; in ſecunda de inſtitutione ipſius, ibi, *De inſtitutione baptiſmi quando cœpit, variæ ſunt æſtimationes*. Circa primum duo facit, Primo determinat formam baptiſmi; ſecundo movet quamdam quæſtionem circa formam baptiſmi, & determinat eam, ibi, *Hic quæritur, an baptiſmus eſſet verus, ſi diceretur, In nomine Patris tantum &c.* Prima in duas. In prima determinat formam principalem baptiſmi; in ſecunda quamdam formam ſecundariam pro tempore obſervatam, ibi, *Legitur tamen in Actibus Apoſtolorum, Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti*.

Solet etiam quæri, ſi circumciſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi. Hic determinat de baptiſmo per comparationem ad circumciſionem, & circa hoc tria facit. Primo determinat ceſſationem circumciſionis; ſecundo inſtitutionem baptiſmi, ibi, *Cauſa vero inſtitutionis baptiſmi eſt innovatio mentis;* tertio effectum utriuſque, ibi, *Si quæritur, utrum baptiſmus aperuerit cælum, quod non aperuit circumciſio; dicimus, quia nec baptiſmus, nec circumciſio, regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia Salvatoris*.

QUAESTIO I.

HIc quæruntur quinque.
Primo. Quid ſit baptiſmus.
Secundo. De forma ipſius.
Tertio. De materia eius.
Quarto. De intentione.
Quinto. De inſtitutione.

ARTICULUS I.

Utrum baptiſmi diffinitio aſſignata ſit conveniens.

III. P. quæſt. lxvi. *art.* 1.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod inconvenienter ſit aſſignata hæc diffinitio baptiſmi quæ in littera ponitur, ſcilicet *Baptiſmus eſt ablutio corporis exterior, facta ſub forma præſcripta verborum*. Manente enim diffinito, manet diffinitio. Sed tranſeunte ablutione, quæ eſt quædam actio, vel paſſio, manet baptiſmus. Ergo baptiſmus non eſt ablutio.

2. Præ-

2. Præterea. Sacramentum, ſecundum Hugonem (de ſacram. Lib. I. part. IX. cap. II.) eſt materiale elementum. Ablutio autem non eſt materiale elementum, ſed elementi uſus. Ergo baptiſmus, cum ſit ſacramentum, non erit ablutio.

3. Præterea. Sacramentum eſt in genere relationis, cum ſit cauſa, vel ſignum, ſicut ſupra dictum eſt. Sed baptiſmus eſt ſacramentum. Ergo inconvenienter ponitur in genere actionis, vel paſſionis.

4. Præterea. In diffinitione inſtrumenti debet poni illud ad quod eſt. Sed baptiſmus, ſicut & alia ſacramenta, ut prius dictum eſt, ſunt inſtrumenta ſanctificationis. Ergo cum in diffinitione eius nulla mentio fiat de ſanctificatione, videtur inconvenienter eſſe aſſignata.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam inconvenienter aſſignetur diffinitio Hugonis (Lib. II. de ſacram. part. VI. cap. II.) quæ talis eſt. *Baptiſmus eſt aqua diluendis criminibus ſanctificata per verbum Dei*. Nihil enim fit in ſeipſo. Sed baptiſmus in aqua fit. Ergo baptiſmus non eſt aqua.

2. Præterea. In diffinitione alicuius non debet poni aliquid quod non ſit de eſſentia eius. Sed ſanctificatio materiæ non eſt de eſſentia baptiſmi: quia in mari, vel in flumine poteſt fieri baptiſmus. Ergo ſanctificatio aquæ non debet poni in diffinitione baptiſmi.

3. Præterea. Diffinitio debet converti cum diffinito. Sed poteſt eſſe aqua ſanctificata verbo vitæ diluendis criminibus, & tamen non erit baptiſmus, ſicut quando non fit intinctio. Ergo hæc non eſt competens baptiſmi diffinitio.

4. Præterea. Effectus qui poteſt impediri, non debet poni in diffinitione cauſæ, quia tunc diffinitio eſſet minus quam diffinitum. Sed poteſt impediri quod per baptiſmum non diluantur crimina. Ergo non debet ablutio criminum in diffinitione baptiſmi poni.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam inconvenienter aſſignetur diffinitio Dionyſii, quam ponit II. cap. cæl. Hier. ubi dicit: *Quoddam ergo eſt principium ſanctiſſimorum mandatorum ſacræ actionis, (a) ad aliorum divinorum eloquiorum, & ſacrarum actionum ſuſceptivam opportunitatem, formans noſtros animales habitus ad ſupercæleſtis quietis anagogem, noſtrum iter faciens, ſacra & diviniſsimæ noſtræ regenerationis traditio*. Principium enim reducitur ad genus principiatorum. Sed ſacramentum non eſt in genere principii, ſed in genere ſacramenti. Ergo non debet dici principium ſanctiſſimorum mandatorum.

2. Præterea. Non dicitur eſſe principium ſanctorum mandatorum, niſi inquantum præparat viam ad alia mandata. Ergo ſuperfluum fuit poſtea addere: *Ad ſuſceptivam opportunitatem aliorum nos formans*.

3. Præterea. Nihil poteſt formari ad divina eloquia, niſi quod eſt perceptivum eorum. Sed hoc quod eſt animale in nobis, non percipit divina eloquia, ſed ſolum hoc quod eſt rationale. Ergo male dixit: *Formans animales habitus ad divina eloquia*.

4. Præterea. Forma, & materia ſunt de eſſentia rei. Sed ipſe nullam mentionem facit de materia, & forma baptiſmi. Ergo videtur quod inſufficienter diffiniat.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod inconvenienter aſſignetur diffinitio quam Damaſcenus ponit in IV. Lib. cap. X. ſic dicens: *Baptiſmus eſt per quem primitias Spiritus ſancti accipimus, & principium alterius vitæ fit nobis regeneratio, & ſigillum, & cuſtodia, & illuminatio*. Aliqui enim prius habent Spiritum ſanctum, & ſpiritualem vitam, quam baptiſmum conſequantur, ſicut patet de Cornelio Act. X. Ergo per baptiſmum non ſemper accipimus primitias Spiritus ſancti, nec eſt baptiſmus principium alterius vitæ in nobis.

2. Præterea. Idem non debet poni in diffinitione ſui ipſius. Sed regeneratio eſt idem quod baptiſmus. Ergo non debet poni in diffinitione baptiſmi.

3. Præterea. Illuminatio non fit (b) niſi per virtutes intellectuales. Sed baptiſmus non eſt intellectualis virtus, ſed ſacramentum. Ergo non debet ſibi attribui illuminatio.

4. Præterea. Cuſtodia fit in nobis per divinam providentiam, de qua dicitur in Pſalm. CXX. 4. *Ecce non dormitabit, neque dormiet qui cuſtodit Iſrael*. Ergo non debet hoc baptiſmo attribui.

SOLUTIO I.

Reſpondeo ad primam quæſtionem dicendum, quod ſecundum doctrinam Philo-

(a) Al. & aliorum. (b) Al. deeſt niſi.

loſophi in Lib. II. Poſteriorum (text. x.) triplex eſt genus diffinitionis. Quædam enim ſunt diffinitiones materiales, quas dicimus demonſtrationis concluſiones: quædam formales, quæ ſunt principia demonſtrationis: quædam materiales, & formales ſimul, quæ ſunt demonſtrationes poſitione differentes: quia habent medium demonſtrationis, inquantum continent diffinitionem formalem; & concluſionem, inquantum continet materialem; ſed deeſt ſolus ordo (*a*) terminorum. Quia autem omne completivum quodammodo formale eſt *reſpectu* eius quod completur, ideo diffinitio formalis non dicitur quæ ſolum continet formam, ſed illa quæ continet hoc quod eſt completivum reſpectu alterius. Et quia in cauſis eſt talis ordo quod materia completur per formam, & forma per efficientem, & efficiens per finem; ideo diffinitio quandoque materialis dicitur, quæ comprehendit tantum materiam rei, formalis autem quæ comprehendit formam: ſicut, *Ira eſt accenſio ſanguinis circa cor*, dicitur materialis diffinitio: &, *Ira eſt appetitus in vindictam*, dicitur formalis. Quandoque autem materialis compreheadit formam, & materiam; ſed formalis cauſam efficientem: ſic ut hæc dicitur materialis, *Tonitruum eſt continuus ſonus in nubibus*; hæc autem formalis, *Tonitruum eſt extinctio ignis in nube*. Quandoque autem diffinitio materialis comprehendit materiam, & formam, & efficientem; formalis autem finem: ſicut, *Domus eſt coopertorium factum ex lapidibus, & lignis per talem modum, & talem artem*, eſt diffinitio materialis reſpectu huius, *Domus eſt cooperimentum prohibens nos a frigoribus, & caumatibus*: & hoc præcipue accidit in inſtrumentis, quia in eis quaſi tota ratio ſpeciei a fine ſumitur. Et quia baptiſmus, cum ſit ſacramentum, quoddam inſtrumentum eſt; ideo diffinitio materialis eius erit quæ comprehendit materiam, & formam eius, & efficientem; & formalis quæ comprehendit finem; & ſic diffinitio quam Magiſter in littera ponit, eſt materialis. Continet enim materiam in hoc quod dicit, *Ablutio exterior*; & innuit efficientem in hoc quod dicit, *facta*; & ponit formam in hoc quod dicit, *ſub forma verborum præſcripta*. Et ſciendum, quod Auguſtinus (tract. xv. in Ioan.) ponit eamdem diffinitionem, quamvis ſub aliis verbis: dicit enim: *Baptiſmus eſt tinctio in aqua verbo vitæ ſanctificata*.

Ad primum ergo dicendum, quod in ſacramento baptiſmi ſunt tria. Aliquid quod eſt ſacramentum tantum, ſicut aqua quæ exterius fluit, & transfluit, & non manet: & aliquid quod eſt ſacramentum, & res, & hoc ſemper manet, ſcilicet character: & aliquid quod eſt res tantum, quod quandoque manet, quandoque tranſit, ſcilicet gratia. Magiſter ergo hic diffinit baptiſmum quantum ad id quod eſt ſacramentum tantum, quia intendit ipſum materialiter diffinire.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacramentum novæ legis eſt ſignum, & cauſa gratiæ: unde ſecundum hoc eſt ſacramentum ſecundum quod habet ſignificare, & cauſare. Aqua autem non habet ſignificare, & cauſare effectum baptiſmi, niſi ſecundum quod eſt abluens. Unde eſſentialiter baptiſmus eſt ipſa ablutio: quia ad ablutionem interiorem cauſandam inſtitutus eſt, quam ſignificando cauſat ipſa exterior ablutio: ſed aqua eſt materia eius remota, & ablutio ipſa eſt materiale baptiſmi; ſed verbum vitæ eſt forma completiva ſacramenti. Auguſtinus autem, & Magiſter diffiniunt baptiſmum per materiam proximam, quæ prædicatur proprie de baptiſmo, ſicut materia de artificialibus, ut phiala eſt argentum; ſed Hugo diffinivit per materiam remotam, quæ non ita proprie prædicatur, niſi per cauſam remotam.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus, inquantum eſt ſacramentum, eſt in genere ſigni, vel cauſæ: & in hoc genere conſtituitur per formam verborum, a qua habet ſignificationem, & efficaciam ſacramentalem. Sicut autem artificialia non ponuntur in genere ex forma ſimpliciter, ſed ex materia (non enim dicimus, quod domus ſit in genere qualitatis, niſi inquantum artificiale figuratum, ſed dicitur eſſe in genere ſubſtantiæ) ita etiam eſt de ſacramentis. Baptiſmus enim ſimpliciter eſt in genere ablutionis; ſed ſecundum quid, ſcilicet inquantum eſt ſacramentum, eſt in genere relationis.

Ad quartum dicendum, quod finis ad quem eſt ſacramentum, eſt ultimum formale ipſius, a quo ſumitur formalis diffinitio. Magiſter autem non intendit hic diffinire baptiſmum formaliter, ſed (*b*) materialiter: & ideo ſanctificationem (*c*) prætermiſit.

SO-

(a) *Al.* terminorum, quia ante omne &c. (b) *Al.* naturaliter. (c) *Al. deeſt* prætermiſit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod diffinitio illa Hugonis complectitur & materiam baptiſmi in hoc quod dicit, *Aqua* & finem in hoc quod dicit, *diluendis criminibus*, & formam per hoc quod dicit, *per verbum vitæ ſanctificata*: unde eſt diffinitio compoſita ex materiali, & formali, quaſi demonſtratio poſitione differens: & complete eſſentiam baptiſmi complectitur, excepto quod actus ablutionis intermittitur, qui facit materiam proximam baptiſmo; quamvis ex aliis quæ ponuntur, intelligi poſſit.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc eſt propria prædicatio, *Baptiſmus fit in aqua;* ſed hæc eſt per cauſam prædicatio, *Baptiſmus eſt aqua.*

Ad ſecundum dicendum, quod ibi non tangitur ſanctificatio, niſi illa quæ fit per formam baptiſmi, quæ conſiſtit in invocatione Trinitatis: & hæc ſanctificatio eſt de neceſſitate baptiſmi.

Ad tertium dicendum, quod ſacramenta non efficiunt niſi id quod figurant. Ex hoc autem ipſo quod ponitur dilutio criminum, effectus baptiſmi poteſt accipi: quia baptiſmus materialiter non conſiſtit in aqua niſi ſecundum quod eſt abluens; quandocumque autem eſt aqua ſanctificata in actu ablutionis, eſt baptiſmus.

Ad quartum dicendum, quod idem numero quandoque eſt effectus alicuius, & finis, ſicut ſanitas eſt effectus, & finis medicantis; ſed effectus, ſecundum quod producitur per actum medici, finis autem ſecundum quod eſt intentum a medico. Medicus autem poteſt impediri a productione ſanitatis, ſed non ab intentione: & ideo ſanitas poteſt poni in diffinitione ut eſt finis, non autem ut eſt effectus: & ſimiliter dilutio criminum in diffinitione ſacramenti.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Dionyſius ex diffinitione baptiſmi data intendit procedere ad ea quæ materialiter in baptiſmo requiruntur: unde poſt hanc diffinitionem datam, ritum baptiſmi ponit: & ideo ponit eam ut demonſtrationis principium: & propter hoc eſt diffinitio totaliter formalis. Et eſt ſciendum, quod in verbis eius aliquid ponitur quaſi diffinitum, & aliquid ponitur tamquam diffinitio. Tamquam diffinitum ponitur, ſcilicet *traditio ſacræ & diviniſſimæ regenerationis*. Iſta enim eſt quædam circumlocutio baptiſmi, qua ipſe frequenter utitur: & hoc patet ex hoc quod ibi baptiſmum non nominat; ut ſit ſenſus: *Quoddam eſt principium &c.* ſcilicet *ſacræ, & diviniſſimæ regenerationis traditio*. Quaſi diffinitio ponitur hic, quod dicit, *Principium ſanctiſſimorum mandatorum ſacræ actionis*. Et ponit tria ad quæ baptiſmus ordinatur, quæ formaliter rationem eius complent. Unum eſt quod competit ei ſecundum quod eſt ianua ſacramentorum; & quantum ad hoc (*a*) dicit, quod eſt *principium ſanctiſſimorum mandatorum ſacræ actionis*. Actiones enim ſacras nominat actiones hierarchicas, ſcilicet purgare, illuminare, & perficere; quæ præcipue in noſtra hierarchia conſiſtunt in diſpenſatione ſacramentorum: quæ quidem actiones nobis ſub præcepto traditæ ſunt, & ad eas eſt principium baptiſmus quaſi eorum ianua. Secundum competit ſibi inquantum eſt cauſa, prout ſcilicet characterem imprimit, & gratiam confert, ſecundum quod homo informatur, & idoneus redditur ad aliorum ſacramentorum perceptionem; & quantum ad hoc dicit, quod eſt *formans* per characterem, & gratiam *noſtros animales habitus*, ideſt vires animæ, *ad ſuſceptivam opportunitatem*, ideſt ad idoneam, & opportunam ſuſceptionem *divinorum eloquiorum* quantum ad doctrinam fidei, *& ſacrarum actionum* quantum ad alia ſacramenta, quæ nulli non baptizato debent conferri. Tertium competit ſibi inquantum eſt ſignum, & figura cæleſtium, & ſecundum hoc per baptiſmum manuducimur in cæleſtium contemplationem; & quantum ad hoc dicit, quod eſt *faciens iter noſtrum*, ideſt præparans nobis contemplationis viam ad *anagogem*, ideſt ſurſum ductionem, *ſupercæleſtis quietis*, quæ conſiſtit in contemplatione ſpiritualium. Vel poteſt dici, quod per ſecundum tangit finem proximum baptiſmi quantum ad ea quæ ſunt viæ; per tertium autem tangit finem remotum, & ultimum, quantum ad ea quæ ſunt patriæ; ad quam nos baptiſmus perducit per gratiam, quam confert, quæ eſt res ſignificata, & non contenta.

Ad primum ergo dicendum, quod Dionyſius determinat de baptiſmo ſecundum quod eſt actio quædam hierarchica, & ideo diffinit *principium mandatorum*, non quorumlibet, ſed illorum quibus actiones hierarchicæ nobis traduntur.

(*a*) *Al. deeſt* dicit.

Ad

Ad ſecundum dicendum, quod per primum tangit tantum ordinem baptiſmi ad alia ſacramenta, ſed per ſecundum tangit effectum, quo mediante ad alia ſacramenta percipienda idonee perducit, ut ex dictis patet.

Ad tertium dicendum, quod animales habitus hic dicuntur ab anima, & non ab animalitate, qua ſcilicet cum aliis animalibus communicamus; ut oſtendat quod non ſolum baptiſmus corpus exterius lavat, ſed etiam animam interius format.

Ad quartum dicendum, quod hæc diffinitio eſt principium omnium quæ Dionyſius de baptiſmo tradit: unde in principio ſtatim hanc diffinitionem ponit. Et quia in omnibus quæ ſunt propter finem, & ex fine, debet accipi & forma competens fini, & materia competens formæ; & fini; ideo in hac diffinitione non poſuit formam, & materiam, ſed ſolum ea ad quæ baptiſmus ordinatur quaſi ad finem proximum, vel remotum.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod Damaſcenus prædictam diffinitionem venatur ex hoc ipſo quod baptiſmus regeneratio dicitur. Cum enim generatio ſit motus ad eſſe, conſtat quod baptiſmus eſt per quem nobis traditur ſpirituale eſſe. Et quia nullus poteſt agere actionem alicuius naturæ, niſi prius habeat eſſe in natura illa, ideo concluditur quod baptiſmus eſt principium omnium ſpiritualium actionum: & ſecundum hoc Damaſcenus baptiſmum diffinivit adhuc per priora quam Dionyſius, inquantum accipit primum effectum baptiſmi, qui eſt conſtituere in ſpirituali vita, ex qua habet quod regeneratio dicatur: & ideo diffinit baptiſmum ut principium ſpiritualis vitæ in hoc quod dicit, *Principium alterius vitæ*, ſcilicet ſpiritualis, quæ eſt altera a naturali; ut hæc generatio ſit altera a naturali, & regeneratio dicatur: & iterum ut principium eorum quæ ad vitam primo conſequuntur; & ideo dicit: *Per quod fiunt primitiæ ſpiritus*, ideſt primi ſpiritus effectus in nobis. Hi autem effectus vel conſequuntur ipſam generationem, ſicut filiatio, vel aliqua talis relatio; & ſic per baptiſmum dicimur regenerari in filios Dei, & quantum ad hoc dicitur *regeneratio*: vel conſequuntur formam per generationem inductam; & hoc tripliciter. Primo in ordine ad generantem, ſecundum quod per formam inductam genitus fit ſimilis generanti; & quantum ad hoc dicitur *ſigillum*. Secundo quantum ad eſſe ipſius geniti, quod per formam conſervatur; & quantum ad hoc dicitur *cuſtodia*. Tertio quantum ad actionem eius, cuius forma eſt principium; & quantum ad hoc dicitur *illuminatio*.

Ad primum ergo dicendum, quod primitiæ ſpiritus dantur antequam percipiatur baptiſmus actu, ſed non antequam percipiatur propoſito habituali, ſicut in Cornelio; vel actuali, ſicut in aliis qui baptiſmi fidem habent. Vel dicendum, quod hic loquitur de vita ſpirituali, ſecundum quod homo quantum ad exteriora reputatur membrum Eccleſiæ, quod non ſit ante baptiſmum, quia ad actus fidelium nullus ante baptiſmum admittitur.

Ad ſecundum dicendum, quod regeneratio ponitur hic pro relatione conſequente regenerationem, ſicut eſt filiatio.

Ad tertium dicendum, quod etiam Dionyſius (de eccl. Hierar. cap. IV. part. I.) vim illuminativam baptiſmo attribuit, quod quidem ei competit inquantum eſt fidei ſacramentum: unde baptizatus iam admittitur ad inſpectionem ſacramentorum quaſi illuminatus; non autem ante debet admitti, ne ſancta canibus tradantur ſecundum Dionyſium.

Ad quartum dicendum, quod cuſtodia conſervationem importat: quæ quidem eſt a Deo ſicut a principio efficiente, a gratia autem baptiſmali ſicut a principio formali.

ARTICULUS II.

Utrum hæc verba, Ego te baptizo &c. *ſint de integritate formæ baptiſmalis.*

III. P. quæſt. LXVI. *art.* 5. & 6.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod integritas formæ baptiſmalis non contineatur in his verbis, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Actio enim magis debet attribui principali agenti quam ſecundario. Sed principalis baptizans eſt Chriſtus, ut patet Ioan. I. 33. ubi dicitur: *Hic eſt qui baptizat*: homo autem eſt tantum miniſter baptiſmi. Ergo magis debuit dici, *Chriſtus te baptizat &c.* quam *Ego te baptizo*.

2. Præterea. Secundum grammaticos in verbis primæ & ſecundæ perſonæ intelligitur nominativus certus & determinatus. Sed ba-

Digitized by Google

baptizo eſt verbum primæ perſonæ. Ergo non fuit neceſſarium quod adderetur *Ego*.

3. Præterea. Sacramenta habent a divina inſtitutione efficaciam, & virtutem. Sed ex forma quam Dominus tradidit Matth. ult. 19. ubi dicitur, *Docete omnes gentes*, non poteſt haberi quod *Ego te baptizo* ſit de forma baptiſmi: quia hoc participium *baptizantes*, ponitur ibi ad deſignandum exercitium actus, non quaſi pars formæ. Ergo videtur quod non ſit de neceſſitate formæ.

4. Præterea. Simul Dominus præcepit actum docendi, & baptizandi, Matth. ult. Sed non exigitur ad docendum quod ſacerdos dicat, *Ego te doceo* Ergo ſimiliter non exigitur ad baptiſmum quod dicat, *Ego te baptizo*.

5. Præterea. Verba non debent dirigi ad eum qui non eſt verborum ſenſus perceptivus. Sed quandoque baptizatus non poteſt percipere ſenſus verborum, ſicut patet quando puer baptizatur. Ergo non debet dicere, *Baptizo te*, ſed, *Baptizo Ioannem*.

6. Præterea. Hoc videtur ex modo loquendi quo Dominus uſus eſt, ponens baptizaodos in tertia perſona dicens, *Baptizantes eos*.

7. Præterea. Materia ſacramenti non minus eſt de eſſentia ſacramenti quam ſuſcipiens illud ſacramentum. Sed nulla mentio fit in forma de aqua, quæ eſt materia ſacramenti. Ergo non debet fieri mentio de recipiente, ut dicatur, *Baptizo te*.

8. Præterea. Baptiſmus a paſſione Chriſti efficaciam habet, & figura eſt mortis Chriſti, ut patet Rom. vi. Ergo potius debuit in baptiſmi forma fieri mentio de fide paſſionis quam de fide Trinitatis.

9. Præterea. Omne illud in quo perſonæ non conveniunt, debet de eis pluraliter dici. Sed perſonæ diſtinguuntur quantum ad nomen, quia nomen Filii Patri non convenit, nec e converſo. Ergo non debuit dici, *In nomine Patris &c.* ſed, *In nominibus*.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod liceat ea quæ in hac forma ponuntur, mutare ſine præiudicio baptiſmi. Græci enim hanc formam baptizandi habent: *Baptizetur ſervus Chriſti Nicolaus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Sed apud omnes eſt unum baptiſma. Ergo & noſter ſimiliter baptiſmus fieri poſſet.

2. Præterea. Hoc quod dicit, *Ego baptizo te*, ponitur in forma ad exprimendum baptiſmi actum. Sed actus baptiſmi poteſt effici ab uno, & duobus, & in unum, & in duos. Ergo poteſt fieri mutatio formæ, ut dicatur, *Nos baptizamus vos*.

3. Præterea. Eccleſia eſt eiuſdem poteſtatis nunc cuius erat primitiva Eccleſia quantum ad ſacramentorum diſpenſationem. Sed primitiva Eccleſia mutavit formam baptiſmi: quia baptizabant in nomine Chriſti, ſicut in Act. (cap. 11. & viii.) legitur. Ergo & nunc Eccleſia formam mutare poſſet.

4. Præterea. Tres perſonæ in forma baptiſmi ponuntur ad exprimendum fidem Trinitatis. Sed ita exprimeretur fides Trinitatis, ſi diceretur, In nomine Trinitatis, ſicut ſi dicitur, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Ergo poteſt ita mutatio fieri ut dicatur, *In nomine Trinitatis*.

5. Præterea. Virtus ſacramentalis non conſiſtit in verbis, niſi ſecundum quod ad ſignificationem referuntur: alias non eſſet virtutis alicuius niſi in una lingua, quia voces non ſunt eædem apud omnes. Sed idem ſignificat Pater quod genitor, & Filius quod genitus, & Spiritus ſanctus quod ab utroque procedens. Ergo poteſt hoc modo fieri mutatio, ut dicatur: *In nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab utroque*.

6. Præterea. Qui corrumpit verba, mutat litteras & ſyllabas, & per conſequens dictiones. Sed infra diſt. vi. dicitur, quod reputatur baptiſmus, quamvis aliquis verba corrupte proferat. Ergo poteſt fieri formæ mutatio.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non poſſit aliquid addi, vel minui. Non enim eſt minor neceſſitas in verbis quæ pertinent ad formas ſacramentorum, quam in verbis ſacræ Scripturæ. Sed in verbis ſacræ Scripturæ non licet addere, vel minuere, ut patet Apocal. ult. Ergo nec verbis formarum in ſacramentis.

2. Præterea. In formis naturalibus ita eſt quod differentia addita, vel ſubtracta variat ſpeciem. Ergo & ſi in formis ſacramentorum aliquid addatur, vel ſubtrahatur, tolletur ratio illius ſacramenti.

3. Præterea. Ariani non mutabant formam iſtam niſi per additionem. Dicebant enim: *In nomine Patris maioris, & Filii minoris*: & propter hoc non reputabantur bapti-

baptizati. Ergo non licet addere, vel dimouere in forma.

4. Sed contra. In littera habetur ab Ambroſio, quod ſi fides totius Trinitatis corde teneatur, & una tantum perſona ſit nominata, ſit baptiſma verum. Ergo licet aliquid de forma ſubtrahere.

5. Præterea. Actus baptizandi ponitur in forma ad excitandum attentionem. Ergo, ut videtur, licet addere verbum intentionem ſignans, ut dicatur: Intendo te baptizare.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod poſſit fieri interpoſitio, vel tranſpoſitio. Quia baptiſmus eſt unus actus: unus autem eſt actus qui eſt continuus, ut dicitur in V. Phyſicorum (text. xxxix.) Sed interruptio tollit continuitatem baptiſmi. Ergo tollit unitatem eius: ergo non debet fieri aliqua interruptio.

2. Præterea. Sicut ad fidem Trinitatis pertinent tres perſonæ, ita & perſonarum ordo. Sed in translatione variatur ordo. Ergo corrumpitur forma.

Sed contra eſt, quia tranſpoſita nomina, & verba idem ſignificant. *

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod forma completiva rei media eſt quodammodo inter materiam quam perficit, & cauſam efficientem a qua producitur, ut virtus efficientis mediante forma ad materiam traducatur. Et quia medium complectitur aliquo modo utrumque extremorum, ideo forma baptiſmi continet & principale efficiens, unde baptiſmus efficaciam habet, & materiam baptiſmi proximam, quæ eſt actus ablutionis: & ideo ponitur, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, tamquam principale efficiens, a quo baptiſmus efficaciam habet; & ponitur actus materialis (*a*) cum iis quæ circumſtant ipſum, ſcilicet conferens, & recipiens, in hoc quod dicitur, *Ego baptizo te*.

Ad primum ergo dicendum, quod principale agens ſignificatur in invocatione Trinitatis, quæ inviſibiliter agit; & ideo relinquebatur ut circa actum materialem poneretur agens ſecundarium, ſcilicet miniſter ſacramenti.

Ad ſecundum dicendum, quod formæ ſacramentorum non accipiuntur ut voces ſignificativæ tantum, ſed ut effectivæ. Et quia nihil agit niſi ſecundum quod perfectum eſt, ideo de integritate formæ baptiſmalis eſt ut ponatur totum quod ad baptiſmum requiritur, quamvis unum ex alio intelligi poſſit.

Ad tertium dicendum, quod in verbis illis Dominus principaliter non intendit tradere formam ſacramenti, quia prius eis tradiderat, quando baptizabant etiam ante paſſionem; ſed intendit eis præcipere actum baptizandi ſecundum formam prius eis traditam: & ideo ex verbis illis poteſt probabiliter accipi forma prædicta, quamvis non expreſſe ibi ponatur.

Ad quartum dicendum, quod quia baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis, & in ſacramento requiritur intentio; ideo oportet exprimi omnia quæ intentionem determinant ad actum illum; non autem ſic in aliis actibus, in quibus non eſt tantum periculum, ſi intentio non adſit. Vel dicendum, quod alii actus habent efficaciam ex ipſo ſuo exercitio tantum, ſed actus baptizandi habet efficaciam ex forma verborum. Et quia talis efficacia eſt ſacramentalis, idcirco oportet quod verba formæ ſignificando efficaciam actui præbeant: & ideo oportet baptizantem actum ſuum verbo ſignificare, quamvis hoc in aliis actibus non reperiatur.

Ad quintum dicendum, quod ratio illa tenet de illis verbis quæ proferuntur cauſa ſignificationis tantum, non autem de illis quæ proferuntur cauſa efficiendi, quæ etiam oportet ad res non intelligentes proferri, ut effectus verborum determinetur ad res illas: unde etiam dicitur: *Exorcizo te creatura ſalis*.

Ad ſextum dicendum, quod Dominus præcipiebat actum baptiſmi, ut abſentium; & ideo oportebat quod uteretur tertia perſona: ſecus autem eſt de illis qui exercent actum illum in præſentes.

Ad ſeptimum dicendum, quod aqua comprehenditur in diffinitione baptiſmi: quia baptiſmus nihil aliud eſt quam ablutio facta

(*a*) *Al.* in ea.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex Lib. I. de interpretatione, ſeu Periermenias, cap. xi.

cta in aqua: & ideo eſſet nugatio, ſi iterum poneretur.

Ad octavum dicendum, quod actio ſemper magis attribuitur principali agenti, quia efficacius imprimit ad agendum. Tota enim virtus mediæ cauſæ eſt a prima, ſed non convertitur: quia prima cauſa a qua baptiſmus efficaciam habet, auctoritative eſt Trinitas: paſſio autem Chriſti cauſa ſecundaria, & meritoria: ideo magis fit mentio de Trinitate quam de paſſione.

Ad nonum dicendum, quod nomen non competit voci niſi ſecundum quod facit notitiam de re: nomen enim dicitur quaſi notamen. * Notitiam autem habemus de Trinitate per fidem. Et quia eſt una fides Trinitatis, & una confeſſio Dei, quamvis ſint diverſæ voces ſignificantes tres perſonas; ideo dicitur, *In nomine*, quaſi in invocatione, quæ fit per profeſſionem exteriorem interioris fidei.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quia ſacramenta efficaciam habent ex inſtitutione divina, & principalius eſt in ſacramentis forma quam etiam materia; ideo ſicut nulli licet mutare ſacramentum, vel aliquod novum inſtituere, ita nulli licet mutare formam ſacramenti quantum ad id quod eſt de eſſentia formæ abſque ſpeciali conſilio Spiritus ſancti, qui virtutem ſuam illis verbis non alligavit: & ſi mutatur, nihil agitur, & præter hoc culpa incurritur. Si autem aliquid pertinet ad formam ex determinatione Eccleſiæ, ſi illud mutatur, nihilominus eſt ſacramentum, ſed culpa incurritur. In forma autem baptiſmali eſſentialius eſt quod exprimit cauſam agentem, a qua eſt tota efficacia, quam quod exprimit actum exercitum: & ideo quantum ad omnes invocatio Trinitatis eſt de eſſentia formæ, nec aliqui quantum ad hoc formam mutare poſſunt. Quidam vero dicebant, quod actus exercitus non eſt de eſſentia formæ, & quod in illa invocatione Trinitatis eſſentia formæ conſiſtit; quos refellit auctoritas Alexandri Papæ, ** qui dicit, quod non eſt baptiſmus illud lavacrum quo aliquis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti nihil addendo baptizatur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundum opinionem Græcorum, de neceſſitate formæ eſt actus baptiſmi quantum ad ſignificatum, ſed non quantum ad conſignificatum. Perſona autem baptizans per miniſterium non eſt de neceſſitate formæ, quia ex eo baptiſmus efficaciam non habet; ſed perſona recipiens eſt de neceſſitate formæ, quia actus ad ſuſcipientem terminatur: & ideo differunt in forma a nobis quantum ad tria. Primo quia perſonam miniſtri in forma non exprimunt: & hoc dicunt ad removendum errorem qui fuit in primitiva Eccleſia, qui efficaciam baptiſmi baptizanti attribuebat, ut patet Corinth. III. Secundo in hoc quod ſignificant actum ſub alia perſona, ſcilicet tertia, & ſub alio modo, ſcilicet ſubiunctivo, vel optativo, (a) ad ſignificandum quod actus interior expectatur ab extra. Tertio quia perſonam baptizatam ponunt in nominativo caſu, & in tertia perſona: quia quandoque baptizatus non habet intellectum ut ad eum poſſit dirigi ſermo. Utrum autem ipſi mutent aliquid quod ſit de ſubſtantia formæ, ut ſic oporteat rebaptizari, quamvis quidam dicant hoc, non tamen eſt determinatum, ſed dubium apud quoſdam, quibus videtur quod ſufficiat actum baptiſmi ſignificate ad perfectionem ſacramenti, & quod conſignificationis determinatio ſit ex Eccleſiæ inſtitutione. Hoc autem certum eſt quod forma qua nos utimur, melior eſt: tum quia perfectior eſt, ut patet ex ſupradictis; tum quia magis conſonat verbis Evangelii quod miniſtros baptizantes dicit; tum propter auctoritatem Eccleſiæ, quæ hanc formam tradit, quæ numquam a vera fide legitur declinaſſe, hanc formam ab Apoſtolis retinens; & ideo non licet, præcipue Latinis, in forma Græcorum baptizare: quod ſi præſumerent, ſecundum quoſdam non eſſet baptiſmus, ſecundum quoſdam autem eſſet, ſed graviter peccarent.

Ad ſecundum dicendum, quod unus actus qui uno agente expleri poteſt, non progreditur a pluribus agentibus ſimul; & ideo

(a) *Sub indicativo modo Græci baptizant:* βατίζεται, baptizatur. *Utroque modo legitur in Decreto Eugenii poſt Concilium Florentinum.*

Ex Edit. P. Nicolai.

* Sic Iſidorus Lib. I. etymologiarum, vel originum cap. VI. Sed Feſtus dictum mavult quaſi *novimen* & a *noſco* derivat. ** Nempe Alexandri III. Extra *de baptiſmo* cap. *Si quis.*

ideo unus baptizans, cum ipſe ſolus baptizare poſſit, debet ſignificare actum ſuum non ut a pluribus exeuntem, ſed ut a ſe ſolo: & ideo non poteſt dici, *Nos baptizamus*; ſed ſecundum quoſdam dici poteſt, *Ego baptizo vos*, ſi neceſſitas adſit. Nec eſt aliqua mutatio formæ, quantum ad ſignificationem, quia plurale non eſt niſi ſingulare geminatum. Poteſt & alia ratio aſſignari, quia *Baptizo vos* idem eſt quod *baptizo te*, *& te*; & ideo per hoc non fit mutatio formæ quantum ad ſenſum, ſed ſolum quantum ad vocem. Sed *Nos baptizamus* idem eſt quod *ego*, *& ille*; non autem *ego*, *& ego*. Unde non omnino eſt idem: & ideo qui dicit, *Nos baptizamus*, nihil facit; qui autem dicit, *Baptizo vos*, ſi ſimul plures baptizaret, baptizatum eſt; ſed peccat, niſi ex magna neceſſitate faciens.

Ad tertium dicendum, quod forma quam Dominus tradidit, non fuit ab Apoſtolis mutata quantum ad intellectum: quia in Chriſti nomine tota Trinitas intelligitur, ut in littera habetur: ſed ſolum quantum ad vocem: & hoc eſt quod quidam dicunt, quod eſt mutata forma ſenſibilis, ſed non intelligibilis. Nec hoc ipſum potuiſſent, niſi ex familiari conſilio Spiritus ſancti. Ratio autem mutationis fuit, ut nomen Chriſti amabile redderetur, ſi in eius nomine baptiſmus fieret: & hoc etiam Eccleſia nunc poſſet, ſi ſpeciale præceptum a Spiritu ſancto haberet, non autem propria auctoritate. Et quia illius mutationis cauſa fuit conveniens illi tempori, ideo ceſſante cauſa, ceſſat effectus: & modo non eſſet baptiſmus, ſi quis in Chriſti nomine baptizaret, ut communiter dicitur; quamvis quidam contrarium dicant.

Ad quartum dicendum, quod in nomine Trinitatis non exprimuntur ipſæ perſonæ, ſed ſolum numerus perſonarum: & ideo non ſufficit dicere, *In nomine Trinitatis*; nec eſſet baptiſmus, ſi diceretur.

Ad quintum dicendum, quod genitor non ſignificat perſonam Patris, ſicut hypoſtaſim ſubſiſtentem, ut hoc nomen *Pater*, ſed per modum actus: & ideo non eſt eadem ſignificatio, ſi dicatur, *In nomine genitoris*, & *in nomine Patris*: & ſimilis ratio eſt de aliis. Quamvis autem non ſit eadem vox in Græco, & Latino, tamen eſt eadem vocis ſignificatio, & in qualibet lingua verba illa pertinent ad formam quæ principalius ſunt inſtituta ad ſignandum perſonas illas.

Ad ſextum dicendum, quod qui corrupte profert verba, aut hoc facit ex induſtria; & ſic non videtur intendere quod Eccleſia intendit, unde non eſt baptiſmus: aut hoc facit ex ignorantia, vel defectu linguæ; & tunc dicitur quod ſi ſit tanta corruptio quod omnino auferat ſenſum locutionis, non eſt baptiſmus; ſi autem ſenſus locutionis remaneat, tunc erit baptiſmus: & hoc præcipue accidit, quod ſenſus non mutatur, quando fit corruptio in fine: quia ex parte finis mutatio variat conſignificationem, non autem ſignificationem, ut grammatici dicunt. Sed mutatio ex parte principii variat ſignificationem: unde corruptio talis, maxime ſi ſit magna, omnino ſenſum locutionis auferret. Quando autem ſenſus locutionis aliquo modo manet, tunc quamvis mutetur forma quantum ad ſonum ſenſibilem, non tamen mutatur quantum ad ſignificationem: quia quamvis oratio corrupte prolata nihil ſignificet ex veritate impoſitionis, ſignificat tamen ex accommodatione uſus.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod de ſubtractione hoc certum eſt, quod ſi ſubtrahatur aliquid quod ſit de eſſentia formæ, non eſt baptiſmus, & ille qui baptizat, graviter peccat. Et quia apud omnes invocatio Trinitatis eſt de eſſentia formæ, ideo hoc nullo modo ſubtrahi poteſt. Sed quidam dicunt, quod expreſſio actus non eſt de ſubſtantia formæ: unde ſi ſubtrahatur, facta ſola Trinitatis invocatione, erit baptiſmus, quamvis peccet baptizans. Sed contra hoc eſt Decretalis Alexandri Papæ tertii (ut ſupra) qui dicit, quod ſi quis puerum in aqua ter merſerit dicendo, *In nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus ſancti*, ſi non dicat, *Ego baptizo te*, talis immerſio non facit baptiſma. Oportet enim quod per formam (*a*) virtus Trinitatis invocatæ ad materiam propoſitam determinetur, quod fit in expreſſione actus. Similiter etiam expreſſio perſonæ baptizatæ eſt de ſubſtantia formæ, quia per eam determinatur actus ad hunc baptiſmum: & ideo ſi ſubtrahatur, non erit baptiſmus. Sed expreſſio perſonæ baptizantis dicitur quod non eſt de forma quantum ad neceſſitatem ſacramenti, ſed ex inſtitutione Eccleſiæ, ut intentio magis re-

(*a*) *Al.* virtutis.

Digitized by Google

ſeratur ad actum illum: & ideo ſi omittatur, erit baptiſmus, ſed peccat omittens. De additione vero duo ſunt obſervanda. Primum eſt ex parte addentis. Quia ſi adderet intendens illud eſſe de forma, quaſi volens per hoc novum ritum adducere, conſtat quod non intendit proferre formam qua utitur Eccleſia, & ita nec facere quod Eccleſia facit: quare non eſſet baptiſmus. Secus autem eſt, ſi quis ex aliqua cauſa adderet, ut ex devotione quadam. Secundum eſt ex parte eius quod additur: quod ſi eſt corruptivum formæ, tunc non eſt baptiſmus; ſi autem non, eſt baptiſmus ſecundum quoſdam; ſicut ſi dicatur, *In nomine Patris maioris, & Filii minoris*, corrumpitur fides quam forma profitetur. Si autem addatur, *& beatæ Mariæ*, quidam dicunt quod non eſt baptiſmus, quia non ſit baptiſmus in virtute beatæ Mariæ; ſieret autem ſi diceretur: *& beata Maria iuvet puerum iſtum*, vel aliquod huiuſmodi. Alii autem dicunt, & probabilius, quod eſſet baptiſmus etiam primo modo additione facta. (a) Quia ſecundum Magiſtrum, *In nomine Patris* idem eſt quod in invocatione. Poteſt autem in invocatione beatæ Mariæ fieri baptiſmus, cum invocatione Trinitatis; non quaſi ex virtute eius efficaciam habeat baptiſmus, ſicut habet ex virtute Trinitatis, ſed ut eius interceſſio baptizato proficiat ad ſalutem. Quidam autem addunt tertium conſiderandum: dicunt enim, quod ſi fiat additio in medio, vel in principio, non eſt baptiſmus: ſi autem in fine, eſt baptiſmus. Sed hoc nullam videtur habere rationem. Unde ſecundum alios, qualitercumque fiat additio, non refert, dummodo non ſit contraria formæ, & baptizans non intendat mutare ritum baptiſmi.

Ad primum ergo dicendum, quod illud dicitur contra hæreticos qui addebant Scripturæ, vel minuebant ex ea propter fidei corruptionem; & ſimiliter in propoſito additio, vel ſubtractio corrumpens formam tollit baptiſma.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc eſt verum de differentia eſſentiali, non autem de accidentali. Unde ſi ſubtrahatur aliquid de eſſentia formæ exiſtens, vel addatur aliquid non de eſſentia formæ, ac ſi ſit de eſſentia formæ, non erit baptiſmus.

Ad tertium dicendum, quod additio illa corrumpebat fidem Trinitatis, quam exprimit forma: & ideo corrumpebat formam.

Ad quartum dicendum, quod ſecundum quoſdam ſufficiebat quantum ad invocationem Trinitatis, ut nihil minueretur de forma intelligibili, quamvis minueretur de forma ſenſibili, quia in una perſona omnes intelliguntur. Ideo dicebant, quod una perſona nominata plenus eſſet baptiſmus, ſi fides interius plena eſſet. Sed quia fides perſonæ baptizantis, vel infidelitas nihil prodeſt, nec nocet ad baptiſmum, quia fit in fide Eccleſiæ; ideo quaſi communiori modo dicitur, quod oportet omnes tres perſonas exprimi: & ideo ad verbum Ambroſii multipliciter reſpondetur. Quidam enim dicunt, quod cum dicit, *Plenum fit ſacramentum*, ponit ſacramentum pro fide: quia qui unam tantum perſonam confitetur, ſi alias corde teneat, plenam habet fidem. Quidam vero dicunt, quod intelligitur quantum ad plenitudinem ipſius ſacramenti, quam habet ex fide: quod patet ex hoc quod dicit, *Plenum eſt fidei ſacramentum*: vel quod intelligatur ſecundum quoſdam in caſu quando una perſona nominata, puer, vel ſacerdos moreretur (creditur enim quod inviſibilis ſacerdos ſuppleret defectum) vel in caſu ſimili, in quo Apoſtoli in nomine Chriſti baptizabant: & hoc magis conſonat verbis eius.

Ad quintum dicendum, quod qui intendit aliquid facere, non eſt conſequens quod faciat illud: unde eſſet ad corruptionem formæ, *Ego intendo te baptizare*.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod cum forma verborum conſiſtat in tribus, ſcilicet ſignificatione, integritate verborum, & ordine; quidam dicunt, quod quidquid horum mutetur, vel varietur, non erit baptiſmus. Sed quia formæ ſacramentorum ſunt quædam fidei profeſſiones, fidem autem non profitentur verba formæ, niſi ratione ſuæ ſignificationis; ideo alii dicunt, quod dummodo ſervetur intellectus vel implicite, vel explicite, etiam ſi non eſſet vocum integritas, nec ordo, idem erit baptiſmus. Sed quia ſacramentum quantum ad formam, & materiam debet eſſe eiuſdem ſignum; ideo alii dicunt medio modo, quod requiritur & ſignificatio plena, & verba integra quæ ſunt de eſſentia formæ. Si au-

(a) *Vide III. Part. quæſt. lx. art. 8. in corp.*

autem ordo, vel aliquid circa verba mutetur, quod non tollit nec ſignificationem, nec integritatem verborum, erit baptiſmus.

Et ſecundum hoc ad primum dicendum, quod ſi fiat tanta interruptio quod intercipiat intentionem baptizantis, tunc non erit una forma: & ideo utraque per ſe erit imperfecta, nec ſufficit ad baptiſmum; ſicut ſi dicatur, *In nomine Patris*, & interponat longam fabulam, & poſtea dicat, *& Filii*. Si autem ita fiat parva interruptio, vel verbi non corrumpentis formam, ut ſi dicatur, *In nomine Patris omnipotentis*, aut ſilentii, aut tuſſis, vel alicuius huiuſmodi, quod intentionem non diſcontinuet; tunc erit ab unitate intentionis unitas formæ. Conſtat enim quod (a) continuitas formæ ex vocibus unitatem habere non poteſt, cum oratio ſit quantitas diſcreta.

Ad ſecundum dicendum, quod quidam dicunt, quod ſi ſit talis ordo qui mutet intellectum, non fit baptiſmus; ut ſi dicatur: *In nomine Patris baptizo te, & Filii, & Spiritus ſancti*. Si autem non mutetur intellectus, erit baptiſmus, ut ſi dicatur: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti baptizo te*. Alii vero dicunt, quod qualitercumque mutetur ordo verborum, non videtur intellectus mutari: & ideo erit baptiſmus, quamvis peccet tranſponens. Et ſecundum hoc dicendum, quod ordo perſonarum non eſt quo una ſit prior altera, ſed quo una eſt ex altera; quem ordinem ipſa nomina perſonarum oſtendunt, quocumque ordine proferantur.

ARTICULUS III.

Utrum baptiſmus debeat fieri in aqua.

III. P. quæſt. lxvi. *art.* 3. *&* 4.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod baptiſmus non debeat fieri in aqua. Ex ſimilibus enim cauſis ſimiles effectus producuntur. Sed baptiſmus habet ſimilem effectum cum circumciſione. Cum ergo aqua in nullo conveniat cum inſtrumento circumciſionis, videtur quod non congrue fiat baptiſmus in aqua.

2. Præterea. Secundum Damaſcenum (de Fide orthod. Lib IV. cap. x.) & Dionyſium (de eccl. Hierar. cap. v. part. 1.) baptiſmus habet vim illuminativam, & in eo Spiritus ſanctus datur, & homo in filium Dei regeneratur. Sed ignis inter alia elementa plus habet de luce, & per eum ratione caloris Spiritus ſanctus, qui eſt caritas, ſignificatur, & ſecundum Dionyſium in fine cæl. Hier. (cap. ult.) ignis maxime deiformitatem ſignificat. Ergo baptiſmus debet fieri in igne, & non in aqua.

3. Præterea. Secundum Damaſcenum (ut ſup.) baptiſmus eſt principium vitæ, & eſt ſacramentum maximæ neceſſitatis. Sed aer habet maximam convenientiam cum vita, quia calidus eſt, & humidus, & eſt communiſſimum elementum, ut nulli propter eius penuriam poſſet eſſe periculum, ſicut quandoque parvulis eſt periculum propter defectum aquæ. Ergo baptiſmus debuit in aere fieri, & non in aqua.

4. Præterea. Per baptiſmum configuramur ſepulturæ Chriſti: Rom. vi. Sed Chriſtus in terra ſepultus eſt. Ergo baptiſmus debet in terra fieri, & non in aqua.

5. Præterea. Oleum, & vinum ablutiva ſunt, & lætificantia, & impinguantia. Sed baptiſmus præter ablutionem peccatorum, pinguedinem, & lætitiam ſpiritualem tribuit. Ergo in his liquoribus fieri debet.

6. Præterea. Sacramenta de latere Chriſti fluxerunt. Sed ſicut fluxit aqua, ſic & ſanguis. Ergo in ſanguine debet fieri baptiſmus.

Sed contra eſt quod dicitur Ioan. iii. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.*

Præterea. Reparatio debet creationi reſpondere. Sed in creatione mundi Spiritus Domini commemoratur primo ſuper aquas ferri, & ex aquis primo animam viventem produxiſſe, ut patet Geneſ. 1. Ergo & Spiritus ſanctus in opere reparationis primo dari debet in aqua, (b) & per illum ſpiritualis vita, & ſic baptiſmus in aqua fieri debet, quod eſt principium alterius vitæ, & per quod primitia ſpiritus accepimus.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat fieri in aqua ſimplici. Quia medicina debet eſſe infirmis proportionata. Sed nos, quibus medicina baptiſmi adhibetur, habemus corpus ex elementis mixtum. Ergo aqua baptiſmi non debet eſſe elementum ſimplex.

2. Præterea. Sacramenta fluxerunt de latere Chriſti dormientis in cruce. Sed de latere

(a) *Al.* continuitatis forma. (b) *Al.* & ſpiritualis vita.

Digitized by Google

tere eius non eſt probabile fluxiſſe aquam, quæ ſit purum elementum, cum tale quid in corporibus mixtis non inveniatur. Ergo non debet in aqua ſimplici baptiſmus fieri.

3. Præterea. Pura elementa, ſecundum Philoſophos, non ſunt in extremis, ſed in mediis elementorum: quia in extremis alterant ſe invicem. Si ergo oporteret in aqua ſimplici baptiſmum fieri, non poſſet apud nos fieri.

4. Præterea. Conſtat quod aqua maris non eſt ſimplex aqua, quod eius amaritudo, & ſalſedo demonſtrat, quæ ex terreſtri mixto contingit. Sed in aqua maris poteſt fieri baptiſmus. Ergo non requiritur aqua ſimplex.

5. Præterea. Aqua competit baptiſmo ratione ablutionis. Sed quædam aqua mixta magis abluit, ſicut lixivium, & huiuſmodi. Ergo magis baptiſmo competit.

Sed contra eſt quod mixtum neutrum miſcibilium eſt. Si ergo fiat baptiſmus in aqua mixta, non fieret in aqua; quod eſſet contra doctrinam Evangelii.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non in qualibet aqua ſimplici poſſit fieri baptiſmus. Dominus enim tactu mundiſſimæ ſuæ carnis vim regenerativam contulit aquis. Sed non tetigit niſi aquas Iordanis. Ergo ſolæ illæ aquæ habent vim regenerativam; & ita non in qualibet aqua poteſt fieri baptiſmus.

2. Præterea. Baptiſmus non poteſt fieri niſi in aqua verbo vitæ ſanctificata. Si ergo baptiſmus fieret in mari, vel in aliquo fluvio, tota aqua fluminis eſſet ſanctificata; quod videtur abſurdum.

3. Præterea. Quædam aquæ non habent vim abluendi, ſed magis deturpant, ſicut aquæ paludum. Ergo videtur quod in huiuſmodi aquis non poſſit fieri baptiſmus.

Sed contra eſt, quia materia baptiſmi debet eſſe communis: quia baptiſmus eſt ſacramentum maximæ neceſſitatis. Sed hoc non eſſet, niſi in qualibet aqua baptiſmus fieri poſſet. Ergo in qualibet aqua poteſt fieri baptiſmus.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ex inſtitutione divina neceſſarium eſt baptiſmum in aqua fieri. Poſſunt autem inſtitutionis accipi ſex rationes. Prima eſt, quia aqua ratione diaphaneitatis habet aliquid de lumine, & ita competit baptiſmo; qui habet vim illuminativam, ſecundum quod in eo gratia confertur. Secunda eſt, quia ratione humiditatis habet vim ablutivam, & ideo competit baptiſmo, in quo ſordes culpæ mundantur. Tertia eſt, quia ratione frigiditatis habet vim refrigerandi, & ideo competit baptiſmo, in quo incendium fomitis mitigatur. Quarta eſt, quia, ut dicitur in XVII. de animalibus (vel de gener. animal. Lib. IV. cap. 11.) aqua maxime competit generationi, & augmentationi rerum viventium, unde & in principio mundi ex aqua primitus animalia producta ſunt; & ſic competit baptiſmo, inquantum eſt regeneratio in ſpiritualem vitam. Quinta eſt, quia in omnibus mundi partibus aqua invenitur. Sexta, quia eſt res quæ de facili ab omnibus haberi poteſt ſine magno pretio. Et hæ duæ competunt baptiſmo prout eſt ſacramentum neceſſitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod neque circumciſio, neque baptiſmus tollunt originalem culpam ex virtute naturali ipſarum rerum, ſed inquantum ſignificant aliquid ſpirituale: & in ſignificatione communicat aqua cum inſtrumento circumciſionis, quia in utroque fit ablatio alicuius.

Ad ſecundum dicendum, quod ignis habet lucem ex ſe, & calorem, qui eſt qualitas activa: & quia Spiritus ſanctus eſt primum agens deiformitatem in baptiſmo, & primum illuminans, ſed baptiſmus eſt ſicut quædam inſtrumentalis cauſa, ideo Spiritui ſancto competit figurari per ignem, ſed baptiſmo per aquam, qua mediante transfunditur lumen a Spiritu ſancto in animam, ſicut per diaphanum lumen corporale ad ſenſum.

Ad tertium dicendum, quod quamvis aer communicet cum vita, non tamen aer generationi viventium, ſicut aqua, competit: & propter hoc magis competit aqua baptiſmo quam aer.

Ad quartum dicendum, quod ſepultura Chriſti eſt res ſignificata, non contenta; inſtitutio autem ſacramentalis materiæ attenditur principaliter quantum ad ſignificationem rei contentę. Magis autem competit aqua tali ſignificationi in baptiſmo quam terra; & ideo ratio non ſequitur.

Ad quintum dicendum, quod oleum, & vinum non habentur in uſu ablutionis ſicut aqua, nec ita bene abluunt, quia ex

eis

Digitized by Google

eis etiam aliquæ ſordes contrahuntur, & deſunt iterum aliæ conditiones, quæ aquæ competunt: & ideo non ita competunt baptiſmo ſicut aqua. Pinguedo autem devotionis, & lætitia ſunt quidam effectus baptiſmum conſequentes, & non primi.

Ad ſextum dicendum, quod ex latere Chriſti fluxit ſanguis, & aqua; ſed ſanguis ad redimendum, ut dicitur I. Petr. 1. aqua autem ad abluendum: & ideo aqua baptiſmo competit, & non ſanguis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod permixtio aquæ poteſt eſſe duplex. Una quæ tollit ſpeciem, ſicut quando per alterationem tranſit in aliam ſpeciem, ſicut per putrefactionem aliquam, vel digeſtionem tranſit in vinum, aut etiam per additionem tantam alterius liquoris, quod ſolvatur ſpecies aquæ, ſicut ſi parum aquæ multo vino admiſceatur. Alia permixtio eſt, quæ non tollit ſpeciem aquæ; ſicut quando alteratur aqua ſecundum aliquod accidens, & manet ſpecies, ut patet in aqua calefacta; vel quando additur aliquid aquæ quod vel non commiſceatur, ſicut ſi aliqua ſolida ponantur in aqua; vel ſi ſit commiſcibile, ſicut aliquod humidum, tamen eſt tam parvæ quantitatis quod mixtionem non faciat, ſed in aquam penitus convertatur. In aqua ergo primo modo permixta non poteſt fieri baptiſmus, quia iam non eſt aqua; in aqua autem ſecundo modo poteſt fieri. Ut autem cognoſcatur quando ſic, vel ſic permixta eſt aqua, ſciendum eſt, quod ſicut diverſitatem ſpeciei in animalibus iudicamus ex diverſitate figurarum, ita etiam diverſam ſpeciem in elementis cognoſcimus ex diverſitate rari, & denſi: & ideo ſi fiat tanta alteratio, vel permixtio aquæ, quod recedatur a termino raritatis, & denſitatis aquæ vel in actu, vel in potentia, ſignum eſt quod ſit ſpecies aquæ tranſmutata: & dico in potentia, quando humor aliquis non condenſatur, & rareſit calido, vel frigido, ſicut aqua; ſed aliter, ſicut patet in vino, oleo, lacte, & huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod non oportet quod aqua competat nobis per convenientiam in naturali proprietate, ſed ſignificando effectum qui in nobis debet fieri.

Ad ſecundum dicendum, quod de corpore Chriſti exivit vera aqua, ſicut verus ſanguis: & hoc ad probandum eſſe corpus Chriſti verum, non phantaſticum, ut Manichæi ponunt. Fuit enim in eo compoſitio ex elementis; quod probatum fuit ex eo quod aqua, quæ eſt elementum, prodiit ex eius latere: & compoſitionem humorum probavit ſanguis effluens.

Ad tertium dicendum, quod quamvis aqua quæ eſt apud nos, ſit aliquo modo alterata, & habens aliquid de permixtione aliorum elementorum, non tamen amiſit ſpeciem propriam.

Et ſimiliter dicendum eſt ad quartum de aqua maris.

Ad quintum dicendum, quod illæ aquæ quæ per aliquam tranſmutationem ſpeciem aquæ amittunt, etſi retineant abluendi virtutem, tamen materia baptiſmi eſſe non poſſunt, quia prima virtus abluendi eſt in vera aqua; & etiam purius abluit, quia ex aliis liquoribus corpora abluta aliquo modo inficiuntur: eommunius etiam aqua utimur ad abluendum. De lixivio autem quidam dicunt, quod ſpeciem aquæ amiſit, unde baptiſmi materia eſſe non poteſt. Sed hoc non videtur: quia eadem ratione nec aqua tranſiens per mineras ſulphureas, & terras combuſtas poſſet eſſe materia baptiſmi; quod falſum eſt. Lixivium enim ab alia aqua non differt, niſi in hoc quod per cineres tranſivit. Unde videtur aliter dicendum, quod baptiſmus poteſt fieri in lixivio, ſicut & in aquis ſulphureis, & in aliis aquis quæ ex terra, per quam tranſeunt, immutantur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod diverſitas aquarum, quæ eſt per loca, & ſitus, eſt differentia accidentalis, unde non mutat ſpeciem aquæ; & ideo in qualibet aqua huiuſmodi, vel maris, vel fluminis, vel ciſternæ, vel fontis, vel ſtagni, poteſt fieri baptiſmus.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus tangendo illam aquam dedit vim regenerativam in tota ſpecie aquæ, inſtituens eam inſtrumentum baptiſmi.

Ad ſecundum dicendum, quod ſi baptizatur aliquis in mari, ſola illa aqua maris pertinet ad baptiſmum quæ poteſt habere aliquem effectum in baptizato vel lavando, vel infrigidando, & non totum mare.

Ad tertium dicendum, quod ſi aqua paludis eſſet intantum ingroſſata quod rece-

deret a vera raritate aquæ, non eſſet baptiſmus, ſicut ſi eſſet lutum; alias eſſet baptiſmus, quia adhuc ſpecies aquæ manet.

ARTICULUS IV.

Utrum immerſio ſit de neceſſitate baptiſmi.

III. P. quæſt. LXVI. *art.* 7. *&* 8.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod immerſio ſit de neceſſitate baptiſmi. Quia per baptiſmum configuramur ſepulturæ Chriſti, ut dicitur Rom. VI. Sed hoc non fit per baptiſmum, niſi inquantum immergimur, & occultamur in aqua, ſicut Chriſtus ſub terra. Ergo immerſio eſt de neceſſitate baptiſmi.

2. Præterea. Baptiſmus datur in remedium contra originale peccatum. Sed originale peccatum eſt in toto corpore. Ergo totum debet immergi.

3. Præterea. Si aliqua pars ſufficeret ut intingeretur, præcipue videretur de membris genitalibus, in quibus præcipue originale manet, & in quibus circumciſio fiebat. Sed ablutio non poteſt fieri congrue in illis membris, niſi totum corpus immergatur. Ergo totum corpus debet immergi.

Sed contra eſt conſuetudo in aliquibus Eccleſiis, in quibus quandoque per aſperſionem, & non per immerſionem baptiſmus celebratur.

Præterea. In baptiſmo beati Laurentii legitur, quod Romanus ab eo baptizandus urceum aquæ attulit, in quo conſtat quod immergi non poterat. Ergo immerſio non eſt de neceſſitate baptiſmi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat eſſe trina. Baptiſmus enim eſt tinctio in aqua verbo vitæ ſanctificata, ut dicit Auguſtinus (tract. XV. in Ioan.) Sed unus eſt baptiſmus. Ergo debet eſſe una tinctio, ſive immerſio.

2. Præterea. Requiritur ad baptiſmum fides de unitate, & de trinitate perſonarum. Sed trinitas perſonarum ſufficienter exprimitur in forma. Ergo unitas eſſentiæ debet exprimi in unitate immerſionis.

3. Præterea. Baptiſmus eſt figura paſſionis Chriſti. Sed una eſt paſſio Chriſti. Ergo una debet eſſe immerſio in baptiſmo.

Sed contra eſt quod Dionyſius dicit II. cap. eccleſ. Hier. quod debet fieri baptiſmus tribus immerſionibus, & elevationibus ad deſignandum quod Chriſtus in ſepulcro iacuit tribus diebus & tribus noctibus.

Præterea. Chryſoſtomus ſuper Joan. III. (homil. XXIV.) *Fit immerſio, ut diſcas quoniam virtus Patris, & Filii, & Spiritus ſancti omnia hæc implet.* Idem dicit Hieronymus ſuper Epiſt. ad Epheſ. IV.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod trina immerſio ſit de neceſſitate ſacramenti. Legitur enim in Decretis de conſecratione diſt. VI. *Si quis presbyter, vel Epiſcopus ſemel immergat, & unam immerſionem fecerit, deponatur.* Hoc autem non eſſet, niſi trina immerſio eſſet de neceſſitate ſacramenti. Ergo eſt de neceſſitate ſacramenti.

2. Præterea. Sicut (*a*) fides Trinitatis exprimitur per nomina trium perſonarum, ita per tres immerſiones, ut ex dictis patet. Sed ſi non nominarentur tres perſonæ, non eſſet baptiſmus. Ergo ſimiliter ſi non trina immerſio fiat.

3. Præterea. Si non trina immerſio eſt de neceſſitate ſacramenti, ſtatim in prima immerſione baptiſmus habet totum effectum ſuum. Ergo aliæ immerſiones fruſtra adderentur, (*b*) & fit iniuria ſacramento.

Sed contra eſt quod ipſa immerſio non eſt de neceſſitate ſacramenti. Ergo multo minus numerus *immerſionis*.

Præterea. Auctoritas Gregorii in littera poſita dicit, quod utrumque poteſt fieri ſervata Eccleſiæ conſuetudine. Ergo non eſt de neceſſitate ſacramenti neque una, neque trina immerſio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod baptiſmus ablutionem importat. Ablutio autem per aquam poteſt fieri non tantum per modum immerſionis, ſed per modum aſperſionis, vel effuſionis: & ideo utroque modo poteſt fieri baptiſmus. Et videtur quod Apoſtoli hoc modo baptizarent, cum legatur quod ſimul una die converſi ſunt quinque millia, & alia tria millia Act. II. & III. & ideo quando conſuetudo Eccleſiæ patitur, vel quando neceſſitas incumbit propter defectum aquæ, ſive propter periculum pueri, de cuius morte timetur, vel etiam propter imbecillitatem ſacerdotis non potentis ſuſtentare infantem, poteſt ſine immerſione baptiſmus celebrari.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam in

(a) *Al.* fidei trinitas. (b) *Nicolai:* & ex eorum additione fit iniuria &c

Digitized by Google

in effuſione aquæ homo quodammodo ſub aqua ponitur: & ideo quodammodo Chriſto per baptiſmum conſepelitur.

Ad ſecundum dicendum, quod omnes operationes animales a capite principium habent, quia baptiſmus format animales habitus ſecundum diffinitionem Dionyſii prius poſitam (art. 1. quæſtiunc. 3.) non autem naturales, vel vitales: ideo ſi ſit caput aſperſum aqua, in totum corpus aſperſio reputatur; ſicut etiam Iuriſtæ dicunt, quod ubi caput hominis iacet, reputatur ac ſi totus homo ſepultus eſſet ibidem. Non ſic autem eſt de aliis partibus.

Ad tertium dicendum, quod quamvis originale peccatum conſiſtat præcipue in membris genitalibus quantum ad originem, tamen in operationibus animalibus conſummatur quantum ad rationem culpæ: & ideo potius oportet baptiſmum adhiberi circa caput, ſi neceſſitas incumbit, ut non totum corpus poſſit immergi.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod congruentiſſime ſit trina immerſio, tum ad exprimendum in factis fidem Trinitatis, tum ad ſignificandum Chriſti ſepulturam, cui per baptiſmum conſepelimur, ut patet ex auctoritatibus inductis.

Ad primum ergo dicendum, quod Magiſter expoſuit tinctionem per ablutionem. Quamvis autem in trina immerſione ſit trina intinctio, tamen eſt una ablutio; ſicut etiam in ablutionibus pure materialibus videmus contingere, quod aliquid pluries in aquam immergitur, vel aqua perfunditur, antequam ablutio una ſit perfecta.

Ad ſecundum dicendum, quod in fide Trinitatis includitur fides Unitatis: & ideo in baptiſmo cum fide Trinitatis expreſſa datur intelligi fides Unitatis & in forma verborum per hoc quod ſingulariter dicitur, *In nomine*, & in immerſione propter ſimilitudinem immerſionum. Non autem in fide Unitatis includitur fides Trinitatis: & ideo congruentius eſt ut etiam in actu baptiſmi fides Trinitatis exprimatur.

Ad tertium dicendum, quod quamvis paſſio Chriſti ſit una, tamen Chriſtus paſſus triduo in ſepulcro quievit: & hoc baptiſmus ſignificare debuit trina immerſione.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod cum trina immerſio non ſit ad ſignificandum rem in ſacramento contentam, quam oportet per materiam, & uſum ſacramenti ſignificari; ſed ſignificet rem ſignificatam, & non contentam, quæ ſignificatio non eſt principalis in ſacramento: trina immerſio, ut in littera dicitur, non eſt de neceſſitate ſacramenti. Si tamen omittatur contra conſuetudinem Eccleſiæ, graviter aliquis peccat ſemel tantum immergens: & ideo per canones pœna adhibetur.

Per quod patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod forma principaliter debet ſignificare illud unde eſt efficacia in ſacramento, cum ſit medium quo quaſi pervenit efficacia (*a*) ad materiam quæ verbo illo ſanctificatur; ſed materia debet principaliter ſignificare effectum qui immediate conſequitur ex uſu eius.

Ad tertium dicendum, quod unitas intentionis in tribus immerſionibus facit unitatem baptiſmi, ut dictum eſt: & ideo quando aliquis intendit ter immergere, prima immerſio non terminat intentionem baptizantis, & per conſequens nec eſſe baptiſmi completur, nec per illam tantum habet effectum, niſi per ordinem ad alias: unde aliæ non ſuperfluunt. Si autem non intendit niſi unam facere, prima ſola complet baptiſmum, terminans intentionem baptizantis.

ARTICULUS V.

Utrum fuerit neceſſarium inſtituere baptiſmum poſt circumciſionem.

III. P. quæſt. lxv. *art* 4.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod non fuit neceſſarium inſtituere baptiſmum poſt circumciſionem. Cauſa enim inſtitutionis baptiſmi, ut in littera dicitur, eſt innovatio mentis. Sed circumciſio mentem innovabat, cum peccatum auferret, & gratiam conferret, ut ſupra dictum eſt (diſt. 1. quæſt. 11. art. 2. quæſtiunc. 5.) Ergo non fuit neceſſarium baptiſmum inſtituere.

2. Præterea. In ſacramentis efficacia reſpondet ſignificationi. Sed circumciſio expreſſius ſignificat, ut videtur, ablationem originalis & quantum ad cauſam ablationis, quæ eſt effuſio ſanguinis Chriſti, & quantum ad cauſam traductionis, quæ eſt generatio, (*b*) in membris generationis cum ſanguinis effuſione facta. Ergo habuit ma-

 iotem

(*a*) *Al.* ad naturam. (*b*) *Nicolai* prout in membris.

orem efficaciam quam baptiſmus; & ita non debuit poſt eam baptiſmus inſtitui.

Sed contra. Perfectum debet imperfecto ſuccedere. Sed baptiſmus eſt perfectior circumciſione, quia communior eſt. Ergo debuit poſt circumciſionem inſtitui.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod fuerit ante paſſionem inſtitutus. Quia Dominus tactu carnis ſuæ, vim regenerativam contulit aquis. Sed hoc fuit ante paſſionem in baptiſmo ſuo. Ergo ante paſſionem fuit inſtitutus.

2. Præterea. Ioan. III. 5. dixit: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*. Sed hoc fuit ante paſſionem. Ergo baptiſmus ante paſſionem fuit inſtitutus.

Sed contra. Cauſam non præcedit effectus. Sed baptiſmus habet efficaciam a paſſione Chriſti. Ergo non debuit ante paſſionem inſtitui.

Præterea. Baptiſmus non fuit ſine forma ſua. Sed forma fuit inſtituta poſt paſſionem: Matth. ult. Ergo & baptiſmus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſtatim in ſua inſtitutione fuit obligatorium. Quia dicitur Ioan. III. 5. quaſi in principio inſtitutionis: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei:* quod obligationem importat. Ergo ſtatim obligatorium fuit.

2. Præterea. Inſtitutio ſacramentorum novæ legis eſt per modum præcepti. Sed præceptum ſtatim eſt obligatorium. Ergo inſtitutio baptiſmi ſtatim obligabat.

Sed contra. Ad idem non ſunt neceſſaria duo remedia. Sed ante paſſionem, iam inſtituto baptiſmo, homines obligabantur adhuc ad circumciſionem, quæ ad idem ordinatur cum baptiſmo. Ergo non obligabantur ad baptiſmum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſecundum Hugonem de ſancto Victore (Lib. II. de ſacram. part. VI. cap. III.) oportuit ut ſecundum proceſſionem temporum, ſpiritualium gratiarum ſigna magis ac magis evidentia darentur: & ideo oportuit quod baptiſmus poſt circumciſionem inſtitueretur: quia circumciſio ſignificabat tantum in removendo; perfectio autem ſanctificationis non eſt in removendo, ſed in collatione gratiæ, cuius effectus aqua figurat, ſcilicet vitam, illuminationem, & huiuſmodi, de quibus dictum eſt: & præter hoc ſignificat ablutionem: & iterum etiam eſt perfectio quantum ad uſum, quia ſexui utrique communis eſt, quod non erat de circumciſione.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis circumciſio auferret culpam ſicut baptiſmus, non tamen conferebat tantam plenitudinem gratiæ ſicut baptiſmus, nec tantum diminuebat fomitem: & ideo oportuit baptiſmum ſuccedere. Innovatio enim non ſolum conſiſtit in remotione culpæ, ſed in collatione gratiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod illæ ſignificationes ſunt rerum non contentarum: & ideo de iſtis nihil ad propoſitum.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod multiplex fuit baptiſmi inſtitutio. Fuit enim primo inſtitutus quantum ad materiam in baptiſmo Chriſti, tunc enim vim regenerativam aquis contulit: & aliquo modo fuit forma figurata per præſentiam trium perſonarum in ſigno viſibili, quia Pater apparuit in voce, Filius in carne, Spiritus ſanctus in columba: & ſimiliter fructus baptiſmi ibi præfiguratus fuit, quia cæli apertì ſunt ſuper eum. Sed neceſſitas eius fuit declarata Ioan. III. 5. ubi dicit: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*. Sed uſus fuit inchoatus quando miſit diſcipulos ad prædicandum, & baptizandum, ut patet Matth. X. Sed efficaciam habuit ex paſſione Chriſti, quantum ad ultimum effectum, qui eſt apertio ianuæ. Sed divulgatio eius quantum ad omnes nationes præcepta fuit Matth. ult. 10. ubi dixit: *Euntes, docete omnes gentes &c.*

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. Tamen ſciendum, quod Matth. ult. non fuit forma inſtituta, cum ante paſſionem in eadem forma baptizaverint, ſicut in littera dicitur, ſed fuit iterata.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ante paſſionem nullus obligabatur ad baptiſmum, quia tunc non erat inſtitutus ad obligandum, ſed ad exercitandum; ſed poſt paſſionem obligatorium fuit, quando circumciſio mortua fuit quantum ad omnes, ad quos inſtitutio potuit pervenire.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. Dominus.

minus enim Ioan. III. magis prædixit obligationem futuram, quam narraret præſentem; nec præceptum obligat antequam ſit divulgatum.

EXPOSITIO TEXTUS.

B*Aptiſmus dicitur corporis tinctio &c.* Sciendum eſt, quod baptizare in græco, idem eſt quod lavare: a lavando enim duo dicuntur, ſcilicet lavacrum, quod ſignificat aquam, in qua fit lotio humano artificio præparatam; alio modo lotio, quæ ſignificat uſum lavacri. Baptiſmus ergo poteſt ſignificare ipſam aquam, quæ dicitur lavacrum: unde dicitur Tit. III. 5. „Per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus ſancti:" & poteſt ſignificare ipſam ablutionem. Marc. VII. 8. (*a*) „Tenentes baptiſmata hominum, & calicum, & urceorum," idest abluriones. Et ideo Hugo de ſancto Victore (I. Lib. de ſacram. part. IX. cap. II.) diffinivit baptiſmum aquam quantum ad primam acceptionem; Magiſter vero ablutionem quantum ad ſecundam. Sed hæc diffinitio eſt magis propria: quia aqua non ſignificat mundationem, neque cauſat, niſi ſecundum quod eſt abluens.

Unde eſt hæc tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? Quid ſit iſta virtus, & quando ſit data; dictum eſt ſupra diſt. 1. (quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 2.)

Unde nihilominus inſinuare videtur verum baptiſma dari poſſe in nomine Patris tantum &c. Hoc eſt intelligendum in ſimili caſu, ſicut Apoſtoli in nomine Chriſti baptizabant: alias Magiſter falſum diceret.

Celebratur autem hoc ſacramentum tantum in aqua. Sciendum, quod aqua eſt materia baptiſmi; & poteſt tripliciter conſiderari. Quia ſecundum quod conſideratur in ſua propria natura, eſt quaſi materia remota, quia ex naturali proprietate habet aliquam convenientiam ad hoc quod ſit baptiſmi materia ratione ſimilitudinis. Secundum autem quod eſt inſtituta ad hoc, accipiens vim regenerativam ex tactu carnis Salvatoris, ſic eſt materia quaſi diſpoſita. Secundum autem quod conſideratur ſub forma verborum, eſt quaſi materia iam informata.

Solet autem quæri, ſi circumciſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi. De hac dictum eſt prius diſtinct. 1.

Aditum nobis regni aperuit. Apertio ianuæ non eſt aliud quam remotio impedimenti quod prohibebat totum humanum genus ab introitu cæli: quod quidem ablatum eſt per paſſionem Chriſti, ut dictum eſt in III. Lib. diſt. XVIII. (quæſt. I. art. 6. quæſtiunc. 3.)

DISTINCTIO IV.

Quod alii ſuſcipiunt ſacramentum, & rem; alii ſacramentum, & non rem; alii rem, & non ſacramentum.

H Ic dicendum eſt, aliquos ſuſcipere ſacramentum, & rem ſacramenti; aliquos ſacramentum, & non rem; aliquos rem, & non ſacramentum. Sacramentum, & rem ſimul ſuſcipiunt omnes parvuli, qui in baptiſmo ab originali mundantur peccato. Quamvis quidam diffiteantur illis qui perituri ſunt parvulis in baptiſmo dimitti peccata, innitentes illi verbo Auguſtini.* „Sacramenta in ſolis electis efficiunt quod figurant;" non intelligentes illud ita eſſe accipiendum, quia cum in aliis efficiant ſacramenta remiſſionem, non hoc (1) in eis faciunt ad ſalutem, ſed in ſolis electis. Nam quod omnibus parvulis in baptiſmo remittatur peccatum per baptiſmum, Auguſtinus evidenter dicit (in Enchir. cap. XLIII. & habetur de conſecr. diſt. IV. cap. „A parvulo.") „A parvulo (inquit) „re-

(*a*) *Vulgata*: „tenetis traditionem hominum, baptiſmata urceorum & calicum."
(1) *Al. hic*, & *infra deeſt in.*

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Colligi poteſt ex cap. XXVII. Lib. II. de peccatorum meritis, & remiſſione, ſeu de baptiſmo parvulorum, ſed non expreſſe ſub his verbis.

„ recenter nato uſque ad decrepitum ſenem , ſicut nullus prohibetur a baptiſmo, „ ita nullus eſt qui non peccato moriatur in baptiſmo. " Sed parvuli tantum originali, maiores vero etiam omnibus quæ male vivendo addiderunt ad illud, niſi enormitas vitæ impediat, id eſt fictio. Adulti vero , qui cum fide baptizantur , ſacramentum, & rem ſuſcipiunt.

De ficte accedentibus.

QUi vero ſine fide, vel ficte accedunt, ſacramentum, non rem ſuſcipiunt. Unde Hieronymus (ſuper Ezechiel. cap. XVI. ſuper illa verba , „ Aqua non „ es lota in ſalutem. ") „ Sunt lavacra gentilium , hæreticorum ; ſed non lavant „ ad ſalutem . In Eccleſia etiam qui non plena fide accipiunt baptiſma, non ſpi„ritum, ſed aquam ſuſcipiunt . " Auguſtinus etiam (ſuper Pſalm. LXXVII. in princ.) ait : „ Iudæis omnibus communia erant ſacramenta , ſed non communis „ omnibus erat gratia , quæ eſt virtus ſacramentorum . Ita & nunc communis „ eſt baptiſmus omnibus baptizatis , ſed non virtus baptiſmi , ideſt ipſa gratia. " Item * (de pœnitent. medic. cap. II. refertur de conſecr. diſt. IV. cap. „ Omnis „ qui. ") „ Omnis qui iam ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus eſt, cum accedit „ ad ſacramentum fidelium , niſi pœniteat eum veteris vitæ , novam non poteſt „ inchoare . Ab hac pœnitentia , cum baptizantur, ſoli parvuli immunes ſunt. " His , aliiſque teſtimoniis aperte oſtenditur , adultis ſine fide , & pœnitentia vera in baptiſmo non conferri gratiam remiſſionis : quia nec parvulis ſine fide aliena, qui propriam habere nequeunt , datur in baptiſmo remiſſio . Si quis ergo ficte accedit , non habens veram cordis contritionem , ſacramentum ſine re accipit . Videtur tamen Auguſtinus dicere (de baptiſmo contra Donatiſtas Lib. I. cap. XI. & XII.) quod etiam ficte accedenti , qui etiam habet odium fraternum in ipſo momento quo baptizatur , omnia condonentur, & poſt baptiſmum mox redeant. Sed non hoc aſſerendo dicit, immo hanc opinionem, & præmiſſam ſententiam conferendo. Ait enim ſic ** (ut refertur de conſecr. diſt. IV. cap. „ Quo„ modo. ") „ His qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittun„ tur, quia Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum ; aut in ipſo temporis pun„ cto per vim ſacramenti dimiſſa , iterum per fictionem replicantur , ut etiam „ illud verum ſit : Quotquot in Chriſto baptizati eſtis (Galat. III. 27.) & „ etiam illud : Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum (Sapient. I. 5.) ut ſci„ licet induat eum (1) Chriſto ſanctitas baptiſmi , exuat eum Chriſto pernicies „ fictionis . Nam redire dimiſſa peccata , ubi fraterna caritas non eſt , aperte „ Dominus docet (Matth. XVIII.) etiam in illo ſervo a quo Dominus dimiſſum „ debitum petiit , quia ille conſervo dimittere noluit . Sic non impeditur baptiſ„ mi gratia , quo minus omnia peccata dimittantur , etiamſi fraternum odium „ in eius cui dimittuntur , animo perſeverat . Solvitur enim heſternus dies , & „ quidquid ſupereſt ; & ſolvitur etiam ipſa hora , momentumque ante baptiſ„ mum , & in baptiſmo . Deinceps autem continuo reus incipit eſſe , non ſo„ lum conſequentium , ſed etiam præteritorum dierum , horarum , momento„ rum , redeuntibus omnibus quæ dimiſſa ſunt . " Hoc autem, ut prædiximus , non ſub aſſertione dixit , quod oſtenditur ex eo quod ait in eodem Libro (cap. XII. init.) ſic : „ Si ad baptiſmum fictus accedit , dimiſſa ſunt ei peccata , aut „ non ſunt dimiſſa ? Eligant quod voluerint . " Ecce aperte cernis, ſi tamen intendis , id dixiſſe Auguſtinum non aſſerendo , ſed quærendo , & aliorum opinio-
nem-

(1) *Al.* Chriſtum ; *ſic etiam infra.*

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Sic quidem refertur in Decretis loc. cit. Sed habetur in Libro l. homil. hom. ult. quæ de utilitate ac neceſſitate pœnitentiæ inſcribitur , non de pœnitentiæ medicina . ** Non ſic autem in Auguſtini textu , nec eodem tenore, ſed mutatis , ac tranſpoſitis verbis, quæ utcumque melius referuntur ead em diſt. IV. de conſecr. cap. *Oſtenditur* §. *Si ad baptiſmum fictus acceſſit &c.*

Digitized by Google

nem referendo. Idem enim ait (ibid.) „ Tunc valere incipit ad ſalutem baptiſmus, cum illa fictio veraci confeſſione receſſerit, quæ corde in malitia perſeverante peccatorum ablutionem non ſinebat fieri. “ Non ergo ficte accedenti peccata dimittuntur.

Quomodo intelligatur illud : Quotquot in Chriſto baptizati eſtis ; Chriſtum induiſtis.

QUæritur ergo quomodo illud (Galat. III. 27.) accipiatur : „ Quotquot in „ Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. “ Poteſt dici, quod qui in Chriſto, ideſt in Chriſti conformitate, baptizantur, ſcilicet ut moriantur vetuſtati peccati, ſicut Chriſtus vetuſtati pœnæ, induunt Chriſtum, quem per gratiam inhabitantem habent. Poteſt & aliter ſolvi. Duobus enim modis Chriſtum induere dicimur, vel aſſumptione ſacramenti, vel rei perceptione. Unde Auguſtinus (de baptiſmo contra Donatiſtas Lib. V. cap. XXIV.) „ Induunt homines „ Chriſtum aliquando uſque ad ſacramenti perceptionem, aliquando uſque ad „ vitæ ſanctificationem : atque illud primum bonis, & malis poteſt eſſe commu„ ne ; hoc autem eſt proprium bonorum, & piorum. “ Omnes ergo qui in Chriſti nomine baptizantur, Chriſtum induunt vel ſecundum ſacramenti perceptionem, vel ſecundum vitæ ſanctificationem.

De illis qui ſuſcipiunt rem, & non ſacramentum.

SUnt & alii, ut ſupra poſuimus, qui ſuſcipiunt rem, & non ſacramentum. Qui enim effundunt ſanguinem pro nomine Ieſu, etſi non ſacramentum, rem tamen accipiunt. Unde Auguſtinus (de Civ. Dei Lib. XIII. cap. X.) „ Quicumque non percepto regenerationis lavacro pro confeſſione Chriſti moriun„ tur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro „ fonte baptiſmi. “ Audiſtis quod paſſio pro Chriſti nomine ſuſcepta, ſupplet vicem baptiſmi. Nec tantum paſſio vicem baptiſmi implet, ſed etiam fides, & contritio, ubi neceſſitas excludit ſacramentum, ſicut aperte docet Auguſtinus (de baptiſm. contra Donatiſtas Lib. IV. cap. XXII.) dicens, baptiſmi vicem aliquando implere paſſionem. „ De latrone illo, cui non baptizato dictum eſt (Luc. XXIII. „ 43.) Hodie mecum eris in paradiſo, “ beatus Cyprianus (1) non leve do„ cumentum aſſumit. Quod etiam atque etiam ego conſiderans invenio non tan„ tum paſſionem pro nomine Chriſti, id quod baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, „ ſed etiam fidem, converſionemque cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium „ baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. Neque enim ille latro pro „ nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum : nec quia „ credidit, paſſus eſt ; ſed dum patitur, credit. Quantum ergo valeat ſine „ viſibilis baptiſmi ſacramento, quod Apoſtolus ait (Rom. X. 10.) Corde cre„ ditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem : in illo latrone declara„ tum eſt. Sed tunc impletur inviſibiliter, cum (2) myſterium baptiſmi non „ contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Et baptiſmus quidem „ poteſt eſſe ubi converſio cordis defuerit ; converſio autem cordis poteſt quidem „ ineſſe non percepto baptiſmo, ſed contempto baptiſmo non poteſt. Nec ullo „ modo dicenda eſt converſio cordis ad Deum, cum Dei ſacramentum contemni„ tur. “ Ecce hic habes non ſolum paſſionem, ſed etiam fidem, & contritionem conferre remiſſionem, ubi non contemnitur ſacramentum ; ut in latrone illo oſtenditur, qui non per paſſionem, ſed per fidem ſalvatus eſt ſine baptiſmo. Sed dicunt quidam hoc argumentum retractaſſe Auguſtinum. Retractavit quidem exemplum, ſed ſententiam non. Ait enim (Lib. II. Retract. cap. XVIII.) „ In „ IV. Libro de baptiſmo, cum dicerem vicem baptiſmi poſſe habere paſſionem, „ non ſatis idoneum poſui illius latronis exemplum : quia utrum non fuerit ba„ pti-

(1) *Al. additur* in Lib. I. de baptiſmo. (2) *Auguſtini textus* miniſterium, *ut notat Nicolai.*

„ ptizatus , incertum eſt . " Conſtat ergo ſine baptiſmo aliquis iuſtificari ; & ſalvari . Unde Ambroſius de Valentiniano (in orat. de obitu Valentiniani) „ Ven„ trem meum doleo , ut prophetico utar eloquio : quia quem regeneraturus „ eram , amiſi . Verumtamen gratiam ille , quam popoſcit , non amiſit . "

Quæ videntur obviare prædictis .

HIs autem videtur obviare quod Dominus dicit (Ioan. III. 5.) „ Niſi quis „ renatus fuerit ex aqua , & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum „ cælorum : " quod ſi generaliter verum eſt , non videntur eſſe vera ſuperius poſita . Sed illud intelligendum de illis qui poſſunt , & contemnunt baptizari . Vel ita intelligendum eſt . „ Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, " ideſt ex ea regeneratione quæ fit per aquam, & Spiritum ſanctum ; non ſalvabitur . Illa autem regeneratio fit non tantum per baptiſmum , ſed etiam per pœnitentiam & ſanguinem. Unde auctoritas * dicit , ideo Apoſtolum pluraliter dixiſſe , „ Fundamentum baptiſmatum, " quia eſt baptiſmus in aqua , in ſanguine , in pœnitentia . Hoc autem non ideo dicit , quod ſacramentum baptiſmi fiat niſi in aqua ; ſed quia ipſius virtus , & ſanctificatio datur non tantummodo per aquam , ſed per ſanguinem , & pœnitentiam . Ratio enim id ſuadet . Si enim non valentibus credere parvulis ſufficit baptiſmus , multo magis ſufficit fides adultis volentibus , & non valentibus baptizari . Unde Auguſtinus (Lib. de unico baptiſmo contra Petil. cap. VII.) „ Quæris quid ſit maius , fides , an aqua ? „ Non dubito quin reſpondeam , fides . Si ergo quod minus eſt , ſanctificare „ poteſt ; nonne quod maius eſt ? ideſt fides , de qua Chriſtus ait (Ioan. „ XI. 25.) Qui crediderit in me , etiam ſi mortuus fuerit , vivet . " Sed dicunt aliqui , nullum adultum in Chriſtum credere , vel caritatem habere ſine baptiſmo , niſi ſanguinem fundat pro Domino , ſubdita introducentes teſtimonia. Auguſtinus (Fulgentius de fide ad Petrum cap. III.) ait : „ Ex illo tempore quo „ Salvator dixit : Niſi quis renatus fuerit &c. abſque ſacramento baptiſmi, præ„ ter eos qui in Eccleſia catholica ſanguinem fundunt , aliquis vitam æternam „ accipere non poteſt . " Item (Gennadius de eccl. dogmat. cap. LXXIV.) „ Nul„ lum catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum , vitam æternam ha„ bere credimus , excepto martyrio , ubi tota ſacramenta baptiſmi complentur. " Item (ibid.) „ Baptizatis tantum iter ſalutis eſſe credimus. " Sed quod in his minus dixit , in aliis capitulis ſupra poſitis ſupplevit. Et ideo hæc ſic intelligenda ſunt , ut illi ſoli habentes tempus baptizandi excipiantur . Si enim aliquis habens fidem , & caritatem voluerit baptizari , & non valet neceſſitate præventus ; ſupplet omnipotentis (1) benignitas quod ſacramento defuerat . Dum enim ſolvere poteſt , niſi ſolvat , tenetur ; ſed cum iam non poteſt , & tamen vult , non imputat ei Deus , qui ſuam potentiam ſacramentis non alligavit . Quia vero inviſibilis ſanctificatio ſine viſibili ſacramento quibuſdam inſit , aperte Auguſtinus tradit ſuper Leviticum (quæſt. LXXXIV.) dicens , inviſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe , & profuiſſe ſine viſibilibus ſacramentis ; viſibilem vero ſanctificationem , quæ fit ſacramento viſibili, ſine inviſibili poſſe adeſſe , non poſſe prodeſſe . Nec tamen viſibile ſacramentum ideo contemnendum eſt , quia contemptor eius inviſibiliter ſanctificari non poteſt. Hinc Cornelius, & qui cum eo erant iam ſpiritu ſanctificati , baptizati ſunt (Act. X.) Nec ſuperflua iudicanda eſt ſanctificatio viſibilis , quia inviſibilis præceſſit. Sine viſibili ergo inviſibilis ſanctifica-

(1) *Al.* dignitas.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Gloſſa nimirum ſuper illud Hebr. VI. *Non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis , & fidei ad Deum , baptiſmatum doctrina &c.* Nullius autem nomen præfert , nec alibi occurrit quam in Commentariis quæ Anſelmi nomine prænotantur, ut & in illis quorum auctor ipſe Magiſter Sententiarum Petrus Lombardus inſcribitur.

ficatio eſſe poteſt, & prodeſſe; viſibilis autem quæ ſit ſacramento tenus, ſine inviſibili prodeſſe non poteſt, cum illa ſit omnis illius veritas. Simoni Mago viſibilis baptiſmus non profuit, quia inviſibiliter non adfuit; ſed quibus inviſibilis adſuit, profuit. Nec tantum valet fides aliena parvulo, quantum propria adulto. Parvulis enim non ſufficit fides Eccleſiæ ſine ſacramento: qui, ſi abſque baptiſmo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptiſmum, damnabuntur, ſicut multis ſanctorum auctoritatibus comprobatur. Ad hoc unum ſufficiat. Auguſtinus (Fulgentius de fide ad Petrum cap. XXVII.) ait: „ Firmiſſime tene, „ parvulos qui vel in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, vel „ de matribus nati ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſæculo tranſeunt, æternó „ ſupplicio puniendos: quia etſi propriæ actionis peccata non habuerunt, origi„ nale tamen peccatum traxerunt carnali conceptione. Et ſicut parvuli qui ſine „ baptiſmo moriuntur, infidelium aſcribuntur numero; ita qui baptizantur, fi„ deles dicuntur, qui a fidelium conſortio non ſeparantur, cum orat Eccleſia pro „ fidelibus defunctis. " Fideles ergo ſunt non propter virtutem, ſed fidei ſacramentum. Unde Auguſtinus (De baptiſmo parvulor. ad Bonifacium, ut ſupr.) „ Parvulum, etſi nondum fides illa quæ etiam in credentium voluntate conſi„ ſtit, iam tamen fidei ipſius ſacramentum, ideſt baptiſmus, fidelem facit. Nam „ ſicut credere reſpondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipſam mente „ annuendo, ſed ipſius rei percipiendo ſacramentum. "

Quid proſit baptiſmus his qui cum fide accedunt.

Solet etiam quæri de illis qui iam ſanctificati Spiritu, cum fide, & caritate ad baptiſmum accedunt, quid eis conferat baptiſmus. Nihil enim videtur præſtare, cum per fidem, & contritionem iam remiſſis peccatis iuſtificati ſunt. Ad quod ſane dici poteſt, eos quidem per fidem, & contritionem iuſtificatos, ideſt a macula peccati purgatos, & a debito æternæ pœnæ abſolutos; tamen adhuc teneri ſatisfactione temporali, qua pœnitentes ligantur in Eccleſia. Cum autem baptiſmum percipiunt, & a peccatis, ſi qua interim poſt converſionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori ſatisfactione abſolvuntur, & adiutrix gratia omniſque virtus in eo augetur, ut vere novus homo tunc dici poſſit; fomes quoque peccati in eo amplius debilitatur. Ideo Hieronymus dicit (ſuper Matth. XXV.) quod fides quæ fidelibus in aquis baptiſmi datur, vel nutritur, non habenti aliquando ibi datur, & iam habenti, ut plenius habeat, datur. Sic & de aliis intelligendum eſt. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior; & omni habenti, ibi amplius datur. Quod vero omnis exterior ſatisfactio ibi relaxetur, Ambroſius (Ambroſiaſter) oſtendit ſuper illum locum (Rom. XI.) „ Sine pœnitentia ſunt dona Dei, & vocatio, " dicens: „ Gratia Dei in ba„ ptiſmo non requirit gemitum, vel aliquod opus; ſed omnia gratis condonat. " Quod quidem de exteriori gemitu, vel planctu accipiendum eſt. Nam ſine interiore nemo adultus renovatur; ſed exteriores ſatisfactiones, & afflictiones, ſcilicet ſordes pœnitentium, ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptiſmus etiam iam per fidem iuſtificato: quia accedens ad baptiſmum, quaſi ramus a columba, portatur in arcam. Ante intus erat iudicio Dei; ſed nunc etiam iudicio Eccleſiæ intus eſt. Cum vero in baptiſmo peccatum deleatur, & ſatisfactio exterior non imputetur; quæritur, cur pœnalitas, cui pro peccato addicti ſumus, non tollatur. Hoc ideo tradunt fieri ſancti, quia ſi a pœna homines per baptiſmum liberarentur, ipſam putarent baptiſmi pretium, non æternum regnum. Ideo ſoluto reatu peccati, temporalis pœna tamen manet, ut illa vita ſtudioſius quæratur quæ erit a pœnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, ut ſit fideli & certandi materia, & vincendi occaſio: qui non vinceret, ſi non pugnaret; nec pugnaret, ſi (1) baptiſmo fieret immortalis.

(1) Al. in baptiſmo.

Cuius rei baptiſmus qui datur iam iuſto, ſit ſacramentum.

SI quæritur, cuius rei baptiſmus ille ſit ſacramentum qui datur iam iuſto; dicimus, ſacramentum eſſe & rei quæ præceſſit, ideſt remiſſionis ante per fidem datæ, & remiſſionis temporalis pœnæ, ſive peccati, ſi habetur quod interim committitur, & novitatis, ac omnis gratiæ ibi præſtitæ. Omnis etenim rei ſignum eſt, cuius cauſa eſt. Nec mireris rem aliquando præcedere ſacramentum, cum aliquando etiam longe poſt ſequatur; ut in illis qui (1) ficte accedunt, quibus cum poſt pœnituerint, incipiet baptiſmus prodeſſe, in quibus fuit baptiſmus ſacramentum huius ſanctificationis quam pœnitendo habent. Sed ſi numquam pœniterent, nec a figmento recederent, cuius rei ſacramentnm eſſet baptiſmus ab illis ſuſceptus? Poteſt dici, rei quæ ibi fieret, ſi eorum enormitas non impediret.

Si parvulis datur in baptiſmo gratia, qua poſſunt in maiori ætate proficere.

SOlet etiam quæri, ſi parvulis in baptiſmo datur gratia, qua cum tempus habuerint utendi libero arbitrio, poſſint velle, & currere. De adultis enim qui digne recipiunt ſacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem, & cooperantem perceperint, quæ in vacuum eis cedit, ſi per liberum arbitrium poſt mortaliter deliquerint, qui merito peccati gratiam appoſitam perdunt. Unde dicuntur contumeliam Spiritui ſancto facere, & ipſum a ſe fugare. De parvulis vero qui nondum ratione utuntur, quæſtio eſt, an in baptiſmo receperint gratiam, qua ad maiorem venientes ætatem, poſſint velle, & operari bonum. Videtur quod non receperint: quia gratia illa caritas eſt, & fides, quæ voluntatem præparat, & adiuvat. Sed quis dixerit eos accepiſſe fidem, & caritatem? Si vero gratiam non receperint, qua bene operari poſſint, cum fuerint adulti; non ergo ſufficit eis in hoc ſtatu gratia in baptiſmo data, nec per illam poſſunt modo boni eſſe, niſi alia addatur; quæ ſi non additur, non eſt ex eorum culpa, quia iuſtificati (2) ſunt a peccato. Quidam putant gratiam operantem; & cooperantem cunctis parvulis in baptiſmo dari in munere, non in uſu; ut cum ad maiorem venerint ætatem, ex munere ſortiantur uſum, niſi per liberum arbitrium uſum (3) muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum eſt, non ex defectu gratiæ, quod mali fiunt, qui ex Dei munere valentes habere uſum bonum, per liberum arbitrium renuerunt, & uſum pravum elegerunt.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de baptiſmo quantum ad ea quæ conveniunt ei ſecundum ſe conſiderato, hic determinat de effectu baptiſmi per comparationem ad accipientes: & dividitur in partes duas. In prima determinat de effectu baptiſmi communiter quantum ad omnes; in ſecunda ſpecialiter quantum ad parvulos, ibi, *Solet etiam quæri, ſi parvulis in baptiſmo datur gratia*. Prima dividitur in partes tres. In prima oſtendit quomodo quidam recipiunt ſacramentum, & rem ſacramenti; in ſecunda quomodo quidam ſacramentum recipiunt, & non rem, ibi, *Qui vero ſine fide, vel ficte accedunt, ſacramentum, non rem ſuſcipiunt*; in tertia quomodo quidam accipiunt rem, & non ſacramentum, ibi, *Sunt & alii, ut ſupra poſuimus, qui ſuſcipiunt rem, & non ſacramentum*. Circa ſecundum duo facit. Primo determinat veritatem; ſecundo obiicit in contrarium, ibi, *Videtur tamen Auguſtinus dicere, quod etiam ficte accedenti . . . omnia condonentur peccata, & poſt baptiſmum mox redeant*. Et circa hoc duo facit. Primo obiicit per auctoritatem Auguſtini, qui contrarium ex auctoritate Apoſtoli probare videtur. Secundo ſolvit: & primo ad auctoritatem Auguſtini, ibi, *Hoc tamen, ut ſupra diximus, non ſub aſſertione dixit*; ſecundo ad auctoritatem Apoſtoli, ibi, *Quæritur ergo quomodo illud accipiatur: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*.

Sunt & alii, ut ſupra poſuimus, qui ſuſci-

(1) *Al.* fide. (2) *Al.* non ſunt. (3) *Al.* generis.

Digitized by Google

ſcipiunt rem, & non ſacramentum. Hic determinat de illis qui recipiunt rem ſine ſacramento, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit quod quidam accipiunt rem ſine ſacramento. Secundo inquirit, quid poſtmodum per huiuſmodi ſacramentum addatur, quando ſacramentum ſuſceperint, ibi, *Solet etiam quæri de illis qui iam ſanctificati ſpiritu, cum fide, & caritate ad baptiſmum accedunt*. Circa primum duo facit. Primo oſtendit veritatem; ſecundo excludit errorem, ibi, *Sed dicunt aliqui nullum adultum in Chriſtum credere, vel caritatem habere ſine baptiſmo, niſi ſanguine fundat pro Domino*. Circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſitum; ſecundo reſpondet cuidam obiectioni, ibi, *His autem videntur obviare &c*. Circa primum duo facit. Primo oſtendit quod patientis pro Chriſto, ſi non ſunt baptizati, recipiunt rem ſacramenti ſine ſacramento. Secundo oſtendit idem de illis qui fidem, & contritionem habent, ibi, *Nec tamen paſſio vicem baptiſmi implet, ſed etiam fides, & contritio, ubi neceſſitas excludit ſacramentum*.

Sed dicunt aliqui nullum adultum in Chriſtum credere &c. Hic excludit errorem dicentium, non poſſe aliquem ſalvari per fidem, & contritionem ſine baptiſmo, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit hoc eſſe falſum quantum ad adultos; ſecundo oſtendit hoc eſſe verum quantum ad parvulos, ibi, *Parvulis non ſufficit fides Eccleſiæ ſine ſacramento*.

Solet quæri de illis qui iam ſanctificati ſpiritu, cum fide, & caritate ad baptiſmum accedunt. Hic determinat de baptiſmo eorum qui prius rem ſacramenti acceperant; & circa hoc duo facit. Primo oſtendit effectum baptiſmi in eis; ſecundo ſignificationem, ibi, *Si quæritur cuius rei baptiſmus ille ſit ſacramentum qui datur iam iuſto; dicimus &c*.

QUAESTIO I.

HIc eſt triplex quæſtio. Primo de effectu qui eſt in baptiſmo ſacramentum, & res, ſcilicet de charactere. Secundo de eo quod eſt res tantum, ſcilicet effectu ultimo baptiſmi. Tertio de ſuſcipientibus alterum, vel utrumque: quia de eo quod eſt ſacramentum tantum, in præcedenti diſt. dictum eſt.

Circa primum quæruntur quatuor.
Primo. Utrum ſit character.
Secundo. Quid ſit.
Tertio. In quo ſit.
Quarto. A quo ſit.

ARTICULUS I.

Utrum character ſit in anima.

III. P. quæſt. LXIII. *art.* I. *&* 2.

I. AD primum ſic proceditur. Videtur quod character non ſit in anima. Quia, ut in II. Ethic. (cap. v.) Philoſophus dicit, omne quod eſt in anima, eſt potentia, vel paſſio, vel habitus. Sed character non eſt potentia, quia potentiæ omnibus hominibus communes ſunt; character autem non, cum ſit diſtinctivum ſignum, ſicut ipſum nomen oſtendit: & præterea potentiæ ſunt a natura, non autem character. Nec iterum eſt paſſio, quia paſſiones animæ contingunt cum aliqua transmutatione corporali, ut dicitur in I. de Anima (text. XIV.) & pertinent ad ſenſitivam partem, ut dicitur VII. Phyſicor. (text. XIX.) Nec iterum eſt habitus, quia habitus ordinantur ad agendum, ut patet per diffinitionem Auguſtini * (Lib. XIV. de Trin. cap. VII.) *Habitus eſt quo quis agit, cum (a) opus fuerit*. Ergo character collatus in baptiſmo, non eſt aliquid in anima.

2. Præterea. Omne quod eſt, reducitur ad aliquod genus entis. Sed character non videtur poſſe reduci ad aliquod genus entis, niſi forte ad qualitatem. Qualitas autem eſſe non poteſt, cum ſub nulla ſpecie qualitatis contineatur. Non enim eſt habitus, ut probatum eſt; nec diſpoſitio, cum non ſit facile mobilis, immo omnino indelebilis; nec iterum eſt potentia naturalis, ut probatum eſt; nec impotentia, quia tunc ſacramenta quæ characterem imprimunt, magis officerent quam iuvarent; nec iterum eſt paſſio, ut probatum eſt; nec paſſibilis qualitas, cum non ſit natus aliquam paſſionem ſenſui inferre, nec a paſſione aliqua innaſcatur; nec iterum eſt forma, & circa aliquid conſtans

(a) Al. *temporis*.

* Immo Lib. de bono coniugali cap. XXI.

figura, quia figura eſt terminatio quaotitatis, anima autem non habet quaotitatem. Ergo character nihil eſt.

3. Præterea. Contraria ſunt in eodem geoere. Sed ea quæ Chriſto competunt, ſunt contraria his quæ ad diabolum pertinent. Cum ergo character beſtiæ, de qua dicitur Apoc. XIII. nihil aliud ſit quam peccatum mortale, videtur quod ſupra virtutem, & gratiam non oporteat in aoima aliquem characterem poni.

4. Præterea. Ea quæ ſunt in ſacramentis novæ legis, ordinantur ad cauſandum gratiam. Sed character non videtur poſſe gratiam cauſare, qoia multi characterem habere dicuntur qui gratia carent. Ergo non videtur in ſacramentis aliquis character imprimi.

5. Præterea. Si dicatur, quod eſt diſpoſitio ad gratiam; contra. Ageos infinitum non requirit materiam diſpoſitam. Sed diſpoſitio non eſt neceſſaria niſi ad hoc quod materia ſit diſpoſita. Cum ergo gratia ſit ab agente infinitæ virtutis, videtur quod non oporteat characterem dari in ſacramentis ad diſponendum ad gratiam.

Sed contra eſt quod Damaſcenus (de Fide orth. Lib. IV. eap. x.) in diffinitione baptiſmi ponit ſigillum. Sed ſigillum impreſſum in aliquo eſt character quidam. Ergo in ſacramentis character imprimitur.

Præterea. Ubicumque eſt aliqua diſtinctio, competit eſſe aliquem characterem diſtinguentem. Sed per ſacramenta ſit diſtinctio fidelium ab infidelibus, & fidelium ab invicem. Ergo competit in ſacramentis characterem dari.

Præterea. Per ſacramentum configuramur Chriſto: quia ab eo ſacramenta efficaciam habent, & ipſum ſignificant. Sed configuratio ſit per characterem aſſimilationis. Ergo in ſacramentis competit eſſe characterem.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod characterem in ſacramentis quibuſdam imprimi, omnes moderni confitentur; ſed in modo ponendi ipſum in anima partim differunt, & partim conveniunt. Conveniunt quidem in hoc qood omnes dicunt per characterem importari relationem triplicem. Eſt enim character ſignum diſtinctivum, & configurativum. Inquantum ergo eſt ſignum, importat relationem ad ſignatum; inquantum autem eſt diſtinctivum, importat relationem ad ea a quibus diſtinguit; inquantum autem eſt configurativum, importat relationem ad ea quibus aſſimilat. Differunt autem in hoc, quia quidam ponunt iſtis relationibus non ſubeſſe aliquod accidens abſolutum, ſed immediate in anima fundari iſtas relationes. Hoc autem eſſe non poteſt: quia ſignum per formam quam ſenſibus, vel intellectui imprimit, facit aliquid in cognitionem venire. Similiter etiam nihil diſtinguitur ab alio niſi per aliquam formam. Similitudo etiam eſt relatio ſuper unitate qualitatis fundata, ut dicitur in V. Metaph. (text. xx.) Unde patet quod quælibet illarum relationum quam importat character, requirit aliquam formam (a) ſubſtratam: & cum non ſit forma ſubſtaotialis, quia forma ſubſtantialis in ſacramentis non datur, relioquitur quod forma ſubſtrata ſit qualitas quædam, cuius unitas conſignificationis ſimilitudinem facit. Et ideo quidam dicunt, quod non eſt in aliqua quatuor ſpecierum qualitatis, & tamen eſt in genere qualitatis, ionitentes illi verbo Philoſophi in Prædicamentis. *Fortaſſe*, inquit, *apparebunt alii qualitatis modi*. Sed hæc eſt (b) nuga quædam: quia quamvis ſint alii modi qualitatis, tamen omnes reducuntur ad has ſpecies: quod patet ex hoc quod nulla alia ſpecies inveniri adhuc potuit. Et ideo dicunt alii, quod eſt io quarta ſpecie *qualitatis*: quia ipſa configuratio quam character ſuo nomine exprimit, importat unitatem figuræ, quæ eſt in ſpecie quarta qualitatis. Et quidam dicunt hanc figuram eſſe crucem Chriſti. Sed hoc non poteſt ſtare: quia aut figura proprie accipitur, aut metaphorice. Si proprie accipitur, ſic importat terminationem quantitatis dimeoſivæ, quam conſtat in anima non eſſe. Si autem metaphorice dicatur, tunc oportet quod metaphora reducatur ad proprietatem: quia res ponitur in genere per id quod de eo metaphorice dicitur; ſicut non dicitur quod Apoſtoli ſint in geoere qualitatis, quia eis dictum eſt Matth. v. *Vos eſtis lux mundi*. Nec poterit aliquid in quarta ſpecie qualitatis inveniri quod ſit in anima ſecundum proprietatem: unde character, de quo loquimur, non poteſt fundari ſupra qualitatem quartæ ſpeciei. Et idéo quidam dicunt, quod eſt in tertia ſpecie qualitatis, eo quod ſenſui ſpirituali infert quamdam (c) muliebrem paſſionem, ioquantum animam ornat, & decorat. Sed hoc iterum non poteſt ſtare: quia, ſicut probat

(a) *Al.* ſubtractam, *& ſic infra*. (b) *Al.* fuga. (c) *Al.* mulcebrem.

probat Philoſophus in VII. Phyſic. (text. xix.) tertia ſpecies qualitatis non eſt niſi in ſenſibili parte animæ : character autem a nullo ponitur in hac parte animæ, ſed in intellectiva. Et præterea illæ qualitates ſemper habent ordinem ad aliquam tranſmutationem corporalem, vel quam inferunt, vel a qua cauſantur. Et ideo alii dicunt, quod eſt in prima ſpecie qualitatis, & eſt quaſi media inter diſpoſitionem & habitum. Inquantum enim eſt difficile mobilis, convenit cum habitu; inquantum autem non eſt ultima perfectio, ſed ad gratiam diſponit, cum diſpoſitione convenit. Sed hoc non poteſt ſtare : quia ſecundum Philoſophum in II. Ethic. (cap. v.) habitus eſt quo habemus nos ad paſſiones bene, vel male; & univerſaliter conſideranti hæc apparet differentia inter habitum & potentiam, quia potentia eſt qua poſſumus aliquid ſimpliciter, habitus autem quo poſſumus illud bene, vel male; ſicut intellectus quo conſideramus, ſcientia qua bene conſideramus; concupiſcibilis qua concupiſcimus, temperantia qua bene concupiſcimus, intemperantia qua male: & ſimiliter eſt de diſpoſitione : quia nihil aliud eſt diſpoſitio quam quidam habitus incompletus. Cum ergo character ordinetur ad aliquid ſimpliciter, non ad illud bene, vel male (quia ſacerdos poteſt conficere bene, vel male) non poteſt eſſe quod qualitas, ſuper quam fundatur relatio characteris, ſit habitus, ſed magis potentia. Unde relinquitur quod non ſit in prima ſpecie qualitatis; ſed magis reducitur ad ſecundam, ut quidam alii dicunt: & hoc ſic paret. Sicut enim cuiuslibet exiſtentis in aliqua natura, ſunt aliquæ operationes propriæ, ita etiam in ſpirituali vita regenerati, ut Dionyſius dicit in 11 cap. cæl. Hier. Ubicumque autem ſunt operationes propriæ, oportet quod ſint principia propria illarum operationum. Unde ſicut in aliis rebus ſunt potentiæ naturales ad proprias operationes, ita etiam renati in vitam ſpiritualem habent quaſdam potentias, ſecundum quas poſſunt illa opera; quæ potentiæ ſunt ſimiles illis virtutibus quibus ſacramenta efficaciam habent ſibi inditam : quia ſicut ſacramenta cauſant gratiam inſtrumentaliter, ut ſupra diſtinct. 1. (quæſt. 1. art. 4.) dictum eſt, ita recipientes characterem operantur divina per miniſterium. Miniſter autem eſt ſicut inſtrumentum eius cui miniſtrat : unde dicit Philoſophus in VIII. Ethic. (cap. xi.) quod ſervus eſt ſicut organum animatum : & ideo tam virtus ſacramenti, quam miniſter, (*a*) & character eſt inſtrumentalis. Et quod huiuſmodi potentia ſit character, patet ſi quis diligenter conſiderat verba Dionyſii, a quo prima traditio characteris nobis advenit. Aſſignans enim miniſterium ritus cuiuſdam qui in primitiva Eccleſia erat, quando adulti baptizabantur, quod accedenti ad baptiſmum Hierarcha, ideſt Pontifex, manum imponebat, & ſignabat eum ſigno crucis, & præcipiebat eum deſcribi inter nomina Chriſtianorum, ut de cetero ad divina cum aliis admitteretur, dicit, quod *ſic accedentem*, ſcilicet ad vitam ſpiritualem, *divina beatiudo in ſui participationem recipit*; (*b*) *ſicut ſacerdos baptizandum in proprio lumine quaſi quoddam ſignum ipſi tradit*, ſcilicet ſui participationem, *perficiens eum*, ſcilicet *divinum, & communicantem divinorum &c.* Patet ergo quod ipſe per hoc ſignum nihil aliud intendit quam illud quod facit eum participativum divinarum operationum : unde hoc ſignum nihil aliud eſt quam quædam potentia qua poteſt in actiones hierarchicas, quæ ſunt miniſtrationes, & receptiones ſacramentorum, & aliorum quæ ad fideles pertinent: & ad hoc quod has operationes bene exerceat, indiget habitu gratiæ, ſicut & aliæ potentiæ habitibus indigent.

Ad primum ergo dicendum, quod non ſunt habitus, nec paſſiones, ſed ſunt potentiæ quædam conſequentes animam, ſecundum quod eſt in vita ſpirituali regenerata: & ideo non oportet quod omnibus inſint, vel quod a natura ſint.

Ad ſecundum dicendum, quod reducitur ad ſecundam ſpeciem qualitatis, & eſt alius modus ab illo quem Philoſophus ibi ponit : quia Philoſophus non cognoſcebat niſi operationes naturales, & ita non niſi potentias naturales. Conſtat autem quod apud nos oportet ponere potentias ſpirituales, ſicut potentiam conficiendi, & abſolvendi, & huiuſmodi, & quod ad ſecundam ſpeciem qualitatis reducantur; ſicut habitus infuſi in eadem ſpecie qualitatis ſunt cum habitibus naturalibus, vel acquiſitis.

Ad tertium dicendum, quod per hoc quod homo configuratur beſtiæ, non accipit aliquam ſpiritualem poteſtatem, ſicut per aliquam poteſtatem ſpiritualem homo aſſimilatur

(a) *Al.* etiam character. (b) Nicolai : *& proprii luminis velut ſigni cuiuſdam impreſſionem ipſi tradit, perficiens eum divinum, & participantem divinorum &c.*

latur Chriſto: & ideo non eſt ſimile. Tamen ex littera Apoſtoli colligitur quod charactere beſtiæ configuratur quis ad ſæculares operationes: unde dicit: *Ut non poſſit emere, vel vendere &c.* & ſimiliter charactere Chriſti aliquis configuratur ad actiones Chriſti.

Ad quartum dicendum, quod character eſt cauſa ſacramentalis gratiæ: & quod quidam cum charactere gratiam non recipiunt, eſt ex eorum indiſpoſitione ad gratiam ſuſcipiendam.

Ad quintum dicendum, quod character eſt diſpoſitio ad gratiam per quamdam congruitatis dignitatem. Ex hoc enim ipſo quod homo mancipatus eſt divinis actionibus, & inter membra Chriſti connumeratus, fit ei quædam congruitas ad gratiam ſuſcipiendam: quia Deus perfecte in ſacramentis homini providet: unde ſimul cum charactere, quo datur homini ut poſſit exercere ſpirituales actiones fidelium, vel paſſiones, ſeu receptiones, datur gratia qua hæc bene poſſit.

ARTICULUS II.

Utrum diffinitio quæ attribuitur Dionyſio de charactere bene aſſignetur.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod diffinitio quæ attribuitur Dionyſio de charactere, non bene aſſignetur: quæ talis eſt: *Character eſt ſignum ſanctum communionis fidei, & ſanctæ ordinationis, datum divina beatitudine a Hierarcha.* Signum enim, ut in 1. diſt. dictum eſt, eſt quod ſpeciem aliquam ſenſibus ingerit, & præter eam aliquid facit in cognitionem venire. Sed character nullam ſenſibus formam ingerit. Ergo non eſt ſignum.

2. Præterea. Potentiis quæ ſunt principium actionis, vel paſſionis, magis congruit ſignificari quam ſignificare: quia cauſæ per effectus ſignificantur. Sed character, ut dictum eſt, eſt potentia ſpiritualis. Ergo non eſt ſignum.

3. Præterea. Quidam habent characterem qui non habent fidem, ſicut qui poſt baptiſmum in hæreſim dilabuntur. Sed qui non habet fidem, non communicat in fide. Ergo character non eſt ſignum communionis fidei; vel erit ſignum falſum; quod abſurdum eſt ſentire de ſigno divinitus dato.

4. Præterea. Diffinitio debet omnibus quæ continentur ſub diffinito, communiter convenire. Sed eſſe ſignum ſacræ ordinationis non convenit omni characteri, ſed ſolum characteri qui imprimitur in ordine. Ergo non eſt diffinitio bene aſſignata.

5. Præterea. Hierarcha, ut dictum eſt, eſt Pontifex. Sed in aliquibus ſacramentis, quæ conferuntur a ſimplicibus ſacerdotibus, vel etiam a laicis, imprimitur character. Ergo non debuit dicere: *Datum a Hierarcha.*

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non bene aſſignetur quædam alia diffinitio magiſtralis, quæ talis eſt: *Character eſt diſtinctio a charactere æterno impreſſa animæ rationali ſecundum imaginem, conſignans trinitatem creatam Trinitati creanti, & recreanti, & diſtinguens a non configuratis ſecundum ſtatum fidei.* Ubi enim eſt magna differentia, non oportet ſigna diſtinctionis dari. Sed infideles a fidelibus maxime differunt & in vita, & in ritu. Ergo non oportet quod detur aliquod ſignum diſtinctivum.

2. Præterea. Aut iſtud ſignum diſtinctionis fit propter hominem, aut propter Deum, aut propter Angelos. Non propter hominem, quia nec alii homines poſſunt cognoſcere characterem, nec ipſemet qui habet, percipit ſe habere; ſignum autem oportet eſſe notum: nec quo ad Deum, qui ſine hoc ſigno ſcit fideles ab infidelibus diſcernere: & ſimiliter nec quo ad Angelos. Ergo illud ſignum diſtinctionis character non eſt.

3. Præterea. Homo non configuratur Trinitati niſi per imaginem & ſimilitudinem. Sed prima configuratio eſt per naturam, ſecunda per gratiam. Ergo character nullo modo configurat.

4. Præterea. Caritas eſt excellentior virtus quam fides. Sed caritati non ponitur aliquod diſtinguens ſignum, nec aliis virtutibus. Ergo nec fidei debet poni.

5. Præterea. Contrarium diſtinguit ſufficienter a ſuo contrario. Sed fides infidelitati contraria eſt. Ergo ſufficienter fideles ab infidelibus diſtinguit; & ita non oportet quod per characterem diſtinguantur.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod illa diffinitio nuſquam invenitur a Dionyſio poſita; ſed poteſt accipi ex verbis eius ſupra inductis: & acciperetur adhuc convenientius, ſi ſic diceretur: *Character eſt ſignum communionis poteſtatis divinorum, & ſacræ ordinationis fidelium, datum*

datum a divina beatitudine. Et tangit quatuor cauſas. Primo genus characteris, inquantum eſt character, ſcilicet ſignum, quod pertinet ad cauſam formalem. Secundo finem: datur enim hoc ſignum ad duo, ut ſcilicet recipiens configuretur quaſi aſcriptus ad communicandum divinis ſacramentis, & actionibus ſacris: & quantum ad hoc dicit: *Communionis divinorum poteſtatis*: & ut configuretur coordinandus aliis, quibus eadem poteſtas data eſt; quod tangit in hoc quod dicit: *Et ſacræ ordinationis fidelium*: quæ duo excommunicatio ſuſpendit ad tempus: quia privat hominem participatione divinorum, & communione fidelium. Tertio ponit materiam in qua, in hoc quod dicit, *Datum a ſacerdote*. Quarto efficiens, ſcilicet *a divina beatitudine*. Tamen diffinitio prius poſita poteſt etiam ſuſtineri, ut in idem redeat cum iſta; ut hoc quod dicit, *Communionis fidei*, referatur ad participationem ſacramentorum, & actionum fidelium. Quod autem dicit, *Et ſanctæ ordinationis*, ponitur coordinatio eius ad alios. *Accedenti datum a Hierarcha* ponitur quantum ad cauſam efficientem inſtrumentalem, ſcilicet miniſtrum, qui configuratione exteriori figurat interiorem.

Ad primum ergo dicendum, quod character accipit rationem ſigni, ſecundum quod per ſacramentum viſibile exterius efficitur, & ſignificatur.

Ad ſecundum dicendum, quod cum qualibet poteſtate exterius datur aliquod viſibile ſignum illius poteſtatis; ſicut Regi in ſignum regiæ poteſtatis datur corona, & ſceptrum; & Pontifici mitra, & baculus, & anulus: & ſimiliter cum ſpirituali poteſtate, quæ in ſacramentis confertur, datur ſignum ſacramentale exterius; & per comparationem ad illud exterius ſignum, ipſa ſpiritualis potentia dicitur ſignum, inquantum homo per eam configuratur, & determinatur ad actiones ſpirituales.

Ad tertium dicendum, quod communio fidei, ut patet per verba Dionyſii, oportet quod recipiatur pro communione in ſacramentis fidei, & aliis actionibus quæ fidelibus competunt, ad quas nullus admittitur antequam characterem ſuſcipiat ſpiritualis poteſtatis reſpectu illorum. Nec oportet quod omnis qui characterem habet, illas actiones bene exerceat, ſicut nec omnis qui habet potentiam, bene operatur actum illius potentiæ.

Ad quartum dicendum, quod ordinatio non accipitur hic pro ordinis ſacramento, ſed pro coordinatione ad alios fideles, ut in cœtu fidelium aggregetur, quantum ad ea quæ fideles facere dicuntur, vel quantum ad ea quæ pro fidelibus fiunt.

Ad quintum dicendum, quod hoc quod dicitur, *Datum accedenti a Hierarcha*, non poteſt accipi a verbis Dionyſii, ſed magis ſic, *Datum accedenti a divina beatitudine*: & ſic ceſſat obiectio. Si autem accipiatur dans miniſterio, ſic dicitur a Hierarcha dari character baptiſmalis quantum ad maximam ſolemnitatem baptiſmi, quæ quandoque per Pontifices celebratur: ſic enim Dionyſius ibi ritum baptiſmi tradit, ſummum ſacerdotem miniſtrum baptiſmi ponens, ut patet litteram eius intuenti.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in illa etiam diffinitione tanguntur quatuor cauſæ characteris. Nam cauſa formalis tangitur in hoc quod ponitur genus, cum dicit, *Diſtinctio*, id eſt diſtinctivum ſignum; & eſt genus magis proximum quam genus in præcedenti diffinitione poſitum. Cauſa efficiens tangitur in hoc quod dicit, *Charactere æterno*, ideſt Filio, qui eſt figura ſubſtantiæ Patris: Hebr. 1. Cauſa autem materialis in qua, ponitur cum dicit: *Animæ rationali impreſſa ſecundum imaginem*. Cauſa vero finalis ponitur duplex, ſcilicet configuratio in hoc quod dicit, (*a*) *Configurans trinitatem creatam Trinitati creanti, & recreanti*: & diſtinctio in hoc quod dicit: *Et diſtinguens a non configuratis ſecundum ſtatum fidei*. Et ſicut hic ponitur genus proximum, ita finis proximus, & ſubiectum proximum, & efficiens appropriatum: in quo excedit prædictam diffinitionem hæc diffinitio, inquantum per cauſas magis proximas datur.

Ad primum ergo dicendum, quod character non eſt ſignum tantum, ut diſtinctionis nota, ſed ut diſtinctionem cauſans, ſicut & alia ſacramentalia ſigna: & ideo eo indigetur ad diſtinctionem faciendam.

Ad ſecundum dicendum, quod iſtud diſtinctionis ſignum eſt & propter ipſum hominem qui ſuſcipit, qui eo accipit diſtinctum poſſe ab aliis; & propter alios homines qui eum admittunt ad ſpirituales actiones, (*b*) ex conſignatione ſacramentali exteriori interiorem perpendentes; & quo ad

(a) *Al. Configurans trinitatem &c.* Ideſt configurat, & diſtinctio &c. *Forte: Conſignans*, id eſt conſignans, *trinitatem &c.* (b) *Al.* ex conſignificatione.

Digitized by Google

ad Deum, qui eius actionibus ſpiritualibus efficaciam præbet.

Ad tertium dicendum, quod configuratio iſta attenditur ad Deum ſecundum participationem divinæ poteſtatis, quæ non eſt neque per gratiam virtutum, neque per naturam.

Ad quartum dicendum, quod fides hominis nota eſt, caritas autem incerta. Nihil enim eſt alicui certius ſua fide, ut Auguſtinus dicit (tract. v. in Epiſt. Ioan.) ſed an habeat caritatem, non eſt alicui certum: & ideo diſtinctio data magis reſpicit fidem quam caritatem, vel alias virtutes. Vel dicendum, quod iſta diſtinctio præcipue attenditur quantum ad operationes, & receptiones, quæ ſunt in ſacramentis, in quibus maxime operatur fides.

Ad quintum dicendum, quod fides ſufficienter diſtinguit fideles ab infidelibus quantum ad actus fidei, non tamen quantum ad actus (a) ſpirituales qui competunt fidelibus, quia ad hos oportet quod ſpiritualis potentia addatur.

ARTICULUS III.

Utrum character ſit in eſſentia animæ quaſi in ſubiecto.

III. P. quæſt. lxiii. *art.* 4. & 5.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod character ſit in eſſentia animæ quaſi in ſubiecto. Diſpoſitio enim, & habitus ſunt in eodem ſubiecto. Sed character diſponit ad habitum gratiæ. Cum ergo gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, videtur quod etiam character.

2. Præterea. Nihil eſt ſubiectum potentiæ animæ niſi eſſentia animæ. Sed character, ut dictum eſt, eſt quædam ſpiritualis potentia. Ergo eſt in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto.

Sed contra. Character configurat trinitatem creatam increatæ, ut patet ex diffinitione ſupra poſita. Sed Trinitas increata conſiſtit in potentiis, unitas autem in eſſentia, ut in I. Lib. diſt. iii. dictum eſt. Ergo character non eſt in eſſentia animæ.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit in una potentia, ſed in pluribus. Quia, ſicut ex prædicta diffinitione patet, character eſt in anima rationali ſecundum imaginem, ſecundum quam etiam eſt configuratio hominis ad Deum. Sed imago non conſiſtit in una tantum potentia, ſed in pluribus. Ergo nec character.

2. Præterea. Cuius eſt potentia, eius eſt actio, & e converſo, ut dicitur I. de ſomno, & vigilia (cap. 1.) Sed actio ſpiritualis, ad quam character ordinatur, eſt per plures potentias, ſcilicet quia requiritur & affectiva, & intellectiva. Ergo character eſt in pluribus potentiis, ſicut ſpiritualis potentia.

Sed contra. Unum accidens non eſt in pluribus ſubiectis. Sed in uno ſacramento imprimitur unus character. Ergo non eſt in pluribus potentiis.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſit magis in affectiva quam cognitiva. Quia character diſponit ad gratiam. Sed gratia magis reſpicit affectivam. Ergo & character.

2. Præterea. Character eſt ad aſſimilandum nos Deo. Sed per affectum maxime Deo appropinquamus, & ſimiles ei efficimur. Ergo character eſt in affectiva.

Sed contra. Characterem Dionyſius lumini comparat. Sed lumen magis intellectivæ competit quam affectivæ. Ergo & character.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod character non indelebiliter inſit potentiæ cui ineſt. Accidens enim diuturnitatem habet ex cauſa, & ſubiecto. Sed gratia eſt ab eadem cauſa, & in eodem ſubiecto cum charactere. Ergo cum gratia amitti poſſit, & character ſimiliter deleri poterit.

2. Præterea. *Cum venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt*: I. Corinth. xiii. 10. Sed character eſt ex parte: datur enim ad diſtinguendum in operibus ſacramentalibus, quæ competunt ſecundum ſtatum viæ. Ergo in patria character ceſſabit, & ita eſt delebilis.

Sed contra. Si character deleretur, maxime per culpam deleretur. Sed per culpam non deletur, quia ſacerdos malus non reordinatur, ut iterum characterem accipiat. Ergo character eſt indelebilis.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod Chriſtus habuerit characterem. Ipſe enim ſacerdos fuit ſecundum ordinem Melchiſedech, Hebr. vii. quod

(a) *Forte* ſpeciales, & *mox* ſpecialis.

quod eſt ſacerdotium novi teſtamenti. Sed tale ſacerdotium requirit characterem. Ergo Chriſtus habuit characterem.

2. Præterea. Nihil quod eſt perfectionis quantum ad animam, vel dignitatis, Chriſto ſubtrahendum eſt. Sed character decorat, & nobilitat animam in qua eſt. Ergo character in Chriſto fuit.

Sed contra. Character eſt regeneratorum, & accipientium aliquid a ſacramentis. Sed Chriſtus non accepit aliquid a ſacramentis, nec renatus eſt etiam: quia, ſicut dicit Auguſt. in Enchir. (cap. xlviii.) ipſe ſolus ita potuit naſci, ut non eſſet ei opus renaſci. Ergo non habet characterem.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod natura proportionaliter ſpiritualitati ſubſternitur, ſicut perfectibile perfectioni. Unde ſicut gratia, quæ eſt ſpiritualis vitæ principium, eſt in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto; ita & character, qui eſt ſpiritualis potentia, eſt ſicut in ſubiecto in naturali potentia animæ, & non in eſſentia animæ, ut quidam dicunt, niſi mediante potentia animæ.

Ad primum ergo dicendum, quod diſpoſitionem eſſe in eodem cum eo ad quod diſponit, non eſt neceſſe niſi quando diſpoſitio poſtea fit perfectio, ſicut ſcientia quæ prius fuit diſpoſitio, poſtea fit habitus: & ideo ſcientia diſpoſitio, & ſcientia habitus ſunt in eodem ſubiecto proximo. Non autem hoc oportet, quando diſpoſitio, & perfectio differunt per eſſentiam, ſed poſſunt eſſe in diverſis ſubiectis, & præcipue quando illa diverſa habent ordinem ad invicem; ſicut operatio ſenſibilis eſt diſpoſitio ad intelligibilem operationem, & ſimiliter character eſt diſpoſitio ad gratiam.

Ad ſecundum dicendum, quod illa obiectio procedit de potentiis naturalibus; ſed potentias ſpirituales oportet fundari in naturalibus.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod eſſe in pluribus potentiis eſt dupliciter: aut ita quod æqualiter ſit in omnibus, ſicut eſſentia animæ eſt in omnibus potentiis; aut ita quod ſit in una per prius, & per poſterius reſpiciat alias mediante illa in qua primo eſt; ſicut electio eſt in intellectu, & appetitu, & formaliter in appetitu perficitur, ut patet per Philoſophum in VI. Ethicor. (cap. 11.) Primo ergo modo nullum accidens poteſt eſſe in pluribus potentiis: quia accidens numeratur, & diſtinguitur penes materiam, & diſtinctionem ſubiecti: & ideo cum character ſit accidens, non poteſt eſſe in pluribus potentiis animæ primo modo; ſed ſecundo modo: quia unam reſpicit per prius, & alias per poſterius.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam potentiæ magis habent ordinem ad invicem, ut in I. Lib. dictum eſt: & ideo quod eſt in una, poteſt aliquando ad alias redundare.

Ad ſecundum dicendum, quod quando ad unam actionem requiruntur plures potentiæ, in illa actione eſt principalis una potentia quaſi movens, & trahens alias in obſequium ſui, & aliæ induunt quodammodo formam ipſius: & ideo ex eo quod eſt in principali potentia, poteſt actio illa ſufficienter perfici.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod imago principaliter conſiſtit in potentia cognitiva: quia ex memoria, & intelligentia oritur voluntas: unde tota imago eſt in intellectiva parte ſicut in radice: & ideo omne quod attribuitur homini ratione imaginis, principaliter reſpicit intellectivam, & ex conſequenti affectivam: quia etiam ex intellectiva parte habet homo quod ſit homo, ſed ex affectiva quod ſit bonus, vel malus: & ideo quia character reſpicit imaginem, principaliter eſt in intellectiva parte.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia non eſt neque in intellectiva, neque in affectiva, ſed in eſſentia animæ; tamen magis de propinquo reſpicit affectivam, quia gratia datur ad bene operandum: qualiter autem aliquis operetur, præcipue ex voluntate pendet. Sed character datur ad exercendas actiones ſpirituales aliquas ſimpliciter: quod autem bene, vel male fiant, hoc eſt per gratiam, & per habitum virtutum: & ideo non eſt ſimilis ratio de charactere, & gratia.

Ad ſecundum dicendum, quod aſſimilatio in bonitate præcipue eſt ad Deum per voluntatem; ſed aſſimilatio in eſſe, & poſſe magis eſt ex parte intellectus: quia ex hoc ipſo quod aliquid eſſe immateriale habet, intellectivum eſt, & potentiam habet quodammodo infinitam, ſecundum quod in-

tellectus univerſalium eſt, quæ quodammodo infinita ſunt virtute: & ideo cum conformitas characteris reſpiciat ſpiritualem poteſtatem, magis competit intellectivæ parti quam affectivæ.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod impreſſio characteris eſt per quamdam animæ rationalis ſanctificationem, prout ſanctificatio dicitur deputatio alicuius ad aliquid ſacrum. Ad hanc autem ſanctificationem non magis active comparatur anima ſanctificanda, quam aqua ſanctificanda, vel oleum, vel chriſma ad ſui ſanctificationem; niſi quod homo ſe ſubiicit tali ſanctificationi per conſenſum, res autem prædictæ ſubiiciuntur, quia libero arbitrio carent: & ideo qualitercumque anima varietur per proprias operationes, numquam characterem amittit; ſicut nec chriſma, nec oleum, nec panis conſecratus umquam ſanctificationem perdunt, qualitercumque transmutentur, dummodo non corrumpantur.

Ad primum ergo dicendum, quod cauſa indelebilitatis characteris eſt ex parte ſubiecti, quod eſt incorruptibile, & ex parte cauſæ, quæ eſt invariabilis. Gratia autem habet aliquo modo cauſam non efficientem, ſed diſponentem ex parte ſubiecti: quia, ſecundum Auguſtinum (de verbis Apoſt. ſer. xv. cap. xi.) *qui creavit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te*: & ideo per indiſpoſitionem ſubiecti gratia amittitur.

Ad ſecundum dicendum, quod per characterem homo configuratur ad hoc quod ſit de cœtu fidelium, & particeps hierarchicarum actionum. Eccleſiaſticæ autem hierarchiæ ſuccedit cæleſtis: & ideo ad communionem fidelium in Eccleſia triumphante, & ad participationem actionum cæleſtis hierarchiæ character in patria perficiet; & ſic erit ad alios actus; ſicut virtutes, & dona in damnatis etiam manent. Sed hoc eſt per accidens præter intentionem imprimentis characterem, quod recipiens damnetur: & ideo non eſt ibi ordinatus ad aliquem finem: quia quæ præter intentionem accidunt, carent ordine ad finem. Tamen Deus, qui nihil inordinatum relinquit, elicit ex hoc aliquod bonum, ſcilicet quod appareat iuſtior eorum damnatio qui tantum munus neglexerunt.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod quidam dicunt, quod Chriſtus non habuit characterem baptiſmalem, quia a baptiſmo nihil accepit; habuit autem characterem ordinis, qui pertinet ad quemdam eminentem ſtatum. Sed melius eſt, ſi dicatur, quod Chriſtus nullum characterem habuit: quia ipſe habuit poteſtatem plenitudinis in ſacramentis, quaſi ea inſtituens, & eis efficaciam præbens. Unde ſicut poterat inducere effectum ſacramenti in aliquo ſine ſacramento exteriori, ita ex parte ipſius ad hoc non requirebatur aliquod ſacramentale interius.

Ad primum ergo dicendum, quod ipſe fuit ſacerdos, quaſi ſacerdotium inſtituens: & ideo eius non eſt habere characterem, ſed illius qui aliunde ſacerdotium recipit, ut per characterem principali ſacerdoti configuretur.

Ad ſecundum dicendum, quod aliquid eſt perfectionis in nobis (a) quod non eſſet Chriſti, ſicut gratia adoptionis: & ſimiliter eſt de charactere, qui poneret in eo poteſtatem ſpiritualem coarctatam, & ab alio derivatam.

ARTICULUS IV.

Utrum character ſolum in ſacramentis novæ legis imprimatur.

III. P. quæſt. lxiii. *art* 6.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod non ſolum in ſacramentis novæ legis character imprimatur. Characteris enim effectus eſt configurare, & diſtinguere. Sed hoc faciunt virtutes: quia in eis boni & a malis diſtinguuntur, & Deo aſſimilantur. Ergo per virtutes, & non per ſacramenta novæ legis tantum character imprimitur.

2. Præterea. Sicut per ſacramenta novæ legis diſtinguitur populus fidelis ab infideli, ita per ſacramenta veteris legis diſtinguebatur. Ergo ſacramenta novæ legis non magis imprimunt characterem quam ſacramenta veteris legis.

Sed contra. Habens characterem non baptizatur, quia alii characteres baptiſmum præſupponunt, qui etiam iterari non debet. Sed habentes virtutem, & qui ſacramenta veteris legis ſuſceperant, baptizaban-

(a) *Nicolai*: quod non eſſet perfectionis in Chriſto.

Digitized by Google

bantur. Ergo neque per virtutes, neque per ſacramenta veteris legis character imprimitur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod per omnia ſacramenta legis novæ imprimatur character. In quolibet enim ſacramento novæ legis eſt aliquid quod eſt ſacramentum tantum, & aliquid quod eſt res tantum, & aliquid quod eſt res, & ſacramentum. Sed character in baptiſmo eſt illud quod eſt res, & ſacramentum. Ergo in quolibet ſacramento novæ legis imprimitur character.

2. Præterea. Quolibet ſacramento novæ legis confertur gratia, & diſtinguitur recipiens a non recipiente. Cum ergo character ſit diſponens ad gratiam, & diſtinguat, videtur quod in quolibet ſacramento novæ legis character imprimatur.

Sed contra. Nullum ſacramentum, in quo character imprimitur, iteratur: quia character indelebilis eſt. Sed quædam ſacramenta iterantur. Ergo non omnia ſacramenta novæ legis characterem imprimunt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod in ſacramento baptiſmi character non imprimatur. Baptiſmus enim ſanguinis eſt dignior quam baptiſmus fluminis, quia meretur aureolam. Sed in baptiſmo ſanguinis non imprimitur character. Ergo nec in baptiſmo fluminis.

2. Præterea. Baptiſmus fluminis non habet ſupra baptiſmum flaminis niſi aquam. Sed baptiſmus ratione aquæ non poteſt imprimere characterem: alias baptiſmus Ioannis impreſſiſſet characterem; quod eſſe non poteſt, cum baptizati a Ioanne iterum baptizarentur, ut ſupra (diſt. II. art. 4) dictum eſt. Ergo nec baptiſmus fluminis characterem imprimit.

Sed contra eſt auctoritas Dionyſii, ex qua characteris traditio derivatur: quia ipſe inducit verba illa unde diffinitio characteris accipitur in tractatu de baptiſmo.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod character ſit ſicut a cauſa efficiente prima a ſolo Filio. Character enim eſt diſtinctio a charactere æterno impreſſa &c. ut ſupra (art. 2. quæſtiunc. 2.) dictum eſt. Sed character æternus eſt ſolus Filius, ſicut & imago. Ergo a ſolo Filio character imprimitur.

2. Præterea. Charactere configuratur, & aſſimilatur anima Deo. Sed principium aſſimilationis ad Deum eſt Filius: unde Auguſtinus (de vera relig. cap. lv.) Filium nominat ſimilitudinem, per quam ad unitatem reformamur, ut patet I. Lib. diſt. III. Ergo character eſt tantum a Filio.

Sed contra eſt quod Dionyſius dicit, quod ſignum characteris datur a divina beatitudine. Sed divina beatitudo eſt communis tribus perſonis. Ergo character non datur a ſolo Filio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut in II. Ethic. (cap. 11.) dicit Philoſophus, *virtus ex quibus innaſcitur, ea operatur*, loquens de virtute acquiſita: & ſimiliter eſt in omnibus virtutibus quæ ex aliquibus actibus aliquo modo cauſantur. Unde cum character ſit virtus, ſeu potentia ſpiritualis ad actiones ſacramentales ordinata, ſi ex aliquo quod per nos fiat, imprimi character debeat, oportet quod per ſacramenta novæ legis imprimatur, & per ea tantum, quia ad illas actiones tantum directe illa potentia ordinatur.

Ad primum ergo dicendum, quod actiones ſpirituales ad quas character ordinat, intra Eccleſiam tantum exercentur: & ideo pro nihilo poteſtas ad illas actiones daretur alicui, niſi tali modo quod innoteſceret illis qui ſunt de Eccleſia, ut eum ad tales actiones admittant. Per gratiam autem, & virtutes non poſſet innoteſcere, quia ignotæ ſunt: & ideo oportet quod imprimatur character per ſigna viſibilia ſacramentorum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacramenta veteris legis ex opere operato nihil conferebant, & ideo illæ actiones non requirebant aliquam ſpiritualem poteſtatem: & ideo nec ab illis, nec ad illa imprimebatur character.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſacramenta legis novæ ſunt ſanctificationes quædam. Sanctificatio autem duobus modis accipitur. Uno modo pro emundatione, quia ſanctum eſt mundum. Alio modo pro emancipatione ad aliquod ſacrum, ſicut dicitur altare ſanctificari, vel aliquod huiuſmodi. Omnia ergo ſacramenta ſunt ſanctificationes primo modo, quia omnia dantur in remedium contra aliquem defectum, ut di-

dictum eſt prius diſt. II. ſed quædam ſunt ſanctificationes etiam ſecundo modo, ſicut patet præcipue in ordine, quia ordinatus mancipatur ad aliquid ſacrum; non autem omnia, ſicut patet de pœnitentia. Quicumque autem mancipatur ad aliquid ſacrum ſpirituale exercendum, oportet quod habeat ſpiritualem poteſtatem, & ſolum talis: & ideo non omnia ſacramenta novæ legis characterem imprimunt, ſed quædam, quæ etiam ſecundo modo ſanctificationes ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis illud quod eſt res, & ſacramentum, in baptiſmo ſit character, non tamen oportet quod ſit character in omnibus ſacramentis in quibus eſt res, & ſacramentum. Quid autem ſit res, & ſacramentum in ſingulis, poſtea ſingillatim oſtendetur.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis quodlibet ſacramentum diſtinguat a non habente, non tamen tali diſtinctione indelebili, qualis eſt diſtinctio in ſacramentis ſanctificantibus ſecundo modo: & ideo non eſt ſimile de omnibus ſacramentis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſicut in naturalibus eſt potentia activa, & potentia naturalis paſſiva; ita etiam in ſpiritualibus eſt potentia ſpiritualis quaſi paſſiva, per quam homo efficitur ſuſceptivus ſpiritualium actionum; & talis ſpiritualis potentia confertur in baptiſmo: quia non baptizatus effectum aliorum ſacramentorum ſuſcipere non poſſet, unde & per conſequens nec aliis tradere: & hæc eſt prima diſtinctio, qua communiter totus populus fidelis, cujus eſt ſacramentorum participem eſſe, ab aliis diſtinguitur. Alia potentia eſt activa ſpiritualis ordinata ad ſacramentorum diſpenſationem, & aliarum ſacrarum hierarchicarum actionum exercitium; & hæc poteſtas traditur in confirmatione, & ordine, ut ſuis locis patebit. Et quia in eccleſiaſtica hierarchia non omnes ſunt agentes, ut puta perficientes, purgantes, & illuminantes, ſicut omnes ſunt recipientes, puta purgandi, illuminandi, perficiendi, ut dicit Dionyſius (de eccleſ. Hier. cap. VI. part. III.) ideo iſti duo characteres non diſtinguunt populum Dei univerſaliter ab aliis, ſed quoſdam de populo ab aliis.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus ſanguinis non habet efficaciam ſacramentalem, ſed ſolum meritoriam: & ideo ibi non confertur poteſtas ſpiritualis ad actiones hierarchicas, nec character ſicut in baptiſmo fluminis, quod eſt ſacramentum.

Ad ſecundum dicendum, quod nec baptiſmus flaminis tantum, nec baptiſmus aquæ tantum ſufficit ad ſacramentum novæ legis: & ideo neuter eorum characterem imprimit.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod omnis effectus in creatura eſt communiter a tota Trinitate: unde & character non eſt tantum a Filio, ſed a tribus perſonis. Attribuitur autem Filio tum propter rationem ſimilitudinis ad proprium perſonæ, quia ipſe per proprietatem eſt imago, & figura, ſive character Patris; tum quia virtus paſſionis Chriſti operatur in ſacramentis.

Et per hoc patet ſolutio ad objecta.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de effectu baptiſmi, qui eſt res, & non ſacramentum: & circa hoc quæruntur tria.

Primo. De effectu ipſius quantum ad remotionem mali.

Secundo. De effectu ipſius quantum ad collationem boni.

Tertio. Utrum effectus ejus æqualiter participetur.

ARTICULUS I.

Utrum baptiſmus tollat actualem culpam.

III. P. quæſt. lxix. *art.* 1. 2. *&* 3.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod baptiſmus non tollat actualem culpam. Baptiſmus enim non tollit actualem culpam, niſi adſit contritio: quia nullus ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus, in quo ſolum poteſt eſſe actualis culpa, poteſt inchoare novam vitam, niſi pœniteat eum veteris vitæ, ut in littera dicitur. Contritio autem per ſe etiam ſine baptiſmo delet culpam actualem. Ergo baptiſmus nihil facit ad deletionem actualis culpæ.

2. Præterea. Diverſorum diverſæ ſunt medicinæ: quia non ſanat oculum quod ſanat calcaneum, ut dicit Hieronymus * (ſup.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Vel ſuppoſititius alter Auctor ejus nomine inſignitus in illud Marci IX. *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur &c....* Nec epiſtola quoque ad amicum ægrotum Hieronymi eſt, ut nec in ea id expreſſe habetur

Digitized by Google

(ſup. Marc. cap. ix. & in epiſt. ad amicum ægrotum.) Sed baptiſmus directe ordinatur ut medicina contra peccatum originale. Ergo non (*a*) poteſt ſalvare ab actuali.

3. Præterea. Aliquis qui eſt in propoſito peccandi, non poteſt conſequi peccati remiſſionem. Sed contingit aliquem, dum baptizatur, peccare venialiter, vel in propoſito peccandi venialiter remanere; nec tamen propter hoc reputatur fictus. Ergo etiam in non fictis baptiſmus non tollit culpam actualem.

Sed contra eſt quod dicit Auguſtinus in Enchir. (cap. xliv.) *Baptizati non uni tantum peccato, ſed multis magis, aut omnibus moriuntur, quæcumque iam propria commiſerunt vel cogitatione, vel locutione, vel opere*. Sed hæc ſunt peccata actualia. Ergo baptiſmus tollit culpam actualem.

Præterea. Baptiſmus eſt ordinatus ad tollendum culpam originalem. Sed originale non poteſt tolli ſine actuali, etiam ei qui utrumque habet: quia impium eſt a Deo dimidiam ſperare veniam, ut infra dicetur diſt. xv. Ergo baptiſmus etiam tollit culpam actualem.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non tollit omnem pœnam temporalem debitam actuali peccato. Quia, ſicut Auguſtinus dicit (ſuper Pſal xliv. & lviii.) peccatum aut homo punit, aut Deus. Si ergo homo in ſeipſo non puniat peccatum quod commiſit, a Deo punietur; & ita per baptiſmum actualis peccati pœna non totaliter tollitur.

2. Præterea. Culpa non poteſt ordinari niſi per pœnam. Sed Deus nil inordinatum relinquit. Ergo non dimittit quin pro culpa aliquam pœnam infligat; & ſic baptiſmus non abſolvit ab omni pœna.

3. Præterea. Euchariſtia eſt perfectius ſacramentum quam baptiſmus: quia eſt ſpeciale repræſentativum paſſionis Chriſti, a qua eſt efficacia in ſacramentis. Sed euchariſtia non abſolvit etiam non indigne percipientes ab omni pœna. Ergo multo minus baptiſmus.

Sed contra eſt quod dicit Ambroſius (Ambroſiaſter) Rom. xi. ſuper illud *Sine pœnitentia enim ſunt dona Dei*. „ Gratia Dei „ (inquit) in baptiſmo non requirit ge„ mitum, vel planctum, vel aliquod opus, „ ſed omnia gratis condonat.“

Præterea. Chriſtus ſua ſimplici morte, ſcilicet pœnæ, duas mortes in nobis conſumpſit, ut dicitur in Gloſſa Rom. vi. ſcilicet culpæ, & pœnæ. Sed in baptiſmo configuratur homo morti Chriſti, ut ibidem dicit Apoſtolus. Ergo abſolvitur & a culpa, & a pœna.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam tollat omnem pœnam originalis peccati. Efficacius enim eſt donum Chriſti quam peccatum Adæ, ut dicit Apoſtolus Rom. v. Sed omnis pœna peccati originalis eſt inducta per peccatum Adæ. Ergo per donum Chriſti, quod maxime in baptiſmo operatur, omnis pœna tollitur.

2. Præterea. Baptiſmus directius ordinatur contra peccatum originale quam (*b*) contra peccatum actuale. Sed tollit omnem pœnam actualis peccati, ut Ambroſius (Ambroſiaſter) dicit. Ergo tollit omnem pœnam originalis.

3. Præterea. Ceſſante cauſa, ceſſat effectus. Sed cauſa pœnæ eſt culpa. Si ergo tollit culpam originalem, & per conſequens aufert pœnam.

4. Præterea. Nullus qui eſt debitor alicuius pœnæ, evolat ſtatim. Sed baptizatus, ſi ſtatim moriatur, evolat. Ergo non eſt debitor alicuius pœnæ; & ſic baptiſmus abſolvit ab omni pœna etiam originali.

Sed contra eſt, quia in baptizatis etiam caro concupiſcit adverſus ſpiritum. Sed hæc pugna eſt ex peccato originali conſecuta. Ergo non tollitur omnis pœna originalis peccati per baptiſmum.

Præterea. Neceſſitas moriendi, & incinerationis, & pœnalitates huius vitæ ſunt pœnæ originalis peccati. Sed iſtæ adhuc manent in baptizatis. Ergo baptiſmus non tollit omnem pœnam originalis peccati.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in generatione qualibet per introductionem formæ omnis contraria forma expellitur, & etiam diſpoſitio ad formam contrariam, niſi quandoque relinquatur ex indiſpoſitione recipientis formam. Unde cum baptiſmus ſit regeneratio in vitam ſpiritualem, omne quod eſt vitæ ſpirituali contrarium, quod ſcilicet cum gratia ſtare non poteſt, quæ eſt ſpiritualis vitæ principium, per baptiſmum tollitur: & ideo baptiſmus delet & originalem, & actualem culpam mortalem, & quantum eſt de ſe etiam venialem, quæ diſponit ad privationem

(a) *Al.* poterat. (b) *Al. deeſt* contra.

Digitized by Google

nem gratiæ; quamvis quandoque culpa venialis remaneat poſt baptiſmum, mortali em ota, propter indiſpoſitionem recipientis (*a*) baptiſmum.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus non requirit contritionem quaſi continuam ad deſtructionem peccati actualis, quaſi de ſe ad hoc non ſufficiat; ſed ſolum ad removendam fictionem, quæ eſt contraria diſpoſitio impediens effectum baptiſmi.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus non ordinatur tantum contra culpam originalem (alias circumciſis in primitiva Eccleſia non fuiſſet neceſſarius baptiſmus.) ſed ordinatur ad deſtruendum omnem culpam quam inveniat, & ad regenerandum in novam vitam, deſtructa omni vetuſtate: & ideo eſt ſicut totum potentiale habens completam potentiam ad deſtruendum totaliter peccatum. Sed pœnitentia participat aliquid de potentia, quaſi (*b*) pars potentialis ordinata contra alia peccata, ſcilicet actualia: quia baptiſmus iterari non poteſt.

Ad tertium dicendum, quod quantum eſt de ſe, baptiſmus, ut dictum eſt, tollit omnem culpam originalem, & actualem non ſolum mortalem, ſed venialem; quæ quamvis non contrarietur gratiæ ſimpliciter, contrariatur tamen gratiæ baptiſmali, quæ debet eſſe perfecta ratione novitatis vitæ. Sed poteſt impediri effectus eius ex parte recipientis, ſi ſit indiſpoſitus per fictionem. Sed cum fictio ſit peccatum, ſicut peccatum mortale eſt peccatum ſimpliciter, ita facit fictum ſimpliciter, & totaliter effectum baptiſmi impedit quantum ad remiſſionem culpæ. Sed peccatum veniale quod in actu, vel in propoſito eſt, facit fictum ſecundum quid, & eſt ſecundum quid peccatum, ut diſpoſitio ad peccatum: & ideo impedit effectum baptiſmi non ſimpliciter, ſed quantum ad remiſſionem illius venialis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod Chriſtus per mortem ſuam ſufficienter ſatisfecit pro peccatis totius humani generis, etiam ſi eſſent multo plura. Et quia homo per baptiſmum in mortem Chriſti baptizatur, & ei commoritur, & conſepelitur, ut dicitur Roman vi. ideo baptiſmus, quantum in ſe eſt, totam efficaciam paſſionis in baptizatum influit; & propter hoc abſolvit non ſolum a culpa, ſed a pœna ſatisfactoria.

Ad primum ergo dicendum, quod per baptiſmum homo incorporatur Chriſto, & efficitur membrum eius: & ideo pœna quam Chriſtus ſuſtinuit, reputatur iſti in ſatisfactionem: quia ſi patitur unum membrum, omnia alia compatiuntur, ut dicitur I. Corinth. xi. & ideo Deus in Chriſto peccata illa punivit, ſicut dicitur Iſai. liii. *Poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum.*

Ad ſecundum dicendum, quod pœna ordinat culpam dupliciter. Uno modo ut ſatisfaciens; & ſic culpa remanet ordinata per ſatisfactionem Chriſti. Alio modo ut medicina ſanans, vel repræſentans membrum ſanabile; & ſic culpa in baptizatis ordinatur ut ſanata per gratiam oppoſitam.

Ad tertium dicendum, quod quamvis euchariſtia ſit memoriale paſſionis Chriſti, non ordinatur tamen ad hoc quod per ipſam homo regeneretur in membrum Chriſti crucifixi, ſed ut iam regeneratus ei adhæreat, & in ipſo perficiatur: & ideo non eſt ſimilis ratio de baptiſmo, & euchariſtia.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in peccato originali talis fuit proceſſus quod perſona corrupit naturam, & natura perſonam corrupit: unde aliquid conſideratur in hoc peccato quod pertinet ad naturam, aliquid quod pertinet ad perſonam. Paſſio autem Chriſti ſufficienter peccatum originale abſtulit quantum ad utrumque. Sed quia ſacramenta perſonis adhibentur, ideo baptiſmus hoc ab homine tollit quod ex corruptione naturæ in perſonam redundabat; & propter hoc ipſam infectionem culpæ, prout afficit perſonam, & pœnam illam quæ actum perſonæ privabat, ſcilicet carentiam viſionis divinæ, baptiſmus aufert; ſed non aufert actu infectionem prout afficit naturam: quod patet ex hoc quod baptizatus per actum naturæ originale tranſmittit in prolem: ſimiliter nec pœnas quæ conſequuntur principia naturæ deſtitutæ gratia innocentiæ primi ſtatus, cuiuſmodi ſunt rebellio carnis ad ſpiritum, mors, & huiuſmodi pœnalitates, quæ conſequuntur ex hoc ipſo quod homo ex contrariis compoſitus eſt & quantum ad corpus, & quantum ad animam quodammodo, ſcilicet quantum ad appetitum ſenſus, & intellectus. Sed per gratiam baptiſmalem efficitur ut hæ pœnæ remanentes non dominentur in perſonam, ſed magis ei ſubiiciantur, & in utilitatem ipſius cedant, inquantum

(a) *Al.* per baptiſmum. (b) *Al.* deeſt pars.

tum ſunt materia virtutis, & occaſio humilitatis, & exercitii.

Ad primum ergo dicendum, quod paſſio Chriſti ſufficienter aufert & illud quod eſt perſonæ, & illud quod eſt naturæ per cauſam. Sed quia omnes homines in natura communicant, ideo effectus ſecundum legem communem curationis naturæ non erit niſi in fine mundi, quando omnibus electis iam congregatis, ſimul cum eis etiam alia creatura inſenſibilis liberabitur a ſervitute corruptionis, ut dicitur Rom. VIII.

Ad ſecundum dicendum, quod ea quæ ad peccatum actuale pertinent, ſunt tantum perſonæ, quia actus individuorum ſunt, ſecundum Philoſophum (I. Metaph cap. I.) & ideo non eſt ſimile de pœna actualis, & originalis.

Ad tertium dicendum, quod tollitur culpa originalis per baptiſmum, inquantum eſt infectiva perſonæ, non autem inquantum eſt infectiva naturæ per actum generationis: & ideo pœnæ quæ ad corruptionem naturæ pertinent, etiam non tolluntur.

Ad quartum dicendum, quod baptizatus ſtatim evolat, quia nulla pœna debetur ſibi ratione perſonæ, ſed ratione naturæ humanæ, quæ poſt mortem non manet ſecundum hunc ſtatum, in quo ſibi pœna debetur.

ARTICULUS II.

Utrum per baptiſmum conferantur pueris gratia, & virtutes.

III. P. quæſt. lxix. *art.* 4. 6. & 7.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod per baptiſmum non conferantur pueris gratia, & virtutes. Dicit enim Auguſtinus in Libro de baptiſmo parvulorum (vel epiſt. XXIII. ad Bonifacium Epiſc.) *Parvulos fideles facit non fides ea quæ conſiſtit in credentium voluntate, ſed fidei ſacramentum*. Sed fides quæ eſt virtus, conſiſtit in credentium voluntate ut in III. Libro diſt. XXIII. (quæſt. II. art. 3. quæſtiunc. I.) dictum eſt. Ergo parvuli baptizati non habent virtutem fidei, & pari ratione nec alias virtutes, quæ etiam in voluntate conſiſtunt.

2. Præterea. Si aliquid de novo recipiatur in aliquo, oportet quod recipiens, vel influens alio modo ſe habeat nunc quam prius. Sed anima pueri baptizati non alio modo ſe habet dum baptizatur quam prius, quia proprium motum non habet, carens liberi arbitrii uſu; nec Deus, qui eſt influens gratiam, & virtutes. Ergo pueri in baptiſmo gratiam, & virtutes non recipiunt.

3. Præterea. Damaſcenus dicit (de Fide orthod. Lib. II. cap. XXIII.) quod ſubſtantia nullo modo eſt ſine propria operatione. Sed conſtat quod in puero non ſunt operationes virtutum, quia non habet electionem, ut dicitur in III. Ethic (cap. IV. vel V.) quæ in opere virtutis requiritur. Ergo non habet virtutes.

4. Præterea. Virtutes, cum ſint habitus, habilitant ad actum. Sed pueri non ſunt habiles ad agendum quæ ſecundum virtutem ſunt. Ergo non recipiunt virtutes in baptiſmo.

Sed contra. Auguſtinus dicit *, quod fides datur, & nutritur in baptiſmo: datur quantum ad parvulos, nutritur quantum ad adultos. Sed fides eſt virtus. Ergo virtutes dantur parvulis in baptiſmo, & eadem ratione aliæ virtutes.

Præterea. Nullus admittitur ad gloriam, niſi habeat veſtem nuptialem, quæ eſt caritas. Sed pueri baptizati, ſi moriantur, ſtatim evolant. Ergo habent caritatem, quæ eſt magiſtra virtutum, & per conſequens alias virtutes.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in adultis virtutes per baptiſmum non augeantur. Augmentum enim virtutum eſt per meritum: quia ſecundum Auguſtinum (tract. lxxiv. in Ioan. circa med.) caritas meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici. Sed in baptiſmo non operatur meritum baptizati quantum ad opus operatum. Ergo ex opere operato virtutes in baptiſmo non augentur.

2. Præterea. Cibus corporalis in eo qui iam pervenit ad quantitatem determinatam, non facit augmentum Sed poteſt eſſe quod aliquis ante baptiſmum perveniat ad quantitatem gratiæ baptiſmalis quam puer recipit, in quo nullum eſt impedimentum. Ergo baptiſmus nihil ſupra gratiam adiiciet.

Sed

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ubi hoc dicat, non expreſſe occurrit; quamvis catechumenos baptizandos fidem iam habere ſupponat paſſim.

Sed contra. Super illud Pſal. xxII. *Super aquam refectionis educavit me*, dicit Gloſſa (æquivalenter.) „Per augmentum virtutis, & bonæ operationis educavit in „ baptiſmo." Ergo baptiſmus auget virtutes habentibus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod baptiſmi effectus non ſit illuminatio. Quia illuminatio ad doctrinam pertinet. Sed doctrina fidei eſt per catechiſmum, qui præcedit baptiſmum. Ergo non eſt actus baptiſmi.

2. Præterea. Illuminatio contra ignorantiam ordinatur. Sed ſecundum quoſdam baptiſmus non ordinatur contra ignorantiam, ſed magis ordo. Ergo illuminatio non eſt effectus baptiſmi, ſed magis ordinis.

Sed contra eſt quod Damaſcenus (de Fide orthod. Lib. IV. cap. x.) ponit inter effectus baptiſmi illuminationem, ut patet ex eius diffinitione in præcedenti diſt. inducta.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod fecundatio non ſit effectus baptiſmi. Non enim idem eſt quo aliquis active generat, & paſſive generatur. Sed baptiſmus eſt regeneratio paſſiva baptizati. Cum ergo fecunditas importet generationem activam, videtur quod non pertineat ad baptiſmum.

2. Præterea. Fecunditas eſt proprietas conſequens aliquid quantum ad perfectum ſtatum ſui: quia, ut dicitur in IV. Metheor. (cap. III.) perfectum unumquodque eſt, quando poteſt alterum generare. Sed baptiſmus non ordinatur ad perficiendum, ſicut euchariſtia, & confirmatio ſecundum Dionyſium (de eccle. Hierarch. cap. II. & III.) ſed magis ad illuminandum, & purgandum. Ergo baptiſmus non habet fecunditatem pro effectu.

Sed contra eſt quod dicit Gloſſa (interlinealis) ſuper illud Pſal. xxII. *Super aquam refectionis*: „ Anima peccatorum ari„ ditate ſterilis fecundatur per baptiſ„ mum."

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod incorporari Chriſto non ſit effectus baptiſmi. Aliquis enim incorporatur Chriſto, & membris eius per fidem formatam, ut in III. Lib. diſt. xxIII. dixit Magiſter. Sed aliquis habet fidem formatam etiam ante baptiſmum. Ergo incorporatio non eſt effectus baptiſmi.

2. Præterea. Incorporatio eſt effectus euchariſtiæ. Sed ad eumdem effectum non ordinantur diverſa ſacramenta. Ergo non eſt effectus baptiſmi.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit ad Bonifacium (epiſt. xxIII.) quod in baptiſmo aliquis membrum Chriſti efficitur. Sed hoc eſt Chriſto incorporari. Ergo incorporatio eſt effectus baptiſmi.

QUAESTIUNCULA VI.

1. Ulterius. Videtur quod apertio ianuæ non ſit effectus baptiſmi. Quidam enim ante paſſionem Chriſti baptizati ſunt. Sed tunc eis ianua non eſt aperta: quia ſi aliquis eorum tunc deceſſit, regnum non introivit. Ergo baptiſmus non aperit ianuam regni cæleſtis.

2. Præterea. Baptiſmus repræſentat paſſionem Chriſti, non reſurrectionem, ut videtur. Sed in reſurrectione eſt aperta ianua, ut patet per collectam quæ dicitur in die reſurrectionis: *Deus qui hodierna die per Unigenitum tuum æternitatis nobis aditum devicta morte reſeraſti*. Ergo non debet iſte effectus baptiſmo attribui.

Sed contra eſt auctoritas Bedæ ſupra inducta (diſt. I.) quod in hoc differebat circumciſio a baptiſmo quod aditum regni cæleſtis non aperiebat.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod circa hoc eſt multiplex opinio.

Quidam enim dixerunt, quod pueris in baptiſmo nullo modo virtutes dantur, ſed ſolum a peccato originali mundantur; ſed poſtea quando decedunt, vel quando ad perfectam ætatem veniunt, eis virtutes conferuntur, ſi innocentiam ſervent. Sed hæc opinio non poteſt ſtare: quia lignum cum præciſum fuerit, ubi ceciderit, ibi ſtabit: Eccle. xI. & ideo ſi pueris ante mortem non fuiſſent collatæ virtutes, & gratia operans, & cooperans, nec in morte eis conferrentur, & ſic non ſalvarentur; quod falſum eſt. Videtur autem hæc opinio veniſſe ex hoc quod virtutes actus tantum eſſe credebant; quod falſum eſt, ut in II. Libro diſt. xxvII. (quæſt. I. art. I.) dictum eſt. Et

Digitized by Google

Et ideo alii dicunt, quod pueris in baptiſmo dantur gratia, & virtutes noo in ſe ipſis, ſed in radice ſua, ſcilicet gratia quæ eſt radix virtutum, ſicut eſſentia animæ potentiarum; ſed poſtea quando ſolvuntur potentiæ, perfectis organis, effluunt virtutes in ipſa ab ipſa eſſentia animæ. Sed hoc pro tanto eſſe non poteſt, quia tuoc ſi puer in furiam verteretur, antequam ad perfectam ætatem veniret, numquam in ipſo potentiæ ſolverentur, & ita numquam virtutes explicite haberet: & præterea quod poteotiæ ſint ligatæ aliquo impedimento, non impedit habitum, ſed actum: quia dormientes, & vinolenti habitus habent, ſed ligatos.

Et ideo alii dicunt, & melius, quod pueris in baptiſmo dantur gratia, & virtutes; ſed habitus illi ligati ſunt propter pueritiam, ſicut in dormiente propter ſomnum: ſed pueritia diſcendente inclinant ad bene operaodum, oiſi aliquis Spiritui ſancto reſiſtat.

Ad primum ergo dicendum, qood Auguſtious loquitur de fide, & voluntate actuali, quæ in pueris eſſe non poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis agens principale ſit immobile, tamen agens inſtrumentale non eodem modo ſe habet nunc & prius ad puerum: quia nunc adhibetur ſibi baptiſmus, non autem prius. Tamen etiam ſine aliqua mutabilitate ſui Deus alicui puero poſſet gratiam conferre, etiam ſine adhibitione ſacramenti, ſi ab æterno diſpoſuiſſet ſe ei datutum, ſicut patet de ſanctificatis in utero.

Ad tertium dicendum, quod duplex eſt actus virtutum. Uous primus, qui eſt perficere animam, & potentias eius; & hunc actum etiam pueri habent. Alius eſt ſecuudus, qui eſt operari cum electiooe; & hunc actum non ſemper habeot: quia earum operationes ſunt voluntariæ, & voluntas non habet neceſſe ſemper agere, et iam in adultis.

Ad quartum dicendum, quod habitus facit habilem ad actum tollendo inhabilitatem quæ eſt ex imperfectiooe potentiæ; non autem tollit inhabilitatem quæ eſt ex parte corporis, ſicut patet in dormientibus.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod per eaſdem cauſas (*a*) virtus generatur, & augetur, ut dicit Philoſophus in II. Ethic. (cap. 1.) & ideo quia baptiſmi eſt conferre virtutem, & gratiam non habentibus, oportet quod in habentibus augeat.

Ad primum ergo dicendum, quod in baptiſmo quamvis non operetur meritum baptizati, operatur ibi tamen meritum Chriſti, quod eſt efficacius.

Ad ſecundum dicendum, quod gratia non habet aliquem determinatum terminum ad quem pertingat, vel ultra quem procedere non poſſit, ſicut eſt de quantitate animalis: & ideo non eſt ſimile.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod lumen eſt quo dirigimur in viſionem alicuius rei. Baptiſmus autem dirigit in viſionem ſpiritualem exteriorem, & interiorem. In interiorem quidem, inquantum baptiſmus dicitur ſacramentum fidei, quæ oculum mentis idoneum facit ad viſionem divinorum; exteriorem vero, quia baptizatis conceditur inſpicere ſacram euchariſtiam, & non aliis, ut Dionyſius dicit: & ideo tam Damaſcenus quam Dionyſius baptiſmo vim illuminativam attribuunt.

Ad primum ergo dicendum, quod fides principaliter eſt ex infuſione, & quantum ad hoc per baptiſmum datur; ſed quantum ad determinationem ſuam eſt ex auditu; & ſic homo ad fidem per catechiſmum inſtruitur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſcientia plus dicit quam illuminatio. Importat enim comprehenſionem eorum ad quorum viſioem illuminatio dirigebat: & ideo ſcieotia ad perfectionem pertinet: unde Dionyſius doctos perfectos nominat, & doctores perfectores: & ſic contra ignorantiam ordo datur, ut ſcilicet ordinati ſint docti, & etiam doctores aliorum.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod fecuoditas dicitur dupliciter. Uno modo reſpectu fructus produceodi in ipſo qui dicitur fecundari, ſicut operationes virtutum quidam fructus boni dicuntur; & hoc modo fecundatur anima in baptiſmo, cum io eo dentur virtutes non habentibus, & augeantur habentibus. Alio modo reſpectu fructus producendi io altero, ſicut cum aliquis per doctrinam, & ſolicitudinem paſtoralem in plebe Dei fructum facit; & hoc modo fecundatio non pertinet ad ba-

(a) *Al.* quibus generatur.

Digitized by Google

baptiſmum, ſed magis ad ſacramentum ordinis.

Ad primum ergo dicendum, quod ex eodem ex quo aliquid habet generationem in natura aliqua, habet quod faciat operationes illius naturæ: & ideo cum per baptiſmum homo regeneretur in vitam ſpiritualem, per ipſum homo efficitur active fecundus, & quaſi genitor ſpiritualium operum.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de ſecunda ſecundatione.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod incorporari Chriſto contingit dupliciter, ſcilicet merito, & numero. Merito quidem poteſt aliquis de Eccleſia effici (quod eſt Chriſto incorporari) etiam ante baptiſmum actu ſuſceptum, ſed non ante baptiſmi propoſitum, vel ipſum baptiſmum poſt tempus gratiæ revelatæ; ſed numero non poteſt aliquis effici de Eccleſia niſi per baptiſmum: unde aliquis ante baptiſmum non admittitur ad perceptionem euchariſtiæ, & aliorum ſacramentorum Eccleſiæ, ut prius dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de prima incorporatione.

Ad ſecundum dicendum, quod perceptio euchariſtiæ præſuppónit incorporationem abſolute: quia capitis virtus non communicatur membra niſi iam unito. Sed per euchariſtiam eſt perfecta influentia a capite in membro; & quantum ad hanc perfectionem incorporatio eſt effectus euchariſtiæ.

SOLUTIO VI.

Ad ſextam quæſtionem dicendum, quod apetiri ianuam regni cæleſtis nihil aliud eſt quam amovere impedimentum quo aditus in regnum cæleſte toti naturæ humanæ prohibebatur. Hoc ergo impedimentum abſolute quantum ad omnes remotum fuit ſufficienter per paſſionem Chriſti; ſed illa remotio efficienter fit quo ad iſtum, ſecundum quod particeps fit paſſionis Chriſti iam factæ per baptiſmum, & ſic baptiſmus quaſi cauſa inſtrumentalis aperit ianuam regni cæleſtis quo ad iſtum, ſed paſſio ut cauſa ſatisfactoria quo ad omnes.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc ratio erat, quia paſſio Chriſti, in cuius virtute baptiſmus agit, nondum facta erat, nec per eum aditus regni cæleſtis apertus: unde ratio probat quod baptiſmus non habeat hanc virtutem quaſi cauſa principalis.

Ad ſecundum dicendum, quod aditus regni cæleſtis aperitur tripliciter. Uno modo quantum ad gloriam animæ; & ſic in paſſione apertus eſt: unde dictum eſt latroni, Luc. XXIII. 43. *Hodie mecum eris in paradiſo*. Alio modo quantum ad gloriam corporis; & ſic apertus eſt in reſurrectione. Alio modo quantum ad locum gloriæ congruentem; & ſic apertus eſt in aſcenſione. Et his tribus modis baptiſmus inſtrumentaliter aperit quo ad iſtum: agit (a) enim virtute & paſſionis, & reſurrectionis, & aſcenſionis, inquantum homo configuratur Chriſto paſſo per immerſionem, qua quodammodo Chriſto conſepelitur, & ei reſurgenti quantum ad nitorem, qui reſultat ex aqua, & aſcendenti quantum ad elevationem baptizati de ſacro fonte. Unde baptiſmus paſſioni appropriatur: quia etiam gloria animæ principalior eſt, & cauſa quodammodo aliorum; & in huius ſignum baptizato Domino cæli aperti ſunt ſuper eum: Matth. III.

ARTICULUS III.

Utrum baptiſmus æqualem effectum habeat in omnes quantum ad remotionem mali.

III. P. quæſt. lxix. *art.* 8.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod baptiſmus non æqualem effectum habeat in omnes quantum ad remotionem mali. In adultis enim removet peccatum actuale, & originale; ſed in pueris originale tantum. Ergo plus efficit in adultis quam in pueris quantum ad mali remotionem.

2. Præterea. Mitigatio fomitis eſt effectus baptiſmi. Sed poſt baptiſmum in quibuſdam invenitur fomes magis mitigatus quam in aliis. Ergo in eis efficacius baptiſmus ſe habuit in remotione mali.

Sed contra. Baptiſmus habet efficaciam ad removendum malum, ſecundum quod habet quamdam ſimilitudinem mortis. Sed morientium unus non magis moritur quam alius. Ergo & baptiſmus æqualiter in omnibus mala aufert.

(a) *Al.* autem.

QUAE-

Digitized by Google

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam æqualis gratia omnibus in baptiſmo conferatur, qui non ficte accedunt. In baptiſmo enim operatur paſſio Chriſti, quæ habet quodammodo efficaciam infinitam. Sed finitum infinito additum nihil maius efficit. Cum ergo devotio accedentis qua unus alium excedit, ſit quoddam bonum finitum, videtur quod devotio, vel aliquid huiuſmodi efficere non poſſit quin omnes in baptiſmo æqualem gratiam conſequantur.

2. Præterea. Ad baptiſmi effectum capiendum non requiritur alia concauſa, ſed ſolum ut impedimentum removeatur. Sed nullus recipit gratiam in baptiſmo, niſi ab eo ſit impedimentum remotum. Ergo omnes recipiunt gratiam æqualem.

Sed contra. Damaſcenus dicit (Lib. IV. de Fide orth. cap. x.) quod peccatorum remiſſio cunctis æqualiter in baptiſmo datur, gratia autem Spiritus ſancti ſecundum proportionem fidei, & ſecundum purgationem. Sed non omnes cum æquali fide, nec æqualiter præparari ad baptiſmum accedunt. Ergo non omnes æqualiter gratiam conſequuntur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod nec etiam pueri in baptiſmo conſequantur æqualem gratiam. Quia in Angelis ſecundum quantitatem naturalium gratia infundebatur. Sed unus puerorum habet meliora naturalia quam alius. Ergo & maiorem gratiam in baptiſmo recipit.

2. Præterea. Quidam in baptiſmo recipiunt gratiam finalem, qui innocentiam baptiſmalem uſque ad finem ſervant, quidam autem non. Ergo etiam de pueris aliqui aliis maiorem gratiam conſequuntur.

Sed contra. Gratia baptiſmalis in pueritia non opponitur niſi peccato originali. Sed unus puer non habet plus de peccato originali quam alius. Ergo nec maiorem gratiam baptiſmalem recipit unus alio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod baptiſmus univerſaliter aufert in eo qui non ficte accedit, culpam perſonam inficientem, quam invenit, ut dictum eſt; & ſic accedit ad terminum. Ea autem quæ in termino ſunt, intenſionem non recipiunt: & ideo quantum ad remotionem culpæ, æqualem effectum habet in omnibus baptiſmus: & ſimiliter eſt de pœna perſonali, quæ reſpondet culpæ originali, prout eſt inficiens perſonam, ſcilicet carentia divinæ viſionis. Sed contra aliam pœnam ex principiis naturæ corruptæ conſequentem, ſicut eſt concupiſcentia, vel fomes, remedium adhibetur in baptiſmo, ut non dominentur per gratiam in baptiſmo collatam: & ideo ſimile eſt de pœna illa, & de gratia.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc non eſt de efficacia baptiſmi quod non tot peccata deſtruit in uno quot in alio; ſed quia non tot invenit in uno quot in alio: in quolibet enim deſtruit omnia quæ invenit.

Ad ſecundum dicendum, quod illa obiectio procedit de ſecunda pœna, quæ habet reprimi per baptiſmum ex parte gratiæ collatæ.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod actus activorum recipiuntur in paſſivis ſecundum ſuam diſpoſitionem: & ideo quamvis baptiſmus (ut & paſſio Chriſti, quæ in eo operatur) quantum eſt de ſe, æqualem reſpectum ad omnes habeat; quia tamen quidam ad baptiſmum cum maiori præparatione fidei, & devotionis accedunt quam alii, ideo quidam aliis maiorem gratiam conſequuntur. Nullus enim gratiam in termino recipit, ut intendi non poſſit per baptiſmum.

Ad primum ergo dicendum, quod devotio baptizati non additur quaſi concauſa, ut efficienter agat ad gratiæ receptionem; ſed additur quaſi diſpoſitio materialis: & ideo ſecundum diverſitatem ipſius participatur baptiſmi effectus.

Ad ſecundum dicendum, quod quando adultus baptizatur, non ſolum requiritur ad percipiendum baptiſmi effectum removens prohibens, ſcilicet fictionem, ſed etiam requiritur diſpoſitio quaſi materialis, ſcilicet devotio, & fides recipientis baptiſmum: & ſecundum quod magis vel minus invenitur diſpoſitus, effectum baptiſmi diverſimode conſequitur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in pueris baptizatis nihil ex parte eorum requiritur, ſed habent quaſi pro diſpoſitione ad ſalutem fidem Eccleſiæ, & pro effectivo ſalutis virtutem paſſionis Chriſti, quæ operatur in baptiſmo; & hæc duo æqualiter ad pueros ſe habent: & ideo non

Digitized by Google

differunt quantum ad effectum baptiſmi ſuſcipiendum, ſed omnes æqualem gratiam ſuſcipiunt.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſt ſimile de pueris, & de Angelis: quia Angeli differunt ſpecie ſecundum multorum opinionem, pueri autem non: unde non eſt tanta differentia naturalium in pueris ſicut in Angelis. Vel dicendum, quod in Angelis ſecundum proportionem gradus naturalium erat etiam proportio conatus, qui ex parte eorum requirebatur, & ideo accipiebant gratiam ſecundum proportionem naturalium; in pueris autem non requiritur aliquis actus ex parte eorum: & ideo non eſt ſimile.

Ad ſecundum dicendum, quod gratia accepta in pueris, non facit eis neceſſitatem ad bonum, ſed inclinationem tantum: & ideo poſtquam ad perfectam ætatem pervenerint, poſſunt diverſimode gratia recepta uti: & inde eſt quod quidam proficiunt, & perſeverant, quidam vero deficiunt; non ex diverſa quantitate gratiæ in baptiſmo perceptæ.

QUAESTIO III.

DEinde quæritur de recipientibus baptiſmum: & circa hoc quæruntur tria.

Primo. De pueris, & aliis uſu rationis carentibus, quos conſtat ſacramentum, & rem ſacramenti percipere.

Secundo. De fictis qui recipiunt ſacramentum, & non rem ſacramenti.

Tertio. De baptizatis baptiſmo flaminis, & ſanguinis, qui non recipiunt ſacramentum, ſed rem ſacramenti.

ARTICULUS I.

Utrum pueri ſacramentum ſuſcipere poſſint.

III. P. quæſt. LXVIII. art. 9. & 12.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod pueri ſacramentum ſuſcipere non poſſint. Marc. ult. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit*: ex quo patet quod credere præſupponitur ad baptiſmum. Sed pueri non poſſunt credere, quia non poſſunt aliquid cum aſſertione cogitare. Ergo pueri non poſſunt ſuſcipere ſacramentum baptiſmi.

2. Præterea. In baptiſmo fit quædam obligatio hominis ad ea quæ ſunt fidei chriſtianæ ſervanda. Sed obligatio non poteſt fieri niſi ab eo qui eſt ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus. Ergo pueri ſacramentum baptiſmi ſuſcipere non poſſunt.

3. Præterea. Per baptiſmum, ut dicit Dionyſius (cap. 11. de cæleſt. Hierarch.) fit aliquis particeps communionis divinorum. Sed pueris non competit ſacra communicare. Ergo non competit eis ſacramentum baptiſmi.

Sed contra eſt quod Dionyſius dicit ult. cap. cæl. Hierar. quod *divini noſtri duces*, ſcilicet Apoſtoli, *probaverunt infantes recipi ad baptiſmum*. Ergo pueri poſſunt ſacramentum baptiſmi recipere.

Præterea. Baptiſmus circumciſioni ſucceſſit. Sed circumciſio pueris conferebatur. Ergo & baptiſmus pueris debet dari.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod melius ſit baptiſmum differri quam ſtatim in pueritia dare, niſi neceſſitas mortis emergat. Quia omnis Chriſti actio, noſtra eſt inſtructio. Sed Chriſtus baptiſmum accipere voluit in triceſimo anno vitæ ſuæ, ut dicitur Luc. III. Ergo & ſimiliter apud nos debet uſque ad tempus perfectæ ætatis differri.

2. Præterea. Medicina efficax debet ſumi quando maxime poteſt iuvare. Sed baptiſmus maxime iuvaret in fine vitæ, vel ſaltem in perfecta ætate: quia per ipſum omnia delicta adoleſcentiæ, & iuventutis ſolverentur. Ergo uſque tunc deberet differri.

3. Præterea. Magis afficitur homo ad ea quæ ex ſeipſo acquirit quam ad ea quæ ab alio accipit: unde & illi qui ex propria acquiſitione divitias habent, non ſunt ita liberales ſicut qui ab aliis acceperunt, ut dicit Philoſophus in IV. Ethic. (cap. 1.) Sed pueri qui baptizantur, quaſi ab aliis baptiſmum ſuſcipiunt; adulti autem ex ſeipſis ad baptiſmum accedunt. Ergo magis afficerentur ad fidem chriſtianam, quæ in baptiſmo ſuſcipitur, ſi baptizarentur adulti quam ſi baptizarentur infantes.

Sed contra. Medicina debet quam citius morbo apponi. Sed baptiſmus eſt medicina contra originale peccatum, quod etiam in pueris eſt. Ergo debet eis baptiſmus dari ſtatim.

Præterea. Melius eſt impedire malum ne fiat, quam iam factum deſtruere. Sed per baptiſmum debilitatur fomes, ne dominetur in nobis, & in peccatum actuale nos

nos

Digitized by Google

nos præcipitet: & ſic in pueritia ſuſceptus futura peccata impedit. Ergo melius eſt tunc dari baptiſmum quam poſtea ad deſtruendum peccata præterita.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod adultis uſu rationis carentibus baptiſma dari non debeat. In adultis enim non ſolum per baptiſmum originale, ſed etiam actualia peccata ſolvuntur. Sed contra actuale peccatum, quod quis ex ſeipſo commiſit, requiritur proprius motus liberi arbitrii. Ergo his adultis qui uſum liberi arbitrii non habent, baptiſmus dari non debet.

2. Præterea. Nulli contradicenti ſacramentum exhiberi oportet. Sed quandoque amentes, & furioſi contradicunt. Ergo eis baptiſmus dari non debet.

3. Præterea. Dormientes ſecundum Philoſophum vivunt vita plantæ. Sed baptiſmus non datur niſi viventi vita humana, quæ eſt ſecundum animam rationalem. Ergo dormienti baptiſmus dari non oportet.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit IV. Confeſſ. (cap. IV.) de amico ſuo, qui cum deſperaretur, baptizatus eſt neſciens; & tamen in ipſo baptiſmus efficaciam habuit: quod patet ex hoc quod poſtea perverſæ ſuaſioni contradixit. Ergo etiam carentibus uſu rationis baptiſmus dari poteſt.

Præterea. Pueri, qui numquam habuerunt uſum rationis, baptizantur. Ergo multo amplius illi qui aliquando habuerunt, quamvis nunc non habeant.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod diverſi ſtatus mundi comparantur diverſis ætatibus unius hominis, ſicut Auguſtinus dicit in Lib. LXXXIII. quæſtionum (quæſt. LIII. & fuſius, ac expreſſius quæſt. LVIII.) Unde ſicut nullus ſtatus mundi fuit in quo eſſet humano generi præcluſa via ſalutis, ita nulla ætas hominis unius eſt in qua ſibi via ſalutis recludatur. Unde cum in pueris ſit peccatum originale, per quod a conſecutione æternæ ſalutis impediuntur, oportet quod eis adhiberi poſſit aliquod remedium ad removendum prædictum impedimentum. Hoc autem eſt baptiſmus. Unde divinæ miſericordiæ contradicit qui negat baptiſmum parvulis poſſe exhiberi; & propter hoc hæreticum eſt hoc dicere.

Ad primum ergo dicendum, quod pueri quamvis non habeant actum fidei, habent tamen habitum, quem in baptiſmo ſuſcipiunt, ſicut & habitus aliarum virtutum. Sed ſi verbum Domini intelligatur de actu fidei, tunc referendum eſt ad illos tantum qui per doctrinam Apoſtolorum imbuendi erant, de quibus prædixerat: *Prædicate Evangelium omni creaturæ*: nulli enim eorum quibus Evangelium prædicandum erat, baptiſmus dari debebat, niſi crederet.

Ad ſecundum dicendum, quod obligatio in baptiſmo non fit ad aliquid ad quod non omnis homo teneatur.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ille qui aſcribitur ad militiam, non oportet quod ſtatim in pugnam vadat, ſed quando opportunitas imminet; ita nec ille qui in baptiſmo aſcribitur ad divinas actiones, oportet quod ſtatim ad eas dimittatur, ſed quando tempus opportunum fuerit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod magis laudabile eſt quod pueri quamcitius poterint baptizentur commode, non expectata perfecta ætate propter tres rationes. Primo quia propter imbecillitatem naturæ de facili mori poſſunt, & damnari: unde ut damnationis periculum evitetur, debent baptiſmo præveniri. Secundo propter infeſtationes dæmonum, qui non habent tantam poteſtatem in pueris baptizatis ab originali mundatis, quantum in illis qui adhuc originale habent neque quantum ad nocumenta ſpiritualia, neque quantum ad nocumenta corporalia. Tertio quia in pueritia facilius homo ad aliqua inducitur, & firmius inhæret, ſecundum quod Philoſophus dicit in II. Ethic. cap. I. *Non parum refert ex iuvene confeſtim aſſuefieri, ſed multum; magis autem omne*: & hanc cauſam aſſignat Dionyſius in fine eccleſ. Hierarc. dicens: *Tradit autem puerum ſacris ſymbolis*, ideſt ſacramentalibus ſignis, *ſummus ſacerdos, ut cum eis converſetur, & neque formetur in vitam alteram, niſi divina contemplantem ſemper*.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus ſuſcepit baptiſmum quaſi ipſum inſtituens, vel conſecrans. Hoc autem ad doctoris, vel ſacerdotis officium pertinet nuntiare viam ſalutis: & ideo ante tempus perfectæ ætatis, quod competit eſſe in doctore, vel ſacerdote, baptizari non debuit. Nec eſt ſimile de aliis qui baptiſmum ſuſcipiunt, ut ab eo iuventur.

Ad

Digitized by Google

Ad ſecundum dicendum, quod in baptiſmo confertur gratia ad bene vivendum, & peccata tolluntur præterita, & impediuntur futura: & ideo quamvis baptiſmus in fine vitæ ſuſceptus plura peccata præterita tolleret, tamen pauciora impediret, & ad pauciora bona promoveret; & ideo minus eſſet utilis. Præterea. Multis caſibus ſubiacet humana vita, & poſſet contingere ut qui baptiſmum in fine accipere expectaret, morte ſubita præventus expectatione ſua fraudaretur.

Ad tertium dicendum, quod gratia baptiſmalis non eſt per acquiſitionem hominis, ſed dono Dei. Præterea ſtatus paupertatis ante divitias acquiſitas non inclinat affectum ut homo paupertatem ſequatur, ſed magis ut paupertatem fugiat; ſtatus autem peccati ante gratiam, vel virtutem relinquit propter aſſuetudinem (*a*) inclinationem in anima ut facilius in peccatum labatur: & ideo non eſt ſimile de acquiſitione pecuniæ, & gratiæ, vel virtutis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod de amentibus diſtinguendum eſt. Quidam enim ſunt qui ex nativitate amentes fuerunt, & numquam habent aliqua lucida intervalla; & de talibus videtur eſſe idem iudicium quod de pueris. Quidam autem amentiam incurrerunt ex infirmitate, vel aliquo huiuſmodi, & habent aliqua lucida intervalla; & de iſtis dicendum eſt, quod ſi antequam amentiam incurrerunt, vel dum habent lucida intervalla, fuerunt in propoſito baptiſmum ſuſcipiendi, ſi neceſſitas ſit, poſſunt baptizari, & baptiſmi ſacramentum ſuſcipiunt, & rem ſacramenti, etiam ſi tunc actu diſſentiant quando baptizantur in amentia exiſtentes. Si autem ante amentiam contradixerint, non recipiunt ſacramentum, neque rem ſacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in adulto, qui habet uſum rationis, diſponit ad gratiam baptiſmalem ſuſcipiendam motus liberi arbitrii quem habet dum baptizatur; ita in amente motus liberi arbitrii quem habebat dum ſanæ mentis erat.

Ad ſecundum dicendum, quod effectus baptiſmi in mente ſuſcipitur, nec impeditur niſi ex contradictione mentis. Illi autem qui mentis uſum non habent, non contradicunt mente, ſed magis phantaſia ducti: & ideo talis contradictio effectum baptiſmi non impedit, quando mentis conſenſus præceſſit.

Ad tertium dicendum, quod dormientes baptizandi non ſunt, niſi periculum mortis immineat: & tunc ſimiliter diſtinguendum eſt de dormientibus ſicut de illis qui amentiam incurrunt poſt ſtatum ſanæ mentis.

ARTICULUS II.

Utrum aliqua indiſpoſitio voluntatis humanæ poſſit effectum baptiſmi impedire.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod nulla indiſpoſitio voluntatis humanæ poſſit effectum baptiſmi impedire. Ea enim quæ ſunt a natura, ſunt magis permanentia quam ea quæ ſunt a voluntate. Sed originale eſt peccatum naturæ, quod baptiſmi effectum non impedit. Ergo nec aliqua indiſpoſitio voluntatis baptiſmum in ſuo effectu impedire poteſt.

2. Præterea. In naturalibus indiſpoſitio materiæ non impedit effectum agentis totaliter, niſi quando contraria diſpoſitio quæ eſt in materia, eſt fortior quam virtus agentis, ſicut patet de aquoſitate lignorum per comparationem ad calorem ignis. Sed virtus divina, quæ in ſacramentis ſecretius operatur ſalutem, ut Auguſtinus dicit (Lib. XV. de Civ. Dei cap. VI. & quæſt. XX. in Levit.) eſt potentior qualibet indiſpoſitione noſtræ voluntatis. Ergo non poteſt propter indiſpoſitionem voluntatis effectus baptiſmi totaliter tolli.

3. Præterea. Baptiſmus, ſicut & alia ſacramenta, inſtrumentum eſt divinæ miſericordiæ operantis ſalutem. Sed divina miſericordia operans ſalutem etiam voluntatem in bonum mutat per gratiam prævenientem. Ergo & baptiſmus indiſpoſitionem voluntatis magis tollit quam ab ea impediatur.

Sed contra. Rom. 11. ſuper illud, *Sine pænitentia ſunt dona Dei, & vocatio*, dicit Ambroſius, quod gratia Dei in baptiſmo non requirit niſi ſolam fidem, & contritionem. Sed per hæc duo tollitur omnis contrarietas voluntatis ad gratiam. Ergo requiritur ad baptiſmum ut indiſpoſitio voluntatis tollatur.

Præterea. Secundum Auguſtinum (de verbis Apoſt. ſerm. XV.) *qui creavit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te*. Sed ille qui habet indiſ-

(*a*) *Al.* inclinantem

indiſpoſitam voluntatem, non cooperatur Deo, immo magis in contrarium operatur. Ergo in baptiſmo non iuſtificatur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod huiuſmodi voluntatis indiſpoſitio non debeat dici fictio. Secundum enim unumquodque genus peccati contingit voluntatem eſſe indiſpoſitam ad baptiſmalis gratiæ ſuſceptionem. Sed fictio eſt ſpeciale peccatum, quia opponitur ſpeciali virtuti, ſcilicet veritati, ut patet per Philoſophum in IV. Ethic. (cap. v.) Ergo non debet dici univerſale impedimentum baptiſmalis gratiæ.

2. Præterea. Auguſtinus dicit (Lib. VII. de baptiſ. contra Donatiſtas cap. LIII.) quod fictus eſt qui non credit. Sed ſicut in baptiſmo datur fides, ita & aliæ virtutes, & præcipue caritas, per quam aliquis fit Filius Dei. Ergo fictio non magis debet poni impedimentum baptiſmi, quam oppoſita aliarum virtutum.

3. Præterea. Secundum Auguſtinum aliquo modo fictus eſt qui indevotus accedit. Sed indevotio poteſt eſſe ſine peccato mortali; talis autem non habet aliquod impedimentum baptiſmi. Ergo impedimentum baptiſmi non debet dici fictio.

4. Præterea. Secundum Auguſtinum alio modo dicitur fictus qui aliter celebrat. Sed qui non ſervat formam Eccleſiæ, non confert ſacramentum, neque ſuſcipit. Ergo talis fictio (*a*) non eſt ſacramenti impedimentum.

5. Præterea. Fictus alio modo ab Auguſtino dicitur qui contemnit ſuſcipere. Sed talis non ſuſcipit. Ergo talis fictio non impedit ſacramenti effectum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod recedente fictione baptiſmus effectum non conſequatur. Opus enim mortuum numquam vivificatur, ut infra diſt. XIV. dicetur. Sed opus mortuum dicitur quod in peccato mortali factum eſt. Cum ergo ficte accedens ad baptiſmum, in peccato mortali ſit, baptiſmus ille numquam (*b*) vivificari poterit, ut ei gratiam conferat.

2. Præterea. Effectus baptiſmi eſt ab omni culpa, & pœna abſolvere. Sed hoc non accidit recedente fictione: quia a pœna peccatorum quæ poſt baptiſmum commiſit, non abſolvitur; alias eſſet maioris efficaciæ in ficte accedentibus quam in aliis, quibus ad deletionem ſequentium peccatorum baptiſmus non operatur. Ergo recedente fictione baptiſmus non habet ſuum effectum.

3. Præterea. Sicut aliquis ficte accedit ad baptiſmum, ita etiam ad euchariſtiam. Sed recedente fictione euchariſtiæ effectum non percipit qui prius fictus acceſſerat. Ergo nec etiam recedente fictione aliquis baptiſmi effectum percipit.

Sed contra. Remota cauſa, removetur effectus. Sed cauſa impediens effectum baptiſmi erat fictio. Ergo remota fictione baptiſmus effectum ſuum habebit.

Præterea. Cuilibet culpæ in ſtatu viæ poteſt remedium adhiberi. Sed contra originalem culpam non eſt aliud remedium quam baptiſmus. Ergo cum ficte accedentibus originale non remittatur, oportet baptiſmum iterari, ſi recedente fictione baptiſmus effectum ſuum non haberet; quod eſt inconveniens, & hæreticum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod duplex eſt effectus baptiſmi. Primus eſt res, & ſacramentum, ſcilicet character. Et quia character non imprimitur ad præparandum hominis voluntatem, ut aliquid bene fiat, cum non ſit habitus, ſed potentia, ut dictum eſt; ideo hunc effectum voluntatis indiſpoſitio non impedit, dummodo aliqualis ſit voluntas recipiendi ſacramentum. Alius effectus eſt qui eſt res, & non ſacramentum, ſcilicet gratia, & quæ ad ipſam conſequuntur, per quæ hominis voluntas præparatur ut bene cooperetur: & ideo ad hunc effectum percipiendum non ſufficit qualibet voluntas ſacramentum recipiendi, ſed requiritur voluntas talis a qua removeatur omnis indiſpoſitio contraria gratiæ baptiſmali, quia contraria non ſe compatiuntur: unde manente contraria diſpoſitione, baptiſmus ultimum ſuum effectum habere non poſſet.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum originale eo ipſo quod non eſt voluntarium voluntate huius perſonæ, habet quod in voluntate, in qua ultimus effectus baptiſmi effici debet, indiſpoſitionem aliquam non cauſet; & ideo effectum baptiſmi impedire non poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod de ratione

(a) *Nicolai*: non eſt ſacramentum. (b) *Al.* vivificare.

ne voluntatis eſt ut cogi non poſſit; & ideo non eſt ſimilis ratio de indiſpoſitione voluntatis, & aliarum rerum naturalium, quæ per violentam actionem agentis diſpoſitiones contrarias admittunt.

Ad tertium dicendum, quod ſicut in his quæ ad eſſe naturæ ſpectant, quædam Deus operatur mediantibus rebus naturalibus, quædam autem ſibi reſervavit; ita etiam in aliis quæ ad gratiam pertinent, quædam operatur mediantibus ſacramentis, quædam autem immediate operatur: & quandoque præter legem naturæ, ſicut & miracula facit præter rationes ſeminales, ſeu naturales: & de huiuſmodi eſt permutatio voluntatis eorum qui gratiæ contrariam voluntatem habent non ſolum habitu (quod quandoque contingit in his qui non ficte accedunt, ſe ad gratiam diſponentibus, quam in ipſo momento baptiſmi conſequuntur) ſed etiam eorum qui contrariam actu voluntatem habent, ſicut de Paulo accidit: Act. x.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ad hoc quod aliquis alicuius agentis effectum percipere debeat, oportet quod ſe habeat in debita diſpoſitione ad cauſam agentem, & ad effectum percipiendum: & ideo indiſpoſitio voluntatis, quæ effectum ultimum baptiſmi impedit, eſt duplex: una ſecundum ordinem ad ipſum ſacramentum; alia ſecundum ordinem ad effectum ſacramenti. Ad ipſum autem ſacramentum contingit voluntatem eſſe indiſpoſitam dupliciter: uno modo per ſubtractionem neceſſarii; alio modo per poſitionem contrarii. Quia autem omnis actio eſt per contactum, ideo neceſſarium eſt quod recipiens ſacramentum quodammodo contingat ipſum & per intellectum, quem quidem contactum facit fides, & per affectum, quem contactum facit devotio: & ideo indiſpoſitus reputatur & qui non credit, & qui indevotus accedit. Similiter autem duplex eſt contrarium, quod ſubtrahi oportet. Unum eſt ex parte eorum quæ exterius aguntur; & ſic indiſpoſitus eſt qui aliter celebrat. Aliud eſt ex parte virtutis intrinſecæ, quæ ſecretius operatur ſalutem; & ſic indiſpoſitus eſt qui contemnit. Similiter autem per comparationem ad effectum baptiſmi, oportet quod diſponatur aliquis adhibendo neceſſarium, ſcilicet fidem, quæ cor purificat, & quod removeat contrarium, ſcilicet peccatum, per contritionem: & ideo Ambroſius dicit, quod non ſunt neceſſaria ex hac parte niſi fides, & contritio; tamen contritio etiam in devotione includitur.

Ad primum ergo dicendum, quod fictio proprie eſt cum aliquis aliquid oſtendit dicto, vel facto, quod non eſt in rei veritate. Hoc autem contingit dupliciter. Uno modo quando ex hac intentione aliquid dicitur, vel fit, ut aliud oſtendatur quam rei veritas habet; & tunc fictio eſt ſpeciale peccatum, & ſic non accipitur hic. Alio modo quando aliquid oſtenditur, quod rei veritas non habet dicto, vel facto, etiam ſi non propter hoc dicatur, vel fiat; & ſic accipitur hic fictio. Quicumque enim ad baptiſmum accedit, oſtendit ſe veteri vitæ abrenuntiare, & novam inchoare: unde ſi voluntas eius adhuc in vetuſtate vitæ remaneat, aliud oſtendit quam ſit in rei veritate; & ideo eſt fictio.

Ad ſecundum dicendum, quod in ſacramentis præcipue fides operatur, per quam ſacramenta quodammodo continuantur ſuæ cauſæ principaliter agenti, & etiam ipſi recipienti: & ideo defectus fidei ſpecialius pertinet ad fictionem quæ eſt in ſacramentis, quam defectus aliarum virtutum.

Ad tertium dicendum, quod devotio hic accipitur voluntas conſequendi baptiſmum totaliter & quantum ad ſacramentum, & quantum ad rem ſacramenti; & huius devotionis defectus non poteſt ſine peccato mortali eſſe; quamvis defectus (a) devotionis, prout importat fervorem caritatis in reverentia Dei, & divinorum, poſſit eſſe ſine peccato mortali.

Ad quartum dicendum, quod aliter celebrans quandoque non variat ea quæ ſunt de eſſentia ſacramenti, & tunc confertur ſacramentum; ſed non conſequitur aliquis rem ſacramenti, niſi ſuſcipiens ſacramentum ſit immunis a culpa aliter celebrantis.

Ad quintum dicendum, quod non loquimur hic de contemptu quo aliquis abiicit ſacramentum non recipiens ipſum, ſed quo aliquis parvipendit non æſtimans in eo eſſe efficaciam ad ſalvandum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in baptiſmo imprimitur character, qui eſt immediata cauſa diſponens ad gratiam: & ideo cum fictio non auferat characterem, recedente fictione, quæ effectum characteris impediebat, character, qui eſt præſens in

(a) *Al.* cognitionis.

in anima, incipit habere effectum ſuum: & ita baptiſmus recedente fictiooe, effectum ſuum conſequitur.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus non habet efficaciam ſolum ex opere operante, ſed magis ex opere operato, quod eſt opus Dei, & non hominis: & ideo non poteſt eſſe mortuum.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus recedente fictione habet illum effectum quem prius habuiſſet, ſi fictio non fuiſſet: & ideo peccata præcedentia baptiſmum remittit & quo ad culpam, & quo ad pœnam; ſed peccata ſequentia remittuntur virtute contritionis, quæ fictionem amovet, quantum ad culpam, ſed non quantum ad pœnam totaliter.

Ad tertium dicendum, quod in euchariſtia non imprimitur character, cuius virtute poſſit aliquis virtutem ſacramenti percipere fictione recedente: & ideo non eſt ſimile.

ARTICULUS III.

Utrum præter baptiſmum fluminis debeant alia baptiſmata eſſe.

III. P. quæſt. lxvi. *art.* 11. & 12.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod præter baptiſmum fluminis non debeant alia baptiſmata eſſe. In omnibus enim quæ ſunt unius ſpeciei, eſt unus modus generationis. Sed baptiſmus eſt regeneratio in vitam ſpiritualem, quæ eſt unius rationis in omnibus generatis. Ergo non debet eſſe regeneratio niſi unius modi, & ita tantum baptiſmus fluminis.

2. Præterea. Baptiſmus condividitur contra alia ſacramenta novæ legis. Sed alia ſacramenta non multiplicantur: oon enim ſunt plures confirmationes, neque plura ſacerdotia, & ſic de aliis. Ergo præter baptiſmum etiam fluminis oon debet eſſe aliqnod baptiſma.

3. Præterea. Sacramentum eſt genus baptiſmi. Sed alia quæ dicuntur baptiſmata, non ſunt ſacramenta, quia non ſervatur debita forma, & debita materia. Ergo non ſunt baptiſmata.

Sed contra eſt quod Damaſcenus determinat in IV. Lib. cap. x. plura genera baptiſmatum.

Præterea. Heb. vi. ſuper illud, *Baptiſmatum doctrinæ*, dicit Gloſſa: „ Plura dicit, „ quia eſt baptiſma aquæ, pœnitentiæ, & „ ſanguinis.“ Ergo ſunt plura genera baptiſmatum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod pœnitentiæ baptiſmus non ſufficiat ad ſalutem. Character enim baptiſmalis videtur eſſe de pertinentibus ad ſalutem, eo quod per ipſum diſtinguitur populus Dei a non populo Dei. Sed per baptiſmum pœnitentiæ non imprimitur character. Ergo non ſufficit ad ſalutem.

2. Præterea. Poſita cauſa ſufficiente ſuperfluum videtur aliam cauſam addere. Si ergo baptiſmus pœnitentiæ ad ſalutem ſufficeret neceſſitate imminente, tunc aliquis neceſſitatis articulum evadens, non deberet baptiſmo aquæ baptizari; quod falſum eſt.

3. Præterea. Ætas puerilis magis eſt ad miſericordiam inclinans quam ætas perfecta, ut patet per Gloſſam Rom. v. ſuper illud, *Vix pro Iuſto quis moritur &c.* Sed pueris non remittitur peccatum originale pro ſola fide, & contritione aliorum, niſi baptiſmus aquæ eis adhibeatur. Ergo videtur quod nec adultis remittatur originale, & actuale ſimul ſine baptiſmo aquæ.

Sed contra. Salus hominis, cum ſit de maximis bonis, non poteſt homini invito auferri. Sed in poteſtate hominis eſt impedire alium ne baptizetur baptiſmo aquæ. Ergo ſine baptiſmo aquæ per ſolam fidem, & contritionem poteſt eſſe ſalus.

Præterea. Rom. vi. 23. dicitur: *Gratia Dei vita æterna*. Sed contritio non eſt ſine gratia. Ergo qui habet fidem, & contritionem, etiam ſine baptiſmo aquæ ſalvatur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod baptiſmus ſanguinis non ſuppleat vicem baptiſmi aquæ. Baptiſmus enim aquæ habet efficaciam ex opere operato; baptiſmus autem ſanguinis ſolum ex opere operante: unde ſine caritate non prodeſt, ut dicitur I. Corinth. xiii. Sed in pueris nihil habet efficaciam ex opere operaote, quia uſum liberi arbitrii non habent. Ergo in eis baptiſmus ſanguinis oon ſupplet vicem baptiſmi aquæ.

2. Præterea. In baptiſmo ſanguinis non eſt niſi pœna, & cauſa. Sed pœna quandoque non eſt proportionata ad tollendam totam pœnam debitam pro peccatis; nec etiam devotio ad cauſam paſſionis, cum quis pro Deo patitur, ad hoc ſufficeret. Ergo baptiſmus ſanguinis non ſemper totam pœnam debitam pro peccatis tollit, & ita

Digitized by Google

ita non ſupplet in omnibus vicem baptiſmi aquæ.

3. Præterea. Alia multa ſunt genera ſupererogationum, ſicut virginitas, cui etiam debetur aureola; & doctrina, & huiuſmodi. Sed hæc non ſupplent locum baptiſmi. Ergo nec martyrium, ut videtur.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit de Cypriano (de baptiſ. contra Donatiſt. Lib. I. cap. XVIII.) quod ſi quid in eo purgandum erat, paſſionis falce ablatum eſt. Ergo baptiſmus ſanguinis purgat univerſaliter, & etiam ſupplet locum baptiſmi aquæ.

Præterea. Baptiſmus aquæ efficaciam habet ex paſſione Chriſti, cui nos conformat. Sed ſimiliter baptiſmus ſanguinis nos paſſioni Chriſti conformat. Ergo ſupplet vicem baptiſmi.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod baptiſmus aquæ ſit potior quam baptiſmus ſanguinis. Baptiſmus enim ſanguinis efficaciam habet ex opere operante illius qui patitur, baptiſmus autem aquæ ex paſſione Chriſti. Cum ergo paſſio Chriſti ſit efficacior quam opus operans alicuius puri hominis, baptiſmus aquæ nobilior erit quam baptiſmus ſanguinis.

2. Præterea. Per baptiſmum aquæ datur homini gratia per quam debetur ei aurea; ſed per baptiſmum ſanguinis debetur homini aureola. Ergo cum aurea ſit nobilior quam aureola, & baptiſmus aquæ erit nobilior quam baptiſmus ſanguinis.

Sed contra eſt quod dicitur in Gloſſa Iudic. VI. ſuper illud, *Tolle vitulum &c.* „ Baptiſmus in ſanguine puriores reddit „ quam baptiſmus aquæ."

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod proprie loquendo, unum eſt tantum baptiſma, quod in aqua celebratur ſub determinata forma verborum, de qua Dominus dicit Matth. ult. 19. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Alia autem dicuntur baptiſmata per ordinem ad illud baptiſma; & hoc tripliciter. Primo dicitur aliquid baptiſma quaſi ſignum huius baptiſmi; & ſic diluvium dicitur baptiſmus, inquantum ſignificat noſtrum baptiſmum quantum ad ſalvationem ſpiritualis vitæ ex ſalvatione humani generis tunc facta in arca, ut patet I. Petr. III. & tranſitus maris rubri, qui ſignificat baptiſmum noſtrum quantum ad liberationem a ſervitute dæmonum, ut dicitur I. Corinth. X. & ablutiones quæ fiebant in lege, quæ ſignificant noſtrum baptiſma quantum ad purgationem peccatorum quæ in ipſo fit. Alio modo dicitur baptiſma quaſi cauſa aliqua noſtri baptiſmi; & ſic baptiſmus Ioannis dicitur baptiſma ut diſponens ad noſtrum baptiſma; & baptiſma quo Chriſtus baptizatus eſt, ut dans efficaciam noſtro baptiſmo. Alio modo dicitur aliquid baptiſmus ſecundum proportionem ad eumdem effectum; & ſic dicitur baptiſmus pœnitentiæ, & baptiſmus ſanguinis, de quibus Magiſter hic loquitur: vel quantum ad effectum ſecundarium, qui eſt conſummatio in bono; & ſic dicitur baptiſmus ſpiritus, de quo dicitur Act. I. Et hæc novem genera baptiſmatum ponit Damaſcenus (de Fide orthod. Lib. IV. cap. X.) ſed Magiſter hic tangit illa tantum quæ habent convenientiam cum ſacramento baptiſmi in principali effectu.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus ſanguinis, & baptiſmus pœnitentiæ habent vim eamdem regenerandi cum baptiſmo aquæ: quia baptiſmus ſanguinis, & pœnitentiæ non valent ad regenerationem niſi ei qui habet baptiſmum aquæ in propoſito, ſcilicet quando articulus neceſſitatis, non contemptus religionis, ſacramentum excludit, ut in littera dicitur; & ſic quodammodo agunt in vi baptiſmi aquæ.

Ad ſecundum dicendum, quod alia ſacramenta non ſunt tantæ neceſſitatis ſicut baptiſmus: & ideo non oportuit quod haberent aliqua ſupplentia, cum articulus neceſſitatis ſacramentum excludit.

Ad tertium dicendum, quod duo baptiſmata de quibus Magiſter facit mentionem in littera, non conveniunt cum baptiſmi ſacramento in ſignificando, ſed ſolum in cauſando; & ideo non proprie poſſunt dici ſacramenta: propter quod in littera dicitur, quod tales ſuſcipiunt rem ſacramenti ſine ſacramento.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod aliquid dicitur ad ſalutem dupliciter. Uno modo ſimpliciter, & abſolute; & ſic baptiſmus pœnitentiæ ſine baptiſmo aquæ non ſufficit ad ſalutem. Alio modo ſecundum quid, & in caſu; & ſic ſufficit, quando articulus neceſſitatis ſacramentum excludit ne actu percipi poſſit. Tunc enim quam-

Digitized by Google

quamvis ſit pœnitentia ſine baptiſmo in actu, eſt tamen cum deſiderio, & propoſito baptiſmi: & voluntas pro facto reputatur ei qui non habet tempus operandi.

Ad primum ergo dicendum, quod eadem ratio eſt de charactere baptiſmali, & de ablutione aquæ exteriori: quia utrumque ſimpliciter eſt neceſſarium ad ſalutem; ſed in caſu ſufficit propoſitum, quando articulus neceſſitatis ſacramentum excludit.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procederet bene, ſi baptiſmus pœnitentiæ eſſet ſimpliciter, & abſolute ad ſalutem ſufficiens.

Ad tertium dicendum, quod quamvis puerorum ætas ſit magis miſerabilis, tamen oportet, ſi ſalvari debeant, quod in eis aliqua cauſa ſalutis ſit. Et quia per proprium motum liberi arbitrii ſalvari non poſſunt, oportet quod per ſacramentum baptiſmi ſalventur. Plus enim valet adulto fides propria quam parvulo fides aliena. Quod enim aliquando fides aliena puero ad ſalutem ſufficiebat cum aliqua proreſtatione, hoc erat inquantum illa proteſtatio habebat vim ſacramenti, quam nunc habet baptiſmus aquæ.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod baptiſmus aquæ efficaciam habet a paſſione Chriſti, inquantum eam ſacramentaliter repræſentat; baptiſmus autem ſanguinis paſſioni Chriſti conformat realiter, non ſacramentali repræſentatione: & ideo in his quæ ſacramentalia ſunt, baptiſmus ſanguinis non ſupplet vicem baptiſmi aquæ, ſicut eſt impreſſio characteris, & huiuſmodi; ſed in eo quod eſt res tantum, ſupplet totaliter vicem baptiſmi aquæ, quando articulus neceſſitatis ſacramentum excludit. Sicut enim in baptiſmo aquæ liberatur homo ab omni culpa præcedente, & pœna, ita in baptiſmo ſanguinis.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus ſanguinis non habet hoc tantum ex opere operante, neque quantum ad pœnam qua aliquis martyrium (a) excipit, quam contingit non eſſe ſufficientem ad ſatisfaciendum pro peccato; neque quantum ad devotionem iuſtæ voluntatis: quia contingit quod voluntate maiori caritate informata aliquis ſine martyrio non poteſt ab omni pœna liberari: ſed hoc habet ex imitatione paſſionis Chriſti: unde de martyribus dicitur Apocal. VII. 14. *Laverunt ſtolas ſuas* (b) *in ſanguine agni*: & ideo pueri, quamvis liberum arbitrium non habeant, ſi occidantur pro Chriſto, in ſuo ſanguine baptizati ſalvantur.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis illa pœna in ſe conſiderata, non eſſet ſufficiens ad liberandum ab omni pœna peccati, tamen relata ad cauſam paſſionis, accipit efficaciam a paſſione Chriſti, cui aliquis per talem pœnam conformatur; & ex hoc ab omni pœna abſolvere poteſt.

Ad tertium dicendum, quod in aliis ſupererogationis, vel perfectionis operibus, vel ſtatibus, non eſt ita expreſſa conformitas ad paſſionem Chriſti, ſicut in baptiſmo ſanguinis, neque etiam in baptiſmo pœnitentiæ: & ideo non oportet quod in eis omnis pœna dimittatur. Tamen in vitis Patrum dicitur, quod quidam Patrum vidit eamdem gratiam deſcendentem ſuper eum qui habitum religionis aſſumit, & ſuper eum qui baptizatur. Sed hoc non eſt, quia talis a ſatisfactione abſolvatur, ſed quia eo ipſo quod ſuam voluntatem etiam in ſervitutem redigit propter Deum, plenarie iam pro omni peccato ſatisfecit, (c) quia eum cariorem habet omnibus rebus mundi, de quibus tantum poſſet dare quod eleemoſynis omnia peccata redimeret, etiam quantum ad pœnam.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod uterque baptiſmus habet efficaciam a paſſione Chriſti, ſecundum quod ei conformat. Et quia baptiſmus aquæ conformat ei ſacramentali ſignificatione, baptiſmus autem ſanguinis realiter; ideo quantum ad ſacramentalia excedit baptiſmus aquæ, ſicut eſt impreſſio characteris, & huiuſmodi; ſed quantum ad ea quæ ſunt (d) res ſacramenti, excedit baptiſmus ſanguinis: quia & gratia in baptiſmo ſanguinis magis augetur habenti, & amplior datur non habenti, ſi impedimentum non adſit: & remiſſio peccatorum quamvis non ſit plenior, quia uterque omnem pœnam, & culpam tollit, tamen eſt in baptiſmo ſanguinis efficacior, & fructuoſior, quia ſecundis maculis non inquinatur, ut Damaſcenus dicit (ubi ſupra.) Quod enim quidam dicunt, quod in baptiſmo ſanguinis gratia non con-

(a) *Al.* explicet. *Nicolai*; qua alienis peccatum per martyrium expiet. (b) Vulgata: *& dealbaverunt eas in ſanguine &c.* (c) *Al.* quam cariorem. (d) *Al.* hæ res.

fertur, apparet falſum eſſe in pueris qui pro Chriſto occiduntur, & etiam in adultis, quibus poteſt in ipſo actu paſſionis gratia dari, ſicut & in baptiſmo aquæ, ſi ſe ad eam diſpoſuerint, & obicem aliquem non ponant Spiritui ſancto. Et hoc patet per Auguſtinum (Gennadium de eccleſ. dogmat. cap. lxxiv.) qui loquens de comparatione horum baptiſmatum ait: *Baptizatus confitetur fidem ſuam coram ſacerdote, martyr coram perſecutore: ille poſt profeſſionem aſpergitur aqua, hic ſanguine: ille per impoſitionem manus Pontificis recipit Spiritum ſanctum, hic templum efficitur Spiritus ſancti*. Nullus autem efficitur templum Spiritus ſancti, niſi gratiam accipiendo.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam baptiſmus ſanguinis efficaciam habet a paſſione Chriſti, cui expreſſius conformat quam baptiſmus aquæ.

Ad ſecundum dicendum, quod in baptiſmo ſanguinis aliquis non ſolum aureolam meretur, ſed etiam auream per gratiam tunc collatam, vel augmentatam.

EXPOSITIO TEXTUS.

O*Mnes parvuli qui in baptiſmo ab originali mundantur, ſacramentum, & rem ſuſcipiunt*. Non tamen ſoli parvuli, ſed etiam adulti quandoque. Tamen de parvulis non eſt dubium quin recipiant; de adultis autem eſt, quia per fictionem impediri poſſent: & ideo de parvulis potius exemplificat.

Niſi pœniteat eum veteris vitæ. Contra. Ergo baptiſmus non eſt primum ſacramentum, ſed pœnitentia. Et dicendum, quod loquitur de pœnitentia, prout eſt virtus, non prout eſt ſacramentum.

Non redire dimiſſa &c. Hoc qualiter verum ſit, infra diſt. xxii. (quæſt. 2. art. 1. in corp.) dicetur.

Induunt homines Chriſtum aliquando &c. Induere Chriſtum nihil aliud eſt quam Chriſti ſimilitudinem aſſumere; quod contingit exterius per ſacramentalem repræſentationem, & interius per realem imitationem.

Nec tantum paſſio vicem baptiſmi implet, ſed etiam fides, & contritio, ubi neceſſitas excludit ſacramentum. Contritio non totaliter ſupplet: quia non ſemper a tota pœna abſolvit, quamvis abſolvat ab omni culpa.

Neque enim ille latro pro nomine Chriſti crucifixus eſt. Contra eſt quod Hieronymus dicit (in epiſt. ad Paulinum de inſtitutione Monachi) quod Chriſtus homicidii pœnam in illo latrone fecit eſſe martyrium. Et dicendum, quod habuit aliquid de martyrio, ſcilicet pœnam, & iuſtam voluntatem; & aliquid defecit ad martyrium, ſcilicet cauſa, ſicut in innocentibus defuit iuſta voluntas; ſed fuit pœna, & cauſa.

Quem regeneraturus eram, amiſi. Amiſiſſe ſe eum dicit, quia gaudium, & meritum quod de baptizatione eius habiturus erat, amiſit differens baptiſmum eius uſque ad ſolemne tempus ſecundum morem Eccleſiæ qui tunc erat, vel uſque ad perfectam inſtructionem. Iſte autem gratiam baptiſmi non amiſit, quia cum deſiderio eius deceſſit: & hoc eſt verum quantum ad remiſſionem culpæ, ſed non quantum ad remiſſionem omnis pœnæ.

Ubi tota ſacramenta baptiſmi complentur. Verum eſt quantum ad id quod eſt tantum res in ſacramento.

Æterno ſupplicio puniendos. Supplicium improprie nominat pœnam damni, quam ſolam pueri ſuſtinebunt, ut in II. Lib. diſt. xxxiii. (quæſt. 11. art. 2.) dictum eſt.

Qui a fidelium conſortio non ſeparantur. Orationes tamen illæ non ſunt pro eis ſuffragia, ſed gratiarum actiones.

DISTINCTIO V.

Quod baptiſmus aquæ ſanctus eſt, a bono, & a malo datus bono, vel malo.

POſt hæc ſciendum eſt, ſacramentum baptiſmi a bonis, & a malis miniſtris dari, ſicut a bonis, & a malis ſumitur: nec melior eſt baptiſmus qui per meliorem datur, nec minus bonus qui per minus bonum datur, nec malus qui per malum datur: nec maius munus datur in baptiſmo dato a bono, nec minus in baptiſmo dato a malo; ſed æquale: quia non eſt munus hominis, ſed Dei: quod totum ſubditis declaratur teſtimoniis. Auguſtinus ait (ſuper Ioan. tract. xix.)

» Ba-

Digitized by Google

,, Baptiſmus talis eſt, qualis eſt ille in cuius poteſtate datur, non qualis eſt ille
,, per cuius miniſterium datur. " Item: * ,, Prorſus fieri poteſt ut aliqui verum
,, habeant baptiſma, & non habeant veram fidem. " Item: ** ,, Si inter bonos
,, miniſtros, cum ſit alius alio melior, non eſt melior baptiſmus qui per melio-
,, rem datur; nullo modo malus eſt qui etiam per malum datur, quia idem ba-
,, ptiſmus datur: & ideo per miniſtros diſpares Dei munus eſt æquale, quia non
,, illorum, ſed eius eſt. " Idem (tract. vi. in Ioan.) ,, Cum baptizat malus,
,, illud quod datum eſt, unum eſt; non impar propter impares miniſtros, ſed par
,, & æquale propter hoc, Hic eſt qui baptizat. " Item (tract. v.) ,, Ego dico,
,, & nos dicimus omnes, quia iuſtos oportet eſſe per quos baptizatur, iuſtos o-
,, portet eſſe tanti iudicis miniſtros. Sint miniſtri iuſti, ſi volunt. Si autem
,, noluerint eſſe iuſti qui ſedent in cathedra Moyſi, ſecurum me facit magi-
,, ſter meus, ſcilicet Chriſtus, de quo Spiritus ſanctus dicit: Hic eſt qui ba-
,, ptizat. " Item (ibid.) ,, Quos baptizavit Iudas, Chriſtus baptizavit. Si
,, quos ergo baptizavit ebrioſus, homicida, adulter; ſi Chriſti erat baptiſmus,
,, Chriſtus baptizavit. Non timeo adulterum, nec ebrioſum, nec homicidam:
,, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic eſt qui baptizat. " Item
(paulo poſt.) ,, Homicida dedit baptiſmum Chriſti: quod ſacramentum tam
,, ſanctum eſt ut nec homicida miniſtrante polluatur. " Item (Fulgentius de fide
ad Petrum cap. iii.) ,, Si in hæreſi quacumque, vel ſchiſmate quiſquam in no-
,, mine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti baptiſmi ſacramentum acceperit, inte-
,, grum ſacramentum accepit; ſed ſalutem, quæ virtus eſt ſacramenti, non ha-
,, bebit, ſi extra Eccleſiam catholicam ipſum ſacramentum habuerit. Debet ergo
,, ad Eccleſiam redire, non ut ſacramentum baptiſmi iterum accipiat, quod ne-
,, mo debet in aliquo repetere, ſed ut in ſocietate catholica vitam accipiat. Ba-
,, ptiſmus enim extra Eccleſiam nequit prodeſſe. Ibi enim cuique prodeſſe poteſt
,, baptiſmus ubi poteſt prodeſſe eleemoſyna, ſcilicet in Eccleſia. " Item Iſidorus
(de ſacramento baptiſ. & habetur de conſecr. diſt. iv. cap. ,, Romanus. ") ,, Ro-
,, manus Pontifex non hominem iudicat qui baptizat, ſed Spiritum Dei ſubmini-
,, ſtrare gratiam baptiſmi, licet paganus ſit qui baptizat. " In his perſpicue cer-
nis baptiſmum verum bonis, & malis dari & a bonis, & a malis: & ipſum ta-
men æque ſanctum eſſe, & munus eius æquale in bonis, ſive a bonis, ſive a ma-
lis baptizentur.

De poteſtate baptiſmi, & miniſterio.

QUia miniſterium tantum habent, non poteſtatem baptiſmi: poteſtatem enim
ſibi retinuit. Quod novit Ioannes cum vidit columbam deſcendentem ſuper
Chriſtum. Unde Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. v.) ,, Quid noverat Ioannes Ba-
,, ptiſta? Dominum. Quid non noverat? Poteſtatem dominici baptiſmi in nullum
,, hominem a Domino tranſituram, ſed miniſterium plane tranſiturum: poteſta-
,, tem a Domino in neminem, ſed miniſterium in bonos, & malos. Non exhor-
,, reat columba miniſterium malorum: reſpiciat poteſtatem Domini. Quid facit
,, tibi miniſter malus, ubi bonus eſt dominus? Neque qui plantat, neque qui ri-
,, gat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus (I. Corinth. iii. 7.) Si ſu-
,, perbus fuerit miniſter, cum diabolo computatur, ſed non contaminatur donum
,, Chriſti. Quod per illud fluit, purum eſt. Per lapideum canalem tranſit aqua
,, ad areolas: in canali lapideo nil generatur, (1) ſed hortus fructus plurimos af-
,, fert. " Habent ergo non modo boni, ſed etiam mali miniſterium baptizandi,
ſed neutri poteſtatem baptiſmi. Miniſterium enim dedit Chriſtus ſervis, ſed pot-
eſtatem

(1) *Nicolai*, ſed in hortis.

Ex Edit. P. Nicolai.

* De unic. baptiſ. contra Petilian. cap. xi. ** Lib. III. cont. Creſconium grammaticum cap. vi.

Digitized by Google

eſtatem ſibi retinuit: quam ſi vellet, poterat ſervis dare, ut ſervus daret baptiſmum ſuum tamquam vice ſua, & poteſtatem ſuam conſtituere poterat in aliquo, vel in aliquibus ſervis ſuis, ut tanta vis eſſet in baptiſmo ſervi, quanta eſt in in baptiſmo Domini; ſed noluit, ne ſervus in ſervo ſpem poneret. Baptizat ſervus ut miniſter, baptizat Dominus tamquam poteſtatem habens: quam ſi daret ſervis, ut ſcilicet ipſorum eſſet quod Domini erat, tot eſſent baptiſmi quot ſervi; & ſicut dictus eſt baptiſmus Ioannis, ſic diceretur baptiſmus Petri, & Pauli: quod ne fieret, retinuit ſibi Dominus poteſtatem baptiſmi, ſervis autem miniſterium dedit Si ergo ſervus dicit ſe baptizare, recte dicit, ſed tamquam miniſter baptizat: & ideo non differt ſive bonus, ſive malus baptizet. Inde etiam nemo dicit, Baptiſmus meus; cum tamen dicat, Evangelium meum, prudentia mea, licet hæc ſint a Domino: in quibus differentia eſt. Alius enim alio melius operatur in evangelizando, & alius alio prudentior eſt. Alius autem alio magis, minuſve baptizatus, ſive ab inferiori, ſive a maiori baptizetur, dici non poteſt.

Quæ fuit poteſtas baptiſmi quam potuit Chriſtus dare ſervis.

HIc quæritur, quæ ſit illa poteſtas baptiſmi quam Chriſtus ſibi retinuit, & potuit dare ſervis. Hæc eſt ut plurimum velut poteſtas dimittendi peccata in baptiſmo. Sed poteſtas dimittendi peccata, quæ in Deo eſt, Deus eſt. Ideo alii dicunt, hanc poteſtatem non potuiſſe dare alicui ſervorum: quia nulli potuit dare ut eſſet quod ipſe eſt, vel ut haberet eſſentiam quam ipſe habet, cui hoc eſt eſſe quod poſſe. Dicunt enim. Si hanc potentiam alicui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia non eſt hoc maioris potentiæ quam illud. Ad quod dici poteſt, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, & tamen non ipſam eamdem qua ipſe potens eſt, ſed potentiam (1) creatam, qua ſervus poſſet dimittere peccata; non tamen ut auctor remiſſionis, ſed ut miniſter; nec tamen ſine Deo auctore, ut ſicut in miniſterio habet exterius ſanctificare, ita in miniſterio haberet interius mundare: & ſicut illud facit Deo auctore, qui cum eo, & in eo operatur illud exterius; ita interius mundaret Deo auctore, qui eius verbo velut quodam miniſterio uteretur. Ita etiam poſſet Deus per aliquem creare aliqua, non per eum tamquam auctorem, ſed miniſtrum, cum quo, & in quo operaretur; ſicut in bonis operibus noſtris ipſe operatur, & nos; nec ipſe tantum, nec nos tantum, ſed ipſe nobiſcum, & in nobis: & tamen in illis agendis miniſtri eius ſumus, non auctores. Ita ergo potuit dare ſervo poteſtatem dimittendi peccata in baptiſmo; id eſt, ut in mundatione interiori ſervus cum Domino operaretur; non ſervus ſine Domino, nec Dominus ſine ſervo, ſed Dominus cum ſervo, & in ſervo; ſicut in exteriori miniſterio Dominus operatur cum ſervo, & in ſervo. Unde & Dominus dicitur ſanctificare, & ſervus; ſed Dominus inviſibili gratia, ſervus viſibili ſacramento. Unde Auguſtinus ſuper Levit. (quæſt. xlviii.) „ Dominus ait (ibid. xxii. 9.) Ego Dominus qui ſanctifico. Et de „ Moyſe etiam dictum eſt (Exod. xxix.) Et ſanctificabis eum. Sed Moyſes ſan- „ ctificabat viſibilibus ſacramentis per miniſterium, Dominus autem inviſibili gra- „ tia per Spiritum (2) ſanctum, ubi eſt totus fructus viſibilium ſacramentorum: „ (3) nam ſine hac ſanctificatione viſibilia ſacramenta nil proſunt. Si quis hoc „ melius aperire poterit, non invideo. “

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de baptiſmo per comparationem ad recipientes, hic determinat de ipſo per comparationem ad dantes: & dividitur in duas partes. In prima oſtendit a quibus dari poſſit baptiſmus; in ſecunda a quibus, & qualiter dari debeat, vi. diſt. *Nunc quibus liceat baptizare, addamus*. Prima in tres. In prima oſtendit a quibus dari poſſit baptiſmus, quia a bonis, & a malis. In ſecunda aſſignat huius rationem, ibi, *Quia miniſterium tantum habent*, *non poteſtatem baptiſ-*

(1) *Nicolai omittit* creatam. (2) *Al. deeſt* ſanctum. (3) *Al. deeſt* nam.

Digitized by Google

tiſmi. In tertia removet quamdam dubitationem, ibi, *Hic quæritur quæ ſit poteſtas baptiſmi quam Chriſtus ſibi retinuit*.

QUAESTIO I.

Hic eſt duplex quæſtio. Prima de poteſtate baptizandi. Secunda de ipſis baptizantibus.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Quam poteſtatem Chriſtus, ſecundum quod homo, in baptizando habuit.

Secundo. Quam miniſtris contulerit.

Tertio. Quam conferre potuerit, ſed non contulit.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus, ſecundum quod homo, habuit poteſtatem dimittendi peccata.

III. P. quæſt. lxiv. *art*, 3.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus, ſecundum quod homo, habuit poteſtatem dimittendi peccata. Matth. ix. 6. dicitur: *Ut autem ſciatis quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata*, (*a*) *dixit paralytico*: *Surge*, *& ambula*. Sed non oportebat ſignum oſtendere ad probandum quod (*b*) Deus haberet poteſtatem dimittendi peccatum: quia hoc Iudæi confitebantur. Ergo etiam ſecundum quod homo habuit hanc poteſtatem.

2. Præterea. Chriſtus, ſecundum quod homo, eſt redemptor, ut in III. diſt. xix. (quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 1.) dictum eſt. Sed non poteſt aliquis liberari a ſervitute peccati, niſi ſibi peccatum dimiſſum ſit. Ergo Chriſtus, ſecundum quod homo, habuit poteſtatem dimittendi peccata.

3. Præterea. Super illud Ioan. v. *Sicut Pater ſuſcitat mortuos &c.* dicit Auguſtinus (tract. xxiii.) „ Iudicat, & ſuſcitat corpora, non Pater, ſed Filius ſecundum „ humanitatis diſpenſationem, qua minor „ eſt Patre. " Sed ſuſcitatio corporum atteſtatur ſuſcitationi animarum, quæ fit per dimiſſionem peccati. Ergo Chriſtus, ſecundum quod homo, potuit peccatum dimittere.

4. Præterea. Maius eſt imperium eius quam invocatio nominis eius. Sed ad invocationem nominis Chriſti dabatur baptiſmus, & remiſſio peccatorum in primitiva Eccleſia. Ergo & ipſe Chriſtus ſuo imperio poterat peccata dimittere.

5. Præterea. Chriſtus amplioris gloriæ præ Moyſe (*c*) habitus eſt, quia non ſicut ſervus, vel miniſter, ſicut Moyſes, eſt in domo Dei, ſed ſicut dominus, & heres, ut dicitur Hebr. iii. Sed ſi non haberet poteſtatem dimittendi peccatum, ſecundum quod homo, non eſſet ſicut dominus, ſed ſolum ſicut miniſter, ſicut & alii. Ergo habet poteſtatem dimittendi peccata.

Sed contra. Illud quod eſt ſolius Dei, non convenit Chriſto inquantum eſt homo. Sed dimittere peccatum eſt huiuſmodi, ut patet Iſai. xliii. *Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me*. Ergo non convenit Chriſto.

Præterea. Nulli dimittitur peccatum, niſi per Spiritum ſanctum. Sed Chriſtus, ſecundum quod homo, non poterat dare Spiritum ſanctum, ut in diſt. xv. I. Lib. (quæſt. v. art. 1. quæſtiunc. 4.) dictum eſt. Ergo non poteſt remittere peccata ſecundum quod homo.

Præterea. Auguſtinus dicit (ſuper Ioan. tract. xxii.) quod Chriſtus, ſecundum quod eſt Filius Dei, eſt vita quæ vivificat animas. Sed quod convenit ſibi, inquantum eſt Filius Dei, non competit ei ſecundum quod homo. Ergo vivificare animas remittendo peccata, non competit ei ſecundum quod homo.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod triplex eſt poteſtas abſolvendi a peccato in baptiſmo. Una poteſtas auctoritatis; & hæc ſolius Dei eſt, quia propria virtute peccata dimittit, quaſi principalis cauſa remiſſionis peccati: unde tali poteſtate Chriſtus, ſecundum quod homo, peccata remittere non poterat. Alia poteſtas eſt miniſterii, quæ eis competit qui ſacramenta diſpenſant, in quibus divina virtus ſecretius operatur ſalutem. Tertia eſt media inter has duas, quæ dicitur poteſtas excellentiæ; & hanc Chriſtus præ aliis habuit. Attenditur autem hæc excellentia quantum ad tria. Primo quantum ad hoc quod ex merito paſſionis eius baptiſmus efficaciam habet, non autem ex merito alicuius alterius baptizantis: unde non eſt melior baptiſmus a meliore baptizante datus. Secundo quantum

(a) Vulgata: *tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam*. (b) *Al.* Dominus. (c) *Forte addendum* dignus.

Digitized by Google

tum ad hoc quod Chriſtus ſine ſacramento ſacramentorum effectum conferre; poterat quaſi dominus, & inſtitutor ſacramentorum; quod de aliis non eſt verum. Tertio quantum ad hoc quod ad invocationem nominis eius dabatur remiſſio peccatorum in baptiſmo in primitiva Eccleſia. Sed quia ſecundæ rationes videntur procedere de prima poteſtate, ideo concedendæ ſunt illæ, & reſpondendum eſt ad primas.

Ad primum ergo dicendum, quod Filius hominis habebat poteſtatem auctoritatis dimittendi peccata, non ſecundum quod homo, ſed ſecundum quod Deus: & ideo per miraculum oſtenſum hic probatur quod ille homo eſſet Deus, cui natura obediebat quaſi proprio Creatori.

Ad ſecundum dicendum, quod redemptor dicitur dupliciter. Uno modo propter uſum poteſtatis auctoritativæ in abſolvendo a peccato; & ſic Chriſtus, ſecundum quod Deus, redemptor eſt. Alio modo propter effectum humilitatis; & ſic competit ei ſecundum quod homo, inquantum per humilitatem paſſionis nobis remiſſionem meruit peccatorum: & hoc pertinet ad poteſtatem excellentiæ, ut dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod poteſtas quam Chriſtus ſecundum quod homo habuit ſuſcitandi corpora, non eſt poteſtas tantum miniſterii, ſicut & Petrus mortuos ſuſcitavit; neque eſt iterum poteſtas auctoritatis, quia hoc ſolius Dei eſt; ſed eſt poteſtas cuiuſdam excellentiæ, quæ ei competit ex unione ad Deum, ut ſcilicet imperio, non prece, mortuos ſuſcitaret: & ſimiliter habuit poteſtatem excellentiæ in remittendo peccata.

Ad quartum dicendum, quod hoc quod ad invocationem nominis eius conferebatur remiſſio peccatorum in baptiſmo, pertinet ad poteſtatem excellentiæ.

Ad quintum dicendum, quod non habuit tantum miniſterii poteſtatem, ſed altiorem, ut dictum eſt.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus miniſtris contulerit poteſtatem cooperandi ad interiorem emundationem.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod miniſtris contulerit poteſtatem cooperandi ad interiorem emundationem. Miniſtris enim data eſt aliqua ſpiritualis poteſtas. Sed ad emundationem corporalem non requiritur aliqua ſpiritualis poteſtas, ſed ſufficit corporalis. Ergo miniſtri cooperantur ad emundationem interiorem.

2. Præterea. Sicut ſanctificatio quædam adhibetur rebus ſacramentalibus, ita etiam miniſtris ſacramentorum. Sed res ſacramentales ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continent, & conferunt, ſecundum Hugonem de ſancto Victore (Lib. I. de ſacram. par. IX. cap. II.) Ergo miniſtri ſanctificati, in ſua ſanctificatione ad interiorem emundationem, quæ eſt per gratiam, operantur.

3. Præterea. Inter creaturas dignior eſt creatura rationalis quam aliqua forma (*a*) accidentalis. Sed gratia operatur interius ad peccati remiſſionem. Ergo & homo multo fortius habet poteſtatem interius cooperandi.

4. Præterea. Omnis actio alicuius formæ attribuitur habenti formam illam, quia calor agit ſecundum calidum. Sed remiſſio culpæ eſt actio gratiæ. Ergo habenti gratiam competit cooperari ad remiſſionem culpæ.

5. Præterea. (*b*) Secundum Dionyſium VI. cap. eccleſ Hier. ad miniſtros Eccleſiæ pertinet purgare, illuminare, perficere. Sed purgatio in Eccleſia fit a ſordibus mentis. Ergo miniſtri Eccleſiæ cooperantur ad interiorem emundationem.

Sed contra. Emundatio interior a peccatis fit per Spiritum ſanctum. Sed miniſtri Eccleſiæ non dant Spiritum ſanctum. Ergo nec cooperantur ad interiorem emundationem.

Præterea. Maius eſt iuſtificare impium quam creare cælum & terram (ex Auguſtino ſuper Ioan. cap. XIV. tract. lxxII.) Sed in creatione cæli, & terræ nihil Deo cooperatur. Ergo nec in iuſtificatione impii.

Præterea. Hominis operatio etiam in actibus hierarchicis eſt ſub operatione Angeli, ut dicit Dionyſius (de cæl. Hierar. cap. IX.) Sed Angeli non poſſunt imprimere in affectum, ut in II. Lib. diſt. VIII. (quæſt. 1. art. 5.) dictum eſt. Ergo cum affectum oporteat a peccatis mundari, videtur quod nec cooperetur ad emundationem interiorem.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod cooperari alicui agenti dicitur quatuor modis. Uno modo ſicut adiuvans ei cui auxilium præbet, cooperatur. Alio modo ſicut conſilium præ-

(a) Al. actualis. (b) Al. deeſt Secundum.

præbens. Tertio modo ſicut quo mediante agens primum ſuum effectum inducit, ſicut cooperantur inſtrumenta principali agenti. Quarto modo ſicut diſponens materiam ad effectum agentis principalis ſuſcipiendum. Primis ergo duobus modis in nulla actione aliquid Deo cooperatur propter perfectam eius potentiam, quæ auxilio non indiget, & propter perfectam ſapientiam, quæ non indiget conſilio. Iſai. xl. 13. *Quis adiuvit ſpiritum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit?* Sed tertio modo cooperatur aliqua creatura Deo in aliqua actione, non tamen in omnibus. Cum enim Deus ſit primum agens omnium naturalium actionum, quidquid natura agit, hoc efficit quaſi inſtrumentale agens cooperans primo agenti, quod eſt Deus. Sed quædam ſunt quæ ſibi Deus retinuit, immediate ea operans; & in his creatura Deo non cooperatur hoc tertio modo, ſed quarto modo poteſt ei cooperari; ſicut patet in creatione animæ rationalis, quam immediate Deus producit, ſed tamen natura diſponit materiam ad animæ rationalis receptionem. Et quia recreatio animæ rationalis creationi ipſius reſpondet, ideo (*a*) in emundatione ipſius immediate operatur; nec aliquis ei quantum ad hoc cooperatur tertio modo, ſed quarto; & hoc dupliciter: vel ex opere operante, ſive docendo, ſive merendo; & ſic homines ei cooperantur in peccatorum remiſſione, de quibus dicitur I. Corinth. III. 9. *Dei adiutores ſumus*: vel ex opere operato, ſicut qui conferunt ſacramenta, quæ ad gratiam diſponunt, per quam fit remiſſio peccatorum; & hæc eſt cooperatio miniſterii, quæ miniſtris Eccleſiæ competit, de quibus dicitur I. Corinth. IV. 1. *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti*.

Ad primum ergo dicendum, quod poteſtas ſpiritualis quæ miniſtris Eccleſiæ conceditur, ad aliquid interius ſe extendit, ſicut virtus ſacramentalis; ſed non ad collationem gratiæ, per quam eſt remiſſio peccatorum, niſi diſpenſando, ſicut & de ſacramentis dictum eſt.

Unde patet ſolutio ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quod gratia non remittit culpam effective, ſed formaliter, ſicut albedo aufert nigredinem: & ideo non ſequitur quod creaturæ rationali competat, quæ non eſt forma.

Ad quartum dicendum, quod eſt duplex operatio formæ alicuius: ſcilicet prima, quæ pertinet ad informationem ſubiecti, (*b*) ſicut ſcientia; & ſecunda, quæ dicitur uſus, vel actio, ſicut conſiderare. Primam ergo operationem non participat habens formam, ſed ſolum ſecundam. Remittere autem culpam competit gratiæ quantum ad operationem primam; ſicut albedo eadem ratione qua facit album, aufert & nigredinem a ſubiecto in quo eſt: & ideo non oportet quod habens gratiam, hoc per gratiam participet.

Ad quintum dicendum, quod purgatio, de qua Dionyſius loquitur, eſt a tenebris ignorantiæ, ſicut ipſemet dicit: unde magis pertinet ad intellectum quam ad affectum.

ARTICULUS III.

Utrum miniſtris conferri potuerit a Deo poteſtas cooperationis.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod miniſtris conferri potuit a Deo poteſtas cooperationis. (*c*) Nam ſuper illud Ioan. 1. *Hic eſt qui baptizat*, dicit Auguſtinus (tract. v.) quod Ioannes dicit, quod poteſtatem mundandi a peccatis Chriſtus dare potuit, ſed non dedit: dedit autem poteſtatem miniſterii. Ergo videtur quod potuerit dare poteſtatem cooperationis.

2. Præterea. Maior eſt poteſtas auctoritatis quam cooperationis. Sed ſuper illud I. Corinth. 1. *Diviſus eſt Chriſtus?* dicit Gloſſa, * quod potuit eis dare poteſtatem baptizandi quibus contulit miniſterium. Ergo multo fortius potuit (*d*) dare cooperationem interius emundandi.

3. Præterea. Plus eſt expellere dæmonem quam ſeminatum per ipſum, ſcilicet peccatum. Sed Deus dedit hominibus poteſtatem dæmones expellendi, ut patet Luc. x. Ergo multo fortius potuit dare poteſtatem expellendi peccatum.

Sed contra. Omne agens oportet quod ſit ſimul cum patiente, ut probatur in VII. Phyſic.

(a) *Al.* emundationi. (b) *Al. deeſt* ſicut ſcientia. (c) *Al. omittitur* Nam. (d) *Al. deeſt* dare.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Colligitur ex Auguſtino ubi ſupra.

Digitized by Google

Phyſic. Sed non poteſt conferri alicui creaturæ quod illabatur in animam rationalem. Ergo non poteſt conferri quod cooperetur ad interiorem emundationem.

Præterea. Gratia eſt quædam inchoatio gloriæ. Sed non poteſt alicui creaturæ communicari quod ab ipſa ſit gloria, ſicut neque quod ſit ſummum bonum. Ergo poteſtas cooperationis ad gratiam habendam, per quam ſit peccatorum remiſſio, homini conferri non potuit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod nec poteſtas excellentiæ. Quia Matth. xxv. dicitur, quod dedit unicuique ſecundum propriam virtutem. Sed non dedit poteſtatem excellentiæ, niſi ſoli Chriſto. Ergo non potuit aliis conferri.

2. Præterea. Poteſtas excellentiæ competit Chriſto, ſecundum quod meritum eius operatur ad remiſſionem omnium peccatorum, ut dictum eſt (ſup. art. 1.) Sed hoc non competit Chriſto, niſi ſecundum quod eius meritum habet quamdam infinitatem, ut in III. Lib. dictum eſt (diſt. XVIII. quæſt. 11. art. 6. quæſtiunc. 1. & diſt. XIX. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 1.) Cum ergo habere efficaciam infinitam in merendo non poſſit alicui creaturæ puræ conferri, videtur quod nec poteſtas excellentiæ.

3. Præterea. Poteſtas excellentiæ competit Chriſto ſecundum quod eſt caput Eccleſiæ, de cuius plenitudine omnes accipimus. Sed hoc competit ei, quia eſt unigenitus a Patre, ut dicitur Ioan. 1. Ergo nulli puræ creaturæ communicari potuit.

Sed contra. Quidquid competit Chriſto ſecundum quod homo, poteſt & alii homini communicari. Sed poteſtas excellentiæ, ut dictum eſt, competit Chriſto ſecundum quod homo eſt. Ergo poteſt aliis (*a*) hominibus communicari.

Præterea. Ad poteſtatem excellentiæ pertinet quod ad invocationem nominis Chriſti remiſſio peccatorum in baptiſmo detur. Sed potuit etiam hoc Deus conferre Petro, vel Paulo, ut ad invocationem nominis eius baptiſma conferretur, ut dicit Gloſſa I. Corinth. 1. Ergo poteſtas excellentiæ potuit aliis conferri.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. (*b*) Videtur quod potentia creandi potuerit creaturæ communicari. Plus enim Deus poteſt facere quam homo poſſit intelligere: quia *non* (*c*) *eſt impoſſibile apud Deum omne verbum*, ut dicitur Luc. 1. 37. Sed quidam Philoſophi poſuerunt in aliquibus creaturis potentiam creandi, ſicut Avicenna, qui dicit, quod intelligentia prima producit ſecundam, & ſic deinceps. Ergo Deus poſſet hoc creaturæ communicare.

2. Præterea. Nihil potentiæ divinæ abſolute acceptæ ſubtrahendum eſt quod in ſe contradictionem non implicat, vel defectum. Sed quod aliqua creatura habeat potentiam creandi, hoc nullam contradictionem implicat, ut videtur; neque in aliquem defectum ſonat, immo magis in perfectionem divinam: quia perfectum eſt quod poteſt alterum facere quale ipſum eſt, ut dicitur in IV. Meteor. (cap. 11V.) & ſic non ponit imperfectionem in Deo, quod ipſe creator alios creatores conſtituat. Ergo hoc potentiæ eius ſubtrahendum non eſt.

3. Præterea. Forma eſt nobilior quam materia. Sed aliquibus creaturis collatum eſt ut poſſint producere formas. Ergo & potuit creaturæ conferri ut poſſit producere materiam; & hoc eſt creare: ergo potentia creandi creaturæ communicari potuit.

4. Præterea. Quanto eſt maior reſiſtentia, tanto eſt maior difficultas in actione. Sed contrarium magis reſiſtit actioni quam non ens, quod non poteſt agere. Si ergo creaturæ collatum eſt ut poſſit aliquid ex contrario facere, multo fortius potuit ei conferri ut poſſit aliquid ex non ente facere, quod eſt creare.

5. Sed contra. Creaturæ non poteſt conferri quod habeat potentiam infinitam, cum ſit eſſentiæ finitæ. Sed creatio eſt opus potentiæ infinitæ, quod patet per diſtantiam infinitam quæ eſt inter ens & non ens. Ergo potentia creandi creaturæ communicari non potuit.

6. Præterea. Creatori debetur latria. Sed hoc non poteſt creaturæ communicari, ut ei latria debeatur, ſicut nec quod ſit Deus. Ergo creaturæ non poteſt communicari potentia creandi.

7. Præterea. Nihil agit, niſi ſecundum quod eſt actu. Sed creaturæ non poteſt communicari quod ſit actus purus. Ergo non poteſt ſibi communicari quod agat ſe tota: ergo neque quod agat totum quod eſt in re, quod eſt creare.

SO-

(*a*) *Al.* omnibus. (*b*) Vide. *1. P. quæſt.* xlv. *art.* 5. *& II. contra Gentes cap.* XXI. *& de potentia quæſt.* 111. *art.* 4. (*c*) Vulgata *erit.*

Digitized by Google

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod dupliciter dicitur aliquid non poſſe communicari alicui creaturæ: aut quia nulli creaturæ communicari poteſt, aut quia alicui poteſt communicari, ſed non iſti. Quidquid enim communicatum alicui traheret ipſum extra terminos ſuæ ſpeciei, non poteſt ſibi communicari; ſicut equo non poteſt communicari quod habeat rationem, quamvis hoc communicatum ſit homini. Quod autem communicatum alicui trahit ipſum extra terminos creaturæ, non poteſt alicui creaturæ communicari. Poteſtas ergo auctoritatis communicata alicui traheret ipſum extra terminos creaturæ: quia non poteſt eſſe quod creatura ſit agens principale reſpectu nobiliſſimi effectus, quo ultimo fini coniungimur, cuiuſmodi eſt gratia, per quam fit remiſſio peccatorum. Et ideo omnes dicunt, quod poteſtas auctoritatis nulli creaturæ communicari potuit. Sed de potentia cooperationis eſt duplex opinio. Magiſter enim in littera videtur dicere, quod potentia cooperationis ad emundationem interiorem poſſit alicui creaturæ conferri, quamvis non ſit collata: quod non poteſt intelligi de cooperatione quæ fit per modum diſpoſitionis, quia hæc collata eſt miniſtris Eccleſiæ, ut dictum eſt. Alii autem dicunt contrarium, quod conferri non potuit. Utraque autem opinio aliquo modo ſuſtineri poteſt. Cooperatur enim aliquid Deo inſtrumentaliter duobus modis. Uno modo ita quod per virtutem aliquam habentem eſſe abſolutum, & completum in natura operetur ad effectum aliquem producendum non ſolum ſecundarium, ſed principalem, ſicut ignis cooperatur Deo in generatione ignis alterius: & hoc modo accipiendo cooperationem, non poterat conferri homini ut Deo cooperetur in interiori mundatione, quæ fit per gratiam: quia gratia elevat hominem ad vitam quamdam quæ eſt ſupra conditionem omnis naturæ creatæ: eſt enim eſſe gratiæ ſupra eſſe naturale & hominis, & Angeli, quæ ſunt ſupremæ creaturæ: & ideo agens quod propria virtute ſibi animam aſſimilat per gratiam, oportet quod ſit ſupra omnem virtutem creatam, & ſic talis cooperatio excedet terminos creaturæ. Alio modo aliquid cooperatur Deo non per virtutem quæ habeat eſſe perfectum in natura, neque ad ultimum principalem effectum directe pertingendo, ſicut de ſacramentis in 1. diſt. (quæſt. 1. art. 4.) dictum eſt: & hoc modo cooperari Deo in interiori emundatione, ut quidam dicunt, diſponendo potuit homini conferri ſine ſacramentis, ſicut ſacramenta præbendo facit: & hoc modo cooperari pertinet ad poteſtatem excellentiæ in Chriſto, ut dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc intelligitur de poteſtate excellentiæ, quam Chriſtus habuit etiam ſecundum quod homo, quæ includit poteſtatem cooperationis ſecundo modo dictæ; non autem de poteſtate cooperationis primo modo dictæ.

Ad ſecundum dicendum, quod auctoritas ibi accipitur non reſpectu emundationis, ſed reſpectu inſtitutionis ſacramentorum, eis efficaciam præbendo per meritum baptizantis, quod ad poteſtatem excellentiæ pertinet: & hoc potuit eis conferri. Vel dicendum, quod non loquitur de auctoritate prima, ſed de ſubauctoritate: quod patet ex eo quod ſequitur in Gloſſa: *Ita ſcilicet quod ipſe principalis auctor exiſteret.*

Ad tertium dicendum, quod hominibus datur poteſtas expellendi dæmones quantum ad effectum nocumenti corporalis, quem in vexatis faciunt; non autem quantum ad effectum ſpiritualis nocumenti, quod eſt peccatum expellere, & a ſervitute dæmonis liberare. Ioan. VIII. 36. *Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis.*

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod poteſtatem excellentiæ Deus homini puro conferre potuit; ſed tamen non fuit decens, ne ſpes in homine poneretur, & ut Eccleſiæ unum caput eſſe oſtenderet, a quo omnia membra ſpiritualem ſenſum, & motum reciperent.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc intelligitur de illis quæ ſunt neceſſaria ad perfectionem hominis vel quantum ad eſſe naturæ, vel quantum ad eſſe gratiæ. Non enim oportet quod Deus homini dederit omnem gratiam gratis datam quam dare poteſt: quia diviſiones gratiarum ſunt, & dat unicuique ſicut vult: I. Corinth. XII.

Ad ſecundum dicendum, quod ad hoc quod homo purus cooperaretur Deo in interiori emundatione modo prædicto, non oportet quod haberet efficaciam infinitam in merendo; quamvis Chriſtus quodammodo habuerit infinitatem in merendo: quia non cooperaretur reſpectu omnium, nec ita plene ſicut Chriſtus.

Ad tertium dicendum, quod gratia capi-

Digitized by Google

tis in Chriſto diſtinguitur a gratia unionis; quamvis ex ipſa unione per quamdam condecentiam plenitudo omnis gratiæ & capitis, & ſingularis perſonæ in illa anima fuerit. Nec tamen ſequitur, ſi alicui quantum ad aliquid poteſtas exrellentiæ cooferretur, puta quod in nomine eius baptiſmus daretur, vel quod meritum eius aliquo modo operaretur ad effectum baptiſmi in illo baptizato, quod eſſet ſimpliciter caput.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod communis opinio habet, quod creatio non poteſt alicui creaturæ communicari: quia eſt opus infinitæ potentiæ propter diſtantiam infinitam quæ eſt inter ſimpliciter ens & ſimpliciter non ens, inter quæ eſt mutatio creationis: potentia autem infinita non poteſt eſſe in eſſentia finita. Unde ex hoc ipſo quod ponitur potentia infinita alicui communicari, ponitur conſequenter quod illud habeat eſſentiam infinitam, & per hoc habeat eſſe non receptum, ſed purum & ſimplex; & ſic ponitur extra terminos creaturæ: & ideo nulli creaturæ ſecundum communem opinionem communicari poteſt talis potentia.

Ad primum ergo dicendum, quod illi Philoſophi qui hoc poſuerunt, non intellexerunt plene rationem creationis, & quomodo requirit potentiam infinitam agentem: & ideo non intellexerunt incompoſſibilitatem ſuæ poſitionis.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc etiam implicat contradictionem, inquantum ponitur creaturam habere eſſentiam infinitam, & per conſequens (a) non eſſe creaturam; & ſonat in defectum divinæ maieſtatis, cui ponitur aliquid in eſſentiæ infinitate poſſe æquari. Non enim oportet ut quod eſt perfectionis apud nos, ſcilicet poſſe aliquid facere (b) æquale ſibi, ſit perfectionis apud Deum, ut ſcilicet poſſit facere aliquid æquale ſibi.

Ad tertium dicendum, quod nullum agens creatum facit formam, quia formæ non fiunt, ut probatur in VII. Metaph. (text. XXVII.) ſed educuntur de potentia materiæ. Sed materia non poteſt educi de potentia alterius: & ideo non eſt ſimile de forma, & materia.

Ad quartum dicendum, quod contrarium ex quo fit generatio, non impedit actionem agentis, niſi dupliciter. Uno modo, debilitando virtutem agentis, quod etiam non eſt univerſaliter verum, ſed in his tantum in quibus eſt mutua actio, & paſſio, unde hoc accidit. Alio modo, per ſe loquendo, elongando potentiam paſſivam patientis per indiſpoſitionem a receptione effectus agentis, & hoc eſt in omnibus. Conſtat autem quod nulla indiſpoſitio poteſt potentiam paſſivam tantum elongare ab effectu agentis percipiendo, quantum ſubtractio ipſius potentiæ totaliter: & ideo multo maioris virtutis eſt facere aliquid ex nihilo quam ex contrario, ſimpliciter loquendo, quamvis ſecundum quid hoc habeat aliquam difficultatem, quæ non eſt in illo.

Quia tamen Magiſter in littera dicit, quod poteſt creaturæ communicari miniſterium creationis, & non auctoritatis: ſi quis vellet eum in hoc ſuſtinere, poſſet dicere, quod tunc proprie aliquid creatur, quando fit ex nullo præexiſtente. Unde patet quod creatio de ſui ratione excludit præſuppoſitionem alicuius præexiſtentis. Hoc autem contingit dupliciter. Uno modo ita quod excludat omne præexiſtens & ex parte agentis, & ex parte facti, ut ſcilicet creatio dicatur quando nec agit virtute alicuius prioris agentis, nec factum ſit ex aliqua præexiſtente materia: & hæc eſt potentia auctoritatis in creando, & eſt infinita; & ideo nulli creaturæ communicari poteſt. Alio modo ita quod excludat præexiſtens ex parte facti, ſed non ex parte agentis, ut ſcilicet dicatur creatio, (c) ſed minus proprie, quando aliquid agens virtute alicuius prioris agentis ex non præſuppoſita materia aliquem effectum producit, & ſic erit creationis miniſterium: & ita aliqui Philoſophi poſuerunt aliquas creaturas creare; & ſic Magiſter dicit, quod potuit communicari potentia creandi, non eſt autem alicui communicata.

Secundum hoc ergo ad quintum dicendum eſſet ſecundum Magiſtrum, quod diſtantia inter ens non requirit abſolute infinitatem potentiæ in eo qui facit aliquid ex ſimpliciter non ente. Quod enim in motibus virtus moventis proportionetur diſtantiæ quæ eſt inter terminos, ideo contingit, quia ab illa diſtantia motus accipit quantitatem. Quanta enim eſt via, tantus eſt motus, ut dicitur in IV. Phyſic. (text. XCIX.) Motus autem eſt proprius effectus virtutis moventis, inquantum huiuſmodi, ei proportionatus. Sed in creatione non ſic eſt: quia non ens purum non eſt

(a) *Al. deeſt* non. (b) *Al. deeſt* æquale. (c) *Al.* ſcilicet.

eſt per ſe terminus creationis, ſed per accidens ſe habet ad ipſam: dicitur enim aliquid fieri ex non ente, ideſt poſt non ens. Unde creatio non habet quantitatem ex diſtantia non entis ad ens, ſed ab ente (a) quod creatur: & ideo non oportet quod potentia creantis proportionetur diſtantiæ quæ eſt inter ens & non ens, ſed ſolum ei quod creatur, quod non eſt infinitum: & ideo non requiritur potentia infinita ſimpliciter, ſed infinita ſecundum quid, (b) ſcilicet non commenſurata alicui materiæ determinatæ, ſicut ſunt omnia agentia naturalia, & materialia: ignis enim non habet effectum niſi in aliqua materia determinata, quia virtus eius materialis eſt. Et ideo etiam Philoſophi non poſuerunt creationem ſecundo modo, niſi in ſubſtantiis incorporeis, & immaterialibus. Vel dicendum, quod non eſt diſtantia infinita inter ens & non ens ex parte ipſius entis, niſi ens ſit infinitum: quia tantum diſtat aliquid ab uno oppoſitorum, quantum participat de altero: onde non diſtat in infinitum a non eſſe, niſi quod eſſe infinitum habet, ſcilicet Deus, cui quanto reliqua entia ſunt proximiora, tanto magis a non eſſe diſtant, ſicut Auguſtinus dicit in Lib. XII. Confeſſion. quod Angelus factus eſt prope Deum, materia prope nihil. Sed verum eſt quod dicta diſtantia eſt quodammodo infinita ex parte non entis ſimpliciter, eo quod neque determinatam diſtantiam ab aliquo ente ſignato tranſcendit, quia nihil poteſt magis diſtare ab ente quam non ens. Contingit enim aliquam diſtantiam eſſe infinitam ex una parte, & finitam ex altera, ſicut quandocumque fit comparatio finiti ad infinitum. Niſi enim eſſet aliquo modo talis diſtantia finita, non diſtaret minus una creatura a Deo quam altera; & niſi eſſet aliquo modo infinita, poſſet intelligi aliquid magis diſtans a creatura quacumque quam Deus. Creatio autem non reſpicit hanc diſtantiam ex parte non entis, ſed magis ex parte entis, quod eſt creationis terminus.

Ad ſextum dicendum, quod latria debetur Creatori, inquantum ipſe eſt primum agens, cuius virtute omnia alia agunt, & ipſe non agit virtute alterius: & hoc non poteſt alicui creaturæ communicari.

Ad ſeptimum dicendum, quod quamvis nulla creatura ſit in qua non ſit aliquid de potentia, ad minus ſecundum quod eius natura ſe habet ad eſſe quod recipit a Deo ſicut potentia ad actum; tamen aliqua creatura eſt in qua nihil de potentia remanet quæ non ſit completa per actum, ſicut eſt Angelus: & ideo talis creatura ſe tota poteſt agere; quamvis primum principium ſuæ actionis ſit aliquid aliud ab ipſa, ſcilicet Deus, qui eſt primus agens.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur, qui poſſint baptizare: & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Utrum poſſint baptizare tam ordinati, quam non ordinati.

Secundo. Utrum poſſint baptizare tam boni, quam mali.

Tertio. Utrum poſſint baptizare tam homines, quam Angeli.

ARTICULUS I.

Utrum nullus poſſit baptizare, niſi habeat ordinem.

III. P. quæſt. lxvii. art. 1. 2. 3. 4. & 5.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod nullus poſſit baptizare niſi habeat ordinem. Actum enim hierarchicum nullus poteſt exercere, niſi ſit hierarchiæ particeps. Sed illi qui non habent ordinem, non ſunt participes hierarchiæ, quia non habent aliquem ſacrum principatum. Ergo cum baptizare ſit actus hierarchicus, quia baptiſmus eſt purgatio, & illuminatio, ut dicit Dionyſius in eccl. Hierarc. (cap. v. part. 1.) videtur quod nullus poſſit baptizare, niſi habeat ordinem.

2. Præterea. Sicut baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis, ita & pœnitentia. Sed nullus poteſt abſolvere ſacramentaliter in pœnitentia, niſi habeat ordinem. Ergo & ſimiliter nullus non ordinatus poteſt baptizare.

Sed contra eſt quod Iſidorus * dicit, quod cum ultima neceſſitas cogit, etiam laicis fidelibus permittitur baptizare. Sed laici non habent ordinem. Ergo &c.

QUAE-

(a) *Al. deeſt* quod. (b) Al. *additur* ut.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Lib. II. de officiis cap. xxv.

Digitized by Google

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod baptizare ſit proprium ordinis diaconi. Quia ſecundum Dionyſium diaconi habent vim purgativam. Sed baptiſmus principaliter ad purgandum eſt inſtitutus. Ergo diaconis competit baptizare ex proprio officio.

2. Præterea. Marc. ult. ſimul iniungitur officium baptizandi cum prædicatione Evangelii. Sed prædicatio Evangelii pertinet ad diaconos ex proprio officio. Ergo & baptizare.

Sed contra eſt quod Iſidorus dicit (ubi ſupra) quod baptiſmi miniſterium nec ipſis diaconibus implere eſt licitum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non baptizati baptizare non poſſint. Minus enim eſt ſacramentum recipere quam ſacramentum conferre. Sed non baptizati non poſſunt ſacramentum aliquod recipere: quia ſecundum Dionyſium (de eccl. Hierar. cap. II. part. I.) non ſunt ad ſpirituales, & hierarchicas actiones idonei. Ergo nec ſacramentum baptiſmi conferre poſſunt.

2. Præterea. Si non baptizatus poſſet baptizare, & ipſe baptiſmo indigeret, poſſet ſeipſum baptizare. Sed hoc eſt impoſſibile: tum quia nulla res ſecundum Auguſtinum* ſeipſam gignit ut ſit; baptiſmus autem regeneratio quædam eſt: tum quia non poſſet ſervari forma Eccleſiæ. Ergo non baptizatus baptizare non poteſt.

Sed contra eſt quod in littera dicitur, quod Romanus Pontifex non hominem iudicat qui baptizat, ſed ſpiritum Dei, quamvis paganus ſit qui baptizat. Sed paganus non eſt baptizatus. Ergo non baptizatus poteſt baptizare.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod baptiſma inter alia ſacramenta eſt maximæ neceſſitatis: tum quia pueris non poteſt aliter ſubveniri; tum quia etiam nec adultis quantum ad remiſſionem totius pœnæ: & ideo ea quæ ad neceſſitatem ſacramenti requiruntur, debuerunt eſſe communiſſima & ex parte materiæ, ſcilicet aquæ, quæ ubique haberi poteſt, & ex parte miniſtri, ut quilibet homo baptizare poſſit: & ſic ſanctificatio materiæ, & benedictio præcedens baptiſmum non eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed de ſolemnitate, quam non licet prætermittere propter Eccleſiæ inſtitutionem. Ita etiam ordinatio miniſtri non eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed de ſolemnitate: & peccat ſi aliquis non ordinatus baptizet, niſi neceſſitate imminente, tamen ſacramentum confert.

Ad primum ergo dicendum, quod homini non competit actus hierarchicus ex natura ſua, ſed ex divina inſtitutione, & ſanctificatione: & quamvis ſimpliciter gradum hierarchicum non contulit omni homini, tamen actum iſtum hierarchicum omnibus hominibus contulit propter neceſſitatem, ſicut omnibus aquis vim regenerativam dedit.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt ſimile de pœnitentiæ ſacramento, & baptiſmo: quia aliquis ſine abſolutione ſacramenti pœnitentiæ poteſt ſalvari in neceſſitate, nec iterum abſolutio ſacerdotalis a tota pœna abſolvit; ſed in pueris non eſt aliquid aliud per quod poſſint ſalvari, nec quo adulti poſſint a tota pœna liberari: & ideo eſt maioris neceſſitatis quam pœnitentia.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in potentiis ordinatis ita eſt quod quidquid poteſt potentia inferior, poteſt ſuperior, ſed non convertitur. Unde cum poteſtas ſacerdotalis ordinis ſit ſupra poteſtatem diaconi, ſacerdos habet vim purgativam cum illuminativa; ſed diaconus habet purgativam tantum ſine illuminativa. Et quia in omnibus ſacramentis novæ legis eſt illuminatio gratiæ cum purgatione, ideo non eſt diaconus proprius miniſter baptiſmi, nec alicuius ſacramenti, ſed aliquorum ſacramentalium, ſicut exorciſmi, & expulſionis immundorum a divinis, ut cum dicit: *Si quis Iudæus eſt, abſcedat:* & eruditionis eorum qui ignorant qualiter ſe habere debeant ad divina, ut cum dicit, *Flectamus genua*, &, *Humiliate vos*, ad benedictionem, vel aliud huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus non habet tantum purgare, ſed illuminare, ut dicit Dionyſius (de eccl. Hierar. cap. V. part. I.) & ideo non competit diacono, ſed ſacerdoti.

Ad ſecundum dicendum, quod ad diaconum pertinet prædicare Evangelium, & in

Ec-

*Lib. I. de Trin. cap. 1.

Eccleſia recitare, quod eſt quaſi loqui linguis; ſed ad presbyterum pertinet interpretari, & exhortari, quod eſt quaſi prophetare.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſicut aqua abſque omni ſanctificatione eſt materia baptiſmi, ita etiam homo abſque omni ſacramentali ſanctificatione eſt baptiſmi miniſter quantum ad neceſſitatem ſacramenti: unde non baptizatus poteſt baptizare, dummodo ſervet formam Eccleſiæ, & habeat intentionem baptizandi.

Ad primum ergo dicendum, quod receptio aliorum ſacramentorum non eſt tantæ neceſſitatis, quantæ collatio iſtius: & ideo poteſt aliquis conferre hoc ſacramentum qui alia non poſſet percipere.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis poſſet aliquis non baptizatus baptizare alium, non tamen poteſt ſeipſum baptizare rationibus prædictis in objectione. Sed quod Innocentius tertius in decretali quadam (extra de baptiſ. & eius effectu cap. *Debitum*) dicit: *Iudæus qui ſe ipſum in aquam immerſit, dicens: Ego baptizo me in nomine Patris &c. ſi deceſſiſſet, ad patriam evolaſſet*; intelligendum eſt propter vim contritionis, & devotionis, ex cuius magnitudine hoc procedere videbatur, ut inter Iudæos exiſtens, quaſi periculo mortis ſe offerret.

ARTICULUS II.

Utrum mali ſacramentum baptiſmi conferre poſſint.

III. P. quæſt. lxiv. art. 5. & 6.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod mali ſacramentum baptiſmi conferre non poſſint. Sicut enim ad baptiſmum requiritur forma, & materia, ita & miniſter. Sed ſi ſit materia indebita, vel forma; non erit baptiſmus. Ergo & ſimiliter ſi ſit miniſter indebitus. Sed mali non ſunt debiti miniſtri: quia, ſicut dicit Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. v.) iuſtos oportet eſſe per quos baptizatur. Ergo mali ſacramentum conferre non poſſunt.

2. Præterea. Membrum aridum non participat aliquam actionem corporis. Sed baptizare eſt aliqua actio corporis myſtici. Cum ergo mali ſint quaſi membrum aridum, carentes pinguedine caritatis, & gratiæ, videtur quod baptiſmum conferre non poſſint.

Sed contra ſunt plures rationes in littera.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod per eos non conferatur res ſacramenti. Eccli. xxxiv. 4. *Ab immundo quis mundabitur?* Sed peccator omnis eſt immundus. Ergo ab eo nullus poteſt mundari. Cum ergo mundatio ſit res ſacramenti baptiſmi, videtur quod per malos res ſacramenti non conferatur.

2. Præterea. Sacerdotes ſunt medii inter Deum & plebem, divina in ſacris præbentes populo per doctrinam, & ea quæ ſunt populi repræſentantes Deo per orationem. Sed orationes malorum ſacerdotum non proſunt plebi: quia ſecundum Gregorium in Paſtorali (part. 1. cap. xi.) *cum is qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur*. Ergo nec ſacramenta per malos miniſtros data proſunt ad effectum ſalutis.

Sed contra eſt quod in littera dicitur: *Cum baptizat malus, illud quod datum eſt, unum eſt, nec impar propter impares miniſtros.* Sed boni baptizando conferunt ſacramentum, & rem ſacramenti. Ergo & mali.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod per meliorem miniſtrum baptiſmus datus maiorem effectum habeat. Multiplicata enim cauſa multiplicatur effectus. Sed baptiſmus ex opere operato gratiam confert: ſimiliter etiam patet quod ſancti homines ex opere operante gratiam alicui merentur. Ergo ſi opus operans baptizantis adiungatur cum efficacia baptiſmi, maior gratia dabitur.

2. Præterea. Baptiſmus magis eſt ordinatus ad ſpiritualem ſalutem quam ad corporalem. Sed aliquis baptizatus a ſancto homine meritis, & interceſſione baptizantis quandoque ſalutem corporalem conſequitur; quod non eſt ex opere operato: quia baptiſmus ad hoc efficaciam non habet; ſicut patet de Conſtantino, quem Silveſter baptizavit. Ergo etiam quantum ad ſpiritualem ſalutem baptiſmus a bono miniſtratus poteſt ampliorem effectum ſpiritualis ſalutis habere.

Sed contra eſt quod in littera dicitur: *Non eſt melior baptiſmus qui per meliorem miniſtrum datur; ſed per miniſtros diſpares Dei munus eſt æquale.*

QUAE-

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod malus miniſter peccet baptizans. Quia, ſicut Auguſtinus in littera dicit, iuſtos oportet eſſe per quos baptizatur. Si ergo non ſint iuſti cum baptizent, faciunt quod non oportet. Ergo peccant.

2. Præterea. Euchariſtiæ ſacramentum non eſt maioris efficaciæ quam baptiſmi. Sed peccat ſacerdos indigne accedens ad illud ſacramentum, ut patet I. Corinth. xi. Ergo & peccat, ſi ſit malus, baptizando.

3. Sed contra. Ex officio habet quod baptizet. Ergo exequendo ſuum miniſterium non peccat.

4. Præterea. Ipſe tenetur baptizare. Ergo ſi baptizando peccat, eſſet perplexus; quod non poteſt eſſe.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod recipiens in ſe, vel in alio ſacramentum a malo ſacerdote, peccat. Quia conſentiens peccanti ipſe peccat. Sed ſacerdos in aliquo caſu peccat indigne baptizans. Ergo & ab eo baptiſmum accipiens, vel exigens.

2. Præterea. Eſto quod ſacerdos non velit baptizare ſine pretio, conſtat quod ſi datur ei pretium, ſimonia committitur; quod ſine peccato fieri non poteſt. Ergo in aliquo caſu peccat accipiens ſacramentum baptiſmi a malo miniſtro.

Sed contra eſt quod Auguſtinus in littera dicit: *Nec timeo adulterum, nec homicidam*. Eſſet autem timendus, ſi ab eo accipiens ſacramentum peccaret. Ergo non peccat ab eo accipiens ſacramentum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in ſacramentis eſt aliquid quod eſt de ſubſtantia ſacramenti, & aliquid quod eſt de convenientia ſacramenti, & ſolemnitate. Si ergo ſubtraheretur aliquid quod eſt de ſubſtantia ſacramenti, non erit verum ſacramentum; ſi autem ſubtraheretur aliquid eorum quæ requiruntur ad ſolemnitatem, vel convenientiam ſacramenti, propter hoc non definit eſſe ſacramentum. Unde cum bonitas miniſtri non ſit de ſubſtantia ſacramenti, quia non omnino certa eſt, ſed quandoque ignorata; ea autem quæ ſunt de ſubſtantia ſacramenti oportet eſſe certa; patet quod ſubtracta bonitate miniſtri adhuc eſt ſacramentum, dummodo alia quæ ſunt de ſacramenti ſubſtantia, obſerventur.

Ad primum ergo dicendum, quod debitum dicitur dupliciter. Uno modo, debito neceſſitatis; & ſic eſt debitus miniſter baptiſmi quilibet homo. Alio modo, debito convenientiæ, & congruitatis; & ſic oportet miniſtrum eſſe bonum, ſicut oportet aquam in qua fit baptiſmus, eſſe mundam ob reverentiam ſacramenti; tamen ſi ſit immunda, nihilominus fit in ea baptiſmus: & ſimiliter ſi ſit miniſter malus, nihilominus confertur baptiſmus.

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt actio corporis. Una eſt intranea, ſicut ſentire, vivere, & huiuſmodi; & talem actionem non participat membrum aridum; & ſimiliter nec homo malus actionem virtutum, quæ huic proportionatur. Alia eſt actio ad extra; & talis actio bene poteſt fieri per membrum aridum, ſicut percutere, quod etiam omnino re inanimata fit, ut baculo; & huic proportionaliter reſpondet miniſtratio ſacramentorum.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod duplex eſt agens: unum principale, & aliud inſtrumentale. Agens autem principale, cum agat ſibi ſimile, oportet quod habeat formam, quam inducit per ſuam actionem in agentibus univocis, vel aliquam nobiliorem in agentibus non univocis. Sed agens inſtrumentale non oportet quod habeat formam quam inducit ut diſponentem ipſum, ſed ſolum per modum intentionis; ſicut de forma ſcamni in ſerra patet, ut in 1. diſt. (quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 1. & 2.) dictum eſt. Agens autem principale in baptizando eſt ipſe Deus per auctoritatem, & ipſe Chriſtus, ſecundum quod homo, cuius meritum operatur in baptiſmo; & ex plenitudine divinæ bonitatis, & gratiæ Chriſti pervenit gratia ad baptizatum. Sed baptizans eſt tantum agens inſtrumentale: unde non refert ad rem ſacramenti percipiendam, utrum ipſe gratiam habeat, vel non.

Ad primum ergo dicendum, quod actio non attribuitur inſtrumento, ſecundum Philoſophum (Lib. II. de generat. animal. cap. 1) proprie, ſed principali agenti. Unde proprie & per ſe loquendo iſte malus miniſter non eſt qui mundat, ſed Chriſtus, de quo dictum eſt Ioan. 1. 33. *Hic eſt qui baptizat*.

Ad ſecundum dicendum, quod in oratione orans eſt ſicut principale agens, non ſolum ſicut inſtrumentale: & ideo requiritur ad

ad efficaciam orationis quod ex opere operante effectum ſortiatur, non ſolum ex opere operato, ſicut eſt in ſacramentis: & ideo malorum orationes infructuoſæ ſunt, quantum ex eis eſt; ſed poſſunt eſſe fructuoſæ aliis, pro quibus oratur, propter eorum devotionem, vel inquantum oraut in perſona Eccleſiæ.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod aliquid dicitur effectus alicuius per ſe, & per accidens. Per ſe quidem effectus alicuius eſt quod per ipſum ad hoc ordinatum producitur, ſicut domus ædificatoris. Per accidens quod coniungitur ei quod eſt effectus per ſe, ſicut ſi habitatio domus dicatur effectus ædificatoris. Sic ergo dico, quod effectus per ſe baptiſmi æqualis eſt, a quocumque detur, vel a malo, vel a bono, ceteris paribus ex parte baptizati; ſed cum effectu baptiſmi poteſt aliquid aliud baptizato conferri, ſive pertineat ad ſalutem corporis, ſive animæ, ex merito baptizantis; & hoc non eſt proprie effectus baptiſmi: quia baptiſmus non eſt cauſa niſi inſtrumentalis, & non eſt inſtrumentum agens in virtute miniſtri, qui & ipſe inſtrumentum eſt, (*a*) agens in virtute Chriſti, & Dei.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod quicumque in peccato mortali exiſtens, exhibet ſe miniſtrum Eccleſiæ (*b*) in quocumque ſpirituali, peccat ſecundum quorumdam opinionem ſatis probabilem, & quæ per auctoritatem Dionyſii (cap. III. eccleſ. Hierarch.) confirmatur, ut infra (diſt. XXIV. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1.) melius oſtendetur: & ideo ſacerdos baptizans cum ſolemnitate, miniſtrum Eccleſiæ ſe exhibens, peccat mortaliter; ſi autem ſimpliciter baptizet in articulo neceſſitatis, non quaſi miniſter Eccleſiæ, ſed ſicut vetula baptizare poſſet, non peccat.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas Auguſtini non multum cogit, quia loquitur de opportunitate congruentiæ; & præterea loquitur de illis qui baptizant ut miniſtri Eccleſiæ: unde ſubdit: *Iuſtos oportet eſſe tanti iudicis miniſtros.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſecus eſt de eucharistia: quia illud ſacramentum numquam niſi a miniſtris Eccleſiæ perfici poteſt: & ideo ſemper aliquis celebrans illud ſacramentum, miniſtrum Eccleſiæ ſe exhibet.

Ad tertium dicendum, quod quamvis ex officio competat ſibi quod baptizet, tamen officium ſuum debet iuſte exercere, ſicut dicitur Deut. XVI. 20. *Iuſte, quod iuſtum eſt,* (*c*) *exequeris.*

Ad quartum dicendum, quod ipſe non eſt perplexus: quia poteſt conteri de peccato, & tunc baptizare, & conficere.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod malus miniſter aut eſt præciſus ab Eccleſia, aut non. Si ſit præciſus ab Eccleſia, tunc peccat ab eo recipiens ſacramentum, niſi in neceſſitate, in qua poſſet etiam a Pagano, vel a Iudæo ſuſcipere. Si autem non ſit præciſus ab Eccleſia, non peccat ab eo accipiens ſacramentum, niſi per accidens, ſcilicet ſi eius peccato communicet.

Ad primum ergo dicendum, quod dato quod malus ſacerdos peccet baptizando, non tamen oportet quod ille qui ab eo baptiſmum recipit, vel exigit, etiam excepto caſu neceſſitatis, peccet, propter duas rationes. Primo quia iſti non poteſt eſſe certum quod ille ſit in peccato mortali, cum in uno inſtanti ſpiritus operetur iuſtificationem impii. Secundo quia iſte petit quod iuſtum eſt, quia a ſuo ſacerdote debet ſacramenta percipere. Nec propter hoc cogit, vel inducit eum ad peccandum: quia ille poteſt reddere quod debet, non peccando.

Ad ſecundum dicendum, quod aut ille qui eſt baptizandus, eſt adultus, aut non. Si eſt adultus, ſufficit ei petere baptiſmum ad ſalutem, quia baptizatur baptiſmo flaminis; nec debet propter hoc ſimoniam committere. Si autem ſit puer qui eſt baptizandus, tunc potius debet ipſemet puerum baptizare, quam pretium ſacerdoti pro baptiſmo ſimoniace dare. Et tamen licitum eſt ei aquam emere, ſi alias habere non poſſet, quia aqua non eſt ſacrum quid; & ſi ſit ſanctificata, non operatur ad baptiſmum de neceſſitate eius exiſtens, quaſi ſanctificata; ſed quaſi aqua: & ideo non emit aquam ſanctificatam, ſed aquam. Quidam vero dicunt, quod poteſt pretium dare: quia hoc non eſt ſimoniam committere, ſed redimere vexationem ſuam. Sed primum melius videtur.

(a) *Al. deeſt* agens. (b) *Al. additur* etiam. (c) Vulgata *perſequeris.*

ARTICULUS III.

Utrum dæmon in figura hominis apparens poſſit baptizare.

III. P. quæſt. lxvi. *art.* 7.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod dæmon in figura hominis apparens poſſit baptizare. Dicit enim Auguſtinus ſuper Ioan. (tract. v.) quod talis eſt baptiſmus, qualis ille in cuius poteſtate datur. Si ergo diabolus baptizet invocando poteſtatem Trinitatis, bonus eſt baptiſmus.

2. Præterea. In baptizante non requiritur aſſimilatio ad Deum per gratiam, quia etiam mali poſſunt baptizare; nec etiam aſſimilatio per characterem, quia etiam pagani baptizare poſſunt. Ergo ſufficit aſſimilatio per naturam. Sed hoc eſt in dæmonibus. Ergo poſſunt baptizare.

Sed contra. Miniſtri baptiſmi ad Chriſtum eſt aliqua conventio. Sed nulla eſt conventio Chriſti ad diabolum, ut patet II. Corinth. vi. Ergo diabolus non poteſt conferre ſacramentum baptiſmi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod bonus Angelus in figura hominis apparens, baptizare poſſit. Baptiſmus enim eſt actio hierarchica: quia eſt illuminatio, & purgatio ſecundum Dionyſium in eccl. Hierar. cap. iv. Sed Angeli exercent in nos hierarchicas actiones: quia purgant nos, perficiunt, & illuminant. Ergo poſſunt baptizare.

2. Præterea. In actionibus hierarchicis ita eſt quod quamcumque actionem poteſt facere inferior, poteſt facere ſuperior, ſicut quidquid poteſt diaconus, poteſt ſacerdos. Sed ſecundum Dionyſium xii. cap. cæl. Hier. quilibet Angelus eſt maior ſummo ſacerdote apud nos, qui ex eorum poteſtatis participatione Angelus dicitur Malach. ii. Si ergo ſacerdos homo poteſt baptizare, multo fortius Angelus.

Sed contra. Baptiſmus eſt actio militantis Eccleſiæ. Sed Angeli non ſunt neque actu, neque potentia de Eccleſia militante. Ergo baptizare non poſſunt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod diabolus in figura ſacerdotis apparens poteſt immergere, ſed non ſacramentum conferre propter duas rationes. Primo quia diſpenſatio ſacramentorum non eſt conceſſa niſi hominibus, qui conveniunt cum Verbo incarnato, a quo ſacramenta fluxerunt in natura aſſumpta; & etiam cum ſacramentis, in quibus eſt ſpiritualis virtus in corporeis elementis; ſicut & homines ex natura ſpirituali, & corporali compoſiti ſunt. Secundo ſi baptizare ſe fingeret, ſemper eſſet timendum quod non faceret intentione baptizandi, quæ ad ſacramentum exigitur, ſed intentione decipiendi: quia non eſſet probabile quod tantum bonum homini procuraret, ſicut eſt ſpiritualis regeneratio.

Ad primum ergo dicendum, quod ubi datur baptiſmus, talis eſt qualis ille in cuius poteſtate datur. Sed diabolus nullo modo dare poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod homo peccator habet ſimilitudinem cum Deo non ſolum quantum ad naturam divinam per imaginem, ſed etiam quantum ad naturam aſſumptam: & iterum in malis hominibus poſſibile eſt eſſe ſimilitudinem per gratiam, non autem in dæmonibus. Et præterea quod omnibus hominibus conceſſa eſt baptizandi poteſtas, hoc eſt propter neceſſitatem ſacramenti, ut omnibus poſſit de facili adeſſe baptizans. Sed diaboli converſatio non eſt cum hominibus: unde non iuvaret ad neceſſitatem ſacramenti, ſi ſibi poteſtas illa concederetur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod Angelis bonis non eſt collata poteſtas baptizandi propter duas rationes. Primo quia non habent prædictam convenientiam cum ſacramento, & cum Chriſto, qui eſt auctor ſacramenti. Secundo quia ad neceſſitatem baptiſmi non valeret poteſtas eis conceſſa, cum non ſint in promptu hominibus, (a) ut per eos baptizentur. Sed ſicut Deus potentiam ſuam ſacramentis non alligavit, ita nec poteſtatem conſecrandi ſacramenta alligavit aliquibus miniſtris: unde qui dedit hanc poteſtatem hominibus, poſſet dare & Angelis. Nec Angelus bonus baptizaret niſi divinitus poteſtate ſibi conceſſa: unde ſi baptizaret, non eſſet rebaptizandus, dummodo conſtaret quod bonus Angelus eſſet; ſicut & iudicatum eſt, templum quod per Angelos conſecratum eſt, non oportere per hominem conſecrari, ut

(a) Al. nec par eos baptizarentur.

Digitized by Google

ut legitur in hiſtoria dedicationis ſancti Michaelis.

Ad primum ergo dicendum, quod Angeli actiones hierarchicas eis proportionaliter exequuntur, (*a*) ſcilicet inviſibiliter: non autem eis eſt proportionale ut per corporalia hierarchicas actiones perficiant.

Ad ſecundum dicendum, quod non oportet quod ſuperior poteſtas eodem modo operetur quo inferior, ſed modo altiori: & ideo non oportet, ſi homines ſacerdotes per ſacramentalia ſymbola actiones hierarchicas exequuntur, quod hoc Angeli poſſint facere, ſed modo altiori.

EXPOSITIO TEXTUS.

Quid noverat Ioannes Baptiſta? Dominum. Sciendum eſt, quod Ioannes antequam intraret eremum, Chriſtum cognovit perſonaliter ex converſatione, cum fuerit eius cognatus per carnem, & ſcivit etiam dignitatem eius ex prophetica revelatione; ſed propter longam moram amiſerat vultus eius imaginationem: unde perſonaliter eum non cognoſcebat. Et ideo Chriſto veniente ad baptiſmum, tria didicit ſecundum diverſos ſanctos: quia ſecundum Chryſoſtomum (hom. XVI. in Ioan.) didicit quod iſte in perſona erat ille quem prædicaverat venturum; ſecundum Auguſtinum (tract. V. in Ioan.) didicit, quod haberet poteſtatem excellentiæ quam ſibi retineret, tamen poſſet eam ſervis largiri; quod tamen in generali prius ſciverat, ſed tunc in ſpeciali de hac perſona cognovit; ſed ſecundum Hieronymum * didicit, quod per baptiſmum Chriſti non ſolum gratia conferretur mundans a culpa, ſed etiam ab omni pœna abſolvens; quod habet ab eius paſſione.

Tot (*b*) *eſſent baptiſmi quot ſervi*. Hoc non videtur eſſe inconveniens: quia per hoc non differrent baptiſmi ſecundum ſpeciem, cum haberent unam formam, & unum effectum, ſed differrent tantum ſecundum materiam, ſicut & nunc differunt. Et dicendum, quod differrent ſecundum virtutem, & ſecundum invocationem: & ſic eſſet occaſio (*c*) ſchiſmatis in Eccleſia, ut unus diceret, Ego ſum Pauli; alius, Ego ſum Petri.

DISTINCTIO VI.

Quibus liceat baptizare.

Nunc quibus liceat baptizare, addamus. De hoc Iſidorus ait (Lib. II. de officiis cap. XXIV. & habetur de conſecr. diſt. IV. cap. „ Conſtat.") „ Conſtat baptiſmum ſolis ſacerdotibus eſſe traditum, eiuſque miniſterium: nec ipſis „ diaconis implere eſt licitum abſque (1) Epiſcopo, vel presbytero, niſi his pro„ cul abſentibus, ultima languoris cogat neceſſitas: quod etiam laicis fidelibus „ permittitur (2)." Item ex Concilio Carthaginenſi. „ Mulier, quamvis ſancta, „ baptizare non præſumat, niſi neceſſitate cogente." De illis vero qui ab hæreticis baptizantur, utrum rebaptizandi ſint, quæri ſolet. Ad quod breviter dicimus, quia quicumque ſit qui baptizet, ſi ſervatur forma a Chriſto tradita, verum baptiſmum dat: & ideo qui illum ſumit, non debet rebaptizari. Unde Beda (homil. XXXVI. & habetur de conſecr. diſt. IV. cap. „ Sive hæreticus.") „ Sive hæ„ reticus, ſive ſchiſmaticus, ſive facinoroſus quiſque in confeſſione ſanctæ Trini„ tatis baptizet, non valet ille qui baptizatus eſt, a bonis catholicis rebaptizari,

(1) *Al.* Epiſcopis, vel presbyteris. (2) *Addit Nicolais*: ne quiſquam ſine remedio ſalutari de hoc ſæculo evocetur.

(a) *Al.* ſed; *Nicolai* proportionatas exequuntur, ſcilicet inviſibiliter. (b) *Al.* Nec tot eſſent.

(c) *Al.* ſchiſmaticis.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Non occurrit expreſſe quidquam tale in Hieronymo, qui baptiſmum nihilominus hanc vim habere ſæpe urget, & nominatim Lib. VI. ſuper Ezech. ad illa verba cap. XLVII. *Tranſivi aquam uſque ad talos.*

Digitized by Google

„ ne confeſſio, & Trinitatis invocatio videatur annullari. “ Item Auguſtinus * (Lib. lxv. Quæſt. ad Oroſium. quæſt. lix.) „ Quamvis unum ſit baptiſma & „ hæreticorum, ſcilicet eorum qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti „ baptizant, & Eccleſiæ catholicæ; tamen qui foris Eccleſiam baptizantur, non „ ſumunt ad ſalutem baptiſmum, ſed ad perniciem, habentes formam ſacramen- „ ti, virtutem autem eius abnegantes: & ideo Eccleſia non eos (1) baptizat „ qui in nomine Trinitatis baptizati ſunt; & ipſa eſt forma ſacramenti. “ Item: „ Rebaptizare hæreticum, qui hæc ſanctificationis ſigna perceperit, omnino pecca- „ tum eſt; catholicum vero (2) rebaptizare immaniſſimum ſcelus eſt. “ Ex his aperte colligitur quod qui etiam ab hæreticis baptizati ſunt ſervato charactere Chriſti, rebaptizandi non ſunt, ſed tantum impoſitione manus reconciliandi, ut Spiritum ſanctum accipiant, & in ſignum deteſtationis hæreticorum. Sunt tamen nonnulli Doctorum, ut Cyprianus, & alii quidam, qui dicere videntur, ab hæreticis non poſſe tradi baptiſmum, & eos eſſe rebaptizandos, cum veniunt ad Eccleſiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum eſt qui extra formam Eccleſiæ baptizare præſumunt. Cyprianus tamen ibi a veritate deviaſſe videtur, qui ait de hæretico (Lib. I. Epiſtolarum epiſt. xii.) „ Quomodo ſan- „ ctificare aquam poteſt, cum ipſe immundus eſt, & apud quem Spiritus ſan- „ ctus non eſt? cum Dominus dicat in lege (Num. xix. 22.) Quæcumque teti- „ gerit immundus, immunda erunt? Quis poteſt dare quod ipſe non habet? “ Hoc ergo ex ignorantia eum dixiſſe Auguſtinus innuit (de unic. baptiſ. contra Petilianum cap. xiii.) dicens: „ Martyrem Cyprianum glorioſum, qui apud „ hæreticos, vel ſchiſmaticos datum baptiſmum nolebat (3) cognoſcere, dum „ eos nimis deteſtaretur, tanta eius merita uſque ad triumphum martyrii ſecuta „ ſunt, ut & caritatis qua excellebat luce obumbratio illa fugaretur: (4) & „ ſi quid purgandum erat, paſſionis falce tolleretur. Nec nos, qui baptiſmi ve- „ ritatem, & hæreticorum iniquitatem agnoſcimus, ideo Cypriano meliores ſu- „ mus, ſicut nec Petro, quia Gentes iudaizare non cogimus. “

Quod nullus in materno utero baptizetur.

HOC etiam ſciendum eſt, quod licet ter immergamur propter myſterium Trinitatis, tamen unum baptiſma reputatur (ut dicit Hieronymus ſuper Epiſt. ad Epheſ. & de conſecr. diſt. iv. cap. „ Eodem modo. “) Illud etiam ignorandum non eſt, quod in materno utero nullus baptizari poteſt, etiam ſi mater baptizetur. Unde Iſidorus (Lib. I. de ſummo bono cap. xxiv.) „ Qui in maternis ute- „ ris ſunt, baptizari non poſſunt; quia qui natus adhuc ſecundum Adam non „ eſt, ſecundum Chriſtum non poteſt renaſci: neque regeneratio in eo dici pot- „ eſt in quem generatio non præceſſit. “ Item Auguſtinus (ad Dardanum epiſt. lvii.) „ Non poteſt quiſquam renaſci antequam natus (5). “ Si vero opponitur de Hieremia, & de Ioanne Baptiſta, qui ab utero ſanctificati leguntur, quod etiam de Iacob quidam putant; dicimus, ſi ſanctificatio ibi accipitur interior emundatio, in miraculis divinæ potentiæ eſſe habendum, ut Auguſtinus ait ambigue ſuper hoc loquens (loc. cit.) „ Si uſque adeo (inquit) in illo puero acce- „ leratus eſt uſus rationis, & voluntatis, ut intra materna viſcera iam poſſet a- „ gnoſcere, & credere, quod in aliis parvulis expectat ætas, ut poſſint; in mi- „ raculis habendum eſſet divinæ potentiæ, non ad humanæ trahendum exemplum „ na-

(1) *Nicolai* rebaptizat. (2) *Al. deeſt* rebaptizare. (3) *Nicolai* agnoſcere. (4) *Idem*: & (ut ſacramentum fructuoſum fieret fructuoſius) ſi quid in illo purgandum erat &c. (5) *Nicolai addit* ſit.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Auguſtino inſcribuntur; ſed eius non ſunt, cum & in fine velut ex quodam Patrum citent aliqua verba quæ Auguſtinus ipſe habet Lib. XIX. de Civit. Dei cap. xix. nec Auguſtini ſtylum præſeferat; ac propterea in appendicem reiecta ſint.

Digitized by Google

„ naturæ. Nam quando voluit Deus, etiam iumentum locutum eſt (Num. XXXII.) „ Ideo de Hieremia legitur (Hier. I. 5.) Priuſquam exires de ventre, ſanctificavi te. Illa tamen ſanctificatio qua efficimur templum Dei, non niſi renatorum „ eſt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei (Ioan. III. 5.) Nemo autem renaſcitur, niſi prius naſcatur. Unde illa ſanctificatio poteſt ſecundum prædeſtinationem accipi. ' Ecce videtur dubitanter loqui, qui etiam in eodem dicit: „ Non dictum eſt, quia „ credidit infans in utero, ſed exultavit: nec Eliſabeth dicit, Exultavit in fide, „ ſed exultavit (1) in utero meo. Et potuit eſſe (2) ſignificatio tantæ rei a „ maioribus cognoſcendæ, non a parvulo cognitæ. " Abſque aſſertione de hac ſanctificatione loquitur, non diffiniens qualiter intelligenda ſit illa ſanctificatio, an ſit ſignum futuræ rei, an veritas iuſtificationis per Spiritum factæ. Sed melius eſt ut dicamus illos præter communem legem in uteris iuſtificatos, & gratia præventos, dimiſſis omnibus peccatis; quod etiam multis ſanctorum teſtimoniis edocetur.

Si baptiſmus ſit, verbis corrupte prolatis.

QUæri etiam ſolet, ſi corrupte proferantur verba illa, an baptiſmus ſit. De hoc Zacharias Bonifacio ſcribit (refertur in decretis de conſecrat. diſt. IV. cap. „ Retulerunt.") „ Retulerunt mihi nuntii tui, quod fuerit ſacerdos in eadem provincia qui latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, neſcius latini eloquii, infringens linguam, diceret: Baptizo te in nomine Patria, „ & Filia, & Spiritus ſancta; & propter hoc conſideraſti (3) rebaptizare. Sed „ ſi ille qui baptizavit, non errorem inducens, vel hæreſim, ſed pro ſola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam, baptizans dixiſſet; non poſſumus conſentire ut denuo baptizentur. "

Leo Papa. [a]

„ PRæterea ſciendum eſt, quod illi de quibus nulla extant indicia inter propinquos, vel domeſticos, vel vicinos, a quibus baptizati fuiſſe doceantur, agendum eſt ut renaſcantur, ne pereant: in quibus quod non oſtenditur „ geſtum, ratio non ſinit ut videatur iteratum. Conferendum eis videtur quod „ collatum eſſe neſcitur: quia non temeritas intervenit præſumptionis, ubi eſt diligentia pietatis. "

De illo qui pro ludo immergitur.

SOlet etiam quæri de illo qui iocans, ſicut mimus, commemoratione tamen Trinitatis immergitur, utrum baptizatus ſit. Hoc autem Auguſtinus non diffinit ita inquiens (Lib. III. de baptiſ. contra Donat. cap. IIII.) „ Si totum ludicre, & mimice, & ioculariter ageretur, utrum approbandus eſſet baptiſmus „ qui ſic daretur, divinum iudicium per alicuius revelationis (4) miraculum „ oratione implorandum eſſe cenſerem." Videtur tamen ſapientibus non fuiſſe baptiſma; ut cum aliqui in balneum, vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis, non eſt tamen baptiſmus, quia non intentione baptizandi illud geritur. Nam in hoc, & in aliis ſacramentis, ſicut forma eſt ſervanda, ita & intentio illud celebrandi eſt habenda. Illud etiam non te moveat quod quidam non ea fide parvulos ad baptiſmum ferunt, ut per Spiritum ad vitam regenerentur æternam; ſed

(1) *Auguſtini textus*: in gaudio in utero &c. (2) *Al.* ſanctificatio tantæ rei a maiori cognoſcendæ indicium, non a parvulo cognitæ. (3) *Nicolai addit* eos. (4) *Auguſtini textus* oraculum.

EX EDIT. P. NICOLAI.

[a] Epiſt. XC. vel XCII. ad Ruſticum cap. XV. & in decretis diſt. IV. de conſecrat. cap. *Si nulla.*

Digitized by Google

ſed eos putant hoc remedio temporalem accipere ſanitatem : non enim propterea illi non regenerantur , quia nec ab illis hac intentione efferuntur.

Leo Papa. *

„ AGnoſcendum eſt etiam in baptizandis electis duo tempora eſſe ſervanda , „ ideſt paſcha, & pentecoſten, ut in ſabbato paſchæ, vel pentecoſtes baptiſ„ mi ſacramentum celebretur. Qui vero neceſſitate mortis, vel periculi urgentur, „ omni tempore debent baptizari. "

De reſponſione patrinorum.

POrro cuncti ad baptiſmum venientes fidem ſuam profiteri debent , & exponere ad quid petendum venerint ad Eccleſiam. Unde etiam a baptizando quæritur : Quid veniſti ad Eccleſiam petere ? Qui ſi adultus eſt , pro ſe reſpondet , Fidem, ideſt ſacramentum fidei , & doctrinam. Ita etiam per ſingula interrogatus reſpondet ſe credere in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Si autem parvulus eſt , non valens credere , vel loqui , alius pro eo reſpondet. Unde Iſidorus (Lib. II. de offic. cap. XXIV.) „ Parvuli alio profitente baptizantur, quia adhuc loqui, vel „ credere neſciunt ; ſicut etiam pro ægris, mutis, vel ſurdis alius profitetur dum „ baptizantur. (1) Sic & de pœnitentibus agendum eſt. Si vero pro eo qui re„ ſpondere poteſt, alius reſpondeat, non itidem valet, ſicut dictum eſt (Ioan. IX. „ 21.) AEtatem habet ipſe de ſe loquatur." Si vero quæritur ex quo ſenſu pro parvulo dicatur , Credo , & fidem peto ; dicimus de ſacramento fidei id eſſe intelligendum, quod reſpondetur petere cum defertur ad Eccleſiam , & habere cum baptizatur ; ut ſit ſenſus , cum dicitur : Fidem peto ; ideſt , ſacramentum fidei præſto ſum recipere : credo, ideſt ſacramentum fidei ſuſcipio; quod eſt, hic parvulus præſto eſt ſacramentum fidei accipere. Unde Auguſtinus (epiſt. XXIII. ad Bonifacium, in fine) „ Nihil eſt aliud credere quam fidem habere : & ideo cum „ reſpondetur credere parvulus , qui fidei nondum affectum habet ; reſpondetur „ fidem habere propter fidei ſacramentum , & convertere ſe ad Deum propter „ converſionis ſacramentum. " Sed adhuc quæritur , ex quo ſenſu pro parvulo reſpondeatur : „ Credo in Deum Patrem , & in Ieſum Chriſtum, & in Spiritum „ ſanctum. " Numquid de ſacramento fidei , an de fide mentis ibi agitur ? Si de ſacramento , cur nominatim diſtinguuntur perſonæ ? Si vero de fidei affectu , quomodo verum eſt , cum ea parvulus careat ? (2) An illud facturus parvulus ſpondetur cum creverit, ſicut & omnibus pompis diaboli ſpondetur abrenuntiare : quod ſi non ſervaverit factus adultus , tenebitur ipſe , vel ſponſor. Sane etiam dici poteſt ibi ſponderi pro parvulo , quod ad maiorem ætatem ſi venerit , & pompis diaboli renuntiabit , & ſanam fidem tenebit, cuius tunc ſacramentum recipit. Hac autem ſponſione parvulus pro quo fit, tenebitur , non ſponſor ; ſi tamen ut cautio impleatur, quantum in ſe eſt , operam dederit : quia exigitur a patrino ut ſit diligens circa eum pro quo ſpopondit , ſolicitudo . De hoc Auguſtinus (ſerm. 11. ad neophytos) „Certiſſimam emiſiſtis cautionem, qua renun„ tiare pompis diaboli ſpopondiſtis. "

De

(1) *Nicolaius addit.* Et Concilium Carthaginenſe III. can. XXXIV. „ AEgrotantes ſi pro ſe reſpondere „ non poſſunt, cum voluntas eorum teſtimonium ſui dixerit , baptizentur. Sic & de pœnitentibus. " Si vero pro eo qui reſpondere poteſt, alius reſpondeat, non itidem valet, ſicut dictum eſt (Ioan. IX.) „ AEtatem habet, ipſe de ſe loquatur." (Et hac occaſione in Decretis refertur diſt. IV. de conſecr. cap. *Cum pro parvulis* ex Auguſtino Lib. IV. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 24.) Si vero quæritur &c. (2) *Al. additur* Reſpondetur.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Epiſt. IV. cap. V. ad univerſos Epiſcopos per Siciliam conſtitutos, & in decr. de conſecr. ſt. IV. cap. *Duo.*

Digitized by Google

De catechiſmo, & exorciſmo.

ILla autem interrogatio, & reſponſio fidei fit in catechumeno, cui additur exorciſmus. Ante baptiſmum enim fit catechiſmus, poſt catechiſmum ſequitur exorciſmus, ut ab eo qui iam fide inſtructus eſt, adverſaria virtus pellatur. Exorciſmus de græco dicitur in latinum adiuratio, catechiſmus inſtructio: catechizare enim eſt inſtruere, ut de ſymbolo, ac rudimentis fidei: exorcizare eſt adiurare, ut, „ Exi ab eo ſpiritus immunde: " ſymbolum eſt ſignum, vel collatio: ſignum, quia eo fideles ab infidelibus diſcernuntur; collatio, quia ibi totius fidei ſufficientia, & integritas eſt collata. Catechiſmus, & exorciſmus neophytorum ſunt, magiſque ſacramentalia quam ſacramenta dici debent. Neophytus, novitius interpretatur, vel rudis: & dicitur neophytus nuper ad fidem converſus, vel in diſciplina religioſæ converſationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptiſmum, non quod ſine iſtis non poſſit eſſe baptiſmus verus, ſed ut baptizandus de fide inſtruatur, & ſciat cui debitor fiat deinceps, & ut diaboli poteſtas in eo minuatur. Unde Rabanus (de inſtitut. clericor. Lib. I. cap. xxv. habetur de conſ. diſt. iv. cap. „ Ante baptiſmum.") „ Ante baptiſmum catechizandi debet in homine prævenire officium, ut fidei catechumenus accipiat rudimentum, „ & ſciat cui debitor fiat deinceps. " Item Auguſtinus (de ſymbolo ad catechumenos Lib. I. cap. 1.) „ Parvuli exſufflantur, & exorcizantur, ut ab eis pellatur „ poteſtas diaboli; " (1) ſcilicet ne iam contendat eos ſubvertere ne baptiſmum conſequantur. Non ergo ab infantibus creatura Dei exſufflatur, vel exorcizatur; ſed diabolus, ut recedat ab homine.

DIVISIO TEXTUS.

SUperius determinavit Magiſter, qui poſſunt baptizare, hic intendit determinare qui, & qualiter congrue baptizent: & dividitur in partes tres. In prima oſtendit qualiter congrue fiat baptiſmus ex parte baptizantis. In ſecunda qualiter congrue fiat ex parte baptizandi, utrum (a) ſcilicet aliquis ſit rebaptizandus, vel non, ibi, *De illis vero qui ab hæreticis baptizantur, utrum rebaptizandi ſint quæri ſolet*. In tertia qualiter congrue fiat quantum ad ritum baptiſmi, ibi, *Cognoſcendum eſt etiam, in baptizandis electis duo tempora eſſe ſervanda*. Secunda pars dividitur in tres. In prima oſtendit, utrum aliquis ſit rebaptizandus propter defectum baptizantis. In ſecunda, utrum ſit rebaptizandus propter defectum baptizati, ibi, *Illud etiam ignorandum non eſt, quod in materno utero nullus baptizari poteſt*. In tertia, utrum ſit rebaptizandus propter defectum eorum quæ pertinent ad baptiſmum, ibi, *Quæri autem ſolet, ſi corrupte proferantur verba illa, an baptiſmus ſit*. Prima dividitur in tres. In prima oſtendit quod baptizati ab hæreticis non ſunt rebaptizandi. (b) In ſecunda excludit opinionem contrariam, ibi, *Sunt tamen nonnulli doctorum . . . . qui dicere videntur, ab hæreticis non poſſe tradi baptiſmum*. In tertia removet quamdam obiectionem, quæ rebaptizantibus patrocinari videtur, ibi, *Hoc etiam ſciendum eſt &c.*

Illud autem ignorandum non eſt &c. Hic inquirit, utrum ſit aliquis rebaptizandus propter defectum nativitatis ex utero, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit quod illi qui nondum nati ſunt, in maternis uteris exiſtentes, non ſuſceperunt baptiſmum baptizatis matribus: unde baptizandi ſunt. Secundo obiicit in contrarium, & ſolvit, ibi, *Si vero opponitur de Hieremia, & Ioanne . . . . dicimus &c.*

Quæri autem ſolet, ſi corrupte proferantur verba illa, an baptiſmus ſit. Hic inquirit, utrum ſint aliqui rebaptizandi propter defectum eorum quæ ad baptiſmum requiruntur: & primo utrum propter corruptionem formæ; ſecundo utrum propter incertitudinem baptiſmalis ablutionis, ibi, *Præterea ſciendum eſt, quod illi de quibus nulla extant indicia inter propinquos, vel domeſticos, vel vicinos, a quibus baptizati fuiſſe doceantur, agendum eſt ut renaſcantur, ne pereant*; tertio utrum propter defectum intentionis, ibi, *Solet etiam quæri de illo qui iocans, ſicut*

(1) *Al. deeſt* ſcilicet.
(a) *deeſt* ſcilicet. (b) *Al.* ſecundo.

ſicut mimus, commemoratione tamen Trinitatis immergitur.

Cognoſcendum eſt etiam, in baptizandis electis duo tempora eſſe ſervanda. Hic oſtendit qualiter baptiſmus congrue fiat ex parte ritus, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit quod tempus ſit deputatum ad ſolemnem baptiſmi celebrationem. Secundo determinat de profeſſione quæ præcedit baptiſmum, ibi, *Porro cuncti ad baptiſmum venientes fidem ſuam profiteri debent*. Tertio determinat de catechiſmo, & exorciſmo, in quibus huiuſmodi profeſſio fit, ibi, *Illa autem interrogatio & reſponſio fidei fit in catechiſmo*. Circa ſecundum duo facit. Primo oſtendit propoſitum; ſecundo movet duas quæſtiones: primam ibi, *Si vero quæritur ex quo ſenſu pro parvulo dicatur*, Credo, *vel fidem peto; dicimus de ſacramento fidei id eſſe intelligendum*; ſecundam ibi, *Sed adhuc quæritur, ex quo ſenſu pro parvulo reſpondeatur*, *Credo in Deum Patrem &c.*

QUAESTIO I.

HIc eſt duplex quæſtio. Prima de his quæ requiruntur ad baptiſmum ex parte baptizantis, & baptizati. Secunda de ritu baptiſmi.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Utrum requiratur in baptizando nativitas ex utero.

Secundo. Utrum requiratur in utroque intentio, & voluntas.

Tertio. Utrum requiratur fides.

ARTICULUS I.

Utrum nativitas ex utero in baptizando ſit expectanda.

III. P. quæſt. lxviii. *art.* ii.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod nativitas ex utero non ſit expectanda. Nulli enim ſtatui hominis præcluditur via ſalutis ab eo qui vult omnes homines ſalvos fieri. Sed exiſtentes in maternis uteris homines ſunt, cum ſint iam animam rationalem ſortiti, & ſunt in periculo damnationis propter peccatum originale contractum, & facilitatem corruptionis. Ergo cum eis non poſſit remedium adhiberi perveniendi ad vitam niſi per baptiſmum, (*a*) videtur quod debeant baptizari.

2. Præterea. Puer in materno utero exiſtens eſt quaſi quædam pars matris, ſicut fructus pendens in arbore pars arboris. Ergo baptizata matre baptizatur puer in ventre eius exiſtens.

3. Præterea. Contingit quandoque quod aliqua pars prius egreditur, ſicut legitur Gen. xxv. de Eſau, quod exivit primo manus; & tamen timetur de periculo mortis. Ergo videtur quod ſaltem in tali caſu non ſit expectanda nativitas ex utero, ſed pars egreſſa aſpergenda baptiſmali aqua.

4. Præterea. Mors æterna peior eſt quam mors corporalis in infinitum. Sed de duobus malis eligendum eſt minus malum. Ergo debet mater ſcindi, & extrahi puer, ut baptizatus a morte æterna liberetur, & non expectari nativitas ex utero.

Sed contra. I. Corinth. xv. 46. *Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale.* Sed baptiſmus eſt quædam regeneratio ſpiritualis. Ergo prius homo animali, & carnali nativitate naſci debet quam baptizetur.

Præterea. Sacramentum eſt actio militantis Eccleſiæ. Sed quamdiu puer eſt in ventre matris, nondum connumeratur aliis membris Eccleſiæ. Ergo non poteſt ſibi baptiſmus exhiberi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod nullus etiam in materno utero poſſit ſanctificari per gratiæ gratum facientis donum. Quia, ut Iſidorus dicit (de ſummo bono Lib. I. cap. xxiv.) regeneratio (*b*) in eo dici non poteſt in quem generatio non præceſſit. Sed per gratiam gratum facientem fit homo filius Dei, & ita regeneratur. Ergo non poteſt homo ſanctificari antequam naſcatur ex utero.

2. Præterea. Sicut peccatum actuale contrahitur ex actu, ita originale contrahitur ex origine. Sed peccatum actuale non poteſt remitti quamdiu homo eſt in actu peccandi. Ergo nec peccatum originale poteſt remitti puero in materno utero exiſtenti, qui adhuc eſt actualiter in origine exiſtens.

3. Præterea. Ubi eſt maius periculum, ibi magis divina miſericordia ſubvenit. Sed illi qui morituri ſunt antequam ex utero naſcantur, ſunt in maiori periculo quam Ioannes Baptiſta, & Hieremias, qui ex utero poſtmodum nati ſunt. Si ergo non dicimus pueros dictos ſanctificari in utero, ne præveniantur morte, videtur quod multo

(a) *Al.* dicitur. (b) *Al.* in eum non dici poteſt.

Digitized by Google

to fortius nec Ioannes, nec Hieremias ſanctificati fuerunt.

Sed contra eſt quod dicitur Hierem. 1. 5. *Antequam exires de vulva, ſanctificavi te*: & Luc. 1. 16. dicitur de Ioanne: *Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuae*. Ergo aliqui in utero ſanctificantur.

Praeterea. De nullo celebrat Eccleſia feſtum, niſi de ſancto aliquo. Sed celebrat nativitatem Ioannis. Ergo tunc naſcens ſanctus erat: ergo in utero ſanctificatus fuit

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod in utero ſanctificati non ſunt baptizandi. In ſanctificatione enim in utero datur maior gratia quam in baptiſmo: quia ſanctificationis gratia dicitur eſſe confirmans (a) ſaltem contra mortale peccatum. Sed iniuriam faceret baptiſmo qui baptizatum iterum baptizaret. Ergo iniuriam facit ſanctificationi in utero qui ſanctificatum iterum baptizando ſanctificaret.

2. Praeterea. Natura non facit per plura quod per unum poteſt facere. Sed operatio gratiae eſt ordinatior quam natura. Cum ergo ad ſalutem ſufficiat gratia ſanctificationis, videtur quod fruſtra baptiſmus addatur.

3. Praeterea. Divina operatio non eſt minus efficax in ſanatione ſpirituali quam corporali. Sed in illis quos curavit corporaliter, non oportebat aliquem medicum ab homine ſuperaddi. Ergo & in illis quos curat per gratiam ſanctificationis interius, non ſunt adhibenda ſacramentorum medicamenta.

Sed contra. Baptiſmus circumciſioni ſucceſſit. Sed Ioannes ſanctificatus in utero, octavo die legitur circumciſus, Luc. 1. Ergo & ſanctificatus in utero eſſet baptizandus.

Praeterea. Sanctificatio in utero eſt baptiſmus flaminis. Sed adulti baptizati per contritionem baptiſmo flaminis, ſunt baptizandi baptiſmo fluminis. Ergo & ſimiliter ſanctificati in utero.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quaeſtionem, quod baptiſmus eſt actio hierarchica ſecundum Dionyſium (cap. 11. de eccl. Hier.) unde per miniſtros Eccleſiae conferendus eſt, vel per eos qui in neceſſitate vicem miniſtrorum obtinent. Puer autem quamdiu eſt in utero matris exiſtens, non poteſt ſubiici operationi miniſtrorum Eccleſiae, nec eſt hominibus notus: & ideo tunc baptizari non poteſt. Quidam autem aſſignant alias cauſas, quae non ſunt magni ponderis: quarum una eſt quod divina iuſtitia exigit quod peccatum quodlibet non dimittatur ſine poena (b) aliqua, quam puer in baptiſmo ſentit; quod eſſe non poſſet, dum adhuc eſt in utero matris. Sed hoc nihil eſt: quia baptiſmus ſecundum Ambroſium (Ambroſiaſtrum in Epiſt. ad Rom. cap. xi.) non requirit poenam exteriorem. Et praeterea peccato originali non debetur poena ſenſibilis inflicta. Alia eſt quod gratia dat eſſe ordinatum: & ideo regeneratio gratiae praeſupponit generationem naturae. Alia eſt quod puer quamdiu eſt in materno utero, adhuc coniungitur cauſae originalis peccati: & ideo non poteſt ab eo mundari. Sed hae duae cauſae repugnant ſanctificationi in utero, ſicut & baptiſmo. Alia eſt quod in baptiſmo debet eſſe aqua, & ſpiritus contra infectionem carnis, & animae per originale: & ideo oportet praeexiſtere ad baptiſmum nativitatem in utero, qua infunditur anima, & nativitatem ex utero, qua naſcitur corpus. Sed hoc nihil eſt: quia nativitas neque eſt animae, neque corporis, ſed coniuncti: unde in nativitate in utero naſcitur & corpus, & anima. Unde primae rationi ſtandum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſt ex defectu divinae miſericordiae quod in maternis uteris exiſtentibus remedium non exhibetur, ſed quia non ſunt capaces illius remedii, per quod ſecundum legem communem participes paſſionis Chriſti efficiantur, a qua eſt remiſſio peccatorum: quia non poſſunt ſubiici operationi miniſtrorum Eccleſiae, per quos talia remedia miniſtrantur.

Ad ſecundum dicendum, quod puer in materno utero exiſtens, quamvis ſit coniunctus matri ſecundum corpus, quod ab ipſa traxit, tamen eſt omnino diſtinctus ſecundum animam rationalem, quam ab extrinſeco habet: & ideo ſecundum immutationem corporalem matris, immutatur corporaliter; ſed non oportet quod ſanctificata matre per baptiſmum ſpiritualiter ſanctificetur.

Ad tertium dicendum, quod expectanda eſt totalis egreſſio ex utero, niſi periculum mor-

(a) *al.* ſalutem. (b) *al.* alia.

mortis timeatur; tunc autem egreſſa parte principali, ſcilicet capite, in quo operationes animæ magis manifeſtantur, ut quidam dicunt, baptizari debet: ſecus autem eſt de aliis partibus, ut de manu, & pede; quamvis non noceat etiam ſi tunc aſperguntur illæ partes baptiſmali aqua, quia divina miſericordia non eſt arctanda. Si tamen poſtea plenarie naſcatur, non eſt rebaptizandus, ſecundum quoſdam. Sed nihil periculi accidit, ſi ad maiorem cautelam baptizetur ſub hac forma: *Si non es baptizatus, ego te baptizo &c.*

Ad quartum dicendum, quod non ſunt facienda mala, ut veniant bona, ſicut dicitur Rom. III. & ideo homo potius debet dimittere perire infantem quam ipſe pereat, homicidii crimen in matre committens.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſicut Deus non alligavit virtutem ſuam rebus naturalibus, ut non poſſit præter eas operari cum voluerit, quod in miraculoſis actibus facit; ita non alligavit virtutem ſuam ſacramentis, ut non poſſit ſine ſacramentorum miniſtris aliquem ſanctificare: & ideo aliquos præter legem communem quaſi miraculoſe in maternis uteris ſanctificaſſe legitur, illos præcipue qui immediatius ordinabantur ad eius ſanctiſſimam conceptionem: & ideo Mater ſanctificata creditur, & Ioannes Baptiſta, qui ei in utero exiſtenti teſtimonium perhibuit, & Hieremias, qui ipſius conceptionem vaticinio expreſſo prædixit. *Novum*, inquit, (*a*) *faciet Dominus ſuper terram. Mulier circumdabit virum.* Hierem. XXXI. 22. & ideo etiam in beata Virgine fuit amplior ſanctificatio, in qua fomes adeo debilitatus eſt, vel extinctus, ut ad peccatum actuale numquam inclinaretur; in aliis autem inclinavit ad veniale, non autem ad mortale; & in Ioanne Baptiſta etiam fuit expreſſior quam in Hieremia, cuius interior ſanctificatio exultatione quadam in notitiam hominum prodiit, quia dictum eſt: *Exultavit infans in utero eius*: Luc. I. 41. ut ſecundum gradum propinquitatis ad Chriſtum ſit gradus ſanctificationis.

Ad primum ergo dicendum, quod generatio ſpiritualis præſupponit naturalem ſibi correſpondentem: & ideo generatio ſpiritualis quæ fit per miniſterium hominum in baptiſmo, præſupponit nativitatem ex utero, qua homo in notitiam, & ſocietatem hominum prodit. Sed regeneratio quæ fit divinitus, non præſupponit de neceſſitate niſi nativitatem in utero, qua homo a Deo creatus, formatus eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod iam formato puerperio anima rationali infuſa, puer non accipit a matre niſi nutrimentum. Peccatum autem originale non contrahitur per actum nutritivæ, ſed generativæ: & ideo non eſt actu in contrahendo originale, niſi in ipſa infuſione animæ: & propter hoc nihil prohibet puerum in ſtatu illo poſt infuſionem a peccato originali mundari.

Ad tertium dicendum, quod ea quæ fiunt præter legem communem, non fiunt principaliter ad ſubveniendum uni perſonæ, ſed ad inſinuationem, & commendationem gratiæ: & ideo quamvis non fuerit tantum periculum in ſanctificatis in utero, qui pedituri erant, tamen quia eligebantur divinitus ut gratiæ ſpeciales præcones, & miniſtri, ideo tali privilegiata ſanctificatione dotati ſunt.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſanctificatus in utero debet baptizari propter tres rationes. Primo propter acquirendum characterem, quo annumeretur (*b*) populo Dei, & quaſi deputetur ad percipienda divina ſacramenta. Secundo ut per baptiſmi perceptionem paſſioni Chriſti etiam corporaliter conformetur. Tertio propter bonum obedientiæ: quia præceptum de baptiſmo omnibus datum eſt, & ab omnibus impleri debet, niſi articulus neceſſitatis ſacramentum excludat.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus quantum ad aliquid extenſive excedit ſanctificationem: quia in baptiſmo imprimitur character, & corporaliter homo morti Chriſti configuratur: quamvis intenſive in ſanctificatione amplior gratia fortaſſis præbeatur: & ideo non fit iniuria ſanctificationi, ſi ſanctificatis baptiſmus conferatur.

Ad ſecundum dicendum, quod non totum quod facit baptiſmus, factum eſt per ſanctificationem, quia non imprimit characterem: & ideo non fruſtra baptiſmus additur, in quo etiam ſanctificatis gratia augetur.

Ad tertium dicendum, quod per medicinam corporalem nihil addi poſſet ad ſa-

lutem

(a) Vulgata *creavit*, & mox *femina*. (b) *Al.* in populo.

Digitized by Google

lutem eorum quos Chriſtus curaverat: & ideo non eſt ſimilis ratio.

ARTICULUS II.

Utrum intentio baptizantis ad baptiſmum requiratur.

III. P. quaeſt. lxiv. *art.* 8. *&* 10.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod intentio baptizantis non requiratur ad baptiſmum. Intentio enim non requiritur ad opus, niſi in principali agente, qui præſtituit finem, & per imperium ſuum alios movet ad finem intentum a ſe. Sed ſacerdos baptizans non eſt principale agens, ſed inſtrumentale, ut dictum eſt ſupra. Ergo non requiritur eius intentio ad baptiſmum.

2. Præterea. Intentio hominis non eſt alicui certa niſi ſibi. Si ergo requiratur intentio ad baptiſmum, non erit certum de aliquo quod ſit baptizatus, niſi apud eum qui baptizavit: & hoc eſt inconveniens quod homo ſit in tanto dubio ſalutis.

3. Præterea. Sicut Auguſtinus dicit (ſuper Ioan. tract. v.) ebrioſus, & furioſus baptizare poſſunt. Sed iſti, ut videtur, non poſſunt habere intentionem, quia privantur uſu rationis. Ergo intentio non requiritur ad baptiſmum.

4. Præterea. Intentio cognitionem requirit. Sed frequenter, & de facili cogitatio ad alia rapitur. Ergo frequenter baptiſmus impediretur.

Sed contra. Ea quæ fiunt præter intentionem, ſunt caſualia. Sed hoc ſacramentis non competit, cum habeant determinatos effectus, & determinatas cauſas. Ergo requiritur intentio in baptiſmo, & in aliis ſacramentis.

Præterea. Opera quæ fiunt a voluntate, determinantur, & ſpecificantur intentione. Unde Ambroſius dicit * (de Elia, & ieiun. cap. x.) quod (*a*) *affectus tuus operi tuo imponit nomen*: & in Gloſſa ** Matth. xii. dicitur: *Quantum intendis, tantum facis*. Sed baptizare eſt actus voluntarius. Ergo requiritur in ipſo intentio ex parte baptizantis.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod requiratur intentio recta. Requiritur enim intentio faciendi quod facit Eccleſia. Sed hoc intendere eſt rectæ intentionis. Ergo ad baptiſmum requiritur recta intentio.

2. Præterea. In omnibus ad quæ requiritur intentio, ita eſt quod per pravam intentionem vitiantur. Sed baptiſmus, dummodo detur, non poteſt eſſe pravus, ut in præcedenti diſtinctione dictum eſt. Ergo videtur quod prava intentio non poſſit conferre baptiſmum.

Sed contra. Baptiſmus non impeditur ex malitia baptizantis. Sed perverſa intentio pertinet ad malitiam baptizantis. Ergo perverſa intentio in aliis non impedit baptiſmi effectum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod intentio, vel voluntas non requiratur in baptizato. Baptiſmus enim contra peccatum originale datur. Sed peccatum originale præter voluntatem, & intentionem contrahitur. Ergo intentio, & voluntas non requiruntur ad baptiſmum in baptizando.

2. Præterea. Pueri, dormientes, & amentes poſſunt baptizari, ut ſupra diſt. iv. (quæſt. iii. art. 1. quæſtiunc. 2. & 3.) dictum eſt. Sed illi carent intentione baptiſmi. Ergo ad baptiſmum non requiritur intentio ex parte baptizandi.

3. Præterea. Unaquæque res per eadem corrumpitur, & fit, contrarie tamen facta, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 1.) Si ergo intentione baptizandi fieret baptiſmus, tunc intentione ipſius character baptiſmalis deleri poſſet; quod falſum eſt.

Sed contra. In baptiſmo fit quoddam ſpirituale connubium animæ ad Deum. Sed in coniugio requiritur conſenſus. Ergo & in baptiſmo.

Præterea. Baptiſmi effectus magis impeditur ex parte baptizati quam baptizantis: quia malitia baptizantis non impedit receptionem gratiæ in baptiſmo, quæ impediri poteſt per malitiam recipientis ſacramentum. Sed defectus intentionis ex parte baptizantis impedit ſacramentum. Ergo multo fortius defectus intentionis ex parte baptizati.

(a) *Al.* effectus operi &c.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Lib. I. de officiis cap. xxxix. ** Super illud, *Bonus homo de bono theſauro profert bona*.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod cum unius effectus una ſit cauſa, ſi ex aliquibus pluribus cauſis unus effectus procedat, oportet quod illæ cauſæ ſint aliquo modo factæ unum ad invicem. Ad effectum autem ſacramenti videmus multa concurrere, ſcilicet miniſtrum, formam verborum, & materiam. Hæc autem non poſſent colligari ad invicem ut ſint una cauſa, niſi per intentionem baptizantis, qui ſcilicet formam ad materiam applicat, ſuum vero miniſterium ad utrumque, & totum hoc ad ſacramenti collationem: & ideo requiritur intentio baptizantis. Et ſimiliter etiam in omnibus aliis ſacramentis requiritur intentio miniſtri cum debita materia, & forma non ſolum ad effectum ſacramenti conſequendum, ſed ad ſacramenti perceptionem.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex eſt inſtrumentum; ſcilicet animatum, ut ſervus; & inanimatum, ut ſecuris, ut dicitur in VIII. Ethic. (cap. xi. vel xiii.) In inſtrumento igitur inanimato non requiritur intentio propria, quia ipſa inclinatio inſtrumenti ad effectum per motum principalis agentis, locum intentionis ſupplet; ſed in inſtrumento animato, quod non tantum agitur, ſed aliquo modo agit, utpote per imperium agens, & non per impulſum motus, requiritur intentio exequendi miniſterium, ad quod applicatum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod ad hoc dupliciter ſecundum diverſas opiniones reſpondetur. Quidam enim dicunt, quod ſi deſit mentalis intentio in baptizante, non confert ſacramentum baptiſmi; tamen in adulto ſupplet fides, & devotio effectum baptiſmi, ut periculum ex hoc baptizato, qui ignorat intentionem baptizantis, nullum proveniat. Si autem ſit puer, creditur pie, quod ſummus Sacerdos, ſcilicet Deus, defectum ſuppleat, & ſalutem ei conferat. Si tamen non facit, non iniuſte facit, ſicut nec in illo qui ſacramento non ſubiicitur. Alii dicunt, quod in baptiſmo, & in aliis ſacramentis quæ habent in forma actum exercitum, non requiritur mentalis intentio, ſed ſufficit expreſſio intentionis per verba ab Eccleſia inſtituta: & ideo ſi forma ſervatur, nec aliquid exterius dicitur quod intentionem contrariam exprimat, baptizatus eſt. Non enim ſine cauſa in ſacramentis neceſſitatis, ſcilicet baptiſmo, & quibuſdam aliis, actus baptizantis tam ſolicite expreſſus eſt ad intentionis expreſſionem.

Ad tertium dicendum, quod quamvis actu ebrius intentionem habere non poſſit, tamen ebrioſus poteſt eſſe non actu ebrius, & intentionem baptizandi habens baptizare.

Ad quartum dicendum, quod quamvis miniſter ſacramenti debeat niti ad cuſtodiendum cor ſuum quantum poteſt, ut maxime in verbis ſacramentalis formæ intentionem habeat actualem; quia tamen cogitatio eſt valde labilis, etiam ſi tunc non adſit actualis intentio quando verba profert, dummodo prius intenderit, & contraria intentio non intervenerit, ſacramentum non impeditur: quia operatur tunc in vi principalis intentionis. Non enim oportet quod in opere ſemper intentio coniungatur in actu, ſed ſufficit quod opus ab intentione procedat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod rectum eſt cuius medium non exit ab extremis. Sacramentum autem baptiſmi eſt quo mediante acquiritur effectus baptiſmi in anima baptizati: unde tunc eſt recta intentio quando baptizans, ſeu baptizatus ſacramentum ordinat ad effectum ſacramenti, qui eſt ſalus. Si ergo intentio adſit in baptizante, quia intendit ſacramentum conferre; ſed deſit rectitudo, quia ordinat ſacramentum ad finem indebitum; non propter hoc in recipiente impeditur perceptio ſacramenti, quia ad hoc fertur intentio baptizantis; neque effectus ſacramenti, quia mundatio interior a miniſtro non eſt, unde eius intentio ad hoc nihil facit. Si autem in baptizato ſit intentio percipiendi ſacramentum, ſed deſit rectitudo intentionis, recipit quidem quod intendit ſacramentum, ſed non rem ſacramenti: quia obicem per pravam intentionem Spiritui ſancto ponit.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ad ſacramentum requiratur intentio faciendi quod facit Eccleſia, non tamen requiritur quaſi de neceſſitate ſacramenti exiſtens, facere quod facit Eccleſia propter hoc quod Eccleſia facit: & in hoc conſiſtit rectitudo intentionis.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus non habet bonitatem ex miniſtro, ſicut alia operatio voluntaria habet bonitatem ex operante: & ideo non eſt ſimile.

SO-

Digitized by Google

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in baptiſmo baptizatus duo recipit, ſcilicet ſacramentum, & rem ſacramenti; ſed ad hæc duo recipienda non requiritur aliquid cauſans ex parte recipientis, ſed ſolum impedimentum removens: quod quidem impedimentum nihil aliud eſt quam voluntas contraria alteri prædictorum: & ideo in adultis, & in habentibus uſum rationis, in quibus poteſt eſſe contraria voluntas actu, vel habitu, requiritur & contritio, ſive devotio ad percipiendam rem ſacramenti, & intentio, vel voluntas ad recipiendum ſacramentum; in pueris autem abſque utroque percipitur & ſacramentum, & res ſacramenti: & ſimiliter eſt in carentibus uſu rationis, niſi contraria voluntas habitu inſit, etſi non actu. Tamen ſciendum, quod non requiritur in adulto voluntas abſoluta ſuſcipiendi quod Eccleſia confert, ſed ſufficit voluntas conditionata, ſicut eſt in voluntariis mixtis, ut dicitur in III. Ethic. (cap. 11.) & ideo ſi ſit coactio ſufficiens, ita quod principium ſit ex toto extra, nil conſerente vim paſſo, ut cum aliquis reclamans immergitur violenter, tunc talis nec ſacramentum ſuſcipit, nec rem ſacramenti. Si autem ſit coactio inducens, ſicut minis, vel flagellis, ita quod baptizatus potius eligat baptiſmum ſuſcipere quam talia pati; tunc ſuſcipit ſacramentum, ſed non rem ſacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod intentio, vel voluntas in baptizato, ut dictum eſt, non requiritur quaſi cauſans deletionem culpæ originalis, ſed ſolum quaſi removens prohibens, ſcilicet contrariam voluntatem.

Ad ſecundum dicendum, quod in pueris non poteſt eſſe contraria voluntas neque actu, neque habitu: & ideo non requiritur voluntas, vel intentio in eis, qua prohibens removeatur. In amentibus autem, & dormientibus poteſt eſſe voluntas contraria habitualis, quamvis non ſit actualis: & ideo ſi ante ſomnum, vel furiam fuerunt contrariæ voluntatis, non recipiunt ſacramentum, quia adhuc illa voluntas habitualiter manet. Si autem habuerunt propoſitum recipiendi baptiſmum, & hoc per aliqua ſigna innotuit, tunc in articulo neceſſitatis debet eis conferri baptiſmus; & ſuſcipiunt ſacramentum, & rem ſacramenti, etiam ſi furioſus tunc contradicat: quia illa contradictio non procedit a voluntate rationis, ſecundum quam eſt capax baptiſmalis gratiæ. Si autem neceſſitas non ſit, debet in furioſis expectari lucidum intervallum, vel in dormientibus vigilia. Si tamen baptizetur in ſtatu illo, ſacramentum ſuſcipit, quamvis peccet baptizans.

Ad tertium dicendum, quod voluntas, vel intentio baptiſmum ſuſcipiendi non requiritur ad baptiſmum quaſi cauſa, vel diſpoſitio characteris, ſed ſolum ſicut removens prohibens: ideo ratio non valet.

ARTICULUS III.

Utrum in baptizato fides requiratur.

III. P. quaſt. lxviii. *art.* 8. *& quaſt.* lxiv. *art.* 9.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod in baptizato fides requiratur ad hoc quod ſacramentum ſuſcipiat. Baptiſmus enim ſacramentum fidei dicitur. Sed nonniſi propter fidem recipientis ipſum. Ergo requiritur fides baptizandi.

2. Præterea. Marc. ult. 16. dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*. Ergo videtur quod requiritur in adulto quod credat ad hoc quod baptizetur.

3. Præterea. Fides eſſentialior eſt ſacramento quam voluntas. Sed voluntas requiritur, ut dictum eſt. Ergo multo amplius fides.

4. Sed contra. Adulti non ſunt peioris conditionis quam pueri. Sed in pueris ſufficit fides Eccleſiæ ad baptiſmum, & non requiritur fides perſonæ illius. Ergo nec in adultis.

5. Præterea. Caritas propinquior eſt ad gratiam quam fides: quia caritas non poteſt eſſe ſine gratia, ſicut fides. Sed non requiritur caritas in recipiente baptiſmum, quia ſic nullus adultus de novo acciperet ibi gratiam. Ergo non requiritur fides.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod requiratur fides in baptizante. Requiritur enim in baptizante intentio conferendi ſacramentum. Sed infidelis quantum ad articulum baptiſmi non credit ſacramentum baptiſmi. Ergo non poteſt intendere conferre illud, & ita non poteſt baptizare.

2. Præterea. Baptiſmus eſt ſacramentum Eccleſiæ. Sed fides eſt per quam membra Eccleſiæ primo ad invicem uniuntur. Ergo qui non habet fidem, nec poteſt baptizare, cum non ſit de Eccleſia.

3. Præ-

Digitized by Google

3. Præterea. Propinquius ſe habet ad baptiſmum baptizans quam offerens puerum ad baptizandum. Sed in offerente requiritur fides, quia reſpondet, *Credo*. Ergo multo fortius requiritur in baptizante.

Sed contra eſt quod in littera determinatur, quod hæretici verum baptiſmum conferunt. Hæretici autem infideles ſunt. Ergo &c.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod recipientes baptiſmum ab hæreticis non conſequantur rem ſacramenti. Quia Auguſtinus dicit (Lib IV. contra Donatiſtas cap 1. & 11.) quod qui foris Eccleſiam baptizantur, non ſumunt baptiſmum ad ſalutem, ſed ad perniciem. Sed baptizati ab hæreticis ſumunt baptiſmum extra Eccleſiam. Ergo non ſumunt ad ſalutem; & ita rem ſacramenti non conſequuntur.

2. Præterea. Quicumque accipit aliquid ab aliquo qui non habet ius dandi illud, iniuſte accipit. Sed hæreticus non habet ius dandi baptiſmum, ut dicit Auguſtinus in Lib. V. cap. xv. de baptiſmo contra Donatum. *Si*, inquit, *hæreticus ius baptizandi non habuit, tamen Chriſti eſt quod dedit*. Ergo accipiens ab hæretico, iniuſte accipit, & ita peccat.

Sed contra. Peccatum baptizantis non polluit baptiſmum, ut dictum eſt ſupra (diſt. v.). Sed infidelitas eſt quoddam peccatum. Ergo non impedit effectum baptiſmi in baptizato.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod cum quæritur, utrum fides requiratur, velut neceſſaria ad baptiſmum; non intelligitur quæſtio de neceſſitate abſoluta, ſed de neceſſitate quæ eſt ex conditione finis. Eſt autem duplex finis in baptizatis. Primus eſt perceptio ſacramenti; ſecundus eſt perceptio rei ſacramenti. Dico ergo, quod in adultis requiritur fides etiam perſonalis neceſſitate quæ eſt ex ſuppoſitione finis ſecundi: quia niſi credat, reputatur fictus, ut ſupra diſt. iv. (quæſt. iii. art. 2. quæſtiunc. 1. 2. & 3.) dictum eſt; & ita non conſequitur rem ſacramenti. Non autem requiritur ad primum finem conſequendum: quia ſacramentum percipit aliquis, etiam ſi non credat. Unde Auguſtinus dicit * [Lib. IV. contra Donatiſtas cap. xv.] quod prorſus fieri poteſt ut aliqui verum baptiſma habeant, & non habeant veram fidem. In parvulis autem ſufficit fides Eccleſiæ ad utrumque.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus dicitur fidei ſacramentum, quia per eum homo cœtibus fidelium aggregatur: & ideo qui accipit baptiſmum, oſtendit ſe fidem habere; & ſi non habet, reputatur fictus, & rem ſacramenti cum ſacramento percepto non percipit.

Ad ſecundum dicendum, quod Dominus in verbis illis oſtendit quid requiritur in baptizando ad ſalutem conſequendam, quæ eſt res ſacramenti: unde ſubdit: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit*.

Ad tertium dicendum, quod ſacramentum baptiſmi in anima recipitur quantum ad characterem. Anima autem non poteſt alicui ſubiici invita: & ideo voluntas, ſeu intentio facit ad hoc quod homo ſe ſacramento ſubiiciat; ſed fides facit ad hoc quod debito modo ſe ſubiiciat. Unde fides requiritur tantum ad perceptionem rei ſacramenti, ſed intentio ad perceptionem rei ſimpliciter.

Et quia aliæ rationes probant, quod nec quantum ad ultimum effectum fides requiratur, ideo ad quartum dicendum, quod in pueris non poteſt eſſe contrarium gratiæ baptiſmalis ex perſonali voluntate: & ideo non requiritur perſonalis fides, ſicut requiritur in adultis ad conſequendam rem ſacramenti, in quibus poteſt eſſe perſonalis infidelitas.

Ad quintum dicendum, quod recta intentio requiritur ad conſequendam rem ſacramenti. Fides autem intentionem dirigit, & ſine ea non poteſt eſſe, præcipue in talibus, intentio recta; ſed caritas ulterius facit intentionem meritoriam: & ideo ad hoc quod homo præparet ſe ad gratiam in baptiſmo percipiendam, præexigitur fides, ſed non caritas: quia ſufficit attritio præcedens, etſi non ſit contritio.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod dum hæreticus, vel quicumque infidelis debitam formam ſervet, & intentionem baptizandi habeat, verum ſacramentum confert:

Ex Edit. P. Nicolai.

* Lib. I. de unico baptiſmo contra Petilianum cap. xi. Similia quoque habet Lib. III. contr. Donatiſt. cap. xiv.

Digitized by Google

fert : quia baptiſmus non habet efficaciam ex merito baptizantis, ſed ex merito Chriſti, quod operatur in baptizato per fidem propriam in adultis, vel per fidem Eccleſiæ in pueris.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ille qui non credit baptiſmum eſſe ſacramentum, aut habere aliquam ſpiritualem virtutem, non intendat dum baptizat conferre ſacramentum; tamen intendit facere quandoque quod facit Eccleſia, etſi illud reputet nihil eſſe: & quia Eccleſia aliquid facit, ideo ex conſequenti, & implicite intendit aliquid facere, quamvis non explicite.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis hæreticus per fidem rectam non ſit membrum Eccleſiæ, tamen inquantum ſervat morem Eccleſiæ in baptizando, baptiſmum Eccleſiæ tradit: unde regenerat filios Chriſto, & Eccleſiæ, non ſibi, vel hæreſi ſuæ. Sicut enim Iacob genuit filios per liberas, & ancillas (Gen. xxx.) ita Chriſtus per Catholicos, & hæreticos, bonos, & malos, ut Auguſtinus dicit contra Donatum (ubi ſupra.)

Ad tertium dicendum, quod non requiritur fides perſonalis offerentium puerum ad baptiſmum, nec alicuius perſonæ determinatæ, ſed ſolum fides Eccleſiæ militantis; quam non eſt poſſibile deficere totaliter, Deo (*a*) ſic ordinante, qui dixit Matth. ult. 20. *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*. Si tamen deficeret, illud ſuppleret quod de fide remanſit in Eccleſia triumphante, ſcilicet viſio: nec offerens puerum ad baptiſmum in perſona ſua dicit, *Credo*, ſed in perſona pueri, ut ſit ſenſus: *Credo*; idest, ſacramentum fidei præſto ſum recipere.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ille qui ab hæretico baptizatur, propter peccatum hæretici non privatur gratia baptiſmatis, ſed quandoque propter peccatum proprium. Unde ſi ſit puer, in quem culpa actualis non cadit, ſi baptizatur in forma Eccleſiæ, recipit ſacramentum, & rem ſacramenti: ſimiliter ſi ſit adultus, & baptizans non ſit hæreticus manifeſtus, & ab Eccleſia præciſus, vel ſi baptizatus ſit in articulo neceſſitatis. Si autem ſciat ipſum eſſe hæreticum, & baptiſmum ab ipſo ſuſcipiat, hoc contingit, vel quia favet hæreſi ſuæ, vel in contemptum Eccleſiæ, vel propter aliquod temporale commodum; & ſic ipſemet peccat: unde proprio peccato obicem ponit Spiritui ſancto, ne conſequatur rem ſacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtinus loquitur in caſu illo quando aliquis in favorem hæreſis, vel aliquo alio malo fine ab hæretico baptiſmum ſuſcipit.

Ad ſecundum dicendum, quod ius dandi baptiſma eſt ex duobus, ſcilicet ex ordine ſacerdotali, & ex iuriſdictione. In hæretico ergo ab Eccleſia præciſo manet ius dandi baptiſma quantum ad ordinem ſacerdotalem, ſi primo in Eccleſia ſacerdos fuerit; non tamen manet quantum ad iuriſdictionem, quam amittit. (*b*) Nec tamen ſequitur quod baptiſmum ab hæretico ſuſcipiens, ſen per iniuſte accipiat, cum credit eum habere ius dandi, & non eſſe hæreticum, vel in caſu neceſſitatis, in quo quilibet habet poteſtatem baptizandi.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de ritu baptiſmi: & circa hoc quæruntur tria.
Primo. De ritu ipſius baptiſmi.
Secundo. De ritu catechiſmi.
Tertio. De ritu exorciſmi.

ARTICULUS I.

Utrum baptiſmus iterari poſſit.

III. P. quæſt. lxvi. *art.* 9.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod baptiſmus iterari poſſit. Quia euchariſtia eſt ſacramentum excellentius quam baptiſmus: quia eſt perfectio ſecundum Dionyſium (de eccleſ. Hier. cap. v. part. 1.) Sed euchariſtia iteratur. Ergo & baptiſmus iterari poteſt.

2. Præterea. Gratia eſt principalior effectus baptiſmi quam character. Sed gratia amittitur, quamvis character non deleatur. Ergo videtur quod ratione gratiæ recuperandæ baptiſmus iterari debeat.

3. Præterea. Sicut ad unitatem actionis requiritur unitas temporis, ita & unitas agentis. Sed plures poſſunt aliquem ſimul baptizare, quia unus alium non impedit; & præcipue hoc neceſſarium eſt, ſi unus ſit mutus, qui verba proferre non poſſit, & alius mancus, qui non poſſit immergere. Ergo & ſimiliter poteſt aliquis pluries diverſis temporibus baptizari.

Sed

(*a*) *Al.* hæc. (*b*) *Al. deeſt* Nec.

Digitized by Google

Sed contra eſt quod dicitur Epheſ. iv. 5. *Una fides, unum baptiſma*. Ergo iterari non debet.

Præterea. Baptiſmus contra originale datur. Sed originale peccatum non iteratur. Ergo nec baptiſmus iterari debet.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non debeant eſſe illa duo tempora determinata ad baptiſmum, ſcilicet ſabbatum paſchæ, & pentecoſtes. Quia periculo quam citius ſuccurrendum eſt. Sed homo propter fragilitatem naturæ ſemper eſt in periculo vitæ ſuæ. Ergo non debet expectari tempus aliquod determinatum ad baptiſmum, ſed ſtatim baptizari.

2. Præterea. Per baptiſmum homo regeneratur in filium Dei ad imaginem Chriſti. Ergo præcipue in feſto nativitatis baptiſmus celebrari deberet.

3. Præterea. Baptiſmus Chriſti contulit aquis vim regenerativam. Sed Chriſtus in die epiphaniæ baptizatus fuit. Ergo tunc præcipue homo deberet baptizari.

4. Præterea. Baptiſmus habet efficaciam a paſſione Chriſti. Ergo in die paſſionis dominicæ magis deberet celebrari baptiſmus quam in ſabbato paſchæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſacramentalia baptiſmi male ponantur a Dionyſio (de eccleſ. Hier. cap. 11.) Ponit enim primo receptionem baptizandi ab Epiſcopo (quem ſummum ſacerdotem dicit) praſente omni Eccleſiæ plenitudine. Debet enim baptizandus recipi ab eo qui eſt proprius baptiſmi miniſter. Talis autem eſt ſacerdos, & non Epiſcopus. Ergo non oportet ponere receptionem ab Epiſcopo.

2. Præterea. Per manus impoſitionem datur Spiritus ſanctus ad robur; quod ad confirmationem pertinet, quæ baptiſmum ſequitur. Ergo inconvenienter ponit quod Epiſcopus baptizando recepto manus ei ante baptiſmum imponit.

3. Præterea Baptizandis ſal in os mittitur, & aures, & nares ſputo liniuntur. Cum ergo de his Dionyſius mentionem non faciat, videtur quod ſacramentalia baptiſmi ponat inſufficienter.

4. Præterea. Ipſe ponit olei inunctionem ante baptiſmum, quo inungitur Chriſtianus quaſi ad pugnam, ut ipſe dicit. Sed ad pugnam ſpiritualem præcipue ordinatur ſacramentum confirmationis. Ergo videtur quod talis inunctio non debet fieri in baptiſmo.

5. Præterea. Sacramenta ſunt diſtincta. Ergo videtur quod non debeat ſimul cum baptiſmo connumerare euchariſtiæ perceptionem, & ſacri chriſmatis linitionem.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod baptiſmus nullo modo iterari debet propter quatuor rationes. Prima ſumitur ex morbo contra quem datur, ſcilicet originale peccatum, quod non iteratur: unde nec medicina iterari debet. Secunda ſumitur ex re ſacramenti: quia in baptiſmo deletur culpa, & pœna totaliter. Unde ſi frequenter liceret homini baptiſmum ſuſcipere, eſſet quædam provocatio ad peccandum: quia facilitas veniæ incentivum præbet delinquendi, ut dicit Gregorius (æquivalenter Lib. IX. Moral. cap. xvi.) Tertia ſumitur ex ſua ſignificatione: quia (*a*) configurat morti Chriſti; qui ſemel tantum mortuus eſt. Quarta ſumitur ex ipſo ſacramento, ſcilicet charactere, quod indelebiliter manet: unde fieret iniuria ſacramento, ſi baptiſmus iteraretur, quaſi prima ſanctificatio non ſuffeciſſet: & iterum quia ipſum ſacramentum regeneratio quædam eſt: cuiuslibet autem generatio eſt tantum ſemel. Quod autem neſcitur eſſe factum, non iteratur. Unde ſi invenìatur pro certo aliquis defectus fuiſſe in baptiſmo eorum quæ ſunt de eſſentia ſacramenti, debet abſolute iterum baptizari ſub hac forma: *Baptizo te, ſi non es baptizatus, in nomine Patris &c.*

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in euchariſtiæ ſacramento ſanctificatur materia, ita in baptiſmo ſanctificatur recipiens characteris impreſſionem. Unde ſicut fieret iniuria euchariſtiæ, ſi hoſtia conſecrata conſecraretur iterum; ita fit iniuria baptiſmo, ſi aliquis ſemel baptizatus iterum baptizetur: quia ſicut ibi ſanctificatio refertur ad materiam, ita hic ad ſuſcipientem ſacramentum.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis gratia ſit dignior effectus baptiſmi quam character, & ſit quodammodo principalior; non tamen eſt ita proprius effectus eius, & in hoc non ita principalis: quia gratia amiſſa, per alia ſacramenta recuperari poreſt: & ideo non oportet quod ad ipſam recuperandam iteretur baptiſmus.

Ad

(a) Al. configuratur.

Ad tertium dicendum, quod ſi plures ſimul immergerent, ita quod uterque diceret: *Ego te baptizo &c.* baptizatum eſſet; quamvis peccarent non ſervantes ritum Eccleſiæ: nec tamen eſſent puniendi tamquam iterantes baptiſma, niſi hoc intenderent: quia contingit eamdem actionem & ab uno, & a pluribus exerceri; non autem contingit eamdem actionem eſſe quæ in diverſis temporibus fit. Si autem dicant, *Nos baptizamus te*, non erit baptiſmus: quia non ſervatur debita forma, ut ſupra diſt. III. (quæſt. I. art. 2. quæſtiunc. 2.) dictum eſt. Similiter non erit baptiſmus, ſi unus ſit mancus, & alius mutus, uno proferente verba, & alio immergente: quia ipſa verba formæ oſtendunt quod ab eodem debet fieri immerſio, & verborum pronuntiatio.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in baptiſmo duo conſiderantur, ſcilicet ſubſtantia ſacramenti, & ſolemnitas: & quantum ad ſubſtantiam ſacramenti non eſt aliquod tempus determinatum ad baptiſmum, immo quolibet die, & qualibet hora baptiſmus celebrari poteſt. Sed ſolemnis celebratio baptiſmi in Eccleſia habet tempus deputatum, ſcilicet duplex ſabbatum, de quo in littera dicitur: cuius ratio eſt, quia baptiſmus habet efficaciam ex duobus: ſcilicet ex virtute Spiritus ſancti, & ideo in vigilia pentecoſtes celebratur ſolemniter baptiſmus: item ex paſſione Chriſti, cuius morti aliquis configuratur per baptiſmum quaſi conſepultus Chriſto in mortem, ut dicitur Rom. VI. & ideo celebratur ſolemniter in die ſepulturæ Chriſti, id eſt in vigilia paſchæ.

Ad primum ergo dicendum, quod in neceſſitate non oportet expectare iſta duo tempora. Unde dicitur de conſec. diſt. III. *De catechumenis baptizandis id decretum eſt ut in paſchali feſtivitate, vel pentecoſtes veniant ad baptiſmum; in ceteris autem ſolemnitatibus infirmi tantum debent baptizari*. Et quia pueri (a) infirmi computantur propter naturæ imbecillitatem, & propter periculum damnationis, a qua non poſſunt aliter liberari; ideo nunc ipſi pueri baptizantur ut in pluribus, & non expectantur hæc duo tempora, ſicut in adultis expectari ſolebant.

Ad ſecundum dicendum, quod in feſto nativitatis recolitur nativitas Domini ſecundum carnem. Nos autem non efficimur fratres eius nativitate carnis, ſed ſpiritus: & ideo non oportet quod tunc baptiſmus celebretur.

Ad tertium dicendum, quod per baptiſmum Chriſti eſt tantum materia præparata ad actum baptiſmi; ſed virtus agens in baptiſmo eſt meritum paſſionis Chriſti, & virtus Spiritus ſancti. Et quia agens in omnibus eſt principalius quam materia, ideo potius in duobus determinatis temporibus baptiſmus celebrari debet quam in epiphania. Tamen ideo non eſt ſpecialiter inſtitutum baptiſmum celebrari in die illa, ut excluderetur error quorumdam, qui dicebant, numquam baptiſmum poſſe conferri niſi in die illa qua Dominus baptizatus eſt.

Ad quartum dicendum, quod homo in baptiſmo configuratur paſſioni Chriſti per modum cuiuſdam conſepelitionis, ut Apoſtolus Rom. VI. dicit: & ideo in die ſepulturæ congruentius fit quam in die paſſionis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Dionyſius proſequitur ritum baptiſmi qui in primitiva Eccleſia ſervabatur in ſolemni celebratione baptiſmi, quando adulti ad baptiſmum veniebant; & ideo quatuor per ordinem ponit: quorum primum pertinet ad catechiſmum, ſecundum ad exorciſmum, tertium ad baptiſmum, quartum ad baptiſmi complementum. Quantum ad catechiſmum pertinent hæc quæ hic per ordinem tanguntur. Primo inſtructio de fide per prædicationem Epiſcopi. Secundo converſio infidelis ad fidem, & acceſſus ad Epiſcopum mediante patrino, quem anadochum dicit. Tertio gratiarum actio, & oratio ab Epiſcopo, & clericis facta. Quarto petitio baptiſmi, & profeſſio obſervantiæ chriſtianæ religionis. Quinto manus impoſitio, & ſignatio eius ſigno crucis. Sexto conſcriptio baptizandi, & anadochi. Sed quantum ad exorciſmum ponuntur quatuor. Primo exſufflatio verſus occidentalem partem, & abrenuntiatio. Secundo manuum ad cælum erectio cum ſacra confeſſione fidei, & profeſſione chriſtianæ religionis. Tertio oratio, benedictio, & manus impoſitio. Quarto denudatio, & unctio oleo ſancto, quod dicitur ad catechumenos. Sed quantum ad baptiſmum ponit trinam immerſionem cum aliis quæ requiruntur ad baptiſmum; quantum vero ad perfectionem baptiſmi, quæ conſequitur, ponit tria, ſcilicet veſtis traditio-

(a) *Al.* qui infirmi.

Digitized by Google

tionem, linitionem chriſmatis in vertice, & euchariſtiæ perceptionem.

Ad primum ergo dicendum, quod Dionyſius tradit ritum baptiſmi quantum ad maximam ſui ſolemnitatem: & ideo non ponit ſolum miniſtrum ſufficientem, ſed excellentem.

Ad ſecundum dicendum, quod circa baptiſmum, ut ex prædictis patet, triplex manus impoſitio datur. Una in catechiſmo, ut homo in fide roboretur in ſeipſo: alia in exorciſmo, ut roboretur in pugna adverſus diabolum: tertia in confirmatione, ut roboretur in confeſſione fidei contra preſſuras mundi.

Ad tertium dicendum, quod de illis ſacramentalibus quæ pertinent ad ſolemnitatem baptiſmi, quædam fuerunt in primitiva Eccleſia quæ nunc non ſunt, & quædam poſtea ſuperaddita ſunt. Unde in exorciſmo aliquid ſubtractum eſt, ut patet per ritum quem docet Rabanus (Lib. I. de inſtit. cleric. cap. xxvii.) ſcilicet converſio ad occidentalem partem, & orientalem: & aliquid additum, ſcilicet ſalis cibatio, & aurium, & naris ſputo linitio ad deſignandum remotionem illorum quæ præcipue poſſunt impedire fidei doctrinam, cujus ſacramentum percipiendum eſt. Poteſt enim impediri ne recipiatur; & contra hoc adaperiuntur aures ſputo ad recipiendum fidem ex auditu per verbum Dei, & nares ad quærendum doctrinam fidei per odorem bonum notitiæ ſuæ ſparſum in converſatione, & doctrina ſanctorum; ad ſimilitudinem ejus quod Dominus luto ex ſputo facto linivit oculos cæci nati (Ioan. ix.) Ideo autem oculi non liniuntur, quia viſus inventioni ſervit; fides autem non eſt per inventionem humanam. Poteſt etiam impediri divulgatio fidei in confitentibus, & docentibus ipſam: & ideo apponitur in ore ſal diſcretionis, ut omnis ſermo fidelium ſit ſale conditus.

Ad quartum dicendum, quod circa baptiſmum eſt triplex inunctio. Una ante baptiſmum, quæ fit oleo ſancto, quod dicitur ad catechumenos; & hoc ſecundum Dionyſium (ubi ſupra) & Ambroſium (Lib. I. de ſacram. cap. ii.) fit in ſignum pugnæ contra inimicum, ſicut athletæ inunguntur; vel ſecundum Rabanum (ubi ſupra) ut nullæ reliquiæ latentis inimici reſideant: quia quod emollitum eſt, facilius ablui ab intrinſecis ſordibus poteſt. Secunda fit poſt baptiſmum chriſmate in vertice, ut ſicut per ablutionem aquæ ſignificatur emundatio a peccatis, ita per chriſmatis linitionem in vertice ſignificetur gratia collata in mente ad bene operandum, ut odor boni exempli ad alios diffundatur. Tertia fit in confirmatione, de qua poſt dicetur.

Ad quintum dicendum, quod illa linitio chriſmatis non eſt ſacramentum confirmationis, ſed datur tantum in ſignum, ſicut & veſtis candida, & candela accenſa; ut per veſtem candidam ſignificetur novitas vitæ, & puritas; per chriſma odor bonæ famæ; per candelam accenſam veritas doctrinæ. Euchariſtiæ autem perceptio non ponitur a Dionyſio quaſi ſacramentale baptiſmi; (a) ſed quia iam baptizatus eſt configuratus, admittitur ad ſacramentalem menſam: & iterum quia omne ſacram per euchariſtiam conſummatur, ut Dionyſius dicit (de eccleſ. Hier. cap. v. part. 1.)

ARTICULUS II.

Utrum catechiſmus baptiſmum præcedere debeat.

III. P. quæſt. lxxi. *art.* 1.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod catechiſmus baptiſmum præcedere non debeat. Quia, ſicut dicit Auguſtinus in Lib. de catechizandis rudibus (cap. ii.) *narratio* (b) *plena eſt, cum quiſque primo catechizatur ab eo quod ſcriptum eſt, In principio creavit Deus cælum, & terram, uſque ad præſentia tempora Eccleſiæ.* Sed hoc non poteſt fieri niſi longiſſimo tempore. Cum ergo periculoſum ſit tantum differri baptiſmum, videtur quod non debeat baptiſmum catechiſmus præcedere.

2. Præterea. Matth. vii. 6. dicitur. *Nolite ſanctum dare canibus.* Sed ſanctum ibi dicitur doctrina ſacra, quæ non eſt committenda immundis, ut Dionyſius dicit (de eccl. Hierarch. cap. 1.) Cum ergo non baptizati ſint immundi, videtur quod non debeant catechizari non baptizati.

3. Præterea. Baptiſmus eſt ſpiritualis regeneratio, per quam datur eſſe ſpirituale, ut Dionyſius dicit (eodem Lib. cap. ii. part. 1.) Sed prius eſt accipere eſſe quam doctrinam. Ergo baptiſmus debet præcedere catechiſmum.

Sed

(a) *Nicolai:* ſed quia qui iam baptizatus eſt, quaſi configuratus (vel conſignatus) admittitur &c.
(b) *Al. plena.*

Sed contra eſt quod dicitur Matth. ult. 19. *Docete omnes gentes, baptizantes eos &c.* Ergo doctrina fidei quæ ad catechiſmum pertinet, debet præcedere baptiſmum.

Præterea. Nullus digne accedit ad baptiſmum qui fictus accedit. Sed non credens reputatur fictus, ſecundum Auguſtinum. Cum ergo fides ſit ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti, ut dicitur Rom. x. videtur quod oporteat prius inſtrui aliquem per verbum Chriſti quam ad baptiſmum accedat.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod catechizare non ſit officium ſacerdotis. Quia ſecundum Dionyſium in eccleſiaſt. Hierarch. (cap. v. part. III.) diaconi habent officium ſuper omnes immundos, quia ipſi habent purgativam virtutem. Sed primus gradus immundorum ſunt catechumeni, ut ipſe dicit. Ergo ad diaconos pertinet eorum inſtructio.

2. Præterea. Illius videtur eſſe inſtruere baptizandum cuius eſt ad baptiſmum eum adducere. Hoc autem eſt anudochi, ideſt patrini, ſecundum Dionyſium, & non ſacerdotis. Ergo & catechizare non erit ſacerdotis officium.

3. Sed contra eſt quod dicit Nicolaus Papa (cap. *Catechiſmi* diſt. iv. de conſecratione) *Catechiſmi baptizandorum a ſacerdotibus uniuſcuiuſque Eccleſiæ fieri poſſunt*. Ergo videtur eſſe officium ſacerdotum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod pueri non debeant catechizari. Fruſtra enim adhibetur inſtructio ei qui non eſt perceptibilis diſciplinæ. Sed puer non eſt perceptibilis diſciplinæ, quia non habet uſum liberi arbitrii. Ergo non debet ei inſtructio adhiberi.

2. Præterea. In catechiſmo requiritur confeſſio fidei, & profeſſio chriſtianæ religionis, ut per Dionyſium patet (de eccl. Hierarch. cap. II. part. II.) Sed hoc per ſe puer facere non poteſt, nec aliquis pro puero: quia nullus poteſt ex voto alterius obligari. Ergo videtur quod non debeant pueri catechizari.

3. Præterea. Si ipſe pro puero confitetur, ergo videtur quod ipſe patrinus obligetur ad inſtruendum puerum de his quæ pertinent ad fidem chriſtianam; & ita videtur quod ſit valde periculoſum puerum de ſacro fonte levare, cum raro aliquis de pueri inſtructione curam gerat.

Sed contra eſt quod ritus baptiſmi debet in omnibus ſimiliter obſervari, ut oſtendatur unitas baptiſmi. Si ergo adulti catechizantur, & ſimiliter pueri catechizari debent.

Præterea. Ad hoc eſt generalis Eccleſiæ conſuetudo.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſicut in aliis ſcientiis, & doctrinis quædam ſunt communia, quibus ignoratis neceſſe eſt artem ignorare; quædam autem propria, quæ ſine ignorantia illius doctrinæ ignorari poſſunt: ita etiam in doctrina fidei quædam dicuntur quæ ſunt fidei communia rudimenta, ad quæ credenda explicite omnes tenentur, ſicut eſt fides Trinitatis, & incarnationis, & paſſionis, & divini iudicii, & providentiæ Dei de factis hominum; & talis inſtructio catechiſmus dicitur: de aliis autem debet inſtrui poſt baptiſmum temporis proceſſu.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſt neceſſarium quod omnia in particulari addiſcat quæ in tota Biblia continentur, ſed in quadam ſumma, ut ſcilicet videat quomodo in quolibet ſtatu mundi Deo fuit cura de omnibus.

Ad ſecundum dicendum, quod Dominus loquitur de illis immundis qui fidei contrariantur, non de illis qui ad fidem accedere volunt: unde ſequitur: *Ne ipſi converſi dirumpant vos*.

Ad tertium dicendum, quod generatio naturalis non præſupponit aliquam cognitionem, & ideo non poteſt præexiſtere aliqua inſtructio; ſed ſpiritualis regeneratio præſupponit vitam naturalem, & ideo poteſt præexiſtere aliqua inſtructio.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod triplex eſt inſtructio fidei. Una admonitoria, qua quis ad fidem convertitur; & hæc proprie eſt ſacerdotum, quorum eſt prædicare, & docere: unde & Dionyſius (ubi ſup.) hanc inſtructionem Epiſcopo attribuit. Alia eſt inſtructio diſciplinalis, qua quis inſtruitur qualiter ad baptiſmum accedere debet, & quid credere debeat; & hæc pertinet ad officium diaconi, & per conſequens ſacerdotis: quia quidquid eſt diaconi, eſt etiam ſacerdotis. Tertia, quæ ſequitur baptiſmum, & hæc pertinet ad anadochum, & ad prælatos Eccleſiæ. Prælati enim Eccleſiæ habent quaſi doctrinam ge-

neralem, quæ per officium anadochi ſpecialiter ad hunc, vel illum adaptatur ſecundum quod ei competit.

Ad primum ergo dicendum, quod in primitiva Eccleſia, quando adulti ad baptiſmum veniebant, qui magna inſtructione indigebant, hoc per diaconos exercebatur, ſacerdotibus circa maiora occupatis: & ideo Dionyſius diaconibus attribuit.

Ad ſecundum dicendum, quod anadochus non inſtruit ante baptiſmum de fide, ſed converſum iam recipit, ad inſtructionem præſentans.

Ad tertium dicendum, quod quidquid eſt diaconi, licet etiam ſacerdotibus facere: unde per hoc non removetur quin catechizare ſit officium diaconi.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod catechiſmus eſt quaſi quædam diſpoſitio ad baptiſmum. Diſpoſitiones autem debent proportionari illis ad quæ diſponunt: unde in adultis, in quibus in baptiſmo requiritur propria fides, & propria voluntas, requiritur etiam quod ipſe per ſe catechizetur, & per ſe confiteatur, & chriſtianam religionem profiteatur. In puero autem, cuius baptiſmus operatur tantum ex fide Eccleſiæ, & merito Chriſti, ſit inſtructio mediante alio: unde eadem quibus inſtruendus eſt, proponuntur præſenre anadocho, cui committitur in his inſtruendus, & ipſe loco eius confeſſionem, & profeſſionem facit.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non ſit tunc actu perceptibilis diſciplinæ, tamen habet huiuſmodi perceptibilitatem in radice quantum ad potentiam rationis, quam habet ex natura, & quantum ad habitum fidei, quem recipit in baptiſmo.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis puer confiteri non poſſit per ſe, vel profiteri, tamen alius vicem eius ſupplet, non quidem ſuam propriam fidem confitens, ſed fidem pueri, & quantum ad id quod nunc eſt, ut ſit ſenſus: *Credo*; ideſt, ſacramentum fidei præſto ſum accipere, in perſona pueri loquens, ut Auguſtinus (epiſt. XXIII. ad Bonifacium) exponit: & quantum ad id quod futurum eſt, ut ſit ſenſus: *Credo*; ideſt, quando ad perfectam ætatem veniam, fidei conſentiam, ut Dionyſius exponit (de eccl. Hier. cap. VII.) & hoc quidem confiteri poteſt ex propoſito ſolicitudinis circa ipſum adhibendæ, ut alio modo poſſit eſſe ſenſus: *Credo*; ideſt, operam dabo ad hoc quod credat: & in hoc ipſe puer obligatur, & anadochus: quia de illis ad quæ omnes tenentur, non eſt inconveniens, ſi unus alium obliget; ſecus autem eſt de conſiliis, ad quæ non omnes tenentur.

Ad tertium dicendum, quod non eſt ibi magnum periculum quantum ad modernum tempus: quia parentes pueri ſunt Chriſtiani, & ſatis probabiliter poteſt æſtimari, quod eum in fide nutrient, & etiam ex aliis quibus convivet, fidem addiſcet. Secus autem erat in primitiva Eccleſia, ubi pueri cum infidelibus converſabantur: & ideo diligentior cura adhibenda erat ab anadocho, vel patrino. Et ſimiliter etiam nunc, ſi pueri parentes de infidelitate ſuſpecti eſſent, vel ſi inter infideles converſaturus forte puer eſſet.

ARTICULUS III.

Utrum exorciſmus baptiſmum præcedere debeat.

III. P. quæſt. lxxi. art. 2. 3. & 4.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod exorciſmus in eodem non debeat præcedere baptiſmum. Exorciſmi enim contra energumenos inſtituti ſunt. Sed non omnes qui accedunt ad baptiſmum, ſunt energumeni. Ergo non omnes ſunt exorcizandi.

2. Præterea. Prius debet curari cauſa quam curetur effectus. Sed peccatum eſt cauſa quare in quibuſdam diabolus poteſtatem habeat. Si ergo exorciſmi ſunt ad poteſtatem diaboli pellendam, videtur quod prius deberet aliquis per baptiſmum a peccato mundari, quam per exorciſmum a poteſtate diaboli.

3. Præterea. Ad idem ſuperfluum eſt diverſa remedia ordinari. Sed ad poteſtates dæmonis arcendas ſufficit aqua benedicta. Ergo non oportet ad hoc alios exorciſmos eſſe.

Sed contra eſt quod Cæleſtinus Papa dicit (epiſt. I. & refertur de conſecr. diſt. IV. cap. *Sive parvuli*) *Sive parvuli, ſive iuvenes ad regenerationis veniant ſacramentum, non fontem vitæ prius adeant quam exorciſmis, & exſufflationibus clericorum immundus ſpiritus ab eis abiiciatur.*

Præterea. Alia quæ ſanctificantur, prius exorcizantur, ſicut patet in aqua benedicta, & in ſale quod apponitur. Cum ergo baptiſmo homo conſecretur, videtur quod prius debeat exorcizari.

QUAE-

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod exorciſmus non habeat aliquem effectum, ſed ſit ad ſignificandum tantum. Nihil enim plus exigitur ad ſacramentum novæ legis niſi quod ſignificet, & efficiat quod ſignificat. Si ergo ea quæ ſunt in exorciſmo, non ſolum ſignificant, ſed etiam efficiunt, tunc per ſe ſacramenta ſunt, & non ſacramentalia.

2. Præterea. Sicut exorciſmus præcedit baptiſmum, ita & quædam alia ſacramentalia conſequuntur ipſum, ſicut prius dictum eſt. Sed illa conſequentia ſunt tantum ad ſignificandum. Ergo & exorciſmus.

3. Præterea. Si aliquis exorcizatus puer ante baptiſmum moriatur, conſtat quod hoc eum ad dæmone non liberat. Ergo ad minus in anima eius exorciſmus nullum effectum habuit.

4. Præterea. Sicut dicit Cyprianus * (in ſerm. de ablutione pedum) *Scias nequitiam diaboli permanere uſque ad aquam ſalutarem poſſe; in baptiſmo autem omnem nequitiam amittere*. Sed aliquando etiam poſt baptiſmum exorciſmus fit in illis quibus in articulo neceſſitatis exorciſmus omiſſus fuerit, ſi periculum evadant. Ergo non liberat a poteſtate dæmonis, & nullum alium effectum habere videtur.

Sed contra. Gregorius ſuper Ezech. (homil. XXIX.) *Sacerdos dum per exorciſmi gratiam manus imponit credentibus, & habitare malignos ſpiritus in eorum mente contradicit, quid aliud facit, niſi quia dæmones eiicit?* Ergo habet aliquem effectum.

Sed contra. Exorciſmi Salomonis habebant aliquem effectum ad pellendos dæmones. Ergo multo fortius exorciſmi Eccleſiæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod exorcizare ſit officium eorum qui in ſacris ordinibus conſtituuntur. Quia operari in immundis, ſecundum Dionyſium (ubi ſupra) ad diaconos pertinet. Sed inter immundos, ſecundum Dionyſium locum tenent energumeni. Cum ergo exorcizatio ſit ad eos, ſicut catechizatio ad catechumenos, videtur quod ſit eorum qui ſunt in ſacris ordinibus.

2. Præterea. Catechiſmus præcedit exorciſmum. Sed in artibus operativis ita eſt, quod operatio principalioris artis ſemper ſequitur, ſicut patet de arte quæ ſecat ligna, & quæ compaginat navem. Cum ergo catechiſmus per diaconos, vel ſacerdotes fiat, videtur quod exorciſmus non poſſit fieri per illos qui ſunt in minoribus ordinibus.

3. Præterea. Ad hoc eſt conſuetudo Eccleſiæ: quia exorcizatio ſolum per ſacerdotes fit, quod etiam ex auctoritate Gregorii inducta patet.

Sed contra eſt quod infra diſt. XXIV. dicit Magiſter, quod ad exorciſtas pertinet exorciſmos memoriter tenere, manus ſuper energumenos imponere. Ergo cum exorciſta non ſit ſacer ordo, videtur quod ille qui eſt in minoribus ordinibus conſtitutus poſſit exorcizare ex officio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod propter peccatum hominis diabolus poteſtatem accepit in hominem, & in omnia quæ in uſum hominis veniunt, in ipſius nocumentum. Et quia nulla conventio eſt Chriſti ad Belial, ideo quandocumque aliquid ſanctificandum eſt ad cultum divinum, prius exorcizatur, ut liberatum a poteſtate diaboli, qua illud in nocumentum hominis aſſumere poterat, Deo conſecretur: & hoc patet in benedictione aquæ, in conſecratione templi, & in omnibus huiuſmodi. Unde cum propria ſanctificatio, qua homo Deo conſecratur, ſit in baptiſmo, oportet quod etiam homo prius exorcizetur quam baptizetur, multo fortiori ratione quam alia res: quia in ipſo homine eſt cauſa quare diabolus poteſtatem accepit in hominem, & in alia quæ ſunt propter hominem, ſcilicet peccatum originale, vel actuale: & hæc ſignificant ea quæ in exorciſmo dicuntur, ut cum dicitur: *Recede ab eo ſatana*, & huiuſmodi: & ſimiliter ea quæ ibi fiunt: quia ipſa exſufflatio ſignificat dæmonis expulſionem; benedictio autem cum manus impoſitione præcludit expulſo viam, ne redire poſſit; ſal autem in os miſſum, & narium, & aurium ſputo linitio ſignificat remotionem impedimenti ipſius dæmonis reſpectu fidei docendæ, vel addiſcendæ, ut dictum eſt; ſed olei inunctio ſignificat expeditionem hominis in pugna quam adverſus diabolum ſuſcipit, a cuius poteſtate exemptus eſt.

Ad

* Epiſt. lxxvi. ſive Lib. I. epiſt. vi. verſus finem, non in ſerm. de ablut. pedum, qui nec eſt Cypriani.

Ad primum ergo dicendum, quod energumeni dicuntur interius laborantes, ab *en*, quod eſt *in*, & *ergon*, quod eſt *labor*. Et quamvis non omnes baptizandi ſint energumeni, nec interius laborantes a diabolo vexati corporaliter, tamen interius laborant, vel infirmantur propter infectionem fomitis, diabolo in eis poteſtatem habente.

Ad ſecundum dicendum, quod quando effectus confirmat cauſam, tunc prius laborandum eſt ad curandum effectum, ut ſic expeditius procedatur ad curationem cauſæ. Poteſtas autem dæmonis, quæ ex peccato conſequitur, & tenet, & ſervat hominem in malitia, & in peccato: & ideo prius evacuanda eſt poteſtas dæmonis, vel debilitanda, quod in exorciſmo fit, ne curationem cauſæ, ideſt peccati, in baptiſmo factam impedire poſſit.

Ad tertium dicendum, quod diabolus impugnat nos & ab exteriori, & ab interiori. Aqua ergo benedicta ordinatur contra impugnationem diaboli quæ eſt ab exteriori; ſed exorciſmus contra impugnationem quæ eſt ab interiori. Unde & illi contra quos datur, dicuntur energumeni, ideſt interius laborantes.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod ea quæ in exorciſmo aguntur, ſunt tantum ſigna eorum quæ poſtea in baptiſmo complentur, in quo poteſtas dæmonis totaliter evacuatur, ut Cyprianus dicit in auctoritate inducta. Sed hoc eſt contra auctoritatem Gregorii inducta, & contra ea quæ in exorcizando dicuntur; quæ fruſtra dicerentur, niſi aliquem effectum haberent, præcipue cum per modum imperii, & non ſolum per modum orationis dicantur in hoc quod dicitur: *Ergo maledicte diabole exi ab eo &c.* Et ideo dicendum ſecundum alios, quod non tantum ſignificant, ſed etiam efficiunt aliquid non tantum in corpore, ſed etiam in anima: quia in utroque eſt infectio fomitis. Effectus autem iſte eſt debilitatio poteſtatis dæmonis, ne tantum poſſit in homine ſicut ante, ne baptiſmum, & alia bona in ipſo impediat; ſed poteſtas prædicta totaliter in baptiſmo aufertur; ſicut etiam Pharao prius flagellatus eſt populo nondum de Ægypto egreſſo, & poſtea totaliter in mari rubro, quod eſt figura baptiſmi, ſubmerſus.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacramenta novæ legis habent effectum in conferendo gratiam, qua perfecte morbo ſubvenitur, contra quem ſacramentum ordinatur; ſed ſacramentalia habent effectum in removendo contrarias diſpoſitiones, vel impedimenta gratiæ; & ideo ſecundum diverſa impedimenta multiplicantur, nec in eis gratia confertur.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt ſimile de ſacramentalibus quæ ſequuntur, & quæ præcedunt: quia ex quo baptiſmus plene effectum ſuum habet, non oportet quod impedientia baptiſmum tollantur, quia jam impediri non poteſt; tamen non eſt remotum quin unctio chriſmatis poſt baptiſmum in vertice facta aliquem effectum ad gratiam conferendam, vel conſervandam habeat.

Ad tertium dicendum, quod Præpoſitivus dixit, quod exorcizatus ante baptiſmum decedens, minores tenebras patietur. Sed hoc nihil eſt; quia tenebræ illæ in ſola carentia divinæ viſionis conſiſtunt, cum non habeant aliam pœnam ſenſibilem; & hoc in omnibus æqualiter erit. Et ideo dicendum aliter, quod non habet effectum in collatione gratiæ, ſed ſolum in debilitatione poteſtatis dæmonis: & ideo hoc valet ei tantum in vita.

Ad quartum dicendum, quod ad hoc quod uniformitas baptiſmi obſervetur, oportet quod exorciſmus, ſi prætermiſſus fuit, poſt baptiſmum ſuppleatur; & tunc tantum ſignificat, vel forte additur etiam aliqua cohibitio ab impugnatione diaboli. Nec hoc eſt inconveniens, cum etiam per aquam benedictam, qua poſt baptiſmum aſpergimur, aliqua poteſtas dæmonis reprimatur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod exorcizare ad exorciſtas pertinet ex proprio officio ordinis, nihilominus tamen eſt & ſuperiorum ordinum. Tamen propter oſtendendam unitatem baptiſmi, conſuetum eſt in Eccleſia ut totum quod ad baptiſmum pertinet, expleatur ab uno, ſcilicet a ſacerdote; & præcipue nunc, quando non venit magna multitudo ſimul ad baptiſmum, & ſunt multi ſacerdotes. In primitiva autem Eccleſia quandoque magna turba ſimul ad baptiſmum accedebat, & erant pauci ſacerdotes: unde hujuſmodi ſacramentalia relinquebantur in minoribus ordinibus conſtitutis.

Ad primum ergo dicendum, quod Dio-

ny-

nyſius ſub miniſtris comprehendit omnes ordines inferiores; & ideo miniſtris qui diaconi dicuntur, attribuit omnia quæ ſunt inferiorum ordinum: quia forte in primitiva Eccleſia nondum erant illi ordines ita diſtincti propter paucitatem miniſtrorum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut exorciſmus primo pertinet ad exorciſtam, ita etiam primus ordo, qui habet actum in catechizando, eſt ordo lectorum, quamvis hoc poſtea per ſuperiores ordines compleatur: & ideo ſicut catechiſmus præcedit exorciſmum, ita ordo lectoris præcedit ordinem exorciſtæ.

Ad tertium dicendum, quod completa poteſtas in exorcizando competit ſacerdoti: & ideo quando non eſt magna neceſſitas, ipſe ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ exorciſmi actum exequitur, & ſecundum hanc conſuetudinem loquitur auctoritas Gregorii.

EXPOSITIO TEXTUS.

HIC *etiam ſciendum eſt, quod licet ter immergatur propter myſterium Trinitatis, tamen unum baptiſma reputatur*. De trina immerſione, ſupra diſt. III. dictum eſt.

Acceleratus eſt uſus rationis. Quia Auguſtinus ſuper hoc ambigue loquitur, ideo diverſimode quidam de hoc ſenſerunt. Dixerunt enim quidam, quod Ioannis exultatio non fuit aliquis motus corporalis, ſed miraculoſus quaſi gaudentis, ut matri innoteſceret matris Salvatoris adventus. Alii autem dicunt aliter, & melius, quod ad illud momentum datus eſt ei uſus rationis. & non eſt inconveniens, ſi poſtea ſit ſubtractus, ſicut & gratia raptus ad momentum datur: ſecus autem eſt de gratia gratum faciente, quæ non ſubtrahitur ſine culpa.

Non errorem inducens &c. Quia ſi errorem vellet inducere, intendens mutare formam Eccleſiæ, hoc ipſo non intenderet facere quod Eccleſia facit: & ideo non baptizaret. De corruptione autem formæ ſupra diſt. II. dictum eſt.

Divinum iudicium per alicuius revelationis miraculum oratione implorandum eſſe cenſerem. Videtur quod male dicat: quia divinum iudicium non eſt hoc modo requirendum, niſi in dubiis. Certum autem videtur, quod ſi ludo fecit, intentio defuit, & verus baptiſmus non fuit. Et dicendum, quod ludus aliquando excludit intentionem, & aliquando non. Cum enim ludo fieri dicantur quæ præter intentionem alicuius utilitatis fiunt ad ſolam delectationem, ludus baptizantium poteſt excludere intentionem reſpectu utriuſque effectus ablutionis, ſcilicet ſacramenti collationis, & rei ſacramenti; & tunc non intendit facere quod facit Eccleſia in collatione ſacramenti: & ita talis ludus evacuat intentionem quæ requiritur in ſacramento: vel poteſt excludere tantum ſecundam utilitatem, ut ſcilicet velit de hoc ludum ſuum facere ex eo quod baptiſmi ſacramentum conferat, non propter ſanctificationem baptizandi hoc faciens: & tunc manet intentio quæ ſufficit ad baptiſmum. Et propter hoc dubium (dixit Aug.) implorandum eſt divinum iudicium: & ideo dicitur quod puer Atanaſius (*a*) ludendo ſimulans ſe Epiſcopum baptizavit quoſdam, & iudicatum eſt ab Alexandro Epiſcopo ut non rebaptizarentur: quia inventum eſt quod ipſe intentionem baptizandi habuit: quod etiam patet ex hoc quod non baptizabat niſi catechumenos.

Cui additur exorciſmus &c. Videtur quod exorciſmus debeat præcedere catechiſmum: quia prius removendum eſt malum quam perficiatur aliquis in bono. Et dicendum, quod verum eſt, ſi utrumque in eodem genere accipiatur. Sed catechiſmus ordinat ad bonum non efficiendo aliquid, ſed ſolum inſtruendo; exorciſmus autem removet malum in operando; & inſtructio in talibus debent operationem præcedere, ut ſciat homo quid in eo fieri debeat.

(a) *Al.* loquendo.

Digitized by Google

DISTINCTIO VII.

De confirmatione.

NUnc de ſacramento confirmationis addendum eſt : de cuius virtute quæri ſolet: forma enim aperta eſt , ſcilicet verba quæ dicit Epiſcopus cum baptizatos in frontibus ſacro ſignat chriſmate . (1) „ Hoc ſacramentum ab aliis „ perfici non poteſt niſi a ſummis ſacerdotibus , nec tempore Apoſtolorum ab a- „ liis quam ab ipſis Apoſtolis legitur peractum ; nec ab aliis quam ab illis qui „ locum eorum tenent , perfici poteſt , aut debet . Nam ſi aliter præſumptum „ fuerit , irritum habetur , & vacuum , nec inter eccleſiaſtica reputabitur ſacra- „ menta . “ (2) Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore , ſed non chriſmate ſignare in fronte . Virtus autem huius ſacramenti eſt donatio Spiritus ſancti ad robur , qui in baptiſmo datur ad remiſſionem . Unde Rabanus (de inſtitutione clericorum Lib. I. cap. xxx. & habetur de conſ. diſt. v. cap. „ Noviſſimi. “) „ A ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paraclytus tra- „ ditur baptizato , ut roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum aliis illud „ quod ipſe in baptiſmo conſecutus eſt . “ Item. (3) „ Omnes fideles per ma- „ nus impoſitionem Epiſcoporum poſt baptiſmum accipere debent Spiritum ſan- „ ctum , ut pleni Chriſtiani inveniantur. “

Melchiades. *

„ SCitote utrumque eſſe magnum ſacramentum , ſed unum maiori veneratio- „ ne tenendum , ſicut a maioribus datur . “ Ecce maius dicit ſacramentum confirmationis, ſed forte non ob maiorem virtutem, & utilitatem quam conferat, ſed quia a dignioribus datur , & in digniori parte corporis fit , ſcilicet in fronte : vel forte quia maius augmentum virtutum præſtat , licet baptiſmus plus ad remiſſionem valeat . Quod videtur innuere Rabanus (ubi ſup.) dicens , in unctione baptiſmi Spiritum ſanctum deſcendere ad habitationem Deo conſecrandam ; in hoc vero eiuſdem ſeptiformem gratiam cum omni plenitudine ſanctitatis & virtutis venire in hominem . Hoc ſacramentum tantum a ieiunis accipi . & ieiunis tradi debet , ſicut & baptiſmus . niſi aliter cogat neceſſitas : nec debet iterari, ſicut nec baptiſmus, vel ordo. Nulli enim ſacramento facienda eſt iniuria ; quod fieri putatur , quando non iterandum iteratur . Sed utrum aliqua , vel nulla iterari poſſint , quæſtio eſt . Nam de baptiſmo , & ordine quod non debeant iterari , aperte Auguſtinus (contra epiſtolam Parmen. cap. XII.) dicit : „ Utrumque ſacramentum eſt , & quadam conſecratione datur : illud quidem „ cum baptizatur , illud vero cum ordinatur . “ Ideoque in Eccleſia catholica utrumque non licet iterari , quia neutri facienda eſt iniuria : quod indubitanter etiam de confirmatione tenendum eſt . De aliis vero utrum iterari valeant , vel debeant, poſtea diſſeremus.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam Magiſter determinavit de ſacramento intrantium , ſcilicet de baptiſmo, hic intendit determinare de ſacramentis quæ pertinent ad progredientes in via Dei: & dividitur in partes duas. In prima determinat de ſacramentis quibus pro-

(1) *Nicolai:* Unde Euſebius Papa epiſt. III. *& ad marginem :* ut refertur in Decretis de conſec. diſt. v. cap. *Manus.* (2) *Idem :* Hucuſque Euſebius . (3) *Nicolai .* Item (Urbanus Papa epiſt. I. Chriſtianis omnibus miſſa cap. VII.) *& ad marginem :* Sic in decret. de conſecr. diſt. IV. cap. *Omnes.*

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ad Epiſcopos Hiſpaniæ cap. II. & in Decret. de conſecrat. diſt. IV. cap. *De his vero.*

Digitized by Google

progredientes in bono perficiuntur; in ſecunda de ſacramento quo a malo ſublevantur quos cadere accidit, ſcilicet de pœnitentia, diſt. xiv. ibi, *Poſt hoc de pœnitentia agendum eſt.* Prima in duas. In prima determinat de ſacramento confirmationis, qua aliquis in ſeipſo perficitur ad modum quo forma perficit; in ſecunda de euchariſtia, qua aliquis perficitur per coniunctionem ad finem, viii. diſt. ibi, *Poſt ſacramentum baptiſmi, & confirmationis ſequitur euchariſtiæ ſacramentum.* Prima in duas. In prima tangit ea quæ ſunt intra eſſentiam ſacramenti, ſcilicet materiam, & formam; in ſecunda ea quæ ſunt extra eſſentiam ipſius, ibi, *Hoc ſacramentum ab aliis perfici non poteſt, niſi a ſummis Pontificibus.* Et circa hoc tria facit. Primo determinat miniſtrum huius ſacramenti; ſecundo effectum, ibi, *Virtus autem huius ſacramenti eſt donatio Spiritus ſancti*; tertio ritum, ibi, *Hoc ſacramentum tantum a ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet.* Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem; ſecundo removet quamdam obiectionem, ibi, *Melchiades in epiſtola ad Hiſpaniæ Epiſcopos.*

QUAESTIO I.

HIc eſt triplex quæſtio. Prima de ipſo ſacramento confirmationis. Secunda de effectu eius. Tertia de celebratione eius.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Utrum confirmatio ſit ſacramentum per ſe.

Secundo. De materia eius.

Tertio. De forma.

ARTICULUS I.

Utrum confirmatio ſit ſacramentum.

III. P. quæſt. lxxii. *art.* 1.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod confirmatio non ſit ſacramentum. Omne enim ſacramentum efficaciam habet ab inſtitutione divina. Sed confirmatio non legitur a Domino inſtituta. Ergo non eſt ſacramentum.

2. Præterea. Illud cuius eſt uſus in omnibus, vel pluribus ſacramentis, non videtur eſſe ſacramentum per ſe. Sed, ſicut dicit Dionyſius (de eccl. Hierar. cap. iv.) uſus ſacri unguenti, ſcilicet chriſmatis, eſt in aliis ſacramentis pluribus, ſicut patet in baptiſmo, in quo infunditur chriſma in aqua baptiſmi, & baptizatus in vertice chriſmate inungitur; & ſimiliter Pontifices chriſmatis inunctione conſecrantur, & altare etiam in quo euchariſtia conſecranda eſt, chriſmate linitur, & calix ſimiliter. Ergo confirmatio, quæ dicitur chriſmatio, non eſt aliquod ſpeciale ſacramentum, ſed magis ſacramentale.

3. Præterea. Sacramenta novæ legis in veteri præfigurata fuerunt. Sed nulla figura confirmationis in lege veteri legitur præceſſiſſe. Ergo confirmatio non eſt ſacramentum.

Sed contra eſt quod Melchiades in littera dicit: *Scitote utrumque magnum eſſe ſacramentum*, ſcilicet confirmationem, & baptiſmum.

Præterea. Hoc patet per diffinitionem ſacramenti, quæ competit confirmationi, quæ habet ſignificationem gratiæ in linitione olei, & habet efficaciam, ut in littera dicitur, in collatione gratiæ ad plenitudinem ſanctitatis. Ergo eſt ſacramentum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſit ſacramentum neceſſitatis: Quia, (a) ut Rabanus in littera dicit, omnes fideles debent poſt baptiſmum per Epiſcopos accipere Spiritum ſanctum, ut pleni Chriſtiani inveniantur. Sed hoc eſt de neceſſitate ſalutis, ut aliquis ſit plenus Chriſtianus. Ergo ſacramentum confirmationis eſt ſacramentum neceſſitatis.

2. Præterea. Sacramentum confirmationis contra morbum peccati ordinatur. Sed hoc eſt de neceſſitate ſalutis, ut quis a morbo peccati liberetur. Ergo confirmatio eſt ſacramentum neceſſitatis.

3. Præterea. Sicut ad iuſtitiam exigitur receſſus a malo, ita & acceſſus ad bonum. Sed baptiſmus operatur ad receſſum a malo, quod ipſum ablutionis nomen oſtendit; confirmatio autem ad acceſſum ad bonum, quod etiam ex nomine patet. Ergo ſicut baptiſmus eſt de neceſſitate ſanctificationis, ita & confirmatio.

Sed contra. Sine eo quod eſt de neceſſitate ſalutis, non eſt ſalus. Sed pueri baptizati ſalvantur, ſi ante confirmationem moriantur. Ergo non eſt ſacramentum neceſſitatis.

Præterea. Gratia, & virtus ſufficiunt ad ſalu-

(a) Nicolai Urbanus. Vide notam ad textum § 1.

Digitized by Google

ſalutem. Sed in baptiſmo confertur gratia, & plenitudo virtutum. Ergo baptiſmus ſufficit ad ſalutem, & ita confirmatio non eſt ſacramentum neceſſitatis.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod baptiſmus ſit nobilius ſacramentum quam confirmatio: quia eſſentialia rei accidentalibus digniora ſunt, ſicut ſubſtantia accidente. Sed baptiſmus eſſentialiter ſe habet ad ſalutem, cum ſit ſacramentum neceſſitatis; confirmatio autem accidentaliter, cum non ſit neceſſitatis ſacramentum. Ergo baptiſmus eſt nobilius ſacramentum confirmatione.

2. Præterea. Effectus proportionatur ſuæ cauſæ. Sed baptiſmus habet maiorem efficaciam in efficiendo: quia delet omnem culpam, & pœnam, quod non facit confirmatio. Ergo eſt nobilius ſacramentum.

Sed contra. Ad nobiliorem actionem ordinatur nobilius miniſterium. Sed confirmatio datur a nobiliori miniſtro quam baptiſmus. Ergo confirmatio eſt nobilius ſacramentum baptiſmo.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod actiones quæ ſunt ordinatæ ad aliquos effectus proprios, & determinatos, recipiunt diſtinctionem ſecundum proportionem ad ſuos effectus: unde ſi ad duos effectus diſtinctos ordinentur, erunt duæ diverſæ actiones. Si autem ordinentur ad unum effectum, ita quod una diſponat, vel impedimentum removeat, & alia perficiat, & alia ornet perfectum; totum computatur pro una integra actione, ſicut patet in operibus artificum. Unde cum ſacramenta ſint quædam actiones hierarchicæ ſecundum Dionyſium (de eccl. Hier. cap. v. part. 1.) ordinatæ ad aliquos effectus ſalutis, quando plures actiones ſacramentales ordinantur ad unum effectum, una ut perficiens, alia ut diſponens, vel impedimentum removens, vel aliquo modo ornans; tunc in illa quæ efficit effectum principalem, conſiſtit eſſentialiter ratio ſacramenti. Aliæ autem non dicuntur per ſe ſacramenta, ſed ſacramentalia quædam, quaſi ſacramentis adiuncta, ſicut patet ex his quæ dicta ſunt circa baptiſmum in exorciſmo, & catechiſmo, & aliis huiuſmodi concurrere. Quando autem ſunt plures actiones ordinatæ ad effectus omnino diſtinctos, tunc ſunt diverſa ſacramenta. Et ideo cum confirmatio habeat per ſe effectum diſtinctum ab effectu baptiſmi, ut patebit, non eſt ſacramentale baptiſmi, ſed potius per ſe eſt principale ſacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod circa inſtitutionem huius ſacramenti eſt triplex opinio.

Una enim dicit, quod hoc ſacramentum non fuit inſtitutum nec a Chriſto, nec ab Apoſtolis, ſed poſtea proceſſu temporis in quodam Concilio; & dicunt, quod Dominus rem ſacramenti huius ſine ſacramento conferebat manus imponendo, ſimiliter & Apoſtoli, eo quod ipſi confirmati fuerunt immediate a Spiritu ſancto. Et hoc videtur valde abſurdum: quia ſecundum hoc Eccleſia tota die poſſet nova ſacramenta inſtituere, quod falſum eſt; cum ipſi non ſint latores legis, ſed miniſtri; & fundamentum cuiuslibet legis in ſacramentis conſiſtit: & præterea in littera dicitur de tempore Apoſtolorum (*a*): *Non ab aliis quam ab Apoſtolis fuit peractum.*

Ideo alii dicunt, quod non fuit a Chriſto, ſed ab Apoſtolis inſtitutum hoc ſacramentum. Sed hoc etiam non competit: quia ipſi Apoſtoli quamvis erant baſes Eccleſiæ, tamen non fuerunt legislatores: unde ad eos non pertinebat ſacramenta inſtituere.

Et ideo probabilior videtur aliorum opinio, qui dicunt, hoc ſacramentum, ſicut & omnia alia, a Chriſto fuiſſe inſtituta: quod patet ex hoc quod ipſe etiam Dominus manus pueris imponebat, ut patet Matth. xix. Nec obſtat quod in Evangelio, vel in Actib. Apoſtolorum non fit mentio de materia, vel forma huius ſacramenti; quia formæ ſacramentales, & alia quæ in ſacramentis exiguntur, occultanda erant in primitiva Eccleſia propter irriſiones gentilium, ut Dionyſius dicit: unde etiam in fine eccl. Hier. excuſat ſe a determinatione formarum ſacramentalium. Secus autem eſt de baptiſmo, quod erat ſacramentum neceſſitatis, & ſtatim cuilibet offerebatur in principio.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis materia confirmationis, ſcilicet chriſmate, utantur Eccleſiæ miniſtri in diverſis ſacramentis; tamen hoc ſacramentum non conſiſtit tantum in materia, ſed in forma verborum, & actu, ſicut & ſacramentum baptiſmi; & hoc non utuntur in aliis ſacramentis: & ideo eſt per ſe ſacramentum.

Ad tertium dicendum, quod hoc ſacramen-

(a) *Nicolai* (ex Euſebio Papa.)

mentum eſt ad perfectionem gratiæ. Et quia ſtatus legis erat ſtatus imperfectionis, eo quod *nihil ad perfectum adduxit lex* (Hebr. VII. 19.) ideo hoc ſacramentum non habuit aliquid ſibi reſpondens in veteri lege: quamvis aliquo modo ſit figuratum in unctione Pontificum, qua ſignificabatur unctio Chriſti, a quo hæc unctio derivatur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod eſt triplex neceſſitas. Una eſt neceſſitas abſoluta, ſicut neceſſarium eſt Deum eſſe, vel triangulum habere tres angulos. Alia eſt neceſſitas ex cauſa efficiente, quæ dicitur neceſſitas coactionis. Tertia eſt neceſſitas ex ſuppoſitione finis; & eſt duplex. Quia uno modo dicitur neceſſarium ſine quo aliquis non poteſt conſervari in eſſe, ſicut nutrimentum animali. Alio modo ſine quo non poteſt haberi quod pertinet ad bene eſſe, ſicut equus dicitur neceſſarius ambulare volenti, & medicina ad hoc quod homo ſane vivat. Primis autem duobus modis non dicitur aliquod ſacramentum eſſe neceſſitatis, ſed tertia neceſſitate: quædam quidem quantum ad primum modum, illa ſcilicet ſine quibus non poteſt homo in ſpirituali vita vivere, ſicut eſt baptiſmus, & pœnitentia; quædam autem ſine quibus non poteſt conſequi aliquem effectum, qui eſt ad bene eſſe ſpiritualis vitæ; & hoc modo confirmatio, & omnia alia ſunt neceſſaria. Verumtamen contemptus cuiuslibet ſacramenti eſt periculoſus. Obiectiones autem procedunt de primo modo tertiæ neceſſitatis.

Et ideo dicendum ad primum, quod eſt plenitudo chriſtianæ gratiæ ſufficiens ad ſalutem, & hæc datur in baptiſmo: & eſt plenitudo copiæ gratiæ ad fortiter reſiſtendum contra preſſuras mundi, & hæc datur in confirmatione, & ſine hac poteſt eſſe ſalus.

Ad ſecundum dicendum, quod morbus peccati dupliciter expellitur. Uno modo quo ad culpam originalem in baptiſmo, & actualem in pœnitentia; & hæc expulſio ſufficit ad ſalutem. Alio modo quo ad pœnam inclinantem ad culpam; & ſic expellitur in confirmatione, & in aliis ſacramentis: & hæc non eſt de neceſſitate ſalutis.

Ad tertium dicendum, quod in baptiſmo datur gratia quæ a peccato mundat, & ad bene operandum perficit quantum ad ſufficientiam ſalutis; ſed in confirmatione additur amplius munus gratiæ, quod non eſt de neceſſitate ſalutis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quinque modis unum ſacramentum dicitur eſſe dignius alio. Uno modo quo ad rem ſacramenti, ſive effectum eius; & ſic baptiſmus qui delet omnem culpam, & aufert omnem pœnam, eſt maximum ſacramentorum. Alio modo quantum ad id quod continetur in ſacramento; & ſic euchariſtia eſt nobiliſſimum, in qua continetur ipſe Chriſtus. Tertio quantum ad gradum dignitatis in quo conſtituit; & ſic ordo eſt digniſſimum ſacramentum. Quarto quantum ad miniſtrum; & ſic confirmatio, & etiam ordo ſunt digniſſima, quia non niſi per Epiſcopum miniſtrantur. Quinto quantum ad ſignatum, & non contentum; & ſic matrimonium eſt digniſſimum, quia ſignat coniunctionem duarum naturarum in perſona Chriſti. Si tamen has dignitates ad invicem comparemus, invenitur illa dignitas potiſſima quam ſacramentum habet ex contento, quia eſt eſſentialior: & ideo ſacramentum euchariſtiæ eſt ſimpliciter digniſſimum, & ad ipſum quodammodo alia ſacramenta ordinantur. Dignitas autem quæ eſt in efficiendo, prævalet ei quæ eſt in ſignificando, & illa quæ eſt in efficiendo reſpectu boni, ſimpliciter loquendo, prævalet ei quæ eſt in amotione mali: & ideo ſimpliciter loquendo, poſt euchariſtiam nobilius ſacramentum eſt ordo, per quod homo & in gratia, & in gradu dignitatis ponitur; & poſt hoc confirmatio, per quam perfectio gratiæ confertur; & poſt baptiſmus, per quem fit plena remiſſio culpæ, & pœnæ; & poſt matrimonium, quod habet maximam ſignificationem. Pœnitentia autem, & extrema unctio ponuntur inter baptiſmum & matrimonium: quia ordinantur directe ad remotionem mali: quamvis in hoc pœnitentia habeat minorem efficaciam quam baptiſmus: quia ordinatur contra culpam actualem tantum, & non delet totaliter pœnam; & adhuc minorem extrema unctio, quæ contra reliquias peccati ordinatur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis confirmatio ſe habeat quaſi accidentaliter ad vitam ſpiritualem ſimpliciter acceptam, tamen ad vitam ſpiritualem ſecundum ſui perfectam differentiam non habet ſe accidentaliter, ſed eſſentialiter: & ideo

non oportet quod ſit minoris dignitatis quam baptiſmus. Sicut etiam rationale eſt differentia nobilior quam ſenſibile; quamvis animali inquantum animal accidat eſſe rationale, cui inquantum huiuſmodi per ſe convenit eſſe ſenſibile. Vel dicendum, ut quidam dicunt, quod confirmatio præſupponit baptiſmum: unde dupliciter poſſunt comparari. Uno modo ut accipiatur confirmatio cum præſuppoſitione baptiſmi; & ſic confirmatio ſimpliciter eſt nobilior; ſicut etiam eſſe ſubſtantiale perfectum per accidentalia ſimpliciter, nobilius eſt quam eſſe ſubſtantiale ſimpliciter. Alio modo cum præciſione baptiſmi; & ſic quodammodo baptiſmus eſt nobilior quantum ad maiorem efficaciam in removendo malum.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus non habet maiorem efficaciam ſimpliciter, ſed ſolum in remotione mali, ut dictum eſt.

ARTICULUS II.

Utrum ſacramentum confirmationis habeat materiam.

III. P. quaeſt. lxxi. *art.* 2.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod ſacramentum iſtud materiam non habeat. Sacramenta enim habent efficaciam ex divina inſtitutione. Sed materia huius ſacramenti non legitur a Domino inſtituta. Ergo non habet determinatam materiam.

2. Præterea. Confirmatio datur ad plenitudinem ſancti Spiritus percipiandam. Sed ſuper Apoſtolos in die pentecoſtes deſcendit Spiritus ſancti plenitudo abſque omni materia. Ergo hoc ſacramentum materia non indiget.

3. Præterea. Apoſtoli formam nobis eccleſiaſtici ritus tradiderunt. Sed ipſi confirmabant manus imponendo ſine aliqua materia, ut legitur in Act. Apoſtolorum (cap. VIII.) Ergo hoc ſacramentum materiam non habet.

Sed contra eſt. Quia ſecundum Hugonem de S. Victore (Lib. I. de ſacramentis part. IX. cap. II.) ſacramentum eſt materiale elementum. Ergo debet omne ſacramentum habere materiam.

Præterea. Si omittatur aliquid quod non ſit de ſubſtantia ſacramenti, non impeditur perceptio ſacramenti. Sed ſi omitteret Epiſcopus chriſmatis linitionem, non conferret ſacramentum. Ergo materia eſt de eſſentia huius ſacramenti.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod chriſma non ſit materia competens. In ſacramentis enim uniformitas obſervari debet. Sed in baptiſmo eſt materia ſimplex elementum, ſcilicet aqua. Ergo etiam in confirmatione aliquod elementum deberet eſſe materia.

2. Præterea. Virtus agentis (*a*) proportionatur agenti. Sed virtus agens in ſacramentis eſt ſimplex. Ergo & materia debet eſſe ſimplex; & ita materia confirmationis non debet eſſe commixta ex duobus liquoribus, ſcilicet oleo, & balſamo.

3. Præterea. Materia ſacramenti debet eſſe omnibus communis: quia omnibus ſacramenta proponuntur in ſalutem. Sed oleum olivæ, & balſamum non eſt apud omnes. Ergo non ſunt conveniens materia alicuius ſacramenti.

4. Præterea. Ex aliis etiam rebus fit oleum quam ex oliva, ſicut ex nucibus, & papavere. Ergo videtur quod etiam ex tali oleo poſſet fieri chriſma.

5. Præterea. Sacramentum confirmationis eſt ad corroborandum hominem in pugna ſpirituali. Sed vinum facit homines bonæ ſpei ſecundum Philoſophum (III. Ethic. cap. XI. vel XVII.) quod ad fortitudinem pugnæ exigitur: & ſimiliter panis cor hominis confirmat, ut dicitur in Pſal. CIII. Ergo panis, & vinum eſſet huius ſacramenti convenientior materia quam oleum, & balſamum.

6. Præterea. Materia ſacramenti debet habere ſignificationem & reſpectu effectus, & reſpectu alicuius quod in Chriſto præceſſit, a quo ſacramenta profluxerunt. Sed per huiuſmodi liquores nihil ſignificatur in Chriſto præcedens. Ergo huiuſmodi liquores non ſunt conveniens materia huius ſacramenti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non exigatur materia prius ſanctificata. Confirmatio enim, ut in littera dicitur, non eſt maioris virtutis quam baptiſmus. Sed in baptiſmo non requiritur materia prius ſanctificata. Ergo nec in confirmatione.

2. Præterea. Secundum Auguſtinum (tract. lxxx. in Ioan.) accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Si ergo

epor-

(a) *Nicolai ſupplendum opinatur:* proportionatur materiæ quæ ſubiicitur agenti.

oporteret quod materia aliquibus verbis prius ſanctificaretur, tunc etiam ipſum chriſma per ſe eſt quoddam ſacramentum, & non ſacramenti materia.

3. Præterea. Sanctificatio non eſt iteranda circa idem. Sed per formam ſacramenti ſanctificatur materia, ut patet in baptiſmo, cuius materia eſt aqua verbo vitæ ſanctificata; quod verbum ſupra diſt. III. dixit Magiſter eſſe formam baptiſmi Ergo non debet ante prolationem formæ ſacramentalis aliqua ſanctificatio circa materiam confirmationis adhiberi.

Sed contra eſt communis uſus Eccleſiæ, & etiam determinatio Dionyſii (de eccl. Hier. cap. IV. part. III.) qui ponit ritum conſecrationis chriſmatis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod materia ſacramenti dicitur illa res viſibilis ſub cuius tegumento divina virtus ſecretius operatur ſalutem: & ideo ad hoc neceſſaria eſt materia ſacramentis, ut ad effectum, ad quem virtus humana nullatenus attingit neque operando, neque cooperando, divina virtus in re viſibili operans perducat. Et ideo in pœnitentia, & in matrimonio, cuius effectus aliquo modo dependet ex operatione humana, ſcilicet dolore de peccatis, & conſenſu etiam in copulam coniugalem, non requiritur talis materia. In baptiſmo autem, cuius effectus totaliter eſt ab extrinſeco, nil cooperante interius baptizante, neque eo qui baptizatur, niſi ad removendum impedimentum, requiritur materia ſenſibilis. Cum ergo effectus confirmationis, qui eſt plenitudo Spiritus ſancti, ſit omnino ab extrinſeco, non per aliquam operationem humanam, non eſt dubium quod in ſacramento confirmationis materia exigatur.

Ad primum ergo dicendum, quod plenitudo Spiritus ſancti non erat danda ante Chriſti reſurrectionem, & aſcenſionem, ſicut dicitur Ioan. VII. 39. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum erat Ieſus glorificatus*: & ideo ſecundum unam opinionem, ea quæ ad hoc ſacramentum pertinent, non fuerunt ante Chriſti aſcenſionem inſtituenda. Sed aliquo modo præfiguratum fuit hoc ſacramentum in manus impoſitione Chriſti ſuper pueros; quamvis etiam illa manus impoſitio poſſit referri magis ad manus impoſitionem quæ fit ſuper catechumenos, ut dictum eſt. Nec hoc differt, ſive Dominus ipſemet inſtituit, ſive Apoſtoli eius ſpeciali præcepto. Secundum vero aliam opinionem dicendum, quod Dominus materiam huius ſacramenti per ſeipſum inſtituit, ſicut & adventum Spiritus ſancti promiſit; ſed denuntiandam Apoſtolis dereliquit, quando uſus ſacramenti competebat, ſcilicet poſt plenam Spiritus ſancti miſſionem.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut ſacramentum baptiſmi incepit in baptiſmo Chriſti; ita ſacramentum confirmationis incepit in adventu Spiritus ſancti in Apoſtolos. Et quia principia rerum debent eſſe notiſſima, ideo utrobique Spiritus ſanctus apparuit viſibiliter, in baptiſmo quidem in columbæ ſpecie, & in confirmatione Apoſtolorum in linguis igneis: & propter hoc non oportuit eſſe materiam, in qua Spiritus ſanctus ſecretius operaretur ſalutem, ut Auguſtinus dicit (ſuper Ioan. tract. LXXXIV.)

Ad tertium dicendum, quod Apoſtoli non confirmabant ſine materia, niſi forte quando præter legem communem viſibilibus ſignis Spiritus ſanctus in eos deſcendebat quibus per Apoſtolos manus impoſitio facta fuerat: tunc enim illa viſibilis apparitio ſupplebat locum elementi viſibilis. Quod autem aliquando materia uterentur, patet per Dionyſium in IV. cap. eccl. Hier. in principio, ubi dicitur, quod eſt quædam perfectiva operatio, quam duces noſtri, quos Apoſtolos nominat, *chriſmatis hoſtiam* nominant, hoſtiam dicens communiter omnem ritum ſacramenti.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, hoc ſacramentum initium ſumpſit ab adventu Spiritus ſancti in diſcipulos, qui quamvis prius Spiritum ſanctum habuiſſent in munere gratiæ, quo perficiebantur ad ea quæ ad ſingulares perſonas eorum pertinebant, tamen in die etiam pentecoſtes ſuſceperunt Spiritum ſanctum, ſed in munere gratiæ quo perficiebantur ad promulgationem fidei in ſalutem aliorum: & ideo facta eſt apparitio Spiritus ſancti linguis igneis, *ut verbis eſſent profluī* ad divulgandam fidem Chriſti, *& caritate fervidi*, (a) aliorum ſalutem quærentes: & propter hoc dicitur Act. II. 4. *Repleti ſunt Spiritu ſancto, & cœperunt loqui*. Igni autem nihil convenientius accipi potuit loco eius in materia confirmationis

(a) *Uſurpatum ex hymno pentecoſtes.*

Digitized by Google

nis quam oleum, tum quia lucet, tum quia maxime eſt nutritivum ignis. Figuræ autem linguæ nihil convenientius eſſe potuit quam balſamum propter odorem, quia propter confeſſionem linguæ odor bonæ notitiæ Dei diffunditur in omni loco. Et ideo ſicut viſibilis apparitio Spiritus ſancti fuit in igne (a) figurato figura linguæ, ita materia confirmationis eſt oleum balſamatum; ut oleum pertineat ad conſcientiam, quam oportet nitidam habere eos qui confeſſores divinæ fidei conſtituuntur; & balſamum ad famam, quam oportet effundere & verbis, & factis fidei confeſſores.

Ad primum ergo dicendum, quod non debet in omnibus ſacramentis obſervari uniſormitas identitatis, ſed proportionalitatis; ut ſicut materia unius ſacramenti competit illi ſacramento, ita materia alterius ſacramenti etiam competat alii. Et quia baptiſmus eſt ianua ſacramentorum, quaſi principium, & elementum omnium aliorum, ideo ſibi competit materia quæ ſit ſimplex elementum; non autem ita aliis ſacramentis, in quibus additur aliquid ſpeciale; ſicut corpora mixta habent aliquas virtutes ſuperadditas ſpeciem conſequentes.

Ad ſecundum dicendum, quod virtus huius ſacramenti quamvis ſit ſimplex in eſſentia, tamen eſt multiplex in effectu: quia & hominem facit ferventem in conſcientia, & famoſum per confeſſionem: & ideo materia huius ſacramenti eſt & una, & multiplex: una in actu, ſed multiplex in virtute, ſicut & alia mixta.

Ad tertium dicendum, quod illa ratio procedit in ſacramentis neceſſitatis, cuiuſmodi non eſt hoc ſacramentum. Tamen oleum, & balſamum quamvis non ubique terrarum creſcant, tamen ubique de facili tranſportari poſſunt.

Ad quartum dicendum, quod proprietates olei perfectius in oleo olivæ inveniuntur, unde antonomaſtice oleum dicitur: & præterea ipſa oliva propter virorem perpetuum quem conſervat, adiuvat ad ſignificationem myſterii.

Ad quintum dicendum, quod vinum, & panis roborant hominem per modum nutrimenti confortando hominem in ſeipſo, ideo magis competunt euchariſtiæ; ſed oleum facit expeditum, & ferventem ad ea quæ exterius ſunt; & ideo etiam pugiles oleo unguntur: & ideo competit magis oleum huic ſacramento.

Ad ſextum dicendum, quod hac unctione, ut dicit Hugo de ſancto Victore (Lib. II. de ſacramentis par. 1. cap. 1.) ſignificatur illa unctio qua Chriſtus unctus eſt ut Rex, & Sacerdos oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis. Unde etiam a chriſmate Chriſtus dicitur, & a Chriſto Chriſtianus: & propter hoc etiam Dionyſius (de eccleſ. Hierar. cap. IV. part. III.) per chriſma Chriſtum ſignificare dicit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod materia ſacramenti eſt quaſi inſtrumentum ſanctificationis; eſt autem inſtrumentum & principalis agentis, & miniſtri qui materia ſacramenti utitur ad ſignificandum. Quodlibet autem ſacramentum determinat ſibi principale agens quantum ad neceſſitatem ſacramenti, quia non habet efficaciam aliquam niſi ex auctoritate Domini, & merito Chriſti; ſed non quodlibet ſacramentum determinat ſibi miniſtrum quantum ad neceſſitatem ſacramenti, ſed quandoque ſolum quantum ad ſolemnitatem, ſicut patet in baptiſmo. Et ideo ut materia ſacramenti etiam principali agenti reſpondeat proportionaliter, & miniſtro, illa ſacramenta quæ miniſtrum ſibi determinant, materiam ſanctificatam exigunt, ut diſpoſitio ſacramenti a miniſtris Eccleſiæ deſcendere oſtendatur. Sacramentum autem quod non determinat ſibi miniſtrum niſi quantum ad ſolemnitatem, non habet materiam ſanctificatam quantum ad neceſſitatem ſacramenti, ſed ſolum quantum ad ſolemnitatem, in cuius materia etiam chriſma in modum crucis effunditur. Et quia ſacramentum confirmationis determinat ſibi miniſtrum, ut dicetur, ideo materiam ſanctificatam requirit ab eo qui eſt miniſter ſacramenti, ſcilicet ab Epiſcopo.

Ad primum ergo dicendum, quod ad hoc nihil facit virtus ſacramenti, ſed determinatio miniſtri, ut dictum eſt. Vel dicendum, quod baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis, & ideo materiam communiſſimam habet; & propter hoc ſanctificatione non indiget.

Ad ſecundum dicendum, quod quidam dicunt ipſum chriſma eſſe ſacramentum. Sed hoc falſum apparet in hoc quod uſus chriſmatis in pluribus eſt quam ſacramentum confirmationis; ſicut patet in baptizato, qui chriſmate in fronte linitur, & de Pontifice, cuius caput chriſmate tangitur.

Et

(a) *Al.* figurata.

Digitized by Google

Et ideo dicendum, quod ſacramentum confirmationis non eſt ipſum chriſma, ſed linitio chriſmatis ſub forma præſcripta verborum. Illa autem benedictio (a) vocalis chriſmatis non eſt forma ſacramenti, ſed magis eſt quædam benedictio ſacramentalis, ſicut benedictio aquæ, vel altaris.

Ad tertium dicendum, quod ſicut inſtrumentum virtutem inſtrumentalem acquirit dupliciter, ſcilicet quando accipit formam inſtrumenti, & quando movetur a principali agente ad effectum; ita etiam materia ſacramenti duplici ſanctificatione indiget: una qua inſtituitur materia propria ſacramenti, & ad hoc eſt ſanctificatio materiæ; alia eſt quando applicatur ad effectum, quæ fit per formam ſacramenti. Et ideo non fit iniuria ſanctificationi, ſi duplex ſanctificatio in talibus adhibeatur.

ARTICULUS III.

Utrum ſacramentum confirmationis habeat formam.

III. P. quæſt. lxxii. *art.* 4.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ſacramentum confirmationis non habeat formam. Sacramenta enim a Chriſto deſcenderunt. Sed Chriſtus non legitur aliqua forma uſus, manus imponens. Ergo cum illa manus impoſitio confirmationem deſignet, videtur quod confirmationis ſacramentum non habeat aliquam formam.

2. Præterea. Apoſtoli etiam leguntur per manus impoſitionem Spiritum ſanctum dediſſe (Act. viii.) Sed illa manus impoſitio, ut ſancti dicunt, fuit confirmatio illorum quibus manus imponebant. Ergo cum non legatur eos ſub aliqua forma verborum manus impoſuiſſe, ſicut leguntur in nomine Chriſti baptizaſſe (Act. ii. viii. & x.) videtur quod hoc ſacramentum non habeat formam.

3. Præterea. Sacramenta quæ habent formam, ſub eiſdem verbis apud omnes perficiuntur. Sed ſacramentum confirmationis non perficitur eiſdem verbis apud omnes. Dicunt enim quidam: *Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Quidam autem dicunt, *Chriſmate ſanctificationis*. Ergo hoc ſacramentum non habet aliquam formam.

Sed contra eſt quod Magiſter dixit in 1. diſt. quod duo ſunt in quibus ſacramenta conſiſtunt, verbum, & res. Verba autem ad formam pertinent.

Præterea. Auguſtinus dicit (ſuper Ioan. tract. lxxx.) *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.*

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod illa forma verborum non ſit competens. In quolibet enim ſacramento exigitur intentio. Sed ad deſignandum intentionem in forma baptiſmi exprimitur perſona baptizans hoc pronomine *ego*. Ergo & in forma confirmationis hoc pronomen ego apponi debet.

2. Præterea. Conſignatio videtur ad characteris impreſſionem pertinere. Sed characterem non imprimit miniſter magis hic quam in baptiſmo. Cum ergo in baptiſmo nulla fiat mentio de conſignatione in forma, nec hic fieri deberet de ipſa mentio.

3. Præterea. Per baptiſmum homo maxime conſignatur paſſioni Chriſti. Sed in forma baptiſmi non fit mentio aliqua de Chriſti paſſione. Ergo nec in forma iſta deberet fieri mentio de cruce.

4. Præterea. Sicut confirmatio habet formam determinatam, ita & baptiſmus. Sed in baptiſmi forma non fit mentio de materia ipſius: non enim dicitur: *Baptizo te aqua*. Ergo nec hic deberet fieri mentio de chriſmate.

5. Præterea. Forma eſt de eſſentia ſacramenti: quia multi accipiunt ſacramentum qui non accipiunt rem ſacramenti. Ergo non debet res ſacramenti poni in forma, ſicut hic ponitur, *Chriſmate ſalutis*.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod forma iſta non habeat in hoc ſacramento aliquam efficaciam. Quia ſecundum Hugonem de ſancto Victore (Lib. I. de ſacramentis part. ix. cap. 21.) ſacramentum ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continet. Sed materia huius ſacramenti eſt ſanctificata etiam ante formæ prolationem. Ergo formæ prolatio nullam efficaciam præbet ſacramento.

2. Præterea. Sicut in euchariſtia eſt ſanctificatio hoſtiæ, & uſus ipſius, ita & hic. Sed ibi tota virtus ſacramenti eſt in hoſtia ſanctificata, ut patet in forma verborum quæ proferuntur, cum quis hoſtiam ſumit, cum dicitur: *Corpus Domini noſtri &c.* Ergo & ſimiliter hic virtus ſacramenti non con-

(a) *Nicolai omittit vocalis.*

Digitized by Google

conſiſtit in verbis præmiſſis , quæ in uſu materiæ huius ſacramenti dicuntur.

Sed contra eſt, quod forma eſt principalior in re quam in materia . Si ergo materia aliquid efficit , multo fortius forma .

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem , quod miniſtri ſacramentorum operantur in ſacramentis benedicendo, & ſanctificando : & ideo ſecundum quod ad aliquod ſacramentum requiritur miniſter, ita requiritur forma qua miniſter ſacramentum diſpenſat.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut dictum eſt, illa manus impoſitio quam Dominus pueris exhibebat , non erat proprie ſacramentum confirmationis, quod non conveniebat exhiberi ante ipſius glorificationem; ſed vel erat ſignum quoddam futuræ confirmationis, vel erat talis manus impoſitio , qualis fit in catechiſmo , & exorciſmo . Si tamen Dominus confirmaſſet ſine forma, vel materia, non eſſet inconveniens, quia ipſe habebat excellentiæ poteſtatem in ſacramentis, qui poterat effectum ſacramenti ſine ſacramentalibus præbere ; quod non eſt de aliis.

Ad ſecundum dicendum , quod quidam dicunt, quod Apoſtoli propter dignitatem, & auctoritatem ipſorum confirmabant ſine materia, & forma per ſolam manus impoſitionem. Sed hoc non videtur bene dictum : quia quantumcumque ipſi eſſent magnæ auctoritatis, tamen poteſtatem excellentiæ in ſacramentis diſpenſandis non habebant. Et ideo dicendum , quod Apoſtoli aliqua forma utebantur , quamvis non ſit ſcripta . Multa enim Apoſtoli ſervabant in ſacramentorum diſpenſatione quæ nolebant divulgari propter irriſionem Gentilium evitandam , ſicut patet per Apoſtolum , qui dicit I. Corinth. xi. 34. *Cetera , cum venero, diſponam:* & loquitur de celebratione ſacramenti euchariſtiæ , & hoc eſt etiam quod Dionyſius dicit in fine eccle. Hier. *Conſummativas autem invocationes*, ideſt verba quibus perficiuntur ſacramenta , *non eſt iuſtum* (*a*) *Scripturas interpretantibus , neque myſticum earum, aut in ipſis operatas ex Deo virtutes , ex occulto ad commune adducere ; ſed, ut noſtra ſacra traditio habet, ſine pompa* , ideſt occulte , *eas edocere &c.* Ex quibus verbis tria poſſumus accipere . Primo quia Apoſtoli in ſacramentis utebantur forma verborum certa , quia ipſe alibi in eodem Lib. dicit quod tradit ritum ſacramentorum, ſicut Apoſtoli docebant . Secundo quod in occulto tradebantur huiuſmodi ſacramentalia in primitiva Eccleſia . Tertio quod in ipſis verbis eſt aliqua virtus, quod quidam negant.

Ad tertium dicendum, quod variatio formæ in his quæ non ſunt de eſſentia formæ, poteſt tolerari ſecundum diverſas Eccleſiarum conſuetudines , dummodo ſubſtantia formæ apud omnes ſervetur . Hoc autem quod a quibuſdam dicitur, *Chriſmate ſalutis*, vel *ſanctificationis*, quaſi in unum redit : & ideo per hoc non removetur quin hoc ſacramentum habeat determinatam formam.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum , quod ſicut diffinitio debet indicare totum eſſe rei, ſi ſit perfecta ; ita per formam ſacramenti debet innoteſcere totum quod ad ſacramentum pertinet. Sacramentum autem & eſt ad aliquem finem ordinatum , & ab aliqua cauſa principali efficaciam habet . Et ideo tria ponuntur in forma huius ſacramenti , quorum primum pertinet ad finem ad quem inſtitutum eſt hoc ſacramentum, qui eſt confeſſio fidei chriſtianæ, cuius tota ſumma conſiſtit in paſſione Chriſti : unde Apoſt. I. Corinth. ii. 2. *Non enim iudicavi me aliquid ſcire inter vos , niſi* (*b*) *Ieſum crucifixum* : & ita huius articuli confeſſio maiorem habet difficultatem: quia , ſicut dicitur in eadem Epiſtola I. Corinth. 1. 23. *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum , Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam* : & ad hoc pertinet cum dicitur: *Conſigno te ſigno ſanctæ crucis*, ut crucis verbum non erubeſcat, ſed publice confiteatur . Secundo ponitur ipſe ſacramentalis actus cum ſua materia , & effectu , ut ſic tangatur & id quod eſt ſacramentum tantum, in hoc quod dicitur, *Chriſmate* ; & id quod eſt res , & ſacramentum, in hoc quod dicit, *Confirmo*, ideſt ſacramentum confirmationis præbeo; & id quod eſt res , & non ſacramentum, in hoc quod dicit, *Salutis* . Sed cauſa agens principalis, unde ſacramentum effectum habet, tangitur in hoc quod dicit : *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti* .

Ad primum ergo dicendum , quod baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis : & ideo intentio baptizantis magis eſt arctanda ad actum ſacramenti . Vel dicendum , quod

(*a*) *Nicolai:* interpretari per ſcripturas : (*b*) Vulgata : *Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.*

Digitized by Google

quod baptizare poteſt quilibet, confirmare autem ſolus ille qui eſt in ſummo gradu Eccleſiæ, de quo præſumitur quod minus poſſit in diſpenſatione ſacramenti deficere: & ideo non requiritur tanta arctatio intentionis per verba in forma appoſita.

Ad ſecundum dicendum, quod conſignatio quæ ponitur in forma, non pertinet ad conſignationem characteris, ſed ad conſignationem crucis, quæ fit in fronte linitione chriſmatis propter confeſſionem fidei crucis: & talis ſignatio non fit in baptiſmo, quia baptizatus non conſecratur ad aliquid ſpeciale, ſed univerſaliter ad ſpiritualem vitam; conſignatio autem importat quamdam aſcriptionem, vel aliquid ſpeciale, quod eſt in ſacramento confirmationis.

Ad tertium dicendum, quod ille qui baptizatur, configuratur paſſioni Chriſti per fidem eius, quam habere in corde debet: & ideo non exigitur aliqua conſignatio exterior, ſed ſufficit conſignatio interior quæ eſt per characterem, & conſignatio ad paſſionem Chriſti in conſepelitione aquæ. Sed confirmatio eſt ſacramentum confeſſionis paſſionis Chriſti, ſicut baptiſmus ſacramentum fidei: & ideo exterius in manifeſto imprimitur crucis ſignaculum, & in forma exprimitur.

Ad quartum dicendum, quod in ipſo actu baptizationis intelligitur determinata materia baptiſmi; non autem materia confirmationis intelligitur in ipſo actu confirmandi: & ideo oportet quod materia addatur.

Ad quintum dicendum, quod in actu ablutionis magis expreſſe ſignificatur res ſacramenti in baptiſmo quam in linitione chriſmatis: & ideo non oportet quod addatur effectus ſalutis ad maiorem expreſſionem.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod formæ ſacramentorum ſunt ad perficiendum ſacramenta: unde Dionyſius vocat eas conſummativas invocationes, ut dictum eſt: & ideo in illo ſacramento quod totum conſiſtit in illa re ſenſibili ſanctificata, & non in uſu illius rei, forma ſacramenti dicitur illud quo materia ſanctificatur, non autem illa verba quæ in materiæ uſu proferuntur, ſicut patet in euchariſtia. In illis autem ſacramentis quæ perficiuntur in uſu materiæ, ſicut baptiſmus in ipſa tinctione, vel ablutione, forma ſacramenti eſt quæ dicitur in uſu materiæ, non quæ dicitur in ſanctificatione materiæ, quia illa ſacramentale quoddam eſt. Et ideo cum ſacramentum confirmationis, ut dictum eſt, perficiatur in uſu materiæ, conſtat quod illa verba quæ dicit Epiſcopus confirmans, ſunt forma ſacramenti, & habent efficaciam ſicut & aliæ formæ ſacramentorum.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex eſt ſanctificatio ſacramenti, ut dictum eſt. Ex prima ergo ſanctificatione quæ fit in benedictione materiæ, non habet ut actu conferat gratiam, ſed ex ſecunda.

Ad ſecundum dicendum, quod aliter eſt in ſacramento euchariſtiæ quam in aliis ſacramentis: quia ibi totum ſacramentum conſiſtit in ipſa hoſtia conſecrata, eo quod ibi Chriſtus realiter continetur, & non virtute tantum, ſicut in aliis ſacramentis: & ideo forma ſacramenti illius ſunt verba prolata in ſanctificatione hoſtiæ.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de effectu confirmationis: & circa hoc quæruntur duo.

Primo. De effectu qui eſt res, & ſacramentum, ſcilicet character.

Secundo. De effectu qui eſt res tantum, ſcilicet gratia.

ARTICULUS I.

Utrum in ſacramento confirmationis character imprimatur.

III. P. quæſt. lxxii. *art.* 5.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod in confirmatione character non imprimatur. Character enim, ut ſupra diſt. iv. (quæſt. 1. art. 1. in corp.) dictum eſt, eſt ſignum diſtinctivum. Sed pugna ſpiritualis omnibus indicitur. Cum ergo confirmationis ſacramentum detur ad roborandum in pugna ſpirituali, videtur quod in ipſa non fiat aliqua diſtinctio alicuius ab altero per impreſſionem characteris.

2. Præterea. In veteri lege erat neceſſaria pugna ſpiritualis, ſicut & in nova. Sed in lege veteri non erat aliquod ſacramentum characterem imprimens, ut ſupra dictum eſt. Ergo nec confirmatio characterem imprimit.

3. Præterea. Supra dictum eſt, quod character eſt ſpiritualis poteſtas. Sed ſpiritualis poteſtas paſſiva, ſcilicet percipiendi ſacramenta alia, ſufficienter traditur in baptiſmo; poteſtas autem activa, ſcilicet diſpenſandi ſacramenta, ad ordinem pertinet. Cum ergo confirmatus non conſtituatur in gradu alicuius ordinis, vel dignitatis, videtur quod in confirmatione character non imprimatur.

Digitized by Google

Sed contra. Character eſt ſignum conformans nos Trinitati. Sed ſicut oportet nos conformari in ſapientia, & potentia, ita & in bonitate. Cum ergo in baptiſmo imprimatur character fidei, conformans nos divinæ ſapientiæ, & in ordine character poteſtatis, conformans nos divinæ potentiæ; videtur quod in confirmatione imprimatur character pleoitudinis Spiritus ſancti, conformans nos divinæ bonitati.

Præterea. Per characterem quaſi aſcribimur ad familiam Ieſu Chriſti. Sed Chriſtus ſicut eſt Pater noſter, & Sacerdos, ita eſt & Rex noſter. Cum ergo per characterem baptiſmalem aſcribamur ei quaſi patri filii regenerati per baptiſmum, & per characterem ordinis quaſi miniſtri Sacerdoti ſummo, videtur quod ſimili ratione in confirmatiooe debeat imprimi character, quo conformemur ei quaſi milites Regi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod idem ſit character confirmationis per eſſentiam, & baptiſmi. Quia ad eamdem formam, ſeu ſpeciem non poteſt eſſe niſi una aſſimilatio. Sed in Trinitate, ut Hilarius dicit (in Lib. de Syoodis can. 1.) eſt ſpecies indiffereos. Ergo cum character ſit ſignum aſſimilans Trinitati, videtur quod character confirmationis non poſſit eſſe alius a charactere baptiſmi.

2. Præterea. In corporibus ita eſt quod duo characteres non poſſunt eſſe in eadem parte. Sed characteris ſubiectum eſt una pars animæ, ut ſupra dictum eſt. Ergo poſt primum characterem non poteſt alius character ſuperaddi.

3. Præterea. Ad ea quæ ſe neceſſario conſequuntur, aliquis eodem charactere aſcribitur; ſicut idem character eſt in ſacerdote ad confitendum, & ad abſolvendum. Sed confeſſio fidei, cuius ſacramentum eſt confirmatio, conſequitur de neceſſitate ad fidem, cuius ſacramentum eſt baptiſmus: quia *corde creditur ad iuſtitiam, ore confeſſio fit ad ſalutem*: Rom. x. 10. Ergo idem character eſt in baptiſmo, & in confirmatiooe.

Sed contra. Character eſt proprius effectus ſacramenti, & immediatus. Sed diverſarum cauſarum proprii effectus ſunt diverſi. Cum ergo baptiſmus, & confirmatio ſint diverſa ſacramenta, & characteres impreſſi erunt diverſi.

Præterea. Ideo baptiſmus iterari non poteſt, quia character eſt indelebilis. Si ergo idem eſſet character baptiſmi, & confirmationis, poſt baptiſmum confirmatio non adderetur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod character confirmationis non præſupponat characterem baptiſmalem. Character enim confirmationis ad hoc datur quod homo fortiter Chriſtum confiteatur. Sed aliqui ante baptiſmum fortiter Chriſtum confeſſi ſunt, ad martyrii palmam pervenientes. Ergo aote baptiſmum poteſt aliquis accipere characterem confirmatioois.

2. Præterea. Character confirmationis eſt ſacramentum, & res. Sed homo etiam non baptizatus poteſt percipere id quod eſt ſacramentum, & res in euchariſtia, ſcilicet corpus Domini verum; quamvis rem ſacramenti noo conſequatur, inordinate accipiens; niſi forte credat ſe baptizatum. Ergo & ſimiliter characterem confirmationis conſequi poteſt non baptizatus.

3. Præterea. Sicut baptiſmus naturaliter præcedit confirmationem, ita unus ordo naturaliter præcedit alium. Si (a) autem aliquis accipit ordinis conſequentis characterem qui non accipit characterem præcedentis, tamen noo reordinatur, ſed quod defuerat ſuppletur. Ergo & characterem confirmationis poteſt homo accipere ſine charactere baptiſmali.

Sed contra eſt quod Diooyſius dicit 11. cap. eccl. Hier. quod nihil divinitus traditorum operari poteſt qui non eſt regeneratus per baptiſmum. Sed character confirmationis eſt huiuſmodi. Ergo non poteſt aliquis characterem confirmationis percipere qui non eſt baptizatus.

Præterea. Baptiſmus dicitur eſſe principium ſpiritualis vitæ, ſecundum Dionyſium (de eccl. Hier. cap. 11.) & Damaſcenum (de Fide orth. Lib. IV. cap. x.) Sed remoto principio aufertur quod eſt poſt principium. Ergo qui non eſt baptizatus, non poteſt characterem confirmationis accipere.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod character eſt diſtinctivum ſignum, quo quis ab aliis diſtinguitur ad aliquid ſpirituale deputatus. Sed ad ſpirituale poteſt aliquis tripliciter deputari. Uno modo ut aliquis in ſe ſpiritualia participet; & ad hoc quis deputatur in baptiſmo, quia iam baptizatus poteſt eſſe particeps omnis ſpi-

(a) *Al.* ergo.

Digitized by Google

ſpiritualis receptionis : unde character bapiiſmalis, ut ſupra dictum eſt, eſt quaſi quædam ſpiritualis potentia paſſiva. Alio modo ut ſpiritualia quis in notitiam ducat per eorum fortem confeſſionem; & ad hoc quis deputatur in confirmatione: unde etiam tempore perſecutionis eligebantur aliqui qui deberent in loco perſecutionis remanere ad publice nomen Chriſti confitendum, aliis occulte eredentibus, ſicut patet in legenda beati Sebaſtiani *. Tertio modo ut etiam ſpiritualia eredentibus tradat; & ad hoc deputatur aliquis per ſacramentum ordinis. Et ideo ſicut in baptiſmo confertur character, & in ordine, ita & in confirmatione.

Ad primum ergo dicendum, quod pugna ſpiritualis qua quis pugnat contra impedientes ſalutem ſui ipſius, omnibus indicitur; ſed ad hoc non datur ſacramentum confirmationis, ſed ad perſiſtendum fortiter in pugna qua quis nomen Chriſti impugnat, & ut invictus confeſſor Chriſti permaneat: & huic pugnæ non omnes exponuntur, ſed ſolum confirmati.

Ad ſecundum dicendum, quod in veteri lege non erat tempus per ſtultitiam prædicationis propagandi cultum Dei, ſed magis per generationem carnalem: & ideo tunc talis pugna de confeſſione fidei non multum erat neceſſaria. Nihilominus tamen erat diſtinctio huius characteris in veteri lege figurata, ſicuti & aliorum. In diſtinctione enim filiorum Iſrael ab AEgyptiis, ſignificabatur character baptiſmalis; in diſtinctione timidorum a fortibus in bellis, character confirmationis; in diſtinctione Levitarum a fratribus ſuis, character ordinis.

Ad tertium dicendum, quod poteſtas characteris huius eſt poteſtas activa non ad conferendum ſpiritualia, quod eſt ordinis, ſed magis ad confitendum publice: & ideo confirmatus non conſtituitur in gradu alicuius ordinis, quia nullus ei ſubiicitur in receptione divinorum ab ipſo.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quælibet potentia de ſui ratione importat ordinem ad aliquid: & ideo oportet potentiam proportionatam eſſe actui ad quem eſt: quia proprius actus non fit niſi in propria materia, ſecundum Philoſophum in II. de Anima (text. xxiv.) & ideo oportet quod potentiæ diſtinguantur per diſtinctionem actuum, ad quos ordinantur, ſive ſint potentiæ activæ, ſive paſſivæ: & quia character, ut ſupra dictum eſt (diſt. iv. quæſt. 1. art. 1. in corp.) eſt potentia ſpiritualis, ideo cum character baptiſmalis non ad idem ordinetur cum charactere confirmationis, ut ex dictis patet, planum eſt quod non eſt idem uterque character.

Ad primum ergo dicendum, quod ad unam ſpeciem, ſeu formam, quam aliquid perfecte repræſentat, non poteſt eſſe niſi una aſſimilatio: & ideo Patris non eſt niſi una perfecta imago, ſcilicet Filius. Sed ſi non ſit perfecta repræſentatio, tunc poſſunt eſſe diverſæ aſſimilationes ad unum ſimplex: & ideo diverſæ creaturæ diverſimode ſecundum ſuum modum divinam ſimilitudinem habent: & propter hoc non eſt inconveniens, ſi ſint diverſi characteres in anima, Trinitati ſecundum diverſa conformantes.

Ad ſecundum dicendum, quod character corporalis attenditur ſecundum figuram, quæ conſiſtit in terminatione figurati. Et quia impoſſibile eſt eſſe diverſas terminationes unius rei, ideo impoſſibile eſt ut idem corpus ſecundum eamdem partem diverſimode figuretur, aut characterizetur. Sed character ſpiritualis attenditur ſecundum aliquam ſpiritualem proprietatem. Non eſt autem inconveniens diverſas proprietates non oppoſitas eiſdem ineſſe ſecundum eamdem partem: & ideo in eadem parte animæ plures characteres eſſe poſſunt.

Ad tertium dicendum, quod quamvis cuiuslibet baptizati, & credentis ſit confiteri, quando confeſſio ab eo expectatur; non tamen eſt cuiuslibet ſe libere exponere, ſed tantum confirmati. Et hoc etiam patet in Apoſtolis, in quibus hoc ſacramentum initium ſumpſit: quia ante adventum Spiritus ſancti confirmantis eos erant clauſæ fores cœnaculi propter metum Iudæorum; poſtea repleti Spiritu ſancto cœperunt loqui cum fiducia, & publice verbum Dei, ut patet in Actibus (cap. 1. & 11.)

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod nihil poteſt participare actionem, vel proprietatem alicuius naturæ, niſi prius habeat ſubſiſtentiam in natura illa: unde cum per baptiſmum, qui eſt ſpiritualis regeneratio, homo

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex nimirum quam Surius recitat 20. Ianuarii.

homo acquirat ſubſiſtentiam in vita ſpirituali chriſtianæ religionis, non poteſt non baptizatus aliquid eorum quæ ad hanc ſpiritualem vitam pertinent, participare: & ideo non poteſt percipere confirmationis characterem: & hanc rationem Dionyſius aſſignat in 11. cap. eccl. Hier.

Ad primum ergo dicendum, quod ad ea quæ ſunt neceſſitatis, homo admittitur, etiam ſi hoc non competat ei ex officio; ſicut patet quod etiam non habens ordinem, in caſu neceſſitatis baptizare poteſt licite, quamvis hoc non competat ſibi ex officio. Similiter etiam quia confiteri nomen Chriſti, ubi confeſſio exquiritur, eſt neceſſitatis; ideo etiam non baptizatis hoc competit, quamvis hoc non habeant ex officio characteris in ſacramento confirmationis ſuſcepti.

Ad ſecundum dicendum, quod in ſacramento euchariſtiæ illud quod eſt res, & ſacramentum, eſt extra ſuſcipientem: & ideo indiſpoſitio illius non impedit quin ſit illud quod eſt res, & ſacramentum, ſcilicet corpus Chriſti verum. Sed hoc quod eſt res, & ſacramentum in confirmatione, eſt aliqua forma in ſuſcipiente recepta: & ideo indiſpoſitio recipientis impedit impreſſionem characteris.

Ad tertium dicendum, quod ordo potentiæ paſſivæ ad activam eſt ordo neceſſitatis: quia qui non habet potentiam paſſivam ad aliquid recipiendum, nihil recipit niſi miraculoſe: ſed ordo potentiæ inferioris activæ ad ſuperiorem eſt tantum ordo congruitatis: & ideo carens baptiſmali charactere, qui eſt potentia paſſiva recipiendi ſpiritualia, nihil poteſt recipere de aliis ſpiritualibus; carens autem charactere inferioris ordinis, qui eſt potentia activa, poteſt recipere characterem ſuperioris ordinis.

ARTICULUS II.

Utrum in confirmatione conferatur gratia gratum faciens.

III. P. quæſt. lxxii. art. 7.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod gratia gratum faciens, in confirmatione non conferatur. Gratia enim gratum faciens ordinatur contra culpam, & non contra pœnam. Sed confirmatio ordinatur contra pœnam, & non contra culpam: quia ille qui confirmatur, iam non eſt impius, per baptiſmum iuſtificatus. Ergo non recipit gratiam gratum facientem.

2. Præterea. Baptiſmus non habet minus ordinem ad gratiam gratum facientem quam confirmatio. Sed ille qui prius habuit gratiam, per baptiſmum non accipit gratiam gratum facientem. Ergo cum confirmatus iam habeat gratiam quam in baptiſmo ſuſcepit, ſicut patet in pueris, videtur quod in confirmatione gratia gratum faciens non conferatur.

3. Præterea. Ad id quod poteſt fieri in mortali peccato, non requiritur gratia gratum faciens. Sed aliqui in peccato mortali exiſtentes poſſunt fortiter nomen Chriſti confiteri. Ergo cum confirmatio ſit ſacramentum confeſſionis Chriſti, videtur quod non detur ibi gratia gratum faciens.

Sed contra. Sacramentum novæ legis efficit quod figurat. Sed per unctionem chriſmatis ſignificatur unctio gratiæ. Ergo in confirmatione gratia gratum faciens confertur.

Præterea. In littera dicitur, quod ibi datur Spiritus ſanctus. Sed in primo Libro (diſt. xvi. quæſt. 1. art. 2.) dictum eſt, quod miſſio Spiritus ſancti non eſt ſine gratia gratum faciente. Ergo in confirmatione datur gratia gratum faciens.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſit eadem cum gratia baptiſmali. Duo enim accidentia eiuſdem ſpeciei non poſſunt eſſe in eodem ſimplici, & indiviſibili. Sed ſubiectum gratiæ gratum facientis eſt eſſentia animæ, quæ eſt una, & ſimplex. Ergo in ea non poſſunt eſſe diverſæ gratiæ; & ideo cum gratia baptiſmalis ſit ibi, gratia in confirmatione data erit penitus idem.

2. Præterea. Eadem eſt gratia quæ eſt in virtutibus, & donis. Sed per baptiſmum confertur gratia cum omnibus virtutibus, ut ſupra dictum eſt (diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 5.) in confirmatione autem datur gratia cum ſeptiformi plenitudine Spiritus ſancti, ut in littera dicitur, quod ad ſeptem dona pertinet. Ergo eadem eſt gratia quæ datur in confirmatione, & in baptiſmo.

3. Præterea. Maior eſt diſtinctio virtutum quam gratiæ. Sed ad eamdem virtutem pertinent credere, & confiteri, ſcilicet ad fidem. Ergo multo fortius pertinent ad eamdem gratiam: ergo gratiam baptiſmalis quæ perficit ad credendum, & gratia confirmationis quæ perficit ad confitendum, eſt eadem gratia.

Sed

Sed contra. Cauſæ diverſæ inducunt diverſos effectus. Sed aliud eſt ſacramentum exterius in baptiſmo quam in confirmatione, & alius character interior, ut dictum eſt; quæ ſunt cauſa gratiæ. Ergo & alia eſt gratia utrobique.

Præterea. Contra diverſos morbos datur diverſa medicina. Sed contra alium morbum ordinatur confirmatio, & baptiſmus, ut ſupra diſt. II. (quæſt. 1. art. 1. incorp.) dictum eſt. Ergo alia eſt gratia quæ in medicinam morbi in ſacramento utroque datur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod gratia confirmationis non perficiat gratiam baptiſmalem. Omnis enim perfectio quæ confirmationi aſcribitur, ad dona, vel virtutes pertinet; ſicut fortiter confiteri, & perſiſtere, quod eſt fortitudinis virtutis, vel doni. Sed in baptiſmo, ubi confertur gratia, conferuntur & virtutes, & dona, quæ in gratia connexionem habent, ut dictum eſt (ſup. diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 5.) Ergo gratia confirmationis non perficit gratiam baptiſmalem.

2. Præterea. Ex eodem habitus operatur, & perficitur, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 1.) Sed gratia baptiſmalis per baptiſmum acquiritur. Ergo non perficitur per confirmationem.

3. Præterea. In augmento fit idem ex eo quod auget, & quod augetur. Sed gratia baptiſmalis differt a gratia confirmationis. Ergo gratia confirmationis non perficit gratiam baptiſmalem.

Sed contra. Secundum Dionyſium (de eccl. Hierarch. cap. v. part. 1.) baptiſmus eſt illuminatio, chriſma autem perfectio. Sed perfectio conſummat illuminationem, ſicut illuminatio purgationem. Ergo confirmatio chriſmatis conſummat gratiam baptiſmalem.

Præterea. In omnibus perfectionibus ordinatis ad invicem ita eſt quod ſecunda perficit primam. Sed confirmationis gratia ſuperadditur ad gratiam baptiſmalem. Ergo gratia confirmationis perficit gratiam baptiſmalem.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in quolibet ſacramento eſt aliqua ſanctificatio. Sed quædam eſt ſanctificatio in ſacramento quæ eſt communis omnibus ſacramentis, ſcilicet emundatio a peccato, vel a reliquiis peccati; & quædam ſanctificatio quæ eſt ſpecialis quibuſdam ſacramentis imprimentibus characterem, ſcilicet deputatio ad aliquid ſacrum. Utraque autem ſanctificatio gratiam gratum facientem requirit: quia illud quod directe contrariatur peccato, eſt gratia; contraria autem contrariis curantur. Unde idem remedium adhiberi non poteſt contra peccatum, & ſequelas eius, niſi per gratiam gratum facientem. Et ideo in omni ſacramento novæ legis gratia gratum faciens confertur. ut dictum eſt ſupra diſt. II. (quæſt. 1 art. 1. quæſtiunc. 1. & 2.) Similiter autem acceſſus ad ſacra non eſt licitus immundis, nec aliquis ab immunditia liberari poteſt niſi per gratiam, nec effici idoneus ad ſacra miniſtranda, vel percipienda: & ideo oportet quod in ſacramentis quæ characterem imprimunt, gratia gratum faciens imprimatur. Cum ergo confirmatio ſit ſacramentum novæ legis characterem imprimens, ex duplici parte neceſſarium eſt quod gratiam gratum facientem conferat.

Ad primum ergo dicendum, quod confirmatio ordinatur contra pœnam quæ eſt ex culpa cauſata, & ad culpam inclinans: & ideo ex conſequenti habet repugnantiam ad gratiam, & propter hoc contra ipſam oportet quod gratia gratum faciens detur: & ideo ſi invenit aliquam culpam quæ fictum non faciat, delet illam, ſicut patet de culpa veniali; quamvis non principaliter contra culpam ordinetur.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis: & ideo gratia quæ confertur in baptiſmo, ordinatur in communem ſtatum ſalutis, & non in aliquem ſpecialem effectum: & propter hoc per baptiſmum ei qui habuit gratiam gratum facientem, non additur alia gratia nova, ſed illa quæ prius inerat, augetur. Secus autem eſt de confirmatione, quæ non eſt ſacramentum neceſſitatis, unde eius gratia ad aliquem ſpecialem effectum ordinatur: & propter hoc gratia confirmationis poteſt addi ad gratiam quæ perficit in communi ſtatu vitæ.

Ad tertium dicendum, quod quamvis aliquis poſſit conſtanter, etiam ſi ſit in mortali peccato, fidem Chriſti confiteri, non tamen eſt idonea illa confeſſio, quia *non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris* (Eccli. xv. 9.) nec iterum eſt meritoria ad ſalutem. Sacramentum autem ordinatur non ſolum ad hoc quod aliquid fiat qualitercumque, ſed ad hoc quod aliquid idonee fiat, niſi ſit defectus ex parte recipientis ſacramentum.

SO-

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, ſacramentales gratiæ ad invicem diſtinctæ ſunt ſecundum diſtinctionem eorum ad quæ ordinantur, ſicut & virtutes; quamvis earum diſtinctio non ita appareat ſicut diſtinctio virtutum, quia earum effectus non ſunt ita manifeſti ſicut effectus virtutum. Ita etiam videmus in virtutibus moralibus quia ubi eſt ſpecialis difficultas, requiritur ſpecialis virtus: unde alia eſt virtus quæ dirigit in magnis ſumptibus ſecundum magnificentiam, ab ea quæ in communibus donis, & ſumptibus perficit, ſcilicet liberalitate. Et quia gratia baptiſmalis datur ad perficiendum in his quæ pertinent ad communem ſtatum vitæ chriſtianæ, gratia autem confirmationis ad perficiendum in his quæ ſunt difficillima in iſto ſtatu, ſcilicet confiteri nomen Chriſti contra perſecutores; ideo ſpeciali gratia ad hoc indigetur: & propter hoc alia eſt gratia confirmationis a gratia baptiſmi, & contra alium defectum datur. Gratia enim baptiſmi datur contra defectum qui impedit omnem ſtatum iuſtitiæ in vita chriſtiana, ſcilicet contra peccatum originale, & actuale; gratia autem confirmationis contra defectum oppoſitum robori quod exigitur in confeſſoribus nominis Chriſti, (a) ſcilicet contra infirmitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia confirmationis, & baptiſmi non ſunt eiuſdem ſpeciei, ut dictum eſt: & ideo nihil prohibet quod in eodem indiviſibili ſint. Vel dicendum, quod gratia baptiſmalis ex eſſentia animæ (b) derivatur in intellectum, quod eſt ad recte & perfecte credendum; ſed gratia confirmationis reſpicit magis iraſcibilem, ad quam pertinet fortitudo, & robur.

Ad ſecundum dicendum, quod gratia ſacramentalis, quæ eſt principalis effectus ſacramenti, quamvis habeat connexionem cum gratia quæ eſt in virtutibus, & donis, tamen eſt alia ab ea: quia gratia ſacramentalis perficit removendo primo & principaliter defectum ex peccato conſequentem; ſed gratia virtutum, & donorum perficit inclinando ad bonum virtutis, & doni; ſicut gratia confirmationis removendo infirmitatis morbum; fortitudinis autem donum, vel virtus inclinando ad bonum quod eſt proprium virtuti, vel dono. Et ideo quamvis in baptiſmo dentur virtutes & dona, & ſimiliter in confirmatione, non oportet quod ſit eadem gratia ſacramentalis utrobique.

Ad tertium dicendum, quod confiteri ubi ex confeſſione imminet mortis periculum, non eſt tantum fidei, ſed indiget auxilio alterius virtutis, ſcilicet fortitudinis: & ſimiliter etiam indiget alia gratia ſacramentali, quæ removeat effectum oppoſitum fortitudini.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod, ut ſupra dictum eſt diſt. 1. (quæſt. v. art. 4. quæſtiunc. 5.) ſicut gratia gratum faciens, quæ eſſentiam animæ perficit, differt a virtutibus, & donis quæ ab ipſa fluunt; ita etiam differt a gratia quæ eſt proprius effectus ſacramentorum; tamen eſt ei connexa, ſicut & connexionem habet ad virtutes, & dona: unde in ſacramentis principaliter datur gratia ſacramentalis, quæ differt in diverſis ſacramentis, & per conſequens gratia virtutum, & donorum, quæ eſt communis in omnibus ſacramentis. Secundum hoc ergo gratia baptiſmalis poteſt dici dupliciter. Uno modo illa quæ eſt principalis, & proprius effectus baptiſmi, operans contra morbum: alio modo gratia quæ eſt effectus baptiſmi ex conſequenti, & per quamdam connexionem; & ſimiliter diſtinguendum eſt de gratia confirmationis. Accipiendo ergo gratiam baptiſmalem, & confirmationis primo modo, ſic ſunt diverſæ gratiæ: & ideo non perficit eam directe, quaſi cedens in eamdem eſſentiam cum ipſa, ſed directe perficit ipſum baptizatum ad aliquid altius; & per conſequens etiam ipſa baptiſmalis gratia perfectius, & nobilius eſſe habet, ſicut & anima ſenſibilis eſt perfectior adiuncta rationali, & virtus adiuncta dono, & liberalitas adiuncta magnificentiæ. Accipiendo autem gratiam baptiſmalem, & confirmationis ſecundo modo, ſic directe auget eam, cedens in eamdem eſſentiam cum ipſa, ſicut baptiſmus directe auget gratiam quam prius invenit.

Et per hoc patet reſponſio ad utramque partem.

QUAE-

(a) *Al.* ſcilicet infirmitati. (b) *Al.* derivatur intellectu.

Digitized by Google

QUAESTIO III.

DEinde quæritur de celebratione huius ſacramenti; & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Quis poſſit conferre hoc ſacramentum.

Secundo. Quis debeat recipere.

Tertio. De ritu, & modo recipiendi.

ARTICULUS I.

Utrum quilibet non ordinatus poſſit alium confirmare.

III. P. quæſt. lxxii. *art.* 11.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod quilibet non ordinatus poſſit alium confirmare. Efficacia enim ſacramentorum eſt a virtute verborum. Sed quilibet etiam non ordinatus poteſt verba proferre quæ ſunt forma huius ſacramenti. Ergo non ordinatus poteſt confirmare.

2. Præterea. Unumquodque poteſt agere ſecundum formam quam habet: quia unumquodque agit ſecundum quod eſt actu. Sed aliquis non ordinatus habet characterem confirmationis: Ergo poteſt confirmare.

3. Præterea. Quanto aliquod ſacramentum eſt maioris neceſſitatis, tanto indiget maiori diſcretione, & attentione in miniſtrando: Sed baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis. Ergo cum illud quod requirit maiorem diſcretionem, debeat maioribus committi, videtur quod ex quo non ordinatus poteſt baptizare, etiam poſſit confirmare.

Sed contra eſt quod Hugo de S. Victore dicit (de ſacramentis Lib. II. part. 11. cap. v.) quod adminiſtratio Eccleſiæ conſiſtit in ordinibus miniſtrorum, & ſacramentis. Ergo ſicut ſine ſacramento non poteſt quis confirmari, ita nec ſine ordine confirmantis.

Præterea. Unctio confirmationis eſt dignior quam extremæ unctionis. Sed illa non poteſt fieri niſi ab ordinatis, ut patet Iacob ult. Ergo nec iſta.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſacerdos ſimplex, etiam ſi non ſit Epiſcopus, poſſit confirmare. Baptiſmus enim quantum ad aliquid eſt maioris efficaciæ quam confirmatio. Sed ſacerdos ex ſuo officio poteſt baptizare. Ergo & confirmare.

2. Præterea. Sicut confirmationis ſacramentum ad perfectionem pertinet, ita & euchariſtiæ ſecundum Dionyſium (de eccl. Hierarch. cap. iv. & v.) Sed ſacerdos eſt proprius miniſter ſacramenti euchariſtiæ. Ergo ipſe poteſt confirmare.

3. Præterea. In ſacramentis ex parte conferentis requiritur ordo, & intentio. Sed Epiſcopus non habet aliquem ordinem, vel characterem quem non habeat ſimplex ſacerdos. Ergo ſicut Epiſcopus, ita & ſacerdos poteſt confirmare, ſi intentionem confirmandi habeat.

Sed contra. Soli Epiſcopi in loco Apoſtolorum ſuccedunt. Sed ſoli Apoſtoli in primitiva Eccleſia manus imponebant, quod erat confirmare. Ergo ſoli Epiſcopi nunc poſſunt confirmare.

Præterea. In ordine eccleſiaſticæ hierarchiæ ſecundum Dionyſium (ubi ſup.) ſoli Epiſcopi ſunt perfectores. Sed ſecundum eumdem ſicut aliquis per exorciſmum purgatur, & per baptiſmum illuminatur, ita per confirmationem chriſmatis perficitur. Ergo ſoli Epiſcopi poſſunt confirmare.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſacerdos ſimplex ex commiſſione Papæ non poſſit confirmare. Sicut enim ſe habet hoc quod eſt ſacerdotis ad ſacerdotem, ita hoc quod eſt Epiſcopi ad Epiſcopum. Sed nullus non ſacerdos poteſt propter Papæ commiſſionem euchariſtiam conficere, quod eſt ſacerdotum. Ergo ſimiliter ex commiſſione Papæ nullus poteſt non Epiſcopus confirmare, quod eſt Epiſcopi.

2. Præterea. Sicut conferre ſacerdotalem ordinem eſt Epiſcopi, ita & confirmare. Sed nullus non Epiſcopus ex mandato Papæ poſſet aliquem in ſacerdotem promovere. Ergo nullus ex Papæ mandato, qui non ſit Epiſcopus, poteſt præbere confirmationis ſacramentum.

3. Præterea. Quicumque poteſt ex mandato, vel ex commiſſione alicuius baptizare, ſi ſine commiſſione baptizat eum qui non eſt ſibi ſubditus, extra caſum neceſſitatis, baptizatus eſt, quamvis peccet. Sed ſi ſacerdos ſine commiſſione alicuius confirmet, non eſt confirmatum. Ergo non poteſt ex commiſſione Papæ confirmare.

Sed contra eſt quod in littera dicitur, quod Gregorius in caſu permiſit quod ſimplices

plices ſacerdotes poſſent confirmare (ut habetur diſt. xcv. cap. *Pervenit*.)

Præterea. Maius eſt ordinem conferre quam confirmare. Sed ex mandato Papæ aliqui non Epiſcopi conferunt quoſdam ordines; ſicut ſunt Presbyteri Cardinales, qui conferunt minores ordines. Ergo multo fortius ex mandato Papæ poteſt aliquis ſimplex ſacerdos confirmare.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod proprii diſpenſatores ſacramentorum ſunt miniſtri Eccleſiæ per ſacramentum ordinis conſecrati, ut ſint medii inter Deum & plebem, divina populo tradentes: & ideo ſolis eis competit ex officio ſacramenta miniſtrare; nec per alium conferri poſſunt, excepto baptiſmo propter neceſſitatem. Unde cum confirmatio non ſit ſacramentum neceſſitatis, non poterit niſi ab ordinatis conferri.

Ad primum ergo dicendum, quod efficacia ſacramenti non tantum eſt ex verbis prolatis, ſed etiam ex materia debita, & perſona conveniente: & ideo ſi ſit defectus in perſona miniſtri, verba prolata ab alio non poſſunt efficaciam ſacramento præbere.

Ad ſecundum dicendum, quod perfectio perſonalis huius vel illius nihil facit ad collationem ſacramentorum: quod patet ex hoc quod ſacramenta conferuntur a bonis miniſtris, & malis; ſed exigitur perfectio huius, inquantum eſt miniſter Eccleſiæ; ſicut in naturalibus ad hoc quod forma ſe in alteram materiam transfundat per ſui ſimilitudinem, requiritur qualitas activa. Et quia per confirmationis ſacramentum non efficitur aliquis miniſter Eccleſiæ, quamvis quamdam naturalem perfectionem conſequatur, ideo non oportet quod quilibet confirmatus confirmare poſſit.

Ad tertium dicendum, quod omnia ſacramenta indigent æqualiter intentione; ſed illa quæ omnibus ſunt conferenda, non indigent diſcretione, qua unus repellatur, & alius admittatur: quia a ſacramentis neceſſitatis nullus debet excludi: & ideo cuilibet etiam ſacerdoti committitur illa ſacramenta conferre, non autem illa quibus aliquis ad ſtatum perfectionis promovetur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in omnibus artibus, & potentiis ordinatis, vel habitibus, ita eſt quod ultima perfectio reſervatur inducenda per ſupremam artem in genere illo; ſicut artes quæ operantur circa materiam navis, reſervant inductionem formæ arti ſuperiori, quæ navim compaginat, & illa reſervat ulterius finem, ſcilicet uſum navis, arti ſuperiori, ſcilicet gubernatoriæ. Unde cum Epiſcopi in eccleſiaſtica hierarchia teneant ſupremum locum, illud quod eſt ultimum in actionibus hierarchicis, eis reſervandum fuit. Et quia perficere aliquem hoc modo quod ſit ſupra communem ſtatum aliorum, eſt ſupremum in actionibus hierarchicis; ideo ſacramentum confirmationis, & ordinis, quibus hoc efficitur, ſolis Epiſcopis diſpenſanda reſervantur.

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus, cum ſit ſacramentum neceſſitatis, communiter omnibus competit: & ideo per ipſum non ponitur aliquis ſupra communem ſtatum, ſicut ſit per confirmationem, ut prius etiam dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod euchariſtia, ſicut confirmatio, & ordo, eſt ſacramentum perficiens; ſed in hoc differt ab aliis, quia in ordine, & confirmatione illud quod eſt ibi res, & ſacramentum, eſt aliquid in ſuſcipiente acquiſitum; & ideo ſuſcipientem hæc ſacramenta promovent ad perfectionem quamdam ultra communem ſtatum fidelium; ſed euchariſtia habet illud quod eſt res, & ſacramentum in ſe, non in ſuſcipiente: & ideo per ſumptionem euchariſtiæ non acquirit aliquis perfectionem ultra communem ſtatum, cum non imprimatur character; ſed perficit unumquemque in ſuo ſtatu: & ideo etiam ſecundum Dionyſium cuilibet ſacramento euchariſtiæ perceptio adiungitur: & ideo non eſt ſimile de euchariſtia, & de aliis.

Ad tertium dicendum, quod quamvis Epiſcopus non habeat aliquem ordinem ſupra ſacerdotem, ſecundum quod ordines diſtinguuntur per actus relatos ad corpus Domini, verumtamen habet aliquem ordinem ſupra ſacerdotem, ſecundum quod ordines diſtinguuntur per actus ſupra corpus myſticum. Unde Dionyſius in eccleſ. Hierarch. (cap. v. part. I.) ponit Epiſcopatum ordinem, unde & cum quadam conſecratione dignitas epiſcopalis confertur: & ideo in promotione membrorum corporis myſtici aliquid poteſt competere Epiſcopo quod non competit ſimplici ſacerdoti.

SO-

Digitized by Google

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt multiplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod presbyter ſimplex non poſſit ex mandato Papæ confirmare, & quod dicitur de Gregorio ad Ianuarium ſcribente (Lib. III. epiſt. xxvi.) exponunt quod illi presbyteri ex mandato Papæ non conferebant ſacramentum confirmationis, ſed aliquod ſacramentale ſimile illi ſacramento, ſicut alicui porrigitur panis benedictus loco euchariſtiæ. Sed non videtur conveniens, ut talem ſimulationem in diſpenſatione ſacramentorum induxiſſet Gregorius, vel ſuſtinuiſſet: quia diſpenſatio ſacramentorum pertinet ad veritatem doctrinæ, quæ non eſt propter ſcandalum dimittenda.

Et ideo alii dicunt, quod auctoritas Papæ tanta eſt quod eius mandato quilibet poteſt conferre quod habet, ut confirmatus confirmare, ſacerdos ſacerdotium conferre, diaconus diaconatum; non autem mandato ipſius poteſt aliquis conferre quod non habet, ut diaconus ordinem ſacerdotalem. Sed hæc opinio videtur nimis ampla: & ideo media via ſecundum alios tenenda eſt.

Et ideo ſciendum eſt, quod cum Epiſcopatus non addat aliquid ſupra ſacerdotium per relationem ad corpus Domini verum, ſed ſolum per relationem ad corpus myſticum, Papa per hoc quod eſt Epiſcoporum ſummus, non dicitur habere plenitudinem poteſtatis per relationem ad corpus Domini verum, ſed per relationem ad corpus myſticum. Et quia gratia ſacramentalis deſcendit in corpus myſticum a capite, ideo omnis operatio in corpus myſticum ſacramentalis, per quam gratia datur, dependet ab operatione ſacramentali ſuper corpus Domini verum: & ideo ſolus ſacerdos poteſt abſolvere (*a*) in foro pœnitentiali, & baptizare ex officio. Et ideo dicendum, quod promovere ad illas perfectiones quæ non reſpiciunt corpus Domini verum, ſed ſolum corpus myſticum, poteſt a Papa, qui habet plenitudinem pontificalis poteſtatis, committi ſacerdoti, qui habet actum ſummum ſuper corpus Domini verum, non autem diacono, vel alicui inferiori, qui non habet perficere corpus Domini verum, ſicut nec abſolvere in foro pœnitentiali. Non autem poteſt ſimplici ſacerdoti committere promovere ad perfectionem quæ reſpicit aliquo modo corpus Domini verum: & ideo ſimplex ſacerdos ex mandato Papæ non poteſt conferre ordinem ſacerdotii: quia ordines ſacri habent actum ſupra corpus Domini verum, vel ſupra materiam eius. Poteſt autem concedere ſimplici ſacerdoti quod conferat minores ordines, quia iſti nullum actum habent ſupra corpus Domini verum, vel materiam eius, nec etiam ſupra corpus myſticum (*b*) habent actum per quem gratia conferatur; ſed habent ex officio quoſdam actus ſecundarios, & præparatorios: & ſimiliter poteſt concedere alicui ſacerdoti quod confirmet: quia confirmatio perficit eum in actu corporis myſtici, non autem habet aliquam relationem ad corpus Domini verum.

Et per hoc de facili patet ſolutio ad objecta.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus debuerit ſacramentum confirmationis accipere.

III. P. quæſt. lxxii. *art.* 8.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus debuerit ſacramentum confirmationis accipere. Sacramentum enim confirmationis confert maiorem plenitudinem gratiæ quam baptiſmus. Sed Chriſtus baptizari voluit, ut tactu mundiſſimæ ſuæ carnis efficaciam baptiſmo præberet. Ergo ſimiliter debuit confirmationem accipere.

2. Præterea. Confirmatio ad hoc datur ut homo in confeſſione veritatis uſque ad mortem firmiter ſtet. Sed Chriſtus dedit omnibus exemplum pro veritate moriendi. Ergo hoc ſacramentum maxime debuit accipere.

Sed contra. Confirmatur quod infirmum eſt. Sed infirmitas ſpiritualis in Chriſto non fuit. Ergo nec confirmari debuit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod hoc ſacramentum pueris non ſit conferendum. Quia hoc ſacramentum ſupra communem ſtatum promovet, ſicut & ſacramentum ordinis. Sed illud ſacramentum non confertur pueris. Ergo nec iſtud.

2. Præterea. Hoc ſacramentum datur ad confitendum fidem, & ad pugnandum pro ipſa. Sed hoc non competit pueris. Ergo non debent hoc ſacramentum ſuſcipere.

(*a*) *Al.* in loco. (*b*) *Al. deeſt* habent.

Digitized by Google

Sed contra. Gratia baptiſmalis eſt immediata diſpoſitio ad gratiam confirmationis. Sed baptiſmus confertur pueris. Ergo confirmatio debet pueris dari.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat dari omnibus adultis. Illud enim quod omnibus datur, non excedit communem ſtatum, ut dictum eſt. Sed confirmatio ponit ſupra communem ſtatum, ut ſupra dictum eſt. Ergo non debet omnibus dari.

2. Præterea. Hoc ſacramentum eſt ad robur in pugna ſpirituali Sed pugnare non eſt mulierum propter imbecillitatem ſexus. Ergo nec hoc ſacramentum eis competit.

3. Præterea. Confirmatio eſt ſacramentum confeſſionis. Sed muti non poſſunt confiteri. Ergo non debet eis dari hoc ſacramentum.

4. Præterea. Morientes a pugna huius vitæ ſubtrahuntur. Sed ad robur in pugna huius vitæ datur confirmatio. Ergo non debet morientibus dari.

Sed contra eſt quod dicit Hugo de S. Victore (de ſacram. Lib. II. part. VII. cap. III.) quod omnino periculoſum eſſet, ſi ab hac vita ſine confirmatione migrare contingeret. Ergo omnibus dandum eſt hoc ſacramentum.

Præterea. Ad robur in hoc ſacramento datur ſeptiformis gratia Spiritus ſancti. Sed hæc omnibus eſt neceſſaria. Ergo & ſacramentum confirmationis omnibus dari competit.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſuſcipere baptiſmum eſt in præcepto, cum ſit ſacramentum neceſſitatis: & ideo Dominus voluit baptizari, quamvis in baptiſmo nihil ſuſciperet, ſed magis contulerit, ut forma obediendi mandatis omnibus præberetur per ipſum: & propter hoc dixit ad baptiſmum veniens: *Sic decet nos implere omnem iuſtitiam* (Matth. III. 15.) Iuſtitia enim conſiſtit in obedientia legis, ut Philoſophus dicit in V. Ethic. (cap. 1.) Sed ſacramentum confirmationis non eſt neceſſitatis, ſed utilitatis alicuius conſequendæ cauſa accipitur: & ideo cum Dominus non acceperit aliquid a ſacramentis, non debuit ſacramentum confirmationis accipere, ſicut nec ſacramentum ordinis: quia poteſtas excellentiæ in ſacramentis, & plenitudo Spiritus ſancti in ipſo a ſui conceptione fuit; & ſic non oportebat niſi quod in ipſo erat innoteſcere; quod factum eſt per adventum columbæ ſuper ipſum.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod perfectio quæ confertur in ordine, & confirmatione, in hoc differunt, quod perfectio ordinis eſt ad aliquid diſpenſandum, perfectio autem confirmationis eſt ad ſtandum fortiter in ſeipſo. Ad hoc autem quod diſpenſatio alicuius rei detur alicui, requiritur idoneitas aliqua præexiſtens in eo qui diſpenſationem recipit propter periculum quod poteſt imminere ex prava diſpenſatione: & ideo perfectio ordinis non confertur pueris. Sed perfectio qua quis in ſeipſo perficitur, non præexigit aliam perfectionem, ſed ipſa perfectione quis idoneus redditur; nec ex hoc aliquod periculum imminere poteſt: & ideo confirmatio poteſt puero tradi, & convenienter traditur: quia infantilis ætas non patitur fictionem, qua effectus ſacramenti in traditione impediatur: & ideo quamvis tunc non competat ei confiteri, vel pugnare, certum tamen eſt quod effectum ſacramenti plene recipit, per quem erit idoneus ad pugnam, & confeſſionem ad perfectam ætatem veniens, niſi gratiam acceptam per peccatum amittat.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, perfectio in confirmatione collata non præexigit aliam perfectionem, ſed per eam quis in ſeipſo perficitur, ut ſit idoneus ad pugnam ſpiritualem. Et quia cuilibet eſt conveniens, & bonum, ut in pugna ſpirituali fortitudinem habeat; ideo ab hoc ſacramento nullus excludi debet qui ſit baptizatus.

Ad primum ergo dicendum, quod non ponit ſupra communem ſtatum quantum ad diſpenſationem alicuius ſacramenti, ſed quantum ad confeſſionem ſacramentorum: & hæc perfectio, vel excellentia omnibus membris Eccleſiæ competit per hoc ſacramentum confirmationis collata.

Ad ſecundum dicendum, quod etiam quædam mulieres in pugna ſpirituali glorioſum reportaverunt ab hoſte triumphum. ſicut patet de beata Agnete, & beata Cecilia, & aliis: unde ab hoc ſacramento mulieres non ſunt excludendæ.

Ad

Ad tertium dicendum, quod quamvis muti non poſſint confiteri ore, poſſunt confiteri nutibus, & poſſunt habere voluntatem, & propoſitum confitendi: & ideo eis non debet denegari hoc ſacramentum.

Ad quartum dicendum, quod quamvis morientes abſtrahantur a pugna, tamen vadunt ad locum præmii, in quo ſecundum menſuram gratiæ datur menſura gloriæ: & ideo indigent plenitudine gratiæ, quæ in pugna perficit, propter finem pugnæ conſequendum.

ARTICULUS III.

Utrum exigatur quod aliquis teneat aliquem ad confirmationem.

III. P. quæſt. lxxii. *art.* 9. & 10.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod non exigatur quod aliquis teneat aliquem ad confirmationem. Ille enim qui habet immediatam relationem ad Principem, ſicut liberi, non oportet quod mediantibus aliquibus coram Principe compareant, ſicut ſervi comparent mediantibus dominis, & filiifamilias mediantibus patribus. Sed confirmandus iam habet immediatam relationem ad Principem Eccleſiæ, cum ſit membrum Eccleſiæ per baptiſmum. Ergo quamvis baptizatus per alium debeat præſentari, tamen confirmandus nullo modo debet per alium ad confirmationem teneri, præcipue ſi ſit adultus.

2. Præterea. Fortitudo minus competit mulieribus quam viris. Prov. ultim. 10. *Mulierem fortem quis inveniet?* Sed confirmatio eſt ſacramentum fortitudinis, quia in eo datur Spiritus ſanctus ad robur. Ergo ad minus mulier non debet tenere virum ad confirmationem.

Sed contra. Videtur etiam quod non confirmatus poſſit tenere ad confirmationem. Quia maius eſt ſacramentum conferre quam ad ſacramentum (a) ſuſcipiendum aliquem tenere. Sed non confirmatus poteſt ſacramentum baptiſmi conferre. Ergo multo fortius poteſt ad confirmationem tenere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat fieri linitio chriſmatis tantum in fronte. Quia vertex eſt nobilior pars corporis quam frons, quia ibi eſt organum cogitativæ, hic autem organum phantaſiæ. Sed ſacerdos, qui eſt inferior quam Epiſcopus, ungit baptizatos chriſmate in vertice. Ergo Epiſcopus non debet ungere chriſmate confirmandos in fronte.

2. Præterea. Confirmatio eſt ſacramentum confeſſionis. Sed confeſſio fit ore. Ergo unctio confirmationis magis deberet in ore fieri.

3. Præterea. Frons eſt locus nudus, & patens. Sed hic de facili ſordes contrahit. Cum ergo chriſma ſit ſervandum ab omni inquinamento, videtur quod non congrue fiat unctio in fronte.

Sed contra. In confirmatione datur Spiritus ſanctus ad robur. Sed robur in fronte ſignificatur, ut patet Ezech. III. 8. *Ecce dedi . . . frontem tuam duriorem frontibus eorum.* Ergo in fronte debet fieri unctio confirmationis.

Præterea. Apocal. VII. 3. Angelus dicit: *Quoad uſque ſignemus ſervos Dei* (b) *vivi in frontibus eorum.* Sed Epiſcopi dicuntur Angeli, ut patet Apoc. III. Ergo eorum eſt in fronte ſignare.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod confirmatio poſſit iterari. Sicut enim confirmatio datur ad robur fidei, ita euchariſtia ad robur caritatis. Sed euchariſtia iteratur. Ergo & confirmatio.

2. Præterea. Si morbus iteratur, & medicina iterari debet. Sed morbus contra quem datur hoc ſacramentum, poteſt iterari, ſcilicet ſpiritualis infirmitas. Ergo & ſacramentum debet iterari.

Sed contra. Sicut in baptiſmo imprimitur character, ita & in confirmatione. Sed baptiſmus non iteratur. Ergo nec confirmatio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in ſacramento confirmationis datur Spiritus ſanctus ad robur. Unde propter hoc aliquis ad confirmationem accedit, quia ſe habere robur ſtandi non præſumit: & ideo inſtitutum fuit ut ab altero teneatur, ad ſignificandum quod per ſe ſtare non poſſet.

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui eſt mediator in hoc ſacramento, non habet officium repræſentandi quaſi extraneum, ſicut eſt in baptiſmo, neque ſuſcipiendi quaſi inſtruendum; ſed ſolum tenendi quaſi infirmum.

(a) *Al.* ſubſequendum. (b) Vulgata *noſtri*.

Digitized by Google

Ad ſecundum dicendum, quod fortitudo ſpiritualis eſt per Chriſtum, in quo non eſt maſculus, & femina, ut dicitur ad Galat. III. & ita non differt utrum virmulierem, vel mulier virum teneat; quamvis quidam contrarium dicant, ſcilicet quod mulier virum tenere non poteſt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod homo poteſt impediri a libera, & aperta confeſſione nominis Chriſti propter duo, ſcilicet propter timorem mortis, & propter confuſionem, quæ eſt timor ignominiæ. Utriuſque autem ſignum præcipue in facie manifeſtatur: quia palleſcunt timentes, & rubent verecundati, ut dicitur in IV. Ethic. (cap. XV. vel XVII.) & præcipue in fronte quæ eſt pars magis aperta, & imaginationi, ex qua procedunt paſſiones prædictæ, vicina: & ideo cum confirmatio detur ad liberam confeſſionem nominis Chriſti, convenienter unguntur confirmati in fronte.

Ad primum ergo dicendum, quod unctio quæ datur in vertice a ſacerdote, ſignificat dignitatem regalem, & ſacerdotalem in baptizato, quia incipit eſſe de numero illorum quibus dicitur: *Vos eſtis genus ſancta, regale ſacerdotium*: I. Pet. II. 9. & ideo in vertice fit ad (a) ſignandum eminentiam dignitatis collatæ. Sed unctio confirmationis datur ad fortiter defendendam dignitatem acceptam, quod amplius eſt: & ideo in loco publico dari debet.

Ad ſecundum dicendum, quod non datur hoc ſacramentum ad confeſſionem ſimpliciter, ſed ad libertatem confeſſionis: & ideo debet dari ubi apparent illæ paſſiones, quæ liberam confeſſionem impedire poſſunt.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc non eſt periculum: quia ligatur frons confirmati quouſque deſiccetur locus; & poſtmodum etiam ſecundum Hugonem (Lib. II. de ſacram. part. II. cap. VII.) debet eſſe ſub quadam diſciplina cuſtodiendi chriſma; ne ſcilicet caput lavet uſque ad ſeptem dies, propter ſeptem dona Spiritus ſancti, ſicut etiam Eccleſia ſeptem diebus adventum Spiritus ſancti in diſcipulos celebrat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſacramentum quod habet effectum ſemper permanentem, non poteſt iterari ſine injuria ſacramenti: (b) & quia in confirmatione imprimitur character, qui eſt indelebilis, ideo non debet iterari.

Ad primum ergo dicendum, quod euchariſtia non imprimit characterem; nec illud quod eſt res, & ſacramentum, eſt aliqua forma recepta in recipiente ſacramentum, ſicut eſt in confirmatione: & ideo non eſt ſimilis ratio.

Ad ſecundum dicendum, quod confirmatio datur contra infirmitatem, prout eſt contracta per originale peccatum; & ſic non redit, quamvis infirmitas actualis peccati redeat.

EXPOSITIO TEXTUS.

Donatio Spiritus ſancti ad robur. Contra. Panis cor hominis confirmat: Pſalm. CIII. Ergo magis pertinet ad euchariſtiam quam ad confirmationem. Et dicendum, quod per euchariſtiam roboratur caritas, per hoc autem ſacramentum fides: in his enim duabus virtutibus tota virtus ſpiritualis ædificii conſiſtit. Vel dicendum, quod caritas perficit, & roborat ad ſtandum in ſeipſo per modum cibi; ſed confirmatio ad pugnam, quam quis ab aliis patitur in confeſſione nominis Chriſti, contra adverſarios audaciam præbens.

Hoc ſacramentum tantum a ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet. Propter eminentiam Spiritus ſancti, qui cum ſua plenitudine in hoc ſacramento dat robur.

(a) *Al.* ad aſſignandum. (b) *Al.* & ideo quia.

D I-

DISTINCTIO VIII.

De ſacramento altaris, & euchariſtiæ.

POſt ſacramentum baptiſmi, & confirmationis ſequitur euchariſtiæ ſacramentum. Per baptiſmum mundamur, per euchariſtiam in bono conſummamur. Baptiſmus æſtus vitiorum extinguit, euchariſtia ſpiritualiter reficit: unde excellenter euchariſtia dicitur, ideſt bona gratia: quia in hoc ſacramento non modo eſt augmentum virtutis, & gratiæ, ſed ille totus ſumitur qui eſt fons, & origo totius gratiæ: cuius figura præceſſit, quod manna pluit Deus patribus in deſerto, qui quotidiano cæli paſcebantur alimento: unde (Pſalm. lxxvii. 25.) „ Panem Angelorum manducavit homo. “ Sed tunc qui panem illum manducaverunt, mortui ſunt; iſte vero panis vivus, qui de cælo deſcendit, vitam mundo tribuit (Ioan. vi.) (1) Manna illud de cælo, hoc ſuper cælum. Illud (2) ſcatebat vermibus in diem alterum reſervatum, hoc ab omni corruptione alienum. Quicumque religioſe guſtaverit, corruptionem non videbit. Illud datum fuit antiquis poſt tranſitum maris rubri, ubi ſubmerſis AEgyptiis liberati ſunt Hebræi (Exod. xiv.) ita hoc cæleſte manna non niſi renatis præſtari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promiſſionis per deſertum eduxit; hæc eſca cæleſtis fideles huius ſæculi deſertum tranſeuntes in cælum ſubvehit. Unde recte viaticum appellatur, quia in via nos reficiens uſque ad patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptiſmi præceſſit, ita in manna ſignificatio dominici corporis. Hæc duo ſacramenta demonſtrata ſunt, ubi de latere Chriſti ſanguis, & aqua profluxerunt: quia per ſanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit a diabolo, & a peccato, ſicut Iſraelitas per ſanguinem agni paſchalis ab exterminatore, & per aquam maris rubri ab AEgyptiis liberavit. Huius etiam ſacramenti ritum Melchiſedech oſtendit, ubi panem, & vinum Abrahæ obtulit (Gen. xiv.) Unde, ut ait Ambroſius (de ſacramentis Lib. IV. cap. iii.) intelligi datur anteriora eſſe ſacramenta Chriſtianorum quam Iudæorum.

De inſtitutione ſacramenti.

HIC etiam ante alia conſideranda occurrunt quatuor, ſcilicet ſacramentum, inſtitutio, forma, & res. Sacramentum Dominus inſtituit, quando poſt typicum agnum corpus, & ſanguinem ſuum diſcipulis in cœna porrexit. Unde Euſebius Emyſſenus: * „ Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſideribus, neceſſe erat ut die cœnæ ſacramentum nobis corporis, & ſanguinis conſecraret, ut coleretur iugiter per myſterium quod ſemel offerebatur in pretium. “

De forma.

FOrma vero eſt, quam ipſe ibidem edidit dicens: „ Hoc eſt corpus meum: “ & poſt (Matth. xxvi.) „ Hic eſt ſanguis meus. “ Cum enim hæc verba proferuntur, converſio fit panis, & vini in ſubſtantiam corporis, & ſanguinis Chriſti. Reliqua ad laudem Dei dicuntur. Unde Ambroſius (Lib. IV. de ſacramentis cap. iv.) „ Sermone Chriſti hoc conficitur ſacramentum: quia ſermo Chriſti creaturam mutat; & ſic ex pane fit corpus Chriſti, & vinum cum aqua in „ cali-

(1) *Nicolai:* ideſt æternæ vitæ ſubſtantiam ſubminiſtrat. (2) *Al.* ſcaturiebat in diem.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ita refertur in Decretis; ſed Eucherii Lugdunenſis potius eſt, ex quo in Euchariſtia ſua Cardinalis Perronius expreſſe refert, ac Euſebio Emiſſeno falſo tribui probat Lib. I. cap. 3. & 11.

„ calicem miſſum ſit ſanguis conſecratione verbi cæleſtis. Conſecratio quibus ſit „ verbis? Attende quæ ſunt verba. Accipite ergo, & comedite ex eo omnes: „ Hoc eſt corpus meum: & iterum: Accipite, & bibite ex hoc omnes: Hic eſt „ ſanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo (1) defertur; oratio „ præmittitur pro populo, pro Regibus (2). Item Auguſtinus * (ut habetur de conſecr. diſt. II. cap. „ Utrum. "). „ Credendum eſt quod in illis verbis Chri- „ ſti ſacramenta conficiantur. Reliqua omnia nihil aliud ſunt quam laudes, vel „ obſecrationes fidelium, & petitiones. " Ecce quæ ſit inſtitutio, & forma huius ſacramenti: ubi conſideratione dignum eſt, quare illud ſacramentum poſt cœnam dedit diſcipulis. Dominus igitur Ieſus ad inviſibilia paternæ maieſtatis migraturus, celebrato cum diſcipulis typico (3) paſcha, quoddam memoriale eis commendare volens, ſub ſpecie panis, & vini corpus, & ſanguinem ſuum ita eis tradidit, ut oſtenderet legis veteris ſacramenta, inter quæ præcipuum erat agni paſchalis ſacrificium, in morte ſua terminari, ac legis novæ ſacramenta ſubſtitui, in quibus excellit myſterium euchariſtiæ. Ideo etiam poſt alia dedit, ut hoc unum arctius memoriæ diſcipulorum infigeretur, & ab Eccleſia deinceps frequentaretur. Sed non exinde diſciplinam ſanxit in poſterum, ut poſt alios cibos ſumatur, quod potius a ieiunis ſumi oportet, ſicut Apoſtolus docet (I. Corinth. XXI.) ut ſingulari reverentia diiudicetur, ideſt diſcernatur ab aliis cibis: quod Dominus Apoſtolis diſponendum reliquit. Unde Auguſtinus (ad Ianuarium epiſt. CXVIII.) „ Apparet, cum primo acceperunt diſcipuli euchariſtiam, non eos accepiſſe ieiu- „ nos. Non ideo tamen calumniandum eſt univerſæ Eccleſiæ, quod a ieiunis ſu- „ mitur ſemper. Placuit enim Spiritui ſancto ut in honorem tanti ſacramenti „ prius in os Chriſtiani dominicum corpus intraret quam alii cibi: ideo ubique „ mos iſte ſervatur. Non enim quia poſt cibos dedit Dominus, ideo pranſi, vel „ cœnati illud accipere debent, ut illi faciebant quos Apoſtolus redarguit. Nam „ Salvator quo vehementius commendaret myſterii illius altitudinem, ultimum „ hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ diſcipulorum, a quibus ad paſſionem „ digreſſurus erat. Quo autem ordine deinceps ſumeretur, Apoſtolis, per quos Ec- „ cleſias diſpoſiturus erat, reſervavit docendum. "

De ſacramento, & re.

NUnc quid ibi ſacramentum ſit, & quid res, videamus. Sacramentum eſt inviſibilis gratiæ viſibilis forma. Forma ergo panis, & vini, quæ ibi videtur, eſt ſacramentum, ideſt ſignum ſacræ rei: quia præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo ſpecies vocabula rerum quæ ante fuerunt, ſcilicet panis, & vini. Huius autem ſacramenti gemina eſt res: una ſcilicet contenta, & ſignificata; altera ſignificata, & non contenta. Res contenta, & ſignificata eſt caro Chriſti quam de Virgine traxit, & ſanguis quem pro nobis fudit. Res autem ſignificata, & non contenta, eſt unitas Eccleſiæ in prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, & glorificatis. Hæc eſt duplex caro Chriſti, & ſanguis. Unde Hieronymus (in cap. I. Epiſt. ad Epheſ.) „ Dupliciter, " inquit, „ intelligitur caro Chriſti, & ſanguis: vel illa quæ crucifixa eſt, & ſe- „ pulta, & ſanguis qui militis lancea effuſus eſt; vel illa ſpiritualis, ac divina, „ de qua ipſe ait (Ioan. VI. 56.) Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus „ vere eſt potus: &: Niſi manducaveritis carnem meam, & biberitis meum ſan- „ guinem, non habebitis vitam in vobis. " Sunt ergo hic tria diſtinguenda. Unum quod tantum eſt ſacramentum: alterum quod eſt ſacramentum, & res: & tertium

(1) *Al. refertur.* (2) *Nicolaï addit pro ceteris.* (3) *Al. paſchali.*

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ita refertur Decretis; ſed nihil tale in Auguſtino nunc occurrit; habetur autem apud Paſchaſium Lib. de corpore, & ſanguine Domini, ut ibidem appendix notat.

tertium quod eſt res, & non ſacramentum. Sacramentum, & non res eſt ſpecies viſibilis panis, & vini. Sacramentum, & res, caro Chriſti propria, & ſanguis. Res, & non ſacramentum, myſtica eius caro. Porro illa ſpecies viſibilis ſacramentum eſt geminæ rei: quia utramque rem ſignificat, utriuſque rei ſimilitudinem gerit expreſſam. Nam ſicut panis præ ceteris cibis corpus reficit, & ſuſtentat, & vinum hominem lætificat, atque inebriat; ſic cato Chriſti interiorem hominem plus ceteris gratiis ſpiritualiter reficit, & ſaginat. Unde (Pſalm. xxii. 5.) „ Calix tuus inebrians, quam præclarus eſt!, " Habet etiam ſimilitudinem cum re myſtica, quæ eſt unitas fidelium: quia ſicut ex multis granis conficitur unus panis, & ex pluribus acinis vinum in unum confluit; ſic ex multis fidelium perſonis unitas eccleſiaſtica conſtat. Unde Apoſtolus (I. Corinth. x. 17.) „ Unus panis, & unum corpus multi ſumus &c. " Unde Auguſtinus (de ſacram. fidelium, & Lib. VII. de bapt. contra Donatiſtas cap. I. & epiſt. I.) „ Unus panis, & unum corpus Eccleſia dicitur, pro eo quod ſicut unus panis ex multis „ granis, & unum corpus ex multis membris componitur, ſic Eccleſia ex multis „ fidelibus caritate copulante connectitur .... (1) Hoc myſterium pacis, & unitatis noſtræ Chriſtus in ſua menſa conſecravit. Qui accipit hoc myſterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc myſterium pro ſe, ſed „ contra ſe. " Cuius etiam ſacramentum eſt corpus Chriſti proprium de Virgine ſumptum: quia ut corpus Chriſti ex multis membris puriſſimis, & immaculatis conſtat; ita ſocietas eccleſiaſtica ex multis perſonis a criminali macula liberis conſiſtit. In cuius rei typo facta eſt arca Domini de lignis Sethim, quæ ſunt imputribilia, & albæ ſpinæ ſimilia.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam Magiſter determinavit de baptiſmo, & confirmatione, hic tertio determinat de euchariſtiæ ſacramento: & dividitur in partes duas. In prima determinat ea quæ pertinent ad ipſum ſacramentum; in ſecunda determinat de diſpenſantibus ſacramentum, xiii. diſt. ibi, *Solet etiam quæri, utrum (a) pravi ſacerdotes hoc ſacramentum conficere queant*. Prima in duas. In prima determinat ea quæ requiruntur ad hoc ſacramentum in generali; in ſecunda proſequitur de eis in ſpeciali, diſt. x. ibi, *Sunt item alii præcedentium inſaniam tranſcendentes*. Prima iterum in duas. In prima determinat ea quæ requiruntur ad hoc ſacramentum; in ſecunda determinat uſum ſacramenti, ix. diſt. ibi, *Et ſicut duæ ſunt res illius ſacramenti, ita & duo modi manducandi*. Prima autem in tres. In prima determinat præcedentia euchariſtiam, quibus hoc ſacramentum figuratur. In ſecunda determinat concomitantia, quibus hoc ſacramentum integratur, ſcilicet formam, & inſtitutionem, ibi, *Hic etiam ante alia conſideranda occurrunt quatuor*. In tertia determinat conſequentia, quæ in hoc ſacramento efficiuntur, vel ſignificantur, ibi, *Nunc quid ibi ſacramentum ſit, & quid res, videamus*. Secunda pars dividitur in tres. In prima determinat inſtitutionem; in ſecunda formam, ibi, *Forma vero eſt quam ipſe ibidem edidit*; in tertia movet quamdam quæſtionem, & ſolvit, ibi, *Ubi conſideratione dignum eſt quare illud ſacramentum poſt cœnam dedit diſcipulis*.

Nunc quid ibi ſit ſacramentum & quid res, videamus. Hic determinat de ſacramento euchariſtiæ per comparationem ad ſignificatum, vel cauſatum eius, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit quid ſit ibi res, & quid ſacramentum. Secundo concludit eorum numerum, & ordinem, ibi, *Sunt igitur hic tria diſtinguenda &c.*

QUAESTIO I.

HIc eſt duplex quæſtio. Prima de ipſo euchariſtiæ ſacramento. Secunda de forma ipſius.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum euchariſtia ſit ſacramentum.

Secundo. De ſignificatione eius.

Tertio De inſtitutione.

Quarto. De ordine ſumendi hunc cibum reſpectu aliorum ciborum.

AR-

(1) *Nicolai*: Et ſerm. de infantibus.
(a) Al. *quicumque*.

ARTICULUS I.

Utrum euchariſtia ſit ſacramentum.

III. P. quæſt. lxxiii. *art.* 1. & 4.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod euchariſtia non ſit ſacramentum. Ad idem enim non debent diverſa ordinari. Sed confirmatio eſt ad perficiendum, ſecundum Dionyſium (de eccl. Hier. cap. v. parr. 1.) Cum ergo ſecundum ipſum euchariſtia etiam ſit perfectio, videtur quod ſuperfluat hoc ſacramentum.

2. Præterea. In omni ſacramento novæ legis idem quod figuratur, efficitur per ſignum figurans. Sed ſpecies panis, & vini, quæ figurant corpus Chriſti verum, & myſticum, non efficiunt illud. Ergo euchariſtia non eſt ſacramentum novæ legis.

3. Præterea. Sacramentum eſt elementum materiale, ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. ix. cap. 1.) exterius oculis ſuppoſitum. Sed corpus Chriſti verum, quod dicitur hic ſacramentum, & res ſimiliter, non eſt oculis videntium ſuppoſitum. Ergo non eſt ſacramentum.

4. Præterea. Omne ſacramentum in ipſa ſui ſuſceptione conſecratur, & perficitur, ſicut patet de baptiſmo, quod perficitur in ipſa ablutione. Sed euchariſtia conſecratur ante ſumptionem. Ergo non eſt ſacramentum.

5. Præterea. In omni alio ſacramento illud quod eſt res, & ſacramentum, eſt aliquid effectum in ſuſcipiente, ſicut character in baptiſmo. Sed corpus Chriſti verum, quod ponitur hic res, & ſacramentum, non eſt aliquid in recipiente effectum. Ergo non eſt ſacramentum ejuſdem rationis cum aliis.

Sed contra eſt quod in collecta dicitur: *Præſta ut hoc tuum ſacramentum non ſit nobis reatus ad pœnam.*

Præterea. Omnis actio per miniſtros Eccleſiæ diſpenſata, in qua ex ipſo opere operato gratia confertur, eſt ſacramentum. Sed euchariſtia eſt hujuſmodi. Ergo eſt ſacramentum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit unum ſacramentum, ſed multa. Primo per hoc quod in collecta dicitur: *Purificent nos, Domine, hæc ſacramenta quæ ſumpſimus.*

2. Præterea. Sacramentum eſt in genere ſigni. Sed ea quæ ſunt in genere ſigni, ſicut nomina, pluralificantur ad pluralitatem ſignantium, quamvis ſit idem ſignatum; ſicut *Marcus*, & *Tullius* ſunt duo nomina, quamvis ſit eadem res ſignificata. Ergo cum in euchariſtia ſint plura ſignantia, ſicut ſpecies panis, & vini, videtur quod ſint plura ſacramenta.

3. Præterea. Unitas rei eſt ex forma ſua. Sed in euchariſtia ſunt duæ formæ, una ad conſecrationem panis, alia ad conſecrationem ſanguinis. Ergo ſunt duo ſacramenta.

4. Præterea. Ea quæ nec in genere, nec in ſpecie conveniunt, ſunt plura ſimpliciter. Sed corpus Chriſti verum cum ſpeciebus panis, & vini ſunt differentia & ſpecie, & genere. Ergo ſunt plura ſimpliciter. Cum ergo utrumque dicatur ſacramentum in euchariſtia, videtur quod non ſit unum ſacramentum.

5. Præterea. Ex duobus perfectis non fit aliquid unum. Sed Chriſtus perfecte eſt ſub utraque ſpecie, ſcilicet panis, & vini. Ergo ex his duobus non fit unum ſacramentum.

Sed contra eſt, quia ſi eſſent duo, tunc ſacramenta novæ legis non eſſent tantum ſeptem.

Præterea. Quæcumque ordinantur ad idem efficiendum, & ſignificandum, pertinent ad unum ſacramentum. Sed omnia quæ in euchariſtia ſunt, pertinent ad idem repræſentandum, ſcilicet mortem Domini, & idem efficiendum, ſcilicet gratiam, per quam homo incorporatur corpori myſtico. Ergo eſt unum tantum ſacramentum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non convenientibus nominibus nominetur. Nomen enim proprium alicui debet imponi ex eo quod ſit ſibi proprium. Sed bonitas gratiæ eſt communis omnibus ſacramentis. Ergo ex hoc non debet imponi nomen proprium uni ſacramento, ut dicatur euchariſtia.

2. Præterea. Sicut in littera dicitur, hoc ſacramentum ideo viaticum appellatur, quia in via nos reficiens, uſque ad patriam deducit. Sed hoc eſt commune omnibus ſacramentis, quæ non niſi viatoribus dantur ad perveniendum ad gloriam patriæ, quæ eſt res non contenta, & ſignificata in omnibus ſacramentis. Ergo non convenienter viaticum appellatur.

3. Præterea. Cauſæ per effectus denominari ſolent. Sed adducere ad communionem fidelium eſt effectus baptiſmi, ſecundum

Digitized by Google

dum Dionyſium (de eccleſ. Hierar. cap. III.) ut ex prædictis patet. Ergo baptiſmus magis debet dici communio, vel ſynaxis, quam hoc ſacramentum.

4. Præterea. In quolibet ſacramento fit aliquid ſacrum. Sed hoc importat ſacrificii nomen. Ergo ſacrificium etiam non eſt nomen proprium huius ſacramenti.

5. Præterea. Hoſtia videtur idem quod ſacrificium. Sed Dionyſius confirmationem nominat chriſmatis hoſtiam. Ergo neque hoſtia, neque ſacrificium eſt nomen proprium huic ſacramento.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod euchariſtia ſacramentum quoddam eſt, alio tamen modo ab omnibus aliis ſacramentis. Sacramentum enim ſecundum ſui nominis proprietatem ſanctitatem active importat: unde ſecundum hoc aliquid habet ſacramenti rationem ſecundum quod habet rationem ſanctificationis, qua ſanctum aliquid fit. Dicitur autem aliquid ſanctum dupliciter. Uno modo ſimpliciter & per ſe, ſicut quod eſt ſubiectum ſanctitatis, ſicut dicitur homo ſanctus. Alio modo ſecundario, & ſecundum quid, ex eo quod habet ordinem ad hanc ſanctitatem, vel ſicut habens virtutem ſanctificandi, ſicut chriſma dicitur ſanctum; vel quocumque alio modo ad aliquid ſanctum deputetur, ſicut altare ſanctum. Et ideo ea quibus aliquid fit ſanctum primo modo, dicuntur ſacramenta ſimpliciter; illa autem quibus fit aliquid ſanctum ſecundo modo, non dicuntur ſacramenta, ſed ſacramentalia magis. In aliis ergo ſacramentis fit aliquid ſanctum primo modo, ſicut homo ſuſcipiens ſacramentum; non autem elementum corporale ſanctificans hominem, quia hoc eſt ſacrum ſecundo modo: & ideo hoc quod pertinet ad ſanctificationem materiæ in omnibus ſacramentis, non eſt ſacramentum, ſed ſacramentale; ſed hoc quod pertinet ad uſum materiæ, qua homo ſanctificatur, eſt ſacramentum. In hoc autem ſacramento illud quod eſt ſanctificans hominem, eſt ſanctum primo modo, quaſi ſubiectum ſanctitatis, quia eſt ipſe Chriſtus: & ideo iſta ſanctificatio materiæ eſt hoc ſacramentum; ſed ſanctificatio hominis eſt effectus ſacramenti. Et ideo hoc ſacramentum in ſe conſideratum, eſt dignius omnibus ſacramentis, quia habet abſolutam ſanctitatem etiam præter ſuſcipientem; alia autem non habent niſi in ordine ad aliud: & ideo hoc ſacramentum eſt perfectio aliorum ſacramentorum: quia omne quod eſt per aliud, reducitur ad id quod eſt per ſe, ſicut patet de accidente, & ſubſtantia.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectum unumquodque eſt, cum attingit propriam virtutem, ut dicitur in VII. Phyſ. (text. xix.) Virtus autem eſt ultimum in re, ut dicitur in I. Cæl. & mundi (text. cxvi.) & ideo perfectio rei conſiſtit in hoc quod res ad ſui ultimum perducatur. Eſt autem dupliciter ultimum rei: unum quod eſt in re, & aliud quod eſt extra rem; ſicut in corporibus ultimum in corpore eſt ſuperficies corporis contenti; ultimum extra eſt locus, qui eſt ſuperficies corporis continentis. Ultimum autem cuiuslibet rei in ſeipſa eſt ipſa rei operatio, propter quam res eſt: forma enim eſt finis generationis, non ipſius generati, ut dicit Commentator in II. Phyſ. (text. comm. lxxv.) Unde res quæ habet formam ſubſtantialem per quam eſt, eſſe non dicitur perfecta ſimpliciter, ſed perfecta in eſſe, vel perfecta perfectione prima; & talem perfectionem quantum ad eſſe ſpirituale acquirit homo in baptiſmo, in quo eſt regeneratio ſpiritualis: & ideo Dionyſius non ponit baptiſmum habentem vim perfectivam ſimpliciter, ſed magis purgativam, & illuminativam. Sed ſimpliciter perfectum dicitur quod habet operationem convenientem ſuæ formæ. In hoc enim conſiſtit virtus rei, ſecundum Philoſophum in II. Ethic. (in princ.) per cuius conſecutionem aliquid dicitur perfectum, ut dictum eſt. Hominis autem operatio ſpiritualis eſt duplex. Una ipſius, inquantum eſt perſona privata; & quantum ad hoc perficit confirmatio, quæ facit hominem non impeditum aliquo mundano timore in confeſſione fidei, & aliis quæ ad chriſtianam religionem ſpectant. Alia, inquantum eſt perſona publica, quaſi membrum principale, & influens aliis membris; & quantum ad hoc perficit ſacramentum ordinis. Ultimum autem cuiuslibet rei extra ſeipſam, eſt principium a quo res habet eſſe: quia per coniunctionem ad ipſum res complentur, & firmantur, & propter diſtantiam ab ipſo deficiunt, ſicut corruptibilia propter longe diſtare a primo, ut dicitur in II. de generat. (text. lix.) & ideo primum agens habet etiam rationem ultimi finis perficientis. Fons autem chriſtianæ vitæ eſt Chriſtus; & ideo hoc modo euchariſtia perficit, Chriſto coniungens: & ideo hoc ſacramentum eſt perfectio omnium perfectionum, ut Dionyſius dicit (de eccleſ. Hie-

Hierar. cap. v. part. 1.) unde & omnes qui ſacramenta alia accipiunt, hoc ſacramento in fine confirmaotur, ut ipſe dicit.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut ad ſpecies ſenſibiles aliorum ſacramentorum ſe habet virtus quæ ioterius ineſt, quæ ſanctificationem acquirit, ex qua ſacramentum efficit, ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. ix. cap. 11.) ita io hoc ſacramento ſe habet ipſum corpus Chriſti, quod per conſecrationem ſub ſpeciebus illis fit. Unde ſicut io aliis ſacramentis materiale elementum non eſt cauſa virtutis quæ in ipſo eſt, neque alicuius ſpiritualis effectus in homine, niſi mediante virtute, ſecundum quod ex elemento, & virtute quaſi unum efficitur; ita in hoc ſacramento ſpecies non ſunt cauſa corporis Chriſti, neque alicuius effectus in anima ſpiritualis, niſi mediante corpore Chriſti vero, ſecundum quod ex ſpeciebus, & corpore Chriſti fit unum ſacramentum. Utrum autem ſpecies illæ ſecundum ſe habeant aliquem effectum corporalem, ſicut aqua corporaliter abluit in baptiſmo, etiam non mediante ſpirituali virtute, infra dicetur.

Ad tertium diceodum, quod omne ſacramentum eſt viſibile; non tamen oportet quod quidquid eſt in ſacramento, ſit viſibile. Videtur enim ſpecies viſibilis aquæ in baptiſmo, ſed ooo videtur virtus ſpiritualis, quæ ſecretius operatur ſalutem; & ſimiliter hic videntur ſpecies, ſed non videtur verum corpus Chriſti. Vel dicendum, quod eſt viſibile non in ſe, ſed in ſpeciebus quæ ipſum tegunt, ſicut & ſubſtantia aliorum corporum videtur mediante colore.

Ad quartum dicendum, quod ſanctitas quæ eſt in materiis aliorum ſacramentorum, non eſt forma ſanctitatis abſolute, ſed ſecundum ordinem ad aliud, ut in 1. diſt. dictum eſt: & ideo non eſt ſimile de aliis ſacramentis, & de hoc, ut ex dictis patet.

Ad quintum dicendum, quod ex hoc ipſo quod alia ſacramenta perficiuntur in acceptione, vel collatione, contingit quod illud quod eſt in eis ſacramentum, & res, eſt aliquid acquiſitum in ſuſcipiente; in hoc autem ſacrameoto aliter eſt, ut ex dictis patet.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod per ſe unum ſimpliciter, & quod eſt oumero unum, tribus modis dicitur. Uno modo ſicut indiviſibile eſt unum, ut punctus, & uoitas, quod neque eſt multa actu, neque potentia. Alio modo quod eſt unum ex continuitate, quod tameo eſt multa potentia, ſicut lioea. Tertio modo quod eſt unum perfectione, ſicut dicitur calceamentum unum, quia habet omnes partes quæ requiruotur ad calceamentum: & hæc unitas dicitur in omnibus illis ad quorum integritatem aliqua exiguntur, ſicut unus homo, una domus. Et quia ad eſſe ſacramenti multa concurrunt, ſicut forma, & materia, & huiuſmodi; ideo ab hac unitate perfectionis dicitur ſacramentum uoum eſſe. Illa enim ſunt de integritate alicuius inſtrumenti quæ requiruntur ad operationem illam ad quam inſtrumentum deputatum eſt. Hoc autem ſacramentum deputatum eſt ex divina inſtitutione ad cibationem ſpiritualem, quæ per cibationem corporalem ſignificatur. Et quia cibatio corporalis duo requirit, ſcilicet aliquid per modum cibi, & aliquid per modum potus; ideo ad integritatem huius ſacramenti ex divina inſtitutione eſt aliquid per modum cibi, ſcilicet corpus Chriſti, & aliquid per modum potus, ſcilicet ſanguis.

Ad primum ergo dicendum, quod dicitur pluraliter ſacramenta propter materialem diverſitatem ſigoorum.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit quando utrumque ſignum habet integram ſignificationem: ſic autem non eſt hic: quia cibatio ſpiritualis non ſignificatur perfecte neque per panis taotum, neque per vini tantum ſumptionem, ſed per utrumque ſimul, ſicut eſt in ſignificatione nominum compoſitorum.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procederet, ſi utraque forma reſponderet toti ſacramento: ſed hoc falſum eſt: quia una forma reſpondet uni, & alia alii eorum quæ ad ſacramentum exiguntur.

Ad quartum dicendum, quod quamvis non ſint unum in genere, vel ſpecie naturæ, poſſunt tamen eſſe unum per relationem ad unam operationem, ex qua unitate ſumitur uoitas ſacramenti.

Ad quintum dicendum, quod quamvis Chriſtus perfectus ſit ſub utraque ſpecie, non tamen quantum ad integrum uſum ſacramenti eſt ſub utroque, ſed quantum ad diverſos uſus.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in quolibet ſacramento eſt tria conſiderare, ſcilicet originem, perfectionem, & finem ad

Digitized by Google

ad quem eſt. Origo autem omnium ſacramentorum eſt paſſio Chriſti, de cuius latere in cruce pendentis ſacramenta profluxerunt, ut ſancti dicunt, perfectio autem ſacramenti eſt in hoc quod continet gratiam; finis autem ſacramenti eſt duplex: proximus, ſcilicet ſanctificatio recipientis; & ultimus, ſcilicet vita æterna. Hæc autem per quamdam excellentiam in euchariſtia inveniuntur. Quia hoc ſacramentum eſt ſpecialiter in memoriam dominicæ paſſionis: unde Matthæi xxvi. (a) *Quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis:* & ideo quantum ad originem vocatur ſacrificium, vel hoſtia. Similiter etiam gratiam non per modum intentionis continet, ſicut alia ſacramenta, ſed plenitudinem gratiæ in ſuo fonte: & ideo antonomaſtice euchariſtia dicitur. Similiter etiam quia ipſa eſt conſummatio omnium ſanctificationum, ut Dionyſius dicit (ubi ſupra) id quod eſt omnium, ſcilicet congregari ad unum, huic ſacramento attribuitur; & dicitur communio, vel ſynaxis, quod idem eſt, inquantum ſcilicet homo congregatur ad unum, & ad ſeipſum, & ad alios, ei quod eſt maxime unum, coniunctus. Similiter etiam quantum ad ultimum finem conſequendum maximam efficaciam habet, inquantum realiter continet hoc quo ianua cæli nobis aperta eſt, ſcilicet ſanguinem Chriſti: & ideo ſpecialiter viaticum appellatur.

Et per hæc patet ſolutio ad obiecta: quia ab eo quod eſt commune, aliquid antonomaſtice denominari poteſt.

ARTICULUS II.

Utrum huic ſacramento figuræ aſſignari debeant.

III. P. quaeſt. lxxiii. *art.* 6.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod huic ſacramento figuræ aſſignari non debeant. Nihil enim diſponitur per aliquid ſui generis: albedinis enim non eſt albedo, nec motus eſt motus. Sed ſacramentum eſt ſignum. Ergo ſacramento non debet aptari aliqua figura, quia in infinitum iretur.

2. Præterea. Sacramenta veteris legis dicuntur ſacramentis novæ legis reſpondere, inquantum ſignant ipſa. Sacramentis autem novæ legis quæ ſunt maximæ perfectionis, non reſpondebant aliqua ſacramenta in veteri lege, ut quidam dicunt. Cum ergo hoc ſacramentum ſit maximæ perfectionis, videtur quod non debeant ei aliquæ figuræ aſſignari.

3. Præterea. Sicut præfigurata euchariſtia eſt in agno paſchali, ita & baptiſmus in tranſitu maris rubri, ut dicitur I. Corinth. xi. Cum ergo Magiſter non aſſignaverit aliquas figuras baptiſmi, videtur quod nec euchariſtiæ figuras aſſignare debeat.

Sed contra. Hoc ſacramentum memoriale paſſionis Chriſti eſt ſpecialiter. Sed paſſionem Chriſti præcipue oportebat præfigurari, per quam nos redemit, ut fides antiquorum ad Redemptorem ferretur. Ergo præcipue oportebat hoc ſacramentum figurari.

Præterea. Hoc ſacramentum eſt digniſſimum, & difficillimum ad credendum. Sed talia maxime conſueverunt præfigurari. Ergo &c.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod Magiſter inconvenienter aſſignet figuras huius ſacramenti. Hoc enim ſacramentum poſt baptiſmum datur. Sed agnus paſchalis præceſſit tranſitum maris rubri, in quo baptiſmus eſt præfiguratus. Ergo non eſt congrua figura huius ſacramenti.

2. Præterea. In hoc ſacramento aliquid offertur Deo. Sed Melchiſedech non legitur Deo obtuliſſe, ſed homini, ſcilicet Abrahæ, cui obtulit panem, & vinum, ut dicitur Gen. xiv. Ergo illa oblatio non eſt conveniens figura huius ſacramenti.

3. Præterea. Idem non eſt ſignum ſui ipſius. Sed ſanguis qui conſecratur in altari, eſt illemet quem Chriſtus in cruce fudit pro nobis. Ergo ille non eſt ſignum, vel figura iſtius.

4. Præterea. Manna habebat in ſe omnem ſaporis ſuavitatem, ut dicitur Sapient. xvi. Sed hoc ſacramentum non habet in ſe omnem ſaporem ſpiritualem: quia ſic haberet effectus omnium ſacramentorum, & alia ſacramenta ſuperfluerent. Ergo manna non eſt figura huius ſacramenti.

5. Præterea. Nobilioris rei nobilior debet eſſe figura. Sed euchariſtia eſt nobilius ſacramentum quam baptiſmus. Cum ergo baptiſmus habuerit figuram quæ præbebat remedium ex ipſo opere operato contra originale, ſcilicet circumciſionem; ſupradictæ autem figuræ non fuerunt tales; videtur quod fuerunt incompetentes.

(a) Vulgata Luc. xxii. 19. *Hoc facite in meam commemorationem.*

6. Præterea. In canone Miſſæ fit mentio de ſacrificio Abrahæ, & Abel; & ſimiliter omnia ſacrificia legalia huius veri ſacrificii figura fuerunt. Ergo inſufficienter poſuit Magiſter figuras huius ſacramenti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod in lege Moyſi expreſſius fuit figuratum hoc ſacrificium quam in lege naturæ. Quia ſecundum Hugonem (de ſacram. Lib. II. part. vi. cap. iii.) quanto magis appropinquavit paſſio Salvatoris, tanto ſigna fuerunt evidentiora. Sed ea quæ fuerunt in lege Moyſi, fuerunt propinquiora. Ergo expreſſiora.

2. Præterea, In ſacrificiis legis Moyſi fiebat ſanguinis effuſio. Sed oblatio Melchiſedech fuit ſine ſanguinis effuſione. Ergo legalia ſacrificia expreſſius figurabant ſacramentum paſſionis Chriſti quam oblatio Melchiſedech.

Sed contra. Chriſtus dicitur Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, non autem ſecundum ſacerdotium legis Moyſi, quod eſt ſacerdotium Leviticum, ut patet Hebr. vii. Ergo oblatio Melchiſedech magis convenit cum ſacrificio Chriſti quam ſacrificium legis Moyſi.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſacramenta novæ legis tripliciter ſe habent ad veterem legem. Quædam enim eſſentialiter fuerunt in veteri lege, quamvis non ut ſunt ſacramenta novæ legis, ſed magis ſecundum quod ſunt in officium, vel actum virtutis, ſicut pœnitentia, ordo, & matrimonium. Quædam fuerunt ſecundum aliquid eis reſpondens non eſſentialiter, ſicut baptiſmus, & euchariſtia. Quædam autem nihil reſpondens habuerunt in veteri lege, ſicut confirmatio, & extrema unctio. Cuius ratio eſt, quia prima tria ſacramenta non ſolum ſunt ſacramenta; ſed pœnitentia eſt actus virtutis; ordo autem pertinet ad officium diſpenſationis ſacramentorum; matrimonium autem ad officium naturæ: & ideo in qualibet lege requiruntur. Baptiſmus autem, & euchariſtia ſunt ſacramenta tantum gratiam continentia; & ideo ante tempus gratiæ eſſe non debuerunt. Sed quia ſunt ſacramenta neceſſitatis, baptiſmus quidem quantum ad effectum, euchariſtia autem quantum ad fidem eius quod repræſentatur per ipſam; ideo oportuit quod in lege Moyſi haberent aliquid reſpondens: ſed confirmatio, & extrema unctio ſunt ſacramenta gratiam conferentia; & ideo in veteri lege eſſe non debuerunt. Et quia non ſunt ſacramenta neceſſitatis, ſed cuiuſdam ſuperabundantis perfectionis; ideo non oportebat quod haberent aliquid reſpondens, cum non eſſet tempus plenitudinis gratiæ: & ideo hæc duo non fuerunt præfiguranda aliquibus expreſſis figuris, ſimiliter neque prima tria; ſed tantum duo media, ſcilicet euchariſtia, & baptiſmus.

Ad primum ergo dicendum, quod oppoſitæ relationes poſſunt ineſſe eiſdem reſpectu diverſorum, eo quod eſſe relativi eſt ad aliquid ſe habere; non autem proprietates abſolutæ: & ideo in relativis contingit aliquid diſponi per aliquid ſui generis per accidens, & non per ſe; ſicut filii eſt filius, non inquantum filius, ſed inquantum pater: & ſimiliter ſigni poteſt eſſe ſignatum. In abſolutis autem non contingit hoc: unde qualitatis non eſt qualitas nec per ſe, nec per accidens.

Ad ſecundum dicendum, quod una perfectio dicitur alia minor dupliciter, aut ſimpliciter, aut ſecundum ſtatum; ſicut præmium eſſentiale, quod aurea dicitur, eſt ſimpliciter maius quam præmium accidentale, quod dicitur aureola; ſed aureola eſt maior quantum ad ſtatum habentis, quia non cuilibet datur, ſed tantummodo illis qui ſunt in ſtatu perfectionis. Et ſimiliter dico, quod perfectio euchariſtiæ eſt ſimpliciter maior quam perfectio confirmationis, & extremæ unctionis; ſed illæ ſunt maiores ſecundum ſtatum: quia perfectio euchariſtiæ, quæ eſt per coniunctionem ad principium ſanctitatis, eſt omnibus de neceſſitate ſalutis; ſed perfectio Spiritus ſancti ad robur, quæ eſt in confirmatione, vel perfectio purgationis a reliquiis peccati, quæ eſt in extrema unctione, non ſunt omnibus neceſſaria: & ideo perfectioni euchariſtiæ debet aliquid reſpondere in qualibet lege, non autem perfectioni confirmationis, & extremæ unctionis, niſi in lege in qua eſt ſtatus perfectionis, quæ eſt lex gratiæ.

Ad tertium dicendum, quod præfiguratio euchariſtiæ erat magis neceſſaria quam baptiſmi, tum ratione dignitatis, tum ratione difficultatis, tum propter neceſſitatem fidei eius quod figuratur in euchariſtia. Tamen Magiſter ſupra aliquas figuras baptiſmi poſuit, ſcilicet circumciſionem, & baptiſmum Ioannis.

SO-

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod aliquid poteſt figurati dupliciter. Uno modo per id quod eſt ſignum, & cauſa; & hoc modo effuſio ſanguinis & aquæ ex latere Chriſti (*a*) fuit figura huius ſacramenti. Alio modo per id quod eſt ſignum tantum; & ſic quantum ad id quod eſt ſacramentum tantum in euchariſtia, fuit figura eius oblatio Melchiſedech; quantum autem ad id quod eſt res, & ſacramentum, ſcilicet ipſum Chriſtum paſſum, fuit figura agnus paſchalis; quantum autem ad id quod eſt res tantum, ſcilicet gratiam, fuit ſignum manna, quod reficiebat, omnem ſaporem ſuavitatis habens.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa valeret, ſi baptiſmi, & euchariſtiæ tantum eſſet una figura; ſunt autem plures: & ideo non eſt inconveniens quod aliquam figuram baptiſmi præcedat aliqua figura euchariſtiæ, & ab aliqua præcedatur; ſicut præcedit agnus paſchalis tranſitum maris rubri, & ſequitur circumciſionem.

Ad ſecundum dicendum, quod euchariſtia offertur Deo in ſanctificatione hoſtiæ, & offertur populo in ipſius ſumptione: & hoc ſignificatum fuit in oblatione Melchiſedech, qui obtulit Abrahæ panem, & vinum, & benedixit Deo excelſo.

Ad tertium dicendum, quod nihil ſub eadem ſpecie manens eſt ſignum ſui ipſius; ſed aliquid, ſecundum quod eſt in una ſpecie, poteſt eſſe ſignum ſui ſecundum quod eſt ſub alia ſpecie: & ſimiliter eſt in propoſito dicendum, quod aqua fluens de latere Chriſti figurabat populum, qui eius ſanguine redimendus, & reficiendus erat; & ideo ſignificabat aqua ſanguini admixta huius ſacramenti uſum.

Ad quartum dicendum, quod ſacramentum habet omnem ſuavitatem, inquantum continet fontem omnis gratiæ, quamvis non ordinetur eius uſus ad omnes effectus ſacramentalis gratiæ. Vel dicendum, quod etiam quantum ad effectum habet omnem ſuavitatis effectum in reficiendo, quia hoc ſolum ſacramentum per modum refectionis operatur. Vel dicendum ſecundum Dionyſium (de eccleſ. Hier. cap. ult.) quod omnium ſacramentorum effectus huic ſacramento poſſunt aſcribi, inquantum perfectio eſt omnis ſacramenti, habens quaſi in capitulo, & ſumma omnia quæ alia ſacramenta continent ſingillatim.

Ad quintum dicendum, quod baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis quantum ad effectum, quia delet peccatum originale, quo manente non eſt ſalus: & ideo oportebat quod in veteri lege reſponderet ſibi aliqua figura, quæ contra originale, remedium præberet, ſcilicet circumciſio. Sed euchariſtia eſt ſacramentum neceſſitatis quantum ad fidem eius quod repræſentat, ſcilicet opus noſtræ redemptionis: & ideo non oportuit quod haberet figuras remedium præbentes, ſed ſignantes tantum.

Ad ſextum dicendum, quod quamvis in veteri lege fuerint figuræ plures materialiter, tamen omnes ad has reducuntur: quia inomnibus ſacrificiis, & oblationibus antiquorum ſignificabatur illud quod eſt res, & ſacramentum in euchariſtia, quod etiam ſignificatur per agnum paſchalem, ſcilicet ipſe Chriſtus, qui obtulit ſe Deo Patri pro nobis oblationem & hoſtiam. Vel dicendum, quod iſtæ figuræ repræſentant corpus Chriſti ſecundum quod eſt in uſu fidelium per eſum, quod patet de oblatione Melchiſedech, qui panem, & vinum edendum obtulit Abrahæ; & ſimiliter agnus paſchalis edendus a populo occidebatur; & etiam manna ad eſum populi a Deo providebatur: aqua etiam ſanguini admixta in paſſione Chriſti populum ſignificat Chriſti ſanguine communicantem. Non autem ita eſt in aliis ſacrificiis: & ideo quamvis ſint figuræ Chriſti paſſi, non tamen ſunt propriæ figuræ huius ſacramenti. Fit autem in canone Miſſæ mentio de oblatione Abrahæ, & Abel magis propter devotionem offerentium quam propter figuram rei oblatæ.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quantum ad id quod eſt ſignum tantum in hoc ſacramento, expreſſior figura huius ſacramenti fuit oblatio Melchiſedech quam figuræ legis Moyſi; ſed quantum ad id quod eſt res, & ſacramentum, expreſſior fuit figura legis moſaicæ, qua expreſſius Chriſtus paſſus ſignificabatur. Et quia ritus ſacramenti conſiſtit in ſignis exterioribus, ideo ſacerdotium Chriſti quantum ad ritum magis convenit cum ſacerdotio Melchiſedech quam cum ſacerdotio levitico; & etiam quantum ad alias conditiones Melchiſedech, quas Apoſtolus plenius proſequitur.

Et per hoc patet ſolutio ad objecta.

A R-

(*a*) *Al.* fuerunt.

ARTICULUS III.

Utrum aliqua fuerit neceſſitas inſtituendi hoc ſacramentum.

III. P. quæſt. lxxiii. *art.* 3. *&* 5.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod nulla fuit neceſſitas inſtituendi hoc ſacramentum. Veniente enim veritate debet ceſſare figura. Sed hoc ſacramentum agitur in figuram dominicæ paſſionis, quæ iam realiter venit. Ergo non debuit hoc ſacramentum inſtitui.

2. Præterea. Eadem in actione aliquid inſtituitur, & a contraria diſpoſitione removetur. Sed ad eamdem actionem non debet inſtitui niſi unum ſacramentum, ſicut unum inſtrumentum eſt unius actionis. Cum ergo per baptiſmum mundemur a malo, videtur quod non oportuit inſtitui aliquod ſacramentum per quod in bono confirmemur, ſcilicet euchariſtiam, ut in littera dicitur.

3. Præterea. Ex eiſdem ex quibus ſumus, & nutrimur, ut in II. de generat. (text. com. I.) dicitur. Sed per baptiſmum, qui eſt ſpiritualis regeneratio, acquirimus eſſe ſpirituale, ut Dionyſius dicit cap. II. eccle. Hier. (part. I.) Ergo per gratiam reficimur baptiſmalem; & ita non oportet hoc ſacramentum inſtitui ad ſpiritualiter reficiendum, ut in littera dicitur.

Sed contra. Ad perfectionem corporis exigitur quod membra capiti coniungantur. Sed per hoc ſacramentum membra Eccleſiæ ſuo capiti coniunguntur: unde Ioan. VI. 57. dicitur: *Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Ergo neceſſaria fuit huius ſacramenti inſtitutio.

Præterea. Caritas non eſt minus neceſſaria quam fides. Sed habemus unum ſacramentum fidei, ſcilicet baptiſmum. Cum ergo caritatis ſacramentum ſit euchariſtia, unde & communio dicitur, videtur quod eius inſtitutio fuerit neceſſaria.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ante adventum Chriſti debuerit inſtitui. Chriſtus enim eſt caput hominum iuſtorum qui fuerunt a principio mundi, ut in III. Lib. diſt. XIII. (quæſt. II. art. 2. quæſtiunc. 2. ad 4.) dictum eſt. Si ergo per hoc ſacramentum membra (*a*) capitis myſtico ſuo capiti coniungantur, videtur quod debuerit a principio mundi inſtitui.

2. Præterea. Populus Iſrael fuit populus Deo dilectiſſimus: unde dicitur Exod. IV. 22. *Filius meus primogenitus Iſrael.* Sed hoc ſacramentum eſt ſacramentum caritatis, ut dictum eſt. Ergo debuit inſtitui adhuc (*b*) priore populo habente ſtatum.

3. Præterea. Hoc ſacramentum dicitur viaticum: quia tendentes ad patriam in via confortat, & quotidianos etiam lapſus reparat. Sed patres qui erant ante adventum Chriſti, ad patriam tendebant, hoſpites, & peregrinos ſe vocantes ſuper terram, ut dicitur Hebr. XI. & etiam quotidianis peccatis impediebantur. Ergo ante adventum Chriſti debuit hoc ſacramentum inſtitui.

Sed contra. Hoc ſacramentum continet Verbum incarnatum realiter. Ergo inſtitui non potuit ante incarnationem Verbi.

Præterea. Hoc ſacramentum continet gratiæ plenitudinem: unde & euchariſtia dicitur. Sed tempus plenitudinis incepit ab incarnatione Chriſti. Ergo ante incarnationem hoc ſacramentum inſtitui non potuit.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod poſt paſſionem inſtitui debuit. Quia hoc ſacramentum eſt in memoriam dominicæ paſſionis, ut patet I. Corinth. XI. Sed memoria præteritorum eſt. Ergo & præterita paſſione Chriſti inſtitui debuit.

2. Præterea. Euchariſtia non niſi baptizatis debet dari. Sed baptiſmus fuit inſtitutus poſt Chriſti paſſionem, quando Dominus diſcipulis formam baptizandi dedit, Matth. ult. Ergo & poſt paſſionem inſtitui debuit euchariſtia.

3. Præterea. In his quæ ſibi invicem continue ſuccedunt, ultimum primi debet coniungi primo ſecundi. Sed Dominus voluit in cœna oſtendere terminationem veteris legis, & continuationem novæ legis ad ipſam, ut ex littera habetur. Ergo debuit poſt cœnam paſchalem ſtatim inſtituere primum ſacramentum novæ legis, & alia per ordinem; & ſic poſt paſſionem euchariſtiam, quæ eſt ultimum.

4. Sed contra. Videtur quod debuerit inſtitui a principio prædicationis Chriſti. Quia quæ primo capiuntur, arctius memoriæ imprimuntur, ut patet de his quæ homo a pueritia capit. Sed Dominus voluit

(a) *Forte* corporis *myſtici, vel redundat* capitis. (b) *Al.* proprie.

ut hoc ſacramentum arctiſſime memoriæ commendaretur. Ergo debuit a principio hoc inſtituere.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in quolibet genere actionum, in quo inveniuntur plures actiones ordinatæ, diverſis agentibus ordinatis diſtributæ, oportet quod principalis illarum actionum attribuatur principali agenti, cuius virtute ſecundarii agentes operantur ſecundarias actiones; ſicut patet in artibus quæ (a) ſub invicem continentur, ut militaris, equeſtris, & frenorum factrix. Et quia invenimus diverſas actiones ſacramentales diverſis ſacramentis diſtributas, quæ in virtute Verbi incarnati agunt, oportet ad perfectam actionem huius generis eſſe aliquam ſacramentalem actionem quæ ipſimet principali agenti attribuatur, quod eſt Verbum incarnatum: & ideo oportuit eſſe ſacramentum euchariſtiæ, quod ipſum Verbum incarnatum contineret, ceteris ſacramentis tamen in virtute ipſius agentibus: & ideo convenienter in figura cibi hoc ſacramentum inſtitutum eſt: quia inter alios ſenſus ſolus tactus eſt cui ſuum ſenſibile realiter coniungitur, ſimilitudinibus tantum ſenſibilium ad alios ſenſus per medium pervenientibus: guſtus autem tactus quidam eſt, & inter alia quæ ad tactum pertinent, ſolus cibus eſt qui agit per coniunctionem ſui ad cibatum, quia nutriens, & nutritum fit unum; alia (b) vero tangibilia agunt efficiendo aliquas impreſſiones in eo quod tangitur, ſicut patet de calido, & frigido, & huiuſmodi. Et ideo cum omne ſacramentum in figura alicuius rei ſenſibilis proponi debeat, convenienter ſacramentum in quo ipſum Verbum incarnatum nobis coniungendum continetur, proponitur nobis in figura cibi, non quidem (c) convertendi in nos per ſuam coniunctionem ad nos, ſed potius ſua coniunctione nos in ſeipſum convertens, ſecundum quod Auguſtinus ex perſona Verbi incarnati dicit (Lib. VII. confeſ. cap. x.) *Non tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ; ſed tu mutaberis in me.*

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundum Dionyſium noſtra hierarchia eſt media inter cæleſtem & eam quæ in veteri lege erat. Tempore enim legis erat veritas promiſſa tantum, ſed in ſtatu novæ legis eſt veritas inchoata per Ieſum Chriſtum, in patria autem erit veritas conſummata. Et ideo in veteri lege figuræ ſine rebus proponebantur, in nova autem proponuntur figuræ cum rebus, in patria autem res ſine figuris. Et ideo orat Eccleſia ut quod nunc ſpe gerimus in via, rerum veritate capiamus in patria.

Ad ſecundum dicendum, quod obiectio illa procedit de perfectione illa qua aliquid ad formam receptam perficitur, qualis perfectio fit per baptiſmum; non autem de illa quæ eſt per coniunctionem ad principium perfectionis, quæ fit per euchariſtiam, ut ſupra dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod de nutrimento corporali verum eſt nos eiſdem nutriri ex quibus ſumus, quia oportet cibum carnis noſtræ in nos tranſmutari, & ideo oportet quod nobiſcum in materia conveniat; ſecus autem de cibo ſpirituali, qui nos in ſeipſum tranſmutat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſicut dictum eſt, in hoc ſacramento ipſe Chriſtus, qui eſt ſanctificationis principale agens, realiter nobis proponitur. In veteri autem lege non exhibebatur, ſed promittebatur, incarnatione nondum facta: & ideo in veteri lege huius ſacramenti inſtitutio eſſe non potuit. Unde ſacramenta veteris legis habebant ſe ad modum ſenſibilium, quæ per medium cognoſcuntur, quæ quidem realiter ſentienti non coniunguntur, ſed ſuas ſimilitudines ad ſenſus a longinquo tranſmittunt. Sacramenta vero alia novæ legis, in quibus virtus Chriſti operatur, cum ipſum realiter non contineant, aſſimilantur ſenſibilibus iam dictis, quæ quidem non incorporantur ſentienti, ſed ſecundum aliquam qualitatem immutant. Hoc autem ſacramentum, ut dictum eſt, quaſi maioris perfectionis, ſimilatur illi ſenſibili quod incorporatur ſentienti, ſcilicet cibo: unde magis diſtat a modo ſacramentorum veteris legis quam alia ſacramenta novæ legis.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus ab initio mundi erat caput ſanctorum, non quaſi habens actu conformitatem in natura cum membris Eccleſiæ, incarnatione nondum facta, ſed ſolum ſecundum fidem incarnationem expectantium: & ideo coniunctio corporis myſtici ad ſuum caput pro tempore illo non poterat fieri per aliquod ſacramentum realiter continens ipſum caput

(a) *Al.* ſibi invicem. (b) *Al. deeſt* vero. (c) *Al.* convertendi.

Digitized by Google

caput membris conforme, ſed poterat per aliqua ſacramenta figurari.

Ad ſecundum dicendum, quod populus Iſrael erat dilectiſſimus pro tempore illo comparatione aliorum populorum, qui idolis ſerviebant, non autem comparatione populi novi teſtamenti, de quo dicitur I. Petr. II. 9. *Vos eſtis gens ſancta, populus acquiſitionis.* Vel dicendum ſecundum Apoſtolum Rom. IX. Non qui ſunt ſecundum carnem, ſed qui ex promiſſione, hi computantur in ſemine. Unde populus novi teſtamenti non excluditur ab illo privilegio amoris ratione cuius Iſrael primogenitus Dei dicebatur.

Ad tertium dicendum, quod quamvis antiqui patres in via eſſent, tendentes ad patriam, non tamen erant in ſtatu perveniendi ante Chriſti incarnationem: & ideo non competebat pro tempore illo viaticum eſſe, quo ſtatim ad patriam perducimur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quaeſtionem dicendum, quod propter quatuor rationes hoc ſacramentum in cœna inſtitui debuit, & non ante. Prima apparet ex ipſa neceſſitate ſacramenti aſſignata: quia ad perfectionem noſtram exigebatur ut caput noſtrum etiam nobis realiter coniungeretur: & ideo quamdiu ſub propria ſpecie cum hominibus converſatus eſt, non oportebat hoc ſacramentum inſtitui, ſed quando eius corporali praeſentia deſtituenda erat Eccleſia: & haec ratio tangitur in littera ab Euſebio (Eucherio) *Quia*, inquit, *corpus aſſumptum ablaturus erat &c.* Secunda ſumitur ex eius figura. Chriſtus enim quamdiu in mundo converſatus eſt, figuras legis obſervare voluit, factus ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret. Et quia veniente veritate ceſſat figura, ideo non debuit hoc ſacramentum inſtitui, niſi Chriſto aſcendente per mortem, quando figurae veteris legis terminandae erant. Tertia ratio ſumitur ab ipſa repraeſentatione huius ſacramenti. Eſt enim repraeſentativum dominicae paſſionis: & ideo congrue iam paſſione imminente inſtituitur. Quarta ratio ſumitur ex ritu quo frequentandum eſt hoc ſacramentum, ut ultimo traditum magis memoriae teneretur.

Ad primum ergo dicendum, quod imminente paſſione corda diſcipulorum magis erant affecta ad paſſionem, quam paſſione iam peracta, quando iam erant immemores preſſurae paſſionis propter gaudium reſurrectionis: & ideo memoriale paſſionis magis erat eis proponendum ante quam poſt. Nec tunc erat memoriale, ſed inſtituebatur ut in memoriam in poſterum celebrandum.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus etiam ante paſſionem inſtitutus eſt quantum ad aliquid, ut ſupra dictum eſt; & praeterea non oportet quod ſit idem ordo inſtitutionis ſacramentorum, & perceptionis: quia ad finem qui nobis praeſtituitur, ultimo pervenimus. Sed euchariſtia eſt quodammodo finis baptiſmi: quia per baptiſmum aliquis conſecratur ad euchariſtiae perceptionem, ſicut per ordinem ad eius conſecrationem. Et ideo ratio non procedit.

Ad tertium dicendum, quod quamvis hoc ſacramentum ſit quaſi ultimum in perceptione, eſt tamen primum in intentione. Inſtitutio autem ordini intentionis reſpondet: & ideo terminatis ſacramentis legalibus hoc primo inſtituendum fuit.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit de illis quae a principio quis capere poteſt. Apoſtoli autem a principio non tanti capaces erant myſterii, & ideo in fine hoc eis proponendum fuit. Et praeterea ratio illa procedit de illis quae memoriae imprimuntur propter ſeipſa; in illis autem quae memoriae imprimit affectio ad dicentem, ſecus eſt: quia tunc firmius imprimuntur quando affectionis motus ad dicentem maior ſentitur. Quanto autem aliquis ad amicum diutius converſatur, fit maior dilectio; & quando ab amicis ſeparatur, ſentitur motus dilectionis ferventior propter dolorem ſeparationis: & ideo verba amicorum a nobis recedentium finaliter dicta magis memoriae imprimuntur.

ARTICULUS IV.

Utrum hoc ſacramentum a non ieiunis licite ſumi poſſit.

III. P. quaeſt. lxxx. *art.* 8.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod hoc ſacramentum a non ieiunis licite ſumi poſſit. Hoc enim ſacramentum a Domino in cœna inſtitutum eſt. Sed Eccleſia obſervat ea quae Dominus ſervavit in ſacramentorum traditione, ſicut formam, & materiam. Ergo & ritum deberet

beret ſervare, ut iam pranſis hoc ſacramentum traderetur.

2. Præterea. I. Corinth. xi. 33. dicitur: *Dum convenitis ad manducandum, invicem expectate. Si quis autem eſurit, domi manducet*. Loquitur autem de manducatione corporis Chriſti. Ergo poſtquam aliquis domi manducaverit, poteſt in Eccleſia corpus Chriſti manducare licite.

3. Præterea. De conſecratione diſt. 1. (cap. *Sacramenta ex* Concil. Chartag. III. cap. VIII.) dicitur: *Sacramenta altaris non niſi a ieiunis hominibus celebrantur, excepto uno die anniverſario, quo cœna Domini celebratur*. Ergo ad minus illo die poteſt aliquis poſt alios cibos corpus Chriſti ſumere.

Sed contra eſt quod dicitur de conſecr. diſt. 11. (ubi ſup. cap. *Liquido apparet* §. 1.) *Placuit Spiritui ſancto in honorem tanti ſacramenti prius in os Chriſtiani dominicum corpus intrare*.

Præterea. Hoc ſacramentum cum magna reverentia ſumendum eſt. Sed poſt cibum non eſt aliquis ita ſobrius, & modeſtus ſicut ante. Ergo non debet poſt cibum ſumi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non quælibet cibi ſumptio perceptionem huius ſacramenti impediat. Quia ſumptio cibi, & potus in parva quantitate in nullo ſobrietatem diminuit, immo magis auget, naturam confortando. Sed ideo oportet a ieiunis ſumi, ut cum reverentia ſumatur, & ſobrietate. Ergo non quælibet ſumptio cibi impedit perceptionem huius ſacramenti.

2. Præterea. Ad perceptionem huius ſacramenti exigitur quod homo ſit ieiunus. Sed quædam ſunt quæ non frangunt ieiunium, ſicut aqua, & medicinæ quædam. Ergo videtur quod poſt earum ſumptionem homo poſſit hoc ſacramentum percipere.

3. Præterea. Corpus Chriſti ſicut in os intrat, ita in ventrem traiicitur. Sed ſi aliquæ cibi reliquiæ in ore remaneant, & poſtmodum de mane in ventrem traiiciantur, non impeditur quis a ſumptione corporis Chriſti: quia hoc poſſet ſacerdoti accidere etiam dum eſt in ipſa celebratione ſacramenti, quando non deberet a ſumptione corporis Chriſti deſiſtere. Ergo nec cibus in os miſſus debet perceptionem huius ſacramenti impedire, in parva quantitate ſumptus.

Sed contra eſt quod ex hoc ipſo ſacramento reverentia exhibetur quod prius in os corpus Domini ſumitur a Chriſtianis. Sed quicumque cibus præponeretur, & in quacumque quantitate, non eſſet corpus Domini prius acceptum. Ergo quælibet ſumptio cibi impedit a perceptione huius ſacramenti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod homo non ſtatim debet comedere poſt corporis Chriſti ſumptionem, per hoc quod dicitur de conſecr. diſt. 11. (cap. *Tribus* ex epiſt. 11. Clementis Papæ IX.) *Si mane dominica portio editur, uſque ad ſextam miniſtri ieiunent qui eum conſumpſerunt: & ſi in tertia vel quarta hora acceperint, ieiunent uſque ad veſperam*.

2. Præterea. Non minor reverentia exhibenda eſt ſacramento iam ſumpto quam ſumendo. Sed ante perceptionem non eſt aliquis cibus ſumendus. Ergo nec poſt, quouſque in ventre remaneat.

Sed contra eſt contraria conſuetudo totius Eccleſiæ.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod hoc ſacramentum a ieiunis tantum percipi debet, niſi propter neceſſitatem imminentis mortis, ne contingat ſine viatico ex hac vita tranſire: (a) quod oportet in reverentiam tanti ſacramenti, præcipue propter tria inſtitutum eſſe. Primo propter ipſam ſanctitatem ſacramenti; ut os Chriſtiani, quo ſumendum eſt, non ſit alio cibo prius imbutum, ſed quaſi novum, & purum ad perceptionem eius reſervetur. Secundo propter devotionem quæ exigitur ex parte recipientis, & attentionem quæ ex cibis acceptis impediri poſſet, fumis a ſtomacho ad caput aſcendentibus. Tertio propter periculum vomitus, vel alicuius huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod forma, & materia ſunt ſervata a Domino inſtituente hoc ſacramentum quaſi eſſentialia ſacramento: & ideo oportuit quod Eccleſia hæc retineret. Sed ordinem ſumendi ſervavit Dominus quaſi convenientem inſtitutioni ſacramenti: unde non oportet quod Eccleſia ſervet: quia non oportet quod

(a) *Al.* Quod oportet eſſe in reverentiam tanti Sacramenti, præcipue propter tria inſtituta Eccleſiæ.

Digitized by Google

quod illud quod convenit principio, vel generationi alicuius rei, competat ei quando iam eſt in eſſe perfecto: & ſimiliter quod competit ſacramento quantum ad ſui inſtitutionem, non oportet quod competat ei quantum ad ſuum uſum.

Ad ſecundum dicendum, quod Apoſtolus non intendit quod fideles poſt cibos ſumptos domi in Eccleſia corpus Chriſti ſumant; ſed illos redarguit, quia hunc cibum volebant aliis cibis commiſcere, quos in Eccleſia ſumebant.

Ad tertium dicendum, quod forte Eccleſia aliquo tempore ſuſtinuit in die cœnæ ſumi corpus Chriſti poſt alios cibos in repræſentationem dominicæ cœnæ; ſed nunc abrogatum eſt decretum illud per communem conſuetudinem: vel loquitur quantum ad aſtantes qui non ſumunt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, in reverentiam ſanctitatis huius ſacramenti inſtitutum eſt quod os Chriſtiani ſuſcipientis corpus Chriſti quaſi novum ad ipſum ſumendum accedat. Quantalibet autem cibi aſſumptio hanc auferret oovitatem: & ideo qualibet cibi ſumptio impedimentum præbet euchariſtiæ ſumptiooi.

Ad primum ergo dicendum, quod legis præcepta ſe habeot ad ea quæ agenda ſunt ſicut univerſalia ad ſingularia, ut dicitur in V. Ethic. (cap. xv.) Quia enim legislator non poteſt ad omnes eventus attendere, oportet quod ad ea quæ in pluribus accidunt, attendens univerſalem legem conſtituat, ut lex univerſalis ſit. Et quia ut frequenter per cibum turbatur hominis diſcretio, & ſobrietas, quæ præcipue in hoc ſacramento exigitur; ideo univerſaliter prohibitum eſt poſt cibum corpus Chriſti ſumi, quamvis aliqua cibi ſumptio non impediat rationem: præcipue cum nihil periculi accidat, ſi poſt cibum ſumptum abſtineatur a perceptione huius ſacramenti, quia in articulo neceſſitatis licet ſumere poſt alios cibos.

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt ieiunium, ſcilicet naturæ, & Eccleſiæ. Ieiunium naturæ eſt quo quis ieiunus dicitur ante cibum ſumptum illa die, etiam ſi pluries poſtea commeſturus ſit: & quia hoc ieiunium dicitur ex privatione cibi præaſſumpti, ideo qualibet cibi ſumptio hoc ieiunium tollit. Ieiunium autem Eccleſiæ eſt quo dicitur ieiunans ſecundum modum ab Eccleſia inſtitutum ad carnis afflictionem; & hoc ieiunium manet etiam poſt unicam comeſtionem, nec ſolvitur niſi per ſecundam ſumptionem illorum quæ in cibum, & refectionem de ſe conſueverunt aſſumi: & ideo ea quæ propter alios cibos accipi conſueverunt, vel (a) digerendos, ſicut electuaria, vel deducendos per membra, ſicut potus vini, aut aquæ, huiuſmodi ieiunium non ſolvunt; quamvis etiam aliquo modo nutriant. Ad debitam ergo ſumptionem dominici corporis non exigitur ieiunium Eccleſiæ, quia etiam præter dies ieiunii hoc ſacramentum celebratur; ſed requiritur ieiunium naturæ propter reverentiam ſacramenti: & ideo ſecundum communem ſententiam electuaria, & vinum præaſſumpta impediunt a perceptione euchariſtiæ. Sed de aqua diverſa eſt opinio. Quidam enim dicunt, quod quia nullo modo outrit, non ſolvit neque ieiunium naturæ, neque ieiunium Eccleſiæ. Sed quamvis aqua in ſe non nutriat, tamen commixta nutrit. In ſtomacho autem oportet quod aliis humoribus admiſceatur, & ideo in nutrimentum cedere poteſt: & propter hoc alii probabilius, & ſecurius dicunt quod etiam poſt aquæ potum corpus Chriſti non ſumendum eſt.

Ad tertium diceodum, quod ieiunium naturæ dicitur per privationem actus comeſtionis, ſecuodum quod comeſtio etiam potionem includit. Comeſtio autem principalis dicitur a ſumptione exterioris cibi, quamvis terminetur ad traiectionem cibi in ventrem, & ulterius ad nutritionem: & ideo quæ interius geruntur ſine exterioris cibi ſumptione, non videntur ſolvere ieiunium naturæ, nec impedire euchariſtiæ perceptionem, ſicut deglutitio ſalivæ: & ſimiliter videtur de his quæ intra dentes remanent, & etiam de eructationibus; tamen propter reverentiam, niſi neceſſitas incumbat, poteſt ſine periculo abſtineri.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ propter reverentiam tanti ſacramenti poſt eius ſumptionem homo debet in gratiarum actione perſiſtere: unde etiam in Miſſa oratio gratiarum actionis poſt communionem dicitur, & ſacerdotes poſt celebrationem ſuas ſpeciales orationes habent ad gratiarum actionem: & ideo oportet eſſe aliquod intervallum in-

ter

(a) *Al.* dirigendos.

ter ſumptionem euchariſtiæ, & aliorum ciborum. Sed quia non requiritur magnum intervallum, & quod parum deeſt, nihil deeſſe videtur, ut dicitur in II. Phyſ. (text. com. LVI.) ideo poſſemus ſub hoc ſenſu concedere quod ſtatim poteſt aliquis cibos alios ſumere poſt euchariſtiæ ſumptionem.

Ad primum ergo dicendum, quod illud decretum loquitur ſecundum conſuetudinem primitivæ Eccleſiæ, quando propter paucitatem miniſtrorum rarius Miſſarum ſolemnia celebrabantur, & cum maiori præparatione. Unde Dionyſius narrat de Carpo in ſuis epiſtolis (epiſt. VIII. ad Demophilum prope finem) quod numquam Miſſam celebrabat niſi aliqua divina revelatione prius percepta: & ideo nunc per contrariam conſuetudinem abrogatum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacramentum poſt ſui ſumptionem, effectum proprium cauſat: & ideo oportet actualiter in ipſa ſumptione cor hominis in devotione perſiſtere: ſed poſt perceptionem ſufficit quod habitu devotio teneatur, quia non poteſt ſemper in actu eſſe: & ideo ea quæ poſſunt actum impedire, prohibentur magis ante ſumptionem ſacramenti quam poſt.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de forma huius ſacramenti: & circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. De forma qua corpus Chriſti conſecratur.

Secundo. De forma qua conſecratur ipſius ſanguis.

Tertio. De virtute utriuſque.

Quarto. De comparatione unius ad aliam.

ARTICULUS I.

Utrum hæc ſit forma ſacramenti, ſcilicet Hoc eſt corpus meum.

III. P. quæſt. LXXVIII. *art.* 1. *&* 2.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod hæc non ſit forma conſecrationis panis, *Hoc eſt corpus meum*. Sacramenta enim habent efficaciam ex inſtitutione divina. Sed Dominus inſtituens hoc ſacramentum non conſecravit his verbis, ſed poſt conſecrationem, & fractionem hæc verba protulit: unde dicitur Matth. XXVI. 26. *Cœnantibus illis accepit Ieſus panem, & benedixit, & fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum*. Ergo in prædictis verbis non conſiſtit forma conſecrationis panis.

2. Præterea. Forma baptiſmi conſiſtit in verbis quæ dicuntur in ipſo uſu baptiſmi. Sed hæc verba non dicuntur in uſu euchariſtiæ, ſed magis in ſanctificatione materiæ. Ergo in his verbis non conſiſtit forma huius ſacramenti.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non tantum in his verbis conſiſtat forma, *Hoc eſt corpus meum*. Sicut enim dicit Euſebius Emiſſenus *, *inviſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſuum corpus convertit, dicens: Accipite, & comedite &c.* Ergo hæc etiam eſt forma, *Accipite, & comedite*.

2. Præterea. Illud quod non eſt ſubſtantia formæ, non debet interponi inter ſubſtantialia formæ in hoc ſacramento, ſicut nec in aliis. Sed inter hæc verba in Libris Romanis interpoſita invenitur hæc coniunctio *enim*. Ergo hoc etiam eſt de forma, & non tantum verba prædicta.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod forma hæc non ſit conveniens. In forma enim ſacramenti debet exprimi hoc quod in ſacramento geritur per actum convenientem materiæ, ſicut in forma baptiſmi dicitur, *Ego te baptizo*, & in forma confirmationis, *Confirmo te chriſmate ſalutis*. Sed non ponitur in verbis præmiſſis aliquid pertinens ad tranſubſtantiationem, quæ fit in hoc ſacramento, panis ſcilicet in corpus Chriſti. Ergo non eſt conveniens forma.

2. Præterea. Diſpenſatur hoc ſacramentum per miniſtros Eccleſiæ, ſicut & alia ſacramenta. Sed in formis aliorum ſacramentorum ponitur aliquid pertinens ad miniſtrum. Ergo cum in hac forma non ponatur actus miniſtri, videtur quod ſit incompetens.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Cuius nomine in Decret. refertur de conſec. diſt. II. cap. *Quia corpus* paulo poſt initium; ſed Eucherii Lugdunenſis potius eſſe iam notatum eſt.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ſingulæ partes inconvenienter ponantur. Hoc enim prooomen *hoc* demonſtrativum eſt. Aut ergo importat demonſtrationem ut conceptam, aut ut exercitam. Si ut conceptam, ſic ſumitur ut res quædam, & non ut habens ordinem ad rem aliam, ut ſi diceretur, *Hoc prononien hoc*. Sed ſanctificatio ſacramenti non fit niſi per hoc quod verba formæ ordinantur ad materiam ex intentione proferentis. Ergo ſecundum hoc non poſſet verbis prædictis fieri conſecratio aliqua corporis Chriſti. Si autem importat demonſtrationem ut exercitam, aut facit demonſtrationem ad intellectum, aut ad ſeoſum. Si ad intellectum, ut ſit ſenſus, *Hoc*, id eſt ſignificatum per hoc, *eſt corpus meum*; tunc iterum ſignificatio verbotum non refertur ad hanc materiam panis. Sed ſacramenta ſignificando efficiunt; & de formis ſacramentorum Auguſtinus dicit (tract. lxxx. in Ioan.) *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum*. Ergo adhuc per verba prædicta non fit tranſubſtantiatio. Si autem facit demonſtrationem ad ſeoſum, ergo demonſtrabit ſubſtantiam contentam ſub illis ſpeciebus ſeoſibilibus. Sed illa ſubſtantia eſt panis, de quo non poteſt dici quod ſit corpus Chriſti. Ergo noo erit vera hæc locutio: *Hoc eſt corpus meum*.

2. Præterea. Quod tranſit in aliquid, non eſt illud: quia omnis motus, & factio eſt ex contingenti, ut dicit Philoſophus in I. Phyſ. (text. xliii.) Sed verum eſt dicere, quod hæc ſubſtantia demonſtrata ſit corpus Chriſti, vel tranſit in corpus Chriſti. Ergo non vere dicitur: *Hoc eſt corpus meum*.

3. Præterea. Signatum debet reſpondere ſigno. Sed panis eſt corpus homogeneum. Ergo ſignificatio eius eſt reſpectu alicuius partis homogeneæ corporis Chriſti. Non niſi carnis: quia de ipſa dicit Domious, Ioan. vi. 55. *Caro mea vere eſt cibus*. Ergo potius dici debuit: *Hæc eſt caro mea*, quam *Hoc eſt corpus meum*.

4. Præterea. Sicut dictum eſt, oportet quod hoc pronomen *hoc* faciat demonſtrationem exercitam, ad hoc quod fiat conſecratio corporis Chriſti ex hac materia. Sed non poteſt hoc eſſe, niſi quando demonſtratio profertur ex perſona loquentis: quia ſi proferretur a recitante verba alterius, non faceret demonſtrationem ad iſtam materiam, ſed quaſi materialiter ſumerentur. Ergo oportet quod per verba prædicta proferantur quaſi ex perſona ſacerdotis ea enuntiantis. Sed panis non convertitur in corpus ſacerdotis, ſed in corpus Chriſti. Ergo deberet dicere: *Hoc eſt corpus Chriſti*, & non, *Hoc eſt corpus meum*: quia hoc poſſet eſſe erroris materia.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod verba quæ circa formam dicuntur, non convenienter ponantur. Sicut enim Dionyſius dicit in principio de divin. Nomin. *non eſt audendum dicere aliquid de divinis præter ea quæ nobis ex ſacris eloquiis ſunt expreſſa*. Sed in Evangeliis non legitur quod Dominus inſtituens hoc ſacramentum in cœna, oculos ad cælum levaverit. Ergo inconvenienter præmittitur: *Sublevatis oculis in cælum*.

2. Præterea. In baptiſmo non licet fieri mutationem verborum etiam per verba eiuſdem ſignificationis, (*a*) ut ſi loco *Patris Genitoris* poneretur. Sed in nullo Evangelio ſunt hæc verba, *Accipite, & manducate*; ſed, *Accipite, & comedite*. Ergo inconvenienter dicitur, *Manducate*.

3. Præterea. In nullo Evangelio ponitur *omnes*. Ergo videtur quod præſumptuoſum fuit addere.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod per formam cuiuslibet ſacramenti oportet quod exprimatur hoc in quo ſubſtantia ſacramenti conſiſtit, ſicut in forma baptiſmi ablutio exprimitur, qua baptiſmi perficitur ſacramentum. Tota autem perfectio huius ſacramenti in ipſa materiæ conſecratione conſiſtit, quæ eſt per tranſubſtantiationem panis in corpus Chriſti; & hanc tranſubſtantiationem exprimunt verba hæc, *Hoc eſt corpus meum*: & ideo hæc verba ſunt forma huius ſacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod circa hoc eſt quadruplex opinio.

Quidam enim dixerunt, quod Chriſtus, qui habebat poteſtatem excellentiæ in ſacramentis, abſque omni forma virtute divina confecit, & poſtea verba protulit, ſub quibus alii deinceps (*b*) conſecrarent: & hanc opinionem tangit Inoocentios, * dicens: *Sane dici poteſt, quod Chriſtus virtute*

(a) *Al.* ut pro loco: *item* ut loco. (b) *Al.* conſecrabant.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Lib. IV. de myſteriis Miſſæ cap. vi.

tate divina confecit, & poſtea formam expreſſit ſub qua poſteri benedicerent. Sed hoc non videtur conveniens: quia in textu Evangelii dicitur, *Benedixit*, quod aliquibus verbis factum eſt. Innocentius autem loquitur opinionem narrando, vel tangendo ordinem quo virtus conſecrationis a Chriſto, in quo primo erat, ad verba derivata eſt.

Et ideo alii dicunt, quod confecit quidem ſub aliqua forma verborum, non autem ſub his, ſed ſub aliis verbis ignotis. Sed hoc etiam videtur inconveniens: quia ſacerdos his verbis conficiens, ea profert ut tunc a Chriſto prolata: unde ſi tunc eis non fiebat confectio, nec modo fieret.

Et ideo alii dicunt, quod confecit ſub eiſdem verbis, ſed ea bis protulit: primo tacite, cum benedixit; ſecundo aperte, cum diſtribuit, ut formam conſecrandi aliis traderet. Sed hoc etiam videtur inconveniens: quia non proferuntur a ſacerdote conſecrante in perſona Chriſti, ut in occulto prolata: non enim benedixit dicens: *Hoc eſt corpus meum*; ſed dedit, dicens: *Accipite &c.*

Et ideo alii dicunt, & melius, quod Chriſtus ea ſemel tantum protulit, & eis ſemel prolatis conſecravit, & formam conſecrandi dedit. Hoc enim participium *dicens* non importat concomitantiam ſolum ad hoc verbum *dedit*; ſed ad hoc cum aliis prædictis, ut ſit ſenſus: Dum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis, hæc verba protulit: *Accipite &c.* Vel ſecundum quoſdam Evangeliſta non obſervat ordinem verborum quo a Domino fuerunt prolata: ordo enim fuit talis: Accepit panem, & benedixit, dicens: *Accipite &c.* Sed primum melius eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod perfectio aliorum ſacramentorum conſiſtit in uſu materiæ, iſtius autem in materiæ conſecratione: & ideo forma etiam in aliis ſacramentis eſt in verbis quæ dicuntur in uſu ſacramenti; in hoc autem forma ſacramenti eſt in verbis quæ dicuntur in conſecratione materiæ conſecratæ.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in hoc ſacramento, ſicut in aliis, duo ſunt, ſcilicet conſecratio materiæ, & uſus materiæ conſecratæ: & hæc duo per verba Domini exprimuntur. In hoc enim quod dicitur, *Accipite, & manducate ex hoc omnes*, præcipitur uſus ſacramenti; in hoc autem quod dicitur, *Hoc eſt corpus meum*; traditur materiæ conſecratio. Et quia conſecratio materiæ eſt ad uſum fidelium, ideo uſus præmittitur in inſtitutione ſacramenti, quamvis ſequatur in executione: quia finis eſt prior in intentione, & cognitione, & ultimus in operatione. Sed quia, ut dictum eſt, uſus materiæ in hoc ſacramento non eſt de eſſentia ſacramenti, ſicut in aliis; ideo illa verba quæ ad uſum pertinent, non ſunt de forma, ſed tantum illa quæ ad conſecrationem materiæ pertinent, ſcilicet, *Hoc eſt corpus meum*.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſacramenti uſus non ſit de eſſentia ſacramenti, eſt tamen ad completum eſſe ipſius, inquantum pertingit ad hoc ad quod inſtitutum eſt: & ideo quandoque dicuntur eſſe de forma non ſolum illa quæ pertinent ad conſecrationem, ſed etiam illa quæ pertinent ad uſum: & ſic loquitur Ambroſius, & Euſebius (Eucherius) & Magiſter in littera.

Ad ſecundum dicendum, quod hæc coniunctio *enim* importat ordinem conſecrationis ad uſum materiæ conſecratæ: & ideo ſicut verba quæ pertinent ad uſum, non ſunt de forma, ita nec prædicta coniunctio. Apponi autem debet ſecundum uſum Romanæ Eccleſiæ, quæ a beato Petro initium ſumpſit. Nec eſt ſimile de hoc ſacramento, & de aliis. Verba enim formæ huius ſacramenti proferuntur a miniſtro in perſona Chriſti quaſi recitative: & ideo oportet apponere continuationem ad recitationem præmiſſam, quam facit coniunctio *enim*. Aliorum autem ſacramentorum formæ ex perſona miniſtri proferuntur: & ideo non oportet interponere aliquid quod non ſit de forma ratione continuationis, cum abſolute proferantur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod miniſter in ſacramentis dupliciter operatur. Uno modo (a) ut verba pronuntians, alio modo actum aliquem exteriorem exercens, ut in baptiſmo patet: & utrumque iſtorum eſt ſacramentalis cauſa eius quod divina virtute, quæ in ſacramentis latet, perficitur. Cauſa autem ſacramentalis ſignificando efficit: unde in illis ſacramentis in quibus utroque modo miniſter operatur, oportet quod verba prolata ſignificent actum exercitum, & actus exterior ſignificet inter-

(a) *Al.* in verbo.

teriorem effectum, ut in baptiſmo patet: quia ablutio exterior; quam verba formæ exprimunt, ſignificat interiorem ablutionem, quam divina virtus perficit in ſacramento latens. Ubi ergo miniſter non operatur, niſi verba pronuntians, oportet quod verborum ſignificatio immediate ad hoc quod efficitur, referatur; in hoc autem ſacramento, cuius perfectio in ipſa materiæ conſecratione conſiſtit, non habet miniſter actum niſi pronuntiatione verborum, ſicut nec in aliqua alia materiæ ſanctificatione. Unde oportet quod verba formæ ſignificent hoc quod virtus divina in ſecreto facit; hoc autem eſt eſſe corpus Chriſti ſub ſpeciebus illis: & ideo hæc eſt conveniens forma in ſacramento, *Hoc eſt corpus meum*, quæ hoc quod dictum eſt, ſignificat.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc ſacramento non geritur aliquid a miniſtro quod ſit de eſſentia ſacramenti, ſicut erat in baptiſmo: unde oportet quod verba ſignificent illud tantum quod divina virtute geritur. Omne autem faciens cauſat ipſam factionem in hoc quod factum eſt: nec oportet eſſe aſſimilationem factionis ad facientem, ſed facti ad facientem, quia ad hoc eſt intentio facientis. Sicut autem in operibus artis, & naturæ requiritur inter faciens & factum ſimilitudo ſecundum formam naturalem, & artificialem; ita in cauſis ſacramentalibus requiritur aſſimilatio, vel repræſentatio per modum ſignificationis: unde verba prolata in hoc ſacramento non deberent ſignare ipſam factionem, vel tranſubſtantiationem, ut in fieri, ſed ut in factum eſſe: unde hæc non eſſet conveniens forma huius ſacramenti, *Hoc fit corpus meum*: quia per hoc non ſignificatur aliquid eſſe, vel non eſſe: & ſimiliter nec hæc, *Hoc mutetur*, vel *tranſubſtantietur in corpus meum*: quia non ſignificatur eſſe, vel non eſſe hoc, quod eſt principaliter intentum in hoc ſacramento. Vel dicendum, quod alia verba ſignant agere, & pati, & ita motum aliquem: & quia in tranſubſtantiatione non eſt motus aliquis, cum non ſit ſubiectum commune, nec mutatio, quia terminus tranſubſtantiationis eſt præexiſtens actu; ideo per nullum verbum congrue potuit tradi forma ſacramenti huius, niſi per verbum ſubſtantivum.

Ad ſecundum dicendum, quod miniſter non habet actum exteriorem in conſecratione, in qua conſiſtit eſſentia huius ſacramenti; quamvis habeat actum exteriorem in diſpenſatione, quæ conſequitur ad ſacramentum: & ideo actus miniſtri in forma quæ eſt de eſſentia ſacramenti, poni non debuit.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, verba formæ tranſubſtantiationem in ſuo termino ſignare debent, non ſecundum quod conſideratur ut in fieri. Eſſe autem eſt terminus tranſubſtantiationis, cuius extrema, vel termini ſunt duæ ſubſtantiæ: & ideo in verbis formæ ſignantur duo termini tranſubſtantiationis, & ipſa tranſubſtantiatio prout eſt in ſuo termino per verbum eſſendi. In termino autem tranſubſtantiationis ſubſtantia quæ erat terminus a quo, non manet quantum ad naturam ſpeciei, ſed ſolum quantum ad accidentia, quibus eius individuatio cognoſcebatur; ſed ſubſtantia quæ eſt terminus ad quem, in termino tranſubſtantiationis continetur in ſacramento integre & quo ad naturam ſpeciei, & quo ad accidentia propria: & ideo ex parte termini a quo, non ponitur illud quod (*a*) ſignificaret naturam ſpeciei, ſed pronomen demonſtrativum, quod ſignat individuationem per accidentia, prout cadunt ſub ſenſu: ex parte autem termini ad quem, ponitur nomen deſignans naturam ſpeciei, & pronomen non demonſtrativum huius ſubſtantiæ prout eſt ſub ſacramento, ſed prout eſt Chriſti in propria ſpecie viſibilis, quia ſic verba formæ pronuntiavit. Unde patet quod congrue in his verbis quatuor forma conſiſtit, *Hoc eſt corpus meum*.

Ad primum ergo dicendum, quod circa hoc eſt multiplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod hoc pronomen *hoc* nullam demonſtrationem facit, quia ſumitur materialiter, cum verba illa recitative a ſacerdote proferantur. Sed hoc non poteſt ſtare: quia ſecundum hoc verba illa nullum ordinem haberent ad materiam præſentem, & ſic non fieret ſacramentum. Auguſtinus enim dicit. (tract. lxxx. in Ioan.) *Accedit verbum ad elementum*, & *fit ſacramentum*. Et præterea eadem difficultas remanet de verbis iſtis ſecundum quod fuerunt ab ipſo Chriſto prolata.

Et ideo alii dicunt, quod facit demonſtrationem ad intellectum, & eſt ſenſus: *Hoc eſt corpus meum*; ideſt, per hunc panem, vel per has ſpecies ſignificatur corpus meum; vel ſignificatum per hoc, eſt corpus.

(a) *Al. additur non.*

corpus meum. Sed illud iterum ſtare non poteſt: quia cum in ſacramentis non efficiatur, niſi quod ſignificatur virtute dictorum verborum, non fieret corpus Chriſti in altari ſecundum veritatem, ſed ſecundum ſignificationem tantum, quod eſt hæreticum; vel verba præmiſſa non eſſent forma huius ſacramenti. Nec poteſt dici, quod intentio proferentis verba facit ut his verbis conſecretur virtute divinitus collata: quia virtus data ſacramentis conſequitur ſignificationem, & intentio miniſtri non poteſt ad alium effectum (a) ſacramenta perducere, niſi qui eis ſignificatur.

Et ideo alii dicunt, quod ly *hoc* facit demonſtrationem ad ſenſum, & demonſtrat panem non ſimpliciter, ſed ſecundum quod eſt tranſubſtantiatus in corpus Chriſti. Sed contra hoc eſt, quia panis tranſubſtantiatus, iam non eſt panis. Sed dum profertur hoc pronomen *hoc* nondum facta eſt tranſubſtantiatio, quia iam alia verba non eſſent de eſſentia formæ. Cum igitur non poſſit ad ſenſum demonſtrari quod actu non ſubeſt ſenſui, non poterit prædicto modo demonſtratio ſumi; niſi dicatur, ſicut alii dicunt, quia totus ſenſus locutionis, & omnium partium eius referendus eſt ad ultimum inſtans pronuntiationis verborum, quia pro illo inſtanti pro quo res eſt, habet locutio veritatem; & eſt ſimile cum dicitur, Nunc taceo, Nunc bibo, ſi ſtatim tacere, vel bibere incipiat. Sed hoc iterum non poteſt ſtare: quia ſecundum hoc ſignificatio horum verborum præſupponeret tranſubſtantiationem iam factam: ergo virtute verborum non fieret. Et præterea ſecundum hoc ſenſus huius locutionis erit: *Corpus meum eſt corpus meum*: quod quidem virtute horum verborum non fit.

Et ideo aliter dicendum, quod ea quæ ſunt in voce, proportionantur his quæ ſunt in anima. Conceptio autem animæ duobus modis ſe habet. Uno modo ut repræſentatio rei tantum, ſicut eſt in omnibus cognitionibus acceptis a rebus; & tunc veritas conceptionis præſupponit entitatem rei ſicut propriam menſuram, ut dicitur in X. Metaph. (text. v.) & per modum huiuſmodi conceptionum ſe habent locutiones, quæ cauſa ſignificationis tantum proferuntur. Alio modo conceptio animæ non eſt repræſentativa rei, ſed magis præſignativa, ſicut exemplar factivum, ſicut patet in ſcientia practica, quæ eſt cauſa rei: & veritas huius conceptionis non præſupponit entitatem rei, ſed præcedit ipſam naturaliter quaſi cauſa, etſi ſimul ſint tempore: & ad hunc modum ſe habent verba præmiſſa, quia ſunt ſignificantia, & factiva eius quod ſignificatur. Unde veritas, & ſignificatio huius locutionis præcedit naturaliter entitatem rei quam ſignat, & non præſupponit ipſam, quamvis ſit ſimul cum ipſo tempore, ſicut cauſa propria cum proprio effectu. Sed quia ſignificatio, & veritas locutionis, quæ eſt ſimul tempore cum tranſubſtantiatione, conſurgit ex conſignificationibus partium ſucceſſive prolatarum; ideo oportet quod dictio ultimo prolata compleat ſignificationem locutionis, ſicut differentia ſpecifica; & ſimul cum ſignificatione fiat entitas rei; & per conſequens ſignificationes primarum partium præcedant tranſubſtantiationem, quæ quidem non ſucceſſive fit, ſed in inſtanti ultimo per ſignificationem locutionis iam perfectam. Sic ergo hoc pronomen *hoc* neque demonſtrat terminum ad quem tranſubſtantiationis determinate, quia iam ſignificatio locutionis præſupponeret entitatem rei ſignificatæ, & non eſſet cauſa eius; neque iterum demonſtrat terminum a quo determinate, quia eius ſignificatio impediret veritatem ſignificationis totius locutionis, cum terminus a quo non remaneat in ultimo inſtanti locutionis. Relinquitur ergo quod demonſtret hoc quod eſt commune utrique termino indeterminate. Sicut autem in formalibus mutationibus commune utrique termino eſt ſubiectum, vel materia; diſtinguuntur autem termini per formas accidentales, vel ſubſtantiales, ita in tranſubſtantiatione communia ſunt accidentia ſenſibilia, quæ remanent, diverſitas autem eſt ſubiecti. Unde ſenſus eſt: *Hoc contentum ſub his ſpeciebus eſt corpus meum*. Et hæc eſt cauſa quare cum pronomine non ponitur aliquod nomen, ne demonſtratio ad aliquam ſpeciem ſubſtantiæ determinetur. Sicut enim in locutione quæ ſignificat tantum alterationem, per ſe ſubiectum eſt ſubiectum commune alterationis, ut cum dicitur, Hoc fit album; ita oportet quod in locutione quæ facit tranſubſtantiationem, ſubiectum ſit hoc quod eſt commune in tranſubſtantiatione.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procederet, ſi demonſtratio pronominis ferretur ad contentum ſub ſpeciebus, ſecundum quod eſt determinatum ad ſpeciem panis: quia corpus Chriſti non poteſt prædicari

(a) Al. ſacramenti.

dicari de pane, niſi cum verbo importante tranſitum. Sed ſic non intelligitur demonſtratio pronominis, ſed ſicut dictum elt.

Ad tertium dicendum, quod Domious Ioan. VI. loquebatur de hoc ſacrameoto tantum ſecundum quod eſt ad actum refectionis: & quia refectioni magis conveoit caro quam corpus ſecundum ſimilitudioem ad refectionem corporalem; ideo ibi potius dixit carnem quam corpus. Sed in forma ſacramenti debet exprimi & eſſentia ſacramenti, & ſignificatio ipſius: & ideo potius debet dici corpus quam caro: tum quia eſſentialiter in hoc ſacramento continetur ex vi ſacramenti non ſolum caro, ſed totum corpus Chriſti: tum quia hoc ſacramentum ſignificat repræſentando Chriſti paſſionem, quæ erat per totum corpus. Significat etiam quaſi rem ultimam corpus myſticum, ſcilicet Eccleſiam, qoæ propter diſtinctionem officiorum habet ſimilitudinem cum toto corpore ratione diſtinctionis membrorum. Panis autem non eſt figura rei contentæ in ſacramento ſecuodum quod eſt corpus homogeneum, ſed ſecundum quod ex diverſis conficitur granis: unde ſua ſignificatio magis aptatur ad totum corpus quam ad carnem.

Ad quartum dicendum, quod hoc ſacramentum directe repræſentativum eſt dominicæ paſſionis, qua Chriſtus ut ſacerdos & hoſtia Deo ſe obtulit in ara crucis. Hoſtia autem quam ſacerdos offert, eſt una cum illa quam Chriſtus obtulit ſecundum rem, quia Chriſtum realiter continet; miniſter autem offerens non eſt idem realiter: unde oportet quod ſit idem repræſentatiooe: & ideo ſacerdos conſecrans prout gerit perſonam Chriſti, profert verba conſecrationis recitative ex perſona Chriſti, ne hoſtia alia videatur. Et quia per ea quæ gerit reſpectu exterioris materiæ, Chriſti perſonam repræſentat, ideo verba illa ſimul & recitatione, & ſignificatione renentur reſpectu præſentis materiæ, quæ eſt figura illius quam Chriſtus præſentem habuit: & propter hoc dicitur convenientius, *Hoc eſt corpus meum*, quam, *Hoc eſt corpus Chriſti*. Vel etiam propter hoc quod ſacerdos non habet actum exteriorem, qui ſit ſacrameotaliter cauſa conſecrationis; ſed in ſolis verbis prolatis cooſiſtit virtus conſecrationis: & ideo ex perſona illius proferuotur cuius virtute ſit tranſubſtantiatio.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtiooem dicendum, quod multa ſunt a Domino facta, vel dicta quæ Evangeliſtæ non ſcripſerunt, ut patet Ioao. XXI. quæ tamen Eccleſia poſtea ab Apoſtolis accepta fideliter obſervavit.

Et ſecundum hoc dicendum ad primum, ſicut Innocentius dicit (extra. de celebrat. Miſs. cap. *Cum Marthæ*. §. *ſane multa*) quod quamvis nuſquam in ſacra Scriptura legatur quod Dominus ad cælum oculos ſublevaverat in cœna; tamen hoc Eccleſia ex traditione Apoſtolorum recitat, & ſatis rationabiliter poteſt ex aliis locis Scripturæ colligi. Legitur enim Ioao. XI. quod in ſuſcitatione Lazari oculos ad Patrem elevaverit: & ſimiliter Ioan. XVII. orationem ad Patrem fundens. Hoc autem in arduis faciebat, gratias ageos, & exemplum nobis ad Deum recurrendi præbens, ſecundum illud Pſal. CXXII. 1. *Ad te levavi oculos meos qui habitas in cælis*. Et quia hoc ſacramentum arduiſſimum eſt, ideo inſtituens hoc ſacramentum, probabiliter colligitur quod oculos ad Patrem levaverit, gratias agens Patri de reparatione humani generis, quæ hoc ſacramento figuratur, & nobis oſteodens virtute divioa hoc confici ſacramentum.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut dictum eſt, hæc verba, *Accipite*, & *manducate ex hoc omnes*, noo ſunt de ſubſtantia formæ: & ideo non eſt taota vis facieoda, ut penitus eadem obſerventur. Et præterea *comedere*, & *manducare*, in nullo differentem habent ſignificationem: & quamvis circa iſta verba non ponatur in Evangeliis verbum manducandi, ponitur tamen parum ante, Luc. XXII. 15. *Deſiderio deſideravi hoc paſcha manducare vobiſcum antequam patiar*.

Ad tertium dicendum, quod quamvis non exprimatur in Evangelio hæc determinatio, *omnes*, tamen intelligitur: quia ſacramentalis manducatio eſt omnium, quamvis oon ſpiritualis; ideo etiam exprimitur circa ſumptiooem ſanguinis in Evangeliis prædicta dictio, quia ſanguis in redemptionem effuſus eſt; redemptio autem omnium eſt quantum ad ſufficientiam, quamvis non quantum ad efficaciam: vel quia ultimo traditur ſumptio ſanguinis, quod circa eam dicitur, circa ſumptionem corporis ſimiliter intelligendum eſt.

AR-

ARTICULUS II.

Utrum forma conſecrationis ſanguinis conſiſtat in his tantum verbis, Hic eſt calix ſanguinis mei.

III. P. quaeſt. lxxviii. *art.* 1. & 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod forma conſecrationis ſanguinis conſiſtat in his tantum verbis, *Hic eſt calix ſanguinis mei:* & hoc quod additur: *Novi, & aeterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum:* non ſit de forma. Evangeliſtae enim convenire debent in his quae ſunt de ſubſtantia formae huius ſacramenti: quia verba formae huius ſacramenti recitative dicuntur ex perſona Chriſti. Sed non conveniunt in verbis illis appoſitis, quia in nullo Evangeliſtarum leguntur, nec ab Apoſtolo I. Corinth. xi. haberi poſſunt. Ergo non ſunt de forma huius ſacramenti.

2. Praeterea. Sicut panis tranſubſtantiatur in corpus Chriſti per conſecrationem, ita vinum in Chriſti ſanguinem. Sed conſecratio quae fit his verbis, *Hoc eſt corpus meum*, ſufficit ad tranſubſtantiationem panis in corpus Chriſti. Ergo & haec verba, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, ſufficiunt ad tranſubſtantiationem vini in ſanguinem Chriſti: ergo verba quae ſequuntur non ſunt de forma.

3. Praeterea. Proprietates naturaliter conſequuntur ſubſtantiam rei. Sed illud quod ſequitur ſubſtantiam, non poteſt eſſe factivum tranſubſtantiationis. Ergo cum illa verba quae ſequuntur, deſignent aliquas proprietates ſanguinis, in quem fit tranſubſtantiatio, videtur quod non ſint de forma.

Sed contra eſt, quia Luc. xxii. 20. interponuntur praedicta verba verbis formae: ita enim dicitur: *Hic eſt calix* (*a*) *novi teſtamenti in meo ſanguine.*

Praeterea. Hoc videtur ex ritu conſecrationis: quia ſacerdos non deponit calicem uſque ad verba illa, *Haec quotieſcumque feceritis*, quae non ſunt de forma, quamvis ſint Domini verba.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod haec verba inconvenienter ponantur, *Hic eſt calix ſanguinis mei*. Unius enim modi eſt tranſubſtantiatio panis in corpus Chriſti, & vini in ſanguinem. Sed in tranſubſtantiatione panis in corpus Chriſti ponitur corpus Chriſti in recto. Ergo in conſecratione vini poni debet ſanguis Chriſti in recto, ut dicatur, ſicut Magiſter dicit in littera, *Hic eſt ſanguis meus*, ſicut etiam habetur Matth. xxvi.

2. Praeterea. In forma tranſubſtantiante ex parte praedicati poni debet terminus in quem fit tranſubſtantiatio, ut ex dictis patet. Sed tranſubſtantiatio non fit in calicem alicuius. Ergo non debet praedicari in forma tranſubſtantiante.

3. Praeterea. In forma ſacramenti non debet poni aliquid quod non ſit de ſubſtantia ſacramenti. Sed calix non eſt de ſubſtantia ſacramenti, cum ſit vas quoddam. Ergo non debet poni in forma ſacramenti.

Sed contra eſt quod dicitur Luc. xxii. 20. *Hic calix novi teſtamenti in meo ſanguine.*

Ad idem eſt etiam uſus Eccleſiae.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam verba quae ſequuntur, inconvenienter ponantur. Teſtamentum enim videtur pertinere ad traditionem mandatorum: unde & tabulae continentes decem praecepta, dicuntur tabulae teſtamenti. Sed traditio ſacramentorum eſt alia a traditione mandatorum. Ergo in ſacramentis non debet fieri mentio de teſtamento.

2. Praeterea. Ambroſius dicit (Lib. IV. de ſacram. cap. 1.) noſtra ſacramenta antiquiora eſſe ſacramentis Iudaeorum. Sed ſacramenta Iudaeorum non pertinent ad novum teſtamentum, ſed ad vetus. Ergo nec in ſacramento iſto, de quo Ambroſius loquitur, debet apponi, *Novi teſtamenti.*

3. Praeterea. Novum, & aeternum videntur ad invicem contrarietatem habere: quia aeternum eſt quod caret principio, novum autem eſt quod quantum ad ſui principium eſt propinquum. Ergo eſt oppoſitio in adiecto.

4. Praeterea. Illud quod poteſt eſſe iuvamentum erroris, non debet apponi in forma ſacramenti. Sed, ſicut dicit Innocentius III. (extra de celebr. Miſſ. cap. *Cum Marthae*. §. *Ex eo autem*) quod dicitur, *Hoc myſterium*, quibuſdam eſt adiuvamentum erroris, qui dicunt corpus Chriſti verum in altari

(*a*) Vulgata *novum teſtamentum*.

altari non contineri, ſed per ſignificationem tantum. Ergo inconvenienter ponitur in forma.

5. Præterea. Hoc ſacramentum, ut prius dictum eſt, præcipue videtur eſſe ſacramentum caritatis, ſicut & baptiſmus ſacramentum fidei. Ergo inconvenienter dicitur, *Myſterium fidei*; ſed magis dicendum eſſet, *Myſterium caritatis*.

6. Præterea. Sicut ſanguis Chriſti pro nobis eſt effuſus, ita corpus Chriſti pro nobis eſt traditum, ut ex verbis etiam Domini habetur Luc. XXII. 19. *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis (b) traditur.* Cum ergo hoc non apponatur in forma corporis conſecrandi, nec in conſecratione ſanguinis de effuſione fieri mentio deberet.

7. Præterea. Quod dicitur, *Pro vobis, & pro multis effundetur*, aut accipitur de effuſione quantum ad ſufficientiam, aut quantum ad efficaciam. Si quantum ad ſufficientiam, ſic pro omnibus effuſus eſt, non ſolum pro multis; ſi autem quantum ad efficaciam, quam habet ſolum in electis, non videtur diſtinguendum fuiſſe inter Apoſtolos & alios.

8. Præterea. Baptiſmus magis ordinatur contra amotionem mali quam euchariſtia, quæ maxime ordinatur ad perfectionem in bono. Sed in forma baptiſmi non fit mentio de remiſſione peccatorum. Ergo nec hic deberet dici, *In remiſſionem peccatorum*.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod circa hoc aliqui diverſimode dixerunt. Quidam enim dicunt, quod hoc eſt tantum de forma, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, ut forma utriuſque conſecrationis ſit conſimilis. Sed quia conditiones appoſitæ ad ſubiectum, vel prædicatum ſunt de integritate locutionis alicuius; ideo alii probabilius dicunt, quod totum quod ſequitur, eſt de forma, cum totum hoc quod additur, non ſit locutio per ſe, ſed ſit determinatio prædicati.

Ad primum ergo dicendum, quod verba ſupradicta ex magna parte poſſunt ex diverſis locis ſacræ Scripturæ colligi, quamvis non inveniantur alicubi ſimul ſcripta. Quod enim dicitur, *Hic eſt calix*, habetur Luc. XXII. & I. Corinth. II. Quod autem dicitur, *Novi teſtamenti*, ex tribus habetur, Matth. XXVI. & Marc. XIV. & Luc. XXII. Quod autem dicitur, *AEterni*, & iterum, *Myſterium fidei*, ex traditione Domini habetur, quæ per Apoſtolos ad Eccleſiam pervenit, ſecundum illud I. Corinth. XI. 23. *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis*. Evangeliſtæ enim non intendebant formas, & ritus ſacramentorum tradere, ſed dicta, & facta Domini enarrare.

Ad ſecundum dicendum, quod cum euchariſtiæ ſacramentum ſit memoriale dominicæ paſſionis, in conſecratione corporis Chriſti non repræſentatur, niſi paſſionis ſubſtantia; ſed in conſecratione ſanguinis repræſentatur paſſionis myſterium: non enim a corpore Chriſti ſanguis eius ſeorſum fuit, niſi per paſſionem: & ideo conditiones dominicæ paſſionis exprimuntur per verba ſequentia magis in conſecratione ſanguinis quam in conſecratione corporis.

Ad tertium dicendum, quod quamvis illa quæ ſequuntur, ſint ut proprietates conſequentes Chriſti ſanguinem inquantum huiuſmodi, ſunt tamen eſſentiales ſanguini Chriſti inquantum eſt per paſſionem effuſus. Non autem ſeorſum a corpore conſecraretur ſanguis Chriſti, ſicut nec aliæ partes eius, niſi pro eo quod eſt in paſſione effuſus: & ideo illa quæ ſequuntur, ſunt eſſentialia ſanguini, prout in hoc ſacramento conſecratur: & ideo oportet quod ſint de ſubſtantia formæ.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod hæc locutio, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, figurativa eſt, & poteſt intelligi dupliciter. Uno modo ut ſit metonomyca locutio, ut ponatur continens pro contento, ſecundum quod dicere conſuevimus, Bibe calicem vini, ideſt vinum contentum in calice. Ideo autem talis modus locutionis congruus eſt formæ huic, quia ſanguis de ſui ratione non dicit aliquid potabile, immo magis aliquid quod natura abhorret in potum. Et quia in hoc ſacramento ſanguis Chriſti conſecratur ut potus, ideo oportuit aliquid addi quod ad potum pertineret, ſcilicet calicem. Alio modo poteſt intelligi, ut ſit metaphorica locutio, ut per calicem paſſio Chriſti deſignetur. Sicut enim calix vini inebriat, ita & paſſio ſui amaritudine quaſi hominem extra ſe ponit: Thren. III. 15. *Replevit me amaritudinibus, inebriavit me abſynthio*: & hoc modo loquendi uſus eſt Dominus de ſua paſſione loquens, ut patet Matth. XXVI. 39. *Tranſeat a me*

(a) Vulgata, *datur*.

a me calix iſte : & hic modus loquendi etiam eſt conveniens in hac forma : quia, ut dictum eſt, in conſecratione ſanguinis exprimitur directe myſterium paſſionis. Nec obſtat quod ſolet obiici, quod locutiones figurativæ faciunt diſtrahere intellectum, & ita ſunt cauſa evagationis : quia mens ſacerdotis debet eſſe adeo fixa ad ea quæ dicit, quod non qualibet levi (*a*) occaſione evagetur.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus de ſui ratione non dicit aliquid repugnans cibo ex ipſa ſui nominatione, ſicut ſanguis repugnat potui : & ideo non eſt ſimilis ratio. Magiſter autem non poſuit formam quantum ad verba, ſed quantum ad ſenſum.

Ad ſecundum dicendum, quod tranſubſtantiatio vini in ipſum calicem non fit, ſed in contentum, ſcilicet ſanguinem Chriſti, prout potus eſt, & prout eſt per paſſionem fuſus : & ideo obiectio ceſſat.

Ad tertium dicendum, quod quamvis vas illud non ſit, de ſubſtantia ſacramenti, tamen contentum, & ſignificatum eſt de ſubſtantia ſacramenti; & ſecundum hoc intelligitur locutio.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, verba illa quæ adduntur in conſecratione ſanguinis, exprimunt conditiones paſſionis, & præcipue ſecundum quod operatur in ſacramentis. Sunt autem tria in paſſione conſideranda, ſecundum quod in ſacramentis operatur. Primo effectus quem inducit, qui eſt remiſſio peccatorum ; & hoc tangitur in hoc, quod dicit, *Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum*. Secundo medium quo iſte effectus in alios traducitur, quod eſt fides, qua mediante habet effectum & in his qui præceſſerunt, & in his qui ſequuntur ; & quantum ad hoc dicit, *Myſterium fidei* ; quod quidem poteſt referri ad ipſam paſſionem, quæ eſt myſterium fidei, ut occultum quoddam latens in fide omnium Chriſtifidelium, & præcipue antiquorum, apud quos erat in myſterio abſcondita diverſimode figurata ; & ad ipſum ſanguinem, prout in ſacramento continetur, quod quidem latet ſub ſpeciebus, & maximam habet difficultatem ad credendum : unde antonomaſtice dicitur, *Myſterium fidei*. Tertio finis ad quem perducit, qui eſt æternorum bonorum perceptio, ad quem introducit Chriſtus per ſanguinem propriæ paſſionis : in quo novum teſtamentum confirmatur, non quidem promittens temporalia, ut prius, ſed æterna ; & quantum ad hoc dicit, *Novi, & æterni teſtamenti*. Et quia finis prius eſt in intentione, ideo ſine præmiſſo per medium ad effectum paſſionis oſtendendum verba formæ perducunt.

Ad primum ergo dicendum, quod teſtamentum proprie eſt hereditatis percipiendæ inſtitutio filiis a patre : & ideo teſtamentum proprie pertinet ad promiſſionem bonorum, quæ nobis a Patre cæleſti diſponuntur : ad quod quidem teſtamentum præcepta ſe habent ſicut via ad conſequendum hereditatem promiſſam ; & ita per poſterius teſtamentum ad mandata pertinet.

Ad ſecundum dicendum, quod antiquitas illa intelligitur quantum ad ſimilitudinem ritus. Dicitur autem hoc teſtamentum novum & ratione huius ſacramenti, quod in renovatione mundi inſtitutum eſt tempore gratiæ, & iterum ratione promiſſionis per ſanguinem Chriſti confirmatæ, quæ vetus impedimentum conſequendæ hereditatis amovit ; & ſic quaſi quædam innovatio promiſſionis per mortem Chriſti facta eſt.

Ad tertium dicendum, quod dicitur novum, & æternum diverſis rationibus : novum quidem ratione iam dicta ; æternum vel ratione bonorum æternorum, de quibus eſt teſtamentum ; vel ratione huius ſacramenti continentis Chriſtum, qui eſt perſona æterna ; vel ratione prædeſtinationis æternæ hanc gratiam præparantis.

Ad quartum dicendum, quod nihil prohibet id quod eſt in aliquo occultatum, & figuratum, ſecundum veritatem ibidem eſſe : & ideo ſtivolum iuvamentum ſui erroris accipiunt qui negant Chriſti ſanguinem ſecundum veritatem in altari eſſe propter hoc quod eſt ibi etiam ſecundum myſterium.

Ad quintum dicendum, quod euchariſtia dicitur ſacramentum caritatis Chriſti expreſſivum, & noſtræ factivum ; ſed fides ſupponitur ad effectum huiuſmodi ſacramenti, qua mediante aliquis effectum participet : & ideo potius ponit ut medium perducens ad effectum fidem quam caritatem.

Ad ſextum dicendum, quod huius ſolutio ex dictis patet : quia hoc accidit pro-

(a) *Al.* actione.

Digitized by Google

pter hoc quod in conſecratione corporis non ſignatur paſſio, ſicut in conſecratione ſanguinis.

Ad ſeptimum dicendum, quod ſanguis Chriſti effuſus eſt pro omnibus quo ad ſufficientiam, ſed pro electis tantum quo ad efficaciam: & ne putaretur effuſus pro Iudæis tantum electis, quibus promiſſio facta fuerat, ideo dicit, *Vobis*, qui ex Iudæis, *& multis*, ſcilicet multitudine gentium. Vel per Apoſtolos, ſacerdotes (a) deſignat, quibus mediantibus ad alios effectus paſſionis per diſpenſationem ſacramentorum pervenit, qui etiam pro ſeipſis, & pro aliis orant.

Ad octavum dicendum, quod remiſſio peccatorum non ponitur hic ut proprius effectus huius ſacramenti, ſed ut effectus paſſionis, quæ per conſecrationem ſanguinis exprimitur. De mutatione autem, additione, & ſubtractione idem dicendum hic quod ſupra poſitum eſt de forma baptiſmi, diſtinct. III. (quæſt. I. art. 2. quæſtiunc. 2. 3. & 4.)

ARTICULUS III.

Utrum verbis prædictis inſit aliqua vis creata ad tranſubſtantiationem faciendam.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod verbis prædictis non inſit aliqua vis creata ad tranſubſtantiationem faciendam. Damaſcenus enim dicit (Lib. IV. de Fide orthod. cap. XIV.) quod ſola virtute Spiritus ſancti fit converſio panis in corpus Chriſti. Sed virtus Spiritus ſancti non eſt virtus creata. Ergo nulla virtus creata ineſt his verbis, per quam fiat tranſubſtantiatio.

2. Præterea. Opus tranſubſtantiationis videtur eſſe difficilius quam opus creationis: quia citius ratio conſentit creationi quam huic converſioni, cum quidam etiam Philoſophi ratione naturali ducti creationem poſuerint. Sed nulla virtus creata ſecundum communem opinionem poteſt Deo cooperari in opere creationis. Ergo multo minus in opere huius converſionis.

3. Præterea. Difficilius eſt convertere panem in ſubſtantiam corporis Chriſti, quam puriſſimos ſanguines Virginis: quia corpus Chriſti, & ſanguines Virginis habent materiam communem, quæ eſt ſubiectum converſionis, quod non poteſt eſſe in converſione panis in corpus Chriſti. Sed in formatione corporis Chriſti ex Virgine non fuit aliqua virtus creata active operans transformationem, ut in III. Lib. diſtinct. III. (quæſt. II. art. 2.) dictum eſt. Ergo nec verbis prædictis ineſt aliqua virtus creata ad tranſubſtantiandum.

4. Præterea. Nulla virtus creata poteſt operari aliquid ſupra naturam. Sed converſio panis in corpus Chriſti eſt maxime ſupra naturam, cum non ſervetur modus mutationis naturalis: quia neque eſt ſubiectum commune, & terminus ad quem, eſt præexiſtens actu. Ergo non poteſt per virtutem creatam verbis formæ collatam huiuſmodi converſio fieri.

5. Præterea. Virtus activa directe proportionatur ei ad quod actio terminatur: quia hoc eſt intentum ab agente, & ex eo denominatur actio. Sed corpus Chriſti, ad quod terminatur converſio, eſt multo dignius qualibet pura creatura. Ergo cum agens debeat eſſe nobilius facto, non poteſt aliqua virtute creata aliquid in corpus Chriſti converti.

6. Præterea. Faciens, & factum, cauſa, & cauſatum debent eſſe ſimul: quia quod non eſt, non poteſt aliquid facere, vel alicuius cauſa exiſtere. Sed cum converſio prædicta fiat in inſtanti, & verba formæ ſucceſſive proferantur, quando fit converſio, verba illa non poſſunt ſimul eſſe, niſi ſecundum aliquid minimum ſui. Ergo virtute aliqua quæ inſit verbis, non poteſt fieri huiuſmodi converſio.

7. Præterea. Verba iſta non habent virtutem ex ſeipſis: hoc planum eſt. Si ergo habent aliquam huiuſmodi virtutem, oportet quod eis ſit divinitus data. Oportet autem hanc virtutem eſſe ſimplicem, cum eius effectus ſit in inſtanti. Simplex autem virtus non poteſt ſucceſſive dari, & eius ſubiectum oportet eſſe ſimplex. Cum ergo verba prædicta compoſitionem habeant, & ſucceſſionem, non poteſt ipſis talis virtus eſſe collata.

8. Præterea. Inconveniens videtur facere aliquid nobiliſſimum, quod ſtatim deſinat eſſe. Sed virtus tranſubſtantians eſt nobiliſſima, quod patet ex nobilitate effectus. Ergo cum verba formæ ſtatim eſſe deſinant, inconveniens videtur, ſi ei virtus tranſubſtantiandi data eſt a Deo.

9. Præterea. Verba iſta non faciunt converſionem prædictam, niſi a ſacerdote dicta. Sed anima ſacerdotis magis eſt capax vir-

(a) Al. ſignat.

Digitized by Google

virtutis alicuius divinæ quam verba prolata ab ipſo. Ergo magis dicendum eſt, quod hæc virtus in ſacerdote ſit quam in verbis; ſi tamen aliqua virtus creata ad tranſubſtantiationem operetur.

Sed contra eſt quod Dionyſius dicit in fine eccl. Hier. *in ipſis*, ſcilicet *conſummativis invocationibus*, idest formis ſacramentorum, *eſſe virtutes operativas ex Deo*. Sed verba prædicta ſunt forma digniſſimi ſacramenti. Ergo eſt in ipſis aliqua virtus ad tranſubſtantiandum.

Præterea. Ambroſius dicit (Lib. IV. de ſacram. cap. IV.) quod ſermo Chriſti creaturas mutat, & ſic ex pane fit corpus Chriſti conſecratione cæleſtis verbi. Verbum autem Chriſti eſt forma prædicta a Chriſto inſtituta, & ex eius perſona recitata. Ergo (a) virtute horum verborum fit tranſubſtantiatio.

Præterea. Sacerdos non operatur ad tranſubſtantiationem, niſi proferendo verba. Si ergo verbis non ineſſet virtus ad tranſubſtantiandum, tunc ſacerdos non haberet aliquam poteſtatem (b) ſpiritualem conficiendi; & ſic non haberet ordinem, qui eſt quædam poteſtas ad hoc principaliter.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod nulla virtus creata ineſt his verbis, qua fiat tranſubſtantiatio; ſed quod dicitur aliquando virtute horum verborum tranſubſtantiationem fieri, intelligendum eſt, quod divina inſtitutione firmatum eſt ut ad prolationem horum verborum converſio prædicta fiat virtute divina tantum: & ſic etiam dicunt in omnibus aliis ſacramentis, ut ſupra diſtinct. 1. (quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 2.) dictum eſt. Sed hæc opinio dignitati ſacramentorum novæ legis derogat, & dictis ſanctorum obviare videtur. Et ideo dicendum eſt, quod in verbis prædictis, ſicut & in aliis formis ſacramentorum, eſt aliqua virtus ex Deo; ſed hæc virtus non eſt qualitas habens eſſe completum in natura, qualiter eſt virtus alicuius principalis agentis ſecundum formam ſuam, ſed habet eſſe incompletum, ſicut virtus quæ eſt in inſtrumento ex intentione principalis agentis, & ſicut ſimilitudines colorum in aere, ut ſupra diſt. 1. (ubi ſupra) dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod dictio excluſiva adiuncta principali agenti non excludit agens inſtrumentale: non enim ſequitur, Solus hic faber facit cultellum: ergo martellus nihil ad hoc operatus eſt. Virtus enim inſtrumenti non eſt niſi quædam redundantia virtutis agentis principalis: unde in toto actio non attribuitur inſtrumento, ſed principali agenti, ſecundum Philoſophum: & propter hoc ex hoc quod dicitur, quod ſola virtute Spiritus ſancti ſit huiuſmodi converſio, non excluditur virtus inſtrumentalis, quæ eſt in verbis præmiſſis.

Ad ſecundum dicendum, quod virtus creata præſupponit materiam, in qua operetur, quod quidem contingit eſſe dupliciter. Uno modo ita quod ſit mutationis ſubiectum, ſicut accidit in converſionibus naturalibus. Alio modo ita quod ſubſit termino a quo, non autem mutationi, ſicut accidit in dicta converſione. Sed creatio neutro modo materiam præſupponit: & ideo magis poteſt aliquid Deo inſtrumentaliter cooperari in hac converſione quam in opere creationis. Utrum autem maioris virtutis ſit iſta converſio, vel creatio, dicetur infra diſtinct. XI. (quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 4.)

Ad tertium dicendum, quod ſi in conceptione unio includatur, quæ ſimul cum ipſa facta eſt, maior difficultas fuit in conceptione quam in tranſubſtantiatione: quia illa unio eſt terminata ad eſſe divinæ perſonæ; hæc autem tranſubſtantiatio ad corpus Chriſti, quia panis non convertitur niſi in corpus Chriſti. Si autem conceptionis opus includat tantum converſionem ſanguinum puriſſimorum Virginis in corpus Chriſti, ſic maior difficultas eſt in hac converſione quam in illa conceptione: unde potuit etiam alicui creaturæ conferre quod in illa conceptione ſibi cooperaretur; quamvis non fuiſſet conveniens propter dignitatem Chriſti ſervandam, quod tunc fiebat ſimpliciter, prius non exiſtens; quod hic non accidit: & ideo nihil deperit dignitati corporis Chriſti, ſi aliqua creatura accipiat inſtrumentalem virtutem operandi in id quod in corpus Chriſti tranſubſtantiatur.

Ad quartum dicendum, quod nulla creatura poteſt agere ea quæ ſunt ſupra naturam quaſi principale agens; poteſt tamen agere quaſi agens inſtrumentale a virtute increata motum: quia ſicut creaturæ ineſt obedientiæ potentia, ut in ea fiat quidquid Creator diſpoſuerit, ita etiam ut ea mediante fiat, quod eſt ratio inſtrumenti.

Ad

(a) *In editis* nec virtute. (b) *Forte* ſpecialem.

Digitized by Google

Ad quintum dicendum, quod virtus agentis principalis reſpicit principaliter terminum ad quem; ſed virtus cauſæ inſtrumentalis non attingit ad terminum ad quem, ſed habet operationem ſuam in his quæ ſunt circa terminum; ſicut qualitates activæ elementares non attingunt ad animæ rationalis introductionem. Et ſimiliter hic contingit: quia virtus illa inſtrumentalis quæ ineſt verbis, habet operationem ſupra ſubſtantiam panis, quia verbum ad elementum accedit, ſecundum Auguſtinum; non eſt autem aliquo modo cauſa eorum quæ in termino ad quem ſunt, ſicut quod ſint accidentia ſine ſubjecto, vel alicuius huiuſmodi: & ideo objectio ceſſat.

Ad ſextum dicendum, quod virtus hæc converſiva, quæ eſt in his verbis, cum ſit ſacramentalis, ſequitur ſignificationem, ut dictum eſt; ſignificatio autem exiſtentis converſionis, cum importet ordinem unius ad alterum, non poteſt fieri per dictionem, ſed oportet quod per orationem fiat; cuius partes quamvis ſucceſſive proferantur, tamen ſignificatio eſt tota ſimul, quod tunc complet ultima orationis particula ad modum differentiæ ultimæ in diffinitionibus: & hac ſignificatione exiſtente in ultimo prolationis inſtanti fit tranſubſtantiatio.

Ad ſeptimum dicendum, quod ſignificatio orationis, quamvis relata ad partes quibus fit ſignificatio, videatur compoſita, tamen relata ad rem ſignificatam ſimplex eſt, inquantum ſignificat unum, ſcilicet compoſitionem huius cum hoc; ſicut etiam Philoſophus dicit in. V. Metaph. (text. XIX.) quod ſubſtantia ſenaria non eſt bis tria, ſed ſemel ſex, quam ibi qualitatem nominat. Unde ſicut ad hanc qualitatem ſenarii ſe habent partes eius, ut diſpoſitiones materiales, non ut qualitates partium, ſicut partes unius qualitatis totius; ita ſignificationes partium ſunt diſpoſitiones ad ſignificationem totius orationis, quæ conſurgit ex ſignificatione ultimæ partis in ordine ad omnes præcedentes: quia virtus converſiva ſequitur ſignificationem, ut dictum eſt: & ideo in ipſo complemento ſignificationis datur illa virtus orationi toti, ita quod partes ſingulæ ſe habent materialiter tantum ad illam virtutem.

Ad octavum dicendum, quod valde conveniens eſt quod omne quod eſt propter aliquid, eſſe deſinat perfecto hoc propter quod erat: & quia virtus illa non erat ad perfectionem eius cui dabatur, ſed magis ad faciendum converſionem, de qua loquimur, cum ſit tantum inſtrumentalis virtus, ut dictum eſt; ideo non eſt inconveniens, ſi ſtatim converſione facta, & verba, & virtus verborum eſſe deſinant.

Ad nonum dicendum, quod quando aliquod opus perficitur pluribus inſtrumentis, virtus inſtrumentalis non eſt complete in uno, ſed incomplete in utroque, ſicut manu, & penna ſcribitur: & ſimiliter contingit in propoſito: quia virtus inſtrumentalis ad faciendam prædictam converſionem non tantum eſt in verbo, vel in ſacerdote, ſed in utroque incomplete: quia nec ſacerdos ſine verbo, nec verbum ſine ſacerdote conficere poteſt. Et quia ſacerdos eſt ſimilior principali agenti quam verbum, quia gerit eius figuram; ideo ſimpliciter loquendo ſua virtus inſtrumentalis eſt maior, & dignior (unde etiam permanet, & ad multos huiuſmodi effectus ſe habet) virtus autem verbi tranſit, & ad ſemel tantum eſt; ſed ſecundum quid eſt potentior virtus verbi, inquantum effectui propinquior, quaſi ſignum ipſius; ſicut etiam penna eſt ſcripturæ propinquior, ſed manus ſcribenti.

ARTICULUS IV.

Utrum formæ expectent ſe in operando.

III. P. quæſt. LXXVIII. *art.* 8.

1. **A**D quartum ſic proceditur. Videtur quod formæ expectent ſe in operando. Sicut enim ſe habet res ad rem, ita ſe habet forma ad formam. Sed res corporis non eſt ſine re ſanguinis: quia non conſecratur corpus Chriſti ſine ſanguine. Ergo nec forma corporis operatur ſine forma ſanguinis.

2. Præterea. Hoc ſacramentum eſt unum. Sed propter unitatem ſacramenti ſpecies duæ, ſcilicet panis, & vini, ſe habent in ratione unius ſigni, ut dictum eſt. Ergo ſimiliter duæ formæ ſe habent in ratione unius formæ. Sed in una forma partes ſe expectant invicem ad agendum, ut dictum eſt. Ergo & forma corporis expectat formam ſanguinis.

3. Præterea. In baptiſmo tres immerſiones ſe expectant in agendo. Ergo & ſimiliter hæ duæ prolationes verborum.

Sed contra. Si ſtatim verbis prolatis, quando eſt orationis ſignificatio, non eſſet ibi verum corpus Chriſti, hæc eſſet falſa: *Hoc eſt corpus meum*. Sed in ſacramento veri-

veritatis non contingit aliquod eſſe falſum. Ergo forma prima non expectat ſecundam in operando.

Præterea. Hoſtia non eſt adoranda ante conſecrationem. Sed ſecundum communem modum Eccleſiæ ſtatim dictis primis verbis formæ ſuper panem, ante formam ſanguinis elevatur hoſtia a populo adoranda. Ergo ante formam ſanguinis hoſtia eſt conſecrata.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod deficiente ſacerdote poſt corporis Chriſti conſecrationem non debet alius procedere ad conſecrationem ſanguinis. Quia unius ſacramenti unus debet eſſe miniſter. Sed conſecratio utraque ad unum ſacerdotem pertinet. Ergo ab uno miniſtro fieri debet.

2. Præterea. Sacerdos conſecrans gerit figuram Chriſti, ex cuius perſona verba proferuntur. Sed Chriſtus non eſt diviſus, ut dicitur I. Corinth. 1. Ergo nec verba dividi debent, ut a diverſis proferantur.

Sed contra. Ad perfectionem huius ſacramenti utraque conſecratio requiritur. Si ergo conſecrato corpore non conſecratur ſanguis, ſacramentum remanet imperfectum; quod eſt inconveniens.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod hæc verba ſine aliis quæ in canone Miſſæ dicuntur, non habeant vim conficiendi. Quia in hoc ſacramento requiritur intentio faciendi quod facit Eccleſia; & ſic intentio debet eſſe ſecundum ſtatuta Eccleſiæ regulata. Sed proferens hæc verba tantum, non ſervat Eccleſiæ ſtatuta. Ergo non conficit.

2. Præterea. Verba quibus fit conſecratio, per ſe prolata, ad perſonam dicentis referuntur. Sed converſio panis, & vini non fit in corpus, & ſanguinem dicentis, ſed in corpus, & ſanguinem Chriſti. Ergo ſine verbis præmiſſis, quibus verba formæ determinantur ad perſonam Chriſti, ſcilicet *Qui pridie quam pateretur &c.* non poteſt fieri converſio.

3. Præterea. Si verbis prædictis tantum poſſet fieri conſecratio, tunc aliquis in periculo mortis exiſtens, poſſet licite ſine verbis præcedentibus conficere, ſicut aliquis in neceſſitate poteſt baptizare omiſſis illis quæ ſunt ad decorem ſacramenti. Sed hoc numquam licet. Ergo ſine verbis aliis iſta non habent vim convertendi.

Sed contra eſt quod Ambroſius dicit (Lib. IV. de ſacram. cap. IV.) *Sacramentum iſtud quod accipis, ſermone Domini conficitur*: & loquitur de verbis prædictis. Ergo ſine aliis iſta prolata habent vim conficiendi.

Præterea. Virtus converſiva ſequitur ſignificationem verborum, ut dictum eſt. Sed verba formæ abſque præcedentibus ſufficienter ſignificant hoc quod in ſacramento hoc faciendum eſt. Ergo ſine aliis habent vim converſivam.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quidam dixerunt, quod prima forma non habet effectum ſuum niſi prolata forma ſecunda; nec ſecunda haberet effectum, niſi prima prius prolata: nec tamen periculoſe adoratur hoſtia ante conſecrationem ſanguinis, quia non adoratur quod eſt, ſed quod erit. Sed illud non poteſt ſtare: quia forma materiæ proportionari debet: unde ſicut materiæ diſtinctæ ſunt, nec ad invicem commixtæ, ita formæ diviſim operantur; quod patet ex hoc quod utraque per ſe completam ſignificationem habet. Et ideo dicendum cum aliis, quod formæ prædictæ non expectant ſe mutuo in operando.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc ſacramento dupliciter aliquid continetur, ſcilicet ex vi ſacramenti, & ex naturali concomitantia: & quia ſacramentum eſt inſtitutum in uſum fidelium, ideo ex vi ſacramenti continetur in hoc ſacramento quod in uſum fidelium venit. Et quia in pane conſecrato non continetur ſanguis Chriſti, ſecundum quod eſt in uſum potus fidelium, ideo non continetur ibi ex vi ſacramenti, ſed ex naturali concomitantia, qua convenit ut corpus Chriſti non ſit ſine ſanguine; & e contrario eſt de vino conſecrato. Unde panis non convertitur per vim primorum verborum in corpus & ſanguinem, ſed in corpus ſine ſanguine veniente in uſum potus fidelium. Cauſa autem quare diviſim ſanguis a corpore conſecratur, cum nunc non ſit diviſus, poteſt ſumi ex uſu ad quem eſt ſacramentum, quia manducatio in cibo, & potu conſiſtit; & ex eo quod per ſacramentum repræſentatur, quia in paſſione ſanguis Chriſti a corpore diviſus fuit.

Ad ſecundum dicendum, quod duæ formæ in hoc ſacramento non pertinent ad unum ſacramentum, quaſi unam formam con-

conſtituant, ſicut ex diverſis dictionibus conſtituitur una forma; ſed pertinent ad unum ſacramentum mediantibus diverſis partibus huius ſacramenti: & ideo utraque habet ſeorſum effectum ſuum ſupra partem ad quam ordinatur.

Ad tertium dicendum, quod tres immerſiones teferuntur ad unum characterem, qui eſt res, & ſacrameotum in baptiſmo; ſed diverſæ formæ referuntur ad diverſa, quæ ſunt res, & ſacramentum hic: & ideo non eſt ſimile.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſecuodum ſtatum Concilii Toletani (VII. can. 11.) ſi ſacerdos impeditur, ut cœptum Miſſarum officium explere non poſſit, alius ſacerdos debet explere quod ille inchoavit, ita quod incipiat ſequens ſacerdos ubi primus dimiſit, ſi ſciatur: ſi autem neſciatut, debet a capite incipere: non enim dicitur iteratum quod neſcitur eſſe factum. Nec aliquid per hoc derogatur unitati ſacramenti: quia omnes unum ſumus in Chriſto propter fidei unitatem. Secuodum tamen Innocentium tertium conſultius eſt ut illa hoſtia iam conſecrata ſeorſum poſita, ſuper aliam deinceps totum officium iteretur.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod verba iſta, in quibus forma conſiſtit, ut dictum eſt, ſi per ſe dicantur ſine aliis, non faciunt converſionem, ad minus ſine illis quæ ſunt in canone Miſſæ. Sed hoc noo videtur probabile: quia ſecundum Auguſtinum (ſuper Ioan. tract. lxxx.) *accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum*. Verbum autem quo accedente ad elementum fit ſacrameotum, a ſanctis dicitur eſſe verbum Salvatoris: unde alia ſunt de ſolemoitate ſacramenti, non de neceſſitate. Et ideo cum aliis dicendum eſt, quod in his verbis ſine aliis poteſt confici corpus Chriſti, quamvis graviter peccaret qui hoc faceret. Et quod hæc opinio ſit verior, patet ex hoc quod non ſit idem canon Miſſæ apud omnes, & ſecundum diverſa tempora diverſa ſunt in canone Miſſæ ſuperaddita.

Ad primum ergo dicendum, quod ad ſacramentum requiritur intentio faciendi quod facit Eccleſia in eſſentialibus ſacramento, non autem in his quæ pertineot ad decorem, vel ſolemnitatem ſacramenti, ſicut in baptiſmo patet.

Ad ſecundum dicendum, quod ex ipſa intentione proferentis poſſunt verba formæ ad perſonam Chriſti referri, etiam verbis aliis non præmiſſis, ſi ſacerdos verba prædicta in perſona Chriſti dicere intenderet.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis; & ideo conceſſum eſt ut imminente neceſſitatis articulo poſſit aliquis baptizare ſine ſolemnitate ab Eccleſia ioſtituta. Secus autem eſt de hoc ſacramento: quia alicui in neceſſitate conſtituto ſufficeret ſpiritualiter manducare, ſi ſacramentaliter manducare oon poſſet: & ideo in nullo caſu a peccato excuſaretur.

EXPOSITIO TEXTUS.

Poſt ſacramentum baptiſmi, & confirmationis ſequitur euchariſtiæ ſacramentum. Videtur quod male ordinet. Quia quod eſt per eſſentiam, prius eſt quam id quod eſt per participationem. In hoc autem ſacramento continetur Chriſtus per eſſentiam, in aliis vero per participationem ſuæ virtutis. Ergo hoc ſacramentum ante omnia alia determinare debuit.

Præterea. Dionyſius aliter ordinat. Prius enim de baptiſmo, & poſtea de euchariſtia, & poſtea de chriſmate determinat. Ergo videtur quod Magiſter hic ordinem pervertat.

Et dicendum ad primum, quod ſacramenta ſunt ordinata ad uſum fidelium: unde ordo ſacramentorum non attenditur ſecundum contentorum ordinem, ſed ſecuodum quod veniuot in uſum fidelium: & ideo baptiſmus ante euchariſtiam ab omnibus ponitur.

Ad ſecundum dicendum, quod Dionyſius determinat de ſacramentis ſecundum quod ſunt actiones hierarchicæ, ut ſupra diſt. 11. (quæſt. 1. art. 2. in corp.) dictum eſt: & ideo ordinem ſacramentorum attendit, ſecundum quod per ea diſtinguuntur perſonæ, ut io hierarchia, & ordine. Et quia euchariſtia non importat aliquam diſtinctionem ſupra baptiſmum, cum ex hoc ipſo quod baptizatur aliquis, ad euchariſtiæ perceptionem deputetur, confirmatio autem addit; ideo præmittit euchariſtiam confirmationi, ſicut commune ad proprium. Magiſter autem determinat de ſacramentis, ſecundum quod ſacramenta ſunt medicinæ quædam ſanctificantes; & ideo ſecundum ordinem ſanctificationum ordinat ſacramenta: & quia amplioris ſancti-

ctifi-

Digitized by Google

ctificationis eſt euchariſtia, quam confirmatio, ideo poſtremo de ea determinat.

Intelligi datur antiquiora eſſe ſacramenta Chriſtianorum quam Iudæorum. Videtur hoc eſſe falſum: quia hoc ſacramentum quo ad rem non fuit ante adventum Chriſti; quo ad ſpeciem autem, & ritum fuerunt ſacrificia, quæ erant ſacramenta Iudæorum, etiam ante Melchiſedech.

Et dicendum, quod loquitur quantum ad figuram huius ſacramenti per ſimilitudinem ſpeciei, & ritus. Sacramenta autem quæ in lege naturæ fiebant, non erant figuræ ſacramentorum veteris legis, ſed magis paſſionis Chriſti.

Conſecratio quibus fit verbis ? *&c.* Videtur falſum eſſe quod dicit: quia non dicitur, *Accipite, & edite*, ſed *manducate*: & præterea hoc non eſt de forma, ut dictum eſt ſupra (quæſt. 11. art. 2.) Item non dicitur: *Hic eſt ſanguis meus*; ſed, *Hic eſt calix ſanguinis mei*.

Et dicendum, quod Magiſter non intendit hic diſfinite ponere verba quibus fit conſecratio, ſed explanare quod verbis Domini fit; non tamen in omnibus verbis quæ ipſe ponit, nec eiſdem numero, ſed eiſdem quo ad ſenſum.

Per reliqua autem omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur. Sciendum, quod eorum quæ in officio Miſſæ dicuntur, quædam dicuntur per ſacerdotem, quædam per miniſtros, quædam a toto choro. Ea quidem quibus populus immediate ordinatur ad Deum, per ſacerdotes tantum dicuntur, qui ſunt mediatores inter populum & Deum: quorum quædam dicuntur publice, ſpectantia ad totum populum, in cuius perſona ipſe ſolus ea Deo proponit, ſicut orationes, & gratiarum actiones; quædam privatim, quæ ad officium ipſius tantum ſpectant, ut conſecrationes, & huiuſmodi orationes, quas ipſe pro populo facit; tamen in perſona populi orans etiam in omnibus præmittit, *Dominus vobiſcum*, ut mens populi Deo coniungatur ad ipſum per intentionem erecti. Et quia populus in his quæ ad Deum ſunt, ſacerdotem ducem habet, ideo in fine cuiuslibet orationis populus conſentit, reſpondens, *Amen*: unde & omnis ſacerdotis oratio alte terminatur, etiam ſi privatim fiat. Ad ea vero quæ per miniſterium aliorum divinitus ſunt tradita, per miniſtros altaris populus ordinatur. Ea vero quæ ad diſpoſitionem populi pertinent, chorus proſequitur: quorum quædam a ſacerdote inchoantur, quæ ad ea pertinent quæ rationem humanam excedunt, quaſi divinitus accepta: quædam chorus per ſeipſum, quibus illa declarantur quæ rationi ſunt conſona. Item quædam pertinent ad populum ut præparatoria ad divina percipienda; & hæc a choro præmittuntur his quæ a miniſtris, & ſacerdote dicuntur: quædam vero ex perceptione divinorum in populo cauſata, & hæc ſequuntur.

His ergo viſis, ſciendum eſt, quod quia omnia noſtra operatio a Deo inchoata circulariter in ipſum terminari debet, ideo Miſſæ officium incipit ab oratione, & terminatur in gratiarum actione. Unde tres habet partes principales, ſcilicet principium orationis, quod durat uſque ad epiſtolam; medium, celebrationem ipſam, quæ durat uſque ad poſt communionem; & finem gratiarum actionis exinde uſque in finem. Prima pars duo continet, ſcilicet populi præparationem ad orationem, & ipſam orationem. Præparatur autem populus ad orationem tripliciter. Primo per devotionem, quæ excitatur in introitu: unde & ſumitur ex aliquo pertinente ad ſolemnitatem, in cuius devotionem populus congregatur, & etiam adiungitur Pſalmus. Secundo per humiliationem, quæ fit per *Kyrie eleiſon*, quia miſericordiam petens miſeriam profitetur: & dicitur novies propter novem choros Angelorum, vel propter fidem Trinitatis, ſecundum quod quælibet perſona in ſe conſideratur, & in ordine ad alias. Tertio per rectam intentionem, quæ ad cæleſtem patriam, & gloriam dirigenda eſt, quæ omnem rationem humanam excedit: & hoc fit per *Gloria in excelſis*, quod chorus proſequitur ſacerdote inchoante; & ideo non dicitur niſi in ſolemnitatibus, quæ nobis cæleſtem ſolemnitatem repræſentant; in officiis vero luctus omnino intermittitur. Deinde ſequitur oratio ad Deum pro populo fuſa, quam ſacerdos publice proponit præmiſſo *Dominus vobiſcum*, quod ſumitur de Ruth 11. Pontifex autem dicit, *Pax vobis*, gerens typum Chriſti, qui his verbis diſcipulos poſt reſurrectionem allocutus eſt, Ioan. xx.

Secunda autem pars principalis tres partes continet. Prima eſt populi inſtructio uſque ad offertorium; ſecunda, materiæ oblatio uſque ad præfationem; tertia, ſacramenti conſummatio uſque ad poſtcommunionem. Inſtructio autem populi fit per verbum Dei, quod quidem a Deo per miniſtros ſuos ad populum pervenit: & ideo ea quæ ad inſtructionem plebis pertinent,

non dicuntur a ſacerdote, ſed a miniſtris. Miniſterium autem verbi Dei eſt triplex. Primum auctoritatis, quod competit Chriſto, qui dicitur miniſter Rom. xv. de quo dicitur Matth. vii. 29. (*a*) „ Erat autem in poteſtate docens. “ Secundum manifeſtæ veritatis, quæ competit prædicatoribus novi teſtamenti, de quo dicitur II. Corinth. iii. 6. „ Qui & idoneos nos fecit miniſtros &c. “ Tertium figurationis, quod competit prædicatoribus veteris teſtamenti: & ideo doctrinam Chriſti proponit diaconus. Et quia Chriſtus non ſolum eſt homo, ſed Deus, ideo diaconus præmittit, *Dominus vobiſcum*, ut ad Chriſtum quaſi ad Deum homines attentos faciat. Doctrina vero prædicatorum novi teſtamenti proponitur per ſubdiaconos. Nec obſtat quod aliquando ab eis legitur loco Epiſtolæ aliquid de veteri teſtamento, quia prædicatores novi teſtamenti etiam vetus prædicant. Doctrina vero prædicatorum veteris teſtamenti per inferiores miniſtros legitur non ſemper, ſed illis diebus quibus præcipue configuratio novi, & veteris teſtamenti deſignatur, ut in ieiuniis quatuor temporum, & quando aliqua celebrantur quæ in veteri lege figurata ſunt, ſicut paſſio, nativitas, baptiſmus, & aliquod huiuſmodi. Et quia utraque doctrina ordinat ad Chriſtum, & eorum qui præibant, & eorum qui ſequebantur; ideo doctrina Chriſti poſtponitur quaſi finis. Ex doctrina autem ordinante ad Chriſtum duplex effectus populo provenit, quibus etiam homo præparatur ad doctrinam Chriſti: ſcilicet profectus virtutum, qui (*b*) per graduale inſinuatur: dicitur enim a gradu quo aſcenditur de virtute in virtutem, vel a gradibus altaris, ante quos dicitur: & exultatio habita de æternorum ſpe, quod inſinuat *Alleluia*, unde & replicatur propter ſtolam animæ & corporis. In diebus vero, & officiis luctus intermittitur, & loco eius, tractus ponitur, qui aſperitate vocum, & prolixitate verborum præſentis miſeriæ incolatum inſinuat. Tempore autem reſurrectionis duplex *Alleluia* dicitur propter gaudium reſurrectionis capitis, & membrorum. Effectus autem evangelicæ doctrinæ eſt fidei confeſſio; quæ quia ſupra rationem eſt, a ſacerdote inchoatur ſymbolum fidei, & chorus proſequitur: nec dicitur niſi in illis ſolemnitatibus de quibus fit mentio in ſymbolo, ſicut de nativitate, reſurrectione, de Apoſtolis, qui fidei fundatores extiterunt, ut I. Corinth. iii. 10. „ Ut ſapiens architectus fundamentum poſui. “

Deinde ſequitur ſecunda pars partis ſecundæ principalis, quæ pertinet ad materiæ conſecrandæ oblationem, & hæc tria continet. Præmittitur enim offerentium exultatio, quaſi præparatoria, in offertorio: quia „ hilarem datorem diligit Deus: “ II. Corinth. ix. 7. exprimitur ipſa oblatio dum dicitur, *Suſcipe ſancta Trinitas:* petitur oblationis acceptatio per orationes ſecreto dictas, quia hoc ſacerdotis tantum eſt Deum oblationibus placare; ad quam orationem ſacerdos per humilitatem ſe præparat dicens: *In ſpiritu humilitatis, & in animo contrito ſuſcipiamur a te Domine.* Et quia hæc tria prædicta exigunt mentis erectionem ad Deum, ideo omnibus tribus præmittitur, *Dominus vobiſcum*, loco cuius quando oratio ſecreta facienda eſt, dicitur, *Orate fratres.*

Tertia pars ſecundæ principalis partis, quæ ad ſacramenti perceptionem pertinet, tria continet. Primo præparationem; ſecundo ſacramenti perfectionem, ibi, *Te igitur &c.* Tertio ſacramenti ſuſceptionem, ibi, *Oremus. Præceptis ſalutaribus moniti, & divina inſtitutione formati audemus dicere.* Præparatio autem populi, & miniſtrorum, & ſacerdotis ad tantum ſacramentum fit per devotam Dei laudem: unde in præfatione, in qua fit dicta præparatio, tria continentur. Primo populi excitatio ad laudem, ubi ſacerdos præmiſſo *Dominus vobiſcum*, quod ad totam hanc tertiam partem referendum eſt, inducit ad mentis erectionem, dicens, *Surſum corda*, & ad gratiarum actionem, dicens, *Gratias agamus Domino Deo noſtro.* Secundo Deum implorat ad laudem ſuſcipiendum, oſtendens laudis debitum, dicens, *Vere dignum*, ratione dominii (unde ſubdit, *Domine ſancte*) *iuſtum*, ratione paternitatis (unde ſubdit, *Pater omnipotens*) *æquum*, ratione Deitatis (unde ſubdit, *AEterne Deus.*) *ſalutare*, ratione redemptionis: unde ſubdit, *Per Chriſtum Dominum noſtrum.* Quandoque vero adiungitur aliqua alia laudis materia ſecundum congruentiam ſolemnitatis, ſicut, *Et te in aſſumptione Beatæ Mariæ ſemper virginis collaudare:* etiam proponens laudis exemplum: *Per quem maieſtatem tuam laudant Angeli.* Tertio populus laudes exolvit Divinitatis, aſſumens Angelorum verba, *Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus exercituum*: Iſa. vi. 3. & humanitatis Chriſti, aſſumens verba

(a) *Vulgata:* erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens. (b) *Al.* pro graduali.

Digitized by Google

verba puerorum (Matth. xxi. 10.) *Benedictus qui venit in nomine Domini*.

Illa autem pars quæ perfectionem ſacramenti continet, in tres dividitur ſecundum tria quæ ſunt de integritate huius ſacramenti, ſcilicet aliquid quod eſt ſacramentum tantum, aliquid quod eſt res, & ſacramentum, aliquid quod eſt res tantum. In prima igitur parte continetur benedictio oblatæ materiæ, quæ eſt tantum ſacramentum. In ſecunda, corporis, & ſanguinis Chriſti conſecratio, quod eſt res, & ſacramentum, ibi, *Quam oblationem*. In tertia, effectus ſacramenti poſtulatio, quod eſt res tantum, ibi, *Supra quæ propitio, ac ſereno vultu reſpicere digneris*. Circa primum duo facit ſacerdos. Primo petit oblationis benedictionem, quæ dicitur donum a Deo nobis datum, munus Deo a nobis oblatum, ſacrificium ad noſtram ſalutem a Deo ſanctificatum. Secundo petit offerentibus, ſive pro quibus offertur, ſalutem, ibi, *In primis quæ tibi offerimus &c.* ubi tria facit. Primo commemorat eos pro quorum utilitate offertur hoſtia tam quantum ad generalem ſtatum Eccleſiæ, quam quantum ad perſonas ſpeciales, ibi, *Memento*. Secundo commemorat eos in quorum offertur reverentia, ibi, *Communicantes*: & ponitur Virgo quæ Chriſtum in templo obtulit, Apoſtoli qui ritum offerendi nobis tradiderunt, & Martyres qui ſeipſos Deo obtulerunt; non autem confeſſores, quia de eis antiquitus non ſolemnizabat Eccleſia: vel quia non ſunt paſſi ſicut Chriſtus, cuius paſſionis memoriale eſt hoc ſacramentum. Tertio concluditur expreſſe quid per oblationem hoſtiæ impetrandum petatur, ibi, *Hanc igitur oblationem &c.*

Quam oblationem &c. Hæc pars ad conſecrationem pertinet, quæ tria continet. Primo imploratur conſecrantis virtus. Secundo perficitur conſecratio, ibi, *Qui pridie quam pateretur, accepit panem*. Tertio exponitur rei conſecratæ commemoratio, ibi, *Unde & memores &c.* Verba autem illa quæ ibi dicuntur, *Benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque*, poſſunt referri uno modo ad hoc quod eſt res contenta in hoc ſacramento, ſcilicet Chriſtum, qui eſt hoſtia *benedicta* ab omni macula peccati immunis; *aſcripta*, ideſt præfigurata figuris veteris teſtamenti, & prædeſtinatione divina præordinata; *rata*, quia non tranſitoria; *rationabilis*, propter congruitatem ad placandum; *acceptabilis*, propter efficaciam. Alio modo poſſunt referri ad ipſam hoſtiam, quæ eſt ſacramentum tantum; quam petit fieri *benedictam*, ut Deus eam conſecret, & ut confirmet quantum ad memoriam; *aſcriptam*, quantum ad propoſitum immobile; *ratam*, ut ante acceptet; *rationabilem*, quantum ad iudicium rationis; *acceptabilem*, quantum ad beneplacitum voluntatis. Tertio modo poſſunt referri ad effectum: unde dicit, *Benedictam*, per quam benedicimur; *aſcriptam*, per quam in cælis aſcribamur; *ratam*, per quam in membris Chriſti cenſeamur; *rationabilem*, per quam a beſtiali ſenſu eruamur; *acceptabilem*, per quam Deo accepti ſimus.

Supra quæ propitio, ac ſereno vultu reſpicere digneris. Hic petit ſacerdos ſacramenti effectum: & primo effectum gratiæ; ſecundo effectum gloriæ, ibi, *Memento etiam Domine famulorum, famularumque tuarum*. Circa primum duo facit. Primo petit acceptari ſacramentum, quod eſt gratiæ cauſa; ſecundo petit dari gratiæ donum, ibi, *Supplices te rogamus*; cuius expoſitio infra diſt. xxxiii. ponetur. Effectum autem gloriæ primo petit iam mortuis, ibi, *Memento*; ſecundo adhuc vivis, ibi, *Nobis quoque peccatoribus*. Completur autem canon Miſſæ more aliarum orationum in Chriſto, ibi, *Per Chriſtum Dominum noſtrum*: per quem hoc ſacramentum originem habet & quantum ad ſubſtantiam, unde dicit, *Creas*, propter eſſe naturæ; *ſanctificas*, propter eſſe ſacramenti; & quantum ad virtutem, unde dicit, *Vivificas*, propter effectum gratiæ, quæ eſt vita animæ; *benedicis*, propter gratiæ augmentum; & quantum ad operationem, ſive uſum, unde dicit, *Et præſtas nobis*.

Oremus. Præceptis ſalutaribus moniti, & divina inſtitutione formati audemus dicere. Hic ponitur ſacramenti perceptio, (a) ad quam præmittitur præparatio communis, & ſpecialis. Communis triplex. Primo enim ponitur ſacramenti petitio in oratione dominica, in qua dicitur: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. Secundo percipientium expiatio per orationem ſacerdotis, *Libera nos*. Tertio pacis adimpletio, ibi, *Pax Domini*. Hoc enim ſacramentum eſt ſantitatis, & pacis: & quia pax Chriſti exuperat omnem ſenſum, ideo pacis petitio a ſacerdote inchoatur, cum dicit, *Pax Domini*, & a choro completur, cum dicitur, *Agnus Dei*: & ſic tria a ſacerdote ince-

(a) *Al. additur* primo enim ponitur ſacramenti perceptio.

incepta proſequitur, ſcilicet *Gloria in excelſis*, quod pertinet ad ſpem; *Credo in unum Deum*, quod pertinet ad fidem; *Pax Domini*, quod pertinet ad caritatem. Petit autem populus miſericordiam quantum ad amotionem mali contra miſeriam culpæ, & pœnæ, & pacem quantum ad conſecutionem omnis boni: unde ter *Agnus Dei* dicitur. Præparatio autem ſpecialis ſacerdotis ſumentis fit per orationes quas privatim dicit: *Domine Ieſu Chriſte*, & ſi quæ aliæ ſunt.

Tertia pars principalis eſt gratiarum actionis, & continet duo: rememorationem accepti beneficii in cantu antiphonæ poſt communionem, & gratiarum actionem in oratione, quam ſacerdos proſequitur, ut conformiter finis Miſſæ principio reſpondeat.

Sciendum autem, quod in officio Miſſæ, ubi paſſio repræſentatur, quædam continentur verba græca, ſicut, *Kyrie eleiſon*, ideſt, Domine miſerere; quædam hebraica, ſicut *Alleluia*, ideſt laudate Deum, *Sabaoth*, ideſt exercituum, *Oſanna*, ſalva obſecro, *Amen*, ideſt vere, vel fiat; quædam latina, quæ patent: quia his tribus linguis ſcriptus eſt titulus crucis Chriſti: Ioan. XIX.

DISTINCTIO IX.

De duobus modis manducandi.

Et ſicut duæ ſunt res illius ſacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Unus ſacramentalis, ſcilicet quo boni, & mali edunt; alter ſpirtualis, quo ſoli boni manducant. Unde Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. XXVI. & habetur de conſecr. diſt. II. cap. „ Quid eſt Chriſtum “) „ Quid eſt Chriſtum manducare? „ Non eſt hoc ſolum in ſacramento corpus eius accipere (multi enim indigne ac„ cipiunt) ſed in ipſo manere, & habere ipſum in ſe manentem. “ Spiritualiter enim manducat qui in unitate Chriſti, & Eccleſiæ, quam ſacramentum ſignificat, manet. Nam qui diſcordat a Chriſto, nec carnem Chriſti manducat, nec ſanguinem bibit, etſi tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem Auguſtinus diſtinguens a ſacramentali (ſuper Ioan. tract. XXV. & habetur de conſecr. diſt. II. cap. „ Ut quid. “) ait: „ Ut quid paras „ ventrem, & dentem? Crede, & manducaſti. Credere enim in eum, hoc eſt „ comedere (1) panem verum. Qui credit in eum, manducat eum.“ Item (tract. XXVI.) „ Quomodo manducandus eſt Chriſtus? Quomodo ipſe dicit (Ioan. VI. , 57.) Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, „ & ego in eo. Si in me manet, & ego in eo, tunc bibit: qui vero in me non „ manet, nec ego in illo, etſi accipit ſacramentum, acquirit magnum tormen„ tum. “ Item: * „ Nulli ambigendum eſt, tunc quemquam corporis, & ſangui„ nis Domini participem fieri, quando Chriſti membrum efficitur, nec alienari ab „ illius panis caliciſque conſortio, etiam ſi antequam illum panem edat, & cali„ cem bibat, de hoc ſæculo in unitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat: quia „ illius ſacramenti beneficio non privatur, quando ille habere hoc quod illud ſa„ cramentum ſignat, invenitur. In illo enim ſacramento corpus, & ſanguinem „ ſuum nobis commendavit, quod & fecit nos ipſos. Nam & nos corpus ipſi us ſa„ cti ſumus. “ Item ** (tract. XXVI. in Ioan.) „ Qui diſcordat a Chriſto, non „ manducat carnem eius, nec (2) bibit ſanguinem, etſi tantæ rei ſacramentum „ ad iudicium ſibi quotidie accipit. “

De

(1) *Al.* panem, & vinum. (2) *Al. deeſt* nec bibit.

Ex Edit. P. Nicolai.

* De ſacramentis fidelium. ** In Lib. ſententiarum Proſperi ſent. cccxlvIII.

De errore quorumdam, qui dicunt, a bonis tantum corpus Chriſti ſumi.

HAEC verba, & alia huiuſmodi, ubi de ſpirituali manducatione agitur, quidam obtuſo corde legentes, erroris caligine involuti ſunt, adeo ut præſumpſerint dicere, corpus, & ſanguinem Chriſti a bonis tantum ſumi, & non a malis. Sed indubitanter tenendum eſt, a bonis ſumi non modo ſacramentaliter, ſed & ſpiritualiter; a malis vero tantum ſacramentaliter; ideſt, ſub ſacramento, ſcilicet ſub ſpecie viſibili carnem Chriſti de Virgine ſumptam, & ſanguinem pro nobis fuſum ſumi, ſed non myſticam, quæ tantum bonorum eſt: quod ſubditis probatur teſtimoniis. Gregorius (1) (Lib. IV. Dialogor. cap. lviii.) „ Eſt quidem in peccatoribus, & indigne ſumentibus vera Chriſti caro, & verus ſanguis; „ ſed (2) corporali eſſentia, non ſalubri efficientia. " Item Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. xxvi.) „ Multi indigne accipiunt corpus Domini, de quibus Apoſto-„ lus ait (I. Corinth. xi. 29.) Qui manducat panem, & bibit calicem Domini „ indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Per quod docemur quam ſit caven-„ dum male accipere bonum. Ecce enim factum eſt malum, dum male accipitur „ bonum; ſicut e contra Apoſtolo factum eſt bonum, cum bene accipitur ma-„ lum, ſcilicet dum ſtimulus ſatanæ patienter portatur. Ergo & mala proſunt „ bonis, ſicut angelus ſatanæ Paulo, & ſancta obſunt malis; bonis ſunt ad ſalu-„ tem, malis ad iudicium. Unde qui manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi „ manducat, & bibit: non quia res illa mala eſt, ſed quia malus male accipit „ quod bonum eſt. " Idem (ſuper Ioan. tract. vi.) „ Indigne quis ſumens cor-„ pus Chriſti, non efficit ut, quia malus eſt, malum ſit quod accipit; vel quia „ non ad ſalutem accipit, nihil accipiat. Corpus enim, & ſanguis Domini nihi-„ lominus erat in illis quibus ait Apoſtolus (loc. cit.) „ Qui manducat indigne „ &c." His, aliiſque pluribus aperte oſtenditur quod etiam a malis verum corpus Chriſti, & ſanguis ſumitur; ſed ſacramentaliter, non ſpiritualiter.

De intelligentia quorumdam verborum.

SEcundum hos duos modos ſumendi intelligentia quorumdam verborum ambigue dictorum diſtinguenda eſt. Ait enim Auguſtinus (& habetur in Gloſſa * ordinaria I. Corinth. xi.) „ Bonus accipit ſacramentum, & rem ſacramenti; malus „ vero ſacramentum, & non rem. " Sacramentum hic dicit corpus Chriſti proprium de Virgine natum; rem vero ſpiritualem Chriſti carnem. Bonus ergo utramque Chriſti carnem accipit; malus vero tantum ſacramentum, (3) ideſt corpus Chriſti ſub ſacramento, & non rem ſpiritualem. Item (ibid.) „ Non manducans man-„ ducat, & manducans non manducat: quia non manducans ſacramentaliter, a-„ liquando manducat ſpiritualiter, & e converſo. " (4) Et qui manducant ſpiri-

(1) *Nicolai:* Gregorius in I. Reg. Lib. II. cap. 1. „ Qui vitiorum cibo ſaturati ad Euchariſtiæ ſu-„ ſceptionem corpus præparant, ſaturari non poſſunt: quia etſi ſacramentum ore percipiunt, „ ſacramenti virtute non replentur: ſalutis quippe fructum non percipiunt in comeſtione ſalutaris ho-„ ſtiæ, qui ea quibus ſe repleverant flagitia, portant in mente." Item: „ Eſt quidem &c. *& ad marginem*. Pro his editiones aliæ appendicem ſequentem velut ex Gregorio Lib. IV. Dialog. cap. lviii. indicabant: Gloſſa eadem velut ex Ambroſio notat Lib. IV. de ſacram. cap. iv. ſuper I. ad Corinth. xi. Sed eſt Lanfranci Tom. VI. Biblioth. Patrum. (2) *Al. deeſt* corporali. (3) *Nicolai omittit:* ideſt corpus Chriſti ſub ſacramento. (4) *Idem*. Et tract. xxvi. in Ioan. „ Qui non „ manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio non manducat eius carnem, nec bi-„ bit eius ſanguinem, licet carnaliter, & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis „ Chriſti. Sed magis tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſibi manducat, & bibit &c." Et Bernardus ad Fratres de monte Dei cap. x. „ Rem ſacramenti omni loco ſumere ad ſalutem omnibus in prom-„ ptu eſt. Nam & ſacramentum ſicut accipit ad vitam dignus, ſic ad mortem & iudicium indignus; „ rem vero ſacramenti nemo percipit niſi dignus: ſacramentum enim ſine re ſacramenti ſumenti mors „ eſt; res vero ſacramenti (etiam præter ſacramentum) ſumenti vita eſt, & æterna utique vita. „ Quoties in commemorationem eius qui pro te paſſus eſt, pie ac fideliter fueris affectus, eius carnem „ manducas, & ſanguinem bibis: " (quod eſt ſpiritualiter manducare, ac ſpiritualiter bibere corpus, & ſanguinem Chriſti, ut ſuperius præmiſerat.) Sic ergo qui manducant &c.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Nullius nomine prænotata: unde vero deſumpta ſit non occurrit.

ritualiter, veritatem carnis, & ſanguinis dicuntur ſumere, quia ipſam efficientiam habent, ideſt remiſſionem peccatorum, pro qua videtur orari, cum dicitur: * „ Perficiant in nobis, Domine quæſumus, tua ſacramenta quod continent, ut „ quod nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus. “ Rerum veritatem dicit ipſam efficientiam; quaſi dicat: Per hæc ſacramenta præſta ut ſicut ſacramentaliter carnem Chriſti ſumimus, ita ſpiritualiter ſumamus. Vel perit ſacerdos ut Chriſtus, qui nunc ſpecie panis, & vini ſumitur, manifeſta viſione, ſicut in eſſentia Divinitatis eſt, quandoque capiatur. Conſtat ergo a bonis, & a malis ſumi corpus Chriſti; ſed a bonis ad ſalutem, a malis ad perniciem.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de ſacramento euchariſtiæ ſecundum ſe, hic determinat de uſu ipſius: & dividitur in partes tres. In prima diſtinguit duos modos manducandi corpus Chriſti. In ſecunda excludit ex determinatis quemdam errorem, ibi, *Hæc verba, & alia huiuſmodi .... quidam obtuſo corde legentes, erroris caligine involuti ſunt*. In tertia manifeſtat quædam dubia ex prædeterminatis, ibi, *Secundum hos duos modos ſumendi intelligentia quorumdam verborum ambigue dictorum diſtinguenda eſt*. Secunda dividitur in duas. In prima ponit errorem; in ſecunda excludit ipſum, ibi, *Sed indubitanter tenendum eſt, a bonis ſumi non modo ſacramentaliter, ſed & ſpiritualiter*.

QUAESTIO I.

HIC quæruntur quinque.

Primo. De manducatione corporis Chriſti.

Secundo. Qui poſſint manducare.

Tertio. Utrum peccatoribus liceat corpus Chriſti manducare.

Quarto. Utrum corporaliter pollutis.

Quinto. Utrum cuilibet ſit dandum ad manducandum.

ARTICULUS I.

Utrum corpus Chriſti debeat ſumi per modum manducationis.

III. P. quaſt. lxxiii. *art.* 3. *& quaſt.* lxx. *art.* 1.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod corpus Chriſti non debeat ſumi per modum manducationis. Quia quod manducatur, per os intrat. Omne autem quod per os intrat, in ventrem vadit, & per ſeceſſum emittitur, ut dicitur Matth. xv. quod dignitati corporis Chriſti non competit. Ergo non debet per modum manducationis ſumi.

2. Præterea. Quod manducatur, ad manducantem trahitur. Sed, ſicut dicit Dionyſius iv. cap. de div. Nom. nos non trahimus Deum ad nos, ſed magis nos in Deum. Ergo non debemus nos Deo coniungi per modum manducationis.

3. Præterea. Hoc ſacramentum ordinatur ad refectionem mentis. Sed refectio mentis, quæ erit in patria, erit per viſionem. Ergo corpus Chriſti deberet dari videndum, non manducandum.

Sed contra eſt quod dicitur Ioan. vi. 56. *Caro mea vere eſt cibus*. Sed uſus cibi non eſt ut videatur, ſed ut manducetur. Ergo non debet videri tantum corpus Chriſti, ſed manducari.

Præterea. Oportet membra capiti realiter coniungi, ad hoc quod vivificentur. Sed per viſum non coniungitur nobis aliquid realiter, ſed ſecundum ſimilitudinem tantum. Ergo non per viſum, ſed per manducationem corpus Chriſti ſumi debet.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod manducatio corporis Chriſti ſit de neceſſitate ſalutis. Sicut enim dicitur de baptiſmo Ioan. iii. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum cælorum*: ita dictum eſt Ioan. vi. 54. *Niſi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Sed propter verba prædicta dicitur baptiſmus ſacramentum neceſſitatis. Ergo ca-

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Nimirum in collecta poſt communionem ſabbati quatuor temporum Septembris, ut refertur etiam in decretis diſt. ii. cap. *Species*; & apud Gregorium in ſacramentario ad eiuſdem ſabbati complendam (ut appellat:) quin & apud Lanfrancum ut ſupra.

Digitized by Google

eadem ratione manducatio corporis Chriſti eſt de neceſſitate ſalutis.

2. Præterea. Innocentius III. dicit (Lib. de myſteriis Miſſæ) quod manducandus eſt agnus, ut a vaſtante Angelo protegamur. Sed protegi a vaſtante Angelo eſt de neceſſitate ſalutis. Ergo & prædicta manducatio.

3. Præterea. Per iſtam manducationem Chriſto incorporamur. Sed hoc eſt de neceſſitate ſalutis, ſicut & a peccato mundari. Ergo prædicta manducatio eſt de neceſſitate ſalutis, ſicut & pœnitentia, & baptiſmus, quibus a peccatis mundamur.

Sed contra. Pueri baptizati ſalutem conſequuntur, cum gratia in baptiſmo detur. Sed eis non datur corpus Chriſti manducandum. Ergo manducatio prædicta non eſt de neceſſitate ſalutis.

Præterea. Baptiſmi miniſterium propter hoc quod eſt de neceſſitate ſalutis, omnibus eſt conceſſum in caſu neceſſitatis. Sed hoc ſacramentum per ſolos ſacerdotes perfici poteſt. Ergo non eſt ſacramentum neceſſitatis.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod male diſtinguantur duo modi manducationis in littera. Corpus enim Chriſti eſt cibus ſpiritualis. Sed cibi corporalis manducatio ſemper eſt corporalis. Ergo & huius cibi manducatio ſemper eſt ſpiritualis; & ita non ſunt duo modi manducationis.

2. Præterea. In aliis ſacramentis non attenditur aliqua diſtinctio, niſi ex parte recipientis tantum, ſicut quod quidam accedunt ficti, quidam non. Sed hæc diſtinctio videtur eſſe ex parte ipſius ſacramenti. Ergo inconvenienter ponitur.

3. Præterea. Ubi unum propter alterum, ibi unum tantum. Sed manducatio ſacramentalis eſt propter ſpiritualem. Ergo una non debet contra aliam diſtingui.

4. Sed contra. Videtur quod ſint plures modi. Quia uſus huius ſacramenti dicitur manducatio. Sed in hoc ſacramento ſunt tria, ſcilicet id quod eſt ſacramentum tantum, id quod eſt res, & ſacramentum, & id quod eſt res tantum. Ergo debent eſſe tres modi manducationis.

5. Præterea. In baptiſmo etiam fit trimembris diviſio ſuſcipientium: quidam enim ſuſcipiunt rem, & ſacramentum; quidam ſacramentum, & non rem; quidam rem, & non ſacramentum. Sed ſuſceptio huius ſacramenti dicitur manducatio. Ergo hic etiam deberet diſtingui triplex modus manducandi.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut dictum eſt, ad perfectionem ſacramentorum novæ legis exigitur quod ſit ſacramentum aliquod, in quo Chriſtus nobis realiter coniungatur, & uniatur non ſolum per participationem virtutis eius, ſicut eſt in aliis ſacramentis: & quia ſacramentum eſt ſenſibile ſignum, ideo oportet quod alicui ſenſui uſus ſacramenti approprietur. In ſenſibilibus autem eſt triplex differentia. Quædam enim ſentientibus neque coniunguntur, neque uniuntur, ſicut ea quæ ſentiuntur per medium extrinſecum, ut in viſu præcipue accidit, & auditu, & olfactu, ſed ſolum ſimilitudines ſenſibilium ad ſenſum referuntur. Quædam autem ſenſibilia coniunguntur quidem, ſed non uniuntur realiter, ſed ſecundum aſſimilationem qualitatis tantum, ſicut accidit in tactu: quia qualitates tangibilium immutant tactum; nec tamen ex tangente, & tacto fit unum niſi ſecundum quid. Quædam autem & coniunguntur, & uniuntur, ſicut accidit in cibis, & potibus. Et ideo ſumptio huius ſacramenti congrue per modum manducationis fit. Alia vero ſacramenta novæ legis, quibus per virtutem eis inditam Chriſto aſſimilamur, fiunt in tangendo tantum, ut baptiſmus. Figuræ autem veteris teſtamenti, quæ ſolam ſimilitudinem Chriſti venturi habebant, ſignificabant per modum viſionis. Competit etiam manducatio paſſioni Chriſti in hoc ſacramento repræſentatæ, per quam corpus Chriſti vulneratum fuit: convenit etiam effectui, qui eſt robur animæ.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de cibo qui ordinatur ad refectionem corporis, quem oportet digeri, & ſic impuro ſeparato in membra converti; ſed cibus iſte ordinatur ad refectionem mentis: & propter hoc ratio non ſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quod de ratione manducationis eſt quod aliquid per os introrſum ſumatur; ſed *eſſe in* aliter in ſpiritualibus, & aliter in corporalibus ſumitur: quia in corporalibus quod eſt *in*, continetur ſicut locatum in loco; in ſpiritualibus autem quod eſt *in*, continet ſicut anima corpus. Et ideo convenienter cibus corporis trahitur ad corpus, ut contentum ad continens; cibus autem mentis trahit ad ſe mentem, ut continens contentum: propter

Digitized by Google

pter quod Auguſtinus (Lib. VII. Confeſs. cap. x.) dicit ſibi dictum: *Non tu me mutabis in te , ſicut cibum carnis tuæ ; ſed tu mutaberis in me*.

Ad tertium dicendum , quod res viſa beatificans per eſſentiam ſuam videnti coniungetur in patria ; quod quidem non accidit in viſione corporali. Et quia oportebat hanc coniunctionem ſignificari per aliquod ſenſibile ſignum , oportuit illud ſenſibile ad hoc aſſumi quod realiter coniungatur, & uniatur. In patria autem ſignis ſacramentalibus opus non erit: nihilominus propter ſimilitudinem ad ea quæ nunc geruntur , frequenter illa beata viſio nobis per figuram manducationis in Scriptura exprimitur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum , quod gratia eſt ſufficiens cauſa gloriæ : unde omne illud ſine quo poteſt haberi gratia, non eſt de neceſſitate ſalutis . Hoc autem ſacramentum gratiam præſupponit , quia præſupponit baptiſmum, in quo gratia datur ; nec debet peccato præveniri , quod gratiam privet : & ideo quantum eſt de ſe , non eſt de neceſſitate ſalutis . Sed de ordinatione Eccleſiæ homines obligantur ſecundum Eccleſiæ ſtatutum , corpus Chriſti ſemel in anno ſumere.

Ad primum ergo dicendum , quod Dominus loquitur de manducatione ſpirituali, ſine qua non poteſt eſſe ſalus.

Ad ſecundum dicendum, quod Innocentius loquitur quantum (a) ad inſtructionem Eccleſiæ , vel etiam quantum ad manducationem ſpiritualem.

Ad tertium dicendum , quod incorporatio ſpiritualis ad Chriſtum poteſt eſſe ſine manducatione ſacramentali : & ideo non oportet quod ſit ſacramenti ſuſceptio de neceſſitate ſalutis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod diviſio formalis alicuius ſumitur penes id quod competit ei per ſe , & non per accidens . Uſus autem alicuius rei per ſe , & non per accidens , eſt quando utitur quis re aliqua ad hoc ad quod inſtituta eſt . Unde cum manducatio dicat uſum huius ſacramenti, quod quidem ad hoc inſtitutum eſt ut quis re ſacramenti potiatur , diſtinguetur manducatio ſecundum duas res huius ſacramenti, ut manducatio ſacramentalis reſpondeat ei quod eſt res , & ſacramentum; manducatio vero ſpiritualis ei quod eſt res tantum.

Ad primum ergo dicendum, quod manducatio cibi corporalis non præſupponit aliam manducationem, quæ ſit eius cauſa , ſicut manducatio ſpiritualis præſupponit ſacramentalem quaſi cauſam . Unde in his qui ſacramentaliter manducant , poteſt ex defectu manducantium impediri effectus ſacramenti , qui eſt ſpiritualis manducatio : & ideo poſſunt hæ manducationes ab invicem ſeparari, & propter hoc oportet eas diſtinguere.

Ad ſecundum dicendum , quod perfectio aliorum ſacramentorum in ipſo uſu conſiſtit , & ideo eorum diſtinctio non poteſt niſi ex parte recipientium ſumi ; ſed perfectio huius ſacramenti in ipſa materiæ conſecratione conſiſtit , & ideo poteſt eſſe hic diſtinctio ex parte ipſius ſacramenti.

Ad tertium dicendum, quod verbum illud intelligitur in his quæ hoc modo ad ſe invicem ordinantur quod ab invicem ſeparari non poſſunt; ſicut quando talis effectus numquam poteſt eſſe ſine tali cauſa , nec e converſo : & tunc etiam non excluditur diverſitas rerum inter cauſam & cauſatum, ſed ponitur neceſſitas ordinis.

Ad quartum dicendum , quod id quod eſt hic res, & ſacramentum, numquam ſeparatur ab eo quod eſt ſacramentum tantum : & ſi ſepararetur uſus eius , quod eſt ſacramentum tantum , eſſet accidentalis uſus : & ideo penes hoc non debet ſumi aliquis modus manducationis ſpecialis.

Ad quintum dicendum , quod hic etiam poſſet fieri talis diſtinctio . In quibuſdam enim coniunguntur duæ manducationes, & hi ſuſcipiunt rem , & ſacramentum ; & in quibuſdam ſeparantur, & hi ſuſcipiunt vel rem tantum , vel ſacramentum tantum . Sed quia hæc diviſio magis ſe tenet ex parte ſuſcipientium quam ex parte ſacramenti , ideo non eſt propria huic ſacramento, ſicut baptiſmo.

ARTICULUS II.

Utrum peccator manducet corpus Chriſti ſacramentaliter.

III. P. quæſt. lxxx. *art.* 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod peccator non manducet corpus

(a) *Forte* ad inſtitutionem.

pus Chriſti ſacramentaliter. Quia, ut dicitur Sap. 1. 4. *in malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis*. Sed Chriſtus, qui eſt res contenta in hoc ſacramento, eſt Dei ſapientia, ut habetur I. Corinth. 1. Ergo a peccatore ſumi non poteſt.

2. Præterea. Cibus iſte non vadit in ventrem, ſed in mentem. Non autem vadit in mentem peccatoris. Ergo nullo modo corpus Chriſti ſumit.

3. Præterea. Nihil indecens debet fieri a ſapiente. Sed hoc eſt valde indecens quod corpus tam pretioſum in immundo corpore ponatur. Ergo cum corpus peccatoris ſit immundum, non recipiet verum corpus Chriſti.

Sed contra. Maius videtur conſecrare corpus Chriſti quam ſumere. Sed peccator poteſt conſecrare. Ergo & ſumere.

Præterea. Chriſti corpus non eſt magis nobile ſub ſacramento quam in ſpecie propria. Sed in ſpecie propria permiſit ſe a peccatoribus tractari. Ergo & ſub ſpecie ſacramenti a peccatoribus manducari poteſt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod infideles ſacramentaliter comedant. Quia, ſicut dicit Hugo de S. Victore (Lib. II. de ſacram. part. VIII. cap. XIII.) quamdiu ſenſus corporalis afficitur, præſentia carnis non tollitur. Sed ſenſus corporalis infidelis afficitur. Ergo præſentiam corporalem carnis Chriſti non amittit.

2. Præterea. Infidelis poteſt recipere characterem, qui eſt res, & ſacramentum in baptiſmo. Sed fides operatur in baptiſmo, ſicut in euchariſtia. Ergo & corpus Chriſti ſacramentaliter poteſt manducare.

3. Præterea. Plus eſt conficere corpus Chriſti quam ſumere. Sed hæreticus habens ordinem poteſt conficere, ut infra dicetur. Ergo & poteſt ſacramentaliter manducare.

Sed contra. In forma huius ſacramenti ponitur, *Myſterium fidei*. Ergo hi qui fide carent, ſacramentaliter manducare non poſſunt.

Præterea. De ratione ſacramenti eſt quod ſignificet, & efficiat. Sed in eo qui non habet fidem, non efficit aliquid, nec aliquid ei ſignat. Ergo ſacramentaliter non manducat.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod creatura irrationalis non ſumat aliqualiter corpus Chriſti. Primo per hoc quod Magiſter infra dicit, quod hoc quod a brutis ſumitur, non eſt corpus Chriſti.

2. Præterea. Hoc ſacramentum eſt maioris perfectionis quam baptiſmus. Sed quantumcumque animal brutum aqua abluatur, non dicitur baptiſmi ſacramentum percipere aliquo modo. Ergo neque ſacramentum corporis Chriſti poterit aliquo modo percipere.

3. Præterea. Conſtat quod non percipit ſpiritualiter, quia non credit; neque ſacramentaliter, quia ſacramenta creaturæ rationali ſunt tradita. Si ergo aliquo modo ſumat, erit tertius modus manducandi præter duos in littera aſſignatos.

Sed contra. Deus magis abominatur peccatorem quam creaturam rationalem, in qua non eſt niſi quod Deus in ea fecit, (a) qui ſolam culpam non fecit. Sed, ſicut in littera determinatur, corpus Chriſti verum a peccatoribus ſumitur. Ergo & a brutis.

Præterea. Si corpus Chriſti per negligentiam, vel quocumque modo in aliquem locum immundum proiiciatur, non dicitur quod deſinat eſſe ſub ſpeciebus (b) corpus Chriſti. Ergo non oportet dici, quod ſub ſpeciebus a brutis comeſtis deſinat eſſe corpus Chriſti. Sed ſpecies poſſunt a brutis manducari. Ergo & corpus Chriſti.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod qui non manducat ſacramentaliter, non manducet ſpiritualiter. Sacramentalis (c) enim manducatio eſt propter ſpiritualem. Si ergo ſpiritualis ſine corporali haberi poſſit, fruſtra aliquis ſacramentali uteretur.

2. Præterea. Spiritualis manducatio eſt per fidem, & caritatem, per quæ aliquis Chriſto incorporatur. Sed antiqui patres fidem, & caritatem habuerunt. Ergo ſi ſpiritualis manducatio eſſe poſſet ſine ſacramentali, ipſi ſpiritualiter manducaſſent; quod non poteſt eſſe, quia uſus ſacramenti non poteſt eſſe ante eius inſtitutionem.

Sed contra. Aliquis poteſt percipere rem baptiſmi ſine ſacramento, ut ſupra diſt. IV. dictum eſt. Sed baptiſmi ſacramentum eſt maioris neceſſitatis quam hoc. Ergo poteſt

(a) *Al.* quam Solus culpam. (b) *Al.* corporis. (c) *Al.* autem.

Digitized by Google

etiam ſpiritualiter manducare quis ſine ſacramenti manducatione.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod etiam Angelus corpus Chriſti poſſit manducare ſpiritualiter: quia ſuper illud Pſal. lxxi1. *Panem Angelorum manducavit homo*, dicit Gloſſa: * „ ideſt corpus Chriſti, qui eſt vere cibus „ Angelorum. “

2. Præterea. Quicumque poteſt manducare ſacramentaliter, poteſt etiam manducare ſpiritualiter. Sed Angelus in carne aſſumpta poteſt manducare ſacramentaliter. Ergo etiam ſine corpore aſſumpto poteſt manducare ſpiritualiter.

Sed contra. Manducare eſt uſus ſacramenti. Sed ſacramenta non ſunt data Angelis ad uſum, ſed hominibus. Ergo Angeli non poſſunt ſpiritualiter manducare.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quidam dixerunt corpus Chriſti ſecundum rei veritatem a peccatoribus non ſumi: quia (*a*) quam cito labiis peccatoris tangebatur, deſinebat ſub ſpeciebus eſſe corpus Chriſti: intantum dignitati ſacramenti deferentes quod derogabant veritati. Si enim vere corpus Chriſti ſub ſpeciebus erat per converſionem panis, & vini in ſubſtantiam corporis Chriſti, ſpeciebus remanentibus, non poterit eſſe quod deſinat ibi eſſe corpus Chriſti, niſi per aliquam contrariam mutationem eius quod prius convertebatur in corpus Chriſti. Et quia de illo non manent niſi ſpecies ſolæ, quæ ad utramque ſubſtantiam communiter ſe habent, ſicut ſubiectum in naturalibus mutationibus duabus formis; ideo quamdiu ſpecies non mutantur, nullo modo deſinit ibi eſſe corpus Chriſti; ſicut nec in mutationibus formalibus forma introducta deſinit eſſe in ſubiecto, donec ſubiectum ad formam aliam transmutetur. Speciebus autem in aliquid transmutari non competit, niſi ſecundum quod habent aliquam proprietatem ſubſtantiæ in hoc quod ſunt ſine ſubiecto: unde nihil poteſt eas transmutare ad aliam ſubſtantiam, niſi quod transmutaret ſubſtantiam panis, & vini, ſi ibi eſſet; quod ſolus tactus labiorum, vel diviſio quæ eſt per dentes, vel traiectio in ventrem non faceret, ſed ſola digeſtio, quæ eſt a calore naturali convertente cibum. Unde patet quod veritati ſacramenti derogat qui dicit, quod ad ſolum tactum labiorum deſinit eſſe corpus Chriſti a peccatore ſumptum. Et ideo hac opinione tamquam hæretica de medio ſublata, eius contrarium ab omnibus tenetur.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa loquitur de ſpirituali inhabitatione, & non de ſacramentali, vel corporali: quia Chriſtus etiam peccatoribus corpus ſuum tractandum exhibuit.

Ad ſecundum dicendum, quod cum dicitur, Cibus iſte non tranſit in ventrem, ſed in mentem, hæc præpoſitio *in* non denotat terminum motus localis, ſed finem ſumptionis: vadit enim quaſi localiter quocumque ſpecies vadunt; ſed non ſumitur propter ventris repletionem, ſicut corporales cibi, ſed propter mentis refectionem, in qua eius effectus recipitur, non in ipſa materia corporis, quia mentem inhabitare per eſſentiam ſola Divinitas poteſt.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod corpus Chriſti ſumitur a peccatoribus, nullo modo corpus Chriſti aliquam immunditiam contrahit: quia labia peccatoris non tangunt niſi ſpecies, ſub quibus ſecundum veritatem eſt corpus Chriſti: & præterea in hoc dat exemplum manſuetudinis, & humilitatis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod manducatio eſt actus tranſiens a manducante in manducatum. Unde ſacramentaliter manducare poteſt intelligi dupliciter. Uno modo ut adverbium determinet manducationem ex parte manducati; & ſic quicumque ſumit ſpecies, ſacramentaliter manducat; ideſt, ſumit hoc quod eſt ſacramentum in euchariſtia, ideſt verum corpus Chriſti. Alio modo ut determinet manducationem ex parte manducantis; & ſic ſolus ille ſacramentaliter manducat qui utitur illo cibo viſibili ut ſacramento. Infidelis autem circa id quod eſt ſignificatum in hoc ſacramento, errans, non utitur ſpeciebus illis ut ſacramento, ſive non credit in Chriſtum ſecundum quod ſub hoc ſacramente continetur: unde talis non ſacramentaliter manducat. Et quia actio eſt magis propinqua agenti quam patienti, ideo ſenſus ſecundus eſt magis proprius: & ideo ſecun-

(a) *Al. deeſt* quam.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Sumpta ex Auguſtino ſuper eumdem locum, ubi paulo aliter.

Digitized by Google

ſecundum hunc ſenſum dicendum, quod infidelis non credens rem huius ſacramenti, non manducat ſacramentaliter.

Ad primum ergo dicendum, quod illa obiectio procedit ſecundum primum ſenſum.

Ad ſecundum dicendum, quod percipiens baptiſmum ſe habet tantum ut patiens. Unde ad hoc quod aliquis recipiat ſacramentaliter baptiſmum, non exigitur niſi quod ſubiiciat ſe actioni Eccleſiæ, ut ſcilicet intendat recipere quidquid illa facit, quamvis quandoque credat illa nihil facere; ſed percipiens euchariſtiam non ſolum ſe habet ut recipiens, ſeu patiens, ſed etiam ut agens, inquantum manducat: ideo ad hoc ut ſacramentaliter manducet, oportet quod ipſemet utatur ſacramento ut ſacramento.

Ad tertium dicendum, quod conſecrare euchariſtiam non eſt uti ſacramento, ſed quodammodo efficere ipſum; ſed manducare eſt uti ſacramento: actio autem utentis recipit modum ab eo quo quis utitur, ſed actio efficientis non recipit modum ab eo quo quis efficit, ſed a virtute activa: unde aliquis dicitur conficere ſacramentum, & non conficere ſacramentaliter; dicitur autem manducare & ſacramentum, & ſacramentaliter. Et ideo non eſt mirum, ſi aliquid requiritur ad hoc quod aliquis manducet ſacramentaliter quod non requiritur ad hoc quod efficiat ſacramentum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod corpus Chriſti non manducatur a brutis, ita quod in ventrem traiiciatur, eo quod corpus Chriſti non eſt ſub ſpeciebus illis, niſi prout eſt ordinabile ad uſum humanum. Ex quo autem in ventrem muris deſcendunt ſpecies, non poſſunt ordinari ad uſum humanum; & ideo deſinit eſſe corpus Chriſti. Sed hæc ratio non valet propter duo. Primo quia ſupponit falſum. Cum enim non ſtatim ſpecies in ventrem traiectæ eſſe deſinant, vel in aliud convertantur, poſſunt adhuc de ventre animalis extrahi, & in uſum venire. Secundo quia quamvis aliquid ordinetur ad uſum aliquem, non tamen oportet quod eſſe deſinat, quando quis eo uti non poteſt. Et ideo ſecundum alios dicendum, quod verum corpus Chriſti manet adhuc ſub ſpeciebus a brutis ore acceptis, & in ventrem traiectis.

Ad primum ergo dicendum, quod nulla ordinatio bruti eſt ad corpus Chriſti, ſecundum quam poſſit Chriſto incorporari: & ideo non ſumunt corpus Chriſti, niſi per accidens, inquantum ſumunt illud ſub quo eſt corpus Chriſti: & ſic Magiſter intellexit quod non ſumitur corpus Chriſti a brutis: vel loquitur ſecundum aliam opinionem.

Ad ſecundum dicendum, quod illud quod eſt ſacramentum in baptiſmo, eſt aliquis effectus inductus in recipiente, cuius creatura irrationalis capax eſſe non poteſt; & ideo ſacramentum baptiſmi creatura irrationalis neque per ſe, neque per accidens recipit: ſed ſacramentum euchariſtiæ conſiſtit in ipſa materiæ conſecratione; & ideo poteſt creatura irrationalis ipſum accipere non per ſe, ſed per accidens.

Ad tertium dicendum, quod creatura irrationalis nullo modo ſpiritualiter manducat, neque ſacramentaliter: quia neque utitur manducato ut ſacramento, neque manducat ſacramentum ſecundum rationem ſacramenti; ſicut dicitur ſacramentaliter manducare infidelis qui intendit recipere hoc quod recipit Eccleſia, quamvis hoc credat nihil eſſe. Et ſimiliter etiam ille qui manducaret hoſtiam conſecratam, neſciens eam conſecratam eſſe, non manducaret ſacramentaliter aliquo modo, quia non manducaret ſacramentum niſi per accidens: niſi quod plus accederet ad ſacramentalem manducationem, inquantum eſt aptus natus ſacramentum ut ſacramentum manducare, quod bruto non competit. Nec tamen oportet quod ſit alius modus manducationis tertius a duobus prædictis: quia hoc quod eſt per accidens, in diviſionem non cadit.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod Chriſtus eſt ſpiritualis electorum cibus, non quidem in alios converſus, ſed ad ſe convertens eos quos reficit: unde ſpiritualiter Chriſtum manducare eſt Chriſto incorporari, quod per fidem, & caritatem contingit. Et quia Chriſtus in ſeipſo eſt ſpiritualis cibus, ideo in ſacramentali cibo ſignificatur, & continetur. Prius ergo naturaliter eſt Chriſtum eſſe cibum ſpiritualem quam eſſe cibum ſpiritualem ſub ſacramento contentum: quia prius eſt aliquid naturaliter proprietatem aliquam habens, quam ſimilitudinem proprietatis illius ei ſignificatio aliqua adhibeat. Unde non qui-

cumque manducat Chriſtum ſpiritualiter, manducat hoc ſacramentum ſpiritualiter; utroque tamen modo convenit ſpiritualiter manducare non manducantem ſacramentaliter. Manducat enim ſpiritualiter Chriſtum qui fidem, & caritatem ad ipſum habet ſine ordine ad hoc ſacramentum; non tamen manducat talis ſpiritualiter hoc ſacramentum, ſed ſolum ille qui habet fidem, & caritatem ad Chriſtum cum devotione, & propoſito ſumendi hoc ſacramentum, etiam ſi ſacramentaliter non manducet.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut baptizatus baptiſmo flaminis emundationem conſecutus eſt propter propoſitum baptiſmi ſacramentalis, & accipiens ſacramentum ampliorem gratiam conſequitur; ita etiam qui ſpiritualiter manducavit, in propoſito, & devotione habuit manducationem ſacramentalem, ad quam accedens ex ipſa vi ſacramenti maiorem gratiam conſequitur: unde non ſequitur quod ſacramentalis manducatio ſuperfluat.

Ad ſecundum dicendum, quod antiqui patres non manducaverunt ſpiritualiter hoc ſacramentum, quia nondum erat inſtitutum, nec conſecratio præceſſerat; manducaverunt tamen ſpiritualiter Chriſtum: & ſecundum hoc dicitur I. Corinth. x. quod omnes eamdem eſcam manducaverunt ſpiritualem.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod manducare hoc ſacramentum ſpiritualiter non competit Angelis: quia eis Chriſtus ſub ſacramento non proponitur, ſed in nuda veritate. Chriſtum tamen quodammodo ſpiritualiter manducant, & quodammodo non. Cum enim ſpiritualiter manducare ſit Chriſto incorporari, ſecundum hoc aliquis Chriſtum manducare poteſt ſecundum quod eius membrum effici poteſt, & Chriſtus eſſe caput eius. Eſt autem Chriſtus caput Angelorum quodammodo, quia ſecundum rationem influentiæ, & ſecundum conformitatem naturæ in genere; & quodammodo non, quia non ſecundum conformitatem in ſpecie, ut in III. Lib. diſt. XIII. (quæſt. I. art. 2. quæſtinc. I. in corp.) dictum eſt: & ideo uno modo ſpiritualiter manducant Chriſtum, & alio modo non.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus dicitur eſca Angelorum ſecundum Divinitatem, inquantum Angelos reficit, & ſecundum humanitatem, ſecundum quod in ipſum deſiderant Angeli proſpicere. I. Petr. I. non tamen ſecundum conformitatem naturæ in ſpecie.

Ad ſecundum dicendum, quod ſi Angelus aſſumpto corpore ſpecies maſticaret, non tamen manducaret ſacramentaliter: quia non manducaret ſacramentum ſecundum rationem ſacramenti, cum non habeat fidem, ſed manifeſtam viſionem: neque habet conformitatem naturæ, & ideo non manducaret ſacramentum niſi per accidens.

ARTICULUS III.

Utrum peccet quis cum conſcientia peccati mortalis corpus Chriſti manducans.

III. P. quæſt. lxxx. *art.* 4. *&* 5.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod non peccet quis cum conſcientia peccati mortalis corpus Chriſti manducans. Quia ſecundum Auguſtinum (Lib. II. de lib. arb. cap. XIX.) maximis bonis nullus male utitur. Sed corpus Chriſti de maximis bonis eſt. Ergo nullus poteſt ipſo utendo peccare.

2. Præterea. Infirmi non minus egent medicina quam medico. Sed Chriſtus in propria ſpecie venientos ut medicus, non refugit peccatorum conſortium: quia, ſicut ipſe dicit Luc. v. 31. *non egent qui ſani ſunt medico, ſed qui male habent*. Ergo cum Chriſtus ſub ſacramento proponatur ut medicina, non debet peccatoribus ſubtrahi.

3. Præterea. Nullus peccat faciendo id quod tenetur. Sed iſte peccator tenetur ex præcepto Eccleſiæ ſemel in anno corpus Chriſti ſumere. Ergo quamvis ſit in propoſito peccandi, non peccat corpus Chriſti ſumendo.

Sed contra. I. Corinth. XI. 29. *Qui manducat indigne, iudicium ſibi manducat*. Sed qui conſcientia peccati mortalis manducat, indigne manducat. Ergo &c.

Præterea. Deus magis horret ſordes ſpirituales, quæ ſunt peccata, quam ſordes corporales. Sed peccaret qui corpus Chriſti in lutum proiiceret. Ergo peccat qui Chriſti in corpus ſuum peccato infectum intromittit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam ille qui non habet conſcientiam peccati mortalis, in peccato mortali exiſtens, peccet corpus Chriſti ſumendo. Peccatum enim facit hominem indigne accedere ad corpus Chriſti.

Sed

Digitized by Google

Sed ignorantia peccati, cui homo ſubiacet, non tollit peccatum, immo graviſſime peccat qui ignorat ſecundum Ambroſium *. Ergo cum indigne accedens peccet mortaliter, videtur quod habens peccatum, cuius non eſt conſcius, accedens peccet.

2. Præterea. In meliori ſtatu eſt iuſtus habens conſcientiam peccati mortalis, cui non ſubiacet, quam peccator ſubiacens peccato, cuius non eſt conſcius: quia hoc videtur eſſe præſumptionis, primum autem humilitatis: quia ſecundum Gregorium ** bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere ubi culpa non eſt. Sed iuſtus carens peccato peccat, ſi cum conſcientia peccati mortalis accedat. Ergo multo fortius peccator, qui peccati ſui ſibi non eſt conſcius.

3. Præterea. Ubicumque requiritur examinatio, ibi eſt neceſſaria rei veritas, & non opinio tantum. Sed ad hoc quod aliquis digne accedat ad corpus Chriſti, requiritur diligens examinatio ſui ipſius, ut patet I. Corinth. xi. 28. *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat*. Ergo neceſſarium eſt quod ſit puritas a peccato ſecundum veritatem, & non ſolum ſecundum æſtimationem.

Sed contra. Eccle. ix. 1. dicitur: (a) *Nemo ſcit utrum odio, vel amore dignus ſit.* Si ergo habens peccatum, cuius non eſt conſcius, peccaret corpus Chriſti ſumendo, quicumque ſumit, exponeret ſe periculo peccati mortalis; & ita nullus ſumere deberet.

Præterea. Ignorantia facti excuſat. Sed ignorantia peccati eſt huiuſmodi. Ergo excuſat.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod manducans indigne corpus Chriſti, magis peccet quam quodcumque aliud peccatum committens. Super illud Marc. xiv. *Væ homini illi &c.* dicit Gloſſa: *** „ Væ homini illi qui ad „ menſam Domini accedit indigne: iſte „ enim in exemplum Iudæ Filium hominis „ tradit: “ & in I. Corinth. xi. dicitur, quod eſt reus ſanguinis Domini. Sed Iudas, & illi qui ſanguinem Domini ſuderunt, graviſſime peccaverunt. Ergo & hoc peccatum eſt ceteris gravius.

2. Præterea. Plus peccaret qui corpus Chriſti in lutum proiiceret quam qui aliquod aliud peccatum committeret, puta fornicationem, vel aliud huiuſmodi. Sed Deus plus horret ſordes peccati quam ſordes luti. Ergo peccator ſumens corpus Chriſti gravius peccat quam quodlibet aliud peccatum committens.

3. Sed contra. Quod eſt per ſe malum, eſt maius malum quam quod eſt per accidens malum. Sed alia peccata ſunt per ſe mala, ut fornicatio; ſed manducare corpus Chriſti eſt per ſe bonum, & per accidens malum. Ergo eſt minus malum.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod minus peccat hæreticus manducans corpus Chriſti quam fidelis peccator. Quia peius eſt contemnere Chriſtum quam contemnere ſacramentum Chriſti. Sed fidelis peccator manducans contemnit Chriſtum, quem ſub ſacramento vere eſſe credit; infidelis autem contemnit ſacramentum in hoc quod ſub eo Chriſtum eſſe non credit. Ergo infidelis minus peccat.

2. Præterea. Quanto aliquod peccatum eſt magis diſſonum a ratione, tanto eſt gravius. Sed peccatum fidelis indigne ſumentis eſt contra rationem naturalem manifeſte, non autem illius qui non credit ſub hoc ſacramento Chriſtum ſecundum veritatem eſſe: quia hoc ſupra rationem eſt, & ſupra ſenſum. Ergo infidelis minus peccat.

3. Sed contra. Quanto aliquis magis elongatur a Chriſto realiter, tanto magis debet elongari ſacramentaliter. Sed infidelis magis elongatur realiter: quia prima unio ad Chriſtum eſt per fidem, qua ille caret. Ergo magis peccat accedendo ad Chriſtum ſacramentaliter.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod ſubiacens peccato carnis, magis peccat accedens ad hoc ſacramentum quam ſubiacens peccato ſpirituali. Quia peccatum manducantium corpus Chriſti in peccato carnis exiſtentium comparatur peccato Iudæ: unde

(a) Vulgata: *Neſcit homo.*

Ex Edit. P. Nicolai

* In Ambroſio non occurrit; ſed poſt præmiſſam Ambroſii, & Auguſtini auctoritatem indicatur, Gloſſa. ** Lib. XII. Epiſtolarum indictione vii. epiſt. xxxi. *** Ex Beda, cuius nomen præſeferri mutuata.

de Hieronymus * (ad Oceanum) *Quid tibi cum feminis, qui ad altare cum Deo fabulatis? ....* (a) *Dic ſacerdos, dic clerice, qualiter eiſdem labiis Filium Dei oſcularis, quibus oſculatus es filiam meretricis? O Iuda oſculo Filium hominis tradis*. Sed peccatum Iudæ fuit graviſſimum. Ergo talis gravius peccat.

2. Præterea. In peccato carnis eſt immunditia mentis, & corporis. Ergo magis facit contumeliam ſacramento qui cum peccato carnis corpus Chriſti manducat, quam qui manducat cum peccato ſpirituali, ubi eſt immunditia mentis tantum.

Sed contra. Gregorius dicit (Lib. XXXI. Moral. cap. XVII. in cap. XXXIX. Iob.) quod peccata ſpiritualia ſunt maioris culpæ: cuius ratio eſt, quia peccata carnis magis ex infirmitate accidunt. Sed ex hoc eſt aliquis indignus corporis, & ſanguinis Domini quod culpæ ſubiacet. Ergo minus peccat accedens cum peccato carnis quam cum peccato ſpirituali.

QUAESTIUNCULA VI.

1. Ulterius. Videtur quod peccator peccat videndo corpus Chriſti. Quia corpus Chriſti eſt dignius quam arca teſtamenti. Sed Bethſamitæ videntes arcam Domini, quia peccatores erant, percuſſi ſunt, ut dicitur I. Reg. VI. Ergo multo fortius peccator videns corpus Chriſti peccat.

2. Præterea. Publicanus laudatur Luc. XVIII. de hoc quod oculos non levabat ad cælum. Sed corpus Chriſti eſt dignius cælo. Ergo debent peccatores ab aſpectu corporis Chriſti abſtinere.

Sed contra eſt conſuetudo Eccleſiæ, ſecundum quam elevatur corpus Chriſti ab omnibus aſpiciendum ſine aliqua diſcretione videntium. Ergo non peccat peccator videns.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quilibet cum conſcientia peccati mortalis manducans corpus Chriſti, peccat mortaliter, quia abutitur ſacramento: & quanto ſacramentum eſt dignius, tanto abuſus eſt periculoſior. Ratio autem huius ex tribus poteſt ſumi. Primo ex eo quod eſt ſacramentum tantum, ex quo apparet, quod hoc ſacramentum in modum cibi proponitur; cibus autem non competit, niſi viventi: unde ſi carens vita ſpirituali per peccatum mortale accipiat hoc ſacramentum, abutitur ipſo. Secundo ex eo quod eſt ibi res, & ſacramentum, quod eſt ipſe Chriſtus, qui eſt ſanctus ſanctorum, unde receptaculum eius debet eſſe ſanctum: & ideo ſi aliquis cum contrario ſanctitatis corpus Chriſti ſumat, ſacramento abutitur. Tertio ex eo quod eſt res tantum, quod eſt corpus Chriſti myſticum: quia ex hoc ipſo quod aliquis ad hoc ſacramentum accedit, ſignificat ſe ad unitatem corporis myſtici tendere: unde ſi peccatum in conſcientia teneat, per quod a corpore myſti o ſeparatur, fictionis culpam incurrit, & ita abutitur ſacramento.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Auguſtini intelligendum eſt de eo quo utitur quis ſicut eliciente actum uſus: ſic enim virtutibus, quas maxima bona dicit, nullus male utitur. Sed non eſt intelligendum de eo quo quis utitur quaſi obiecto uſus: ſic enim etiam virtutibus aliquis male utitur, qui de virtutibus gloriatur, & ſuperbit: & ita etiam aliquis poteſt corpore Chriſti male uti ſicut obiecto.

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt medicina. Una eſt removens morbum, & talis infirmis debetur; & huic comparatur baptiſmus, & pœnitentia. Alia eſt promovens in perfectam ſanitatem, & talis non debetur infirmis, ſed iam ſanis; & huic comparatur hæc medicina. Utraque autem medicina per medicum datur. Unde non ſequitur, ſi medicus non fugit infirmi conſortium, quod quælibet eius medicina infirmis dari debeat.

Ad tertium dicendum, quod habens conſcientiam mortalis, quod dimittere non proponit, peccat accedens ad ſumendum corpus Chriſti, quia indigne accedit. Peccat etiam non accedendo tempore ab Eccleſia conſtituto, quia inobediens eſt. Non tamen eſt perplexus, quia poteſt ſe ab hoc dubio eripere, peccati propoſitum dimittendo. Nihilominus tamen manente tali propoſito minus peccat non ſumendo quam ſumendo: quia illud quod eſt malum ſecundum ſe, eſt

(a) *Nicolai interponit* & alibi.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Non ſicut prius Tom. II. ſeu vera epiſt. lxxxiii. quæ ad illum ibidem ſcripta extat: ſed epiſtola ſuppoſititia de Clericorum vita. Sequens autem appendix non occurrit, quam veluti ex Bernardo flores Doctorum citant.

Digitized by Google

eſt maius malum quam illud quod eſt malum, quia prohibitum: unde (a) potius ſe debet dimittere excommunicari, quam cum propoſito peccati corpus Chriſti ſumat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ignorantia circumſtantiæ a peccato excuſat, adhibita debita diligentia, præcipue quando eſt talis circumſtantia, cuius certitudo plene haberi non poteſt. Quod autem homo ſit omnino a peccato immunis, per certitudinem ſciri non poteſt. I. Corinth. IV. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum*. Poteſt tamen de hoc haberi aliqua coniectura, præcipue per quatuor ſigna, ſicut Bernardus dicit (in ſermone ſeptuageſimæ circa med.) Primo, cum quis devote verba Dei audit: quia *qui eſt ex Deo, verba Dei audit*: Ioan. VIII. 47. Secundo, cum quis ſe promptum ad bene operandum invenit: quia probatio dilectionis exhibitio eſt operis, ut dicit Gregorius (homil. XXX. in Evang.) Tertio, cum quis a peccatis abſtinendi in futurum propoſitum habet. Quarto, cum de præteritis dolet: quia in his vera pœnitentia ſecundum Gregorium (Lib. IX. Epiſt. indict. IV. epiſt. XXXIX.) conſiſtit. Unde ſi aliquis per huiuſmodi ſigna facta diligenti diſcuſſione ſuæ conſcientiæ, quamvis forte non ſufficienti, ad corpus Chriſti devote accedat, aliquo peccato mortali in ipſo manente, quod eius cognitionem prætersfugiat, non peccat, immo magis ex vi ſacramenti peccati remiſſionem conſequitur. Unde Auguſtinus dicit in quodam ſermone (ut refertur in Decr. de conſecr. diſt. II. cap. *Invitat*) quod quando corpus Chriſti manducatur, vivificat mortuos.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex eſt ignorantia peccati. Una qua ignoratur an aliquid peccatum ſit: & hæc quidem ignorantia ſi ſit in ſola cognitione conſiſtens, quandoque excuſat peccatum, ſicut cum ignoratur circumſtantia, quæ peccatum facit, ſicut cum quis commiſcetur alienæ quam credit ſuam: & hic non habet locum auctoritas Ambroſii. Quandoque autem non excuſat, ſicut cum eſt ignorantia univerſalis iuris; immo ipſa ignorantia grave peccatum eſt: & videtur in his quæ per ſe mala ſunt, ad infidelitatem pertinere; in his autem quæ ſunt mala, quia prohibita, ad negligentiam: & hic habet aliquo modo locum verbum Ambroſii propter ignorantiæ periculum: quia medicina non quæritur cum morbus ignoratur: & etiam propter infidelitatem, quæ eſt graviſſimum peccatum. Si autem ſit talis ignorantia in cognitione ſimul, & affectione conſiſtens, ſicut ignorantia electionis, quando quis in illicitum improhibite fertur, ac ſi eſſet licitum, ſicut dicit Philoſophus de his qui ex habitu alicuius vitii operantur, ut intemperati; tunc graviſſime peccat qui ignorat, quia hæc ignorantia provenit ex contemptu. Alia ignorantia peccati eſt, qua id quod ſcitur eſſe peccatum, iam non creditur eſſe, ſed ſibi dimiſſum eſſe: & talis ignorantia non excuſat, nec aggravat illud peccatum, cuius ignorantia dicitur; ſed poteſt excuſare reſpectu ſequentis peccati, reſpectu cuius peccatum præcedens, quod ignoratum eſt, ſe habet ut circumſtantia, quæ peccatum in actu ſequenti induceret, ſi ſciretur: & ita eſt in propoſito. Unde quamvis ſit indignus ratione præcedentis peccati, non tamen indigne accedit, quia ignorantia excuſat a peccato illum acceſſum, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut ignorantia circumſtantiæ quæ excuſat peccatum, excuſat a peccato, ita error circumſtantiæ talis cauſat peccatum, ut patet in eo qui accedit ad ſuam, quam credit non eſſe ſuam. Et ſimiliter eſt in propoſito: quia iuſtus credens ſe peccatorem, errat in hanc circumſtantia. Unde ſi tali opinione manente corpus Chriſti manducaret, conſtat quod eligeret ſe peccatorem corpus Chriſti manducare; & ita electio eſſet prava, & peccaret. Sed electio non eſt prava in eo qui peccatum habet quod neſcit: & ideo quamvis iuſtus ſit ſimpliciter melius diſpoſitus, tamen eſt peius diſpoſitus quantum ad hoc.

Ad tertium dicendum, quod examinatio requiritur, ne ignorantia ex negligentia procedat, quia talis ignorantia non excuſaret.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſicut meritum præcipue conſiſtit penes caritatem, ita demeritum præcipue conſiſtit penes contemptum Dei: unde ſecundum quod aliquis Deum per actum peccati magis contemnit, ſecundum hoc maiorem reatum incurrit: & ideo illa peccata quæ in actuali contemptu conſiſtunt, ſunt graviora

(a) *Al.* primum. *Nicolai* prius.

ra illis in quibus non eſt contemptus niſi ex conſequenti, & quaſi interpretatus; ſicut accidit in fruitione creaturæ, per quam aliquis delectationi intendit, ex cuius intentione a præceptis Dei diſcedit, & ſic per conſequens præcipientem contemnit. Peccatum autem blaſphemiæ in contemptu principaliter conſiſtit, & ſimiliter peccatum accedentis indigne ad corpus Chriſti, irreverentia quædam, & contemptus eſſentialiter eſt. Sciendum autem, quod contemptus ex duplici parte menſurari poteſt. Uno modo ex parte contemnentis; & ſic non poteſt fieri comparatio unius generis peccati ad aliud genus, ſed unius particularis peccati ad aliud: quia contingit in uno veniali peccato ex genere eſſe maiorem contemptum actualem quam in uno graviſſimo peccato mortali ex genere. Alio modo ex parte eius quod contemnitur: & ſic eſt talis ordo peccatorum, quod illud in quo ipſe Deus in ſeipſo etiam contemnitur, eſt peccatum graviſſimum, ſicut peccatum infidelitatis, & blaſphemiæ: & poſt hoc illud peccatum in quo contemnitur Deus in ſacramento, & inter alia præcipue in iſto, in quo eſſentialiter Chriſtus Deus & homo continetur (non tamen contemptus iſte eſt circa Chriſtum, ut eſt Deus & homo, ſed prout eſt in ſacramento) & poſt, peccatum illud in quo contemnitur Deus in membris ſuis: & poſt, peccatum in quo contemnitur Deus in præceptis ſuis, quod commune eſt omni peccato mortali: & ſecundum hoc patet quod peccatum de quo nunc agitur, neque eſt omnium graviſſimum, neque eſt omnium minimum; ſed eſt medium inter peccata quæ committuntur in Deum, & alia peccata quæ committuntur in proximum, vel in ſeipſum: unde ad utraque argumenta oportet reſpondere.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum indigne corpus Chriſti manducantium comparatur peccato Chriſtum occidentium, inquantum utrumque peccatum in ipſum Chriſtum committitur; ſed tamen peccatum Chriſtum occidentium maius eſt: quia illud peccatum commiſſum eſt in ipſam Chriſti perſonam, hoc autem peccatum committitur in ipſum, ſecundum quod eſt ſub ſacramento.

Ad ſecundum dicendum, quod ille qui corpus Chriſti in lutum proiiceret, magis peccaret quam manducans peccator: quia magis abutitur ſacramento, ſecundum quod longius a debito uſu ſacramenti recedit, quo ab homine iuſto ſumendum eſt.

Ad tertium dicendum, quod quamvis corpus Chriſti manducare non ſit malum niſi per accidens, tamen manducare corpus Chriſti indigne eſt malum per ſe. Nullum enim peccatum dicitur malum per ſe, niſi propter corruptionem alicuius circumſtantiæ.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, (*a*) quod in indigne manducante eſt duo peccata conſiderare, ſcilicet peccatum quo indignus redditur ad manducandum, & peccatum quo indigne manducat. Quia ergo peccatum infidelitatis eſt gravius ceteris aliis peccatis, ideo infidelis manducans indignior eſt ad manducandum. Sed quia non credit illud quod ſumitur, eſſe tantæ dignitatis, quantæ eſt, ideo non tantum peccat in abuſu: quia ignorantia infidelitatis quamvis non excuſet ſequens peccatum a toto, excuſat tamen a tanto, ut patet de peccato occidentium Chriſtum: quia *ſi cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*: I. Corinth. 11. 8. & per hanc ignorantiam eorum peccatum alleviatum eſt, ut dicit Anſelmus, & ſimiliter Paulus de ſeipſo dicit I. Timoth. 1. 14. *Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea*. Et ideo infidelis indignior manducat, ſed peccator fidelis magis indigne.

Ad primum ergo dicendum, quod infidelis quantum ad peccatum infidelitatis contemnit Chriſtum in ſua perſona, quia eius doctrinæ repugnat; quantum autem ad manducationem contemnit quidem non expreſſe, ſed interpretative, inquantum illa ignorantia qua Chriſtum ſub ſacramento eſſe non credit, non eſt invincibilis: unde quia poteſt facere ut credat, proinde reputatur ac ſi credat, in genere peccati; quamvis actualis, & expreſſus contemptus aggravet quantitatem iſtius peccati; & ſic quantum ad ipſam manducationem magis fidelis peccator peccat.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis ea quæ ſunt fidei, & præcipue circa hoc ſacramentum, non ſint ita rationi humanæ conſona ſecundum ſe conſiderata, tamen ut dicta a Deo, & prodigiis approbata, ſunt maxime rationi conſona. Nihil enim eſt adeo rationi conſonum, ſicut quod Deo ſit credendum in omnibus quæ dicit, & con-

(a) *Al.* quod indigne manducans.

Digitized by Google

conteſtatur. Doctrina autem fidei, *cum accepiſſet principium enarrandi a Domino, conteſtante Deo ſignis, & prodigiis, & variis Spiritus ſancti diſtributionibus, per eos qui audierunt, in nos confirmata eſt*: Hebr. II. 3. & ideo peccatum infidelitatis eſt gravius quam peccatum indigne manducantis.

Tertium autem argumentum concludit, quod infidelis indignior ſit; & hoc concedendum eſt.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod ad hoc quod aliquis digne corpus Chriſti manducet, duo requiruntur, ſcilicet ut ſit in ſtatu gratiæ, per quam capiti Chriſto unitur, & quod in actu mens eius feratur ad divina: unde & ſacerdos monet populum ſurſum corda ad Deum habere. Peccatum autem quanto eſt gravius, tanto magis a gratia elongat: unde cum peccata ſpiritualia ſecundum genus ſint graviora carnalibus, ut per Gregorium (loc. cit.) patet, quamvis aliquod carnale aliquo ſpirituali ſit gravius, loquendo in genere; per peccatum ſpirituale aliquis efficitur magis indignus manducationis corporis Chriſti, quam per peccatum carnale quantum ad primum quod requirebatur ad digne manducandum. Sed quia per peccatum carnale, per luxuriam præcipue, mens humana deprimitur, ut ad ſuperna ferri non poſſit, quia etiam in actu matrimoniali Spiritus ſanctus corda Prophetarum non tangit, ut Hieronymus dicit (Lib. II. contr. Iovin.) & ſecundum Philoſophum in VII. Eth. (cap. v.) impoſſibile eſt hominem aliquid intelligere in ipſa delectatione venereorum; per peccatum carnale homo magis indignus redditur quantum ad ſecundum quod exigebatur ad digne manducandum. Sed quia multo gravius eſt habitum gratiæ tollere quam actum virtutis impedire, cum illud pertineat ad peccatum mortale ſemper, hoc autem interdum ad veniale; maior indignitas relinquitur ex defectu primi quam ex defectu ſecundi: & ideo, ſimpliciter loquendo, plus peccat qui peccato maiori irretitus accedit, niſi per ignorantiam excuſetur. Certius autem cognoſci poteſt peccatum mortale in peccatis carnis, præcipue luxuria, quam in peccatis ſpiritualibus: & ideo quantum ad hoc per accidens peccat plus accedens cum carnali peccato, quamvis ſimpliciter, & per ſe loquendo, peccet plus accedens cum ſpirituali, ſi ſpirituale carnali ſit gravius.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc idem quod de peccato luxuriæ dicit Hieronymus, de quolibet peccato mortali dici poteſt: quia qui manducat indigne, reus eſt corporis, & ſanguinis Domini, aliquo modo, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod illa immunditia corporis procedit ex immunditia mentis: quia non inquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis, ut dicit Lucia (ut habetur ex communi eius hiſtoria.) Unde magis penſatur indignitas ex mente, quam ex carne.

SOLUTIO VI.

Ad ſextam quæſtionem dicendum, quod ea quæ in ſacramentis geruntur exterius, debent reſpondere his quæ interius geruntur: unde ſecundum quod homo ad Chriſtum accedit interius mente, ita ad eius ſacramentum debet accedere corpore. Quidam autem non accedunt neque fide, neque caritate: unde tales arcendi ſunt ab inſpectione ſacramenti, & aſſumptione. Quidam autem accedunt fide ſine caritate: & tales poſſunt videre, ſed non ſumere: quia per caritatem aliquis Chriſto incorporatur, ſed per fidem accedens, adhuc longius ſtat.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc non erat propter dignitatem arcæ, quod prohibita erat videri, ſed propter figuram: *omnia enim in figura contingebant illis*: I. Corinth. x. II. quia non licet niſi maioribus, & perfectis ſecreta fidei, quæ per arcam ſignificantur, curioſe ſcrutari: quia *qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur a gloria*: Prov. xxv. 27.

Ad ſecundum dicendum, quod humilitas alicuius commendatur in hoc etiam quod a licitis abſtinet: & ideo non ſequitur, ſi aliquis peccator abſtinens ab hoc ad tempus laudatur, quod propter hoc non abſtinens peccet.

ARTICULUS IV.

Utrum nocturna pollutio quæ in ſomnis accidit, ſit peccatum.

III. P. quæſt. lxxx. art. 7.

I. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod nocturna pollutio quæ in ſomnis accidit, ſit peccatum. Meritum enim, & de-

demeritum, cum ſint contraria, nata ſunt fieri circa idem. Sed homo in ſomnis mereri poteſt, ſicut patet de Salomone, qui dormiens a Domino ſapientiæ donum impetravit: II. Paralip. I. Ergo & poteſt aliquis demereri: ergo ſi in ſomnis in aliquod peccatum conſentiat, peccatum eſt, quod in nocturna pollutione frequenter accidit.

2. Præterea. Quicumque non habet mentem ligatam, non excuſatur a peccato, ſi aliquod turpe committere conſentiat. Sed mens dormientis non videtur eſſe ligata, cum non ſit actus corporis, ex cuius paſſione ſomnus accidit, immo videtur quod debeat eſſe magis libera, quia immobilitatis exterioribus ſenſibus interiores, a quibus immediate mens accipit, confortantur: & quædam quandoque de futuris mente dormiens percipit quæ vigilans percipere non poteſt. Ergo non excuſatur a peccato, ſi in aliquod turpe conſentiat; & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Quicumque poteſt deliberare, & ratiocinari, videtur uſum liberi arbitrii habere, quod inquirendo eligit. Sed dormiens, ut experimento ſcitur, interdum argumentatur, & argumenta ſolvit. (*a*) Ergo habet uſum liberi arbitrii, & ſic idem quod prius.

4. Præterea. Quicumque poteſt conſentire, & diſſentire alicui turpi, reus eſſe videtur, ſi conſentiat: quia talis videtur eſſe dominus ſui actus. Sed dormiens aliquando diſſentit turpitudini præſentatæ, aliquando autem conſentit. Ergo quando conſentit, videtur eſſe reus peccati.

5. Præterea. Actiones, & motus ex terminis iudicantur. Sed nocturna pollutio frequenter vigilia finitur, quamvis in ſomno inchoetur. Ergo eſt iudicanda, ac ſi in vigilia fieret; & ita eſt peccatum.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit XII. ſuper Geneſ. ad litteram (cap. xv.) *Ipſa phantaſia quæ fit (b) in cogitatione ſermocinantis, cum expreſſa fuerit in viſione ſomniantis, ut inter illam & veram coniunctionem corporum non diſcernatur, continue movetur caro, & ſequitur quod eum motum ſequi ſolet; (c) cum hoc tam ſine peccato fiat, quam ſine peccato a vigilantibus dicitur, quod ut diceretur, ſine dubio cogitatum eſt.*

Præterea. Philoſophus dicit in I. Ethic. (cap. II. & III.) quod ſecundum dimidium vitæ, ſcilicet ſomnum, non differt felix a miſero, neque vitioſus a ſtudioſo. Sed ſecundum peccatum differunt. Ergo peccatum non poteſt in ſomnis accidere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non impediat a ſumptione corporis Chriſti. Veniale enim peccatum magis diſplicet Deo quam quælibet immunditia corporalis, quæ fit ſine peccato. Sed nocturna pollutio non eſt peccatum, ut ex auctoritate Auguſtini inducta patet. Ergo cum veniale peccatum non impediret a ſumptione corporis Chriſti, multo minus nocturna pollutio impedit.

2. Præterea. Non eſt dubium quin peccatum mortale plus impedit quam nocturna pollutio. Sed aliquis poſt peccatum mortale confeſſus, poteſt corpus Chriſti manducare. Ergo multo fortius qui pollutionem nocturnam confeſſus eſt, poteſt eadem die manducare corpus Chriſti.

3. Præterea. Homo debet impedire peccatum alterius mortale, quantumcumque poteſt. Sed ſi aliquis in peccato mortali exiſtens celebret Miſſam, conſtat quod peccat mortaliter. Ergo ſi aliquis non habens conſcientiam peccati mortalis poſſit hoc impedire celebrando loco eius, videtur quod debeat celebrare, etiam ſi ſit nocturna pollutione pollutus.

4. Præterea. Turpis cogitatio aliquando ſine peccato accidit, ut ex verbis Auguſtini inductis patet: crapulatio autem ſine peccato accidere non poteſt. Sed ſecundum Gregorium (Lib. II. Epiſt. indict. VII. epiſt. XXXI. ad II. interrog. Auguſt. Angl. Epiſcopi) pollutio, quæ ex crapula accidit, a communione non impedit, ſi neceſſitas incumbat. Ergo nec illa quæ ex turpi cogitatione præcedente in vigilia procedit, nec illa quæ ex infirmitate naturæ, ut Gregorius dicit. Ergo nulla pollutio impedit.

Sed contra eſt quod dicitur Levit. xv. 16. *Vir a quo egreditur ſemen coitus . . . . immundus erit uſque ad veſperam.* Sed immundis non licet ſancta tangere. Ergo multo minus corpus Chriſti manducare.

Præterea. Iſidorus dicit (Lib. III. ſent. cap. VI.) & habetur in Decret. diſt. VI. (cap. *Non eſt peccatum*) *Qui nocturna pollutione polluitur, quamvis extra memoriam turpium cogitationum ſe ſentiat (d) inquinatum, tamen hic ut tentaretur ſuæ culpæ* tri-

(a) *Al. addebatur* & *legit.* (b) Al. *in cognitione.* (c) Al. *cum hoc tamen ſine peccato fiat, qua ſine peccato vigilantibus dicitur, quod vobis diceretur &c.* (d) Al. *inquantum tamen.*

Digitized by Google

tribuat, & ſuam immunditiam ſtatim fletibus tergat. Sed ille qui purgatione indiget, debet a perceptione huius ſacramenti abſtinere. Ergo pollutus nocturna pollutione impeditur a perceptione corporis Chriſti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod propter immunditiam pure corporalem aliquis a perceptione huius ſacramenti impediatur. Deut. XXIII. 12. *Habebis locum extra caſtra*: dicit Gloſſa * „ Corporalem munditiam diligit „ Deus. “ Ergo corporalem immunditiam odit; & ita propter corporalem immunditiam debet homo ab hoc ſacramento abſtinere.

2. Præterea. Maior eſt dignitas huius ſacramenti quam omnium ſacramentorum veteris teſtamenti. Sed in veteri lege & mulieres poſt partum, & patientes fluxum menſtrui, & feminiflui immundi reputabantur reſpectu ſacramentorum veteris teſtamenti. Ergo multo fortius debent abſtinere a perceptione huius ſacramenti.

3. Præterea. Sacerdoti leproſo interdicitur facultas celebrandi, ut patet extra de clerico ægro, vel debilit. *Tua nos* (& eſt Clementis III.) Ergo eadem ratione propter lepram debet laicus a perceptione huius ſacramenti abſtinere.

Sed contra. Pœna non debetur pœnæ, ſed culpæ: alioquin conſurgeret duplex tribulatio, quod eſt contra id quod dicitur Nahum 1. Sed omnes prædictæ immunditiæ corporales pœnæ quædam ſunt. Ergo propter eas non debet aliquis a ſacramento altaris impediri, quod eſt maxima pœna.

Præterea. Naturalibus non meremur, neque demeremur. Sed omnes prædictæ immunditiæ ex cauſis naturalibus accidunt. Ergo propter eas non meretur aliquis a participatione huius ſacramenti impediri.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod omne peccatum ſecundum Auguſtinum (de lib. arb. Lib. III. cap. XVII. & Lib. de duab. animab. cap. X.) eſt in voluntate: motus autem voluntatis præſupponit iudicium rationis, eo quod eſt apparentis boni vel vere, vel falſe: unde ubi non poteſt eſſe iudicium rationis, non poteſt eſſe voluntatis motus. In ſomnis autem iudicium rationis impeditur. Iudicium enim perfectum haberi non poteſt de aliqua cognitione, niſi per reſolutionem ad principium, unde cognitio ortum habet; ſicut patet quod cognitio concluſionum ortum habet a principiis: unde iudicium rectum de concluſione haberi non poteſt, niſi reſolvendo ad principia indemonſtrabilia. Cum ergo omnis cognitio intellectus noſtri a ſenſu oriatur, non poteſt eſſe iudicium rectum, niſi reducatur ad ſenſum. Et ideo Philoſophus dicit in VI. Ethic. (cap. IX.) quod ſicut principia indemonſtrabilia, quorum eſt intellectus, ſunt extrema, ſcilicet reſolutionis; ita & ſingularia, quorum eſt ſenſus. In ſomno autem ſenſus ligati ſunt, & ideo nullum iudicium animæ eſt liberum neque rationis, neque ſenſus communis; & ideo neque motus appetitivæ partis eſt liber: & propter hoc non poteſt aliquis peccare in ſomno, neque mereri. Sed tamen poteſt in ſomno accidere ſignum peccati, vel meriti, inquantum ſomnia habent cauſas imaginationis vigilantium: unde dicit Philoſophus in I. Ethic. (cap. XVI. vel XX.) quod inquantum paulatim (*a*) pertranſeunt quidam motus, ſcilicet a vigilantibus ad dormientes, meliora ſunt phantaſmata ſtudioſorum quam quorumlibet: & Auguſtinus XII. ſuper Geneſ. (cap. XV.) quod propter affectionem animæ bonam etiam in ſomnis quædam eius merita clarent.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundum quod Auguſtinus ibidem dicit, Salomonis petitio in ſomnis facta placuiſſe Deo, & remunerationem inveniſſe dicitur pro bono deſiderio prius habito, quod in ſomnis per ſignum ſanctæ petitionis claruit; non quod tunc in ſomno meruerit.

Ad ſecundum dicendum, quod mens humana habet duos reſpectus: unum ad ſuperiora, quibus illuſtratur; alium ad corpus a quo recipit, & quod regit. Ex parte illa qua anima a ſupernis accipit, per ſomnum non ligatur, immo magis libera redditur quanto fit a corporalibus curis magis abſoluta: & ideo etiam ex influentia ſuperni luminis aliqua de futuris percipere poteſt dormiens quæ vigilans ſcire non poſſet. Ex parte autem illa qua a corpore recipit, oportet quod ligetur quantum ad ul-

(a) *Al.* pertranſeant quidem motum.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nullius nomine prænotata: unde vero deſumpta ſit non occurrit.

ultimum judicium, & completum, ligatis ſenſibus, a quibus eius cognitio initium ſumit; quamvis etiam imaginatio eius non ligetur, quæ immediate ei ſpecies rerum ſubminiſtrat.

Ad tertium dicendum, quod liberi arbitrii eſt eligere, ſecundum quod patet ex Auguſtini diffinirione in II. Lib. diſt. xxiv. (quæſt. 1. art. 1.) poſita, electio autem eſt quaſi concluſio conſilii, ut dicitur in III. Ethic. (cap. v.) unde ad iudicium pertinet, vel iudicium præſupponit: & ideo quamvis aliquem uſum alicuius rationis homo dormiens habere poſſit, ſecundum quod ſenſus minus ligantur, tamen uſum liberi arbitrii in eligendo habere non poteſt.

Ad quartum dicendum, quod ſecundum quod ſenſus magis vel minus ligatur a paſſione ſomni, hoc etiam iudicium rationis magis, vel minus impeditur. Unde quandoque homo dormiens conſiderat hæc quæ apparent ſomnia eſſe. Sed quia in dormiendo numquam ſunt ſenſus ſoluti ex toto, ideo etiam rationis judicium non eſt ex toto liberum: unde ſemper cum aliqua falſitate iudicium rationis eſt, etiam ſi quantum ad aliquid ſit verum: & inde contingit quod aliquis in ſomno aliquando conſentit turpitudini, aliquando non. Quia tamen judicium rationis non eſt omnino liberum, & per conſequens nec liberi arbitrii uſus; ideo nec talis conſenſus, vel diſſenſus poteſt eſſe meritorius, vel demeritorius in ſe.

Ad quintum dicendum, quod corporales motus non pertinent ad meritum, vel demeritum, niſi ſecundum quod a voluntate quaſi a principio cauſantur: & ideo nocturna pollutio magis iudicatur quantum ad rationem meriti, vel demeriti, ſecundum principium quod eſt in dormiendo, quam ſecundum terminum qui eſt in vigilando: quia ex quo in dormiendo excitatus eſt motus carnis, non ſubiacet voluntati vigilantis ulterius motus ille, nec reputatur evigilaſſe, quouſque perfectum uſum liberi arbitrii recuperavit. Poteſt tamen contingere quod in ipſa evigilatione peccatum oriatur, ſi quidem pollutio propter delectationem placeat: quod quidem erit veniale peccatum, ſi ſit ex ſurreptione talis placentia; mortale autem, ſi ſit cum deliberante conſenſu, & præcipue cum appetitu futuri. Iſta autem placentia non facit præteritam pollutionem peccatum, quia ipſius cauſa non eſt, ſed ipſa in ſe peccatum eſt. Si autem placeat ut naturæ exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ad hoc quod homo digne ad ſacramentum euchariſtiæ accedat, tria requiruntur. Primo munditia conſcientiæ; quæ non niſi per peccatum tollitur. Secundo erectio mentis ad Deum per actualem devotionem; & hæc per mentis hebetudinem, vel occupationem aut evagationem interdum ſine peccato amittitur. Tertio munditia corporalis: unde & celebrantes, vel tractaturi aliquod ſacramentum, propter reverentiam manus lavant. Unde primo, & principaliter peccatum impedit; ſecundo indevotio, ſive hebetudo mentis; tertio corporalis immunditia: & hæc tria quandoque concurrunt in aliqua pollutione nocturna, quandoque duo ex his, quandoque unum tantum; & ſecundum hoc homo magis vel minus impeditur; & ideo diſtinguendæ ſunt pollutionum differentiæ. Diſtinguitur autem dupliciter pollutio nocturna. Primo quantum ad cauſam. Eorum enim quæ in ſomnis apparent, triplex eſt cauſa. Una extrinſeca ſpiritualis, ſicut in his quæ per ſpirituales ſubſtantias nobis revelantur. Alia intrinſeca ſpiritualis, quando phantaſmata quæ apparent dormientibus, ſunt reliquiæ præcedentium cogitationum. Tertia eſt corporalis intrinſeca, ſicut quando flegma dulce ad linguam decurrit, ſomniat homo comedere dulcia: unde medici ex ſomnis corporis diſpoſitionem coniiciunt. Pollutio ergo quandoque ex illuſione accidit, quando phantaſmata per cauſam extrinſecam ſpiritualem, ſcilicet dæmones, commoventur; quandoque ex reliquiis præteritarum cogitationum, quod eſt cauſa ſpiritualis intrinſeca; quandoque ex cauſa intrinſeca naturali: quæ quidem cauſa vel fuit voluntati ſubiecta, ſicut eſt quando ex ſuperfluitate cibi, aut potus præcedente pollutio accidit; vel non fuit voluntati ſubiecta, ſive accidat ex debilitate naturæ impotentis retinere ſemen, ſive ex eius virtute ſuperflua expellentis, ſive quocumque alio modo (*a*) quod in idem redit. Secundo diſtinguitur pollutio quantum ad modum: quia quandoque accidit ſine imaginatione, quandoque cum imaginatione: & hoc dupliciter: quia quandoque in ipſa ſomni imaginatione homo turpitudini conſentit, quandoque diſſentit, & ta-

(a) *Al. deeſt* quod.

Digitized by Google

& tamen pollutio accidit. Quando ergo ſine imaginatione pollutio accidit, ſignum eſt quod pollutio ex cauſa ſit corporali intrinſeca. Sed quando cum imaginatione, poteſt ſic, vel ſic eſſe. In omnibus igitur prædictis pollutionibus corporalis immunditia eſt communis; ſed quædam mentis hebetatio non eſt niſi in illis pollutionibus quæ cum imaginatione accidunt: quia in illis quæ ſine imaginatione accidunt, anima nihil participare videtur. Nulla autem dictarum eſt peccatum, ut ex dictis patet; ſed poteſt eſſe effectus peccati ſignificans præcedens peccatum veniale, vel mortale. Peccatum autem mortale ex neceſſitate præcepti a perceptione euchariſtiæ impedit: quia mortaliter peccat qui cum conſcientia peccati mortalis accedit. Hebetudo autem mentis, & immunditia corporalis ex quadam indecentia honeſtatis: quia indevotio quædam videtur ſic accedere, niſi neceſſitas urgeat. Et ideo conſiderandum eſt, utrum in cauſa pollutionis poſſit inveniri peccatum præcedens: quia cogitatio turpium quandoque eſt ſine peccato, ſicut cum in cogitatione tantum manet, ut cum quis diſputans de talibus, oportet quod loquens cogitet: aliquando etiam cum peccato veniali, quando ad affectionem cogitatio pertingens in ſola delectatione finitur: quandoque etiam cum mortali, quando conſenſus adiungitur. Et quia cogitationi tali de propinquo eſt delectatio, & delectationi conſenſus, inde etiam in dubium poteſt verti, utrum ſequens pollutio ex peccato acciderit, vel non, & aut veniali, aut mortali; ſatis tamen probabiliter poteſt coniici non præceſſiſſe conſenſum, quando in ipſa ſomni imaginatione anima diſſentit; non tamen oportet quod, ſi conſentiat, conſenſus in vigilando præceſſerit: quia hoc poteſt accidere propter ligamen iudicii rationis, quod quandoque magis, quandoque minus eſt liberum in ſomno. Unde in tali pollutione ſi ad cauſam recurrens dubitet de conſenſu, omnino abſtinere debet. Si autem expreſſe inveniat conſenſum non præceſſiſſe, & neceſſitas urgeat, aut aliqua cauſa potior reformet pactum, (a) poteſt accedere, aut etiam celebrare non obſtante corporis immunditia, aut hebetatione mentis: alias ſi neceſſitas non incumbat, videtur non exhibere debitam reverentiam ſacramento. Non tamen ſi celebrat, mortaliter peccat, ſed venialiter, ſic ut cum quis quandoque mentis evagationem patitur. Quando autem ex illuſione accidit, ſi illuſionis cauſa in nobis præceſſit, puta cum quis indevotus ad dormiendum acceſſerit; idem eſt iudicium ac de pollutione quæ eſt cogitatione præcedenti cauſatur. Si autem in nobis cauſa non præceſſerit, immo magis cauſa contraria, & hoc frequenter accidat, & præcipue in diebus quibus quis communicare debet; ſignum eſt quod diabolus homini fructum euchariſtiæ percipiendæ auferre conatur. Unde in tali caſu conſultum fuit cuidam monacho, ut in collationibus Patrum legitur (coll. XXII. cap. VI.) quod communicaret: & ſic diabolus videns ſe non poſſe conſequi intentum, ab illuſione ceſſavit. Si autem ex cibo præcedenti, aut potu acciderit, idem eſt iudicium ac de pollutione quæ ex turpi cogitatione proceſſit; niſi intantum quod non ita de facili accidit peccare mortaliter in ſumptione cibi, ſicut in cogitatione turpi. Et quia aliquando hæc pollutio ſine imaginatione accidit, illa vero numquam; illa autem quæ ex naturæ diſpoſitione accidit, non eſt ſignum alicuius peccati, ſed poteſt hebetationem mentis inducere, ſi cum imaginatione contingat, immunditiam autem corporalem habet: ideo ſi neceſſitas immineat, vel devotio expoſcat, talis non impeditur, & præcipue quando non cum imaginatione accidit. Tamen ſi propter reverentiam abſtineat, laudandus eſt, quando infirmitas non eſt perpetua. Et quia non ita de facili poteſt percipi ex qua cauſa contingat, ideo tutius eſt ſemper abſtinere, niſi neceſſitas incumbat. Debet autem abſtinere, ut dicunt, uſque ad vigintiquatuor horas: quia in tali ſpatio natura deordinata per corporalem immunditiam, & mentis hebetationem, reordinatur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis peccatum quodlibet veniale magis ad impuritatem pertineat mentis ſecundum ſe quam pollutio nocturna, & ſecundum hoc magis Deo diſpliceat; tamen peccatum veniale non ita hebetat animam, & corpus inquinat, nec ita de facili eſt ſignum peccati mortalis, ſicut pollutio: & ideo ratio non ſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſſet conſulendum alicui, quod ſtatim poſt peccatum mortale etiam contritus, & confeſſus, ad euchariſtiam accederet; ſed deberet, niſi magna neceſſitas urgeret, per aliquod tempus propter reverentiam abſtinere:

(a) *Idest* obligationem non accedendi immutet.

re: & præterea confeſſio purgat maculam mentis, non autem immunditiam corporalem, & hebetudinem, quæ contingit in mente ex depreſſione ipſius ad carnem.

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt, quod homo debet peccare venialiter, ut alium a peccato mortali impediat. Sed hoc dictum contradictionem implicat: quia ex hoc ipſo quod dicitur peccatum, ponitur indebitum fieri. Unde ſi aliquid ſit quod nullo modo poſſit non eſſe peccatum, non debet fieri, nec etiam bonum eſt fieri, nec licitum, ut alius a peccato mortali liberetur; quamvis ad hoc ex quadam pietate animi etiam multi boni inclinentur. Sed poteſt hoc contingere ut aliquid quod alias eſt peccatum veniale, ex tali cauſa factum deſineret eſſe peccatum; ſicut dicere aliquod verbum iocoſum, quod non eſſet otioſum, ſi diceretur cauſa piæ utilitatis: unde ſi talis pollutio ſit quæ in caſu neceſſitatis non impediat, deberet pollutus in caſu propoſito celebrare, alias non.

Ad quartum dicendum, quod turpis cogitatio dicitur non ſolum quæ de turpibus eſt (quia de eis non poteſt eſſe honeſta cogitatio) ſed quæ turpitudinem habet propter delectationem, vel conſenſum adiunctum: & hæc quidem turpitudo magis horrenda eſt quam illa quæ in cibo accidit: tum quia magis vitari poteſt, cum difficillimum ſit in cibo modum tenere: tum quia eſt magis propinqua ad mortale peccatum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod cum iſte cibus non ſit corporis, ſed mentis oibus, magis in eius ſumptione conſideranda eſt diſpoſitio mentis quam corporis: & ideo diſtinguendum eſt in immunditia corporali tantum: quia aut eſt perpetua, ſicut lepra, aut diuturna; vel eſt temporalis, & cito purgabilis. Si quidem ſit perpetua, vel diuturna, tunc nullo modo propter hoc quis abſtinere debet, ne propter immunditiam corporis perdatur fructus mentis, ſicut accidit in leproſis patientibus fluxum ſanguinis, vel ſeminis. Si autem ſit temporalis, & facile expurgabilis, tunc ſi aliquis in mente ſit bene diſpoſitus, ſumere non prohibetur: quamvis etiam poſſit ad tempus laudabiliter abſtinere propter reverentiam tanti ſacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus diligit corporalem munditiam, & immunditiam odit ſecundum quod pertinent ad reverentiam, vel irreverentiam ſacramenti: & ideo ſi ex devotione mentis non propter irreverentiam aliquis cum immunditia corporali accedat, Deus acceptat.

Ad ſecundum dicendum, quod prohibitio immundorum in lege a ſanctis magis erat propter ſignificationem quam propter ipſas res: & ideo non oportet quod ſimiliter fiat in novo teſtamento, ubi veniente veritate figuræ ceſſaverunt.

Ad tertium dicendum, quod interdicitur ſacerdoti leproſo ne celebret publice coram populo propter honorem; tamen ſecrete bene poteſt ex devotione celebrare, niſi ſit adeo corruptus quod miniſterium ſine periculo explere non poſſit. Leproſus tamen ad ſacerdotium promoveri non debet.

ARTICULUS V.

Utrum ſacerdos debeat dare corpus Chriſti petenti, ſi ſciat ipſum eſſe peccatorem.

III. P. quæſt. lxxx. *art.* 6.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod ſacerdos dare non debeat corpus Chriſti petenti, ſi ſciat ipſum eſſe peccatorem. Medicus enim non debet dare infirmo medicinam quam ſcit ei eſſe mortiferam. Sed ſacerdos ſcit peccatori corpus Chriſti eſſe (*a*) mortiferam cauſam. Ergo non debet ei dare.

2. Præterea. Contra veritatem vitæ non eſt faciendum aliquid propter vitandum ſcandalum. Sed dare corpus Chriſti peccatori eſt contra veritatem vitæ, cum ſit contra præceptum Domini, Matth. vii. 6. *Nolite ſanctum dare canibus*. Ergo quantumcumque poſſit ſequi ſcandalum, nullo modo eſt ei dandum; ſicut nec pro aliquo ſcandalo vitando deberet dari cani, aut in lutum proiici.

3. Præterea. De duobus malis minus malum eligendum eſt. Sed peccatori minus eſt malum, ſi infametur, quam ſi corpus Chriſti manducet indigne. Ergo magis ſacerdos debet ei negare in publico, etiam ſi crimen ipſius in notitiam venire debeat, quam ei dare.

4. Præterea. Si dat ei hoſtiam non conſecratam, nullum ſcandalum erit. Ergo videtur quod hoc debeat magis facere.

Sed contra. Omnis Chriſti actio noſtra eſt

(a) *Nicolai*: mortiferum, ſeu mortis cauſam.

eſt inſtructio. Sed Chriſtus dedit corpus ſuum in cœna Iudæ, ut habetur Ioan. XIII. & Dionyſius dicit (de eccleſ. Hierarc. cap. III. par. III.) quamvis ſciret eum peccatorem. Ergo & ſacerdos peccatori petenti denegare non debet.

Præterea. Auguſtinus dicit (epiſt. cxx. ad Honoratum, & habetur de conſ. diſt. II. cap. *Nihil probibeat*.) *Non probibeat diſpenſator pingues terræ*, ideſt peccatores, *menſam Domini manducare*.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſuſpectis de crimine etiam dari debeat. Suſpicio enim dubitationem importat. Sed dubia in meliorem partem interpretanda ſunt. Ergo videtur quod debeat ei dari, ac ſi eſſet iuſtus.

2. Præterea. Experimentum non ſumitur de aliquo crimine, niſi de quo ſuſpicio præceſſit. Sed corpus Chriſti dandum eſt aliquando alicui ad experimentum de peccato ſumendum ſub his verbis: *Corpus Domini ſit tibi ad probationem hodie*: ut dicitur in Decret. cauſ. II. quæſt. IV. cap. *Sæpe contingit*. Ergo dari debet ſuſpectis.

Sed contra. Si ſuſpectis de crimine daretur corpus Chriſti, eſſet ſcandalum populo videnti, & ſcienti. Sed ſcandalum vitandum eſt. Ergo non oportet ei dari corpus Chriſti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod amentibus corpus Chriſti dari non debeat. Quia ad hoc quod aliquis corpus Chriſti ſumat, requiritur diligens examinatio, ut patet I. Corinth. XI. 28. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat*. Sed hoc non poteſt in amente procedere. Ergo non poteſt ei dari euchariſtia.

2. Præterea. Inter amentes etiam energumeni computantur, ſecundum Dionyſium in eccl. Hierarc. (cap. III.) energumeni etiam ab inſpectione divinorum arcentur: unde ſtatim poſt Evangelium in primitiva Eccleſia per vocem diaconi cum catechumenis excludebantur. Ergo non debet eis dari euchariſtia.

Sed contra. (*a*) Caſſianus * dicit: *Eis qui ab immundis vexantur ſpiritibus, communionem ſacroſanctam a ſenioribus noſtris numquam meminimus interdictam*. Ergo cum tales ſint amentes, amentibus debet dari.

Præterea. In decret. cauſ. XXVI. quæſt. I. cap. *Qui recedunt*, dicitur: *Amentibus etiam quæcumque pietatis ſunt, conferenda ſunt*: & loquitur de reconciliatione, & ſacra communione.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod etiam pueris dandum ſit corpus Chriſti. Quia per baptiſmum aliquis aſcribitur ad corporis Chriſti ſumptionem: unde & baptizato conferendum eſt, ut Dionyſius dicit (de eccleſ. Hier. cap. II. par. III.) Sed pueri baptizati ſunt. Ergo & eis corpus Chriſti debet dari.

2. Præterea. Vita ſpiritualis ſicut eſt per baptiſmum, ita eſt per euchariſtiam: quia dicitur Ioan. VI. 58. *Qui manducat me, (b) vivit propter me*. Sed pueris datur baptiſmus, ut habeant ſpiritualem vitam. Ergo & ſimiliter debet dari eis euchariſtia.

Sed contra eſt quod iſte cibus eſt grandium, ut patet per Auguſtinum in Libro confeſ. (VII. cap. x.) Sed pueri nondum ſunt grandes in fide. Ergo non debet eis dari.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſi ſacerdos ſciat peccatum alicuius qui euchariſtiam petit, per confeſſionem, vel alio quolibet modo, diſtinguendum eſt: quia aut peccatum eſt occultum, aut manifeſtum. Si eſt occultum, aut exigit in occulto, aut in manifeſto. Si in occulto, debet ei denegare, & monere ne in publico petat. Si autem in manifeſto petit, debet ei dare. Primo quia pro peccato occulto pœnam inferens publicam, revelator eſt confeſſionis, aut proditor criminis. Secundo quia quilibet Chriſtianus habet ius in perceptione euchariſtiæ, niſi illud per peccatum mortale amittat. Unde cum in facie Eccleſiæ non conſtet iſtum amiſiſſe ius ſuum, non oportet ei in facie Eccleſiæ denegari: alias daretur facultas malis ſacerdotibus pro ſuo libito punire maxi-

(a) *Al.* Caſſiodorus. (b) Vulgata, *& ipſe vivet*.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Collat. VII. cap. XXX. vel apud illum Serenus Abbas.

Digitized by Google

maxima pœna quos vellent. Tertio propter incertitudinem ſtatus ſumentis : quia *ſpiritus ubi vult*, *ſpirat* (Ioan. III. 8.) unde ſubito poteſt eſſe compunctus, & divinitus a peccato purgatus, & divina inſpiratione ad ſacramentum accedere. Quarto quia eſſet ſcandalum, ſi denegaretur. Si vero peccatum eſt manifeſtum, debet ei denegari, ſive in occulto, ſive in manifeſto petat.

Ad primum ergo dicendum, quod potius deberet eligere medicus medicinam eſſe mortiferam infirmo quam ſibi, ſi alterum oporteret. Et ſimiliter ſacerdos potius deberet eligere quod peccator aſſumat ad perditionem ſuam, quam ipſe deneget in perditionem propriam, ſcandalizando, & peccatum occultum revelando. Et præterea non eſt certum utrum ſit ei mortifera, quia ſubito homo ſpiritu Dei mutatur. Et iterum in ipſa petitione peccavit mortaliter in mortale peccatum conſentiens.

Ad ſecundum dicendum, quod non dimittitur tantum propter ſcandalum, ſed propter alias cauſas quæ faciunt ne eſſet contra veritatem vitæ, ſi negaret, Dominus ergo non prohibuit ſimpliciter dare, ſed voluntatem dandi, dicens : *Nolite ſanctum dare canibus*. Sacerdos autem in caſu propoſito non dat propria ſponte, ſed magis coactus. Nec eſt ſimilis ratio de animalibus brutis, & de proiectione in lutum : quia cauſæ prædictæ non ſunt ibi.

Ad tertium dicendum, quod ſecundum Innocentium tertium, * cum nemo debeat unum mortale committere, ut proximus aliud non committat, eligendum eſt potius ſacerdoti non prodere peccatorem, quam ut ille non peccet ; ſed peccator debet potius eligere ut abſtinendo reddatur ſuſpectus quam communicando manducet indignus.

Ad quartum dicendum, quod nullo modo debet dari hoſtia non conſecrata pro conſecrata : tum quia in ſacramento veritatis non debet eſſe aliqua fictio : tum quia cum manducans adoret quod manducat, ut dicit Auguſtinus **, daret ſacerdos ei occaſionem idolatrandi. Unde Decretalis dicit in caſu conſimili (ut habetur extra de celebr. Miſs. cap. *De homine*) quod falſa ſunt abiicienda remedia quæ ſunt veris periculis graviora.

Rationes quæ ſunt ad oppoſitum, procedunt ſolum quando peccator occultus publice petit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod triplex eſt ſuſpicio. Quædam violenta, ad cuius contrarium non admittitur probatio ; ſicut ſi inveniatur ſolus cum ſola nudus in lecto, loco ſecreto, & tempore apto ad commixtionem. Alia eſt probabilis, ſicut ſi inveniatur ſolus cum ſola colloquens in locis ſuſpectis, & frequenter. Tertia eſt præſumptuoſa, quæ ex levi coniectura ortum habet. Hæc autem ultima deponenda eſt ; in ſecunda non debet denegari, quia pœna non infligitur ubi culpa ignoratur ; ſed de prima eſt idem iudicium quod de peccato. Unde ſi ſit ſuſpicio procedens ex fama publica, non debet ei dari neque in occulto, neque in manifeſto ; ſi autem ſit ſingularis ipſius ſacerdotis, ſic debet dari in publico, ſed non in occulto.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non habeatur in prima ſuſpicione certitudo ſenſibilis, vel per demonſtrationem, tamen habetur talis certitudo quæ ſufficit ad probationem iuris. Non enim in omnibus eſt ſimiliter certitudo requirenda, ut dicitur I. Ethic. cap. II.

Ad ſecundum dicendum, quod decretum illud abrogatum eſt : quia facere tales probationes eſt tentare Deum. Vel dicendum, quod intentio illius decreti non eſt ut talis purgatio fiat, ſed ut propter timorem talis purgationis a futuris abſtineat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod de amentibus diſtinguendum eſt, Quidam enim dicuntur large amentes, quia debilem mentem habent, ſicut dicitur inviſibile quod male videtur ; & tamen ſunt aliquo modo docibiles eorum quæ ad fidem, & devotionem ſacramenti pertinent ; & talibus non oportet corpus Chriſti denegari. Quidam vero ſunt omnino carentes iudicio rationis ; & iſti vel fuerunt tales a nativitate, & tunc eis non debet dari, quia non poſſunt ad devotionem induci quæ requiritur ad hoc ſacramentum (quamvis quidam contrarium dicant :) vel inciderunt in amentiam poſt fidem, & devotionem ſacramenti, & tunc debet eis dari, niſi timea-

tur

Ex Edit. P. Nicolai.

* De myſteriis Miſſæ Lib. IV. cap. XIII. ** In Pſalm. XXI. ſuper illud, *Manducaverunt, & adoraverunt*, ac in Pſalm. XCVIII. ſuper illud, *Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt*.

tur periculum vel de vomitu, vel de exſpuitione, aut aliquo huiuſmodi. Et hoc patet per hoc quod habetur in Decretis XXVI. quæſt. VI. (cap. *Is qui*) *Si is qui in infirmitate pœnitentiam petit, & dum ſacerdos invitatus ad eum venit, vertatur in phreneſim, accepto teſtimonio ab aſtantibus qui petitionem audierunt, & reconcilietur, & euchariſtia eius ori infundatur*.

Ad primum ergo dicendum, quod in iſto caſu præcedens devotio computatur ei ad dignam manducationem.

Ad ſecundum dicendum, quod dæmoniacis non eſt deneganda communio, niſi forte certum ſit quod pro aliquo crimine a diabolo torqueantur: & de talibus loquitur Dionyſius. Vel dicendum, & melius, quod ipſe vocat energumenos illos in quibus adhuc viget virtus dæmonis propter peccatum originale nondum extirpatum, eo quod nondum baptiſmi gratiam conſecuti ſunt, quibus adhibetur exorciſmus poſt catechiſmum ante baptiſmum: unde ipſe ponit eos ſecundo loco poſt catechumenos.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod pueris carentibus uſu rationis, qui non poſſunt diſtinguere inter cibum ſpiritualem & corporalem, non debet euchariſtia dari; quamvis quidam Græci contrarium teneant, irrationabiliter autem: quia ad euchariſtiæ ſumptionem exigitur actualis devotio, quam tales pueri habere non poſſunt. Pueris autem iam incipientibus habere diſcretionem, etiam ante perfectam ætatem, puta cum ſint decem, vel undecim annorum, aut circa hoc, poteſt dari ſi in eis ſigna diſcretionis appareant, & devotionis.

Ad primum ergo dicendum, quod pueri baptizati acquirunt ius percipiendi corpus Chriſti, non tamen ſtatim, ſed tempore competenti; ſicut & ius percipiendæ hereditatis habent, quamvis eam ſtatim non poſſideant. Dionyſius autem aſſignat ritum baptiſmi quoad adultos, ut patet inſpicienti verba eius.

Ad ſecundum dicendum, quod per baptiſmum datur primus actus vitæ ſpiritualis, unde eſt de neceſſitate ſalutis; & ideo pueris baptiſmus dandus eſt: ſed per euchariſtiam datur complementum ſpiritualis vitæ; & ideo illis qui perfectionis ſecundæ, quæ eſt per actualem devotionem, poſſunt eſſe capaces, debet dari, prout habetur de conſecr. diſtinct. IV. cap. *In Eccleſia*, (a) ubi dicitur: *Non cogitetis vitam habere poſſe qui ſunt expertes corporis, & ſanguinis Domini*: (b) & loquitur de pueris. Intelligendum eſt autem quantum ad rem ſacramenti, quæ eſt unitas Eccleſiæ, extra quam non eſt ſalus, nec vita, & non quantum ad ſacramentalem manducationem.

EXPOSITIO TEXTUS.

Crede, & manducaſti. Intelligendum eſt de manducatione ſpirituali, & fide formata. Ideo autem potius fidem commemorat, quia ipſa eſt quæ maxime in ſacramentis operatur.

Nos corpus Chriſti ſumus. Ergo ſpiritualiter manducamus nosipſos. Et dicendum, quod nos non ſumus corpus ipſius (c) niſi ratione unionis, quam manducando ſpiritualiter acquirimus.

Ecce factum eſt malum. Contrarium dicit ſupra eodem capite: *Indigne quis ſumens corpus Chriſti, non efficit ut malum ſit quod accipit*. Et dicendum, quod non ſit malum in ſe, ſed ſit malum, (d) ideſt nocivum, ei.

Ita ſpiritualiter ſumamus. Contra: quia in patria nullus uſus ſacramenti erit: ergo nec ſpiritualis ſumptio. Et dicendum, quod dicitur ſpiritualis ſumptio conſecutio rei ſacramenti, quam ſacramentum ſtatim non efficit, ſed tantum ſignificat, ſcilicet fruitio Divinitatis, quam etiam ſignificat ſacramentalis manducatio.

(a) Quod *ſequitur uſque ad finem in præcedentibus editionibus* (*excipe Pariſienſem an. 1660.*) *perperam ponebatur in expoſitione textus*. (b) *Nicolai hæc interponit*. Vel ſic ex Auguſtino Lib. I. ad Bonifacium cap. XXII. *Nec illud cogitatis, eos vita habere non poſſe qui ſunt expertes &c.* (c) *Al.* niſi unionis. (d) *Al.* id eſt, nocivum eſt.

DISTINCTIO X.

De hæreſi aliorum, qui dicunt, corpus Chriſti non eſſe in altari niſi in ſigno.

SUnt item alii præcedentium inſaniam tranſcendentes, qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audacius, ac periculoſius veritati contradicunt, aſſerentes, in altari non eſſe corpus Chriſti, vel ſanguinem ; nec ſubſtantiam panis, vel vini inſubſtantiam carnis, & ſanguinis converti ; ſed ita Chriſtum dixiſſe: „ Hoc eſt corpus meum: “ ſicut Apoſtolus dicit (I. Corinth. x. 4) „ Petra autem erat Chriſtus. “ Dicunt enim, ibi eſſe corpus Chriſti tantum in ſacramento, ideſt in ſigno, & tantum in ſigno manducari a nobis. Qui errandi occaſionem ſumunt a verbis Veritatis: unde prima hæreſis facta eſt in diſcipulis Chriſti (1). Cum enim diceret (Ioan. vi. 54) „ Niſi quis manducaverit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habebit vitam æternam : “ illi non intelligentes dixerunt (verſ. 61.) „ Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? “ & abierunt retro. Illis diſcedentibus inſtruxit duodecim qui remanſerat. „ Spiritus eſt (inquit) qui vivificat ; caro nihil prodeſt. Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt. “ (2) „ Intellexiſti ſpiritualiter, ſpiritus, & vita ſunt : intellexiſti carnaliter; etiam ſic ſpiritus, & vita ſunt, ſed tibi non ſunt. Spiritualiter intellige quæ locutus ſum. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi : ſpiritualiter intellectum vivificabit vos; caro autem non prodeſt quidquam. “ Sunt etiam alia illorum inſaniæ fomitem miniſtrantia. Ait enim Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. xxx.) „ Donec ſæculum finiatur, ſurſum eſt Dominus; ſed tamen etiam hic nobiſcum eſt veritas Domini. Corpus enim in quo reſurrexit, in uno loco eſſe oportet ; veritas autem eius ubique diffuſa eſt. “ Item (ad Dardanum epiſt. lvii.) „ Una perſona Deus, & homo : ubique per id quod eſt Deus, in cælo per id quod homo eſt. “ Chriſtus etiam dicit (Matth. xxvi. 11.) „ Pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. “ His, aliiſque utuntur præfati hæretici in aſſertione ſui erroris.

Determinatio præmiſſorum.

QUæ ex eadem ratione omnia accipienda ſunt. Non enim verbis his negatur, verum corpus Chriſti a fidelibus ſumi, vel in altari eſſe ; ſed in his Veritas Apoſtolos, & in eis nos inſtruxit, quod ipſius corpus non in partes diſcerptum (ut putaverunt illi diſcipuli qui retro ierunt) ſed integrum ; nec viſibiliter in forma humana, ſed inviſibiliter ſub forma panis, & vini, corpus, & ſanguinem nobis traderet. Quem ſenſum Auguſtinus confirmat (3) dicens (ut refertur in Decr. de conſec. diſt. 11. cap. „ Non hæc “ ex epiſt. ad Irenæum, ſed non occurrit) „ Ipſum quidem, & non ipſum corpus quod videbatur manducatur : ipſum quidem inviſibiliter, non ipſum viſibiliter. “ Item (in Pſal. xcviii.) „ Et ſi neceſſe eſt illud viſibiliter celebrari, neceſſe eſt tamen inviſibiliter intelligi. “ Ita etiam intelligendum eſt corpus Chriſti eſſe in uno loco, ſcilicet viſibiliter in forma humana ; veritas tamen eius, ideſt Divinitas, ubique eſt : veritas etiam eius, ideſt verum corpus, in omni altari eſt, ubicumque celebratur. Sic etiam illud intelligendum eſt : „ Pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis : “ ſecundum corporalem præſentiam ſcilicet, qua cum eis converſabatur. Similiter per id quod homo eſt, in cælo eſt viſibiliter ; inviſibiliter autem eſt in altari: quia non in forma humana apparet, ſed

(1) *Nicolai* (ut Auguſtinus dicit in Pſalm. lv. ſuper illud, *Diviſi ſunt præ ira &c.*) (2) *Nicolai* (Unde iterum Auguſtinus tract. xxvii. in Ioan. & ſuper Pſalm. xcviii.) (3) *Nicolai* alicubi.

ſed forma panis, & vini operitur. Unde & inviſibilis caro eius dicitur, quæ vere eſt in altari; ſed quia in ſpecie ſua non apparet, inviſibilis dicitur. Ait enim Auguſtinus (1) „ Hoc eſt quod dicimus, quod modis omnibus approba- „ re contendimus, ſacrificium Eccleſiæ duobus conſici, duobus conſtare, viſibili „ elementorum ſpecie, & inviſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne, & ſangui- „ ne: ſacramento, & re ſacramenti, ideſt corpore Chriſti: ſicut Chriſti perſona „ conſtat, & conficitur ex Deo, & homine, cum Chriſtus ſit verus Deus, & „ homo: quia omnis res illarum rerum naturam, & veritatem in ſe continet ex „ quibus conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, ſacramento, „ & re ſacramenti, ideſt corpore Chriſti. Eſt ergo ſacramentum, & res ſacra- „ menti idem corpus Chriſti. " Ecce inviſibilem dixit carnem Chriſti, quia forma panis operta ſumitur, & tractatur. Idemque corpus Chriſti dixit eſſe ſacramentum, & rem: ex quo confirmatur quod ſupra diximus. Deinde addit, quod magis movet lectorem. „ Caro (inquit) eius eſt quam ſub forma panis oper- „ tam in ſacramento accipimus; & ſanguis eius, quem ſub vini ſpecie, ac ſa- „ pore potamus. " Caro videlicet carnis, & ſanguis ſacramentum eſt ſanguinis: carne, & ſanguine, utroque inviſibili, intelligibili, & ſpirituali, ſignificatur corpus Chriſti viſibile, & palpabile, plenum gratia, & divina maieſtate.

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum.

ATtende his diligenter, quia tropo quodam utitur hic Auguſtinus, quo ſolent res ſignificantes rerum ſortiri vocabula quas ſignificant. Hic enim viſibilis ſpecies panis vocatur nomine carnis, & viſibilis ſpecies vini nomine ſanguinis. Inviſibilis vero, & intelligibilis dicitur caro Chriſti, quia ſecundum illam ſpeciem non videtur caro, ſed intelligitur, ita & ſanguis. Caro ergo inviſibilis dicitur eſſe ſacramentum carnis viſibilis: quia ſpecies panis, ſecundum quam illa non videtur caro, eſt ſacramentum carnis viſibilis: quia carne inviſibili, ideſt ſpecie ſecundum quam caro Chriſti non videtur caro, ſignificatur corpus Chriſti, quod eſt viſibile, & palpabile, ubi in ſua forma apparet: ita & de ſanguine accipi debet. Quem ſenſum confirmat Auguſtinus, aperiens qualiter prædicta intelligenda ſint, quia obſcure dixerat, conſequenter dicens, ita panem vocari corpus Chriſti, cum vere ſit ſacramentum corporis Chriſti quod in cruce poſitum eſt, ſicut ipſa immolatio quæ fit manibus ſacerdotis, vocatur Chriſti paſſio non rei veritate, ſed (2) ſignificandi myſterio, & ſicut ſacramentum fidei dicitur fides. Satis reſponſum eſt hæreticis, & obiectionibus eorum qui negant verum corpus Chriſti in altari eſſe, & panem in corpus, vel vinum in ſanguinem myſtica conſecratione converti, dicentes: Quis audeat manducare Dominum ſuum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus Chriſti de materia, vel ſubſtantia, quæ non fuit Virginis caro?

Auctoritatibus probat verum corpus Chriſti eſſe in altari, & in id panem converti.

HAEC, & his ſimilia obiiciunt illi, in divino myſterio legem naturæ ſectantes: quorum perfidiam ſubdita convincunt teſtimonia. Ait enim Veritas (Matth. XXVI. 26.) „ Accipite: hoc eſt corpus meum. " Item Ambroſius (Lib. de initiandis cap. IX.) „ Si tantum valuit ſermo Eliæ ut ignem de cælo depo- „ neret; (3) non valebit tantum ſermo Chriſti, (4) ut ſubſtantias mutet? „ De totius mundi operibus legitur (Pſalm. CXLVIII. 5.) quia ipſe dixit, & „ facta ſunt &c. Sermo igitur, ideſt Filius, qui potuit ex nihilo facere quod „ non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare quod non erant? Non enim „ minus eſt cauſare quam mutare novas naturas rebus. " Item (ibid.) „ Si

Ee 2 „ or-

(1) *Nicolai*: diſt. II. de conſecr. cap. *Hoc eſt* ſeu Lanfrancus Lib. de Sacram. Euchariſtiæ. (2) *Nicolai* ...rte. (3) *Nicolai* (vel depromeret.) (4) *Idem*: ut ſpecies elementorum, vel ſubſtantias.

„ ordinem quærimus, viro mixta femina generare conſueverat. Liquet ergo
„ quod præter naturæ ordinem virgo generavit, & hoc quod conficimus corpus,
„ ex virgine eſt. Quid ergo hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum
„ præter naturam ſit ipſe partus ex virgine? " Item (ibid.) „ Ante benedictio-
„ nem alia ſpecies nominatur; poſt conſecrationem corpus ſignificatur: ante con-
„ ſecrationem aliud dicitur; poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur. Tu dicis,
„ Amen, ideſt verum eſt: quod ſermo ſonat, affectus ſentiat: " Item Augu-
ſtinus (ut in Decr. de conſecr. diſt. 11. cap. „ Nos autem "). „ In ſpecie pa-
„ nis, & vini quam videmus, res inviſibiles, ideſt carnem, & ſanguinem, hono-
„ ramus: nec ſimiliter pendimus has duas ſpecies, ſicut ante conſecrationem pen-
„ debamus, cum fideliter fateamur ante conſecrationem panem eſſe, & vinum,
„ quod natura formavit; poſt conſecrationem vero carnem Chriſti, & ſangui-
„ nem, quod benedictio conſecravit. " Item Ambroſius (Lib. IV. de Sacram.
cap. IV. & de conſec. diſt. 11. cap. „ Panis. ") „ Panis eſt in altari uſitatus an-
„ te verba ſacra: ubi acceſſit conſecratio, de pane ſit Chriſti caro. Quomodo
„ autem poteſt quod panis eſt, eſſe corpus Chriſti? Conſecratione, quæ fit ſer-
„ mone Chriſti. " Item (ibid.) „ Si tanta vis eſt in ſermone Domini, ut in-
„ cipiant eſſe quæ non erant; quanto magis operatorius eſt, ut ſint quæ erant,
„ & in aliud commutentur? (1) Et ſic quod erat panis ante conſecrationem,
„ iam corpus Chriſti eſt poſt conſecrationem: quia ſermo Chriſti creaturam mu-
„ tat: & ſic ex pane fit corpus Chriſti, & vinum cum aqua in calice miſſum
„ fit ſanguis conſecratione verbi cæleſtis. " Item Auguſtinus (ut refertur de con-
ſecr. diſt. 11. cap. „ Utrum ") „ Sicut per Spiritum ſanctum vera Chriſti ca-
„ ro ſine coitu creatur, ita per eumdem ex ſubſtantia panis, & vini idem corpus
„ Chriſti, & ſanguis conſecratur. Corpus Chriſti & veritas eſt, & figura: ve-
„ ritas, dum corpus Chriſti, & ſanguis virtute ſpiritus ex panis, vinique ſubſtan-
„ tia efficitur; figura vero eſt id quod exterius ſentitur. " Item Euſebius Emiſſenus *
(refertur in Decr. de conſecr. diſt. 11. cap. „ Quia corpus. ") " Inviſibilis ſa-
„ cerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis, & ſanguinis ſui verbo ſuo
„ ſecreta poteſtate commutat. " Ex his, aliiſque pluribus conſtat verum corpus
Chriſti, & ſanguinem in altari eſſe; immo integrum Chriſtum ibi ſub utraque
ſpecie; & ſubſtantiam panis in corpus, vinique ſubſtantiam in ſanguinem con-
verti.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam Magiſter determinavit quod in hoc ſacramento tria inveniuntur, aliquid quod eſt ſacramentum tantum, & aliquid quod eſt res, & ſacramentum, & aliquid quod eſt res tantum; & ſecundum hoc diverſimode diverſi manducant: in parte iſta incipit proſequi de ſingulis dictorum trium in ſpeciali: unde dividitur in partes tres. In prima determinat de ipſo vero corpore Chriſti, quod eſt ſacramentum, & res contenta in ſacramento. In ſecunda de ſpeciebus panis, & vini, quæ ſunt ſacramentum tantum, XII. diſt. ibi, *Si autem quæritur de accidentibus quæ remanent . . . . in quo ſubiecto fundentur, potius mihi videtur fatendum exiſtere ſine ſubiecto quam eſſe in ſubiecto*. In tertia determinat de effectu ſacramenti, qui eſt res tantum, in fine diſt. ibi, *Inſtitutum eſt hoc ſacramentum duabus de cauſis*. Prima in duas. In prima oſtendit verum corpus Chriſti in altari contineri ſub ſacramento. In ſecunda determinat de tranſubſtantiatione, per quam fit ut ibi ſit verum corpus Chriſti, diſt. XI. *Si autem quæritur, qualis ſit illa converſio . . . . definire non ſufficio*. Prima in tres. In prima ponit errorem quorumdam negantium veritatem quam aſſerere intendit, & probatio-

(1) *Nicolai* (aut quæ erant, in aliud commutentur.) Et iterum ibidem æquivalente ſenſu. Si igitur quod erat &c.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Quod nomine Euſebii Emiſſeni refertur, ob Eucherii Lugdunenſis, ut Petronius notat.

Digitized by Google

tiones eorum. In ſecunda ſolvit probationes ipſorum, ibi, *Quæ ex eadem ratione omnia accipienda ſunt*. In tertia inducit auctoritates ad veritatem probandam, ibi, *Hæc, & his ſimilia obiiciunt &c.* Secunda pars dividitur in partes tres. In prima exponit auctoritates quas illi errantes pro ſe inducunt, & expoſitionem ſanctorum prædictam confirmat. In ſecunda oſtendit dubitationem eſſe de quadam auctoritate Auguſtini inducta pro ſe, ibi, *Deinde addit quod magis movet*. In tertia exponit eam, ibi, *Attende his diligenter*.

QUAESTIO I.

Hic quatuor quæruntur.

Primo. Utrum verum corpus Chriſti contineatur in hoc ſacramento.

Secundo. Utrum totus Chriſtus contineatur in ſacramento ſub ſpeciebus quæ manent.

Tertio. Qualiter ſit ibi.

Quarto. Quomodo poſſit agnoſci corpus Chriſti ſecundum quod eſt ſub ſacramento.

ARTICULUS I.

Utrum in ſacramento altaris contineatur verum corpus Chriſti.

III. P. quæſt. lxxv. *art.* 1.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod in ſacramento altaris non contineatur verum corpus Chriſti. In his enim quæ ad pietatem, & reverentiam pertinent divinam, nihil debet eſſe quod in crudelitatem, vel irreverentiam ſonet. Sed manducare carnes hominis ſonat in quamdam beſtialem crudelitatem (*a*) manducantis, & irreverentiam manducati. Ergo & in ſacramento pietatis, quod ad manducationis uſum ordinatur, non debet eſſe verum corpus Chriſti quod manducatur.

2. Præterea. Sacramenta ordinantur ad utilitatem noſtram. Sed Ioan. vi. 64. dicitur: *Caro non prodeſt quidquam*. Ergo corpus Chriſti, ſive eius caro, non debet eſſe in hoc ſacramento, ſed ſolum eius ſpiritualis virtus.

3. Præterea. Gregorius dicit in homil. de Regulo (ſive homil. xxviii. in Evang.) *Corporalem præſentiam Domini quærebat, qui ſpiritum nuſquam deerat. Minus itaque eum credidit, quem non putabat poſſe ſalutem dare, niſi præſens eſſet in corpore*. Sed non ponimus quod corpus Chriſti ſit in altari, niſi ut nobis ſit cauſa ſalutis. Ergo videtur quod ex infirmitate fidei procedat.

4. Præterea. Nihil poteſt eſſe nunc ubi prius non fuit, loco præexiſtente, niſi ipſum mutetur. Sed corpus Chriſti ante conſecrationem non erat in altari. Si ergo poſt conſecrationem ſit ibi ſecundum veritatem, oportet quod aliquo modo ſit mutatum; quod non poteſt dici. Ergo non eſt verum ibi corpus Chriſti.

5. Præterea. Nullum corpus poteſt eſſe ſimul in diverſis locis. Sed corpus Chriſti eſt in cælo vere, quo aſcendit. Ergo impoſſibile eſt quod ſit in altari. Probatio primæ. Nihil continetur extra ſuos terminos, ſi terminos habeat. Sed termini cuiuslibet corporis locati ſunt ſimul cum termino corporis locantis. Ergo nullum corpus locatum in uno loco, poteſt eſſe extra terminos illius loci; & ita non poteſt eſſe in duobus locis ſimul.

6. Præterea. Eadem ratione poteſt poni corpus Chriſti eſſe in diverſis locis, & eſſe ubique; ſicut ponentes Angelum eſſe in diverſis locis, dicunt quod eſt ubicumque velit. Sed ponere quod corpus Chriſti ubique poſſit eſſe, eſt hæreticum: quia hoc ſolius Divinitatis eſt. Ergo non poteſt eſſe in diverſis locis ſimul.

7. Præterea. Angelus eſt ſimplicior quam corpus Chriſti. Sed Angelus non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis. Ergo neque corpus Chriſti: & ſic idem quod prius.

8. Præterea. Corpus Chriſti, inquantum corpus, non habet quod ſit in pluribus locis, quia ſic cuilibet corpori conveniret; neque inquantum glorioſum, quia multo fortius ſpiritui glorificato conveniret; neque inquantum Divinitati unitum, quia unio non ponit ipſum extra limites corporis. Ergo nullo modo ſibi competit.

Sed contra. I. Corinth. xi. 29. *Qui manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini*. Sed ſi eſſet corpus Chriſti ibi ſecundum ſolam ſignificationem, non oporteret diiudicare hunc cibum ab aliis: quia quilibet panis eadem ratione ſignificat corpus Chriſti. Ergo oportet ponere quod ſit ibi verum corpus Chriſti.

Præterea. Veritas in novo teſtamento debet reſpondere figuris veteris teſtamenti. Sed in veteri teſtamento ipſe agnus, qui figurabat Chriſtum, ſumebatur in cibum, ut patet.

(*a*) deeſt manducantis.

Digitized by Google

patet Exod. xii. ergo in nova lege ipſum verum corpus Chriſti quod per agnum ſignificatur, debet manducari.

Præterea. Deuter. xxxii. 4. dicitur: *Dei perfecta ſunt opera*. Sed non perfecte coniungeremur Deo per ſacramenta quæ nobis tradit, niſi ſub aliquo eorum ipſe vere contineretur. Ergo in hoc ſacramento verum corpus Chriſti continetur: quia non eſt aliud aſſignare ſacramentum in quo Chriſtus realiter contineatur.

Ad hoc etiam ſunt multæ auctoritates in littera poſitæ.

S O L U T I O.

Reſpondeo dicendum, quod ſub ſacramento altaris continetur verum corpus Chriſti, quod de Virgine traxit: & contrarium dicere eſt hæreſis, quia derogatur veritati Scripturæ, qua Dominus dicit (Matth. xxvi. 26. & alibi) *Hoc eſt corpus meum*. Ratio autem quare oportet quod in hoc ſacramento ipſe Chriſtus contineatur, in principio huius tractatus (diſt. viii.) dicta eſt, quia ſcilicet non ita perfecte nobis Chriſtus coniungeretur, ſi ſola ſacramenta illa haberemus in quibus coniungitur nobis Chriſtus per virtutem ſuam in ſacramentis illis participatam: & ideo oportet eſſe aliquod ſacramentum in quo Chriſtus non participative, ſed per ſuam eſſentiam contineatur, ut ſit perfecta coniunctio capitis ad membra. Conſequuntur autem & aliæ utilitates, ſicut oſtenſio maximæ caritatis in hoc quod ſeipſum dat nobis in cibum, ſublevatio ſpei ex tam familiari coniunctione ad ipſum, & maximum meritum fidei in hoc quod creduntur multa in hoc ſacramento quæ non ſolum præter rationem ſunt, ſed etiam contra ſenſum, ut videtur, & multæ aliæ utilitates, quæ explicari ſufficienter non poſſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod in crudelitatem ſonaret, & maximam irreverentiam, ſi corpus Chriſti ad modum cibi corporalis manducaretur, ut ſcilicet ipſum verum corpus Chriſti dilaniaretur, & dentibus attereretur. Hoc autem non contingit in ſacramentali manducatione: quia ipſum per manducationem non laceratur, ſed manducantes integros facit, ſpeciebus, ſub quibus latet, (*a*) diviſis, ut infra dicetur (diſt. xiii.)

Ad ſecundum dicendum, quod nihil prodeſſet caro Chriſti corporaliter manducata, ut dictum eſt; multum autem prodeſt ſacramentaliter manducata. Unde Auguſtinus dicit (tract. xxvii. in Ioan.) *Caro non prodeſt quidquam; ſed quomodo illi intellexerunt: ſic enim intellexerunt carnem quomodo in cadaver vertitur, aut in macello dilaniatur*.

Ad tertium dicendum, quod non dicimus verum corpus Chriſti eſſe in altari, eo quod aliter non poſſet ſalutem conferre, ſicut Regulus credebat; ſed quia iſte eſt convenientiſſimus modus ſalvandi, ſicut & convenientiſſimus modus reparationis humanæ fuit per hoc quod Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis: quamvis etiam alius modus reparationis fuit poſſibilis.

Ad quartum dicendum, quod non oportet ſemper illud quod eſt nunc ubi prius non fuit localiter, mutatum eſſe: quia poteſt aliquid eſſe converſum in ipſum, ſicut cum aer in ignem convertitur. Sed tamen ignis mutatur mutatione generationis: & hoc accidit, quia ignis in illa converſione non eſt terminus generationis, ſed compoſitum ex ſubiecto generationis, ſcilicet materia, & termino, ſcilicet forma: unde forma ipſa quæ eſt terminus, per ſe non generatur, ut in VII. Metaph. (text. xxvii.) probatur: generatur autem per accidens, quia non eſt per ſe ſubſiſtens, ſed in alio, quo mutato mutari dicitur. Corpus autem Chriſti eſt in altari cum prius non fuerit, quia panis converſus eſt in ipſum, ita quod ipſum totum corpus eſt terminus per ſe converſionis, ſicut ibi erat forma, non tamen eſt ens in alio ſicut forma, ſed per ſe ſubſiſtens: & ita non oportet quod ſit localiter motum, neque generatum per ſe, neque per accidens.

Ad quintum dicendum, quod nullum corpus comparatur ad locum, niſi mediantibus dimenſionibus quantitatis: & ideo ibi corpus eſt aliquod ut in loco, ubi commenſurantur dimenſiones eius dimenſionibus loci; & ſecundum hoc corpus Chriſti non eſt niſi in uno loco tantum, ſcilicet in cælo. Sed quia converſa eſt in corpus Chriſti ſubſtantia panis, qui prius erat in hoc loco determinate mediantibus dimenſionibus ſuis, quæ manent tranſubſtantiatione facta; ideo manet locus, non quidem immediate habens ordinem ad corpus Chriſti ſecundum proprias dimenſiones, ſed ſecundum dimenſiones panis remanentes, ſub quibus ſuccedit corpus Chriſti ſubſtantiæ panis: & ideo non eſt hic ut in loco per ſe loquen-

do,

(*a*) Al. diverſis.

Digitized by Google

do, ſed ut in ſacramento, non ſolum ſignificante, ſed continente ipſum ex vi converſionis factæ. Et ſic patet quod corpus Chriſti non eſt extra terminos loci ſui ſecundum quod ei competit eſſe alicubi intus, vel extra ex dimenſionibus propriis, quod eſt per ſe alicubi eſſe intus, vel extra; ſed eſt extra terminos loci quaſi per accidens, ſecundum quod competit ei eſſe alicubi ratione illarum dimenſionum quæ remanent ex illo corpore quod converſum eſt in corpus Chriſti.

Ad ſextum dicendum, quod, ſicut ex dictis patet, corpus Chriſti non dicitur eſſe alicubi, niſi ratione dimenſionum propriarum, & illius corporis quod in ipſum converſum eſt. Non eſt autem poſſibile quod dimenſiones eius propriæ ſint ubique, neque quod corpus in ipſum convertendum ubique ſit: & ideo quamvis corpus Chriſti ſit in pluribus locis aliquo modo, non tamen poteſt eſſe ubique.

Ad ſeptimum dicendum, quod ratio illa bene ſequeretur, ſi ratione propriorum terminorum eſſet in pluribus locis, quod multo fortius Angelo conveniret; ſed convenit ei inquantum aliquod corpus convertitur in corpus Chriſti, non autem in Angelum.

Ad octavum dicendum, quod hoc non competit corpori Chriſti, neque inquantum eſt corpus, neque inquantum eſt glorificatum, neque inquantum Divinitati unitum, ſed inquantum eſt terminus converſionis: unde ſimiliter accideret de corpore lapidis, ſi Deus ſimili modo panis ſubſtantiam in lapidem converteret, quod non eſt dubium eum poſſe.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus contineatur ſub ſacramento quantum ad animam.

III. P. quæſt. LXXVI. *art.* I.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus non contineatur ſub ſacramento quantum ad animam. Quia Chriſto non competit eſſe in altari, ut dictum eſt, niſi ſecundum quod panis in ipſum convertitur. Sed conſtat quod panis non convertitur in animam Chriſti. Ergo anima Chriſti non eſt ibi.

[illegible]Præterea. Chriſtus eſt in ſacramento a[illegible]s, ut cibus fidelium. Sed non eſt ci[illegible]ndum animam, ſed ſecundum cor[illegible] dicit (Ioan. VI. 56.) *Caro mea vere eſt cibus*. Ergo non eſt ibi ſecundum animam.

3. Præterea. Forma ſacramenti debet reſpondere ſacramento. Sed in forma non ſit mentio de anima, ſed ſolum de corpore: quia dicitur: *Hoc eſt corpus meum*. Ergo non eſt ibi ſecundum animam.

Sed contra. Quæcumque non ſeparantur ſecundum eſſe, ubicumque eſt unum, & aliud. Sed unum eſt eſſe animæ Chriſti, & corporis, ſicut materiæ, & formæ. Ergo cum corpus Chriſti ſit in altari, erit ibi anima.

Præterea. Corpus Chriſti non eſt in ſacramento inanimatum. Sed corpus ſine anima eſt inanimatum. Ergo Chriſtus non eſt ibi ſecundum corpus tantum, ſed etiam ſecundum animam.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſub ſpecie panis Chriſtus non contineatur inquantum ad carnem animatam. Quia, ut dictum eſt, corpus Chriſti eſt ibi ſecundum quod cibus. Sed eſſe cibum non convenit niſi carni: unde Ioan. VI. 56. *Caro mea vere eſt cibus*. Ergo non eſt ibi aliqua pars corporis, niſi caro.

2. Præterea. Quod iam eſt, non oportet fieri. Si ergo in pane conſecrato ſunt omnes partes corporis Chriſti, erit ibi ſanguis: ergo non oporteret quod per conſecrationem vini iterum ibi fieret.

3. Præterea. Deus in revelationibus veritatem oſtendit: alias revelatio eſſet cauſa erroris, quod eſt inconveniens. Sed ſpecies panis oſtenſa eſt aliquando, ut caro tantum, ſicut legitur in vita beati Gregorii (Lib. II. cap. XLII.) Ergo non eſt ſub ſpecie panis aliquid de corpore Chriſti, niſi caro, & non ſanguis, vel os, vel aliud huiuſmodi.

Sed contra. Sicut corpus Chriſti ſignificatur in ſacramento, ita continetur ibi. Sed ſignificatur ſecundum quod eſt; alias ſignificatio eſſet falſa. Ergo eſt ibi ſecundum quod eſt. Sed caro non eſt ſine ſanguine, & aliis partibus corporis. Ergo eſt ibi non ſolum caro, ſed etiam aliæ partes corporis.

Præterea. In ſpecie panis ſignificatur totum id quod eſt res tantum ſine ſacramento, ſcilicet unitas corporis myſtici, & ſimiliter in vino, ut ex dictis VIII. diſt. patet. Sed ſicut ſignificatur id quod eſt res tantum, ita ſignificatur, & continetur id quod eſt res, & ſacramentum. Ergo & totus

Digitized by Google

tus Chriſtus, qui eſt res, & ſacramentum, continetur ſub utraque ſpecie.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod noo ſit ibi corpus Chriſti ſecundum propriam qualitatem. Nihil enim quod manet, convertitur in alterum. Sed quantitas panis manet. Ergn non convertitur io quantitatem corporis Chriſti. Sed corpus Chriſti non eſt in altari, ut dictum eſt, niſi ut eſt terminus converſionis. Ergo non eſt ibi ſecundum propriam quantitatem.

2. Præterea. Secundum Philnſophum in III. Phyſ. (text. xl.) corpus naturale non poteſt eſſe ſimul cum dimenſinnibus ſeparatis: quia tunc duæ dimenſinnes eſſent ſimul. Sed dimenſiones panis maneot. Ergo ſub eiſdem dimenſionibus noo poteſt eſſe corpus Chriſti cum dimenſionibus propriæ quantitatis.

3. Præterea. Accidens plus dependet a ſubſtantia quam ſubſtantia ab accidente. Sed ex parte eius qund eſt ſacramentum tantum, invenitur accidens ſioe ſubſtantia. Ergo multo magis poteſt pooi ex parte eius qund eſt res, & ſacramentum, quod ſit ſubſtaotia ſine accidente, & ita corpus Chriſti ſine quantitate.

4 Præterea. Sicut dictum eſt ſupra (art. præc. ad 5.) ubicumque eſt corpus aliquod ſecundum proprias dimenſiones, eſt ibi, ut in loco. Sed corpus Chriſti non eſt ſub ſacrameotn ut io loco, quia iam eſſet extra terminns lnci proprii. Ergn impoſſibile eſt qund ſit ibi ſecundum dimenſiones proprias.

Sed contra. Subiectum numquam ſeparatur a propria paſſione. Sed ſubſtantiæ corporalis prnpria paſſio eſt quantitas dimenſiva. Ergo cum ſubſtantia corpnris Chriſti ſit ſub ſacramento, etiam quautitas eius dimenſiva erit.

Præterea. De ratinne corpnris vivi eſt organizatio, ut patet in II. de Anima (text. VI. & VII.) Sed nrganizatin requirit diverſum ſitum partium; ſitus autem præſupponit quantitatem. Ergo oportet, cum corpus Chriſti ſit vivum ſub ſacramento, qund ſit ibi ſub propria quantitate.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit ibi ſecundum tntam quantitatem ſuam. Conſtat enim quod quantitas corporis Chriſti non invenitur extra corpus Chriſti, ut corpus Chriſti ſit ſine prnpria quantitate. Sed conſtat quod corpus Chriſti non eſt ultra dimenſiones panis, neque aliqua pars dimenſinnis eſt ſub qua non ſit corpus Chriſti. Ergn ſi eſt ibi quantitas tota corpnris Chriſti, neque excedit dimenſiones panis, neque exceditur. Sed communis animi conceptio eſt quod duæ quantitates, quarum una alteri ſuperpoſita neque excedit, neque exceditur, ſunt æquales, ut patet in principio Euclidis. Ergo quantitas corporis Chriſti tota æquatur quantitati panis, quod eſt falſum: quia contiogit eſſe maiorem, & minorem.

2. Præterea. Nullum corpus ſecuodum totam ſuam quantitatem poteſt contineri indifferenter magna, & parva quantitate extrinſeca. Sed corpus Chriſti continetur iodifferenter ſub parva parte, vel magna panis cooſecrati. Ergo non eſt ibi ſecundum totam ſuam quantitatem.

3. Præterea. Quandocumque ſub aliqua quantitate extrinſeca contioetur corpus aliquod habens partes diſtinctas ſecundum ſuam intrinſecam quantitatem totam; contingit aſſignare ſub qua parte illius quantitatis ſingulæ partes contineantur. Sed corpus Chriſti, cum ſit organicum, habet partes diſtinctas. Si ergo ſecundum totam ſuam quaotitatem continetur ſub dimenſinnibus, erit aſſignare ubi ſit caput eius, & manus, & pes; quod eſt impoſſibile: quia parvitas quantitatis non ſufficit ad talem diſtantiam, & præcipue cum partes habeant diſtantias determinatas propter multa intermedia quæ habent quantitates determinatas.

Sed cootra. Fnrmalitas corporis attenditur ſecundum tntalitatem quantitatis eius: quia ſecundum quantitatem dividitur, & partes habet. Sed ſecundum Auguſtinum * (ut refertur de conſec. diſt. II. cap. *Qui manducat*, & cap. *Invitat*) Chriſtus totus manducatur in ſacramentn. Ergn eſt ibi ſecundum totam ſuam quantitatem.

Præterea. Impoſſibile eſt aliquid eſſe alicubi ſecundum partem quantitatis, & non ſecondum totam, niſi diviſa quantitate ipſius. Sed quantitas corporis Chriſti non dividitur actu, quia corpus illud dividi eſt impoſſibile. Ergo cum in ſacramento contineatur aliquid quantitatis corporis eius, im-

Ex Edit. P. Nicolai.

* Apud Auguſtinum non occurrit, etſi ut ex illo uſurpat Beda in I. ad Corinth. cap. 2.

Digitized by Google

impoſſibile eſt dicere, quod non contineatur in toto.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in ſacramento altaris continetur aliquid dupliciter: uno modo ex vi ſacramenti, alio modo ex naturali concomitantia. Ex vi quidem ſacramenti continetur ibi illud ad quod converſio terminatur. Ad quid autem terminatur converſio, ſciri poteſt ex tribus. Primo ex eo quod convertebatur: non enim convertitur materia ſacramenti niſi in id ad quod habet ſimilitudinem ſecundum proprietatem naturæ ſuæ, ſicut vinum in ſanguinem. Secundo ex ſignificatione formæ, cuius virtute fit converſio: unde in illud converſio terminatur quod eſt ſignificatum per formam. Tertio ex uſu ſacramenti: quia quod pertinet ad cibum, continetur ſub ſpecie panis ex vi ſacramenti; quod pertinet ad potum, ſub ſpecie vini. Ex naturali autem concomitantia, & quaſi per accidens continetur ſub ſacramento illud quod per ſe non eſt terminus converſionis, ſed ſine quo terminus converſionis eſſe non poteſt. Secundum hoc ergo patet quod cum anima Chriſti non habeat ſimilitudinem cum ſubſtantia panis, nec in forma ſacramenti de anima fiat mentio, nec anima conveniat ad uſum ſacramenti, qui eſt manducare, & bibere, ad animam non terminatur converſio panis, nec vini, ſed ad corpus, & ſanguinem Chriſti, quæ ab anima ſeparata non ſunt: & ideo anima non continetur ibi ex vi ſacramenti, ſed tamen continetur ibi ex naturali concomitantia ad corpus quod vivificat. Unde ſi fuiſſet facta converſio panis in corpus Chriſti, quando erat mortuum, anima non fuiſſet ſub ſacramento. Et quod dictum eſt de anima, debet intelligi de Divinitate, niſi quod Divinitas eius, etiam præter ſacramentum, eſt ubique.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod duplex eſt uſus ſacramenti, ſcilicet manducare, & bibere. Manducare autem eſt uſus cibi ſicci; ſed bibere eſt uſus cibi humidi, qui potus dicitur: & ideo ſub ſpecie panis, qui ad uſum manducationis ordinatur, continetur ex vi ſacramenti non ſolum caro Chriſti, ſed os, & omnes huiuſmodi partes; non autem ſanguis, quia continetur ex vi ſacramenti ſub ſpecie vini, qui ad uſum potus ordinatur; quamvis ex naturali concomitantia & ſanguis ſit ſub ſpecie panis, & caro ſub ſpecie vini.

Ad primum ergo dicendum, quod ponitur ibi pars pro toto, ſcilicet caro pro toto corpore: & hanc partem ſpecialiter poſuit, ut per ſimilitudinem manducationis corporalis, cui præcipue caro apta eſt, manuduceret ad ſacramentalem: quamvis etiam oſſa, & aliæ huiuſmodi partes manducationi aliquo modo competant, cum ſecundum Avicennam quædam animalia ipſis nutriantur.

Ad ſecundum dicendum, quod illud quod iam eſt, non fit eo modo quo eſt, ſed alio modo poteſt fieri: quia quod eſt potentia, fit actu: & ideo ſanguis Chriſti, qui eſt ſub ſacramento hoſtia conſecrata non ex vi ſacramenti, fit ibi per conſecrationem vini ex vi ſacramenti exiſtens, ſicut etiam quod eſt in uno loco per accidens, fit ibi per ſe quandoque.

Ad tertium dicendum, quod viſus corporalis, ut dicetur, non poteſt videre corpus Chriſti ſecundum quod eſt ſub ſacramento. Quid autem illud ſit quod quandoque in hoc ſacramento in ſpecie carnis, aut ſanguinis apparet, infra dicetur (art. 4. quæſtiunc. 2.)

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſubſtantia panis, quæ convertitur in corpus Chriſti, non habet aliquam proportionem ſimilitudinis ad quantitatem, vel alia accidentia Chriſti, ſed tantummodo ad ſubſtantiam eius corporis: & ideo cum nihil convertatur in corpus Chriſti de pane niſi ſubſtantia panis, quia accidentia manent, conſtat quod converſio illa terminatur directe ad ſubſtantiam, non autem ad accidentia, quia accidentia panis remanent: & ideo quantitas, & alia accidentia propria corporis non ſunt ibi ex vi ſacramenti, ſunt tamen ibi ſecundum rei veritatem ex naturali concomitantia accidentis ad ſubiectum, ut de anima dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa probat quod non ſit ibi ex vi ſacramenti; & hoc concedo.

Ad ſecundum dicendum, quod quia dimenſiones corporis Chriſti non ſunt ibi ex vi ſacramenti, ſed ſolum ex eo quod concomitantur inſeparabiliter ſubſtantiam, conſtat quod contrario ordine ſunt ibi dimenſiones propriæ corporis Chriſti, & dimenſiones locati corporis in loco. Corporis enim lo-

locati ſubſtantia non habet ordinem ad locum, niſi mediantibus dimenſionibus: & ideo quia dimenſiones corporis locati non poſſunt eſſe ſimul cum aliis dimenſionibus, ſequitur ex conſequentia quod ſubſtantia corporis locati non poſſint eſſe ſimul cum aliis dimenſionibus neque ſeparatis, neque in alio corpore exiſtentibus. Sed hic e contrario ſubſtantia corporis Chriſti per ſe immediate ordinatur ad hoc quod ſit ſub ſacramento, & dimenſiones eius propriæ ex conſequenti, & per accidens. Subſtantia autem ex hoc quod eſt ſubſtantia, non prohibetur eſſe ſimul cum dimenſionibus quibuſcumque ſive coniunctis ſibi, ſive ſeparatis, aut exiſtentibus in alio ſubiecto, ſicut ſubſtantia Angeli poteſt eſſe ſimul ubi eſt aliud corpus: & ideo etiam corpus Chriſti ſub propria quantitate poteſt eſſe ſub dimenſionibus panis.

Ad tertium dicendum, quod non poteſt fieri ſine mutatione panis, quod eius accidentia ſine ſubſtantia remaneant: & ſimiliter non poſſet fieri quod ſubſtantia corporis Chriſti eſſet ſine accidentibus ſine ſua mutatione. Poſſet autem Deus hoc facere ut ſine accidentibus propriis eſſet, (*a*) ad minus aliquibus, abſque tranſubſtantiatione intrinſeca: & quia non eſt inconveniens panem mutari, eſſet autem inconveniens Chriſtum mutari; ideo non eſt ſimile quod inducit ratio.

Ad quartum dicendum, quod quamvis corpus Chriſti cum quantitate propria ſit ſub ſacramento, non eſt tamen ibi mediante ſua quantitate; & ideo non eſt ibi ut in loco.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod qua ratione ponitur ibi pars quantitatis, eadem ratione ibi poni debet etiam tota quantitas; quia ſicut corpus Chriſti non ſeparatur a propria quantitate, ita una pars quantitatis non ſeparatur ab alia: utrumque enim ſine mutatione intrinſeca corporis Chriſti non poſſet evenire.

Ad primum ergo dicendum, quod (*b*) in ſuperpoſitione directe quantitas applicatur quantitati. Et quia quantitas Chriſti non directe applicatur quantitati panis, quia non mediante ipſa corpus Chriſti ſub dimenſione panis eſt; ideo non eſt ibi aliqua ſuperpoſitio quantitatis ad quantitatem, nec aliqua commenſuratio quantitatum: & ideo non ſequitur quod ſint æquales.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut illa quæ non habent quantitatem, poſſunt eſſe indifferenter ſub parva, & magna quantitate, ſicut patet de anima, quæ eſt indifferenter in magno, & parvo corpore; ita illud quod non ratione ſuæ quantitatis continetur ſub aliqua quantitate, poteſt eſſe indifferenter in magna, & parva quantitate: & ſic eſt in propoſito.

Ad tertium dicendum, quod ſitus, ſicut obiectio tangit, quantitatem præſupponit: & quia quantitas Chriſti nullam ſimilitudinem habet ad dimenſiones panis, ideo etiam nec ſitus partium corporis Chriſti: & ideo quamvis corpus Chriſti, prout eſt ſub ſacramento, habeat partes diſtinctas, & ſituatas ſitu naturali, non eſt tamen aſſignare in partibus dimenſionum panis, ubi ſingulæ partes corporis Chriſti iaceant. Nec tamen ſequitur quod dicamus corpus Chriſti confuſum, quia ordinem habent partes in ſe; ſed ſecundum ordinem illum non comparantur ad dimenſiones exteriores.

ARTICULUS III.

Utrum corpus Chriſti contineatur ſub ſacramento circumſcriptive.

III. P. quæſt. lxxvi. *art.* 5. & 6.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod corpus Chriſti contineatur ſub ſacramento circumſcriptive. Omne enim corpus quod eſt in loco, circumſcribitur. Sed corpus Chriſti eſt ſub ſacramento ſicut in loco: quod patet, quia non eſt alium modum aſſignare de modis *eſſendi in* quos aſſignat Philoſophus in IV. Phyſ. (text. xxiii.) Ergo corpus Chriſti eſt in loco circumſcriptive.

2. Præterea. In ſex principiis dicitur, quod proprium eſt poſitionis primo loco ſubſtantiæ inhærere. Sed corporis Chriſti ſubſtantia non denudatur aliis proprietatibus, prout eſt ſub ſacramento. Ergo neque poſitione: ergo ſecundum quod eſt ſub ſacramento, eſt in loco; quia poſitio ordinem partium in loco dicit.

3. Præterea. Omne corpus quod continetur ſuperficie alterius corporis, ita quod non excedit, neque exceditur, circumſcribitur illa ſuperficie ſicut loco. Sed [illegible]us Chriſti totum, ut dictum eſt, co[illegible]tur ſub ultima ſuperficie dimenſionum [illegible]nis quæ manent, & nec excedit, [illegible] ce-

(*a*) *Al.* ad minus aliquibus intrinſeca. (*b*) *Al.* in ſuppoſitione.

ditur . Ergo eſt ſicut in loco circumſcriptive.

4. Præterea . Omne quod replet locum , circumſcribitur loco. Sed corpus Chriſti replet locum dimenſivum , alias eſſet vacuum. Ergo corpus Chriſti circumſcribitur ſpeciebus illis.

Sed contra . Omne corpus quod circumſcribitur loco, commenſuratur loco circumſcribenti: quia locus , & locatum ſunt æqualia, ut dicitur in IV. Phyſ. (text. xxx.) Sed corpus Chriſti non commenſuratur quantitati dimenſionum , ut dictum eſt (art. præc.) Ergo non eſt ibi ſicut in loco circumſcriptive.

Præterea. Omne corpus quod circumſcribitur loco aliquo, partes eius habent ſitum determinatum in loco illo. Sed hoc, ut dictum eſt, non convenit corpori Chriſti ratione dimenſionum illarum. Ergo non continetur eis circumſcriptive.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius . Videtur quod contineatur ſub eis ſaltem definitive . Quia plus diſtat a natura loci Angelus quam corpus Chriſti . Sed Angelus non poteſt eſſe in loco , quin loco definiatur, ut communiter dicitur . Ergo multo fortius corpus Chriſti eſt definitive ſub ſpeciebus illis.

2. Præterea. Omne corporale individuum eſt determinatum ad hic & nunc. Sed corpus Chriſti eſt huiuſmodi . Ergo determinatur ad hic & nunc . Ergo eſt definitive ſub ſpeciebus.

3. Præterea . Omne finitum exiſtens alicubi, definitive eſt ibi . Sed corpus Chriſti eſt huiuſmodi. Ergo &c.

Sed contra. Omne quod eſt definitive alicubi, ita eſt ibi quod non alibi. Sed corpus Chriſti non ita eſt ſub ſpeciebus quod non alibi . Ergo non eſt definitive ſub eis.

Præterea. Omne quod poteſt ſine ſui mutatione alibi eſſe quam hic, non eſt hic definitive: propter hoc enim ponimus Angelos moveri , quia loco definiuntur . Sed corpus Chriſti poteſt (a) alibi eſſe quam ſub ſpeciebus illis ſine omni mutatione vel ſua, vel ſpecierum ; puta , ſi alibi corpus Chriſti conſecratur. Ergo non erat hic definitive.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod corpus Chriſti non poſſit eſſe totum ſub qualibet parte ſpecierum . Dimenſiones enim panis remanentes poſſunt in infinitum dividi. Si ergo in qualibet parte dimenſionum illarum eſſet corpus Chriſti totum , eſſet infinities ſub eiſdem dimenſionibus ; quod eſt impoſſibile.

2. Præterea . Quæcumque uni & eidem ſunt ſimul , ſibi invicem ſunt ſimul . Sed ſi in qualibet parte dimenſionum eſt totum corpus Chriſti , ubicumque eſt pars corporis Chriſti, eſſet totum corpus Chriſti . Ergo ubi eſſet una pars , eſſet alia. (b) Sed hoc repugnat diſtinctioni partium , quæ requiritur in corpore organico . Ergo non eſt poſſibile quod totum corpus Chriſti ſub qualibet parte ſpecierum ſit.

3. Præterea . Auguſtinus dicit (de cognitione veræ vitæ cap. xxxiv.) quod proprium eſt ſpiritus quod poſſit ſimul in diverſis partibus (c) totus eſſe . Sed corpus Chriſti non ponitur neque per unionem , neque per gloriam extra limites corporis , ut poſſit percipere proprietatem ſpiritus . Ergo corpus Chriſti non eſt totum in qualibet parte ſpecierum.

Sed contra eſt quod Hilarius dicit (de conſ. diſt. II. cap. *Ubi*) *Ubi pars eſt corporis, & totum*: & loquitur de corpore Domini in ſacramento . Sed in qualibet parte dimenſionum eſt aliqua pars corporis Domini . Ergo in qualibet parte dimenſionum eſt totum.

Præterea . Panis conſecratus eſt quoddam totum homogeneum , ideſt unius rationis in toto, & in partibus. Sed ſub toto eſt totum corpus. Ergo ſub qualibet parte corporis eſt totum.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius . Videtur quod corpus Chriſti movetur ad motum hoſtiæ. Omne enim quod definit eſſe ubi prius erat , & incipit eſſe ubi prius non erat , movetur vel per ſe , vel per accidens . Sed corpus Chriſti tranſlata hoſtia definit eſſe ubi prius erat , ſcilicet in altari , & incipit eſſe ubi prius non erat, ſcilicet in pixide , vel in ore . Ergo corpus Chriſti movetur ad motum hoſtiæ vel per ſe, vel per accidens.

2. Præterea . Secundum Philoſophum in II. Topicor. (cap. III.) moventibus nobis, moventur ea quæ in nobis ſunt . Sed corpus Chriſti vere continetur ſub ſpeciebus illis . Ergo ſpeciebus tranſlatis & ipſum transfertur.

3. Præterea . Anima , vel Angelus ma-

(a) *Al.* alicubi , *et ſic infra* . (b) *Al.* & hoc. (c) *Al.* totius.

Digitized by Google

gis recedit a natura loci quam corpus Chriſti. Sed anima, vel Angelus movetur per accidens, moto corpore unito, vel aſſumpto. Ergo multo fortius corpus Chriſti.

1. Sed contra. Nullum quietum manens in eodem loco movetur per ſe, vel per accidens. Sed corpus Chriſti eſt huiuſmodi. Ergo &c.

2. Præterea. Quod movetur per accidens ad motum alterius definitive eſt in illo: unde Deus non movetur ad motum alicuius, nec anima ad motum manus. Sed corpus Chriſti non eſt definitive ſub ſpeciebus illis. Ergo non movetur ad motum illarum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod locus dicitur circumſcribere locatum ex eo quod in circuitu deſcribit figuram locati: quia loci proprii, & locati oportet eſſe unam figuram; figura autem eſt qualitas circa quantitatem. Et quia corpus Chriſti non habet ordinem ad ſpecies ſub quibus continetur mediante quantitate, ſed e converſo, ut dictum eſt; ideo neque figura corporis Chriſti reſpondet figuræ ſpecierum, ſicut patet ad ſenſum. Et ideo patet quod non eſt ſub ſpeciebus circumſcriptive, & per conſequens nec eſt in eis ſicut in loco: quia nihil per ſe, proprie loquendo, eſt in loco ut in loco, niſi quod loco circumſcribitur.

Ad primum ergo dicendum, quod comparatio corporis Chriſti ad ſpecies ſub quibus eſt, non eſt ſimilis alicui comparationi naturali: & ideo non poteſt reduci, proprie loquendo, ad aliquem modorum a Philoſopho aſſignatorum; tamen habet aliquam ſimilitudinem cum illo modo quo aliquid dicitur eſſe in loco, ſecundum quod eſſe in loco eſt eſſe in aliquo ſeparato extra ſubſtantiam ſuam, quod non eſt eius cauſa: & ſecundum hoc etiam Innocentius * dicit corpus Chriſti eſſe in pluribus locis, quod continetur ſub pluribus ſpeciebus.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis corpus Chriſti non denudetur poſitione, neque aliqua ſuarum proprietatum ex hoc quod eſt ſub ſacramento, non tamen ſequitur quod ſecundum quod habet figuram, & quantitatem, & poſitionem, comparetur ad ſpecies ſacramenti; ſicut homo non comparatur ad locum ex hoc quod habet animam, vel mediante anima, quamvis hoc quod in loco eſt, anima non privetur.

Ad tertium dicendum, quod ad circumſcriptionem plus exigitur, ſcilicet quod locatum configuretur loco, aut e converſo: & hoc non eſt in propoſito ratione iam dicta.

Ad quartum dicendum, quod corpus naturale non habet quod repleat locum ex parte materiæ, neque ex parte dimenſionum: unde ſecundum Philoſophum in IV. Phyſ. (text. VIII.) & in III. Metaph. (text. IX.) dimenſiones ſeparatæ ſi ponantur eſſe (vel corpus mathematicum, quod idem eſt) replent locum, & non poſſunt eſſe ſimul cum alio corpore. Nec obſtat quod ipſe in IV. Phyſic. cap. (VI.) de vacuo videtur uti dimenſionibus ſeparatis quaſi vacuo: quia procedit ex ſuppoſitione illorum qui ponebant dimenſiones ſeparatas exiſtentes inter terminos corporis continentis, eſſe locum. Unde ſequitur quod quando illæ dimenſiones fuerunt ſine corpore ſenſibili, dicatur vacuum; ſic enim vacuum ponebant. Et ideo dicendum eſt in propoſito, quod cum corpus Chriſti non comparetur ad locum iſtum in quo eſt ſub ſacramento, mediantibus propriis dimenſionibus, non replet locum; neque tamen locus ille eſt vacuus, quia repletur dimenſionibus ſeparatis ſacramenti corporis Chriſti.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ad hoc quod aliquid ſit in loco definitive, duo requiruntur. Primum eſt ut competat ibi eſſe ei, quia quod non eſt in aliquo loco, non poteſt loco illo definiri. Secundum eſt quod ſit ibi ſicut in loco commenſurato aliquo modo ſuæ quantitati, vel virtuti. Corpus enim bicubitale non definitur loco unius cubiti, quamvis aliquo modo ſit ibi; neque anima eſt definitive in manu, quia eſt in aliis partibus, eo quod non eſt in manu ſecundum totam virtutem ſuam. Et ideo omne quod habet quantitatem finitam, vel virtutem, oportet quod ſit definitive in loco in quo eſt: & ideo Angeli definitive ſunt in loco, non tamen Deus. Corpus autem Chriſti quamvis ſecundum veritatem ſit ſub ſpeciebus, non tamen competit ei ratione ſui: quia neque ratione ſuæ quantitatis, ut dictum eſt, neque ratione ſuæ virtutis, ſed ratione illius quod in ipſum converſum

pr-

* Sic Lib. IV. de myſteriis Miſſæ cap. XXVII. expreſſiſſimis verbis.

præexiſtens, cuius dimenſiones adhuc manent, quibus ad locum illum determinabatur: & ideo non definitur loco illo, ſed ſimili modo poteſt eſſe alibi, ubicumque fuerint panis dimenſiones converſæ in ipſum.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus eſt in loco quo definitur, non quia aliquid convertatur in ipſum, ſed ratione ſuæ operationis, virtutis, & eſſentiæ: & ideo non poteſt eſſe niſi in uno loco, quia ſubſtantia rei non eſt niſi ſemel.

Ad ſecundum dicendum, quod corpus Chriſti, ſicut & alia corpora, determinatur ad unum locum qui competit ei ratione ſuæ quantitatis, quia ibi eſt ut in loco; ſed non hoc modo ſub ſpeciebus eſt: & ideo ratio non ſequitur.

Ad tertium dicendum, quod finitum, & infinitum ſunt paſſiones quantitatis, ſecundum Philoſophum in I. Phyſic. (text. xv.) unde cum corpus Chriſti non habeat ex ratione ſuæ quantitatis quod ſit ubi conſecratur, ſed magis ex converſione alterius in ipſum corpus Chriſti; ſic eſſe in pluribus, & non definitive in uno, non pertinet ad eius finitatem, vel infinitatem; ſed magis ad numerum eorum quæ convertuntur in ipſum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod hoſtia remanente integra, Chriſtus totus eſt ſub tota hoſtia, non tamen ſub qualibet hoſtiæ parte; ſed hoſtia diviſa, Chriſtus totus remanet ſub qualibet parte. Et ponunt exemplum de ſpeculo: quia Auguſtinus dicit * (in quodam ſer. de verbis Evang. & idem quantum ad ſententiam habetur de conſecr. diſt. II. cap. *Qui manducat*) quod ſicut fracto ſpeculo multiplicantur ſpecies, vel imagines; ſic poſt fractionem quot ſunt partes, toties eſt ibi Chriſtus: conſtat autem quod ante fractionem ſpeculi non erat ibi niſi una imago. Illud autem non poteſt ſtare: quia hoſtia integra manente aliquo modo eſt corpus Chriſti ſub partibus hoſtiæ. Si ergo non ſit ibi ſecundum totum, erit ſecundum partem; ſed omne quod eſt totum in toto, & pars eius in parte, eſt ibi ſitualiter; & ita corpus Chriſti eſſet ſitualiter ſub ſacramento, & circumſcriptive; quod eſt impoſſibile. Exemplum autem non eſt conveniens: quia imago ſpeculi non eſt ibi ut forma abſolute quieſcens in ſubiecto, ſed aggeneratur ex reverberatione: & ideo quamdiu eſt una ſuperficies ſpeculi, fit una reverberatio, & per conſequens una imago reſultat; fracto autem ſpeculo ſunt multæ ſuperficies, & per conſequens multæ reflexiones, & imagines multæ reſultantes. Si autem eſſet forma abſolute quieſcens in ſubiecto; aut eſſet conſequens quantitatem, ſicut albedo quæ fundatur in ſuperficie; aut præcedens quantitatem, ſicut forma ſubſtantialis. Si primo modo, de neceſſitate eſſet tota in toto, & pars in parte ante fractionem ſpeculi, & poſt; ſi autem eſſet præcedens quantitatem, eſſet ante, & poſt & tota in toto, & tota in partibus, ſicut tota forma ſubſtantialis ligni eſt in qualibet parte eius, quia totalitas formæ ſubſtantialis non recipit quantitatis totalitatem, ſicut eſt de totalitate formarum accidentalium, quæ fundantur in quantitate, & præſupponunt ipſam. Corpus autem Chriſti continetur abſolute ſub ſpeciebus: & hoc non convenit ſibi mediante quantitate, ut dictum eſt, ſed ratione ſubſtantiæ, inquantum ſubſtantia panis eſt converſa: & ideo etiam ante fractionem eſt totum in toto, & totum in partibus: quia ubicumque erat tota natura panis, eſt tota natura corporis Chriſti, & per conſequens etiam totum corpus, & tota quantitas eius. Et hæc eſt alia opinio quæ magis vera videtur.

Ad primum ergo dicendum, quod unitas rei conſequitur eſſe ipſius: partes autem alicuius homogenei continui ante diviſionem non habent eſſe actu, ſed potentia tantum: & ideo nulla illarum habet unitatem propriam in actu, unde actu non eſt accipere ipſarum numerum, ſed potentia tantum. Et propter hoc forma quæ eſt tota in toto tali, & tota in partibus eius, non dicitur ante diviſionem continui eſſe ibi pluries actu, ſed ſolum potentia; ſed poſt diviſionem multiplicatur ſecundum actum, ſicut patet de anima in animalibus anuloſis. Et ſimiliter corpus Chriſti ante diviſionem hoſtiæ, quamvis ſit totum ſub qualibet parte hoſtiæ, non eſt tamen pluries actu ſub partibus illis, ſed tantum potentia. Nec eſt inconveniens quod ſit ibi infinities in potentia.

Ad

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nihil tale in operibus Auguſtini quæ nunc extant, & multo minus quo ad ſimilitudinem ſpeculi quam veluti de ſuo ponit S. Thomas opuſc. lviii. cap. xiii.

Digitized by Google

Ad ſecundum dicendum, quod confuſio opponitur ordini partium qui pertinet ad rationem ſitus: & quia corpus Chriſti non eſt ſitualiter ſub ſacramento, ideo non ſequitur ibi aliqua confuſio partium ex hoc quod in quolibet ſignato hoſtiæ eſt totum corpus Chriſti, & quælibet pars eius. Quamvis enim non ſit accipere ordinem partium corporis Chriſti ſecundum comparationem ad partes hoſtiæ, tamen eſt accipere ordinem ipſarum partium ad invicem in corpore Chriſti ſecundum propriam quantitatem.

Ad tertium dicendum, quod ſpiritui competit eſſe totum in toto, & in qualibet parte: quia non habet quantitatem, nec a quantitate ſubſtantia eius dependet. Corpus autem Chriſti quamvis in ſe conſideratum non abſolvatur a propria quantitate, tamen non comparatur ad hoſtiam, ſub qua eſt, ſecundum propriam quantitatem; & ideo non eſt ſpiritus, ſed participat quantum ad aliquid proprietatem ſpiritus ſecundum comparationem ad ſpecies ſub quibus continetur.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod moveri in loco includit eſſe in loco: unde ad hoc quod aliquid per ſe moveatur in loco, oportet quod per ſe ſit in loco, & quod per ſe moveatur, non ad motum alterius. Sed per accidens aliquid movetur in loco dupliciter: uno modo quia per accidens eſt in loco, ſicut formæ moventur per accidens; alio modo quia per ſe eſt in loco, ſed per accidens movetur in loco, ſicut patet in his quæ vehuntur: quia locus quem mutant, eſt per ſe eorum proprius locus, vel communis. Corpus autem Chriſti in loco quem ſpecies transmutant, non eſt per ſe neque ſicut in loco proprio, neque ſicut in loco communi, ſicut ex dictis patere poteſt: & ideo per ſe in illo moveri non poteſt, neque per accidens, ſicut corpora per accidens moventur; ſed hoc modo quo aliquid & per accidens eſt in loco, & per accidens movetur. Nec differt, ut quidam dicunt differre, utrum ſpecies moveantur in eodem loco, aut transferantur de loco ad locum: quia quod in eodem loco ſecundum ſubſtantiam manens movetur, mutat locum non ſolum ſecundum partes, ſed ſecundum totum, ut in VI. Phyſic. (text. com. lxxxv.) probatur.

Et ſecundum hoc patet ſolutio ad utramque partem, præter ultimum.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis non definiatur hoc loco, tamen perfecte eſt ibi & quantum ad ſubſtantiam, & quantum ad virtutem, tamen per accidens; non autem in manu perfecte eſt anima: unde non eſt ſimile.

ARTICULUS IV.

Utrum oculus glorificatus poſſit videre ipſum verum corpus Chriſti ſub ſpeciebus exiſtens.

III. P. quæſt. lxxvi. *art.* 7. & 8.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod oculus glorificatus poſſit videre ipſum verum corpus Chriſti ſub ſpeciebus exiſtens. Ipſe enim Chriſtus ſub ſpeciebus exiſtens videt ſeipſum ibi corporali oculo. Sed corpora glorificata conformantur corpori eius, ut dicitur Phil. III. Ergo & alius oculus glorificatus, puta Virginis, poteſt hoc idem.

2. Præterea. Ideo, ut infra (diſt. ſeq.) dicetur, corpus Chriſti ſub alia ſpecie proponitur, ut fides habeat meritum. Sed illi qui ſunt in gloria, non habent fidem. Ergo ipſi ad ipſam ſubſtantiam corporis eius videndam pertingunt corporali oculo, etiam ſecundum quod eſt ſub ſacramento.

3. Præterea. Propter velamen ſpecierum quibus verum corpus Chriſti velatur, decipitur ſenſus viatoris. Sed ſtatus gloriæ non patitur deceptionem, neque velamen. Ergo ipſam ſubſtantiam corporis Chriſti ſub ſacramento vident.

Sed contra. Maior magnitudo in æquali diſtantia viſa, ſub maiori angulo videtur, ut perſpectivi probant. Sed maior eſt quantitas corporis Chriſti quam hoſtiæ huius, & diſtantia ad oculum eſt eadem. Ergo oculus videns corpus Chriſti, & hoſtiam, videt corpus Chriſti ſub maiori angulo. Sed corpus Chriſti videtur ſub ſpecie hoſtiæ. Ergo minor angulus continet maiorem, quod eſt impoſſibile.

Præterea. Corpus non eſt natum movere viſum niſi moto medio. Sed medium non movetur a colore corporis Chriſti, quia nos etiam videremus. Ergo impoſſibile eſt quod ab aliquo oculo videatur: nullus enim oculus videt, niſi motus a colore.

QUAESTIUNCULA I

1. Ulterius. Videtur quod qua
paret in ſpecie carnis, vel pueri

Digitized by Google

videatur in ſpecie propria. Corpus enim Chriſti non eſt niſi ſub ſpecie propria, vel ſub ſpecie panis. Sed tunc deſinunt ibi eſſe ſpecies panis. Ergo ſi non eſt ſpecies propria illa in qua videtur, nullo modo erit ibi.

2. Præterea. Illa oſtenſio eſt ad ædificationem fidei. Sed non confirmaretur fides, ſi Chriſtus in ſpecie alterius carnis appareret. Ergo in ſpecie propria ibi apparet.

3. Præterea. Nihil poteſt apparere in aliquo quod non eſt in eo. Sed in ſacramento altaris non eſt niſi ſpecies panis, quæ eſt tantum ſacramentum; & corpus Chriſti, quod eſt res contenta; illud autem quod ibi apparet, non eſt ſpecies panis. Ergo eſt ſpecies corporis Chriſti.

Sed contra. Cum in hoc ſacramento non ſit aliqua deceptio, ergo debet ſecundum veritatem ibi eſſe illud quod ſenſus percipit. Sed ſenſus percipit ibi quaſdam parvas dimenſiones, quarum judicium ad ipſum pertinet. Ergo ſunt ibi illæ dimenſiones. Sed illæ non ſunt dimenſiones corporis Chriſti, cum ſint multo minores. Ergo ſunt ibi aliæ dimenſiones quam dimenſiones corporis Chriſti, & ſuper illas fundantur ſpecies quæ ibi apparent. Cum ergo ſpecies corporis Chriſti non fundentur niſi ſuper dimenſiones proprias, non videtur ibi corpus Chriſti in propria ſpecie.

Præterea. Superficies illius ſpeciei quæ ibi apparet, tangit aerem circumſtantem. Ergo illud cuius eſt illa ſuperficies, eſt ibi ſicut in loco. Sed corpus Chriſti non eſt ibi ſicut in loco, ut dictum eſt. Ergo illa ſpecies quæ ibi apparet, non eſt ſpecies corporis Chriſti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod in hoc caſu debeat ſumi. Quia in ſumente exigitur devotio. Sed talis oſtenſio fit ad augmentandam devotionem. Ergo tunc magis debet ſumi.

2. Præterea. Ille qui conſecrat, ſecundum canones debet ſumere: quod non poſſet, niſi illud quod ſub ſpecie carnis apparet, ſumeret. Ergo debet ſumere.

Sed contra. Nihil horrendum eſt committendum in hoc ſacramento. Sed horrendum eſt comedere carnem crudam. Ergo illud quod in ſubſtantia carnis crudæ apparet, non eſt ſumendum.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod nec Angelus poſſit videre corpus Chriſti ſub ſacramento. Quia quidam ſancti ſunt maiores quibuſdam Angelis, ut habetur per Gloſſam * I. Corinth. VI. ſuper illud, *Angelos iudicabimus*. Sed oculus glorificatus hominis ſancti non poteſt ipſum videre. Ergo nec Angelus.

2. Præterea. Quod eſt viſibile, ſi ab aliquo non videatur, hoc eſt propter defectum videntis. Sed oculus glorificatus, qui non videt corpus Chriſti ſub ſacramento, ab omni defectu eſt immunis. Ergo corpus Chriſti non eſt de ſe viſibile ſub ſacramento exiſtens. Sed quod de ſe non eſt viſibile, a nullo poteſt videri. Ergo nec Angelus corpus Chriſti videre poteſt ſub ſacramento.

Sed contra. Gregorius ** (II. Lib. Moral. cap. III.) *Quid eſt quod non videant* (*a*) *qui videntem omnia vident?* Sed Angeli vident Deum videntem omnia, ut patet Matth. XVIII. 10. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris*. Ergo vident corpus Chriſti ſub ſacramento.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod comprehendi poſſit intellectu viatoris. Quod enim eſt ſupra intellectum, eſt ſupra ſermonem, ut patet in Lib. de cauſis (propoſ. VI.) Sed nos loquimur de corpore Chriſti ſub ſacramento contento. Ergo non eſt omnino ſupra intellectum noſtrum.

2. Præterea. Nullus tenetur ad impoſſibile. Sed quilibet tenetur concedere, & mente tenere, corpus Chriſti verum eſſe ſub ſacramento. Ergo mente capi poteſt.

Sed contra. Intellectus noſter ortum habet a ſenſu. Sed corpus Chriſti ſub ſacramento non cadit in ſenſum, ut probatum eſt. Ergo non cadit in intellectum noſtrum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod nihil videtur corporali viſu,

(*a*) *Nicolai* (vel neſciant.)

Ex Edit. P. Nicolai.

* . eſt in Gloſſa quæ nunc extat. ** Lib. IV. Dialog. cap. XXXIII.

Digitized by Google

ſu, niſi per hoc quod oculus (*a*) movetur ab obiecto ſecundum ſimilitudinem coloris in ipſo exiſtentis: quæ quidem ſimilitudo primo fit in medio, & deinde in ſenſu. Corpus autem Chriſti non habet ordinem ad ſpecies, ſub quibus eſt, ratione quantitatis ſuæ: & ideo non poteſt aggenerari ſimilitudo coloris eius in aere contingente ſpecies duplici ratione. Primo quia omnis actio corporalis requirit contactum; tactus autem corporalium conſequitur quantitatem, quia nihil aliud eſt quam coniunctio terminorum duarum quantitatum: & ideo corpus Chriſti non tangit aerem circumſtantem, & propter hoc non poteſt in ipſo aggenerare ſimilitudinem coloris ſui. Secundo quia color conſequitur quantitatem, cum immediatum ſubiectum eius ſit ſuperficies: & quia corpus Chriſti non habet ordinem ad hunc locum ratione ſuæ quantitatis, ideo nec ratione ſui coloris: & ideo ſicut non coniungitur aeri circumſtanti ſecundum quantitatem, ita non aſſimilat ſibi ipſum, aggenerando ſimilitudinem coloris ſui in eo.

Ad primum ergo dicendum, quod ſi oculus Chriſti eſſet extra ſpecies ſacramenti, non videret ſubſtantiam ſuam intra ſpecies contentam ex natura gloriæ niſi miraculoſe: & ideo non oportet quod oculus glorificatus videat, niſi forte per miraculum.

Ad ſecundum dicendum, quod comprehenſores, quamvis non videant forte corporali viſione corpus Chriſti ſub ſacramento, vident tamen viſione intellectuali plena: & ideo non oportet quod habeant de eo fidem, ſed perfectam cognitionem.

Ad tertium dicendum, quod ſenſus in hoc ſacramento non decipitur: quia ſenſus non habet iudicare de ſubſtantia, ſed de formis ſenſibilibus: & ideo cum formæ ſenſibiles ſint ibi vere, in iudicio ſenſus non eſt deceptio. Sed poteſt eſſe deceptio in iudicio intellectus, niſi adſit fides, vel plena cognitio: & quamvis lateat viſum corporalem beatorum, non tamen latet ipſos, quia intellectu conſpiciunt; ſicut etiam eſſentiam Dei non videt oculus corporis, ſed oculus mentis ipſorum, ut Auguſtinus dicit in Lib. de videndo Deum (ſeu epiſt. CXII.)

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod abſque omni dubio dicendum eſt, illud quod ibi apparet, eſſe verum corpus Chriſti, (alias non adoraretur) ſicut & prius erat quando in ſpecie panis videbatur. Sed utrum ſpecies illa quæ ibi apparet, ſit ſpecies corporis Chriſti, difficile eſt determinare. Quidam enim dicunt, quod ſpecies illa carnis, vel pueri eſt tantum in oculo videntis: & hoc forte aliquando verum eſt, cum ab uno videatur in ſpecie panis, & ab alio in ſpecie carnis, vel pueri; ab eodem etiam quandoque poſt modicum iterum ſub ſpecie panis videtur, quod prius ſub ſpecie carnis videbatur: & ſecundum hoc poteſt fieri divino miraculo ut ſimilitudo corporis Chriſti fiat in oculo, ſicut naturaliter fieret, ſi corpus Chriſti præſens eſſet. Nec eſt deceptio, quia non fit niſi ad inſtructionem fidei, & devotionem excitandam. Sed quia aliquando ab omnibus ita videtur, & quandoque ita diu ſervatur in tali ſpecie; ideo alii dicunt, quod vera ſpecies corporis Chriſti extra viſum immutat. Nec obſtat quod videtur in minori quantitate, & non in ſpecie glorioſa: quia in poteſtate corporis glorioſi eſt, ut ſe oſtendat in toto, vel in parte, & in ſpecie glorioſa, vel non glorioſa. Sed quia mutatio viſus ab aliquo corpore per medium, fit per contactum eius quod ſentitur, ad medium quo ſentitur, oportebit ſecundum hoc dicere, quod corpus Chriſti ſecundum hoc tangit medium viſionis, & per conſequens quod ſit ibi ſicut in loco, & ita quod vel ſit ſimul in pluribus locis, vel quia localiter motum ſit de cælo deſcendens; quod tamen ei non eſt impoſſibile. Sed huic obviat quod (*b*) Guitmundus * dicit, quod de multorum Epiſcoporum conſilio ſigillatum fuit hoc quod apparebat in ſpecie corporis Chriſti, & poſitum in altari: corpus autem Chriſti, ſi ibi eſſet localiter, diſpareret poſtquam appariiſſet, ſicut accidit diſcipulis euntibus in Emaus; nullo autem modo reſervaretur incluſum. Et ideo ſecurius videtur dicere, quod ſicut quando videbatur corpus Chriſti in ſpecie panis, erant quædam dimenſiones ſubſiſtentes, & in illis alia

(a) *Al. additur* eius. (b) *Al.* Gerimundus.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Guitmundus ille qui adverſus Berengarium ſcripſit Lib. II. de veritate euchariſtiæ Tom. V [illegible] thecæ Patrum, ubi & addit ex Lanfranci teſtimonio illud in Italia contigiſſe, cum ipſemet I[illegible] puer eſſet; nec ſolummodo ſpeciem carnis in ſacramento apparentem, ſed & ſanguinis eſſe in medio altaris, ac ſigillatam, velut *pro ſummis reliquiis perpetuo reſervandam*.

alia accidentia ſenſibilia fundabantur; ita illæ eædem dimenſiones manent, & eis alia accidentia ſuperducuntur divina virtute, quæ ſpeciem carnis prætendunt, ſicut & accidentia quæ prius erant, prætendebant ſpeciem panis: & poteſt eſſe quod eadem virtute, illis accidentibus recedentibus, iterum accidentia panis reducantur, cum etiam naturali actione aliquod illorum accidentium quandoque immutari poſſet, dimenſionibus manentibus, ſicut odor vini, vel ſapor, ſi diu conſervaretur.

Ad primum ergo dicendum, quod adhuc ſpecies panis manent quantum ad dimenſiones, quæ prius ſubſiſtebant, & principales erant in ſacramento, quamvis color, & alia huiuſmodi non maneant, divina virtute hoc faciente: & ideo ſub illis dimenſionibus adhuc manet corpus Chriſti.

Ad ſecundum dicendum, quod ædificatur fides, & excitatur devotio: quia (a) illa accidentia ſunt ſimilia omnino accidentibus carnis Chriſti veræ, quod non erat de accidentibus panis; quamvis non ſint ipſamet accidentia corporis Chriſti.

Ad tertium dicendum, quod quamvis illa accidentia carnis ibi prius non eſſent, tamen ſunt ſuperinducta ad fidei inſtructionem divina virtute.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod uſus ſacramenti debet materiæ ſacramenti competere, ſicut ablutio aquæ in baptiſmo. Et quia corpus Chriſti in hoc ſacramento ſub ſpecie panis nobis proponitur, ideo uſus ſacramenti eſt per manducationem, ut ſupra dictum eſt. Cum ergo in ſpecie propria, vel in ſpecie carnis cruentatæ apparens, vel in ſimili ſpecie, non habeat rationem cibi, non debet aſſumi ab eo cui ſic apparet, ſed ab alio cui ſub ſpecie panis apparet. Si autem omnibus ſub ſpecie carnis appareret, tunc deberet cum reliquiis poni.

Ad primum ergo dicendum, quod devotio non excitatur hic ad manducandum, quia non in ſpecie cibi proponitur, ſed ad venerandum.

Ad ſecundum dicendum, quod in tali caſu ſacerdos debet iterum celebrare, ut quidam dicunt, & corpus Chriſti ſumere; & ſi ſecundo hoc accideret, iterum tertio. Quidam autem dicunt, quod in tali caſu ſufficit ſpiritualis manducatio, nec propter hoc efficitur tranſgreſſor conſtitutionis Eccleſiæ: quia ad ea quæ frequentius accidunt, leges aptantur.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod Angelus nihil videt corporali viſione: quia etſi corpus aſſumat, non tamen conceditur quod videat per corpus aſſumptum: unde relinquitur quod in ipſo non eſt niſi intellectualis viſus, qui quidem non eſt recipiendo a ſenſibilibus, ut in II. Lib. dictum eſt diſt. III. (quæſt. II. art. I. ad 2.) ſed vel per ſpecies innatas, quantum ad ea quæ naturali cognitione intelligunt, vel per Verbum quod vident, quantum ad ea quæ ſupra naturalem cognitionem ipſorum ſunt. Et quia Angeli ſunt beati, oportet quod habeant plenam viſionem eorum omnium de quibus eſt fides quantum ad viſionem glorioſam, quæ fidei ſuccedit: & ideo ſicut fides credit corpus Chriſti eſſe ſub ſacramento, ita in viſione beata Angeli vident. Credo autem quod omnia quæ ſunt fidei, ſunt ſupra naturalem cognitionem Angelorum, ſicut ſupra rationem naturalem hominum: & ideo myſteria fidei dicuntur eſſe abſcondita a ſæculis in Deo, ut dicitur Epheſ. III. unde naturali cognitione non vident Angeli corpus Chriſti ſub ſacramento, ſed ſolum beata. Dæmones vero nullo modo vident plenarie, ſed credunt, & contremiſcunt.

Ad primum ergo dicendum, quod beati viſione intellectuali gloriæ vident corpus Chriſti ſub ſacramento, quamvis non corporali, in qua cum Angelis non communicant.

Ad ſecundum dicendum, quod de ſe ſecundum quod eſt ſub ſacramento, non eſt viſibile corpus Chriſti viſu corporali; eſt tamen viſibile viſu intellectuali.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod, ſicut in III. Lib. dictum eſt diſtinct. XXXIV. (quæſt. I. art. 2. quæſtiunc. I.) illa tantum intellectus noſter videre dicitur, proprie loquendo, quorum eſſentiæ ei repræſentantur ſive lumine naturali, ſive lumine gratiæ, aut gloriæ: & ideo per conſequens videre dicitur illa a principio quæ ſtatim cognitis terminis, quaſi viſis eſſentiis terminorum, cognoſcuntur, & per conſequens tantum illa quæ reducuntur in illa principia, ſicut concluſiones ſcientiarum;

(a) Al. alia.

Digitized by Google

rum; quæ vero nullo modo ordinem habent ad principia naturaliter cognita, nec ad ſenſus perceptionem, non poteſt in ſtatu viæ videre. Et quia corpus Chriſti eſſe ſub ſacramento nullum ordinem habet ad principia naturaliter cognita, quæ ſunt principia ſcientiatum, nec etiam ſenſu a nobis apprehendi poteſt; ideo intellectus viatoris nullo modo hoc videre poteſt, & multo minus comprehendere: quia aliquid videtur quod non comprehenditur, ſicut eſſentia divina in patria: niſi *videre* largo modo dicto, ſecundum quod dicimur ea quæ ſunt fidei, videre in ſpeculo, & ænigmate, I. Corinth. XIII.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut imperfecte videmus, ita etiam & deficienter loquimur.

Ad ſecundum dicendum, quod nullus tenetur videre in præſenti, ſed tenetur credere. Fides autem de non viſis eſt, credere autem eſt poſſibile.

EXPOSITIO TEXTUS.

Non hoc corpus quod videtis, manducaturi eſtis. Intelligendum eſt per ſe, id eſt ſecundum quod videtur in forma ſua.

Ipſum quidem, & non ipſum corpus. Videtur eſſe contradictio. Et dicendum, quod non eſt: quia ipſum corpus Chriſti in propria ſpecie non manducatur, & hoc dicit *viſibiliter* Auguſtinus: quia in propria ſpecie corpus Chriſti videri poteſt; ſed ſub ſpecie panis manducatur, & hoc dicit *inviſibiliter*, quia in propria ſpecie videri non poteſt.

Sacrificium Eccleſiæ duobus confici. Non quod ex eis fiat unum in eſſentia, ſed quia ex eis fit unum ſacramentum. Qualiter autem perſona Chriſti dicatur compoſita ex duabus naturis, dictum eſt in III. Lib diſt. VI.

Caro carnis, & ſanguis ſacramentum eſt ſanguinis. Videtur hoc eſſe falſum: quia nihil eſt ſignum ſui ipſius. Et dicendum, quod carnem quæ ſignificat, nominat ipſas ſpecies, quæ ſunt ſignum carnis; & hoc tropice, ut Magiſter dicit: & ipſæ ſpecies cum carne contenta dicuntur caro inviſibilis, quia ſub ſpecie illa caro Chriſti non videtur. Carnem autem ſignificatam nominat ipſam carnem Chriſti, ſecundum quod ſub propria forma videtur: unde & *viſibiliter* dicitur.

Quis audeat manducare Dominum ſuum? Ad primam harum rationum reſponſum eſt in primo articulo huius diſtinctionis. Ad ſecundam patebit ſolutio ex his quæ dicentur in 2. art. diſt. ſequentis.

Si (a) tantum valuit ſermo Eliæ ut ignem de cælo deponeret, non valebit tantum ſermo Chriſti ut ſubſtantias mutet? Locus eſt a minori: unde intelligendum eſt quod plus valeat ſermo Chriſti, & in perſona Chriſti prolatus: quia ſermo Eliæ in ſeipſo non habebat virtutem aliquam, ſed operabatur per modum interceſſionis; ſermo autem Chriſti ſub forma huius ſacramenti habet virtutem intraneam, de qua ſupra diſtinct. VIII. dictum eſt.

Quid ergo hic quæris naturæ ordinem? Ergo videtur quod non licet diſputare per rationes de hoc ſacramento. Et dicendum, quod loquitur contra illos qui nihil in hoc ſacramento, & in aliis quæ ſunt fidei, volunt credere, niſi hoc quod per naturalem rationem probari poteſt; non autem contra illos qui ex principiis fidei diſputant; & qui ex principiis naturalibus non volunt probare quæ ſunt fidei, ſed ſuſtinere: quia quæ ſunt fidei, quamvis ſint ſupra rationem, non tamen ſunt contra rationem: alias Deus eſſet ſibi contrarius, ſi alia poſuiſſet in ratione quam rei veritas habet.

Si tanta vis eſt in ſermone Domini ut incipiant eſſe quæ non erant, quanto magis operatorius eſt, ut ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Videtur quod hæc probatio non valeat: quia ſermo quo omnia facta ſunt ex nihilo, eſt Verbum increatum; nunc autem loqui debuit de verbo creato, ſcilicet forma ſacramenti. Et dicendum, quod auctoritas huius virtutis reſidet in Verbo increato, ſed in verbo creato eſt inſtrumentaliter, ut dictum eſt.

Sicut per Spiritum ſanctum vera Chriſti caro ſine coitu creatur, ita per eumdem ex ſubſtantia panis, & vini idem corpus Chriſti, & ſanguis conſecratur. Videtur quod iſta tranſubſtantiatio non debeatur Spiritui ſancto, ſed magis Filio. Et dicendum eſt, quod appropriatur Filio ſicut operanti, quia ipſe eſt ſacerdos, & hoſtia; Spiritui autem ſancto ſicut quo operatur: quia ipſe eſt virtus de illo exiens ad ſanandum, Luc. VI.

(a) Al. *Sed tamen valuit*.

Digitized by Google

DISTINCTIO XI.

De modo converſionis.

SI autem quæritur, qualis ſit illa converſio, an formalis, an ſubſtantialis, vel alterius generis; diffinire non ſufficio. Formalem tamen non eſſe cognoſco: quia ſpecies rerum quæ ante fuerant, remanent, & ſapor, & pondus. Quibuſdam eſſe videtur ſubſtantialis, dicentibus ſic ſubſtantiam converti in ſubſtantiam, ut hæc eſſentialiter fiat illa: cui ſenſui præmiſſæ auctoritates conſentire videntur.

Oppoſitio.

SEd huic ſententiæ ſic opponitur ab aliis. Si ſubſtantia panis (inquiunt) vel vini convertitur ſubſtantialiter in corpus, vel in ſanguinem Chriſti, quotidie fit aliqua ſubſtantia corpus, vel ſanguis Chriſti, quæ ante non erat; & hodie eſt aliquid corpus Chriſti quod heri non erat; & quotidie augetur corpus Chriſti, atque formatur de materia, de qua in conceptione non fuit factum. Quibus hoc modo reſponderi poteſt,* quia non ea ratione dicitur corpus Chriſti confici verbo cælеſti, quod ipſum corpus in conceptu Virginis formatum deinceps formetur; ſed ſubſtantia panis, vel vini, quæ ante non fuerat corpus Chriſti, vel ſanguis, verbo cæleſti fit corpus, & ſanguis. Et ideo ſacerdotes dicuntur conficere corpus Chriſti, & ſanguinem, quia eorum miniſterio ſubſtantia panis fit caro, & ſubſtantia vini fit ſanguis Chriſti. Nec tamen aliquid additur corpori, vel ſanguini, nec augetur corpus Chriſti, vel ſanguis.

Auguſtinus in Libro Sententiarum Proſperi. *

SI vero quæris modum quo id fieri poſſit, breviter reſpondeo. Myſterium fidei (1) credi ſalubriter poteſt,* inveſtigari ſalubriter non poteſt. Quod ergo corpus Chriſti panis mutatione in id non augmentatur, nec ſanguis ex vini converſione; eius voluntati, & potentiæ aſcribatur qui idem corpus de Virgine eduxit. Fit ergo ſubſtantia illa iſta ſine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quod ſubſtantia panis aliquando fit caro Chriſti; & ſi fiat caro Chriſti, ſicut farina facta eſt panis, & aqua facta eſt vinum; nec tamen dicitur: Farina eſt panis, & aqua eſt vinum. Alii vero concedunt, illud quod erat panis, vel vinum, poſt conſecrationem eſſe corpus, & ſanguinem: non tamen ſequitur, Panis eſt caro Chriſti; vel Vinum eſt ſanguis: quia ſubſtantia panis, vel vini, poſtquam facta eſt caro Chriſti, vel ſanguis, non eſt ſubſtantia panis, vel vini, ſed caro, & ſanguis. Ideo diſtinguendum videtur, cum dicitur: Subſtantia panis, vel id quod erat panis, modo eſt corpus Chriſti. Manens enim panis non eſt corpus Chriſti, ſed mutata in id quod facta eſt, eſt corpus Chriſti. Nec dicimus, ſubſtantiam panis, vel vini materiam eſſe corporis, vel ſanguinis: quia non de ea ut de materia formatur corpus; ſed ipſa formatur in illud, & efficitur illud. Unde Auguſtinus (Lib. III. de Trin. cap. IV.) „Corpus Chriſti dicimus illud quod ex fructibus terræ ac- „ceptum, & prece myſtica conſecratum, ſumimus in memoriam dominicæ paſ- „ſionis. Quod cum per manus hominis ad illam viſibilem ſpeciem perducatur, „non ſanctificatur, ut ſit tam dignum ſacramentum, niſi operante inviſibiliter „Spiritu Dei.“

(1) Nicolai addit eſt.

Ex Edit. P. Nicolai.

odem etiam loco citat Algerus Lib. I. de ſacram. Euchar. cap. IX.; Sed nihil tale ibi occurrit, omnino huc pertinens, niſi quod ſent. LXXVII. dicit, *bonas eſſe myſteriorum in Scripturas profun- ab hoc teguntur, ne vileſcant.*

Aſſerunt dictum panem tranſire in corpus Chriſti.

QUidam vero ſic dicunt converſionem illam eſſe intelligendam, ut ſub illis accidentibus ſub quibus erat prius ſubſtantia panis, & vini, poſt conſecrationem ſit ſubſtantia corporis, & ſanguinis, ſic tamen ut non eis afficiatur: & ſic aſſerunt dictum panem tranſire in corpus Chriſti, quia ubi erat panis, nunc eſt corpus Chriſti. Quod ſi eſt, quid ergo fit de ſubſtantia panis, & vini? Illi dicunt, vel in præiacentem materiam reſolvi, vel in nihilum redigi. Alii vero putaverunt ibi ſubſtantiam panis, & vini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe, & ſanguinem; & hac ratione dici illam ſubſtantiam fieri iſtam, quia ubi eſt hæc, eſt & illa, quod mirum eſt: & ipſam ſubſtantiam panis, vel vini dicunt eſſe ſacramentum. Sed quod non ſit ibi ſubſtantia niſi corpus Chriſti, & ſanguis, ex prædictis & ſubditis aperte oſtenditur. (1) Ait enim Ambroſius (ut habetur de conſ. diſt. II. cap. „ Omnia, " & elici poteſt ex IV. Lib. de ſacramentis cap. IV. & VI.) „ Panem iſtum quem ſumimus in myſterio, illum intelligo utique qui manu ſan- „ cti Spiritus formatus eſt in utero Virginis, & igne paſſionis decoctus in ara cru- „ cis. Panis enim Angelorum factus eſt cibus hominum. Unde Veritas ait (Ioan. VI. 41.) Ego ſum panis vivus qui de cælo deſcendi: & iterum (ibid. 52.) Pa- „ nis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Ex his namque duabus ſen- „ tentiis aperte datur intelligi, quia panis ille, & iſte non duo, ſed unus panis, „ & una caro proculdubio unum efficitur corpus. Illud vere, illud ſane quod ſum- „ ptum eſt de Virgine, quod reſurrexit, & in cælum aſcendit. " Item Gregorius (Lib. IV. Dial. cap. LVIII.) „ Quis fidelium habere dubium poſſit in ipſa immo- „ lationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri; in illo Chriſti myſterio, Ange- „ lorum choros adeſſe; ſumma, & ima ſociari; (2) & id in unum quid ex invi- „ ſibilibus (3) fieri. " Idem (ut habetur de conſec. diſt. II. cap. „ Quid ſit ſan- „ guis. ") „ Eodem momento & in cælum rapitur miniſterio Angelorum conſo- „ ciandum corpori Chriſti, & ante oculos ſacerdotis in altari videtur. (4) Sicut „ Divinitas Verbi totum implet mundum, ita multis locis illud corpus conſecratur. „ Nec ſunt tamen multa corpora Chriſti, ſed unum corpus, & unus ſanguis. Id- „ eoque ſive plus, ſive minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Chriſti „ integerrime ſumunt. " Poſt conſecrationem ergo non eſt ibi ſubſtantia panis, vel vini, licet ſpecies remaneant. Eſt enim ibi ſpecies panis & vini, ſicut & ſapor: unde aliud videtur, aliud intelligitur.

Quare ſub alia ſpecie.

SUb alia autem ſpecie tribus de cauſis carnem, & ſanguinem tradidit Chriſtus, & deinceps ſumendum inſtituit: ut fides ſcilicet haberet meritum, quæ eſt de his quæ non videntur: quia fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. (Gregorius. hom. XXVI. in Evang.) Et ideo etiam ne abhorreret ani-

(1) *Nicolai.* Ait enim Ambroſius (Lib. de initiandis cap. IX.) „ Forte dicis: Aliud video: quomodo „ mihi aſſeris quod corpus Chriſti accipiam? Et hoc ſupereſt ut probemus. Quantis igitur utimur exem- „ plis ut probemus non hoc eſſe quod natura formavit, ſed quod benedictio conſecravit: maioremque „ vim eſſe benedictionis quam naturæ: quia benedictione natura etiam ipſa mutatur. " Et inferius. „ Vera utique caro Chriſti quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt: veræ ergo carnis illius ſacramentum eſt. Ipſe „ clamat Dominus Ieſus: *Hoc eſt corpus meum* &c. " Et Lib. VI. de ſacram. cap. I. „ Sicut verus Dei Fi- „ lius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi Filius ex ſub- „ ſtantia Patris, ita vera eius caro eſt (ſicut ipſe dixit) quam accipimus, & verus ſanguis eius eſt quem „ potamus. Sed forte dicas: Quomodo vera caro, quomodo verus ſanguis? Qui ſimilitudinem video, non „ video ſanguinis veritatem. Dixi tibi de ſermone Chriſti, qui operatur ut poſſit mutare & convertere in „ aliud inſtituta naturæ. " In Decretis etiam de conſecr. diſt. II. cap. *Omnia* ſub illius nomine ſic dicitur. „ Licet figura panis & vini hic ſit, omnino nihil aliud quam caro Chriſti, & ſanguis poſt conſecra- „ tionem credenda ſunt, &, ut mirabilius loquar, non alia plane quam quæ nata eſt de Maria, quæ paſ- „ ſa eſt in cruce, & quæ ſurrexit de ſepulcro. " Item ibidem. „ Panem iſtum quem ſumimus &c. "
(2) *Nicolai addit:* terrena cæleſtibus iungi. (3) *Al.* fieri idem? Eodem &c. (4) *Nicolai interponit* „
•

animus quod cerneret oculus: quia non habemus in uſu carnem crudam, & ſanguinem comedere. Quia ergo Chriſtum vorari dentibus fas non eſt, in myſterio carnem, & ſanguinem nobis commendavit. Et etiam ideo ne ab incredulis religioni chriſtianæ inſultaretur. Unde Auguſtinus (ut habetur de conſ. diſt. II. cap. „ Utrum ") „ Nihil rationabilius quam ut ſanguinis ſimilitudinem ſumamus, „ ut ita & veritas non deſit (1), & ridiculum nullum fiat (2) paganis, quod „ cruorem occiſi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne veluti quidam hor- „ ror eſſet cruoris, in ſimilitudinem accipimus ſacramentum. " Ex præmiſſis iam liquet quare non ſub alia ſpecie, & quare ſub iſta hoc ſacramentum Dominus celebraverit, & celebrari a nobis inſtituerit.

Quare ſub duplici ſpecie.

SEd quare ſub duplici ſpecie ſumitur, cum ſub alterutra totus ſit Chriſtus? Ut oſtenderetur totam humanam naturam aſſumpſiſſe, ut totam redimeret. Panis enim ad carnem refertur, vinum ad animam: quia vinum operatur ſanguinem, in quo ſedes animæ a Phyſicis eſſe dicitur. Ideo ergo in duabus ſpeciebus celebratur, ut animæ, & carnis ſuſceptio in Chriſto, & utriuſque liberatio in nobis ſignificetur. Valet enim, ut Ambroſius ait (Ambroſiaſter ſuper Epiſtolam I. ad Corinth. cap. XI.) ad tuitionem corporis, & animæ quod percipimus: quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis vero pro anima noſtra offertur, ſicut præfiguravit Moyſes. „ Caro (inquit Levit. XVII. II.) pro corpore veſtro offertur, ſanguis „ pro anima. " Sed tamen ſub utraque ſpecie ſumitur, quod ad utramque valet: quia ſub utraque ſumitur ipſe totus Chriſtus. Sed ſi in altera tantum ſumeretur, ad alterius tantum, ideſt animæ, vel corporis, non ad utriuſque pariter tuitionem valere ſignificaretur. Sub utraque ſpecie tamen totus ſumitur Chriſtus; nec plus ſub utraque, nec minus ſub altera tantum ſumitur. Eadem enim ratio eſt, ut ait Hilarius, in corpore Chriſti quæ in manna præceſſit, de quo dicitur (Exod. XVI. 18.) „ Qui plus collegerat, non habuit amplius; nec qui minus paraverat, „ habuit minus. " Et licet ſub utraque ſpecie ſumatur totus Chriſtus, tamen non fit converſio panis niſi in carnem, nec vini niſi in ſanguinem. Nec debent dici duo ſacramenta, ſed unum, quia ſub utraque ſpecie idem ſumitur: neque debet iterari ſacramentum, quia benedictio non repetitur ſuper ſpeciem eamdem: neque aliæ ſubſtantiæ in ſacrificium veritatis offerri debent, quia de aliis non poteſt conſecrari corpus Chriſti, vel ſanguis.

Quare aqua admiſceatur.

AQua vero admiſcenda eſt vino, quia aqua populum ſignat, qui per Chriſti paſſionem redemptus eſt. Calix ergo dominicus, iuxta canonum præceptum (diſt. II. de conſecr. cap. I. II. & LXXXIII.) aqua, & vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti. (3) Cum ergo in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei quem credit copulatur: quæ copulatio aquæ, & vini ſic miſcetur in calice Chriſti, ut mixtio illa non poſſit ſeparari. Nam ſi vinum quis tantum offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis.

Iulius Papa. (4)

SI vero quæritur, an irritum ſit quod geritur, ſi aqua prætermittatur, audi quod ſequitur in eodem canone (5) „ Non poteſt (inquit) calix Domini eſſe a- „ qua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumque miſceatur. " Item Cyprianus (ut ſupra.) „ Calix Domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumque mi- „ ſcea-

(1) *Nicolai addit* in ſacramento. (2) *Al.* a paganis. (3) *Nicolai:* ut Cyprianus dicit Lib. II. epiſt. III. ubi addit: Cum ergo &c. (4) *Nicolai:* diſt. III. de conſecr. cap. *Cum omne crimen.* (5) *Nicolai.* in eodem canone (*Sic in ſanctificando*) non poteſt &c.

Digitized by Google

„ ſceatur; ſicut nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, nec aqua ſola, niſi u„ trumque fuerit adunatum, & panis unius compage ſolidatum. “ Si quis tamen non intendens introducere hæreſim, oblivione, vel ignorantia aquam prætermiſerit, non videtur eſſe irritum ſacramentum; ſed ille graviter eſt corripiendus. Nam & Græcorum Eccleſia non apponere aqnam dicitur: quod etiam ex dictis Cypriani videtur poſſe colligi. Ait enim (ibid.) „ Si quis de anteceſſoribus noſtris vel „ ignoranter, vel ſimpliciter hoc non ſervaverit quod nos Dominus facere & exem„ plo, & magiſterio docuit; poteſt ſimplicitati eius (1) de indulgentia Domini „ venia concedi. Nobis vero non poteſt ignoſci, qui nunc a Domino inſtructi ſu„ mus, ut calicem Domini cum vino mixtum, ſecundum quod Dominus obtulit, „ offeramus. “ Ex hoc videtur quod ſi quis ſimpliciter, vel ignoranter vinum offerat ſine aqua, ſacramentum conficiat. Aqua vero nullatenus ſine vino poteſt offerri in ſacrificium; nec panis niſi de frumento; nec granum frumenti, niſi redactum fuerit in panem: quia Chriſtus & panem ſe dicit (Ioan. VI.) & grano frumenti ſe comparat (ibid. XII.) Quod ergo ſupra dictum eſt, non poſſe vinum ſolum offerri, determinari oportet: recipit enim exceptionem. Non poteſt, niſi ſimpliciter, vel ignoranter fiat: vel non poteſt, ideſt non debet. Quibuſdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex prædictis quod Chriſtus vinum aqua mixtum dedit diſcipulis. Corpus vero tale dedit, quale tunc habuit, ideſt mortale, & paſſibile. Nunc vero ſumitur a nobis immortale, & impaſſibile: nec tamen maiorem habet efficaciam. Euchariſtia quoque intincta non debet dari populo pro ſupplemento communionis: quia non legitur Chriſtus alicui diſcipulorum præbuiſſe panem intinctum, niſi Iudæ. Tunc vero non accepit Iudas corpus Chriſti, ſed tantum panem. Corpus vero, & ſanguinem Chriſti ante cum aliis diſcipulis perceperat.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de re contenta in hoc ſacramento, oſtendens quod verum corpus ibi continetur, hic intendit determinare de converſione panis in corpus Chriſti, ex qua (*a*) contingit ut ſub ſacramento corpus Chriſti contineatur: & dividitur in partes duas. In prima determinat de prædicta converſione panis in corpus Chriſti. In ſecunda oſtendit qualiter ſpecies remaneant ſubſtantiali converſione facta, ibi, *Sub alia autem ſpecie tribus de cauſis carnem, & ſanguinem tradidit Chriſtus*. Circa primum tria facit. Primo inquirit qualis ſit prædicta converſio. Secundo determinat hanc quæſtionem quantum ad id in quo omnes conveniunt, ibi, *Formalem tamen non eſſe cognoſco*. Tertio determinat eam quantum ad id in quo diverſi diverſa opinantur, ibi, *Quibuſdam videtur eſſe ſubſtantialis*. Et hæc dividitur in partes tres ſecundum tres opiniones quas ponit. Secunda pars incipit ibi, *Quidam vero ſic dicunt &c.* Tertia ibi, *Alii vero putaverunt &c.* Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem. Secundo obiicit in contrarium, & ſolvit, ibi, *Sed huic ſententiæ ſic opponitur ab aliis*. Tertio oſtendit quæ locutiones ſint concedendæ, vel negandæ ſecundum hanc opinionem, ibi, *Nec tamen concedunt quidam quod ſubſtantia panis aliquando ſit caro Chriſti*.

Sub alia autem ſpecie tribus de cauſis carnem, & ſanguinem tradidit Chriſtus. Hic oſtendit qualiter ſpecies remaneant ſubſtantiali converſione facta: & dividitur in partes duas. In prima oſtendit quare ſub alia ſpecie corpus Chriſti verum in ſacramento exhibeatur. In ſecunda determinat de uſu, ſive diſtributione dictarum ſpecierum, ibi, *Colligitur etiam ex prædictis, quod Chriſtus vinum aqua mixtum dedit diſcipulis, corpus vero tale dedit quale tunc habuit*. Circa primum tria facit. Primo oſtendit quare ſub alia ſpecie corpus Chriſti proponatur in ſacramento. (*b*) Secundo quare ſub duplici, ibi, *Sed quare ſub duplici ſpecie ſumitur?* Tertio de admixtione tertii elementi, ſcilicet aquæ, ibi, *Aqua vero admiſcenda eſt vino*.

Colligitur etiam ex prædictis, quod Chriſtus vinum aqua mixtum dedit diſcipulis &c. Hic determinat de diſtributione ſpecierum: & pri-

(1) *Al.* omittitur de.
(a) *Al.* convenit. (b) *Al.* In ſecunda.

& primo quomodo Chriſtus diſtribuerit; ſecundo quomodo nunc diſtribuendum ſit, ibi, *Euchariſtia quoque intincta non debet dari populo pro ſupplemento communionis*.

QUAESTIO I.

HIc eſt triplex quæſtio. Prima de converſione panis in corpus Chriſti, & vini in ſanguinem. Secunda de materia huius ſacramenti, cuius ſpecies poſt converſionem remanent. Tertia de uſu ſacramenti iſtius in prima ſui inſtitutione, qua Chriſtus ipſum diſcipulis dedit.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum poſt conſecrationem remaneat ibi panis.

Secundo. Utrum annihiletur.

Tertio. Utrum convertatur in corpus Chriſti.

Quarto. De locutionibus quæ in hac materia concedendæ ſunt.

ARTICULUS I.

Utrum ſubſtantia panis remaneat poſt conſecrationem.

III. P. quæſt. lxxv. *art.* 2.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod ſubſtantia panis remaneat poſt conſecrationem, ut dicit tertia opinio. Damaſcenus enim dicit (de Fid. orth. Lib.IV. cap. xiv.) *Quia conſuetudo eſt hominibus comedere panem, & vinum; coniugavit eis Divinitatem, & fecit ea corpus, & ſanguinem ſuum*. Sed coniunctio requirit utrumque coniunctorum exiſtere actu. Ergo panis remanet cum corpore Chriſti.

2. Præterea. Illud quod de pane remanet in hoc ſacramento poſt conſecrationem, cum ſit ſacramentum tantum, debet verum corpus Chriſti, & etiam myſticum ſignificare. Sed ſignificatio talis non competit pani niſi ratione ſubſtantiæ ſuæ, ſecundum quam ex diverſis granis conficitur, ſecundum quam etiam reficere, & nutrire habet. Ergo oportet quod remaneat in ſubſtantia panis.

3. Præterea. Illud ad quod pauciora difficilia ſequuntur, eſt magis eligendum. Sed ad hanc poſitionem ſequuntur pauciora difficilia, cum nihil aliud ſequatur, niſi quod ...ora ſint in eodem loco; quod non ...veniens de corpore glorioſo ratio...ibilitatis. Ergo hæc opinio eſt ...genda.

Sed contra. Hoc pronomen *hoc*, cum ſit demonſtrativum ad ſenſum, demonſtrat ſubſtantiam ſub ſpeciebus immediate latentem. Sed ſi ſubſtantia panis ibi remaneret, ipſa ſola immediate accidentibus ſubeſſet, quia eis afficeretur. Ergo ad ipſam ferretur demonſtratio huius pronominis *hoc*, cum dicitur: *Hoc eſt corpus meum*: & ſic locutio eſſet falſa; quod eſt inconveniens & hæreticum, quia eſt in doctrina religionis propoſita. Ergo & prædicta poſitio eſt hæretica.

Præterea. Si ſubſtantia panis ibi remaneret, tunc ſumens hoc ſacramentum non ſolum ſumeret ſpiritualem cibum, ſed corporalem. Sed corporalis cibi ſumptio impedit a ſacramento ulterius eadem die percipiendo, ut ſupra diſt. VIII. dictum eſt. Ergo qui ſemel ſumpſiſſet corpus Chriſti, non poſſet iterato ſumere, quod eſt contra ritum huius ſacramenti.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non debeant ſpecies panis remanere. Quia in ſacramento veritatis non debet eſſe aliqua deceptio. Sed cum accidentia ducant in cognitionem eius quod quid eſt, ſecundum Philoſophum in I. de Anima (text. XI.) deceptio videtur oſtendere illius accidentia cuius ſubſtantia non manet. Ergo ex quo ſubſtantia panis non manet, non deberent accidentia eius manere.

2. Præterea. Cauſæ in littera aſſignatæ non videntur convenientes. Fides enim quamvis experimentum rationis effugiat, tamen rationis contradictionem non requirit: quia ea quæ ſunt fidei, non ſunt contra rationem, ſed ſupra. Sed quod ſub alia ſpecie videatur, hoc non ſolum contra rationem, ſed etiam contra ſenſum apparet. Ergo non deberet ſub alia ſpecie apparere propter meritum fidei.

3. Præterea. Suppoſita fide huius ſacramenti, per quam corpus Chriſti ſine ſui detrimento manducari creditur, non eſſet horridum iſtud ſumere in quacumque ſpecie appareret. Sed fides neceſſaria eſt ad ſumendum. Ergo ſecunda cauſa quam aſſignat, nulla eſt.

4. Præterea. Illud quod aliquando fit ad confirmationem fidei, ſi ſemper fieret, non eſſet irriſio, ſed maior confirmatio. Sed aliquando ad confirmationem fidei alicuius dubitantis de hoc ſacramento, oſtenditur corpus Chriſti ſub ſpecie carnis, ſicut legitur

Digitized by Google

gitur in vita beati Gregorii, * & in vitis patrum. Ergo non eſſet ad irriſionem, ſi ſemper in ſpecie propria oſtenderetur.

Sed contra. Sacramentum eſt ſenſibile ſignum, ut 1. diſtinct. dictum eſt. Sed panis eſt corporis Chriſti veri ſacramentum. Ergo debet remanere quantum ad ſenſibilia accidentia.

Præterea. Uſus huius ſacramenti eſt manducatio, ut ſupra diſtinct. ix. dictum eſt. Sed manducatio requirit diviſionem cibi, quæ fit per maſticationem. Ergo cum diviſio non poſſit fieri in vero corpore Chriſti, quod eſt glorioſum, oportuit quod eſſent ibi ſpecies ſaltem aliæ, quarum fractio eſſet.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam forma ſubſtantialis panis debeat remanere. Operatio enim ſubſtantialis non poteſt fieri ſine forma ſubſtantiali. Sed nutrire eſt operatio formæ ſubſtantialis: quia nutrit inquantum (a) quid cibus, ut dicitur in II. de Anima (text. xv.) Ergo cum ſpecies quæ in ſacramento remanent, etiam corporaliter nutriant, ut a quibuſdam dicitur, videtur quod forma ſubſtantialis panis remaneat.

2. Præterea. Illud quod non mutatur in aliquid corporis Chriſti, oportet quod poſt conſecrationem maneat. Sed forma ſubſtantialis panis non convertitur in aliquid corporis Chriſti: quia ſi converteretur, oporteret quod converteretur in animam, quæ eſt forma ſubſtantialis corporis Chriſti, in quam non convertitur aliquid, ut ex præcedenti diſtinct. patet. Ergo forma ſubſtantialis panis manet ſicut accidentia.

3. Præterea. Panis eſt quoddam artificiale. Sed formæ artificialium ſunt accidentia, ut patet in II. Phyſic. (text. xv.) Cum ergo accidentia maneant, videtur quod forma panis ſecundum quam eſt panis, maneat.

4. Præterea. Secundum Averroem in Lib. de ſubſtantia orbis, & in I. Phyſic. oportet in materia præintelligere dimenſiones ante formas ſubſtantiales aliquo modo in generabilibus, & corruptibilibus, alias non poſſunt eſſe diverſæ formæ in diverſis partibus materiæ, cum diviſio non fiat niſi ſecundum quantitatem. Sed dimenſiones manent. Ergo & forma ſubſtantialis manet.

Sed contra. Remotis accidentibus, & forma ſubſtantiali, nihil manet niſi ſubiectum commune. Sed illud quod eſt commune, non poteſt converti in aliquid. Ergo non poſſet intelligi aliqua converſio fieri, ſi forma ſubſtantialis remaneret.

Præterea. Species panis, & vini ſenſibiles ſunt ſacramentum tantum in euchariſtia. Ergo debent ducere in illud cuius ſunt ſacramentum, ſcilicet in corpus Chriſti. Sed ſi remaneret ibi forma ſubſtantialis panis, ducerent in ipſam magis quam in corpus Chriſti, quia ſunt ei propinquiores ſecundum naturam. Ergo videtur quod non remaneat forma ſubſtantialis panis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod hæc poſitio, quæ ponit ſubſtantiam panis ibi remanere poſt conſecrationem ſimul cum vero corpore, incompetens eſt huic ſacramento, & impoſſibilis, & hæretica. Incompetens quidem, quia impediret venerationem debitam huic ſacramento: eſſet enim idolatriæ occaſio, ſi hoſtiæ veneratio latriæ exhiberetur, ſubſtantia panis ibi remanente. Eſſet etiam contra ſignificationem ſacramenti: quia ſpecies non ducerent in verum corpus Chriſti per modum ſigni, ſed magis in ſubſtantiam panis. Eſſet etiam contra uſum ſacramenti: quia iam cibus iſte non eſſet pure ſpiritualis, ſed etiam corporalis. Sed quod ſit impoſſibilis, patet ex hoc quod impoſſibile eſt aliquid eſſe nunc, cum prius non fuerit, nihil ipſo mutato, vel aliquo in ipſum: nec poſſet etiam per miraculum fieri, ſicut quod eſſet animal rationale mortale, & non eſſe homo: aliter enim ſe habere nunc, & prius, eſt idem quod moveri, vel tranſmutari. Si ergo corpus Chriſti verum eſſet ſub ſacramento nunc, & non prius, oporteret aliquem motum, vel mutationem interveniſſe. Sed nulla mutatio eſt ex parte panis facta ſecundum hanc poſitionem. Ergo oportet quod corpus Chriſti ſit mutatum ſaltem localiter, ut dicatur quod corpus Chriſti eſt hic, quia per motum localiter huc venit; quod omnino eſſe non poteſt: quia cum ſimul & ſemel in diverſis locis corpus Chriſti conſecretur, opor-

(a) Al. quidam cibus.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ex vita Gregorii Lib. II. cap. xlii. ex vitis autem Patrum Guitmundus refert occaſione Danielis cuiuſdam Senis de veritate illa dubitantis.

Digitized by Google

oporteret quod ſimul & ſemel ad diverſa loca unum numero moveretur corpus, quod eſt impoſſibile: quia contingeret ſimul coitrarios motus ineſſe eidem, vel ſaltem diverſos eiuſdem ſpeciei. Quod autem ſit hæretica, patet ex hoc quod contradicit veritati Scripturæ: non enim eſſet verum dicere: *Hoc eſt corpus meum*; ſed, *Hic eſt corpus*.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Damaſceni intelligendum eſt quantum ad ſpecies quibus corpus Chriſti Divinitati unitum modo ineffabili coniungitur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſpecies ſic remanentes repræſentant aliquo modo ſubſtantiam, quam prius afficiebant, & per conſequens proprietates eius; & ita habent rationem ſignificandi per quandam ſimilitudinem corpus Chriſti verum, & myſticum.

Ad tertium dicendum, quod hanc poſitionem ſequitur gravius inconveniens quam quod contradictoria ſint ſimul vera: quia ponit diffinitionem (ſcilicet aliter nunc quam prius) & non poteſt ponere diffinitum (ſcilicet motum) neque in corpore Domini, neque in ſubſtantia panis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod accidentia panis eadem numero remanent ibi. Quomodo autem ibi ſint, utrum ſine ſubiecto, vel alio modo, in ſequenti diſtinct. (quæſt. 1. art. 1.) dicetur. Sed ratio quare remaneant, aſſignatur in littera ex parte uſus ſacramenti, & quantum ad manducationem ſpiritualem, quæ eſt per fidem, ut ſcilicet fides eſſet maioris meriti quantum ad manducationem ſacramentalem, ne ſcilicet eſſet nobis horrori, ſi in propria ſpecie ſumeretur, & infidelibus irriſioni. Poteſt aſſignari & alia cauſa ex parte ipſius ſacramenti: quia ſpiritualia in ſacramentis per ſigna corporalia conſueverunt oſtendi: & quia corpus Chriſti verum non eſt cibus corporalis, ſed ſpiritualis, ideo oportuit quod per ſimilitudines ſenſibiles cibus corporalis ſignificaretur, & eis contineretur.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc ſacramento non eſt aliqua deceptio, neque fictio. Non enim ſenſus decipitur, quia non habet iudicare niſi de ſenſibilibus ſpeciebus quidem vere ibi ſunt, ſicut & ...nduntur: neque etiam intellectus, qui habet iudicium de ſubſtantiis rerum per fidem iuvatus.

Ad ſecundum dicendum, quod iam patet ex dictis quod non eſt contra (*a*) ſenſum, ſed ſupra: quia ſenſus non poteſt pertingere ad illius ſubſtantiæ cognitionem.

Ad tertium dicendum, quod ſuppoſita fide, in ſumptione corporis Chriſti in ſpecie propria apparentis, non eſſet horror ex abominatione proveniens, eſſet tamen horror ex devotione procedens: quia homo non ſolum refugit immunda tangere ex abominatione, ſed etiam ſancta ex devotione.

Ad quartum dicendum, quod quantum ad oſtenſionem talis ſpeciei fides poteſt ædificari; ſed ſi in hac ſpecie ſumeretur, magis eſſet in fidei deſtructionem: quia corpus Chriſti, quod eſt glorioſum, paſſibile oſtenderetur, ſi maſticationi ſubeſſet.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod forma panis ſubſtantialis non remanet poſt conſecrationem, & hoc propter tres rationes. Primo quia in qualibet tranſmutatione, vel converſione terminus a quo eſt eiuſdem generis cum termino ad quem. Illud autem ad quod terminatur converſio, non eſt forma tantum, neque materia tantum, ſed ſubſtantia exiſtens in actu: & hoc declarant verba ſubſtantiva, quæ hoc faciunt quod ſignificant. Unde cum in eis exprimatur per hoc pronomen *hoc* ſubſtantia in actu compoſita, oportet quod illud quod convertitur in corpus Chriſti, ſit etiam ſubſtantia compoſita, non materia panis tantum: & ita forma panis non manet. Secundo quia fruſtra remaneret. Accidentia enim manent ut ſint ſigna, quia ad hoc ſunt ut per ea de ſubſtantia ſubiacente cognitionem accipiamus, cum ſint ſenſibilia, & ita ad cognitionem intelligibilium via. Sed forma ſubſtantialis non eſt quid ſenſibile, ſed eſt ordinata ad eſſe ſubſtantiale. Unde cum ſubſtantia panis non remaneat, fruſtra forma ſubſtantialis ibi eſſet. Tertio quia accidentia non immediate ducerent in corpus Chriſti, ſed in formam ſubſtantialem panis remanentem: & ideo deperiret aliquid ſignificationi ſacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc ra-

...onſenſum.

ratio movit quoſdam ad ponendum formam ſubſtantialem remanere; ſed patet quod ratione illa magis ponendum eſſet quod materia panis remaneat quam quod forma. Panis enim non nutrit, nec aliquis cibus, niſi ſecundum quod convertitur in illud quod nutritur: quod autem naturali converſione convertitur in alterum, non manet quantum ad formam, ſed quantum ad materiam: unde forma ſubſtantialis panis, ſi remaneret, nutrire non poſſet magis quam accidentia. Utrum autem ſpecies illæ poſſint nutrire, in ſequenti diſt. dicetur.

Ad ſecundum dicendum, quod anima non eſt forma quæ perficiat uniformiter ſuum perfectibile in toto, & in omnibus partibus: unde ſingulæ partes ex anima conſequuntur perfectionem eis proportionalem: unde quamvis in animam Chriſti, ſecundum quod eſt perfectio totius, non convertatur aliquid, tamen tranſubſtantiatur ſubſtantia panis tota & quantum ad formam, & quantum ad materiam in ipſum corpus Chriſti totum, ſecundum quod intelligitur accepiſſe congruentes perfectiones in ſingulis partibus, quia ſic eſt organicum, & propria animæ materia.

Ad tertium dicendum, quod quamvis ars non poſſit introducere formam ſubſtantialem per ſeipſam, poteſt tamen introducere virtute naturæ, qua utitur in ſua operatione ſicut inſtrumento; ſicut patet in hoc quod aquam in vaporem convertit, & aerem in ignem igne mediante. Et ſimiliter cum occiditur animal, recedente anima, alia forma ſubſtantialis ſuccedit, ſicut generatio unius eſt corruptio alterius. Ita etiam per commixtionem farinæ, & aquæ, & uſtionem ignis poteſt conſequi forma aliqua ſubſtantialis, quæ ſit forma ſubſtantialis per quam panis eſt panis. Si autem non eſſet forma ſubſtantialis quæ eſt per artem inducta, per quam panis eſt panis, ſubſternitur forma ſubſtantialis accidentali, ſcilicet forma farinæ: triticum enim iam a ſua ſpecie eſt corruptum: quia non manet eius operatio ut poſſit ſibi ſimile generare.

Ad quartum dicendum, quod dimenſio quæ præintelligitur ante formam ſubſtantialem in materia, non habet eſſe completum, quia non eſt dimenſio terminata: terminatio enim dimenſionis eſt per formam. Sed dimenſiones quæ manent poſt conſecrationem, ſunt dimenſiones terminatæ, quæ habent certam menſuram, & figuram.

ARTICULUS II.

Utrum panis facta converſione annihiletur.

III. P. quæſt. lxxv. *art.* 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod panis facta converſione annihiletur. In qualibet enim mutatione quæ eſt ſecundum aliquid intraneum rei, terminus a quo, non manet niſi in potentia præiacenti; ſicut quando nigrum fit album, nigredo non remanet niſi in potentia ſubiecti; & quando ex aere fit ignis, forma aeris, quæ eſt terminus a quo, non manet niſi in potentia materiæ communis, quæ ſubiicitur mutationi. Sed in converſione de qua loquimur, eſt terminus a quo, tota ſubſtantia panis. Ergo cum non ſit accipere aliquid præiacens ad totam ſubſtantiam panis, quia non eſt in ſubiecto ſicut accidens, neque in materia ſicut forma, videtur quod omnino annihiletur.

2. Præterea. Reſpectu eiuſdem eſt aliquid natum eſſe terminus a quo, & terminus ad quem, ſicut ex albo fit nigrum, & ex nigro album. Sed mutationis, cuius terminus a quo eſt tota ſubſtantia rei, terminus (a) ad quem eſt ſimpliciter nihil, ſicut patet in creatione. Ergo ſimiliter cum in converſione de qua loquimur, terminus a quo ſit tota ſubſtantia panis, terminus ad quem erit ſimpliciter nihil. Ergo ſubſtantia panis annihilatur.

3. Præterea. Si unum contradictorium eſt falſum, reliquum de neceſſitate erit verum. Sed facta converſione, hæc eſt falſa, *Panis eſt aliquid*: vel, *De pane eſt aliquid*. Ergo hæc eſt vera, *Nihil de pane eſt*. Ergo panis eſt annihilatus.

4. Præterea. Illud annihilari dicitur quod neque in ſe, neque in alio manet. Sed panis ſubſtantia non manet in ſe, facta converſione, ut dictum eſt; neque manet in corpore Chriſti, quia ſic corpus Chriſti augeretur. Ergo penitus annihilatur.

5. Præterea. Sicut ſe habet converſio formalis ad formam, ita ſubſtantialis ad ſubſtantiam. Sed in converſione formali annihilatur forma, ſicut patet cum ex aere fit ignis. Ergo in converſione ſubſtantiali, qualis hæc eſſe dicitur, annihil[illegible] ſtantia panis.

Sed contra. Auguſtinus dicit [illegible]

(a) *Al. deeſt* ad quem.

lxxxiii. Qq. (quæſt. xxi.) *Ille ad quem non eſſe non pertinet, non eſt cauſa tendendi ad non eſſe.* Sed Deus eſt huiuſmodi. Ergo ipſe nihil in nihilum reducit. Sed converſio prædicta fit divina virtute. Ergo non reducitur ſubſtantia panis in nihil.

Præterea. Illud quod in aliquid convertitur, non annihilatur. Sed panis in corpus Chriſti convertitur, ut per auctoritates in littera poſitas oſtendi poteſt. Ergo non annihilatur.

Præterea. Defectus perfectioni repugnat. Sed hoc ſacramentum eſt maximæ perfectionis, ut ſupra dictum eſt (diſtinct. viii. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1.) Ergo cum annihilatio ſit via ad defectum, non competit huic ſacramento.

S O L U T I O.

Reſpondeo dicendum, quod hæc opinio duo ponit ſub disiunctione, ſcilicet quod ſubſtantia panis reſolvitur in præiacentem materiam, vel quod annihilatur; & quantum ad utrumque eſt falſa. Si enim in præiacentem materiam reſolveretur, hoc non poteſt intelligi niſi dupliciter. Uno modo quod eſſet in materia ſine forma omni, quod quidem nec per miraculum eſſe poteſt, quia hæc poſitio implicat in ſe contradictionem. Materia enim per eſſentiam ſuam eſt ens in potentia, & forma eſt actus eius. Si ergo ponatur materia ſine forma eſſe actu, ponetur actu materia eſſe, & non eſſe. Alio modo poteſt intelligi ita quod reſolvatur in materialia elementa; & hoc iterum non poteſt eſſe: quia illa materialia elementa aut remanerent in eodem loco, & oporteret quod ſub illis ſpeciebus eſſet aliud corpus quam corpus Chriſti, & quod illud materiale corpus eſſet ſimul cum dimenſionibus panis, & multa huiuſmodi inconvenientia ſequerentur: vel non eſſent in eodem loco, & ſic eſſet motus localis illius elementi materialis; quod non poteſt eſſe, quia ſentiretur talis mutatio, ſi eſſet. Præterea cum motus localis neceſſario ſit ſucceſſivus, oportet quod illud materiale elementum prius relinqueret unam partem hoſtiæ quam aliam. Tranſubſtantiatio autem fit in inſtanti, ut dicetur (art. ſeq. quæſtiunc. 2.) Unde ſequeretur alterum duorum: vel quod aliquando ſub aliqua parte ſpecierum non eſ[illegible]e corpus Chriſti, neque ſubſtantia [illegible]neque materiale elementum, quod [illegible]ceſſit ab illa parte; vel quod aliquando ſub eadem parte hoſtiæ eſſet corpus Chriſti, & materiale elementum, quod eſt impoſſibile: & ideo non poteſt dici, quod reſolvatur in præiacentem materiam. Similiter non poteſt dici, quod annihiletur, eo quod omnis motus denominatur a termino ad quem, ſicut motus qui eſt ad albedinem, dicitur dealbatio: unde illa tranſmutatio tantum poſſet dici annihilatio, cuius terminus ad quem eſſet nihil. Hoc autem non poteſt eſſe in illa converſione, quia oportet hanc converſionem terminari ad corpus Chriſti: quia nihil poteſt incipere hic eſſe, cum prius non fuerit, niſi per motum, aut mutationem propriam, vel alterius terminatam aliquo modo ad ipſum. Unde ſi converſio prædicta ad corpus Chriſti non terminaretur, oporteret quod corpus Chriſti eſſet hic in altari facta conſecratione, ubi prius non erat, per motum proprium, quod ſupra eſt improbatum. Unde patet quod opinio illa falſa eſt, quæ ponebat ſubſtantiam panis annihilari.

Ad primum ergo dicendum, quod in mutationibus naturalibus terminus a quo eſt forma aliqua, quæ quidem non convertitur in terminum ad quem; & ideo annihilatur, niſi quatenus manet in potentia in ſuo ſubiecto: ſed illud quod convertitur ad terminum ad quem, eſt ſubiectum mutationis, non quidem ut ſit illud, ſed ut ſit ſub illo: unde ſubiectum annihilari non dicitur inquantum in aliud convertitur. Unde cum in hac converſione id quod eſt terminus a quo, ſcilicet ſubſtantia panis, convertatur ſecundum ſe totum in terminum ad quem, ſcilicet corpus Chriſti, non quidem ut ſit ſub ipſo, ſed ut ſit ipſummet, patet quod non eſt annihilatio ſubſtantiæ panis.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit in mutationibus oppoſitis, quia illud quod eſt terminus a quo in una, eſt terminus ad quem in alia; non autem in mutationibus quarum una ordinatur ad aliam, ſicut perfectum ad imperfectum, ſicut mutatio qua acquiritur perfectio ſecunda. Converſio autem panis in corpus Chriſti non eſt mutatio oppoſita creationi, ſed quodam modo perficiens ipſam, inquantum panis nobilius eſſe per hanc converſionem conſequitur; & ideo non oportet quod ſit in hac converſione terminus ad quem, quod in creatione erat terminus a quo.

Ad tertium dicendum, quod quamvis panis non ſit aliquid, tamen illud in quod converſus eſt panis, eſt aliquid converſione

facta: & ideo non ſequitur quod panis ſit annihilatus.

Ad quartum dicendum, quod quamvis non maneat panis neque in ſe, neque in alio; manet tamen corpus Chriſti, in quod converſus eſt panis: & ideo non ſequitur quod ſit annihilatus.

Ad quintum dicendum ſicut ad primum.

ARTICULUS III.

Utrum panis poſſit converti in corpus Chriſti.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod panis non poſſit converti in corpus Chriſti. Converſio enim mutatio quædam eſt. Sed nulla ſpecie transmutationis in corpus (a) Chriſti panis convertitur: non enim eſt ibi generatio, & corruptio, quia materia panis non manet; nec eſt alteratio, quia non manet aliqua ſubſtantia eius actu; nec eſt augmentum, quia non additur aliquid ad corpus Chriſti; neque motus localis, non enim ipſum corpus Chriſti de cælo deſcendit, ut Damaſcenus dicit (de Fide orth. Lib. IV. cap. XIV.) Ergo videtur quod nullo modo panis in corpus Chriſti convertatur.

2. Præterea. In omni converſione oportet eſſe aliquid quod mutetur. Mutatur autem quod diſſimiliter ſe habet nunc & prius. Si ergo panis in corpus Chriſti convertatur, oportet aliquid eſſe idem numero quod prius fuerit de ſubſtantia panis, & nunc ſit de ſubſtantia corporis Chriſti; quod non ponitur. Ergo panis in corpus Chriſti non convertitur.

3. Præterea. Converſio accidens quodammodo eſt: omne enim accidens eſt in ſubiecto. Non autem poteſt dici, quod ſubiectum eius ſit panis, neque corpus Chriſti: quia non eſt idem ſubiectum mutationis, & terminus a quo, vel ad quem. Ergo panis nullo modo convertitur in corpus Chriſti.

4. Præterea. Omne quod ſit aliquid, acquirit hoc quod fieri dicitur. Sed omne ſingulare eſt incommunicabile. Ergo impoſſibile eſt quod aliquod ſingulare fiat aliud ſingulare, quamvis poſſit ei adiungi, & ſic eſſe eius percipere, ſicut pars. Sed corpus Chriſti eſt quoddam ſingulare demonſtratum. Ergo non poteſt eſſe quod aliquid convertatur in ipſum, ita quod fiat ipſummet, ſed ſolum quod adiungatur ei.

Sed contra eſt quod Damaſcenus dicit (ubi ſupra.) *Fecit Chriſtus panem, & vinum corpus, & ſanguinem ſuum, non quoniam ipſum corpus Chriſti de cælo deſcendit, ſed quoniam panis, & vinum tranſit in corpus, & ſanguinem Chriſti.*

Præterea. Illud quod nec in ſe manet, nec annihilatur, oportet quod in aliud convertatur. Sed panis non manet in ſe, ſicut in primo articulo dictum eſt, nec etiam annihilatur, ut ex ſecundo articulo patuit. Ergo oportet quod in aliud convertatur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod iſta converſio fiat ſucceſſive. Fit enim hæc converſio virtute verborum. Sed verba non poſſunt aliquid facere, niſi dum ſunt. Ergo cum habeant eſſe in ſucceſſione, videtur quod ſucceſſive converſio prædicta fiat.

2. Præterea. Impoſſibile eſt in eodem inſtanti eſſe aliquid corpus Chriſti, & panem. Ergo non eſt idem inſtans in quo (b) eſt primo corpus Chriſti, & in quo ultimo eſt panis. Sed inter quælibet duo inſtantia eſt tempus medium, ut probatur in VI. Phyſ. (text. com. XXVI.) Ergo converſio panis in corpus Chriſti eſt ſucceſſiva.

3. Præterea. In omni converſione requiritur ut ſit aliquid aliter nunc & prius, cum converſio mutatio quædam ſit. Sed ubicumque eſt nunc, & prius, ſucceſſio eſt. Ergo in omni converſione, & mutatione oportet eſſe ſucceſſionem; & ſic idem quod prius.

4. Præterea. In omni factione eſt fieri, & factum eſſe. Sed fieri, & factum eſſe non ſunt ſimul: quia quod ſit, non eſt; quod autem factum eſt, iam eſt. Ergo eſt ibi prius, & poſterius; & ſic idem quod prius.

Sed contra eſt, quia virtus infinita operatur ſubito. Sed hæc converſio ſit virtute divina, quæ eſt infinita. Ergo fit ſubito.

Præterea. In omni ſucceſſiva mutatione prius aliquid eſt in medio quam in termino. Sed in hac converſione non eſt invenire aliquid medium inter ſubſtantiam panis & corpus Chriſti. Ergo non eſt ibi ſucceſſiva converſio.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod hæc converſio ſit miraculoſior omni alia mutatione. Quia quanto alicui magis de facili conſentit ratio noſtra, minus habet de miraculo. Sed non eſt aliqua miraculoſa converſio cui ratio

(a) *Al.* deeſt Chriſti. (b) *Al.* emittitur eſt primo.

Digitized by Google

tio magis oon conſentiat quam huic: quia creationem etiam quidam Philoſophi poſuerunt ratione naturali ducti, & etiam quod materia obedit ſubſtantiis ſeparatis, & maxime Deo ad omnem formationem. Ergo iſta converſio eſt miraculoſior omoibus mutatiooibus.

2. Præterea. Ubi eſt plus de reſiſteotia, ibi eſt maior difficultas in convertendo, & per conſequens maius miraculum. Sed in hac converſiooe eſt maxima reſiſteotia, cum oporteat totum cooverti io totum. Ergo iſta cooverſio eſt maximæ difficultatis: ergo eſt maxime miraculoſa.

3. Præterea. Quanto mious eſt de poteotia ex parte creaturæ io qua fit miraculum, tanto eſt maius miraculum quod fit per potentiam divinam. Sed in hac converſione minimum eſt de poteotia in creatura: quia in quibuſdam converſionibus miraculoſis eſt potentia oaturalis, ſicut quando aqua cooverſa fuit io vinum; io quibuſdam autem potentia obedientiæ tantum, ſicut quando coſta formata eſt in mulierem: io creatiooe autem etſi non præcedat aliqua potentia, tamen oon eſt aliqua repugnantia. Ergo cum in hac converſione ſit repugnantia, & nulla poteotia ex parte creaturæ, quia oon poteſt eſſe aliquid in potentia reſpectu totius compoſiti; videtur quod hæc converſio ſit miraculoſior omni alia mutatione.

Sed contra. Quanto aliqua ſuot magis diſtantia, tanto difficilius in iovicem mutantur. Sed magis diſtat non ens ſimpliciter ab ente, quam hoc ens ab hoc ente. Ergo difficilius eſt ex non ente ſimpliciter facere ens aliquod quam ex ente hoc facere illud: & ideo creatio eſt maioris virtutis indicativa quam tranſubſtantiatio.

Præterea. Quanto terminus mutationis eſt altior, tanto mutatio eſt maioris virtutis, ſicut maioris virtutis eſt facere homioem quam animal. Sed aſſumptio humanæ naturæ, quæ eſt mutatio quædam, terminatur ad perſonam Filii Dei, quæ eſt dignius quid quam corpus Chriſti, ad quod terminatur tranſubſtantiatio. Ergo magis eſt miraculoſa illa mutatio quam iſta converſio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in mutationibus naturali- ...nitur mutatio ſecundum quam ni- ...tur de eo quod eſt intraneum rei, ...n hoc quod eſt extra, ſicut patet ...locali; aliqua vero mutatio in qua variatur illud quod ineſt rei accidentaliter, ſcilicet quantitas, vel qualitas, ut patet in motu augmenti, & alteratioois; aliqua vero mutatio eſt quæ pertingit uſque ad formam ſubſtaotialem, ſicut generatio, & corruptio. Sed naturalis mutatio non poteſt pertingere uſque ad variationem materiæ: quia operatur ex ſuppoſita materia, ſicut quodlibet ſecundum agens operatur ſuppoſitis his quæ data ſunt ſibi a primo agente; & hæc principia oportet manere in operatiooe naturæ, ut in I. Phyſ. (text. com. lx.) dicitur. Sicut autem eſſe compoſiti, quod ex ſuppoſitione materiæ natura producit, operationi naturæ ſubiicitur; ita ipſa materia quam præſuppooit natura, ſubiicitur actioni primi agentis, ſcilicet Dei, a quo hoc ipſum imperfectum eſſe (ſcilicet in potentia) quod haber accepit: unde divina operatio pertingere poteſt ad variationem materiæ, ut ſcilicet ſicut natura facit hoc totum eſſe hoc totum, ut ex toto aere totam aquam; ita Deus faciat ex hac materia ſignata illam. Et quia materia ſignata eſt individuationis principium, ideo ſolius Dei operatione hoc fieri poteſt, ut hoc individuum demonſtratum fiat illud individuum demonſtratum: & talis modus converſionis eſt in hoc ſacrameoto, quia ex hoc pane fit hoc corpus Chriſti. Ex quo patet quod iſta converſio differt ab omnibus naturalibus converſionibus in quatuor. Primo in hoc quod uſque ad materiam pertingit, quod in illis non invenitur. Et quia materia eſt primum ſubiectum, & ipſius non eſt aliud ſubiectum; ideo ſecundo differt in hoc quod hæc converſio non habet ſubiectum, ſicut illæ habent. Tertio quod in naturalibus converſionibus convertitur totum io totum, non autem partes eſſentiales in partes: totus enim aer convertitur in aquam; ſed materia aeris non convertitur in aliquid, quia eſt eadem: forma etiam noo convertitur, quia abſcedit illa, & alia introducitur. Sed hic & totum convertitur in totum, quia panis fit corpus Chriſti, & partes etiam convertuntur, quia materia panis fit materia corporis Chriſti, & forma ſubſtantialis ſimiliter fit illa forma quæ eſt corporis Chriſti. Quarto quia in naturalibus converſionibus tranſmutatur & id quod convertitur, & id in quod convertitur. Illud quidem quod in alterum convertitur, ſemper tranſmutatur corruptione; ſed illud in quod aliquid naturaliter convertitur (ſi quidem ſit ſimplex converſio) tranſmutatur per generationem, ſicut cum aqua gene-

Digitized by Google

neratur ex aere; ſi autem ſit converſio cum additione ad alterum præexiſtens, illud cui additur, tranſmutatur ſecundum augmentum, vel ſaltem per reſtaurationem deperditi, ſicut accidit in nutrimento. Sed hic illud in quod fit converſio, erat præexiſtens, & non ei additur: quia, ut dictum eſt, illud quod convertitur, convertitur in ipſum & ſecundum totum, & ſecundum omnes partes eius: unde hoc in quod terminatur converſio, nullo modo tranſmutatur, ſcilicet corpus Chriſti, ſed ſolum panis qui convertitur.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc converſio ſub nulla naturalium mutationum continetur, ſed ab omnibus differt, ut ex dictis patet: habet tamen aliquam convenientiam cum tranſmutatione nutrimenti, inquantum utraque converſio fit in aliquid præexiſtens; differt tamen ab ea, inquantum hic non fit aliqua additio, ſicut ibi.

Ad ſecundum dicendum, quod in hac tranſmutatione, ſeu converſione, eſt aliquid quod tranſmutatur, ſcilicet panis, non quidem ad modum aliarum mutationum naturalium, ut aliquid ipſius maneat, ſed ſecundum totum, & omnes partes eius, ut dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod tranſmutatio naturalis ponit actum imperfectum, ut patet in III. Phyſ. (text. VI.) & quia idem eſt ſubiectum actus perfecti, & imperfecti; ideo oportet quod ſubiectum tranſmutationis naturalis ſit id quod eſt ſubiectum poſtmodum actus perfecti, ſcilicet formæ, ad quem tendit motus, & non ipſum iam perfectum. Sed tranſmutatio huius converſionis non ponit aliquem actum imperfectum, ſed ſolum ſucceſſionem quamdam perfectorum non ſolum actuum, ſed rerum ſubſiſtentium. Succeſſio autem eſt in ſuccedentibus ſibi, ſicut & ordo in ordinatis. Sed ſecundum regulam in I. Lib. diſt. XXVI. (quæſt. II. art. 3. ad 1. & 2.) de relativis datam, erit iſta relatio ordinis huius ſucceſſionis ſecundum rem quidem in ipſo pane qui mutatur, non autem in corpore Chriſti vero, niſi ſecundum rationem, quia ipſum immutatum manet.

Ad quartum dicendum, quod communicatio importat quamdam collationem, & ideo exigit aliquid recipiens id quod confertur, ſeu datur: unde non habet locum niſi in formalibus converſionibus, in quibus mutatio non attingit niſi uſque ad formam: & ideo cum in hac converſione nihil maneat, cui poſſit aliquid conferri, non habet locum communicatio.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod cauſa quare aliqua mutatio non eſt in inſtanti, eſt diſtantia eius quod movetur a termino motus. Diſtantiam autem dico non ſolum ſecundum dimenſionem loci, aut quantitatis, ſed ſecundum repugnantiam formæ, vel naturæ: & ideo ubi nihil eſt repugnans formæ introducendæ, forma ibi recipitur in inſtanti præſente agente; ſicut patet de illuminatione diaphani, cum in eo non ſit aliquid contrarium, vel repugnans luci; & ſimiliter in forma ſubito introducenda, quando materia eſt neceſſitans, contrariis diſpoſitionibus ab ea excluſis. Sicut autem aer ſubiacet ſoli ad recipiendum ab eo formam luminis non exiſtente aliquo interpoſito; ita tota natura creata ſubditur divino nutui, ut ſtatim fiat omne quod Deus vult: quia quidquid eſt in natura eſt materiale, & non contrarium diſpoſitioni divinæ; & ideo ea quæ per ſeipſum facit, poteſt, cum voluerit, facere in inſtanti. Quandoque autem ſucceſſive facit, ut in nobis ſecundum modum noſtrum operetur. Hoc tamen contingit quando hoc quod tranſmutatur, poteſt magis, vel minus diſtare a termino tranſmutationis, quia ſecundum hoc fit ſucceſſio in motu. Cum autem converſio de qua loquimur, ad ipſam materiæ eſſentiam pertingat, ut dictum eſt, ſecundum quam ſeparatis per intellectum formis, & diſpoſitionibus, una res non magis convenit cum una quam cum alia; non poteſt accipi maior, & minor diſtantia a termino: quia hoc ſingulare demonſtratum, quantum ad hoc quod convertitur in corpus Chriſti, tantum diſtat ab alio ſingulari ſuæ ſpeciei, quantum a ſingulari alterius ſpeciei: & ideo converſio prædicta fit in inſtanti.

Ad primum ergo dicendum, quod verba formæ habent ſacramentalem virtutem, unde non efficiunt niſi quod ſignificant: & ideo cum ſignificatio illius formæ non ſit perfecta niſi in ultimo inſtanti, tunc habet efficaciam ſuam.

Ad ſecundum dicendum, quod ad hoc argumentum multipliciter reſpondetur a diverſis.

Quidam concedunt quod eſt ſignare ultimum inſtans in quo eſt panis, ſicut & primum in quo eſt corpus Chriſti, propter hoc quod in toto quodam tempore fuit panis,

nis, & ita io quolibet inſtanti illius temporis. Unde quidam iſtorum dicunt, quod unum eſt inſtans ſecuodum rem in quo eſt panis, & corpus Chriſti, ſed differt ſecundum ratiooem : quia inquantum illud inſtans eſt finis præteriti temporis, eſt in eo panis; inquantum autem eſt principium futuri, eſt in eo corpus Chriſti. Sed hoc non poteſt ſtare: quia contradictoria ſimul eſſe ſecundum rem eſt impoſſibile; ſimul autem ſecundum rem maxime ſunt quæ ſunt in eodem inſtanti ſecundum rem. Unde impoſſibile eſt duo contradictoria eſſe in inſtanti, quod eſt unum ſecuodum rem, quantumcumque ſit differens ratione : quia ex illa ratione non habet ordinem ad menſuratum, & ad tempus, cuius eſt terminus, ſed ad animam. Et quia ſi ponamus ſimul eſſe corpus Chriſti, & panem, ſequuntur duo cootradictoria ſimul eſſe: quia dum eſt panis, non eſt corpus Chriſti: ideo impoſſibile eſt quod ſit unum inſtans ſecundum rem, in quo nunc ultimo eſt panis, & nunc primo corpus Chriſti.

Ideo alii dicunt, quod iſtud *nunc* eſt quodammodo unum realiter, & quodammodo diverſum, & ponunt exemplum de duabus lineis ſe tangentibus, de quibus conſtat quod habent duo puncta, & tamen illa puncta coniunguntur in uno puncto lineæ continentis : contigua enim ſunt quorum termini ſunt ſimul. Et ſimiliter dicunt, quod eſſe panem, & eſſe corpus Chriſti in altari, contiguantur : unde eſt unum inſtans extra menſurans, in quo primo eſt corpus Chriſti, & ultimo panis; ſed tamen ſunt duo inſtantia, ſi accipiamus ut duorum temporum quibus menſuratur eſſe panis in altari, & eſſe corporis Chriſti; & ſic inter duo inſtantia quaſi contiguata non eſt neceſſe eſſe tempus medium, ſicut nec inter duo puncta contiguata lineam. Sed illud non poteſt ſtare: quia cum punctum ſit terminus lineæ, quæ poteſt eſſe menſura & iotranea, & extranea, poſſibile eſt puncta aſſignare & intrinſeca, & extrinſeca; ſed inſtans eſt terminus temporis quod numquam eſt niſi menſura extrinſeca : unde non eſt accipere ioſtans niſi quod ſe habet per modum extra iacentis puncti. Et ideo hæc poſitio redit in idem impoſſibile cum prima.

Et ideo alii dicunt, quod ſicut probatur ...yſ. (text. CIII. & CIV.) io toto ... non eſt accipere niſi unum *nunc* ...m ſubſtantiam; & quod numerentur inſtantia, hoc eſt ſecundum ordinem temporis ad motum, & actionem quam menſurant, prout ſcilicet tempus excedens menſurat aliquam actionem; & ita principium, & finis illius actionis eſt in tempore: & ſecundum hoc in tempore numerantur duo inſtantia; & ideo ordo, & habitudo duorum inſtantium ad invicem eſt conſideranda ſecundum actiones, & motus qui menſurantur. Uode ſi accipiantur duo inſtantia reſpectu eiuſdem motus, prout tempus menſurat principium, & finem illius motus, ſic oportet quod inter duo inſtantia ſit tempus medium, ſicut inter principium motus & finem eſt motus medius. Si autem accipiantur duo inſtantia per comparationem ad diverſos motus ſecundum quod menſurant principium unius, & finem alterius, ſic inter duo inſtantia non eſt tempus medium, ſicut nec motus eſt medius inter principium unius motus, & finem alterius : & ideo cum quies menſuretur tempore, ſicut & motus, duo inſtantia ſunt ſe invicem conſequentia, quorum unum menſurat finem quietis in quo erat paois, & alterum principium quietis in quo eſt corpus Chriſti. Sed hoc iterum non poteſt ſtare : quia inſtantia temporis diſtinguuntur per comparationem ad illum motum a quo tempus poteſt habere unitatem, vel multitudioem, ad quam comparatur non ſolum ſicut menſura ad menſuratum, ſed ſicut accidens ad ſubiectum, ſcilicet motum cæli, qui eſt continuus, & interruptionem non patitur ſecundum naturam : unde qualitercumque ſignes duo inſtantia in tempore, ſemper eſt accipere tempus medium, quia eſt accipere inter quælibet momenta motus cæli motum medium: & ideo in aliis motibus non differret, ſive comparentur diverſa inſtantia ad eumdem motum, ſive ad diverſos. Patet etiam quod hæc poſitio contradicit dicto Philoſophi in VIII. Phyſ. (text. LXIV. & LXV.) ubi probat quod inter quoslibet motus contrarios eſt quies media; quod non oporteret, ſi duo inſtantia modo prædicto poſſent ſe invicem conſequi.

Et ideo alii dicunt, quod iſta converſio, cum ſit ſupra naturam, non habet ordinem ad motum cæli: unde non menſuratur tempore, ſed inſtanti, quod eſt menſura motus cæli; & propter hoc non eſt inconveniens, ſi duo inſtantia ſuccedunt ſibi ſine tempore medio, ſicut in I. Lib. diſt. XXXVII. (quæſt. IV. art. 3.) dictum eſt de motu Angeli. Sed hoc iterum ſtare non poteſt : quia iſta converſio ſequitur motum prolatio-

tionis verborum, qui habet reduci ad menſuram motus cæli, ſicut illuminatio ſequitur ad motum localem, quo defertur illuminans: & ideo opottet quod inſtantia accipiantur in hac converſione ſecundum menſuram motus cæli.

Et propter hoc alii dicunt, quod non eſt ſimul ſignare duo inſtantia, in quorum uno primo ſit corpus Chriſti, & in alio ultimo ſit panis, quia ſic de neceſſitate eſſet inter ea tempus medium; ſed tamen utrumlibet eorum poteſt per ſe ſignari. Sed hoc iterum nihil eſt: quia deſignatio noſtra nihil facit ad hoc quod tempus interſit, vel non interſit: unde ſi ſint duo inſtantia ſecundum rem, in quorum uno eſt panis ultimo, & in alio corpus Chriſti primo, ſive ſignentur a nobis, ſive non, oportet eſſe tempus medium. Præterea ex quo inſtans illud eſt ſignabile, non videtur quod poſſit deſignatio eius impediri per deſignationem alterius inſtantis, cum iſtæ duæ deſignationes non ſint contrariæ.

Et ideo aliter dicendum, quod non eſt deſignare ultimum inſtans, ſed ultimum tempus in quo eſt panis. Inter tempus autem & inſtans non cadit neceſſario tempus medium, ſicut cadit medium inter duo inſtantia. Et veritas huius quæſtionis apparet ex hoc quod Philoſophus dicit in VIII. Phyſ. (text. lxv.) quod quando ex albo ſit nigrum, in toto tempore menſurante motum alterationis erat album, ſed in ultimo inſtanti illius temporis eſt nigrum: unde, ſecundum ipſum, non eſt dandum quod in toto illo tempore ſit album, ſed in toto præter ultimum nunc. Et quia ante ultimum nunc alicuius temporis non eſt accipere penultimum, ſicut nec ante ultimum punctum lineæ penultimum, ideo non eſt accipere ultimum inſtans in quo erat album, ſed ultimum tempus: & ſimiliter eſt de illis mutationibus quæ ſunt termini motus, ſicut generatio eſt terminus alterationis: quia cum ex aere ſit ignis, in toto tempore alterationis præcedentis erat aer, præter ultimum inſtans, in quo eſt ignis: & ſimiliter eſt in illuminatione reſpectu motus localis. Et ideo cum converſio ſit terminus cuiuſdam motus, ſcilicet prolationis verborum, in toto tempore præcedenti erat panis, præter ultimum inſtans, in quo eſt corpus Chriſti.

Ad tertium dicendum, quod in qualibet mutatione oportet deſignari nunc, & prius ſecundum duos terminos mutationis, qui ſunt incontingentes, ut dicitur in I. Phyſ. (text. xliii. & xliv.) ideſt, qui non poſſunt ſimul eſſe. Unde ſecundum diverſitatem terminorum in diverſis mutationibus, ſecundum hoc diverſimode ſignatur ibi nunc, & prius. Aliqua enim mutatio erit inter cuius terminos poteſt accipi medium quod minus diſtat ab uno extremorum quam aliud: unde antequam perveniatur ad ultimum mutationis terminum, ſit receſſus ab uno termino, & acceſſus ad alterum, in quo conſiſtit mutationis ratio: & ideo utrumque ad illam mutationem pertinet, & *nunc* ſcilicet in quo terminatur acceſſus, & receſſus, & *prius* illud in quo incepit: & ideo talis mutatio non eſt in inſtanti, ſed in tempore. Aliqua vero mutatio eſt inter cuius terminos non poteſt accipi medium in eodem ſubiecto, niſi forte per accidens, ſicut inter affirmationem & negationem: quia contradictio eſt oppoſitio, cuius non eſt medium ſecundum ſe, ut dicitur in I. Poſter. (text. v.) Per accidens autem poteſt accipi ibi medium ex parte negationis cui aliquid adiungatur, quod magis vel minus diſtat ab affirmatione, ſive illud ſit contrarium in eodem genere directe, ſive diſpoſitio contraria; ſicut inter non album & album accipitur per accidens medium ex parte coloris cui coniungitur negatio albedinis, ſecundum quod magis vel minus diſtat ab albedine; & inter non ignem & ignem accipitur medium, ſecundum quod aliquid eſt magis vel minus frigidum, aut humidum. Unde in omnibus mutationibus, in quibus ſunt affirmatio, & negatio tantum, ſeu privatio, & forma tantum, per ſe loquendo, non poteſt eſſe receſſus a termino, vel acceſſus ad terminum ante perventionem ad ultimum terminum: & ideo illud principium non pertinet, per ſe loquendo, ad hanc mutationem, ſed ſolum per accidens ratione illius adiuncti ad negationem, ſecundum quod per accidens negatio recipiebat magis & minus, & per conſequens medium: unde per ſe loquendo, pertinet ad motum præcedentem, ſicut ad alterationem quæ præcedit generationem, & ad motum localem, qui præcedit illuminationem: & propter hoc iſtæ mutationes dicuntur eſſe in inſtanti. Et quia, ut dictum eſt, inter ſubſtantiam panis & ſubſtantiam corporis Chriſti non eſt accipere medium quod magis ſit propinquum corpori Chriſti quam ſubſtantia panis qu[illegible] ad hoc quod convertatur in ipſum virtute; ideo ſimile eſt iudicium converſione, & de prædictis mutat[illegible]

Digitized by Google

unde ad hanc converſionem non pertinet niſi illud *nunc* in quo deſinit eſſe panis, & incipit eſſe corpus Chriſti; ſed illud (*a*) prius pertinet ad totum tempus præcedens quod menſurabat prolationem verborum, quæ quodammodo efficit converſionem.

Ad quartum dicendum, quod mutatio, ut dictum eſt, in inſtanti eſt; ſed motus præcedens eſt in tempore. Si ergo includitur in factione tam motus præcedens, quam mutatio quæ eſt terminus eius, ſicut generatio alterationis, tunc fieri pertinebit ad motum præcedentem, & factum eſſe ad terminum motus qui eſt ipſa generatio: & ſic non ſimul fit, & factum eſt. Si autem factio non extendit ſe ad mutationem illam, tunc utrumque eſt ſimul, & fieri, & factum eſſe; & ſic quod fit eſt (ſi dicatur fieri ratione ipſius mutationis quæ tunc eſt) ſed factum eſt ratione termini mutationis; (*b*) ſicut dicimus, quod ſimul terminatur motus, & terminatus eſt, ſimul illuminatur aer, & illuminatus eſt: & ſimiliter etiam eſt in converſione de qua loquimur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quanto aliquid eſt permanentius, tanto difficilius tranſmutatur. Et quia ſubiectum in qualibet mutatione manet, ideo in omnibus mutationibus materia eſt maxime manens, cum ſit ſubiectum omnium mutationum: unde illa mutatio quæ ad ipſam materiam attingit, eſt difficilior, & maioris virtutis oſtenſiva quam quæcumque alia tranſmutatio ex parte eius quod tranſmutatur. Et quia creatio, & hæc converſio pertingunt uſque ad eſſentiam materiæ, ut ex prædictis patet, conſtat has mutationes eſſe maioris virtutis oſtenſivas quibuſcumque aliis, in quibus mutatur vel forma ſubſtantialis, vel accidentalis, vel locus exterior. Sed inter has duas videtur creatio, ſimpliciter loquendo, præcellere, quia per ipſam materiæ eſſentia producitur: ex quo conſequitur ut a producente per hanc converſionem poſſit in alterum tranſmutari. Sed ex parte eius ad quod eſt mutatio, mutatio quæ eſt in unione humanæ naturæ ad divinam perſonam, præcellit has, & omnes alias mutationes in difficultate: unde ipſa eſt miraculum miraculorum omnium.

Ad primum ergo dicendum, quod muta[illegible] fit ex exiſtenti[illegible]. exiſtens præte[illegible]m aliarum mutationum, quæ fiunt e[illegible] exiſtentibus in exiſtentia, ex quarum inſpectione intellectus noſter ſibi ſua conceptiones formavit: & ideo hæc converſio videtur eſſe contra conceptiones intellectus; & propter hoc difficilius ei aſſentitur quam creationi, quæ eſt ex omnino non exiſtenti, cuiuſmodi mutationem non vidit.

Ad ſecundum dicendum, quod in aliqua actione poteſt eſſe reſiſtentia dupliciter. Uno modo ex parte agentis, quando ſcilicet ex contrario agente virtus ipſius debilitatur; alio modo ex parte ipſius effectus, quando ex contraria diſpoſitione impeditur effectus. In omni actione ubi agens non patitur, prima reſiſtentia non habet locum, ſed ſecunda ſolum: unde in operationibus divinis non attenditur difficultas ſecundum reſiſtentiam ad agentem, ſed ſecundum impedimentum effectus. Magis autem impeditur effectus per ſubtractionem potentiæ recipientis, quam per rationem contrariæ diſpoſitionis: quia contraria diſpoſitio non impedit effectum, niſi inquantum facit potentiam indiſpoſitam. Et ideo maior difficultas eſt in creatione, ubi omnino materia non præexiſtit, quam ubi in præexiſtenti materia eſt aliquid quod effectui contrariando repugnat.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſe habet potentia naturalis ad mutationes naturales, ita ſe habet potentia obedientiæ ad converſiones miraculoſas: unde ſecundum modum miraculoſæ converſionis eſt etiam modus obedientialis potentiæ in creatura in aliud convertenda. Sicut ergo in converſionibus formalibus ineſt potentia obedientiæ ad recipiendum talem formam, ita in hac ſubſtantiali converſione ineſt potentia obedientiæ, ut hæc ſubſtantia convertatur in illam: unde maioris virtutis oſtenſiva eſt creatio, in qua nulla potentia obedientiæ præexiſtit, quam hæc converſio.

ARTICULUS IV.

Utrum prædicta converſio poſſit exprimi per verbum ſubſtantivum alterius temporis quam præſentis.

III. P. quæſt. lxxv. *art.* 8.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod prædicta converſio poſſit exprimi per verbum ſubſtantivum alterius temporis quam præſentis, ut dicatur: *Quod eſt panis, erit corpus Chriſti*: vel, *Quod eſt corpus*

([illegible]) [illegible]num. (b) *Al.* ſicut enim.

pus Chriſti, *fuit panis*. Ambroſius enim dicit in Lib. de ſacramentis (IV. cap. IV.) quod erat panis ante conſecrationem. (*a*)

2. Præterea. Maior eſt convenientia, quanto perfectior eſt converſio. Sed hæc converſio eſt perfectior omnibus aliis: quia in hac convertitur totum in totum, & partes in partes, ſicut ex prædictis patet. Cum ergo in aliis converſionibus utamur tali modo loquendi, ſcilicet quod erat aqua, eſt vinum; vel, quod erat aer, eſt ignis: videtur multo fortius hic quod poſſit dici: *Quod eſt corpus Chriſti*, *erat panis*.

Sed contra. *Quod* eſt relativum ſuppoſiti eiuſdem. Sed non eſt accipere aliquod ſuppoſitum quod ſit quandoque panis, quandoque corpus Chriſti, ut ex prædictis patet. Ergo non eſt dicendum: *Quod eſt corpus Chriſti*, *fuit panis*.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod hæc ſit vera, *Panis fit corpus Chriſti*. Ad omne enim *facere* ſequitur *fieri*. Sed Chriſtus fecit ea, ſcilicet panem, & vinum, (*b*) corpus, & ſanguinem ſuum, ut Damaſcenus dicit (de Fide orth. Lib. IV. cap. XIV.) Ergo panis fit corpus Chriſti.

2. Præterea. Omne quod convertitur in alterum, fit illud. Sed panis convertitur in corpus Chriſti. Ergo fit corpus Chriſti.

Sed contra. Omne *fieri* terminatur ad *factum eſſe*. Sed hæc numquam erit vera, *Panis eſt factus corpus Chriſti*: quia quod factum eſt, eſt; panis autem numquam eſt corpus Chriſti. Ergo & hæc eſt falſa, *Panis fit corpus Chriſti*.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod hæc ſit falſa, *De pane fit corpus Chriſti*. Ex eodem enim fit aliquid, & factum eſt. Sed hæc eſt falſa, *Corpus Chriſti factum eſt de pane*, vel *ex pane*. Ergo & hæc, *Corpus Chriſti fit de pane*.

2. Præterea. *De* notat conſubſtantialitatem, ut Magiſter dicit in I. diſt. XXXVI. Sed nulla conſubſtantialitas eſt panis ad corpus Chriſti. Ergo non poteſt dici quod corpus Chriſti fit de pane, vel ex pane.

Sed contra. Ambroſius dicit (Lib. IV. de ſacram. cap. IV.) *Ubi acceſſit conſecratio*, *de pane fit corpus Chriſti*.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod hæc ſit vera, *Panis poteſt eſſe corpus Chriſti*. Motus enim eſt actus exiſtentis in potentia. Sed panis mutatur in corpus Chriſti. Ergo panis eſt potentia corpus Chriſti: ergo poteſt eſſe corpus Chriſti.

2. Præterea. Ambroſius dicit (ubi ſupra) quod *panis poteſt eſſe corpus Chriſti conſecratione*, *quæ fit Chriſti ſermone*.

Sed contra. Quod poteſt eſſe aliquid, nihil prohibet ſi ponatur illud: quia poſſibili poſito, ſecundum Philoſophum, non ſequitur inconveniens. Sed inconveniens ſequitur, ſi dicatur, *Panis eſt corpus Chriſti*. Ergo hæc eſt falſa, *Panis poteſt eſſe corpus Chriſti*.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod hæc converſio in hoc differt ab omnibus aliis mutationibus, quod in omnibus aliis mutationibus eſt aliquod ſubiectum commune, in hac autem non, ſed ſolum eſt accipere duos terminos converſionis: & ideo omnes locutiones exprimentes mutationem per quam importatur ordo termini ad terminum, ſunt concedendæ in hac materia, ſicut hæc, *Panis convertitur in corpus Chriſti*; locutiones vero quæ exprimunt identitatem ſubiecti, non ſunt concedendæ proprie loquendo. Sed quia in hac converſione eſt aliquid ſimile identitati ſubiecti, ſcilicet communitas ſpecierum, quæ manent hinc inde, quamvis illæ ſpecies non ſint mutationis ſubiectum; ideo etiam tales locutiones aliquando a ſanctis poſitæ inveniuntur, ut identitas importata non referatur ad ſubiectum, ſed ad ſpecies eaſdem. Unde tales locutiones non ſunt extendendæ, quia ſunt impropriæ; & hæc locutio quæ eſt, *Hoc fuit illud*, vel, *quod eſt hoc*, *erit illud*, expreſſe important identitatem ſubiecti mutationis propter naturam relationis: ideo non eſt ſimpliciter concedenda.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Ambroſii eſt exponendum. *Quod erat panis*, *eſt corpus Chriſti*; ideſt, quod eſt ſub ſpeciebus panis, primo fuit panis, & poſtea corpus Chriſti.

Ad ſecundum dicendum, quod ſecundum Philoſophum in II. de Anima (text. XLV.) paſſum in principio eſt diſſimile, ſed in fine eſt

(a) Ambroſius: *Panis ante verba ſacramentorum*, *ſed ubi acceſſerit conſecratio*, *corpus Chriſti*. (b) *Al. tantum* corpus ſuum.

Digitized by Google

eſt ſimile: unde perfecta converſio requirit perfectam diſtantiam in principio, & perfectam unitatem in fine. Sed hoc nomen *panis* importat quod erat in principio, quia imporrar terminum a quo; ideo quanto perfectior eſt converſio, tanto minus poteſt corpus Chriſti de pane prædicari.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod cum dicitur, *Hoc fit illud*, ex vi locutionis in ly *hoc* imporratur ſubiectum factionis: unde hæc eſt per ſe, *Homo fit albus*; ſed hæc eſt per accidens, *Nigrum fit album*. Subiectum autem factionis commune eſt utrique termino: unde patet quod prædicta locutio importat communitatem ſubiecti, & proprie non eſt concedenda.

Ad primum ergo dicendum, quod exponendum eſt verbum Damaſceni ſicut expoſirum eſt verbum Ambroſii, ut relario importara in ly *ea* deſigner unitatem ſpecierum, & non ſubiecti unitatem.

Ad ſecundum dicendum, quod in hac locutione, *Panis convertitur in corpus Chriſti*, importatur tantum ordo unius termini ad alterum; in hac autem, *Panis fit corpus Chriſti*, importatur unitas ſubiecti: & ideo non eſt ſimilis ratio de utraque.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod, ſicut pater in I. Phyſic. (text. lxt.) *Hoc fit hoc*, dicimus in permanentibus per ſe, ſed in non permanentibus per accidens; ſed *Ex hoc fit hoc* dicitur proprie in non permanentibus. Dicimus enim: *Ex non albo fit album*. Er ſi aliquando dicatur aliquid fieri ex permanente, hoc eſt inquanrum intelligirur cum permanente aliquid noo permanens; ſicut cum dicitur, *Ex ære fit ſtatua*, intelligitur ex ære infigurato. Et ſic pater quod hæc locutio, *Hoc fit hoc*, exprimit identitatem ſubiecti; hæc autem locurio, *Ex hoc fit hoc*, principaliter exprimit ordinem terminorum ad invicem, & per conſequens quandoque unitatem ſubiecti: unde quandoque importat tantum ordinem ſine hoc quod importet ſubiectum, ut cum dicitur, *Ex mane fit meridies*, ideſt poſt, ut dicitur in II. Metaphyſ. (text. VII.) & ſecundum hoc erir incongrua, *Panis fit corpus Chriſti*; ſed hæc erir conce- *Ex pane fit corpus Chriſti*, ſi ly *ex* notet ſubiectum, & quaſi cauſam em, ſed tantum ordinem rermino- verſionis ad invicem; ſed hæc, *De pane fit corpus Chriſti*, eſt minus propria: quia hæc præpoſitio *de* notat conſubſtanrialitatem, ut Ambroſius tangit; tamen quandoque *de* ponitur pro *ex*, & ſic poteſt concedi quod de pane fit corpus Chriſti, ſicut ex pane.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, *De pane factum eſt corpus Chriſti*, ly *de* poteſt importare ordinem in eſſendo: quia quod ſignificatur in *factum eſſe*, ſignificatur iam eſſe: & ſic non conceditur quod de pane ſit factum corpus Chriſti: quia ſignificaretur quod panis haberet ordinem ad corpus Chriſti in eſſendo, quod falſum eſt, quia non eſt materia eius. Poteſt etiam importare ordinem in *fieri*, quod præceſſit factum eſſe; & ſic ſicut conceditur hæc, *De pane fit corpus Chriſti*, ita poteſt concedi iſta, *Ex pane factum eſt corpus Chriſti*.

Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod cum porentia pertineat ad ſubiectum, non eſt dubium quod cum dicitur, *Panis poteſt eſſe corpus Chriſti*, importatur unitas ſubiecti: & ideo non eſt concedenda, quia nihil panis umquam erir aliquid corporis Chriſti: ſed ſicut conceditur iſta, *Panis convertitur in corpus Chriſti*; ita poteſt concedi iſta, *Panis poteſt converti*: quia cuius eſt potentia, eius eſt actus, ut dicirur in Lib. de ſomno & vigilia (cap. I.)

Ad primum ergo dicendum, quod iſta diffinitio non haber locum in iſta converſione, ut ex prædictis paret.

Ad ſecundum dicendum, quod illud verbum Ambroſii exponendum eſt, ſicut prius dictum eſt.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de materia huius ſacramenti: & circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum panis, & vinum ſint materia huius ſacramenri.

Secundo. Qualis panis.

Tertio. Quale vinum huius ſacramenti mareria eſſe poſſit.

Quarto. De aquæ admixtione.

ARTICULUS I.

Vtrum ſit duplex materia huius ſacramenti.

III. P. quæſt. lxxiv. *art.* 1.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod non debeat eſſe duplex materia huius ſacramenti. Quanto enim aliquid eſt ſimplicius, tanto nobilius: unde & ſimpliciſſima ſunt nobiliſſima. Sed hoc ſacramentum eſt nobilius aliis. Ergo debet eſſe ſimplicius. Cum ergo alia ſacramenta unam tantum materiam habeant, ſicut baptiſmus aquam, confirmatio chriſma; videtur quod non debeat eſſe duplex materia huius ſacramenti.

2. Præterea. Materia ſacramenti debet reſpondere ei quod eſt ſacramentum, & res in ſacramento, quia eſt ſignum eius. Sed totum illud quod eſt res, & ſacramentum, continetur ſub ſpecie panis, ſcilicet totus Chriſtus. Ergo panis eſt tota materia huius ſacramenti; & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Hoc ſacramentum ordinatur ad uſum fidelium. Sed tantum ſub una ſpecie populo hoc ſacramentum miniſtratur, ſcilicet ſub ſpecie panis. Ergo tantum unius eiuſdem debet eſſe materia.

4. Præterea. Poſſet contingere quod in aliqua terra triticum haberetur, & non vinum, vel e converſo. Ergo in tali caſu liceret & in una ſpecie tantum conficere.

Sed contra. Sacramentum euchariſtiæ a Chriſto initium ſumpſit. Sed Chriſtus diſcipulis duo in cœna dedit, ſcilicet panem, & vinum. Ergo debent eſſe materia huius ſacramenti.

Præterea. Materia ſacramenti debet reſpondere uſui ſacramenti. Sed manducatio, quæ eſt uſus huius ſacramenti, ut ſupra diſt. ix. (quæſt. 1. art. 1.) dictum eſt, requirit cibum, & potum. Ergo huius ſacramenti materia debet eſſe duplex, una quæ competat in cibum, & alia quæ competat in potum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat eſſe materia huius ſacramenti panis, & vinum. Sacramenta enim legis moſaicæ propinquiora fuerunt ſacramentis legis novæ quam ſacramenta legis naturæ. Sed in lege moſaica ſecundum modum ſacramenti manducabantur carnes animalium. Ergo hoc magis debet eſſe materia huius ſacramenti quam panis, & vinum, quæ ſumebantur in lege naturæ per modum ſacramenti.

2. Præterea. Materia ſacramenti debet competere uſui ſacramenti, & ſignificationi. Sed expreſſius ſignificaret caro animalis alicuius carnem Chriſti quam panis: quia maiorem habet convenientiam ad ipſam, & iterum magis reficit. Ergo magis debet caro eſſe materia huius ſacramenti quam panis.

3. Præterea. Sacramenta infirmis miniſtrari debent, quia medicinæ ſunt. Sed vinum non datur infirmis. Ergo non debet eſſe materia huius ſacramenti.

4. Præterea. Illud ſacramentum non ſolum præfiguratum fuit in oblatione Melchiſedech, qui obtulit panem, & vinum, ut dicitur Gen. xiv. ſed etiam in ſavo mellis, quem ſumpſit Ionathas, ut dicitur I. Reg. xiv. Ergo etiam mel deberet eſſe materia huius ſacramenti, & præcipue propter ſuavitatem.

5. Præterea. In hoc ſacramento continetur Chriſtus ut cibus parvulorum. Sed parvulis datur in cibum lac. Ergo lac deberet eſſe materia huius ſacramenti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod panis, & vinum non poſſint eſſe materia huius ſacramenti, niſi ſub determinata quantitate. In ſacramentis enim intentio requiritur conformis intentioni Eccleſiæ. Sed ſi aliquis vellet conſecrare totum panem qui eſt in foro, & totum vinum quod eſt in cellario, intentio eius non eſſet concors intentioni Eccleſiæ, quæ intendit conſecrare ad uſum fidelium, quod etiam verba inſtituentis oſtendunt. *Accipite*, inquit, *& manducate*. Ergo requiritur determinata quantitas panis.

2. Præterea. Virtus data verbis, & miniſtro, datur ad venerationem ſacramenti, non ad irriſionem. Sed ſi immoderata quantitas panis, & vini conſecraretur, verteretur in irriſionem. Ergo non poteſt conſecrari niſi ſub determinata quantitate.

3. Præterea. Si aliquis in mari hominem baptizet, illa tantum aqua verbo vitæ ſanctificatur quæ ad uſum ablutionis cedit, & non totum mare. Ergo a ſimili & hic tantum de pane, & vino conſecrari poteſt, quantum poteſt venire in uſum fid[illegible]

Sed contra. Secundum Philo[illegible] (Lib. IV. de cælo text. xxxv. [illegible] determinatum eſt medium duo[illegible] tremorum determinatorum. S[illegible]

Digitized by Google

titas panis qui conſecrari poteſt, non eſt medium duorum extremorum determinatorum: quia numquam eſt ita parva quantitas quin poſſit conſecrari. Ergo non eſt determinata quantitas etiam ſecundum magnitudinem.

Præterea. Conſtat quod ſacerdos habens paucos parochianos poteſt tantum de pane conſecrare, quantum habens multos, quamvis non debeat. Sed non poteſt accipi tanta quantitas panis quæ non poſſit venire in uſum multorum parochianorum, & præcipue cum unus homo poſſit & multum, & parum in quantitate ſumere. Ergo non poteſt eſſe tanta materia panis quin poſſit conſecrari etiam a quocumque ſacerdote.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod materia ſacramenti debet competere & ſignificationi ſacramenti, & uſui; & utroque modo exigitur duplex materia in hoc ſacramento. Uſus enim huius ſacramenti eſt manducatio, quæ ad ſui integritatem & cibum, & potum exigit: & ideo huius ſacramenti debet eſſe duplex materia, una quæ in cibum ſumitur, & alia quæ in potum. Significatio autem ſacramenti eſt duplex. Una ſecundum quod repræſentat præteritum; & ſic in hoc ſacramento ſignificatur paſſio Chriſti, in qua ſeparatus fuit eius ſanguis a corpore: & ideo ſeparatim in hoc ſacramento offerri debet ſignum corporis, & ſignum ſanguinis duplici materia exiſtente. Alia ſignificatio ſacramenti eſt de effectu per ſacramentum inducendo, quia ſacramenta efficiunt quod figurant; & ſic cum hoc ſacramentum ad ſalutem corporis, & animæ ſumatur, oportet quod ſub ſpecie panis ad ſignificandam ſalutem corporis, & ſub ſpecie vini ad ſignificandam ſalutem animæ hoc ſacramentum perficiatur, ut in littera Magiſter dicit.

Ad primum ergo dicendum, quod ſimplicitas per ſe non eſt cauſa nobilitatis, ſed perfectio: unde ubi perfecta bonitas in uno ſimplici invenitur, ſimplex eſt nobilius quam compoſitum; quando autem e contrario ſimplex eſt imperfectum, compoſitum vero perfectum, tunc compoſitum eſt nobilius quam ſimplex, ſicut homo eſt nobi-… terra: & ideo hoc ſacramentum quam-…nt magis compoſitum ratione materiæ, …men nobilius, quia eſt magis perfe-… Quod autem ad perfectionem eius …mpoſitio exigatur, patet ex dictis.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvi totus Chriſtus ſit ſub ſpecie panis ſecundum rei veritatem, non tamen eſt ibi ex vi ſacramenti niſi corpus eius, ut ex dictis patet, & ſecundum quod venit in uſum fidelium.

Ad tertium dicendum, quod populo non datur ſanguis propter periculum: quia una gutta ſanguinis citius laberetur quam aliqua particula corporis: unde miniſtris altaris ſecundum conſuetudinem aliquorum datur participatio ſanguinis, de quibus præſumitur quod in talibus magis ſint cauti. In lege autem veteri de libaminibus nihil habebant offerentes, ſed ſoli ſacerdotes; per quæ ſignificabatur potus huius ſacramenti; de ſacrificiis autem habebant, quibus ſignificabatur cibus huius ſacramenti.

Ad quartum dicendum, quod quamvis conſecratio panis non dependeat a conſecratione vini, quod quidam poſuerunt, ut ſupra diſt. VIII. (quæſt. II. art. 4. quæſtiunc. I.) dictum eſt, tamen potius deberet deſiſtere qui non haberet utrumque, quam conficere præter morem Eccleſiæ in una tantum ſpecie; quamvis etiam ſi in una tantum ſpecie conſecraret, conſecratum eſſet. Peccaret autem graviter, niſi poſt conſecrationem corporis ante conſecrationem ſanguinis occideretur, vel alias præter culpam ſuam impediretur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod cauſa quare panis, & vinum ſunt materia huius ſacramenti inter alios cibos, & potus, eſt inſtitutio divina. Cauſa autem inſtitutionis multipliciter poteſt aſſignari. Prima ex parte uſus ſacramenti: quia hæc duo communius in cibum, & potum veniunt: unde convenientius per hæc in cibum, & potum ſpiritualem manuducimur. Secunda ex effectu ſacramenti: quia, ut dicitur in Gloſſa I. Corinth. XI. panis præ ceteris cibis ſuſtentat corpus, & vinum lætificat cor: & ſimiliter hoc ſacramentum ſuſtentat magis, & lætificat caritate inebriatos quam alia ſacramenta. Tertia ex ritu celebrationis: quia mundius tractantur quam alia quæ in cibum, & potum veniunt. Quarta ex ſignificatione duplicis rei huius ſacramenti: quia panis ex multis granis conficitur, & vinum ex multis acinis confluit, quod competit ad ſignificandum corpus Chriſti verum, & myſticum, ut ſupra diſt. VIII. dictum eſt. Quinta ex repræſen-

Digitized by Google

ſentatione eius quod præceſſit: nam grana in area conculcantur, & panis in fornace decoquitur, & vinum in torculari exprimitur; quæ omnia competunt ad repræſentandum paſſionem Chriſti.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc ſacramentum non debuit in ſpecie alicuius ſacramenti legis moſaicæ inſtitui, ut oſtenderetur ceſſatio legalium, quorum ſacerdotium eſt imperfectius ſacerdotio Chriſti: & ideo convenienter ad illas ſpecies in novo teſtamento reducitur, quibus oſtenditur ſacerdotium novi teſtamenti ſic præeminere ſacerdotio levitico, ſcilicet ad oblationem Melchiſedech, ut Apoſtolus probat Hebr. VII.

Ad ſecundum dicendum, quod caro de ratione ſui non dicit aliquid ordinatum in cibum, ſed quamdam rem naturæ: & ideo non ita competenter ſignificaret caro animalis carnem Chriſti, ut eſt cibus fidelium, ſecundum quod in hoc ſacramento continetur, ſicut panis, quia ad hoc confectus eſt ut cibus ſit.

Ad tertium dicendum, quod vinum quamvis non detur infirmis qui morbo febrili ſubiacent, datur tamen debilibus ut confortentur: & ſimiliter hoc ſacramentum non eſt dandum his qui ſunt in febre peccati, ſed ad confortationem debilium qui a peccato liberati ſunt.

Ad quartum dicendum, quod mel quamvis habeat ſuavitatem, eſt tamen inflativum; & ideo magis congrue ſignificat ſuavitatem temporalem quæ inflat, quam caritatem quæ ædificat: unde & in ſacrificiis veteris legis apponi prohibebatur: & ideo etiam non competit huic ſacramento.

Ad quintum dicendum, quod quamvis cibus iſte ſit parvulorum per humilitatem, eſt tamen grandium in fide. Unde Auguſtinus (Lib. VII. Confeſ. cap. x.) *Cibus ſum grandium*: & ideo non convenit ut ſub ſpecie lactis ſumatur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dicunt, quod virtus non eſt data miniſtro, & verbis ad conſecrandum panem, & vinum ſub quacumque quantitate, ſed ſub tanta quantitate, quanta poteſt competere ad uſum fidelium: ſic enim conformabitur intentio conſecrantis intentioni Eccleſiæ. Sed hoc non videtur verum. Non enim poteſt dici, quod quantitas materiæ ſit determinata ſecundum uſum qui in præſenti occurrit: quia ſic ſacerdos in deſerto non poſſet conficere tot hoſtias, quot ſacerdos alicuius civitatis habentis multos parochianos; quod falſum eſt: ſed ſecundum uſum qui numquam occurrere poteſt. Tantum ergo de vino, & pane conſecrare poteſt, quantum eſt ſumibile ab omnibus. Ad hoc autem non eſt quantitas determinata, præcipue cum unus homo poſſit ſumere in magna quantitate, & parva quantitate: unde quantitas parva, vel magna ad hoc nihil facit.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacramenta ad aliquid ordinantur: unde in ſacramentis eſt duplex intentio. Una quæ ordinatur ad perfectionem ſacramenti; & hæc eſt eſſentialis ſacramento: unde ea prætermiſſa non eſt ſacramentum. Alia quæ ordinatur ad finem ſacramenti; & hæc conſequitur ſacramentum, ut ea poſita, vel remota, nihilominus perficiatur ſacramentum; ſicut ſi aliquis intendat baptizare aliquem, ut lucrum temporale conſequatur, ſacramentum baptiſmi verum eſt, quia ſecundum primam intentionem conformatur intentioni Eccleſiæ, quamvis non quantum ad ſecundam. Et ſimiliter in hoc ſacramento ſi aliquis ſacerdos intenderet conſecrare non ad ſumendum, ſed ut in veneficiis uteretur, verum corpus Chriſti eſſet. Unde etſi aliquis ſacerdos intenderet conſecrare magnam quantitatem panis, & vini non ad uſum fidelium, ſed in irriſionem, eſſet conſecratum. Non tamen dico, quod poſſet conſecrare totum panem qui eſt in civitate ſimul, vel qui eſt in foro: quia ipſa forma pronomine demonſtrativo utens, oſtendit quod materia conſecranda debet eſſe coram ſacerdote. Unde ſacerdos exiſtens in domo ſua non poſſet conſecrare panem qui eſt in altari, quod etiam non poteſt de toto pane qui eſt in foro, neque de toto vino quod eſt in cellario. Sed quantacumque ſit quantitas panis, & vini quæ coram ſacerdote proponitur, credo quod poſſit conſecrari ab ipſo.

Ad ſecundum dicendum, quod poteſtas omnis a Deo eſt, ut dicitur Rom. XIII. & quantum eſt de intentione dantis poteſtatem, ad bonum eſt ordinata; nihil tamen prohibet quin poteſtate accepta abutatur. Unde ſicut prælati Eccleſiæ habent poteſtatem in ædificationem, & non in deſtructionem, tamen multa poſſunt facere quæ ſunt in deſtructionem; ita virtus conſecrandi data eſt verbo, & miniſtris ad honorem: tamen poteſt aliquis abuti ad irriſionem, vel ad lucrum, vel aliquid huiuſmodi faciat.

Digitized by Google

Ad tertium dicendum, quod perfectio ſacramenti in baptiſmo conſiſtit in ipſo uſu materiæ: & ideo illud tantum aquæ conſeeratur verbo vitæ quod in uſum venit. Sed perfectio huius ſacramenti conſiſtit in ipſa materiæ conſecratione, & uſus eſt conſequens ad hoc ſacramentum: unde perfectio huius ſacramenti non dependet ab uſu, ſicut eſt in baptiſmo.

ARTICULUS II.

Utrum oporteat quod ſit panis triticeus.

III. P. quæſt. lxxiv. *art.* 3. & 4.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod non oportet quod ſit panis triticeus. Hoc enim ſacramentum eſt memoriale dominicæ paſſionis. Sed magis competeret ad ſignificandum paſſionem panis hordei, quod eſt durum, & hiſpidum, quam granum tritici, quod eſt delicatum. Ergo ex alio frumento panis confectus poteſt eſſe materia huius ſacramenti.

2. Præterea. In omni aqua poteſt perfici ſacramentum baptiſmi, ut nullus propter defectum materiæ a ſacramenti perceptione fraudetur. Ergo & ſimiliter omnis panis debet eſſe materia huius ſacramenti, ut nullum inopia excuſet.

3. Præterea. Figura in naturalibus eſt ſignum ſpeciei. Sed quædam frumenta ſunt quæ habent ſimilem figuram grano tritici, ſicut patet de farre, & ſpelta. Ergo ſunt eiuſdem ſpeciei cum grano tritici; & ita panis ex illis frumentis poterit eſſe materia huius ſacramenti.

4. Præterea. Panis, materia huius ſacramenti eſt, quia ex multis granis confectus unitatem corporis myſtici deſignat, ut ſupra diſt. VIII. dictum eſt. Sed hoc etiam invenitur in pane de aliis frumentis confecto. Ergo ille panis poteſt eſſe materia huius ſacramenti.

Sed contra eſt uſus Eccleſiæ, & hoc quod Dominus ſe grano frumenti comparavit Ioan. XII. & non aliis leguminibus. (a)

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod, ſi grano tritici admiſceatur aliud frumentum, poſſit panis exinde confectus eſſe materia huius ſacramenti. Quia in ſiccis commixtio non tollit ſpeciem. Sed granum tritici, & alia huiuſmodi ſunt ſicca. Ergo ſi commiſceantur, adhuc manet ſpecies tritici, & ita poteſt inde confici corpus Chriſti.

2. Præterea. Vix invenitur farina ex ſolis granis tritici, niſi ſtudioſe fiat. Si ergo ex farina commixta ex diverſis granis non poſſet confici panis qui ſit materia huius ſacramenti, rariſſime hoc ſacramentum perficeretur; quod eſt abſurdum.

3. Præterea. Per corruptionem magis receditur a ſpecie quam per mixtionem. Sed de pane corrupto poteſt fieri hoc ſacramentum, cum videamus hoſtias diutiſſime a quibuſdam conſervari. Ergo multo magis de pane ex granis commixtis confecto poteſt perfici hoc ſacramentum.

Sed contra. Medium, neutrum extremorum eſt. Sed panis commixtus ex diverſis granis, eſt medius inter panem tritici & aliorum granorum. Ergo non eſt panis triticeus: ergo de eo non poteſt perfici hoc ſacramentum.

Præterea. De amido, ut quidam dicunt, non poteſt perfici hoc ſacramentum. Sed amidum eſt farina triticea pura. Ergo multo minus poteſt perfici hoc ſacramentum de pane alterius farinæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non debeamus conficere in azymo, ſed in fermentato. Nos enim debemus conficere ſecundum quod Chriſtus confecit. Sed Chriſtus confecit in fermentato, non in azymo. Ergo nec nos debemus in azymo conficere. Probatio mediæ. Ante paſcha Iudæi azymis non utebantur. Sed cœna Domini, in qua hoc ſacramentum inchoavit, fuit ante paſcha

(a) *Addit Nicolai*. Unde Innocentius III. Lib. IV. de myſteriis Miſſæ cap. III. *Panis debet eſſe de frumento, cum dixit, Niſi granum frumenti &c.* Et Gloſſa in Ioan. XII. *Cum ſint multa ſeminum grana, nulli ſe comparat niſi frumento: unde mos Eccleſiæ cœpit de hoc ſolo grano conſici corpus Domini:* quod male tamen ibi ex Auguſtino prænotatur: ſic enim ipſe tantum. *Seipſum dicit granum frumenti, mortificandum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide populorum.* Et ſuper illud, *A fructu frumenti &c.* Pſalm. [illegible] *frumentum Dei*, inquit, *quia eſt panis vivus qui de cælo deſcendit.* Et Hieronymus in Iſai. lxII. [illegible] illud, *Si dedero triticum tuum inimicis tuis*, intelligit triticum *de quo panis cæleſtis efficitur*, ſcilicet de quo Dominus ait: *Caro mea vere eſt cibus.* Et ſuper illud Hierem. xxxI. *Confluent ad bona Do-* [illegible] *frumento*, iterum intelligit *ſuper frumento de quo conficitur panis Domini.* Et ſuper illud Zacha- [illegible] *quid bonum eius niſi frumentum electorum?* ſic expreſſius rurſus ait: *Frumentum electorum intelli-* [illegible] *m Salvatorem; qui in Evangelio dicit: Niſi granum tritici &c. De hoc tritico efficitur ille panis* [illegible] *deſcendit &c.*

Digitized by Google

ſcha celebratum, ut patet Ioan. XIII. 1. *Ante diem feſtum paſchæ &c.* Ergo ipſe in fermentato, non in azymis confecit.

2. Præterea. Veritas debet reſpondere figuræ. Sed agnus typicus immolabatur luna decimaquarta, ut habetur Exod. XII. Ergo Chriſtus immolatus fuit luna decimaquarta. Sed in die præcedenti corpus ſuum dedit diſcipulis manducandum. Ergo hoc fuit luna decimatertia. Sed paſcha incipiebat luna decimaquarta. Ergo ante paſcha fuit cœna Domini, & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Ioan. XVIII. dicitur, quod in die paſſionis Domini Iudæi non intraverunt prætorium Pilati, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent paſcha. Ergo illa die a Iudæis manducabatur paſcha, & ſic cœna Domini fuit ante paſcha; & ſic idem quod prius.

4. Præterea. Luc. XXIV. dicitur, quod mulieres viſo monumento iverunt, & paraverunt aromata. Sed hoc non licuiſſet prima die de ſeptem, quibus azyma comedebant, quia dies illa erat eis celeberrima, quæ quidem dies erat luna decimaquinta. Ergo Chriſtus paſſus eſt luna decimaquarta; & ſic idem quod prius.

5. Præterea. Ioan. XX. dicitur quod dies ſepulturæ dominicæ erat magnus dies ſabbati. Sed in ſolemnitate azymorum ſola prima dies erat celeberrima, & vocabatur magna. Ergo dies ſabbati fuit prima dies ſolemnitatis, quod eſt luna decimaquinta; & ſic dies veneris fuit luna decimaquarta; & ſic idem quod prius.

6. Præterea. *Artos* ſecundum Græcos ſignificat panem fermentatum. Sed hoc nomen invenitur apud Græcos, ubi nos habemus, *Accepit Ieſus panem*. Ergo de fermentato confecit; & ſic idem quod prius.

7. Præterea. Sacramenta veteris legis tempore revelatæ gratiæ obſervata ad litteram, ſunt mortifera: quia *littera occidit:* II. Corinth. III. 6. Sed hoc erat unum de legalibus, comedere in azymis. Ergo videtur eſſe mortiferum in azymis conficere.

8. Præterea. Hoc ſacramentum eſt ſpecialiter ſacramentum caritatis. Sed fermentum caritatem ſignificat, ut patet in Gloſſa Matth. XIII. ſuper illud, *Simile eſt regnum cælorum fermento &c.* Ergo maxime debet confici de fermentato.

9. Præterea. Sicut album, & rubeum ſunt accidentia vini; ita azymum, & fermentatum ſunt accidentia panis. Sed indifferenter conficitur de vino albo, & rubeo. Ergo non magis debet attendi de pane an ſit azymus, vel fermentatus, quam de vino an ſit album, vel rubeum.

Sed contra. Prima die azymorum nihil fermentatum eſſe debebat in domibus Iudæorum, ut patet Exod. XII. Sed Dominus confecit prima die azymorum, ut patet Matth. XXVI. Marc. XIV. Luc. XXII. Ergo ipſe confecit de azymo: ergo & nos debemus de azymo conficere.

Præterea. Chriſtus non venit legem ſolvere, ſed implere, ut dicitur Matth. V. Sed ſecundum legem agnus paſchalis comedebatur cum azymis, ut patet Exod. XVII. Ergo Chriſtus agnum paſchalem cum azymis comedit. Ergo de azymo confecit.

Præterea. Materia debet convenire ſacramento. Sed panis azymus magis competit huic ſacramento quam fermentatus propter puritatem. I. Corinth. V. 8. *Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & veritatis.* Ergo debet de pane azymo fieri ſacramentum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod non poteſt confici niſi de pane triticeo: cuius cauſa eſt divina inſtitutio, quia ipſe hoc pane confecit. Ratio autem inſtitutionis poteſt triplex aſſignari. Prima ex effectu: quia talis panis melius nutrimentum præſtat: unde competit ad ſignificandum excellentiam gratiæ quæ in hoc ſacramento confertur. Secunda ex uſu ſacramenti: quia panis triticeus eſt qui communius in uſum cibi venit, alii autem panes non fiunt niſi propter defectum tritici: unde & panis ſimpliciter intelligitur de tritico, ſicut & oleum de olivis: unde competit huic ſacramento, cuius uſus eſt in manducando, ut ſupra (diſt. IX.) dictum eſt. Tertia ex re contenta, quæ eſt Chriſtus, qui ſe grano frumenti comparavit dicens, Ioan. XII. 24. *Niſi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipſum ſolum manet.*

Ad primum ergo dicendum, quod in paſſione Chriſti non fuit aliqua duritia ex parte Chriſti qui patiebatur, ſed ſumma benignitas: & quia hoſtia panis ſignificat, & continet ipſum Chriſtum, ideo non ita competit huic ſacramento panis hordeaceus, vel alterius modi, ſicut panis triticeus, qui eſt delicatior, & ſuavior.

Ad ſecundum dicendum, quod omnis

a

Digitized by Google

aqua omni aquæ eſt eadem ſpecie, ſecundum Philoſophum (V. Metaph. text. ıx.) & ideo non differt in quacumque aqua baptiſmus fiat. Sed non omnia grana, ex quibus panis conſuevit confici, ſunt eiuſdem ſpeciei: & ideo non eſt ſimilis ratio utrobique. Et præterea ſacramentum iſtud non eſt tantæ neceſſitatis ſicut ſacramentum baptiſmi, ut prius dictum eſt (diſt. ıx. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 2.)

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt, quod de ſpelta poteſt confici corpus Chriſti propter ſimilitudinem quam habet ad triticum. Sed, ſicut patet intuenti, quantum ad figuram plus appropinquat hordeum ad ſimilitudinem tritici quam ſpelta, remoto cortice ab utroque, quamvis in colore plus ſpelta conveniat; ſed inter alia omnia huiuſmodi plus convenit, maxime in figura, far cum tritico, & ſimiliter in colore. Unde ex identitate figuræ non poteſt haberi quod aliquod iſtorum ſit eiuſdem ſpeciei cum grano tritici; ſed identitatis ſpeciei poteſt ex alio experimentum accipi. Generans enim, & genitum conveniunt de neceſſitate in ſpecie, ſed non de neceſſitate in accidentibus, quinimmo accidentia variantur ex cauſis extrinſecis: unde cum ex grano tritici, ubicumque ſeminetur, numquam naſcatur ſpelta, vel far, aut hordeum, vel aliquid huiuſmodi, conſtat quod omnino iſta differunt ſpecie a tritico.

Ad quartum dicendum, quod illud quod obiectio tangit, eſt cauſa quare ex pane fit hoc ſacramentum, non autem quare ex tali pane; ſed hanc oportet ſuperaddere ſicut proprium ad commune.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod admixtio extranei duplex poteſt eſſe. Uno modo ita quod extraneum adiunctum ſolvat ſpeciem eius cui adiungitur, vel trahendo ad ſpeciem ſuam, ſicut ſi amphoræ aquæ adderetur phiala vini; vel faciendo mediam ſpeciem, ſicut quando utrumque æqualiter ponitur, ut æqualitas non accipiatur tantum ſecundum quantitatem, ſed ſecundum proportionem virtutis. Alio modo ita quod additum non ſolvat ſpeciem, ſed ipſum aſſumatur ad ſpeciem eius cui additur, ſicut ſi gutta aquæ amphoræ vini apponatur. Si ergo fiat tanta admixtio extranei quod ſolvatur ſpecies panis triticei, non poterit confici ex pane illo; ſi autem adeo ſit parva admixtio quod ſpecies panis triticei maneat, & illud quod additur, ad naturam tritici convertatur, poteſt exinde confici ſacramentum. Huiuſmodi autem ſignum poteſt accipi ex accidentibus, ſcilicet colore, ſapore, & huiuſmodi: quia accidentia maximam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt, ſecundum Philoſophum in I. de Anima (text. xı.)

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſicca, cum integra manent, non amittant ſpeciem ex permixtione, tamen quando dividuntur, & conficiuntur, ſicut in pane accidit, poſſunt ſpeciem amittere.

Ad ſecundum patet ſolutio ex diſtinctione prædicta.

Ad tertium dicendum, quod ſi ſit tanta corruptio quod ſpecies panis non maneat, tunc non poteſt ex eo confici; ſi autem ſpecie manente ſit aliqua diſpoſitio ad corruptionem, poteſt exinde confici; quamvis graviter peccet conficiens ex tali ſcienter propter irreverentiam ſacramenti. Et quod ſpecies maneat, poteſt ex hoc cognoſci, quod continuitas non eſt ſoluta, nec alia accidentia omnino ablata. Et quia amidum fit de farina triticea, quæ quidem per attritionem, & excolationem, & vaporis admixtionem videtur ſpeciem farinæ amiſiſſe, vel ad corruptionem omnino eſſe diſpoſita; ideo ex ea non debet confici, nec poteſt ſecundum quoſdam. Quidam autem dicunt, quod amidum cum ſit crudum, non poteſt eſſe materia huius ſacramenti, ſicut nec paſta. Sed ſi coquatur, poterit exinde confici, quia amidum fit ex farina maxime depurata.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in hoc videtur eſſe diverſitas inter Græcos, & Latinos: Græci enim de fermentato, Latini de azymo conficiunt. Cauſa autem huiuſmodi diverſitatis eſt, quia Dominus in azymo confecit, ut ex tribus Evangeliſtis habetur manifeſte; & ita in primitiva Eccleſia Apoſtoli celebrabant: quem morem Romana Eccleſia ab Apoſtolis, qui ipſam fundaverunt, accepit, ut Innocentius III. dicit. Sed poſtea, ut dicit Leo Papa (IX. epiſt. ad Michaelem Imperat. Conſtantinop.) imminente hæreſi Ebionitarum, qui dicebant ſimul cum Evangelio legalia obſervanda, ſancti patres ne eis conſentire viderentur, voluerunt ad tempus inſtinctu Spiritus ſancti ex fermentato confici ſacramentum: poſtea ceſſante illa hære-

Digitized by Google

hæreſi Eccleſia Romana ad priſtinum morem rediit; Græci autem ſervare voluerunt morem ad tempus a patribus introductum, ulterius addentes non poſſe confici niſi de fermentato: & ad hoc probandum aſſerere voluerunt Dominum in fermentato confeciſſe. Et quia tres Evangeliſtæ concorditer dicunt, prima die azymorum Dominum inſtituiſſe hoc ſacramentum, in tantam inſaniam quidam ex eis proruperunt, ut dicerent, Evangeliſtas illos falſum ſcripſiſſe, & a Ioanne fuiſſe correctos qui ante diem paſchæ dicit Dominum cœnaſſe cum diſcipulis. Sed quod hoc non contradicat, oſtendetur. Suppoſito autem quod Dominus decimatettia luna, ut dicunt, cœnam celebraſſet, adhuc evidenter oſtenditur quod de azymo confecit: quia, ſicut dicit Chryſoſtonius ſuper Matth. (cap. xxvi. homil. lxxxii.) *apertiſſime Dominus demonſtravit, quia a principio circumciſionis ſuæ uſque ad diem paſchæ extremum, non erat contrarius divinarum legum, in quibus præcipiebatur ut cum azymis paſchalis agnus comederetur*. Et ideo dicendum eſt, quod Dominus in azymo confecit, & in azymo conficiendum eſt, quamvis etiam in fermentato confici poſſit; quamvis peccaret conficiens, Eccleſiæ morem non ſervans.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Ioannis, Græci hoc modo intelligunt, ſicut obiectio procedit. Sed hic intellectus ſtare non poteſt, quia eſt contrarius aliis Evangeliſtis, quod non eſt fas in ſacra Scriptura dicere. Præterea non invenitur in lege quod aliquo caſu liceret anticipare lunam decimamquartam, ſicut dicunt Dominum feciſſe prævidens paſſionem. Unde quidam dixerunt, quod cœna qua Dominus lavit diſcipulorum pedes, & qua corpus ſuum conſecravit, non fuit eadem, ſed una aliam præceſſit: & de prima loquitur Ioannes, de ſecunda alii Evangeliſtæ. Sed hoc eſt contra uſum Eccleſiæ, quæ die Iovis ablutionem pedum celebrat, & etiam contra textum Evangelii: quia ſicut ex ſerie Evangelii Ioannis apparet, eodem ſero quo pedes lavit, a Iuda poſt bucellam recedente traditus eſt. Et ideo dicendum eſt, quod dies feſtus paſchæ vocabatur prima dies de ſeptem quæ erat celebertima, & hæc erat decimaquinta luna, & in veſpere præcedenti immolabatur, & comedebatur agnus luna decimaquarta cum azymis: & tunc Dominus cœnam fecit cum diſcipulis ſuis: & hanc diem dicunt alii Evangeliſtæ primam diem azymorum, & Ioannes ante diem feſtum paſchæ.

Ad ſecundum dicendum, quod non oportet quod veritas reſponderet figuræ quantum ad omnia: alioquin oportebit nos dicere, quod Dominus ad veſperam paſſus ſit, quia tunc immolabatur agnus; quod eſt contra omnes Evangeliſtas: ſed quantum ad aliquid veritas figuræ reſpondet: quia quamvis ante Chriſti reſurrectionem dies a mane in mane computaretur, ſicut in II. Lib. diſt. xiii. dictum eſt, tamen hoc erat ſpeciale in ſolemnitatibus legis quod computabatur dies a veſpera in veſperam. Unde veſpera quartædecimæ diei computabatur quantum ad ſolemnitatem in numero dierum cum quintadecima, in qua Dominus paſſus eſt: & etiam immolatio eius veſpere quartędecimę diei quodammodo inchoavit: quia tunc traditus fuit, & tunc factus eſt ſudor eius ſanguineus, ut dicitur Luc. xxii.

Ad tertium dicendum, quod paſcha accipitur ibi pro cibis paſchalibus, ſcilicet azymis, qui per omnes ſeptem dies comedebantur. Chryſoſtomus tamen dicit ſuper Ioan. (homil. lxxxii.) quod intelligitur de agno paſchali, quem in alia die ab ea quam lex inſtituit, comederunt, & legem ſolverunt, ut animi ſui adimplerent deſiderium in morte Chriſti. Chriſtus autem non præteriit tempus paſchæ, diem ſcilicet iovis, ſed in ipſo paſcha comedit.

Ad quartum dicendum, quod nulla dies erat adeo celebris quantum ad vacationem ab operibus, ſicut dies ſabbati: unde in prima die ſolemnitatis licebat coquere cibos, & alia huiuſmodi facere, quod non licebat facere ſabbatis: & ideo mulieres feria ſexta paraverunt aromata, videntes quod non ſufficerent quæ per Nicodemum parata erant, & ſabbato ſecundum legem quieverunt, & tranſeunte ſabbato emerunt aromata, ideſt empta paraverunt, vel etiam alia ſuperemerunt, videntes non ſufficere quæ prius feria ſexta paraverant, & venerunt ad monumentum. Vel ſecundum quoſdam opera miſericordiæ non reputantur inter opera ſervilia: unde in die ſolemni licebat aromata ad ſepulturam præparare, quia hoc erat opus miſericordiæ.

Ad quintum dicendum, quod quocumque die de ſeptem diebus azymorum ſabbatum veniret, dicebatur magnus dies ſabbati propter geminatam ſolemnitatem, ſcilicet ſabbati, & paſchæ.

Ad ſextum dicendum, quod *artos* apud Græcos quandoque etiam pro azymo pane poni-

Digitized by Google

ponitur: & ideo Exod. XII. dicitur in græco ἄρτος, ubi nos habemus panes azymos.

Ad ſeptimum dicendum, quod facere aliquid quod in lege fiebat, ut dicit Anſelmus (in Libro de fermentato & azymo) non eſt iudaizare: alioquin iudaizaot conficientes ex fermentato, quia in lege præceptum erat ut panes primitiarum fermentatos offerrent. Sed facete aliquid hac intentione ut legalia obſerventur, eſt iudaizare. Nos autem noo ob hoc ex azymo conficimus, ut legem ſervemus, ſed ut Chriſto conformemur, ſervantes hoc quod huic competit ſacramento ab eo inſtituto. Significatur enim in azymo puritas vitæ, quæ ſemper ſervanda eſt, ſicut & in thurificatione devotio orationis: unde utrumque in lege nova retinetur.

Ad octavum dicendum, quod in hoc ſacramento continetur Chriſtus ut hoſtia: & quia puritas præcipue in hoſtia etiam ſecundum legem exigebatur; ideo magis competit huic ſacramento ut ſignificetur Chriſti puritas per paoem azymum, quam quod ſignificetur fervor caritatis per fermentum.

Ad oonum diceodum, quod album, & rubeum non ita faciunt differeotiam in ſignificatiooe ſacramenti circa vinum, ſicut azymum, & fermenta tum circa pauem; & ideo non eſt ſimilis ratio de utroque.

ARTICULUS III.

Utrum ſolum de vino vitis debeat ſanguis Chriſti conſecrari.

III. P. quæſt. LXXIV. *art.* 5.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod non ſolum de vino vitis debeat ſanguis Chriſti conſecrari. Baptiſmus enim in qualibet aqua fieri poteſt. Sed vinum eſt materia huius ſacramenti, ſicut aqua baptiſmi. Ergo & de quolibet vino poteſt hoc ſacramentum fieri, ſicut de vino malorum granatorum, vel mororum, vel huiuſmodi.

2. Præterea. In aliquibus terris non ſuot vites, nec ad eas de facili vinum portari poteſt. Ergo debuit a divina ſapientia provideri ut alius aliquis liquor loco vini de vite poſſit in ſacramento aſſumi.

Sed contra. Sicut Dominus ſe comparavit grano frumenti, Ioan. XII. ita comparavit ſe viti, Ioan. XV. Ergo ſicut non debet in hoc ſacramento aſſumi niſi panis de tritico, ita nec vinum niſi de vite.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod poſſit etiam confici de aceto. Quia ſecundum Iſidorum (Lib. XX. etymolog. cap. III.) acetum eſt ſpecies vini. Sed cum vino vitis poteſt confici hoc ſacramentum. Ergo & de aceto.

2. Præterea. Si vinum conſecratum in acetum converteretur, non deſineret ibi eſſe Chriſti ſanguis. Ergo eadem ratione ſi ante conſecrationem ſit acetum, poteſt exinde ſanguis Chriſti conſecrari.

Sed contra. Innocentius dicit (Lib. IV. de myſt. Miſſæ cap. III.) quod *vinum huic ſacramento competit: quia cor bibentis & dilatat, & exhilarat.* Sed hoc non facit acetum. Ergo ex aceto non poteſt conſecrari ſanguis Chriſti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod de agreſta poſſit ſanguis Chriſti conſecrari. Sicut eoim agreſta noo habet ſpeciem perfectam vini, ita nec muſtum. Sed de muſto dulci poteſt confici ſanguis Chriſti: dicitur enim de conſecr. diſt. II. (cap. *Cum omne.*) *Si neceſſe fuerit, botrus in calice prematur.* Ergo & eadem ratione de agreſta.

2. Præterea. Agreſta non differt a vioo, niſi quia immatura eſt. Sed maturitas, & immaturitas ſunt accidentia. Ergo non differunt ſecundum ſpeciem; & ita videtur quod ex agreſta ſicut ex vino indifferenter ſanguis Chriſti conſecrari poſſit.

Sed contra. Quod fit, non eſt, ſecundum Philoſophum (V. Phyſic. text. VIII.) Sed agreſta eſt in via generationis reſpectu vini. Ergo nondum eſt vioum: ergo ex ea oon poteſt ſanguis Chriſti conſecrari.

SOLUTIO I.

Reſpondeo diceodum ad primam quæſtionem, quod non poteſt confici ſanguis Chriſti niſi de vino vitis, quia hoc proprie vinum eſt. Alia vero dicuntur vina per ſimilitudinem huius vini. Hoc etiam vinum commuoius ſumitur in potum, ſicut & panis tritici in cibum, & habet proprietates magis convenientes ad effectum ſacramenti, inquantum calefacit, & lætificat: & ideo Dominus de vino vitis confecit, ut patet per hoc quod dicitur Matth. XXVI. 29. *Amodo non bibam de hoc genimine vitis.*

Ad primum ergo dicendum, quod omnis

aqua eſt eiuſdem ſpeciei; ſed non ſic eſt de vino.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt aliqua terra ad quam non poſſit tantum de vino portari, quantum ſufficeret ad celebrandum: unde ratio illa non cogit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſecundum Philoſophum in VIII. Metaph. (text. XIV.) hoc modo fit ex vino acetum, quo ex vivo fit mortuum: unde ſicut animal vivum, & mortuum non ſunt eiuſdem ſpeciei; ita nec vinum, & acetum: & hoc oſtendunt contrariæ proprietates: quia vinum eſt calidum, acetum autem frigidum, & non fit reditus de aceto in vinum, ſicut nec de mortuo ad vivum. Et ideo dicendum, quod ſi vinum ſit omnino acetum, de eo non poteſt confici; ſed ſi ſit acidum quaſi in via aceſcendi, eſt idem iudicium quod de pane qui in via eſt ad corruptionem: unde ſicut de pane illo poteſt confici, peccat tamen conficiens propter irreverentiam; ita & hic.

Ad primum ergo dicendum, quod ipſe largo modo accipit vinum pro omni liquore, qui ex uvis ortum habet.

Ad ſecundum dicendum, quod ſi vinum conſecratum reſervatum omnino acetum fieret, eſſet idem iudicium quod de pane omnino corrupto: unde ſicut non remanet ibi corpus Chriſti, ita nec hic ſanguis. Secus autem eſt de pane qui eſt in via ad corruptionem, & de vino quod eſt in via ad aceſcendum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod nihil recipit ſpeciem niſi in termino generationis; agreſta autem adhuc eſt in via generationis ad vinum, ſicut ſanguis quando coagulari incipit, eſt in via generationis ad animal: unde ſicut ille ſanguis non eſt animal, ita agreſta non eſt vinum; & propter hoc de ipſa non poteſt confici ſanguis Chriſti.

Ad primum ergo dicendum, quod muſtum iam ad completam ſpeciem vini venit: dulcedo enim ipſius atteſtatur maturationem quæ eſt digeſtionis ſpecies; digeſtio autem eſt completio a naturali calore, ut patet in IV. Meteor. (text. 3v.) & ideo ex muſto confici poteſt, ſed non decet propter impuritatem ipſius, ut ex ipſo conficiatur, niſi neceſſitas emergat.

Ad ſecundum dicendum, quod maturatio eſt naturalis digeſtio, per quam digeſtum ad ultimam perfectionem naturalem perducitur, ut etiam poſſit alterum generare ſibi ſimile, ut dicitur in IV. Meteor. unde maturum, & acerbum differunt ſicut completum, & incompletum: quæ quidem differentia non eſt tantum accidentalis.

ARTICULUS IV.

Utrum aqua vino admiſcenda ſit.

III. P. quæſt. lxxiv. *art.* 6. 7. 8.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod aqua vino admiſcenda non ſit. De latere enim Domini in cruce pendentis effluxit ſanguis, & aqua, ut dicitur Ioan. XIX. per quæ duo ſacramenta præcipue intelliguntur, ut dicit Innocentius *. Sed aqua competit ſacramento regenerationis, ſcilicet baptiſmo. Ergo ſanguis tantum competit ſacramento redemptionis euchariſtiæ, & ita vinum ſine aqua.

2. Præterea. Vinum, & aqua ſunt alterius ſpeciei. Si ergo aqua admiſcetur vino, erit triplex materia huius ſacramenti, & non ſolum duplex, ut dictum eſt.

3. Præterea. Hoc ſacramentum ſub ſpecie panis, & vini celebratur, ut in littera dicitur. Sed ad ſpeciem panis nihil additur. Ergo nec vino aliquid addi debet.

Sed contra eſt quod dicit Alexander Papa (ut refertur in Decret. de conſecr. diſt. II. cap. *In ſacramentorum*) *In ſacramentorum oblationibus panis tantum, & vinum aqua permixtum offerantur*. Ergo debet admiſceri aqua.

Præterea. Materia ſacramenti debet competere rei ſignificatæ. Sed populus ſignificatur per aquam, qui ad corpus myſticum pertinet, quod eſt res ultima huius ſacramenti. Ergo aqua debet apponi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod abſque ea non poſſit ſanguis conſecrari. Cyprianus enim dicit (Lib. II. Epiſtolarum epiſt. III. ad Ceci-

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Colligitur ex eius conſtitutione 134. quæ dirigitur Epiſcopo Ferrarienſi, & refertur etiam extra de baptiſmo, & eius effectibus cap. *Cum Martha*.

Cecilium.) *Calix Domini non poteſt eſſe aqua ſola, & vinum ſolum, niſi utrumque miſceatur: quoniam nec corpus Domini farina eſſe poteſt, niſi utrumque, ſcilicet farina, & aqua, adunatum fuerit*. Sed conſtat quod ex farina ſine aqua nullo modo poteſt corpus Chriſti conſecrari. Ergo nec ex vino ſine aqua.

2. Præterea. Significatio eſt de eſſentia ſacramenti. Sed aqua ſignificat aliquid quod eſt principale in ſacramento, ſcilicet unionem corporis myſtici ad caput. Ergo aqua eſt de neceſſitate huius ſacramenti, ut ſine ea confici non poſſit.

3. Præterea. Hoc ſacramentum eſt memoriale dominicæ paſſionis. Sed ex latere Domini patientis non ſolum fluxit ſanguis, ſed aqua. Ergo ex vino ſine aqua ſacramentum hoc confici non poteſt.

Sed contra. Græci non apponunt aquam, ut Magiſter dicit; ſed tamen conficiunt. Ergo ſine aquæ admixtione confici poteſt ſacramentum.

Præterea. Nihil eſt de ſubſtantia ſacramenti quod non manet in ſacramento. Sed aqua non manet in propria ſpecie in ſacramento. Ergo non eſt de ſubſtantia ſacramenti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod debeat aqua artificialis apponi. Quia ſacramentum dicitur eſſe uniforme. Sed ex parte corporis eſt aliquid artificiale, ſcilicet panis. Ergo ex parte ſanguinis debet eſſe aqua artificialis.

2. Præterea. Si panis ex aqua artificiali, ut roſacea, conficeretur, poſſet ex eo corpus Chriſti conſecrari. Ergo ſimiliter poteſt apponi in vino aqua artificialis.

Sed contra. Baptiſmus eſt ſacramentum maioris neceſſitatis quam euchariſtia. Sed in baptiſmo non poteſt accipi niſi aqua naturalis, ut ſupra dictum eſt. Ergo nec in euchariſtia.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod debeat in magna quantitate apponi. Quia quod non eſt, non poteſt aliquid ſignificare. Sed quod corruptum eſt, non eſt. Cum ergo aqua ponatur ad ſignificandum, ut dicitur, videtur quod debeat tantum apponi quod non corrumpatur, & ita tantum quantum de vino, vel plus, quia vinum eſt magis activum.

2. Præterea. De latere Chriſti ſicut ſanguis, ita & aqua ſenſibiliter fluxit. Sed ſi parum de aqua poneretur, non poſſet ſentiri. Ergo debet in maiori quantitate apponi.

3. Præterea. Si ſufficit in parva quantitate aquam apponi, eadem ratione ſufficeret ad ſacramentum, ſi gutta aquæ in totum dolium proiiceretur. Sed hoc videtur ridiculum. Ergo non ſufficit quod parva quantitas ponatur.

4. Præterea. Quorumdam conſuetudo eſſe dicitur in terris ubi non creſcit vinum, quod pannum vino rubeo intinctum, & ſiccatum, aqua lavent; de qua cum ruborem vini acceperit, ſanguinem Chriſti conficiunt. Ergo videtur quod aqua in magna quantitate poſſit apponi.

Sed contra. Illud quod eſt ex duobus, neutrum illorum eſt, ut Damaſcenus dicit (de Fide orth. Lib. III. cap. III.) Sed ſi magna quantitas aquæ apponeretur, eſſet quædam mixtio. Ergo non eſſet vinum, & ita non poſſet inde ſanguis Chriſti confici.

Præterea. Oportet quod aqua conſumatur a vino ad hoc quod ex parte ſanguinis ſit tantum una ſpecies, ſicut ex parte corporis. Sed non poſſet conſumi, ſi aqua in magna quantitate poneretur. Ergo non debet in magna quantitate poni.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod aqua debet apponi vino propter inſtitutionem: quia Dominus appoſuiſſe probabiliter creditur ex more illius patriæ: quia vinum ibi ſine aqua numquam bibitur propter vini fortitudinem: quamvis de aqua in Evangelio mentio non fiat, quia non eſt principalis materia in hoc ſacramento; ſed eius appoſitio competit huic ſacramento & quantum ad repræſentationem paſſionis Chriſti, & quantum ad ſignificationem rei huius ſacramenti, quæ eſt corpus myſticum per aquam ſignificatum: quia (a) *aquæ multæ, populi multi*: Apocal. XVII. 15. & ſic appoſitio aquæ ad vinum ſignificat unionem membrorum ad caput ratione ipſius coniunctionis; & amorem capitis patientis pro membris, ad ipſa, ex hoc quod ex duobus coniunctis unum efficitur; & proceſſum redemptionis a capite ad

(a) Al. Vulgata: *Aquæ.... populi ſunt*.

ad membra, ex ipſa transformatione aquæ io vinum. Uode dicit Gloſſa * Marc. XIV. ſuper illud, *Accepit Ieſus panem &c.* „ Neque aqua ſolum, neque vinum ſolum cuilibet licet offerre, ne videatur caput a membris ſecernere, vel Chriſtum ſine noſtræ redemptionis amore pati potuiſſe, vel nos ſine illius paſſione ſalvari. “

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut dicit Gregorius in Moral. (Lib. V. cap. XVII.) *quia natura uniuſcuiuſque ex diverſitate componitur, in ſacro eloquio per rem quamlibet recte diverſa ſignificantur*. Aqua ergo ſecundum quod habet vim abluendi, ſignificatio eius competit baptiſmo; ſecundum autem quod cootioue in terram decurrit, habet ſignificare populum: II. Reg. XIV. 14. *Omnes morimur, & quaſi aqua dilabimur*: & ſic eius ſignificatio competit huic ſacramento.

Ad ſecundum dicendum, quod de aqua appoſita eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod aqua manet in ſua natura, & ſolum vinum tranſubſtantiatur: unde aqua non apponitur ibi niſi ad ſigoificationem. Alii vero dicunt, quod aqua appoſita in vinum convertitur, & ſic totum in ſanguinem Chriſti tranſubſtantiatur. Quæcumque autem harum opinionum ſit vera, aqua non erit materia huius ſacramenti: quia ſecundum primam non convertitur in corpus, vel ſanguinem Chriſti; ſecuodum ſecundam non manet in propria ſpecie, ſed vini. Secunda tamen verior apparet & ſecuodum rationem naturalem: quia modica aqua vino admixta, quod eſt magis activum, a vino corrumpitur, & in ſpeciem vini tranſit: & quantum ad ritum ſacramenti: quia ſi aqua in propria natura remaneret, ſic calix conſecratus non eſſet tantum potus ſpiritualis, ſed etiam corporalis; & ita non liceret poſt primam ſumptionem ſanguinis iterum ſumere.

Ad tertium dicendum, quod aqua apponitur pani in ipſa ſua confectione: & ideo non eſt neceſſe ut poſtea apponatur. Vel dicendum, quod effectus redemptionis a capite pervenit ad membra per ſanguinis effuſionem: & ideo magis apponitur aliquid ad ſignificandum populi uniooem ad ſanguinem quam ad corpus.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod materia proportionatur ſacramento: unde ſecundum aliquid eſt de eſſentia ſacramenti. Dictum eſt autem ſupra, quod perfectio huius ſacramenti conſiſtit in ipſa conſecratione corporis, & ſanguinis Chriſti, & non in uſu materiæ conſecratæ, ſicut eſt in baptiſmo, & coofirmatione: & ideo ex parte materiæ illud tantum eſt de neceſſitate ſacramenti quod ſignificat corpus, & ſanguinem Chriſti, ſcilicet panis, & vioum; illud autem quod ſignificat uſum, & effectum huius ſacramenti, ſcilicet aqua, non eſt de neceſſitate huius ſacrameoti: uode vinom ſine aqua poteſt coofecrari; ſed conſecrans peccat.

Ad primum ergo dicendum, quod exponendum eſt verbum Cypriani. *Non poteſt*, ideſt non debet: quia illud poſſumus quod de iure poſſumus: & ideo quantum ad id quod debet fieri, eſt ſimile ex parte corporis, & ſanguinis; oon autem quantum ad id quod fieri poteſt: quia aqua eſt de ſubſtantia panis, noo autem de ſubſtantia vini.

Ad ſecundum dicendum, quod non ſignificat aqua aliquid quod ſit de ſubſtantia huius ſacramenti, ut dictum eſt, ſed effectum, vel uſum conſequentem.

Ad tertium dicendnm, quod effuſio ſanguinis in paſſione Chriſti directe pertinebat ad ipſam paſſionem; ſed emanatio aquæ magis pertinebat ad effectum ablutionis a peccatis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod cum ſine aqua poſſit ſanguis conſecrari quantum ad id quod fieri poteſt, non refert quæcumque aqua apponatur, dummodo ſit talis aqua quæ in vinum converti poſſit; ſed quantum ad id quod fieri debet, non debet apponi niſi aqua naturalis: quia illæ aquæ non ſunt eiuſdem ſpeciei, & dicuntur aquæ æquivoce, ſicut etiam de vino, & de pane dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, good panis artificialiter factus eſt eiuſdem ſpeciei cum illo pane de quo confecit Chriſtus; non autem aqua artificialis cum aqua quæ effluxit cum ſanguioe de corpore Chriſti, eſt ea.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex Beda ſumpta, cuius & nomen præfert. Plenius autem Beda.

Digitized by Google

eadem ſpecie : & ideo non eſt ſimilis ratio.

Ad ſecundum dicendum , quod quidam dicunt , quod ſimiliter eſt ex parte panis , quod de pane confecto ex aqua roſacea poteſt confici corpus Chriſti ; quamvis peccaret ſcienter ex tali pane conficiens. Sed probabiliter videtur quod poſſit confici : quia panis eſt principalis materia huius ſacramenti , de cuius ſubſtantia , & compoſitione eſt aqua : & ideo diverſificatio aquæ ſecundum ſpeciem , facit diverſitatem ſpeciei in materia ſacramenti. Sed aqua non eſt de ſubſtantia vini , quæ eſt principalis materia in hoc ſacramento.

Patet etiam reſponſio ad id quod in oppoſitum obiicitur : quia aqua in baptiſmo eſt principalis materia : & ideo ſi aqua alterius ſpeciei apponatur , non ſervatur debita materia , & propter hoc non eſt ſacramentum ; ſed hic eſt aliter , ut dictum eſt.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum , quod , ſicut dictum eſt , aqua appoſita vino in vinum convertitur , & ſic totum convertitur in ſanguinem : unde non tantum de aqua debet apponi quod vinum in aquam convertatur , vel in aliquod medium per mixtionem : & ideo ſemper tutius eſt apponere parum , quia quantumcumque apponatur parum , ſignificatio ſervatur.

Ad primum ergo dicendum , quod ex hoc ipſo quod in vinum convertitur aqua , habet ſuam ſignificationem : quia nos in Chriſtum mutamur , non ipſe in nos.

Ad ſecundum dicendum , quod hoc ſacramentum repræſentat Chriſti paſſionem quantum ad redemptionem , quæ facta eſt per effuſionem ſanguinis , ſed baptiſmus quantum ad ablutionem : & ideo in baptiſmo oportet quod ſenſibiliter aqua maneat ; ſicut & quod vinum hoc ſanguini reſpondet ; aqua autem hæc appoſita a vino abſorbetur , ſicut noſtra mortalitas per virtutem paſſionis Chriſti.

Ad tertium dicendum , quod ſi apponeretur aqua in dolio , non ſignificaret aliquid , & ideo hoc non ſufficeret ; ſed oportet ut imminente oblatione apponatur ad ſacramentum perficiendum.

Ad quartum dicendum , quod cum illud ſit magis aqua rubea quam vinum , non poteſt exinde ſanguis Chriſti conſecrari : unde illa conſuetudo damnatur in canone de conſec. diſt. 11. cap. *Cum omne*.

QUAESTIO III.

Deinde quæritur quomodo Chriſtus hoc ſacramento uſus ſit in ipſa prima ſui inſtitutione : & circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum ipſe corpus ſuum manducaverit.

Secundo. Utrum Iudæ dederit.

Tertio. Utrum dederit corpus ſuum paſſibile , vel impaſſibile.

Quarto . Utrum ſi in pixide reſervatum fuiſſet corpus Chriſti , ibi moreretur.

Sub qua autem forma conſecravit , ſupra diſt. VIII. dictum eſt.

ARTICULUS I.

Utrum Chriſtus manducaverit.

III. P. quæſt. lxxxi. *art.* 1.

1. Ad primum ſic proceditur . Videtur quod ipſe Chriſtus non manducaverit . Quia de his quæ Dominus fecit , non ſunt alia aſſerenda , niſi quæ nobis in Evangelio narrantur . Sed in Evangelio continetur quod Chriſtus accepit panem in manibus , & dedit diſcipulis ſuis manducandum . Ergo non debemus aſſerere quod ipſe manducaverit.

2. Præterea . Omne quod manducatur , in cibum aſſumitur . Sed aſſumens non eſt aſſumptum , ut in III. Lib. diſt. v. dictum eſt . Ergo Chriſtus corpus ſuum manducare non potuit.

3. Præterea . Hoc ſacramentum ordinatur ad ſpiritualem refectionem . Sed ipſe ſpirituali refectione non indigebat . Ergo hoc ſacramentum non ſumpſit , quia in vanum accepiſſet.

4. Præterea . Ut ſupra diſt. IX. dictum eſt , duplex eſt modus manducandi , ſcilicet ſpiritualis , & ſacramentalis . Sed Chriſto non competebat ſacramentaliter manducare , cum eſſet verus comprehenſor , & ſine velamine figurarum ad rem ſacramenti pertingeret ; nec iterum ſpiritualiter , quia in ipſo gratia non augebatur . Ergo ipſe non manducavit.

Sed contra . Hieronymus dicit (ad Hedibiam ,) & habetur de conſec. diſt. 11. (cap. *Nec Moyſes*) *Dominus Ieſus ipſe cum Apoſtolis conviva , & convivium ; ipſe comedens , & qui comeditur* . Ergo ipſe corpus ſuum manducavit.

Præ-

Digitized by Google

Præterea. Sicut Chriſtus inſtituit baptiſmum, ita & hoc ſacramentum. Sed ipſe baptizatus fuit. Ergo ſimiliter debuit hoc ſacramentum aſſumere.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod Chriſtus corpus ſuum in cœna non manducavit, ſed tantum manibus accepit: & nituntur ſolvere auctoritates ſanctorum qui contrarium dicunt, quod ipſe manducavit, & bibit in cœna ante conſecrationem, ſed non corpus ſuum. Sed expreſſe habetur Luc. xxii. in Gloſſa ſuper illud, *Deſiderio deſideravi &c.* quod Chriſtus comedit, & bibit in cœna, cum corporis, & ſanguinis ſui ſacramentum diſcipulis tradidit: unde quia *pueri communicaverunt carni, & ſanguini, & ipſe participavit eiſdem* (Hebr. ii. 14.) & propter hoc communius tenetur, quod manducaverit, ſecundum quod ſancti expreſſe dicere videntur: unde & ab antiquis verſus eſt factus:

Rex ſedet in cœna, turba cinctus duodena:
Se tenet in manibus, ſe cibat ipſe cibus.

Non autem manducavit ut aliquem effectum conſequeretur a ſacramento, ſed ut aliis manducandi exemplum daret.

Ad primum ergo dicendum, quod in acceptione panis poteſt utrumque intelligi, ſcilicet & acceptio in manibus, & manducatio.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus ſub ſpecie propria quodammodo diſtat a ſeipſo ſub ſpecie ſacramenti: unde nunc in ſpecie propria eſt in cælo, ſed ſub ſpecie ſacramenti eſt in altari: & ſecundum hunc modum non eſt inconveniens quod ſeipſum aſſumat.

Ad tertium dicendum, quod illa manducatio non efficiebat in ipſo ſpiritualem refectionem, ſed ſignificabat: nullus enim adeo perfecte in ipſo reficitur, ſicut ipſemet.

Ad quartum dicendum, quod Chriſtus manducavit, ut dicitur, & ſacramentaliter, & ſpiritualiter. Sacramentaliter quidem, quia verum corpus ſuum ſub ſacramento ſumpſit. Poterat enim in ſacramento rem ſacramenti inſpicere non ex ſacramento, ut etiam Deus videt in effectibus cauſas, ſed non ex effectibus. Spiritualiter autem, inquantum in re ſacramenti ſpiritualiter delectaretur. Non tamen hæc ſpiritualis refectio ex ſacramento cauſabatur, nec augmentabatur: unde nec ſpiritualis manducatio erat in eo ſicut in aliis, nec (*a*) ſacramentalis. Et ideo quidam dixerunt, quod neque ſacramentaliter, neque ſpiritualiter manducavit. Quidam quod ſacramentaliter, ſed non ſpiritualiter.

ARTICULUS II.

Utrum Chriſtus corpus ſuum Iudæ dederit.

Ubi ſupra art. 2.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus corpus ſuum Iudæ non dederit. Ipſe enim implevit quod mandavit. Sed mandaverat ſanctum non eſſe canibus dandum, Matth. vii. Ergo ipſe non dedit Iudæ corpus ſuum ſanctiſſimum.

2. Præterea. Secundum Auguſtinum (Lib. lxxxiii. Quæſtionum, quæſt. iii.) Deus non eſt cauſa alicui quod deterior fiat. Sed ſi Iudas corpus Chriſti ſumpſiſſet, ex hoc factus fuiſſet deterior, quia ſumendo peccaſſet. Ergo Chriſtus corpus ſuum ei manducandum non dedit.

3. Præterea. Sicut ſupra diſt. ix. (quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 1.) dictum eſt, ideo ſacerdos debet peccatori dare, quia non eſt dominus, ſed diſpenſator, & reddit quod ſuum eſt exigenti. Sed Chriſtus erat dominus ſacramenti, nec Iudas ibi ius habere poterat, niſi quod Chriſtus ſibi daret. Ergo non debuit Iudæ corpus tradere.

4. Præterea. Dominus dixit, quod diſcipuli bibentes (*b*) bibituri eſſent ſecum illud novum in regno Patris ſui, & quod erat eis in remiſſionem peccatorum. Sed neutrum Iudæ competiit. Ergo ipſe non ſumpſit: & hæc eſt ratio Hilarii (can. xxx. in Matth.)

Sed contra eſt quod Dionyſius dicit iii. cap. eccl. Hier. *Symbolorum conditor partitur ſanctiſſima non unimode ei ſacra concœnanti*, ſcilicet Iudæ. Sanctiſſima autem dicit corpus, & ſanguinem ſuum, ut ibidem patet. Ergo Iudæ dedit corpus ſuum.

Præterea. Sine exceptione dicitur Matth. xxvi. 26. *Accipite* (*c*) *omnes, & comedite*. Ergo etiam Iudæ dedit.

QUAE-

(a) *Al.* ſacramentaliter. (b) *Al.* habituri. (c) In Vulgata deeſt *omnes*.

Digitized by Google

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſub bucella corpus ſuum ei dedit. Dicit enim Auguſtinus de conſec. (relatus diſt. 11. cap. *Et ſancta malis*, ex tract. VI. & LXII. ſuper Ioan.) *Non mala erat bucella quæ data eſt Iudæ a Domino. Salutem medicus dedit; ſed ille, quia indignus erat, accepit ad perniciem*. Non autem fuiſſet indignus, ſi bucella illa tantum panis fuiſſet. Ergo illa bucella erat corpus Chriſti.

2. Præterea. Diabolum intrare in hominem eſt effectus peccati. Sed Ioan. XIII. dicitur, quod poſt bucellam introivit in eum ſatanas. Ergo accipiendo bucellam, peccavit: ergo bucella erat corpus Chriſti.

Sed contra eſt quod habetur in Gloſſa Ioan. XIV. ſuper illud, *Cui intinctum panem porrexero &c.* (a)

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſecundum Auguſtinum (epiſt. CLXIII.) Chriſtus corpus ſuum in cœna cum aliis diſcipulis Iudæ dedit, ut nobis exemplum daret quod peccatoribus occultis non eſſent ſacramenta deneganda, & ut omnem occaſionem ei auferret male faciendi, quam aſſumere potuiſſet, ſi in aliquo ab aliis diſcipulis ante apertam malitiam fuiſſet diſcretus. Hilarius tamen contrarium dicere videtur. Sed primum communius tenetur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis Iudas in rei veritate canis eſſet, tamen non in manifeſto: & ideo voluit eum detegere coram aliis diſcipulis, ne deſperationem incurreret, & ſic liberius peccaret.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus non dedit cauſam, nec occaſionem Iudæ peccandi, ſed peccatum evitandi ex manſuetudinis ſuæ oſtenſione ad ipſum; ſed ipſe ex vitali medicina ſumpſit periculum mortis.

Ad tertium dicendum, quod illa non eſt ſola cauſa, ſed etiam ne peccatorem occultum prodat.

Ad quartum dicendum, quod Iudas bibit cum aliis ſacramentaliter, ſed non ſpiritualiter: unde nec remiſſionem peccatorum conſecutus eſt, nec in regno Patris ſecum bibit: quia potus ille tantum ſpiritualiter bibentibus debetur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod Chriſtus primo Iudæ dedit corpus ſuum cum aliis diſcipulis; ſed poſtea bucella intincta in oſtenſionem proditionis eius ei porrecta purus panis fuit, ſicut patet ex Gloſſa inducta.

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtinus loquitur non de bucella intincta, ſed de eo quod prius cum aliis diſcipulis acceperat. Vel dicendum, quod dicitur ad perniciem aſſumpſiſſe, quia quod Chriſtus ad ſalutem ſuam fecerat porrigendo bucellam, ut videns ſe deprehenſum (b) ab iniquo propoſito deſiſteret, (c) ille ex hoc magis exaſperatus fuit.

Ad ſecundum dicendum, quod in commeſtione bucellæ intinctæ, peccatum Iudæ augmentatum fuit vel ex hoc quod exaſperatus eſt magis, vel propter præſumptionem qua cum Magiſtro in catinum manum mittebat, ut audacia bonam conſcientiam mentiretur, ut dicitur Matth. XXVI. ſuper illud, *Qui intingit manum mecum &c.* & ratione huius augmenti dicitur diabolus poſt bucellam in eum intraſſe: iam enim præmiſſum erat in Evangelio, quod diabolus immiſerat in cor Iudæ Simonis Scarioth, ut traderet eum.

ARTICULUS III.

Utrum Chriſtus in cœna diſcipulis ſuis corpus impaſſibile dedit.

Ubi ſupra art. 3.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus in cœna diſcipulis ſuis corpus impaſſibile dedit. Quia ſuper illud Matth. XVII. *Transfiguratus eſt ante eos*, dicit Gloſſa: „ Illud corpus quod habuit „ per naturam, dedit diſcipulis in cœna, „ non mortale, & corruptibile. “

2. Præterea. Lev. II. ſuper illud, *Si oblatio tua fuerit de ſartagine &c.* dicit Gloſſa: * „ Crux ſuper omnia fortis carnem „ Chri-

(a) *Nicolaius addit.* Sic enim ibi. „ Non (ut quidam putant) tunc Iudas corpus Chriſti accepit, „ Sciendum eſt enim quod iam omnibus Dominus diſtribuerat ſacramentum corporis, & ſanguinis, in- „ ter quos Iudas fuit: deinde per bucellam intinctam exprimitur ipſe traditor &c. “ (b) *Al.* ſub. (c) *Al. additur* ſed.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ex Iſichio, vel Heſychio ſumpta; ſed ille plenius.

„ Chriſti, quæ ante paſſionem non videbatur eſui apta, poſt aptam fecit. " Sed Chriſtus in cœna dedit carnem ſuam ut aptam ad manducandum. Ergo dedit eam talem qualis fuit poſt paſſionem. Sed poſt paſſionem ſuam fuit impaſſibilis. Ergo dedit corpus ſuum impaſſibile.

3. Præterea. Paſſibile trahitur ad naturam agentis. Sed Chriſtus in cœna dedit corpus ſuum in cibum, noo qui in alios mutaretur, ſed qui alios in ſe mutaret. Ergo non dedit corpus ſuum paſſibile.

4. Præterea. Omne corpus paſſibile ex contactu patitur. Sed corpus Chriſti a diſcipulis manducatum non lædebatur. Ergo non erat paſſibile.

Sed contra. Innocentius dicit (Lib. IV. de myſt. Miſſæ cap. XII.) *Tale corpus tunc dedit, quale habuit*, ſcilicet paſſibile.

Præterea. Conſtat quod Chriſtus diſcipulis verum corpus ſuum tradidit. Corpus (a) autem ſuum verum erat paſſibile. Si ergo corpus datum erat impaſſibile, idem erat paſſibile, & impaſſibile; quod non eſt poſſibile.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc duplex fuit opinio. Hugo enim de S. Victore dicere voluit * (de ſacramentis Lib. II. par. VIII. cap. III.) quod Chriſtus adhuc exiſtens in carne mortali quandoque unam dotem, quandoque aliam legitur accepiſſe, ſicut claritatem in transfiguratione, ſubtilitatem in nativitate, agilitatem quando ſuper mare ambulavit, & ſimiliter im paſſibilitatem quando corpus ſuum in cœna dedit. (b) Non quidem nec tunc ſimpliciter erat impaſſibile, ſed erat impaſſibile ſecundum quod in ſacramento dabatur, quia maſticatione non lædebatur; ſicut eriam in ſe erat viſibile, ſed ſecundum quod in ſacramento dabatur, erat inviſibile. Sed iſtud non poteſt ſtare: quia ſubſtantia corporis Chriſti eadem eſt in ſacramento, & in ſpecie propria; ſed comparatio eius ad exteriora non eſt eadem: quia in ſpecie propria comparatur ad exteriora ſecundum ſitum propriarum dimenſionum, ſed in ſacramento ſecundum ſitum dimenſionum panis: unde illæ proprietates quæ inſunt abſolute corpori Chriſti, oportet quod eodem modo inſint ſibi ſecundum quod eſt in ſacramento, & ſecundum quod eſt in ſpecie propria; ſed illæ quæ conveniunt ei ex comparatione ad aliud corpus extra, non eodem modo, ſicut patet de viſione. Sed paſſibilitas eſt proprietas abſolute ipſius corporis: unde cum in propria ſpecie eſſet paſſibile, & in ſacramento paſsibile erat, ut alii dicunt, quamvis ibi non pateretur.

Ad primum ergo dicendum, quod dicitur corpus Chriſti in ſacramento non mortale, non paſsibile, quia per ſacramentalem ſumptionem non patiebatur, neque moriebatur.

Ad ſecundum dicendum, quod caro Chriſti non eſt apta eſui, niſi prout eſt ſub ſacramento: & quia ſacramentum (c) hoc eſt repræſentativum paſsionis Chriſti, ideo dicitur quod crux fecit eam eſui aptam.

Ad tertium dicendum, quod non ratione paſsibilitatis, ſed virtute Divinitatis unitæ habebat corpus Chriſti quod alios in ſe converteret.

Ad quartum dicendum, quod maſticatio importat reſpectum corporis Chriſti ad aliud extra: & ideo quantum ad hoc non comparatur ad manducantem ſecundum dimenſiones proprias, ſed ſecundum dimenſiones panis: & inde eſt quod nunc non læditur per maſticationem, niſi ratione impaſsibilitatis, quæ in ipſo corpore nunc eſt.

ARTICULUS IV.

Utrum corpus Chriſti, ſi fuiſſet in pixide ſervatum, non ibi moreretur.

Ubi ſupra art. 4.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod corpus Chriſti, ſi fuiſſet in pixide ſervatum, non ibi moreretur. Corpus enim Chriſti non eſt mortuum niſi crucifixione. Sed ibi non (d) crucifigebatur. Ergo & ibi non moriebatur.

2. Præterea. Actio Iudæorum erat cauſa morris Chriſti, & ſanguinis effuſio. Sed ibi non effudiſſet ſanguinem, nec actio Iu-

(a) *Al. deeſt* autem. (b) *Nicolai* non quod tunc. (c) *Al.* huius. *Forte* huiuſmodi. (d) *Nicolai* crucifigeretur, & moreretur.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Talis ſententia apud Hugonem non occurrit. Ex Innocentio potius deſumpta eſt Lib. IV. de myſteriis Miſſæ cap. VIII.

Digitized by Google

Iudæorum ibi fuiſſet. Ergo non fuiſſet ibi mortuum.

Sed contra. Unum & idem corpus fuiſſet tunc in pixide, & in cruce. Sed in cruce moriebatur. Ergo & in pixide.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſi poſt mortem Chriſti aliquis Apoſtolorum confeciſſet hoc ſacramentum, fuiſſet ibi anima Chriſti: (a) fuiſſet enim aliter imperfectum ſacramentum. Sed de perfectione ſacramenti eſt non ſolum corpus, ſed etiam anima: quia totus Chriſtus in ſacramento continetur. Ergo ibi fuiſſet anima.

2. Præterea. Verba formæ non fuiſſent tunc (b) minoris virtutis quam modo. Sed modo ex vi formæ conficitur corpus cum anima. Ergo &c.

Sed contra. Corpus Chriſti non eſt perfectius ſub ſpecie ſacramenti quam ſub ſpecie propria. Sed tunc corpus Chriſti erat exanime. Ergo & ſub ſacramento.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod Deus facere potuerit quod tunc anima eſſet corpori Chriſti in ſacramento exiſtenti unita. Anima enim Chriſti maiorem convenientiam habebat ad corpus proprium quam ad infernum. Sed anima ſeparata a corpore Chriſti iacente in ſepulcro fuit in inferno. Ergo ſimiliter potuiſſet eſſe in loco illo ubi corpus Chriſti ſub ſacramento (c) conſervabatur.

2. Præterea. Corpus Chriſti, quia eſt Divinitati adiunctum, poteſt eſſe in ſacramento, & in ſpecie propria. Ergo & anima, cum ſit Divinitati unita, poterat eſſe ſimul in inferno, & in corpore Chriſti ſub ſacramento.

Sed contra. Ex hoc ſequeretur quod contradictoria eſſent ſimul vera, ſi corpus Chriſti eſſet ſimul animatum, & inanimatum. Sed hoc Deus facere non poteſt, ut Auguſtinus dicit contra Fauſtum (Lib. XXVI. cap. v.) Ergo nec primum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod omnia verba quæ ſignificant paſsionem ab extrinſeco illatam, non poſſunt attribui corpori Chriſti, prout eſt ſub ſacramento, cuius ratio ex dictis apparet: unde non poteſt dici, quod in pixide crucifigeretur, vel verberaretur, vel aliquid huiuſmodi. Nec ex hoc ſequitur quod duo contradictoria ſint ſimul vera: quia non ſecundum idem comparatur ad extra corpus Chriſti hic, & ibi. Omnia autem verba quæ ſignificant paſsionem innatam, conveniunt ei, ut dolet, patitur, & cetera huiuſmodi: & ſimiliter poteſt dici, quod in altari moritur: unde verſus:

Pixide ſervato poteris (d) *copulare dolorem*

Innatum; ſed non illatus convenit illi.

Ad primum ergo dicendum, quod paſſiones extrinſecæ pertingunt ad ſubſtantiam corporis Chriſti mediantibus dimenſionibus propriis: & ideo propter impreſsiones extrinſecas, quæ ad ſpecies panis pertinent, nulla paſsio intrinſeca corpori Chriſti attribuitur; ſed propter impreſsiones extrinſecas ad dimenſiones proprias pertinentes attribuuntur paſsiones corpori Chriſti, & extrinſecæ ſub ſpecie propria tantum, & intrinſecæ etiam ſub ſpecie aliena: & ideo propter crucifixionem in Calvariæ loco factam, corpus Chriſti verum ſervatum moriebatur ſub ſpecie propria, & ſub ſacramento.

Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum: quia actio Iudæorum extrinſeca erat: fluxus etiam ſanguinis ad motum localem pertinet, & ſic importat ordinem ad aliquid extra.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod cum animatio ſit proprietas intrinſeca, conſtat quod ſicut corpus Chriſti in ſpecie propria erat exanime, ita ſub ſacramento. Unde ſi corpus Chriſti fuiſſet ab ullo diſcipulorum conſecratum, non fuiſſet ibi anima. Quidam autem dicunt, quod forma fuit ſuſpenſa in illo triduo, & quod ſi primo conſecratum, fuiſſet reſervatum, deſineret ibi eſſe Chriſto mortuo. Sed hæc frivola ſunt: quia nec ratione, nec auctoritate confirmantur.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt diſt. x. anima non eſt ibi ex vi ſacramenti, ſed propter concomitantiam ad corpus: & ideo corpore ſine anima exiſtente, nihil deperit perfectioni ſacramenti; ſi anima ibi non contineatur.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc non eſt propter defectum virtutis verborum, ſed pro-

(a) *Nicolai ex mſ.* fuiſſet enim perfectum ſacramentum. (b) *Al.* maioris. (c) *Nicolai* conſecrabatur. (d) *III. P. quaſt.* lxxxi. *art.* 4. ſociare, *ut ex hic Nicolai legit propter menſuram verſus.*

propter diverſam diſpoſitionem corporis Chriſti.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Deus bene poterat facere quod anima Chriſti a corpore ſeparata iacente in ſepulcro, eſſet in loco ubi erat corpus ſub ſacramento, quia hoc importat reſpectum ad extra; ſed non quod eſſet ei unita ſub ſacramento ſicut forma, quia hoc pertinet ad diſpoſitionem interiorem: unde inevitabiliter ſequeretur duo contradictoria eſſe ſimul.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa non concludit, niſi quod eſſet ibi ſicut in loco; & hoc Deus bene potuit facere.

Et ſimiliter etiam dicendum ad ſecundum. Tamen non eſt hæc cauſa quare corpus Chriſti poteſt eſſe aliquo modo in diverſis locis, quia eſt Divinitati unitum, ſed ratione converſionis alterius corporis in ipſum factæ, quæ non fit in animam.

EXPOSITIO TEXTUS.

De *materia de qua in conceptione non fuit factum*: Patet quod ex æquivocatione huius præpoſitionis *de* procedunt: quia cum dicitur, *De pane fit corpus Chriſti*, ly *de* non denotat habitudinem cauſæ materialis, ſed ſolum ordinem mutationis terminorum.

Inveſtigari ſalubriter non poteſt, ſcilicet ut aliquis comprehendere nitatur: quia præſumptuoſum eſt, & periculoſum, dum aliquis non vult plus credere quam ratione videri poteſt; ſed inveſtigare pro defenſione fidei, utile eſt.

Quis fidelium habere dubium poſſit in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri? &c. Dicuntur cæli aperiri in ipſa immolationis hora propter efficaciam divinæ virtutis, quæ operatur in ſacramento; ſumma imis ſociari, quia ex ſpeciebus, & corpore Chriſti fit unum ſacramentum: & iterum membra capiti uniuntur, & iterum in cælum rapitur corpus Chriſti, inquantum fidelium devotio non ſiſtit in ſpecie ſacramenti, ſed fertur uſque ad Chriſtum, ſecundum quod eſt in cælo ſub ſpecie propria, per deſiderium.

Vinum operatur ſanguinem, in quo eſt ſedes animæ. Hoc poteſt intelligi tripliciter. Uno modo ut ſedes animæ dicatur conſervatio vitæ, quæ eſt per ſanguinem. Alio modo quia ſanguis eſt potentia totum, quia per actum virtutis nutritivæ in membra convertitur. Tertio modo quia per ſanguinem in corde generatum vitalis operatio in omnia membra diffunditur, ut Philoſophus in Lib. de animalibus dicit (Lib. II. de partib. animal. cap. IV.)

Caro pro corpore veſtro offertur. Hoc intelligendum eſt per quamdam adaptationem de ſalute corporis, quæ erit per gloriam reſurrectionis, ad quam hoc ſacramentum operatur.

Nec debet iterari ſacramentum, quantum ad id quod eſt principale in hoc ſacramento, ſcilicet conſecratio materiæ, quamvis iteretur quantum ad uſum.

Ut mixtio illa non poſſit ſeparari. Sed contra. Alchimiſtæ dicunt, quod per immiſſionem iunci decorticati poteſt ſeparari. Et dicendum, quod a vino aufertur ſubſtantia aquæ quæ ibi eſt, propter ſimilitudinem iunci, quod etiam poroſum eſt; non tamen illa aqua quæ fuit appoſita, ſeparatur, quia iam facta eſt vinum.

Nobis vero non poteſt ignoſci; ideſt, peccatum noſtrum non haberet in ſe cauſam veniæ, cum non ex ignorantia procederet.

Aqua vero nullatenus ſine vino poteſt offerri in ſacrificium. Si autem per errorem contingat ut aqua loco vini ponatur, ſi ante conſecrationem vini percipiat, debet aquam effundere, & vinum imponere. Si autem poſt, debet incipere conſecrationem vini, alio vino ſuper infuſo, contritione de negligentia præhabita: vel etiam a capite canonem inchoare ſuper alia hoſtia, hoſtia prius conſecrata poſita ſeorſum, ut Innocentius dicit (de myſteriis Miſſæ Lib. IV. cap. XXII.)

Digitized by Google

DISTINCTIO XII.

Ubi illa accidentia fundentur.

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent, ideſt de ſpeciebus, & ſapore, & pondere, in quo ſubiecto fundentur; potius mihi videtur fatendum exiſtere ſine ſubiecto quam eſſe in ſubiecto: quia ibi non eſt ſubſtantia niſi corporis, & ſanguinis dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Chriſti talem habet in ſe formam, ſed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per ſe ſubſiſtentia ad myſterii ritum, ad guſtus, fideique ſuffragium; quibus corpus Chriſti, habens formam, & naturam ſuam, tegitur.

De fractione, & partibus.

SOlet etiam quæri de fractione, & partitione, quæ ibi videtur fieri, utrum vera ſit: & ſi vera fractio eſt, cuius rei ſit, vel in qua re fiat. Cumque non ſit ibi alia ſubſtantia quam Chriſti, ſi in aliqua ſubſtantia eſt illa fractio, in corpore Chriſti videtur eſſe. Sed e contra, cum ipſum corpus incorruptibile ſit, quia immortale, & impaſſibile, in Chriſto non poſſe eſſe videtur. Nam & Chriſtus (Ioan. VI.) redarguit carnalem ſenſum diſcipulorum, qui putabant carnem Chriſti, ſicut aliam, in partes dividendam, & morſibus dilacerandam. Ideo quibuſdam placet quod non ſit ibi fractio, ſicut videtur; ſed dicitur frangi, quia videtur frangi. Quibus obiicitur quod ait Ambroſius: * „Nihil falſi „ putandum eſt in ſacrificio veritatis, vel ſicut fit in magorum præſtigiis, ubi „ deluſione quadam falluntur oculi, ut videant eſſe quod non eſt." Ad hoc illi dicunt: Non fallit nos viſus, nec fallitur: quod eſſet, ſi crederetur ita frangi, ut videtur. Nec illuſio eſt, quia ad utilitatem fidei, non ad deceptionem ita fit; ſicut Chriſtus ſe oſtendit duobus diſcipulis in via in ſpecie peregini (Luc. XXIV.) nec in eo tamen talis forma erat, ſed oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.

Aliorum opinio.

ALii vero dicunt, quod ſicut ibi ſpecies panis eſt, & non eſt ibi res, cuius, vel in qua ſit illa ſpecies; ita ibi eſt fractio, quæ non ſit in aliqua re quia nihil ibi frangitur: quod mirabiliter Dei potentia fieri dicunt, ut fiat fractio ubi nihil frangitur.

Aliorum opinio.

ALii tradunt, corpus Chriſti eſſentialiter frangi, & dividi; & tamen integrum, & incorruptibile exiſtere. Quod ſe colligere aſſerunt ex confeſſione Berengarii, qui confeſſus eſt coram Nicolao Papa, & pluribus Epiſcopis (ut in Decret. de conſecr. diſt. II. cap. „ Ego Berengarius ") panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus, & ſanguinem Chriſti eſſe; & ſenſualiter non ſolum ſacramento, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Nullibi apud Ambroſium occurrit; ſed per analogiam colligi poteſt ex illius tract. in Symbolum Apoſtolorum cap. XXIX. & deinceps.

Sen-

Digitized by Google

Sententia probabilior.

SEd quia corpus Chriſti incorruptibile eſt, ſane dici poteſt fractio illa, & partitio non in ſubſtantia corporis, ſed in ipſa forma panis ſacramentalis fieri; ut vera fractio, & partitio ſit ibi, quæ fit non in ſubſtantia corporis, ſed in ſacramento, ideſt in ſpecie. Ne autem mireris, vel inſultes, ſi accidentia videantur frangi, cum ibi ſint ſine ſubiecto, licet quidam aſſerant ea fundari in aere: eſt enim ibi vera fractio, & partitio, quæ fit in pane, ideſt in forma panis. Unde Apoſtolus ait (I. Corinth. x. 16.) „ Panis quem frangimus: “ quia forma panis ibi frangitur, & in partes dividitur; Chriſtus vero integer manet, & totus eſt in ſingulis. Unde Auguſtinus (in ſerm. de verbis Evangel. & habetur de conſecr. diſt. 11. cap. „ Invitat. “) „ Quando Chriſtus manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat manducare Dominum ſuum? Et tamen Veritas invitans nos ad manducandum ait (Ioan. vi. 58.) Qui manducat me, vivet propter me. Nec occiditur Chriſtus, ut manducetur; ſed mortuos vivificat, quando manducatur. Reficit, non deficit: vivit manducatus, quia ſurrexit occiſus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus: & quidem in ſacramento ſic fit. “ Item (alibi.) „ Norunt fideles quomodo manducent carnem Chriſti. Unuſquiſque accipit partem ſuam: unde & ipſa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in ſacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Ideo (1) autem iſta dicuntur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. Videtur panis, & calix, quod & oculi renuntiant: quod autem fides (2) inſtruenda poſtulat, panis eſt corpus Chriſti, calix eſt ſanguis. “ Ex his datur intelligi, quod fractio, & partes quæ ibi videntur fieri, in ſacramento fiunt, ideſt in ſpecie viſibili. Ideoque illa Berengarii verba ita diſtinguenda ſunt, ut ſenſualiter non modo in ſacramento, ſed in veritate dicatur corpus Chriſti tractari manibus ſacerdotum; frangi vero, & atteri dentibus, vere quidem, ſed in ſacramento tantum. Vera ergo eſt ibi attritio, & partitio; ſed in ſingulis partibus totus eſt Chriſtus. Unde Hieronymus * (In ſerm. dominic. v. poſt Epiphaniam, & habetur de conſec. diſt. 11. cap. „ Singuli. “) „ Singuli accipiunt Chriſtum Dominum: in ſingulis portionibus totus eſt; nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe præbet (3) in ſingulis. Item Hilarius (ut habetur de conſecr. diſt. 11. cap. „ Ubi pars. “) „ Ubi pars eſt corporis, ibi eſt & totum. “

Quid illæ partes ſignificent.

QUid autem partes illæ ſignificent, Sergius Papa tradit, inquiens (de conſecr. diſt. 11. cap. „ Triforme. “) „ Triforme eſt corpus Chriſti. Pars ablata in calicem miſſa, corpus Chriſti quod iam ſurrexit, monſtrat: pars comeſta, ambulans adhuc ſuper terram: pars in altari uſque ad finem miſſæ remanens corpus iacens in ſepulcro ſignificat: quia uſque in finem ſæculi corpora ſanctorum in ſepulcris erunt. Et ſicut partes illæ myſticam tenent ſignificationem, ita etiam & fractio, paſſionis Chriſti, & mortis eſt repræſentatio. “ Unde ipſe ait (Luc. xxii. 19.) “ Hoc facite in meam commemorationem, “ ideſt in memoriam paſſionis, & mortis meæ. Nam, ut ait Ambroſius (4) (habetur de conſecr. diſt. 11. cap. „ Quia mortis. “) quia (5) in morte Chriſti li-

(1) *Al. deeſt* autem. (2) *Al.* inſtruendi. (3) *Al. deeſt* in. (4) *Nicolai:* vel ſub eius nomine Commentator in I. ad Corinth. xv. (5) *Idem:* Quia morte.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Nihil tale in Hieronymo ... Ex Ambroſio citant Ivo, & Algerus. Guitmundus autem ut ex Præfatione quæ per totum Latinum orbem decantatur. Eſt autem Præfatio dominicæ v. poſt Epiphaniam in Miſſali Ambroſiano, ac in Sacramentario Gregorii eadem extat pro eodem etiam die.

Digitized by Google

liberati ſumus, huius in edendo, & bibendo carnem, & ſanguinem; memores eſſe debemus. Sed caveat quiſque ne indigne percipiat, quia iudicium manducat. Non eſt enim iſte panis qui vadit in corpus, ſed panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Sic ergo vive ut quotidie merearis accipere, (1) nec accedas indignus. Indignus eſt qui aliter celebrat myſterium quam Chriſtus tradidit, vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etſi ſint peccata quotidiana, vel non ſint mortifera: antequam accedas, dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimitittur tibi, & ſic ſecurus accede. Panis enim ſalutaris eſt, & non venenum. (2) Si ita accedis, ſpiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat qui innocentiam ad altare portat.

Si illud ſit ſacrificium, & ſi ſæpius immoletur Chriſtus.

POſt hoc quæritur, ſi quod gerit ſacerdos, proprie dicatur ſacrificium, vel immolatio; & ſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantum immolatus ſit. Ad hoc breviter dici poteſt, illud quod offertur, & conſecratur a ſacerdote, vocari ſacrificium, & oblationem: quia memoria eſt, & repræſentatio veri ſacrificii, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et ſemel (3) quidem Chriſtus mortuus in cruce eſt, ibique immolatus eſt in ſemetipſo; quotidie autem immolatur in ſacramento, quia in ſacramento recordatio fit illius quod factum eſt ſemel. Unde Auguſtinus (ſuper Pſalm. xxi. & habetur de conſecr. diſt. 11. cap. „ Semel. “) „ Certum habemus quia Chriſtus reſurgens „ ex mortuis, iam non moritur; & tamen ne obliviſcamur, quod ſemel factum „ eſt in memoria noſtra, omni anno fit, ſcilicet quoties paſcha celebra-„ tur. Numquid toties Chriſtus occiditur? Sed tamen anniverſaria recordatio „ repræſentat quod olim factum eſt, & ſic nos facit moveri, tamquam videa-„ mus Dominum in cruce. “ Item (ut ex Lib. ſentent. Proſperi refertur de conſecr. diſt. 11. cap. „ Semel immolatus. “) „ Semel immolatus eſt Chriſtus „ in ſemetipſo, & tamen quotidie immolatur in ſacramento: quod ſic intelli-„ gendum eſt, quia in manifeſtatione corporis, & diſtinctione membrorum ſe-„ mel tantum in cruce pependit, offerens ſe Deo Patri hoſtiam redemptionis ef-„ ficacem, eorum ſcilicet ques prædeſtinavit. “ Item Ambroſius (Ambroſiaſter in epiſt. ad Hebr. & habetur de conſecr. diſt. 11. cap. „ In Chriſto. “) „ In Chri-„ ſto enim oblata eſt hoſtia ad ſalutem potens. Quid ergo nos? Nonne per ſin-„ gulos dies offerimus? Et ſi quotidie offeramus, ad recordationem eius mortis „ fit; & una eſt hoſtia, non multæ. Quomodo una? Quia ſemel immolatus „ eſt Chriſtus. Hoc autem (4) ſacrificium exemplum eſt illius: idipſum ſem-„ per ad ipſum offertur. Proinde hoc eſt ſacrificium: alioquin, quam in mul-„ tis locis offertur, multi ſunt Chriſti? Non; ſed unus ubique eſt Chriſtus, „ & hic plenus exiſtens, & illic plenus: ſicut quod ubique offertur, unum eſt „ corpus, ita & unum ſacrificium. Chriſtus hoſtiam obtulit, ipſam offerimus „ & nunc; ſed quod nos agimus, recordatio eſt ſacrificii. Nec cauſa ſuæ in-„ firmitatis repetitur, quia perficit hominem; ſed noſtræ, quia quotidie pecca-„ mus. “ Ex his colligitur eſſe ſacrificium, & dici quod agitur in altari; & Chriſtum ſemel oblatum, & quotidie offerri; ſed aliter tunc, aliter nunc; & etiam quæ ſit virtus huius ſacramenti oſtenditur, remiſſio ſcilicet peccatorum venialium, & perfectio virtutis.

De cauſa inſtitutionis.

INſtitutum eſt enim hoc ſacramentum duabus de cauſis, in augmentum virtutis, ſcilicet caritatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis. Unde Ambro-

(1) *Nicolaius:* Ne accedas ergo indignus. (2) *Nicolai:* ut Auguſtinus dicit tract. xxvi. in Ioan. (3) *Al. deeſt* quidem. (4) *Nicolai:* ſacrificium eſt illius: idipſum, & ſemper idipſum offertur.

Digitized by Google

broſius (Lib. IV. de ſacramentis cap. VI. & Lib. V. cap. IV.) „ Si quoties ef„ funditur ſanguis Chriſti , in remiſſionem peccatorum effunditur; debeo ſemper „ accipere, (1) ut ſemper mihi peccata dimittantur; qui ſemper pecco, debeo „ ſemper habere medicinam . “ Item Auguſtinus * (ad Ianuarium: & habetur de conſecr. diſt. II. cap. „ Utrum ſub figura. “) „ Iteratur quotidie hæc oblatio, „ licet Chriſtus ſemel ſit paſſus : quia quotidie peccamus peccatis ſine quibus „ mortalis infirmitas vivere non poteſt . Et quia quotidie labimur , quotidie „ Chriſtus myſtice immolatur pro nobis . Dedit enim nobis hoc ſacramentum „ ſalutis , ut quia nos quotidie peccamus , & ille iam mori non poteſt , per „ hoc ſacramentum remiſſionem conſequamur . Quotidie comeditur ipſe , & bi„ bitur in veritate ; ſed integer , & vivus manet . “ Item myſterium fidei dicitur , quia credere debes quod ibi ſalus noſtra conſiſtit . Si autem quæratur, utrum quotidie communicandum ſit ; audi quid inde tradit Auguſtinus (Gennadius de eccleſ. dogmat. cap. LIII.) „ Quotidie (inquit) euchariſtiam acci„ pere nec laudo , nec vitupero ; omnibus tamen dominicis diebus communican„ dum hortor. “ Si tamen mens in affectu peccandi eſt, gravari magis dico euchariſtiæ perceptione , „ quam purificari . Et licet quis (2) peccato mordeatur , ſi peccandi tamen de cetero non habeat voluntatem , & ſatisfaciat lacrymis , & orationibus , accedat ſecurus . Sed hoc de illo dico quem mortalia peccata non gravant . (3) Si non frequentius , ſaltem ter in anno homines communicent , niſi forte quis criminalibus impediatur , in paſcha ſcilicet , pentecoſte , & in natali . (4) Omnes ergo communicent qui noluerint carere eccleſiaſticis liminibus.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de uno trium, in quibus conſiſtit integritas huius ſacramenti, ſcilicet de eo quod eſt res, & ſacramentum; in parte iſta intendit determinare de aliis duobus, ſcilicet de eo quod eſt ſacramentum tantum, & de eo quod eſt res tantum: unde dividitur in partes duas. In prima determinat de eo quod eſt res tantum, ibi, *Inſtitutum eſt hoc ſacramentum duabus de cauſis*. Prima in duas. In prima determinat de accidentibus, quæ ſunt ſacramenta, ideſt ſigna utriuſque corporis Chriſti, ſcilicet veri, & myſtici. In ſecunda determinat de actu ſacerdotis, qui eſt ſacramentum, ſive ſignum paſſionis Chriſti, ibi, *Poſt hoc quæritur, ſi quod gerit ſacerdos, proprie dicatur ſacrificium*. Circa primum duo facit. Primo determinat de ipſis accidentibus; ſecundo de fractione, quæ in eis fundatur, ibi, *Solet etiam quæri de fractione, & partitione*. Circa hoc duo facit. Primo determinat de ipſa fractione; ſecundo de partium ſignificatione, ibi, *Quid autem partes illæ ſignificent, Sergius Papa tradit*. Circa primum duo facit. Primo movet quæſtionem; ſecundo determinat eam, ibi, *Ideo quibuſdam placet, quod non ſit ibi fractio, ſicut videtur*. Circa quod quatuor opiniones ponit. Secunda incipit ibi, *Alii vero dicunt &c.* Tertia ibi, *Alii tradunt corpus Chriſti eſſentialiter frangi*. Quarta ibi, *Sed quia corpus Chriſti incorruptibile eſt, ſane dici poteſt fractio illa, & partitio, non in ſubſtantia corporis, ſed in ipſa forma panis ſacramentaliter fieri*. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem quartam. Secundo confirmat eam, quia præ ceteris vera eſt, ibi, *Ne autem mireris, vel inſultes, ſi accidentia videantur frangi*.

I *Inſtitutum eſt hoc ſacramentum duabus de cau-*

(1) *Al. deeſt* ut ſemper mihi peccata dimittantur. (2) *Al.* peccator. (3) *Nicolai*. Sed Fabianus Papa in Decret. de conſecrat. diſt. II. cap. *Etſi* obligationem euchariſtiæ percipiendæ ſic definit. Si non frequentius &c. (4) *Nicolai* : Et Anacletus Papa epiſt. I. ut cap. *Peracta* diſt. II. de conſecr. in Decretis refertur. Omnes ergo &c.

Ex Edit. P. Nicolai.

* In Decretis loc. cit. ſine indice loci velut ex Auguſtino prænotatur : nec nullibi occurrit apud illum ; etſi quo ad initium ex epiſtola eius CXVIII. quam ad Ianuarium ſcripſit , colligi poteſt . Sed Paſchaſii potius eſt Lib. de corpore & ſanguine Domini cap. IX. ex quo etiam refertur in Decretis ibidem paulo ante cap. *Iteratur*.

cauſis. Hic ponit effectum huius ſacramenti : & quia ex effectu rei accipitur uſus eius, ideo circa hoc duo facit. Primo ponit effectum; ſecundo determinat utendi modum, ibi, *Si autem quæritur, utrum quotidie communicandum ſit; audi quid inde tradit Auguſtinus*.

QUAESTIO I.

HIc eſt triplex quæſtio. Prima de accidentibus. Secunda de effectibus huius ſacramenti. Tertia de frequentatione ipſius.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Utrum accidentia ſint hic ſine ſubiecto.

Secundo. De operatione illorum accidentium.

Tertio. De fractione quæ in eis fundatur.

ARTICULUS I.

Utrum accidentia ſine ſubiecto eſſe Deus facere poſſit.

III. P. quæſt. lxxv. *art.* 5. *& quæſt.* lxxvii. *art.* 1.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod accidentia ſine ſubiecto eſſe, Deus facere non poſſit. Si enim eſſe rei ſepararetur ab ente, ens eſſet non ens. Sed hoc Deus non poteſt facere: quia non poteſt facere quod duo contradictoria ſint ſimul vera. Ergo non poteſt ſeparare eſſe rei ab ente. Sed accidentis eſſe eſt ineſſe, ſecundum Philoſophum. Ergo Deus non poteſt facere quin accidens inſit.

2. Præterea. Quicumque ſeparat diffinitionem a diffinito, ponit duo contradictoria eſſe ſimul vera: quia hoc ipſum quod eſt homo, eſt animal rationale mortale: & ita ſi ponatur eſſe homo, & non eſſe animal rationale mortale, ponitur eſſe homo, & non eſſe. Sed diffinitio accidentis eſt quod ineſt ſubſtantiæ: unde etiam in diffinitione ſingulorum accidentium oportet quod ponatur ſubſtantia. Ergo cum Deus non poſſit facere contradictoria (a) ſimul eſſe vera, neque facere poterit quod accidens ſit ſine ſubſtantia.

3. Præterea. Deus non poteſt facere quod diffinitio inſit alicui, & diffinitum non inſit eidem, nec quod inter affirmationem & negationem ſit medium. Sed ſi ponamus accidentia eſſe ſine ſubſtantia, oportet alterum dictorum ſequi. Ergo Deus non poteſt hoc facere. Probatio mediæ. Non eſſe enim in ſubiecto, ſed per ſe exiſtere, eſt diffinitio ſubſtantiæ, & opponitur contradictorie ei quod eſt eſſe in ſubiecto. Sed ſi ponamus aliquod accidens non eſſe in ſubiecto, vel ponemus quod aliquid ſit medium inter eſſe in ſubiecto, & non eſſe: vel ponemus quod aliquid ſit non ens in ſubiecto, & non ſit ſubſtantia: quia ſi eſt ſubſtantia, non eſt accidens. Ergo ſi ponamus accidens eſſe ſine ſubiecto, ſequitur alterum duorum, vel quod inter contradictoria ſit medium, vel quod diffinitio ſeparetur a diffinitio, quod iterum implicat contradictoria eſſe ſimul vera.

Sed contra eſt quod dicitur Lucæ 1. 37. *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*.

Præterea. Poteſt Deus plura facere quam homo poſſit intelligere, vel imaginari. Sed aliqui Philoſophi poſuerunt dimenſiones eſſe ſine ſubiecto, ſicut qui poſuerunt mathematica ſeparata. Ergo Deus poteſt hoc facere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit congruum huic ſacramento quod accidentia ſint ſine ſubſtantia. In ſacramento enim perfectiſſimo non congruit eſſe aliquid quod divinæ ordinationi repugnet. Sed divina ordinatio eſt quod accidens ſit in ſubiecto. Ergo in hoc ſacramento non competit quod ſit ſine ſubiecto.

2. Præterea. Sacramentum veritatis non decet aliqua fallacia. Sed hoc ſacramentum eſt maximæ veritatis, quia continet illum qui dixit, Ioan. xiv. 6. *Ego ſum veritas*. Cum ergo exiſtentibus accidentibus ſine ſubiecto ſequatur fallacia: quia accidentia, quantum eſt in ſe, ſignificant ſubſtantiam propriam ſubeſſe: videtur quod non competat huic ſacramento accidentia eſſe ſine ſubiecto.

3. Præterea. Materia debet eſſe formæ proportionata. Sed ex parte formæ ſacramenti non competeret quod eſſet accidens verbi ſine eſſentia verbi. Ergo nec ex parte materiæ competit quod ſit accidens elementi ſine elemento.

Sed contra. Accidens ſubiecto reſpondet.

(a) *Al.* ſimiliter, *item* ſimpliciter.

Sed ſubſtantia panis, qui prius erat ſubiectum priorum accidentium, mutata eſt in alterum ſtatum per hoc quod converſa eſt io corpus Chriſti. Ergo & accideotia congruit in alterum ſtatum mutari, ut ſcilicet ſint ſine ſubiecto.

Præterea. Hoc ſacramentum dicitur myſterium fidei. Sed fides oon ſolum eſt ſupra intellectum, ſed etiam ſupra ſenſum. Ergo in hoc ſacramento non ſolum debet aliquid eſſe ſupra intellectum, ſicut quod corpus Chriſti ſub tam parvis panis dimenſionibus contineatur, ſed etiam ſupra ſeoſum, ſcilicet quod accidentibus quæ ſenſui ſubiaceot, ſubſtaotia propria non ſubſit.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod accidentia oon ſint in hoc ſacramento ſine ſubſtantia. Eſſe enim in ſubſtantia æqualiter conveoit omnibus accidentibus. Sed albedo non eſt hic ſine ſubiecto: quod patet ex hoc quod dividitur per accidens, quod non competit niſi exiſtenti in ſubiecto. Ergo nec quantitas, aut aliquid accidens eſt hic ſioe ſubiecto.

2. Præterea. Illud quod ſenſus percipit in hoc ſacramento, eſt ibi ſecundum veritatem; alias eſſet fictio in hoc ſacramento. Sed ſeoſus noo taotum percipit ibi quantitatem, aut albedinem, ſed etiam quantum, & album. Ergo non eſt ibi accidens ſine ſubiecto.

3. Præterea. Accidens non individuatur niſi ex ſubiecto, ſicut nec forma niſi ex materia. Sed accidentia ſunt ibi individuata; alias non eſſeot ſenſibilia. Ergo non ſunt ſine ſubiecto.

4. Præterea. Omnis forma ſeparata a materia eſt intellectus in actu, ut a Philoſophis probatur. Sed ſi accidentia ſunt hic ſine ſubiecto, erunt quædam formæ ſine materia: non enim habent materiam partem ſui. Ergo erunt intellectus in actu, quod falſum apparet.

5. Præterea. Quanto aliquid appropinquat ad divinam ſimplicitatem, tanto eſt ſimplicius. Sed ſi ſunt hæc accidentia ſine ſubſtantia, magis appropinquant ad divinam ſimplicitatem quam Angeli: quia in Angelis eſt compoſitio ad minus ex quo eſt, & quod eſt, quæ in his accidentibus inveniri non poteſt. Ergo erunt nobiliora Angelis, quod falſum eſt.

6. Præterea. Impoſſibile eſt denſitatem eſſe ſine materia, neque raritatem: quia hæc eſt diffinitio denſi, quod multum de materia contineatur ſub parvis dimenſionibus; & contraria eſt diffinitio rari. Sed tactus percipit in hoc ſacramento denſitatem. Ergo eſt ibi materia ſub dimenſionibus: ergo dimenſiones non per ſe exiſtunt, & ita nec alia accidentia.

Sed contra. Sicut io præcedenti diſt. dictum eſt, ibi non eſt alia ſubſtantia quam corporis Chriſti. Sed non ſunt accidentia quæ apparent, in corpore Chriſti ſicut in ſubiecto, quia oon denominant ipſum. Ergo non ſunt in ſubiecto aliquo.

Præterea. Species ad hoc remanent in ſacramento, ut ducant per ſignificationem in corpus Chriſti. Sed ſi eſſent in aliquo ſicut in ſubiecto, non ducerent io corpus Chriſti, ſed magis in cognitionem ſui ſubiecti. Ergo ſunt hic accidentia ſine ſubiecto.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut dicitur prima propoſitione Libri de cauſis, cauſa prima eſt vehementioris impreſſionis ſupra cauſatum cauſæ ſecuodæ quam ipſa cauſa ſecunda. Unde quando cauſa ſecunda removet influentiam ſuam a cauſato, adhuc poteſt remanere influentia cauſæ primæ in cauſatum illud; ſicut remoto rationali, remanet vivum, quo remoto remanet eſſe. Cum ergo cauſa prima accidentium, & omnium exiſtentium Deus ſit; cauſa autem ſecunda accidentium ſit ſubſtantia, quia accidentia ex principiis ſubſtantiæ cauſantur; poterit Deus accidentia in eſſe conſervare, remota (*a*) etiam cauſa ſecunda, ſcilicet ſubſtantia. Et ideo abſque omni dubitatione dicendum eſt, quod Deus poteſt facere accidens (*b*) ſine ſubiecto.

Ad primum ergo dicendum, quod ineſſe non dicit eſſe accidentis abſolute, ſed magis modum eſſendi qui ſibi competit ex ordine ad cauſam proximam ſui eſſe. Et quia remoto ordine accideotis ad cauſam proximam, adhuc poteſt remanere ordo ipſius ad cauſam primam, ſecundum quem (*c*) modus ipſius eſſendi non eſt ineſſe, ſed ab alio eſſe; ideo poteſt Deus facere quod ſit accidens, & non inſit: nec tamen eſſe accidentis ab accidente removebitur, ſed modus eſſendi.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut probat Avicenna in ſua Metaph. per ſe exiſtere non eſt diffinitio ſubſtantiæ: quia per hoc

(a) *Al.* tamen. (b) *Forte addendum* eſſe. (c) *Al.* modum.

hoc non demonſtratur quidditas eius, ſed eius eſſe; & ſua quidditas non eſt (a) ſuum eſſe; alias non poſſet eſſe genus: quia eſſe non poteſt eſſe commune per modum generis, cum ſingula contenta in genere diſferant ſecundum eſſe; ſed diffinitio, vel quaſi diffinitio ſubſtantiæ eſt res habens quidditatem, cui acquiritur eſſe, vel debetur, ut non in alio: & ſimiliter eſſe in ſubiecto non eſt diffinitio accidentis, ſed e contrario res cui debetur eſſe in alio; & hoc numquam ſeparatur ab aliquo accidente, nec ſeparari poteſt: quia illi rei quæ eſt accidens, ſecundum rationem ſuæ quidditatis ſemper debetur eſſe in alio. Sed poteſt eſſe quod illud quod debetur alicui ſecundum rationem ſuæ quidditatis, ei virtute divina agente non conveniat: & ſic patet quod facere accidens eſſe ſine ſubſtantia, non eſt ſeparare diffinitionem a diffinito: & ſi aliquando hoc dicatur diffinitio accidentis, prædicto modo intelligenda eſt diffinitio dicta: quia aliquando ab auctoribus diffinitiones ponuntur cauſa brevitatis non ſecundum debitum ordinem, ſed tanguntur illa ex quibus poteſt accipi diffinitio.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ab accidentibus in hoc ſacramento removetur eſſe in ſubiecto, ita convenit eis non eſſe in ſubiecto: unde non ponitur aliquid medium inter affirmationem & negationem. Nec tamen ſequitur quod diffinitio alicui conveniat cui non convenit diffinitum: quia non eſſe in ſubſtantia non eſt diffinitio ſubſtantiæ, ut dictum eſt; ſed habere quidditatem cui tale eſſe competat: & hoc non convenit eis ex ratione ſuæ quidditatis, ſed divina virtute.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod accidentia remanere in hoc ſacramento qualiter congruat, ſupra dictum eſt diſt. præcedenti. Sed accidentia eſſe ſine ſubiecto congruit huic ſacramento multipliciter. Primo quantum ad ſignificationem: quia ſpecies ſine ſubſtantia exiſtentes expreſſius ducunt in corpus Chriſti, quod ſub eis continetur, & immediatius: ſi enim ſubiectum haberent, ducerent immediate in ſubiectum illud. Secundo propter effectum, qui eſt unio membrorum ad caput, in quo ſunt per fidem: & ideo in hoc ſacramento oportet aliquid eſſe ſupra naturam, per quod intellectus noſter aſſueſcat ad ea quæ ſunt fidei credenda. Tertio quantum ad uſum, quia eſt cibus ſpiritualis: & ideo competit quod nullum accidentibus ſubiectum ſubſit, quod cibus corporalis eſſe poſſit. Quarto quantum ad perfectionem: quia enim hoc ſacramentum eſt perfectiſſimum, ideo omnia quæ ſunt in hoc ſacramento, altiſſimum ſtatum accipiunt, ſicut quod ſubſtantia panis in corpus glorioſum Divinitati unitum convertitur: & propter hoc etiam accidentibus datur in hoc ſacramento ſine ſubiecto eſſe.

Ad primum ergo dicendum, quod divina diſpoſitio quæ aliquid ordinat ſecundum legem communem, etiam ſibi aliqua reſervat præter legem communem facienda ad aliquod privilegium gratiæ communicandum: nec ex hoc ſequitur aliqua (b) inordinatio, quia divina diſpoſitio unicuique rei ordinem imponit.

Ad ſecundum dicendum, quod de ſubſtantia rei iudicare non pertinet ad ſenſum, ſed ad intellectum, cuius obiectum eſt quod quid eſt, ut dicitur in III. de Anima (text. XXI. & XXVI.) & ideo non accidit ibi aliqua deceptio: quia accidentia ſunt ibi de quibus ſenſus iudicat; ſed de ſubſtantia verum iudicium habet intellectus fide iuvatus. Nec eſt inconveniens quod intellectus abſque fide erret in hoc ſacramento, ſicut & in aliis quæ ſunt fidei.

Ad tertium dicendum, quod verbo ineſt virtus tranſubſtantiandi: & ideo ad hoc quod ſit vera tranſubſtantiatio, oportet quod ſit verum verbum; ſed materia eſt ibi ad ſignificandum: & ideo ſufficit quod accidentia remaneant, quibus mediantibus ſignificatio completur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod vera ſubſtantia panis ſimul remaneat ſub ſacramento cum corpore Chriſti; & ſecundum hoc accidentia non eſſent in hoc ſacramento ſine ſubiecto. Sed hæc opinio in præcedenti diſt. improbata eſt.

Alia opinio eſt quod remanet ibi forma ſubſtantialis, & in ea fundantur omnia accidentia quæ apparent. Sed non minus difficile eſt materialem formam ſubſtantialem a materia ſeparare quam accidentia a ſubſtantiis. Et præterea quantitas non reſpicit formam niſi ratione materiæ: unde formæ immateriales dimenſionibus carent: & ideo cum alia accidentia mediante quantitate re-

(a) Al. ſuper eſſe. (b) Al. ordinatio.

Digitized by Google

referantur ad ſubſtantiam, non poterit forma exiſtens ſine materia, accidentium ſenſibilium ſubiectum eſſe. Boetius etiam dicit in Lib. de Trinit. quod forma ſimplex ſubiectum eſſe non poteſt.

Et ideo alii dixerunt, quod accidentia illa fundantur in aere ſicut in ſubiecto. Sed hæc opinio ſtare non poteſt. Conſtat enim quod ante tranſubſtantiationem ſub dimenſionibus panis non erat aer. Ergo ſi converſione facta ſit ibi aer, oportet quod aer ſubintraverit per motum localem dimenſiones illas: & iſte motus non percipitur. Et præterea inconveniens eſt quod ſubiectum moveatur motu locali ad accidens, & quod accidens tranſeat de ſubiecto in ſubiectum. Probatum eſt etiam a Philoſophis (IV. Phyſ. text. lxxvi.) quod corpus naturale, & corpus mathematicum non poſſunt eſſe ſimul: unde cum illæ dimenſiones quæ fuerunt, ſint quoddam corpus non naturale, ſed mathematicum, non poterit aer cum illis dimenſionibus ſimul eſſe, nec poterit eſſe ſubiectum eorum, quia habet dimenſiones proprias aer. Cum ergo omnes dimenſiones ſint eiuſdem ſpeciei, in quacumque materia ſint, quia materia non intrat in diffinitionem earum; ſi dimenſiones panis iterum ſint ſicut in ſubiecto in aere, ſequitur quod duo accidentia ſpeciei eiuſdem ſunt in eodem ſubiecto; quod eſt contradictoria eſſe ſimul, quia accidentium eiuſdem ſpeciei numeratio non eſt niſi ex ſubiecto: unde ſi ſubiectum ſit unum, ſequitur illa accidentia eſſe plura, & non plura. Conſtat etiam quod aer non eſt ſuſceptivus talium accidentium, ſcilicet duritiei, figuræ determinatæ, & aliarum huiuſmodi quæ ibi apparent.

Et ideo dicendum eſt, quod accidentia ſunt ibi ſine ſubiecto: non enim poteſt dici, quod ſint in corpore Chriſti ſicut in ſubiecto. Sciendum autem, quod ſubſtantia corporalis habet quod ſit ſubiectum accidentium ex materia ſua, cui primo ineſt ſubiici alteri. Prima autem diſpoſitio materiæ eſt quantitas: quia ſecundum ipſam attenditur diviſio eius, & indiviſio, & ita unitas, & multitudo, quæ ſunt prima conſequentia ens: & propter hoc ſunt diſpoſitiones totius materiæ, non huius aut illius tantum. Unde omnia alia accidentia mediante quantitate in ſubſtantia fundantur, & quantitas eſt prior eis naturaliter: & ideo non claudit materiam ſenſibilem in ratione ſua, quamvis claudat materiam intelligibilem, ut dicitur in VII. Metaph. (text. xxxv.) Unde ex hoc quidam decepti fuerunt, ut crederent dimenſiones eſſe ſubſtantiam rerum ſenſibilium: quia remotis qualitatibus nihil ſenſibile remanere videbant niſi quantitatem, quæ tamen ſecundum eſſe ſuum dependet a ſubſtantia, ſicut & alia accidentia. Virtute autem divina confertur dimenſionibus quæ fuerunt panis, ut ſine ſubiecto ſubſiſtant in hoc ſacramento, quod eſt prima proprietas ſubſtantiæ; & per conſequens datur eis ut ſuſtineant alia accidentia, ſicut & ſuſtinebant quando ſubſtantia eis ſuberat: & ſic alia accidentia ſunt in dimenſionibus ſicut in ſubiecto, ipſæ vero dimenſiones non ſunt in ſubiecto.

Ad primum ergo dicendum, quod prima accidentia conſequentia ſubſtantiam ſunt quantitas, & qualitas; & hæc duo proportionantur duobus principiis eſſentialibus ſubſtantiæ, ſcilicet formæ, & materiæ (unde magnum, & parvum Plato poſuit differentias materiæ) ſed qualitas ex parte formæ. Et quia materia eſt ſubiectum primum quod non eſt in alio, forma autem eſt in alio, ſcilicet materia; ideo magis appropinquat ad hoc quod eſt non eſſe in alio, quantitas quam qualitas, & per conſequens quam alia accidentia.

Ad ſecundum dicendum, quod quantitas dimenſiva ſecundum ſuam rationem non dependet a materia ſenſibili, quamvis dependeat ſecundum ſuum eſſe: ideo in prædicando, & ſubiiciendo accipit modum ſubſtantiæ, & accidentis: unde lineam dicimus & quantitatem, & quantam, & magnitudinem, & magnam: & ideo cum ſint ibi dimenſiones ſine ſubſtantia, non tantum videt ſenſus quantitatem, ſed etiam quantum. De aliis autem accidentibus planum eſt, quod eſt ibi aliquid album, quia albedo eſt ibi in ſubiecto.

Ad tertium dicendum, quod de ratione individui duo ſunt, ſcilicet quod ſit ens actu vel in ſe, vel in alio; & quod ſit diviſum ab aliis quæ ſunt, vel poſſunt eſſe in eadem ſpecie, in ſe indiviſum exiſtens: & ideo primum individuationis principium eſt materia, qua acquiritur eſſe in actu cuilibet tali formæ ſive ſubſtantiali, ſive accidentali; & ſecundarium principium individuationis eſt dimenſio, quia ex ipſa habet materia quod dividatur: unde in carentibus dimenſione impoſſibile eſt aliquam eſſe diſtinctionem, niſi per formam, quæ facit diverſitatem ſpeciei; & propter hoc in Angelis ſunt tot ſpecies quot individua: quia

Digitized by Google

quia cum ſint formæ, ſive quidditates ſubſiſtentes ex ſeipſis, habent eſſe in actu, & diſtinctionem; & ideo non indigent ad ſui individuationem neque materia, neque dimenſione. Si ergo quantitas ſine materia haberet eſſe actu, per ſe haberet individuationem, quia per ſe haberet diviſionem illam ſecundum quam dividitur materia, & ſic una pars differret ab alia non ſpecie, ſed numero ſecundum ordinem, qui attenditur in ſitu partium; & ſimiliter una linea ab alia differret numero, dummodo acciperetur in diverſo ſitu. Quia ergo in hoc ſacramento ponimus dimenſiones per ſe ſubſiſtere, conſtat quod ex ſeipſis individuantur, & per ea alia accidentia quæ in eis ſundantur.

Ad quartum dicendum, quod illud quod eſt intellectus, vel intellectum in actu, ſecundum Philoſophos oportet eſſe ſeparatum non ſolum a materia, ſed etiam a conditionibus materiæ individuantibus: & hoc non eſt in propoſito, ut ex dictis patet.

Ad quintum dicendum, quod cum iſta accidentia habeant eſſe, & eſſentias proprias, & eorum eſſentia non ſit eorum eſſe, conſtat quod aliud eſt in eis eſſe, & quod eſt; & ita habent compoſitionem illam quæ in Angelis invenitur, & ulterius compoſitionem ex partibus quantitatis, quæ in Angelis non invenitur; & ſic magis recedunt a divina ſimplicitate.

Ad ſextum dicendum, quod ſicut ſubiectum quod ponitur in diffinitione aliorum accidentium, non eſt de eſſentia accidentis; ita etiam materia, quæ ponitur in diffinitione raritatis, & denſitatis, non eſt de eſſentia eorum: non enim eſt denſitas materia multa exiſtens ſub parvis dimenſionibus, ſed proprietas quædam conſequens ex hoc quod materia ſic ſe habet: unde talem proprietatem Deus poteſt facere, etiam ſi materia non eſſet.

ARTICULUS II.

Utrum accidentia, quæ remanent in hoc ſacramento, poſſint immutare aliquid extrinſecum.

III. P. queſt. lxxvii. *art.* 3. 4. 5. 6.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod accidentia quæ remanent in hoc ſacramento, non poſſunt immutare aliquid extrinſecum. Illa enim agunt, & patiuntur ad invicem quæ communicant in materia, ut dicitur in I. de generat. (text. xlii.) Sed accidentia illa non communicant in materia cum corporibus exterioribus. Ergo non poſſunt ea immutare.

2. Præterea. Actio naturalis requirit contactum naturalem, ut patet in I. generat. Sed mathematicis, ideſt dimenſionibus ſeparatis, non convenit tactus phyſicus, ſed mathematicus tantum, ſicut & locus, ut ibidem dicitur. Ergo cum in hoc ſacramento ſint dimenſiones ſeparatæ, in quibus alia accidentia fundantur, ut dictum eſt, videtur quod non poſſint agere in aliquid extrinſecum.

3. Præterea. Paſſum, quamvis in principio ſit contrarium, tamen in fine eſt ſimile. Sed ſi corpora exteriora immutarentur, ipſa iam immutata non eſſent formæ tantum, ſed formæ in materia. Ergo non poſſunt immutari a dimenſionibus quæ ſunt formæ tantum.

Sed contra. Nihil ſentitur (a) niſi quod immutat ſenſum. Sed huiuſmodi accidentia ſentiuntur. Ergo immutant.

Præterea. Omne quod habet eſſe, habet agere aliquo modo: quia nulla res deſtituitur propria operatione. Sed huiuſmodi accidentia habent eſſe. Ergo poſſunt agere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non poſſint aliquid extrinſecum immutare ſubſtantialiter. Generans enim debet eſſe ſimile generato. Sed omne generatum eſt compoſitum ex materia, & forma. Cum ergo accidentia illa ſint formæ tantum, non poſſunt immutare generatum aliquid extra ſe. Et hac ratione utitur Philoſophus in VII. Metaph. (text. xxx.) contra Platonem, qui ponebat formas ſeparatas eſſe cauſas generationis ſenſibilium.

2. Præterea. Nihil agit ultra ſuam ſpeciem, ſed citra quandoque: quia effectus non eſt nobilior cauſa. Sed ſubſtantia eſt nobilior omni accidente. Ergo illa accidentia non poſſunt aliquam ſubſtantiam generare.

Sed contra. Species iſtæ habent eamdem virtutem quam habebant ante tranſubſtantiationem: quia nihil eſt eis ablatum, ſed additum. Sed ante tranſubſtantiationem poterant

(a) *Al. deeſt* niſi.

erant aliquid ſubſtantialiter immutare. Ergo & poſt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod iſta accidentia nullo modo poſſint corrumpi. Quia iſta accidentia ſunt formæ tantum. Sed forma eſt invariabili eſſentia conſiſtens, ut dicitur in Lib. ſex principiorum. * Ergo huiuſmodi ſpecies non corrumpuntur.

2. Præterea. Omnis res per ſe ſubſiſtens ſine materia, eſt incorruptibilis: quia materia eſt corruptionis principium, ſicut patet in Angelis, & animabus. Sed huiuſmodi ſpecies ſunt formæ ſine materia ſubſiſtentes. Ergo ſunt incorruptibiles.

3. Præterea. Si corrumpuntur, aut corruptio iſta eſt naturalis, aut miraculoſa. Naturalis nun: quia ſicut nihil generatur naturaliter niſi compoſitum, ita nihil corrumpitur niſi compoſitum naturaliter. Similiter neque miraculoſa: quia ſic ſola Dei virtute fieret: Deus autem ſecundum Auguſtinum (in Lib. lxxxiii. Qq. quæſt. xxi.) non eſt cauſa tendendi in non eſſe. Ergo nullo modo corrumpitur.

Sed contra. Quamdiu ſunt accidentia ſenſibilia, ſentiri poſſunt. Sed quandoque deſinunt ſentiri poſſe huiuſmodi accidentia. Ergo deſinunt eſſe.

Præterea. Quamdiu ſpecies manent, & corpus Chriſti manet ſub ſacramento. Sed corpus Chriſti quandoque deſinit eſſe ſub ſacramento. Ergo quandoque deſinunt eſſe ſpecies illæ.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ex eis non poſſit aliquid generari. Corruptio enim generationi, vel factioni opponitur. Sed omne quod non habet materiam partem ſui, ſi fit, oportet quod ex nihilo fiat. Ergo ſi corrumpitur, oportet quod in nihilum tendat, & nihil ex eo fiat.

2. Præterea. Subſtantia, & accidens magis differunt quam corpus, & ſpiritus. Sed ex corpore non poteſt fieri ſpiritus, ut patet in Lib. (Boetii) de duabus naturis. Ergo ex ſpeciebus illis quæ ſunt accidentia tantum, non poteſt ſubſtantia aliqua generari.

3. Præterea. Impoſſibile eſt ex uno ſimul & ſemel multa fieri. Sed ſi aliquid generatur, in illo eſt invenire ſubſtantiam, & accidens. Ergo non poteſt generari ex accidente tantum.

4. Præterea. Si aliquid generatur, aut illa generatio eſt naturalis, aut miraculoſa. Naturalis non: quia generatum, & id ex quo generatur naturaliter, conveniunt in materia, ut patet in omnibus generationibus naturalibus; quod hic non poteſt inveniri. Similiter nec miraculoſa: quia quod vermes aliquando inde generentur, vel in cinerem reſolvantur, hoc eſt in irreverentiam tanti ſacramenti, quod a Deo non eſt. Ergo nullo modo aliquid ex huiuſmodi ſpeciebus generari poteſt.

Sed contra eſt, quod ſenſibiliter apparet, ſi diu reſerventur, paulatim in aliud mutari.

Præterea. Innocentius dicit (Lib. IV. de myſteriis Miſſæ cap. xvi.) *In quo ſimilitudo deficeret, in eo ſacramentum non eſſet; ſed ibi ſe proderet, & locum fidei auferret.* Ergo oportet eſſe omnimodam ſimilitudinem ſpecierum ad ſubſtantiam panis. Sed ex ſubſtantia panis poterat aliquid generari. Ergo & ex ſpeciebus ibi remanentibus.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod non poſſint nutrire. Quia omnis cibus qui nutrit, in corpus tranſit, & ſuperfluitates ex eo reſolvuntur. Sed cibus iſte non vadit in corpus, ut Ambroſius in littera dicit. Ergo non nutrit.

2. Præterea. Ex eiſdem nutrimur ex quibus ſumus, ut dicitur in II. de generatione (text. I.) Sed non ſumus ex accidentibus. Ergo ex eis non nutrimur.

3. Præterea. Omne quod nutrit quocumque modo, ſolvit ieiunium. Si ergo ſpecies iſtæ nutriunt, ſolvunt ieiunium; & ſic poſt ſumptionem corporis Chriſti non poſſet aliquis communicare; quod falſum eſt.

Sed contra eſt quod dicitur in Gloſſa I. Corinth. xi. ſuper illud, *Alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.*, quod aliqui ſunt inebriati ex uſu ſpecierum huius ſacramenti.

Præterea. Nihil aufert ſitim, vel famem, niſi quod nutrit. Sed ſenſibiliter reperiri poteſt quod ex potu illo ſitis tollitur, præcipue

* Vel *ſimplici conſtans, & invariabili eſſentia*, ut ibi videre eſt in principio, inter opera quidem Ariſtotelis, ut editio vetus habet; ſed eſt Gilberti Porretani.

Digitized by Google

cipue ſi in multa quantitate ſumatur. Ergo nutriunt ſpecies illæ.

QUAESTIUNCULA VI.

1. Ulterius. Videtur quod nullus liquor poſſit ſpeciebus illis permiſceri. Quia, ut in I. de generatione (text. lxxxv.) probat Philoſophus, accidens non permiſcetur ſubſtantiæ. Sed quilibet liquor ſubſtantia quædam eſt. Cum ergo illæ ſpecies ſint tantum accidentia, videtur quod nihil poſſit eis permiſceri.

2. Præterea. Sicut hoc ſacramentum ſub certa forma verborum conſecratur, ita & aqua benedicta. Sed ſi aqua permiſcetur aquæ benedictæ, totum fit benedictum. Si ergo aliquis liquorum permiſceri poſſet vino conſecrato, eſſet totum conſecratum; & ſic liquor ille tranſiret in ſanguinem Chriſti ſine forma verborum; quod falſum eſt.

3. Præterea. Humidorum permixtorum efficitur ſuperficies una. Si ergo illis ſpeciebus aliquis liquor admiſceatur, efficitur una ſuperficies liquoris advenientis, & ſpecierum præexiſtentium. Sed ſuperficies liquoris eſt in ſubiecto, ſuperficies autem ſpecierum non eſt in ſubiecto. Ergo eadem ſuperficies erit in ſubiecto, & non in ſubiecto; quod eſt impoſſibile.

4. Præterea. Corpus Chriſti non eſt ſub ſacramento ex quo ſub ſpeciebus illis eſt alia ſubſtantia. Sed ſi aliquis liquor ſubtilis, puta vinum, vel aqua, admiſceatur illis ſpeciebus, cum non contineatur propriis terminis, oportet quod diffluat ad terminos dimenſionum ſub quibus erat corpus Chriſti. Ergo deſinunt ibi eſſe ſpecies: ergo corrumpuntur, & non permiſcentur.

5. Præterea. Sicut album, & nigrum ſunt differentiæ coloris; ita magnum, & parvum ſunt differentiæ quantitatis, vel circa quantitatem. Sed idem color non eſt albus, & niger. Ergo neque eædem dimenſiones ſunt magnæ, & parvæ. Sed addito aliquo liquore dimenſiones illæ efficiuntur magnæ. Ergo non ſunt eædem quæ prius: ergo non permiſcentur.

Sed contra. Secundum Philoſophum in I. de generatione (text. lxxix.) ea quæ ſunt diviſibilia in minima, ſunt bene permiſcibilia. Sed ita eſt de ſpeciebus illis. Ergo &c.

Præterea. Maius eſt corrumpi quam permiſceri. Sed ſpecies poſſunt corrumpi. Ergo poſſunt permiſceri.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod agere non eſt niſi rei per ſe ſubſiſtentis: & ideo neque materia agit, neque forma, ſed compoſitum; quod tamen non agit ratione materiæ, ſed ratione formæ, quæ eſt actus, & actionis principium. Et quia quantitas ſe tenet ex parte materiæ, & qualitas ex parte formæ; ideo quantitas non agit niſi mediante qualitate, quæ eſt per ſe actionis principium: unde qualitates ſunt ſenſibiles primo, quantitates ſecundo. Quia ergo in ſacramento quantitates retinent eumdem modum eſſendi quem habebant ſubſtantia panis exiſtente, ideo habent eumdem modum agendi, ut immutent, & agant naturaliter ſicut prius. Quantitatis enim, quæ alium modum eſſendi habet, quia non eſt in ſubiecto, non eſt agere niſi mediante qualitate.

Ad primum ergo dicendum, quod materia accidentis eſt proximum ſubiectum eius; proximum autem ſubiectum qualitatis corporalis eſt quantitas, ut ſuperficies coloris: & ideo qualitas, quæ eſt actionis principium, communicat quodammodo in materia cum his quæ ſunt extra, quia quantitas hinc inde ſubeſſe invenitur.

Ad ſecundum dicendum, quod Mathematici non ſolum abſtrahunt a materia, ſed a ſenſibilibus accidentibus. Et quia dimenſiones in hoc ſacramento non ſunt ſeparatæ ab accidentibus ſenſibilibus, ideo non ſolum habent tactum mathematicum, ſicut mathematica, ſed etiam phyſicum: quia ratione illorum accidentium poſſunt immutare, & immutari.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad immutationem accidentalem ſatis ſimile invenitur hinc inde: quia ſicut in ſacramento non eſt albedo ſeparata, ſed album quod agit; ita exterius per immutationem non fit albedo, ſed aliquod album: & ita, inquantum huiuſmodi, paſſum in fine eſt ſimile.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in actionibus naturalibus formæ ſubſtantiales non ſunt immediatum actionis principium, ſed agunt mediantibus qualitatibus activis, & paſſivis, ſicut propriis inſtrumentis, ut dicitur in II. de Anima (text. l.) quod calor naturalis eſt quo anima agit: & ideo qualitates non ſolum agunt in virtute propria, ſed etiam in virtute

tute formæ ſubſtantialis. Unde actio earum non ſolum terminatur ad formam accidentalem, ſed etiam ad formam ſubſtantialem: & propter hoc generatio eſt terminus alterationis. Huiuſmodi autem virtutem inſtrumentalem recipiunt eo ipſo quo a principiis eſſentialibus cauſantur. Unde ſicut remotis ſubſtantiis remanet accidentibus idem eſſe ſecundum ſpeciem virtute divina, ita etiam remanet eis eadem virtus quæ & prius: & ideo ſicut ante poterant immutare ad formam ſubſtantialem, ita & nunc.

Ad primum ergo dicendum, quod nos non ponimus omnino huiuſmodi qualitates ſeparatas, ſicut Plato ponebat formas naturales, cum ponamus pro ſubiecto id quod erat proximum ſubiectum eorum primo: & ideo non eſt ſimilis ratio hinc inde. Tamen hic etiam generans non eſt omnino ſimile generato: quia generatum eſt ſubſtantia, generans autem non. Sed hoc ideo contingit, quia, ut dictum eſt, huiuſmodi qualitates habent inſtrumentalem virtutem generandi. Generatum autem non oportet quod aſſimiletur inſtrumento, ſed principali generanti, ut dicit Commentator in XI. Metaph. (text. xiii.) quia inſtrumentum non agit virtute ſua, ſed alterius, & illi aſſimilat, non ſibi: unde generatio hic aſſimilatur ſubſtantiæ quæ prius erat. Plato autem formas ſeparatas non ponebat inſtrumentalia generantia, ſed primas cauſas generationis, & principales.

Ad ſecundum dicendum, quod propria virtute nihil agit ultra ſuam ſpeciem; ſed virtute alterius, cuius eſt inſtrumentum, poteſt agere ultra ſpeciem ſuam, ſicut ſerra agit ad formam ſcamni.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod unaquæque res habet proprium eſſe ſuæ ſpeciei. Non enim eſſe in omnibus eſt unius ſpeciei, ſicut nec animalitas eſt unius ſpeciei in omnibus animalibus, nec humanitas eadem numero in omnibus hominibus, ſicut & unaquæque res habet propriam actionem. Unde ſicut in qualitatibus quæ remanent in hoc ſacramento, remanet actio conformis actioni ſubſtantiæ prius exiſtentis; ita etiam eſſe ſubſiſtens, quod convenit dimenſionibus remanentibus, eſt conforme illi eſſe quod prius ſubſtantia panis habebat. Unde ſicut qualitas facit eamdem actionem quam prius faciebat, ſubſtantia panis, & vini exiſtente; ita eſſe, in quo dimenſiones ſubſiſtunt, tollitur eiſdem paſſionibus quibus antea tolleretur, eadem ſubſtantia exiſtente: & propter hoc eodem modo corrumpuntur accidentia remanentia, ſicut & prius corrumpi poterant. Prius autem corrumpi poterant dupliciter. Uno modo, manente ſubſtantia ſubiecti, per aliquam accidentalem mutationem, ſicut ex parte qualitatum ſecundum aliquam alterationem vinum ſaporem, vel colorem mutare poterat: & ita color qui prius erat, aut ſapor corrumpebatur; ſed quantitas prædicto modo non poterat corrumpi per motum in quantitate, ſcilicet augmentum, quia vinum, & panis non ſunt corpora animata, quæ poſſunt eſſe ſubiectum augmenti, & diminutionis, (a) ſed per additionem, vel diviſionem: quia ſecundum Philoſophum in III. Metaph. (text. xvi.) in additione quantitatis ad quantitatem una quantitas eſſe incipit duabus eſſe deſinentibus, & e contrario eſt in diviſione. Alio modo per corruptionem ſubſtantiæ: quæ quidem contingit ex tranſmutatione accidentium, & ex parte qualitatum: quia ſicut generatio, ita & corruptio eſt terminus alterationis: & ex parte quantitatis: quia cum unaquæque res naturalis habeat quantitatem determinatam, intantum poterit diviſio fieri quod ſpecies non remanebit. Unde etiam in hoc ſacramento aliquando aliqua alteratione facta in qualitatibus, adhuc manet eſſe illud dimenſionum conforme ſubſtantiæ præcedenti; & tunc ratione ipſius corruptionis accidentium non deſinit eſſe corpus Chriſti ſub ſacramento. Aliquando autem alteratio ad terminum venit, & tunc eſſe prædictum tollitur, & ſic deſinit eſſe ſacramentum. Et ſimiliter ex parte quantitatis: quia ſi fiat diviſio in partes tantæ quantitatis, quæ ſufficiat ad ſpeciem panis, vel vini; ſunt quidem aliæ dimenſiones, quia partes continui, quæ erant potentia, fiunt actu; ſed eſſe conforme ſubſtantiæ præexiſtenti manet, & ideo adhuc eſt ſacramentum. Si autem quantitas partium ad hoc non ſufficiat, utrumque eſſe deſinet, & dimenſio, & eſſe prædictum: & ideo corpus Chriſti deſinit eſſe ſub ſacramento.

Ad primum ergo dicendum, quod forma dicitur eſſe invariabilis, quia non eſt variationis ſubiectum; tamen per variationem tollitur, ſicut patet in alteratione, & augmento: & ita largo modo dicuntur corrumpi, prout omne quod eſſe deſinit, dicitur corrumpi.

Ad

(a) Al. ſcilicet.

Ad ſecundum dicendum, quod dimenſiones, quæ ſunt proximæ diſpoſitiones materiæ, retinent in hoc ſacramento vicem materiæ: & ideo ſe habent ad eſſe in quo ſubſiſtunt, ſicut materia ad formam ſubſtantialem, & ipſæ ſubſunt ſicut ſubiectum accidentibus; & hoc modo corruptionis principium eſſe poſſunt, ſicut & materia eſſet. Ipſæ etiam partes dimenſionum, cum ſint in potentia, habent quamdam rationem materiæ ratione totius dimenſionis: & ideo ex parte earum accidit corruptio aliqua in tota dimenſione per diviſionem.

Ad tertium dicendum, quod ſpecies ſic remanere miraculoſum eſt; ſed quod ſic remanentes corrumpantur, eſt naturale: ſicut miraculoſum eſt quod cæcus viſum recipiat; ſed quod iam viſu recepto videat, eſt naturale. Remanet enim quidam compoſitionis modus in accidentibus iſtis, dum quantitas retinet rationem materiæ, & qualitas rationem formæ, ut dictum eſt.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod quidam dicunt, quod quamvis illæ ſpecies poſſint corrumpi, & putrefieri, tamen ex tali putrefactione, vel corruptione non generantur vermes, vel aliquid huiuſmodi. Sed hoc nihil eſt. Conſtat enim quod accidentia quando corrumpuntur, non hoc modo eſſe deſinunt ut diſpareant omnino, ac ſi totaliter annihilarentur; ſed ſuccedit illis accidentibus aliquid ſenſibile; & hoc oportet eſſe de novo generatum. Nec eſt differentia, quidquid ſit illud, utrum ſit vermis, vel cinis, vel aliquid huiuſmodi: quia ſimilis difficultas eſt de omnibus.

Et ideo alii dixerunt, quod ſubſtantia panis ibi remanet, ex qua materialiter aliqua generari poſſunt. Sed hæc opinio ſupra improbata eſt.

Et ideo alii dixerunt, quod ex mutua actione accidentium ſacramenti ad corpora circumſtantia generantur vermes ex aere continente. Sed hoc non videtur eſſe verum: quia accidentia illa non habent ibi aliam actionem quam haberent, ſi ſubſtantia remanſiſſet; ſed quando ſubſtantia erat, non poterant vermes ex aere generari, vel cinis per talem actionem: unde nec modo. Et præterea ſenſibiliter apparet quod in illo loco ubi fuit corpus Chriſti, eſt illud quod generatur, & ibidem alteratio præcedens apparet. Aer autem ante ultimum inſtans corruptionis ſpecierum non erat in loco illo: quia ſic ſubintraſſet dimenſiones ſub quibus erat corpus Chriſti, quod eſt impoſſibile. Nec etiam movebatur ad locum illum, quia quietus forte manebat. Unde ſequitur quod totus motus aeris, & alteratio ipſius, & corruptio, & generatio vermium, aut cineris ſit in eodem inſtanti; quod eſt impoſſibile. Et præterea idem accideret, ſi corpus Chriſti conſervaretur inter aliqua corpora ſolida, quæ non ſubintraret aer, & non appareret aliqua mutatio facta in corporibus ſolidis circumſtantibus. Et præterea ſi corpus Chriſti in magna quantitate conſecratum eſſet, idem poſſet accidere, & tanta inſpiſſatio aeris non poſſet de facili accidere ſine ſenſibili ipſius immutatione.

Et ideo alii dicunt, quod peracto ſacramento redit ſubſtantia panis ſub ſpeciebus quæ prius ſuberat, & ex illa generantur vermes, vel aliquid huiuſmodi. Sed hoc non poteſt eſſe. Quamdiu enim eſt ibi corpus Chriſti, non redit ſubſtantia panis: quia ſic eſſet corpus Chriſti ſub ſpeciebus cum ſubſtantia panis; quod eſt tertia opinio, quæ non ſuſtinetur. Quamdiu autem ſunt ibi ſpecies, manet ſub ſpeciebus corpus Chriſti: unde quamdiu manent ſpecies, ſubſtantia panis non redit; remotis autem ſpeciebus illis iam non eſt ibi ſubſtantia panis, ſed vermium, vel cineris, vel alicuius huiuſmodi. Numquam enim eſt ſubſtantia panis ſine ſpeciebus panis, unde ſubſtantia panis non redit. Niſi forte dicatur redire quo ad materiam tantum, quia illa eadem materia quæ prius erat ſub forma panis, poſtmodum ſit ſub forma cineris, vel alicuius huiuſmodi: & hoc poſſet ſtare cum ſecunda opinione prius tacta quantum ad hoc quod ponebat ſubſtantiam panis in præiacentem materiam reſolvi; quod ſtare non poteſt, ut ſupra probatum eſt. Sed quantum ad aliam partem, quæ ponebat quod annihilaretur, non poteſt ſtare: quia quod in nihilum redactum eſt, non poteſt iterum idem numero ſumi. Sed quantum ad primam opinionem, quæ communiter ſuſtinetur, omnino ſtare non poteſt: quia quod converſum eſt in alterum, non poteſt redire, niſi alterum in ipſum convertatur: ſubſtantia autem panis converſa eſt in corpus Chriſti, & hæc ſubſtantia, ſcilicet panis, facta eſt illa, ſcilicet corporis Chriſti, ut ex prædictis patet: unde non poteſt eſſe quod ſubſtantia panis redeat neque quantum ad totum, neque quantum ad partem, niſi corpus Chriſti e converſo convertatur in ſubſtantiam panis; quod eſt impoſſibile. Et ideo impoſſibile eſt dicere, quod ſubſtantia panis redeat

redeat neque ſecundum totum, neque ſecundum partem; ſi redire proprie ſumatur, ut ſit idem numero quod redit. Si autem materia panis redire dicatur, non quia eadem numero redeat, ſed alia eiuſdem rationis; tunc oportebit dicere, quod illa alia materia de novo creetur. Et forte hoc intellexerunt qui dixerunt ſubſtantiam panis redire: unde ſatis probabiliter per hunc modum opinio ſuſtineri poteſt, ut dicatur, quod ad hoc Deus materiam creat, ne ſacramentum deprehendatur, & ſic fides meritum perdat. Nec tamen materia corporalis in principio creata augetur, quia quantum de materia converſum fuit in ſubſtantiam corporis Chriſti, tantum de materia creatur nunc de novo.

Poteſt tamen & aliter dici, quod illæ ſpecies ſicut habent ex hoc quod ſubſiſtunt, quod poſſunt agere quidquid poterant ſubſtantiis panis, & vini exiſtentibus; ita habent ut poſſint converti in quidquid converti poterant ſubſtantiæ præexiſtentes: quod ſic intelligi poteſt. Sicut enim Commentator dicit in I. Phyſ. (text. lxiii.) & in Lib. de ſubſtantia orbis (cap. 1.) in materia generabilium, & corruptibilium oportet intelligere dimenſiones interminatas ante adventum formæ ſubſtantialis; alias non poſſet intelligi diviſio materiæ, ut in diverſis partibus materiæ diverſæ formæ ſubſtantiales eſſent. Huiuſmodi autem dimenſiones poſt adventum formæ ſubſtantialis accipiunt eſſe terminatum, & completum. Quidquid autem intelligitur in materia ante adventum formæ ſubſtantialis, hoc manet idem numero in generato, & in eo ex quo generat: quia remoto poſteriori oportet remanere prius; dimenſiones autem illæ interminatæ ſe habent ad genus quantitatis, ſicut materia ad genus ſubſtantiæ. Unde ſicut in quolibet completo in genere ſubſtantiæ eſt accipere materiam, quæ eſt ens incompletum in genere illo; ita in dimenſionibus completis, quæ ſunt in hoc ſacramento, eſt accipere dimenſiones incompletas: & his mediantibus materia panis formam reciperet eius quod ex pane generaretur, pane non converſo in corpus Chriſti: unde ſicut dimenſionibus illis eſt datum ut ſubſiſtant, & ſubſint & illi eſſe quod eſt conforme eſſe prioris ſubſtantiæ, & terminationi quantitatis, & omnibus aliis accidentibus; ita etiam datur eis ut poſſint ſubeſſe alteri formæ naturali, & aliis accidentibus: quia de natura ſua non habent ut ſubſint tantum accidenti, ſed etiam formæ ſubſtantiali, ut dictum eſt: & tunc vel ex conſequenti adveniet etiam materia propter concomitantiam naturalem formæ ad materiam, ſicut propter concomitantiam naturalem animæ Chriſti ad corpus, erat anima ſub ſacramento; & hoc quodammodo redit in primum dictum, ut ſcilicet materia de novo fiat: vel ipſi dimenſioni virtute divina dabitur natura materiæ propter propinquitatem ad ipſam, ut ſic illud generatum ſit compoſitum ex materia, & forma.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundum penultimam opinionem ſpecies illæ penitus cedunt in nihil; ſed ſubſtantia prædicto modo redeunte generatur illud quod ſuccedit. Nec dicitur generari ex ſpeciebus ſecundum quod ly *ex* dicit cauſam materialem, ſed ſolum ſecundum quod dicit ordinem, ut ex mane fit meridies, ideſt poſt. Sed ſecundum aliam opinionem illud totum demonſtratum ſenſibile in ſacramento habebat aliquid (ſcilicet partem ſui) ſimile materiæ (& illud non cedit in nihil, ſed remanet) ſcilicet dimenſiones interminatas; ſicut & remanerent, ſi ſubſtantia panis eſſet.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc non eſt remotum quin Deus poſſit mutare corpus in ſpiritum; & tamen quantum ad aliquid dimenſiones interminatæ magis ſunt propinquæ materiæ corporali quam corpus ſpiritui.

Ad tertium dicendum, quod ſicut quando aer convertitur in ignem, non dicitur quod materia aeris fiat duo, ſcilicet materia ignis, & forma ignis, ſed unum tantum, quod ſit ignis; ita etiam dimenſiones illæ non dicuntur fieri duo, ſed unum tantum, ſcilicet materia ſic dimenſionata: & hoc fit divina virtute.

Ad quartum dicendum, quod ſecundum quamlibet poſitionem oportet ponere aliquid in hac generatione eſſe miraculoſum, & aliquid naturale: reditus enim ſubſtantiæ, vel creatio materiæ, vel converſio dimenſionum in materia eſt miraculoſum; ſed quod materia iam exiſtens recipiat talem formam, cuius diſpoſitiones præceſſerunt in dimenſionibus, hoc eſt naturale.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt quod ſpecies illæ non nutriunt, ſed reficiunt, & inebriant ex ſola immutatione accidentali, ſicut aliqui inebriantur odore vini, & reficiuntur, & famem

mem amittunt ex ſapore, & odore. Sed hoc non poteſt eſſe: quia talis immutatio quamvis ad horam reficiat, tamen ſuſtentare non poteſt; quod tamen facerent ſpecies illæ, ſi in magna quantitate ſumerentur.

Et ideo alii dixerunt, quod remanet forma ſubſtantialis panis, & illa habet eamdem operationem quam habebat panis, & ideo nutrit ſicut panis nutriret. Sed hoc non poteſt eſſe: quia operatio formæ non eſt pati, ſed agere: nutrimentum autem non nutrit, (a) niſi ex hoc quod convertitur in ſubſtantiam nutriti: & ideo nutrit ſecundum quod ex eo aliquid generatur; quod non poteſt dici de forma.

Et ideo dicendum eſt, quod cum generari aliquid ex illis ſpeciebus poſſit per modum prædictum, eodem modo & nutrire poſſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod dicitur, quod cibus iſte non tranſit in corpus, intelligendum eſt quantum ad rem contentam ſub ſacramento, ſcilicet verum corpus Chriſti, quod non mutatur in manducantem, ſed ipſum in ſe mutat ſpiritualiter. Sed ſpecies in corpus comedentis convertuntur, ſicut & in aliquod aliud corpus converti poſſunt, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod accidentia manentia in ſuo eſſe accidentali non nutriunt, ſed eo modo quo in aliud convertuntur, vel aliud ſub eis creatur, vel redit.

Ad tertium dicendum, quod illa nutritio non eſt omnino ſecundum ordinem naturæ, ut dictum eſt: & ideo talis manducatio ieiunium non ſolvit.

SOLUTIO VI.

Ad ſextam quæſtionem dicendum, quod quidam dicunt, quod quicumque liquor addatur ſpeciebus vini in quantacumque quantitate, ſtatim deſinit ibi eſſe corpus Chriſti: quia dimenſiones illæ non manent eædem, & iterum liquor additus per totum diffunditur. Unde cum corpus Chriſti non ſit ſub ſpeciebus cum alio corpore, oportet quod in toto deſinat eſſe corpus Chriſti. Sed hæc poſitio non poteſt ſtare. Conſtat enim quod corpus Chriſti manet quamdiu illa accidentia manent, illa autem accidentia non corrumpuntur aliter quam ut corrumperetur ſubſtantia panis, & vini. Conſtat autem quod ex parvo liquore addito non deſtrueretur vinum, & ideo nec ſpecies vini remanentes. Rationes enim prædictæ non cogunt. Primo quia non qualibet dimenſionum diſtinctio tollit ſacramentum: ſicut enim additio, ita & diviſio facit aliam dimenſionem, ut ex dictis patet per Philoſophum. Diviſio autem non tollit veritatem ſacramenti, ut patet in pane qui frangitur, unde nec additio: quia illa varietas dimenſionum quam facit talis additio, & diviſio, eſt quantum ad determinationem ipſarum, non quantum ad indeterminatum eſſe earum, ſecundum quod competit eis ſubſiſtere, neque quantum ad eſſe quo ſubſiſtunt conformes ſubſtantiæ præcedenti. Similiter etiam parvus liquor conſtat quod non poteſt diffundi per omnes dimenſiones; niſi rarefieret, & tranſmutaretur in aliam ſpeciem. Unde non oportet quod occupet omnes dimenſiones.

Et ideo aliter dicendum, quod hoc modo admiſcetur liquor quicumque ſpeciebus illis, ſicut admiſceretur ſubſtantiæ vini. Liquor autem additus ſi eſſet æqualis quantitatis, vel maioris, pertingeret ad omnes dimenſiones vini; & ſic ſi eſſet alterius ſpeciei, faceret aliam ſpeciem liquoris mediam; ſi autem eſſet eiuſdem ſpeciei, vinum faceret aliud vinum ſecundum numerum, maxime quantum ad accidentia. Si autem liquor additus eſſet minoris quantitatis, non poſſet pertingere ad omnes dimenſiones totius vini, ſed ad aliquas, & illas immutaret altero dictorum modorum; & forte immutaretur ſecundum ſpeciem, ſi eſſet alterius ſpeciei. Conſtat autem quod in hoc ſacramento non manet corpus Chriſti, niſi quamdiu illæ ſpecies manent eædem numero; & ideo ſi apponatur parvus liquor, corrumpet partem ſpecierum, & ſub illa parte deſinit eſſe corpus Chriſti: non enim eſt probabile quod una gutta aquæ per totum ſcyphum diffundatur. Si autem addatur in magna quantitate, ſic corrumpet ſpecies ſecundum totum; & ita totaliter deſinit ibi eſſe corpus Chriſti.

Ad primum ergo dicendum, quod Philoſophus intelligit de accidente, cuius ſubiectum eſt ſubſtantia, quod ei non permiſcetur: ſic autem non eſt in propoſito.

Ad ſecundum dicendum, quod in aqua benedicta non ſit aliqua mutatio ſubſtantialis ipſius aquæ, ſicut eſt in hoc ſacramento, ſed acquiritur ei virtus aliqua ex benedictione; ideo illa virtus poteſt pervenire ad aquam additam. Sed in hoc ſacramento vinum convertitur ſubſtantialiter in aliud

 vir-

(a) *Al.* niſi quod.

Digitized by Google

virtute verborum: & ideo non oportet quod vinum additum ſubſtantialiter etiam convertatur in ſacramentum; ſed poteſt eſſe quod convertatur in vinum virtute accidentium vini quæ remanent, ut dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod non eſt inconveniens unam dimenſionem ſecundum unam partem ſui eſſe in hoc ſacramento ſine ſubjecto, & aliam eſſe in ſubjecto: quia plures partes dimenſionis quamvis ſint una dimenſio in actu, ſunt tamen plures in potentia.

Ad quartum patet ſolutio ex dictis.

Ad quintum dicendum, quod magnum, & parvum conſequuntur quantitatem ſecundum quod ad certam menſuram determinatur. In ſacramento autem altaris non oportet remanere dimenſiones eaſdem ſecundum terminationem eamdem: quia ſic diviſis ſpeciebus non remanerent eædem dimenſiones, nec per conſequens idem ſacramentum: ſed ſufficit ad ſubſiſtentiam ſacramenti quod remaneant dimenſiones eædem ſecundum quod (a) interminatę intelliguntur.

ARTICULUS III.

Utrum ipſum verum corpus Chriſti frangatur in ſacramento.

Ubi ſupra art. 7.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ipſum verum corpus Chriſti frangatur in ſacramento. Omne enim quod manducatur, maſticatur, & frangitur. Sed verum corpus Chriſti manducatur: Joan. VI. 57. *Qui manducat carnem meam &c.* Ergo & frangitur.

2. Præterea. Hoc ſacramentum eſt memoriale dominicæ paſſionis. Sed in paſſione ipſum corpus Chriſti eſt perforatum clavis, & lancea. Ergo in ſacramento ipſum corpus Chriſti frangitur.

3. Præterea. Sicut corpus Chriſti eſt totum in qualibet parte ſpecierum, ita forma ſubſtantialis. Sed forma ſubſtantialis materialis dividitur per accidens per diviſionem ſpecierum. Ergo & corpus Chriſti.

Sed contra. Quod frangitur, non manet integrum. Sed corpus Chriſti manet integrum, ut in littera dicitur. Ergo non frangitur.

Præterea. Omne corpus frangibile eſt paſſibile. Sed corpus Chriſti eſt impaſſibile, cum ſit glorioſum. Ergo non frangitur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod nec etiam ſpecies frangantur. Signum enim debet reſpondere ſignato. Sed ſpecies ſunt ſignum corporis Chriſti. Cum ergo verum corpus Chriſti non frangatur, nec ipſæ ſpecies frangentur.

2. Præterea. Secundum Philoſophum in IV. Meteor. (text. XLIII.) corporea dicuntur frangibilia, & comminuibilia ſecundum determinatam diſpoſitionem potorum. Sed ſpecies illæ non habent poros: quia ſub omnibus partibus ſpecierum eſt æqualiter corpus Chriſti, & ſub nulla aliquid aliud. Ergo ſpecies illæ neque frangi, neque comminui poſſunt.

3. Præterea. In omni fractione, ea perfecta, aliud eſt quod continetur ſub diverſis partibus. Sed omnino eſt idem quod continetur ſub diverſis partibus ſpecierum, qualitercumque diſponantur. Ergo non proprie dicuntur frangi.

Sed contra. Matth. XXVI. dicitur, quod (b) Dominus benedixit, & fregit. Sed verba Evangelii non poſſunt eſſe falſa. Ergo fuit ibi fractio vera. Sed non in corpore Chriſti, ut probatum eſt. Ergo in ſpeciebus fuit.

Præterea. Magis competit quantitati dividi quam corrumpi, vel in aliud converti. Sed hoc contingit dimenſionibus ibi remanentibus, ut ex dictis patet. Ergo & frangi, ſive dividi.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod inconvenienter aſſignetur in littera ſignificatio partium fractionis. Quia partes fractionis fractioni reſpondent. Sed fractio ſignificat paſſionem Chriſti, ut in littera dicitur. Ergo partes fractionis debent ſignificare partes veri corporis Chriſti, in quas per paſſionem diviſum eſt corpus ejus.

2. Præterea. Hoc ſacramentum eſt maxime ſacramentum unionis. Sed diſtinctio partium unioni opponitur. Ergo non competit in hoc ſacramento ſignificari partes diſtinctas corporis myſtici.

3. Præterea. Hoc non videtur ſervari ſecundum communem morem Eccleſiæ quod aliqua pars uſque in finem Miſſæ reſervetur. Ergo ſecundum hoc non debet accipi ſignificatio alicujus partis.

4. Præ-

(a) Al. indeterminate. (b) Al. Deus. Nicolai Chriſtus.

4. Præterea. Innocentius (Lib. V. de myſt. Miſſæ cap. III.) & Hugo de S. Victore (Lib. II. de ſacr. part. VIII. cap. x.) dicunt, quod pars extra calicem ſervata ſignificat beatos ; & ita videtur male dicere, quod ſignificat illos qui ſunt in ſepulcris.

5. Præterea. Beati remedio non indigent. Sed ſacramenta Eccleſiæ in remedium ordinantur. Ergo non debet eſſe aliqua pars quæ beatos ſignificet.

6. Præterea. Sicut eſt diverſitas inter mortuos, ita etiam inter vivos. Sed pro mortuis ponuntur duæ partes. Ergo & pro vivis duæ poni debent ad minus.

7. Præterea. Sicut membra diſtinguuntur ab invicem, ita caput diſtinguitur a membris. Ergo cum ſint tres partes ad ſignificandum diverſitatem membrorum corporis myſtici, deberet addi & quarta ad ſignificandum ipſum caput.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut ſupra dictum eſt, corpus Chriſti non comparatur ad ſpecies ſub quibus continetur, mediantibus ſuis dimenſionibus; immo dimenſiones eius ſunt ibi quaſi ex conſequenti: ideo quidquid convenit corpori Chriſti mediantibus dimenſionibus ſuis, hoc non convenit ei ſecundum quod eſt ſub ſacramento. Cum ergo diviſio quantitativa ei convenire non poſſit niſi mediante dimenſione propria, conſtat quod fractione ſpecierum ipſum corpus eius non dividitur, neque frangitur, etiam ſi paſſibile eſſet, ſicut in cœna fuit.

Ad primum ergo dicendum, quod in manducatione ſunt multa, & fractio, ſive maſticatio, & traiectio in ventrem, ſive nutritio. Primum autem convenit ipſis ſpeciebus tantum; ſed ſecundum & ſpeciebus continentibus, & corpori contento: quia ubi ſunt ſpecies, eſt verum corpus Chriſti. Sed tertium, ſi loquamur ſpiritualiter, convenit corpori Chriſti; ſi autem corporaliter, ſpeciebus, ut dictum eſt. Et ideo manducatio aliquo modo competit corpori Chriſti, ſed non fractio, ſive diviſio.

Ad ſecundum dicendum, quod quia hoc ſacramentum eſt ſignum paſſionis Chriſti, & non ipſa paſſio, ideo oportet quod paſſio quam ſignificat fractio, non ſit in corpore Chriſti, ſed in ſpeciebus, quæ ſunt ſignum eius.

Ad tertium dicendum, quod forma ſubſtantialis materialis aliquo modo habet ordinem ad dimenſiones, eum dimenſione interminatæ præintelligantur in materia ante formam ſubſtantialem, ut dictum eſt; ſed corpus Chriſti nequaquam: & ideo non eſt ſimile de corpore Chriſti, & illis formis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod fractio ſecundum rei veritatem non erat in hoc ſacramento. Sed hoc non poteſt eſſe: quia fractio importat paſſionem, ſive motum quemdam, & multitudinem, ad quam terminatur motus; & utrumque horum eſt ſenſibile per ſe. Sunt enim ſenſibilia communia, quæ contra ſenſibilia per accidens dividuntur in II. de Anima (text. lxiii. lxiv. & lxv.) & ita iudicium de his pertinet ad ſenſitivam partem: unde cum ſenſus iudicet fractionem, ſi non eſſet fractio, eſſet falſum iudicium; quod non competit in ſacramento veritatis.

Et ideo alii dixerunt, quod eſt ibi fractio ſine ſubiecto. Sed hoc non poteſt dici: quia fractio cum ſit quidam motus, ſecundum rationem ſuæ ſpeciei, requirit terminum a quo, & in quem: & ideo oportet ibi eſſe unum quod in multa dividitur, & hoc eſt ſubiectum fractionis. Et præterea actio, vel paſſio habet magis debile eſſe quam qualitas: unde cum qualitates in hoc ſacramento ponamus in ſubiecto, multo fortius paſſionem.

Et ideo cum fractio non poſſit eſſe in corpore Chriſti ſicut in ſubiecto, ut dictum eſt, oportet quod ſit in ſpeciebus.

Ad primum ergo dicendum, quod ſignum reſpondet ſignato quantum ad id quod fuit, ſed non quantum ad id quod eſt: eſt enim hoc ſacramentum ſignum rememorativum reſpectu dominicæ paſſionis.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut denſitas manet in hoc ſacramento, ita durities, quæ eſt eius effectus; & propter hoc etiam ſpecies illæ ſonum facere natæ ſunt, & ſic etiam eſt ibi poroſitatem invenire.

Ad tertium dicendum, quod illud de ſpeciebus quod eſt in una portione, non eſt in alia, quia ſpecies ſunt quæ franguntur: corpus autem Chriſti non frangitur, quia totum remanet ſub qualibet parte: & ratio huius dicta eſt ſupra diſt. x.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſicut in hoc ſacramento eſt duplex res ſacra-

cramenti, ſcilicet corpus Chriſti verum, & myſticum; ita etiam fractio duo ſignificat, ſcilicet ipſam diviſionem corporis veri, quæ facta eſt in paſſione, & hæc ſignificatio tangitur in littera; & diſtributionem virtutis redemptionis Chriſti per diverſa membra Eccleſiæ, & hanc ſignificationem tangit Dionyſius in III. cap. eccl. Hierar. Et ſecundum hoc accipitur ſignificatio partium ſecundum diverſum membrorum ſtatum. Quia quidam ſunt adhuc vivi, & hi ſignificantur per partem quæ comeditur: quia ipſi atteruntur diverſis pœnalitatibus, & ſunt in ipſo motu, ut incorporentur Chriſto. Quidam autem ſunt mortui, & hi ſunt in duplici ſtatu. Quia quidam in plena participatione beatitudinis, & hoc eſt corpus Chriſti quod iam ſurrexit, ſicut ipſe Chriſtus, & beata Virgo; & hi ſignificantur per partem in calice miſſam, quia illi inebriantur ab ubertate domus Dei. Quidam autem ſunt in expectatione plenæ beatitudinis, qui vel ſtolam animæ tantum habent, vel neutram, ut hi qui ſunt in purgatorio; & hi ſignificantur per tertiam partem quæ reſervatur uſque in finem: quia hi perfectam gloriam conſequuntur in fine mundi, & interim in ſpeciebus quieſcunt.

Ad primum ergo dicendum, quod ipſum corpus Chriſti verum ſignificat corpus Chriſti myſticum: unde & partes corporis veri ſignificant partes corporis myſtici.

Ad ſecundum dicendum, quod iſta unio facta eſt per paſſionem Chriſti: & ideo oportet quod ſit in hoc ſacramento fractio, quæ paſſionem ſignificet.

Ad tertium dicendum, quod talis mos fuit in primitiva Eccleſia, qui tamen modo ceſſavit propter periculum; nihilominus remanet eadem ſignificatio partium.

Ad quartum dicendum, quod non eſt inconveniens per idem diverſa ſignificari ſecundum ſuas proprietates diverſas: unde & calix paſſionem ſignificat inquantum inebriat: & ſic procedit ſignificatio quam ponit Innocentius, quia pars extra calicem ſignificat eos qui ſunt extra paſſionem præſentis miſeriæ, & pars in calice miſſa eos qui prædictis paſſionibus opprimuntur; ſed inquantum potus calicis delectat, ſignificat gaudium æternitatis: & ita procedit ſignificatio in littera poſita, quæ continetur ſub his verſibus.

Hoſtia dividitur in partes. Tincta beatos,
Plena ſicca notat vivos, ſervata ſepultos.

Ad quintum dicendum, quod hoc ſacramentum non ſolum eſt in remedium, ſed etiam in gratiarum actionem: & ideo quamvis beati non conſequantur aliquod remedium in iſto ſacramento, quia tamen eſt in gratiarum actionem pro eorum gloria, conveniens fuit ut & ipſi in hoc ſacramento ſignificarentur.

Ad ſextum dicendum, quod omnes vivi indigent hoc ſacramento ad remedium, ſed non omnes mortui: & ideo pro mortuis ponuntur duæ partes, ſed pro vivis una tantum. Vel dicendum, quod duæ ponuntur pro vivis, una pro vivis in hoc ſæculo, & alia pro vivis in gloria, qui reſurrexerunt; & pro omnibus qui adhuc non reſurrexerunt, una tantum.

Ad ſeptimum dicendum, quod reſurrectio membrorum eſt conformis reſurrectioni capitis: quia *reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ*: Philip. III. 21. & ideo eadem parte ſignificatur & caput, & membra ei perfecte configurata.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de effectu huius ſacramenti: & circa hoc quæruntur duo.

Primo. De effectu eius quantum ad conſecutionem boni.

Secundo. De effectu eius quantum ad remotionem mali.

ARTICULUS I.

Utrum per hoc ſacramentum augeantur virtutes.

III. P. quæſt. lxxix. art. I. ad 2.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod per hoc ſacramentum non augeantur virtutes. Quia diverſarum cauſarum diverſi ſunt effectus. Sed augmentum virtutis eſt effectus baptiſmi, & etiam confirmationis, ut ſupra dictum eſt. Ergo non non eſt effectus euchariſtiæ.

2. Præterea. Per augmentum caritatis ad perfectionem caritatis venitur. Si ergo per hoc ſacramentum caritas, & aliæ virtutes augerentur, toties poſſet ſumi quod homo in hac vita ad perfectam caritatem veniret, & ad

& ad ſummum gradum ipſius ; quod non eſt niſi in patria, ut Auguſtinus dicit. *

3. Præterea. Omnes virtutes ſimul augentur. Si ergo augmentum virtutum eſſet effectus huius ſacramenti, non magis deberet poni effectus augmentum caritatis quam aliarum virtutum.

Sed contra. Nihil ſpiritualiter perficitur, niſi per augmentum virtutum. Sed ſecundum Dionyſium (de eccleſ. Hier. cap. 11.) euchariſtia habet virtutem perfectivam. Ergo effectus eius eſt virtutis augmentum.

Præterea. Effectus huius ſacramenti eſt plenitudo gratiæ, ut patet in oratione canonis: *Quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus, omni benedictione cæleſti, & gratia repleamur*. Sed ad plenitudinem gratiæ per augmentum virtutis pervenitur. Ergo idem quod prius.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod hoc ſacramentum proſit etiam beatis ad augmentum gloriæ. In collecta enim beati Leonis Papæ, ut Innocentius dicit (extra de celebratione Miſſ. cap. *Cum Martha*, circa finem) ita dicitur: *Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc proſit oblatio*. Sed conſtat beatum Leonem in gloria eſſe. Ergo prodeſt beatis ad gloriæ augmentum.

2. Præterea. Hoc ſacramentum offertur etiam pro parvulis decedentibus in innocentia baptiſmali. Sed conſtat quod tales ad gloriam tranſeunt. Ergo prodeſt etiam hoc ſacramentum ad augmentum gloriæ.

Sed contra. Sacramenta Eccleſiæ non proſunt alicui qui non ſit in ſtatu proficiendi. Sed ſancti in patria exiſtentes non ſunt in ſtatu proficiendi, cum ſint in termino profectus. Ergo eis euchariſtia non prodeſt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod effectus huius ſacramenti non poſſit impediri, niſi per peccatum mortale. Quia, ſicut Ambroſius in littera dicit, ſpiritualiter manducat qui innocentiam ad altare portat. Sed quicumque ſine peccato mortali accedit, portat innocentiam ad altare: quia venialia peccata innocentiam non tollunt. Cum ergo ſpiritualiter manducans effectum ſacramenti percipiat, videtur quod effectus ſacramenti non poſſit impediri niſi per peccatum mortale.

2. Præterea. Baptiſmus non eſt nobilius ſacramentum quam iſtud. Sed nihil impedit effectum baptiſmi niſi peccatum mortale. Ergo nec effectum huius ſacramenti.

3. Præterea. Peccatum veniale non facit fictum. Sed ſola fictio impedit ſacramentorum effectum. Ergo ſolum peccatum mortale impedit ſacramenti effectum.

Sed contra. Nullus percipit effectum huius ſacramenti, niſi qui accedit ſicut accedendum eſt. Sed aliquis debet accedere ad hoc ſacramentum cum diligenti conſcientiæ ſuæ examinatione, ut patet I. Corinth. 11. Cum ergo ſine peccato mortali poſſit hoc prætermitti, videtur quod ſine peccato mortali poſſit effectus huius ſacramenti impediri.

Præterea. Ad hoc quod aliquis adultus gratiam recipiat, oportet quod ſe ad gratiam habendam præparaverit. Sed hanc præparationem contingit ſine peccato mortali impediri. Ergo ſine peccato mortali contingit impediri effectum huius ſacramenti.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod proprius effectus cuiuslibet ſacramenti debet aſſumi ex ſimilitudine ad materiam illius ſacramenti, ſicut expurgatio veteris vitæ eſt effectus baptiſmi per ablutionem aquæ ſignificata. Et ideo cum materiale in hoc ſacramento ſit cibus, oportet quod effectus proprius huius ſacramenti accipiatur ſecundum ſimilitudinem ad effectum cibi. Cibus autem corporalis primo in cibatum convertitur, & ex tali converſione deperdita reſtaurat, & quantitatem auget; ſed ſpiritualis cibus non convertitur in manducantem, ſed eum ad ſe convertit. Unde proprius effectus huius ſacramenti eſt converſio hominis in Chriſtum, ut dicat cum Apoſtolo Galat. 11. 20. *Vivo ego, iam non ego; vivit vero in me Chriſtus*: & ad hoc ſequuntur duo effectus, augmentum ſpiritualis quantitatis in augmento virtutum, & reſtauratio deperditorum in remiſſione venialium, vel reparatione cuiuſcumque defectus præcedentis.

Ad primum ergo dicendum, quod augmentum dicitur dupliciter. Uno modo com-

Ex Edit. P. Nicolai.

* Lib. de perfectione Iuſtitiæ cap. 11. & refertur in Gloſſa I. Corinth. xiii. ad illa verba, *Cum venerit quod perfectum eſt &c.*

communiter, prout invenitur in viventibus, & non viventibus, ſecundum quod qualibet additio augmentum facit; & hoc modo virtutes augentur per omnia ſacramenta quæ gratiam inveniunt in ſubiecto, ex eo quod ipſa de ſe nata ſunt gratiam cauſare. Alio modo augmentum dicitur proprie, prout eſt in viventibus ex coniunctione nutrimenti; & talis modus augmenti virtutum eſt proprius huic ſacramento.

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt perfectio caritatis, ſcilicet viæ, & patriæ: & quamvis non poſſit hoc ſacramentum exiſtentes in via perducere ad perfectionem patriæ propter diverſum ſtatum, poteſt tamen perducere ad perfectionem viæ. Per augmentum enim caritatis ad perfectionem patriæ in via pervenire non poſſumus.

Ad tertium dicendum, quod caritatis proprium eſt transformare amantem in amatum, quia ipſa eſt quæ extaſim facit, ut Dionyſius dicit (de divin. Nom. cap. vII.) Et quia augmentum virtutum in hoc ſacramento fit per converſionem manducantis in ſpiritualem cibum, ideo magis attribuitur huic ſacramento caritatis augmentum quam aliarum virtutum.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod gloria comprehendit ſanctorum præmium; quod quidem eſt duplex, ſcilicet eſſentiale gaudium quod de Divinitate habent, & accidentale, ideſt gaudium quod habent de quocumque bono creato. Quantum autem ad præmium eſſentiale, ſecundum probabiliorem opinionem, eorum gloria augeri non poteſt; ſed quantum ad præmium accidentale uſque ad diem iudicii augeri poteſt; alioquin tunc non augeretur gaudium de gloria corporis: unde de omnibus benefactis eis gloria accreſcit: quia *gaudium eſt Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente*: Luc. xv. 10. & ita etiam de omnibus quæ in Dei honorem fiunt, gaudent, & maxime de his in quibus de eorum gloria Deo gratias agimus. Unde ſimpliciter loquendo, hoc eſt quantum ad eſſentiam gloriæ, hoc ſacramentum non auget in beatis gloriam; ſed ſecundum quid, ſcilicet quantum ad accidentale præmium, auget.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Innocentius ſolvit, ubicumque talis loquendi modus invenitur, ita debet intelligi, ut ad hoc proſit ut a fidelibus magis ac magis glorificetur in terris.

Ad ſecundum dicendum, quod pro pueris baptizatis Miſſarum ſolemnia celebrantur, non quia eis inveniatur quantum ad remiſſionem alicuius culpæ, vel quantum ad augmentum gloriæ, ſed propter alias rationes: tum propter ſolatium vivorum: tum ad oſtendendum parvulos ad unitatem corporis myſtici pertinere, dum idem modus exequiarum ſervatur in ipſis, & in aliis: tum ad commendandum redemptionis myſterium, quod in hoc ſacramento commemoratur, per quod parvuli ſine proprio merito ſalutem conſequuntur æternam.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod omnis perfectio acquirenda impeditur per remotionem propriæ diſpoſitionis. Sicut autem diſpoſitiones materiales ſe habent ad perfectionem formæ, ita actus ſe habent ad perfectionem finis: unde cum hoc ſacramentum perficiat coniungendo fini, ut ſupra dictum eſt, ad hoc quod effectum ſuum plene habeat in ſumente, oportet quod adſit actualis devotio. Et quia interdum abſque mortali peccato actualis devotio impediri poteſt, cum diſtractiones variæ ipſam impediant, & peccata venialia virtutum actum tollant; abſque peccato mortali poteſt effectus huius ſacramenti impediri, ita quod aliquis augmentum gratiæ non conſequatur; nec tamen reatum peccati mortalis incurret, ſed forte reatum venialis peccati, ex hoc quod imparatus accedit.

Ad primum ergo dicendum, quod innocentiam portans ſpiritualiter manducat habitu, ſed non ſemper actu: & ad hoc quod effectum ſacramenti percipiat, oportet quod actu ſpiritualiter manducet.

Ad ſecundum dicendum, quod in baptiſmo datur primum eſſe ſpirituale: & ideo effectus eius non impeditur niſi per propoſitum peccati mortalis committendi, quod directe vitæ ſpirituali opponitur. Sed in hoc ſacramento fit coniunctio ad finem, quæ debet eſſe per debitam operationem: & ideo defectus talis operationis impedit effectum huius ſacramenti.

Ad tertium dicendum, quod quamvis peccatum veniale non faciat fictum ſimpliciter, facit tamen fictum quo ad aliquid. Nec tamen dicendum, quod omne peccatum veniale impediat effectum huius ſacramenti, ſed ſolum illud quod tollit actualem devotionem quæ exigitur in hoc ſacramento.

A R-

ARTICULUS II.

Utrum virtute huius ſacramenti venialia peccata dimittantur.

III. P. quæſt. lxxix. *art.* 3. 4. 5.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod virtute huius ſacramenti venialia peccata non dimittantur. Qua enim ratione dimittitur unum, & aliud. Sed omnia non dimittuntur: quia ſic aliquis eſſet frequenter abſque omni veniali peccato; quod eſt contra illud quod dicitur I. Ioan. 1. 8. *Si dixerimus quod peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus*. Ergo non delet aliquod peccatum veniale.

2. Præterea. Peccatum non deletur, niſi per id quod habet oppoſitionem ad ipſum. Sed veniale peccatum non habet oppoſitionem ad gratiam, quam hoc ſacramentum confert. Ergo virtute huius ſacramenti venialia non dimittuntur.

3. Præterea. Baptiſmus, quia dimittit omnia peccata mortalia, & venialia, non requirit luctum exteriorem. Si ergo in hoc ſacramento venialia peccata dimittantur, non requiritur quod poſt ſumptionem huius ſacramenti aliquis faceret pœnitentiam de peccatis venialibus; quod falſum eſt.

Sed contra. Innocentius dicit (Lib. IV. de myſter. Miſſæ cap. xliv.) quod hoc ſacramentum venialia delet, & cavet mortalia.

Præterea. Ut ex verbis Ambroſii in littera poſitis accipi poteſt, hoc ſacramentum datur in remedium quotidianæ infirmitatis. Sed quotidiana peccata dicuntur venialia. Ergo hoc ſacramentum tollit venialia.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam virtute huius ſacramenti dimittantur mortalia. Dicitur enim in collecta illa: *Purificent nos, quæſumus* (a) *Domine, ſacramenta quæ ſumpſimus*: & mox: *Præſta ut hoc tuum ſacramentum ſit ablutio ſcelerum*. Sed ſcelera dicuntur mortalia peccata. Ergo delet peccata mortalia.

2. Præterea. Hoc ſacramentum expreſſius paſſionem Chriſti repræſentat quam baptiſmus. Sed baptiſmus virtute paſſionis in eo operantis delet peccata mortalia. Ergo & hoc ſacramentum.

3. Præterea. Minima gratia ſufficit ad delendum omnia mortalia. Sed hoc ſacramentum gratiam confert. Ergo mortalia delet.

4. Præterea. Hoc ſacramentum magis operatur in ſumente quam in alio; alias fruſtra quis aſſumeret. Sed offertur ſacrificium Eccleſiæ pro aliquibus impiis, ut convertantur, & non fruſtra. Ergo & in ipſo qui ſumit, mortalia peccata delet.

Sed contra. Auguſtinus ad Renatum (Lib. de origine animæ cap. ix.) *Quis offerat corpus Chriſti niſi pro his qui ſunt membra Chriſti?* Sed illi qui ſunt membra Chriſti, non habent peccatum mortale. Ergo virtute huius ſacramenti non delentur mortalia.

Præterea. Hoc ſacramentum non habet aliquem effectum in indigne accedentibus. Sed quicumque accedit cum mortali, indigne accedit. Ergo non percipit effectum huius ſacramenti, & ita non delet mortalia.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod remittat pœnam peccati mortalis. Deus enim pronior eſt ad miſerendum quam ad puniendum, ut dicit Gloſſa in principio Hier. Sed indigne accedens incurrit reatum pœnæ mortalis peccati. Ergo digne accedens ab eo abſolvitur.

2. Præterea. Hoc ſacramentum non minus valet vivis quam mortuis. Sed mortuis valet ad remiſſionem pœnæ, quia ad hoc pro eis offertur. Ergo multo magis vivis.

3. Præterea. Veritas eſt maioris efficaciæ quam figura. Sed ſacrificia veteris teſtamenti in ſatisfactionem pro peccatis mortalibus offerebantur. Ergo multo fortius & hoc, cuius ſunt illa figura; & ſic remittit mortalium pœnam.

Sed contra. Quicumque non eſt debitor pœnæ, ſtatim moriens evolat. Si ergo hoc ſacramento pœna mortalis peccati dimitteretur, quilibet munitus hoc ſacramento ex hac vita diſcedens, evolaret; quod falſum eſt.

Præterea. Satisfactio non exigitur niſi ad dimiſſionem pœnæ. Si ergo hoc ſacramento dimitteretur pœna, omnis alia ſatisfactio tolleretur; quod eſt inconveniens.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod virtute huius ſacramenti fit quædam transformatio hominis ad Chriſtum per amorem, ut dictum eſt; & hoc

(a) Al. *Domine &c. ſit ablutio ſcelerum*.

eſt proprius eius effectus. Et quia ex fervore caritatis peccata venialia dimittuntur, propter hoc quod dicto fervori contrariantur, ideo ex conſequenti virtute huius ſacramenti venialia delentur.

Ad primum ergo dicendum, quod tantus poteſt eſſe devotionis fervor, quod omnia venialia peccata deleat. Neque eſt inconveniens quod aliqua hora homo ſit abſque omni peccato veniali; quamvis hoc diu durare non poſſit propter difficultatem vitandi peccata venialia. Nec tamen oportet quod ſemper omnia peccata venialia deleat, ſed ſecundum menſuram devotionis: quia non eſt proximus effectus eius deletio venialium, ſed ex conſequenti, ut ex dictis patet.

Ad ſecundum dicendum, quod in hoc ſacramento non ſolum confertur gratia habitualis, ſed excitatur fervor actualis devotionis: & ideo gratiæ huius ſacramenti non ſolum mortalia, ſed etiam venialia opponuntur.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus habet pro principali effectu delere peccatum, & ideo quando non impeditur, delet omnia; ſed non eſt ita in hoc ſacramento, & ideo ratio non ſequitur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod effectus ſacramenti, ut dictum eſt, reſpondet his quæ exterius in ſacramento geruntur. Exterius autem uſus huius ſacramenti eſt per manducationem, quæ non debetur niſi rei viventi: & ideo effectus huius ſacramenti præſupponit vitam in ſumente. Et quia peccatum mortale vitam ſpiritualem tollit, ideo hoc ſacramentum non eſt ad abluenda peccata mortalia in ſumentibus, ſed illos ſolum defectus qui cum vita eſſe poſſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut Innocentius dicit, huiuſmodi locutiones ſunt impropriæ. Dicitur enim hoc ſacramentum ſcelera, vel crimina abluere, vel tollere, inquantum ea impedit, contra ipſa robur miniſtrando. Vel dicendum, quod in aliquo poteſt eſſe peccatum mortale, qui eius conſcientiam non habet; & talis ſi devore accedit, veniam conſequitur, ut ſupra diſt. IX. (quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 2.) dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus non ſolum exprimit paſſionem Chriſti, ſed etiam facit baptizatum Chriſto commori. Et quia corruptio unius eſt generatio alterius; generatio autem eſt motus in vitam, & non præſupponit vitam, ſed privationem eius: ideo per baptiſmum poſſunt peccata mortalia dimitti virtute paſſionis, non autem per euchariſtiam, per cuius ſumptionem homo non ſignificatur commori Chriſto, ſed fructu mortis Chriſti refici, quod vitam præſupponit.

Ad tertium dicendum, quod gratia quam euchariſtia confert, quantum eſt de ſe, habet virtutem mortalia delendi. Sed ratione ordinis quem habet ad vitam quam præſupponit, mortalia invenire non poteſt, & ideo nec ea delere. Si autem inveniat in ſubiecto, non in conſcientia, nihilominus ea delet.

Ad quartum dicendum, quod euchariſtia non ſolum eſt ſacramentum, ſed etiam eſt ſacrificium. Inquantum autem eſt ſacramentum, habet effectum in omni vivente, in quo requirit vitam præexiſtere. Sed inquantum eſt ſacrificium, habet effectum etiam in aliis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam ſpiritualem in actu, ſed in potentia tantum: & ideo ſi eos diſpoſitos inveniat, eis gratiam obtinet virtute illius veri ſacrificii, a quo omnis gratia in nos influxit, & per conſequens peccata mortalia in eis delet, non ſicut cauſa proxima, ſed inquantum gratiam contritionis eis impetrat. Et quod in contrarium dicitur, quod non offertur niſi pro membris Chriſti, intelligendum eſt pro membris Chriſti offerri, quando offertur pro aliquibus, ut ſint membra.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod euchariſtia, inquantum eſt ſacramentum, ut dictum eſt, pro principali effectu habet unionem hominis ad Chriſtum: & ideo per modum ſacramenti non aufert niſi ea quæ in habente vitam huic unioni oppoſita invenit. Pœna autem peccato mortali debita, quod iam deletum eſt, non eſt huiuſmodi: ideo inquantum eſt ſacramentum, non habet effectum pœnæ mortalis dimiſſionem, ſed inquantum eſt ſacrificium accipit rationem ſatisfactionis; & ſecundum hoc in parte, vel in toto pœnam tollit, ſicut & aliæ ſatisfactiones ſecundum menſuram pœnæ debitæ pro peccato, & devotionis qua ſacramentum offertur. Nec tamen ſemper virtute huius ſacramenti tota pœna tollitur.

Ad primum ergo dicendum, quod indigne accedens cum conſcientia mortalis peccati,

cati, mortaliter peccat: & ideo reatum pœnæ debitæ mortali peccato incurrit. Digne autem accedens meretur vitam æternam, ad quam meritum ordinatur, ſicut mortale peccatum ad pœnam. Non autem ordinatur meritum directe principaliter ad remiſſionem pœnæ; & ideo ratio non procedit.

Ad ſecundum dicendum, quod non totaliter ſemper auffertur pœna per hoc ſacrificium illis qui ſunt in purgatorio, nec auferebatur in veteri lege per antiqua ſacrificia.

Unde patet ſolutio ad tertium.

QUAESTIO III.

DEinde quæritur de frequentatione huius ſacramenti: & circa hoc quæruntur duo.

Primo. De frequentatione.

Secundo. De ceſſatione.

ARTICULUS I.

Utrum debeat homo frequentare hoc ſacramentum, vel ſemel tantum in vita ſua ſumere.

III. P. quæſt. lxxx. *art.* 10.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod non debeat homo frequentare hoc ſacramentum, ſed ſemel tantum in vita ſua ſumere. Iniuriam enim facit ſacramento qui ſacramentum iterat. Sed rei digniori minus facienda eſt iniuria. Cum ergo hoc ſacramentum ſit dignius aliis quibuſdam, quæ non iterantur, videtur quod non niſi ſemel accipi debeat.

2. Præterea. Apoſtolus probat Hebr. x. ex unitate hoſtiæ, vel paſſionis Chriſti, unitatem baptiſmi. Sed hoc ſacramentum magis convenit cum paſſione Chriſti, inquantum eſt hoſtia, quam baptiſmus. Ergo cum baptiſmus ſemel tantum percipiatur, & hoc ſacramentum ſemel tantum debet percipi.

Sed contra. Cum frequentatione myſterii creſcit noſtræ ſalutis effectus, ut in collecta dicitur. Sed ad hoc debemus niti ut effectus ſalutis in nobis creſcat. Ergo debemus frequenter ſumere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod qualibet die. Ambroſius enim dicit (Lib. V. de ſacram. cap. iv.) *Iſte panis quotidianus eſt: accipe quotidie quod* (a) *quotidie tibi proſit*.

2. Præterea. Iſto ſacramento excitatur fervor caritatis, qua homo Chriſto unitur. Sed hoc expedit ut quotidie fiat. Ergo quotidie communicandum eſt.

Sed contra eſt quod Auguſtinus (Gennadius) dicit in Lib. de eccl. dogmat. (cap. liii.) *Quotidie euchariſtiam ſumere nec laudo, nec vitupero*. Ergo non eſt quotidie communicandum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſit ſemel in anno communicandum tantum. Quia agnus paſchalis ſignum fuit huius ſacramenti. Sed ſumebatur tantum ſemel in anno. Ergo & hoc ſacramentum debet ſemel in anno tantum percipi.

2. Præterea. Hoc ſacramentum eſt memoriale dominicæ paſſionis. Sed paſſionem Domini commemorat Eccleſia ſemel in anno. Ergo tunc tantum debet eſſe tempus communicandi.

Sed contra eſt quod dicit Fabianus Papa (ut refertur de conſ. diſt. ii. cap. *Et ſi*) *Et ſi non pluries, ter ſaltem in anno communicent homines, ſcilicet in paſcha, pentecoſte, & natali Domini*.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod homo poſſit una die pluries communicare. Quia maius eſt celebrare quam communicare. Sed ſacerdos poteſt una die celebrare pluries, ſi neceſſe ſit. Ergo & alius fidelis poteſt pluries communicare.

2. Præterea. Quotieſcumque ægritudo corporalis iteratur, extrema unctio poteſt iterari. Sed euchariſtia ordinatur contra ægritudinem peccatorum venialium, quæ uno die pluries iterantur. Ergo una die poteſt homo pluries communicare.

Sed contra eſt quod dicitur de conſecr. diſt. i. (cap. *Sufficit*) *Sufficit ſacerdoti ſemel in die Miſſam celebrare: quia Chriſtus ſemel paſſus eſt, & totum mundum redemit*. Ergo etiam ſemel tantum in die debet quis communicare.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ea quæ in hoc ſacramento geruntur, habent ſimilitudinem cum his quæ accidunt in corporali nutrimento. Quia

(a) Al. deeſt quotidie.

Digitized by Google

enim fit quaſi continua deperditio naturalis humiditatis per actionem caloris naturalis, & exercitium laboris, ideo oportet frequenter corporalem cibum aſſumere ad reſtaurationem deperditi, ne perditio continua mortem inducat. Similiter etiam ex concupiſcentia innata, & occupatione circa exteriora fit deperditio devotionis, & fervoris, ſecundum quæ homo in Deum colligitur: unde oportet quod pluries deperdita reſtaurentur, ne homo totaliter alienetur a Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio huius ſacramenti, ut dictum eſt (diſt. VIII. quæſt. I. art. I. quæſtiunc. I.) conſiſtit in conſecratione materiæ, non in uſu ipſius: & ideo conſecratio non repetitur ſuper eamdem materiam propter reverentiam ſacramenti, ſed uſus poteſt repeti.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus repræſentat illam hoſtiam, ſecundum quod facit in nobis ſpiritualem vitam: & quia generatio uniuſcuiuſque non eſt niſi ſemel, ideo baptiſmus non repetitur. Sed euchariſtia repræſentat illam hoſtiam, ſecundum quod reficit; & ideo oportet quod frequenter ſumatur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in hoc ſacramento duo requiruntur ex parte recipientis; ſcilicet deſiderium coniunctionis ad Chriſtum, quod facit amor; & reverentia ſacramenti, quæ ad donum timoris pertinet. Primum autem incitat ad frequentationem huius ſacramenti quotidianam, ſed ſecundum retrahit. Unde ſi aliquis experimentaliter cognoſceret ex quotidiana ſumptione fervorem amoris augeri, & reverentiam non minui, talis deberet quotidie communicare; ſi autem ſentiret per quotidianam frequentationem reverentiam minui, & fervorem non multum augeri, talis deberet interdum abſtinere, ut cum maiori reverentia, & devotione poſtmodum accederet. Unde quantum ad hoc unuſquiſque relinquendus eſt iudicio ſuo; & hoc eſt quod Auguſtinus dicit (epiſt. CXVIII. cap. III.) *Si dixerit quiſpiam, non quotidie accipiendam eſſe euchariſtiam, alius affirmat quotidie ſumendam; faciat unuſquiſque quod ſecundum fidem ſuam pie credit eſſe faciendum*: & probat per exemplum Zachæi, & Centurionis: quorum unus recipit Dominum gaudens (Luc. XIX.) alius dicit (Matth. VIII. 8.) *Non ſum dignus ut intres ſub tectum meum*: & uterque miſericordiam conſecutus eſt.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſecundum diverſos ſtatus fidei diverſus mos de hoc inolevit. Nam in primitiva Eccleſia, quando vigebat devotio maior ex propinquitate paſſionis Chriſti, & erat maior impugnatio ab infidelibus, quia hæc menſa adverſus tribulationes Eccleſiæ præparatur, quotidie communicandum fidelibus indicebatur: unde Calixtus Papa * dicit: *Peracta conſecratione omnes communicent, qui nolunt eccleſiaſticis carere liminibus. Sic enim Apoſtoli ſtatuerunt*. Poſtmodum indictum fuit ut ſaltem ter in anno communicarent, ut dictum eſt, propter ſolemnitatem illorum dierum. Sed poſtmodum arctatum eſt, ut ſaltem ſemel in anno, ſcilicet in paſcha, communicent: & ad hoc etiam multi idonei non inveniuntur. Et quamvis ſtatutum Eccleſiæ non liceat præterire, tamen licet pluries communicare. Unde Auguſtinus (Gennadius ubi ſupra) laudat omnibus diebus dominicis communicandum eſſe: & ita pluries in anno poteſt communicare quis.

Ad primum ergo dicendum, quod agnus paſchalis fuit figura huius ſacramenti ratione paſſionis Chriſti, quæ ſemel tantum facta eſt, & ideo ſemel tantum in anno ſumebatur; ſed manna, quod fuit figura huius ſacramenti, inquantum hoc ſacramentum eſt cibus fidelium, quolibet die ſumebatur.

Ad ſecundum dicendum, quod Eccleſia tempore paſſionis recolit ipſam paſſionem ſecundum ſe, & ideo ſemel in anno tantum recolit; ſed in hoc ſacramento recolitur paſſio, ſecundum quod per ipſam reficimur: & quia tali refectione pluries indigemus, ideo pluries hoc modo recolitur dominica paſſio.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod homo non debet pluries in una die communicare, ut ſaltem quantum ad unam diem

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Quod ſequitur ex Callixto, refertur quidem ut ex Callixto diſt. II. de conſecr. cap. *Peracta*, ex Anacleto tamen diſt. I. de conſecr. cap. *Epiſcopus*, & ex eodem refert D. Thomas III. P. quæſt. LXXX. art. 10.

diem repræſentetur unitas dominicæ paſſionis, & ut quantum ad aliquid reverentia ſacramento exhibeatur ſemel ſumendo.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacerdos eſt quaſi perſona publica, & ideo oportet quod non ſolum pro ſe, ſed etiam pro aliis celebret: & ideo neceſſitate cogente poteſt pluries celebrare in die. Sed non eſt eadem ratio de illis qui non ſumunt niſi ratione ſui.

Ad ſecundum dicendum, quod ſunt alia remedia quibus peccatum veniale expiari poteſt: unde non oportet ut ad ea expianda homo pluries in die communicet.

ARTICULUS II.

Utrum liceat omnino a communione ceſſare.

III. P. quæſt. lxxx. art. 11.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod liceat omnino a communione ceſſare. Quia nullus tenetur niſi ad ea quæ ſunt neceſſitatis. Sed hoc ſacramentum, ut ſupra diſt. ix. (quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 2.) dictum eſt, non eſt neceſſitatis. Ergo aliquis poteſt omnino a ſacramenti ſumptione ceſſare.

2. Præterea. Quod fit ad reverentiam Dei, non eſt peccatum. Sed aliquis poteſt ex reverentia ſacramenti omnino ceſſare. Ergo ſi omnino ceſſet, non eſt peccatum.

3. Præterea. Auguſtinus dicit (epiſt. cxviii. cap. iii.) quod de ſumptione hujus ſacramenti debet quilibet facere quod pie credit faciendum eſſe. Ergo non peccat, ſi omnino ceſſet, & putat hoc eſſe faciendum.

Sed contra eſt quod Innocentius dicit (myſteriorum Miſſæ Lib. IV. cap. xlii.) *Cavendum eſt ne ſi nimium hujus ſacramenti ſumptio differatur, mortis periculum incurratur.* Ergo ſi omnino ceſſatur, eſt mortiferum.

Præterea. Statutum eſt Eccleſiæ, ut ſaltem ſemel in anno fideles communicent. Ergo qui omnino ceſſat, peccat.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ille qui conſecrat, poſſit a communione ceſſare. Quia ubi eſt major neceſſitas, ibi ſecundum ordinem debitum caritatis eſt magis ſubveniendum. Sed poteſt contingere quod poſtquam ſacerdos conſecraverit, aliquis infirmetur ad mortem, & inſtanter petat corpus Chriſti in ultima neceſſitate conſtitutus. Ergo cum ſit hoc ſacramentum caritatis, debet ſacerdos ipſe a communione deſiſtere, & infirmo dare.

2. Præterea. Gravius eſt peccatum peccato ſuperaddere quam unum ſimplex peccatum committere. Sed habens conſcientiam peccati mortalis peccat conſecrando, peccat etiam communicando. Ergo ex quo conſecravit, debet ſaltem a ſumptione ceſſare.

3. Præterea. Communicatio corporis Domini, & ſanguinis æqualiter debetur omnibus membris Chriſti. Sed aliis datur corpus Chriſti ſine ſanguine. Ergo ſacerdos ſaltem a ſumptione ſanguinis abſtinere poteſt.

Sed contra eſt quod dicitur de conſecr. diſt. 11. cap. *Relatum* (ex Concilio Toletano XII. cap. v.) ubi reprobatur eorum error qui volebant conſecrare corpus Chriſti, & non ſumere.

Præterea. Hoc idem videtur ex verbis Domini, quibus dixit hoc ſacramentum inſtituens: *Accipite, & comedite*: Matth. xxvi. 26.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod laudabilius ſit abſtinere ab hoc ſacramento quam accedere. Quia (*a*) ad Deum maxime per humilitatem appropinquamus. Sed quod homo ex reverentia ſacramenti a communione deſiſtit, humilitatis eſt. Ergo hoc videtur magis meritorium, & fructuoſum, quam etiam ſumere.

2. Præterea. Caritatis veræ eſt magis Dei gloriam quam commodum proprium quærere. Sed iſte qui abſtinet, videtur propter gloriam Dei facere quam reveretur; qui autem ſumit, propter proprium commodum facere, quia fructum ſacrum quærit. Ergo illud eſt perfectioris caritatis, & ita magis meritorium.

Sed contra. In aliis ſacramentis ei cui licet ſacramentum accipere, melius eſt accipere quam deſiſtere. Sed hoc ſacramentum dignius eſt aliis. Ergo multo melius eſt homini parato accipere quam ex reverentia deſiſtere.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod nulli licet omnino a communione ceſſare: quia Eccleſia ſtatuit tempus in quo fideles communicare debeant: unde qui omnino deſiſtunt, efficiuntur rei tranſgreſ-

(a) *Al.* ad eum.

greſſionis præcepti. Inſtitutio autem Eccleſiæ fuit neceſſaria: quia enim in quotidiana pugna ſumus, vita ſpiritualis in nobis evaneſceret, niſi aliquando cibum vitæ ſumeremus.

Ad primum ergo dicendum, qood hoc ſacramentum de ſui iostitutione prima, quamvis non ſit de neceſſitate ſalutis, tamen ex inſtitutione Eccleſiæ neceſſarium efficitur: & ſine hoc etiam neceſſarium eſſet non ſimpliciter, ut ſine quo non eſſet ſalus, ſed ex ſuppoſitione finis, ſi ſcilicet homo in vita ſpirituali firmus perſiſtere vellet.

Ad ſecundum dicendum, quod reverentia debita Deo in hoc exhibetur quod homo non ſe nimis divinis ingerat ſupra ſuum modum; ſed quod homo omnino ſe ſubtrahat, hoc eſt contemptus, & puſillanimitatis.

Ad tertium dicendum, quod verbum Auguſtini referendum eſt ad hoc quod quotidie ſumatur, vel non; non autem ad hoc quod omnino quis deſiſtat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſemper ille qui conſecrat, debet ſumere corpus, & ſanguinem Chriſti, niſi impediatur vel per violentiam, vel per mortem, vel per infirmitatem, vel aliquid huiuſmodi: cuius ratio poteſt ſumi ex parte ipſius ſacramenti, quod in ipſa ſumptione complementum ſuæ ſignificationis accipit: quia, ut dicit Auguſtinus, * dum ſanguis in ore fidelium de calice funditur, ſanguinis effuſio de latere Chriſti deſignatur: & etiam complementum ſuæ efficaciæ, quia ultimum effectum proprium habet in hoc quod ſumitur. Ut ergo ſacramentum ſit perfectum, oportet illum qui ſacramentum celebravit, communicare. Poteſt etiam ſumi ratio ex parte ipſius conſecrantis: quia cum ipſe ſit aliis diſpenſator divinorum, debet primo in participatione divinorum fieri, ut Dionyſius dicit in III. cap. eccleſ. Hierar.

Ad primum ergo dicendum, quod in tali caſu non oportet quod ſacerdos communionem intermittat, ſed poteſt dare infirmo petenti partem hoſtiæ conſecratæ.

Ad ſecundum dicendum, quod magis peccaret non ſumendo, quia ſacrilegium committeret pervertens ritum ſacramentorum. Nec tamen eſt perplexus: quia poteſt ad Deum converti, & conteri; & tunc ſine periculo in tali articulo ſumet.

Ad tertium diceodum, quod perfectio ſacramenti huius in utroque conſiſtit, ut ex ſupra dictis patet: & ideo ſacerdos celebrans qui alterum tantum ſumeret, imperfecte ſacramentum perageret: unde reus ſacrilegii ſecundum canones iudicatur, de conſec. diſt. II. cap. (& eſt *Comperimus* Gelaſii Papæ.) (*a*) Secus eſt autem de aliis qui non perficiunt ſacramentum: quia eis ſubtrahitur ſanguis propter effuſionis periculum: unde & ſacerdos in paraſceve, quando non conſecrat, corpus ſine ſanguine ſumit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in his quæ ſunt ex genere ſuo bona, peccatum non accidit, niſi ex aliquo accidente, dum inordinate explentur: & ideo (*b*) ea perficere per ſe bonum eſt, ſed abſtinere ab eis non eſt bonum niſi ratione accidentis alicuius. Unde cum euchariſtiam accipere ſit bonum ex genere, aſſumere eam eſt bonum per ſe, abſtinere eſt bonum per accidens, inquantum ſcilicet timetur ne inordinate ſumatur. Et quia quod eſt per ſe, præiudicat ei quod eſt per accidens, ideo ſimpliciter loquendo, melius eſt euchariſtiam ſumere quam ab ea abſtinere; ſed in caſu aliquo nihil prohibet eſſe melius abſtinere, quando aliquis probabiliter præſumit ex ſumptione reverentiam minui. Si autem hæc duo ad invicem comparemus, adhuc invenitur prævalere ſumptio ſacramenti abſtinentiæ a ſacramento, tum ratione effectus ſacramenti, tum ratione præparationis, quantulacumque ſit, tum etiam ratione virtutis elicientis actum: quia ſumere videtur eſſe caritatis, in qua radix meriti conſiſtit, abſtinere autem timoris; amor autem timori prævalet.

Ad primum ergo dicendum, quod caritas

(a) *Nicolaius addit:* ubi ſtatuit Gelaſius Papa contra quoſdam qui poſt ſacri corporis portionem, neſcio qua ſuperſtitione obſtricti, a calice ſacri cruoris abſtinebant, quod vel integra ſumant ſacramenta, vel ab integris arceantur: quia *diviſio unius eiuſdemque myſterii ſine grandi ſacrilegio non poteſt provenire.*

(b) *Al.* in eis.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Sic in Decret. de conſecr. diſt. II. cap. *Cum funditur*, velut ex Lib. Sententiarum Proſperi, ubi nihil tale occurrit; ſed Lanfranci potius eſt Lib. de euchariſtiæ ſacramento, ubi ſubiungit ex Lib. IV. Dialogorum Gregorii, quod ſanguis Chriſti non iam in manus infidelium, ſed in ore fidelium funditur &c.

Digitized by Google

tas eſt quæ Deo directe nos coniungit; ſed humilitas ad hanc unionem diſponit, inquantum hominem Deo ſubdit: unde meritum magis conſiſtit in caritate quam in humilitate.

Ad ſecundum dicendum, quod in hoc maxime eſt gloria Dei, & bonitas, quod ſe creaturis pro captu earum communicat: unde magis videtur ad Dei gloriam pertinere quod aliquis ad communionem accedat quam quod abſtineat.

EXPOSITIO TEXTUS.

Sicut & Chriſtus ſe oſtendit &c. Contra. Veritatem non decet aliqua fictio. Ergo non debuit eis aliud oſtendere quam quod in ipſo erat. Et ideo dicendum, quod Chriſtus eis ſpeciem ſuam naturalem oſtendit, & ſenſus exterior per eam movebatur; ſed propter dubitationem reſurrectionis, ſenſus interioris iudicium impediebatur: unde eum talem inſpiciebant exterius, ut Gregorius dicit (hom. XXIII. in Evang.) qualis erat apud eos interius: & ita non erat aliqua deceptio ex parte Chriſti, ſicut non eſt aliqua deceptio in ſacra Scriptura ex hoc quod finguntur figuræ Angelis, & ipſi Deo: non enim ad hoc fit ut in eis intellectus remaneat, ſed ut ex his in ſignificata eorum ſurgat: & ita etiam per ſpeciem illam in qua eis apparuit, voluit eis Dominus interiorem eorum diſpoſitionem ſignificare.

Qui confeſſus eſt coram Nicolao Papa &c. Videtur ex hoc quod hæc opinio omnino ſit tenenda, quia in principio confeſſionis huius dicitur: *Conſentio Romanæ Eccleſiæ, & Apoſtolicæ Sedi*. Ergo nulli licet aliter tenere. Et dicendum, quod quia Berengarius negaverat verum corpus Chriſti in altari eſſe, coactus fuit hanc confeſſionem facere: unde non intendit dicere, quod ipſum corpus Chriſti frangatur, ſed quod ſub ſpeciebus, in quibus eſt fractio, verum corpus Chriſti ſit; & in hoc ſe dicit conſentire Apoſtolicæ Sedi, a contrario errore reverſus.

Manet integer in corde tuo. Et intelligendum eſt quantum ad effectum, non quod corpus eius menti illabatur, quia hoc ſolius Dei eſt.

Non eſt pars corporis &c. De hoc dictum eſt ſupra diſtin. X. (queſt. unic. art. 3. quæſtiunc. 3.)

Indignus eſt qui aliter celebrat. Aliter celebrare dicitur qui non ſervat materiam vel formam, aut ritum debitum ab Eccleſia inſtitutum: & debet talis, ſi ex contemptu faciat, gradus ſui periculo ſubiacere.

Etſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantum immolatus ſit. Sciendum eſt, quod omnia illa verba quæ important comparationem Iudæorum ad Chriſtum, & pœnam Chriſti, non dicuntur quotidie fieri. Non enim dicimus, quod Chriſtus quotidie crucifigatur, & occidatur: quia actus Iudæorum, & pœna Chriſti tranſiit. Illa autem quæ important comparationem Chriſti ad Deum Patrem, dicuntur quotidie fieri, ſicut offerre, ſacrificare, & huiuſmodi, eo quod hoſtia illa perpetua eſt: & hoc modo eſt ſemel oblata per Chriſtum, quod quotidie etiam per membra ipſius offerri poſſit.

In ſacramento recordatio illius fit quod factum eſt ſemel. Sacerdos enim non ſolum verbis, ſed etiam factis Chriſti paſſionem repræſentat. Unde & in principio canonis tres cruces facit ſuper illud, *Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata*, ad ſignificandum trinam traditionem Chriſti, ſcilicet a Deo, Iuda, & Iudæis. Secundo autem ſuper illud, *Benedictam, aſcriptam, ratam &c.* facit tres communiter ſuper utrumque, ad oſtendendum quod tribus Chriſtus eſt venditus, ſcilicet ſacerdotibus, ſcribis, & phariſæis. Duas autem facit diviſim ſuper corpus, & ſanguinem, ad oſtendendum venditorem, & venditum. Tertio facit duas ſuper illud, *Benedixit, & fregit*, unam ſuper corpus, aliam ſuper ſanguinem, ad oſtendendum quod hoc ſacramentum valet ad ſalutem corporis, & animæ. Et quia Dominus hoc ſacramentum in mortis ſuæ memoriam exercendum mandavit, ideo ſtatim poſt conſecrationem brachiorum extenſione crucis effigiem repræſentat. Unde etiam, ut Innocentius dicit (Lib. V. de myſter. Miſſæ cap. 11.) verba conſecrationis, quæ in fine ponenda eſſent quaſi complementum totius, in medio ponuntur ad hiſtoriæ ordinem obſervandum: quia verba canonis ad euchariſtiam conſecrandam principaliter pertinent, ſed ſigna ad hiſtoriam recolendam. Quarto facit quinque cruces ſuper illud, *Hoſtiam puram &c.* ad repræſentandum quinque plagas. Quinto facit duas ſuper illud, *Sacroſanctum Filii tui corpus &c.* ad ſignandum vincula, & flagella Chriſti. Et additur tertia, qua ſacerdos ſeipſum ſignat ſuper illud, *Omni benedictione:* quia Chriſti vulnera

ra noſtra ſunt medicamenta. Vel per has tres cruces ſignificatur rriplex oratio, qua Chriſtus oraſſe legitur Matth. XXVI. paſſione imminente. Sexto facit tres ſuper illud, *Sanctificas*, *vivificas*, *benedicis &c.* ad repræſentandum, quod Iudæi ter dixerunt, *Crucifige*, verbo crucifigentes Chriſtum, quod fuit tertia hora. Septimo iterum facit tres ſuper illud, *Per ipſum, & in ipſo, & cum ipſo*, ad repræſentandum ſecundam crucifixionem, qua a militibus hora ſexta poſt rrium horarum ſpatium crucifixus eſt: vel ad repræſentandum tres eius cruciatus ſcilicet paſſionis, propaſſionis, compaſſionis. Deinde facit duas extra calicem ſuper illud, *Eſt tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus ſancti omnis honor, & gloria*, ad repræſentandum ſeparationem animæ a corpore, quæ facta eſt hora nona; vel propter ſanguinem, & aquam, quæ de latere Chriſti profluxerunt. Inclinationes etiam factæ a ſacerdote, ſignant Chriſti obedientiam ad Patrem, ex qua mortem ſuſtinuit. Tacita etiam locutio exprimit conſilium Iudæorum mortem Chriſti machinantium, vel diſcipulorum, qui palam Chriſtum confiteri non audebant. Quid (*a*) autem fractio ſignificet, dictum eſt. Quia autem commixtio corporis, & ſanguinis unionem animæ, & corporis ſignificat; ideo illa crucis ſignatio quæ fit ſuper illa verba, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, magis pertinet ad reſurrectionem, quæ virtute Trinitatis, & tertia die facta eſt. Quod autem quinquies ſe ſacerdos ad populum convertit, ſignificat quod Dominus die reſurrectionis quinquies ſe manifeſtavit. Primo Mariæ Magdalenæ, Ioan. ult. Secundo, Petro, Luc. ult. Tertio mulieribus, Matth. ult. Quarto diſcipulis in Emaus, Lucæ ultim. Quinto diſcipulis congregaris in unum, Ioan. ult. Salutat autem populum ſepties ad ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti oſtendendam, (*b*) ſine quibus mortalis vita duci non poteſt: quia etſi poſſumus vitare ſingula, non tamen omnia.

DISTINCTIO XIII.

Si hæretici, & excommunicati hoc ſacramentum conficiant.

SOlet etiam quæri, utrum pravi ſacerdotes hoc ſacramentum conficere queant. Ad quod dici poteſt, quod aliqui, licet ſint pravi, conſecrant vere, ſcilicet qui intus ſunt nomine, & ſacramento, etſi non vita: quia non in merito conſecrantis, ſed in verbo efficitur Creatoris. Unde Auguſtinus * „ Intra catholicam Eccleſiam in myſterio corporis, & ſanguinis Domini nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito conſecrantis, ſed in verbo conficitur Creatoris, & virrute Spiritus ſancti. Credendum eſt enim quod in verbis Chriſti ſacramenta conficiantur. Sicut ipſe eſt qui baptizat, ita ipſe eſt qui per Spiritum] ſanctum ſuam efficit carnem, & ſanguinem. " Item Gregorius. ** „ Putant quidam communionem corporis minus eſſe ſanctificatam, ſi illorum fiat officio quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. Heu quam in magnum laqueum incidunt, ut divina, & occulta myſteria plus ab aliis ſanctificata poſſe fieri credant, cum unus, idemque Spiritus ſanctus in tota Eccleſia inviſibiliter ea myſteria & operando ſanctificet, & ſanctificando benedicat. (1) Myſterium ideo dicitur, quod ſecretam, & reconditam habeat diſpenſationem. Sacrificium vero quaſi ſacrum factum: quia prece myſtica conſecratur pro nobis „ in

(1) *Nicolai.* Et Iſidorus Lib. VI. etymol. vel origin. cap. de officiis: Myſterium ideo dicitur &c.
(a) *Al.* enim. (b) *Al. Deeſt aliquid.*

Ex Edit. P. Nicolai.

* In Lib. de corpore]Domini, ex quo ſic in]decretis refertur cauſa 1. quæſt. 1. cap. *Intra Eccleſiam*. Sed Paſchaſii potius eſt, ut & ibi appendix notat, & cap. *Utrum* diſt. 11. de conſecr. ubi eadem velut ex illo inſeruntur; & Paſchaſii nomine, ſicut præcedens ibi caput *Iteratur*, inſcribi debuerunt. ** In Regiſtro, ut S. Thomas III. P. citat quæſt. LXXXII. art. 6. Refertur in decretis cauſa 1. quæſt. 1. cap. *Multi* ſub illius nomine; ſed apud illum non occurrit.

Digitized by Google

„ in memoriam dominicæ paſſionis. Sacramentum eſt in aliqua celebratione, cum
„ res ita ſit ut aliquid ſignificatæ rei accipiamus. Sacramenta ſunt baptiſma,
„ chriſma, corpus: quæ ideo ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento viſibilium
„ rerum divina virtus ſecretius ſalutem eorumdem ſacramentorum operatur. Un-
„ de a ſecretis virtutibus, vel ſacris ſacramenta dicuntur. Panis, & calicis ſacra-
„ mentum græce euchariſtia dicitur, latine bona gratia interpretatur. Et quid me-
„ lius corpore & ſanguine Chriſti? " Sive ergo per bonos, ſive per malos mini-
ſtros intra Eccleſiam diſpenſetur, ſacrum tamen eſt, quia Spiritus ſanctus (1) vi-
vificat: nec bonorum diſpenſatorum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur.
Hoc de corpore Domini, hoc & de baptiſmate, & chriſmate ſciendum, & tenen-
dum: quia virtus divina ſecretius operatur in eis: & divina ſolummodo eſt hæc
virtus, ſive poteſtas, non humanæ efficaciæ. Illi vero qui excommunicati ſunt,
vel de hæreſi manifeſte notati, non videntur hoc ſacramentum poſſe conficere,
(2) licet ſacerdotes ſint: quia nemo dicit in ipſa conſecratione, Offero, ſed Offe-
rimus, quaſi ex perſona Eccleſiæ: & ideo cum alia ſacramenta extra Eccleſiam
poſſint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiam Auguſtinus * (Lib. de corp.
Domini) tradere videtur, dicens: „ Recolite nomen, & advertite veritatem.
„ Miſſa enim dicitur, eo quod cæleſtis miſſus ad conſecrandnm (3) vivificum
„ corpus adveniat, iuxta dictum ſacerdotis dicentis: Omnipotens Deus iube hæc
„ perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum &c. Idcirco niſi
„ Angelus venerit, Miſſa nequaquam iure vocari poteſt. Numquid enim ſi hoc
„ myſterium hæreticus auſus fuerit uſurpare, Angelum de cælis mittit Deus obla-
„ tionem eius conſecrare; maxime cum eiſdem per Prophetam comminatus ſit,
„ dicens (Malach. 11. 2.) Maledicam benedictionibus veſtris? Quod ſi benedi-
„ ctionibus eorum ſe aſſerit maledicturum Veritas, quid erit de hoſtia? Ergo di-
„ cemus illam poſſe benedici ab illo quem ſcimus a Deo fore maledictum cum ſua
„ benedictione? Si enim Deus maledixerit benedictionibus hæreticorum, & ſimo-
„ niacus benedixerit; quis eorum prævalebit? Numquid benedictio maledicti ad
„ nihilum poterit redigere verba veriſſima comminantis Dei? " Ex his colligitur
quod hæreticus a catholica fide præciſus nequeat hoc ſacramentum conficere,
quia ſancti Angeli, qui huius myſterii celebrationi aſſiſtunt, tunc non adſunt
quando hæreticus, & ſimoniacus hoc myſterium temerarie celebrare præſumit.
Non enim dubitari licet ubi corporis dominici, & ſanguinis myſteria geruntur,
ſupernorum civium adeſſe conventus. In huius autem myſterii expletione ſicut
formam ſervari, ita ordinem haberi, ſcilicet ut ſit ſacerdos, & intentionem adhi-
beri oportet, ut illud facere intendat. Si non credit de illo myſterio, ſicut veri-
tas habet, numquid poteſt intendere illud conficere? Et ſi non intendit, numquid
conficit? Aliqui dicunt, etiam non recte de illo myſterio ſentientem poſſe inten-
dere, non quidem illud conficere, quod iam eſſet recte credere; ſed id agere quod
geritur ab aliis dum conficitur, & ſic adhibetur intentio: & ſi intentio dicatur
deeſſe conficiendi illud myſterium, tamen ex quo intendit ea dicere, & agere quæ
ab aliis geruntur, impletur myſterium. Illud etiam ſane dici poteſt, quod a bru-
tis animalibus corpus Chriſti non ſumitur, etſi videatur. Quid ergo ſumit mus,
vel quid manducat? Deus novit hoc. De hoc cæleſti myſterio aliqua perſtrinximus
a catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit, hæreticus iudicatur.

(1) *Nicolai*: illud myſtice vivificat. (2) *Vide infra quaeſt. 2. art. 1. quaeſtiunc. 3.* (3) *Al.* vivifi-
candum.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Hoc apud Auguſtinum non extat; immo oppoſitum potius ex illo colligi poteſt epiſt. XLVIII. ad
Vincentium Rogatianum, Lib. II. contra Creſconium Grammaticum cap. X. & Lib. III. de baptiſmo
contra Donatiſtas cap. XV.

Quid faciat hæreticum, & quid ſit hæreticus.

NE autem ignores quid faciat hæreticum, vel quid ſit hæreticus, audi breviter quid inde ſancti doctores tradant. Hilarius ait (Lib. II. de Trinit. in princ.) „ Extiterunt plures qui cæleſtium verborum ſimplicitatem, (1) non „ veritatis ipſius abſolutionem ſuſceperunt, aliter interpretantes quam dictorum „ virtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de ſcriptura eſt: & ſen- „ ſus, non ſermo fit crimen. “ Idem in VIII. (Lib.) „ Intelligentiæ ſenſus in „ crimine eſt. “ Hieronymus dicit, quod ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis. Auguſtinus (de utilitate credendi cap. 1.) diffiniens quid ſit hæreticus, ait: „ Hæreticus eſt qui pro alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ, „ principatuſque ſui gratia, falſas, aut novas opiniones gignit, vel ſequitur. “

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de ſacramento euchariſtiæ, hic determinat de miniſtris huius ſacramenti: & dividitur in partes duas. In prima determinat propoſitum; in ſecunda epilogat, ibi, *De hoc cæleſti myſterio aliqua perſtrinximus, a catholicis fideliter tenenda*. Prima in duas. In prima oſtendit quis poſſit conſecrare, & diſpenſare huiuſmodi ſacramentum; in ſecunda, quis poſſit ſumere, ibi, *Illud etiam ſane dici poteſt*. Prima in duas. In prima inquirit, utrum poteſtas conſecrandi, per peccatum a miniſtro tollatur. In ſecunda oſtendit quæ requiruntur in miniſtro ad hoc quod ſacramentum conſecrare poſſit, ibi, *In huius autem myſterii expletione ſicut formam ſervare, ita ordinem haberi, ſcilicet ut ſit ſacerdos, & intentionem adhiberi oportet*. Prima in duas. In prima inquirit, utrum malus ſacerdos poſſit conſecrare; in ſecunda, utrum ab Eccleſia præciſi, ibi, *Illi vero qui excommunicati ſunt, vel de hæreſi manifeſte notati, non videntur hoc ſacramentum poſſe conficere*.

De hoc cæleſti myſterio aliqua perſtrinximus, a catholicis fideliter tenenda. Hic epilogat, & circa hoc duo facit. Primo ponit epilogum; ſecundo ex incidenti determinat quid faciat hæreticum, ibi, *Ne autem ignores quid faciat hæreticum, vel quid ſit hæreticus, audi breviter quæ inde ſancti doctores tradant*.

QUAESTIO I.

HIc eſt duplex quæſtio. Prima de miniſtro conſecrante. Secunda de hæreſi.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Quis poſſit conſecrare.

Secundo. De ritu conſecrandi.

Tertia. De diſpenſatione ſacramenti.

ARTICULUS I.

Utrum etiam laicus poſſit conſecrare.

III. P. quæſt. lxxxii. *art.* 1. 6. 7. 8.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod etiam laicus poſſit conſecrare. Conſecrare enim ſacerdotis eſt. Sed omnis laicus, ſi ſit bonus, ſacerdos eſt: quia, ut dicit Chryſoſtomus (alius Auctor hom. xliii. operis imperfecti) omnis ſanctus, ſacerdos eſt; & omnibus fidelibus dictum eſt I. Petr. ii. 9. *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium*. Ergo bonus laicus poteſt conſecrare.

2. Præterea. Homo non poteſt conſecrare virtute propria, ſed virtute Dei. Sed bonus laicus magis eſt particeps divinæ virtutis quam malus ſacerdos. Ergo magis poteſt bonus laicus conſecrare quam malus ſacerdos.

3. Præterea. Magis eſt ſumere ſacramentum quam conficere: quia hoc ad illud ordinatur. Sed bonus laicus poteſt ſumere ſacramentum. Ergo & conſecrare.

Sed contra. Hoc ſacramentum offertur ad reconciliandum nos Deo, quod eſt officium mediatoris. Cum ergo ſacerdotis tantum ſit medium eſſe inter Deum & populum, ſoli ſacerdotes hoc ſacrameutum conficere poſſunt.

Præterea. Bonitas virtutis non eſt manifeſta: quia nemo ſcit utrum ſit dignus odio, vel amore, Eccle. ix. & præcipue alteri nota eſſe non poteſt. Si ergo poteſtas conſecrandi ſequatur bonitatem perſonæ, non poterit eſſe notum quando conſecra-

(1) *Nicolai*: pro voluntatis ſuæ ſenſu, non pro veritatis ipſius abſolutione ſuſciperent aliter &c.

ſecratum ſit vere, & quando non; & ita erit deceptio in ſacramentis.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſolus Epiſcopus poſſit conſecrare. Quia in qualibet Republica Principi debetur actus nobiliſſimus, ſicut etiam Commentator dicit in XI. Metaphyſic. Sed ſummus in noſtra hierarchia eſt Epiſcopus, ut dicit Dionyſius (de eccleſ. Hierar. cap. v. part. 1.) Ergo cum conſecrare ſit ſummus actus noſtræ hierarchiæ, hic actus ſibi ſoli debetur.

2. Præterea. Secundum Dionyſium (loc. cit.) perficere eſt tantum Epiſcopi. Sed ſecundum ipſum euchariſtia eſt perfectivam habens virtutem. Ergo ſolus Epiſcopus poteſt conſecrare.

3. Præterea. Maius eſt conſecrare corpus Chriſti quam conſecrare altare, vel benedicere virgines. Sed illa reſervantur ſolis Epiſcopis. Ergo multo fortius conſecratio corporis Domini.

Sed contra eſt communis uſus Eccleſiæ, & canonum inſtitutio, qui docent poteſtatem conſecrandi, & baptizandi Epiſcopis, & ſacerdotibus eſſe communem.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod hæretici, & ſchiſmatici, & excommunicati conſecrare non poſſint. Quia, ſicut dicit canon * xxiv. quæſt. 1 cap. *Audivimus, quicumque fuerit ab unitate Eccleſiæ alienus, execrare poteſt*, (a) *conſecrare non valet*. Auguſtinus etiam dicit (Lib. II. contra Creſcon. Grammat. cap. xiii.) quod extra Eccleſiam non eſt locus veri ſacrificii. Sed omnes prædicti ſunt extra Eccleſiam. Ergo non poſſunt conſecrare.

2. Præterea. Hoc ſacramentum pollui non poteſt. Sed ſecundum Hieronymum (in Aggæum cap. 11.) hæretici panem pollutum comedunt. Ergo verum ſacrificium non habent: ergo non conſecrant.

3. Præterea. Hoc ſacramentum eſt unionis Eccleſiæ: unde & communio dicitur. Sed omnes prædicti hac unione carent. Ergo conſecrare non poſſunt.

Sed contra. Sacerdos habet poteſtatem conſecrandi ex ipſo charactere. Sed character manet in ipſo hæretico, ſchiſmatico, & excommunicato. Ergo poſſunt conſecrare.

Præterea. Qualitas perſonæ non exigitur niſi ad actum proprium perſonæ. Sed conſecratio non eſt actus perſonalis ipſius ſacerdotis, ſed Dei, cuius verbis conſecrat. Ergo non impeditur propter propriam qualitatem.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod degradatus non poſſit conſecrare. Nullus enim conſecrare poteſt qui non habet poteſtatem conſecrandi. Sed degradatus non habet poteſtatem conſecrandi, quamvis habeat poteſtatem baptizandi, ut dicit canon (vel appendix Canonis cauſ. 1. quæſt. 1. cap. *Quod quidam*.) Ergo non poteſt conſecrare.

2. Præterea. Ex eiſdem fit res, & corrumpitur, ſecundum Philoſopum in II. Ethic. (cap. 1.) Sed aliquis ex poteſtate Epiſcopi accipit poſſe conſecrare. Ergo quando ab ipſo degradatur, videtur quod hoc poſſe amittat.

3. Præterea. Habens ordinem ſacerdotalem non relinquitur puniendus iudicio ſæculari. Sed degradatus relinquitur. Ergo non habet ordinem: ergo non poteſt conſecrare.

Sed contra. Si degradatus reconciliatur, non iterum ordinatur. Ergo ordinem non amiſit: ergo conſecrare potuit.

Præterea. Hoc idem probatur per indelebilitatem characteris, ut ſupra.

Utrum autem malus ſacerdos, vel Angelus poſſit conſecrare, eadem ratio eſt, quæ & de baptizatione: & ideo quæratur ſupra diſtinct. v.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod Miſſa mali ſacer-

(a) *Nicolai*: (vel execrandum efficere illud quod offert) *conſecrare non valet*. Sic enim ibi non in canone ipſo, ſed in canonis append ce, quo declarabat Alexander II. quod Archiepiſcopus Ravennas, quia excommunicatus erat, excommunicare non potuit. Auguſtinus &c.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Seu in Decret. cauſa xxiv. ubi textus canonis *Audivimus* cum appendice ipſa confuſus olim, ac permixtus, occaſionem dedit referendi ut ex canone quod in appendice tamen continetur. Quod autem ſubiungitur ex Auguſtino contra Creſconium, nec ibi, nec alibi apud illum expreſſe occurrit; ſed aliquid ſimile ſerm. cxviii. de tempore, vel lix. in appendice de diverſis, (qui tamen eius non eſt; ſed potius ex Gregorio Lib. XXXV. Moral. cap. vii. quo ad hanc partem deſumitur.)

Digitized by Google

ſacerdotis non minus valeat quam boni. Quia, ſicut dicit Auguſtinus in Lib. de corpore Chriſti, * *in myſterio corporis, & ſanguinis Domini nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur ſacerdote.*

2. Præterea. Baptiſmus datus a bono miniſtro nihil melius valet quam datus a malo. Ergo nec Miſſa a bono ſacerdote, vel malo dicta.

Sed contra. Melius eſt quod eſt fructuoſius. Sed Miſſa boni ſacerdotis eſt fructuoſior, quia eius oratio magis exauditur. Ergo eſt melior.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ordo Eccleſiæ derivatus eſt ab ordine cæleſtis hierarchiæ: unde ſicut in Angelis diverſis ordinibus diverſi actus debentur, ita & in Eccleſia militante ad diverſos actus diverſi ordines applicantur, ſicut etiam & in corpore diverſa membra diverſa habent officia, cui corpus myſticum ſimilatur, ut patet I. Corinth. XII Ordines autem Eccleſiæ diſtingui non poſſunt per diverſitatem interioris bonitatis, quia ignota eſt, & indeterminati ſunt gradus eius. Et quia bonitas, vel virtus alicuius non ordinatur ad hoc quod aliquis aliquid poſſit, ſed ad hoc quod bene faciat illud quod poteſt (habitus enim virtutum non ſunt potentia, ſicut Philoſophus (II. Ethic. cap. IV. vel V. probat) ideo quod unus poſſit actum quem alius non poteſt, non contingit ex diverſitate bonitatis, vel malitiæ, ſed ex poteſtate ſuſcepta, quam habet unus, & non alius: & ideo quia laicus poteſtatem conſecrandi non accipit, ſua bonitas, quantacumque ſit, non iuvat eum ad hoc quod conſecrare poſſit.

Ad primum ergo dicendum, quod omnis bonus homo dicitur eſſe ſacerdos myſtice: quia ſcilicet myſticum ſacrificium Deo offert ſeipſum, ſcilicet hoſtiam viventem Deo: Rom. XII.

Ad ſecundum dicendum, quod laicus bonus ſit particeps dominicæ virtutis ad bene agendum hoc quod poterat prius aliquo modo facere, non autem ad hoc quod poſſit hoc per virtutem quod prius non poterat.

Ad tertium dicendum, quod quamvis acceptio ſacramenti ſit maior in fructu, tamen conſecratio eſt maior in poteſtate: unde non oportet quod qui poteſt accipere, poſſit conſecrare.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod poteſtas conſecrandi non ſolum Epiſcopis, ſed etiam ſacerdotibus collata eſt: quia ordo ſacerdotis eſt medius inter Epiſcopos & populum. Unde ſicut in angelica hierarchia illuminationes ad inferiorem ordinem mediante ſuperiore perveniunt, ita omnia ſacramenta quæ communiter toti populo diſpenſantur, per ſacerdotes conferuntur: & huiuſmodi ſunt omnia quæ non collocant in aliquo ſtatu, vel gradu ſuper alios. Et quia euchariſtia eſt huiuſmodi, ideo non ſolum per Epiſcopos, ſed etiam per ſacerdotes diſpenſatur, & conſecratur. Eſt etiam alia ratio, ut ſit frequentior memoria dominicæ paſſionis, & magis ſubveniatur vivis, & mortuis ex maiori frequentia ſacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod licet iſte actus ſit maximus in ſe, tamen non eſt maximus quantum ad conſtituendum in ordine Eccleſiæ: quia per ſumptionem huius ſacramenti non conſtituitur aliquis in gradu, vel ſtatu altiori inter membra Eccleſiæ, ſicut ſit per ordinem: & ideo non oportet quod ille actus ſolis Epiſcopis reſervetur.

Ad ſecundum dicendum, quod in rebus ordinatis ita eſt quod ſemper inferior participat aliquid de perfectione ſuperioris, ut Dionyſius dicit (de eccl. Hier. cap. VI. part. III.) & hoc modo eſt in connexione cæleſtis hierarchiæ, ut in II. Lib. diſt. IX. (quæſt. I. art. 6.) dictum eſt. Et ideo quia ordo ſacerdotis continuus eſt ordini Epiſcopi, participat etiam aliquid de perfectiva virtute quantum ad illam perfectionem qua quis in ſeipſo perficitur; non autem quantum ad perfectionem qua aliquis in eminentiori gradu conſtituitur, ſicut eſt in ordine; vel altiori officio, ſicut eſt in confirmatione: & ideo ſacerdos participat ab Epiſcopo poteſtatem conſecrandi, non autem confirmandi, vel ordinandi. Et quod ipſam habeat participative, Dionyſius dicit (de eccleſ. Hier. cap. V. part. I.) quod patet ex hoc quod ſacerdos conſecrat ſuper altare ab Epiſcopo conſecrato, & in vaſis conſecratis per Epiſcopum, ipſe etiam conſecratus per Epiſcopum.

Ad

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Iam, a notatum eſt Auguſtini non eſſe, ſed Paſchaſii.

Digitized by Google

Ad tertium dicendum, quod illæ benedictiones non veniunt in uſum totius populi, ſed aliquarum excellentium perſonarum: & ideo ſolis Epiſcopis reſervantur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod hæretici ab Eccleſia præciſi, & ſimiliter excommunicati, & ſchiſmatici, quia ſunt extra unitatem Eccleſiæ, non poſſunt conſecrare: & huius opinionis videtur fuiſſe Magiſter in littera. Sed quia omne illud quod per conſecrationem datur, eſt perpetuum; ideo ſicut baptiſmus, qui per conſecrationem datur, numquam amittitur, quantumcumque aliquis in hæreſim labatur, vel ſchiſma, vel excommunicationem; ita nec ſacerdotalis ordo aliquo modo amitti poteſt, ut Auguſtinus dicit ad Parmenianum (vel adverſus Parmenianum Lib. II. cap. XIII.) Et quia poteſtas conſecrandi ordinem ſacerdotalem conſequitur, ut dictum eſt, ideo hæretici, ſchiſmatici, & excommunicati conſecrant, quamvis ad ſuam perniciem; dummodo ſervetur debita forma, & materia, & intentio, quæ etiam in infidelibus eſſe poſſunt, ut ſupra diſtinct. v. de baptiſmo dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum canonis intelligendum eſt quantum ad illos qui debitam formam non ſervant, vel quantum ad executionem quam amittunt: non enim ius conſecrandi habent; & hoc ſolum poſſe dicimur in iure quod iuſte poſſumus. Vel loquitur de conſecratione qua ordines conferuntur: quia ad damnationem potius quam ad ſanctificationem recipientium cedit. Et ſimiliter quod Auguſtinus dicit, quod extra Eccleſiam non eſt locus veri ſacrificii, intelligendum eſt quantum ad effectum; vel extra Eccleſiam, ideſt extra formam Eccleſiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod dicitur panis pollutus non in ſe, ſed quia ipſi & ſeipſos polluunt conſecrando, & ſumendo, & alios qui ab eis ſacramenta ſcienter accipiunt.

Ad tertium dicendum, quod inquantum ordinem habet, ad unitatem Eccleſiæ pertinet, quamvis quantum ad aliquid poſſit ab Eccleſia eſſe præciſus.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod degradatus, quia ordinem non amittit, poteſtatem conſecrandi retinet; ſed ius conſecrandi ſibi aufertur: & ideo ſi conſecrat, peccat; tamen conſecratum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod ille canon non loquitur aſſerendo, ſed quaſi opponendo, ut ex circumſtantia litteræ apparet.

Ad ſecundum dicendum, quod Epiſcopus non dedit ordinem, ſed Deus per miniſterium Epiſcopi: & Deus poſſet auferre, non Epiſcopus: quia non eſt conſtitutus miniſter auferendi ordinem, ſicut conferendi: quia propter efficaciam conſecrationis debet eſſe ordo perpetuus.

Ad tertium dicendum, quod non eſt eſſentiale ordini ſacerdotali, quod iudicio ſæculari relinqui non poſſit, ſed ex privilegio indultum: & ideo manente ordine degradatus ſua culpa hoc privilegium amittit.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod de Miſſa poſſumus loqui dupliciter: aut quantum ad id quod eſt eſſentiale in ea, ſcilicet corpus Chriſti; & ſic a quocumque dicatur, æqualiter bona eſt, quia opus operatum æqualiter bonum eſt, & virtuoſum: vel quantum ad id quod eſt annexum ſacramento, & quaſi ſecundarium; & ſic Miſſa boni ſacerdotis melior eſt, quia non ſolum habet efficaciam ex opere operato, ſed ex opere operante: & ideo ceteris paribus melior eſt audire Miſſam boni ſacerdotis quam mali.

Et per hoc patet ſolutio ad utramque partem.

ARTICULUS II.

Utrum liceat ſacerdoti omnino a conſecratione abſtinere.

III. P. quæſt. lxxxII. *art.* 10. *& quæſt.* lxxxIII. *art.* 2. *&* 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod liceat ſacerdoti omnino a conſecratione abſtinere. Quia de beato Marco narrat Hieronymus * (in prologo ſuper Evange-

Ex Edit. P. Nicolai.

* In veteri prologo ſuper Marcum, ut in Gloſſa Lyrani, ſed in editione Hieronymi nova non habemus.

vangelium Marci) quod ſibi pollicem amputaverit, ut ſacerdotio reprobus haberetur. Nec hoc fecit, niſi indignum ſe reputans tali ſacramento. Ergo videtur quod ſi omnino a celebratione abſtineat ex reverentia dominici corporis, & propriæ infirmitatis conſideratione aliquis ſacerdos, non peccet.

2. Præterea. Sicut ſacerdotis officium eſt conſecrare, ita & ligare, & ſolvere. Sed non exigitur ut liget, & ſolvat, niſi habeat curam animarum. Ergo etiam a ſacerdote qui non habet populum cui teneatur, non exigitur quod conſecret; & ita non peccat omnino abſtinendo.

Sed contra eſt quod Ambroſius * dicit: *Grave eſt quod ad menſam tuam mundo corde, & manibus innocentibus non venimus; ſed gravius eſt, ſi dum peccatum metuimus, etiam ſacrificium non reddamus*. Sed primum eſt peccatum mortale. Ergo & ſecundum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non poſſint plures ſimul eamdem hoſtiam conſecrare. Quia plurium agentium ſunt plures actiones, maxime quando unuſquiſque ſufficit ad agendum. Sed unus ſacerdos tantum poteſt conſecrare. Ergo ſi plures ſimul conſecrent, ſunt plures conſecrationes ſuper eamdem hoſtiam; & ita fit iniuria ſacramento.

2. Præterea. Unus dicens verba, virtute verborum conſecrat. Sed quod factum eſt, fieri non poteſt: quia quod eſt, non fit. Ergo alii nihil faciunt: ergo ſuperfluum eſt quod dicunt.

Sed contra eſt conſuetudo quarumdam Eccleſiarum, in quibus novi ſacerdotes ſimul Epiſcopo concelebrant.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat quotidie Miſſa in Eccleſia celebrari. Quia in Miſſa recolitur dominica paſſio. Sed Eccleſia celebrat memoriam dominicæ paſſionis ſemel in anno. Ergo non pluries debet in Eccleſia Miſſa dici.

2. Præterea. In die paraſceves agitur memoria dominicæ paſſionis, nec tamen tunc conſecratio fit. Ergo multo minus deberet fieri in aliis diebus.

3. Præterea. Aliquibus diebus celebratur hoc ſacramentum pluries una die ſolemniter in Eccleſia, ſicut patet in feſto nativitatis, & multis aliis diebus. (*a*) Ergo videtur quod aliquando deberet prætermitti.

Sed contra. Sacramentum Eccleſiæ debet magis aſſiduari quam ſacramentum veteris legis. Sed quotidie in veteri lege offerebatur ſacrificium. Ergo multo fortius debet in nova lege fieri.

Præterea. Panis huius ſacramenti dicitur quotidianus. Sed non niſi quia quotidie conſecratur. Ergo quotidie conſecrari debet.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod hora veſpertina deberet Miſſa celebrari. Quia Chriſti actio noſtra eſt inſtructio. Sed ipſe Chriſtus hoc ſacramentum fecit in cœna hora ſerotina. Ergo & tali hora deberet fieri.

2. Præterea. Secundum canones ordines ſunt celebrandi circa veſpertinam horam. Sed ordines ſacri non celebrantur ſine Miſſarum ſolemniis. Ergo debet Miſſa veſpertina hora celebrari.

3. Item. Videtur quod poſt mediam noctem: quia tunc dies ſecundum Eccleſiæ computum incipit.

4. Item. Videtur quod tantum in hora ſexta: quia illa hora Dominus paſſus eſt, cuius paſſionis hoc ſacramentum eſt memoriale.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod non oporteat in loco ſacro celebrari. Quia ſicut hoc ſacramentum non eſt neceſſitatis, ita nec confirmatio. Sed confirmatio poteſt conferri in loco non ſacro. Ergo & hoc ſacramentum non oportet quod in loco ſacro conficiatur.

2. Item. Videtur quod non oporteat eſſe altare de lapide. Quia ſacrificia veteris legis fuerunt ſacrificii huius figura. Sed ad veteris legis ſacrificia altare fiebat de lignis Sethim, ut patet Exod. xxv. & iterum de auro, ut patet III. Reg. vii. & iterum de terra, ut patet Exod. xxvi. Ergo & in nova lege non ſolum de lapide oportet quod fiat.

3. Item.

(a) *Addit Nicolaius* (vel a pluribus ſacerdotibus, vel ab uno propter cauſas ante indicatas, ut & alias quaſdam, ob quas in ipſo die nativitatis S. Ioannis olim plures ab uno dicebantur.)

E x E d i t. P. N i c o l a i.

* Nihil tale in Ambroſio nunc occurrit. An in Ambroſiana Miſſa? Non eſt ad manum.

Digitized by Google

3. Item. Videtur quod in pannis ſericis debeat conſecrari. Quia panni illi ſunt pretioſiores. Ergo ad reverentiam ſacramenti magis eis debemus uti.

4. Item. Videtur quod in calice de petra poſſit celebrari. Quia calix ſignificat ſepulcrum Chriſti. Sed illud ſepulcrum fuit de petra. Ergo & calix de petra debet fieri.

De indumentis autem ſacerdotalibus dicetur in tractatu de ordine (diſt. XXIV. quæſt. I. art. 3.)

QUAESTIUNCULA VI.

1. Ulterius. Videtur quod aliquo prædictorum omiſſo non ſit conſecratio. Quia, ſicut dicit Dionyſius III. cap. cæl. Hierar. operationes hierarchicæ ordinantur ſecundum divinas leges. Sed ille qui prætermittit ritum ab Eccleſia inſtitutum, non ſequitur divinas leges, quæ per partes nobis poſitæ ſunt. Ergo talis non conſecrat, cum conſecrare ſit actus hierarchicus, quia eſt actus ordinis.

2. Præterea. Totus ritus ſacramenti ſuam habet ſignificationem. Sed ſignificatio eſt de eſſentia ſacramenti. Ergo & ritus conſecrandi; & ita ſi prætermittatur, non erit vera conſecratio.

3. Præterea. Actiones ſpirituales magis ſunt ordinatæ quam ſæculares. Sed ſi aliqua actio in rebus ſæcularibus, puta venditio, vel emptio, vel aliquid huiuſmodi, contra ſtatuta Principum fiat, pro nulla haberetur. Ergo & ſi aliquis conſecraret contra ſtatutum Eccleſiæ, conſecratio nulla eſt.

Sed contra. Ea quæ ſunt de eſſentia ſacramenti, ſunt eadem apud omnes. Sed ritus ſacramenti non eſt idem apud omnes, nec ſecundum omne tempus. Ergo non eſt de eſſentia ſacramenti: ergo ſine hoc poteſt fieri conſecratio.

Præterea. In baptiſmo ſunt quædam quæ ſi omittantur, non reputatur ſacramentum irritum, quia ſunt ad ſolemnitatem ſacramenti. Ergo & hic ſi omittantur illa quæ pertinent ad ſolemnitatem conſecrationis, vere conſecratio erit.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſecundum quoſdam non peccat qui dimittit celebrationem, niſi populum habeat commiſſum, vel ex obedientia teneatur celebrare. Sed quia ſecundum Gregorium (homil. IX. in Evang.) *cum creſcunt dona, rationes creſcunt donorum*; cum ſacerdoti ſit data poteſtas nobiliſſima, reus negligentiæ erit, niſi illa utatur ad honorem Dei, & ſalutem ſuam, & aliorum vivorum & mortuorum, ſecundum illud I. Petr. IV. 10. *Unuſquiſque gratiam quam accepit, in alterutrum illam adminiſtrantes*. Niſi forte aliquis ex familiari Spiritus ſancti inſtinctu dimittat, ſicut legitur de quodam ſancto patre in vitis patrum, * qui ordinatus numquam poſtea celebravit.

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui non habet ordinem, poteſt ordinem refugere. Sed ille qui habet, tenetur ipſum exequi.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſecundum omnes, alios actus ordinum debet homo non ſoli Deo, ſed etiam proximis: quia actus inferiorum ſunt ad miniſterium ſacerdotis. Alii autem actus ſacerdotis, ut ligare, & ſolvere, reſpiciunt corpus myſticum, ſimiliter etiam docere, & baptizare: & ideo qui non tenetur aliis vel ſubiectione, vel prælatione, poteſt ab illis actibus ſine peccato ceſſare. Sed conſecratio eſt actus dignius, & ordinatus ad corpus Chriſti verum, nec reſpicit corpus Chriſti myſticum, niſi ex conſequenti: & ideo etiam ſi nulli homini teneatur, tamen tenetur Deo, ut reddat ei ſacrificium acceptum: ſacerdotibus enim præceptum eſt: *Hoc facite in meam commemorationem*.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſecundum morem quarumdam Eccleſiarum plures ſacerdotes Epiſcopo concelebrant, quando ordinantur ad repræſentandum, quod quando Dominus hoc ſacramentum inſtituit, & poteſtatem conſecrandi diſcipulis dedit, eis concœnavit, ſicut Epiſcopus ſimul cum ordinatis presbyteris celebrat. Ad

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Nimirum Lib. IX. cap. XIX. ſive apud Theodoretum in Hiſtoria religioſa, cap. XIX. de Salamano prope flumen Euphratem commorante, quem Epiſcopus in quadam domo ſine feneſtra, & oſtio ad perpetuam ſolitudinem incluſum, nec omnino loquentem ordinavit, cum domum ad ingreſſum frangi iuſſiſſet, ac mox ut prius claudi.

Digitized by Google

Ad primum ergo dicendum, quod quia intentio requiritur ad perfectionem ſacramentorum, ideo cum omnes habeant intentionem unam conſecrationem faciendi, non eſt ibi niſi una tantum conſecratio.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Innocentius dicit (Myſteriorum Miſſæ Lib. IV. cap. xxv.) omnes celebrantes debent intentionem referre ad illud inſtans in quo Epiſcopus verba profert; & ſic Epiſcopi intentio non defraudatur, nec aliquis ibi facit quod factum eſt.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſecundum Innocentium quinque de cauſis quotidie Miſſa in Eccleſia celebratur. Primo quia oportet ſemper eſſe paratam medicinam contra quotidiana peccata. Secundo ut lignum vitæ ſemper ſit in medio paradiſi. Tertio ut nobis quotidie Chriſtus uniatur ſacramentaliter, & nos ei ſpiritualiter. Quarto ut ſit apud nos vigil memoria paſſionis. Quinto ut vero agno loco typici quotidie utamur ad veſperam: quoniam Iudæi ad veſperam convertendi eſurienr, ſecundum illud Pſal. lviii. 15. *Convertentur ad veſperam, & famem patientur ut canes*.

Ad primum ergo dicendum, quod paſſio Chriſti prout in capite contigit, ſemel tantum in anno repræſentatur in Eccleſia; ſed prout in nos eius effectus provenit, quotidie debet repræſentari, quia eius effectus in nobis continuus eſt; & ſic repræſentatur in hoc ſacramento.

Ad ſecundum dicendum, quod Eccleſia volens populum chriſtianum circa ipſam dominicam paſſionem prout in capite noſtro fuit, mente occupari, ſtatuit ut illa die non conſecraretur corpus Chriſti. Ne tamen Eccleſia omnino ſine corpore Chriſti eſſet, corpus Chriſti præcedenti die conſecratum, & reſervatum ſumitur; ſanguis autem non reſervatur propter effuſionis periculum. Nec eſt verum quod quidam dicunt, quod vinum ex immiſsione partis hoſtiæ in calicem conſecratur, quia tranſubſtantiatio non fit ſine debita forma verborum: unde poſt potum illum non liceret eadem die communicare.

Ad tertium dicendum, quod omnis noſtra actio per Chriſtum perfici debet: & ideo quando in una die occurrunt vel diverſa Dei beneficia commemoranda, (*a*) de quibus ſunt gratiæ Deo reddendæ, vel etiam plura a Deo impetranda pro ſalute vivorum, & mortuorum, oportet quod pluries Miſſa in Eccleſia celebretur, ſi adſit facultas: nec ex hoc ſequitur quod aliquando debeat intermitti.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod communiter loquendo Miſſa debet dici in die, & non in nocte: quia hoc ſacramentum ad tempus gratiæ pertinet, quod per diem ſignificatur. Roman. xiii. 12. *Nox præceſſit, dies autem appropinquavit*. Dies autem iudicatur non ſolum ab ortu ſolis, ſed ex quo incipiunt oriturí ſolis ſigna manifeſtari per aliquam aeris illuſtrationem. Tamen in duabus noctibus Miſſa decantatur propter privilegium illarum noctium, ſcilicet in nocte nativitatis, quando Chriſtus natus eſt, & in nocte reſurrectionis circa principium, ut patet ex oratione: *Deus qui hanc ſacratiſſimam noctem gloria dominicæ reſurrectionis illuſtras &c.* quamvis hoc non oporteat ſemper obſervari. Solemnis autem Miſſæ celebratio tribus horis inſtituta eſt fieri, ſcilicet in tertia diebus feſtis, in ſexta diebus profeſtis, in nona diebus ieiuniorum: quia in Miſſa recolitur mors Chriſti, qui quidem hora tertia crucifixus eſt linguis Iudæorum, hora ſexta manibus militum, hora nona expiravit. Sed quando fiunt ordines, Miſſa poteſt cantari etiam poſt nonam, & præcipue in ſabbato ſancto, quia ordines pertinent ad diem dominicam: vel etiam ut diligentior fiat præparatio, differtur quantum differri poteſt ante prandium: & ideo quando non eſt dies ieiunii, celebratur inter tertiam & ſextam, qua hora comeditur communiter; ſed in diebus ieiuniis in nona. Privatæ autem Miſſæ poſſunt dici a mane uſque ad tertiam, vel etiam uſque ad nonam in diebus ieiuniorum.

Ad primum ergo dicendum, quod eadem ratio eſt quare Chriſtus hora veſpertina conſecravit, & quare poſt cœnam: unde ſicut non oportet quod imitemur eum in ſecundo, ita nec in primo.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc ſingulariter eſt in diebus ordinum ratione iam dicta.

Ad tertium dicendum, quod in medio noctis ſecundum Eccleſiam incipit dies naturalis, non autem dies artificialis, in qua ſolum licet celebrare.

Ad quartum dicendum, quod quamvis Chri-

(*a*) *Al.* vel quibus: *item* vel de quibus.

Chriſtus hora ſexta fuerit in cruce poſitus, tamen ſacramentum paſſionis ſuæ peractum eſt in aliis horis: & ideo non oportet quod tunc tantum Miſſa celebretur.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod in hoc ſacramento continetur ille qui eſt totius ſanctitatis cauſa: & ideo omnia quæ ad conſecrationem huius ſacramenti pertinent, etiam conſecrata ſunt; ſicut ipſi ſacerdotes conſecrantes, & miniſtri, & veſtes, & vaſa, & omnia huiuſmodi: & ideo etiam debet in altari, & in domo conſecrata celebrari hoc ſacramentum. Si autem neceſſitas adſit, vel propter deſtructionem Eccleſiarum in aliqua terra, vel in itinere conſtitutis, licet etiam in locis non conſecratis celebrare; dummodo habeant altare portatile conſecratum, & alia huiuſmodi, quæ ad conſecrationem huius myſterii requiruntur: alias non licet, niſi Epiſcopo concedente.

Ad primum ergo dicendum, quod confirmationis ſacramentum non continet ipſum Chriſtum: & ideo non requiritur loci ſanctificatio, ſicut in hoc ſacramento.

Ad ſecundum dicendum, quod beatus Silveſter inſtituit quod altare de cetero non niſi lapideum eſſet. Quia enim altare conſecrari debet, oportet eſſe aliquam rem fortem, & non fragilem, ſicut eſt lignum, vel terra, de qua fiat altare. Item quia debet eſſe in Eccleſia copia altarium, ut frequentetur hoc myſterium, ideo debet eſſe materia communis, non autem aurum, vel argentum, vel aliquid huiuſmodi, quod non de facili poſſit haberi. In veteri autem lege erat tantum unum altare ad unum tantum effectum deputatum: & ideo nihil oberat, ſi de auro fieret. Competit etiam lapis ad ſignificationem altaris, quod Chriſtum ſignificat, qui etiam per petram ſignificatur: I. Corinth. x. 4. *Petra autem erat Chriſtus*. Sed ante tempus Silveſtri, propter perſecutionem non erat fidelibus certus locus ad manendum: & ideo habebant altare ligneum, quod facile transferretur.

Ad tertium dicendum, quod panni in quibus corpus Chriſti conſecratur, repræſentant ſindonem mundam qua corpus Chriſti involutum eſt: & ideo ſicut illa linea fuit, ita non licet niſi in pannis lineis corpus Chriſti conſecrare. Linum etiam competit huic ſacramento & propter puritatem, quia ex eo panni candidiſſimi, & facile mundabiles fiunt; & propter multiplicem tunſionem lini qua paratur ad hoc ut ex eo fiat pannus candidus, quæ competit ad ſignificandum paſſionem Chriſti: unde non deceret de pannis ſericis corporale, & pallas altaris eſſe, quamvis ſint pretioſiores; neque de panno lineo tincto, quamvis ſit pulchrior.

Ad quartum dicendum, quod ſecundum ſtatutum Eccleſiæ calix debet eſſe tantum de auro, vel argento, vel ſtanno; non autem de ære, vel aurichalco, quia ex fortitudine vini rubiginem generaret, & nauſeam provocaret; neque ex vitro, vel ex cryſtallo propter fragilitatem; neque ex ligno propter poroſitatem, quia imbibit liquorem immiſſum; neque ex lapide, propter ineptitudinem: non enim oportet quod quantum ad omnia ſigna ſignatis reſpondeant.

SOLUTIO VI.

Ad ſextam quæſtionem dicendum, quod remotis his quæ non ſunt de eſſentia rei, nihilominus res manet: unde cum huiuſmodi ritus quantum ad determinationem horæ, vel loci, vel indumentorum, non ſint de eſſentia ſacramenti, ſed de ſolemnitate, ſi omittantur, nihilominus conſecratum eſt ſacrificium, dummodo adſint ea quæ ſunt de eſſentia ſacramenti, ſcilicet ordo, & intentio ex parte conſecrantis, & materia, & forma ex parte conſecrati. Tamen graviter peccat qui aliter facit, & degradandus eſſet.

Ad primum ergo dicendum, quod leges divinæ quæ pertinent ad eſſentialem inſtitutionem ſacramenti, ſi mutentur, nihil fit, ut ſi alia materia eſſet, vel forma; ſecus autem eſt de legibus quæ pertinent ad ſolemnitatem ſacramenti.

Ad ſecundum dicendum, quod ſignificatio rei ſacramentalis eſt de eſſentia ſacramenti; & hoc ſufficienter habetur per materiam: & ideo ſignificatio quæ ſuperadditur in aliquo ritu, eſt de ſolemnitate, non de eſſentia ſacramenti.

Ad tertium dicendum, quod ſacramenta originem habent ex inſtitutione divina: & ideo omiſſio alicuius quod ſit ab Eccleſia inſtitutum, non poteſt impedire quin verum ſacramentum fiat. Impediret autem, ſi ſacramenta ex inſtitutione Eccleſiæ efficaciam haberent, ſicut actiones ſæculares ex ſtatutis Principum ratificantur.

Digitized by Google

ARTICULUS III.

Utrum laicus poſſit diſpenſare corpus Chriſti.

III. P. quaſt. lxxxii. *art.* 3. *&* 9.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod laicus poteſt diſpenſare corpus Chriſti. Perfectio enim huius ſacramenti in materiæ conſecratione conſiſtit, ut ſupra dictum eſt, non in uſu ſacramenti. Sed ordinati, ſunt miniſtri ſacramentorum. Ergo etſi conſecratio materiæ ad ſolos ſacerdotes pertineat, tamen diſpenſatio debet ad omnes pertinere.

2. Præterea. Ab illis debet diſpenſari ſacramentum qui cum reverentia ipſum tractant. Sed quidam laici ſunt maiores reverentiæ ad ſacramentum quam etiam ſacerdotes; & etiam mulieres interdum. Ergo per eos poteſt hoc ſacramentum diſpenſari.

3. Præterea. Sicut ſacerdotis eſt diſpenſare corpus Chriſti, ita & tangere. Sed in aliquo caſu licet tangere laico corpus Chriſti; puta, ſi videret ipſum in terra iacere, & non eſſet ſacerdos qui tolleret. Ergo & in aliquo caſu liceret ei diſpenſare.

Sed contra eſt quod dicitur de conſecr. diſt. 11. cap. *Pervenit*, ubi (ex decreto Concilii Rhemenſis) inhibetur ne etiam infirmis per laicos ſacerdotes hoc ſacramentum tranſmittant.

Præterea. Ad eoſdem pertinet eſſe miniſtros Eccleſiæ, & diſpenſatores myſteriorum Dei. I. Corinth. iv. *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.* Sed laici non ſunt miniſtri Eccleſiæ. Ergo non debent eſſe diſpenſatores ſacramentorum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod diaconus poſſit diſpenſare. Quia beatus Laurentius diaconus fuit. Sibi autem commiſſa fuit diſpenſatio dominici ſanguinis, ut patet in legenda ſua. Ergo diaconus poteſt diſpenſare.

2. Præterea. Diſpenſatio huius ſacramenti ad populi curationem pertinet. Sed diaconus poteſt habere curam animarum. Ergo & ipſe eſt diſpenſator huius ſacramenti.

Sed contra eſt quod dicit canon diſt. xciii. (cap. *Non oportet.*) *Non oportet diaconum panem dare*, ideſt corpus Chriſti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod aliquis poſſit licite recipere diſpenſationem ſacramenti a fornicario, vel excommunicato, vel hæretico ſacerdote. Auguſtinus enim dicit * (Lib. XIX. contra Fauſtum Manichæum cap. xii.) *Neque in homine bono, neque in homine malo aliquis ſacramenta Dei fugiat.* Ergo poteſt a quolibet ſacerdote hoc ſacramentum recipere.

2. Præterea. Virtus divina prævalet malitiæ humanæ. Sed ſacramentum divina virtute continet gratiam, (*a*) & cauſat. Ergo quantumcumque ſit malus ille qui dederit, vel hæreticus, conſequitur gratiam qui ab eo ſacramentum recipit.

3. Præterea. Iniquitas ſacerdotis non poteſt ipſum corpus Chriſti inquinare. Sed hoc ſacramentum ex ipſo opere operato, quod eſt corpus Chriſti, gratiam confert. Ergo etiam ſi aliquis ſit excommunicatus, vel hæreticus, ſacramentum ab eo perceptum gratiam confert.

Sed contra eſt quod dicit canon (diſt. xxxii. cap. *Nullus Miſſam*, & eſt Nicolai Papæ) *Nullus Miſſam audiat ſacerdotis quem ſcit concubinam indubitanter habere.* Ergo peccat qui recipit ſacramentum a concubinario ſacerdote.

Præterea. Nullus debet recipere ſacramentum præter inſtitutionem Eccleſiæ: quia indignus accederet. Sed aliqui ſecundum inſtitutionem Eccleſiæ ſunt ſuſpenſi. Ergo non licet ab eis ſacramenta recipere.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſicut in corpore naturali ſunt quædam membra principalia, per quæ virtutes, & operationes vitæ a principio vitæ ad cetera membra decurrunt; ita & in Eccleſia ſacerdotes, & alii miniſtri ſunt quaſi membra principalia quibus mediantibus ſacramenta vitæ populo diſpenſari debent: & ideo laicis, quantumcumque ſanctis, ſicut nec conſecratio, ita nec diſpenſatio huius ſacramenti competit.

Ad

(a) *Al.* & cauſam.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Vel ſicut in Decretis refertur cauſa 1. quæſt. 1. cap. *Neque*, ut ex Lib. III. contra litteras Petiliani cap. ix. ..... etſi aliter Auguſtinus his verbis, *Nemo glorietur nec in homine bono: nemo bona Dei fugiat nec in homine malo.* Non, ut prius Lib. XIX. contra Fauſtum cap. xix.

Digitized by Google

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis in eſſentia ſua ſacramentum ſit perfectum ſine uſu ſacramenti, tamen perfectionem quantum ad effectum ſine uſu non habet: & ideo etiam uſus ſacramenti huius ad diſpenſationem miniſtrorum Eccleſiæ pertinet.

Ad ſecundum dicendum, quod in hoc ſacramento ad reverentiam ipſius non ſolum exigitur ſanctificatio morum, ſed etiam ſacramentalis ſanctificatio: quia & ipſe calix in quo ſanctitas morum eſſe non poteſt, conſecratur propter reverentiam ſacramenti: & ſimiliter in diſpenſante hoc ſacramentum debet eſſe utraque ſanctificatio: unde & manus ſacerdotis unctione ſanctificantur, ſicut & calix. Et quia laicus hanc ſanctitatem non habet, ideo non poteſt hoc ſacramentum diſpenſare.

Ad tertium dicendum, quod ſicut baptiſmum conferre competit ſacerdoti ex officio, tamen laicus in caſu neceſſitatis non peccat baptizans; ita tangere corpus Chriſti ex officio ſoli ſacerdoti competit, ſed in caſu neceſſitatis poteſt, & debet (a) laicus corpus Chriſti tangere, etiam ſi ſit peccator, ut ſi in aliquo loco immundo iaceret. Sed non eſt ſimile de diſpenſatione ſacramenti: quia receptio huius ſacramenti non eſt neceſſitatis: unde ei qui non poteſt ſacramentaliter manducare, dicendum eſt: *Crede, & manducaſti.* *

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod diſpenſatio huius ſacramenti proprie ad ſacerdotem pertinet, eo quod ipſe repræſentat Chriſtum, qui fuit mediator Dei, & hominum: unde cum hoc ſacramentum ſit ad reconciliandum nos Deo, oportet per ſacerdotem, qui eſt mediator inter Deum & populum, diſpenſari. Sed ſicut ſacerdos, ut dictum eſt, participat aliquid de virtute perfectiva, quæ eſt Epiſcopi, ita diaconus participat aliquid de diſpenſatione huius ſacramenti: competit enim ei ex officio ſanguinem Domini diſpenſare, ſed non corpus: quia diſpenſator corporis oportet quod ipſum corpus tangat, non autem diſpenſator ſanguinis: diacono autem non licet corpus Chriſti tangere, cum non habeat manus ſacratas: & ideo non debet corpus diſpenſare niſi de mandato presbyteri, vel Epiſcopi, vel presbytero longe poſito in caſu neceſſitatis. Vel ideo diſpenſat ſanguinem, & non corpus, quia per ſanguinem ſignificatur redemptionis myſterium, quod a capite Chriſti in membra diffunditur officio miniſtrorum: unde & ſanguini aqua, quæ populum ſignificat, admiſcetur; ſed incarnatio, quam corpus Chriſti ſignificat, non eſt humano miniſterio facta.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis fuerit diſpenſator ſanguinis, non tamen legitur fuiſſe diſpenſator corporis: unde & adhuc hodie in quibuſdam Eccleſiis ſanguis per diaconum miniſtris altaris diſpenſatur.

Ad ſecundum dicendum, quod diaconus poteſt habere curam animarum quantum ad ea quæ iuriſdictionis ſunt, ſed non quantum ad ea quæ ſunt ordinis: diſpenſatio autem ſacramentorum ad ordinem pertinet.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſi aliquis cum peccato ad hoc ſacramentum accedit, magis cedit ei in nocumentum quam in profectum. Quicumque autem contra ordinationem Eccleſiæ accedit, per inobedientiam peccat. Simoniaci autem, & ſchiſmatici, & excommunicati ex ſtatuto Eccleſiæ a diſpenſatione huius ſacramenti ſunt ſuſpenſi: quia ſunt extra unitatem Eccleſiæ, in qua ſacramenta conferuntur: & ſimiliter interdictum eſt concubinariis ſacerdotibus propter ſpiritualitatem maximam quæ in hoc ſacramento requiritur. Unde ſi aliquis ab aliquo prædictorum ſacramentum ſuſcipiat, peccat, & ſic gratiam non conſequitur. Tamen differt de fornicariis, & aliis prædictis: quia aliis non debet homo communicare in divinis ſcienter, quantumcumque ſint occulti; ſed concubinarii ſacerdotes non ſunt vitandi, niſi ſint notorii. Et dicuntur notorii tribus modis: vel propter ſententiam, quia convicti ſunt; vel per confeſſionem in iure factam; vel per rei evidentiam, ſicut quando eſt ita manifeſtum quod nulla poteſt tergiverſatione celari. Ab aliis autem peccatoribus licet ſacramenta recipere.

Ad primum ergo dicendum, quod inquantum eſt malus, non fugitur, ſed propter Eccleſiæ prohibitionem. Vel dicendum, quod Auguſtinus dicit, quod ſacramen-

(a) *Al. deeſt* laicus.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ex Auguſtino tract. xxvi. in Ioan.

menta non ſunt fugienda, quia cognoſcendum eſt etiam ab eis verum perfici ſacramentum:

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis ſacramentum virtutem ſuam non amittat, tamen in eo qui indigne accedit contra obedientiam Eccleſiæ faciens, effectum non habet.

Et ſimiliter dicendum ad tertium.

QUAESTIO II.

DEinde quæritur de hæreſi: & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Quid faciat hæreticum.

Secundo. Utrum hæreſis ſit maius peccatum aliis.

Tertio. Utrum hæretici ſint tolerandi.

ARTICULUS I.

Utrum hæreſis dicat perverſitatem fidei.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod hæreſis non dicat perverſitatem fidei. Hæreſis enim, ut dicit Iſidorus (de ſummo bono cap. XIX.) idem eſt quod diviſio. Diviſio autem unioni opponitur; unio autem fit per caritatem, quia amor eſt unitiva virtus, ut dicit Dionyſius (de div. Nomin. cap. II. par. II.) Ergo hæreſis non pertinet ad perverſitatem fidei, ſed magis ad perverſitatem odii.

2. Præterea. Schiſma diviſionem importat, & ita videntur ſchiſmatici hæretici eſſe. Sed ſchiſmatici non ſemper habent fidei perverſitatem. Ergo hæreſis non conſiſtit in perverſitate fidei.

3. Præterea. Simoniaci non errant in fide. Sed tamen ſimoniaci ſunt hæretici: quia, ut dicit Gregorius in regiſtro *(Lib. IV. cap. xcv.) *Qui per pecuniam ordinatur*, (a) *hæreticus promovetur*. Ergo hæreſis non importat errorem in fide.

4. Præterea. Superſtitio religioni opponitur, non fidei. Sed hæreſis ſuperſtitio dicitur. Ergo non pertinet ad fidei perverſitatem, ſed magis ad perverſitatem religionis.

5. Præterea. Hieronymus dicit (ſuper Oſeæ cap. VIII. & ſuper Amos cap. III.) quod ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis. Sed fides non conſiſtit in verbis oris, ſed in aſſenſu cordis. Ergo hæreſis non dicit perverſitatem fidei.

6. Præterea. Multæ ſunt de his quæ ad fidem pertinent, in quibus ſunt contrariæ (b) opiniones; & ſic oportet alteram earum eſſe falſam; nec tamen aliqua iudicatur hæretica. Ergo tota ratio hæreſis non conſiſtit in perverſitate fidei.

7. Præterea. Iudæi habent perverſam fidem, nec tamen hæretici dicuntur. Ergo omnis hæreſis non conſiſtit in perverſitate fidei.

8. Præterea. Multi habent perverſam fidem qui non habent novam opinionem, ſicut Manichæi. Sed habere novam opinionem eſt de eſſentia hæreſis, ſicut patet per diffinitionem Auguſtini (de utilitate credendi ad Honoratum cap. I.) Ergo &c.

9. Præterea. Multi habent perverſam opinionem in iis quæ ſunt fidei, qui ex hoc nullum commodum temporale ſperant. Sed hoc eſt de eſſentia hæreſis, ut patet per Auguſtinum (ibidem.) Ergo &c.

Sed contra. Hæreſis eſt peccatum. Ergo alicui virtuti opponitur. Sed nulla cognitio inter virtutes computatur niſi fides. Ergo cum hæreſis ad cognitionem pertineat, ut ex diffinitione Auguſtini patet (ubi ſupra) videtur quod hæreſis ſit perverſitas fidei.

Præterea. Hoc patet ex communi uſu loquendi.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod nomen *hæreſis* græcum eſt, & electionem importat ſecundum Iſidorum (Lib. VIII. etymologiarum cap. III.) unde & hæretica diviſiva dicuntur. Et quia in electione fit diviſio unius ab altero, electio *prohæreſis* dicitur, ut patet IX. Metaphyſ. (text. x.) Diviſio autem contingit alicui parti per receſſum a toto. Prima autem congregatio quæ eſt in hominibus, eſt per viam cognitionis, quia ex hac omnes aliæ oriuntur: unde & hæreſis conſiſtit in ſingulari opinione præter communem opinionem. Unde & Philoſophi qui quaſdam poſitiones habebant præter communem ſententiam aliorum, ſectas, vel hæreſes proprias conſtituebant. Sed quia nullus denominatur ab eo quod ineſt ſibi imperfecte, ſed ſolum quando confirmatur in

(a) Nicolai: *ad hoc ut fiat hæreticus*. (b) *Al.* oppoſitiones.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Sic in Decret. cauſa 1. cap. *Presbyter*, non ſicut prius diminute, nec ſatis plano ſenſu. Hoc autem etſi in Regiſtro, vel epiſtolis Gregorii explicite non occurrat, tamen colligi poteſt ex Lib. IV. epiſt. lv. & lvi.

Digitized by Google

in illo (ſicut non dicitur iracundus cui ineſt paſſio iræ, ſed qui paſſibilis eſt de facili ab ea; neque qui habet diſpoſitionem, dicitur ſanus) ideo neque hæreticus nominatur niſi qui in ſingulari opinione firmam habet ſtabilitatem: unde etiam competit ei nomen *hæreſis*, ſecundum quod in electionem ſonat: quia quod in electione fit, quaſi ex habitu firmato procedit. Competit ei etiam nomen *hæreſis*, ſecundum quod latinum eſt, ab hærendo dictum: quia ſuæ opinioni vehementer inhæret. Et quia congregatio corporis myſtici per unitatem veræ fidei primo conſtituitur, ideo hæreticus ſecundum nos dicitur qui a communi fide, quæ catholica dicitur, diſcedit, contrariæ opinioni vehementer inhærens per electionem.

Ad primum ergo dicendum, quod amor facit completam unionem; ſed principium unionis eſt ex cognitione: & ideo diviſio quæ eſt in fide, hæreſim conſtituit.

Ad ſecundum dicendum, quod ſchiſma importat diviſionem oppoſitam caritatis unioni: dicuntur enim ſchiſmatici qui concordiam non ſervant in Eccleſiæ obſervantiis, ut Eccleſiæ prælatis obediant, volentes per ſe Eccleſiam conſtituere ſingularem: & iſti in principio perverſum dogma non habent, ſed ab Eccleſiæ fundamento recedentes in vaniloquium vertuntur, & perverſum aliquod confingunt, & ſic in fine in hæreſim labuntur: unde Hieronymus dicit (in expoſit. cap. III. Epiſt. ad Tit.) quod hæreſis, & ſchiſma differunt ſicut genus, & ſpecies.

Ad tertium dicendum quod ſimoniaci quandoque dicuntur per ſimilitudinem hæretici: quia ſicut hæreticus contra fidem ſentit, ita ſimoniacus operatur, ac ſi contra fidem ſentiret, dum pretio ſacra vult adipiſci, vel dare, ac ſi æſtimaret donum Spiritus ſancti pecunia poſſideri.

Ad quartum dicendum, quod fides eſt primum eorum quæ ad religionem requiruntur: quia omnis religio, ſive cultus Dei, eſt quædam fidei proteſtatio: & ideo veritas fidei dicitur veritas quæ ſecundum pietatem eſt, Tit. I. ideo etiam ea quæ hæreſis ſunt, ad ſuperſtitionem pertinent.

Ad quintum dicendum, quod fides principaliter conſiſtit in corde, & primo, ſed ſecundario in ore: quia *corde creditur ad iuſtitiam, ore confeſſio fit ad ſalutem*: Rom. x. 10. & ſimiliter hæreſis principaliter conſiſtit in corde, ſecundum quod Hilarius dicit (Lib. VIII. de Trinit.) *Intellectivus ſenſus in animo eſt*, ſed *ſecundario in ore*. Unde Hieronymus dicit, quod ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis, non quia hæreſis per ſe in his conſiſtat, ſed quia ſunt occaſio, & cauſa erroris.

Ad ſextum dicendum, quod in fide ſunt aliqua ad quæ explicite cognoſcenda omnis homo tenetur: unde ſi in his aliquis errat, infidelis reputatur, & hæreticus, ſi pertinaciam adiungat. Si autem ſunt aliqua ad quæ explicite credenda homo non tenetur, non efficietur hæreticus in his errans; ut ſi aliquis ſimplex credat, Iacob patrem fuiſſe Abrahæ, quod eſt contra veritatem Scripturæ, quam fides profitetur, quouſque hoc ſibi innoteſcat, quod fides Eccleſiæ contrarium habet: quia non diſcedit per ſe loquendo a fide Eccleſiæ niſi ille qui ſcit hoc a quo recedit, de fide Eccleſiæ eſſe. Et quia quædam ſunt quæ in fide Eccleſiæ implicite continentur, ut concluſiones in principiis, ideo in his diverſæ opiniones ſuſtinentur, quouſque per Eccleſiam determinatur quod aliquid eorum contra fidem Eccleſiæ eſt, quia ex eo ſequitur aliquid contrarium fidei directe.

Ad ſeptimum dicendum, quod dividi non convenit niſi parti: & ideo illi qui numquam fuerunt de fide Eccleſiæ, non reputantur hæretici, ſi perverſam fidem habeant, ut Iudæi, vel Pagani: quia numquam fuerunt partes huius totius quod eſt Eccleſia.

Ad octavum dicendum, quod omnis opinio quæ non habet initium a doctrina Chriſti, quæ eſt fundamentum, nova reputatur, quantumcumque ſecundum tempus ſit antiqua. Vel dicendum, quod Auguſtinus loquitur quantum ad primos hæreſum inventores.

Ad nonum dicendum, quod illi qui hæreſim confingunt de novo, conſtat quod aliquod expectant commodum, ſaltem principatum: volunt enim habere ſequaces. Hoc etiam in omnibus ex ſuperbia procedit, quæ eſt amor propriæ excellentiæ, quod a communi via diſcedunt animi levitate, aut perverſitate.

A R-

ARTICULUS II.

Utrum hæreſis ſit maximum peccatum.

2. 2. *quæſt.* x. *art.* 3. & 6.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod hæreſis non ſit maximum peccatum. Maxima enim peccata videntur eſſe principalia peccata: quia illud eſt maximum in unoquoque genere quod eſt principale. Sed hæreſis non eſt principale vitium. Ergo non eſt maximum.

2. Præterea. Secundum Philoſophum in VIII. Ethic. (cap. x. vel xii.) peſſimum opponitur optimo. Sed fides, cui opponitur hæreſis, non eſt optima virtutum. Ergo nec hæreſis eſt maximum peccatum.

3. Præterea. Illud quod excuſat, non eſt maximum peccatorum. Sed hæreſis, vel infidelitas excuſat: I. Tim. 1. 13. *Sed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea.* Ergo hæreſis non eſt maximum peccatum.

4. Præterea. Secundum menſuram peccati eſt menſura pœnæ. Sed ſecundum Hieronymum * peccatum ſchiſmatis eſt magis punitum quam aliquod aliud peccatum: quia abſorpti ſunt a terra, ut patet Numer. xvi. Ergo hæreſis non eſt maximum peccatum.

5. Præterea. Peccatum in Spiritum ſanctum eſt gravius ceteris peccatis. Sed hæreſis non eſt huiuſmodi. Ergo non eſt graviſſimum.

Sed contra. In epiſtola Clementis ** dicitur, quod primum locum in pœnis habent qui aberrant a Deo. Sed tales ſunt hæretici. Ergo &c.

Præterea. Ambroſius dicit (Lib. de dignitate ſacerdotii cap. iv.) *Graviſſime peccas, ſi ignoras.* (a) Sed hæretici ignorantiam Dei habent. Ergo graviſſime peccant.

Præterea. Dionyſius dicit iii. cap. eccleſ. Hierar. quod *ille qui habet participationem quamdam ſacratiſſimarum conſummationum, non eſt æqualis univerſaliter indocto, & non participanti aliquam divinarum teletarum*, ideſt conſecrationum. Sed tales ſunt hæretici. Ergo alii peccatores non ſunt eis æquandi in malo.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod unumquodque dicitur malum quia nocet. Unde cum hæreſis plus noceat quam aliquod aliud peccatum, quia ſubvertit fundamentum omnium bonorum, ſine quo nihil boni remanet, ideo hæreſis eſt ex genere ſuo maximum peccatorum, quamvis ex accidenti aliquod peccatum poſſit eſſe gravius; ſicut ſi multum creſceret contemptus Dei in aliquo quod etiam ex genere ſuo eſſet veniale. Sed de eo quod eſt ſecundum accidens, non eſt curandum in arte, ut Philoſophus dicit in V. Ethic. (cap. ult.)

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut ſecundum Philoſophum in VII. Ethic. (cap. 1.) beſtialitas ponitur extra numerum aliarum humanarum malitiarum, quia humanum modum tranſcendit; ita a ſanctis ponitur hæreſis extra numerum peccatorum, quæ (*b*) in fidelibus inveniuntur, quaſi gravius eis: & ideo non computatur inter vitia capitalia, nec inter eorum filias: quia vitia capitalia ſecundum Iſidorum in Gloſſa *** Deuteronom. vii. ſignantur per ſeptem populos, qui in terra promiſſionis non remanſerunt. Tamen ſi ad aliquod de ſeptem capitalibus reduci debeat, poterit ad ſuperbiam reduci, ut per diffinitionem Auguſtini in littera poſitam patet.

Ad ſecundum dicendum, quod verbum Philoſophi intelligendum eſt in his quæ non ſunt ordinata ad invicem, in quibus deſtructo uno alterum non deſtruitur. Sed in ordinatis ad invicem deſtructio prioris ſemper eſt peior, ſive illud ſit melius, ſive non: quia eo remoto conſequentia removentur; ſicut ægritudo eſt peior quam ſanitas.

Ad tertium dicendum, quod ſicut fides

habet

(a) *Addit Nicolai:* Vel ſic potius Gloſſa, quæ ſuper illud ad Rom. 11. *Ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* tres peccatorum gradus notat: quorum primus eſt dum quis ſibi impunitatem pollicetur; ſecundus, & gravior, quia contemnit donum Dei; tertius, & graviſſimus, quia ignorat ſe contemnere; quod ſine ignorantia Dei eſſe non poteſt. (b) *Nicolai* in infidelibus.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Quod ut ex Hieronymo ſubiungitur, & illius nomine in antiquis Decreti exemplaribus notabatur cauſa xxiv. quæſt. 1. cap. *Non affectamus*, ex Auguſtino deſumptum eſt Lib. II. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. vi. ut eiuſdem Decreti novæ exemplaria correxerunt. ** Ad Iacobum fratrem Domini, *Suppoſititia*. *** Sive nomine Iſidori moderna Gloſſa inſinuat; ſed ex eo deſumptum eſt ſuper Deuteron. cap. xvi.

habet aliquid in affectu, ita & hæreſis: & quamvis ex illa parte qua habet ignorantiam in intellectu, aliquo modo excuſare poſſit; tamen ſecundum quod habet duritiam in affectu ad non obediendum primæ veritati, nihil prohibet eam eſſe maximum peccatorum.

Ad quartum dicendum, quod quamvis ſchiſma fuerit gravius punitum quantum ad novitatem pœnæ (quod expediebat ut prælati Eccleſiæ non contemnerentur) tamen infidelitas eſt magis punita quantum ad multitudinem punitorum, ut patet Exodi xx.

Ad quintum dicendum, quod hæreſis, ſecundum quod pertinaciam importat, ſpecies eſt peccati in Spiritum ſanctum, quia eſt impugnatio veritatis agnitæ.

ARTICULUS III.

Utrum hæretici ſint ſuſtinendi.

2. 2. *quæſt.* XI. *art.* 3.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod hæretici ſint ſuſtinendi. Nihil enim debet impugnari, niſi quod eſt contra amicitiam. Sed diverſitas opinionum non eſt contra concordiam amicitiæ, ut Philoſophus in I. Ethic. cap. VI. innuit. Ergo non ſunt impugnandi.

2. Præterea. Quod eſt neceſſarium, non eſt (*a*) impediendum. Sed hæreſis eſt neceſſaria Eccleſiæ: I. Corinth. XI. 19. (*b*) *Neceſſe eſt hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant.* Ergo non ſunt impugnandi.

3. Præterea. Matth. XIII. Dominus præcepit ut zizania permitterentur creſcere uſque ad meſſem. Meſſis autem eſt finis ſæculi. Cum ergo hæretici ſint zizania, videtur quod debeant permitti creſcere uſque ad finem mundi.

4. Præterea. Nullus ſapiens debet niti ad hoc quod conſequi non poteſt. Sed, ſicut dicit quædam Gloſſa * Iſai. VII. quamdiu ſtabit mundus, ſapiens, ſæcularis, & hæreticus ſermo dominabuntur. Ergo non debet Eccleſia niti ad hæreſum impugnationem.

5. Præterea. Nullus credit non volens, ut dicit Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. XXVI.) Sed hæretici in fide errant. Ergo non ſunt cogendi.

Sed contra. I. Corinth. V. Apoſtolus præcepit eſſe extirpandum vetus fermentum, quia totam maſſam corrumpit. Sed hæretici Eccleſiam maxime corrumpunt. Ergo ſunt ab Eccleſia extirpandi.

Præterea. Lupi ſunt ab ovibus arcendi paſtorum officio, ut patet Ioan. X. Sed hæretici ſunt lupi, ut patet Act. XX. Ergo debent extirpari.

Præterea. Vita ſpiritualis eſt melior quam corporalis. Sed homicidæ extirpantur, qui auferunt hominibus vitam corporalem. Ergo multo amplius hæretici, qui auferunt hominibus vitam ſpiritualem.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod hæreſis eſt infectivum vitium: unde II. Timoth. II. 16. dicitur, quod *multum proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ut cancer ſerpit:* & ideo Eccleſia eos a conſortio fidelium excludit, & præcipue illos qui alios corrumpunt; ut ſimplices, qui de facili corrumpi poſſunt, ab eis ſint ſegregati non ſolum mente, ſed etiam corporaliter: unde per Eccleſiam carcerantur, & expelluntur. Si autem alios non corrumperent, poſſent etiam celari. Sed illi qui ſunt firmi in fide, poſſunt cum eis corpore converſari, ut eos convertant; non tamen in divinis, quia excommunicati ſunt. Sed iudicio ſæculari poſſunt licite occidi, & bonis ſuis ſpoliari, etſi alios non corrumpant: quia ſunt blaſphemi in Deum, & fidem falſam obſervant: unde magis poſſunt puniri iſti quam illi qui ſunt rei criminis læſæ maieſtatis, & illi qui falſam monetam cudunt.

Ad primum ergo dicendum, quod Philoſophus loquitur de opinionibus ſpeculativis tantum. Sed conſenſus in unitate fidei eſt principium communionis in caritate: & ideo diſſenſus in fide excludit amicitiam familiaritatis.

Ad ſecundum dicendum, quod hæreſis dicitur neceſſaria non per ſe loquendo, ſed per accidens, inquantum ex quolibet malo Deus elicit aliquod bonum: quia ſecundum Auguſtinum (Lib. VII. Confeſ. cap. XIX.) Eccleſia utitur hæreticis ad probationem doctrinæ ſuæ, dum ſcilicet eorum falſa dogmata impugnat.

Ad

(a) *Al.* impedimentum. (b) Vulgata: *Oportet & hæreſes &c.*

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ex Hieronymo ſumpta ſuper illud ex verſ. 1. *Raſin Rex Syriæ &c.*

Digitized by Google

Ad tertium dicendum, quod Dominus ideo præcepit ut zizania non eradicarentur, ne forte ſimul cum ipſis eradicaretur & triticum: & ideo hoc locum habet in illis de quibus non conſtat utrum ſint hæretici, vel non.

Ad quartum dicendum, quod quamvis Eccleſia non poſſit facere quin ſint aliqui hæretici, tamen poteſt ſingulariter huoc, vel illum coercere; ſicut etiam omnia peccata venialia vitare non poſſumus, tamen ſingula vitare nitimur.

Ad quintum dicendum, quod Eccleſia non perſequitur eos, ut per violentiam inducantur ad credendum, ſed ne alios corrumpant, & ne tantum peccatum inultum remaneat.

EXPOSITIO TEXTUS.

QUi (a) *intus ſunt nomine, & ſacramento, etſi non vita*. Hoc dicit propter ſchiſmaticos, & hæreticos, qui ſecundum ipſum non poſſunt conſecrare

Et quid maius corpore, & ſanguine? Videtur corpus myſticum: quia ſignificatur per ipſum. Et dicendum, quod in his quæ ſunt tantum ad ſignificandum, verum eſt quod ſignatum prævalet ſigno, non autem in aliis quæ ex conſequenti ſignificant. Et ideo dicendum, quod corpus Chriſti myſticum, ſi accipiatur cum ipſo capite, eſt melius quam corpus Chriſti verum; ſi tamen corpus Chriſti verum accipiatur ſine Divinitate cui eſt unitum, alias non: quia Deus, & omnes creaturæ non ſunt aliquid melius quam Deus tantum. Si autem accipiatur corpus Chriſti myſticum abſque capite, ſic corpus Chriſti verum eſt nobilius.

Illi vero qui excommunicati ſunt, vel de hæreſi manifeſte notati, non videntur hoc ſacramentum poſſe conficere. Sciendum, quod in hoc opinio Magiſtri diſcordat a communi opinione: & ideo contrariæ opinioni adhærendum eſt.

Miſſa enim dicitur, eo quod cæleſtis miſſus ad conſecrandum vivificum corpus adveniat. Præter hanc rationem nominis aſſignat Hugo (de ſacram. Lib. II. par. VIII. cap. XIV.) tres alias rationes. Primo quia Miſſa dicitur quaſi tranſmiſſa, eo quod populus fidelis per miniſterium ſacerdotis, qui mediatoris vice fungitur inter Deum & hominem, preces, vota, & oblationes Deo tranſmittit. Secundo ipſa hoſtia ſacra Miſſa vocari poteſt: quia tranſmiſſa eſt prius a Patre nobis, ut ſcilicet nobiſcum eſſet, poſtea a nobis Patri, ut apud Patrem pro nobis eſſet. Tertio Miſſa ab emittendo dicitur, ut quidam dicunt: quia ut ſacerdos hoſtiam conſecrare incipit, per manum diaconi, & oſtiarii catechumenos, & non communicantes foras Eccleſiam mittit. Quarta cauſa ponitur in littera.

Iube ergo hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum. Angelus ſacris myſteriis intereſſe credendus eſt, non ut conſecret, quia huiuſmodi poteſtatem non habet, ſed ut orationes ſacerdotis, & populi Deo repræſentet, ſecundum illud Apocalyp. VIII. 4. (b) *Aſcendit fumus aromatum in conſpectu Domini de manu Angeli, quæ ſunt orationes ſanctorum*. Petit ergo ſacerdos ut *hæc*, ideſt ſignificata per hæc, ſcilicet corpus myſticum, *per manus Angeli*, ideſt miniſterio Angelorum, perferantur *in altare ſublime*, ideſt in Eccleſiam triumphantem, vel in participationem Divinitatis plenam: quia Deus ipſe altare ſublime dicitur: Exod. XX. 26. *Non aſcendes ad altare meum per gradus*; ideſt, in Trinitate non facies gradus. Vel per Angelum ipſe Chriſtus intelligitur, qui eſt magni conſilii Angelus (Iſai. IX. 6. iuxta LXX.) qui corpus ſuum myſticum Deo Patri coniungit, & Eccleſiæ triumphanti.

Oblationem eius conſecrare, ideſt conſecratam Deo repræſentare, ut accepta ſit in conſpectu Dei quantum ad illos qui offerunt, quia quantum ad id quod continetur, ſemper eſt Deo accepta.

(c) *Maledicam benedictionibus veſtris*. Hoſtiæ benedictio non eſt principaliter a ſacerdote, ſed a Deo; unde hæc auctoritas non eſt ad propoſitum.

Et intentionem adhiberi oportet. De intentione idem dicendum eſt quod ſupra de baptiſmo diſt. VI. (quæſt. I. art. 2. quæſtiunc. I.)

Illud etiam ſane dici poteſt, quod a brutis animalibus corpus Chriſti non ſumitur, etſi videatur. Quomodo hoc ſit verum, ſupra diſt. X. dictum eſt. Debet autem ille cuius negligentia hoc accidit, quod mus ſpecies comedat, ſecundum canones quadraginta diebus pœnitere: & mus ſi capi poteſt, comburi (d) debet, & cinis in ſacrarium proiici. Si autem amiſſa fuerit hoſtia, vel pars eius, ut inveniri non poſſit,

(a) Al. *Ut intus ſub nomine &c.* (b) Vulgata: *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram Deo.* (c) Al. *Non maledicam.* (d) Al. poteſt.

ſit; debet viginti duobus die bus pœnitere. Si autem per negligentiam aliquid de ſanguine ſtillaverit in tabulam quæ terræ adhæret, lingua lambetur, & tabula radetur. Si vero non fuerit tabula, terra radetur, & igni comburetur, & cinis in altari condetur: & ſacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si autem ſuper altare calix ſtillaverit, ſorbeat miniſter ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper linteum altaris, & ad aliud ſtilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. Si uſque ad tertium linteum, octo diebus pœniteat. Si uſque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina quæ ſtilla tetigit, tribus vicibus lavet miniſter, calice ſubtus poſito; & aqua ablutionis ſumatur, & iuxta altare condatur. Tutum eſt etiam ut pars illa lintei abſcindatur, & comburatur, & cinis in altari condatur. Si autem aliquis per ebrietatem, vel voracitatem eucharistiam vomuerit, quadraginta diebus pœniteat; clerici, vel monachi, ſexaginta, Epiſcopus nonaginta. Si autem infirmitatis cauſa vomuerit, ſeptem diebus pœniteat. Dicunt autem quidam, quod pœna irrogata fuit ad cautelam, ut negligentia magis caveretur: & ideo circumſtantiis penſatis poteſt minui, vel addi ad pœnam prædictam. Sed tutius eſt ut prædictam peragat. Debet autem ſecundum quoſdam illis diebus ieiunare, & a communione ceſſare. Alii vero dicunt, quod his diebus iniungenda eſt pœnitentia arbitraria penſatis conditionibus perſonæ, & negotii: & hoc probabilius videtur. Et hæc de euchariſtia dicta ſufficiant.

DISTINCTIO XIV.

De pœnitentia.

POſt hæc de pœnitentia agendum eſt. Pœnitentia longe poſitis a Deo neceſſaria eſt, ut appropinquent. Eſt enim, ut ait Hieronymus (epiſt. VII. & in Iſai. III.) ſecunda tabula poſt naufragium: quia ſi quis veſtem innocentiæ in baptiſmo perceptam peccando corruperit, pœnitentiæ remedio reparare poteſt. Prima tabula eſt baptiſmus, ubi deponitur vetus homo, & induitur novus. Secunda, pœnitentia, qua poſt lapſum reſurgimus, dum vetuſtas reverſa repellitur, & novitas perdita reſumitur. Poſt baptiſmum prolapſi per pœnitentiam renovari valent, ſed non per baptiſmum. Licet homini ſæpius pœnitere, ſed non baptizari. Baptiſmus tantum eſt ſacramentum, ſed pœnitentia dicitur & ſacramentum, & virtus mentis. Eſt enim pœnitentia interior, & eſt pœnitentia exterior. Exterior, ſacramentum eſt; interior, virtus mentis eſt: & utraque cauſa ſalutis eſt, & iuſtificationis. Utrum vero omnis exterior pœnitentia ſit ſacramentum, vel ſi non omnis, quæ hoc nomine cenſenda ſit, conſequenter inveſtigabimus, A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio, dicentis (Matth. III. 2.) „ Pœnitentiam „ agite: (1) appropinquabit enim regnum cælorum. “ Quod autem præco docuit, illud poſt Veritas prædicavit, exordium ſumens ſermonis a pœnitentia. Pœnitentia dicitur a puniendo, qua quis punit illicita quæ commiſit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur. Unde Iſai. XXVI. 17. (2) „ A timore tuo Domine „ concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis. “ Eſt autem pœnitentia, ut ait Ambroſius (in ſer. feriæ tertiæ poſt dom. 1. quadrag.) mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Gregorius (hom. XXXIV. in Evang.) „ Pœ„ nitere eſt ante acta peccata deflere, & flenda non committere. (3) Nam „ qui ſic alia deplorat, ut alia tamen committat, adhuc pœnitentiam agere aut „ ignorat, aut diſſimulat. Quid enim prodeſt, ſi peccata luxuriæ quis defleat, „ & adhuc avaritiæ æſtibus anhelet? “ His verbis quidam vehementius inhærentes,

(1) *Al.* appropinquavit. (2) *Vulgata*, a facie tua. (3) *Nicolai* (Sive pœnitentiam agere eſt & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare.)

tes , contendunt vere pœnitentem ultra non poſſe peccare damnabiliter; & ſi graviter peccaverit, veram non percepiſſe pœnitentiam . Quod etiam aliis muniunt teſtimoniis. Ait enim Iſidorus (de ſummo bono Lib. II. cap. xvi.) „ Irriſor „ eſt, & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet . Nec videtur Deum po„ ſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus. Canis reverſus ad vomitum , (1) eſt „ pœnitens reverſus ad peccatum. Multi autem lacrymas indeſinenter fundunt , „ & peccare non deſinunt. Quoſdam accipere lacrymas ad pœnitentiam cerno , „ & affectum pœnitentiæ non habere: quia inconſtantia mentis nunc recordatio„ ne peccati lacrymas fundunt , nunc reviviſcente uſu ea quæ fleverunt, iteran„ do committunt. Iſai. 1. 16. (2) peccatoribus dicit: Lavamini, mundi eſtote. „ Lavatur, & mundus eſt qui præterita plangit, & flenda iterum non commit„ tit . Lavatur , & non eſt mundus , qui plangit quæ geſſit , nec deſerit , & „ poſt lacrymas ea quæ defleverat, repetit . “ Item Auguſtinus * (ut habetur diſt. 111. de pœnit. cap. „ Inanis .) „ Inanis eſt pœnitentia quam ſequens „ culpa coinquinat. Nihil proſunt lamenta , ſi replicantur peccata . Nihil valet „ veniam a malis poſcere, & mala denuo iterare. “ Item Gregorius **(in Regiſtro) „ Qui commiſſa plangit , nec tamen deſerit , pœnæ graviori (3) ſe ſub„ iicit. “ Item Ambroſius (Lib. II. de pœnit. cap. x.) „ Reperiuntur (4) qui „ ſæpius agendam pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Chriſto. Nam ſi ve„ re pœnitentiam in Chriſto agerent, iterandam poſtea non putarent : quia ſicut „ unum baptiſma , ita eſt una pœnitentia. “ His, aliiſque pluribus utuntur in aſſertione ſuæ opinionis. (5) Sed Ambroſius dicit (ubi ſupra) „ Hæc vera pœ„ nitentia eſt, ceſſare a peccato . “ Et idem (paulo infra.) „ Magni profectus „ eſt renuntiaſſe errori . Imbutos enim vitiis animos exuere , atque emendare , „ virtutis eſt perfectæ , & cæleſtis gratiæ . “ Et ideo ſane ita diffiniri poteſt : Pœnitentia eſt virtus qua commiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus, & odimus, & plangenda ulterius committere nolumus: quia pœnitentia vera eſt in animo dolere, & odire vitia . Unde illa verba præmiſſa „ Pœnitere eſt ante „ acta deflere, & flenda non committere , “ recte ſic accipi poſſunt , ut non ad diverſa tempora, ſed ad idem referantur , ut ſcilicet tempore quo deflet commiſſa mala , non committat (voluntate, vel opere) flenda: quod innuitur ex verbis conſequentibus: „ Nam qui ſic alia deplorat (6) &c. Hinc Auguſtinus ait (in Enchiridio cap. lxx.) „ Cavendum eſt ne quis exiſtimet nefanda illa crimi„ na, qualia qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt , quotidie perpetranda , & „ eleemoſynis quotidie redimenda. In melius eſt enim vita mutanda, & per elee„ moſynas de peccatis præteritis propitiandus eſt Deus ; non ad hoc emendus „ quodammodo, ut ea ſemper liceat impune committere. Nemini enim dedit la„ xamentum peccandi, etſi miſerando deleat commiſſa peccata, ſi non ſatisfactio „ congrua negligatur . “ Item Pius Papa (epiſt. 1. ut refertur de pœn. diſt. 111. cap. „ Nihil prodeſt. “) „ Nihil prodeſt homini ieiunare, & orare , & alia re„ ligionis opera agere , niſi mens ab iniquitate revocetur . “ Qui ergo a malis ſic mentem revocat ut commiſſa plangat , & plangenda committere non velit ,

nec

(1) *Al.* & pœnitens ad peccatum. (2) *Al.* de peccatoribus. (3) *Nicolai* (ſive potius pene culpæ graviori.) (4) *Idem* (vel merito reprehenduntur.) (5) *Idem* . Sed Ambroſius dicit , quod vera pœnitentia eſt ceſſare a peccato. Sic enim Lib. II. de pœnitentia cap. v. „ Qui agit pœnitentiam, non ſo„ lum diluere lacrymis debet peccatum ſuum, ſed etiam emendatioribus factis operire delicta ſuperio„ ra, ut non imputetur ei peccatum. “ Et in Pſalm. cxviii. ſuper octonarium 22. „ Qui erravit, de„ ſinit errare, & veterem condemnat errorem: errare enim permanentis in vitio eſt, erraſſe corrigen„ tis eſt lapſus &c. “ Et idem (paulo infra.) „ Magnus profectus eſt renuntiaſſe errori. Imbutos enim „ vitiis animos exuere frenis cupiditatum, atque emendare, non ſolum virtutis eſt perfectæ, ſed etiam „ cæleſtis eſt gratiæ. “ Et ideo &c. (6) *Nicolai* ut alia committat &c.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Vel potius Iſidorus Sinonymorum Lib. I. prope finem . ** Lib. de cura paſtorali part. iii. admonit. 32.

nec ſatisfacere negligit, vere pœnitet: Nec ideo non eſt vera pœnitentia, quia forte non de propoſito, ſed caſu, vel infirmitate peccabit. Ille autem irriſor eſt, & non pœnitens, qui ſic commiſſa plangit ut plangenda voluntate, vel opere committere non deſinat. Ille etiam qui poſt lacrymas repetit quæ flevit, lavatur ad tempus, ſed mundus non eſt; ideſt, illa munditia non eſt ei ſufficiens ad ſalutem, quia eſt momentanea, non perſeverans. Item illud, „ Inanis eſt pœ„ nitentia quam ſequens culpa coinquinat, " ſic intelligendum eſt. Inanis eſt, ſcilicet carens fructu, illius (1) pœnitentia quem ſequens culpa coinquinat. Illius enim fructus eſt vitatio gehennæ, & adeptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitentia, & alia anteacta bona per ſequens peccatum, ut non ſortiantur mercedem quam meruerunt cum fierent, & quam haberent, ſi peccatum non ſuccederet. Sed etſi de peccato ſuccedenti pœnitentia agatur, & pœnitentia quæ præceſſit, & alia anteacta bona reviviſcunt; ſed illa tantum quæ ex caritate prodierunt: illa enim ſola viva ſunt quæ ex caritate fiunt. Ideoque ſi per ſequentia peccata mortificantur, per ſubſequentem pœnitentiam reviviſcere poſſunt. Quæ vero ſine caritate fiunt, mortua, & inania generantur; & ideo per pœnitentiam reviviſcere non valent. Similiter intelligendum eſt illud, „ Nihil pro„ ſunt lamenta, ſi replicantur peccata; " & illud, „ Nihil valet veniam de „ malis poſcere, & mala iterare. " Si enim replicantur peccata, nihil valet ad ſalutem, vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitæ munditia: quia aut peccata dimiſſa redeunt, ut quibuſdam placet, cum replicantur; vel ſi non redeunt, eis tamen deletis, propter ingratitudinem ita reus, & immundus conſtituitur, cum adhuc in expiandis implicatur, ut ſi iam deleta redirent. De hoc tamen, ſcilicet an peccata redeant, poſt plenius agemus (diſt. XXII.) Similiter nihil valet ad ſalutem obtinendam, vel ad munditiam vitæ habendam, veniam de male factis poſcere, & male facta denuo iterare. Ita etiam intelligendum eſt illud quod idem Auguſtinus alibi ait * (de vera & falſa pœnitentia cap. VIII. circa med. & habetur de pœnit. diſt. III. cap. „ Pœnitentia. ") „ Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, ſemper puniens in „ ſe quod dolet commiſiſſe. Et infra: ** „ Quotidie (2) dolendum eſt de pec„ cato: quod declarat ipſa (3) dictionis virtus. Pœnitere enim eſt pœnam „ tenere, ut ſemper puniat in ſe ulciſcendo quod commiſit peccando. Ille pœ„ nam tenet qui ſemper vindicat quod commiſiſſe dolet. Pœnitentia ergo eſt vin„ dicta ſemper puniens in ſe quod dolet commiſiſſe. Quid reſtat nobis niſi dole„ re in vita? Ubi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si vero pœnitentia „ finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu gaudeant, & ſperent de gratia, „ quamdiu ſuſtentantur a pœnitentia. Dicit enim Dominus (Ioan. VIII. 11.) „ Vade, & amplius noli peccare. Non dixit, Ne pecces, ſed Ne voluntas pec„ candi in te oriatur. Quod quomodo ſervabitur, niſi dolor in pœnitentia con„ tinue cuſtodiatur? Semper doleat, & de dolore gaudeat; & non ſit ſatis quod „ doleat; ſed ex fide doleat, & non ſemper doluiſſe doleat. "

Determinatio intelligentiæ dictorum.

De pœnitentia perfectorum, vel ad ſalutem ſufficienti, intelligendum eſt quod ſupra dixit, ſcilicet „ Pœnitentia eſt vindicta ſemper puniens quod com„ miſit, " & alia huiuſmodi. Illud vero, „ Si pœnitentia finitur, nihil de ve„ nia relinquitur, " dupliciter accipi poteſt. Si enim iuxta quorumdam intelligentiam, peccata dimiſſa redeunt, facile eſt intelligere nihil de venia relinqui,

(1) *Al.* pœnitentiæ, quam ſequens culpa non coinquinat. (2) *Nicolai* (vel continue.) (3) *Al.* dilectionis.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Etſi non idem verus dici debet, ſed ſuppoſititius Auguſtinus. ** Quod ſubinngitur, ſumptum eſt ex cap. XXVII. eiuſdem Libri quantum ad primam partem ...... quo ad ſecundam vero ex cap. XXXI.

Digitized by Google

quia peccata dimiſſa iterum replicantur . Sicut enim ille qui ex ſervitute in li-
bertatem manumittitur , (1) iterum vere liber eſt , & tamen propter offenſam
in ſervitutem poſtea revocatur ; ſic & pœnitenti peccata vere dimittuntur , &
tamen propter offenſam quæ replicatur, iterum redeunt. Si vero non redire dican-
tur ; ſane poteſt dici , etiam ſic nihil de venia relinqui : non quod dimiſſa pec-
cata iterum imputentur ; ſed quia propter ingratitudinem ita reus, & immundus
conſtituitur ac ſi illa redirent.

De ſolemni , & unica pœnitentia.

ILlud autem quod Ambroſius ait, „ Sicut unum baptiſma, ita & una pœniten-
tia , " non ſecundum generalem, ſed ſecundum ſpecialem morem Eccleſiæ de
ſolemni pœnitentia dictum intelligitur ; quæ apud quoſdam ſemel celebrata, non
iteratur . Item illud aliud Ambroſii (Lib. II. de pœnit. cap. xi.) „ Pœnitentia
„ ſemel uſurpata , nec vere celebrata & fructum prioris aufert, & uſum ſequen-
„ tis amittit : " (2) de ſolemni intelligitur. Solemnis ergo pœnitentia , ut Am-
broſius in eodem (Lib. cap. III.) ait, eſt quæ fit extra Eccleſiam in maniſe-
ſto , in cinere , & cilicio ; quæ pro gravioribus , horrendiſque , ac manifeſtis
delictis tantum imponitur : & illa non eſt iteranda pro reverentia ſacramenti, &
ne vileſcat , & contemptibilis fiat hominibus . Unde Auguſtinus (ad Macedo-
dium epiſt. liv) „ Quamvis caute , & ſalubriter proviſum ſit ut locus illius hu-
„ millimæ pœnitentiæ ſemel in Eccleſia concedatur , ne medicina vilis minus u-
„ tilis eſſet ægrotis , quæ tanto magis ſalubris eſt , quanto minus contemptibilis
„ fuerit ; quis tamen audeat Deo dicere : Quare huic homini , qui poſt pœni-
„ tentiam primam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit , adhuc iterum par-
„ cis ? " Origenes quoque (ſuper Levit. homil. xv.) de hac ſolemni pœniten-
tia , quæ pro gravioribus criminibus iniungitur, ait : „ Si nos aliqua culpa mor-
„ talis invenerit , quæ non in crimine mortali , vel in blaſphemia fidei , ſed
„ (3) in ſermonis , vel in morum vitio conſiſtat ; hæc culpa ſemper reparari
„ poteſt : nec interdicitur aliquando de huiuſmodi pœnitentiam agere . Sed non
„ ita de gravioribus criminibus . In gravioribus enim criminibus ſemel tantum
„ (4) pœnitentiæ conceditur locus. Communia quæ frequenter incurrimus, ſemper
„ pœnitentiam recipiunt , & ſemper (5) redimuntur. " Communia dicit venialia peccata,
& forte mortalia quædam aliis minus gravia . Quæ ſicut ſæpe committuntur , ita
frequenter per pœnitentiam redimuntur . Sed de gravioribus criminibus ſemel
tantum agitur pœnitentia , ſcilicet ſolemnis: nam & de illis ſi iterentur, iteratur
pœnitentia , ſed non ſolemnis : quod tamen in quibuſdam Eccleſiis non ſervatur.

*Auctoritatibus probat quod non ſemel tantum , ſed frequenter peccata dimittan-
tur per pœnitentiam .*

QUod vero pœnitentia non ſemel tantum agatur , ſed frequenter iteretur, &
per eam frequenter iterum venia præſtetur , pluribus ſanctorum teſtimoniis
probatur . Ait enim Auguſtinus * (de vera , & falſa pœnitentia cap. v.) ſcri-
bens contra quoſdam hæreticos , qui peccantibus poſt baptiſmum ſemel tantum
dicebant utilem eſſe pœnitentiam : (6) „ Adhuc inſtant perfidi , qui ſapiunt
„ pluſquam oportet , non ſobrii , ſed excedentes menſuram : dicunt (7) enim:
„ Etſi ſemel peccantibus poſt baptiſmum valeat pœnitentia , non tamen ſæpe pec-
„ cantibus proderit iterata : alioquin remiſſio , ad peccandum eſſet incitatio. Di-
„ cunt

(1) *Nicolai omittit* iterum. (2) *Nicolai* (vel nec prioris fructum obtinet, & aufert uſum poſterio-
ris.) (3) *Nicolai* in ſermone. (4) *Idem* (vel raro.) (5) *Idem addit* ſine intermiſſione . (6) *Al.
additur* ita . (7) *Al. deeſt* enim .

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Non eſt Auguſtini hic Liber , ex quo tamen refertur in decretis diſtinct. xxx. de pœnitentia
cap. *Adhuc*.

,, cunt enim : Quis non ſemper peccaret , ſi ſemper redire poſſet ? Dicunt (1) ,, enim Dominum incitatorem mali , ſi ſemper peccantibus ſubvenit ; & ei pec- ,, cata placere, quibus ſemper præſto eſt gratia . Errant autem . Conſtat enim ,, ei peccata diſplicere qui ſemper præſto eſt ea deſtruere . Si (2) ea amaret , ,, non ſemper ea deſtrueret . " Idem ad Macedonium (epiſt. liv. non longe a princip. & habetur de pœnit. diſt. III. cap. ,, Intantum. ") ,, Intantum homi- ,, num iniquitas aliquando progreditur ut etiam poſt peractam pœnitentiam, poſt ,, altaris reconciliationem , vel ſimilia , vel graviora committant: & tamen Deus , facit etiam ſuper tales oriri ſolem ſuum , nec minus tribuit quam ante tribue- ,, rat largiſſima munera vitæ, & ſalutis . Et quamvis eis in Eccleſia locus ille ,, pœnitentiæ non concedatur , Deus tamen ſuper eos ſuæ potentiæ non oblivi- ,, ſcitur: ex quorum numero ſi quis nobis dicat : (3) Dicite mihi , utrum ali- ,, quid proſit ad vitam futuram , ſi in iſta vita illecebroſiſſimæ voluptatis blan- ,, dimenta contempſero , ſi me pœnitendo vehementius quam prius excruciavero, ,, ſi uberius flevero , ſi melius vixero , ſi pauperes largius ſuſtentavero , ſi cari- ,, tate ardentius flagravero : quis veſtrum ita deſipit ut huic homini dicat : Ni- ,, hil tibi iſta in poſterum proderunt ? Vade : ſaltem huius vitæ ſuavitate frue- ,, re . Avertat Deus tam immanem , ſacrilegamque dementiam. " Item Ioannes Chryſoſtomus de reparatione lapſi * (habetur de pœnitent. diſt. III. cap. ,, Ta- ,, lis. ") ,, Talis , mihi crede , talis eſt erga homines pietas Dei . Numquam ,, ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſincere , & ſimpliciter offeratur. Etiam ſi ad ſummum ,, quis perveniat malorum , & inde tamen velit reverti ad virtutis viam , ſu- ,, ſcipit libenter , & amplectitur . & facit omnia quatenus ad priorem revocet ,, ſtatum : quodque eſt adhuc præſtantius , & eminentius , etiamſi non potuerit ,, quis explere omnem ſatisfaciendi ordinem, quantulamcumque tamen, & quam- ,, libet brevi tempore geſtam non reſpuit pœnitentiam ; ſuſcipit etiam ipſam, nec ,, patitur quamvis exiguæ converſionis (4) perdere mercedem . " Exemplis etiam hoc idem aſtrui poteſt . David enim per pœnitentiam , adulterii ſimul , & homicidii veniam impetravit (II. Reg. xii.) (5) graviter tamen poſtea deliquit in populi enumeratione , quod populi multitudo proſtrata oſtendit . ,, Illud , autem mirabile eſt, (6) quod Angelo ferienti plebem , ſe obtulit dicens : ,, Grex iſte quid fecit ? Fiat manus tua in me , & in domum patris mei . Quo ,, facto ſtatim ſacrificio dignus iudicatur qui abſolutione æſtimabatur indignus . ,, Nec mirum ſi tali ſua oblatione pro populo peccati ſui adeptus eſt veniam , ,, cum Moyſes offerendo ſe pro plebis errore peccata diluerit . " His , aliiſque teſtimoniis evidenter oſtenditur per pœnitentiam non ſemel tantum , ſed ſæpius nos a peccatis ſurgere , & veram pœnitentiam ſæpius agi. Voluntarie enim peccantibus nobis , ut ait Apoſtolus (Hebr. x. 26.) pro peccatis non relinquitur hoſtia ſecunda : ſcilicet quia ſemel tantum Chriſtum oportuit pati : nec relinquitur ſecundus baptiſmus ; relinquitur vero ſecunda pœnitentia , & tertia , & deinceps , ut Ioannes Chryſoſtomus (hom. xx.) ſuper hunc locum ait. ,, Scien- ,, dum (inquit) quod hic quidam exurgunt , horum verborum occaſione pœ- ,, nitentiam auferentes , quaſi per pœnitentiam non valeat peccator poſt lapſum ,, reſurgere ſecundo , & tertio , & deinceps . Verum etiam in hoc pœnitentiam ,, non excludit , nec propitiationem quæ ſæpe fit per pœnitentiam, ſed ſecundum ,, baptiſmum , & hoſtiam. "

DI-

(1) *Al. omittitur* enim. (2) *Nicolai addit* enim. (3) *Nicolai:* Aut date mihi eumdem iterum pœnitendi locum , aut diſperatus me permittite, ut faciam quidquid libuerit &c. Aut ſi me ab hac nequitia revocatis, dicite mihi &c. (4) *Forte* perire. (5) *In edit. Nicolai deſunt ſequentia uſque ad ea verba* Illud autem mirabile eſt &c. (6) *Nicolai* : ut ait Ambroſius in apologia 1. David cap. vii.) *In editione quoque Veneta an. 1593. hoc ad marginem notabatur.*

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Seu exhortatione 1. vel paræneſi ad Theodorum lapſum cap. xv.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de confirmatione, & euchariſtia, quæ ſunt ſacramenta procedentium, ordinata ad perfectionem in bono; hic incipit determinare de pœnitentia, quæ ordinatur ad amotionem mali, quod per actum procedentium in vita iſta provenit: & dividitur in partes duas. In prima determinat de his quæ pertinent ad eſſentiam ſacramenti; in ſecunda determinat quædam accidentia ſacramenti huius, ſicut tempus, & huiuſmodi, xx. diſt. ibi, *Sciendum eſt etiam, quod tempus pœnitentiæ eſt uſque ad extremum articulum vitæ*. Prima in duas. In prima determinat de ſacramento pœnitentiæ; in ſecunda de miniſtro huius ſacramenti, XVIII. diſt. ibi, *Hic quæri ſolet, ſi peccatum omnino dimiſſum eſt a Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi*. Prima in duas. In prima determinat de pœnitentia communiter; in ſecunda deſcendendo ad partes eius, XVI. diſt. ibi, *In perfectione autem pœnitentiæ tria obſervanda ſunt*. Prima in duas. In prima determinat quid ſit de ratione pœnitentiæ, & excludit errorem quorumdam addentium ad rationem veræ pœnitentiæ quod non eſt de ratione ipſius. In ſecunda determinat de integritate ipſius, diſt. XV. ibi, *Et ſicut prædictis auctoritatibus illorum error convincitur qui pœnitentiam ſæpius agendam non putant .... ita iiſdem eorum oppoſitio eliditur qui pluribus irretitum peccatis aſſerunt de uno vere pœnitere .... ſine alterius pœnitentia*. Prima in duas. In prima oſtendit quid ſit de ratione pœnitentiæ ſecundum veritatem. In ſecunda excludit errorem, ibi, *His verbis quidam vehementius inhærentes contendunt, vere pœnitentem ultra non poſſe peccare damnabiliter*. Circa primum duo facit. Primo oſtendit neceſſitatem pœnitentiæ. Secundo inquirit quid ſit pœnitentia, ibi, *Baptiſmus tantum eſt ſacramentum; ſed pœnitentia dicitur & ſacramentum, & virtus mentis*. Circa quod duo facit. Primo ponit ea ex quibus pœnitentia diffiniri poteſt; ſecundo ponit diffinitionem, ibi, *Pœnitentia eſt, ut ait Ambroſius, mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere*. Circa primum duo facit. Primo ponit genus; ſecundo tangit actum, ibi, *Pœnitentia dicitur a puniendo*. Circa primum duo facit. Primo ponit pœnitentiam in genere virtutis, & ſacramenti. Secundo, quia virtus indiget doctrina hortante, & ſacramentum doctrina inſtruente, ponit doctrinam de pœnitentia, ibi, *A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio*.

Pœnitentia dicitur (a) *a puniendo*. Hic tangit pœnitentiæ actum, & circa hoc duo facit. Primo accipit actum ex nominis interpretatione; ſecundo oſtendit actus originem, ibi, *Pœnitentiæ virtus timore concipitur*.

His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt, vere pœnitentem ultra non poſſe peccare damnabiliter. Hic excludit errorem addentium ad rationem pœnitentiæ perſeverantiam uſque in finem: & dividitur in partes duas. In prima ponit errorem; in ſecunda excludit ipſum, ibi, *Sed Ambroſius dicit: Hæc vera pœnitentia eſt, ceſſare a peccato*. Circa primum duo facit. Primo ponit, errorem dictum habere occaſionem ex prædicta diffinitione. Secundo oſtendit confirmationem ipſius ſecundum alias auctoritates, ibi, *Quod etiam aliis muniunt teſtimoniis*. Et ponit quatuor auctoritates. Prima eſt Iſidori. Secunda Auguſtini, ibi, *Item Auguſtinus*. Tertia Gregorii, ibi, *Item Gregorius*. Quarta Ambroſii, ibi, *Item Ambroſius*.

Sed Ambroſius dicit &c. Hic excludit prædictum errorem, & circa hoc duo facit. Primo excludit errorem per Auguſtinum. Secundo ſolvit ad auctoritates poſitas, ibi, *Unde illa verba præmiſſa .... recte ſic accipi poſſunt*. Et hic circa hoc quatuor facit. Primo ſolvit ad diffinitionem primo poſitam, ex qua prædictus error ſequi videbatur. Secundo ad auctoritatem Iſidori, ibi, *Ille autem irriſor eſt, & non pœnitens*. Tertio ad auctoritatem Auguſtini, ibi, *Item illud, Inanis eſt pœnitentia quam ſequens culpa coinquinat, ſic intelligendum eſt*. Quarto ad auctoritatem Ambroſii, ibi, *Illud autem quod Ambroſius ait*. Auctoritas autem Gregorii habet ſimilem ſolutionem aliis. Circa tertium horum tria facit. Primo ſolvit auctoritatem Auguſtini prius inductam. Secundo inducit aliam ad idem, ibi, *Ita etiam intelligendum illud quod idem Auguſtinus alibi ait*. Tertio ſolvit eam, ibi, *De pœnitentia perfectorum, vel ad ſalutem ſufficienti, intelligendum eſt quod ſupra dixit*. Circa quartum duo facit. Primo ſolvit auctoritatem Ambroſii. Secundo probat auctoritate, & exemplis, quod pœnitentia poſſit iterari; cuius contrarium auctoritas Ambroſii dicere videbatur, ibi, *Quod autem pœnitentia non ſemel tantum agi-*

(a) Al. *a puniendo*.

gatur .... pluribus ſanctorum teſtimoniis probatur.

QUAESTIO I.

Hic eſt duplex quæſtio. Prima de ipſa pœnitentia. Secunda de effectu ipſius. Circa primum quæruntur quinque.

Primo. Quid ſit pœnitentia.

Secundo. De comparatione ipſius ad alia.

Tertio. De ſubiecto ipſius.

Quarto. De continuatione.

Quinto. De ſolemnitate eius.

ARTICULUS I.

Utrum pœnitentia ſit ſacramentum.

III. P. quæſt. lxxxiv. *art.* 1. *& quæſt.* lxxxv. *art.* 1. 2. 3.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod pœnitentia non ſit ſacramentum. In omni enim ſacramento novæ legis eſt aliquod materiale, quod eſt cauſa gratiæ, ut patet ex diffinitione Hugonis de ſacramento ſupra diſt. 1. (art. 5. quæſtiunc. 5.) poſita. Sed nihil tale eſt in pœnitentia. Ergo non eſt ſacramentum novæ legis.

2. Præterea. Sicut Magiſter dixit in 1. diſt. omnia ſacramenta novæ legis conſiſtunt in rebus, & verbis. Sed in pœnitentia non ſunt aliqua verba determinata, quæ ſint de eſſentia ſacramenti. Ergo non eſt ſacramentum.

3. Præterea. Omne ſacramentum a miniſtris Eccleſiæ exhibetur. Pœnitentia autem non, immo ab intrinſeco oritur: quia timore concipitur, ut in littera habetur. Ergo non eſt ſacramentum.

4. Præterea. Omnia ſacramenta noſtra ſunt actiones quædam hierarchicæ. Sed Dionyſius (de eccleſ. Hierar. cap. v. part. 1.) non determinat de pœnitentia inter alias hierarchicas actiones. Ergo non eſt ſacramentum.

Sed contra eſt, quia ſeptem ſunt ſacramenta novæ legis, ut prædictum eſt; quod non eſſet, pœnitentia amota. Ergo pœnitentia eſt ſacramentum.

Præterea. Sacramenta, ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacram. part. ix. cap. v) ſunt quædam medicinæ, quæ peccatorum vulneribus adhibentur. Sed peccatum præcipue pœnitentia ſanatur. Ergo pœnitentia eſt ſacramentum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod pœnitentia non ſit virtus. Quia gratiæ ſacramentales differunt a virtutibus, ut ſupra diſt. 1. dictum eſt: unde nec baptiſmus, nec aliquod aliorum ſacramentorum ponitur virtus. Sed pœnitentia eſt ſacramentum. Ergo non eſt virtus.

2. Præterea. Ut in II. Lib. diſt. xxvi. (quæſt. 1. art. 4.) dictum eſt, gratia, & virtus differunt per eſſentiam. Sed pœnitentia eſt gratia, ut ex littera habetur. Ergo non eſt virtus.

3. Præterea. Nulla paſſio eſt virtus, neque virtus cum paſſione eſt, ut quidam Philoſophus * dicit. Sed pœnitentia eſt paſſio, quia eſt dolor. Ergo non eſt virtus.

4. Præterea. Omnis virtus eſt per ordinem ad bonum. Sed pœnitentia dicitur per ordinem a malo. Ergo non eſt virtus.

5. Præterea. Omnis virtus eſt diſpoſitio perfecti, ut patet in VII. Phyſ. (text. com. xvii.) Sed pœnitentia non eſt diſpoſitio perfecti, ſed imperfecti, ſicut & verecundia: quia utraque præſupponit malum in eo cui inſunt. Ergo pœnitentia non eſt virtus, ſicut nec verecundia, ut dicit Philoſophus in IV. Ethic. (cap. xvii.)

Sed contra. Legis præcepta non debent eſſe niſi de actibus virtutum: quia hoc intendit legiſlator, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 1.) Sed pœnitere cadit ſub præcepto legis, ut patet in littera. Ergo pœnitentia eſt virtus.

Præterea. Non meremur niſi actibus virtutum. Sed pœnitere eſt meritorium, ut per ſe patet. Ergo pœnitentia eſt virtus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſit virtus generalis. Contrarium enim non expellitur niſi a ſuo contrario. Sed pœnitentia expellit omne peccatum. Ergo contrariatur omni peccato: ergo eſt generalis virtus.

2. Præterea. Omnis virtus ſpecialis habet ſpeciale obiectum. Sed pœnitentia non habet: quia operatur in materia omnium virtutum, & vitiorum. Ergo non eſt virtus ſpecialis.

3. Præ-

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Quod quidem non ſit virtus, Ariſtoteles ipſe inſinuat, qui dicit paſſiones neque virtutes eſſe, neque malitias, ut ex Lib. II. Ethic. cap. v. refert S. Thomas in I. Part. quæſt. lix. art. 1. Sed quod cum paſſione non ſit, Stoicorum eſt, ut ibid. ſubiungit art. 1.

Digitized by Google

3. Præterea. Pœnitere de malis peractis conſequitur ex hoc quod homo habet rectam electionem: unde incontinens eſt pœnitibilis, non autem intemperatus, quia habet malam electionem. Sed quælibet virtus facit rectam electionem, ut dicitur in III. Ethic. (cap. IV. vel V.) Ergo pœnitere eſt actus virtutis cuiuslibet: ergo pœnitentia non eſt ſpecialis virtus.

4. Præterea. Omnis virtus ſpecialis vel eſt cardinalis, vel pars eius, ſi ſit moralis. Sed pœnitentia, ſi ſit virtus, non poteſt eſſe niſi moralis, quia habet paſſionem annexam. Non autem eſt cardinalis, neque continetur inter partes alicuius cardinalis virtutis a Philoſophis enumeratas: quia de virtute pœnitentiæ nullam mentionem fecerunt. Ergo non eſt ſpecialis virtus.

Sed contra. Sicut habitus diſtinguitur ex obiectis, ita & paſſiones. Sed pœnitentia paſſio eſt diſtincta ab aliis paſſionibus. Ergo pœnitentia virtus eſt diſtincta ab aliis virtutibus.

Præterea. Omne quod perficit liberum arbitrium ad actum determinatum, eſt virtus ſpecialis. Sed deteſtari peccatum ſpe veniæ, ad quod perficit pœnitentia, eſt actus ſpecialis reducibilis ad aliam virtutem. Ergo pœnitentia eſt ſpecialis virtus.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ſit virtus theologica. Omnis enim virtus quæ habet Deum pro obiecto, eſt virtus theologica. Sed pœnitentia eſt huiuſmodi, quia Deo reconciliat. Ergo eſt virtus theologica.

2 Præterea. Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ. Sed concupiſcentia, quæ opponitur caritati, eſt radix omnium malorum. Ergo caritas eſt cauſa deſtructionis peccatorum, quod eſt pœnitentiæ. Ergo pœnitentia eſt caritas.

3. Præterea. Iuſtificari eſt fidei, ut patet Rom. III. Sed iuſtificatio eſt effectus pœnitentiæ. Ergo eſt idem quod fides; & ſic idem quod prius.

4. Præterea. Omnis virtus moralis conſiſtit in medio circa ſuam materiam. Sed pœnitentia non conſiſtit in medio ſuæ materiæ: quia omne peccatum commiſſum deteſtatur. Ergo non eſt moralis virtus: ergo eſt theologica.

Sed contra. Obiectum virtutis theologicæ eſt Deus. Non autem pœnitentiæ; ſed magis peccatum commiſſum. Ergo &c.

Præterea. Pœnitentia habet paſſionem adiunctam. Non autem virtus theologica. Ergo &c.

QUAESTIUNCULA V.

1 Ulterius. Videtur quod non reducatur ad iuſtitiam. Quia iuſtitia eſt æqualitas quædam ſecundum Philoſophum. Sed pœnitens non poteſt æqualem recompenſationem reddere pro offenſa Dei. Ergo non eſt iuſtitia.

2. Præterea. Luc. VI. ſuper illud, *Beati qui nunc fletis*, dicit Gloſſa: * „Ecce prudentia, qua oſtenditur, quam hæc terrena ſint miſera, & quam beata cæleſtia." Sed lugere eſt actus pœnitentiæ, ut in littera dicitur. Ergo pœnitentia eſt prudentia: non ergo iuſtitia.

3. Præterea. Iſidorus dicit (Lib. II. de ſummo bono cap. XII.) *Illa eſt perfecta compunctio quæ omnes carnalium deſideriorum affectus repellit*. Compunctio autem eſt pars pœnitentiæ, ut dicetur infra diſt. XVI. Cum ergo reprimere carnalia deſideria ſit temperantiæ, videtur quod pœnitentia ad temperantiam debeat reduci, non ad iuſtitiam.

4. Præterea. Virtutes diſtinguuntur penes obiecta. Sed idem eſt obiectum pœnitentiæ, & verecundiæ, ſcilicet peccatum. Ergo ſunt idem. Cum ergo verecundia ad temperantiam reducatur, videtur quod ſimiliter pœnitentia, & non ad iuſtitiam.

5. Præterea. Chryſoſtomus dicit (in hom. de pœnitentia) quod pœnitentia cogit pœnitentem omnia ſuſtinere libenter. Sed hoc eſt actus patientiæ. Cum ergo patientia ad fortitudinem reducatur, videtur quod ſimiliter pœnitentia, & non ad iuſtitiam.

Sed contra. Auguſtinus dicit (ubi ſup.) quod pœnitentia eſt quædam vindicta. Sed vindicatio per Tullium ** ponitur pars iuſtitiæ. Ergo pœnitentia virtus ad iuſtitiam reducetur.

Præterea. Iſidorus dicit (ubi ſup. cap. XIII.) *Tunc iudicium quilibet de ſe ſumit, quando per dignam pœnitentiam ſua prava facta condemnat*. Sed iudicium ad iuſtitiam pertinet. Ergo & pœnitentia.

Ex Edit. P. Nicolai.

QUAE-

* Bedæ nomine prænotata, etſi paulo aliter Beda ex Ambroſio mutuatus ** Lib. II. de inventionum. lxvi.

Digitized by Google

QUAESTIUNCULA VI.

1. Ulterius. Videtur quod ſit incompetens diffinitio pœnitentiæ, quam Gregorius, & Ambroſius ponunt: *Pœnitentia eſt mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere*. Virtutes enim non ſunt actus, ſed habitus, ut in II. Lib. diſt. xxvii. dictum eſt. Sed plangere eſt actus. Ergo non debet poni ut genus pœnitentiæ, quod eſt virtus.

2. Præterea. Quod pertinet ad corporalem immutationem, non eſt de eſſentia virtutis: unde Philoſophus dicit in IV. Ethic. (cap. xvii.) quod verecundia non eſt virtus, quia verecundati rubeſcunt. Sed plangere dicit corporalem immutationem. Ergo non eſt de eſſentia pœnitentiæ quæ eſt virtus; & ita non debet poni in diffinitione eius.

3. Præterea. Stultum eſt dolere de eo quod non poteſt non eſſe. Sed præteritum non poteſt non eſſe. Ergo ſtultum eſt dolere, vel plangere de peccatis præteritis. Sed nullus virtuoſus eſt ſtultus, ut patet in IV. Ethic. (cap. vii. vel viii.) Ergo plangere præterita non debet poni in diffinitione virtutis.

4. Præterea. In diffinitione non debet poni aliquid quod non pertineat ad rationem diffiniti. Sed pœnitentia ſecundum rationem propriam reſpicit præteritum. Ergo non debet poni in diffinitione eius, *Plangenda non committere*, quod ad futurum pertinet.

5. Præterea. In Lib. de eccleſiaſticis dogmatibus (cap. liv.) diffinitur pœnitentia ſic: *Pœnitentia vera eſt pœnitenda non admittere, & admiſſa deflere*. Ergo videtur quod in præmiſſa diffinitione male ordinantur partes diffinitionis.

6. Præterea. Quæritur de aliis diffinitionibus, quomodo pœnitentiæ conveniant, cum unius una debet eſſe diffinitio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut ſupra diſt. 1. dictum eſt, ſacramentum importat ſanctitatem active per modum qui nobis ſanctificandis competit, ut ſcilicet adiungatur ſignificatio ſanctificationis inviſibilis per viſibilia ſigna, prout nunc de ſacramentis loquimur. Unde ubicumque ſit aliqua ſanctificatio (*a*) ſignificata aliquibus ſenſibilibus ſignis, ibi eſt ſacramentum: & ideo cum hoc ſit in pœnitentia, conſtat quod pœnitentia eſt ſacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in corporalibus medicinis quædam ſunt quæ conſiſtunt in ſola paſſione, vel receptione curati, ut ſectio vulneris, vel appoſitio emplaſtri; quædam vero quæ conſiſtunt in actu laborantis, ſicut exercitationes, & huiuſmodi: ita etiam in ſacramentis quædam non requirunt actum eius qui ſanctificatur quantum ad ſubſtantiam ſacramenti, niſi per accidens, ſicut removens prohibens, ſicut patet in baptiſmo, & confirmatione, & huiuſmodi; quædam autem requirunt eſſentialiter, & per ſe actum eius qui ſacramentum recipit, ad eſſentiam ſacramenti, ſicut patet in pœnitentia, & matrimonio. In illis ergo ſacramentis quæ ſine actu noſtro complentur, eſt materia quæ cauſat, & ſignificat, quaſi medicina exterius appoſita. In illis autem ſacramentis quæ actum noſtrum requirunt, non eſt talis materia; ſed ipſi actus exterius apparentes hoc idem faciunt quod materia in aliis ſacramentis. Quomodo autem ea quæ exterius geruntur, ſint cauſa ſanctificationis in pœnitentia, ex ſequentibus apparebit. Verum in diffinitione hac oportet quod materiale elementum accipiatur communiter pro cauſa ſenſibili, ſive ſit materia aliqua corporalis, ſive ſit actus aliquis ſenſibilis.

Ad ſecundum dicendum, quod in hoc ſacramento ſunt aliquæ res, ſcilicet ipſi exteriores actus, & aliqua verba, ſcilicet ſacerdotis abſolventis, quæ ſunt forma huius ſacramenti, quibus exprimitur abſolutionis actus. Sed non requiritur tanta verborum determinatio ſicut in baptiſmo, & euchariſtia: quia non eſt hic aliqua materia ſanctificanda verbo vitæ, ſicut in illis ſacramentis.

Ad tertium dicendum, quod etiam pœnitentiæ ſacramentum a miniſtris Eccleſiæ exhibetur: quia ſacerdotes abſolvunt confitentes, & ſatisfactionem iniungunt. Sed quod habeant aliquod principium in nobis, hoc eſt ex parte illa qua in hoc ſacramento exigitur actus noſter, ut dictum eſt.

Ad quartum dicendum, quod intentio Dionyſii non fuit in eccleſiaſtica Hierarchia tradere notitiam ſacramentorum: unde quædam determinat quæ non ſunt ſacramenta, ſicut conſummationes monaſticas, & exequias mortuorum; (*b*) ſed monſtrare quod exteriores ritus ſignant ſpirituales actus.

(a) *Al.* ſanctificata. (b) *Al.* ſed miniſtrare exteriores &c.

Et quia in pœnitentia, & matrimonio non eſt aliquis determinatus ritus, eo quod non habeant materiam, ſicut alia ſacramenta, ut dictum eſt; ideo de his duobus non determinavit: nec ſequitur quod non ſint ſacramenta.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in pœnitentia ſe habet homo & ut recipiens, & ut agens. Recipit quidem a Deo veniam, & reconciliationem per Eccleſiæ miniſtros, & ſecundum hoc habet rationem ſacramenti. Sed ex parte actus ſunt de ipſa diverſæ opiniones. Quidam enim dicunt, quod eſt actus tantum virtutis, & non eſt virtus. Sed hoc non poteſt eſſe: quia cum actus virtutum non ſint in dormiente, dormiens non poſſet dici pœnitens; quod falſum eſt. Et ideo aliqui dixerunt, quod ex parte iſta pœnitentia eſt virtus; ſed non proprie loquendo, ſed communiter, prout omnia laudabilia virtutes dicuntur, etiam ſi ſint paſſiones. Sed hoc non eſt verum: quia ſecundum Philoſophum in VI. Ethic. (cap. 2.) principale in virtute morali eſt electio: unde omnis habitus qui facit rectam electionem, poteſt dici proprie loquendo virtus. Unde cum actus pœnitentiæ non cauſetur tantum ex paſſione, ſed magis ex electione; etiam ſi nulla ſit paſſio, conſtat quod pœnitentia proprie loquendo eſt virtus, & non improprie, ſicut verecundia, & aliud huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod non ſecundum idem pœnitentia eſt virtus, & ſacramentum; ſed inquantum per pœnitentiam recipit gratiam curantem peccati vulnus, pœnitentia poteſt eſſe ſacramentum; inquantum autem per habitum infuſum ordinatur ad actum rectum, ſic eſt virtus. Et quia aliquis actus rectus non eſt de eſſentia baptiſmi, ideo baptiſmus nullo modo dicitur virtus, nec etiam confirmatio eadem ratione.

Ad ſecundum dicendum, quod pœnitentia non eſt idem quod gratia per eſſentiam; ſed dicitur gratia, quia convenit cum gratia in proprio effectu. Effectus enim proprius gratiæ eſt iuſtificare, & Deo gratum reddere; & hoc etiam eſt effectus pœnitentiæ, ut infra dicetur.

Ad tertium dicendum, quod pœnitentia paſſio non eſt virtus, nec actus virtutis; ſed poteſt eſſe virtuti annexum: quia virtutes non ſunt quietes, vel immobilitates, ut quidam dixerunt, ut dicit Philoſophus in II. Ethic. (cap. 11. vel 111.) ſed habent & gaudium, & triſtitiam adiunctam, prout ſunt paſſiones quædam. Actus enim pœnitentiæ, prout eſt virtus, non eſt ex paſſione proveniens, ſed ex debita electione.

Ad quartum dicendum, quod bonum illud ad quod virtus ordinat immediate, eſt actus perfectus ipſius: & ideo aliquæ virtutes ſunt quæ principalem actum habent in retrahendo ab aliquo, ſicut dictum eſt in III. Lib. diſt. xxiii. de temperantia, & modeſtia, & huiuſmodi: & ſimiliter actus perfectus pœnitentiæ eſt in retrahendo ab aliquo malo: nec propter hoc ſequitur quod non ſit virtus.

Ad quintum dicendum, quod verecundia eſt timor de turpi; timor autem futuri eſt; futurum autem non timetur niſi ſecundum quod habet propinquam diſpoſitionem in cauſa: & ideo verecundia ponit propinquam diſpoſitionem in eo qui verecundatur ad turpe committendum, prout Philoſophus de verecundia loquitur; & ideo de neceſſitate ponit imperfectionem in eo cui ineſt: ſed pœnitentia reſpicit turpe in præterito, (a) cui poteſt ſuccedere perfectio in præſenti; & ideo non eſt actus imperfecti de neceſſitate.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod pœnitere non eſt actus alicuius ſpecialis virtutis, ſed omnis virtutis communiter. Sed hoc non poteſt eſſe: quia aliud eſt de ratione pœnitentiæ, prout nunc de ipſa loquimur, quod non eſt de ratione virtutis communiter, ſcilicet de peccato commiſſo ſatisfacere.

Et ideo alii dicunt, quod pœnitentia eſt ſpecialis virtus, & ſpecificatur ex hoc quod deteſtatur peccatum commiſſum a ſe. Sed hoc non poteſt ſpecificare virtutem: quia cum virtus ſit peccato contrarium, maxime repugnat ei prout eſt in eodem ſubiecto: unde hoc eſt omni virtuti commune quod vitium repellit a ſubiecto ſuo.

Et ideo alii dicunt, quod ſpecificatur ex hoc quod deteſtatur peccatum a ſe commiſſum ſub ſpe veniæ. Sed hoc non poteſt eſſe: quia nulla virtus recipit ſpeciem ex hoc quod imperatur ab alia virtute. Quod autem dicitur, Ex ſpe veniæ, nihil aliud dicit quam imperium ſpei. Unde ex hoc non haberet quod eſſet ſpecialis virtus; ſicut nec actus caſtitatis, propter hoc quod a carita-

te

(a) *Al.* cum poteſt ſuccedere perfectio.

Digitized by Google

te imperatur, ſpeciem recipit virtutis ſpecialis.

Et ideo aliter dicendum, quod pœnitentia accipit ſpecialem rationem obiecti ex hoc quod reſpicit peccatum a ſe commiſſum ut expiabile per pœnitentis actum: & ita actus pœnitentiæ non eſt deteſtari peccatum abſolute, quia hoc eſt cuiuslibet virtutis; ſed deteſtari aliquid (a) expiabile per actionem eius & quantum ad culpam, & quantum ad reatum: hoc enim nulla alia virtus facit.

Ad primum ergo dicendum, quod omnis virtus expellit peccatum oppoſitum formaliter quantum ad ſuum actum primum, qui eſt informare ſubiectum; ſed actus ſecundus in aliis virtutibus, qui eſt operatio, non ordinatur principaliter ad repellendum peccatum, ſicut eſt in pœnitentia: & ideo pœnitentia non formaliter, ſed quaſi effective peccatum expellit: habet enim peccatum expellendum pro materia, & operatur contra ipſum ut expellatur: unde non opponitur omni peccato formaliter, ſed alicui tantum, quod eſt impœnitentia: & propter hoc non oportet quod ſit generalis virtus.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis pœnitentia habeat actum ſuum circa materiam omnium vitiorum, & per conſequens omnium virtutum; tamen conſiderat ſpecialem rationem obiecti in materia circa quam operatur, ut dictum eſt; ſicut etiam magnanimitas habet quodammodo pro obiecto, & materia, actus omnium aliarum virtutum in ratione magni: quia operatur magna in omnibus virtutibus, ut dicitur in IV Ethic. cap. IX. (vel cap. VII. aut VIII.) & ideo ſicut magnanimitas eſt ſpecialis virtus, ita & pœnitentia.

Ad tertium dicendum, quod quamvis deteſtari abſolute mala peracta conſequatur omnem virtutem, ſecundum quod habet electionem rectam; tamen ad expiationem deteſtari, eſt proprium ſpecialis virtutis.

Ad quartum dicendum, quod hæc virtus reducitur ad aliquam cardinalium virtutum, ut dicetur. Tamen Philoſophi de hac virtute ideo mentionem non fecerunt, quia remiſſio peccati, ſive expiatio pertinet ad providentiam Dei de humanis actibus, inquantum culpa offenditur, & pœnitentia placatur. Philoſophi autem non conſideraverunt virtutes dirigentes in actibus humanis prout ordinantur ad Dei providentiam, ſed prout ordinantur ad bonum humanum: & ideo de pœnitentia mentionem non fecerunt; ſed ex ſimilitudine aliarum quas (b) determinaverunt, poſſumus nos iſtam accipere. Sicut enim eſt alicuius virtutis, ut homo placet eum quem peccando offendit; ita etiam eſt alicuius virtutis, ut homo Deum placet, quem peccando offendit.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod virtus theologica habet idem pro obiecto, & pro fine. Hoc autem non eſt in pœnitentia: quia obiectum eius eſt peccatum commiſſum, quod intendit expiare; finis autem eſt Deus, cui intendit reconciliari: & ideo non eſt virtus theologica, ſed inter morales virtutes numeranda eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc quod dicit, quod pœnitentia reconciliat Deo, non tangitur relatio pœnitentiæ ad obiectum ſuum, ſed magis ad finem; ſed ordo eius ad obiectum tangitur in hoc quod dicitur peccata commiſſa flere: & ideo ratio non ſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quod virtutes infuſæ tripliciter ſe habent ad Deum. Quædam enim habent Deum pro obiecto, & fine, ſicut theologicæ. Quædam non pro obiecto in quod tranſeat earum actus, ſed pro fine proximo, ſicut patet de latria, quæ aliquas ſervitutis proteſtationes quaſi materiam habet, quas immediate ordinat in Deum quaſi in finem; & tales virtutes propinquiſſimæ ſunt theologicæ, unde & actus harum virtutum attribuuntur virtutibus theologicis, ſicut proximis imperantibus. Unde dicitur ab Auguſtino quod fide, ſpe, & caritate colitur Deus. Quædam autem non habent Deum pro obiecto, neque pro fine proximo, ſed ultimo; ſicut temperantia quæ habet paſſiones pro materia, & quietem animi pro fine proximo; ſed hanc ulterius ordinat ad Deum. Pœnitentia autem quamvis non habeat Deum pro obiecto, habet tamen Deum pro fine proximo: quia ad hoc in peccata commiſſa deſtruenda movetur ut Deo reconcilietur: & ideo actus eius, ſcilicet peccatum expellere, vel iuſtificare, quandoque fidei, quandoque caritati aſcribitur.

Unde patet ſolutio ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod medium in iuſtitia non eodem modo accipitur, & in aliis virtutibus moralibus, ut in III. Lib. diſt. XXXIII. dictum eſt. Accipitur enim iuſtitiæ medium per adæquationem rei ad rem. Hæc autem adæquatio fit in iuſtitia

(a) Al. expurgatione eius. (b) Al. determinavit.

Digitized by Google

commutativa, quando ab eo qui plus habuit, aliquid ſubtrahitur; & ei qui minus habuit, additur. Ille autem qui alterum offendit, vel læſit, plus habuit; & qui læſus eſt, habuit minus, inquantum huic ſubtractum eſt quod ei debebatur, & ille uſus eſt propria voluntate in hoc quod non debuit: & ideo vindicativa iuſtitia ab eo qui offenſam fecit, quantum habuit plus debito, tantum ſubtrahit ei, & dat illi qui eſt læſus, dum ad honorem, & in ſatisfactionem eius alium punit. Sic ergo vindicativa iuſtitia conſtituit medium in offenſis, quæ ſunt eius materia, non quidem tenendo medium in offenſis, ut quaſdam retineat, & quaſdam abiiciat (ſicut temperantia ponit medium in delectationibus) ſed omni offenſæ proportionando pęnam debitam. Et ſimiliter pęnitentia pro quolibet peccato commiſſo pęnam infert ſibi ipſi debitam; non autem ita quod dimittat aliquod peccatum, & aliquod (a) retineat.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod quia iuſtitia æqualitas quædam eſt, ideo non poteſt eſſe vera adæquatio ubi non eſt perfecta ratio iuſtitiæ; ſed aliquis iuſtitiæ modus, ſicut dicit Philoſophus in V. Ethic. (cap. xi.) quod domini ad ſervum non eſt ſimpliciter iuſtum, ſed dominativum iuſtum. Cum ergo inter hominem & Deum ſit maxima diſtantia, non poterit ibi eſſe dicta proprie iuſtitia hominis ad Deum, ſed aliquis iuſtitiæ modus quaſi per ſimilitudinem. Homo autem efficitur debitor alteri homini dupliciter. Uno modo per hoc quod ab eo ſibi eſt datum, ſicut in voluntariis communicationibus, puta in emptionibus, & venditionibus. Alio modo per hoc quod ei ſubtraxit, ſicut eſt in voluntariis communicationibus, ut eſt furtum, percuſſio, & huiuſmodi. Et ſimiliter aliquis efficitur Deo debitor per hoc quod ab eo aliquid recipit; & hac ratione Deo reddit debitum honorem latria, ſive religio. Alio modo ex hoc quod contra Deum peccavit; & ſic reddit Deo debitum pęnitentia. Unde ſicut religio ponitur pars iuſtitiæ a Tullio, non quidem quaſi ſpecies, ſed quaſi pars potentialis, inquantum aliquem modum iuſtitiæ participat; ita etiam pęnitentia pars iuſtitiæ debet poni.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut dicit Philoſophus in Ethicis, ut habetur ex Lib. V. cap. viii. virtus non requirit ſemper æquale, ſed ſufficit quod poſſibile eſt, ut in honoribus ad parentes, & deos: unde ſicut latria eſt pars iuſtitiæ, quamvis non reddat æqualem honorem beneficiis acceptis; ita & pęnitentia, quamvis non poſſit aliquid æquale reddere offenſæ præcedenti.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut actus prudentiæ coniungitur actibus aliarum virtutum moralium, ita etiam coniungitur actui pęnitentiæ; & ſecundum hoc procedit obiectio. Vel dicendum, quod Gloſſa non loquitur de luctu pęnitentiæ, ſed de luctu quo ſpretis terrenis ad cæleſtia ſuſpiramus.

Ad tertium dicendum, quod pęnitentia utitur temperantia ad finem ſuum; & ſecundum hoc intelligenda eſt auctoritas Iſidori; non quod repellere carnalia deſideria ſit actus elicitus a pęnitentia.

Ad quartum dicendum, quod verecundia eſt in alio genere quam pęnitentia: quia verecundia eſt timor, ut dicit Philoſophus (IV. Ethic. cap. ult.) ſed pęnitentia eſt dolor: & ideo non ſunt idem, quamvis obiectum utriuſque ſit turpe factum.

Ad quintum dicendum, quod pęnitentiæ eſt ſufferre difficilia voluntarie aſſumpta; ſed patientia eſt proprie in ſuſtinendo difficilia ab aliis illata: & ideo non ſunt idem.

SOLUTIO VI.

Ad ſextam quæſtionem dicendum, quod pœnitentia, & vindicativa iuſtitia circa idem aliquo modo ſunt, ſcilicet circa punitionem offenſæ; ſed differunt in duobus. Primo quia vindicativa proprie ineſt in iudice pœnam infligente, quam reus quandoque invite ſuſtinet; ſed pœnitentia eſt in ipſo reo, qui voluntarius pœnam ſuſtinet pro culpa commiſſa. Secundo quia vindicativa reſpicit offenſam communiter; ſed pœnitentiæ virtus reſpicit offenſam Dei: unde oportet quod pœnitentia conſiſtat in emendatione offenſæ voluntarie aſſumpta, & talis qualis Deo competit. Sicut autem hominibus, qui vident ea quæ foris parent, fit offenſæ recompenſatio per aliqua exteriora; ita Deo, qui intuetur cor, oportet quod incipiat recompenſatio fieri in ipſo cordis affectu. Fit autem bene recompenſatio præcedentis offenſæ exterius in duobus. Primo in hoc quod aliquis exterius pœnam ſubit pro offenſa quam fecit; ſecun-

(a) Al. abiiciat.

Digitized by Google

cundo in hoc quod cavet in futurum ne ſimilis offenſa ab eo fiat: & hæc duo oportet quod homo in corde exhibeat per pœnitentiam: primo dolorem cordis pro malis quæ fecit; ſecundo propoſitum de cetero talia non committendi: & hæc duo prædicta diffinitio comprehendit, quamvis non in forma diffinitionis proponatur. Unde Magiſter ad formam debitam eam reducens, tria ponit; ſcilicet genus, in hoc quod dicit quod *eſt virtus*; dolorem de præteritis, in hoc quod dicit, *Qua commiſſa mala plangimus*; & propoſitum de futura emendatione, in hoc quod dicit, *Cum emendationis propoſito*. Alia vero quæ dicuntur, ad idem pertinent, ut in expoſitione litteræ patebit.

Ad primum ergo dicendum, quod quia habitus per actus cognoſcuntur, ideo conſuetum eſt apud Auctores ut habitus per actus diffiniant, ponentes actus loco habituum; ſicut etiam differentiæ accidentales interdum in diffinitionibus ponuntur pro eſſentialibus, propter earum latentiam, ut dicit Philoſophus.

Ad ſecundum dicendum, quod illud quod pertinet ad corporalem immutationem, non pertinet ad virtutem quaſi eſſentialis actus eius; ſed poteſt pertinere ad virtutem ſicut materiale circa quod operatur virtus, quia etiam paſſiones corporales ſunt materia virtutum: & ſecundum hoc dicendum, quod ipſius virtutis pœnitentiæ ſenſibilis dolor, vel corporalis fletus poteſt eſſe quoddam materiale, inquantum hæc Deo reddit pœnitens quaſi debitum pro offenſa commiſſa: & ideo ſi per planctum ſignificatur actus pœnitentiæ, tunc nihil aliud dicit quam deteſtationem; ſi autem dicat materiale pœnitentiæ, ſic poteſt etiam ſenſibilem, vel corporalem fletum dicere.

Ad tertium dicendum, quod quamvis peccatum ſit præteritum quantum ad actum, manet tamen quantum ad effectum vel reatus, vel maculæ, vel offenſæ divinæ; & ſic poteſt aliquis de peccato dolere, inquantum eſt præſens, dolor enim de præſenti eſt. Vel dicendum, & melius, quod quamvis voluntas completa non ſit de impoſſibili, eſt tamen de ipſo velleitas quædam, ideſt voluntas conditionata: vellemus enim, ſi eſſet poſſibile, quod hoc non fuiſſet. Et ſecundum hoc etiam accipiunt ex conditione prædicta quamdam rationem præſentis, ut de eis poſſit eſſe dolor, qui non eſt niſi de præſentibus.

Ad quartum dicendum, quod quamvis ad pœnitentiam, inquantum eſt pœnitentia, non pertineat reſpectus ad futurum; tamen inquantum eſt emendatoria offenſæ commiſſæ in Deum, exigit reſpectum in futurum, ſcilicet propoſitum de cetero cavendi: & hoc propoſitum intelligitur in hoc quod dicit, *Flenda iterum non committere*; ideſt, habere propoſitum non committendi. Vel intelligitur quantum ad perfectam pœnitentiam, ut quod additur, non ſit de eſſentia pœnitentiæ, ſed de perfectione, quia ſine hoc non conſequitur ultimum fructum ſuum: vel ut referatur ad idem tempus, ut Magiſter dicit.

Ad quintum dicendum, quod Ambroſius ordinat partes diffinitionis ſecundum ordinem ad pœnitentiam: quia illud quod eſt magis eſſentiale pœnitentiæ, primo ponit. Sed Auguſtinus ordinat per ordinem ad pœnitentem: quia hoc prius occurrit ut a propoſito peccandi deſiſtat, quaſi removens pœnitentiæ impedimentum.

Ad ſextum dicendum, quod non eſt inconveniens de eodem dari diverſas diffinitiones ſecundum diverſa quæ in rebus inveniuntur. Diffinitio igitur præmiſſa Gregorii, & Ambroſii, quam Magiſter ad formam diffinitionis reducit, completiſſima eſt: quia tangit & genus, & actum, & obiectum, & utrumque illorum quæ ad emendationem Deo exhibendam requiruntur. Et in idem redit diffinitio Auguſtini (alterius Auctoris) poſita in littera, ſcilicet *Pœnitentia eſt quædam vindicta dolentis &c.* niſi quod magis exprimit proximum genus ipſius: quia ponit ipſam non ſolum in genere virtutis, ſed in genere iuſtitiæ, in hoc quod dicit eam vindictam: & differentias etiam magis proximas ad propriam ſpeciem ponit, in hoc quod addit rationem punitionis ad dolorem. Et in idem redit diffinitio Ambroſii * alia, quam ponit, quod pœnitentia eſt dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quæ quiſque commiſit: niſi quod non ponit unum eorum quæ continent prædictæ diffinitiones, ſcilicet deteſtationem peccati commiſſi. Alia

Ex Edit. P. Nicolai.

* Quod ſubiungitur ex Ambroſio .... apud ipſum non occurrit; ſed colligitur implicite dumtaxat ex tractatu Victoris Carthennenſis, qui de pœnitentia ſub ipſiuſmet Ambroſii nomine inſcribitur cap. 1. & 11.

Digitized by Google

lia autem notificatio, qua dicitur, quod pęnitentia eſt res optima quæ omnes defectus revocat ad perfectum, datur per effectum pęnitentiæ: & dicitur eſſe optima res non ſimpliciter, ſed in genere declinationis a malo poſt peccatum commiſſum. Et ſimiliter etiam illa Damaſceni diffinitio: *Pœnitentia eſt remotio ab eo quod eſt contra naturam, in id quod eſt ſecundum naturam*: datur per effectum: & quaſi in idem redeunt: quia peccatum quod in prima deſcriptione dicitur defectus, in ſecunda dicitur contra naturam eſſe: ſtatus autem gratiæ, vel virtutis, quæ in prima diffinitione dicitur perfectio, in ſecunda dicitur ſecundum naturam eſſe, quia ad hoc natura eſt ordinata.

ARTICULUS II.

Utrum virtus pœnitentiæ timore concipiatur.

III. P. quæſt. lxxxiv. *art.* 6.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod virtus pęnitentiæ timore non concipiatur. Quod enim eſt ex infuſione, non habet cauſam in ſubiecto. Sed pęnitentia, cum ſit virtus, de qua Auguſtinus dicit * (Lib. V. contra Iulianum Pelagianum cap. v.) quod Deus eam in nobis ſine nobis facit, eſt ex infuſione. Ergo non habet cauſam in ſuo ſubiecto; & ita timore non concipitur.

2. Præterea. Illud quod in eſſe perfectum prodit, non tantum concipitur, ſed etiam perfecte generatur. Sed pęnitentia in eſſe perfectum prodit, quia etiam defectus ad perfectum revocat. Ergo eius generatio non debet timore concipi.

3. Præterea. Plus provocatur homo ad pęnitentiam ex expectatione gloriæ quam ex comminatione pęnæ: unde Ioannes pęnitentiam prædicans dixit: *Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum*. Matth. III. Sed expectatio gloriæ pertinet ad ſpem, vel caritatem, quam excitat; pęnæ autem comminatio ad timorem. Ergo magis dicendum fuit, quod oriatur ex ſpe, vel amore, quam ex timore.

4. Præterea. Si concipitur timore, aut timore initiali, aut ſervili, aut mundano, aut caſto. Non mundano, quia ille magis ad peccatum trahit: ſimiliter etiam nec ſervili, quia ille non eſt ſimul cum pęnitentia; generans autem, & generatum, ſive concipiens, & conceptum oportet eſſe ſimul: ſimiliter nec initialis, aut caſtus, aut filialis, quia iſti non præcedunt pęnitentiam; oportet autem quod concipiens præcedat conceptum. Ergo nullo modo pęnitentiæ virtus timore concipitur.

Sed contra. Secundum Auguſtinum (ſer. ccxiv. de temp.) timor introducit ad caritatem. Sed introductio caritatis, & aliarum virtutum eſt per pęnitentiam. Ergo pęnitentia a timore initium ſumit.

Præterea. Contrariorum contraria ſunt principia. Sed delectatio peccati ad peccatum attraxit. Ergo & acerbitas pęnæ a peccato revocat. Revocatio autem fit per pęnitentiam. Ergo timor, qui pęnam reſpicit, eſt pęnitentiæ principium.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod pęnitentia ſit prima virtutum. Matth. III. ſuper illud, *Pœnitentiam agite*, dicit Gloſſa: „ Prima „ virtus eſt per pęnitentiam perimere ve„ terem hominem, & vitia odire. "

2. Præterea. Cauſa præcedit effectum. Sed pęnitentia eſt cauſa iuſtificationis, in qua omnes virtutes infunduntur. Ergo eſt prior aliis virtutibus.

3. Præterea. In quolibet motu prius eſt recedere a termino quam ad terminum pervenire. Sed pęnitentia ordinatur ad receſſum a malo, omnes autem aliæ virtutes ad conſecutionem boni. Ergo pęnitentia præcedit omnes alias virtutes.

4. Sed contra. Fides eſt cauſa timoris. Sed timor præcedit pęnitentiam ſicut cauſa eius. Ergo & fides: non ergo pęnitentia eſt prima virtus.

5. Præterea. Pęnitentia ex recta electione procedit, ut ſupra dictum eſt. Sed recta electio procedit ex qualibet virtute. Ergo pęnitentia eſt poſterior omnibus virtutibus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod pęnitentia non ſit fundamentum. Illud enim quod ſequitur ad fundamentum, non debet dici fundamentum, ſed ſuperædificatio. Sed fides, quæ eſt fundamentum, ut habetur Hebr. XI. præcedit pęnitentiam, ut dictum eſt. Er-

* Lib. II. de lib. arb. cap. xix.

Ergo pęnitentia non eſt fundamentum aliarum virtutum.

2. Præterea. Eccli. xxv. ſuper illud, *Quam magnus eſt qui invenit ſapientiam &c.* dicit Gloſſa: * „ Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum: ipſe eſt fidei fundamentum, & caritatis origo. “ Sed pęnitentia ſequitur timorem. Ergo ipſa non eſt fundamentum aliarum virtutum.

3. Præterea. Fundamenti non eſt fundamentum: quia ſic iretur in infinitum. Sed quædam aliæ virtutes ſunt fundamentum, ſicut fortitudo, ut dicit Gloſſa ** Luc.xii. ſuper illud, *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus*: & iterum ut dicit Bernardus in Lib. de conſid. (V. circa fin.) humilitas eſt quoddam fundamentum ſtabile virtutum. Ergo pęnitentia non eſt fundamentum aliarum virtutum.

Sed contra eſt quod dicitur Hebr. vi. 1. *Non rurſus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis.*

Præterea. Fundamentum eſt prima pars ædificii. Sed primum quod eſt in ædificatione ſpirituali, eſt ædificium ſatanæ deſtruere, quod pęnitentia facit. Ergo pęnitentia eſt fundamentum.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit ſecunda tabula. Secundum enim non dicitur niſi reſpectu primi. Sed prima tabula in littera dicitur baptiſmus, reſpectu cuius pęnitentia non eſt ſecunda, quia non eſt ſecundum ſacramentum, ſed quarto loco Magiſter ipſum determinat. Ergo pęnitentia non eſt ſecunda tabula.

2. Præterea. Act. ii. 38. dicit Petrus: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquiſque veſtrum*. Ergo pęnitentia non eſt ſecunda tabula poſt baptiſmum, ſed e converſo.

3. Præterea. Iſai. iii. ſuper illud, *Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicaverunt*, dicit Gloſſa: „ Secunda tabula poſt naufragium pęnitentia eſt; & conſolatio miſeriarum impietatem ſuam abſcondere: “ & eſt Gloſſa Hieronymi. Sed pęnitentia non abſcondit peccata, ſed magis revelat. Ergo non eſt ſecunda tabula.

Sed contra eſt quod Hieronymus dicit in littera: *Prima tabula* (*a*) *propter liberationem a primo naufragio*. Sed baptiſmus liberat a peccato originali, quod eſt primum naufragium; pęnitentia ab actuali, quod eſt ſecundum. Ergo baptiſmus eſt prima tabula, & pęnitentia ſecunda.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod virtutem pęnitentiæ Deus nobis infundit; ſed diſpoſitio aliqua ex parte noſtra procedit; & ſecundum hoc habet aliquam originem in nobis. Sed quia humani actus non procedunt ex neceſſitate, ſed ex libero arbitrio, ideo non poteſt aſſignari cauſa ex parte noſtra alicuius actus noſtri, ex quo ſemper procedat, ſed ex quo ut in pluribus contingit propter diſpoſitionem exiſtentem in nobis ad hoc, quæ tamen non neceſſario inclinat: unde omnes ſermones morales ſunt tales, ut Philoſophus in I. Ethic. (cap. 1. vel ii.) dicit, quod ut in pluribus oportet eos intelligere. Cum autem pęnitentia ſit revocatio a peccato, ut Damaſcenus dicit (de Fid. orth. Lib. IV. cap. x.) oportet originem eius in nobis accipi ſecundum diſpoſitionem exiſtentis in peccato. Ille autem qui in peccato eſt, non habet guſtum ſanum, ut ex dulcedine divinæ bonitatis a peccato revocetur; ſed habet affectum infectum amore ſui inordinato: & ideo per pęnas quæ naturæ ſuæ contrariantur, & voluntati, a peccato revocatur, ut Philoſophus in X. Ethic. (cap. i. & vi. vel ix.) dicit de talibus, quod *proprias delectationes proſequuntur, & fugiunt oppoſitas triſtitias; boni autem, & vere delectabilis neque intellectum habent, neque guſtativi exiſtunt*: & ideo in eis ut in pluribus ex timore pęnitentia initium ſumit; quamvis etiam in aliquibus (*b*) ex amore pęnitentia inchoetur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non habeat cauſam in ſubiecto, habet tamen diſpoſitionem in ipſo; & ſecundum hoc origo pęnitentiæ hic aſſignatur.

Ad ſecundum dicendum, quod conceptio proprie dicitur generatio alicuius intra uterum. Et quia primum eſſe pęnitentiæ eſt in corde, poſtea autem prodit exterius per confeſſionem, & ſatisfactionem; ideo, ut primam eius originem deſignaret, dicit, quod concipitur timore.

Ad

(a) *Nicolai interponit* dicitur. (b) *Al.* ex timore.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Sumpta ex Rabano Lib. VI. in cap. xxi. ** Ex Ambroſio prænotata.

Digitized by Google

Ad tertium dicendum, quod bonitas Dei, & gloria, quantum eſt de ſe, magis nata ſunt revocare a peccato, ſed non quantum eſt ex parte eorum qui in peccato ſunt, qui prædictorum guſtum non habent.

Ad quartum dicendum, quod pœnitentia timore ſervili concipitur, qui pœnam reſpicit. Nec oportet quod timor ſervilis, & pœnitentia ſint ſimul: quia timor ſervilis non eſt cauſa eſſe ipſius pœnitentiæ, ſed generationis eius; ſicut etiam ſumptio medicinæ eſt cauſa ſanitatis, non tamen ſunt ſimul.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod virtutes omnes ſimul infunduntur quantum ad habitus; ſed quod una dicatur prior altera eſt quantum ad ordinem conſideratum in earum actibus. Cum autem per virtutum actus homo tendat in Deum, oportet ordinem actuum conſiderari ſecundum ordinem eorum quæ in motu ſunt. Motum autem voluntatis, cuiuſmodi eſt motus virtutum moralium, præcedit motus cognitionis: quia appetibile imaginatum, vel intellectum movet appetitum, ut dicitur in III. de Anima (text. xlix. & deinc.) & iterum æſtimatio poſſibilitatis: quia electio, quæ eſt principalis motus virtutis, non fit de impoſſibili æſtimato. Motus autem appetitus in duobus conſiſtit, ſcilicet in fuga mali, & in proſecutione boni; & hæc duo diverſimode ordinantur. Quandoque enim aliquis fugit malum propter deſiderium boni, quandoque autem e converſo; & hic motus eſt ut frequentius in reverſione peccatoris ad Deum per pœnitentiam, ut dictum eſt: & ideo motum pœnitentiæ præcedit motus fidei: quia *accedentem ad Deum oportet credere*: Hebr. xi. 6. & iterum motus ſpei coniunctus motui timoris, per quem fit æſtimatio de poſſibilitate veniæ conſequendæ: & ideo dicit Gregorius * (ſuper Ezech. hom. iv.) quod pœnitens movetur inter ſpem & timorem. Deinde ut in pluribus ſequitur motus pœnitentiæ, & deinde motus caritatis, & aliarum virtutum per ordinem. Quandoque etiam motus amoris motum pœnitentiæ præcedit, ut dictum eſt; ſed ille amor non eſt caritatis, quia caritas amiſſa non recuperatur niſi per contritionem de peccatis præcedentibus, quæ eſt motus pœnitentiæ virtutis. Et ſecundum hoc dicendum, quod pœnitentia eſt prior quibuſdam, ſcilicet caritate, & ſequentibus ipſam; & poſterior aliis, ſcilicet fide, & ſpe.

Ad primum ergo dicendum, quod fides, & ſpes non habent rationem perfectæ virtutis, niſi ſecundum quod ſunt informatæ caritate; & ſecundum hoc pœnitentiam ſequuntur: & ſic aliquo modo verum eſt quod eſt prima inter omnes virtutes.

Ad ſecundum dicendum, quod fides informis, & ſpes etiam ſine gratia habentur: & ideo eas in iuſtificatione non oportet ſuperaddi: & ſic pœnitentia earum cauſa non eſt.

Ad tertium dicendum, quod finis qui eſt prior in intentione, eſt ultimus in executione: & ideo quamvis in motu corporali prius recedatur a termino quam ad terminum perveniatur, tamen in motu voluntatis eſt e contrario, quia propter bonum aliquod conſequendum voluntas recedit a contrario, vel ab impedimento eius.

Quartum concedimus, ſecundum hoc tamen quod fides non eſt virtus.

Ad quintum dicendum, quod pœnitentia de malo commiſſo, quamvis ex electione boni poſſit provenire, tamen etiam ex alia cauſa quandoque contingit, ſcilicet ex fuga mali pœnæ, ut dictum eſt: & quando etiam ex electione boni contingit, primus pœnitentiæ motus non provenit ex electione boni formata per aliquem habitum alterius virtutis, ſed per naturalem quemdam appetitum, vel etiam ex ipſo habitu pœnitentiæ virtutis bono: & ideo primus motus pœnitentiæ præcedit motus aliarum virtutum. Sed non eſt inconveniens ut motus aliarum virtutum quandoque cauſent aliquos motus pœnitentiæ; ſicut aliquis ex amore temperantiæ, de luxuria præcedente, motum pœnitentiæ habet: quia etiam interdum ex virtute ſequente motus præcedentis virtutis oritur; ſicut quis movetur in amorem Dei, qui caſtitatem præcipit, ex hoc quod caſtitas ei placet.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod fundamentum dicitur in ſpiritualibus ad ſimilitudinem corporalis fundamenti; quod duas habet proprietates. Prima eſt quod ipſum

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ut colligitur ex Lib. XXXIII. Moral. cap. xi. ſuper illud Deuter. xxiv. *Non accipies loco pignoris ſuperiorem & inferiorem molam.*

Digitized by Google

ipſum eſt prima pars ædificii; alia eſt quod fundamento totum ædificium ſuſtentatur: & ideo in ſpiritualibus fundamentum dicitur aliquid vel ratione prioritatis, vel ratione conſervationis, & ſuſtentationis aliorum, aut etiam ratione utriuſque. Prioritas autem attenditur dupliciter. Uno modo quantum ad diſciplinam ſpiritualium; & ſic illa quæ primo occurrunt edocenda in chriſtiana religione, fundamentum dicuntur Hebr. vi. Alio modo quantum ad vitam ſpiritualem; & ſic fides dicitur ſimpliciter fundamentum primum; ſed timor, & pęnitentia in genere eorum quæ ad affectum pertinent quantum ad fugam mali, caritas autem quantum ad proſecutionem boni, prout dicitur Epheſ. iii. 17. *In caritate radicati, & fundati*. Sed ratione ſuſtentationis, in proſperis dicitur humilitas fundamentum, in adverſis autem fortitudo. Pęnitentia autem, & timor in recedendo a malo, diverſimode ſunt fundamenta: quia timor eſt primum in iſto toto genere quod eſt recedere a malo; ſed pęnitentia quantum ad hanc ſpeciem quæ eſt recedere a malo commiſſo: & ideo etiam timor præcedit pęnitentiam, ſicut principia generis præcedunt principia ſpeciei.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod locutio Hieronymi eſt metaphorica. Illi enim qui proſpero itinere mare navigant, prima tabula ſuſtentantur, ſcilicet ipſa navi integra; ſed naufragium paſſi alicuius tabulæ navis fractæ auxilio ad portum ſalutis ducuntur: & hæc eſt ſecunda tabula quæ eſt poſt naufragium, non quod ſit ſecunda poſt naufragium, ſed quia exiſtens poſt naufragium, eſt ſecunda a prima quæ erat ante naufragium. Unde conſuetudo ſua eſt, ut patet eius dicta legenti, ut omne illud quod præſtat remedium poſt aliquod periculum eveniens, ſecundam tabulam poſt naufragium vocet. Gratia autem baptiſmalis, per quam in Eccleſia collocamur, cuius figura fuit arca Noe, dicitur prima tabula ante naufragium. Sed quia per peccatum mortale naufragium paſſis, & a gratia innocentiæ cadentibus non reſtat aliquod remedium niſi pęnitentia, ideo pœnitentia ſecunda tabula dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod alia ſacramenta non ſubveniunt naufragium paſſis per peccatum mortale ſine pęnitentia: & ideo non poſſunt dici ſecunda tabula, ſicut pęnitentia, quæ poſt lapſum ſubvenit: unde quamvis non ſit ſecundum ſacramentum, eſt tamen ſecunda tabula.

Ad ſecundum dicendum, quod Petrus non loquitur ibi de pęnitentiæ ſacramento, ſed de pęnitentia quæ requiritur in baptiſmo, quæ ad primam tabulam pertinet.

Ad tertium dicendum, quod illa abſconſio peccati, de qua Hieronymus ibi loquitur, non contrariatur illi manifeſtationi quæ ſit in pęnitentia, ſed illi quam faciunt illi qui effrontes in peccatis exiſtentes gloriantur cum male fecerint, & ſe de peccatis iactant; & hæc abſconſio ad verecundiam pertinet: & ſecundum eamdem ſimilitudinem dicitur ſecunda tabula: quia prima tabula proſperæ navigationis eſt ut homo peccatum non committat; ſecunda, ut de peccato commiſſo erubeſcat. Sed per hanc tabulam non datur ſufficiens remedium, niſi quatenus ad emendationem peccati, & pęnitentiam ducit; & ita non proprie dicitur ſecunda tabula, ſicut pęnitentia; tamen ſecunda tabula dici poteſt: quia tabula ſecunda in naufragio corporali non ſemper a periculo liberat, etſi periculum, quantum eſt de ſe, aliquo modo impediat.

ARTICULUS III.

Utrum pœnitentia ſit in qualibet vi.

III.P. quæſt. lxxxv. *art.* 4.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod pęnitentia ſit in qualibet vi. Nihil enim agit ubi non eſt. Sed pęnitentia expellit peccatum a qualibet vi. Ergo eſt in qualibet vi.

2. Item. Videtur quod ſit in concupiſcibili. Quia pęnitentia eſt dolor. Sed dolor eſt in concupiſcibili, ſicut & gaudium. Ergo pęnitentia eſt in concupiſcibili.

3. Item. Videtur quod ſit in iraſcibili. Quia pęnitentia eſt quædam vindicta dolentis. Sed vindicta pertinet ad iraſcibilem, quia ira eſt appetitus vindictæ. Ergo pęnitentia eſt in iraſcibili.

4. Item. Videtur quod ſit in memoria. Quia ſicut timor eſt de futuro, & gaudium de præſenti, ita memoria de præterito. Sed pęnitentia eſt de malo commiſſo, quod eſt præteritum. Ergo eſt in memoria.

5. Item. Videtur quod ſit in ratione. Quia pęnitentia eſt pars iuſtitiæ. Sed iuſtitia eſt in ratione. Ergo & pęnitentia.

Digitized by Google

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in innocentibus pęnitentia eſſe non poſſit. Quia pęnitere eſt commiſſa mala plangere. Sed innocentes nullum malum commiſerunt. Ergo in eis pœnitentia non eſt.

2. Præterea. Pęnitentia ex ſuo nomine importat pœnam. Sed innocentibus non debetur pęna. Ergo non eſt in eis pęnitentia.

3. Præterea. Pęnitentia in idem coincidit cum vindicativa iuſtitia, ut ſupra dictum eſt. Sed omnibus exiſtentibus innocentibus vindicativa iuſtitia locum non haberet. Ergo nec pęnitentia; & ita non eſt in innocentibus.

Sed contra. Omnes virtutes ſimul infunduntur. Sed pœnitentia eſt virtus. Cum ergo innocentibus in baptiſmo infundantur aliæ virtutes, infunditur etiam pęnitentia.

Præterea. Ille qui numquam fuit infirmus corporaliter, dicitur ſanabilis. Ergo & ſimiliter qui numquam fuit infirmus ſpiritualiter. Sed ſicut ſanatio in actu a vulnere peccati non eſt niſi per actum pęnitentiæ, ita nec ſanabilitas niſi per habitum. Ergo ille qui numquam habuit infirmitatem peccati, habet habitum pęnitentiæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſancti homines qui ſunt in gloria, non habeant pęnitentiam. Quia, ſicut dicit Gregorius in Moralibus (Lib. IV. cap. XXXI.) beati peccatorum recordantur, ſicut nos ſani ſine dolore dolorum memoramur. Sed pęnitentia eſt dolor cordis, ut dictum eſt. Ergo ſancti in patria non habent pęnitentiam.

2. Præterea. Sancti in patria ſunt Chriſto conformes. Sed in Chriſto non fuit pęnitentia, nec fides, quæ eſt principium pęnitentiæ. Ergo nec in ſanctis in patria erit pęnitentia.

3. Præterea. Fruſtra eſt habitus qui ad actum non reducitur. Sed ſancti in patria non pęnitebunt actu: quia ſic eſſet eis aliquid contra votum. Ergo non erit in eis habitus pęnitentiæ.

4. Sed contra. Pęnitentia eſt pars iuſtitiæ. Sed iuſtitia eſt immortalis, & perpetua, & in patria remanebit. Ergo & pęnitentia.

5. Præterea. In vitis patrum legitur a quodam patre dictum, quod etiam Abraham pęnitebit de hoc quod non pluta bona fecit. Sed magis debet aliquis pęnitere de malo commiſſo quam de bono omiſſo, ad quod non tenebatur, quia de tali bono loquitur. Ergo erit ibi pęnitentia de malis commiſſis.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod etiam Angelus, bonus, ſeu malus, ſit ſuſceptivus pęnitentiæ. Quia timor eſt initium pęnitentiæ. Sed in eis eſt timor: Iac. 11. 19. *Dæmones credunt, & contremiſcunt*. Ergo in eis poteſt eſſe pęnitentia.

2. Præterea. Philoſophus dicit in IX. Ethic. (cap. IV.) quod pęnitudine replentur mali, & hæc eſt maxima pęna eis. Sed dæmones maxime ſunt pravi, nec aliqua pęna eis deeſt. Ergo dæmones poſſunt pęnitere.

3. Præterea. Facilius movetur aliquid in id quod eſt ſecundum naturam quam in id quod eſt contra naturam; ſicut aqua quæ per violentiam eſt calefacta, etiam per ſeipſam ad naturalem proprietatem redit. Sed Angelus poteſt mutari in peccatum, quod eſt contra omnem naturam eorum. Ergo multo fortius poteſt revocari in id quod eſt ſecundum naturam. Et hoc facit pęnitentia. Ergo ſunt ſuſceptibiles pęnitentiæ.

4. Præterea. Idem iudicium eſt ſecundum Damaſcenum (Lib. II. de Fid. orth. cap. XII.) de Angelis, & de animabus ſeparatis. Sed in animabus ſeparatis poteſt eſſe pęnitentia, ut quidam dicunt, ſicut in animabus beatis quæ ſunt in patria. Ergo & in Angelis poteſt eſſe pęnitentia.

Sed contra. Per pęnitentiam homo reparatur ad vitam, peccato dimiſſo. Sed hoc eſt impoſſibile in Angelis, ut in II. Lib. (diſt. VII. quæſt. 1. art. 2.) dictum eſt. Ergo non ſunt ſuſceptibiles pęnitentiæ.

Præterea, Damaſcenus (de Fide orth. Lib. II. cap. III.) dicit quod homo fungitur pęnitentia propter corporis infirmitatem. Sed Angeli ſunt incorporei. Ergo in eis non poteſt eſſe pęnitentia.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quidam dicunt, ſubiectum omnis virtutis eſſe liberum arbitrium. Sed hoc non poteſt eſſe: quia omnis actus humanus ordinatus elicitive procedit ab aliqua virtute humana; quælibet autem potentia humana habet aliquem actum ordinatum (& dico potentiam humanam ratio-

tionem, vel quæ rationi obediat) & ideo in omni tali potentia poteſt eſſe virtus, quæ eliciat ordinatum actum illius potentiæ; & de hoc in III. Libr. diſt. xxxIII. (quæſt. II. art. 4. quæſtiunc. 1.) plura dicta ſunt.

Et ideo quidam dicunt, quod pœnitentia eſt in omnibus viribus. Sed hoc non poteſt eſſe: quia unus habitus non poteſt eſſe niſi unius potentiæ, ſicut una forma niſi unius materiæ, & unum accidens non niſi unius ſubiecti.

Et ideo alii dicunt, quod eſt in iraſcibili: quia, ut dicit Auguſtinus (de pœnit diſt. III. cap. *Pœnitentia*) eſt vindicta quædam quam appetit ira. Sed hoc non poteſt eſſe: quia vindictam expetere de altero quod arduitatem habet, ad iraſcibilem pertinet; ſed vindictam pati non videtur eſſe iraſcibilis.

Et ideo quidam dicunt, quod pœnitentia eſt dolor, & propter hoc eſt in concupiſcibili. Sed hoc etiam non valet: quia ille dolor qui eſt in concupiſcibili, eſt paſſio; dolor autem qui eſt actus pœnitentiæ, non eſt paſſio.

Et ideo dicendum cum aliis, quod pœnitentia eſt pars iuſtitiæ: & ideo cum iuſtitia ſit in ratione, non quidem quantum ad partem cognitivam, ſed quantum ad affectivam, & pœnitentia in ratione eſt, inquantum eſt virtus; ſed pœnitentia quæ eſt paſſio, eſt in concupiſcibili ſicut in ſubiecto, quia eſt dolor quidam. Sed hæc paſſio eſt quaſi materiale in pœnitentia virtute, quia pœnitentia virtus hunc dolorem recompenſat pro peccatis commiſſis, ſicut & pœna quam patitur reus, eſt materiale in vindicativa iuſtitia.

Ad primum ergo dicendum, quod pœnitentia non expellit omne peccatum formaliter, ſed quaſi active: unde non oportet quod ſit ut in ſubiecto in qualibet vi ubi poteſt eſſe peccatum; ſed quod ea quæ ſunt in illis virtutibus, ſubiiciantur ei quaſi materialia: & hoc pœnitentia habet, inquantum eſt in ratione, cui omnes aliæ vires ſubduntur quaſi ab ipſa motæ, & regulatæ.

Ad ſecundum dicendum, quod dolor qui eſt in concupiſcibili, non eſt actus pœnitentiæ virtutis, ſed materiale, ut dictum eſt; ſed dolor qui eſt deteſtatio culpæ commiſſæ, eſt actus eius; & hoc eſt voluntatis, in qua eſt iuſtitia, cuius actus eſt deteſtari inæqualitatem præexiſtentem, & eam ad æqualitatem reducere.

Ad tertium dicendum, quod exhibitio vindictæ eſt materialis in pœnitentia, ſicut etiam in iuſtitia vindicativa: non enim exhibet vindictam ex appetitu vindictæ, ſed ad æqualitatem reſtituendam.

Ad quartum dicendum, quod quamvis pœnitentia ſit de præterito, ſicut memoria, tamen reſpicit affectum; memoria autem eſt potentia pure cognoſcitiva: & ideo in ea non poteſt eſſe pœnitentia.

Quintum concedimus.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod habitus medius eſt inter potentiam & actum. Et quia remoto priori, removetur poſterius, non autem e converſo; ideo remota potentia ad actum, removetur habitus, non autem remoto actu. Et quia ſubtractio materiæ tollit actum, propter hoc quod actus non poteſt eſſe ſine materia in quam tranſit; ideo habitus alicuius virtutis competit alicui cui non ſuppetit materia, propter hoc quod ſuppetere poteſt, & ita in actum exire; ſicut pauper homo poteſt habere habitum magnificentiæ, ſed non actum, quia non habet magnitudinem divitiarum, quæ ſunt materia magnificentiæ, ſed poteſt habere: & ideo cum innocentes in ſtatu innocentiæ non habeant peccata commiſſa, quæ ſunt materia pœnitentiæ, ſed poſſint habere; actus pœnitentiæ in eis eſſe non poteſt, ſed habitus poteſt; & hoc, ſi gratiam habeant, cum qua omnes virtutes infunduntur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non commiſerint, poſſunt tamen committere: & ideo eis habitum pœnitentiæ habere competit. Sed tamen habitus iſte numquam in actum exire poteſt, niſi forte reſpectu venialium peccatorum, quia peccata mortalia tollunt ipſum. Nec tamen eſt fruſtra, quia eſt perfectio potentiæ naturalis.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis non ſit eis debita pœna in actu, tamen in eis eſt poſſibile eſſe aliquid pro quo eis pœna debeatur.

Ad tertium dicendum, quod remanente potentia ad peccandum, adhuc haberet locum vindicativa iuſtitia ſecundum habitum, quamvis non ſecundum actum, ſi peccata actu non eſſent.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod virtutes cardinales in patria remanebunt, ſed ſecundum actus quos habent in fine ſuo,

Digitized by Google

ut in III. Lib. diſt. xxxiii. (quæſt. 1. art 4. in corp.) dictum eſt: & ideo cum pœnitentia virtus ſit pars iuſtitiæ, quæ eſt habitus cardinalis, quicumque habet habitum pœnitentiæ in hac vita, habebit in futura; ſed non habebit eumdem actum quem nunc habet, ſed alium, ſcilicet gratias agere Deo pro miſericordia relaxante peccata.

Ad primum ergo dicendum, quod illa auctoritas probat quod non habent eumdem actum quem hic habet pœnitentia; & hoc concedimus.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus non potuit peccare, ut in III. Lib diſt. xii. [quæſt. ii. art. 1.] dictum eſt: & ideo materia huius virtutis non competit ſibi nec actu, nec potentia: & propter hoc non eſt ſimile de ipſo, & de aliis.

Ad tertium dicendum, quod pœnitere proprie loquendo, prout dicit actum pœnitentiæ qui nunc eſt, non erit in patria: nec tamen habitus fruſtra erit, quia alium actum habebit.

Quartum concedimus.

Sed quia quinta ratio probat quod etiam idem actus pœnitentiæ erit in patria qui modo eſt, ideo dicendum ad quintum, quod voluntas noſtra in patria erit omnino conformis voluntati Dei: unde ſicut Deus voluntate antecedente vult omnia eſſe bona, & per conſequens nihil eſſe mali, non autem voluntate conſequente; ita etiam eſt de beatis: & talis voluntas improprie dicitur ab illo ſancto patre pœnitentia.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod pœnitentia in nobis dupliciter accipitur. Uno modo ſecundum quod eſt paſſio: ſic enim nihil aliud eſt quam dolor, vel triſtitia de malo commiſſo. Et quamvis ſecundum quod eſt paſſio, non ſit niſi in concupiſcibili, tamen aliquis voluntatis actus ſimilitudinarie pœnitentia dicitur, quo quidem deteſtatur quod facit; ſicut etiam timor, & aliæ paſſiones dantur in intellectivo appetitu, ut in III. Lib. diſt. xxvi. (quæſt. 1. art. 5.) dictum eſt. Alio modo accipitur ſecundum quod eſt virtus; & hoc modo deteſtari malum commiſſum cum emendationis propoſito, & intentione expiandi, vel Deum placandi de offenſa commiſſa, eſt actus eius. Deteſtatio autem mali competit alicui ſecundum quod habet ordinem naturalem ad bonum. Et quia in nulla creatura talis inclinatio totaliter tollitur, ideo etiam in damnatis talis deteſtatio manet, & per conſequens pœnitentia paſſio, vel ſimilis ei, ut dicitur Sap. v. 3. *Intra ſe gementes, & pœnitentiam agentes*. Et hæc quidem pœnitentia, cum non ſit habitus, ſed paſſio, vel actus, nullo modo in beatis Angelis eſſe poteſt, in quibus peccata commiſſa non præceſſerunt; ſed in malis angelis eſt, cum ſit eadem ratio de ipſis, & de animabus damnatorum: quia ſecundum Damaſcenum (de Fide orth. Lib. II. cap. iv.) quod eſt homini mors, hoc eſt angelis caſus. Sed peccatum angeli eſt irremiſſibile, ut in II. Lib. (diſt. vii. quæſt. 1. art. 2.) dictum eſt. Et quia peccatum, ut eſt remiſſibile, vel expiabile, eſt propria materia iſtius virtutis quæ pœnitentia dicitur; ideo cum materia non poſſit eis competere, non adeſt eis potentia exeundi in actu: & ideo nec habitus eis convenit: & ideo angeli ſuſceptivi pœnitentiæ virtutis eſſe non poſſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod ex timore in eis generatur aliquis pœnitentiæ motus, ſed non quæ ſit virtus.

Et ſimiliter dicendum ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quod quidquid in eis eſt naturale, totum eſt bonum, & ad bonum inclinans; ſed liberum arbitrium in eis eſt in malitia obſtinatum. Et quia motus virtutis, & vitii non conſequitur inclinationem naturæ, ſed magis motum liberi arbitrii, ideo non oportet quod quamvis naturaliter inclinetur ad bonum, motus virtutis in eis ſit, vel eſſe poſſit.

Ad quartum dicendum, quod non eſt eadem ratio de Angelis ſanctis, & animabus ſanctis: quia in animabus ſanctis præceſſit, vel præcedere potuit peccatum remiſſibile, non autem in Angelis: & ita quamvis ſint ſimiles quantum ad ſtatum præſentem, non tamen quantum ad ſtatum præteritum, quem pœnitentia reſpicit directe.

ARTICULUS IV.

Utrum de ratione veræ pœnitentiæ ſit quod uſque in finem vitæ continuetur.

III. P. quæſt. lxxxiv. *art.* 8. 9. 10.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod de ratione veræ pœnitentiæ ſit quod uſque in fine vitæ continuetur. Pœnitentia enim eſt quaſi quædam recompenſatio Deo facta pro offenſa commiſſa. Sed offenſa fuit infinita: unde æterna pœna debetur

betur pro peccato mortali. Ergo & pœnitentia delens hanc culpam, ad hoc quod ſit vera, oportet quod uſque in finem duret.

2. Præterea. Nihil deſtruitur niſi a fortiori ſe. Sed pœnitentia eſt fortius quam peccatum, quia expellit ipſum. Cum ergo vera pœnitentia non poſſit diſcontinuari, niſi per peccatum, videtur quod ſi fuerit vera, nullo modo a ſtatu pœnitentiæ quis cadere poſſit.

3. Præterea. Facilius eſt peccatum impedire ne fiat, quam peccatum factum deſtruere. Sed pœnitentia deſtruit peccatum factum. Ergo multo fortius impedit ne aliquod peccatum committatur, & ſic idem quod prius.

Sed contra. Baptiſmus eſt efficacius ſacramentum quam pœnitentia, quia etiam totaliter pœnam tollit. Sed gratia baptiſmalis tollitur per peccatum ſequens. Ergo multo fortius pœnitentia.

Præterea. Nulla virtus poteſt remanere ſine caritate, & ea habita, omnes habentur. Sed caritatem ſemel habitam contingit amitti, ut in III. Lib. diſt. XXXIII. (quæſt. 1. art. 1.) dictum eſt. Ergo & pœnitentiam.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod neceſſe ſit dolorem pœnitentiæ per gaudium interrumpi. Gaudium enim, & dolor ſunt affectiones contrariæ. Sed contraria non ſunt nata eſſe in eodem. Ergo cum oporteat pœnitentem aliquando de ſua pœnitentia gaudere, ut in littera dicitur, oportet quod dolor per illud gaudium interrumpatur.

2. Præterea. Sicut mali dolent de ſuo gaudio, ita boni gaudent de ſuo dolore. Sed Philoſophus in IX. Ethic. (cap. IV.) dicit quod mali de hoc quod delectati ſunt, poſtmodum dolent; quod non poteſt eſſe ſimul dum delectantur. Ergo nec boni ſimul cum dolent, poſſunt gaudere de hoc quod dolent.

3. Præterea. Si dicatur, quod dolor eſt cauſa gaudii, & ſic poſſunt eſſe ſimul; contra. Contrarium non eſt cauſa ſui contrarii. Sed dolor eſt contrarium gaudio. Ergo non poteſt eſſe cauſa ipſius.

Sed contra. Galat. V. ſuper illud, *Fructus autem Spiritus*, dicit Gloſſa (interlinealis) quod virtutes fructus dicuntur, quia ſuos poſſeſſores ſancta delectatione delectant. Sed pœnitentia eſt virtus. Ergo in ſuo actu, qui eſt dolere, habet delectationem.

Præterea. Secundum Philoſophum in II. Ethic. (cap. III.) ſignum generati habitus oportet accipere fientem in opere delectationem. Sed pœnitentia eſt habitus quidam. Ergo actus eius habet delectationem: ergo non interrumpitur per gaudium.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod pœnitentia iterari non poſſit. Sicut enim baptiſmus habet efficaciam a paſſione Chriſti, ita pœnitentia, & omnia alia ſacramenta. Sed quia paſſio Chriſti eſt una, ideo baptiſmus iterari non poteſt. Ergo nec pœnitentia poteſt iterari.

2. Præterea. Sicut dicit Gregorius *(II. Par. paſtoralis curæ cap. VI.) facilitas veniæ incentivum præbet delinquendi. Sed Deus non debet alicui dare peccandi occaſionem. Ergo non debet dare locum pœnitentiam iterandi.

3. Præterea. Spiritualis curatio, quæ per pœnitentiam fit, ſignatur per corporales curationes, quas Dominus miraculoſe fecit. Sed in illis (a) curationibus non legitur quod aliquem bis ſanaverit. Ergo nec per pœnitentiam aliquis bis poteſt ſpiritualiter curari.

Sed contra eſt quod dicitur Eccli. II. 23. *Secundum magnitudinem eius, ſic & miſericordia illius cum eo eſt*. Sed magnitudo eius eſt infinita, Ergo & miſericordia: non ergo coarctatur per unam pœnitentiam, ut poſtmodum ad ſe converſis non parcat.

Præterea. Matth. XII. dicitur: Qui peccat in Patrem, vel Filium, remittetur ei. Sed contingit quod poſt peractam pœnitentiam aliquis peccet per infirmitatem, quod eſt in Patrem peccare; & per ignorantiam, quod eſt in Filium peccare. Ergo tale peccatum remittetur: ergo pœnitentia poteſt iterari.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem

(a) *Al.* curationibus.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Eius nomine in Decretis cauſa XXXIII. quæſt. IV. cap. *Eſt iniuſta* referebatur olim, indeque ſumpſit S. Thomas; non autem prænotatur ex Ambroſio, ex quo vere ſumptum eſt conc. VIII. in Pſalm. CXVIII. nec occurrit in Gregorio.

nem, quod opinio iſta quæ poſuit, quod nullus homo a vera pœnitentia poſſit excidere, eſt erronea, & conformis illi quæ in III. Lib. poſita eſt diſt. xxvi. [quæſt. 1. art. 1.] quod caritas ſemel habita non poſſit amitti. Sed tamen de caritate videbantur magis moveri, conſiderantes efficaciam eius, ex qua apparebat quod non poſſet per aliquod peccatum vinci. Sed de pœnitentia videbantur moveri, quia ad integritatem pœnitentiæ requiritur continuatio uſque in finem vitæ. Sed utrumque frivolum eſt. Primo quia quantumcumque aliqua virtus efficaciam habeat, flexibilitatem a libero arbitrio non tollit, dum eſt in ſtatu viæ. Similiter illud quod futurum eſt, non poteſt eſſe de ſubſtantia, vel de integritate alicuius virtutis, niſi ſecundum quod eſt præſens in apprehenſione, vel in voluntate: quia virtus quantum ad habitum non expectat aliquid in futurum: habitus enim virtutis eſt de rebus permanentibus, non de ſucceſſivis: unde totam perfectionem ſuam habet ſimul in inſtanti, quæ tota ſimul in unum actum poteſt effluere, quia actus ſunt ſimiles habitibus, ut dicitur in III. Ethic. [cap. 11.] Et ſic quod futurum eſt, non eſt de integritate, vel eſſentia ipſius. Unde cum pœnitentia ſit virtus, & ſecundum quod eſt ſacramentum, non ſe extendat ultra actum virtutis, non erit de integritate pœnitentiæ eſſentiali futuri continuatio, niſi ut ſit in propoſito: & ideo poteſt eſſe vera pœnitentia, & tamen ab ea poſtmodum aliquis excidet.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut offenſa habuit infinitatem, ita etiam & unus contritionis actus habet quamdam infinitatem, tum ex virtute gratiæ quæ dat operibus infinitum valorem, ut ſcilicet per ea homo infinitum bonum mereatur; tum ex merito Chriſti, quod operatur in omnibus ſacramentis, & in omnibus meritis noſtris.

Ad ſecundum dicendum, quod nec pœnitentia, nec aliqua virtus agit de neceſsitate, ſed ex libertate arbitrii: & ideo quamvis pœnitentia ſit fortior quam peccatum, & per hoc poſſit peccatum expellere; tamen homo pœnitentiæ virtutem habens, poteſt ſponte ſe peccato ſubiicere.

Ad tertium dicendum, quod aliquando homo vincitur a debiliori, qui fortiorem vincit, quia non tantam curam adhibet: & ſimiliter pœnitens propter negligentiam a peccato nondum commiſſo (*a*) vincitur, qui per pœnitentiam a peccato commiſſo liberatus fuit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod gaudium, & triſtitia ſecundum genus ſunt contraria; non tamen quodlibet gaudium cuilibet triſtitiæ opponitur, ſed ei quæ eſt de eodem. Si autem de contrariis ſunt, vel de diverſis, unum poteſt eſſe cauſa alterius, vel materiale ad ipſum: qui enim de præſentia gaudet, eo ipſo ſequitur quod de abſentia triſtatur. Similiter etiam quando de aliquo triſtari eſt nobis utile, vel decens, triſtitia poteſt eſſe materia gaudii. Si ergo gaudium, & triſtitia directe contraria accipiantur, ſic non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſecundum idem; ſi autem ſint de diverſis, vel contrariis, ſic quidem quantum ad cauſam ſuam poſſunt ſimul eſſe, quia poteſt eſſe voluntas de uno, & voluntas de altero; & ſimiliter ſi unum ſit ratio alterius. Sed quantum ad ſenſum qui requiritur in utroque, quia gaudium non eſt ſine perceptione convenientis, neque triſtitia ſine perceptione nocivi, impoſſibile eſt quod utrumque ſimul intenſe inſit: quia anima quando intenſe occupatur circa unum, retrahitur ab altero: ſed imperfecte poſſunt eſſe ſimul; ita tamen quod unum nunc ſit perfectius, & aliud poſtmodum. Dolor autem qui eſt in pœnitentia, eſt de peccato commiſſo: unde ſimul cum hoc non poteſt eſſe gaudium de eodem; ſed poteſt eſſe gaudium de ſpe veniæ, quam per dolorem concipit; vel etiam hoc ipſo quod in exhibendo dolorem pro peccatis commiſſis, facit quod debet: & ideo deteſtatio peccati commiſſi, quæ eſt cauſa doloris, & voluntas deteſtandi, quæ eſt cauſa gaudii, ſunt ſimul: volens enim deteſtatur. Et quia unum eſt ratio alterius, ideo anima ad utrumque converti poteſt ſimul, inquantum ex eis quodammodo fit unum. Quando autem ex aliquibus duobus fit unum, unum eſt ut materiale, & alterum ut formale: & ideo anima ad unum illorum convertitur per prius, & ad alterum per poſterius: & propter hoc non poteſt ineſſe utrumque ſecundum ſui completam rationem, ſed quandoque unum, quandoque alterum. Quando enim plene convertitur ad ſpem veniæ, vel ad decentiam doloris, tunc gaudium eſt principaliter, & dolor de peccato ex conſequenti; quando autem principaliter convertitur ad peccatum commiſſum, tunc eſt e contrario.

Ad

(a) *Al. additur* liberatus.

Digitized by Google

Ad primum ergo dicendum, quod dolor de peccato, & gaudium de dolore non ſunt affectiones contrariæ, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod obiectum gaudii eſt aliquid conveniens, ſed obiectum triſtitiæ eſt contrarium nocivum: unde dolor de quo quis gaudet, non eſt contrarius gaudenti, ſed conveniens; ſed gaudium de quo quis dolet, eſt contrarium dolenti: & ideo ſimul cum quis gaudet, non poteſt eſſe dolor de gaudio ſecundum idem; ſed ſimul, cum quis dolet, poteſt eſſe gaudium de illo.

Ad tertium dicendum ſicut ad primum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod erroneum eſt dicere, quod pęnitentia non poſſit iterari, & miſericordiæ divinæ contrarium. Cauſa autem quare iteratur, cum baptiſmus non iteretur, eſt quadruplex. Prima eſt, quia pœnitentia non imprimit characterem ſicut baptiſmus: character enim indelebilis eſt. Secunda, quia baptiſma eſt contra morbum non iterabilem, ſcilicet originale peccatum; pęnitentia autem contra actuale peccatum, quod iteratur. Tertia cauſa eſt, quia baptiſmus habet totam efficaciam a paſſione Chriſti ſine actu noſtro: & ideo quia paſſio eſt una tantum, & baptiſmus unus; ſed pęnitentia etiam requirit actum noſtrum, ut prius dictum eſt: & ideo ratione eius iterationem ſuſcipit. Quarta, quia baptiſmus eſt generatio ſpiritualis, ſed pęnitentia eſt quædam ſanatio ſpiritualis: ſemel autem aliquid generatur, ſed pluries curari, ſive ſanari poteſt, quamdiu in hac vita vivit.

Et ſic patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut iuſtus Dominus ſumme iuſtitiam diligit, ita ſumme peccatum odit; & ita quantum ex ipſo eſt, paratus eſt ipſum deſtruere ſemper, dummodo ex parte hominis non remaneat, qui pęnitentiam negligit, vel contemnit. Nec obſtat quod quidam ex hoc ſumunt occaſionem delinquendi: quia ex contrario ſumerent occaſionem deſperandi, quod eſſet gravius.

Ad tertium dicendum, quod quamvis non ſit ſcriptum quod idem infirmus frequentius a Domino ſit curatus, tamen nec etiam factum negatur: & præterea hoc ocula fide videmus, quod frequenter homines infirmantur, & divina virtute, quæ omnia reſtaurat, curantur.

ARTICULUS V.

Utrum debeat aliqua pœnitentia publicari, vel ſolemnizari.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod non debeat aliqua pęnitentia publicari, vel ſolemnizari. Quia non licet ſacerdoti, etiam metu, peccatum alicuius confiteri, quantumcumque publicum. Sed per pęnitentiam ſolemnem publicatur peccatum. Ergo non debet ſolemnizari.

2. Præterea. Iudicium debet eſſe ſecundum conditionem fori. Sed pęnitentia eſt quoddam iudicium quod in foro occulto agitur. Ergo non debet publicari, ſive ſolemnizari.

3. Præterea. Pęnitentia omnes defectus revocat ad perfectum, ut Ambroſius dicit * (Lib. V. de pęnit. cap. ult.) Sed ſolemnizatio facit contrarium, quia pęnitentem in multis defectibus innectit: non enim laicus poteſt poſt ſolemnem pęnitentiam ad clericatum promoveri, nec clericus ad ſuperiorem ordinem. Ergo pęnitentia non eſt ſolemnizanda.

Sed contra. Pęnitentia eſt quoddam ſacramentum. Sed in quolibet ſacramento quædam ſolemnitas adhibetur. Ergo & in pęnitentia adhiberi debet.

Præterea. Medicina debet reſpondere morbo. Sed peccatum quandoque eſt publicum, quod multos ad exemplum peccandi trahit. Ergo & pęnitentia, quæ eſt medicina eius, debet eſſe ſolemnis, & publica, qua multi ædificentur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſolemnis pęnitentia iterari poſſit. Sacramenta enim quæ characterem non imprimunt, cum ſua ſolemnitate iterantur, ſicut euchariſtia, & extrema unctio, & huiuſmodi. Sed pęnitentia non imprimit characterem. Ergo cum ſua ſolemnitate debet iterari

2. Præterea. Pęnitentia ſolemnizatur propter gravitatem, & manifeſtationem peccati. Sed poſt peractam pęnitentiam contingit ſimilia peccata committere, vel etiam gra-

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nihil tale apud Ambroſium loc. cit. Sed in Hypognoſtico Lib. III. cap. 12. inter opera Auguſtini Tom. VII.

graviora. Ergo ſolemnis pęnitentia iterum debet adhiberi.

Sed contra. Pęnitentia ſolemnis ſignificat eiectionem primi hominis de paradiſo. Sed hæc tantum ſemel eſt facta. Ergo & pęnitentia ſolemnis tantum ſemel debet fieri.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Quæritur de ritu ſolemnis pęnitentiæ: & videtur quod mulieribus non ſit imponenda. Quia vir, cui imponitur ſolemnis pęnitentia, debet comam abiicere. Sed hoc non competit mulieri, ut patet I. Corinth. xI. Ergo non debet agere ſolemnem pęnitentiam.

2. Item. Videtur quod clericis ſit imponenda. Quia imponitur propter gravitatem delicti. Sed idem peccatum gravius eſt in clerico quam in laico. Ergo magis debet imponi clerico quam laico.

3. Item. Videtur quod a quolibet ſacerdote poſſit imponi. Quia abſolvere in foro pęnitentiali eſt eius qui habet claves. Sed ſimplex ſacerdos habet claves. Ergo poteſt eſſe miniſter huius pęnitentiæ.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod aliqua pęnitentia debet eſſe publica, & ſolemnis propter quatuor. Primo ut peccatum publicum publicam habeat medicinam. Secundo quia maxima confuſione in hoc mundo etiam eſt dignus qui graviſſimum ſcelus commiſit. Tertio ut ſit aliis ad terrorem. Quarto ut ſit ad exemplum pęnitendi, ne deſperent qui in gravibus peccatis detinentur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacerdos non revelat confeſſionem, talem pęnitentiam iniungendo, quamvis ſuſpicio oriatur illum aliquod enorme peccatum commiſiſſe: non enim culpa pro certo ſcitur ex pœna: quia quandoque aliquis pœnitentiam pro alio facit, ſicut legitur in vitis patrum de quodam, qui ut ſocium ſuum ad pœnitentiam provocaret, ipſe cum eo pœnitentiam egit. Si autem ſit peccatum publicum, ipſe pœnitens exequendo pœnitentiam, confeſsionem a ſe factam manifeſtat.

Ad ſecundum dicendum, quod pœnitentia ſolemnis, quantum ad iniunctionem (a) exigit forum occultum: quia ſicut occulte quis confitetur, ita occulta ei pœnitentia iniungitur: ſed executio non exigit forum occultum: & hoc non eſt inconveniens.

Ad tertium dicendum, quod pœnitentia quamvis revocet omnes defectus, reſtituendo in priſtinam gratiam, non tamen reſtituit in priſtinam dignitatem: & ideo etiam mulieres poſt peractam pœnitentiam de fornicatione, non velantur, quia dignitatem virginitatis non recuperant: & ſimiliter poſt publicam pœnitentiam peccator non redit ad hanc dignitatem, ut poſſit ad clericatum aſſumi, & Epiſcopus talem ordinans, poteſtate ordinandi privari debet; niſi forte neceſſitas Eccleſiæ expoſcat, aut conſuetudo: tunc enim diſpenſative recipitur ad minores ordines, non autem ad ſacros ordines. Primo propter dignitatem ordinum iſtorum. Secundo propter timorem recidivi. Tertio propter ſcandalum vitandum, quod poſſet in populo oriri ex memoria præcedentium peccatorum. Quarto quia non haberet frontem alios corrigendi, cum peccatum eius fuerit publicum.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſolemnis pœnitentia iterari non debet propter tria. Primo ne ex iteratione vileſcat. Secundo propter ſignificationem: quia eſt figura expulſionis hominis de paradiſo, quæ eſt ſemel tantum facta. Tertio quia ſolemnizatio eſt quaſi quædam profeſsio perpetuo pœnitentiam conſervandi, & ideo iteratio ſolemnitati reſiſtit. Si tamen poſtmodum peccaverit, non clauditur ei locus pœnitentiæ; ſed pœnitentia ſolemnis iterum ei iniungenda non eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod in illis ſacramentis in quibus ſolemnitas iteratur, iteratio ſolemnitati non repugnat, ut eſt in propoſito: & ideo non eſt ſimile.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis ratione criminis deberetur ſibi eadem pęnitentia, tamen ſolemnitatis iteratio non competit propter prædictas cauſas.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod omnis ſolemnis pęnitentia eſt publica, ſed non convertitur. Pęnitentia enim ſolemnis hoc modo fit. In capite quadrageſimæ tales pęnitentes præſentant ſe cum presbyteris ſuis Epiſcopo civitatis ante fores Eccleſiæ, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus demiſſis, coma depoſita; & eis in Eccleſia introductis Epiſcopus cum omni clero ſeptem Pſalmos pœnitentiales dicit, & poſtmodum eis manum imponit, aquam benedictam ſpargit, & cinerem capitibus imponit

(a) *Al. perperam* non exigit, *& mox* exigit. *Nicolai hic* non exit, *& mox* exit.

Digitized by Google

ponit, cilicio colla eorum operit, & denuntiat eis lacrymabiliter, quod ſicut Adam eiectus eſt a paradiſo, ita ipſi de Eccleſia eiiciuntur, & iubet miniſtris ut eos ab Eccleſia pellant, clero eos (*a*) proſequente cum hoc reſponſorio: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo &c.* In cœna autem Domini quolibet anno a ſuis preſbyteris in Eccleſiam reducuntur, & erunt ibi uſque ad octavas paſchæ; ita tamen quod non communicabunt, nec pacem accipient: & ſic fiat qnolibet anno quouſque aditus Eccleſiæ eſt eis interdictus. Ultima autem reconciliatio Epiſcopo reſervatur, ad quem ſolum ſpectat ſolemnis pœnitentiæ impoſitio. * Poteſt autem imponi viris, & mulieribus, ſed non clericis propter ſcandalum. Non autem talis pœnitentia debet imponi, niſi pro peccato quod totam commoverit urbem. Publica autem eſt, & non ſolemnis, quæ in facie Eccleſiæ fit, ſed non cum ſolemnitate prædicta, ſicut peregrinatio per mundum cum baculo cubitali: & hæc poteſt iterari, & a ſimplici ſacerdote iniungi, & poteſt etiam clerico imponi. Quandoque tamen ſolemnis ponitur pro publica; & ſecundum hoc auctoritates quædam varie loquuntur de ſolemni.

Ad primum ergo dicendum, quod mulier habet comam in ſignum ſubiectionis, non autem vir: & ideo non competit ut in pœnitentia mulieri coma deponatur, ſicut viro.

Ad ſecundum dicendum, quod licet in eodem genere peccati clericus plus peccet quam laicus, tamen non iniungitur ei pœnitentia ſolemnis, ne ordo veniat in contemptum: unde non defertur perſonæ, ſed ordini.

Ad tertium dicendum, quod magna peccata indigent maiori cautela ad ſui curationem: & ideo iniunctio pœnitentiæ ſolemnis, quæ non niſi pro graviſſimis peccatis fit, ſoli Epiſcopo reſervatur.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de effectu pœnitentiæ: & circa hoc quæruntur quinque.

Primo. Utrum pœnitentia peccata tollat.

Secundo. Utrum virtutes reſtituat.

Tertio. Utrum opera præcedentia vivificet.

Quarto. Utrum prædicti effectus ſint pœnitentiæ, inquantum eſt virtus, vel inquantum eſt ſacramentum.

Quinto. Utrum ſine pœnitentia poſſit pervenire aliquis peccator ad ſalutem.

ARTICULUS I.

Utrum per pœnitentiam ſemper peccata tollantur.

III. P. quæſt. lxxxvi. *art.* 1. 4. & 5.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod per pœnitentiam non ſemper peccata tollantur. Hebr. x. 26. *Voluntarie enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hoſtia pro peccato.* Sed in pœnitentia homo ſe offert hoſtiam Deo. Pſalm. l. 19. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Ergo pœnitentia peccata eorum qui prolapſi ſunt poſt notitiam veritatis, non delet.

2. Præterea. Hebr. xii. ſuper illud, *Non invenit pœnitentiæ locum*, inquit Gloſſa interlinealis: „ Ideſt, veniæ locum, & „ benedictionis per pœnitentiam. “ Ergo pœnitentia non ſemper tollit præterita peccata.

3. Præterea. II. Machab. ix. 13. dicitur de Anthioco: *Orabat ſceleſtus Deum, a quo non eſſet miſericordiam conſecuturus.* Ergo cum ipſe pœniteret de malis commiſſis, videtur quod non ſemper pœnitentia peccata præcedentia deleat.

4. Præterea. Peccatum commiſſum eſt quodammodo infinitum, inquantum eſt offenſa Dei. Sed actus noſtri ſunt finiti. Cum ergo finitum non poſſit in infinitum, videtur quod pœnitentia non poſſit delere peccatum commiſſum.

Sed contra. Lucæ v. 32. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Sed inutilis eſſet iſta vocatio pœnitentibus, niſi veniam de peccato largiretur. Ergo pœnitentia peccata delet.

Præterea. Maior eſt miſericordia Dei quam iniquitas hominis: unde reprehenditur ille qui dixit (Gen. iv. 13.) *Maior eſt iniquitas mea quam ut veniam merear.* Sed pœnitentia miſericordiæ, Dei innititur. Ergo omnia peccata, quantacumque ſint, delet.

(*a*) *Al.* perſequente.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Hæc ſumpta ſunt ex Decretis diſt. l. cap. *In capite quadrageſima*, & cap. *Pœnitentes*, & ex cauſa xxvi. quæſt. vi. & vii. cap. *Si quis*, & *Qui recedunt*, & *De his vero*.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam totaliter reatum tollat. Bonum enim eſt efficacius ad agendum quam malum: quia malum non agit niſi in virtute boni, ut Dionyſius dicit (de divin. Nomin. cap. IV. poſt med.) Sed per unum actum peccati homo & culpam, & reatum incurrit. Ergo & per actum contritionis & a culpa, & a reatu abſolvitur.

2. Præterea. Deus non plus exigit in pœna quam erat in culpa. Sed maior dolor eſt in contritione de peccato quam fuerit in peccando delectatio: quia quantitas doloris de peccato eſt ſecundum quantitatem amoris Dei, qui eſt maior quam omnis cupiditas rei temporalis, ut dicit Gloſſa * ſuper illud Pſalm. CXVIII. *Dilexi mandata tua ſuper aurum, & topazion*. Ergo non exigit pro peccato aliam pęnam quam illam quæ eſt in contritione; & ſic pęnitentia a toto reatu abſolvit.

3. Præterea. Magis valet ad removendum peccatum pœna propria adiuncta alienæ, quam aliena pœna tantum. Sed in baptiſmo non eſt aliqua pęna propria, ſed tantum virtute pœnæ Chriſti omnia peccata delet & quantum ad culpam, & quantum ad reatum. Ergo & pęnitentia, in qua cum pęna Chriſti adiungitur pęna propria, totus reatus auferri debet.

Sed contra. Pœna non iniungitur niſi ei qui eſt debitor pęnæ. Sed pęnitenti iniungitur pęna aliqua ſatisfactoria. Ergo adhuc eſt debitor pęnæ; & ſic non eſt a toto reatu per pęnitentiam liberatus.

Præterea. Per pœnitentiam non auſertur illud quod eſt (a) expedimentum ad profectum. Sed pœna remanens ſatisfactoria eſt ad profectum virtutum. Ergo per pœnitentiam non tollitur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod per pœnitentiam etiam reliquiæ peccati actualis tollantur, ſicut pronitas ad malum, habitudo, & huiuſmodi. Quia in generatione naturali non ſolum tollitur forma contraria, ſed etiam diſpoſitiones ad formam illam. Sed gratia quæ per pœnitentiam datur, eſt potentior quam forma naturalis. Ergo non ſolum tollit culpam, ſed etiam huiuſmodi reliquias, quæ ſunt diſpoſitio ad culpam.

2. Præterea. Sicut gratia eſt in eſſentia animæ, ita virtus in potentia. Sed pœnitentia reſtituit gratiam, & virtutes, ut dicitur. Ergo ſicut per gratiam aufert culpam ab anima ipſa, ita & per virtutes aufert reliquias a potentiis.

Sed contra. Baptiſmus eſt efficacior ad removendum peccatum quam pœnitentia. Sed baptiſmus non removet peeeati reliquias. Ergo nec pœnitentia.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod pœnitentia poteſt conſiderari inquantum eſt ſacramentum, & inquantum eſt virtus; & utroque modo ad remiſſionem peccatorum aliquo modo operatur. Secundum enim quod eſt novæ legis ſacramentum, gratia in ea datur ad defectum illum ſanandum contra quem inducta eſt, ſcilieet ad dimiſſionem eulpæ actualis. Operatur etiam ad dimiſſionem peccati, inquantum eſt virtus, ſpeciali modo præ aliis virtutibus. (b) Quia ſecundum omnem virtutem formatam ex parte habitus peccata dimittuntur ratione gratiæ, quæ cum ea infunditur; ſed hoc eſt formaliter remittere: ſed pœnitentia ex ratione ſui actus habet quod per eam peccata dimittantur, ſeeundum quod peeeata eommiſſa ſunt materia actus eius. Cum enim peccatum ex hoc remitti dieatur, vel retineri, qnod habet rationem offenſæ; illud quod offenſam aufert, peccatum tollit. Cum autem offenſa, inquantum huiuſmodi, ſit inæqualitas quædam, qua unus alii ſubtraxit quod debitum erat, actu illius virtutis peccatum remittitur quæ inæqualitatem prædictam ad æqualitatem reducit. Hoc autem facit pœnitentia, ut ex dictis patet, quæ in recompenſatione divinæ offenſæ ſpiritum Deo contribulatum offert: & ideo pœnitentiæ etiam ex parte actus ſui competit peccatum tollere; & hoc eſt efficienter, & non ſolum formaliter per pœnitentiam peccata dimitti.

Ad primum ergo dicendum, quod Apoſtolus loquitur ibi de hoſtia quæ univerſaliter pro peccatis totius mundi oblata eſt, ſei-

(a) *Al.* ad expedimentum, & ad profectum. *Forte:* quod eſt expediens ad profectum. (b) *Al. interſeritur* facit remiſſionem peccatorum.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex Auguſtino ſumpta æquivalenter, non expreſſe; ſed expreſſius quodammodo ſuper illud, *Bonum mihi lex oris tui*.

Digitized by Google

ſcilicet Chriſto, quæ eſt unica, & ſingularis; nec iterum pro peccatis delendis offertur, ſed unica ſua oblatione valet ad hoc quod per pœnitentiam, & alia ſacramenta omnia peccata poſſint dimitti.

Ad ſecundum dicendum, quod ideo Eſau, de quo Apoſtolus loquitur (Hebr. XII.) locum veniæ non invenit, quia non vere pœnituit, etſi lacrymas exterius emiſerit: quod patet ex hoc quod dixit (Gen. XXVII. 41.) *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.*

Et ſimiliter dicendum ad tertium de Antiocho, qui vere non pœnituit interius, quamvis exterius verba pœnitentiæ proferret magis propter infirmitatem corporis quam propter offenſam Dei vitandam.

Ad quartum dicendum, quod offenſa infinita eſt ex parte averſionis, ſed non ex parte converſionis: & ſimiliter etiam actus pœnitentiæ habet infinitatem ex parte gratiæ, quæ eſt Dei ſimilitudo, & in virtute divinæ miſericordiæ operans, quæ infinita eſt, quamvis ex parte actus noſtri ſit finita. Habet etiam efficaciam ex virtute paſſionis Chriſti, quæ infiniti valoris quodammodo eſt, inquantum fuit paſſio Dei & hominis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſecundum Philoſophum in V. Ethic. (cap. IV. vel VI. & Lib. VIII. cap. X.) tam iuſtitia quam amicitia in æqualitate quadam conſiſtit. Qui ergo aliquem offendit, contra æqualitatem amicitiæ peccat, inquantum affectum debitum non impendit; & contra æqualitatem iuſtitiæ, inquantum rem debitam ſubtrahit. Et ſicut hæc duo in offenſa quandoque dividuntur, ita etiam in recompenſatione ſeparantur; ſicut quando pœna per violentiam offendenti infertur, fit recompenſatio quantum ad iuſtitiam, ſed non quantum ad amicitiam. Similiter quando offendens offenſum verbis placat, nondum re ſubtracta reſtituta, fit recompenſatio amicitiæ, ſed non iuſtitiæ. Peccator ergo per affectum peccati amicitiam Dei violavit, & per inobedientiam divinæ legis honorem debitum Deo ſubtraxit: & ex primo amittit gratiam, & incurrit offenſam; ex ſecundo meretur pœnam, ut ab eo qui per inobedientiam ſubtraxit, ſubtrahatur per pœnam; & hoc pœnæ meritum reatus dicitur; & ideo per pœnitentiam, qua homo ſe Deo ſupponit, peccata præterita deteſtando cum emendationis propoſito, remittitur quidem peccatum quantum ad offenſam, ſed non oportet quod remittatur quantum ad totum reatum, niſi pœna iam ſoluta; & ſic per pœnitentiam non ſimul cum culpæ (*a*) dimiſſione totus etiam reatus dimittitur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut quod eſt perfectum, eſt efficacius ad agendum quam imperfectum; ita quod eſt perfectum, eſt difficilius ad ſiendum: unde ſicut bonum eſt efficacius ad agendum quam malum, ita difficilius eſt ad conſtituendum quam malum. In hoc ergo efficacior apparet actio boni quam actio mali, quia actio mali numquam terminatur ad malum, quod non habet admixtum bonum; ſed actio boni terminatur ad bonum quandoque cui non admiſcetur malum. Non tamen oportet quod, ſi aliquod malum per unum actum malum incurritur, per unum actum bonum oppoſita bona reparentur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſecundum Philoſophum in V. Ethic. (cap. VIII. vel IX.) in recompenſatione iniuriæ iuſtitia commutativa non ſemper æqualem quantitatem abſolute in pena infert ei qui in culpa fuit: non enim ſi aliquis percuſſit Principem, oportet ipſum ſolum repercuti, ſed etiam gravius puniri. Infert tamen æqualem penam habita prius comparatione ad perſonam in quam culpa commiſſa fuit. Et ideo eum per penitentiam homo de ſe ipſo iuſtitiam Deo faciat, non ſufficit tantus dolor in pœnitentia, quanta fuit delectatio in culpa: quia illa delectatio in iniuriam Dei fuit, inquantum Deo prætermiſſo homo delectationi ſe ſubdidit ad peccandum.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus eſt ſpiritualis regeneratio: & quia non poteſt eſſe generatio unius niſi per corruptionem alterius, ideo oportet quod in baptiſmo quidquid ad præcedentem vitam pertinebat, totum aboleatur, ſcilicet & culpa, & reatus, niſi ſit defectus ex parte recipientis. Sed pœnitentia non eſt regeneratio, ſed magis reparatio vitæ prius habitæ: & ideo non eſt ſimilis ratio.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſicut pœnitentia non tollit totaliter reatum per quemlibet actum (*b*) primum, ſed tunc tollit quando ad perfectum perducitur ſecundum omnes pœnitentiæ partes; ita etiam

(a) *Al.* dimenſione. (b) *Al. additur* commiſſum.

iam non oportet quod per primum pœnitentiæ actum omnes defectus ex peccato actuali conſecutos, qui dicuntur reliquiæ, reparentur; ſed pœnitentia jam perfecta quantum ad omnes ſui partes, reliquiæ etiam tolluntur peccati actualis.

Ad primum ergo dicendum, quod pœnitentia non comparatur generationi, ſed magis ſanationi: quia per pœnitentiam homini non datur nova vita, ſed in priſtinam vitam reparatur. In ſanatione autem hoc videmus accidere, quod ſanitate reſtituta adhuc reliquiæ aliquæ morbi manent ante perfectæ ſanitatis reſtitutionem: ita etiam ante completam pœnitentiam reliquiæ actualis peccati manent.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum per actum potentiarum commiſſum eſt: & ideo in ipſis potentiis præter privationem virtutum alii etiam defectus ex peccato cauſantur, ſed non in eſſentia animæ præter defectum gratiæ: & ideo non oportet quod ſi per adventum gratiæ ad eſſentiam animæ, macula, quæ nihil aliud erat quam gratiæ privatio, tollitur, etiam a potentiis omnes alii defectus tollantur.

ARTICULUS II.

Utrum per pœnitentiam virtutes reſtituantur.

III. P. quæſt. lxxxix. *art.* 1.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod per pœnitentiam virtutes non reſtituantur. Virtutes enim de quibus loquimur, non cauſantur ex actibus noſtris: quia ſecundum Auguſtinum (Lib. II. de lib. arb. cap. xviii. & xix.) Deus eas in nobis ſine nobis operatur. Sed pœnitentia in actu noſtro conſiſtit. Ergo per pœnitentiam virtutes non reſtituuntur.

2. Præterea. Nihil reſtituit virtutem niſi quod eſt cauſa virtutis, ſicut reſtituentia ſanitatem ſunt cauſa ſanitatis. Sed pœnitentia non eſt cauſa omnium aliarum virtutum; alias eſſet nobilior aliis virtutibus, quia cauſa præeminet effectui. Ergo pœnitentia non reſtituit virtutes.

3. Præterea. Quod non eſt, non poteſt aliquid reſtituere; & quod habetur, non poteſt reſtitui, ſicut neque quod eſt, fieri. Sed pœnitentia non prius quam omnes virtutes habetur, quia omnes virtutes ſimul infunduntur. Ergo non poteſt pœnitentia virtutes reſtituere.

4. Præterea. Habitus virtutis non manet cum habitu vitii: quia contraria non ſunt ſimul in eodem. Sed poſt contritionem adhuc manet habitus vitii, quod patet ex inclinatione ad priſtinos actus. Ergo pœnitentia non ſtatim omnes virtutes reſtituit.

5. Præterea. Nullus habet virtutem niſi qui ſine difficultate, & cum delectatione operatur ea quæ ſunt virtutis. Sed poſt primam contritionem etiamſi ſit vera, adhuc remanet difficultas ad opera virtutis agenda. Ergo virtutes per primum actum pœnitentiæ non reſtituuntur.

Sed contra eſt quod Ambroſius dicit * (Lib. II. de pœnit. cap. 1.) quod pœnitentia res optima eſt, quæ omnes defectus revocat ad perfectum. Sed hoc non eſſet, niſi virtutes amiſſas reſtitueret. Ergo per pœnitentiam virtutes reſtituuntur.

Præterea. Effectus pœnitentiæ eſt iuſtificatio, ut infra dicetur. Sed iuſtitia generalis, ex qua aliquis iuſtificari dicitur, omnes virtutes includit, ut dicit Gloſſa ** ſuper illud Pſalm. cxviii. *Feci iudicium, & iuſtitiam*. Ergo omnes virtutes per pœnitentiam reſtaurantur.

Præterea. Non remittitur peccatum ſine gratia. Sed per pœnitentiam peccatum dimittitur. Ergo gratia reſtituitur. Sed ſimul cum gratia omnes virtutes infunduntur. Ergo pœnitentia omnes virtutes reſtituit.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod gratia, & virtutes in anima cauſantur ex influentia divini luminis: quæ quidem influentia impeditur per peccatum, quod animam a Deo avertit, ſicut nubes interpoſita inter nos & ſolem, radium eius a nobis prohibet. Unde dicitur Iſaiæ lix. 2. *Peccata* (*a*) *noſtra diviſerunt inter nos & Deum noſtrum*. Et quia per pœnitentiam peccata dimittuntur, ut dictum eſt, in primo pœnitentiæ actu quantum ad offenſam; ideo ſicut ventus auferens nubem, nobis lumen ſolis reſti-

(a Vulgata: *Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum veſtrum*.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Vel potius Auctor Hypognoſtici Lib. III. inter opera Auguſtini. ** Ex Auguſtino ſumpta.

reſtituit, ita pœnitentia tamquam removens prohibeos, gratiam gratum facientem, & omnes virtutes nobis reſtituit.

Ad primum ergo dicendum, quod ſolus Deus eſt per ſe cauſa gratiæ, & virtutum infuſarum in nobis; ſed nihil prohiber etiam actus noſtros eſſe cauſas per accidens, ſicot removens prohibens, ſicut ſunt cauſæ etiam gratiæ baptiſmalis, inquantum prohibent fictionem: & hoc modo per pœnitentiam virtutes reſtituuntur.

Ad ſecundum dicendum, quod cauſa per accidens non oportet quod ſit nobilior effectu, ſed ſolum cauſa per ſe. Pœnitentiam autem cauſam per accidens poſuimus virtutum, per hoc quod eſt removens prohibens, ſcilicet peccata.

Ad tertium dicendum, quod ſicut in eodem inſtanti in quo obſtaculum luminis primo remotum eſt, lumen conſequitur, & tamen remotio obſtaculi eſt cauſa illuminationis; ita in eodem inſtanti in quo eſt actus pœnitentiæ, peccatum aufertur, & virtus reſtituitur, & tamen nihil prohibet per pœnitentiam virtutes reſtitui.

Ad quartum dicendum, quod, ſicut in III. Lib. diſt. xxxiii. (quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 4.) dictum eſt, virtus infuſa, & acquiſita non ſunt eiuſdem ſpeciei: unde cum habitus ex frequentia operum peccati generatus virtuti acquiſitæ contrarius ſit, non contrariatur directe virtuti infuſæ, quæ habet oppoſitionem ad peccatum ex parte illa qua eſt offenſa Dei: unde non oportet quod ſtatim virtutibus infuſis reſtitutis, habitus vitiorum totaliter tollantur, quamvis impediantur, & etiam diminuantur.

Ad quintum dicendum, quod facilitas operandi opera virtutum poteſt eſſe ex duobus: ſcilicet ex conſuetudine præcedente; & hanc facilitatem non tribuit virtus infuſa ſtatim in ſui principio: & iterum ex forti inhæſione ad obiectum virtutis; & hanc eſt invenire in virtute infuſa ſtatim in ſui principio.

ARTICULUS III.

Utrum per pœnitentiam etiam bona opera in ſtatu peccati mortalis facta ad vitam reputentur.

Ubi ſup. art. 5.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod per pœnitentiam etiam bona opera prius in ſtatu peccati mortalis facta ad vitam reputentur. Dicit enim Adamantius (Origenes ſcilicet hom. x.) ſupra Ioſue: *Sunt in Eccleſia credentes quidam, & acquieſcentes divinis præceptis, erga ſervos Dei religioſi, & officioſi, & ad ornatum Eccleſiæ, vel miniſterium ſatis prompti; ſed in converſatione propria obſcœnis vitiis involuti: nec omnino deponentes veterem hominem cum actibus ſuis, nihil adhibent emendationis morum, & innovationis. In iſtis ergo Chriſtus ſalutem concedit; ſed quamdam inſaniæ notam non evadent.* Sed magis videtur quod eis qui per pœnitentiam emendationem adhibent, illa opera bona valeant ad ſalutem. Ergo pœnitentia opera ſine caritate facta vivificat ad ſalutem.

2. Præterea. Plus appropinquat caritati, & gratiæ bonum ex genere, & bonum virtutis moralis, quam bonum naturale. Sed gratia ſequens per pœnitentiam reſtituta, naturalia perficit, & ſecundum quoſdam ipſa naturalia gratuita fiunt. Ergo multo fortius bona ex genere, vel ex circumſtantia, aut etiam actus virtutis acquiſitæ ſine caritate facta, per pœnitentiam vivificantur, ut proſint ad vitam.

3. Præterea. Remota cauſa, removetur effectus. Sed cauſa quare illa opera non valeant ad vitam, erat caritatis defectus, & gratiæ. Ergo cum pœnitentia caritatem, & gratiam, & omnes virtutes reſtituat, etiam opera bona ſine caritate facta vivificabit.

Sed contra. Ante vivum non generatur aliquid vivum, vel habens potentiam ad vitam. Sed homo ſine caritate non vivit ſpirituali vita. Ergo non poteſt aliquod opus facere ſpiritualiter vivum; ſed eſt mortuum, non habens potentiam ad vitam, & ita non eſt vivificabile.

Præterea. Omnia vivificabilia ſunt aliquo modo meritoria, quia ad minus in potentia. Si ergo opera extra caritatem facta poſſent aliquo modo vivificari, aliquis ſine caritate poſſet aliquo modo mereri vitam æternam; quod falſum eſt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod opera in caritate facta per peccatum ſequens mortificari non poſſint. Quia quod non eſt, non poteſt mortificari. Sed opera quæ in caritate facta fuerant, tranſeunt, & poſt peccatum ſequens non ſunt. Ergo non poſſunt mortificari.

2. Præ-

2. Præterea. Pœna non debet excedere culpam. Sed in aliquo qui multa bona facit ex maxima caritate, pœna culpam excederet, ſi per unum peccatum mortale parvum, forte ex ſurreptione factum, omnia bona præcedentia perderet. Ergo peccatum ſequens non mortificat omnia bona prius in caritate facta.

3. Præterea. Illud quod eſt mortuum, non poteſt actum vitæ habere reſpectu alicuius. Sed opera in caritate facta etiam poſt peccatum facientis actum vitæ habent in aliis ſanctis: unde dicitur Apocal. 11. unus alterius coronam accipere. Ergo peccatum ſequens bona præcedentia non mortificat.

Sed contra eſt quod dicitur Ezech. XVIII. 24. (a) *Si averterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua, omnium quæ operatus eſt, non recordabor amplius.*

Præterea. Vita operum ex vita operantis dependet. Sed per peccatum mortale ille qui prius opera fecerat in caritate, mortificatur. Ergo & opera ab ipſo facta mortificantur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod opera mortificata per peccatum, per pœnitentiam non vivificentur. Hugo de Sancto Victore dicit (Lib. II. de ſacram. part. XIV cap IV.) quod nemo debet in ſpe correctionis peccare: quia quod ſemel amittitur, ipſum amplius non recuperatur. Sed opera in caritate facta, ſunt per peccatum amiſſa, ut dictum eſt. Ergo non poſſunt amplius per pœnitentiam recuperari.

2. Præterea. Nihil vivificatur niſi quod natum eſt habere vitam. Sed vita non eſt operum, ſed opera facientis. Ergo opera non poſſunt vivificari per pœnitentiam.

3. Præterea. Quod non eſt, non poteſt vivificari. Sed opera mortificata, non ſunt. Ergo non poſſunt vivificari per pœnitentiam.

4. Præterea. Illud quod moritur, non ſolum cadit a vita, ſed etiam a potentia vitæ: quia principia vitæ corrumpuntur, ſine quibus non eſt potentia ad vitam. Sed opera præcedentia in caritate facta, ſunt per peccatum ſequens mortificata. Ergo non manet in eis potentia ad vitam; & ſic non poſſunt iterum vivificari.

Sed contra. Ioel. II. ſuper illud, *Reddam vobis*, dicit Gloſſa (interlinealis) „ Non patiar perire ubertatem, quam cum „ perturbationibus animi amiſiſtis. " Sed ubertas illa fuit multitudo bonorum operum. Ergo illa per pœnitentiam reſtituuntur.

Præterea. Pœnitentia revocat omnes defectus ad perfectum, ut dictum eſt (art. præc.) Sed hoc non eſſet, niſi opera mortificata reſtitueret ad vitam. Ergo per pœnitentiam vivificantur.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod pœnitentia de ratione ſui ordinatur ad remotionem mali. Unde quod aliqua bona per pœnitentiam reſtituuntur, hoc non eſt niſi per accidens, inquantum removet prohibens, ut dictum eſt. Cauſa autem quæ eſt removens prohibens, exigit cauſam per ſe aliquam reſpectu effectus cuius ipſa eſt cauſa per accidens. Vivificationis autem operum extra caritatem factorum non poteſt poni aliqua cauſa per ſe: quia vita operum ex vita operantis dependet; & ideo a gratia, vel caritate habent opera quod vivant. Gratia autem, vel caritas quam pœnitentia reſtituit, non poteſt operibus præcedentibus vitam conferre: quia habitus non format actum niſi qui ab eo procedit: & ita patet quod per pœnitentiam opera extra caritatem facta vivificari non poſſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Iſidorus verba Adamantii ibidem exponere videtur, per ſalutem intelligitur ſignum ſalutis, quod etiam peccatores in ſacramentis ſuſcipiunt. Vel dicendum, quod concedit eis ſalutem in ſpe, ſed non in re.

Ad ſecundum dicendum, quod potentiæ naturales ſunt magis propinquæ caritati, & gratiæ quantum ad rem, quam actus virtutum acquiſitarum, inquantum ſunt ſubiectum gratiæ, & caritatis; ſed quantum ad ſimilitudinem ſpeciei manifeſtum eſt quod eſt e contrario. Et præterea potentiæ naturales manent, non autem actus virtutum acquiſitarum. Unde illi qui dicebant naturalia fieri gratuita, non intelligebant quantum ad actus qui tranſeunt, ſed quo ad potentias, & habitus, qui manent.

Ad tertium dicendum, quod cauſa quare opera illa ſunt mortua, eſt, quia non ſunt

(a) Vulgata: *Si averterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua . . . . . omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur . .*

ſunt a caritate elicita: & ideo cauſa mortis ab eis non tollitur per pœnitentiam, ut dictum eſt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod illud proprie vivere apparet quod ex ſe aliquem motum habet; & inde vitæ nomen proprie ad illa omnia trahitur quæ ex ſe habent operationem aliquam ſine aliquo principio extra, ſicut quæ intelligunt, & ſentiunt, vel moventur, vel appetunt, vel nutriuntur. Et inde eſt quod nomen vitæ tranſumitur ad omnia illa quæ habent debitam operationem, vel effectum: & illa quæ privantur hac, dicuntur mortua, ſicut dicimus aquam vivam quæ eſt in impetu ſurgendi. Proprius autem effectus humanorum operum eſt quod per ea homo ad ultimum finem humanæ vitæ perveniat, ſcilicet beatitudinem: & ideo illa opera hominis proprie viva dicuntur quæ hominem ad vitam æternam perducere poſſunt; illa autem mortua quæ hoc faciendi poteſtatem amiſerunt, cum prius eam habuerint. Et ideo opera bona ex caritate facta, in eo qui gratiam habet, viva ſunt; in eo autem qui gratia caret, opera non ex caritate facta mortua ſunt. Opera autem prius ex caritate facta, in eo qui gratiam dimittit, per peccatum mortificata ſunt, quia peccatum ſequens impedit quod homo per illa opera non poſſit ad vitam introduci.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut opera peccati tranſeunt actu, ſed manent reatu; ita opera bona in caritate facta, quamvis actu tranſeant, tamen manent in merendo; & ſecundum hoc poſſunt mortificari.

Ad ſecundum dicendum, quod per ingratitudinem meretur homo accepta beneficia amittere: & ideo per quantumcumque parvum peccatum mortale, quo homo Deo ingratus de beneficiis perceptis fit, omnia bona præcedentia perdit, quantumcumque fuerint ad fructum vitæ æternæ: nec propter hoc pœna culpam excedit.

Ad tertium dicendum, quod illud quod eſt in ſe mortuum, non poteſt reſpectu alterius actum vitæ habere. Sed accipiendo vivum metaphorice, ut dictum eſt, nihil prohibet quod in ſe vivum eſt, reſpectu unius eſſe vivum, & reſpectu alterius eſſe mortuum: quia reſpectu unius habet effectum ſuum, ſed reſpectu alterius non habet propter indiſpoſitionem ipſius; ſicus oculis ægris odioſa eſt lux, quæ puris eſt amabilis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod opera in caritate facta, ut dictum eſt, etſi tranſeant actu, manent tamen quantum ad meritum in Dei acceptatione; & ſecundum quod ſic manent, habent efficaciam, quantum in ipſis eſt, inducendi facientem ad vitam æternam; & ſic dicuntur viva manere. Sed quod hunc effectum in peccatore non habeant, eſt per accidens, propter peccatum quod facit peccatorem indiſpoſitum ad percipiendum effectum præcedentium meritorum; non autem quod ab ipſis operibus aliquid demantur, cum in ſuo fieri efficaciam prædictam obtinuerint hoc ipſo quod ex caritate ſunt elicita, quod eis ſequens peccatum auferre non poteſt: & ideo remota indiſpoſitione a peccatore per pœnitentiam, opera illa præcedentia effectum ſuum in ipſo iterum habere incipiunt; & ſecundum hoc vivificari dicuntur. Quidam autem dicunt, quod non vivificantur per pœnitentiam ſequentem, quia non manent, ut vivificari poſſint. Sed eadem ratione poſſet dici, quod nec eis qui in iuſtitia perſeverant, ad vitam præcedentia opera valeant: quia quod non eſt, non poteſt aliquid valere.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Hugonis eſt intelligendum quantum ad bona amiſſa, quæ numquam recuperantur: quia tempus amiſſum non recuperatur, & ideo eius iactura eſt graviſſima, ut Seneca dicit (Lib. de brevitate vitæ ad Paulinum) non autem loquitur de bonis mortificatis.

Ad ſecundum dicendum, quod opus dicitur vivum metaphorice, inquantum habet effectum debitum, ut dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod quamvis non maneant actu, manent tamen merito in divina acceptatione, ſicut peccata tranſeunt actu, & manent reatu.

Ad quartum dicendum, quod, ſicut dictum eſt, opera prius viva non moriuntur in ſe, ſed moriuntur per accidens quoad iſtum: & ideo remoto illo accidente vivificari dicuntur.

A R-

ARTICULUS IV.

Utrum prædicti effectus ſint pœnitentiæ inquantum eſt virtus.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod prædicti effectus non ſint pęnitentiæ inquantum eſt virtus. Diverſorum enim diverſi ſunt effectus. Sed virtus, & gratia differunt, ut in II. Lib. diſt. XXVI. (quæſt. 1. art. 4.) dictum eſt. Ergo cum remittere peccatum, & alia prædicta, quæ pęnitentiæ attribuuntur, ſit effectus gratiæ, non erunt effectus pęnitentiæ inquantum eſt virtus.

2. Præterea. Quod convenit pęnitentiæ inquantum eſt virtus, convenit cuilibet virtuti. Sed remittere peccatum non convenit cuilibet virtuti: quia ad minus virtutibus acquiſitis non convenir. Ergo nec pęnitentiæ convenit inquantum eſt virtus.

3. Præterea. Pęnitentia, ſecundum quod eſt virtus, contra fidem dividitur. Sed remiſſio peccatorum eſt per virtutem fidei: Act. xv. 9. *Fide purificans corda eorum*. Ergo non eſt per pęnitentiam inquantum eſt virtus.

4. Præterea. Pęnitentia alia & alia ratione eſt virtus, & ſacramentum. Sed remittere peccatum convenit ei inquantum eſt ſacramentum: quia ſic eſt medicina contra morbum peccati ordinata. Ergo non competit ei ſecundum quod eſt virtus.

5. Præterea. Pęnitentia, inquantum delet peccatum, dicitur, vel eſt ſecunda tabula reſpectu baptiſmi. Sed baptiſmus liberat a peccato inquantum eſt ſacramentum. Ergo & pęnitentia inquantum eſt ſacramentum, non inquantum eſt virtus.

Sed contra. Pœnitentia ex actu proprio habet quod a peccato liberet, ut dictum eſt. Sed ad actum proprium comparatur inquantum eſt virtus. Ergo inquantum eſt virtus, peccatum remittit.

Præterea. Oppoſitum tollitur per ſuum oppoſitum. Sed inquantum eſt virtus, opponitur peccato. Ergo inquantum eſt virtus, tollit peccatum.

Præterea. Omne peccatum ex voluntate committitur: quia niſi ſit voluntarium, non eſt peccatum, ut Auguſtinus dicit (Lib. I. Retract. cap. xv.) Sed ex eiſdem cauſis aliquid generatur, & corrumpitur, ut in II. Ethic. (cap. 1.) dicitur. Ergo oportet quod per voluntatem remittatur. Sed pœnitentia habet rationem voluntarii inquantum eſt virtus. Ergo per eam, inquantum eſt virtus, peccata remittuntur.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod in peccato duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſa inordinatio quæ in actu eſt, & macula quæ ex actu inordinato conſequitur in anima: & ſecundum hoc peccatum dupliciter remittitur. Quia enim ex ipſa actus inordinatione homo, quantum in ſe erat, iniuriam Deo faciebat, ideo ex parte illa peccatum remittitur, ſecundum quod inæqualitas prædicta iniuriæ ad æqualitatem iuſtitiæ reducitur; quod facit pęnitentia, inquantum eſt virtus quædam, per ſuum actum, ut prius dictum eſt. Sed ex parte maculæ peccatum remittitur per gratiam, quæ formaliter maculam tollit, ſicut albedo nigredinem, & per conſequens per alias virtutes graria formatas. Et quia pęnitentia eſt talis virtus, ideo etiam ipſa formaliter peccatum remittit ex parte habitus: & hoc eſt quod quidam dicunt, quod remittit peccatum inquantum eſt gratia. Non enim poteſt dici gratia, niſi inquantum eſt graria informata, vel propter ſimilitudinem effectus, ut prius dictum eſt. Sed ut eſt ſacramentum, etiam ex parte iſta effective peccatum tollit: quia gratiam tribuit, ſicut inducens albedinem, auſert nigredinem; & ſecundum hoc pœnitentia, inquantum eſt ſacramentum, peccata dimittit: quia ſacramentum novæ legis eſt cauſa inſtrumentalis gratiæ, ut in 1. diſt. (quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 1.) dictum eſt. Deus autem remittit ſicut cauſa gratiæ efficiens, & Chriſtus homo ſicut cauſa meritoria gratiæ, & ſacerdos ſicut miniſter Dei, & ſacramentorum diſpenſator. Et quia omnes alii effectus conſequuntur ex pœnitentia inquantum peccata remittit, ut dictum eſt, ideo ſimilis eſt ratio de omnibus aliis effectibus pęnitentiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod non eodem modo eſt effectus gratiæ, & virtutis, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod non quælibet virtus eſt gratia informata, nec quælibet virtus habet actum ordinatum ad prædictam æqualitatem inter Deum & hominem reſtituendam, ut dictum eſt: & ideo non oportet quod quælibet virtus peccata remittat. Hoc enim pœnitentiæ convenit non inquantum eſt virtus ſimpliciter

citet

citer, ſed inquantum eſt virtus quædam.

Ad tertium dicendum, quod fides dicitur purificare cor, eo quod primus motus ad iuſtificationem eſt fidei, & eſt etiam pęnitentiæ principium: unde quod eſt pęnitentiæ, etiam fidei attribui poteſt.

Ad quartum dicendum, quod ſicut alia ratione pœnitentia eſt virtus, & ſacramentum; ita & prædictus effectus alio modo competit ſibi inquantum eſt ſacramentum, & inquantum eſt virtus, ut dictum eſt.

Ad quintum dicendum, quod baptiſmus remittit peccatum tantum uno modo, quia eſt tantum ſacramentum; ſed pœnitentia pluribus, quia eſt virtus, & ſacramentum.

ARTICULUS V.

Utrum ſine pœnitentia peccatorum remiſſionem quis conſequi poſſit &c.

III. P. quæſt. LXVIII. *art.* 2.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod ſine pœnitentia peccatorum remiſſionem quis conſequi poſſit, & prædictos effectus omnes; & ita non erit neceſſaria ad ſalutem. Super illud Pſal. cxxv. *Qui ſeminat in lacrymis*, dicit Gloſſa (interlinealis.) „ Noli eſſe triſtis, ſi adſit ti„ bi bona voluntas, unde metitur pax. " Sed aliquis poteſt habere bonam voluntatem ſine dolore pœnitentiæ, vel ſine actuali conſideratione peccatorum ſuorum præteritorum. Ergo pœnitentia non eſt peccatori neceſſaria ad ſalutem.

2. Præterea. Luc. VII. ſuper illud, *Dimiſſa ſunt ei peccata multa*, dicit Gloſſa (Gregorii.) „ Ardor caritatis rubiginem „ peccatorum in ea conſumpſit. " Sed aliquis poteſt converti in Deum ardenter per caritatem ſine hoc quod convertatur ad peccata præterita per pęnitentiam. Ergo ſine pœnitentia poteſt ſalutem conſequi poſt peccatum.

3. Præterea. Sicut ſe habet averſio a Deo ad damnationem, ita converſio ad Deum ad ſalutem. Sed averſio a Deo ſine omni delectatione poteſt eſſe cauſa damnationis. Ergo converſio ad Deum ſine omni dolore pęnitentiæ poteſt eſſe cauſa ſalutis; & ſic idem quod prius.

4. Præterea. Motus fidei, qui præcedit pęnitentiam, poſſet intantum intendi quod ſufficienter diſponeret ad gratiam habendam. Sed gratia ſufficit etiam ad ſalutem ſine operibus. Ergo ſine opere pœnitentiæ peccator poſſet ſalutem conſequi.

5. Præterea. In ultimo inſtanti vitæ poſſet infundi gratia. Sed poſt ultimum inſtans non remaneret aliquod inſtans vitæ præſentis, in quo tantum pœnitentia poteſt eſſe fructifera. Ergo ſine omni actu pœnitentiæ poteſt homo ſalutem per gratiam conſequi.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit (Lib. 50. homiliarum hom. ult.) *Nemo ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus poteſt inchoare novam vitam, niſi pœniteat eum veteris vitæ.* Sed nullus poteſt conſequi ſalutem niſi in novitate vitæ inveniatur. Ergo ſine pœnitentia nullus ſalutem conſequi poteſt.

Præterea. Sicut baptiſmus ordinatur contra originale peccatum, ita pęnitentia contra actuale. Sed nemo poteſt ab originali mundari niſi per baptiſmum vel ſuſceptum actu, vel propoſito ſaltem. Ergo nec ab actuali ſine pęnitentia.

Præterea. Ab omnibus dicitur quod pœnitentia eſt ſacramentum neceſſitatis. Sed hoc non eſſet, ſi ſine ea poſſet eſſe ſalus. Ergo &c.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod manente cauſa, manet effectus. Cauſa autem quare aliquis privatur gratia per peccatum, eſt inæqualitas peccatoris, qua Deum offendit: unde quamdiu iſta inæqualitas ad æqualitatem non reducitur, non poteſt privatio gratiæ ceſſare. Hoc autem facit pęnitentia per ſuum actum, ut dictum eſt ſupra: unde ſine actu pœnitentiæ peccatori ſalus eſſe non poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod bona voluntas, quæ ad pacem metendam ſufficiat, ſine pęnitentia eſſe non poteſt, quia non eſt ad æqualitatem reducta: & ideo ratio ex falſis procedit.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut inter homines non reſtituitur amicitia poſt offenſam, niſi per aliquem de offenſa dolorem; ita nec caritas poſt peccatum, niſi per pœnitentiam.

Ad tertium dicendum, quod in averſione a Deo ſemper eſt converſio ad bonum commutabile; & illa quamvis non habeat delectationem ſenſibilem, ſemper tamen habet quamdam placentiam voluntatis; & ſimiliter oportet quod converſioni ad Deum adiungatur diſplicentia; & hic dolor pœnitentia dicitur.

Digitized by Google

Ad quartum dicendum, quod motus fidei numquam poteſt tantum intendi quod gratiæ continuetur, niſi pœnitentia mediante.

Ad quintum dicendum, quod forte non eſt accipere ultimum inſtans vitæ, ſed eſt accipere primum inſtans mortis; alias inter primum inſtans vitæ & primum inſtans mortis, cum ſit aliud, & aliud inſtans, eſſet medium tempus. Sed ſuppoſito quod ſit ultimum inſtans vitæ, tunc in illo eodem inſtanti & gratia infundetur, & motum pœnitentiæ homo habebit: & talis pęnitentia ſufficit ad ſalutem, ut dicit Auguſtinus (Gennadius) in Lib. de eccleſiaſticis dogmatibus cap. lxxx.

EXPOSITIO TEXTUS.

Poſt hæc de pœnitentia agendum eſt. Videtur quod de pęnitentia ante confirmationem, & euchariſtiam debuerit tractari: quia prius eſt recedere a malo, quod pertinet ad pęnitentiam, quam perfici in bono, quod pertinet ad illa duo ſacramenta. Et dicendum, quod confirmatio, & euchariſtia ſunt de prima intentione ſanctificationis; ſed pęnitentia eſt de ſecunda intentione: quia ſi homo numquam a gratia baptiſmali caderet, non indigeret pęnitentia, indigeret tamen confirmatione, & euchariſtia.

Eſt enim pœnitentia interior, & eſt exterior. Secundum hoc etiam videtur quod baptiſmus ſit virtus: quia etiam eſt baptiſmus interior, ſcilicet baptiſmus flaminis. Et dicendum, quod interior baptiſmus non dicitur baptiſmus niſi metaphorice; ſed interior pęnitentia dicitur pęnitentia vere. Et præterea interior actus non eſt de neceſſitate baptiſmi, alias pueri non poſſent baptizari; ſed interior actus eſt de neceſſitate pęnitentiæ.

Nihil proſunt lamenta, ſi replicantur peccata. Hoc intelligendum eſt de illis qui voluntate habituali replicant. Vel intelligendum, quod nihil proſint ad vitam conſequendam: quia „ qui perſeveraverit uſque „ in finem, hic ſalvus erit: " Matth. xxiv. 13. Baptiſmus tamen ratione characteris quem imprimit, aliquid valet, etiam ſi homo fictus accedat.

Pœnæ graviori ſe ſubiicit. Hoc intelligendum eſt de illis qui exterius per pœnitentiam hypocriſim prætendunt: quia ſimulata æquitas eſt duplex iniquitas, ut Auguſtinus dicit (ſup. Pſalm. lxiii.) Vel hoc dicitur, quia tollitur excuſatio de ignorantia, vel ſurreptione in eo quod peccatum advertit de eo pęnitens.

Vera pœnitentia eſt ceſſare a peccato. Sciendum, quod ceſſare a peccato non dicit ſimplicem negationem peccati: quia qui intermittit actum peccati, non dicitur a peccato ceſſare: ſed ceſſare a peccato proprie dicitur, cui peccatum diſplicet, & peccatum dimittere intendit: & hæc eſt vera pęnitentia.

Cum emendationis propoſito. Sed contra. Unius habitus unus eſt actus; hic autem ponuntur quatuor actus pęnitentiæ, ſcilicet propoſitum emendationis, plangere peccata præterita, & odire, & iterum nolle ulterius committere. Et dicendum, quod iſta quatuor ſe conſequuntur in pęnitentia, & ideo quaſi pro uno actu computantur: quia ſicut amor delectationem parit in conſideratione amati, ita odium peccati triſtitiam de ipſo parit, & triſtitia ad deſtructionem ipſius movet: & ideo inter quatuor prædicta primum eſt odire peccata, ſecundum ea plangere, tertium ea deſtruere, quantum ad præterita cum propoſito emendationis, & quantum ad futurum per hoc quod homo plangenda committere nolit, quod eſt quartum.

Semper puniens in ſe, habitu, vel propoſito, ſed non ſemper actu: quia quandoque etiam motibus aliarum virtutum debet commoveri.

De pœnitentia perfectorum, vel ad ſalutem ſufficienti, intelligendum eſt quod ſupra dixit. Perfectos hic vocat qui in pęnitentia ſunt perfecti, eam uſque ad finem vitæ continuantes.

Si nos aliqua culpa mortalis invenerit quæ non in crimine mortali, vel in morum vitio conſiſtat, hæc culpa ſemper reparari poteſt. Sciendum, quod culpa mortalis eſt quæ gratiam tollit, per quam eſt vita animæ; & ſic omnis culpa mortalis eſt contra gratiam; ſed quædam eſt contra rationem, ut periurium; quædam etiam contra naturam, ut ſodomia; quædam autem eſt crimen, quæ eſt digna accuſatione in iudicio; quædam autem eſt blaſphemia, quæ eſt impoſitio alicuius falſi in Deum vel ei ſubtrahendo quod ineſt, vel attribuendo quod non ineſt.

Quod tamen in quibuſdam Eccleſiis non ſervatur. Hoc intelligitur de pęnitentia publica; ſed ſolemnis, ut quidam dicunt, numquam iteratur.

Nec minus tribuit quam ante tribuerat, largiſſima munera vitæ, & ſalutis: videlicet

Digitized by Google

eet quantum in ipſo eſt, dummodo æqualiter ſe homo ad gratiam habendam præparet. Non tamen oportet quod ſemper in æquali caritate reſurgat, ut in III. Lib. (diſt. xxxi. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 3.) dictum eſt.

Etiam ſi ad ſummum perveniat malorum. Hoc intelligendum eſt quantum ad actum, non quantum ad potentiam: quia aliquis eſt ita malus quod nullus alius eſt peior, non autem ita quod nullus alius poſſit eſſe peior.

Et tamen graviter poſtea deliquit. Sed contra. Moyſes etiam numeravit (Numer. 1.) nec tamen dicitur peccaſſe. Et dicendum, quod Moyſes numeravit ex præcepto Domini, ſed David ut in populo gloriaretur. Ideo autem eo peccante populus percuſſus eſt propter oſtendendam habitudinem populi ad Principem, ſicut Auguſtinus dicit in quæſtionibus utriuſque teſtamenti (quæſt. viii. in Ioſue) de Acham. Oſtenditur enim in ipſa pena Acham quantum ſit bonum in populo ipſa unitas, ut non in ſeipſis ſingula, ſed in toto partes æſtimentur. Vel ſicut Gregorius dicit (Lib. XXV. Moral. cap. xx. vel xiv.) ſuper illud Iob xxxiv. „ Qui „ regnare facit hypocritam &c. “ pro qualitatibus ſubditorum diſponuntur acta regentium, ut ſæpe (*a*) propter demerita gregis, etiam vere boni delinquat vita paſtoris: & ideo David populum numerando peccavit, & tamen vindictam populus de peccato ſuſcepit. Vel dicendum, quod quia de populi elatione peccavit, ideo in populi occiſione punitus fuit, ſicut aliquis dominus in amiſſione poſſeſſionis. Nec tamen populus iniuſte paſſus eſt: quia hoc meruerat, Abſalon ſequendo.

DISTINCTIO XV.

Quod pluribus irretitus peccatis non poteſt pœnitere de uno vere, niſi de omnibus pœniteat.

ET ſicut de prædictis auctoritatibus illorum error convincitur qui pœnitentiam ſæpius agendam non putant, & per eam a lapſu peccantes frequenter ſurgere diffitentur; ita eiſdem illorum opinio eliditur qui pluribus irretitum peccatis aſſerunt de uno vere pœnitere, eiuſdemque veniam a Domino conſequi poſſe ſine alterius pœnitentia: quod etiam auctoritatibus aſtruere conantur. Ait enim Propheta (Naum 1.9.) „ Non iudicabit Deus bis in idipſum: “ vel, ut alii (1) tranſtulerunt, „ non conſurget duplex tribulatio. “ Si ergo (inquiunt illi) aliquis ſacerdoti fuerit confeſſus unum de duobus, vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam ſibi pœnitentiam a ſacerdote ſatiſfactione expleverit ceteris tacitis; non pro illo peccato amplius iudicandus eſt, de quo ſatiſfecit ad arbitrium ſacerdotis, qui vicem Chriſti in Eccleſia gerit. Ideoque ſi de eo iterum iudicetur, bis in idipſum iudicat Deus, & conſurget duplex tribulatio. Sed de his tantum oportet illud intelligi (2) qui præſentibus ſuppliciis commutantur in bonum, & ſic perſeverant, ſuper quos non conſurget duplex tribulatio. Qui vero inter flagella duriores, & deteriores fiunt, ut Pharao, præſentibus æterna connectunt, ut temporale ſupplicium ſit eis æternæ pœnæ initium. Unde Auguſtinus * (ſuper cantic. Deuter. ut habetur de pœniten. diſt. iii. cap. „ Ignis. “) „ Ignis ſuccenſus eſt, & ardebit uſque ad inferni noviſſima; ideſt, vindicta hic in„ cipiet, & ardebit uſque ad extremam damnationem. “ Hoc contra illos notandum eſt, qui dicunt illud, ſcilicet Non iudicabit Deus bis in idipſum, “ ad omnia

(a) *Al.* per merita. *Gregorii textus* pro malo gregis.
(1) *Vulgata videlicet*. (2) *Al.* quod præcedentibus.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Quod ſubiungitur ex Auguſtino, non occurrit niſi in Gloſſa ibi, & colligitur ex Gregorio Lib. XVIII. Moral. cap. xxi. vel xxii.

omnia pertinere flagella: quia quidam his flagellis emendantur; alii hic, & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt: vel ut iuſtis per patientiam merita augeantur, ut Iob; vel ad cuſtodiam virtutum, ne ſuperbia tentet, ut Paulo; vel ad corrigenda peccata, ut Mariæ lepra; vel ad gloriam Dei, ut de cæco nato; vel ad iudicium pœnæ, ut Herodi, quatenus hic videatur quid in inferno ſequatur, ſecundum illud (Hier. XVII. 18.) „ Duplici contritione con„ tere eos Domine." Illa ergo auctoritas non cogit nos ſentire omnia quæ temporaliter puniuntur, non ulterius a Deo punienda. Nam etſi ſupra eumdem locum Hieronymus dicat, AEgyptios, & Iſraelitas a Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur; non eſt tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim ſic: „ Si vobis videtur crudelis, & rigidus, quia genus humanum diluvio, „ Sodomitas igne, AEgyptios mari, & Iſraelitas in eremo perdidit; ſcitote ideo „ temporaliter pro peccatis puniſſe, ne in æternum puniret: quia non iudicabit Deus „ bis in idipſum. Qui ergo puniti ſunt, poſtea non punientur: alioquin menti„ tur Scriptura, quod nefas eſt dicere."

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum.

ATtende lector his verbis, & cave ne de omnibus generaliter intelligas, ſed de his tantum qui inter ipſa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebræorum: quam etſi brevem, & momentaneam, tamen non reſpuit Deus. Quia autem qui per temporale flagellum non corriguntur, poſt æternaliter puniantur, ibidem oſtendit, agens de fideli deprehenſo in adulterio, qui decollatur; ubi oſtendit levia peccata brevi, & temporali ſupplicio purgari, magna vero diuturnis æterniſque ſuppliciis reſervari, ita inquiens: „ Quærat hic aliquis, ſi fide„ lis deprehenſus in adulterio decolletur, quid de eo poſtea fiet. Aut enim pu„ nietur; & falſum eſt quod dicitur: Non iudicabit Deus bis in idipſum: aut non „ punietur; & optandum eſt adulteris ut hic brevi pœna puniantur, ut fruſtrentur „ ibi cruciatus æternos. Ad quod reſpondemus, Deum ut omnium rerum, ita „ ſuppliciorum quoque ſcire menſuras, & non præveniri ſententiam iudicis; nec „ illi in peccatorem exercendæ de hinc pœnæ auferri poteſtatem; & magnum pec„ catum magnis diuturniſque lui cruciatibus. Si quis vero punitus ſit temporali„ ter, ut ille qui Iſraelitis maledixerat (I. Reg. XXVII. *36.*) & qui in ſab„ bato ligna collegerat (Num. XV. *36.*) tales poſtea non puniri, quia culpa le„ vis præſenti ſupplicio compenſata ſit: levis enim culpa levi ſupplicio compen„ ſatur." His ſatis innuit Hieronymus gravia peccata & hic puniri gravi ſupplicio, & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella; levia vero quæ hic puniuntur, levi pœna compenſationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis forte etiam ſit ita. Satis iam apparet, quod illi de prophetia induxerunt, non facere pro eis qui dicunt, ei qui crimen ſibi reſervat, de alio veniam præſtari per pœnitentiam. Alias quoque auctoritates inducunt. Ait enim Gregorius (ſuper Ezech. Lib. I. hom. X.) „ Pluit Dominus „ ſuper unam civitatem, & ſuper alteram non pluit; & eamdem civitatem ex „ parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cum ille qui proximum odit, „ ab aliis vitiis ſe corrigit, una eademque civitas ex parte compluitur, & ex „ parte arida remanet: quia ſunt quidam qui cum quædam vitia reſecent, in aliis „ graviter perdurant." Item Ambroſius (in Pſalm. CXVIII.) „ Prima conſola„ tio eſt, quia non obliviſcitur miſereri Deus. Secunda per punitionem, ubi etſi „ fides deſit, pœna ſatisfacit, (1) & relevat." Ratione quoque utuntur, dicentes: Si quis unum peccatum confiteretur, altero tacito, & ſatisfactionem a ſacerdote iniunctam expleverit; numquid ſi & peccatum tacitum converſus fuerit confeſſus, pro utroque ei pœnitentia imponetur? Longe hoc videtur a ratione, & Eccleſiæ conſuetudine, quæ pro eodem peccato, ne reiteretur, nulli bis pœnitentiam

(1) *Al.* revelat.

Digitized by Google

tiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna ſatisfactio: unde & peccatum deletum videtur.

Quomodo accipienda ſunt præmiſſa.

His reſponderi poteſt ſic. Illud Gregorii „ Pluit Dominus &c. “ non ad criminis veniam, ſed ad operis peccati deſertionem referendum eſt; ut ideo pars civitatis dicatur compluі, quia ab actu, & delectatione peccati, cui ante ſerviebat, modo ceſſat, non quod eius veniam habeat. Vocaturque pluvia illa talis continentia qua ab opere peccati revocatur, quia ex fonte gratiæ Dei id cordi inſtillatur, ut vel ſic paulatim ad pœnitentiam veniat, vel eo minus a Deo puniatur quod diuturniori delectatione, & actu peccati maius ſibi accumulaſſet tormentum. Si vero ad indulgentiam reatus pluvia refertur, evangelicæ ſententiæ contraire videbitur. Si enim propter (1) miſericordiam, qua quis proximo ſuo non miſeretur, etiam quæ dimiſſa ſunt, replicantur ad pœnam; multo magis quæ nondum ſunt dimiſſa, propter odium fraternum ad pœnam reſervari probantur. Et ſi ille qui arbiter ſuæ voluntatis conſtitutus eſt, non poteſt inchoare novam vitam, ut ait Auguſtinus, niſi pœniteat eum veteris vitæ, quomodo ad novitatem indulgentiæ perveniet qui odii vetuſtatem non depoſuit? Illud etiam quod Ambroſius ait, „ Etſi fides deſit, pœna ſatisfacit, & relevat, “ non de fide intelligitur qua creditur in Deum, ſed de conſcientia delicti. Deeſt enim fides, cum conſcientia peccati non ſubeſt. Nam cum omnia delicta nemo intelligat, eſt aliquando in homine peccatum cuius non haber conſcientiam. Unde Apoſtolus (I. Corinth. IV. 4.) „ Nihil mihi conſcius ſum; ſed non in hoc iuſtificatus ſum. “ Cum ergo quis flagellatur pro peccato cuius non eſt conſcius, ſi patienter fert pœnam, & humiliter amplectitur, cogitans ſe forte peccatum habere quod non intelligit, & pro eo puniri a Deo pœna illa; ſatisfacit, & relevat gravatum. Ad hoc autem quod obiicitur de ſatisfactione illa, ſi ſatisfactio non fuit, iterum imponenda eſt; ſi vero iterum imponenda non eſt, ſatisfactio fuit; & ſi ſatisfactio fuit, veniam impetravit: reſponderi poteſt, ſatisfactionem ideo non fuiſſe, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. „ Eſt enim ſatisfactio pœnitentiæ (ut ait „ Auguſtinus (Gennadius de eccleſ. dogm. cap. LXIV.) peccatorum cauſas excidere, „ nec ſuggeſtionibus earum aditum indulgere. “ Item: * „ Sane qui ſcelerate vi„ vunt, nec curant talem vitam moreſque corrigere, & inter ipſa facinora ſua „ eleemoſynas frequentare non ceſſant, fruſtra ideo ſibi blandiuntur, quia Domi„ nus ait (Luc. XI. 41.) Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vo„ bis. Hoc enim quam late pateat, non intelligunt .... ** Multa enim ſunt „ genera eleemoſynarum, quæ cum facimus, adiuvamur. Non ſolum qui dat „ eſurienti cibum, ſitienti potum, & huiuſmodi, ſed etiam qui dat veniam pe„ tenti, eleemoſynam dat, & qui emendat verbere in quem poteſtas datur, vel „ coercet aliqua diſciplina, vel orat ut ei peccatum dimittatur, eleemoſynam dat, „ quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona præſtantur invitis, quando eorum „ conſulitur utilitati, non voluntati. Sed ea maior eſt qua ex corde dimittimus „ quod (2) in nos quiſque peccavit. Minus enim magnum eſt erga eum eſſe be„ nevolum qui tibi nihil mali fecit: illud multo grandius, ut tuum etiam inimi„ cum diligas, & ei qui tibi malum vult, & ſi poteſt, facit, tu ſemper bo„ num velis, faciaſque quod poſſis. Quod ergo Dominus ait: Date eleemoſynam, „ & omnia munda ſunt vobis: ita ne intellecturi ſumus ut non credentibus in „ Chriſtum munda ſint omnia, ſi eleemoſynas iſtas dederint? Qui vult ordinate „ elee-

(1) *Ita exempla omnia. Legendum videtur* immiſericordiam, duritiem cordis, *quidpiam ſimile*.
(2) *Al.* in nobis.

Ex Edit. P. Nicolai.

* In Enchiridio cap. LXXV. ** Et Iam ante cap. LXXIII. Quin & aliter ſequentia in ipſo textu Auguſtini diſpoſita ſunt, & prioribus poſteriora præmittuntur.

Digitized by Google

„ eleemoſynam dare, a ſe debet primnm incipere, & eam primum ſibi dare. Eſt „ enim eleemoſyna opus miſericordiæ, veriſſimeque dictum eſt (Eccli. xxx. 24.) „ Miſerere animæ tuæ placens Deo ... * Non ergo ſe fallant qui per eleemoſy„ nas largiſſimas fructuum ſuorum, vel pecuniæ, impunitatem ſe emere æſtimant, „ in peccatis permanentes, quæ ita diligunt ut in eis optent verſari . Qui vero „ diligit iniquitatem , odit animam ſuam (Pſal. x. 6.) & qui odit animam „ ſuam, non eſt miſericors (1) ei, ſed crudelis. Diligendo quippe eam ſecundum „ ſæculum, odit eam ſecundum Deum. Si ergo vult ei dare eleemoſynam ſuam, „ per quam fit munda, odiat eam ſecundum ſæculum, & diligat eam ſecundum „ Deum. Hac eleemoſyna quam ſibi homo primitus debet, mundantur interiora, „ Ad quod hortans Chriſtus air (Matth. xiii. 26.) Mundate quæ intus ſunt . „ Immundis enim nihil eſt mundum; ſed polluta ſunt eorum mens, & conſcien„ tia , ut ait Apoſtolus (ad Tit. 1. 15.) Immundi vero ſunt omnes quos non „ mundat fides qua creditur in Chriſtum , de qua ſcriptum eſt (Act. xv. 9.) „ Mundans fide corda eorum. Sed ne iſtas eleemoſynas , quæ fiunt de fructibus „ terræ, reſpuere Chriſtus videretur, Hæc , inquit (Matth. xxiii. 23.) opor„ tuit facere, ſcilicet iudicium, & caritatem Dei ; & illa non omittere , ideſt „ eleemoſynas fructuum terrenorum . “ Ex his datur intelligi quod in peccato mortali permanentes , etſi eleemoſynas largas faciant, non tamen per eas ſatisfaciunt: quia inordinate agunt , dum a ſe non incipiunt . Nec proprie dicitur eleemoſyna tale opus, dum ſibi ipſis crudeles exiſtunt, non placentes Deo. Non ergo dicenda eſt illa peccati ſatisfactio quam quis agit pro uno peccato , dum perdurat in altero : quia nihil prodeſt ieiunare , & orare , & alia bona agere , niſi mens revocetur a peccato : & ſi aliquando converſus tacitum peccatum ſacerdoti fuerit confeſſus , de utroque imponenda eſt ei ſatisfactio : quia de primo condigne non ſatisfecit.

Secundum quoſdam fuit ſatisfactio.

QUibuſdam tamen videtur fuiſſe ſatisfactio, ſed infructuoſa , dum in peccato altero perſiſtit; percipietur tamen fructus eius , incipietque proficere , cum peccati alterius pœnituerit: tunc enim utrumque dimittitur peccatum & ſatisfactio præcedens vivificatur, quæ fuerat mortua; ſicut baptiſmus illi qui ficte accepit , tunc primitus valet cum fictio a mente recedit per pœnitentiam. Et in huius opinionis munimentum auctoritates inducunt. Ait enim Auguſtinus ** (de vera & falſa pœnitentia cap. xiv.) „ Pium eſt credere, & noſtra fides expoſtulat , ut „ cum gratia Chriſti in homine deſtruxerit mala , priora etiam remuneret bo„ na; & cum deſtruxerit quod ſuum non invenit, diligat bonum quod in peccan„ te plantavit . “ Item Hieronymus (ſuper illud Aggæi 1. „ Seminaſtis mul„ tum. “) „ Si quando videris inter multa peccata quemquam facere aliqua iuſta „ opera; non eſt tam iniuſtus Deus ut propter multa mala obliviſcatur paucorum „ bonorum ; ſed faciet ea metere, & in horrea congregare , quæ bona in terra „ ſeminavit . “ Sed hæc dicta intelligimus de illo qui in caritate quodam tempore bona facit , & bonus eſt; alio vero tempore malus eſt , & multa peccata facit . Non ergo intelligendum eſt eum inter multa peccata iuſta opera feciſſe, quaſi ſimul , eodemque tempore peccata fecerit , & iuſta opera ; ſed diverſis temporibus utraque feciſſe . Niſi enim bonus foret, quando bona fecit, non ſeminaſſe diceretur in terra bona . Deſtructis ergo malis poſt opera bona commiſſis , priora bona, in caritate ſcilicet facta, quæ frequentia mala mortificaverant, pœnitentia de illis malis habita vivificantur, & remunerantur. Unde Apoſtolus

(1) *Nicolai* in eam.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Et cap. lxxvii. ** Alterius Auctoris eſt ſine additamento iſto, *Et noſtra fides expoſtulat.*

Digitized by Google

ſtolus (Heb. VI. 1.) „ Iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis: “ opera mortua nominans, priora bona ſignat, quæ per ſequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc ſicut peccando irrita fiunt, ita per pœnitentiam reviviſcunt, & ad meritum æternitatis prodeſſe incipiunt. Similiter & illud, „ Bonum amat Deus quod plantavit in peccante, “ in illo ſcilicet qui poſt illud bonum peccavit, non ſimul peccans, & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem. Poteſt etiam accipi de operibus bonis quæ ab aliquo fiunt, dum malus eſt, & in peccato mortali perſiſtit vel ad tempus, vel uſque in finem; quæ debent a Deo remunerari, & non dari oblivioni, non quia proficiant ad vitam æternam obtinendam, ſed ad tolerabilius extremi iudicii ſupplicium ſentiendum, ſicut de fide, & ceteris quæ ſine caritate habentur, Auguſtinus ait (Lib. de patientia cap. XXVI.) „ Si „ quis non habens caritatem quæ pertinet ad unitatem ſpiritus, & vinculum pa„ cis, quo Eccleſia connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtum ne„ get, patitur tribulationes, famem, perſecutionem, vel flammas, vel beſtias, „ vel ipſam crucem timore gehennæ; nullo modo iſta culpanda ſunt, immo & „ hæc laudanda eſt patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuiſſe ut „ Chriſtum negando nihil horum pateretur quæ paſſus eſt confitendo; ſed æſti„ mandum eſt fortaſſe tolerabilius ei eſſe futurum iudicium, quam ſi Chriſtum „ negando nihil horum pateretur, ut illud quod ait Apoſtolus (I. Corinth. XIII. „ 3.) Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, „ nihil mihi prodeſt: nihil prodeſſe intelligatur ad regnum (1) obtinendum, „ (2) niſi ad extremi iudicii tolerabilius ſubeundum ſupplicium. “ (3) Et infra: „ Hæc propter caritatem dicta ſunt, ſine qua in nobis non poteſt eſſe vera „ (4) patientia, quoniam in bonis caritas Dei eſt, quæ tolerat omnia. “

Perſtringit dictorum ſummam, ut alia addat.

EX his oſtenditur, bona quæ ſine caritate fiunt, prodeſſe quidem ad tolerabiliorem pœnam ſentiendam, ſed non ad vitam obtinendam: illa etiam quæ in caritate quis facit, ſi poſtea prolapſus fuerit, nec exſurrexerit, non eſſe in memoria Dei: (5) unde Ezech. XVIII. 24. dicitur: „ Si averterit ſe iuſtus „ a iuſtitia, & fecerit iniquitatem, numquid vivet? Omnes iuſtitiæ eius quas „ fecerat, non recordabuntur. “ (Et cap. III. 20.) „ In peccato ſuo morie„ tur, & non erunt in memoria iuſtitiæ quas fecit. “ In cuius loci expoſitione Gregorius ait (homil. XI.) „ Hic nobis maxime conſiderandum eſt, quia cum „ mala committimus, ſine cauſa ad memoriam tranſacta bona revocamus: quo„ niam in perpetratione malorum nulla debet eſſe fiducia bonorum præteritorum. “ Intelligendum eſt hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam, etſi ad mitiorem pœnam: alioquin præmiſſæ auctoritati Auguſtini obviaret. Et bona ergo ſine caritate facta, & bona in caritate facta, quæ concomitatur mortalis culpa, quam non delet ſequens pœnitentia, ad ſenſum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Auctoritates alias inducit contra eos qui dicunt, de uno peccato pœnitentiam agi, altero tacito.

SAtis arbitror illis eſſe reſponſum qui aſſerunt, de uno crimine pœnitentiam agi, & veniam præſtari, alio in delectatione retento, vel per confeſſionem non expoſito: qui non modo præmiſſis auctoritatibus confutantur, ſed etiam ſubditis. Auguſtinus (alius Auctor de vera, & falſa pœnit. cap. IX.) „ Sunt plures „ quos pœnitet peccaſſe, ſed non omnino, reſervantes ſibi quædam in quibus de„ lectentur, non animadvertentes Dominum ſimul mutum & ſurdum a dæmonio „ li-

(1) *Nicolai addit* cælorum. (2) *Idem* non ad extremi &c. (3) *Idem*: Et cap. XXIII. (4) *Al.* pœnitentia. (5) *Al. deeſt* unde *&* dicitur.

„ liberaſſe (Marc. vii.) per hoc docens, numquam niſi de omnibus ſanari. Si
„ enim vellet peccata ex parte reſervari, (1) habenti ſeptem dæmonia proficere
„ potuit ſex expulſis . Expulit autem ſeptem , ut omnia crimina ſimul eiicienda
„ doceret. Legionem vero dæmonum ab alio eiiciens (Luc. viii.) nullum reli-
„ quit de omnibus , qui liberatum poſſideret , oſtendens , quod ſi etiam peccata
„ ſint mille, oportet de omnibus pœnitere . Numquam aliquem ſanavit Dominus
„ quem non omnino liberavit. Totum enim hominem ſanavit in ſabbato (Ioan.
„ vii.) quia & corpus ab omni infirmitate , & animam ab omni contagione; in-
„ dicans pœnitentem oportere ſimul dolere de omni crimine. Scio enim Dominum
„ inimicum eſſe omni crimino ſo. Quomodo ergo qui crimen reſervat, de alio re-
„ ciperet veniam? Sine amore Dei conſequeretur veniam, ſine quo nemo umquam
„ invenit gratiam. Hoſtis enim Dei eſt dum offendit perſeveranter. Quædam enim
„ impietas infidelitatis eſt , ab illo qui iuſtus , & iuſtitia eſt , dimidiam ſperare
„ veniam . Iam enim ſine vera pœnitentia inveniret gratiam . Pœnitentia enim
„ vera ad baptiſmi puritatem conatur ducere. Recte enim pœnitens quidquid ſor-
„ dis poſt purificationem baptiſmi contraxit , oportet ut abluat ſaltem lacrymis
„ mentis , Sed ſatis durus eſt cuius mentis dolorem oculi non declarant . Sed
„ ſciat ſe culpabiliter durum qui deſſer damna temporis , vel mortem amici , &
„ dolorem peccati non oſtendit in lacrymis. Quem ergo pœnitet , omnino pœniteat ."
Idem (in Lib. I. homiliarum hom. xli.) „Pœnitentes, ſi vere eſtis pœnitentes, & non
„ eſtis irridentes , mutate vitam , reconciliamini Deo . Pœnitentiam agis , ge-
„ nua figis , & rides : ſubſannas Dei patientiam. Si pœnitentiam agis, (2) pœ-
„ niteat te : ſi non pœnitet , non es pœnitens . Si ergo pœnitet , cur facis quæ
„ male feciſti ? Si feciſſe pœnitet , noli facere . Si adhuc facis , certe non es
„ pœnitens. " Item Innocentius ſecundus : * „ Admonemus fratres noſtros (3)
„ ne falſis pœnitentiis laicorum animas decipi , & in infernum pertrahi patian-
„ tur . Falſam autem pœnitenriam eſſe conſtat , cum ſpretis pluribus , de uno
„ ſolo pœnitentia agitur ; vel cum ſic agitur de uno ut non diſcedatur ab a-
„ lio , "

Repetit de vera penitentia , ut addat .

EX præmiſſis perſpicua fit notitia pœnitentiæ, vel ſatisfactionis . Illa enim vera eſt pœnitentia quæ peccatum abolet ; quod illa ſola facit quæ ſcelus corrigit; illa vero ſcelus corrigit quæ odium commiſſi criminis, & committendi cum deſiderio ſatisfaciendi affert. Iudas enim pœnituiſſe legitur ſine aſſecutione veniæ , quia tali pœnitentia non correxit crimen. Unde Hieronymus (ſuper Matth. cap. xxvii. & habetur de pœnit. diſt. iii. cap. „ Nihil . ") „ Nihil Iudæ profuit egiſſe pœni-
„ tentiam , per quam ſcelus corrigere non potuit . Sic quando frater peccat in
„ fratrem, ut emendare (4) valeat quod peccavit, poteſt ei dimitti. Si autem per-
„ manenr opera , fruſtra voce aſſumitur pœnitentia . Hoc eſt quod de eo dici-
„ tur (Pſalm. cviii. 7.) Et oratio eius fiat in peccatum ; ut non ſolum e-
„ mendare nequiverit proditionis nefas , ſed proprii homicidii ſcelus addiderit. "
Cave qualiter intelligas illud , „ Ut emendare valeat quod peccavit &c. " Non enim emendatio hæc intelligenda eſt rei demptæ recompenſatio , ſed delicti exprobratio , & abominatio cum ſatisfactionis deſiderio . Demit enim iniuſte quis alicui quod reſtituere non valet , ut oculum , vel vitam , & huiuſmodi ; & tamen ſi pœnituerit peccati cum amore condignæ ſatisfactionis , veniam habet . Nec ideo quiſquam putet qui rem alienam iniuſte abſtulerit, quam reddere poteſt,

de

(1) *Al.* habentem *&* perficere. (2) *Al. tantum* pœnitet . *Nicolai* : Si pœnitens es , pœniteat &c. (3) *Nicolai addit* Epiſcopos , & presbyteros. (4) *Al. hic & infra* non valeat.

Ex Edit. P. Nicolai.

* In Concilio Romano cap. xxii. Refertur quoque in decretis de pœnitentia diſt. v. cap. *Fratres noſtros* .

de illo peccato pœnitere, ac veniam conſequi, niſi reſtituat ablatum. Quamdiu enim res propter quam peccatum eſt, non redditur, ſi reddi poteſt, non agitur pœnitentia, ſed fingitur. *

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de penitentia quantum ad ſui veritatem, oſtendens quid ſit penitentia ſecundum ſui veram rationem, & removens errorem quorumdam qui ad rationem penitentiæ addere volebant futuram perſeverantiam, hic intendit determinare de penitentia quantum ad ſui integritatem, quorumdam errorem removens, qui falſo opinabantur poſſe de uno peccato penitentiam agi, & non de alio: quod eſt contra integritatem penitentiæ. Et dividitur in partes duas. In prima ponit rationes quæ ſunt cauſa erroris. In ſecunda improbat ipſum errorem, ibi, *Satis arbitror illis eſſe reſponſum.* Prima in duas, ſecundum quod error prædictus duos habuit modos poſitionis. In prima enim parte reprobat rationes eorum qui dicebant, quod de uno peccato ſine alio poterat penitentia agi, & fructuoſe quantum ad præſens. In ſecunda illorum qui ponebant, quod hoc non erat fructuoſum quantum ad præſens, ſed quantum ad futurum, quando de peccatis aliis penitentiam aget, ibi, *Quibuſdam tamen videtur fuiſſe ſatisfactio, ſed infructuoſa.* Prima in duas. In prima excludit probationem eorum, quæ ex auctoritatibus Canonis procedebat; in ſecunda probationes ex auctoritatibus ſanctorum, & ratione ſumptas, ibi, *Alias quoque auctoritates inducunt.* Circa primum tria facit. Primo ponit obiectionem. Secundo ſolvit eam, ibi, *Sed de his oportet illud tantum intelligi qui præſentibus ſuppliciis commutantur in bonum.* Tertio excludit quamdam dubitationem ex præcedenti ſolutione ortam, ibi, *Attende lector his verbis.*

Alias quoque auctoritates inducunt. Circa hanc partem duo facit. Primo ponit probationes illorum: quorum prima eſt ex auctoritate Gregorii; ſecunda ex auctoritate Ambroſii; tertia ex ratione ſumpta, ut per ſe patet. Secundo ſolvit eas: & primo ad auctoritatem Gregorii, ibi, *His reſponderi poteſt &c.* Secundo ad auctoritatem Ambroſii, ibi, *Illud autem quod Ambroſius ait &c.* tertio ad rationem, ibi, *Ad hoc autem quod obiicitur &c.*

Quibuſdam tamen videtur fuiſſe ſatisfactio, ſed infructuoſa. Hic deſtruit probationes alterius poſitionis, & circa hoc duo facit. Primo ponit eas; ſecundo ſolvit, ibi, *Sed hæc dicta intelligimus de illo qui in caritate quodam tempore bona facit, & bonus eſt, alio vero tempore malus eſt.* Et ponit duas ſolutiones, quarum ſecunda incipit ibi, *Poteſt etiam accipi de operibus bonis quæ ab aliquo fiunt dum malus eſt.* Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quod bona extra caritatem facta, etſi valeant ad tolerabilius iudicium ſuſtinendum, non tamen valent ad vitam conſequendam. Secundo oſtendit idem de operibus in caritate factis, quæ poſtea per peccatum mortificantur, ibi, *Illa etiam quæ in caritate quis facit, ſi poſtea prolapſus fuerit, nec exſurrexerit, non eſſe in memoria Dei Ezechiel dicit.*

Satis arbitror illis eſſe reſponſum. Hic improbat ipſum errorem, & circa hoc duo facit. Primo improbat errorem; ſecundo concludit veritatem, ſcilicet quæ ſit vera, & ſufficiens penitentia, ibi, *Ex præmiſſis perſpicua fit notitia veræ pœnitentiæ.*

QUAESTIO I.

HIc eſt quærendum de ſatisfactione, & de partibus eius: unde quatuor hic quæruntur. Primo de ipſa ſatisfactione. Secundo de eleemoſyna. Tertio de ieiunio. Quarto de oratione. His enim tribus homo ſatisfacit.

Circa hoc quæruntur quinque.

Primo. Quid ſit ſatisfactio.

Secundo. Utrum poſſibile ſit a nobis Deo ſatisfieri.

Tertio. Qualiter homo ſatisfacere poſſit.

Quarto. Per quæ.

Quinto. Utrum reſtitutio ſit pars ſatisfactionis.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ut Auguſtinus dicit epiſt. liv. quam ad Macedonium ſcribit, poſt medium; ut & refertur in decretis cauſ. xiv. quæſt. vi. cap. 1. cuius initium eſt *Si res aliena &c.*

Digitized by Google

ARTICULUS I.

Utrum ſatisfactio ſit virtus, aut virtutis actus.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod ſatisfactio non ſit neque virtus, neque virtutis actus. Omnis enim virtutis actus eſt meritorius. Sed ſatisfactio non eſt meritoria, ut videtur: quia meritum gratuitum eſt; ſed ſatisfactio debitum attendit. Ergo ſatisfactio non eſt actus virtutis.

2. Præterea. Omnis actus virtutis eſt voluntarius. Sed aliquando fit alicui ſatisfactio de aliquo, eo invito, ut quando aliquis pro offenſa in alterum commiſſa a iudice punitur. Ergo ſatisfactio non eſt virtutis actus.

3. Præterea. Secundum Philoſophum (III. Ethic. cap. IV. vel V.) in virtute moris principale eſt electio. Sed ſatisfactio non fit per electionem, ſed reſpicit principaliter exteriora opera. Ergo non eſt virtutis actus.

Sed contra. Satisfactio ad pœnitentiam pertinet. Sed pœnitentia eſt virtus, ut prius dictum eſt. Ergo ſatisfactio eſt actus virtutis.

Præterea. Nullus actus operatur ad deletionem peccati, niſi ſit actus virtutis: quia contrarium deſtruitur per ſuum contrarium. Sed per ſatisfactionem peccatum totaliter annihilatur. Ergo ſatisfactio eſt virtutis actus.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit actus iuſtitiæ. Quia ſatisfactio fit ad hoc quod reconcilietur ei quem offendit. Sed reconciliatio, cum ſit amoris, ad caritatem pertinet. Ergo ſatisfactio eſt actus caritatis, & non iuſtitiæ.

2. Præterea. Cauſæ peccatorum in nobis ſunt paſſiones animæ, quibus ad malum incitamur. Sed iuſtitia, ſecundum Philoſophum, non eſt circa paſſiones, ſed circa operationes. Cum ergo ad ſatisfactionem pertineat peccatorum cauſas excidere, ut in littera dicitur, videtur quod non ſit actus iuſtitiæ.

3. Præterea. Cavere in futurum non eſt actus iuſtitiæ, ſed magis prudentiæ, cuius pars ponitur cautela, ut in III. Lib. diſt. XXXIII. (quæſt. III. art. I. quæſtiunc. 2.) dictum eſt. Sed hoc pertinet ad ſatisfactionem: quia ipſius eſt ſuggeſtionibus peccatorum aditum non indulgere. Ergo ſatisfactio non eſt actus iuſtitiæ.

Sed contra. Nulla virtus attendit rationem debiti niſi iuſtitia. Sed ſatisfactio honorem debitum Deo impendit, ut Anſelmus dicit (in Lib. I. *Cur Deus homo* cap. XI.) Ergo ſatisfactio eſt iuſtitiæ actus.

Præterea. Nulla virtus habet rerum exteriorum adæquationem perficere niſi iuſtitia. Sed hoc fit per ſatisfactionem: quia conſtituitur æqualitas emendæ ad offenſam præcedentem. Ergo ſatisfactio eſt iuſtitiæ actus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod diffinitio ſatisfactionis in littera inconvenienter ponatur ab Auguſtino (Gennadio de eccleſ. dogmatib. cap. LIV.) Dicit enim quod ſatisfactio eſt peccatorum cauſas excidere, & eorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere. Cauſa enim actualis peccati fomes eſt. Sed in hac vita non poſſumus fomitem excidere. Ergo ſatisfacere non eſt cauſas peccatorum excidere.

2. Præterea. Cauſa peccati eſt fortior quam peccatum. Sed homo per ſe non poteſt peccatum excidere. Ergo multo minus cauſas peccati; & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Satisfactio, cum ſit pars pœnitentiæ, præteritum reſpicit, non futurum. Sed non indulgere aditum ſuggeſtionibus peccatorum reſpicit futurum. Ergo non debet poni in diffinitione ſatisfactionis.

4. Præterea. Satisfactio dicitur reſpectu offenſæ præteritæ. Sed de offenſa præcedenti nulla fit mentio. Ergo inconvenienter aſſignatur diffinitio ſatisfactionis.

5. Præterea. Anſelmus ponit aliam diffinitionem in Lib. I. *Cur Deus homo* (ubi ſup.) ſcilicet, *Satisfactio eſt honorem debitum Deo impendere*: in qua nulla fit mentio horum quæ Auguſtinus (Gennadius) hic ponit. Ergo altera earum videtur eſſe incompetens.

6. Præterea. Honorem debitum Deo poteſt innocens impendere. Sed ſatisfacere non competit innocenti. Ergo diffinitio Anſelmi eſt male aſſignata.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod aliquis actus dicitur eſſe actus virtutis dupliciter. Uno modo materialiter; & ſic quilibet actus qui non habet ma-

malitiam implicitam, vel defectum debitæ circumſtantiæ, actus virtutis dici poteſt: quia quolibet tali actu poteſt uti virtus in ſuum finem, ſicut eſt ambulare, loqui, & huiuſmodi. Alio modo dicitur aliquis actus eſſe actus virtutis formaliter: quia in ſuo nomine formam, & rationem virtutis implicitam habet; ſicut fortiter ſuſtinere, dicitur actus fortitudinis. Formale autem cuiuslibet virtutis moralis eſt ratio medii: unde omnis actus qui rationem medii importat, actus virtutis formaliter eſt. Et quia æqualitas medium eſt, quod ſuo nomine ſatisfactio importat (non enim dicitur aliquid ſatisfactum, niſi ſecundum proportionem æqualitatis ad aliquid) conſtat quod ſatisfactio etiam formaliter eſt actus virtutis.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſatisfacere in ſe ſit debitum, tamen inquantum ſatisfaciens voluntarie hoc opus exequitur, rationem gratuiti accipit ex parte operantis; & ſic operans facit de neceſſitate virtutem: ex hoc enim debitum diminuere habet meritum, quod neceſſitatem importat, quæ voluntati contrariatur: unde ſi voluntas neceſſitati conſentiat, ratio meriti non tolletur.

Ad ſecundum dicendum, quod actus virtutis non requirit voluntarium in eo qui facit, quia illius actus eſt: & ideo cum ille in quem iudex vindictam exercet, ſe habeat ut patiens ad ſatisfactionem, non ut agens, non oportet quod in eo voluntaria ſit ſatisfactio, ſed in iudice faciente.

Ad tertium dicendum, quod principale in virtute poteſt accipi dupliciter. Uno modo principale in ipſa, inquantum eſt virtus; & ſic ea quæ ad rationem pertinent, vel magis ei propinqua ſunt, principaliora ſunt in virtute; & ſic electio, & interiores actus in virtute, inquantum virtus eſt, principaliores ſunt. Alio modo poteſt accipi principale in virtute, inquantum eſt talis virtus; & ſic principalius in ipſa eſt ex quo determinationem recipit. Actus autem interiores in aliquibus virtutibus determinantur per exteriores: quia electio, quæ eſt communis omnibus virtutibus, ex hoc quod eſt electio talis actus, efficitur propria huius virtutis; & ſic actus exteriores in aliquibus virtutibus ſunt principaliores, & ita etiam eſt in ſatisfactione.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſecundum Philoſophum in V. Ethic. (cap. IV. & V. vel VI. & VII.) medium iuſtitiæ accipitur ſecundum adæquationem rei ad rem in proportionalitate aliqua. Unde cum talem adæquationem ipſum nomen ſatisfactionis importet, quia hoc adverbium *ſatis* æqualitatem proportionis deſignat; conſtat quod ſatisfactio formaliter iuſtitiæ actus eſt. Sed iuſtitiæ actus ſecundum Philoſophum eſt vel ſui ad alterum, ut quando aliquis reddit alteri quod ei debet; vel alterius ad alterum, ſicut quando iudex facit iuſtitiam inter duos. Quando autem actus iuſtitiæ eſt ſui ad alterum, æqualitas in ipſo faciente conſtituitur; quando autem alterius ad alterum, æqualitas conſtituitur in iuſtum paſſo. Et quia ſatisfactio æqualitatem in ipſo faciente exprimit, dicit actum iuſtitiæ qui eſt ſui ad alterum proprie loquendo. Sed ſui ad alterum poteſt aliquis facere iuſtitiam vel in actionibus, & paſſionibus, vel in rebus exterioribus; ſicut etiam iniuria fit alteri vel ſubtrahendo res, vel per aliquam actionem lædendo. Et quia uſus rerum exteriorum eſt dare, ideo actus iuſtitiæ, ſecundum quod æqualitatem in rebus exterioribus conſtituit, proprie dicitur hoc quod eſt reddere. Sed ſatisfacere manifeſte æqualitatem in actionibus demonſtrat, quamvis quandoque unum pro altero ponatur. Et quia adæquatio non eſt niſi inæqualium, ideo ſatisfactio inæqualitatem actionum præſupponit; quæ quidem offenſam conſtituit, & ideo habet reſpectum ad offenſam præcedentem. Nulla autem pars iuſtitiæ reſpicit offenſam præcedentem, niſi vindicativa iuſtitia, quæ æqualitatem conſtituit in eo qui iuſtum patitur indifferenter; ſive ſit patiens idem quod agens, ut quando aliquis ſibi ipſi pœnam infert; ſive non ſit idem, ut quando iudex alium punit; ad utrumque vindicativa iuſtitia ſe habente. Similiter & pœnitentia, quæ æqualitatem tantum in faciente importat, quia ipſemet pœnam tenet; ut ſic quodammodo pœnitentia vindicativæ iuſtitiæ ſpecies ſit. Et propter hoc conſtat quod ſatisfactio, quæ æqualitatem reſpectu offenſæ præcedentis (*a*) in faciente importat, opus iuſtitiæ eſt quantum ad illam partem quæ pœnitentia dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſatisfactio, ut ex dictis patet, eſt quædam iniuriæ illatæ recompenſatio. Unde ſicut iniuria illata immediate ad inæqualitatem iuſti-

(a) *Al.* facientem.

Digitized by Google

tiæ pertingebat, & per conſequens ad inæqualitatem amicitiæ oppoſitam; ita & ſatisfactio directe ad æqualitatem iuſtitiæ perducit, & ad æqualitatem amicitiæ ex conſequenti. Et quia actus aliquis eliciti-ve ab illo habitu procedit ad cuius finem immediate ordinatur, imperative autem ab illo ad cuius finem ulterius tendit; ideo ſatisfactio elicitive eſt a iuſtitia, ſed imperative a caritate.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis iuſtitia ſit principaliter circa operationes, tamen etiam ex conſequenti eſt circa paſſiones, inquantum ſunt operationum cauſæ. Sed ſicut iuſtitia cohibet iram ne alteri læſionem iniuſte inferat, & concupiſcentiam ne ad aliorum torum accedat; ſic etiam ſatisfactio poteſt peccatorum cauſas excidere.

Ad tertium dicendum, quod quælibet virtus moralis participat actus prudentiæ, eo quod formaliter ipſa complet in eis rationem virtutis, cum ſecundum eam medium accipiatur in ſingulis virtutibus moralibus, ut patet per diffinitionem virtutis poſitam in II. Ethic. (cap. VI. vel VII)

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod iuſtitia non ad hoc tantum tendit ut inæqualitatem præcedentem auferat puniendo culpam præteritam, ſed ut in futurum æqualitatem cuſtodiat: quia ſecundum Philoſophum in II. Ethic. (cap. II. vel III.) pœnæ medicinæ ſunt: unde & ſatisfactio, quæ eſt iuſtitiæ actus pœnam inferentis, eſt medicina, curans peccata præterita, & præſervans a futuris: & ideo quando homo homini ſatisfacit, & præterita recompenſat, & de futuris cavet. Et ſecundum hoc dupliciter poteſt ſatisfactio diffiniri. Uno modo reſpectu culpæ præteritæ, quam recompenſando curat; & ſic dicitur, quod ſatisfactio eſt iniuriæ illatæ recompenſatio ſecundum iuſtitiæ æqualitatem: & in idem (*a*) dicitur redire diffinitio Anſelmi, qui dicit, quod ſatisfacere eſt Deo debitum honorem impendere, ut conſideretur debitum ratione culpæ commiſſæ. Alio modo poteſt diffiniri ſecundum quod præſervat a culpa futura; & ſic diffinit eam hic Auguſtinus. Præſervatio autem a morbo corporali fit per ablationem cauſarum ex quibus morbus conſequi poteſt: eis enim ablatis non poteſt morbus ſequi. Sed in morbo ſpirituali non eſt ita: quia liberum arbitrium non cogitur: unde cauſis præcedentibus poteſt vitari, quamvis difficulter cauſis amotis poteſt incurri. Et ideo in ſatisfactionis diffinitione duo ponit, ſcilicet abſciſionem cauſarum quantum ad primum, & abſtinentiam liberi arbitrii a peccato quantum ad ſecundum.

Ad primum ergo dicendum, quod accipiendæ ſunt cauſæ proximæ peccati actualis, quæ dicuntur duo: ſcilicet libido ex conſuetudine, vel actu peccati relicta, & aliquæ reliquiæ peccati præteriti; & exteriores occaſiones ad peccandum, ut locus, ſocietas mala, & huiuſmodi: & tales cauſæ in hac vita per ſatisfactionem tolluntur; quamvis fomes, qui eſt cauſa remota peccati actualis, non tollatur totaliter in hac vita per ſatisfactionem, etſi debilitetur.

Ad ſecundum dicendum, quod quia cauſa mali, vel privationis, eo modo quo cauſam habet, non eſt niſi bonum deficiens; bonum autem facilius tollitur quam conſtruatur; ideo facilius eſt cauſas privationis, & mali abſcindere, quam ipſum malum removere, quod non removetur niſi per conſtructionem boni; quod patet in cæcitate, & cauſis eius. Et tamen cauſæ peccati prædictæ non ſunt cauſæ ſufficientes, cum ex eis non de neceſſitate ſequatur peccatum, ſed ſunt (*b*) actiones quædam. Nec iterum ſatisfactio ſine Dei auxilio fit, quia ſine caritate eſſe non poteſt, ut dicetur.

Ad tertium dicendum, quod quamvis pœnitentia ex prima ſui intentione reſpiciat præteritum, tamen etiam ex conſequenti futurum reſpicit, inquantum eſt medicina præſervans; & ſic etiam ſatisfactio.

Ad quartum dicendum, quod Auguſtinus diffinit ſatisfactionem ſecundum quod fit Deo, cui ſecundum rei veritatem nihil ſubtrahi poteſt; quamvis peccator, quantum in ſe eſt, aliquid ſubtrahat: & ideo in ſatisfactione tali principalius requiritur emendatio in futurum quam recompenſatio præteritorum: & propter hoc ex parte iſta Auguſtinus ſatisfactionem diffinivit. Nihilominus tamen ex cautela futurorum cognoſci poteſt recompenſatio præteritorum, quia fit circa eadem converſo modo. In præterita enim reſpicientes, cauſas peccatorum propter peccata deteſtamur, a peccatis incipientes deteſtationis motum; ſed in cautela a cauſis incipimus, ut cauſis ſubtractis facilius peccata vitemus.

Ad quintum dicendum, quod non eſt incon-

(*a*) *Forte* videtur. (*b*) *Forte* diſpoſitiones.

inconveniens quod de eodem dentur diverſæ aſſignationes ſecundum diverſa quæ in ipſo inveniuntur ; & ſic eſt in propoſito , ut ex dictis patet.

Ad ſextum dicendum , quod intelligitur debitum quod debemus Deo ratione culpæ commiſſæ: quia debitum pœnitentia reſpicit, ut prius dictum eſt.

ARTICULUS II.

Utrum homo poſſit Deo ſatisfacere.

1. AD ſecundum ſic proceditur . Videtur quod homo non poſſit Deo ſatisfacere . Satisfactio enim debet æquari offenſæ, ut ex dictis patet. Sed offenſa in Deum commiſſa, eſt infinita , quia quantitatem recipit ab eo in quem committitur; cum plus offendat qui Principem percutit quam alium quemcumque . Cum ergo actio hominis non poſſit eſſe infinita, videtur quod homo Deo ſatisfacere non poſſit.

2. Præterea . Servus , quia totum quod habet , domini eſt , non poteſt aliquid domino recompenſare . Sed nos ſervi Dei ſumus , & quidquid nos boni habemus , ab ipſo habemus. Cum ergo ſatisfactio ſit recompenſatio offenſæ præteritæ , videtur quod Deo ſatisfacere non poſſimus.

3. Præterea . Ille cuius totum quod habet , non ſufficit ad unum debitum exſolvendum , non poteſt pro alio debito ſatisfacere . Sed quidquid homo eſt , & poteſt , & habet , non ſufficit ad ſolvendum debitum pro beneficio conditionis : unde Iſaiæ cap. xl. dicitur , quod Libanus ad ſuccendendum , & animalia eius non ſufficient ad holocauſtum . Ergo nullo modo poteſt ſatisfacere pro debito offenſæ commiſſæ.

4. Præterea. Homo totum tempus ſuum in Dei ſervitium debet expendere . Sed tempus amiſſum non poteſt recuperari : propter quod eſt gravis iactura temporis , ut Seneca dicit (epiſt. 1. ad Lucillum.) Ergo non poteſt homo recompenſationem Deo facere; & ſic idem quod prius.

5. Præterea . Peccatum actuale mortale eſt gravius quam originale . Sed pro originali nullus ſatisfacere potuit , niſi eſſet Deus , & homo . Ergo neque pro actuali .

Sed contra . Sicut Hieronymus dicit * (in cap. xix. Matth.) *qui dicit Deum aliquid impoſſibile homini præcepiſſe , anathema ſit*. Sed ſatisfactio eſt in præcepto : Luc. iii. 8. *Facite dignos fructus pœnitentiæ* . Ergo poſſibile eſt Deo ſatisfacere.

Præterea . Deus eſt magis miſericors quam aliquis homo. Sed homini poſſibile eſt ſatisfacere . Ergo & Deo.

Præterea. Debita ſatisfactio eſt cum pœna culpæ æquatur : quia iuſtitia eſt idem quod contrapaſſum , ut Pythagorici dixerunt . Sed contingit æqualem pœnam ſumere delectationi , quæ fuit in peccando. Ergo contingit Deo ſatisfacere.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum , quod , ſicut ſupra dictum eſt , dupliciter homo Deo debitor efficitur . Uno modo ratione beneficii accepti ; alio modo ratione peccati commiſſi. Et ſicut gratiarum actio , vel latria, vel ſi quid eſt huiuſmodi, reſpicit debitum accepti beneficii , ita ſatisfactio reſpicit debitum peccati commiſſi . In his autem honoribus qui ſunt ad parentes , & deos, etiam ſecundum Philoſophum , impoſſibile eſt æquivalens reddere ſecundum quantitatem ; ſed ſufficit ut homo reddat quod poteſt : quia amicitia non exigit æquivalens niſi ſecundum quod poſſibile eſt: & hoc etiam æquale eſt [*a*] aliqualiter , ſcilicet ſecundum proportionalitatem: quia ſicut ſe habet quod Deo eſt debitum ad ipſum Deum , ita hoc quod iſte poteſt reddere, ad eum ; & ſic aliquo modo forma iuſtitiæ conſervatur : & ſimiliter eſt ex parte ſatisfactionis . Unde non poteſt homo ſatisfacere , ſi ly *ſatis* æqualitatem quantitatis importet . Contingit autem , ſi importet æqualitatem proportionis , ut dictum eſt : & hoc ſicut ſufficit ad rationem iuſtitiæ , ita ſufficit ad rationem ſatisfactionis.

Ad primum ergo dicendum , quod ſicut offenſa habuit quamdam infinitatem ex infinitate divinæ maieſtatis , ita & ſatisfactio accipit quamdam infinitatem ex infinitate divinæ miſericordiæ , prout eſt gratia informata , per quam acceptum redditur

(a) *Al.* æqualiter.

EX EDIT. P. NICOLAI

* Sumptum eſt ex fidei expoſitione ad Damaſum , quæ Hieronymi nomen præfert , ſed eſt Pelagii catholicum fingentis .

Digitized by Google

ditur quod homo reddere poteſt. Quidam tamen dicunt, quod habet infinitatem ex parte averſionis, & ſic gratis dimittitur; ſed ex parte converſionis finita eſt, & ſic pro ea ſatisfieri poteſt. Sed hoc nihil eſt: quia ſatisfactio non reſpondet peccato niſi ſecundum quod eſt offenſa Dei, quod non habet ex parte converſionis: ſed ſolum ex parte averſionis. Alii vero dicunt, quod etiam quantum ad averſionem pro peccato ſatisfieri poteſt virtute meriti Chriſti, quod quodam modo infinitum fuit, ut in III. Lib. diſt. XVIII. (quaſt. 1 art. 6. quæſtiunc. 1.) dictum eſt: & hoc in idem redit quod prius dictum eſt: quia per fidem Mediatoris gratia data eſt credentibus. Si tamen alio modo gratiam daret, ſufficeret ſatisfactio per modum prædictum.

Ad ſecundum dicendum, quod homo, qui ad imaginem Dei factus eſt, aliquid libertatis participat, inquantum eſt dominus ſuorum actuum per liberum arbitrium: & ideo ex hoc quod per liberum arbitrium agit, Deo ſatisfacere poteſt: quia quamvis Dei ſit, prout a Deo eſt ſibi conceſſum, libere tamen traditum eſt, ut eius dominus ſit; quod ſervo non competit.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa concludit, quod Deo æquivalens ſatisfactio fieri non poſſit, non autem quod non poſſit ſibi ſufficiens fieri. Quamvis enim homo totum ſuum poſſe Deo debeat, non tamen ab eo exigitur de neceſſitate ut totum quod poſſit, faciat: quia hoc eſt impoſſibile ſecundum ſtatum præſentis vitæ, ut totum poſſe ſuum ad aliquid unum expendat, cum oporteat eum circa multa ſolicitum eſſe: ſed eſt quædam menſura homini adhibita, quæ ab eo requiritur, ſcilicet impletio mandatorum Dei, & ſuper ea poteſt aliquid erogare, ut ſatisfaciat.

Ad quartum dicendum, quod quamvis homo non poſſit tempus præteritum recuperare, poteſt tamen in futuro recompenſare illud quod in præterito facere debuiſſet: quia non debuit debito præcepti totum quod potuit, ut dictum eſt.

Ad quintum dicendum, quod originale peccatum, etſi minus habeat de ratione peccati quam actuale, tamen eſt gravius, quia eſt ipſius humanæ naturæ infectio: ideo per unius hominis puri ſatisfactionem expiari non potuit, ſicut actuale.

ARTICULUS III.

Utrum homo poſſit de uno peccato ſine alio ſatisfacere.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod homo poſſit de uno peccato ſine alio ſatisfacere. Eorum enim quæ non habent connexionem ad invicem, unum poteſt auferri ſine alio. Sed peccata non habent ad invicem connexionem; alias qui haberet unum, haberet omnia. Ergo unum poteſt expiari ſine alio per ſatisfactionem.

2. Præterea. Deus eſt magis miſericors quam homo. Sed homo recipit ſolutionem unius debiti ſine alio. Ergo & Deus ſatisfactionem unius peccati ſine alio.

3. Præterea. Satisfactio, ut in littera dicitur, eſt peccatorum cauſas excidere, nec ſuggeſtionibus aditum indulgere. Sed contingit hoc fieri de uno peccato ſine alio, ut ſcilicet luxuriam refrenet, & avaritiæ inſiſtat. Ergo de uno peccato poteſt fieri ſatisfactio ſine alio.

Sed contra. Iſaiæ LVIII. dicitur, quod ieiunium eorum qui ad contentiones, & lites ieiunabant, Deo acceptum non erat; licet ieiunium ſit ſatisfactionis opus. Sed non poteſt fieri ſatisfactio, niſi per opus Deo acceptum. Ergo non poteſt, qui habet aliquod peccatum, Deo ſatisfacere.

Præterea. Satisfactio eſt medicina curans peccata præterita, & præſervans a futuris, ut dictum eſt. Sed peccata non poſſunt ſine gratia curari. Ergo cum quodlibet peccatum gratiam auferat, non poteſt de uno peccato fieri ſatisfactio ſine alio.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod qui de peccatis omnibus contritus fuerit prius, & poſtea in peccatum incidit, de aliis peccatis quæ ſibi per contritionem dimiſſa fuerant, ſatisfacere poſſit extra caritatem exiſtens. Dixit enim Daniel (cap. IV. 24.) Nabuchodonoſori: *Peccata tua eleemoſynis redime*. Sed ipſe adhuc peccator erat, quod ſequens pœna demonſtrat. Ergo poteſt exiſtens in peccato ſatisfacere.

2. Præterea. Nemo ſcit an ſit dignus odio, vel amore: Eccle. IX. Si ergo non poſſet fieri ſatisfactio niſi ab eo qui eſt in caritate, nullus ſciret ſe ſatisfacere; & hoc eſt inconveniens.

3. Præ-

3. Præterea. Ex intentione quam homo habet in principio actus, totus actus informatur. Sed pœnitens quando pœnitentiam inchoavit, in caritate erat. Ergo tota ſatisfactio ſequens ex illa caritate intentionem eius informante efficaciam habebit.

4. Præterea. Satisfactio conſiſtit in quadam adæquatione pœnæ ad culpam. Sed talis adæquatio poteſt fieri in eo qui caritatem non habet. Ergo &c.

Sed contra. Proverb. x. 12. *Univerſa delicta operit caritas*. Sed (a) ſatisfactionis virtus eſt delere delicta. Ergo ſine caritate non habet ſuam virtutem.

Præterea. Præcipuum opus in ſatisfaciendo eſt eleemoſyna. Sed eleemoſyna extra caritatem facta non valet, ut patet I. Corinth. XIII. 3. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas . . . caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*. Ergo nec ſatisfactio aliqua eſt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod poſtquam homo caritatem habuerit, valere incipiat ſatisfactio præcedens. Super illud Levit. XXV. *Si attenuatus fuerit frater tuus*, dicit Gloſſa, quod fructus bonæ converſationis debent computari ex eo tempore quo peccavit. Sed non computarentur, niſi aliquam efficaciam acciperent ex caritate ſequente. Ergo poſt caritatem recuperatam valere incipiunt.

2. Præterea. Sicut efficaciam ſatisfactionis impeditur per peccatum, ita efficacia baptiſmi impeditur per fictionem. Sed baptiſmus incipit valere recedente fictione. Ergo & ſatisfactio recedente peccato.

3. Præterea. Si alicui pro peccatis commiſſis iniuncta fuerint multa ieiunia, & in peccatum cadens ea perfecerit, non iniungitur, cum iterum confitetur, ut ieiunia illa iteret. Iniungeretur autem, ſi per ea ſatisfactio non impleretur. Ergo per pœnitentiam ſequentem opera præcedentia ſatisfaciendi efficaciam accipiunt.

Sed contra. Opera extra caritatem facta ideo non erant ſatisfactoria, quia fuerunt mortua. Sed per pœnitentiam non vivificantur. Ergo nec incipiunt eſſe ſatisfactoria.

Præterea. Caritas non informat actum niſi qui ab ipſa aliqualiter procedit. Sed opera non poſſunt eſſe Deo accepta, ac per hoc nec ſatisfactoria, niſi ſint caritate informata: Ergo cum opera facta extra caritatem nullo modo ex caritate proceſſerint, vel de cetero procedere poſſint, nullo modo poterunt in ſatisfactionem computari.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod opera extra caritatem facta ſint alicuius boni meritoria, ſaltem temporalis. Quia ſicut ſe habet pœna ad malum actum, ita ſe habet præmium ad bonum: Sed nullum malum factum apud Deum iuſtum iudicem eſt impunitum. Ergo nec aliquid bonum irremuneratum; & ſic per illud bonum aliquid meretur.

2. Præterea. Merces non datur niſi merito. Sed operibus extra caritatem factis datur merces, ut dicitur Matth. v. de illis qui propter gloriam humanam opera bona faciunt, quod receperunt mercedem ſuam. Ergo opera illa fuerunt alicuius boni meritoria.

3. Præterea. Duo exiſtentes in peccato, quorum unus multa bona facit ex genere, & circumſtantia, alius autem nulla, non æqualiter propinque ſe habent ad accipiendum bona a Deo; alias non eſſet ei conſulendum ut aliquid boni faceret. Sed qui magis appropinquat Deo, magis de bonis percipit. Ergo iſte per bona opera quæ facit, aliquid boni a Deo meretur.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit, quod peccator non eſt dignus pane quo veſcitur. Ergo non poteſt aliquid a Deo mereri.

Præterea. Qui nihil eſt, non poteſt mereri. Sed peccator non habens caritatem nihil eſt, ſecundum eſſe ſpirituale, ut patet I. Corinth. XIII. Ergo non poteſt aliquid mereri.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod opera prædicta non valeant ad pœnæ infernalis mitigationem. Quia ſecundum quantitatem culpæ, erit quantitas pœnæ in inferno. Sed opera extra caritatem facta non minuunt quantitatem peccati. Ergo nec infernalis pœnæ.

2. Præterea. Pœna infernalis, quamvis ſit duratione infinita, tamen intenſione finita eſt. Sed quodlibet finitum conſumitur aliqua finita ſubtractione facta. Si ergo opera extra caritatem facta aliquid ſubtra-

(a) *Al.* ſanctificationis.

Digitized by Google

traherent de pœna debita pro peccatis, contingeret tantum multiplicari illa opera quod totaliter tolleretur pœna inferni; quod ſalſum eſt.

3. Præterea. Suffragia Eccleſiæ ſunt magis efficacia quam opera extra caritatem facta. Sed, ſicut Auguſtinus in Ench. (cap. xciii.) dicit, damnatis in inferno non proſunt ſuffragia Eccleſiæ. Ergo multo minus opera extra caritatem facta.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit in Ench. (cap. cx.) (*a*) *Ad hoc proſunt ut ſit plena remiſſio, vel ut tolerabilior fiat damnatio.*

Præterea. Maius eſt facere bonum, quam dimittere malum. Sed dimittere malum ſemper vitat pœnam, etiam in eo qui caritate caret. Ergo multo fortius facere bonum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quidam dixerunt, quod poteſt de uno peccato ſatisfieri ſine alio, ut Magiſter in littera dicit; ſed hoc non poteſt eſſe. Cum enim per ſatisfactionem tolli debeat offenſa præcedens, oportet quod talis ſit modus ſatisfactionis qui competat ad tollendam offenſam. Offenſæ autem ablatio eſt amicitiæ reſtitutio: & ideo ſi aliquid ſit quod amicitiæ reſtitutionem impediat, etiam apud homines ſatisfactio eſſe non poteſt. Ergo cum quodlibet peccatum amicitiam caritatis impediat, quæ eſt hominis ad Deum, impoſſibile eſt ut homo de uno peccato ſatisfaciat alio retento; ſicut nec homo ſatisfaceret, qui (*b*) pro alapa ſibi data, ſe ei proſterneret, & aliam ſibi daret.

Ad primum ergo dicendum, quod quia peccata non habent connexionem ad invicem in aliquo uno, unum poteſt quis incurrere ſine alio: ſed unum & idem eſt ſecundum quod omnia peccata remittuntur: & ideo remiſſiones diverſorum peccatorum connexæ ſunt, & de uno ſine alio ſatisfactio fieri non poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod in obligatione debiti non eſt niſi inæqualitas iuſtitiæ oppoſita, quia unus rem alterius habet; & ideo ad reſtitutionem non exigitur niſi quod reſtituatur æqualitas iuſtitiæ: quod quidem poteſt fieri de uno debito, non de alio. Sed ubi eſt offenſa, ibi eſt inæqualitas non tantum iuſtitiæ oppoſita, ſed etiam amicitiæ: & ideo ad hoc quod per ſatisfactionem offenſa tollatur, non ſolum oportet quod æqualitas iuſtitiæ reſtituatur per recompenſationem æqualis pœnæ, ſed etiam quod reſtituatur amicitiæ æqualitas; quod non poteſt fieri, dum aliquid eſt quod amicitiam impediat.

Ad tertium dicendum, quod unum peccatum ſuo pondere ad aliud trahit, ut Gregorius dicit (Lib. XXI. Moral. cap. xxxi.) & ideo qui unum peccatum retinet, non ſufficienter cauſas alterius peccati (*c*) excidit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod poſtquam omnia peccata per pœnitentiam, & contritionem remiſſa ſunt, ſi aliquis ante ſatisfactionem peractam in peccatum decidat, & in peccato exiſtens ſatisfaciat, ſatisfactio ei valeat; ita quod ſi in peccato illo moreretur, in inferno de illis peccatis non puniretur. Sed hoc non poteſt eſſe: quia in ſatisfactione oportet quod, amicitia reſtituta, iuſtitiæ æqualitas reſtituatur, cuius contrarium amicitiam ſolvit, ut Philoſophus in VIII. Eth. (cap. iv.) dicit. Æqualitas autem in ſatisfactione ad Deum non eſt ſecundum æquivalentiam, ſed magis ſecundum acceptationem ipſius, ut eſt dictum: & ideo oportet quod & ſi iam offenſa ſit dimiſſa per præcedentem contritionem, opera ſatisfactoria ſint Deo accepta, quod dat eis caritas: & ideo ſine caritate opera facta non ſunt ſatisfactoria.

Ad primum ergo dicendum, quod conſilium Danielis intelligitur quod a peccato ceſſaret, & pœniteret, & ſic per eleemoſynas ſatisfaceret.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut homo neſcit pro certo utrum caritatem habuerit in ſatisfaciendo, vel habeat, ita etiam neſcit pro certo utrum ſatisfecerit: & ideo dicit Eccleſiaſticus [cap. v. 5.] (*d*) *De propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu.* Non tamen exigitur quod propter hunc metum homo ſatisfactionem expletam iteret, ſi conſcientiam peccati mortalis non habet. Quamvis enim pœnam non expiet per huiuſmodi ſatisfactionem, tamen non incurrit reatum omiſſionis ex ſatisfactione neglecta; ſicut nec ille qui accedit ad eucha-

(a) *Al.* quia ad hoc. (b) *Nicolai:* pro alapa data ſe alteri proſterneret, & aliam eidem daret. (c) *Idem* exſcidit. (d) Vulgata: *de propitiato peccato.*

chariſtiam ſine conſcientia peccati mortalis, cui ſubiacet, reatum indignæ ſumptionis incurrit.

Ad tertium dicendum, quod illa intentio interrupta eſt per peccatum ſequens, & ideo non dat operibus vim aliquam poſt peccatum factis.

Ad quartum dicendum, quod non poteſt fieri adæquatio ſufficiens nec ſecundum divinam acceptationem, nec ſecundum æquivalentiam: & ideo ratio non ſequitur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod opera in caritate facta, quæ viva dicuntur, ſunt meritoria vitæ æternæ, & ſatisfactoria reſpectu pœnæ dimittendæ: & quod opera extra caritatem facta, vivificantur per caritatem quantum ad hoc quod ſunt meritoria vitæ æternæ. Sed hoc non poteſt eſſe: quia utrumque habent ex eadem ratione opera ex caritate facta, ſcilicet ex hoc quod ſunt Deo grata: unde ſicut caritas adveniens non poteſt ea gratificare quantum ad unum, ita nec quantum ad aliud.

Ad primum ergo dicendum, quod non debet intelligi, quod fructus computetur a tempore quo primo in peccato fuit; ſed a tempore in quo peccare ceſſavit, quo ſcilicet ultimo in peccato fuit. Vel intelligitur, quando ſtatim poſt peccatum contritus fuit; & fecit multa bona antequam confiteretur. Vel dicendum, quod quanto eſt maior contritio, tanto magis diminuit de pœna, & quanto aliquis plura bona facit in peccato exiſtens, magis ſe ad gratiam contritionis diſponit: & ideo probabile eſt quod minoris pœnæ ſit debitor: & propter hoc debet a ſacerdote diſcrete computari, ut ei minorem pœnam iniungat, inquantum invenit eum melius diſpoſitum.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus imprimit characterem in animam, non autem ſatisfactio: & ideo adveniens caritas, quæ fictionem tollit, & peccatum, facit quod baptiſmus effectum ſuum habeat; non autem facit hoc de ſatisfactione. Et præterea baptiſmus ex ipſo opere operato iuſtificat, quod non eſt hominis, ſed Dei: & ideo non eodem modo mortificatur, ſicut ſatisfactio, quæ eſt opus hominis.

Ad tertium dicendum, quod aliquæ ſatisfactiones ſunt ex quibus manet aliquis effectus in ſatisfacientibus, etiam poſtquam actus ſatisfactionis tranſit; ſicut ex ieiunio manet corporis debilitatio, ex eleemoſynis largitis diminutio ſubſtantiæ, & ſic de ſimilibus: & tales ſatisfactiones in peccatis factæ non oportet quod iterentur, quia quantum ad id quod de eis manet, per pœnitentiam Deo acceptæ ſunt. Satisfactiones autem quæ non relinquunt aliquem effectum in ſatisfaciente, poſtquam actus tranſit, oportet quod iterentur, ſicut eſt de oratione, & ſimilibus. Actus autem interior, quia totaliter tranſit, nullo modo vivificatur; ſed oportet quod iteretur.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod, ſicut in III. diſt. XVIII. (quæſt. I. art. 4. quæſtiunc. I.) dictum eſt, meritum proprie dicitur actio qua efficitur ut ei qui agit, ſit iuſtum aliquid dari. Sed iuſtitia dupliciter dicitur. Uno modo proprie, quæ ſcilicet reſpicit debitum ex parte recipientis; alio modo quaſi ſimilitudinarie, quæ reſpicit debitum ex parte dantis. Aliquid enim decet dantem dare, quod tamen non habet recipiens debitum recipiendi, & ſic iuſtitia eſt de eſſentia divinæ bonitatis, ſicut Anſelmus dicit, (in proſolog. cap. X.) quod Deus iuſtus eſt cum peccatoribus parcit, quia eum decet. Et ſecundum hoc etiam meritum dicitur dupliciter. Uno modo actus per quem efficitur ut ipſe agens habeat debitum recipiendi, & hoc vocatur meritum condigni. Alio modo, per quem efficitur ut ſit debitum dandi in dante ſecundum decentiam ipſius; & ideo hoc meritum dicitur meritum congrui. Cum autem in omnibus illis quæ gratis dantur, prima ratio dandi ſit amor, impoſſibile eſt quod aliquis tale ſibi debitum faciat qui amicitia caret: & ideo cum omnia bona & temporalia, & æterna ex divina liberalitate nobis donentur, nullus acquirere poteſt debitum recipiendi aliquod illorum, niſi per caritatem ad Deum: & ideo opera extra caritatem facta, non ſunt meritoria ex condigno neque æterni, neque temporalis alicuius boni apud Deum. Sed quia divinam bonitatem decet ut ubicumque diſpoſitionem invenit, perfectionem adiiciat; ideo ex merito congrui dicitur aliquis mereri aliquod bonum per opera extra caritatem facta. Et ſecundum hoc opera iſta valent ad triplex bonum, ſci-

ſcilicet ad temporalium conſecutionem, ad diſpoſitionem ad gratiam, & ad aſſuetudinem bonorum operum. Quia tamen hoc meritum non proprie meritum dicitur, ideo magis concedendum eſt, quod huiuſmodi opera non ſint alicuius meritoria, quam quod ſint.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut Philoſophus dicit in IX. Ethic. (cap. 1.) quia filius per omnia quæ facere poteſt, nihil æquale patri reddere poteſt his quæ a patre recepit, ideo numquam pater debitor filii efficitur, & multo minus homo poteſt propter æquivalentiam operis Deum ſibi conſtituere debitorem: & ideo nullum opus noſtrum ex quantitate ſuæ bonitatis habet quod aliquid mereatur; ſed ex vi caritatis, quæ facit ea quæ ſunt amicorum, eſſe communia. Unde quantumcumque ſit opus bonum extra caritatem factum non facit, proprie loquendo, quod aliquid recipiendi a Deo faciens debitum habeat; ſed opus malum ex quantitate ſuæ malitiæ ſecundum æquivalentiam pœnam meretur: quia ex parte Dei non ſunt nobis aliqua mala facta ſicut bona: & ideo quamvis opus malum mereatur ex condigno pœnam, non tamen opus bonum ſine caritate meretur ex condigno præmium.

Ad ſecundum, & tertium dicendum, quod procedunt de merito congrui. Aliæ autem rationes procedunt de merito condigni.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod diminuere pœnam infernalem poteſt intelligi dupliciter. Uno modo ita quod quis liberetur a pœna quam iam meruit: & ſic cum nullus liberetur a pœna, niſi ſit abſolutus a culpa, quia effectus non diminuuntur, neque tolluntur, niſi diminuta, vel ablata cauſa, per opera extra caritatem facta, quæ neque culpam tollere, neque diminuere poſſunt, pœna inferni mitigari non poteſt. Alio modo ita quod meritum pœnæ impediatur; & ſic huiuſmodi opera diminuunt pœnam inferni. Primo quia homo reatum omiſſionis evadit, (a) dum huiuſmodi opera perficit. Secundo quia huiuſmodi opera aliquo modo ad bonum diſponunt, ut homo ex minori contemptu etiam peccata faciat, ut etiam a multis peccatis per huiuſmodi opera retrahatur. Sed diminutionem, vel dilationem temporalis pœnæ merentur huiuſmodi opera, ſicut dicitur de Achab III. Regum XXI. eodem modo ſicut & bonorum temporalium conſecutionem. Quidam autem dicunt, quod minuunt pœnam inferni non ſubtrahendo aliquid de ipſa quantum ad ſubſtantiam, ſed fortificando ſubiectum, ut melius ſuſtinere poſſit. Sed hoc non poteſt eſſe: quia fortificatio non eſt niſi ex ablatione (b) paſſibilitatis; paſſibilitas autem eſt ſecundum menſuram culpæ: & ideo ſi culpa non diminuitur, nec ſubiectum fortificari poteſt. Quidam etiam dicunt, quod diminuitur pœna quantum ad vermem conſcientiæ, licet non quantum ad ignem. Sed hoc etiam nihil eſt: quia ſicut pœna ignis æquatur culpæ, ita & pœna remorſionis conſcientiæ: (c) unde ſimilis ratio eſt de utroque.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICULUS IV.

Utrum ſatisfactionem oporteat fieri per opera pœnalia.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod ſatisfactionem non oporteat fieri per opera pœnalia. Quia per ſatisfactionem oportet fieri recompenſationem ad divinam offenſam. Sed nulla recompenſatio videtur fieri per opera pœnalia: quia Deus non delectatur in pœnis noſtris. Ergo non oportet ſatisfactionem per opera pœnalia fieri.

2. Præterea. Quanto aliquod opus ex maiori caritate procedit, tanto minus eſt pœnale: quia caritas pœnam non habet: I. Ioannes IV. Si ergo oportet opera ſatisfactoria eſſe pœnalia, quanto magis ſunt ex caritate facta, minus erunt ſatisfactoria; quod falſum eſt.

3. Præterea. Satisfacere eſt, ut dicit Anſelmus (Lib. I. *cur Deus homo* cap. 11.) honorem debitum Deo impendere. Sed hoc etiam aliis quam operibus pœnalibus fieri poteſt. Ergo ſatisfactionem non oportet pœnalibus operibus fieri.

Sed contra eſt quod Gregorius dicit (Hom. XX. in Evang.) *Iuſtum eſt ut peccator tanto maiora ſibi inferat lamenta per pœnitentiam, quanto maiora intulit damna per culpam.*

Præterea. Per ſatisfactionem oportet ſanari vulnus peccati perfecte. Sed peccatorum

(a) *Al.* quæ huiuſmodi. (b) *Al. deeſt* paſſibilitatis. (c) *Al.* ubi.

rum medicinæ ſunt pœnæ, ut Philoſophus dicit in II. Ethic. (cap. III.) Ergo oportet quod per pœnalia opera ſatisfactio fiat.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod flagella quibus a Deo in hac vita punimur, non poſſint ſatisfactoria eſſe. Nihil enim poteſt eſſe ſatisfactorium niſi quod eſt meritorium, ut ex dictis patet. Sed non meremur niſi per ea quæ in nobis ſunt. Cum ergo flagella quibus a Deo punimur, non ſint in nobis, videtur quod ſatisfactoria eſſe non poſſint.

2. Præterea. Satisfactio tantum bonorum eſt. Sed huiuſmodi flagella in malis inducuntur, & præcipue eis debentur. Ergo non poſſunt eſſe ſatisfactoria.

3. Præterea. Satisfactio reſpicit peccata præterita. Sed aliquando iſta flagella infliguntur illis qui peccata non habent, ſicut de Iob patet. Ergo videtur quod non ſint ſatisfactoria.

Sed contra eſt quod dicitur Rom. v. 3. *Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem*, „ & a peccato purga„ tionem, "ut Gloſſa ibidem dicit. Ergo flagella peccata purgant, & ſic ſunt ſatisfactoria.

Præterea. Ambroſius dicit (ut in litt.) *Etſi fides*, ideſt peccati conſcientia, *deſit*, *pœna ſatisfacit*. Ergo huiuſmodi flagella ſunt ſatisfactoria.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod inconvenienter enumerentur opera ſatisfactoria, cum dicitur quod ſunt tria, eleemoſyna, ieiunium, & oratio. Quia opus ſatisfactorium debet eſſe pœnale. Sed oratio pœnam non habet, cum ſit contra pœnæ triſtitiam medicina, ſed delectationem: unde dicitur Iacob. v. 13. *Triſtatur aliquis in vobis? Oret*, (*a*) *& pſallat*. Ergo non debet computari inter opera ſatisfactoria.

2. Præterea. Omne peccatum vel eſt carnale, vel ſpirituale. Sed, ſicut dicit Hieronymus (alius Auctor ſuper Marcum cap. IX.) ieiunio ſanantur peſtes corporis, oratione peſtes mentis. Ergo non debet eſſe aliquod (*b*) aliud opus ſatisfactorium.

3. Præterea. Satisfactio neceſſaria eſt ad emundationem peccatorum. Sed eleemoſyna ab omnibus peccatis emundat: Luc XI. 41. *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*. Ergo alia duo ſunt ſuperflua.

4. Sed contra. Videtur quod debeant eſſe plura. Quia contraria contrariis curantur. Sed multo plura ſunt peccatorum genera quam tria. Ergo debent plura ſatisfactionis opera computari.

5. Præterea. Peregrinationes etiam iniunguntur pro ſatisfactione, & diſciplinæ, ſive flagellationes; quæ non computantur ſub aliquo horum. Ergo inſufficienter numerantur.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſatisfactio, ut dictum eſt, reſpectum habet ad præteritam offenſam, pro qua recompenſatio fit per ſatisfactionem, & etiam ad futuram culpam, a qua per eam præſervamur; & quantum ad utrumque exigitur quod ſatisfactio per opera pœnalia fiat. Recompenſatio enim offenſæ importat adæquationem, quam oportet eſſe eius qui offendit ad eum in quem offenſa commiſſa eſt. Adæquatio autem in humana iuſtitia attenditur per ſubtractionem ab uno qui plus habuit iuſto, & additionem ad alterum cui ſubtractum eſt aliquid. Deo autem quamvis quantum ex parte ſui eſt, nihil ſubtrahi poſſit; tamen peccator, quantum in ipſo eſt, aliquid ei ſubtraxit peccando, ut dictum eſt: unde oportet ad hoc quod recompenſatio fiat, quod aliquid ſubtrahatur a peccante per ſatisfactionem quod in honorem Dei cedat. Opus autem bonum, ex hoc quod eſt huiuſmodi, non ſubtrahit aliquid, ſed magis perficit ipſum: unde ſubtractio non poteſt fieri per opus bonum, niſi pœnale ſit. Et ideo ad hoc quod aliquod opus ſit ſatisfactorium, oportet quod ſit bonum, ut in honorem Dei ſit; & pœnale, ut aliquid peccatori ſubtrahatur. Similiter etiam pœnam a culpa futura præſervat: quia non facile homo ad peccata redit, ex quo pœna expertus eſt: unde ſecundum Philoſophum (I. Ethic. cap. II. vel III.) pœnæ medicinæ ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis Deus non delectetur in pœnis ut ſunt pœnæ, delectatur tamen in eis ut ſunt iuſtæ; & ſic ſatisfactoriæ eſſe poſſunt.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut in ſatisfactione conſideratur pœnalitas, ita in merito conſideratur difficultas. Diminutio autem difficultatis ex parte ipſius actus diminuit meritum ceteris paribus; ſed dimin-

(a) Vulgata: *Aequo animo eſt? Pſallat*. (b) *Al. deeſt* aliud.

minutio difficultatis ex promptitudine voluntatis non diminuit meritum, ſed auget. Et ſimiliter diminutio pœnalitatis (a) ex promptitudine voluntatis, quod facit carıtas, non diminuit efficaciam ſatisfactionis, ſed auget.

Ad tertium dicendum, quod debitum pro peccato eſt recompenſatio offenſæ, quæ ſine pœna peccantis non fit; & de tali debito Anſelmus intelligit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod recompenſatio offenſæ præteritæ poteſt fieri & ab eo qui offendit, & ab alio. Quando autem fit ab alio, talis recompenſatio vindicationis magis quam ſatisfactionis rationem habet. Quando autem fit ab ipſo qui offendit, etiam rationem ſatisfactionis habet. Unde ſi flagella quæ pro peccatis a Deo infliguntur, fiant aliquo modo ipſius patientis, rationem ſatisfactionis accipiunt. Fiunt autem ipſius, inquantum ea acceptat ad purgationem peccatorum, eis utens patienter. Si autem ratio eis per impatientiam diſſentiat, tunc non efficiuntur aliquo modo ipſius: & ideo non habent rationem ſatisfactionis, ſed vindicationis tantum.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis illa flagella non ſint omnino in poteſtate noſtra, tamen quantum ad aliquid ſunt, cum ſcilicet eis patienter utimur; & ſic homo facit de neceſſitate virtutem: unde & meritoria, & ſatisfactoria eſſe poſſunt.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut ex eodem igne, ut Gregorius * dicit, aurum rutilat, & palea fumat; ita eiſdem flagellis & boni purgantur, & mali magis inficiuntur per impatientiam: & ideo quamvis flagella ſint communia, tamen ſatisfactio eſt tantum bonorum.

Ad tertium dicendum, quod flagella reſpectum habent ad culpam præteritam ſemper, ſed non ſemper ad culpam perſonæ, ſed ad culpam naturæ. Si enim in natura humana nulla culpa præceſſiſſet, nulla pœna fuiſſet. Sed quia culpa in natura præceſſit, perſonæ alicui divinitus pœna infertur ſine culpa perſonæ, ad meritum virtutis, & cautelam peccati ſequentis: & hæc duo etiam neceſſaria ſunt in ſatisfactione. Oportet enim eſſe opus meritorium, ut honor Deo exhibeatur; & oportet eſſe virtutum cuſtodiam, ut a futuris peccatis præſervemur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſatisfactio, ut dictum eſt, debet eſſe talis per quam aliquid nobis ſubtrahamus ad honorem Dei. Nos autem non habemus niſi tria bona, ſcilicet bona animæ, bona corporis, & bona fortunæ, ſcilicet exteriora. Ex bonis quidem fortunæ ſubtrahimus aliquid nobis per eleemoſynam; ſed ex bonis corporalibus per ieiunium; ex bonis autem animæ non oportet quod aliquid ſubtrahamus nobis quantum ad eſſentiam, vel quantum ad diminutionem ipſorum, quia per ea efficimur Deo accepti, ſed per hoc quod ea ſubmittimus Deo totaliter; & hoc fit per orationem. Competit etiam iſte numerus ex parte illa qua ſatisfactio peccatorum cauſas excidit: quia radices peccatorum tres ponuntur I. Ioan. II. *concupiſcentia carnis*, *concupiſcentia oculorum*, *& ſuperbia vitæ*. Et contra concupiſcentiam carnis ordinatur ieiunium; contra concupiſcentiam oculorum, eleemoſyna; contra ſuperbiam vitæ, oratio, ut Auguſtinus dicit ſuper Matth. Competit etiam quantum ad hoc quod ſatisfactionis eſt, peccatorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere: quia omne peccatum vel in Deum committimus, & contra hoc ordinatur oratio; vel in proximum, & contra hoc eleemoſyna; vel in nos ipſos, & contra hoc ordinatur ieiunium.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundum quoſdam duplex eſt oratio: quædam quæ eſt contemplativorum, quorum converſatio in cælis eſt; & talis, quia totaliter eſt delectabilis, non eſt ſatisfactoria: alia eſt quæ pro peccatis gemitus fundit; & talis habet pœnam, & eſt ſatisfactionis pars. Vel dicendum eſt melius, quod quælibet oratio habet rationem ſatisfactionis: quia quamvis habeat ſuavitatem ſpiritus, tamen habet afflictionem carnis: quia, ut dicit Gregorius ſuper Ezech. (hom. XIV.) dum

(a) *Al. additur* non.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* In Gregorio non occurrit; ſed Auguſtini potius eſt Lib. I. de Civit. Dei cap. VIII. verſus finem, ubi & aliis exemplis probat quod *in eadem afflictione mali Deum deteſtantur, atque blaſphemant, boni autem precantur, & laudant*.

dum creſcit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur proculdubio fortitudo carnis: unde & nervus femoris Iacob ex lucta Angeli emarcuiſſe legitur in Geneſi (cap. xxxii.)

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum carnale dicitur dupliciter. Uno modo quod in ipſa delectatione carnis completur, ut gula, & luxuria; alio modo quod completur in his quæ ad carnem ordinantur, quamvis non in delectatione carnis, ſed in delectatione animæ magis, ut avaritia: unde talia peccata ſunt quaſi media inter ſpiritualia & carnalia; & ideo oportet quod eis etiam reſpondeat aliqua ſatisfactio propria, ſcilicet eleemoſyna.

Ad tertium dicendum, quod quamvis ſingula iſtorum per quamdam convenientiam ſingulis peccatis approprientur, quia congruum eſt ut in quo quis peccavit, in hoc puniatur, & quod peccati commiſſi per ſatisfactionem radix abſcindatur; tamen quodlibet horum pro quolibet peccato ſatisfacere poteſt. Unde ei qui non poteſt unum ex eis perficere, iniungatur aliud: & præcipue eleemoſyna aliorum vices ſupplere poteſt, inquantum alia ſatisfactionis opera per eleemoſynam ſibi quiſque (*a*) mercatur quodammodo in illis quibus eleemoſynam tribuit: unde non oportet quod ſi eleemoſyna omnia mundat peccata, propter hoc aliæ ſatisfactiones ſuperfluant.

Ad quartum dicendum, quod quamvis ſint multa peccata in ſpecie, tamen omnia ad illas tres radices, vel ad illa tria peccatorum genera quibus diximus dictas ſatisfactiones reſpondere, reducuntur.

Ad quintum dicendum, quod quidquid ad afflictionem corporis pertinet, totum ad ieiunium refertur; & quidquid ad proximi utilitatem expenditur, totum eleemoſynæ rationem habet; & ſimiliter quæcumque latria exhibeatur Deo, orationis accipit rationem: & ideo etiam unum opus poteſt habere plures rationes ſatisfaciendi.

ARTICULUS V.

Utrum reſtitutio ſit ſatisfactionis pars.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod reſtitutio ſit ſatisfactionis pars. Quia ſatisfactio reconciliat Deo, & proximo. Sed per reſtitutionem homo reconciliatur proximo. Ergo reſtitutio eſt ſatisfactionis pars.

2. Præterea. Satisfactio fit per contrarium peccati, ſicut per ieiunium ſatisfacimus de gula. Sed contrarium peccati ablationis eſt reſtitutio. Ergo reſtitutio eſt quædam ſatisfactionis pars.

3. Præterea. Ambroſius dicit (Lib. II. de pœnit. cap. penult.) quod vera pœnitentia eſt a peccato ceſſare. Sed qui reſtituit, a peccato ceſſat: quia quamdiu quis alienum eo invito detinet, peccat. Ergo reſtitutio eſt pars pœnitentiæ. Sed non niſi ratione ſatisfactionis. Ergo eſt pars ſatisfactionis.

Sed contra. Satisfactio fit Deo, ut patet per diffinitionem Anſelmi ſupra poſitam. Sed reſtitutio fit proximo. Ergo ſatisfactionis non eſt reſtitutio pars.

Præterea. Satisfactio ponitur in arbitrio ſacerdotis pœnitentiam iniungentis; non autem reſtitutio. Ergo reſtitutio non eſt ſatisfactionis pars.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ablatum non ſemper debet reſtitui. Fama enim reſtitui non poteſt. Sed fama aufertur. Ergo non de omni ablato poteſt fieri reſtitutio.

2. Præterea. Damna in perſonam illata, ſunt maxima. Sed huiuſmodi damna non poſſunt reſtitui, ut ablatio virginitatis, abſciſſio membri alicuius. Ergo non omne ablatum poteſt reſtitui.

3. Præterea. Qui impedit aliquem a conſecutione alicuius, videtur hoc ſibi auferre. Sed hoc non debet ei reſtituere, vel recompenſare, ſicut ſi quis impedit aliquem ne præbendam conſequatur. Ergo videtur quod non omne ablatum debeat reſtitui.

4. Præterea. Qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur. Sed ille qui ſubvertit ſemina in campo proiecta, dat occaſionem damni de toto fructu, qui inde ſequi poſſet; & ſimiliter de illo qui detinet pecuniam creditoris ultra terminum præfixum, ex qua ille poterat lucrari, de toto lucro quod accidere potuiſſet: nec tamen videtur quod teneatur ad reſtitutionem totius lucri quod accidere potuiſſet, vel fructus qui percipiendus eſſet. Ergo non oportet quod ſemper fiat ablatorum reſtitutio.

5. Sed contra. Videtur quod homo debet plus reſtituere quam abſtulerit. Quia præceptum legis veteris eſt, ut patet Exod. xxii.

(a) *Al.* meretur.

Digitized by Google

XXII. quod ovis reddatur in quadruplum, & bos in quintuplum: & hoc præceptum, cum ſit de moribus, videtur eſſe morale. Ergo adhuc manet: ergo tenetur homo in quintuplum, vel quadruplum reſtituere.

6. Præterea. Ea quæ in Scriptura ponuntur, nobis in exemplum dantur. Sed Luc. x. dicitur, quod Zachæus ſe obtulit ad reſtitutionem in quadruplum eorum quæ acceperat per fraudem. Ergo & talis debet eſſe apud nos reſtitutionis modus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſolus ille qui accipit, ad reſtitutionem teneatur. Quia non exigitur plus in reſtitutione quam illatum eſt in damno. Si ergo unus ſolus damnum intulit, ille ſolus ad reſtitutionem tenetur: alias multo plura reciperet damnificatus quam ea quæ amiſit, ſi a quolibet conſentiente deberet ſibi in ſolidum reſtitutio fieri.

2. Præterea. Nulli debetur reſtitutio niſi ei qui damnum paſſus eſt. Sed contingit quod aliquis præcipiat damnificari aliquem, vel conſulat, aut conſentiat; & tamen ille non damnificatur. Ergo tales non ſemper ad reſtitutionem tenentur.

3. Præterea. Nullus debet incurrere damnum perſonæ pro evitando damno pecuniæ alterius: quia caritas debet eſſe ordinata. Sed quandoque ſi aliquis raptorem manifeſtaret, incurreret perſonæ ſuæ periculum. Ergo non eſt verum quod teneatur ille qui non manifeſtat, ad reſtitutionem, ut quidam dicunt.

4. Præterea. Multi etiam boni viri non reprehendunt eos quos vident iniuſte accipere aliena: unde durum eſſet dicere, quod tenerentur ad reſtitutionem omnium. Ergo etiam ille qui non reprehendit, non tenetur, ut a quibuſdam dicitur, reſtituere.

Similiter etiam poteſt obiici de illis qui non obſtant, & tamen obſtare poſſunt.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit ſemper reſtitutio facienda ei qui damnum paſſus eſt. Nullus enim poteſt reſtituere ei quem non cognoſcit. Sed quandoque fur neſcit cuius ſit res quam furto accepit. Ergo videtur quod non teneatur ei reſtituere.

2. Præterea. Ille qui accepit, non tenetur niſi ad reſtitutionem. Sed aliquando ad eum cui debet fieri reſtitutio, non poſſet pervenire ſine magno damno, forte etiam (*a*) cum maiori quam ſit pretium rei reſtituendæ. Ergo videtur quod in tali caſu non teneatur ei reſtituere.

3. Præterea. Aliquis in deprædatione civitatum iniuſte accipit aliqua. Sed non poteſt ei cuius fuit, reſtituere: quia vel neſcit eum, vel mortuus eſt. Ergo videtur quod non teneatur reſtituere.

4. Præterea. Aliquis prælatus Eccleſiæ iniuſte aliquas res Eccleſiæ concedit (*b*) alicui. Sed iſte non tenetur reddere Eccleſiæ, ut videtur: quia venirent ad manus illius prælati, qui non eſt dignus ea recipere. Ergo videtur quod non ſemper ei qui damnum paſſus eſt, ſit reſtitutio facienda.

Sed contra eſt, quia per reſtitutionem integratur æqualitas iuſtitiæ. Sed æqualitas iuſtitiæ eſt ut quod aufertur a lucro, apponatur ad damnum, ut dicitur in V. Ethic. (cap. VI. vel VII.) Ergo videtur quod reſtitutio ſit ſemper facienda ei qui damnum paſſus eſt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod inæqualitas iuſtitiæ oppoſita duobus modis contingit. Uno modo in rebus exterioribus, ut quando unus rem alienam detinet; alio modo in actionibus, & paſſionibus, ſicut cum quis alium per violentiam verberat: & hæc duo aliquando ſeparata ſunt, ut per ſe patet; aliquando autem coniunguntur, ut cum quis per violentiam accepit, in quo ei a quo accepit, iniuriam, & contumeliam infert: & ſecundum hoc reparatio æqualitatis iuſtitiæ dupliciter ſignificatur. Reparatio enim inæqualitatis exiſtentis in rebus, reſtitutio dicitur; reparatio autem inæqualitatis exiſtentis in actionibus, & paſſionibus, ſatisfactio nominatur: & ideo quandoque eſt ſatisfactio ſine reſtitutione aliqua, ut cum quis ſe proximo humiliat de aliquibus contumeliis ei dictis; aliquando autem reſtitutio ſine ſatisfactione, ut cum quis mutuum reddit; aliquando autem utrumque exigitur, ut cum quis alicui per violentiam rem ſuam ſubtraxit: & ſic loquimur hic de reſtitutione rei male ablatæ, in quo homo proximum, & Deum oſtendit. Quidam ergo dicunt, quod talis reſtitutio non eſt pars ſatisfactionis: quia non debetur Deo tantum, nec eſt ad arbitrium ſacerdotis, ſed eſt ad ſatisfactionem

(*a*) Al. in maiori. (*b*) Al. dedit alicui.

nem præambulum. Sed hoc nihil eſt: quia omne peccatum quod in proximum committitur, etiam in Deum commiſſum eſt; ſicut & in dilectione proximi dilectio Dei includitur: unde & ſatisfactio proximi coniunctam habet ſatisfactionem Dei. Nec obſtat quod non eſt ad arbitrium ſacerdotis: quia ſacerdos non eſt ibi vicarius proximi, ſicut eſt vicarius Dei: & ideo ſatisfactio quæ eſt Deo facienda, dependet ex arbitrio eius; ſed ſatisfactio quæ eſt proximo, & Deo ſimul facienda, non. Et ideo alii dicunt, quod eſt ſatisfactionis pars. Sed hoc verum non eſt: quia ſatisfactio offenſam removet, & a pœna liberat. Nullus autem ex hoc ipſo quod offendere deſiſtit, conſequitur hoc quod de offenſa præcedenti reconciliationem inveniat, vel pœnam pro illa debitam evadat; ſed hoc ſolum conſequitur, quod maiorem offenſam, & pœnam non cumulat: & ſic ceſſare ab offenſa nulla pars ſatisfactionis eſt, ſed eſt præambulum ad ſatisfactionem. Et ideo cum reſtitutio nihil aliud ſit quam ab offenſa ceſſare, quia ex hoc ipſo quod rem alienam detinet eo invito, offendit; conſtat quod non eſt pars ſatisfactionis proprie acceptæ, ſed eſt præambulum ad ſatisfactionem; non tamen propter rationem prius aſſignatam: quia bene concedimus quod ſatisfactio proximo facta, eſt pars ſatisfactionis Deo factæ; ſed reſtitutio non eſt pars ſatisfactionis neque Deo, neque proximo factæ.

Ad primum ergo dicendum, quod de offenſa homo proximo non reconciliatur per hoc quod ſua ei reſtituit, ſed per hoc quod ſupra hoc aliquid humilitatis ei exhibet; & ita non ſequitur quod reſtitutio ſit ſatisfactionis pars.

Ad ſecundum dicendum, quod reſtitutio non eſt contrarium ad acceptionem, vel detentionem iniuſtam; ſed magis eſt negatio, vel privatio ipſius: & ideo non oportet quod hoc ſufficiat ad ſatisfactionem, ſicut nec eſt ſatisfactorium pro gula ut quis non immoderate comedat, ſed ut etiam a moderatis abſtineat.

Ad tertium dicendum, quod ceſſare a peccato dicitur eſſe pars pœnitentiæ, non quidem deſiſtendo a peccato præterito ſicut præambulum ad pœnitentiam, ſed præcidendo cauſas futurorum peccatorum, ut dictum eſt prius.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod per ſatisfactionem oportet quod homo ſicut Deo, ita proximo reconcilietur. Reconciliatio autem nihil aliud eſt quam amicitiæ reparatio. Manente autem cauſa diſſolutionis amicitiæ, amicitia reparari non poteſt: quæ quidem cauſa fuit inæqualitas ex iniuſta acceptione, vel detentione cauſata: & ideo ille ſatisfacere non poteſt, nec Deo reconciliari, qui rem male ablatam, vel detentam male, non reſtituit. Sed ſciendum, quod amicitia, ut Philoſophus dicit in VIII. Ethic. (cap. XIV. & XVI.) non requirit ſemper æquale, ſed quod poſſibile: & ideo ſi aliqua ſunt ablata quæ omnino reſtitui non poſſunt, ſufficit voluntas reſtituendi cum tanta reſtitutione, quanta poſſibilis eſt ſecundum conditionem utriuſque ad arbitrium bonorum.

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui malitiam alicuius manifeſtat ei qui habet corrigere, vel etiam, ſi ſit incorrigibilis, in conſpectu Eccleſiæ, ut confuſus a peccato deſiſtat, vel ſaltem ut alii ab eius conſortio corruptivo diſcedant, ſervato ordine caritatis fraternæ, non iniuſte famam aufert: unde non tenetur ad famæ reſtitutionem. Si autem intentione diffamandi hoc fecerit, iniuſte aufert, etiam ſi verum ſit quod dicit: & tunc tenetur ad famæ reſtitutionem vel dicendo ſe falſum dixiſſe, ſi falſum dixit; vel quocumque alio modo, non mentiendo, ſi verum dixit, ſine hoc tamen quod ſe verum (a) dixiſſe dicat: quia non debet alterius famam cum mendacio reſtituere.

Ad ſecundum dicendum, quod reſtitutio principaliter inventa eſt in damnis quæ inferuntur in rebus fortunæ, quæ reſtitui poſſunt; in his autem quæ obiectio tangit, quæ non poſſunt ad ſimile bonum reſtitui, debet fieri reſtitutio qualis poſſibilis eſt, ſcilicet ad arbitrium bonorum.

Ad tertium dicendum, quod ille qui impedit aliquem ne præbendam conſequatur, ſi hoc faciat, quia indignus eſt, vel ut de alio melius provideatur, non iniuſte facit, unde non tenetur ad reſtitutionem; ſi autem animo lædendi ipſum, tenetur ad reſtitutionem, non quidem tanti quantum valebat præbenda, quia ipſe eam non bene erat conſecutus, ſed penſatis conditionibus utriuſque ſecundum arbitrium bonorum.

Ad

(a) *Al. deeſt* non dixiſſe.

Ad quartum dicendum, quod ille qui ſubfodit ſemina, non tenetur ad tantum quantum agri fructus valituri erat, ſed quantum ager ſic ſeminatus valere conſuevit: quia multis de cauſis poteſt impediri agrorum fructus. Et ſimiliter dicendum eſt de eo cui debitum non reſtituitur ſuo tempore: quia non tenetur reſtituere tantum quantum lucrari potuiſſet, ſed ſecundum æſtimationem lucri quod accidere conſuevit, penſato labore, & infortuniis etiam, quæ in lucro accidere alias poſſent: quia lucrum non cauſatur tantum ex pecunia, ſed ex induſtria, & labore.

Ad quintum dicendum, quod illud præceptum legis quamvis ſit de moribus, non tamen eſt morale, ſed judiciale. Talia enim præcepta pro loco, & tempore populo illi dabantur: unde nunc non obligant niſi de novo ſtatuerentur ab aliquo qui ſtatuendi haberet poteſtatem. Nihilominus tamen inquantum habebant aliquid ſignificationis, per Chriſtum impleta ſunt huiuſmodi præcepta, ſicut & cæremonialia.

Ad ſextum dicendum, quod Zachæus non dixit hoc quaſi neceſſarium, ſed ex abundanti.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam verſus dantur de illis qui tenentur (*a*) ad reſtitutionem, tales.

Iuſſio, *conſilium*, *conſenſus*, *palpo*, *recurſus*,
Participans, *mutus*, *non obſtans*, *non manifeſtans*.

Sed tantum quinque iſtorum ſunt quæ ad reſtitutionem ſemper obligant: quorum primum eſt *iuſſio*, quando aliquis iubet aliquem deprædari, alias tyranni non tenerentur ad reſtitutionem. Secundus eſt *conſenſus* ad rapinam perpetrandam in eo ſine quo rapina fieri non poterat. Tertium eſt *recurſus*, quando ſcilicet aliquis receptator latronum eſt, & eis patrocinium præſtat. Quartum eſt *participatio*, quando aliquis latroni ſe ſociat ad ſpoliandum, & partem ſpoliorum accipit. Quintum eſt *non obſtans*, cum ſcilicet ex officio obſtare tenetur; ut Principes terræ, qui iuſtitiam ſervare debent, ſi non obſtant, cum obſtare poſſint, ad reſtitutionem tenentur. In aliis autem cauſis enumeratis non obligatur ſemper quis ad reſtitutionem, niſi in certis caſibus, quando probabiliter credit quod conſilium ſuum fuit efficax, & quod alias iniuſta ablatio commiſſa non fuiſſet. Similiter etiam non omnis *palpo*, ideſt adulator, ad reſtitutionem tenetur; ſed ille qui adulando ad auferendum incitat, dicens hoc ſignum ſtrenuitatis eſſe. Similiter etiam *mutus* dicitur qui ex officio reclamare tenetur, & non reclamat; nec tunc ſemper tenetur ad reſtitutionem, niſi operetur ut fiat iniuſta ablatio; ſed debet inducere eum qui abſtulit, ut reddat. Similiter etiam non omnis qui non manifeſtat, tenetur ad reſtitutionem; ſed ille qui pro latrocinio celat, & particeps eſt lucri. In omnibus autem his, ſi principalis reſtituit, alii deobligantur a debito reſtitutionis.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod reſtituere eſt iterato ſtatuere aliquem in ſuæ rei poſſeſſione: & ideo patet quod illi qui privatus eſt re ſua, debet fieri reſtitutio.

Ad primum ergo dicendum, quod quando incertus eſt dominus rerum ablatarum, pauperes ſunt heredes: & ideo non deobligatur a debito reſtitutionis, niſi det pauperibus pro anima illius cui reſtitutio debebatur, adhibita tamen prius diligentia debita.

Ad ſecundum dicendum, quod ſi ſit res magni valoris, debet ſibi tranſmittere, ſi poteſt commode: nec obſtat, ſi damnum de remiſſione patitur, quia ipſe ſibi cauſa fuit iniuſte auferendo. Si autem tranſmittere non poſſit, vel res ſit non magni valoris, poteſt eam dare propinquis illius ſi habet, vel alicui cœnobio, ſi non habet propinquos, cum proteſtatione tali quod ei reddere teneantur, ſi requiſiverit, vel umquam comparuerit.

Ad tertium dicendum, quod ille qui illo modo accipit, debet pauperibus illius villæ reſtituere, vel in alios uſus communitatis illius civitatis expendere ſecundum arbitrium Epiſcopi, vel illorum ad quos pertinet cura illius civitatis.

Ad quartum dicendum, quod debet fieri reſtitutio Eccleſiæ, ut res illæ deveniant ad ſucceſſorem illius prælati: quia quamvis ipſe eas recipere non mereatur, Eccleſia tamen perdere eas non debet.

(a) *Al.* ad reſtitutiones tales.

QUAE-

QUAESTIO II.

DEinde quæritur de eleemoſyna: & circa hoc quæruntur ſex.
Primo. Quid ſit.
Secundo. De effectu, ſive fructu eius.
Tertio. De partibus eius.
Quarto. De quo ſit danda eleemoſyna.
Quinto. Quis poſſit eam dare.
Sexto. Cui debeat dari.

ARTICULUS I.

Utrum diffinitio eleemoſynæ ſit convenienter aſſignata.

2. 2. *quæſt.* XXXII. *art.* I.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod diffinitio eleemoſynæ, quam quidam aſſignant, ſcilicet *Eleemoſyna eſt opus in quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum*, ſit inconvenienter aſſignata. Viſitare enim infirmos ſpecies eleemoſynæ eſt. Sed in hoc opere non datur aliquid. Ergo datio non debet poni in diffinitione eleemoſynæ.

2. Præterea. Ipſum datum eleemoſyna dicitur, quia dicimus eleemoſynam dare. Sed ipſum datum non eſt opus, ſed res quædam. Ergo eleemoſyna non eſt opus.

3. Præterea. In eleemoſynis aliquid quandoque datur clericis præbendatis, qui tamen non indigent, ſed divites ſunt. Ergo non eſt de ratione eleemoſynæ quod indigenti detur.

4. Præterea. Opus quod fit ex electione, eſt magis laudabile quam opus quod fit ex paſſione: quia eſt Deo conformius, qui nihil ex paſſione operatur. Sed compaſſio eſt paſſio quædam: quia nullus compatitur, niſi patiatur. Ergo non eſt ex neceſſitate eleemoſynæ quod ex compaſſione detur.

5. Præterea. Actus non recipit ſpeciem a fine ultimo, ſed a proximo: alias omnes actus virtutum eſſent unius ſpeciei. Sed ultimum quod ponitur in diffinitione, debet eſſe differentia ſpecifica. Cum ergo Deus ſit ultimus finis omnium actionum noſtrarum, videtur quod non debeat poni in diffinitione eleemoſynæ quaſi finalis differentia.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod eleemoſyna non ſit ſatisfactionis pars. Non enim eſt neceſſarium ſatisfacere niſi qui peccavit. Sed ſi numquam homo peccaſſet, neceſſe haberet eleemoſynas dare. Ergo non eſt ſatisfactionis pars.

2. Præterea. Totum non poteſt eſſe perfectum, ſi pars ei ſubtrahatur. Sed poteſt aliquis perfecte ſatisfacere de aliquo peccato, etiam ſi nullam eleemoſynam det. Ergo ſatisfactionis pars non eſt eleemoſyna.

3. Præterea. Nihil poteſt eſſe pars totius, niſi differat ab aliis eius partibus. Sed eleemoſyna non differt a ieiunio, & oratione, ſecundum quod ad pœnitentiam pertinet, quia hoc eis omnibus competit inquantum ſunt pœnalia, ut ex dictis patet. Ergo eleemoſyna non eſt ſatisfactionis pars.

4. Præterea. In ſacramentis neceſſitatis, ut in baptiſmo, adhibetur remedium quod nulli poſſit deeſſe, ſicut aqua. Sed pœnitentia eſt ſacramentum neceſſitatis, ut ex præmiſſis patet. Ergo cum dare eleemoſynam non poſſit cuilibet competere qui peccare poteſt, quia non eſt niſi poſſidentium aliquid; videtur quod non debeat poni pœnitentiæ, & ſatisfactionis pars.

Sed contra. Luc. III. ſuper illud, *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, dicit Gloſſa (Bedæ) quod dare eleemoſynam ſit pars pœnitentiæ. Sed non niſi ratione ſatisfactionis. Ergo eſt pars ſatisfactionis.

Præterea. In foro ſæculari non ſolum punitur aliquis per corporis læſionem, ſed etiam per bonorum ſubtractionem. Sed ſatisfactio in foro pœnitentiæ fit per opera pœnalia. Ergo debet non ſolum ieiunium, quo affligitur corpus, ſed etiam eleemoſyna, in qua ſubtrahuntur res temporales, pars pœnitentiæ eſſe.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod eleemoſyna non ſit actus virtutis. Quia I. Timoth. IV. ubi dicitur quod pietas ad omnia valet, exponitur pro eleemoſynarum largitione. Sed pietas non eſt virtus, ſed donum. Ergo eleemoſyna non eſt actus virtutis.

2. Præterea. Nulla paſſio eſt virtus, ut Philoſophus probat in II. Ethic. (cap. III.) Sed eleemoſyna ex miſericordia procedit. quæ paſſio eſt, ut patet per Gloſſam (Caſſiodori) ſuper illud Pſal. XXXV. *Tota die miſeretur:* „ Eleemoſyna a miſericordia incipit. “ Ergo non eſt actus virtutis.

3. Præterea. Nihil eſt in genere quod non

non ſit in aliqua eius ſpecie. Sed non poteſt reduci, ut videtur, ad aliquam ſpeciem virtutis: quia tantum tres virtutes inveniuntur circa exteriora bona operari, in quibus non eſt eleemoſyna, ſcilicet iuſtitia, liberalitas, magnificentia. Eleemoſyna autem non eſt actus iuſtitiæ, quia non reddit alienum, ſed dat ſuum: ſimiliter nec actus liberalitatis, quia liberalitas non attendit indigentiam, quam attendit eleemoſyna: ſimiliter nec magnificentiæ, quia poteſt eſſe in parvis, & in magnis. Ergo non eſt actus virtutis.

4. Sed contra eſt. Subvenire miſeris eſt actus iuſtitiæ, ut patet per Auguſtinum (de verbis Domini ſerm. 3.) & habitum eſt in III. Lib. diſt. XXXIII. (quæſt. II. art. 2. quæſtiunc. III.) Sed ſubvenire miſeris pertinet ad eleemoſynam. Ergo eleemoſyna eſt actus iuſtitiæ, & ſic eſt actus virtutis.

5. Præterea. Nihil eſt meritorium niſi actus virtutis: quia felicitas eſt virtutis præmium, ut etiam Philoſophus dicit (X. Ethic. cap. VI.) Sed eleemoſyna eſt maxime meritoria. Ergo eſt actus virtutis.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod eleemoſyna non cadat in præcepto. Luc. III. ſuper illud, *Interrogaverunt eum turbæ*, dicit Gloſſa (interlinealis.) „Ex verbis Ioannis „terrore perculſi conſilium quærunt," Sed Ioannes reſpondit quod intenderent eleemoſynis. Ergo dare eleemoſynas eſt conſilium, & non præceptum.

2. Præterea. Quilibet poteſt licite ſua retinere. Sed retinendo ſua non dat aliquis eleemoſynam. Ergo dare eleemoſynam non eſt in præcepto.

3. Præterea. Si cadit eleemoſyna ſub præcepto, non cadit niſi ſub præcepto negativo: quia Ambroſius dicit (ut habetur diſt. XXVI. cap. *Paſce*) *Paſce fame morientem: ſi non paviſti, occidiſti*. Non occidere autem eſt præceptum negativum. Sed non cadit ſub præcepto negativo; alioquin homo teneretur ſemper eleemoſynam dare: quia præcepta negativa obligant ſemper, & ad ſemper. Ergo dare eleemoſynam non cadit ſub aliquo præcepto.

4. Præterea. Omne quod cadit ſub præcepto, aliquo tempore obligat tranſgreſſores ad peccatum mortale. Sed hoc non eſt eleemoſyna: quia ſemper poteſt probabilis opinio alicui remanere, quod ſi ipſe non ſubvenit, alius ſubvenire poſſit: non enim unus poſſet omnibus ſubvenire. Ergo dare eleemoſynam non cadit ſub præcepto.

Sed contra eſt quod dicit Gloſſa Matth. VI. *Te autem faciente eleemoſynam*: „Conſcientiæ facienti eleemoſynam pro præcepto adimplendo miſcet ſe laudis appetitio." Ergo dare eleemoſynam cadit ſub præcepto.

Præterea. Illud ſine quo caritas eſſe non poteſt, cadit ſub præcepto. Sed ſine eleemoſynarum largitione in aliquo caſu caritas eſſe non poteſt, ut patet I. Ioan. III. 17. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo caritas* (a) *Patris manet in ipſo?* quaſi dicat, nullo modo. Ergo dare eleemoſynam cadit ſub præcepto.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod eleemoſyna nomen græcum eſt, *eleemoſyni*, munus quod inopi datur; & dicitur ab ἔλεος, quod eſt miſeratio, ſeu miſericordia, quæ miſeriam alienam ſuam facit. Unde ſicut homo miſeriam a ſe expellit quantum poteſt, ita miſericors miſeriam alienam expellit ei ſubveniendo: quæ quidem ſubventio fit per hoc quod ei ſua bona communicat: unde ipſa communicatio bonorum propriorum ad miſerum, nomen eleemoſynæ accepit. Hæc autem communicatio non poteſt eſſe meritoria, & virtuoſa, niſi quando propter Deum fit: & ideo in diffinitione prædicta tanguntur omnia quæ ad perfectionem eleemoſynæ concurrunt, ſecundum quod eſt meritoria. Ipſa enim miſeria aliena, quæ eſt miſericordiæ principium, rangitur in hoc quod dicit, *indigenti*; miſericordia autem, quæ ex miſeria aliena naſcitur in nobis, tangitur in hoc quod dicit, *ex compaſſione*; ſed miſericordiæ effectus in relevando alienam miſeriam quaſi ſuam tangitur in hoc quod dicitur, *opus in quo aliquid datur*, hoc enim eſt eſſentiale ipſi eleemoſynæ; ſed intentio directa in Deum, quæ dat ei rationem merendi, tangitur in hoc quod dicitur, *propter Deum*.

Ad primum ergo dicendum, ſecundum Philoſophum in V. Ethic. (cap. VIII. vel IX.) quod omnia illa quorum pretium nummiſmate poteſt comparari, vel conſuevit, poteſt in ratione dati, & accepti venire:

(a) Vulgata, *Dei manet in eo*.

nire: & ideo illi actus qui in ſubventione alienæ miſeriæ exhibentur, etiam quaſi dona accipiuntur, cum ſine pretio impenduntur.

Ad ſecundum dicendum, quod quia habitus diſtinguuntur ex actibus, & actus ex obiectis; ideo quandoque nomina æquivocantur ad habitus, actus, & obiecta; ſicut patet de fide, quæ poteſt ſignificare vel habitum fidei, vel actum eius, aut ipſam rem creditam: & ſimiliter eleemoſynæ nomen aliquando ſignificat ipſam rem datam, & ſic non diffinitur hic; aliquando ipſam dationem, & ſic accipitur prædicta diffinitio.

Ad tertium dicendum, quod clericis, etiam ſi ipſi non indigeant, eleemoſynæ dantur, ut miniſtris pauperum, & diſpenſatoribus eleemoſynarum: & ideo quod eis in eleemoſynam datur, per eos pauperibus tranſmittitur.

Ad quartum dicendum, quod, ſicut in III. diſt. xxvi. (quæſt. 1. art. 5. in corp.) dictum eſt, nomina paſſionum ſenſibilium aliquando per quamdam ſimilitudinem transferuntur ad actus voluntatis, qui ſine paſſione ſunt; & ſic compaſſio, quæ proprie importat paſſionem triſtitiæ de aliena miſeria, dicitur quandoque de ipſo actu voluntatis, quo alicui diſplicet aliena miſeria: & ſine tali compaſſione numquam eleemoſyna danda eſt, quia non ſubveniret aliquis miſeriæ alienæ, niſi vellet eum non eſſe miſerum; & talis compaſſio etiam in Deo eſt, quia ei mala noſtra ex voluntate antecedente diſplicent, & quandoque etiam ex conſequente. Sed in nobis etiam quandoque adiungitur compaſſio proprie dicta, quia appetitus ſuperior natus eſt appetitum inferiorem movere: unde ſi ſit fortis impreſſio in ſuperiori, erit etiam in inferiori, niſi aliquid repugnet: & ſecundum hoc miſericordia, & verecundia, & quædam aliæ paſſiones laudabiles ſunt, inquantum ex debita electione boni procedunt.

Ad quintum dicendum, quod quamvis eſſe propter Deum non det ſpeciem eleemoſynæ quantum ad eſſe ſuum primum, tamen dat ſibi ultimum complementum, ſecundum quod eſt meritoria: & ideo ultimo in diffinitione ipſius ponitur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod a peccato deſiſtere non eſt de eſſentia ſatisfactionis, ut ex prædictis patet; ſed eſt ad ſatisfactionem præambulum, ſicut fundamentum ipſius. Unde cum aliquis peccet hoc ipſo quod non facit hoc quod facere tenetur, conſtat quod id quod quis alias facere tenetur, non eſt de eſſentia ſatisfactionis, ſed præambulum ad ipſam. Unde cum ad eleemoſynarum largitionem quandoque aliquis teneatur, quandoque non, ut poſtea patebit, conſtat quod illarum eleemoſynarum largitio ad quam quis tenetur, non eſt pars ſatisfactionis, ſed præambulum ad ipſam. Illæ vero eleemoſynæ, ad quas quis alias non tenetur, poſſunt ſatisfactoriæ eſſe, cum ſint opera bona, & pœnalia, quod exigebatur ad opus ſatisfactorium: punitur enim quis non ſolum ex afflictione corporis facta, ſed ex ſubtractione rerum.

Et per hoc patet ſolutio ad primum. Quidam tamen dicunt, quod etiam primæ ſatisfactoriæ ſunt ex largitione divinæ miſericordiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de parte integrali. Eleemoſyna autem non eſt talis pars ſatisfactionis, ſed magis ſubiectiva: & ideo etiam ſine ipſa ſatisfactio ſuam completam rationem habet in qualibet ſuarum partium per ſe, (a) ſicut animal in qualibet ſuarum ſpecierum.

Ad tertium dicendum, quod pœna dicitur malum, inquantum ſubtrahit aliquod bonum, quia ſic naturæ nocet. Unde ſicut eſt diverſa ratio boni in divitiis, quas appetit concupiſcentia carnis, & honoribus, in quos tendit ſuperbia vitæ; ita eſt diverſa ratio pœnæ in eleemoſyna, quæ ſubtrahit divitias, & in ieiunio, quod ſubtrahit delicias, & in oratione, quæ altitudinem ſuperbi ſpiritus deprimit per humilitatem: & propter hoc ſunt diverſæ partes ſatisfactionis. Nec differt de prædictis bonis utrum ſint ſimpliciter bona, vel æſtimata bona quantum ad rationem pœnæ, ſicut neque quantum ad rationem appetitus: pœna enim voluntati contrariatur, ut Anſelmus dicit.

Ad quartum dicendum, quod eleemoſyna non tantum conſiſtit in collatione pecuniæ, ſed etiam in aliis obſequiis propter Deum proximis factis, ut dictum eſt: unde etſi alicui pecunia deſit, non tamen facultas dandi eleemoſynam deeſt, & ſi deeſſet omnino facultas reſpectu eleemoſynarum corporalium propter penuriam rerum,

(a) . f. ſicut alias.

Digitized by Google

& corporis debilitatem, non tamen deeſſet facultas reſpectu eleemoſynarum ſpiritualium, quia poſſet (*a*) alteri vel conſulere, (*b*) vel orare ſaltem; & ſi etiam facultas omnino deeſſet, voluntas completa ſufficeret.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod cum virtus ſit habitus quo dirigimur ad bene operandum, oportet quod omnis actus quod de ſe rectitudinem importat, ad aliquam virtutem reducatur, quamvis etiam in ſui ratione non exprimat omne illud quod ad perfectionem virtutis requiritur; ſicut dare quando dandum eſt, dicitur eſſe actus liberalitatis, quamvis in hoc non exprimatur omnis debita circumſtantia quæ ad actum liberalitatis exigitur. Cum ergo eleemoſyna, ſecundum quod dictum eſt, importet quamdam rectitudinem, quia ſignificat dationem ordinatam ad ſubventionem miſeriæ, quod ipſum nomen declarat, cum eleemoſyna ab *eleos*, quod eſt miſeratio, ſeu miſericordia, dicatur, patet quod eleemoſyna de ſe dicit virtutis actum, quamvis non exprimat omnes conditiones quæ ad actum virtutis requiruntur. Dationes autem, & acceptiones ordinat liberalitas: unde oportet quod eleemoſyna ſit aliquo modo actus liberalitatis, cuius miſericordia pars ponitur a quibuſdam, ut in III. dictum eſt diſt. xxxiii. (quæſt. iii. art. 4.) eo quod liberalitas coniectat bonum communiter in dationibus; ſed miſericordia coniectat in eis aliquod ſpeciale bonum, quod eſt relevatio miſeriæ aliorum: unde eleemoſyna eſt actus miſericordiæ, & per conſequens liberalitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod pietas ſecundum Auguſtinum X. de Civit. Dei (cap. 1.) more vulgi dicitur ipſa miſericordia; & ſic ad pietatem pertinere dicitur eleemoſyna, & non ſecundum quod eſt donum. Qualiter autem pietas donum a miſericordia differat, in Lib. III. diſt. xxxiii. (quæſt. iii. art. 4. quæſtiun. *6.*) dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod miſericordia ſecundum quod importat compaſſionem tantum ad miſeriam alterius, non eſt virtus, ſed paſſio; ſecundum autem quod importat electionem compatientis, ſecundum hoc virtus eſt.

Ad tertium dicendum, quod, ut patet, eleemoſyna reducitur ad aliquam virtutem etiam a Philoſophis aſſignatam: quia ad miſericordiam immediate, & ad liberalitatem mediate. Quamvis enim liberalitas communiter non attendat indigentiam, nihil tamen prohibet aliquam liberalitatis ſpeciem indigentiam attendere.

Ad quartum dicendum, quod ſubvenire miſeris, ut ibidem dictum eſt, non eſt actus iuſtitiæ ratione ſui, ſed ratione ſuæ partis, ſecundum quod liberalitas etiam ad iuſtitiam reducitur ſicut pars.

Quintum concedimus.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod cum elemoſyna ſit actus virtutis, oportet quod aliquo modo cadat ſub præcepto, quia præcepta legislatoris ad virtutem ducere intendunt, ut dicitur II. Eth. [cap. 1.] Reducitur autem ad hoc præceptum, *Honora parentes*: honor (*c*) enim ille ſecundum Auguſtinum ad reverentiam, & ſubventionem in neceſſariis pertinet, & nomine parentum omnis proximus intelligitur. Sed præcepta affirmativa non obligant ad ſemper, quamvis ſemper obligent: ſed obligant pro loco, & tempore, & ſecundum alias determinatas conditiones. Cum autem uſus divitiarum ſit ordinatus ad ſubveniendum neceſſitatibus præſentis vitæ, quæ quidem ſubventio debet eſſe ordinata; patet quod qui divitiis non utitur, ad ſubveniendum præſentis vitæ neceſſitatibus, vel inordinate utitur, a virtute recedit. Ordo autem ſubventionis talis debet attendi (*d*) quantum ad duo. Primo ex parte eorum quibus ſubvenitur, ut primo ſibi, poſtea ſibi coniunctis ſubveniat, & deinde extraneis. Secundo ex parte neceſſitatis talis debet eſſe ordo, ut prius (*e*) abſolutæ neceſſitati ſubveniatur. quam alicui neceſſitati conditionatæ, quæ eſt cum quis indiget aliquo ad ſui ſtatus decentem conſervationem: & ideo præceptum legis ad hoc obligat, ut illud quod supereſt alicui poſt (*f*) ſubventionem ſibi factam, & ſibi coniunctis (puta familiæ, quam gubernare debet) reſpectu utriuſque neceſſitatis, in eleemoſynas expendat ad ſubveniendum aliis reſpectu utriuſque dictarum neceſſitatum; ſicut etiam natura illud quod ſibi

de

(a) *Al.* aliter. (b) *Nicolai*: vel pro illo ſaltem orare. (c) *Al.* autem. (d) *Al.* quantum ad duo ex parte &c. (e) *Al.* abſolute neceſſitatibus. (f) *Al.* ſubventionem perfectam.

de alimento ſuperfluit ab actu nutritivæ, in quo attenditur quaſi neceſſitas abſoluta, & actu augmentativæ, in quo attenditur quaſi neceſſitas conditionata, præparat ad conſervationem ſpeciei, generativæ virtuti ſubminiſtrans. Et ſimiliter præceptum legis obligat, quod etiam neceſſitati extraneorum abſolutæ primo ſubveniatur quam neceſſitati propriæ, vel propinquorum conditionatæ: & ideo dicitur communiter, quod dare eleemoſynam de ſuperfluo, cadit in præcepto; & ſic dare eleemoſynam ei qui eſt in extrema neceſſitate: dare autem de eo quod eſt neceſſarium neceſſitate ſecunda, non autem de eo quod eſt neceſſarium neceſſitate prima, quia hoc eſſet contra ordinem caritatis.

Ad primum ergo dicendum, quod facere aliquid boni, ad quod ex legis præcepto non tenemur, ad ſupererogationem pertinet, de qua conſilia dantur: & ideo cum dare aliquid de ſuperfluo reſpectu primæ neceſſitatis, ſed neceſſario ſecunda neceſſitate, ad ſubveniendum maiori neceſſitati, etſi non ſit neceſſitas abſoluta, ſit bonum, ad quod ex præcepto non obligamur; ideo eſt ſupererogationis, & propter hoc de hoc eſt conſilium: & ſic intelligitur Gloſſa illa.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut eſt accipere ſuperfluum, & diminutum in datione, ita in retentione, & acceptione, ut Philoſophus dicit in V. Ethnic. (cap. IX. vel X.) & ideo aliquis retinendo ſua, contra virtutem facit quandoque, & per conſequens contra legem Dei, quæ ad omnem virtutis actum ſufficienter ordinat, quamvis non faciat contra legem ſæcularis fori, quæ non poteſt perfecte ad omnes virtutes ordinare. Et præterea quando alius eſt in ſtatu extremæ neceſſitatis, efficiuntur ſibi omnia communia: unde etſi per violentiam, vel furtum acciperet, non peccaret.

Ad tertium dicendum, quod (*a*) eleemoſyna, ſicut dictum eſt, reducitur ad præceptum affirmativum, quod eſt *Honora parentes*. Sed cum omne præceptum affirmativum pro tempore ad quod obligat, peccatum (*b*) omiſſionis inducat; omne autem peccatum ſub prohibitione cadat; præcepta (*c*) affirmativa habent prohibitiones, ſicut præcepta negativa, annexas pro illo tempore ad quod obligant, ſicut etiam quælibet affirmatio habet negationem coniunctam: & ſecundum quod illud peccatum omiſſionis poteſt eſſe cauſa, vel occaſio alterius peccati; ſecundum hoc intelligitur quod Ambroſius dicit: *Paſce: ſi non paveris, occidiſti.*

Ad quartum dicendum, quod tempus ad quod obligat præceptum de eleemoſynis faciendis, accipitur ex parte accipientis, & ex parte dantis. Ex parte autem accipientis, quando apparent ſigna probabilia extremæ neceſſitatis futuræ, niſi ei ſubveniatur, ut cum aliquis videt alios impotentes, vel pigros ab ſubveniendum, & pauperem indigentem cibo, & potu, & aliis vitæ neceſſariis, nec ſibi ſat ſfacere poſſe: non enim expectanda eſt ultima neceſſitas, quia tunc forte non poſſet iuvari natura iam fame, vel ſiti conſumpta. Dicit enim Chryſoſtomus ſuper Ioannem (hom. LXXVI.) *Non oportet pauperem ululantem deceptorem vocare. Quid dicis, o homo? Propter unum panem deceptionem quis complicat? Utique, dicis. Quocirca maxime miſericordiam conſequatur, ut* (*d*) *maximæ neceſſitati eripiatur.* Ex parte autem dantis, quando habet homo multa quibus non indiget neque ad ſuſtentationem vitæ ſui, & ſuorum, neque ad decentem ſtatus ſui conſervationem, etſi pauperes extremæ neceſſitatis non compareant. Neque oportet occaſionem futuræ neceſſitatis prætendere ultra probabilia ſigna futuræ neceſſitatis: quia hæc eſt ſuperflua ſolicitudo, quam Dominus prohibet Matth. VI. 31. *Nolite ſolliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? &c.*

ARTICULUS II.

Utrum eleemoſyna decedentem in peccato mortali a pœna infernali liberet.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod eleemoſyna decedentem in peccato mortali a pœna infernali liberet. Tobiæ IV. II. dicitur: *Eleemoſyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur animas ire in tenebras.* Sed in hoc nulla eſſet eleemoſynæ commendatio, ſi illos a tenebris eriperet qui tenebrarum debitores non erant. Ergo & decedentes in peccato mortali, qui tenebrarum debitores ſunt, a tenebris inferni liberat.

2. Præterea. Ambroſius (Ambroſiaſter) dicit I. Timoth. IV. ſuper illud, *Pie-*

(a) *Al. deeſt* eleemoſyna. (b) *Al.* dimiſſionis. (c) *Al. additur* autem. (d) *Al. maxima neceſſitate.*

Pietas ad omnia valet : „ Pietatem au-„ tem ſequens , ſi lubricum carnis patia-„ tur, vapulabit quidem , ſed non peri-„ bit. " Non autem poteſt intelligi de lubrico veniali , vel de quo quis pœnitet : quia etiam ſine eleemoſynis per illud non periret . Ergo in peccato mortali decedentes , per eleemoſynam liberantur a perditione inferni.

Sed contra . Nullus liberatur a pœna inferni , niſi per gratiam Dei : gratia enim Dei vita æterna eſt : Roman. VI. Sed ille qui decedit in peccato mortali , caret gratia . Ergo nec per eleemoſynas a pœna inferni liberari poteſt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius . Videtur quod eleemoſyna ſit minus ſatisfactoria quam alia opera ſatisfactionis. Matth. XVII. 20. dicitur: (*a*) *Hoc genus dæmoniorum in nullo eiicitur , niſi in ieiunio , & oratione :* nec fit aliqua mentio de eleemoſyna . Ergo ieiunium , & oratio ſunt efficaciora ad delendum peccatum quam eleemoſyna.

2. Præterea . Satisfactionis opus oportet eſſe pœnale , & Deo acceptum . Sed ieiunium eſt magis pœnale quam eleemoſyna , & oratio eſt opus magis Deo acceptum quam eleemoſyna , inquantum maiorem familiaritatem cum Deo conquirit . Ergo eleemoſyna eſt minus ſatisfactoria quam ieiunium , & oratio.

Sed contra eſt quod Gloſſa (Ambroſiaſtri) dicit I. Timoth. IV. ſuper illud *Pietas ad omnia valet* : „ Omnis ſumma „ diſciplinæ chriſtianæ eſt in miſericor-„ dia , & pietate . " Sed (*b*) in illo conſiſtit ſumma rei quod eſt in re præcipuum . Ergo præcipuum inter alia ſatisfactionis opera eſt eleemoſyna.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius . Videtur quod virtus eleemoſynæ magis conſiſtat in dato exteriori quam in affectu interiori. Ut (*c*) enim dicitur communiter in ſuffragiis mortuorum , citius liberantur pro quibus dantur plura , etiam ſi pro alio bona voluntas impendatur . Ergo efficacia eleemoſynæ magis conſiſtit in dato quam in affectu.

2. Præterea . Efficacia eleemoſynæ eſt in expiando peccatum . Sed ubi eſt maius datum , maius peccatum expiatur : quia pro maiori peccato maior ſumma pecuniæ in eleemoſynis dandæ iniungitur. Ergo efficacia eleemoſynæ præcipue conſiſtit in dato.

Sed contra . Super illud Pſal. LXXV. *Qui ſeminant in lacrymis &c.* dicit Gloſſa (Auguſtini) „ Magna voluntas multum dedit, „ multum ſeminavit: in hac voluntate il-„ la vidua quæ duo minuta miſit , non „ parum ſeminavit. " Ergo efficacia eleemoſynæ magis penſatur ex magnitudine voluntatis quam ex magnitudine dati.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem , quod cauſa pœnæ infernalis eſt culpa mortalis . Manente autem cauſa manet effectus . Unde cum ab eo qui in peccato mortali moritur , non poſſit ulterius culpa mortalis tolli , ſicut nec a dæmonibus : quia , ut dicit Damaſcenus (Lib. II. de Fide orthod. cap. IV. in fine) quod eſt hominibus mors, eſt dæmonibus caſus: patet quod neque eleemoſyna ab eo prius facta, neque poſt mortem eius facta ab alio, poteſt cum quis in peccato mortali decedit, a pœna inferni liberare.

Ad primum ergo dicendum , quod eo modo quo aliquis liberatur a peccato mortali per eleemoſynam, liberatur ab infernalibus tenebris . Liberat autem eleemoſyna a peccato mortali hominem adhuc in ſtatu viæ exiſtentem dupliciter : vel impediendo futurum peccatum , ſicut & alia opera meritoria , quæ hominem in gratia confirmant; vel a præterito liberando, inquantum diſponit eum qui in peccatum incidit , ad gratiam recuperandam , ſicut & alia opera de genere bonorum recta intentione facta.

Ad ſecundum dicendum, quod intelligitur de lubrico mortali . Quod autem dicitur , *Non peribit* , non eſt ſecundum neceſſitatem intelligendum , ſed ſecundum quamdam diſpoſitionem, quia per hoc quod operibus pietatis aliquis vacat in peccato mortali exiſtens , diſponit ſe ad gratiam, ut non facile permittatur in perditionem ire . Vel ſi intelligatur de veniali , efficacia eleemoſynæ in hoc oſtenditur , quod pœna vapulationis diminuitur per eam, vel per ipſam veniale impeditur, ne in mortale (*d*) trahere poſſit.

SO-

(a) Vulgata : *Hoc autem genus non eiicitur niſi per orationem , & ieiunium* . (b) *Al.* in nullo . (c) *Al.* d eſt enim . (d) *Al.* retrahere.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod efficacia ſatisfactionis invenitur in tribus ſatisfactionis partibus, ſicut virtus totius potentialis in partibus eius; quæ quidem complete in una invenitur, & in aliis diminute, ſicut tota virtus animæ invenitur in rationali, ſed in ſenſibili anima invenitur diminute, & adhuc magis diminute in vegetabili: quia anima ſenſibilis includit in ſe virtutem animæ vegetabilis, & non convertitur. Eleemoſyna enim includit in ſe virtutem orationis, & ieiunii duplici ratione. Primo quia eleemoſyna eum conſtituit eui datur debitorem ad orandum, & ieiunandum, & alia bona quæ poteſt faciendum pro eo qui dedit. Secundo quia eleemoſyna propter Deum data, eſt quaſi quædam oblatio Deo facta: unde Philoſophus etiam dicit (a) in I. Ethic. cap. XIV. quod bona opera habent aliquid ſimile Deo ſacratis; oblatio autem ipſi Deo facta vim orationis habet. Et ſimiliter inquantum bona exteriora ad corporis conſervationem ordinantur, ſubtractio exteriorum bonorum per eleemoſynam quaſi virtute continet ieiunium, quo maceratur corpus. Similiter etiam orarlo virtute continet ieiunium, quia extenſio intellectus ad Deum debilitatem corporis parit, ut dictum eſt. Unde eleemoſyna completius habet vim ſatisfactionis quam oratio, & oratio quam ieiunium: & ideo dicitur I. Timoth. IV. 8. *Corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt*. Et propter hoc eleemoſyna magis inducitur, ut univerſalis medicina peccati, quam oratio, ſicut Luc. XI. 41. *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis:* & Dan. IV. 24. *Peccata tua eleemoſynis redime:* & Tobiæ IV. II. *Eleemoſyna ab omni peccato liberat*: & I. Timoth. IV. 8. *Pietas ad omnia valet*.

Ad primum ergo dicendum, quod ſatisfactio eſt medicina & præſervans a peccato futuro, & expians a præterito. Et quamvis eleemoſyna habeat vim expiandi quodcumque peccatum præteritum, non tamen habet omnem vim præſervandi a futuro peccato: quia oratio, & ieiunium præſervant a quibuſdam peccatis non ſolum per modum meriti, quod etiam eleemoſyna facit, ſed per modum contrariæ aſſuetudinis: & ſic ibidem dicit Gloſſa, * quod ieiunio (b) ſanantur corporis peſtes, ſed oratione peſtes mentis: & ſecundum hoc intelligitur quod aliqua peccata tantum ieiunio, vel oratione ſanantur.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis pœna in ſatisfactione requiratur, tamen principalius eſt in ea bonitas actus quam pœnalitas. Et quia eleemoſyna plus habet de ratione boni quam ieiunium, inquantum immediatius ſe ad caritatem habet, & inquantum non eſt ſingulare bonum facientis, ſed commune facienti, & patienti; eleemoſyna plus erit ſatisfactoria quam ieiunium, ſimiliter & quam oratio; quamvis hominem magis familiarem Deo reddat quam eleemoſyna, ſicut contemplativa plus quam activa; tamen interceſſorum per eleemoſynam multiplicatio plus valet ad impetrandum peccatorum remiſſionem quam ſingularis unius hominis oratio.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod eleemoſyna, ut ex dictis patet, haber efficaciam & ex ipſo faciente, inquantum eſt quoddam opus meritorium, & ex recipiente, inquantum obligatur ad orandum pro illo qui eleemoſynam dedit. Si ergo conſideratur eleemoſynæ efficacia ex parte recipientis, ſic maior efficacia in maiori dato conſiſtit, inquantum per hoc plures, & magis debitores efficiuntur; ex parte autem dantis, & reſpectu præmii eſſentialis efficacia eleemoſynæ magis penſatur ex affectu quam ex dato; ſed reſpectu præmii accidentalis, ut puta remiſſionis pœnæ, vel alicuius huiuſmodi, magnificatur efficacia eleemoſynæ ex magnitudine dati, niſi ex parte altera intentio voluntatis magnitudini exterioris dati præponderet. Poteſt enim tam intenſa eſſe voluntas quod etiam omnem pœnam abſorbeat, & reatum, ſicut de contritione dicitur.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

A R-

(a) Nicolai: in IV. Ethic. cap. V. quod dona habent &c. (b) Al. ſalvantur.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex Hieronymo ſuppoſititio in Marcum ſumpta.

ARTICULUS III.

Utrum ſuperflue aſſignentur eleemoſynæ corporales ſeptem.

2. 2. *quæſt.* XXXII. *art.* 2.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ſuperflue aſſignentur eleemoſynæ corporales ſeptem, quæ hoc verſu continentur.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Viſito, ſcilicet infirmum; *poto*, ſcilicet ſitientem; *cibo*, ſcilicet eſurientem; *redimo*, ſcilicet incarceratum; *tego*, ideſt veſtio nudum; *colligo*, ideſt recolligo hoſpitem; *condo*, ideſt ſepelio mortuum. Omnis enim eleemoſyna ad utilitatem eius cui datur, debet ordinari. Sed ſepultura non eſt ad utilitatem mortui, ut Seneca dicit (Lib. de benefic. cap. xx.) Ergo non ſit eleemoſyna in hoc quod mortuus ſepeliatur.

2. Præterea. Dominus Matth. xxv. maxime opera commemorat quibus homo a damnatione liberatur, & regnum meretur. Sed ibi non computatur mortui ſepultura. Ergo non eſt aliqua eleemoſyna.

3. Præterea. Eleemoſyna datur ad ſubveniendum neceſſitatibus aliorum. Sed quædam veſtes non ſunt ad neceſſitatem, ſed ad ornatum; & quidam cibi, & potus non ſunt ad neceſſitatem, ſed ad delectationem. Ergo non videtur quod ſemper veſtire nudum, & cibare eſurientem ſit pars eleemoſynæ.

4. Sed contra. Multæ aliæ ſunt neceſſitates humanæ vitæ quam prædictæ, ſicut cæcus indiget ductione, claudus vectione. Cum ergo eleemoſyna ad omnes neceſſitates ordinetur, videtur quod inſufficienter eleemoſynæ prædictæ numerentur.

5. Præterea. Inter omnes neceſſitates principalis eſt paupertas. Sed de hac non fit aliqua mentio. Ergo inſufficienter eleemoſynæ prædictæ numerantur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam eleemoſynæ ſpirituales inconvenienter numerentur, quæ hoc verſu continentur.

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

Conſule, ideſt doce ignorantem, & dirige dubitantem: intelligitur enim in hoc duplex eleemoſyna, ſpiritualis ſcilicet doctrina, & conſilium: *caſtiga* delinquentem: *ſolare*, ideſt conſolare triſtem: *remitte* delinquentibus in te: *fer*, ideſt porta infirmitates aliorum, & gravamina: *ora* pro omnibus. Eleemoſyna enim cadit ſub præcepto, & obligat ad tempus determinatum, ut prædictum eſt. Sed non eſt tempus docendi, niſi quando aliquis ignorans occurrit. Si ergo eleemoſynæ pars ſit doctrina, videtur quod quandocumque homo videat aliquem ignorantem, debeat eum docere.

2. Præterea. Quicumque determinat aliquam quæſtionem, docet quærentem. Sed ille qui dat conſilium, quæſtionem determinat: quia conſilium quæſtio eſt, ut dicitur in III. Ethic. (cap. v. vel VIII.) Ergo non debet alia eleemoſyna poni conſilium quam doctrina.

3. Præterea. Eleemoſyna ad liberalitatem reducitur, ut dictum eſt. Sed ſeveritas contra liberalitatem dividitur, ut in III Lib. diſt. XXXIII. (quæſt. III. art. 4.) dictum eſt de partibus iuſtitiæ. Ergo cum caſtigare delinquentem pertineat ad ſeveritatem, non videtur quod debeat inter eleemoſynas poni.

4. Præterea. Eleemoſyna non computatur inter partes caritatis, ſed inter partes iuſtitiæ, cum ſit opus ſatisfactorium. Cum ergo remittere delinquenti, & ferre moleſtias aliorum ſit caritatis perfectæ, videtur quod non ſint partes eleemoſynæ, quæ eſt actus miſericordiæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod eleemoſynæ corporales præemineant ſpiritualibus. Eleemoſyna enim ordinatur ad ſubveniendum indigentiæ. Sed magis indiget corpus quam ſpiritus. Ergo potior eſt eleemoſyna corporalis quam ſpiritualis.

2. Præterea. Quanto minus recompenſatur eleemoſyna danti, tanto eleemoſyna eſt acceptior: unde dicitur Matth. v 5. quia *receperunt mercedem ſuam* qui laudem ſuam per eleemoſynas quærunt. Sed in corporalibus eleemoſynis minor ſit recompenſatio, quia bona ſpiritualia aliis communicata in poſſidente creſcunt. Ergo eleemoſynæ corporales ſunt potiores.

3. Præterea. Quanto eleemoſyna magis ſatisfacit deſiderio pauperis, tanto gratior eſt. Sed magis ſatisfit deſiderio recipientis per eleemoſynas corporales quam ſpirituales: quia defectus corporales magis ſentiuntur. Ergo eleemoſyna corporalis potior eſt.

Sed

Sed contra eſt, quia per eleemoſynas ſpirituales ſubveoitur ſpiritui, per corporales autem corpori. Sed ſpiritus præminet corpori. Ergo & eleemoſyna ſpiritualis corporali.

Præterea. Quanto eſt nobilius datum, tanto eſt nobilior eleemoſyna, ſicut etiam in eleemoſynis corporalibus patet. Sed bonum ſpirituale, quod in eleemoſyois ſpiritualibus datur, eſt melius quam corporale, quod datur in corporibus. Ergo eleemoſynæ ſpirituales ſunt potiores corporalibus.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtiooem, quod eleemoſyna corporalis ordinatur ad ſubveniendum neceſſitati corporis: quæ quidem eſt duplex, ſcilicet communis, & ſpecialis ratione alicuius accidentis. Communis quidem neceſſitas corporis eſt duplex: una ex hoc quod iam mortem iocurrit, & ad hoc ordinatur ſepultura mortui; alia ſecundum quod eſt nobis neceſſarium aliquid præſervans a morte, ne eam aliquis incurrat; & hoc dupliciter. Uno modo prohibens corruptivum interius, quod eſt defectio nutrimenti; & cootra hoc ordinatur cibatio eſurientis, & potatio ſitientis, ſecundum quod his duobus indigetur ad nutrimeotum. Alio modo prohibens corruptivum exterius; & ad hoc etiam ordinatur duplex eleemoſyna, ſcilicet tegere nudum, & colligere hoſpitem in domo: quia his duobus contra aeris intemperiem indigemus, ſcilicet veſte, & domo. Similiter etiam neceſſitas (a) ſpecialis poteſt eſſe duplex: vel ex cauſa intrinſeca, ſicut infirmitas; & cootra hanc ordinatur viſitatio infirmorum: vel ex cauſa extrinſeca, ſicut detentio incarceratorum; & contra hoc ordinatur redemptio captivorum.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſepultura non proſit mortuo ſecundum ſe corporaliter, prodeſt tameo ei ſecundum quod in memoriis hominum remanet: tum quia in confuſionem mortui reputatur quod iosepultus iacet; tum quia ex ipſo tumulo magis in memoria manet, & aliqui ad orandum pro ipſo excitantur: unde monumentum dicitur a memoria, ut Auguſtinus dicit in littera de cura pro mortuis agenda (cap. IV. circ. med.)

Ad ſecundum dicendum, quod Dominus ienumeravit illas eleemoſynas in quibus maior indigentia apparet, ut evidentior appareat iuſtitia iudicantis, dum hos (b) pro eleemoſynas remuneraт, & illos pro omiſſione condemnat; & tamen in aliis Scripturæ locis talis eleemoſyna commendatur, ſicut patet de Tobia & de Simone Machabæo, qui parentibus, & fratribus ſuis ſepulcra ſolemnia ædificaverunt (Tob. I. & IV. & I. Macab. XIII.) & etiam Ioſeph qui corpus Domini ſepelivit, & ex hoc laudatur (Matth. XXVII.)

Ad tertium dicendum, quod aliquando illud quod eſt ad delectationem, vel ornatum, in oeceſſitatem vertitur; & hoc dupliciter: vel propter iofirmitatem, quia infirmi ſunt ſuſtentaodi delicatis cibis, & veſtibus mollioribus, ne natura gravetur: vel propter priſtinam conſuetudinem, aut etiam dignitatis ſtatum, io quo aliquis, etiam pauper, ſine confuſione non poteſt aliis uti: & ideo etiam Auguſtinus in regula his duobus generibus hominum præcipit uberius ſubveniendum.

Ad quartum dicendum, quod omnes aliæ neceſſitates ad aliquam iſtarum reducuntur. Quidquid enim ad ſubventionem morbi pertinet, hoc totum ſub viſitatione infirmi continetur.

Ad quintum dicendum, quod ſicut nummus, eo quod eſt menſura quædam, ut Philoſophus dicit V. Ethic. (cap. VIII.) continet omnia neceſſaria vitæ virtute; ita etiam paupertas continet omoes oeceſſitates: & ideo ſubveoire pauperi non eſt ſpecialis eleemoſyna ab aliis diſtiocta, ſed generalis, quæ omnes includit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod eleemoſynæ ſpirituales dicuntur quibus defectibus proximi in ſpiritualibus ſubvenitur: quod quidem fit dupliciter. Uno modo quando aliquis impetrat proximo ſubventionem a Deo, & hoc facit oratio; alio modo quando aliquis ſubveoit proximo per ſeipſum; & hoc vel contra defectum pœnæ, vel contra defectum culpæ. Si primo modo, hoc eſt dupliciter: quia pœna ſpiritualis vel eſt in intellectu ſecundum ignorantiam, & contra hunc defectum eſt doctrina reſpectu intellectus ſpeculativi, & conſilium reſpectu intellectus practici; vel eſt in affectu, ſcilicet triſtitia, & contra huoc defectum eſt conſolatio. Si autem ſecuodo modo, ſcilicet contra defectum culpæ, hoc dupliciter. Uno modo ex parte ipſius peccaotis, cuius (c) inordinationi ſub-

(a) Al. ſpiritualis. (b) Al. per eleemoſinas. (c) Al. ordinationi.

ſubvenit caſtigatio: alio modo ex parte alterius qui ex culpa peccantis læditur; & ſic contra culpam eſt duplex remedium, ſcilicet remiſſio ex parte eius in quem directe culpa committitur, & ſupportatio ex parte eius cui peccantis ſocietas eſt oneroſa. Vel aliter. Defectus cui ſubvenitur per eleemoſynas ſpirituales, aut eſt defectus pœnæ in intellectu practico, vel ſpeculativo; & ſic eſt doctrina, & conſilium, ut dictum eſt: vel in affectu, & ſic eſt conſolatio: aut eſt defectus culpæ; & ſic vel in ſeipſum cum ſpe emendationis, & ſic eſt caſtigatio; aut ſine ſpe emendationis, & ſic non reſtat niſi per orationem divinum ſubſidium implorare: vel in proximum, & ſic quantum ad culpam indiget remiſſione, quantum ad pœnam quam infert, ſupportatione.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut dare eleemoſynam corporalem non cadit ſub præcepto obligante niſi ad tempus neceſſitatis, & ut alicui in neceſſariis vitæ ſubveniatur; ita ad doctrinam alterius non obligatur homo propter debitum officium niſi in his quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, & quando non eſſet qui inſtrueret, vel quando aliquis alium errantem videret; niſi eſſet alius qui ex officio id facere teneretur: alias autem docere eſt conſilium, & ſupererogatio quædam, ſicut & de eleemoſynis corporalibus dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod non omnis quæſtio eſt conſilium, ſed quæſtio quæ eſt de rebus agendis a nobis. Et quia dubitatio, ſive ignorantia talis habet rationem ſpecialem defectus, inquantum deficit ſcientia, quæ debet eſſe regitiva in opere; ideo ſpecialis eleemoſyna ponitur conſilium præter doctrinam.

Ad tertium dicendum, quod pœnam caſtigando infligere contingit dupliciter: aut inquantum eſt afflictiva illius cui infertur; & ſic ad ſeveritatem pertinet, quæ æqualitatem iuſtitiæ ſervat, ſecundum quod pœnam culpæ recompenſat: aut ſecundum quod cedit in bonum eius in quem pœna infertur; & ſic largo modo ad liberalitatem reducitur, prout omne beneficium impenſum quodammodo liberalitatis eſt.

Ad quartum dicendum, quod caritas eſt mater omnium virtutum; & ideo non eſt inconveniens, ſi actus qui ſunt aliarum virtutum quaſi elicientium, ſint etiam caritatis quaſi imperantis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod eleemoſyna habet efficaciam, ut dictum eſt, ex parte dantis, & ex parte recipientis. Ex parte autem dantis efficacia eleemoſynæ penſatur per conditionem ipſius actus quo ſubſidium proximo confertur; & ſic, ſimpliciter loquendo, eleemoſyna ſpiritualis dignior eſt, quia actus ſpirituales digniores ſunt corporalibus donis. Ex parte autem recipientis poteſt menſurari eleemoſyna dupliciter: vel ratione boni quod confertur, & ſic adhuc eleemoſyna ſpiritualis præeminet: vel ratione neceſſarii, & ſic quædam ſpirituales ſunt quibuſdam corporalibus potiores, ſcilicet quæ contra culpam ordinantur, quibuſcumque eleemoſynis corporalibus: quia homo magis debet vitare culpam quam aliquem defectum corporalem, etiam mortem. Quædam vero corporales, quæ ſcilicet ſunt ad ſuſtentationem vitæ, quibuſdam eleemoſynis ſpiritualibus magis ſunt neceſſariæ, ſcilicet quæ ſunt ad bene eſſe; ſed illæ quæ ſunt ad bene eſſe ſpirituales, ſunt magis neceſſariæ illis quæ ſunt ad bene eſſe corporale. Sic ergo patet quod omnibus corporalibus eleemoſynis aliquæ ſpirituales potiores ſunt, & ſimiliter in genere loquendo de utriſque.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis corpus habeat plures indigentias quam ſpiritus, tamen indigentiæ ſpiritus ſunt magis fugiendæ quam indigentiæ corporis, ſicut eligibiliores ſunt ſpirituales quam corporales divitiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod recompenſatio non diminuit efficaciam eleemoſynæ, ſed intentio recompenſationis: unde quamvis aliquis docendo ipſe etiam addiſcat, non tamen quandoque propter hoc facit, ſed ſolum ut alteri ſubveniat. Et præterea intentio acquirendi aliquod ſpirituale bonum non minuit rationem meriti: quia per ipſum Deo coniungimur, ut frequenter contingit.

Ad tertium dicendum, quod etſi minus ſentiat aliquis defectus ſpirituales, hoc eſt propter defectum eius. Non autem menſuratur eleemoſyna per hoc quod acceptat qui recipit, ſed ſecundum quod acceptare debet: alias meritum dantis ex recipientis penderet arbitrio; quod falſum eſt.

A R-

Digitized by Google

ARTICULUS IV.

Utrum de neceſſario ſit danda eleemoſyna.

2. 2. *queſt.* XXXII. *art.* 6. & 7.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod de neceſſario non ſit danda eleemoſyna. Quia, ut dicit Auguſtinus, peccat qui præpoſtere agit. Sed ordo caritatis hoc exigit ut homo magis ſibi quam alteri ſubveniat. Ergo peccat ſubtrahendo ſibi neceſſarium, ut alteri conferat.

2. Præterea. Philoſophus dicit in IV. Ethic. (cap. VIII.) quod qui diſſipat ſubſtantiam ſuam, ideſt divitias, deſtruit ſeipſum; & hoc præcipue verum eſt quantum ad neceſſaria. Sed peccat qui ſeipſum occidit. Ergo etiam peccat qui de neceſſariis ſibi eleemoſynam facit.

Sed contra eſt quod qui omnia dat, nihil ſibi retinet de neceſſariis. Sed Dominus conſulit Matth. XIX. 21. *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus*. Ergo ſine peccato poteſt homo de neceſſariis ſibi eleemoſynam facere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam de malo acquiſito, & poſſeſſo poſſit eleemoſyna fieri. Luc. XVI. ſuper illud, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*, dicit Gloſſa (Hieronymi.) „ Iniquitas bene diſpen-„ ſata in iuſtitiam vertitur. “ Ergo videtur quod liceat de inique poſſeſſis eleemoſynam facere.

2. Præterea. Ei qui eſt in ultima neceſſitate conſtitutus, omnibus modis ſubveniendum eſt. Sed contingit aliquem qui nihil habet niſi de iniuſto acquiſito, & detento, (*a*) alium in extrema neceſſitate videre. Ergo debet ei eleemoſynam facere; & ſic de malo acquiſito, & detento poteſt eleemoſyna fieri.

Sed contra eſt quod Gregorius dicit (Lib. VII. epiſt. CXI.) *Non eſt computanda eleemoſyna, ſi pauperibus diſpenſetur quod ex illicitis rebus acquiritur*.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod de turpi lucro non poſſit fieri eleemoſyna, ſicut de meretricio, & aleato, & quod per ſimoniam acquiritur. Quia ſecundum Philoſophum (Ethic. IV. cap. V.) dona habent aliquid ſimile Deo ſacratis. Sed ex huiuſmodi non licet ſacrificium, vel oblationem Deo offerre: Deuter. XXIII. 18. *Non offeres mercedem proſtibuli, nec pretium canis in domum Dei tui*. Ergo nec eleemoſynæ ex huiuſmodi fieri debent.

2. Præterea. Aleatorum lucrum eſt turpe lucrum. Acceptiones enim eorum illiberales ſunt, ut Philoſophus dicit in IV. Ethic. (cap. III. vel IV.) Sed ex aleato non poteſt fieri eleemoſyna, ut videtur: quia tenetur ad reſtitutionem eius. Ergo non poteſt fieri eleemoſyna de turpi lucro.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit (de Verb. Domini ſerm. XXXV.) *Qui habetis aliquid de malo, facite inde bonum*. Ergo qui acquiſivit aliquid de turpi lucro, poteſt illud in bonum uſum eleemoſynæ expendere.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod de rebus exterioribus dicitur nobis aliquid neceſſarium dupliciter. Uno modo, ſine quo non poteſt aliquis eſſe, & vivere. Alio modo dicitur nobis neceſſarium quo indigemus ad honeſte vivendum, vel decenter ſecundum ſtatum noſtrum. Sed talis decentia non conſiſtit in aliquo indiviſibili: quia multis additis homo non excedit ſtatus ſui conditionem; multis etiam ſubtractis conditio ſui ſtatus decenter conſervatur; ſed tantum poſſet addi, quod eſſet ultra conditionem ſtatus ſui, & tantum diminui, quod non ſervaretur honeſtas, vel ſui ſtatus decentia: & hoc quidem ſermone determinari non poteſt, quia de ſingularibus non eſt iudicium; ſed ſtatur in hoc prudentiæ arbitrio, & diſcretionis, quæ docet de omnibus. Utroque autem dictorum modorum poteſt aliquid eſſe alicui neceſsarium dupliciter: vel ratione ſui ipſius, & hoc dicitur a quibuſdam neceſsarium individui; vel ratione eorum quorum curam gerere debet, & hoc dicitur neceſsarium perſonæ, inquantum perſona ad dignitatem pertinet ſecundum quam alicui competit aliorum curam gerere. Illud ergo ſine quo non poteſt eſse, vel vivere aliquis, vel ipſe, vel illi quorum curam habet, non debet in eleemoſynas expendi: hoc enim dicitur neceſsarium ſimpliciter quaſi neceſſitate abſoluta; niſi forte poſset, antequam talis neceſſitas incumbat, per alium modum reſarciri, quia iam excideret ab huiuſmodi neceſſitatis ratione. Similiter etiam illud quo ſubtracto non poteſt ſervari decentia ſta-

(a) *In editis* in extrema neceſſitate vivere.

ſtatus aliquo modo ſui, vel ſuorum, non debet aliquis in eleemoſynas expendere; niſi de facile reſarciri poſſit, aut niſi aliquis ſtatum mutare vellet, quia nullus debet indecenter in aliquo ſtatu manere; vel niſi neceſſitas illa præponderet, vel alicuius perſonæ ſpecialis in neceſſitate ultima exiſtentis, vel Eccleſiæ, vel Reipublicæ: quia bonum gentis eſt divinius quam bonum unius. Illud autem quo poſito, vel ſubtracto nihilominus decentia ſtatus manet, pot eſt in eleemoſynam dari; & de hoc eſt conſilium, non præceptum. Illud autem quod neceſſarium reputatur ad aliquid quod eſt ultra decentiam ſtatus, debet in eleemoſynam diſpenſari, & hoc cadit ſub præcepto.

Ad primum ergo dicendum, quod ſi aliquis neceſſarium, ſine quo nullo modo eſſe, vel decenter vivere poſſit, ſibi ſubtraheret, & alii daret, ordinem caritatis perverteret in beneficiis obſervandis; non autem ſi de aliis, ſine quibus prædicta eſſe poſſunt, plus alteri quam ſibi tribuat: quia virtuoſi eſt de talibus bonis corporalibus plus aliis quam ſibi tribuere, ut Philoſophus in IX. Ethic. (cap. VIII. vel IX.) dicit.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de eo quod eſt neceſſarium ſecundum primum modum.

Ad tertium dicendum, quod illi qui omnia dimittunt propter Deum, ſtatum vivendi mutant; cuius ſtatus decentia poteſt conſervari per ea quæ a fidelibus, & devotis vel quotidie miniſtrantur, vel iam miniſtrata ſunt in poſſeſſionibus, & reditibus.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur: unde illicite acquiſitum dicitur quod contra prohibitionem legis acquiritur. Sed hoc poteſt eſſe dupliciter: quia aut lex prohibuit ipſum lucrum, vel cauſam lucri tantum. Si ipſum lucrum eſt prohibitum, tunc impoſſibile eſt quod iuſte detineatur. Ex hoc enim ipſo efficitur aliquis iniuſti tituli, & malæ fidei poſſeſſor, quod contra legem aliquod habet. Sed in talibus diſtinguendum eſt. Quia aut non transfertur dominium, ſicut in rapina, & furto, & tunc omnino reſtituere tenetur; & ideo ex hoc non poteſt eleemoſyna fieri: aut transfertur dominium: & tunc vel competit repetitio ei a quo quis lucratus eſt ſecundum aliquod ius, ſicut in uſura accidit, in qua, ut quidam dicunt, dominium transfertur, & tunc de hoc etiam non poteſt eleemoſyna fieri; aut non competit repetitio ſecundum turpitudinem ſceleris ex parte dantis, ſicut in ſimonia accidit; & tunc tale acquiſitum non poteſt iuſte retineri, ſed debet in eleemoſynas erogari. Si autem lex prohibuit actum, ex quo quis lucratur, ſed non lucrum ſuppoſito actu, tunc quamvis acquirendo tali actu contra legem fecerit, tamen tenendo non facit contra legem: ſicut cum quis de lenocinio, vel meritricio lucratur; & ideo hæc retineri poſſunt, & de eis eleemoſyna fieri poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod illud intelligendum eſt de illis quæ per illicitum actum acquiſita ſunt, & tamen iuſte poſſidentur. Vel aliter dicendum, quod mammona iniquitatis dicuntur divitiæ etiam licite acquiſitæ, & poſſeſſæ, vel inquantum eas ſola iniquitas divitias eſſe reputat, ut Auguſtinus exponit XXI. de Civitate Dei (cap. XXVII.) vel inquantum ſunt iniquitatis occaſio; vel iniquitatis, ideſt inæqualitatis: quia non æqualiter ſunt hominibus diſtributæ, bono aliquando egente, & malo ſuperabundante.

Ad ſecundum dicendum, quod in tali caſu, ſi ſine periculo pauperis eſſe poteſt, debet ille qui alienum habet, ſignificare ei cui debet; & ſive ille licentiam dederit, ſive non, debet pauperi in ultima neceſſitate exiſtenti providere. Nec providet ſibi de alieno, quia neceſſitas talis omnia facit communia. Unde non tenetur ad reſtitutionem, niſi ille cui debet, in ſimili neceſſitate eſſet: quia etiam tunc teneretur ſibi providere, ſi nihil habuiſſet ab eo.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quando lucrum ipſum eſt lege prohibitum, ut rapina, uſura, & ſimonia, non ſolum dicitur turpe lucrum, ſed iniquum; & de hoc dictum eſt qualiter eleemoſyna fieri poſſit, vel non poſſit. Sed quando actus quo quis lucratus eſt, lege prohibitus eſt, non autem ipſum lucrum, tunc vocatur turpe lucrum, ſicut eſt in meretricio, vel in ſimilibus; & tunc de tali eleemoſyna fieri poteſt, quia non tenetur ad reſtitutionem.

Ad primum ergo dicendum, quod de tali lucro non debet fieri oblatio ad altare,

re, præcipue manifeſte propter ſcandalum, & reverentiam ſacrorum, vel ſceleris abominationem; ſed hæ cauſæ non prohibent quin ex tali eleemoſyna fieri poſſet.

Ad ſecundum diceodum, quod ipſum lucrum aleatorum eſt lege prohibitum. Sed in hoc diſtingueodum eſt: quia aliquid circa ludum iuſtum eſt prohibitum lege naturali, aut divina, ut quod aliquis lucretur ab his qui rem ſuam alienare non poſſunt, ſicut ſunt mioores, & furioſi, & ſimiles; & iterum quod aliquis alterum rrahat ex cupidirate lucrandi; ſed ſecundum ius poſitivum, omne tale lucrum eſt interdictum. Quia autem ius poſitivum per diſſuetudinem abrogatur, non autem ius divinum; ideo dicendum videtur, quod ſi lucratus eſt ab eo qui non habuit poteſtatem alienandi, tenetur ad reſtitutionem ei, & ſic non poteſt facere eleemoſynam iode. Si aurem luſit cum eo qui haber poteſratem alienandi quæ ſua ſunt, ſi tractus luſit, & amiſit, poteſt repetere; ſi lucratus eſt, non tenetur reſtituere, quia ille qui amiſit, non eſt dignus recipere, nec poteſt licite retinere, niſi ius poſitivum per contrariam conſuetudinem eſſet alicubi abrogatum. Si autem alium traxerit, ſi amiſit, non competit ei repetitio; ſi autem lucratus eſt, tenetur ad reſtituendum illi a quo lucratus eſt, & noo poteſt inde facere eleemoſynam.

ARTICULUS V.

Utrum uxor poſſit de rebus mariti facere eleemoſynam.

2. 2. *queſt.* XXXII. *art.* 2.

1. AD Quintum ſic proceditur. Videtur quod uxor poſſit de rebus mariti facere eleemoſynam. Quia, ſicut dicit Auguſtinus (de bono coniugali cap. 1.) uxor in ſocietatem matrimonii aſſumitur, propter quod non de capite, neque de pedibus femina formata eſt, ſed de latere. Si ergo vir poteſt facere eleemoſynas de rebus domus, quæ ſunt ei communes ratione prædictæ ſocietatis, & uxor poterit facere.

2. Præterea. De Lucia legitur, quod dabat eleemoſynas ignorante ſponſo: nec ex hoc reprehenditur, ſed laudarur. Ergo uxor poteſt ſine conſilio mariti eleemoſynas dare.

Sed contra. I. Corinth. xr. 3. *Vir caput eſt mulieris*. Sed membrum non poteſt aliquid ſine capite facere. Ergo nec uxor poteſt ſine viro eleemoſynas dare.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod filiusfamilias poſſit etiam dare. Quia quilibet quod ſuum eſt, poteſt alteri dare. Sed res paternæ ſuot filiifamilias, quia ipſe eſt heres. Ergo poteſt de eis eleemoſynam facere.

2. Præterea. Uſus divitiarum laudabilior eſt, ſi ad bonum ſpirituale quis magis eis uratur quam ad bonum corporale. Sed ad uſum corporis ſui poteſt filiusfamilias rebus patrimonii ſui uri. Ergo multo fortius ad bonum ſpirituale, quod eſt per eleemoſynas.

Sed contra. Nullus poteſt aliquid dare qood non eſt in poteſtate eius. Sed patrimonium non eſt in poteſtate filiifamilias. Ergo non poteſt de eo dare eleemoſynam.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſervus, vel ancilla poſſuot facere eleemoſynam de rebus dominorum. Quia de quolibet præſumendum eſt bonum, niſi probetur contrarium. Sed facere eleemoſynam eſt bonum. Ergo debet præſumi quod domino ſuo placeat, & ita ſub ſpe ratihabitionis poterit eleemoſynam facere.

2. Præterea. Eleemoſynæ etiam a famulis factæ valere ad ſalutem dominorum poſſunt, ſicut patet in mortuorum ſuffragiis. Sed ſervus debet procurare bonum domini ſui non ſolum corporale, ſed ſpirituale magis. Ergo poteſt de rebus domini eleemoſynas facere.

Sed contra. Nullus debet eleemoſynam facere de alieno. Sed res dominorum non ſunt ſervorum. Ergo ſervi de eis eleemoſynas facere ooo debent.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod monachi poſſint eleemoſynas facere ſine licentia Abbatis. Uoum enim bonum non præiudicat alteri. Sed religio eſt bonum quoddam. Ergo non præiudicat eleemoſynæ, quæ etiam bonum quoddam eſt, quia eam dare poſsit.

2. Præterea. Eleemoſynæ maxime in Scriptura commendantur. Si ergo monachi

chi non poſſunt eleemoſynas dare, tunc ſiut peiotis conditionis quam alii.

Sed contra. Eleemoſyna non eſt danda niſi de proprio. Sed monachus non haber proprium, prohibente paupertatis voto. Ergo monachus non poteſt eleemoſynam dare.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in extrema neceſſitate exiſtenti, quæ facit omnia communia, quilibet prædictorum poteſt eleemoſynam facere: quia debet præſumere quod ſuo ſuperiori placeat, cum ipſe dare teneretur, ſi præſens eſſet: & ſi etiam prohiberetur, idem dicendum videtur ſicut de illicito lucro dictum eſt prius, ad cuius reſtitutionem aliquis tenetur. Alias autem de uxore diſtinguendum eſt: quia ſi habet alias res præter dotem, vel eſt lucroſa, tunc poteſt tales eleemoſynas dare quæ virum non depauperent, etiam non requiſito aſſenſu viri, dummodo non prohibeat: & ſi etiam prohiberet verbo, poſſet probabiliter credere quod eam non intenderet ſimpliciter ab eleemoſynis coercere, ſed a ſuperfluitate eleemoſynarum, niſi aperte pateret ei contrarium. Si autem prædicta duo defuerint, non debet dare eleemoſynas ſine conſenſu viri, niſi aliquas eleemoſynas communes, & modicas, de quibus ſatis ei conſtare poteſt quod viro placeret, ſi neceſſitatem pauperis inſpiceret.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis uxor ad ſocietatem aſſumatur, & in ipſo actu matrimonii ſit æqualis; tamen in his quæ ad diſpoſitionem domus pertinent, vir caput eſt mulieris: & ideo non eſt ſimilis ratio de utroque.

Ad ſecundum dicendum, quod beata Lucia erat adhuc ſponſa tantum, nec erat matrimonium conſummatum, aut ratificatum: & ideo de conſenſu matris, ſub cuius cura erat, poterat eleemoſynam facere.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod filiusſamilias non poreſt dare eleemoſynam ſine conſenſu parentum, niſi panem, & huiuſmodi, quæ non inferunt ſenſibile damnum; de quibus ſatis conſtare poteſt quod parentibus placear.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis filiusſamilias ſit heres, non tamen adhuc eſt dominus rerum: & ideo dare non poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod ad victum corporalem tenentur ei parentes, niſi ex culpa ſua remaneat: ideo poteſt uti rebus parentum ad neceſſitatem ſuam, non autem aliis dare.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum eſt de ſervis, & ancillis, & etiam de famulis, quamvis ſint liberæ conditionis, quod non poſſunt eleemoſynas dare de rebus dominorum ſine eorum conſenſu, niſi panem, & huiuſmodi, quæ, ut dictum eſt, non inferunt ſenſibile nocumentum: quia etſi ſit dipenſator rerum, non tamen ponitur diſpenſator quaſi poteſtatem aliquam in re domini habens, ſed quaſi tractans eam ad utilitatem domini. De pretio autem ſui ſervitii conſtat quod poſſet eleemoſynam dare.

Ad primum ergo dicendum, quod non oportet quod præſumamus de quolibet quodlibet bonum, ſed illud ad quod tenetur, quo prætermiſſo peccat: quia nullum debemus credere malum, niſi conſtet nobis de malitia eius: & ideo non oportet quod famulus credat quod domino placeat, niſi in illa neceſſitate pauperis in qua dominus de neceſſitate tenetur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſuffragia non proſunt mortuis per alios facta, niſi inquantum meruerunt ut eis prodeſſent, dum adhuc viverent, ut Auguſtinus dicit (in Enchir. cap. CIX. & de cura pro mortuis agenda cap. ult.) & ideo ſunt aliquo modo eorum illæ eleemoſynæ quæ pro eis fiunt. Et ſimiliter oportet quod eleemoſynæ quæ pro viventibus fiunt, ſi debeant eis prodeſſe, debeant eſſe eorum; quod non poteſt eſſe, ſi eis diſpliceat: & ideo non debet facere eleemoſynam pro domino famulus de rebus domini, niſi conſtet ſibi quod ei placeat.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod monachus, ſi habet diſpenſationem rerum monaſterii, poteſt, & debet facere eleemoſynam de ſuperfluis nomine Capituli. Si autem non habet diſpenſationem, tunc in monaſterio exiſtens non debet dare ſine licentia, niſi in extrema neceſſitate, vel abſente Abbate aliquid modicum ſub ſpe ratihabitionis; extra monaſterium vero exiſtens, puta in ſtudio, poteſt eleemoſynam facere: quia cum dantur ei ex

penſæ

penſæ, committitur ei earum diſpenſatio.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſt inconveniens bonum perfectum bono imperfecto repugnare: non quidem propter contrarietatem ad ipſum, inquantum eſt bonum, quia bonum non eſt bono contrarium; ſed propter contrarietatem ad eius imperfectionem.

Ad ſecundum dicendum, quod monachus non eſt factus ex hoc peioris conditionis: quia multo magis eſt accepta Deo univerſalis rerum abdicatio quam particularis diſtributio, quæ fit per eleemoſynas.

ARTICULUS VI.

Utrum aliquis poſſit ſibi eleemoſynam facere.

Ubi ſupra artic. 9.

1. AD ſextum ſic proceditur. Videtur quod aliquis non poſſit ſibi eleemoſynam facere. Eleemoſyna enim eſt actus liberalitatis, vel iuſtitiæ. Sed hæ virtutes propter hoc quæ in communione conſiſtunt, non ſunt niſi ad alterum, ut de iuſtitia dicitur in V. Ethic. (cap. II. vel III.) Ergo eleemoſyna non poteſt eſſe ad ſeipſum.

Præterea. Nullus dat niſi quod habet; nec aliquis recipit niſi id quod non habet. Sed nullus poteſt aliquid ſimul habere, & non habere. Ergo non poteſt ſibi dare eleemoſynam.

Sed contra. Homo debet diligere proximum ſicut ſeipſum. Sed proximum ita debet diligere affectu, quod etiam effectu ei benefaciat. Ergo & ſibi debet benefacere, & eleemoſynas dare.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod malis non ſit eleemoſyna danda per id quod dicitur Eccli. XII. 4. *Da miſericordi, & non ſuſcipias peccatorem*: & iterum: *Benefac humili, & non des impio.*

2. Præterea. Proditor domini ſui reputaretur qui de rebus a domino ſibi conceſſis hoſtes domini ſui nutriret. Sed omnis peccator eſt hoſtis Domini. Ergo non debet ei eleemoſyna de rebus a Deo nobis conceſſis dari.

Sed contra. Matth. V. 44. (a) *Eſtote filii Patris veſtri qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos.* Sed hoc non dicitur, niſi propter imitationem. Ergo debemus & bonis, & malis dare.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod meliori ſit magis ſubveniendum ſemper. Quia eleemoſyna datur propter Deum, ut ex ipſius diffinitione patet. Sed bonus eſt Deo propinquior quam malus. Ergo meliori ſemper magis eleemoſyna eſt danda.

2. Præterea. Eleemoſyna habet efficaciam ex parte etiam recipientis, qui obligatur ad orandum pro eleemoſynam dante. Sed opus boni eſt efficax ad merendum magis. Ergo magis ſemper debet dari eleemoſyna magis bono.

3. Sed contra. Eleemoſyna, cum ſit actus miſericordiæ, miſeriam intuetur. Sed malus eſt magis miſer quam bonus. Ergo magis eſt eleemoſyna malis danda quam bonis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod eleemoſyna poteſt dupliciter fieri, ut ex prædictis patet: ſcilicet per collationem alicuius rei temporalis, & hoc modo nullus ſibi ipſi eleemoſynam facere poteſt; vel per exercitium alicuius actus ſpiritualis, vel corporalis. Et quia homo ratione diverſarum partium in ſeipſum agere poteſt; ſicut anima movet corpus, & una pars animæ aliam, & una pars corporis aliam: ideo talem eleemoſynam aliquis poteſt facere ſibi. Sed ad ſubveniendum ſibi in corporalibus natura ſatis inclinat: & ideo de hoc non oportuit dari præceptum, ſed ſolum de ſubveniendo animæ, ad quam non ita multi inclinantur: unde dicitur Eccli. XXX. 24. *Miſerere animæ tuæ, placens Deo.*

Ad primum ergo dicendum, quod liberalitas, ſecundum quod conſiſtit in dationibus, non poteſt eſſe ad ſeipſum; ſed ſecundum quod conſiſtit in ſumptionibus, poteſt eſſe ad ſeipſum, ſicut & illiberalitas. Sunt enim aliqui illiberales ad ſeipſos, qui propter cupiditatem rerum ſibi neceſſaria ſubtrahunt. Sed iuſtitia nullo modo poteſt eſſe ad ſeipſum, quia habet rationem æqualitatis, quæ ſemper ad alterum eſſe debet.

Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis.

S O-

(a) Vulgata: Ut ſitis filii.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſecundum Auguſtinum [Lib. XIV. de Civit. Dei cap. VI.) ſic diligendi ſunt homines, ut eorum non diligantur errores. Et quia exhibitio beneficii dilectioni correſpondet, ideo peccatori ad ſuſtentationem naturæ debemus eleemoſynam facere, ſi indigeant, cum præcipiatur nobis benefacere amicis, & inimicis; ſed ad fovendum eorum malitiam non debemus eis aliquid dare. Vel ſi conſtaret quod de eo quod eis datur, in peccatum abuterentur, non deberet eis dari aliquid, niſi neceſſitas extrema expoſceret: & hoc modo intelligenda eſt auctoritas inducta.

Unde patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod peccator, etſi ſit inimicus Dei quantum ad culpam, non tamen quantum ad naturam: quia Deus nihil odit eorum quæ fecit: Sap. XI.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod cui magis benefaciendum ſit, ut dicit Philoſophus IX. Ethic. (cap. III.) non eſt facile determinare propter multas diverſitates boni, & neceſſarii. Tamen hoc eſt tenendum, quod ſemper magis reddendum eſt debitum quam beneficium impendendum, ut ipſe ibidem dicit, niſi ex parte altera adſit maior bonitas, vel neceſſitas: & ideo parentibus, & propinquis, & benefactoribus, & eis a quibus ſpiritualia accipit, magis debet eleemoſynam facere, ſi indigeant, & ceteris paribus, melioribus magis, & magis etiam indigentibus magis: & ſic ſecundum has tres conditiones debet gradus in eleemoſynis conſtitui, ſcilicet ſecundum honeſtum, & neceſſarium, & debitum. Aſſignare autem in ſingulis quando unum alteri eorum præferatur, eſt impoſſibile: quia ſingulares eorum conditiones, quæ attendendæ ſunt, ſunt infinitæ, & non cadunt ſub arte. De his autem ratio docet, & prudentiæ conſilium.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis Deo propinquior ſit ſemper melior, non tamen ſemper debet ei magis dari: quia eleemoſynarum largitio ad neceſſitatem proximi ſublevandam divinitus inſtituta eſt: unde ſi indigentia ex parte altera nimis excedat, magis ſervabitur intentio inſtituentis eleemoſynam quam ſi meliori daretur.

Ad ſecundum dicendum, quod principalius conſideratur efficacia eleemoſynæ ex parte dantis quam ex parte recipientis: & ideo ex parte dantis debet eſſe ordinata datio, quæ eleemoſynæ efficaciam auget.

Ad tertium dicendum, quod quamvis peccator ſit magis miſer in ſpiritualibus, non tamen in corporalibus: & ideo non eſt ſibi ſemper magis providendum per corporales eleemoſynas.

QUAESTIO III.

Deinde quæritur de ieiunio: & circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Quid ſit ieiunium.
Secundo. Quis teneatur ad ieiunium.
Tertio. De tempore ieiunii.
Quarto. De ſolventibus ipſum.

ARTICULUS I.

Utrum Iſidorus convenienter ieiunium diffiniat.

2. 2. *queſt.* CXLVII. *art.* 1.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod Iſidorus inconvenienter diffiniat ieiunium, dicens (Lib. VI. etymol. tit. de offic. in dict. *ieiunium*) *Ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum.* Parſimonia enim a *parſi* præterito huius verbi *parco* venit. Eſt enim *parcere*, inter alia quæ habet ſignificata, idem quod abſtinere. Ergo idem videtur eſſe parſimonia victus, & abſtinentia ciborum; & ſic alterum ſuperfluit.

2. Præterea. Matth. XVII. ſuper illud, *Hoc genus dæmoniorum &c.* dicit Hieronymus: * „ Ieiunium eſt non ſolum ab „ eſcis, ſed a cunctis illecebris abſtinere." Cum ergo Iſidorus diffiniat ieiunium tantum per abſtinentiam ab eſcis, videtur quod incompetens ſit aſſignatio.

3. Præterea. Ad obſervationem ieiunii videtur non ſolum pertinere abſtinere a cibis, ſed etiam lugere, & ungueuto non uti, ut patet Dan. X. 2. *In diebus illis lugebam*

* In Hieronymo ibi non occurrit, etſi Gloſſa ſic habet; ſed ex Beda ſumptum eſt in Marci IX. Similia etiam ex Auguſtino deſumi poſſunt tract. XVII. in Ioan.

gebam ego Daniel trium hebdomadarum diebus. Sed de his non ſit mentio in prædicta aſſignatione. Ergo inſufficiens eſt.

4. Præterea. Multi ſervant parſimoniam in victu, & abſtinentiam in cibis, qui tamen pluries in die manducant. Sed tales non dicuntur ieiunantes. Ergo diffinitio prædicta non convertitur cum ieiunio.

5. Præterea. Nullus eſt ieiunus niſi ieiunio, ſicut nec albus niſi albedine. Sed aliquis etiam immoderate cibis utens, eſt quandoque ieiunus antequam comedat. Ergo tali non competit diffinitio aſſignata ieiunii: ergo eſt incompetens.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ieiunium non ſit actus virtutis. Virtus enim ſicut abundanti, ita & dimiuuto corrumpitur. Sed ieiunium importat diminutionem a cibo, in quo conſervari poteſt medium virtutis. Ergo ieiunium non eſt virtutis actus.

2. Præterea. Omnis virrutis actus eſt in aliquid operando. Sed ieiunium dicit ceſſationem ab actu. Ergo non eſt virtutis actus.

3. Præterea. Ieiunium conſiſtit non ſolum in abſtinendo a ſuperfluis cibis, quia hoc eſt de neceſſitate virtutis, ſed etiam a neceſſariis. Sed qui ſubtrahit neceſſarium cibum, dat ſibi occaſionem mortis; non autem, ut Hieronymus * dicit, differt utrum magno, vel parvo tempore te interimas. Ergo cum nulli liceat ſeipſum occidere, videtur quod nulli liceat ieiunare; & ſic ieiunium non erit actus virtutis.

4. Præterea. Sicut dicit Auguſtinus in X. Confeſſ. (cap. XXXI.) alimentum ſic ſumi debet ut famis medicamentum. Sed magis infirmo minus eſt medicina ſubtrahenda. Cum ergo in primo ſtatu Adam peccaſſet, ſi cibo abſtinuiſſet, donec præoccuparetur fame, ut in II Lib. diſt. XIX. (quæſt. 1. art. 2. ad 3.) dictum eſt, videtur quod etiam nunc ieiunando peccat homo, cum natura humana ſit infirmior; & ſic ieiunium non erit virtutis actus.

Sed contra eſt quod Hieronymus dicit (ad Demetriadem de virginitate ſervanda, ultra dimidium.) *Ieiunium non eſt perfecta virtus, ſed ceterarum virtutum fundamentum*.

Præterea. Iſidorus dicit, ieiunium eſſe abſtinentiam, ut ex diffinitione præmiſſa apparet. Sed abſtinentia eſt virtus. Ergo ieiunium eſt actus virtutis.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ieiunium non ſit actus temperantiæ. Quia Canon dicit de conſecr. diſt. v. (cap. *Quadrageſima*) *Ieiunium quadrageſimale eſt decima totius anni*. Sed dare decimam eſt actus iuſtitiæ. Ergo & ieiunare: non igitur temperantiæ.

2. Præterea. Ad fortitudinem pertinet moleſtias perferre. Sed hoc accidit in ieiunio. Ergo ieiunium eſt actus fortitudinis: non ergo temperantiæ.

3. Præterea. Prudentiæ pars eſt cautela, ut in III. Lib. diſt. XXXIII. (quæſt. III. art. 1. quæſtiunc. 3.) dictum eſt. Sed ieiunium ad cautelam peccatorum carnis inductum eſt. Ergo eſt actus prudentiæ.

Sed contra. Materia propria temperantiæ ſunt delectabilia tactus, ut dicitur in III. Ethic. (cap. XII.) Sed circa huiuſmodi eſt ieiunium, quia eſt circa cibos. Ergo ieiunium eſt actus temperantiæ.

Præterea. Abſtinentia eſt ſpecies temperantiæ. Sed ieiunium eſt abſtinentia. Ergo eſt temperantiæ actus.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ieiunium non cadat in præcepto. Nam ſuper illud Pſal. XLIV. *Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus*, dicit Gloſſa (Auguſtini) quod gloria Eccleſiæ in interioribus virtutibus conſiſtit, ſicut fides, ſpes, caritas. Sed omne præceptum Eccleſiæ ad gloriam Eccleſiæ ordinatur. Ergo de ieiunio exteriori non poteſt eſſe præceptum.

2. Præterea. Ea quæ ſunt ſupererogationis, ad conſilium pertinent, ad quod nullus obligatur niſi ex voto. Sed ieiunium eſt huiuſmodi. Ergo non obligatur ad ipſum aliquis ex præcepto.

3. Præterea. Quicumque tranſgreditur præceptum, peccat mortaliter. Si ergo ieiunium inſtitutum ab Eccleſia cadat ſub præcepto, tunc ſi aliquis unum diem tantum frangeret quadrageſimæ, mortaliter peccaret; quod videtur grave dicere.

Sed contra. Statutum Eccleſiæ obligat per modum præcepti, ſicut præceptum Dei:

Ex Edit. P. Nicolai.

* In epiſtola ad Demetriadem da virginitate ſervanda, *ſuppoſititia*.

quia Dominus diſcipulis ſuis dixit (Luc. x. 16.) *Qui vos audit, me audit*. Sed ad illud ieiunium obligamur ex ſtatuto Eccleſiæ. Ergo cadit ſub præcepto.

Præterea. Maioris perfectionis eſt lex nova quam vetus, & magis a carnalibus deſideriis abſtrahens. Sed in lege veteri erat ieiunium in præcepto. Ergo multo fortius in lege nova.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod ieiunium non ſit ſatisfactorium. Quia ſatisfactio eſt iuſtitiæ actus, ut prius dictum eſt. Sed ieiunium eſt actus temperantiæ. Ergo non eſt ſatisfactorium.

2. Præterea. Illud ad quod ex præcepto aſtringimur, non eſt ſatisfactorium, ſed ſatisfactionem præcedit, ſicut de eleemoſyna dictum eſt. Sed quoddam ieiunium cadit ſub præcepto, ut dictum eſt. Ergo ad minus illud non eſt ſatisfactorium.

3. Præterea. Satisfactio debet fieri ab eo qui peccavit. Sed anima eſt quæ peccat; ieiunium autem non eſt animæ, ſed corporis. Ergo non eſt ſatisfactorium pro peccato.

4. Præterea. Sicut contingit peccare ex ſuperfluitate cibi, ita ex ſubtractione. Sed contra ſubtractionem cibi non datur, ut ſatisfactio, cibi abundantia. Ergo nec contra abundantiam dari debet, ut ſatisfactorium, cibi ſubtractio per ieiunium.

5. Præterea. I. Timoth. iv. 8. *Corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt*. Sed ieiunium eſt huiuſmodi. Ergo non eſt ſatisfactorium pro peccato.

Sed contra. Opera ſatisfactoria oportet eſſe pœnalia. Sed ieiunium habet magis rationem pœnæ quam eleemoſyna. Cum ergo eleemoſyna ſit ſatisfactoria, ut ex dictis patet, & ieiunium debet eſſe ſatisfactorium.

Præterea. Satisfacere eſt peccatorum cauſas excidere. Sed ieiunio aliquis abſcindit peccatorum cauſas: quia maxime ieiunio reprimitur caro, quæ ad peccata incitat. Ergo &c.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ieiunium dupliciter dicitur, ſcilicet ieiunium naturæ, & ieiunium Eccleſiæ. A primo ieiunio dicitur aliquis quolibet die ieiunus antequam cibum ſumat; a ſecundo autem dicitur ieiunans, quaſi ordinatam ab Eccleſia propter peccatorum ſatisfactionem abſtinentiam ſervans. In ſatisfactionem autem peccatorum non ſolum oportet quod ab illis homo abſtineat quæ lex virtutis prohibet, ſed etiam ab illis quibus ſalva virtute uti poſſemus: quia qui illicita commiſit, oportet etiam a licitis abſtinere, ut Auguſtinus dicit (alius Auctor de vera, & falſa pœnitentia cap. xv.) Unde ieiunium ab Eccleſia inſtitutum ſupponit abſtinentiam illam quæ ad virtutem exigitur, & addit abſtinentiam quamdam ab illis quæ medium virtutis non corrumpunt. Et ideo Iſidorus hæc duo in prædicta diffinitione ieiunii comprehendit, ſcilicet abſtinentiam ab illis quæ virtutem corrumpunt in hoc quod dicit, *parſimonia victus*; & ab illis quibus ſalva virtute alias uti liceret, in hoc quod dicit, *abſtinentiaque ciborum*.

Ad primum ergo patet ex dictis ſolutio.

Ad ſecundum dicendum, quod diffinitio illa Hieronymi intelligitur de ieiunio ſpirituali, & non de ieiunio corporali.

Ad tertium dicendum, quod ieiunium ex ſuo nomine directe importat abſtinentiam in cibis: unde illæ obſervationes quæ a ieiunantibus patribus obſervatæ leguntur, non ſunt de eſſentia ieiunii, ſed ad modum ieiunandi pertinent; & propter hoc non oportet quod in diffinitione ieiunii mentio de eis fieret.

Ad quartum dicendum, quod intelligenda eſt in prædicta diffinitione talis abſtinentia a cibis, alias licitis, qualem Eccleſia ieiunantibus determinat; & ſic obiectio ceſſat.

Ad quintum dicendum, quod prædicta diffinitio non datur de ieiunio quo aliquis dicitur ieiunus, ſed de ieiunio Eccleſiæ, ut dictum eſt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, omnis actus qui in ſua ratione includit aliquid quod ad modum virtutis pertineat, actus virtutis dici poteſt, quantum eſt de ſe; quamvis poſſit & bene, & male fieri ob hoc quod forte non includit in ſui ratione omne illud quod ad virtutem exigitur. Quia autem virtus infirmitati naturæ ſubvenit, quæ ad malum de facili inclinatur; ideo omnium virtutum circa delectationes corporales exiſtentium, ex quarum ſuperabundantia præcipue peccatum contingit propter connaturalitatem noſtri ad eas, modus eſt in re-

tra-

trahendo ab eis, ſicut patet in temperantia, & in omnibus partibus ei aſſignatis. Quia ergo nomine ieiunii actus nobis quidam exprimitur quo quis a delectationibus tactus, ſcilicet cibis, ſe abſtrahit, conſtat quod in ratione ſua modum virtutis importat; & ideo actus virtutis dici debet.

Ad primum ergo dicendum, quod medium virtutis non eſt medium ſecundum æquidiſtantiam ab extremis, ſed accipitur ſecundum rationem rectam: & ideo contingit id quod eſt parum uni, eſſe ſatis alteri, ſicut quod eſt parum ſano in cibis, eſſe ſatis infirmo qui per abſtinentiam curari debet. Curatio autem ſpiritualis morbi aſſinior eſt virtuti quam curatio morbi corporalis: unde & illud quod alias eſſet modicum, vel minus debito, tamen volenti vulnus peccati curare, ſatis eſt: & ſic ieiunium medium virtutis non corrumpit. Tamen ſciendum, quod medium virtutis non conſiſtit in indiviſibili, ſed habet aliquam latitudinem, in qua virtus ſalvatur; quamvis termini illius latitudinis, quos prætergredi ſalva virtute non licet, non poſſunt ſermone determinari: & ideo qui dimittit aliquid, quo licite poſſet uti, non oportet quod ſtatim a medio virtutis diſcedat.

Ad ſecundum dicendum, quod ieiunium a quo quis ieiunus dicitur, non nominat aliquem actum, ſed privationem præcedentis cibi: & ideo ſecundum ipſum non dicitur aliquis ieiunare. Sed ieiunium Eccleſiæ nominat actum quemdam ſecundum quem in cibis ſumendis ſe regulat aliquis ſecundum Eccleſiæ ſtatutum; & ſecundum hoc ieiunium dicitur aliquis ieiunare: & ideo hoc ieiunium poteſt eſſe actus virtutis.

Ad tertium dicendum, quod neceſſarium dupliciter accipitur in cibis. Primo ad conſervationem vitæ; & tale neceſſarium non licet ſubtrahere per ieiunium, ſicut nec interimere ſeipſum. Sed hoc neceſſarium eſt valde modicum, quia modicis natura contenta eſt. Alio modo dicitur neceſſarium ad conſervandam valetudinem corporis, quæ quidem accipitur in duplici ſtatu. Primo ſecundum ſufficientiam habito reſpectu ad ea quæ incumbunt ex officio, vel ex ſocietate eorum ad quos convivit, neceſſario agenda; & tale etiam neceſſarium ſubtrahi non debet: hoc enim eſſet de rapina hoſtiam ieiunii offerre, ſi aliquis propter ieiunium impediretur ab aliis operibus ad quæ alias obligatur. Unde Hieronymus dicit (ut habetur de conſ. diſt. v. cap. *Non mediocriter* *) *De rapina holocauſtum offert qui vel ciborum nimia egeſtate, vel manducandi, vel ſomni penuria immoderate corpus affligit*. Si etiam ſit tanta abſtinentia quod homo ab operibus utilioribus impediatur, quamvis ad ea de neceſſitate non teneatur, indiſcretum eſt ieiunium, etſi non ſit illicitum. Unde Hieronymus dicit (ubi ſupra.) *Rationalis homo dignitatem amittit, qui ieiunium caritati, vel vigilias ſenſus integritati præfert*. Secundo accipitur valetudo corporis ſecundum optimam corporis diſpoſitionem: & quia caro in ſuo robore conſiſtens, difficilius ſpiritui ſubditur, ideo neceſſarium ad valetudinem ſic acceptam etſi licite accipi poſſit, tamen laudabiliter ſubtrahi poteſt: & talis ſubtractio non multum mortem accelerat, cum corpus humanum inveniatur frequentius ex ſuperfluitate quam ex defectu mortales ægritudines incurrere: unde etiam Galenus dicit, quod ſumma medicina eſt abſtinentia. Inveniuntur etiam ad ſenſum, abſtinentes ut frequenter diutius vivere: & ideo prædicta ſubtractio non poteſt dici mortis occaſio, cum ſe habeat ad utrumque, ſcilicet ad prolongandum, & breviandum vitam. Subtractio autem eius quod non eſt neceſſarium, nec hoc, nec illo modo eſt de neceſſitate virtutis temperantiæ.

Ad quartum dicendum, quod quamvis homo poſt ſtatum peccati magis infirmetur quantum ad paſſibilitatem corporis, ex qua fames cauſatur, cui per alimentum ſubvenitur, tamen ex altera parte eſt gravior infirmitas, & periculoſior, cui ieiunium ſubvenit, ſcilicet concupiſcentiæ morbus, qui in ſtatu innocentiæ non erat: & ideo ad hunc morbum extirpandum magis intendere oportet, ſicut etiam Medici periculoſiori morbo ſolicitius ſubveniunt.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quamvis aliquis actus a pluribus virtutibus poſſit procedere, ſicut ab imperantibus ipſum, vel dirigentibus ad eum, vel quocumque modo ad ipſum iuvantibus; tamen illius virtutis proprie actus dicitur quæ eli-

* Hieronymi tamen non eſt, ſaltem in Libris qui nunc extant.

eit ipſum, a qua ſcilicet procedit formaliter, quaſi in ſimilitudinem ſpeciei, ſicut calefactio a calore. Sed tam virtutes quam actus virtutum penes obiecta diſtinguuntur: & ideo actus ab illa virtute elicitur quæ ſecum convenit in propria ratione obiecti. Et quia ieiunium in obiecto cum temperantia convenit quantum ad illam temperantiæ partem quæ abſtinentia dicitur, ideo eius actus proprie ieiunium eſt, quamvis ab aliis virtutibus procedere per dictos modos etiam poſſit.

Ad primum ergo dicendum, quod actus iuſtitiæ eſt reddere debitum. Non autem eſt debitum facere decimam de tempore, ſed de rebus poſſeſſis aliquo modo. Dicitur autem ieiunium decima totius anni per quamdam adaptationem: & ideo non oportet quod ſit actus iuſtitiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod fortitudinis eſt perferre moleſtias ab exteriori illatas: hoc autem non eſt in ieiunio.

Ad tertium dicendum, quod in omnibus virtutibus moralibus actus dirigitur prudentia, ut in III. Lib. diſt. XXXIII. (quæſt. II. art. 5.) dictum eſt; & ſic actus aliarum virtutum ſunt etiam prudentiæ.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod duplex eſt præceptum, ſcilicet iuris naturalis, & iuris poſitivi. Præcepto iuris naturalis prohibentur ea quæ ſunt ſecundum ſe mala; ſed præceptis iuris poſitivi prohibentur ea quæ poſſunt eſſe occaſiones malorum; vel præcipiuntur aliqua ordinantia ad virtutem, quam legis poſitor inducere intendit: & propter hoc ius poſitivum, ut dicit Tullius (Lib. II. de invent. num. 65.) eſt a naturali derivatum: unde ad legem poſitivam pertinet, ut dicit Philoſophus in X. Ethic. (cap. X. vel XIV.) ordinare nutritiones iuvenum, & adinventiones virorum, ideſt opera, & ſtudia, ut arceantur a malis, & perducantur ad bona. In ieiunio ergo eſt aliquid quod ad præceptum iuris naturalis pertinet, ſcilicet tantam abſtinentiam carni adhibere, ne ſpiritui rebellet. Temperantia enim, ut dicit Philoſophus in III. Ethic. (cap. ult.) menſuram accipit ex conſervatione ſalutis corporalis: unde multo magis ex conſervatione ſalutis ſpiritualis. Medium autem temperantiæ non excedere, ad ius naturale pertinet; ſed determinatio talis abſtinentiæ ſecundum determinatum tempus, & determinata cibaria, ad ius poſitivum pertinet, quod moderatur hominum actus; & hoc modo ieiunium ſub præcepto (a) Eccleſiæ cadit.

Ad primum ergo dicendum, quod decor Eccleſiæ principaliter in interioribus conſiſtit; ſed etiam exteriores actus ad eumdem decorem pertinent, inquantum ab interiori progrediuntur, & inquantum interiorem decorem conſervant: & ſic ieiunium ad decorem Eccleſiæ ordinatur.

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt genus ſupererogationis. Quoddam quod totaliter excedit neceſſitatem ſalutis; & hoc non poteſt cadere ſub præcepto, ſed ſub conſilio. I. Corinth. VII. 25. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do*. Aliud genus ſupererogationis eſt quod aliquo modo ad neceſſitatem ſalutis pertinet, quamvis non ſecundum hunc, vel illum modum, ſicut de ieiunio ex dictis patet: & ideo determinatio modi in talibus poteſt cadere ſub præcepto Eccleſiæ, vel cuiuſcumque legislatoris.

Ad tertium dicendum, quod præcepta iuris poſitivi magis obligant ex intentione legislatoris quam ex ipſis verbis: & ideo tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus qui obviat intentioni legislatoris quam qui deviat in aliquo a legis ordinatione. Intentioni autem legislatoris obviat qui ex contemptu, vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem (b) non ſervat. Si autem in aliquo caſu non ſervat in quo probabiliter credi poteſt, ſi legislator adeſſet, eum obligare non velle, talis non eſt reputandus præcepti tranſgreſſor. Et ideo non eſt neceſſarium quod quicumque aliquem diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: poteſt enim hoc aliquando omnino ſine peccato contingere, aliquando ſine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali; & hoc ſecundum diverſas occaſiones quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod ieiunium actus ſatisfactorius eſt: quia & pro libidine peccati præteriti ſubtractionem delectationis recompenſat, afflictionem etiam addens; & futura peccata impedit, concupiſcentiam debilitans.

Ad

(a) *Al.* eleemoſynæ. (b) *Al.* non ſervat, in quo &c. *intermediis omiſſis*.

Digitized by Google

Ad primum ergo dicendum, quod ieiunium quamvis elicitive ſit actus temperantiæ, tamen a iuſtitia imperari poteſt, & ſic erit ſatisfactorium; ſicut etiam ad ulterium intemperantiam admixtam iniuſtitiæ habet.

Ad ſecundum dicendum, quod præceptum legis naturæ non eſt niſi de eo quod eſt neceſſarium ad ſalutem: & ideo quod ſub tali præcepto cadit, non eſt ſatisfactorium, ſed ad ſatisfactionem exigitur; & ſic eſt de eleemoſyna, ſecundum quod cadit ſub præcepto. Sed præceptum Eccleſiæ poteſt ad idem ordinari ad quod ordinatur ſatisfactio: & ideo ieiunium quod ſub præcepto Eccleſiæ cadit, ſatisfactorium eſſe poteſt.

Ad tertium dicendum, quod neque corpus peccat, neque anima proprie loquendo, ſed homo: & ideo ipſe qui peccat, punitur, ſive ſit pœna corporalis, ſive ſpiritualis. Tamen etiam pœna corporalis in animam redundat, quæ ipſam ſentit, ſicut & per corpus delectatione illicita fruebatur in peccato.

Ad quartum dicendum, quod ſuperabundantia cibi non habet pœnam, & eſt inordinata: & ideo non poteſt eſſe ſatisfactoria, ſicut ieiunium.

Ad quintum dicendum, quod intelligitur ad modicum valere corporalis exercitatio in comparatione ad pietatem: vel quia ad unum tantum valet, ſcilicet ad concupiſcentiam domandam.

ARTICULUS II.

Utrum ad ieiunium ab Eccleſia inſtitutum omnes teneantur abſque diſpenſatione.

Ubi ſupra art. 4. *& etiam* 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod ad ieiunium ab Eccleſia inſtitutum omnes teneantur abſque diſpenſatione. Præcepta enim Eccleſiæ obligant ſicut præcepta Dei: unde Apoſtolis dicitur (Luc. x. 16.) *Qui vos audit, me audit*. Sed ad præcepta Dei omnes tenentur abſque diſpenſatione. Ergo & ad præcepta Eccleſiæ.

2. Præterea. Illud quod utiliter ſtatutum eſt, non poteſt ſine nocumento relaxari. Sed non ſine utilitate ſtatutum eſt Eccleſiæ ieiunium. Ergo non poteſt per diſpenſationem ſine nocumento relaxari.

3. Præterea. Secundum Bernardum in Lib. de diſpenſatione, & præcepto (paulo poſt principium) in præcepto ſuperioris non poteſt inferior diſpenſare. Sed quælibet ſingularis perſona eſt inferior quam Eccleſia, quæ ieiunium ſub præcepto ſtatuit, niſi forte ille qui eſt caput totius Eccleſiæ, vel loco capitis, ſcilicet Papa. Ergo nullus alius poteſt in ieiunio diſpenſare niſi Papa.

Sed contra. Innocentius III. in quadam decretali (extra de obſer. ieiun. cap. *Conſilium*) loquens de materia iſta, dicit, quod non ſubiacet legi neceſſitas. Ergo neceſſitate imminente poteſt aliquis ſine peccato ieiunium ab Eccleſia inſtitutum prætermittere per diſpenſationem.

Præterea. Præcepta legis naturalis non poſſunt per aliquod ſtatutum immutari. Sed præceptum legis naturalis eſt ut homo ad neceſſitatem cibum ſumat. Ergo ſi neceſſitas expoſceret, poſſet ieiunii abſtinentiam non ſervare.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod iuſti non teneantur ad ieiunium Eccleſiæ. II. Corinth. III. 17. *Ubi ſpiritus Domini, ibi libertas*. Sed iuſti ſpiritu Dei ſunt imbuti. Ergo liberi ſunt ab onere ſtatutorum Eccleſiæ; & ſic non obligantur ad ieiunium ab Eccleſia inſtitutum.

2. Præterea. Matth. IX. 15. Dominus dicit: *Non poſſunt filii ſponſi, quamdiu cum eis eſt ſponſus, lugere*. Ieiunium autem ad luctum pertinet. Sed cum iuſtis ſponſus Eccleſiæ Chriſtus ſpiritualiter eſt: Eph. III. 17. *Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris*. Ergo cum ſpiritualis præſentia corporali præemineat, videtur quod non teneantur ad ieiunium.

3. Præterea. Nullus tenetur ſatisfacere qui non peccavit. Sed ieiunium eſt quædam ſatisfactionis pars. Ergo ſi ſunt aliqui iuſti qui numquam peccaverunt, videtur quod tales ad ieiunium non tenentur.

Sed contra. Apoſtolus perfecte iuſtus fuit. Sed ipſe corpus ſuum caſtigavit per ieiunia, & alia corporalia exercitia, ut dicitur I. Corinth. IX. 27. (a) *Ne forte reprobus efficiar*. Ergo & alii iuſti debent ieiunare.

Præterea. Iuſtitia hominis ordinem Eccleſiæ non ſubvertit, ſed perficit. Sed quamdiu manet ordo, manet obedientia inferioris ad ſuperiorum præcepta: quia hoc eis eſt debitum. Ergo per iuſtitiam homo non ab-

(a) Vulgata: *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar*.

Digitized by Google

abſolvitur quin teneatur ieiunare, & alia præcepta Eccleſiæ Dei debeat ſervare.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam pueri teneantur ad ieiunium. Ioel. II. 15. dicitur: *Sanctificate ieiunium*: & poſtea ſequitur *: Congregate parvulos, & ſugentes ubera*. Ergo parvuli ad ieiunium tenentur.

2. Præterea. Magis propinquius eſt præcepto puer quam beſtia. Sed Ionæ III. 7. dicitur*: Homines, & iumenta .... non guſtent quidquam, nec aquam bibant*. Ergo multo magis pueri ad ieiunium tenentur.

3. Præterea. Pueri plus poſſunt ieiunare quam (ut videtur) provecti, quia habent plus de humido. Sed qui plus habet, magis tenetur. Ergo pueri magis tenentur ad ieiunium quam provecti.

Sed contra. Præceptum Eccleſiæ neceſſitatem cibi ſubtrahere non debet. Sed pueri indigent frequenti cibo: quia non poſſunt ſimul tantum ſine læſione alimentum accipere quod eis ad totam diem ſufficiat propter debilitatem naturæ. Ergo ad ieiunium non tenentur.

Præterea. Ieiunium eſt ordinatum ad ſatisfaciendum, & concupiſcentiam comprimendum. Sed ſatisfactio pro peccatis præteritis non competit pueris, quia innocenti vita degunt, & a puritate pueri dicuntur; ſimiliter nec eſt in eis concupiſcentia impugnans, etſi habitu eis inſit, ut Auguſtinus dicit (de peccatorum mer. & remiſs. Lib. I. cap. XXXIX.) Ergo non tenentur ad ieiunium.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod provecti, & ſani non excuſentur a ieiunio propter peregrinationem. Eſt enim dimittendum illud quod non eſt neceſſitatis, ut ſervetur id quod eſt neceſſitatis. Sed peregrinatio non eſt neceſſitatis. Cum ergo ieiunium ab Eccleſia inſtitutum ſit neceſſitatis, quia cadit ſub præcepto, videtur quod non debeat propter peregrinationem, aut iter, ieiunium intermitti.

2. Præterea. Videtur quod nec ratione paupertatis. Quia paupertas de ſe inducit ad ieiunandum. Ergo non eſt cauſa quare aliquis ieiunare non debeat.

3. Præterea. Videtur quod nec ratione operis alicuius ſervilis quis a ieiunio excuſetur. Quia lucrum ſpirituale debet præponderare lucro corporali. Sed huiuſmodi opera ad lucrum corporale ordinantur, ieiunium autem ad ſpirituale. Ergo non eſt ieiunium propter huiuſmodi opera intermittendum.

Sed contra. Afflictio non eſt addenda afflicto. Sed omnia prædicta habent de ſe afflictionem. Ergo aliquo modo excuſantur ab afflictione ieiunii.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod per præcepta iuris poſitivi, ut dictum eſt, removentur aliqua quæ non ſunt de ſe mala, & ſemper: unde in aliquo caſu poſſunt eſſe bona, & neceſſaria quæ talibus prohibentur præceptis: & ideo non fuit intentio legiſlatoris ut ſemper obſervaretur præceptum ſuum, niſi in illis caſibus in quibus bonum virtutis poteſt conſervari. Et ideo dicendum ad primam quæſtionem de iure naturali, & poſitivo, quod ius poſitivum a iure naturali procedere dicitur, inquantum per ius poſitivum modus obſervandi ius naturale determinatur: quia intentio cuiuslibet legiſlatoris eſt inducere homines ad virtutes, ut dicitur in II. Ethic. (cap. I.) quæ pertinent ad ius naturale. Modus autem obſervandi ea quæ ſunt de lege naturali, non poteſt eſſe uniformis in omnibus propter diverſitates quæ in ſingularibus contingunt, ſicut nec idem modus curationis poteſt adhiberi omnibus laborantibus eadem ægritudine: & ideo legiſlator non poteſt aliquod præceptum ponere quod non oporteat in caſu aliquo prætermitti. Tamen conſiderans quod frequentius accidit, legem ponit, in illis caſibus in quibus modus determinatus per legem non competit, iudicium reſervans aliquibus qui hoc habeant diffinire: & hæc eſt diſpenſatio prælatis commiſſa in ieiunio ab Eccleſia inſtituto, & in aliis huiuſmodi Eccleſiæ præceptis.

Ad primum ergo dicendum, quod præcepta Dei ſunt de eo quod eſt de neceſſitate ſalutis ſecundum ſe; & ideo in quolibet caſu obſervari illa oportet: ſed præcepta Eccleſiæ quamvis vim obligandi habeant ex actu præcipientium, non tamen ſemper obligant propter materiam in qua proponuntur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſecundum utilitatem quæ ut frequentius accidit, utiliter huiuſmodi præcepta inſtituta ſunt; ſed propter neceſſitatem in aliquo caſu emergentem etiam utiliter dimittuntur.

Ad tertium dicendum, quod inferior poteſt diſpenſare in præcepto ſuperioris, quando

Digitized by Google

do diſpenſatio ſibi a ſuperiori relinquitur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod præceptum a legiſlatore poſitum, tunc ſolum ad obſervandum non obligat, quando obſervatio intentionem legiſlatoris evacuat, vel impedit, qua intendit homines inducere ad virtutem, vel bonum ſtatum eorum quibus legem proponit. Cum autem iuſtitia profectum ieiunii quem legiſlator intendit, non impediat, ſed augeat, quia efficitur magis meritorium ex hoc quod aliquis eſt iuſtus, non abſolvitur a ieiuniorum obſervatione.

Ad primum ergo dicendum, quod libertas quam ſpiritus Dei inducit, eſt libertas iuſtitiæ, quæ opponitur ſervituti peccati, ſed coniungitur ſervituti Dei; & ita ad obedientiam mandatorum eius, & eorum qui vicem Dei gerunt in terris, obligatur.

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt ieiunium, luctus, & exultationis: & dicitur ieiunium luctus, quod quidem cum amaritudine peccatorum, vel præſentis miſeriæ geritur; ieiunium vero exultationis, cum ex ſpirituali iucunditate a carnalibus ſe abſtrahit: quia guſtato ſpiritu, deſipit omnis caro iuſtis. Ergo ſemper habitu ſpiritualiter ſponſus præſens eſt, ſed non eſt ſemper actu; immo quandoque, eſt eis præſens ut iudex, cum ſua peccata recogitant, vel quæ fecerunt, vel in quæ cadere poſſunt, niſi carnem cohibeant; & tunc eis competit ieiunium mæroris. Aliquando autem eſt eis præſens actu, ut ſponſus, quando eius dulcedine perfruuntur, & tunc competit eis exultationis ieiunium, & non mæroris.

Ad tertium dicendum, quod ieiunium non tantum inducitur pro peccatis præteritis, ſed etiam ad præſervandum a futuris: & ideo in his quæ non peccaverunt, competit ut medicina præſervans. Tamen præſens vita ſine peccato omnino agi non poteſt, quamvis a criminibus aliquis abſtineat, ut Auguſtinus in Lib. de pœnitentia * dicit: & ideo ſicut omnibus in hac vita exiſtentibus competit pœnitentia, ita & ieiunium.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod pueri indigent multo cibo, eo quod cibus in eis non ſolum exigitur ad actum nutritivæ, ſed etiam ad actum augmentativæ virtutis, quia de reſiduo nutrimenti fit augmentum. Et quia virtus naturæ in eis nondum convaluit, non poſſunt ſimul multum de cibo aſſumere, quia naturalis virtus illud convertere non poſſet, & ideo indigent frequenti cibi ſumptione; & propter hoc eis non competit ieiunium, dum ſunt in augmento. Tempus enim augmenti ſecundum Philoſophum ** eſt uſque ad finem tertii ſeptennii, ut in pluribus, quia res naturales non currunt ſemper eodem modo, ut frequenter: & ideo ante hoc tempus non arctantur pueri ad omnia ieiunia Eccleſiæ ſervanda. Sed quia quanto ad terminum prædictum appropinquant, tanto virtus naturæ magis roboratur, & augmentum tardius procedit, cum in primis quinque annis perveniat puer ad medietatem totius augmenti, ut Philoſophus dicit (Lib. I. de generat. animal. cap. XVIII.) ideo ſecundum quod magis appropinquant ad prædictum terminum, ſunt eis ieiunia magis commenſuranda.

Ad primum ergo dicendum, quod loquitur in caſu quando magna tribulatione imminente maior afflictio ad placandum Deum ſuperaddenda eſt.

Et ſimiliter dicendum ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quod quamvis pueri plus habeant de humido quam provecti; quia tamen illud eſt minus inſpiſſatum, citius poteſt a calore conſumi, & ideo frequentiori refectione indigent.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, intentio legiſlatoris eſt conſervare homines, & inducere ad bonum ſtatum virtutis, qui quidem conſiſtit in conſervatione vitæ, & valetudine ſufficienti ad opera quæ quis facere debet: nec tamen ſuo præcepto exigit ab homine totum quod poteſt, cum non intendat ordinare ſtatum hominis quantum ad unum diem, vel ad parvum tempus, ſed

Ex Edit. P. Nicolai.

* Sive Lib. I. Homiliarum hom. ult. quæ *de pœnitentibus* inſcribitur. ** Inſinuatur Lib. VII. de hiſtor. animal. cap. I.

Digitized by Google

ſed ad totam vitam : a quo deficeret , ſi ſemel homo totum quod poſſet , faceret : & ideo ſive ægritudioe imminente , ſive labore viæ, ſive quocumque alio, cum quo ſimul , & ieiunio prædictus ſtatus conſervari non poteſt , non tenetur ex præcepto ieinnare; ſed ſecundum diſpenſationem ſuperioris , ut ſupra dictum eſt , ieiunium ſolvere poteſt.

Ad primum ergo dicendum , quod ſi ſit talis peregrinatio quæ poſſit ſine incommodo differri , debet peregrinationem differre, ſi ſimul cum ea ieiunare non poteſt . Si autem peregrinatio commode differri non poteſt , vel quia tempus ieiunii hominem in via præoccupat, vel quia dies feſtus alicui imminet , ad quem ex devotione homo pergere cupit , vel quia mora in pœnitentia periculum habet vel ſpirituale , vel corporale , poteſt cum diſpenſatiooe ſui ſuperioris omnia prædicta penſantis peregrinari , & ieiunium ſolvere . Hoc tamen intelligitur de his qui labore itineris adeo affliguntur , quod ſimul cum ieiuoio itinerari ooo poſſunt . Nec obſtat quod præceptum debet pręponi conſilio : quia iotentio præceptum huiuſmodi dantis non eſt alias pias , & magis neceſſarias cauſas excludere . Secus autem eſt de præceptis legis naturæ , quæ hoc prohibent quod ſecundum ſe , & ſemper malum eſt.

Ad ſecundum dicendum , quod paupertas oon ſemper excuſat a ieiunio , ſed io illo caſu quando ſimul habere non poteſt tantum hora comeſtionis quod ad victum totius diei ſufficiat , ſicut frequenter egenis contingit , qui fruſtatim eleemoſynas quærunt; vel etiam quando ex præcedenti inedia tantum debilitati ſunt quod ieiunium ſufferre noo poſſunt.

Ad tertium dicendum , quod de operariis diſtinguendum videtur : quia ſi ieiunando poſſunt competenter victum pro perſona ſua habere , & pro familia cuius cura eis incumbit (ſive quia alias divites ſunt , ſive quia de eo quod minori labore (a) fit , qui ſecum ieiunium compatiatur , lucrari ſufficientia poſſunt) a ieiunio non excuſantur . Si autem alias non poſſunt tantum laborare quod victum ſufficientem acquirant , niſi ieiunium frangendo , poſſunt ſecundum diſpenſationem ſacerdotis ſui ieiunium ſolvere, & laborare . Ex quo patet quod intentio maioris lucri non neceſſarii eos a peccato non excuſat , ſi ieiunium frangant : nec iterum illi a peccato immunes ſunt qui operarios conducere nolunt, niſi tali pacto ut ieiuoium ſolvaot , niſi forte ſit cauſa oeceſſaria , quæ feſtinationem operis pro quo laboratur, expoſcat.

ARTICULUS III.

Utrum huiuſmodi tempora debeant eſſe ad ieiunium determinata , ſicut Eccleſia inſtituit.

Ubi ſupra artic. 6.

1. AD tertium ſic proceditur . Videtur quod huiuſmodi tempora non debeant eſſe ad ieiunium determinata , ſicut Eccleſia inſtituit . Quia ſicot ieiuoium eſt ſatisfactionis pars, ita eleemoſyna. Sed eleemoſynarum tempus non eſt determinatum. Ergo nec ieiuoii.

2. Præterea . Sicut legiſlator novi teſtamenti , ſcilicet Chriſtus , quadrageſimam ieiunavit ; ita & legis veteris lator , ſcilicet Moyſes. Sed populo veteris teſtamenti non indicebatur quadrageſimale ieiuoium. Ergo nec popolo novi teſtamenti indici debet.

3. Præterea . Chriſtus ſtatim poſt baptiſmum legitur Matth. IV. ieiunium in deſerto inchoaſſe. Si ergo nos in actibus noſtris Chriſto conſormari debemus, ſtatim poſt Epiphaniam , quando baptiſmus Chriſti celebratur , debemus quadrageſimale ieiunium inchoare.

4. Præterea. In veteri teſtamento habebant ieiunium quarti menſis , & quinti , & ſeptimi , & decimi , quæ non erant diſtincta per quatuor anni tempora . Ergo videtur quod nec nos per quatuor anni tempora noſtra ieiuoia diſtinguere debeamus.

5. Præterea . Temporibus lætitiæ ieiunium non competit: unde & tempore paſchali intermittitur ieiunium vigiliæ Apoſtolorum Philippi , & Iacobi , & tempore oativitatis , ieiunium vigiliæ beati Ioannis Evangeliſtæ. Sed infra octavas pentecoſtes adhuc durat gaudium paſchalis feſtivitatis . Ergo tuoc ieiunium non erit obſervandum.

6. Præterea. In ſanctorum ſolemniis eorum gloriam recolimus , ad quam translati ſunt . Sed ieiunium ſtatui gloriæ oon competit : quia *non eſurient* , *neque ſitient amplius* . (Apoc. VII. 16.) Ergo io vigiliis

(a) *Al. deeſt fit* .

Digitized by Google

giliis ſolemniſatum ieiunium non competit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in aliquo tempore ieiunium ſit interdictum, ſecundum quod Gregorius in II. Dialogorum (cap. I.) narrat quemdam ſacerdotem divinitus miſſum beato Benedicto dixiſſe: *Dies reſurrectionis eſt: non licet tibi hodie abſtinere*. Ergo videtur quod in ſolemnitatibus illicitum eſt ieiunare.

2. Præterea. In Eſdra (Lib. II. cap. VIII. verſ. 9.) dicitur: (a) *Sanctus dies Domini eſt: nolite contriſtari*: & additur: *Comedite pinguia &c.* Ergo videtur quod in diebus ſolemnibus non liceat ieiunare.

Sed contra eſt quod Honorius tertius in quadam decretali (extra de obſerv. ieiun. cap. *Explicari*) dicit, quod die natalis ſexta feria venienti non ſunt prohibendi qui propter devotionem voluerint ieiunare.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod hora nona non debeat eſſe tempus determinatum ad manducandum in diebus ieiunii. Quia circumſtantiæ ſecundum conditionem perſonarum ſunt determinandæ. Sed non ſunt eiuſdem conditionis quantum ad potentiam abſtinendi omnes quibus ieiunium indicitur. Ergo non eſſet eis omnibus una hora determinanda.

2. Præterea. Status novi teſtamenti eſt perfectior quam ſtatus veteris. Sed in veteri teſtamento ieiunabant uſque ad veſperam. Ergo & uſque ad veſperam homo debet comeſtionem nunc differre in diebus ieiunii.

Sed contra eſt conſuetudo.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ad legiſlatorem pertinent ea quæ ſunt ad vitam humanam neceſſaria, lege ordinare qualiter congruentius fieri poſſunt: & ideo cum aliquod tempus ſit alio magis ieiunio congruum, convenienter ab Eccleſia determinatum tempus eſt ad ieiunia inſtitutum.

Ad primum ergo dicendum, quod eleemoſynæ ordinantur ad ſubveniendum defectibus aliorum: & ideo non poteſt eleemoſynis tempus determinari, ſicut nec defectibus quibus ſubvenire oportet. Sed ieiunium eſt inſtitutum ad comprimendum concupiſcentiam carnis, & ſatisfaciendum pro peccatis præteritis: & quia ieiunium concupiſcentiam comprimit, etiam poſtquam factum eſt, (b) ſecundum quod eius effectus manet in ieiunante, ideo poteſt ieiunio tempus præfigi.

Ad ſecundum dicendum, quod Moyſes fuit legiſlator non tamquam dominus legis, ſed tamquam ſamulus; Chriſtus autem tamquam dominus: & ideo non inducebat lex vetus ad conformitatem Moyſi, ſicut nova lex inducit ad conformitatem Chriſti: quia etiam Angelorum intentio, quia non ſunt domini, ſed ſervi, non eſt ut alios in ſeipſos reducant, ſed in Deum, ut Dionyſius dicit (de cæl. Hier. cap. IV.)

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus non ieiunavit quaſi ipſe ieiunio indigeret, ſed ut ad gratiam eius ſuſcipiendam exemplo ſui ieiunii nos præpararet: & ideo poſt baptiſmum ſuum, in quo plenitudo gratiæ ipſius declarata eſt teſtimonio Patris, & Spiritus ſancti, & etiam Ioannis, decebat ut exemplum ieiunii ſui nobis proponeret. Nobis autem competit ieiunium, ut præparemur ad ſuſcipiendam gratiam ipſius: (c) unde quia ſacramenta gratiæ eius præcipue proponuntur circa feſtum paſchæ, ideo immediate ante ſolemnitatem paſchalem quadrageſimale ieiunium impletur: & etiam quia tempus veris, quod tunc incipit, maxime eſt concupiſcentiæ aptum, & quia ſignificatur quod ad gloriam reſurrectionis per tribulationes præſentis vitæ pervenimus, ſicut & Chriſtus per paſſionem.

Ad quartum dicendum, quod ſecundum Hieronymum (ſuper Zach. cap. VIII.) Iudæi habebant ſpeciales cauſas quare illa ieiunia obſervabant. In Iulio enim, qui eſt quartus menſis ab Aprili, quem ipſi primum habent, ieiunabant: quia illo menſe ſeptima die menſis Moyſes deſcendens de monte legis tabulas confregit propter peccatum vituli conflatilis, & eodem menſe muri Hieruſalem a Nabuchodonoſor deſtructi ſunt. In quinto autem menſe, ideſt in Auguſto, propter peccatum murmuris ex verbis exploratorum orti: illo etiam menſe templum incenſum eſt a Nabuchodonoſor, & poſtea etiam a Tito. In ſeptimo autem menſe propter inter-

(a) Vulgata: *Dies ſanctificatus eſt Domino Deo noſtro: nolite lugere, & nolite flere*. (b) *Al.* ſecundum quod defectus manet. (c) *Al. deeſt* unde.

interſectionem Godoliæ , ſub quo reliquiæ populi conſervabantur , ut patet Hieremiæ xli. In decimo autem menſe in memoriam mortuorum quos Dominus in deſerto percuſſerat . Nos autem præter ieiunium quadrageſimale , in quo omnium dierum quaſi decimam ſolvimus , in ſingulis (*a*) quadris anni , tres dies ieiunii inſtituti ſunt , qui quaſi in primitias computentur , & ad expiandum peccata ſingularum quartarum.

Ad quintum dicendum , quod, ſicut dicit Leo Papa (in ſerm. de ieiun. pentecoſtes) *poſt ſanctæ lætitiæ dies , quos in honorem Domini reſurgentis , & in cælum aſcendentis exegimus , & poſt acceptum Spiritus ſancti donum , ſalubriter , & neceſſario conſuetudo ordinata eſt ieiunii , ut ſi quis forte inter ipſa feſtivitatis gaudia negligens libertate , & licentia immoderata aliqua præſumpſit , hoc abſtinentiæ cenſura caſtiget* . (*b*) Tamen etiam eſt ieiunium exultationis , quod illis qui Spiritum ſanctum acceperunt , competit : cum gaudio enim ſpirituali etiam afflictio corporalis ſe compatitur : unde non fit genuflexio , & alleluia cantatur, quod in aliis ieiuniis non obſervatur.

Ad ſextum dicendum , quod in ſolemnitatibus præcipuis vigilias ieiunamus, ut paratiores ad devotionem feſti ſimus, & ut gaudium æternum , quod per ſolemnitates temporales ſignificatur , ad tribulationes præſentis vitæ , quas ſancti paſſi ſunt, ſubſequi demonſtrentur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum , quod ieiunium, quantum eſt de ſe, nullo tempore eſt prohibitum . Unde , ſicut dicit Iſidorus *, ſancti patres in deſerto tempore paſchali ieiunabant, excepto die dominicæ reſurrectionis, in quo non videtur conveniens ieiunare , eo quod tota Eccleſia lætitiæ feſtum agit. Unde non eſt conveniens quod aliquis illo die operibus afflictionis intendat, quia turpis eſt omnis pars quæ ſuo toti non congruit , ut dicit Auguſtinus in Lib. Confeſ. (III.cap.VIII.) Sed per accidens poteſt eſſe ieiunium alicuius in die feſto illicitum , ſi adeo pertinaciter ieiunium teneret , quod non crederet per devotionem feſti utilitatem ieiunii compenſari poſſe.

Ad primum ergo dicendum , quod dies reſurrectionis , ut dictum eſt , totus eſt lætitiæ : unde & cantatur: *Hæc dies quam fecit Dominus : exultemus , & lætemur in ea* : & ideo in illa præ aliis non congruit triſtitiæ ſigna oſtendere: & quia in ſingulis dominicis memoria reſurrectionis agitur , ideo in diebus dominicis ſecundum communem conſuetudinem Eccleſiæ ieiunia intermittuntur .

Ad ſecundum dicendum, quod quia illi in magna triſtitia demerſi erant propter tribulationes undique imminentes , ideo ab his quæ triſtitiam ingerere poſſunt, abſtrahebantur, ut in ſpe divini auxilii gauderent.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum , quod competens hora comedendi in diebus ieiunii eſt hora nona , & hæc eſt ab Eccleſia inſtituta , & communiter obſervata : quia ſecundum communem curſum comedendi eſt hora ſexta : quia cibus non debet apponi quouſque natura circa cibum præcedentem occupata eſt . Occupatur autem in cibo aſſumpto dupliciter . Primo digerendo ipſum : & quoniam digeſtio fit per calorem , ideo illud tempus digeſtioni eſt congruum in quo calor naturalis ad interiora revocatur , ſcilicet (*c*) propter ſubtractionem radiorum ſolis , & propter ſomnum , in quo intenduntur virtutes naturales . Secundo cibum iam decoctum deducendo per membra , quibus debet aſſimilari ; & ad hoc requiritur quod calor nutrimentum deducens uſque ad extremas partes corporis evocetur : calor autem ſolis calorem naturalem ad exteriora evocat : & ideo quando completur ſolis aſcenſus (quod fit hora ſexta , quia tunc eſt circa medium) tunc eius opus completum eſt; & ideo tunc eſt tempus communiter ſumendi cibum . Et quia ieiunium Eccleſiæ debet eſſe pœnale , & ſatisfactorium, ideo ſupra hoc aliquid additur ; non autem tantum quod penitus humor cibi aſſumpti exſiccetur , aut vir-

tus

(a) *Forte etiam quartis , ut infra* . (b) *Al.* Tum . (c) *Al.* non propter.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Lib. I. de eccleſiaſticis officiis cap. xlii. ex quo refertur in Decretis diſt. lxxvi. cap. *Poſt paſcha*.

Digitized by Google

tus naturalis debilitetur: unde partito reſiduo tempore, hora nona occurrit, in qua cibus ſecundum Eccleſiæ ſtatutum in diebus ieiunii ſumendus eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod legiſlator ponens legem communem, attendit ea quæ in pluribus accidunt; ſed adaptationem ad ſingulos relinquit illis qui conſtituuntur legis diſpenſatores.

Ad ſecundum dicendum, quod nos noſtro ieiunio conformamur novo homini, qui per paſſionem ſuam nos a vetuſtate, & tenebris revocavit: & ideo illo tempore ieiunium primum ſolvimus, quando Chriſtus paſſionem ſuam finivit, ſcilicet hora nona. Sed ante hanc renovationem competebat veſpertinum tempus ieiunantium comeſtioni, ad ſignificandum quod per cibum veteris hominis in tenebras peccati, & mortis deiecti erant, a quibus non eruebantur, etiam poſt tribulationes præſentis vitæ, quia in morte ad limbum deſcendebant, qui erat tenebroſus locus.

ARTICULUS IV.

Utrum per binam comeſtionem ieiunium ſolvatur.

Ubi ſupra art. 6. 7. 8.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod per binam comeſtionem ieiunium non ſolvatur. Quia ieiunium eſt determinatum ad ſubtractionem nutrimenti. Sed non ſolum nutrimur cibo, ſed etiam potu. Cum ergo potus aſſumptus præter comeſtionem ſtatutum ab Eccleſia ieiunium non ſolvat, videtur quod nec etiam cibi bina aſſumptio.

2. Præterea. Aqua potata impedit ſumptionem euchariſtiæ, ſicut & ſumptio alterius cibi: quia ſolvit ieiunium naturæ, quod requiritur in euchariſtiam ſumentibus, ſicut & alii cibi. Si ergo aqua potata non ſolvit ieiunium Eccleſiæ, videtur quod nec alius cibus aſſumptus.

3. Præterea. Electuaria etiam cibi quidam ſunt. Sed eorum aſſumptio ieiunium non ſolvit; quod patet ex communi conſuetudine multorum, qui etiam diebus ieiunii abſque conſcientia fractionis ieiunii electuaria in magna quantitate manducant. Ergo nec ciborum aliorum iterata aſſumptio ieiunium ſolvit.

4. Præterea. Odor ieiunium non ſolvit. Sed odore aliqui reficiuntur, ſicut & cibo. Ergo nec cibus.

Sed contra eſt, quia in hoc diſtinguuntur ieiunantes a non ieiunantibus, quia ſemel manducant. Si ergo bina comeſtio ieiunium non ſolveret, non eſſet differentia inter ieiunantes & non ieiunantes.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod eſus carnium ieiunium non ſolvat. Quia ieiunium eſt inſtitutum ad comprimendum concupiſcentiam. Sed vinum magis inflammat concupiſcentiam quam carnes. Cum ergo potus vini non ſolvat ieiunium, nec eſus carnium ſolvet.

2. Præterea. Legumina inflativa ſunt, & ſic ad luxuriam provocant. Sed eſus eorum non ſolvit ieiunium. Ergo nec eſus carnium.

3. Præterea. Piſces aliqui ita delectabiliter comeduntur ſicut carnes aliorum animalium. Sed nulla caro piſcium comeſta ieiunium ſolvit. Ergo nec carnes avium, aut quadrupedum.

4. Præterea. Sicut in diebus quadrageſimalibus abſtinetur a carnibus, ita ab ovis, & lacticiniis. Sed in diebus ieiunii quidam lacticiniis, & ovis utuntur. Ergo & carnibus uti poſſunt ſine hoc quod ieiunium ſolvatur.

Sed contra eſt generalis conſuetudo Eccleſiæ, quæ ieiunantibus uſum carnium interdicit.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod anticipatio temporis ieiunium non ſolvat. Sicut enim non ſervat tempus ab Eccleſia inſtitutum qui tardat comeſtionem, ita nec ille qui anticipat. Sed ille qui tardat, non ſolvit ieiunium ab Eccleſia inſtitutum. Ergo nec ille qui anticipat.

2. Præterea. Ieiunium eſt actus abſtinentiæ. Sed abſtinentia impeditur non ſolum per anticipationem horæ comeſtionis, ſed etiam per alias conditiones, quæ hoc verſu continentur:

Præpropere, laute, nimis, ardenter, ſtudioſe.

Ergo cum *nimis* comedere quantum ad quantitatem non ſolvat ieiunium, nec *ardenter* quantum ad aviditatem comedendi, nec *laute* quantum ad pretioſa quæ in cibum quæruntur, nec *ſtudioſe* quantum ad exquiſitum modum cibaria præparandi: alias

alias mortaliter peccarent qui in diebus ieiuniorum hoc facerent, quaſi tranſgreſſores præcepti Eccleſiæ; quod durum eſt dicere: videtur quod nec *præpropere* comedere, quod eſt tempus anticipare, ieiunium ſolvat.

Sed contra eſt quod dicit Concilium Cabilonenſe: * *In quadrageſima nullatenus credendi ſunt ieiunare qui ante manducaverunt quam veſpertinum celebretur officium*. Ergo anticipatio temporis ſolvit ieiunium.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ieiunium dupliciter ſolvitur. Uno modo quantum ad meritum, ita quod homo vel non meretur, vel minus meretur; & de hac ſolutione ieiunii non intendimus ad præſens: quia conditiones quæ meritum alicuius actus augent, vel minuunt, indeterminatæ ſunt, eo quod quandoque accidentaliter ſe habent ad actum meritorium. Alio modo ſolvitur ieiunium, ſecundum quod eſt ab Eccleſia inſtitutum, ex qua ſolutione homo efficitur tranſgreſſor ſtatuti Eccleſiæ de ieiunio ſervando, vel ſaltem (*a*) non obſervator, niſi ex diſpenſatione, vel cauſa legitima dimittat: & de hac ſolutione ieiunii nunc (*b*) quærimus. Ad hoc autem præcipue valet conſiderare intentiones ſtatuentis. Intendit autem Eccleſia certum modum ſtatuere manducandi, ut ſcilicet ſemel in die ieiunans manducet: & ideo ſi aliquorum ſumptio, ſecundum quæ manducatio ſolet compleri, iteretur, ieiunium prædicto modo acceptum ſolvitur. Si autem aliqua ſumantur quæ ad manducandum de ſe ordinata non ſunt, ſed ad alium uſum, qui uſus communiter manducatio non vocatur, talis cibi, vel potus ſumptio præter manducationem unam ante, vel poſt, non facit eſſe binam manducationem; & ideo talis ſumptio ieiunium non ſolvit.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis aliquis potus aliquo modo nutriat, tamen de ſe non ordinatur ad nutriendum, ſed magis ad diſpoſitionem bonam eorum quæ nutriunt, ut ſcilicet per membra deducantur, & in ſtomaco non comburantur: unde ſumptio potius manducatio non dicitur: & ideo ille qui potat extra horam unicæ comeſtionis, non dicitur bis manducare; & propter hoc nec ſtatutum Eccleſiæ frangit, niſi fraudem faciat: quia legem violat qui in fraudem legis aliquid facit.

Ad ſecundum dicendum, quod aqua etſi ſolvat ieiunium naturæ, quia aliquo modo nutrit; non tamen ſolvit ieiunium Eccleſiæ: quia Eccleſia non attendit in ſtatuendo id quod quocumque modo nutrire poteſt, ſed id quod principaliter ad nutriendum ordinatum eſt.

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt, quod ſi electuaria comedantur ad delectationem, ſolvunt ieiunium; ſi autem cauſa medicinæ ſumantur, non ſolvitur ieiunium. Sed ſtatutum poſitivæ legis non attendit intentionem obſervantis, ſed ipſum actum, eo quod modus virtutis non cadit in præcepto, ſed eſt finis præcepti; ſed ex intentione poteſt aliquis mereri, vel demereri. Et ideo dicendum, quod electuaria etſi aliquo modo nutriant, non tamen hic eſt principalis uſus eorum: unde nec loco manducationis ſumi conſueverunt: & ideo talis ſumptio ieiunium Eccleſiæ non ſolvit, quamvis homo poſſit totaliter, vel in parte ex hoc meritum ieiunii perdere; vel etiam mortaliter peccare, ſi ſit immoderata libido. Non tamen eſt tranſgreſſor præcepti Eccleſiæ, niſi in fraudem ſumeret, aut ſi eis quaſi aliis cibis uteretur ad famem extinguendam.

Ad quartum dicendum, quod odor non nutrit, ut patet per Philoſophum in Libro de ſenſu, & ſenſato (cap. v.) ſed aliquo modo confortat: unde non ſolvit neque ieiunium naturæ, neque ieiunium Eccleſiæ.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ille dicitur ieiunium Eccleſiæ ſolvere qui modum abſtinendi ſtatutum ab Eccleſia non ſervat. Cum autem ieiunium Eccleſia inſtituerit ad ſatisfaciendum, & concupiſcentiam reprimendum, ſicut determinavit abſtinentiam ieiunii quantum ad numerum, ut ſcilicet ſemel tantum ieiunans comederet ad afflictionem carnis propter ſatisfactionem; ita taxavit ut a carnibus abſtineretur

(a) *Al.* non obſervando, ſi ex diſpenſatione &c. (b) *Al.* quæramus.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex quo utique in Decret. de conſecr. diſt. [?]. cap. *Solent* prænotatur; ſed ex conſtitutionibus Theodulphi Aurelianenſis Epiſcopi cap. xxxix. deſumptum eſſe, appendix ibi notat.

Digitized by Google

tur, quia hoc genere cibi præcipue concupiſcentia fovetur, & roboratur: unde comeſtio carnium ieiunium ſolvit ab Eccleſia inſtitutum.

Ad primum ergo dicendum, quod vinum concupiſcentiam incitat inflammando per modum alterantis: & quia tales alterationes non diu manent, ideo potus vini non adeo efficaciter operatur ad concupiſcentiæ fomentum, ſicut eſus carnium, quo præcipue materia concupiſcentiæ miniſtratur, & calor naturalis confortatur radicitus magis; & ex alia parte ſubtractio vini nimis debilitaret naturam propter digeſtionis impedimentum.

Et ſimiliter dicendum ad ſecundum de inflatione leguminum, quod eſt accidentalis cauſa concupiſcentiam provocans, & cito tranſit.

Ad tertium dicendum, quod piſces frigidiores ſunt naturaliter quam carnes, nec alimentum ita conveniens corpori præſtant ſicut aliæ carnes: unde non fuit tanta neceſſitas prohibendi piſces, ſicut carnes.

Ad quartum dicendum, quod quadrageſimale ieiunium arctius obſervatur quam alia ieiunia, quia eo Chriſti ieiunium ſecundum modum noſtrum imitamur: & ideo quamvis uſus caſei, & ovorum in quadrageſima ſit generaliter interdictus, tamen in aliis ieiuniis apud diverſos in his eſt diverſus abſtinentiæ modus.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, ille ieiunium ſolvit qui Eccleſiæ determinationem non ſervat. Unde cum Eccleſia inſtituit certum tempus comedendi ieiunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, ieiunium ſolvit. Non enim Eccleſia arctare intendit ad ſubtilem temporis inſpectionem: nec oportet aſtrolabium accipere ad horam comeſtionis cognoſcendam. Unde ſufficit ſi circa horam illam quam Eccleſia inſtituit, ieiunans ſumat cibum, etiam ſi aliquantulum propter aliquam neceſſitatem anticipet.

Ad primum ergo dicendum, quod omittere præceptum Eccleſiæ non licet, & ſupererogare licet: & ideo cum tardatio horæ ad pœnalitatem ieiunii faciat, licet tardare per horam, ſed non anticipare.

Ad ſecundum dicendum, quod ea in quibus non poteſt accipi certa menſura, non cadunt ſub determinatione legislatoris. Et quia non poteſt accipi certa menſura in quantitate cibi, vel aliis conditionibus numeratis, ſicut in tempore accipi poteſt; ideo conditiones aliæ quatuor non cadunt ſub determinatione præcepti Eccleſiæ: & ideo quamvis per inordinationem circa illas circumſtantias peccet, & meritum ieiunii amittat vel in toto, vel in parte; non tamen Eccleſiæ ſtatutum tranſgreditur: & ideo ieiunium non ſolvit.

QUAESTIO IV.

Deinde quæritur de oratione: & circa hoc quæruntur ſeptem.

Primo. Quid ſit oratio.
Secundo. De modo orandi.
Tertio. De ſpeciebus orationis.
Quarto. Quid ſit in oratione petendum.
Quinto. Quis poſſit orare.
Sexto. Cui competit orare.
Septimo. De efficacia orationis.

ARTICULUS I.

Utrum oratio ſit quidam actus affectivæ partis.

2. 2. *quaſt.* lxxxiiii. *art.* 1. & 2.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod oratio ſit quidam affectivæ partis actus. Primo per Auguſtinum, qui ſic diffinit orationem (de ſpiritu, & anima poſt medium *) *Oratio eſt purus affectus mentis in Deum directus.*

2. Præterea. Hugo de S. Victore (in Libro *Quo ſtudio orandum ſit*) dicit, quod oratio eſt devotio quædam ex compunctione procedens. Sed devotio ad affectum pertinet. Ergo & oratio.

3. Præterea. Imperium, & oratio non differunt niſi ſecundum relationem ad ſuperiorem, & ad inferiorem, ſecundum quod imperatur inferiori, ſed oratur ſuperior. Sed voluntas eſt quæ imperat aliis viribus. Ergo ipſa etiam eſt cuius eſt orare, & petere.

4. Præterea. Oratio exterior interius deſide-

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Vel ſic. *Oratio eſt mentis devotio, ideſt converſio in Deum per pium, & humilem affectum*; ut videre eſt de ſpiritu & anima cap. l. inter opera Auguſtini Tom. III. Sed Hugonis eſt Lib. II. de ſpiritu, & anima cap. xxxiii. & in Libro de modo orandi cap. 1. loco illius quæ ſequitur.

Digitized by Google

ſiderium inſinuat orantis. Sed oratio interior eſt quæ per exteriorem innoteſcit. Ergo oratio interior nihil aliud eſt quam interius deſiderium; & ſic ad affectivam pertinet.

Sed contra. Super illud Pſalm. lxiii. *Exaudi Deus orationem meam &c.* dicit Gloſſa, quod oratio eſt quando vota noſtra Deo pandimus. Sed pandere, ſive demonſtrare eſt actus rationis. Ergo & orare.

Præterea. Secundum Damaſcenum (Lib. III. de Fide orthod. cap. xxiv.) *oratio eſt petitio decentium a Deo*. Sed decentia importat ordinem alicuius ad alterum. Cum ergo ordinare ſit rationis, & oratio rationis erit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſit actus doni, & non virtutis. Quia ſecundum Hugonem de S. Victore (ubi ſupra) oratio eſt contemplationis pars. Sed contemplatio ad ſapientiam pertinet: quia ea perficitur ſuperior pars rationis, quæ contemplandis æternis inhæret, ut Auguſtinus dicit (Lib. III. de Trin. cap. xii.) Ergo oratio eſt actus ſapientiæ.

2. Præterea. Ut dicit Damaſcenus (ubi ſupra) oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum. Sed aſcendere ad donum intellectus pertinet: unde ſexta beatitudo, qua dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*: intellectus dono attribuitur, ut patet in Gloſſa Matth. v. Ergo oratio eſt actus intellectus doni.

3. Præterea. Gregorius dicit (ult. hom. circa fin. *Orare eſt* * (a) *amaros gemitus in compunctione reſonare*. Sed gemere eſt actus ſcientiæ doni: quia tertia beatitudo, qua dicitur, *Beati qui lugent*, ad donum ſcientiæ reducitur, Matth. v. in Gloſsa, & ab Auguſtino II. Lib. de Doctr. chriſt. (cap. vii.) Ergo oratio eſt actus doni.

Sed contra. Videtur quod ſit actus virtutis. Iac. 1. 6. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans*. Sed fides eſt virtus. Ergo oratio quæ eſt poſtulatio, eſt actus virtutis.

Præterea. Auguſtinus dicit (Lib. de orando Deum, vel epiſt. cxxi. cap. viii.) *Fides credit, ſpes & caritas orant, & orando impetrant*. Sed ſpes, & caritas ſunt virtutes. Ergo oratio eſt actus virtutis.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod oratio non ſit actus cadens in præcepto. Quod enim voluntatis eſt, non eſt neceſſitatis. Sed oratio maxime eſt voluntatis, quia eſt quædam volitorum petitio. Ergo non neceſſitatis; & ita non cadit ſub præcepto.

2. Præterea. Petitio non videtur aliquid aliud eſse, niſi ut noſtrum deſiderium alteri innoteſcat. Sed ſuperfluum eſt alicui exponere quod ipſe ſcit. Ergo cum chriſtiana religio non contineat aliqua ſuperflua præcepta, alias ſuperſtitio eſset, videtur quod non cadat ſub præcepto orare Deum, cui omnia deſideria noſtra ſunt nota.

3. Præterea. Deus liberaliſſime ſua bona dat. Sed liberalius datur quod ſine precibus datur: quia, ſicut Seneca dicit (Lib. II. de beneficiis cap. 1.) *nulla res carius emitur quam quæ precibus empta eſt*. Ergo non debet per præceptum exigere preces de eo quod vult dare: nec iterum de eo quod non vult dare: quia quod Deus non vult, nos non debemus velle, ut ſic ſit conformitas noſtræ voluntatis ad Deum: & quod non debemus velle, non debemus petere. Ergo nullo modo oratio cadit ſub præcepto.

Sed contra. Super illud Luc. xviii. *Oportet ſemper orare &c.* dicit Chryſoſtomus (in quodam ſermone de Moyſe) „ Dum dicit, *Oportet*, neceſſitatem dicit. " Sed neceſſitas talis non poteſt eſse niſi ex præcepto. Ergo oratio cadit ſub præcepto.

Præterea. Oratio contra ieiunium, & eleemoſynam dividitur. Sed utraque illarum eſt in præcepto. Ergo & oratio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut dicit Caſſiodorus (in Pſalm. lxxxv.) oratio dicitur quaſi oris ratio. Unde ex ſuo nomine oratio ſignificat expreſſionem alicuius actus rationis per effectum oris. Habet autem ratio duos actus, etiam ſecundum quod eſt ſpeculativa. Primus eſt componere, & dividere; & iſte actus rationis exprimitur ore per orationem, quam Philoſophus in I. Perhierm. (cap. iv.) deſcribit. Secundus actus rationis

(a) Al. *amoris*.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Sumptum eſt Lib. XXXIII. Moral. cap. xxi.

tionis eſt diſcurrere de uno in aliud innoteſcendi cauſa; & ſecundum hoc (a) ſyllogiſmus oratio quædam dicitur. Et quia ſermones rhetorici, qui conciones dicuntur, continent argumentationes ad perſuadendum accommodatas, inde eſt quod etiam orationes dicuntur, & Rhetores oratores. Et quia orationes iſtæ, præcipue quantum ad genus cauſarum quod iudiciale dicitur, ordinantur ad hoc quod aliquid a iudice petamus, unde & in iure advocationes poſtulationes dicuntur; ideo translatum eſt ulterius hoc nomen ad ſignificandum petitionem quam Deo aliquis facit velut iudici, qui habet curam noſtrorum actuum: & ſic diffinit Damaſcenus orationem: *Oratio eſt petitio decentium a Deo*: ſic enim loquimur hic de oratione: & ideo cuius actus eſt petitio, eius actus eſt oratio. Sciendum eſt ergo, quod homo ab aliis animalibus differt quantum ad virtutem, & motivam partem in duobus. Primo quantum ad volitum, vel concupitum; quod quidem aliis animalibus ex natura determinatum eſt, homini autem non. Secundo quantum ad proſecutionem voliti, ſive concupiti: quia alia animalia habent determinatas vias, & inſtrumenta, quibus ſua deſideria expleant, & ideo quam cito in eis fit deſiderii motus, tam cito membra ad actum applicant, niſi ſit aliquid prohibens per violentiam: homo autem non habet vias, & inſtrumenta determinata; & ideo ratio huiuſmodi ſubvenit in his duobus: quia & inquirit proprium, & determinatum bonum quod deſiderari oporteat, & inſtrumenta ad opus determinat in proſecutione deſiderati; & ideo in nobis actus rationis præcedit, & ſequitur actus voluntatis. Præcedit quidem, inveniens per conſilium quid per voluntatem eligi oporteat; ſequitur autem per imperium, ordinando unicuique inſtrumento quod ei oporteat facere: & hunc rationis actum imperativus modus exprimit in verbis. Inſtrumenta autem quæ ratio applicat per imperium ad proſecutionem, vel conſecutionem deſiderati, non ſolum ſunt vires animæ, & membra corporis, ſed etiam exteriores homines; quia quæ per amicos fiunt, aliqualiter per nos fiunt, ut Philoſophus dicit in III. Ethic. (cap. III.) Sed etiam exteriores amici non ſunt in poteſtate noſtra, ſicut ſunt membra corporis, & vires animæ: & ideo applicatio prædicta eorum qui extra nos ſunt, ad conſecutionem deſiderati, quandoque dicitur imperium, vel præceptum, quando ſcilicet illi ſunt in poteſtate noſtra; quandoque autem dicitur petitio, quando non ſunt in poteſtate noſtra quaſi nobis ſubiecti; vel etiam deprecatio, ſi ſupra nos ſunt: unde ſicut imperium eſt actus rationis, ita petitio, & deprecatio: & hoc patet per Philoſophum in I. Ethic. (cap. ult.) qui dicit, quod ratio ad optima deprecatur. Unde & per conſequens oratio rationis eſt actus, applicantis deſiderium voluntatis ad eum qui non eſt ſub poteſtate noſtra, ſed ſupra nos, ſcilicet Deum. Unde diffinitio Damaſceni, *Oratio eſt petitio decentium a Deo*, veriſſime eſſentiam orationis declarat.

Ad primum ergo dicendum, quod dirigere affectum mentis in Deum contingit dupliciter. Uno modo ſicut in obiectum, & hoc modo affectus in Deum directus, eſt amor Dei; & ſic non loquitur hic Auguſtinus. Alio modo affectus in Deum dirigitur, ut in illum quo effectus mentis deſiderantis explendus eſt, & hanc directionem affectus in Deum facit ratio prædicto modo, applicando ad ipſum illud quod deſiderat affectus; & ipſa directio affectus in Deum oratio eſt: unde diffinitio illa materialis eſt, ſecundum quod per rem directam ſignificatur ipſa directio; ſicut etiam quandoque per fidem ſignificatur res credita: & ſimilis modus loquendi eſt cum dicitur, quod oratio eſt deſiderium boni, in Gloſſa I. Theſſ. v. quia ipſum deſiderium eſt res orata expleri.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut in petitione exteriori dicitur aliquid eſſe petitio dupliciter; ſcilicet ſecundum veritatem, ut cum dicimus, Da mihi hoc; & ſecundum interpretationem quamdam, ut cum aliquis manum porrigit, vel neceſſitatem exponit: ita etiam interior oratio quæ fit ad Deum, eſt quidem ſecundum rei veritatem actus rationis, ut dictum eſt, quodammodo Deum pulſantis; ſed recogitatio neceſſitatum propriarum, & erectio ſpei ad Deum ſunt (b) quædam orationes per quamdam interpretationem; & ſic etiam devotio oratio dicitur ab Hugone de S. Victore (ubi ſupra.)

Ad tertium dicendum, quod ille qui petit, ut imperat, aut deprecatur, advocat aliquid ad conſecutionem finis, vel proſecutionem intenti. Hoc autem non eſt (c) voluntatis, quia ipſa ſimpliciter & abſolute fertur in ſuum obiectum, quod

(a) *Al.* ſimilis oratio. (b) *Al.* quidem. (c *Al.* voluntas.

quod eſt finis ; ſed eſt rationis , cuius eſt ordinare unum ad aliud : & ideo proprie accipiendo imperium non eſt voluntatis . Sed dupliciter dicitur voluntas imperare . Uno modo per quamdam interpretationem, ſive æquivalentiam : quia enim imperans per imperium ſuum movet , ideo actus animæ ad quem motus ſtatim ſequitur , imperium dicitur : & quia ad actum appetitivæ , ſi ſit completus , ſtatim ſequitur motus in corporalibus organis , ideo appetitivæ virtutes dicuntur imperantes motum . Alio modo , inquantum principium imperii in voluntate eſt . Advocare enim aliquem ad finem ſuum , quod ad imperium pertinet , præſupponit appetitum finis , & eſt quædam proſecutio illius ; & propter hoc potentiæ , vel artes operativæ , ſeu habitus qui ſunt circa finem , dicuntur imperare iſtis quæ ſunt circa ea quæ ſunt ad finem : & ſecundum hoc voluntas , quæ habet finem pro obiecto , dicitur imperare , inquantum imperium , quod eſt actus rationis , in voluntate incipit , ad quam pertinet deſiderium finis.

Ad quartum dicendum , quod verbum exterius prolatum eſt ſignum alicuius dupliciter . Uno modo immediate , illius ſcilicet ad quod ſignificandum principaliter inſtitutum eſt , ſicut hoc nomen *ignis* , ſignificat elementum quoddam . Alio modo mediate , ſcilicet quando ipſa res quæ primo ſignificatur, accipitur ut ſignum alterius rei , ſicut ignis ſignificat caritatem propter aptitudinem quam habet illa res ad ſignificandam caritatem ex ſimilitudine quadam . Oratio igitur exterior vocalis ſignificat immediate actum rationis deprecantis , ſi etiam oratio exterior per modum orationis proponatur , ut cum dicitur (Sap. ix. 4.) *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam* . Sed mediata ſignificatione ipſum deſiderium exprimit , ſicut principium a quo procedit , ut ex dictis patet : & ſecundum hoc intelligenda eſt premiſſa deſcriptio orationis , quod oratio eſt quando vota noſtra Deo pandimus .

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum , quod oratio actus quidam eſt . Dicimus autem actum aliquem eſſe virtutis actum , ſi in ſui ratione aliquid claudat quod ad ordinem virtutis pertineat , etiam ſi non omnia quæ ad virtutem requiruntur , in ſui ratione contineat : & ideo oportet quod illius virtutis actus ponatur ad quam pertinet illa conditio quæ ſibi ordinem virtutis tribuit . Oratio autem non importat aliquam rationem virtutis ex genere actus ; quod genus eſt petitio ; ſed abſolute actum potentiæ demonſtrat , nulla circumſtantia vel in bonum , vel malum veſtitum. Adduntur autem a Damaſceno (ubi ſupra) duæ differentiæ , quæ ordinem virtutis demonſtrant , ſcilicet *decentium* , & *a Deo* ; quod eſt petere quod oportet , & a quo oportet . Sed prima conditio non complet rationem orationis , quia ſi ab homine decentia petamus , talis petitio oratio non dicitur ; nec etiam eſt de eſſentia orationis , quia ſi etiam quis indecentia petat a Deo , orat quidem , ſed carnaliter orat : unde illa conditio magis pertinet ad bene eſſe orationis quam ad rationem ſuæ ſpeciei . Relinquitur ergo quod ex hoc oratio ſpeciem trahit , & ad rationem virtutis trahitur, quod eſt a Deo petitio . Cum autem petitio , ſive deprecatio quæ ad ſuperiorem fit , reverentiam habeat adiunctam ; ex qua impetrare oititur quod intendit ; conſtat quod oratio ex hoc efficaciam habet ad impetrandum illud pro quo oratur , quod Deo reverentiam exhibet: unde cum Deo reverentiam exhibere ſit actus latriæ , ut in III. Lib. diſt. ix. (quæſt. i. artic. i. quæſtiunc. i. ad 3.) dictum eſt , oratio actus latriæ erit elicitive . Nec obſtat quod latria in voluntate eſt, non in ratione, cuius actus eſt oratio : quia iuſtitia , cuius pars eſt latria, materialiter utitur actibus omnium virium , ut ex eis reddat cuilibet quod ſuum eſt : unde cohibet actum concupiſcibilis , ne aliquis mœchetur ; & actum iraſcibilis , ne quis occidat : & ſimiliter utitur actu rationis , ut ex eo Deo reverentiam exhibeat . Et quia latria eſt virtus , & non donum , ut dictum eſt in III. Lib. (diſt. xxxiv. quæſt. i. art. i.) ideo oratio erit actus virtutis , & non doni .

Ad primum ergo dicendum , quod contemplatio aliquando capitur ſtricte pro actu intellectus divina meditantis ; & ſic contemplatio eſt ſapientiæ actus. Alio modo communiter pro omni actu quo quis a negotiis exterioribus ſequeſtratus ſoli Deo vacat : quod quidem contingit dupliciter: vel inquantum homo Deum loquentem in Scri-

Digitized by Google

Scripturis audit, quod fit per lectionem; vel inquantum Deo loquitur, quod fit per orationem. Meditatio autem ad utrumque ſe habet quaſi medium inter ea: quia ex hoc quod nobis loquitur in Scripturis, ei per meditationem intellectu, & affectu præſentamur, & ſic præſentati ei, vel præſentem eum habentes, ei loqui poſſumus per orationem: & ideo poſuit Hugo (ubi ſupra) tres contemplationis partes, primam lectionem, ſecundam meditationem, tertiam orationem. Nec tamen oportet quod ſit oratio ſapientiæ actus ab ea elicitus, quamvis ſapientia per meditationem viam orationi præparet.

Ad ſecundum dicendum, quod aſcenſus intellectus in Deum eſt duplex. Unus quo aſcendit in ipſum cognoſcendum, & talis aſcenſus pertinet ad donum intellectus: ſed de hoc non loquitur Damaſcenus. Alius eſt aſcenſus in Deum, ut in quo auxilium quærit, ut in Pſalm. cxxii. 1. dicitur: *Ad te levavi oculos meos qui habitas in cælis*: & talis aſcenſus eſt oratio. Vnde non ſequitur quod ſit actus doni intellectus; ſed poteſt ipſum præſupponere, ſicut ſecundus aſcenſus præſupponit primum.

Ad tertium dicendum, quod gemitus, ſive fletus non eſt oratio per eſſentiam, ſed eſt quaſi fundamentum orationis. Superflua enim videtur petitio, ubi neceſſitas deeſt: & ideo recognitio ſuæ miſeriæ, qua indigentem ſe aliquis videt, & ſibi ſubvenire non poteſt, quæ gemitum in affectu facit, quaſi oratio reputatur a Deo: & propter hoc Auguſtinus dicit (epiſt. cxxi. de orando Deum cap. x.) quia *orationis negotium plus gemitibus quam verbis agitur, & plus fletu quam affatu*.

Ad ea quæ in contrarium obiiciuntur, dicendum, quod fides, ſpes, & caritas præſupponuntur ad latriam, ut in III. Lib. diſt. ix. dictum eſt; & ſic actus orationis eis attribuitur. Tamen etiam ad orationem ſecundum propriæ ſpeciei rationem habent aliquam convenientiam, & præexiguntur ad eam. Petitio enim fruſtra ad aliquem dirigitur, niſi credatur quod petitum præſtare poſſit, & ſperetur quod velit; & eſt præſumptuoſa petitio, niſi ei fiat qui aliquo modo petenti unitus ſit; unionem autem caritas facit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod oratio cadit ſub præcepto & determinate, & indeterminate. Determinate quidem ad aliquas orationes ex præcepto tenentur illi qui ex officio ſunt medii inter Deum & populum conſtituti, ſicut miniſtri Eccleſiæ: unde ex officio eis incumbit preces ad Deum in perſona totius Eccleſiæ fundere; & ideo ex ſtatuto Eccleſiæ tenentur ad horas canonicas dicendas. Sed indeterminate ad orationem quilibet tenetur ex hoc ipſo quod tenetur ad bona ſpiritualia (*a*) ſibi procuranda, quæ non niſi divinitus dantur: unde alio modo procurari non poſſunt, niſi ut ab ipſo petantur: & etiam ex hoc ipſo quod caritatis præcepto tenetur proximum ſicut ſeipſum diligere, tenetur ei in neceſſitate beneficus eſſe non ſolum per corporales eleemoſynas, ſed etiam per ſpirituales; quarum una eſt oratio, ut prius dictum eſt. Sed omnibus etiam qui Eccleſiæ miniſterio non funguntur, videtur ab Eccleſia determinatum tempus orandi ſtatutum eſſe, cum ex canonum ſtatuto teneantur diebus feſtis divinis officiis intereſſe, ut miniſtris pro populo orantibus ſuam intentionem conforment.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hoc ipſo quod aliquid eſt voluntatis, excluditur neceſſitas abſoluta etiam coactionis; non autem neceſſitas ex ſuppoſitione finis: quia amor, qui maxime voluntarius eſt, neceſſarius eſt, ſi quis velit ad ſalutis finem pervenire: & hoc modo etiam oratio neceſſaria eſt, & ſub præcepto cadens reſpectu eorum quorum voluntas ſub neceſſitate prædicta cadit.

Ad ſecundum dicendum, quod per orationem præcipimur vota noſtra Deo pandere, non ut eum doceamus quid deſideremus, ſed ut affectum, & intellectum noſtrum dirigamus in illum.

Ad tertium dicendum, quod Deus orationem acceptat, & de eo quod dare vult, & interdum de eo quod dare (*b*) non vult. De eo quidem quod dare vult, ut idonei ſimus ab ipſo accipere; quod non eſſet, ſi ab eo non ſperaremus quod deſideramus. Nec eſſe durum homini debet, ſe Deo per orationem ſubiicere, ſicut homini per preces: quia in hoc totum bonum noſtrum conſiſtit quod Deo ſub-

(*a*) *Al.* ſic. (*b*) *Al.* non vult, ut idonei &c. *intermediis omiſſis*.

ſubditi ſimus; non autem in hoc quod homini ſubdamur. De eo autem quod dare non vult, quia ipſe vult (*a*) nos pie velle quod Ipſe iuſte non vult, ſicut in fine primi Libri dictum eſt.

ARTICULUS II.

Utrum oratio debeat eſſe vocalis, an mentalis tantum.

Ubi ſupra art. 12. & 14.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod oratio non debeat eſſe vocalis, ſed mentalis tantum. Oratio enim debet eſſe occulta, & ad Deum tantum: quia eſt petitio decentium a Deo: unde dicitur Matth. VI. 6. *Tu autem, cum oraveris, intra* (*b*) *cubiculum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum*. Sed oratio vocalis non eſt occulta, nec ad Deum tantum eſſe videtur: quia Deus ad cor reſpicit, non ad voces. Ergo oratio ſine voce eſſe debet.

2. Præterea. Oratio eſt pars contemplationis. Sed contemplatio non exiſtit in aliquo exteriori actu, ſed tantum in interiori. Ergo oratio non debet voce exteriori fieri.

3. Præterea. Per orationem debet intellectus in Deum aſcendere, ſecundum Damaſcenum, & affectus in Deum dirigi ſecundum Auguſtinum. Sed occupatio animæ circa corporales actus retrahit aſcenſum intellectus, & affectus ad divina: quia anima non poteſt intenſe circa diverſa occupari. Ergo oratio debet eſſe ſine voce tantum in corde.

Sed contra eſt quod dicitur in Pſalm. CXLI. 1. *Voce mea ad Dominum clamavi*.

Præterea. Oratio eſt actus latriæ, ut dictum eſt. Sed actus latriæ non ſolum in interioribus actibus, ſed etiam in exterioribus conſiſtit. Ergo oratio non ſolum debet eſſe in corde, ſed etiam in voce.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod oratio non debet eſſe diuturna. Matth. VI. 7. *Orantes autem nolite multum loqui*. Se qui diu vocaliter orat, multum loquitur. Ergo oratio vocalis ad minus non debet eſſe diuturna.

2. Præterea. Divinum præceptum non eſt prætergrediendum. Sed Dominus præcepit orantes ſic orare: *Pater noſter &c.* Ergo videtur quod non oportet alias orationes addere.

3. Præterea. Oratio ad Deum fuſa, debet eſſe cum fiducia: Iacob. VI. 1. 6. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans*. Sed prolixitas petitionis eſt ſignum diffidentiæ in petitionibus quæ ad homines dirlguntur: unde verba multiplicantur ad hoc quod animus eius ad quem petitio dirigitur, flectatur. Ergo oratio ad Deum non debet eſſe diuturna.

Sed contra eſt. I. Timoth. V. 5. *Quæ vere vidua eſt, & deſolata . . . . .* (*c*) *vacet orationibus die, ac nocte*. Ergo oratio debet eſſe diuturna.

Præterea. Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio. Sed Chriſtus legitur diutius oraſſe, ut patet Lucæ XXII. Ergo oratio noſtra debet eſſe diuturna.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod numquam debeat aliquis ab oratione ceſſare. Lucæ XVIII. 1. *Dicebat autem ad illos* (*d*) *ſimilitudinem, quoniam oportet ſemper orare, & numquam deficere*.

2. Præterea. I. Theſſal. ult. *Sine intermiſſione orate*.

3. Præterea. Oratio eſt quædam annuntiatio deſiderii ad eum per quem explendum expectatur. Sed homo ſemper debet deſiderare ea quæ oranda ſunt, ſcilicet bona ſpiritualia. Ergo oratio debet eſſe ſemper.

Sed contra. Quando homo orat, non poteſt operibus miſericordiæ vacare. Sed quandoque tenetur eis vacare. Ergo homo non ſemper debet orare.

Præterea. Oratio ſecundum Hugonem (ubi ſupra) eſt pars contemplationis. Sed homo non ſemper debet vacare contemplationi, ſed quandoque ad actionem ſe extendere. Ergo non debet ſemper orare.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod actualis attentio ſit de neceſſitate orationis. Quia, ſic-

(a) *Al. deeſt* nos. (b) Vulgata: *in cubiculum tuum*. (c) Vulgata: *inſtet obſecrationibus, & orationibus*. (d) Vulgata *parabolam*.

Digitized by Google

ſicut dicit Gregorius, * *illam orationem Deus non audit cui ille qui orat, non intendit*. Sed ad hoc fit oratio ut a Deo exaudiatur. Ergo ſupervacua eſt oratio, ſi ſit ſine attentione.

2. Præterea. Hugo de Sancto Victore ** dicit: *Si cum orationem fundimus, aliud quodlibet in corde verſamus, etiam ſi illud bonum ſit, a culpa liberi non ſumus*. Sed oratio quæ habet culpam adiunctam, non habet ſuam efficaciam. Ergo requiritur ad orationem actualis attentio.

3. Præterea. Oratio eſt aſcenſus intellectus ad Deum ſecundum Damaſcenum (ut ſupra.) Sed quando deeſt attentio, intellectus non aſcendit in Deum. Ergo non eſt oratio.

4. Præterea. Omne opus virtutis debet ex electione procedere. Sed oratio eſt opus virtutis. Ergo debet eſſe cum attentione, ſine qua non eſt electio.

Sed contra eſt quod nullus tenetur ad impoſſibile. Sed impoſſibile eſt mentem diu attentam teneri ad aliquid quin ad alia ſubito rapiatur. Ergo non eſt de neceſſitate orationis quod ſemper comitetur ipſam attentio.

Præterea. In aliis operibus meritoriis non requiritur quod ſemper adſit actualis attentio; ſicut non oportet quod ille qui peregrinatur, ſemper de peregrinatione ſua cogitet. Ergo videtur quod nec in oratione ſit neceſſarium.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod attentio orationi noceat. Quia, ut dicit Hugo de S. Victore (Lib. de modo orandi cap. II.) *pura eſt oratio, quando ex abundantia devotionis mens ita accenditur ut cum ſe poſtulatura ad Deum converterit, etiam ſuæ petitionis obliviſcatur*. Sed qui obliviſcitur ſuæ petitionis, non videtur attendere orationi. Ergo cum oratio maxime debeat eſſe pura, videtur quod impediatur oratio per attentionem.

2. Præterea. Sicut intentio orationem dirigit, ita etiam alios actus exteriores actus. Sed in aliis exterioribus actibus plurimum noceret, ſi actualis intentio ſemper adeſſet: quia optimus citharœdus peſſimus redderetur, ut Avicenna dicit. Ergo nocet attentio, ſi continue adſit orationi.

3. Præterea. Non poteſt mens humana ad plura ſimul intenta eſſe. Sed aliquando oportet orantem eſſe attentum ad finem quem intendit, vel ad cogitandum de Deo, cui orationem fundit, quod omittere orationi nocet. Ergo nocivum eſt oranti, ſi ſemper ad orationem quam facit, attentionem habeat.

Sed contra. Auguſtinus dicit (in Regula.) *Pſalmis, & hymnis cum oratis Deum, hoc verſetur in corde quod profertur in ore*.

Præterea. Ioan. IV. 24. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, oportet in ſpiritu, & veritate adorare*. Ergo attentio quæ facit ſpiritu orare, orationi non nocet.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod duplex eſt oratio: ſcilicet privata, quam quiſque pro ſe facit; & publica, quæ facienda incumbit miniſtris Eccleſiæ, ut dictum eſt. Et quia hæc publica oratio non fit ab orante ſolum pro ſe, ſed pro aliis; ideo non debet ſolum eſſe mentalis, ſed vocalis etiam, ut per orationem voce expreſſam etiam alii ad devotionem excitentur, & ad continuandum intentionem ſuam orantibus: & propter hoc etiam cantus ab Eccleſia inſtituti ſunt. Unde Auguſtinus dicit de ſeipſo (Lib. IX. Confeſs. cap. X.) quod flebat uberrime in hymnis, & canticis ſuave cantantis Eccleſiæ, & quod voces illæ influebant auribus eius, & eliquabatur veritas in cor eius. Oratio autem privata eſt quam quis pro ſeipſo facit; & hac quidem poteſt & voce, & ſine voce fieri, ſecundum quod magis orantis animo ſuppetit. Sed tamen vox orationi adiungitur propter quatuor. Primo ut homo excitet ſeipſum verbis ad devote orandum. Secundo ut intentionem cuſtodiat ne evagetur: magis enim tenetur ad unum, ſi verba etiam orantis affectui coniunguntur. Tertio ex vehementia devotionis in orante vox ſequitur: quia motus ſuperiorum virium, ſi ſit fortis, etiam ad inferiores redundat: unde & cum mens orantis per devotionem accenditur, in fletus, & ſuſpiria, & iubilos, & voces inconſiderate prorumpit. Quarto propter debitum iuſtitiæ: quia Deo, cui reverentia exhibetur, non ſolum mente, ſed etiam corpore ſerviendum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut dicit

Ex Edit. P. Nicolai.

* Ex quo etiam citat S. Thomas 2. 2. quæſt. LXXXIII. art. 13. ſed Hugonis de S. Victore potius eſt ſuper illud Regulæ Auguſtini, *Orationibus inſtate*. ** In elucidatione in Pſalmos David cap. XVII, quod inſcribitur *de tribus orantium generibus*.

dicit Gregorius (hom. xi. in Evang.) bonum opus ſic debet agi in publico , ad ædificationem ſcilicet , ut ſemper intentio maneat in occulto : unde ille qui publice orat, ſi exterius noo gloriam hominum, ſed ſolius Dei quærit, in occulto manet intentio , & ſoli Deo orat per intentionem; etſi etiam proximo innoteſcat oratio ad ædificationem.

Ad ſecundum dicendum, quod actus immediate ad Deum directi, etiamſi exterinres ſint, ad vitam contemplativam pertinent , & ſunt contemplationis partes , ſecundum quod large accipitur ; quamvis non ſint , ſecundum quod ſtricte ſumitur pro ipſa meditatione ſapientiæ, ut dictum eſt . Unde etiam lectio, quæ immediate ad meditationem divinorum ordinatur, pars contemplationis ponitur, quæ fit voce quandoque.

Ad tertium dicendum, quod quando duæ vires ordinatæ ſunt ad idem, una non impedit aliam in ſuo actu, ſed magis iuvat, ſicut ſenſus imaginationem, quando ad idem ordinantur : (*a*) ſic intentio expreſſa per vocem non impedit aſcenſum intellectus ad Deum, niſi nimia cura in verbis proferendis fiat , ſicut illi qui verba compoſita in oratione proferre nituntur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in oratione præcipue attenditur orantis devotio ; & ideo tantum debet oratio protendi, quantum devotio orantis conſervari poteſt : & ideo ſi diu poſſit devotio conſervari, debet oratio eſſe diuturna, & prolixa ; ſi autem prolixitas faſtidium , vel tædium pariat, oratio non eſt diutius protrahenda. Unde Auguſtinus in Lib. de orando Deum (cap. x.) *Dicuntur fratres in AEgypto crebras quidem habere orationes , ſed eas tamen breviſſimas, & raptim quodammodo* (*b*) *iaculatas , ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt , per diuturniores moras evaneſcat , atque hebetetur intentio : ac per hoc ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem ſicut non eſſe* (*c*) *obtundendam , ſi durare non poteſt, ita ſi perduraverit , non eſſe rumpendam.*

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundum Auguſtinum ibidem , *abſit ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa precatio, ſi fervens perſeveret intentio*: (*d*) *nam multum loqui eſt in orando rem neceſſariam verbis ſuperfluis agere; multum autem precari eſt ad eum quem precamur, diuturna , & pia cordis exercitatione pulſare.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus in eodem Lib. (cap. xii.) dicit, *liberum eſt* (*e*) *aliis atque aliis verbis*, ſcilicet ab his (*f*) quæ in oratione dominica petuntur , *eadem tamen* ſecundum rem (*g*) *in orando dicere ; ſed non debet eſſe liberum alia* ſecundum rem *in orando dicere*. Et ideo præcepto dominico non obligamur ad verba illa, (*h*) ſed ſolum ad res illas petendas a Deo : quia, ut in eodem Lib. (& cap.) dicit, *quælibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format , ut clareat, vel conſequendo accendit , ut creſcat ; nihil aliud dicimus quam quod in oratione dominica* (*i*) *poſitum eſt, ſi recte , & congruenter oramus.*

Ad tertium dicendum , quod petitio fit homini ad hoc quod deſiderium petentis ei innoteſcat ad flectendum ipſum verbis ; ſed orationem ad Deum fundimus, ut deſiderium noſtrum exerceamus : & ideo utile eſt diu orare , ſi diuturna exercitatione deſiderium creſcat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod aliquis actus dicitur durare dupliciter : aut ſecundum eſſentiam; aut ſecundum virtutem, ſive effectum ſuum : ſicut motio eius qui lapidem proiicit, durat per eſſentiam actus dum manom lapidi movendo apponit; ſed virtus motionis manet dum lapis ex vi impulſionis primæ movetur . Similiter etiam dico, quod orationis duratio dupliciter poteſt conſiderari : vel ſecundum eſſeotiam actus; & ſic non debet aliquis cootinue orare, vel ſemper , quia oportet etiam interdum circa alia occupari : vel ſecundum virtutem; & ſic eius virtus præcipue quantum ad ſui initium manet in omnibus operibus aliis quæ facimus ordinate, quia omnia ad vitam æternam habendam ordinare debemus: & ideo deſiderium vitæ æternæ, quod eſt orationis principium , manet in omnibus operibus bonis ſecundum virtutem : & propter hoc dicitur in Gloſſa I. Theſſal. *Non ceſſat orare qui non ceſſat bene agere* . Et ſicut virtus motionis primæ continue debilitatur, ut quandoque lapis impulſus quieſcat,

(a) *Al.* ſed. (b) Al. *iaculatas eſſe vigilanter erectas, qua oranti plurimum neceſſaria eſt , ne per diuturnes &c.* (c) Al. *obtinendam*. (d) Al. *non*. (e) Nicolai tantum *aliis verbis*. (f) *Forte* quibus in oratione dominica petimus. (g) *Al.* hic, & mox *in eodem dicere*. (h) *Al.* ſcilicet ad res. (i) Al. *oppoſitum eſt, ſi recte congruenter*.

Digitized by Google

ſcat, vel contrario modo moveatur, niſi iterum impellatur; ita, ut dicit Auguſtinus (ubi ſup. cap. IX.) *curis vitæ deſiderium quodammodo tepeſcit; & ideo certis horis ad negotium orandi mentem revocamus, ne deſiderium quod tepeſcere inceperat, omnino frigeſcat*.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus per hoc quod dixit, quod oportet ſemper orare, non intendit quod orationis actus numquam interrumpatur, ſed quod non interrumpatur quaſi numquam (*a*) reſumendus; quod quidem faciunt qui ſi ſtatim non exaudiuntur, ab oratione ceſſant: quia orationis diuturnitate impetratur quod petitur, ſicut per exemplum Dominus probat.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit (ubi ſupra) ſine intermiſſione orare, nihil aliud eſt quam beatam vitam ſine intermiſſione deſiderare. Vel dicendum, quod ſine intermiſſione orare ibi accipit Apoſtolus, ut ab oratione ſtatutis horis non deſiſtamus: vel ut per beneficia pauperibus exhibita, eorum orationes noſtras faciamus, etiam quando nos ab oratione deſiſtimus, ut in vitis patrum quidam ſanctus * exponit.

Ad tertium patet ſolutio ex dictis.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod attentio actualis requiritur ad orationem aliquo modo, vel ad evitandum tranſgreſſionem, quæ eſt in illa oratione quæ eſt in præcepto, vel ad meritum in illa quæ non eſt in præcepto; ſed non omnibus modis. Sicut enim dictum eſt, aliquis actus manet per eſſentiam, & virtutem quandoque; ſed quandoque tranſit actu, & manet virtute, ſicut in exemplo de proiectione lapidis patuit: & ſic manere actum in virtute eſt quidam medius modus inter ipſum eſſe & in habitu, & in actu: quia quod in habitu eſt, neque virtute, neque per eſſentiam actus eſt. Secundum hoc ergo dico, quod attentio in oratione manere debet ſemper ſecundum virtutem, ſed non requiritur quod ſemper maneat per eſſentiam actus. Manet autem ſecundum virtutem, quando aliquis ad orationem accedit cum intentione aliquid impetrandi, vel Deo debitum obſequium reddendi, etiam ſi in proſecutione orationis mens ad alia rapiatur; niſi tanta fiat evagatio, quod omnino depereat vis primæ intentionis: & ideo oportet quod frequenter homo cor revocet ad ſeipſum.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Gregorii intelligendum eſt, quando attentio nullo modo coniungitur orationi.

Ad ſecundum dicendum, quod verbum Hugonis intelligendum eſt quando aliquis ex propoſito mentem ad alia diſtrahit in orando: tunc enim ſine culpa non eſt, præcipue ſi in aliis ſponte ſe occupat quæ mentem diſtrahunt, ſicut ſunt exteriora opera: & ſi ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit. Si autem ſine hoc quod percipiamus, mens ad alia evagetur, vel culpa caret, vel parviſſima culpa eſt; niſi præcedens cogitatio, ex qua contingit evagatio talis, in culpa eſſe dicatur.

Ad tertium dicendum, quod aſcendit intellectus in Deum, quando orationem ad Deum ordinavit, & virtus illius aſcenſus in tota oratione manet.

Ad quartum dicendum, quod in operibus virtutis non oportet quod ſemper actualis electio adſit, ſicut non oportet quod ille qui eleemoſynam dat, ſemper de eleemoſyna cogitet; ſed ſufficit ſemel cogitaſſe, dum eleemoſynam dare diſpoſuit, niſi contraria cogitatione præcedens intentio interrumpatur.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod attentio in oratione poteſt eſſe duplex: primo enim eſt attentio ad verba quibus petimus; deinde ad petitionem ipſam, & ad ea quæ petitionem ipſam circumſtant, ſicut eſt neceſſitas pro qua (*b*) petitur, Deus qui rogatur, & alia huiuſmodi: & quæcumque harum attentionum adſit, non eſt reputanda inattenta oratio. Unde etiam illi qui non intelligunt petitionis verba, ad orationem attenti eſſe poſſunt. Sed tamen ultima attentio eſt laudabilior quam ſecunda, & ſecunda quam prima. Et quia anima non poteſt vehementer attenta eſſe ad diverſa, ideo prima attentio poteſt nocere, ut minor ſit orationis fructus, ſi ſecundam evacuat; vel ſecunda, ſi tertiam omnino tol-

(a) *Al.* reſumpturus. (b) *Al.* petitur Deus qui rogatur.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nempe Lucius Abbas Lib. III. num. 611. Lib. V. libello XII. num. 9.

tollat; ſed non e contrario. Tamen attentio, communiter accipiendo, non nocet, ſed multum prodeſt, ut ex verbis Auguſtini inductis apparet.

Ad primum ergo dicendum, quod quando mens per dilectionem in Deum (a) ita rapitur, ut petitionis ſuæ immemor ſit, attentio orationi adeſt, ut dictum eſt; quamvis non ſecunda, vel prima, ſed tertia.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de prima attentione; quæ, ſi ſit nimia, ineptam interruptionem faciet, ſcilicet ſi in ſingulis verbis homo cogitare velit qualiter formanda ſunt: quandoque etiam faciet errorem, quia ſic cogitanti minus verba occurrent. Talis autem attentio ſufficit ut ſit tanta quanta ſufficit ad integram verborum pronuntiationem.

Ad tertium dicendum, quod ea quæ habent ordinationem ad invicem, poſſunt ſimul intelligi inquantum huiuſmodi: quia inquantum ad invicem ordinata accipiuntur, ſic intellectus eorum ordinem comprehendendo, ea unum facit: & ideo ſimul poteſt intellectus ferri & ad orationem, & ad orationis finem. Tamen in quodcumque feratur, orationi debita attentio non deeſt.

ARTICULUS III.

Utrum convenienter ſpecies orationis diſtinguantur.

Ubi ſupra art. 7.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod inconvenienter ſpecies orationis diſtinguantur I. Tim. 2. 1. *Obſecro igitur primo omnium obſecrationes fieri, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones.* Obſecrationes enim ſunt adiurationes pro rebus difficilibus, ut dicit Gloſſa * ibidem: adiuratio autem quaſi quamdam coactionem importat; & ſic reverentiam minuit, quæ orationi debetur. Ergo obſecratio non eſt orationis ſpecies.

2. Præterea. Non poteſt eſſe idem totum, & pars. Sed oratio eſt cui hæ partes aſſignantur. Ergo non debet oratio etiam inter has partes aſſignari.

3. Præterea. Poſtulatio eſt idem quod petitio. Petitio autem eſt orationis genus, ut dictum eſt. Ergo poſtulatio non debet poni orationis pars.

4. Præterea. Omnis oratio eſt petitio decentium a Deo, ſecundum Damaſcenum (Lib. III. Fid. orth. cap. XXIV.) Sed gratiarum actio non eſt petitio, quia eſt de iam acceptis. Ergo non eſt orationis ſpecies.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod etiam diſtinctio partium orationis quam ponit Ambroſius ** (ſuper epiſt. I. ad Timoth. cap. II.) ſit incompetens. Dicit enim, orationem dividi in Dei laudem, ſupplicationem, & poſtulationem, & gratiarum actionem. Non enim laudatur niſi aliquid quod ad alterum ordinatur, ut patet in I. Ethic. (cap. XVI.) Sed Deus non eſt ad aliquid ordinandus, ſed ad ipſum omnia alia. Ergo non eſt laudandus, ſed magis honorandus; & ita laus Dei non eſt pars orationis.

2. Præterea. Laus proprie enuntiando aliquid de aliquo fit. Oratio autem non per modum indicativum, quo enuntiatio completur, habet fieri, ſed magis per modum imperativum. Ergo laus non eſt orationis pars.

3. Præterea. Supplicatio omnis eſt poſtulatio quædam. Ergo non debet unum contra alterum dividi.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam partes quas Hugo de S. Victore aſſignat (Libr. de modo orandi Deum cap. II.) ſint inconvenienter poſitæ. Dicit enim quod orationis partes ſunt tres, ſcilicet ſupplicatio, poſtulatio, inſinuatio. Inſinuatio enim, ut dicit Tullius in I. Rhetoric. eſt quidam modus exordii. Sed ad Deum accedentes non indigemus exordio: quia non eſt verbis flectendus. Ergo non eſt orationis pars.

2. Præterea. Exordium præcedit omnes alias partes orationis rhetoricæ. Si ergo orationi ad Deum partes aſſignantur per ſimilitudinem ad illam, videtur quod inſinuatio ſit prima pars orationis, & non ultima.

3. Præterea. Supplicatio addere videtur ſupra

(a) *Al. deeſt* ita.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ex Theophylacto ſumpta videtur. ** Lib. VI. de ſacram. cap. V. cum Timothei locum refert, ac verſat Ambroſius.

ſupra poſtulationem modum quemdam hu militatis in poſtulando. Sed quod ſe habet ex additione ad aliud, eſt poſterius. Ergo poſt poſtulationem ſupplicationem ponere debuit.

4. Præterea. Matth. VII. 7. Dominus videtur tres orationis partes ponere, dicens: *Petite*, (*a*) *& accipietis*; *quærite*, *& invenietis*; *pulſate*, *& aperietur*. Cum ergo hæ partes in omnibus prædictis diviſionibus omittantur, videtur quod omnes ſint (*b*) inſufficientes.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod partes orationis dupliciter accipi poſſunt, ſcilicet per modum partium integralium, & per modum partium ſubiectivarum. Partes autem integrales orantionis diſtinguuntur per ea quæ ad completam orationem requiruntur; partes autem ſubiectivæ diſtinguuntur vel ſecundum diverſitatem eorum quæ petuntur, vel ſecundum diverſum modum petendi. Partes ergo orationis quas Apoſtolus aſſignat, utramque diſtinctionem habent adiunctam. Quia enim ea quæ a Deo petimus, non ex noſtris meritis impetrare præſumimus, & viam impetrationi claudit qui non de acceptis gratiam agit; ideo ad complementum orationis primo requiritur ſacrorum commemoratio, quorum virtute difficilia quæcumque impetrantur; & hoc fit per *obſecrationem*: unde dicit Gloſſa, quod (*c*) de difficilibus eſt, ſicut de converſione impii. Secundo ipſa petitio, quæ eſt vel de his quæ ad id quod principaliter petimus, ordinantur; & ſic eſt *oratio*, quæ dicitur reſpectu bonorum viæ: vel de his quæ principaliter petimus, ſicut ſunt bona patriæ, & reſpectu horum ſunt *poſtulationes*. Sequitur autem *gratiarum actio*, in qua oratio conſummatur, ut ſequenti orationi aditus pateat. Et ſecundum hoc etiam, ut Gloſſa ibidem dicit, partes Miſſæ diſtinguuntur: quia ea quæ ante conſecrationem dicuntur, ſunt quaſi quædam *obſecrationes*, eo quod fit commemoratio Chriſti, & doctrinæ ipſius, & ſanctorum eius; ea autem quæ in conſecratione dicuntur, *orationes*, quia ſacramentum, quod illis verbis conficitur, in via nos adiuvat, unde & viaticum dicitur; quæ vero poſtea adduntur, ſunt *poſtulationes*, quia bona æterna poſtulantur & mortuis, & vivis; quæ autem poſt communionem dicuntur, gratiarum actiones ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in iuramento aſſumitur divina veritas quaſi firmior in teſtimonium veritatis a nobis dictæ; ita in adiuratione ſemper aſſumitur potentior virtus ad impetrandum quod nos ex noſtra infirmitate non poſſumus impetrare: unde ſemper adiurans in ſe defectum profitetur. Sed quandoque illud quod adiuramus, aſſumitur ad inclinandum per violentiam; ſicut cum ſancti dæmones adiurant, ut de obſeſſis corporibus exeant: quandoque autem aſſumitur ad inclinandum per benevolentiam; & ſic Deum adiuramus per Filium ſuum, vel per ſanctos ſuos, qui ei accepti ſupra nos fuerunt: & ideo reverentia per obſecrationem non minuitur.

Ad ſecundum dicendum, quod conſuetum eſt quod nomen commune ad illam ſpeciem trahatur quæ nihil addit dignitatis, vel minus quam aliæ ſpecies, ſupra commune; ſicut nomen Angeli, quod omnibus ordinibus commune eſt, infimo ordini attribuitur: & ſimiliter nomen orationis ad illam ſpeciem trahitur ſecundum quamdam appropriationem quæ habet minus de dignitate, ſcilicet qua petitur viæ bonum.

Ad tertium dicendum, quod poſtulatio importat quamdam protenſionem deſiderii in id quod petitur: & quia illud quod principaliter, & per ſe deſideratur, eſt finis; ideo poſtulatio proprie addit ſupra petitionem communiter dictam determinatum petitum, ſcilicet finem.

Ad quartum dicendum, quod gratiarum actio non ponitur pars orationis quaſi ſpecies eius: & ideo non oportet quod diffinitio orationis ei conveniat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſicut oratio rhetorica habet exordium partem ſui, ita & oratio ad Deum fuſa: unde & introitus in Miſſa cantatur. Sed hoc intereſt, quia in oratione rhetorica exordium ponitur propter illos ad quos oratio fit, ut benevoli, dociles, vel attenti reddantur; ſed in oratione de qua loquimur, exordium requiritur quandoque ad excitandum orantis deſiderium ad devote petendum. In exordio autem quod ad benevolentiam captandam inducitur, quatuor modis ſecundum Tullium (Lib. I. Rhet. fere in princ.) proceditur. Quia vel captatur benevolentia ex perſona iudicis, dum

(a) Vulgata: *& dabitur vobis*. (b) *Al.* ſufficientes. (c) *Nicolai hic*, *& infra* pro.

Digitized by Google

dum laudatur; vel ex negotio, dum eius dignitas oſtenditur; vel ex perſona petentis, ſicut dum oſtendit meritum eius in eos quos alloquitur; vel ex perſona adverſariorum, dum contra eos audientium animos concitantur. In oratione autem quam ad Deum fundimus, pro nobis tantum intercedimus, non ut alii offenſam incurrant. Negotium etiam pro quo oramus, ipſe Deus eſt, ad quem ſunt omnia deſideria noſtra ordinanda. Unde dupliciter orantis affectus ad devotionem quaſi quodam exordio excitatur; ſcilicet ex parte Dei, dum ipſum laudamus; & ex parte noſtra, dum noſtram infirmitatem recognitamus: & quantum ad primum ponit Ambroſius laudem Dei orationis partem; quantum autem ad ſecundum ſupplicationem, quæ eſt humilis, & devota precatio: in qua etiam poteſt includi negotium pro quo oramus, inquantum ex neceſſitate quæ nos impellit ad orandum, ſpiritus noſter humiliatur. Poſtulatio autem ad progreſſum orationis pertinet; ſed gratiarum actio ad terminum, ut prius dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod laus largo modo accipitur ſecundum quod ſe habet communiter ad laudem, & honorem. Vel dicendum, quod quamvis Deus non ordinetur ad aliquid, tamen ipſe omnia directe in ſe ordinat; & per hoc ſibi laudis ratio competit.

Ad ſecundum dicendum, quod laus non ponitur pars ſubiectiva, ſed integralis, & quaſi ad complementum eſſe orationis pertinet.

Ad tertium dicendum, quod ſupplicatio non ponitur hic quantum ad hoc quod includit poſtulationem, vel petitionem, ſed quantum ad modum petendi quem importat. Poteſt etiam dici, quod partes Ambroſii reducuntur ad partes Apoſtoli, ut laus Dei dicatur (*a*) adiuratio, quia per ea quæ ad laudem ipſius pertinent, ipſum adiuramus: ſupplicatio autem idem eſt quod oratio, quia utrumque quamdam reverentiam importat: alia autem etiam ſecundum nomen ſunt idem.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod partes ab Hugone poſitæ ſunt partes ſubiectivæ, & diſtinguuntur ſecundum diverſos modos: quia omnis petitio per narrationem determinatur, & ipſa narratio eſt quædam interpretativa oratio. Sic ergo utrumque concurrere poteſt ad orationem, & ſic dicitur *poſtulatio*: unde ipſe dicit, quod *poſtulatio eſt determinatæ petitioni inſerta narratio*: vel alterum tantum: & ſic vel petitio indeterminata ſine narratione, & ſic eſt *ſupplicatio*: unde ipſe dicit, quod *ſupplicatio eſt ſine determinatione petitionis, humilis, & devota precatio*: aut narratio ſine petitione, & ſic eſt inſinuatio, quæ ſecundum ipſum eſt *ſine petitione* (*b*) *per ſolam narrationem, voluntatis facta ſignificatio*.

Ad primum ergo patet ſolutio ex dictis in ſecunda quæſtione.

Ad ſecundum dicendum, quod inſinuatio per Tullium (ubi ſup.) in hoc differt ab exordio, quod exordium expreſſe benevolentiam captat, vel docilitatem, vel attentionem facit; ſed inſinuatio facit idem occulte, & per quoſdam circuitus: & ideo inſinuatio eſt proprie quando (*c*) aliud dicitur, & aliud intenditur: & ideo Hugo iſtum orationis modum quo narratio proponitur, & petitio intenditur, inſinuationem nominavit: & ideo non ponitur pro exordio, ſed pro illo modo petitionis qui cum quodam exordii genere ſimilitudinem habet.

Ad tertium dicendum, quod, ſicut ex dictis patet, poſtulatio medium eſt inter inſinuationem & ſupplicationem; & ideo media ſecundum ordinem ab ipſo ponitur.

Ad quartum dicendum, quod ſecundum Auguſtinum * illa tria diſtinguuntur ſecundum ea quæ ſunt neceſſaria viatori. Primo ut adſit virtus ad ambulandum per ſanitatem; & quantum ad hoc dicitur: *Petite, & accipietis*. Secundo ut adſit ſcientia ad dirigendum, ne via ignoretur; & quantum ad hoc dicitur: *Quærite, & invenietis*. Tertio ut adſit facultas ad perveniendum; & quantum ad hoc dicitur: *Pulſate, & aperietur vobis*. Et ſic patet quod hic diſtinguuntur orationis ſubiectivæ partes diverſæ ſecundum diverſitatem eorum

(*a*) *Al.* ideo quia. *Nicolai*: obſecratio (ſive adiuratio.) (*b*) Al. *per ſolam voluntatis narrationem*. (*c*) *Al. hic & infra* aliquid.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Colligi poteſt ex Lib. II. de ſerm. Domini in monte cap. xxi. vel xxxv. ut in Gloſſa refertur ſuper Matth. vii.

Digitized by Google

eorum quæ petuntur: & ideo *oratio* quæ in diſtinctione Apoſtoli eſt poſita, includit petitionem, & quæſitionem; ſed *poſtulatio* pulſationem: *gratiarum* autem *actio*, & *obſecratio* non ſunt hoc modo ſubiectivæ partes ſecundum diverſitatem petitorum diſtinctæ.

ARTICULUS IV.

Utrum homo debeat aliquid ordinate petere in oratione.

Ubi ſupra art. 5.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod homo non debeat aliquid determinate petere in oratione. Quia periculoſum eſt petere quod petere non oportet. Sed *quid oremus, ſicut oportet, neſcimus:* Rom. VIII. 26. Ergo non debemus aliquid determinate petere.

2. Præterea. In oratione homo debet ſpem ſuam iactare in Deum, ſicut dicitur in Pſalm. LIV. 23. *Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet*. Sed ille qui aliquid in oratione determinat, non videtur ſuper Dominum curam ſuam iactare totaliter. Ergo talis oratio eſt reprehenſibilis.

3. Præterea. Determinatio petitionis non fit niſi ad innoteſcendum deſideratum. Sed Deus, quem oramus, melius ſcit deſideria noſtra quam nos ipſi. Ergo non debemus in oratione aliquid determinate petere.

Sed contra. Dominus congruam formam orandi tribuit. Sed in oratione dominica determinatæ petitiones continentur. Ergo oportet aliquid determinate petere.

Præterea Poſtulatio eſt orationis pars. Sed habet determinatam petitionem, ut Hugo dicit (ubi ſup.) Ergo determinate aliquid petendum eſt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in oratione non ſint temporalia petenda. Matth. VI. ſuper illud, *Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis*, (a) dicit Gloſſa (ordinaria.) „ Intelligendum eſt „ non quod poſt regnum illa quærantur." Ergo nullo modo licet temporalia orando petere.

2. Præterea. Quicumque orat pro aliquo, ſolicitus eſt pro illo. Sed pro temporalibus etiam neceſſariis ſoliciti eſſe non debemus, ut patet Matth. VI. 25. (b) *Nolite ſoliciti eſſe quid manducetis*. Ergo temporalia non ſunt petenda in oratione.

3. Præterea. Non debemus orando petere niſi quod eſt bonum noſtrum. Sed temporalia non ſunt bona noſtra, ut patet per Auguſtinum in Gloſſa ſuper illud Matth. VI. *Primum quærite regnum Dei*. Ergo temporalia non ſunt in oratione petenda.

Sed contra eſt quod in oratione dominica continetur: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie:* in qua non ſolum ſpiritualis, ſed etiam corporalis panis petitur, ut patet per Gloſſam Lucæ XI. Ergo licet pro temporalibus orare.

Præterea. Bernardus dicit (ſerm. V. de quadrag.) *Petenda ſunt temporalia quantum neceſſitas petit*. (c)

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod homo non debeat pro alieno bono orare. Primo per hoc quod dicitur Hierem. VII. 16. *Tu ergo noli orare pro populo hoc*.

2. Præſumptuoſum eſt ut homo ſe ad ea quæ ſupra ſe ſunt, ingerat. Sed redundantia gratiæ ex uno in alium pertinet ad excellentiam plenitudinis quæ fuit in Chriſto, ſecundum quod eſt caput noſtrum. Ergo non debet ſibi aliquis uſurpare ut pro alio oret.

Sed contra eſt quod dicitur Matth. V. 44. *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos*.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod determinatio eius quod in oratione petendum eſt, ad tria valet. Primo ad hoc quod attentio orantis determinetur ad aliquid, quæ plurimum eſt in oratione neceſſaria. Secundo ut nobis innoteſcat deſiderium noſtrum, & quantum in ipſo profecerimus. Tertio ut ferventius petamus: quia bona quanto particularius inſpiciuntur, tanto ferventius concupiſcuntur, ſicut de delectabilibus corporalibus Philoſophus dicit III. Ethic. (cap. IV.) Unde Auguſtinus in Lib. de orando Deum (cap. IX.) dicit: *Ideo* (d) *per certa in-*

(a) *Al. deeſt* dicit Gloſſa. (b) Vulgata: *ne ſoliciti ſitis animæ veſtra quid &c.* (c) *Addit Nicolai:* Sive ſic: *A Deo petendum, & ſperandum nobis eſt unde poſſimus in eius ſervitio ſuſtentari:* & poſtea: *Sit oratio quæ pro temporalibus eſt, circa ſolas neceſſitates reſtricta &c.* (d) Auguſtini textus: *per certa intervalla temporum etiam verbis oramus Deum.*

tervalla ipſum etiam verbis determinatis oramus Deum, ut illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus, quantum ad primum; *& quantum in ipſo deſiderio profecerimus, nobis innoteſcamus*, quantum ad ſecundum; (*a*) *& ad hoc agendum nos ipſos acrius excitemus*, quantum ad tertium.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Auguſtinus ibidem ſolvit, Apoſtolus hoc dicit propter tribulationes temporales, quæ ad profectum noſtrum plerumque immittuntur; & tamen ab eis omnibus liberati petimus, quia in ſe malæ ſunt, quamvis ſecundum quid ſint bonæ: ſed de quibuſdam bene ſcimus quod ea petere oportet, ſicut & quod deſiderare.

Ad ſecundum dicendum, quod in dubiis debet homo quantum ad hoc curam ſuam iactare in Deum, ut ſi aliter expediat quam petatur, divino arbitrio relinquatur: quam formam orandi Dominus exemplo ſuo tradidit, cum dixit (Matth. XXVI. 39.) *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*. Sed in illis quæ Deus nos vult velle, oportet quantum ad hoc curam noſtram in ipſum proiicere ut eorum impetrationem eius auxilio expectemus.

Ad tertium patet ſolutio ex dictis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod oratio eſt quædam deſiderii executio: & ideo illud quod licet deſiderare, licet orando petere eo modo quo licet illud deſiderare. Sed in illis quæ deſiderantur, eſt duplex diſtinctio attendenda. Prima eſt, quia quædam deſiderantur propter ſeipſa, quædam propter aliud. Secunda eſt, quia quædam non habent ſuperfluitatem deſiderii, ſicut virtutes; quædam autem habent, ſicut voluptates, divitiæ, & huiuſmodi. Bona autem temporalia & propter aliud deſideranda ſunt, & cum quadam menſura, ſcilicet ſecundum quod ſunt neceſſaria ad vitam præſentem agendam; & ideo hoc etiam modo orari pro eis poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod nec primo, nec ſecundo debent quæri temporalia, quaſi principaliter intenta; poſſunt autem quæri ut propter aliud deſiderata: quod quidem deſiderium eſt electionis, non voluntatis proprie, quia voluntas eſt finis.

Ad ſecundum dicendum, quod ſuperflua ſolicitudo prohibetur illis verbis, non autem neceſſaria.

Ad tertium dicendum, quod temporalia non ſunt bona noſtra ſecundum ſe, ſed ſecundum quod ordinantur ad alia; & ſic accipiunt rationem boni utilis: & ſic pro eis orari poteſt, ut Philoſophus dicit in V. Ethic. (cap. II.) *Oportet non hæc*, ſcilicet temporalia bona, *orare, ſed quod homo eis bene utatur*. (*b*)

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod, cum præcepto caritatis homo debeat proximum ſicut ſeipſum diligere, eadem ei debet optare quæ ſibi: & ideo etiam eadem pro eis poteſt orare quæ & pro ſe orat.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus loquitur quantum ad hoc quod in illo populo erant impedimenta, quare oratio Prophetæ exaudiri non poterat, ſcilicet incorrectus error illorum, & finalis impœnitentia, ut Gloſſa (ordinaria) ibidem dicit.

Ad ſecundum dicendum, quod ille qui orat, non propria virtute nititur obtinere quod petit, ſed virtute eius quem orat: & ideo quando aliquis pro alio orat, non ſibi uſurpat gratiam plenitudinis, ſed ei attribuit quem orat, a quo gratiam proximo dandam petit.

ARTICULUS V.

Utrum ſolus Deus debeat orari (*c*) *per diffinitionem orationis.*

Ubi ſupra art. 4.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod ſolus Deus debeat orari, per diffinitionem orationis: quia Damaſcenus dicit (Lib. III. de Fide orthod. cap. XXIV.) quod oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum.

2. Præterea. Oratio eſt actus latriæ, ut dictum eſt. Sed latria ſoli Deo debetur. Ergo & oratio.

3. Præterea. Virtus orationis plus in affectu conſiſtit quam in voce: quia hoc negotium, ut Auguſtinus dicit (epiſtol. CXXI.

(a) Nicolai: *& ad hoc augendum*. (b) *Addit Nicolai:* Vel ſic: *Ea quidem homines optant, non debent autem; ſed optare potius ut & ſibi bona ſint quæ non omnibus bona*. Sed hoc idem eſt ac optare ut eis bene quis utatur: quia bonus eorum uſus facit ut bene utentibus bona ſint &c. (c) *Nicolai omittit ſequentia*.

cxxɪ. de orando Deo cap. x.) plus gemitibus quam vocibus agitur. Sed ſolius Dei eſt cogitationes cordium, & affectiones percipere. Ergo ei ſoli fit oratio.

Sed contra eſt quod dicitur Iob v. 1. *Voca, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum convertere*. Ergo oratio poteſt fieri ad ſanctos Dei, non ſolum ad Deum.

Præterea. Orationis ſpecies eſt ſupplicatio. Sed ſupplicatio homini fieri poteſt. Ergo & oratio.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod poſſit oratio dirigi etiam ad ſanctos non in patria exiſtentes. Non enim ad ſanctos orationem fundimus, niſi inquantum ſunt Deo viciniores nobis: quia Deus per ea quæ ſunt ſibi magis propinqua, in diſtantia radios ſuæ bonitatis emittit, ut Dionyſius dicit (cap. ɪv. de divin. Nomin.) Sed ſancti etiam in hoc mundo exiſtentes ſunt nobis ſuperiores. Ergo debemus eos orare.

2. Præterea. Illi qui ſunt in purgatorio, ſunt certi de ſua ſalute. Ergo ſunt in meliori ſtatu quam nos ſumus. Ergo poſſumus eos orare.

3. Præterea. In Dialogis (Gregorii Lib. IV. cap. xl. & xlɪ.) legitur quod Paſchaſius, qui etiam poſt mortem miraculum fecit, (a) revelatus eſt beato Germano Capuano Epiſcopo in purgatorio eſſe (b). Ergo videtur quod ad eos qui non ſunt in patria, poſſit oratio dirigi.

Sed contra, quia non eſt eiuſdem orari, & quod (c) pro eo oretur. Sed pro omnibus ſanctis qui ſunt in mundo, vel purgatorio, oratur. Ergo non debent ipſi orari.

Præterea. Sancti non orantur, niſi inquantum ſunt in plena Divinitatis participatione. Sed non participant plene Divinitatem, niſi inquantum participant beatitudinem, ut Boetius probat in III. de Conſolatione (proſa x.) Ergo ſancti qui ſunt in beatitudine, tantum orandi ſunt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod oratio non fiat ad Deum ratione eſſentiæ, ſed magis ratione perſonæ. Quia hoc modo debemus orare, ſicut Chriſtus nos docuit. (d) Sed ipſe docuit nos ad perſonam Patris orationem dirigere: Ioan. xvɪ. 23. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Ergo oratio fit ad Deum ratione perſonæ.

2. Præterea. Illud quod attribuitur Deo ratione divinæ naturæ, toti Trinitati competit, & ſingulis perſonis. Sed Eccleſia non dirigit aliquam orationem ad Spiritum ſanctum. Ergo non oratur Deus ratione naturæ, ſed ratione perſonæ.

Sed contra. Secundum hoc aliquis oratur quod bona ſua communicare poteſt. Sed communicare ſeipſum competit Deo inquantum eſt bonus. Cum ergo bonitas ſit attributum eſſentiale, videtur quod oratio dirigatur ad Deum ratione naturæ.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod illud quod orando petimus, eſt beata vita, ut Auguſtinus dicit (Lib. de orando Deum cap. ɪv.) quia omnia alia quæ petimus, non petimus niſi ſecundum quod ad hanc ordinantur. Beatam autem vitam dat directe ſolus Deus. Sed tamen etiam ſancti cooperantur nobis ad hoc quod beatam vitam obtineamus: & ideo oratio directe, & proprie fit ad Deum, ſicut a quo expectamus quod orando petimus; ſed tamen orantis intentio ad ſanctos convertitur, ut quorum auxilio a Deo impetrat quod expectat: & ideo dicit Caſſianus collatione ɪx. (cap. xɪɪ. & xv.) quod oratio proprie fit ad Deum, ſed deprecatio ad ſanctos.

Ad primum ergo dicendum, quod in diffinitione debent poni ea quæ per ſe ſunt. Quamvis autem aliquo modo ad ſanctos oratio fieri poſſit, ſicut ad intercеſſores pro nobis, tamen proprie & per ſe oratio in Deum fertur.

Ad ſecundum dicendum, quod oratio eſt actus latriæ; nec tamen cum ſancti orantur, eis latria exhibetur; ſed illi a quo petitio orantis explenda ſperatur.

Ad tertium dicendum, quod ſancti agnoſcunt in Verbo omnia quæ ad eorum gloriam pertinent. Et quia ad magnam eorum gloriam eſt quod alios iuvare poſſunt, quaſi Dei cooperatores exiſtentes, ideo ſta-

(a) *Addit Nicolaius*: dæmoniacum ſanans, qui eius Dalmaticam feretro ſuperpoſitam tetigerat. (b) *Idem*: vel in thermis calidis ab eodem inventus, ubi ſe deputatum ad pœnam dixit. (c) *Al.* proceis. (d) *Al.* & ipſe.

Digitized by Google

tim in Verbo vident vota eorum qui eos interpellant.

Ad quartum dicendum, quod ad aliquem ſanctorum nos convertendos eſſe docet, ut ad mediatorem orationis, non ad quem principaliter oratio dirigatur.

Ad quintum dicendum, quod oratio hic accipitur ad ſimilitudinem rhetoricæ orationis, ut ex dictis patet: & ideo ſicut illa ſoli iudici fit, quamvis etiam aliis ſuperioribus ſupplicationes fieri poſſent, vel aliquæ petitiones; ita etiam oratio ad ſolum Deum directe dirigitur; ſed ſupplicatio etiam directe ad alios dirigi poteſt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod nihil petitur ab aliquo qui non habet: unde cum beata vita ſit quæ in orando petitur, ad illos ſolos dirigi poteſt qui beata vitam habent, non autem ad illos qui in mundo ſunt, neque ad illos qui in purgatorio ſunt: quamvis illis qui in mundo ſunt ſupplicatio, vel petitio aliqua fieri poſſit.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſancti in mundo exiſtentes ſint nobis ſuperiores, & poſſint pro nobis orare; non tamen adhuc ad illum gradum ſuperiorem pervenerunt, ut ſcilicet beatitudinem, quam nos non habemus, illi habeant.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis illi qui ſunt in purgatorio, ſint in maiori ſecuritate quam nos, tamen ſunt in maiori afflictione; & iterum non ſunt in ſtatu merendi; & ideo magis indigent quod pro eis oretur, quam quod ipſi orent.

Ad tertium dicendum, quod in miraculis præcipue attenditur fides, & devotio orantis: unde etiam Dominus mulieri quam ſanavit, dixit Matth. IX. 22. *Fides tua te ſalvam fecit*. Et quia ille propter excellentiam meritorum credebatur in patria eſſe, ideo orabatur: & talis oratio propter fidem orantium exaudiebatur tunc, ut vita illius approbaretur, non quod ille pro aliis in purgatorio exiſtens oraret. (*a*)

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Deus præcipue oratur, inquantum eſt beatus, & aliis beatitudinem largiens: & quia hoc convenit ei ratione eſſentiæ, ideo ratione eſſentialium attributorum oratur.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ ſunt eſſentiæ, a Patre ſunt in aliis perſonis: & ideo fit quædam reductio ab aliis perſonis in Patrem, ut patet per Hilarium (Lib. VIII. de Trinit.) & propter hoc etiam dicitur Pater principium totius Deitatis: & ſic nos in Patrem, ſicut in principium non de principio, reducens Chriſtus, nos ad Patrem orationem dirigere per Filium docuit.

Ad ſecundum dicendum, quod Spiritus ſanctus ex perſonali proprietate habet quod ſit donum: & ideo magis competit quod ipſe petatur quam quod ab eo aliquid petatur: quamvis etiam ad Spiritum ſanctum Eccleſia orationes aliquas dirigat, & hymnos, qui loco orationum in Eccleſia recitantur, ſicut patet: *Nunc ſancte nobis Spiritus*, & *Veni creator Spiritus*, & huiuſmodi.

ARTICULUS VI.

Utrum divinæ perſonæ ſit orare.

1. AD ſextum ſic proceditur. Videtur quod divinæ perſonæ ſit orare. Eius enim eſt orare cuius eſt accipere. Sed perſonæ Dei eſt accipere ab alio, ſicut Filii, & Spiritus ſancti. Ergo eius eſt orare.

2. Præterea. Ioann. XIV. 16. *Ego rogabo Patrem, & alium paraclytum dabit vobis*: & ſunt Filii verba. Ergo Filii eſt orare.

3. Præterea. Rom. VIII. 26. dicitur: *Spiritus poſtulat .... gemitibus inenarrabilibus*. Sed Spiritus ſanctus eſt tertia in Trinitate perſona. Ergo perſonæ divinæ eſt orare.

Sed contra. Orare importat defectum virtutis in orante. Sed hoc divinæ perſonæ non competit. Ergo oratio non eſt divinæ perſonæ.

Præterea. Oratio eſt actus latriæ, quæ eſt ſervitus Dei. Sed ſervire non competit divinæ perſonæ. Ergo nec orare.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod nec ſanctis qui ſunt in patria, competat orare. Quia ſancti qui ſunt in patria, ſunt Chriſto conformes, inquantum eſt homo. Sed Chriſto,

(a) *Addi: Nicolai* Immo ab Epiſcopo ſupradicto petiit, ut pro ipſo Dominum precaretur, ſicut ibi tabi ungit Gregorius.

Digitized by Google

ſto, inquantum eſt homo, non competit orare; alias diceremus: *Chriſte ora pro nobis*. Ergo nec aliis ſanctis competit orare.

2. Præterea. Sancti in patria æquales ſunt Angelis Dei, Matth. XXII. Sed Angelis non competit orare: quia oratio, ut dictum eſt, eſt actus rationis, qui in Angelis non eſt, cum (a) in verbo intelligentiæ oriatur, ut Iſaac dicit. Ergo nec aliis ſanctis qui ſunt in patria, oratio competit.

3. Præterea. Quicumque orat pro alio, alteri meretur. Sed ſancti qui ſunt in patria, non ſunt in ſtatu merendi. Ergo nec in ſtatu orandi.

Sed contra eſt quod dicimus: *Sancte Petre ora pro nobis*.

Præterea. Sancti in patria magis fervent caritate quam in via. Sed caritas facit ut ſancti in via pro aliis orent. Ergo multo magis in patria pro nobis orant.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam brutorum animalium ſit orare. Quia in Pſalm. CXLVI. 9. dicitur: *Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum*. Sed invocare Deum eſt ipſum orare. Ergo etiam animalia orant.

2. Præterea. Oratio eſt denuntiativus appetitus. Sed animalia bruta appetunt bonum divinum ſuo modo. Ergo orant.

Sed contra. Oratio non ſit niſi ad Deum. Sed Deus non poteſt cognoſci niſi intellectu, quo bruta carent. Ergo orare non competit eis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod oratio requirit diſtinctionem orantis ad eum qui oratur: quia nullus a ſeipſo aliquid petit. Oratio autem fit ad Deum ratione attributorum eſſentialium, in quibus perſonæ non diſtinguuntur: & ideo uni perſonæ non competit aliam orare.

Ad primum ergo dicendum, quod acceptio illa qua una perſona accipit ab alia, eſt per naturalem fecunditatem, & non per gratuitam collationem, pro qua impetranda oratio funditur.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc Filius dicit de ſeipſo, non ratione perſonæ, ſed ratione naturæ aſſumptæ.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus dicitur poſtulare, inquantum nos poſtulare facit.

(a) *Forte* in umbra, *ut alias ſæpe*.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quidam hæretici dixerunt, quod ſancti non poſſunt nos iuvare orando pro nobis, quia unuſquiſque recipit ſecundum ea quæ gerit; ſed hoc eſt contra articulum fidei, qui eſt *Sanctorum communio*, quæ per caritatem fit: & ideo cum etiam in ſanctis qui ſunt in patria, ſit perfectiſsima caritas, competit eis pro nobis orare; non autem pro ſe, quia omnia eis ad votum ſuccedunt.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus, inquantum homo, orat pro nobis; ſed ideo non dicimus, *Chriſte ora pro nobis*, quia Chriſtus ſupponit ſuppoſitum æternum, cuius non eſt orare, ſed adiuvare: & ideo dicimus, *Chriſte audi nos*, vel *miſerere noſtri*; & in hoc etiam evitamus hæreſim Arii, & Neſtorii.

Ad ſecundum dicendum, quod illud quod eſt rationis, eſt etiam multo nobilius in intellectu: quia quod poteſt virtus inferior, poteſt ſuperior: & ideo Angeli orare poſſunt, in quibus intellectus eſt.

Ad tertium dicendum, quod quidam dicit, quod non ſunt in ſtatu merendi quantum ad præmium eſſentiale, ſed quantum ad præmium accidentale: & ideo etiam aliis mereri poſſunt. Sed quia meritum tantum viatorum eſt, ideo dicendum, quod aliud eſt impetrare, & aliud mereri, ut dicetur: & ideo ſancti ſi non poſſint mereri, poſſunt tamen nobis ſuis orationibus aliquid impetrare.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod brutis nullo modo competit orare: tum quia non ſunt participes beatæ vitæ, quæ principaliter in oratione petitur: tum quia etiam Deum, cui oratio offertur, non apprehendunt: tum etiam quia petere eſt actus rationis, cum importet ordinationem quamdam, ut ex dictis patet.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut animalia bruta, ſecundum Auguſtinum X. ſuper Gen. ad litteram (cap. XIV.) dicuntur iuſsis Dei obedire, non quaſi percipientes mandatum, ſed inquantum naturali inſtinctu ab ipſo moventur; ita etiam dicuntur Deum invocare improprie, inquantum aliquid naturali deſiderio deſiderant, quod a Deo obtinent.

Ad ſecundum dicendum, quod appetitus, ut

ut dictum eſt, importat ſimplicem motum in appetibile; ſed oratio, ſive petitio ordinem quemdam, qui eſt rationis: & ideo appetitus poteſt brutis competere, non autem petitio, vel oratio.

ARTICULUS VII.

Utrum oratio ſit ſatisfactoria.

Ubi ſupra art. 16.

1. AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur quod oratio non ſit ſatisfactoria. Quia omnis oratio vel eſt vocalis, vel mentalis. Sed mentalis non eſt ſatisfactoria, quia non habet pœnam, ſed iucunditatem: nec iterum vocalis, quia, ſicut Iſidorus dicit (Libro III. de ſummo bono cap. VII.) reconciliat Deo non ſonus vocis, ſed pura, & ſimplex mentis intentio. Ergo oratio non eſt ſatisfactionis pars.

2. Præterea. Latria, ut in præcedenti diſt. (quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 5. in corp.) dictum eſt, contra pœnitentiæ virtutem dividitur. Sed ſatisfactio eſt actus pœnitentiæ virtutis, oratio autem latriæ. Ergo oratio non eſt ſatisfactoria.

3. Præterea. Satisfactio fit ad reconciliandum eum qui offenſus eſt. Sed oratio reconciliationem ſequitur: quia præſumptuoſum eſſe videtur petere ab eo quem offendimus. Ergo oratio non eſt ſatisfactoria.

Sed contra eſt quod Hieronymus (alius Auctor in Marc. IX.) dicit: *Oratione ſanantur peſtes mentis, ſicut & ieiunio peſtes corporis*. Sed ieiunium eſt ſatisfactorium. Ergo & oratio.

Præterea. Oratione petimus nobis debita relaxari, nec fruſtra, cum (a) hoc a Domino ſit inſtitutum. Sed relaxatio debitorum per pœnitentiam fit. Ergo oratio ad aliquam partem pœnitentiæ pertinet: non niſi ad ſatisfactionem: ergo oratio eſt ſatisfactoria.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod oratio non ſit meritoria. Opus enim meritorium ſolum in Deum intentionem dirigit: quia mercenaria intentio virtutem meriti evacuat. Sed orans non ſolum ad Deum habet oculum, ſed ad proprias indigentias, quibus petit ſubveniri. Ergo non eſt opus meritorium.

2. Præterea. Si eſt meritoria, nullius magis quam eius quod poſtulat. Sed eius quod poſtulat, non eſt meritoria: quia quandoque non exauditur, etiam ſi ab eo qui in caritate (b) eſt, offeratur. Ergo oratio non eſt meritoria.

3. Præterea. Natura non facit per duo quod poteſt facere per unum: quia non invenitur aliquid vanum in operibus naturæ, & multo minus in operibus gratiæ. Sed ad merendum ſufficienter ordinantur opera. Ergo videtur quod oratio non ſit meritoria.

Sed contra. Omne opus virtutis poteſt eſſe meritorium. Sed oratio eſt opus virtutis, ut dictum eſt. Ergo eſt meritoria.

Præterea. In Pſal. XXXIV. 13. dicitur: *Oratio mea in ſinu meo convertetur*. Ergo ex oratione aliquid oranti accreſcit; & ita illius videtur eſſe meritoria.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod inconvenienter aſſignentur conditiones quæ præſtant efficaciam orationi. Dicitur enim in Gloſſa Lucæ XI. ſuper illam parabolam, *Quis veſtrum habebit amicum? &c.* quod quatuor conditiones exiguntur ad hoc quod oratio ſit efficax, ſcilicet ut petatur pie, & pro ſe, & perſeveranter, & ad ſalutem. Qui enim eſt in peccato, pietatis virtutem non habet. Sed peccatorum oratio aliquando exauditur: quia etiam per peccatores mirabilia fieri poſſunt. Ergo non oportet quod pie petatur, ad hoc quod oratio ſit efficax.

2. Præterea. Oratio quæ ex caritate fit, ſemper efficaciam habet. Ioan. XV. 7. *Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis*. In Deo autem manere facit caritas, ut patet I. Ioan. IV. Omnis autem oratio quæ fit pie, ex caritate procedit. Ergo habet efficaciam: non ergo oportet addere alias conditiones.

3. Præterea. Quanto caritas eſt amplior, tanto maiorem habet efficaciam merendi. Sed caritas tanto eſt amplior, quanto ad plures ſe extendit. Ergo videtur quod magis ſit efficax oratio ex caritate procedens quæ fit pro aliis, quam illa quæ fit pro ipſo orante; & ita non requiritur pro ſe fieri.

4. Præterea. Ab eodem habet oratio efficaciam merendi, & opus, ſcilicet a caritate. Sed opus ex caritate procedens eſt meritorium, etiam ſi non perſeveranter fiat. Ergo ad orationis efficaciam non requiritur quod perſeveranter fiat.

5. Præterea. Ea quæ ad ſalutem pertinent,

(a) Al. deeſt hoc. (b) Al. additur eius.

Digitized by Google

nent, deſiderata, vel petita, iram Dei non provocant. Sed aliquando Deus orantibus concedit aliqua, de quorum petitione iraſcitur, ſicut filiis Iſrael Regem petentibus, quibus in indignatione Regem dedit. Ergo non oportet ad hoc quod oratio ſit efficax, quod petantur ea quæ ſunt ad ſalutem.

6. Præterea. Videtur quod multæ aliæ conditiones requirantur: videlicet quod fideliter, & confidenter petatur: Iac. 1. 6. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans:* & quod oratio ſit humilis: Pſal. ci. 18. *Reſpexit in orationem humilium, & non ſprevit preces eorum.* Paupertas etiam petentis ad efficaciam orationis facit: Pſal. ix. 38. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus.* Fervor etiam devotionis: unde etiam Auguſtinus dicit de orando Deum ad Probam (cap. ix.) *Dignior ſequitur effectus, quando ferventior procedit affectus.* Ergo inſufficienter illę quatuor conditiones enumerantur.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſatisfactio reſpicit & culpam præteritam, pro cuius offenſa recompenſationem facit, & culpam futuram, contra quam eſt medicina ſalvans; & hæc duo orationi competunt. Initium enim peccati & radix eſt ſuperbia: & ideo per quod homo ſpiritum ſuum humiliter Deo ſubdit in oratione, & pro ſuperbia præcedentis offenſæ recompenſationem facit, & aditum futuræ culpæ aufert, radicem ei amputans: & ideo oratio plene habet ſatisfaciendi rationem.

Ad primum ergo dicendum, quod oratio mentalis, & vocalis ſatisfactoria eſt, ſi in caritate fiat. Vocalis quidem, quia habet exteriorem laborem, & ſic pœnam quamdam; & inquantum in ea manet virtus præcedentis intentionis, habet etiam rationem boni meritorii; quæ duo ad opus ſatisfactorium requiruntur. Et ſic patet quomodo reſpondendum ſit ad auctoritatem Iſidori, quia ſonus vocis non reconciliat Deo inquantum huiuſmodi, ſed inquantum manet in ipſa puræ intentionis efficacia. Similiter etiam oratio mentalis ſatisfactoria (a) eſt, quia quamvis habeat iucunditatem, habet tamen & pœnam admixtam: quia dicit Gregorius (Lib. XXXIII. Moral. cap. xxi.) *Orare eſt amaros gemitus in compunctione reſonare,* vel pro peccatis, vel pro dilatione patriæ: & præterea ipſa mentis elevatio eſt carnis afflictio, ut ſupra dictum eſt; & afflictio carnis redundat in mentem, inquantum ei unita eſt, & etiam in ſuperbientem ſpiritum, cuius vulnus oratio ſanat: & idcirco ſine pœna oratio (b) humilis eſſe non poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt inconveniens actum unius virtutis imperari a virtute quæ contra ipſum dividitur, ſicut actum temperantiæ interdum fortitudo imperat: & ſic etiam actum latriæ poteſt pœnitentia imperare, & ſic erit ſatisfactorius; ſicut etiam ſacrificia pro peccatis in veteri lege fiebant, & nunc fiunt.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc ipſo quod aliquis ab homine veniam petit humiliter, animum offenſi hominis placat, & multo fortius miſericordis Dei.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ratio meriti in omnibus actibus noſtris eſt ex caritate: unde cum contingat aliquando ex caritate orationem fieri, conſtat quod poteſt eſſe meritoria eadem ratione qua & alia opera ex caritate facta meritoria ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod habere oculum ad aliud quam ad Deum, ſicut ad principalem finem, evacuat rationem meriti; non autem ſi reſpiciat aliud, ſicut quo ad Deum cito perveniendum: & hoc modo oratio relevationem propriarum indigentiarum reſpicit.

Ad ſecundum dicendum, quod meritum in actibus aliarum virtutum eſt ex vi caritatis. Et quia caritas habet pro obiecto quod aliæ habent pro fine, ideo meritum in actibus aliarum virtutum non eſt ſolum obiectum illius actus, ſed finis orantis. Hoc autem quod petitur, non eſt finis orantis, ſed obiectum actus: & ideo non oportet quod meritum attendatur ratione illius.

Ad tertium dicendum, quod opera noſtra non ſunt ſufficientia a ſeipſis ad obtinendum omne illud quo indigemus: & ideo oportet quod illud quod nobis deeſt, ex divina miſericordia ſuppleatur; & hanc oratio pulſat: & ideo orationis meritum exigitur ad ſupplendum defectus omnium aliorum noſtrorum meritorum. Unde Gregorius in Moralibus (Lib. XVIII. cap. v.) dicit: (c) *Multum utique apud Deum hæc ſumme ſibi neceſſario congruunt, ut & oratione operatio, & operatione fulciatur oratio.*

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod oratio ad duo ordinatur, ſcilicet ad obiectum

(a) *Al. additur* tantum. (b) *Forte* mentalis. (c) Gregorius: *Valde namque apud Deum utraque hæc ſibi &c.*

ctum proprium, & ad finem; & ſecundum hoc habet duplicem efficaciam, ſcilicet efficaciam merendi ratione finis, qui eſt vita æterna, ad quam omnia merita ordinantur; & efficaciam impetrandi eius quod petitum eſt, quod eſt orationis obiectum. Et inter hæc duo differentia eſt, quod meritum importat ordinem iuſtitiæ ad præmium, quia ad iuſtitiam pertinet retribuentis ut merenti præmium reddat; ſed impetratio importat ordinem miſericordiæ, vel liberalitatis ex parte donantis: & ideo meritum ex ſeipſo habet unde perveniatur ad præmium; ſed oratio impetrare volentis non habet ex ſeipſa unde impetret, ſed ex propoſito, vel liberalitate dantis. Unde patet quod oratio ex caritate ſemper habet efficaciam merendi, ſed non habet ſemper efficaciam impetrandi: quia aliquid eſt quod repugnat impetrationi in providentia Dei, ad quem oratur. Et ad hæc impedimenta tollenda ponuntur quatuor conditiones præmiſſæ, quibus poſitis ſemper habet oratio efficaciam impetrandi. Poteſt ergo impedimentum orationis eſſe vel ex parte orantis, ſi orationem inordinate emittat, & quantum ad hoc removendum dicitur *pie*, in quo importatur modus latriæ, quæ alio nomine pietas dicitur, ſecundum quam oratio modificati debet: vel ex eo quod petitur, quia quandoque etiam petenti non expedit; & ſic dicitur, quod ſit *ad ſalutem*: vel ex parte eius pro quo petitur; & hoc impedimentum vel eſt tunc quando oratio ſit; quod non poteſt eſſe quando oratio ſit ab aliquo pro ſeipſo, ſi pie petat, ſed quando ſit pro alio, & ideo additur alia conditio, quod fiat *pro ſe*: vel poteſt eſſe poſt intermedium inter orationem & conſecutionem petiti; & hoc excluditur per hoc quod dicit *perſeveranter*.

Ad primum ergo dicendum, quod iſtæ conditiones non hoc modo requiruntur ad efficaciam impetrandi, quaſi nihil impetretur, ſi aliqua deſit, quia etiam quandoque aliquis pro alio orans auditur: ſed quia his poſitis ſemper oratio efficaciam habet impetrandi, quia impetrationis virtus magis eſt ex propoſito eius cui oratur, quam ex orantis merito: & ideo quandoque peccatores audiuntur, quando eorum oratio divino propoſito concordat. Tamen ſciendum eſt, quia quandoque aliquis pie petit, qui pietatis virtutem non habet, ſicut aliquis aliquando iuſta facit qui iuſtitiæ habitum non habet; & ſic etiam peccatores aliquando poſſunt pie orare.

Ad ſecundum dicendum, quod voluntas magis eſt de fine quam de illo quod propter finem petitur: & ideo quando Deus videt non concordare quod petitur, cum fine pro quo pie orans petit, magis audit eius deſiderium non faciens quod petitur quam ſi faceret: & ideo finaliter accipiendum eſt hoc quod dicit: *Quodcumque volueritis, petetis &c.* Finis autem petitionis eſt ſalus noſtra, & Dei gloria: hoc autem eſſet (*a*) contra Dei gloriam, ſi peccatorem impœnitentem ſalvaret; & eſſet contra ſalutem petentis, ſi aliquid contrarium ſuæ ſaluti ſibi daretur; & ita exauditur deſiderium, & tamen (*b*) petitum non impetratur, quando aliquis imperſeveranter, vel pro alio petit, vel contraria ſaluti.

Ad tertium dicendum, quod oratio quæ ſit ex caritate pro alio, ſemper habet efficaciam merendi ei qui orat; ſed nunc loquimur de efficacia impetrandi.

Ad quartum dicendum, quod impetratio importat conſecutionem eius quod petitur; ſed meritum non importat conſecutionem, ſed ordinem iuſtitiæ ad conſecutionem: & ideo impedimentum interveniens per inſtabilitatem, tollit rationem impetrationis, quia tollit conſecutionem; ſed non tollit ordinem ad conſecutionem, & ideo non tollit meritum: unde meretur etiam qui non perſeveraverit; ſed non impetrat niſi perſeverans.

Ad quintum dicendum, quod omnes homines habent beatitudinem ſui deſiderii finem, quem maxime deſiderant: & ideo magis audit illos quibus non dat quod petunt, ſi ſit impediens a beatitudine, quam eos quibus dat: unde talis impletio orationis, quæ ſit cum Dei indignatione, non dicitur impetratio, proprie loquendo.

Ad ſextum dicendum, quod omnes illæ conditiones quæ requiruntur ex parte orantis, inquantum eſt orans, includuntur in hoc quod dicit *pie*, quod includit omnes circumſtantias virtutis, quibus ordinatur actus ex parte agentis.

EXPOSITIO TEXTUS.

NOn *conſurget duplex tribulatio*. Contra Hierem. XVII. 18. „ Duplici contritione contere eos. “ Et dicendum, quod tribu-

(a) *Al.* contra ſalutem petentis. (b) *Al.* pretium.

Digitized by Google

tribulatio, ſi accipiatur commenſurata peccato, duplex non conſurgit, quia Deus non punit ultra condignum; ſed ſi accipiatur pro pœna abſolute, tunc duplex pœna debetur, vel ſecundum duas partes peccantis, pœna corporis, & animæ; vel ſecundum duo quæ ſunt in peccato, ſcilicet averſio, & converſio, pœna ſenſus, & damni; vel ſecundum duas radices peccati, quæ ſunt amor, & timor, ignis, & frigus; vel ſecundum duos ſtatus, præſens pœna, & futura: utraque enim eſt (*a*) citra condignum, & præcipue ſi accipiantur diviſim. Tamen præſens pœna, & futura in eo qui non corrigitur, unam pœnam conſtituunt: unde Gregorius in Moralib. (Lib. XVIII. cap. XIII.) dicit: „ Eorum percuſſio hic „ cœpta, illic perficitur, ut incorrectis u„ num flagellum ſit quod hic temporali„ ter incipit, ſed in æternis ſuppliciis con„ ſummatur. “

Quinque enim modis flagella contingunt. Sed contra. Hieronymus * dicit: „ Quid„ quid patimur, peccata noſtra meruerunt. “ Ergo omnia ſunt ad punitionem.

Præterea. Auguſtinus ** dicit: „ Quid„ quid permiſerit Deus pati, ſcias eſſe fla„ gellum correctionis. “ Ergo omnes alii modi ſuperfluunt.

Præterea. Impium videtur alteri nocere, ut ceſſans a nocumento aliquis gloriam habeat, & dæmonum operibus ſimile, ut patet ex vita B. Bartholomæi.

Præterea. Ad multa alia, flagella ordinari in Scriptura leguntur, ſicut ad probationem, ad exemplum iuſti iudicii Dei, & huiuſmodi.

Et dicendum, quod iſti quinque modi diſtinguuntur penes bona quæ ex pœnis a Deo inflictis in præſenti conſequuntur, quæ ſunt a Deo intenta. Hoc autem bonum aut eſt in altero, & ſic eſt quartus modus: aut in eo qui punitur, & ſic eſt ordo iuſtitiæ, qui ſemper divino flagello adiunctus eſt, quia omnis pœna iuſta; & hoc cum præciſione aliorum eſt in quinto modo: aut eſt utilitas quam ipſe flagellatus conſequitur; quæ quidem poteſt eſſe vel quantum ad receſſum a malo, & ſic eſt modus tertius; vel in ordine ad bonum conſervandum, & ſic eſt ſecundus modus; aut augendum, & ſic eſt primus.

Ad primum ergo dicendum, quod pœnam ſemper præcedit peccatum in natura, ſed non ſemper in perſona puniti.

Ad ſecundum dicendum, quod flagellum, quantum eſt de ſe, ſemper eſt corrigens, ſed ex defectu recipientis quandoque ad hunc effectum non pervenit.

Ad tertium dicendum, quod impium eſſet, ſi pœna iuſta non eſſet. Nec tamen Deus tunc vult gloriam ſuam divulgari propter ſuam utilitatem, ſed noſtram.

Ad quartum dicendum, quod omnia aliæ poſſunt ad iſta reduci, quia probatio eſt ad augmentum meriti, & exemplum iuſti iudicii Dei ad gloriam Dei, & ſic de aliis.

Non prævenit ſententiam iudicis: quia etſi ſententia hominis præcedit non concordans ſententiæ Dei, adhuc ſententia Dei reſtat; ſi autem concordat, eſt ſententia Dei.

Levis enim culpa levi ſupplicio compenſatur. Supplicium enim mortis præſentis leve dicitur in comparatione ad futurum ſupplicium: culpæ etiam prænominatæ leves dicuntur in comparatione ad culpas maiores, quæ quandoque minoribus pœnis temporalibus puniuntur.

Ex fonte gratiæ Dei id cordi inſtillatur, ut vel ſic paulatim ad pœnitentiam veniat, vel eo minus a Deo puniatur. Non loquitur hic de gratia gratum faciente: quia hæc non datur ante perfectam pœnitentiam, ſed de gratuitis bonis, ſicut fides informis, & timor ſervilis, & huiuſmodi.

Si enim propter miſericordiam qua quis proximo ſuo non miſeretur, & quæ dimiſſa ſunt, replicantur ad pœnam; multo magis quæ nondum ſunt dimiſſa, propter odium fraternum ad pœnam reſervari probantur. Hic dicit ſecundum quamdam opinionem, de qua infra habetur, diſt. XXI. (quæſt. I. art. 3. quæſtiunc. I.)

Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, non affectu, ſed effectu.

Immundis nihil eſt mundum: quia ipſi ex his quæ in ſe munda ſunt, ſicut ſacramenta, munditiam non conſequuntur.

Nihil prodeſt ieiunare, & orare, & alia bona agere, niſi mens revocetur a peccato; ſcilicet ad vitam æternam conſequendam.

Numquam aliquem ſanavit. Contra Ioan. IX. dicit Gloſſa: „ Quæritur quomodo ſine „ fide aliquem illuminaverit Chriſtus. “ Ergo

(*a*) *Al.* circa.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Colligitur ex epiſt. de morte Nepotiani, ſed implicite tantum. ** Tract. VII. in Ioan. ubi hæc habet: *Quod te permiſerit pati, flagellum corrigentis eſt, non pœna damnantis.*

Ergo ille fidem non habuit, & ſic non totum curavit. Et dicendum, quod Chriſtus quemcumque curavit, totaliter curavit, & mente, & corpore quantum ad omnes infirmitates corporales: & ille totus fidem recepit primo, ſed indiſtinctam. Gloſſa tamen aliter ſolvit, quod ſcilicet hoc intelligitur de illis qui pro peccato morbum incurrunt.

Quædam impietas infidelitatis eſt ab illo qui iuſtus, & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam: quia ſequeretur quod vel Deus non ſciret omnia peccata, vel non omnia horreret, vel non omnia remittere poſſet.

Ad baptiſmi puritatem: quantum ad remotionem omnium culparum.

Abluat lacrymis mentis, ideſt interiori dolore, quem lacrymæ exteriores ſignificant: & eſt locutio metaphorica.

Sciat ſe culpabiliter durum; ſi ſcilicet contingat exteriorum lacrymarum defectus ex defectu doloris, ut homo minus doleat de peccato quam de damno temporali. Sed quandoque abundantia doloris lacrymas exſiccat propter dolorem concitatum; quandoque autem homo ſe continet, ut coram ſolo Deo doleat; quandoque etiam ex duritia complexionis eſt quod homo non poteſt flere corporaliter pro peccatis, etſi fleat pro morte amici, quia dolor ille eſt magis ſenſibilis, & ideo magis vicinus ad reſolvendum corpus in lacrymas.

Emundare nequiverit, ſcilicet in ſtatu tali manens; alias non eſſet ei imputandum.

DISTINCTIO XVI.

De tribus quæ in pœnitentia conſideranda ſunt.

IN perfectione autem pœnitentiæ tria obſervanda ſunt, ſcilicet compunctio cordis, confeſſio oris, ſatisfactio operis. Unde Ioannes Chryſoſtomus (hom. XXIX. de pœnitentia.) „ Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in „ corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere toto humilitas. Hæc eſt fructifera pœnitentia, ut ſicut tribus modis Deum offendimus, ſcilicet corde, ore, „ opere, ita tribus ſatisfaciamus. “ Sunt enim tres peccati differentiæ, ut ait Auguſtinus (de ſerm. Domini in monte Lib. I. cap. XII.) & in corde, & in facto, & in conſuetudine, (1) vel verbo, tamquam tres mortes. Una quaſi in domo, ſcilicet cum in corde conſentitur libidini: altera iam prolata quaſi extra portam, cum in factum procedit (2) aſſenſio: tertia cum vi malæ conſuetudinis tamquam (3) mole premitur animus, vel noxiæ defenſionis clypeo armatur, quaſi in ſepulcro iam fœtens. Hæc ſunt tria genera mortuorum quæ Deus legitur ſuſcitaſſe. Huic ergo triplici morti triplici remedio occurritur, contritione, confeſſione, ſatisfactione. Compunctio nobis commendatur ibi (Ioel. II. 13.) „ Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. “ Confeſſio ibi (Prov. XVIII. 17.) „ Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui: “ (vere enim confitetur qui ſe accuſat, qui execrando malum ſibi imputat) & ibi (Pſalm. lxI. 9.) „ Effundite coram illo corda veſtra: “ & iterum (Iac. V. 16.) „ Confitemini alterutrum peccata veſtra. “ Satisfactio a Ioanne præcipitur, ubi ait (Luc. III. 8.) „ Facite dignos fructus pœnitentiæ, “ ſcilicet ut ſecundum qualitatem, & quantitatem culpæ ſit qualitas, & quantitas pœnæ. Non enim par debet eſſe fructus boni operis eius qui nihil, vel minus peccavit, & eius qui gravius (4) cecidit. Ideo diſcretio pœnitenti valde neceſſaria eſt, ut illa gerat quæ tradit Auguſtinus (alius Auctor Lib. de vera, & falſa pœnitentia cap. XIV.) dicens: „ Conſideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in „ perſeverantia, in varietate perſonæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in „ ipſius vitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem ſecundum „ ex-

(1) *In edit. Nicolai deeſt* vel verbo. (2) *Al. additur* libidini. (3) *Al.* male. *Nicolai* in ole terrena. (4) *Nicolai*: deliquit (ut Gregorius dicit hom. XX. in Evang.)

Digitized by Google

„ excellentiam ſui ſtatus , vel officii , vel ſecundum modum meretricis , (1) &
„ ſecundum modum operis ſui , & qualiter turpitudinem egerit , (2) ſi in lo-
„ co ſacrato , ſi in tempore orationi conſtituto , ut ſunt feſtivitates ſanctorum ,
„ & tempora ieiunii . Conſideret quantum perſeveraverit , & defleat quod per-
„ ſeveranter peccaverit , & quanta victus fuerit impugnatione . Sunt enim qui
„ non ſolum non vincuntur, ſed ultro ſe peccato offerunt ; nec expectant ten-
„ tationem , ſed præveniunt (3) voluptatem, & pertractant ſecum quam mul-
„ tiplici actione vitii delectabiliter peccent . Omnis iſta varietas confitenda eſt ,
„ & deflenda , ut eum cognoverit quod peccatum eſt multum , cito inveniat
„ Deum propitium . In cognoſcendo augmentum peccati inveniat etiam cuius
„ ætatis fuerit , cuius ſapientiæ , & ordinis . Immoretur in ſingulis iſtis , & ſen-
„ tiat modum criminis , purgans lacrymis omnem qualitatem vitii . Defleat &
„ virtutem qua interim caruit : dolendum eſt enim non ſolum quod peccavit ,
„ ſed quia ſe virtute privavit. Defleat etiam , quoniam offendens in uno , fa-
„ ctus eſt omnium per ingratitudinem reus . Ingratus enim extitit qui plenus
„ virtutibus Deum omnino non timuit . In hoc enim quiſque peccator fit cul-
„ pabilior , quo eſt Deo acceptior . Ideo enim Adam plus peccavit , quia omni
„ bono abundavit . Alio etiam modo offendens in uno factus eſt omnium reus ,
„ quia omnis virtus patitur detrimentum ab uno vitio . “ (Et cap. xv.) „ Po-
„ nat ſe omnino in iudicio , & poteſtate ſacerdotis, nihil ſui reſervans ſibi , ut
„ omnia eo iubente paratus ſit facere pro reparanda vita animæ quæ faceret prò
„ evitanda corporis morte; & hoc cum deſiderio , quia vitam recuperat infini-
„ tam . Cum gaudio enim facere debet immortalis futurus , quæ faceret pro
„ differenda morte moriturus . Semper deprecetur Deum, ſemper offerat Deo
„ mentem , & cordis contritionem : deinde & quod poteſt , det de poſſeſſione :
„ & tunc quod offert , ſecurus offerat . Reſpexit Dominus ad Abel , & ad mu-
„ nera eius (Geneſ. iv.) Prius dicit ad Abel quam ad munera eius. In iudi-
„ cio ergo cordis conſideranda eſt eleemoſyna tribuentis . Nec conſiderandum eſt
„ quantum , ſed qua mente , qua affectione dat quod poteſt. Qui ergo ſua pec-
„ cata redimere vult temporalium oblatione , prius offerat mentem . Caveat ne
„ ductus verecundia dividat apud ſe confeſſionem , ut diverſa diverſis velit ſa-
„ cerdotibus manifeſtare . Quidam enim uni celant quod alteri manifeſtandum
„ conſervant : quod eſt ſe laudare , & ad hypocriſim tendere , & ſemper venia
„ carere , ad quam per fruſta putant pervenire . Caveat etiam ne prius ad do-
„ minicum corpus accedat quam confortet ſe bona conſcientia , & doleat quod
„ nondum audeat ſumere , quem multum deſiderat , cibum ſalutarem. Cohibeat
„ etiam ſe a ludis , & a ſpectaculis ſæculi qui perfectam vult conſequi remiſ-
„ ſionis gratiam . Iſti ſunt digni fructus pœnitentiæ animam captivam elaquean-
„ tes , & in libertate ſervantes . “ Et infra (eod. cap.) „ Quærat anima dignos
„ fructus , etſi non dignos pœnitentiæ . Sunt enim digni fructus , virtutum fru-
„ ctus , qui non ſufficiunt pœnitentibus . Pœnitentia enim graviores poſtulat ,
„ ut ſic pacetur Eccleſia , ut pacata dolore , & gemitibus , mortuis impetret
„ vitam . “ Ex his oſtenditur qui ſint digni fructus pœnitentiæ , quibus vera
ſatisfactio expletur , & quod non omnes digni fructus , ſunt digni fructus pœni-
tentiæ : quod de illa pœnitentia intelligitur quæ maiorum eſt criminum : non
enim ſufficiunt graviter delinquentibus quæ ſufficiunt minus , vel parum (4)
peccantibus .

Quæ ſit (5) falſa ſatisfactio.

ET ſicut ſunt digni fructus pœnitentiæ , ac vera ſatisfactio ; ita & indigni fru-
ctus , & falſa ſatisfactio , ideſt falſa pœnitentia. Unde (6) Gregorius:

 „ Fal.

(1) *Al.* & in modum. (2) *Nicolai addit* ſcilicet. (3) *Al.* voluntatem . (4) *Al.* peccatoribus . (5) *In edit. Nicolai deeſt* falſa. (6) *Nicolai:* Gregorius VII. in Synodo Romana (ut habetur diſt. v. de pœnitentia cap. *Falſas*) de huiuſmodi pœnitentiis ita loquitur. Falſas &c.

Digitized by Google

„ Falſas pœnitentias dicimus quæ non ſecundum auctoritates ſanctorum pro qua-
„ litate criminum imponuntur. Ideoque miles, vel negotiator, vel alicui
„ officio deditus quod ſine peccato exerceri non poſſit, ſi culpis gravioribus ir-
„ retitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuſte detinet, vel qui
„ odium in corde gerit, recognoſcat ſe veram pœnitentiam non poſſe peragere,
„ (1) niſi negotium relinquat, vel officium deſerat, & odium ex corde di-
„ mittat, & bona quæ iniuſte abſtulit, reſtituat (2). Ne tamen deſperet in-
„ terim, quidquid boni facere poteſt, hortamur ut faciat, ut Deus cor illius
„ illuſtret ad pœnitentiam, cum ſit pœnitentia interior, & exterior. “ De utra-
que per præmiſſa ſatis apparet quæ ſit vera, & quæ ſit falſa.

De tribus actionibus pœnitentiæ.

PRædictis vero adiiciendum eſt, quod tribus modis agitur pœnitentia, ante baptiſmum ſcilicet de prioribus peccatis, poſt baptiſmum de gravioribus quæ poſt committuntur: eſt etiam pœnitentia venialium quotidiana, quæ etiam humilium eſt, & perfectorum. Unde Auguſtinus (in Libro l. homiliarum hom. ult.) „ Tres ſunt actiones pœnitentiæ quas mecum eruditio veſtra recognoſcit.
„ Una eſt quæ novum hominem parturit, donec per baptiſmum omnium præ-
„ teritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus ſuæ voluntatis arbiter (3),
„ niſi pœniteat eum veteris vitæ, novam inchoare poteſt, a qua parvuli ſunt
„ immunes, cum baptizantur: quia nondum poſſunt uti libero arbitrio, quibus
„ tamen ad remiſſionem originalis peccati prodeſt eorum fides a quibus offerun-
„ tur . . . (4) Altera eſt actio pœnitentiæ poſt baptiſmum, quæ fit pro illis
„ peccatis quæ legis decalogus continet . . . (5) Agunt ergo homines pœniten-
„ tiam ante baptiſmum de peccatis prioribus, ita tamen ut etiam baptizentur,
„ ſicut Petrus ait (Act. 11. 38.) Agite pœnitentiam, & baptizetur unuſquiſque
„ veſtrum in nomine Domini &c. Agunt etiam pœnitentiam, ſi poſt baptiſmum
„ ita peccaverunt ut excommunicari, & reconciliari (6) poſtea mereantur. Eſt
„ etiam pœnitentia bonorum, & humilium fidelium pene quotidiana, in qua
„ pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra &c. Neque ea no-
„ bis dimitti volumus quæ dimiſſa nobis in baptiſmo non dubitamus; ſed illa
„ quæ humanæ fragilitati, quamvis parva, tamen crebra ſurrepunt: quæ
„ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt, & oppriment, ſicut
„ unum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, an uno
„ grandi fluctu navis operiatur, & obruatur, an paulatim ſurrepens aqua in
„ ſentinam per negligentium culpam impleat navem, (7) & ſubmergat? Ideo
„ ieiunium, & eleemoſynæ, & orationes invigilent: in quibus cum dicimus:
„ Dimitte nobis debita noſtra &c. manifeſtamus nos habere quod nobis dimit-
„ tatur, & in his verbis humiliantes animas noſtras quotidianam agere pœniten-
„ tiam non ceſſamus. “

De ſatisfactione venialium.

QUæ autem pro venialibus fit ſatisfactio ſufficiens, Auguſtinus inſinuat, ita inquiens in Enchir. (cap. lxxi.) „ De quotidianis, & brevibus, levibuſ-
„ que

(1) *Addit Nicolai*: per quam ad æternam vitam valeat pervenire. (2) *Idem*: arma deponat, ulteriuſque non ferat, niſi conſilio religioſorum Epiſcoporum pro defendenda iuſtitia. Nec tamen deſperet &c. (3) *Nicolai addit*: conſtitutus. (4) *Nicolai*. Et inferius cap. 11. „ Altera vero pœnitentia eſt,
„ cuius actio per totam iſtam vitam qua in carne mortali degimus, perpetua ſupplicationis humilitate
„ ſubeunda eſt: quia vitam æternam, incorruptibilem, immortalemque nullus deſiderat, niſi eum
„ vitæ huius temporalis, corruptibilis, mortaliſque pœniteat. Non enim ſic in vitam novam per baptiſmi
„ ſanctificationem quiſque naſcitur, ut quemadmodum ibi deponit omnia peccata præterita,
„ ita etiam ſtatim mortalitatem ipſam carnis, corruptionemque deponat. “ Et inferius rurſum cap. 11. „ Tertia eſt actio pœnitentiæ poſt baptiſmum &c. “ (5) *Idem*. Et epiſt. cvIII. verſus finem. (6) *Al. deeſt* poſtea. (7) *Al.* & ſubmergatur.

Digitized by Google

„ que peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium „ ſatisfacit. Eorum enim eſt dicere: Pater noſter qui es in cælis &c. (1) Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata: delet & illa a quibus „ vita fidelium etiam ſcelerate geſta, ſed pœnitendo in melius commutata diſce„ dit, (2) ſicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra; ita veraciter „ dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris; ideſt, ſic fiat quod di„ citur: quia & ipſa eleemoſyna eſt veniam (3) petentibus omnino ignoſce„ re. " Ex his, aliiſque præmiſſis iam facile eſt intelligere, quæ pro venialibus ſit exhibenda ſatisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio aliquo, & eleemoſynis; ſic tamen ut præcedat contritio aliquantula, & addatur confeſſio, ſi adſit facultas: de qua confeſſione poſt tractabitur. Pro gravioribus vero peccatis hæc etiam in ſatisfactione adhibenda ſunt, ſed multo vehementius, atque diſtrictius: quia, ut ait Auguſtinus, * ad agendum pœnitentiam non ſufficit mores in melius commutare, & a malis factis recedere, niſi etiam de his quæ facta ſunt, (4) ſatisfiat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium cooperantibus eleemoſynis.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam Magiſter determinavit de pœnitentia generaliter, hic ad partes pœnitentiæ deſcendit: & dividitur in partes duas. In prima diſtinguit pœnitentiæ partes. In ſecunda movet quaſdam quæſtiones circa comparationem partium pœnitentiæ ad invicem, XVII. diſt. ibi, *Hic oritur quæſtio multiplex*. Prima in duas. In prima diſtinguit partes quaſi pœnitentiam integrantes, ſcilicet contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem. In ſecunda diſtinguit partes quaſi ſubiectivas, ibi, *Prædictis vero adiiciendum eſt &c.* Prima in duas. In prima diſtinguit pœnitentiæ partes. In ſecunda docet pœnitendi modum ſecundum partes illas, ibi, *Ideo diſcretio pœnitenti neceſſaria eſt*. Circa primum duo facit. Primo oſtendit numerum partium. Secundo ſingulas partes proſequitur, ibi, *Compunctio nobis commendatur*.

Ideo diſcretio pœnitenti valde neceſſaria eſt. Hic oſtendit modum pœnitendi, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit modum dignæ pœnitentiæ. Secundo modum falſæ, ibi, *Et ſicut ſunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera ſatisfactio; ita & indigni fructus*. Circa primum tria facit. Primo aſſignat ex verbis Auguſtini modum pœnitendi quantum ad contritionem cordis. Secundo quantum ad confeſſionem oris, ibi, *Caveat ne ductus verecundia dividat apud ſe confeſſionem*. Tertio quantum ad ſatisfactionem operis in abſtinendo a ſacris, & ab illicitis, ibi *Caveat etiam ne prius ad dominicum corpus accedat quam confortetur bona conſcientia*.

Prædictis vero adiiciendum videtur &c. Hic aſſignat alias pœnitentiæ partes quaſi ſubiectivas, & circa hoc duo facit. Primo diſtinguit eas. Secundo proſequitur de altera earum, ſcilicet pœnitentia venialium, quæ habet ſpecialem dubitationem, ibi, *Quæ autem pro venialibus ſit ſatisfactio ſufficiens, Auguſtinus inſinuat*.

QUAESTIO I.

HIc quæruntur quatuor. Primo de partibus pœnitentiæ. Secundo de remiſſione venialium in hac vita, quæ ad unam partem pœnitentiæ pertinet. Tertio de circumſtantiis peccati, ſecundum quas formari debet pœnitentiæ modus. Quarto de impedimentis veræ pœnitentiæ.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. De partibus pœnitentiæ quaſi integralibus.

Secundo. De partibus ſecundo aſſignatis.

A R-

(1) *Addit Nicolai*: qui iam regenerati ſunt &c. (2) *Nicolai* ſi quemadmodum. (3) *Al.* pœnitentibus. *Textus Auguſtini, ut notat Nicolaius*: petenti homini. (4) *Al.* ſatisfaciat.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Homil. I. ubi ſupra cap. v.

ARTICULUS I.

Utrum pœnitentia habeat partes.

III. P. quæſt. xc. art. 2. & 3. & IV. contra Gen. cap. lxxii.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod pœnitentia partes non habeat. Nullum enim ſimplex habet partem. Sed ſecundum Ambroſium omne ſacramentum eſt ſimplex. Ergo pœnitentia, cum ſit ſacramentum, non habet partes.

2. Præterea. Baptiſmus multiplicior eſt virtute quam pœnitentia: quia originale, & actuale quantum ad culpam, & pœnam totaliter tollit; quod de pœnitentia non eſt verum. Ergo cum baptiſmo non aſſignentur partes, nec pœnitentiæ partes aſſignari debent.

3. Præterea. Medicina debet proportionari morbo. Sed peccatum, quod eſt morbus ſpiritualis, cuius eſt medicina pœnitentia, non habet huiuſmodi partes. Ergo nec pœnitentiæ partes aſſignandæ ſunt.

Sed contra. Pœnitens pœnam ſibi infert pro peccato debitam. Sed pro peccato in Deum commiſſo non ſolum debetur pœna interior, ſed exterior, ut patet in inferno. Ergo ad perfectionem pœnitentiæ utraque pœna requiritur. Ergo pœnitentia habet partes.

Præterea. Morbus ſpiritualis maiori diligentia eſt curandus quam corporalis. Sed curatio quæ fit contra morbum corporalem ſecundum aliquas partes diſtinguitur: quia primo tollitur morbus, & poſtea morbi reliquiæ. Ergo & pœnitentia, quæ eſt ſpiritualis morbi curatio, partes habere debet.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod inconvenienter aſſignentur ei hæ tres partes, ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio. Sacramentum enim a miniſtris Eccleſiæ confertur ſecundum omnem ſui partem. Sed contritionem non confert pœnitenti aliquis Eccleſiæ miniſter. Ergo non eſt pars pœnitentiæ ſacramenti.

2. Præterea. Per pœnitentiæ ſacramentum peccatum dimittitur. Sed ante confeſſionem peccatum quandoque dimittitur, ut infra (diſt. ſeq.) Magiſter oſtendit. Ergo non eſt pars pœnitentiæ.

3. Præterea. In ſacramento novæ legis gratia ſuſcipienti confertur. Sed in ſatisfactione non confertur aliqua gratia. Ergo non eſt ſacramenti pars.

4. Præterea non eſt idem fructus rei, & pars. Sed ſatisfactio dicitur in littera pœnitentiæ fructus. Ergo ſatisfactio non eſt pars pœnitentiæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſint partes ſubiectivæ. Quia iſtæ partes pœnitentiæ, ut in littera patet, ſumuntur ſecundum peccatum cordis, oris, & operis. Sed hæ ſunt partes ſubiectivæ peccati. Ergo & partes pœnitentiæ aſſignatæ ſunt partes ſubiectivæ ipſius.

2. Præterea. Totum integrale non ſequitur ad ſuam partem: non enim ſequitur: Si paries eſt, domus eſt. Sed pœnitentia ſequitur ad quamlibet partium aſſignatarum: ſequitur enim: Conteritur, ergo pœnitet: & ſimiliter de aliis. Ergo non ſunt partes integrales, ſed ſubiectivæ.

3. Præterea. Partes integrales alicuius totius quod habet eſſe permanens, ſunt ſimul. Sed pœnitentia habet eſſe permanens, ſicut & alia ſacramenta. Ergo cum pœnitentiæ partes non ſint ſimul, non erunt partes integrales, ſed ſubiectivæ.

Sed contra. Partes ſubiectivæ non requiruntur ad perfectionem totius univerſalis: quia in qualibet parte perfecta ratio totius invenitur, ſicut perfecta ratio animalis in homine. Sed partes pœnitentiæ aſſignatæ, ad eius perfectionem requiruntur, ut in littera dicitur. Ergo non ſunt partes ſubiectivæ.

Præterea. Nihil unum aliquid habet partes ſubiectivas, ſicut unum animal non habet partes ſubiectivas. Sed unius pœnitentiæ partes ſunt aſſignatæ partes: quod patet ex hoc quod de uno peccato non agitur niſi una pœnitentia, inquantum prædicta tria inveniuntur. Ergo non ſunt partes ſubiectivæ.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ſint partes etiam pœnitentiæ virtutis. Sicut enim dicitur in X. Ethic. (cap. viii. vel xii.) ad perfectionem virtutis moralis requiritur actus interior, & exterior. Sed pœnitentia eſt virtus moralis, cum ſit pars iuſtitiæ. Ergo de perfectione eius eſt contritio interior, & confeſſio, & ſatisfactio exterior: & ſic ſunt partes eius ſicut pœnitentiæ ſacramenti.

2. Præterea. Satisfactio eſt actus alicuius

ius virtutis, nec alterius quam pœnitentiæ, & ſimiliter de aliis. Ergo ſunt partes pœnitentiæ virtutis, non ſolum ſacramenti.

3. Præterea. Iuſtitia exigit ut per quæ quis peccat, per hæc puniatur. Sed hæc tria quæ aſſignantur pœnitentiæ partes, ſunt quædam pœnæ reſpondentes illis quibus peccamus. Ergo ad perfectionem iuſtitiæ exiguntur. Sed nonniſi quantum ad partem illam quæ pœnitentia dicitur. Ergo ſunt partes pœnitentiæ virtutis.

Sed contra. Actus non eſt pars habitus. Sed pœnitentia virtus eſt habitus; hæc autem tria ſunt actus quidam. Ergo non ſunt partes pœnitentiæ virtutis.

Præterea. Subiectum virtutis eſt mens, ſecundum Auguſtinum (Lib. XI. de Civ. Dei cap. II. & XIV. cap. XIX.) ſed confeſſio non eſt in mente ſicut in ſubiecto, ſimiliter nec ſatisfactio. Ergo non ſunt pœnitentiæ virtutis partes.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in pœnitentia non eſt pro materia aliqua exterior res, ſicut in baptiſmo aqua; ſed ipſe actus humanus loco materiæ in hoc ſacramento ſe habet, qui per quamdam recompenſationem offenſam culpæ præcedentis tollit. In actibus autem humanis eſt gradus quidam ad perfectionem pertingendi propter diverſas partes hominis, quarum una aliam movet: & ideo oportet quod diverſa ſecundum ordinem ad perfectionem pœnitentiæ conſiderentur; & hæc dicuntur pœnitentiæ partes.

Ad primum ergo dicendum, quod dubitatur de illa auctoritate, utrum ſit Ambroſii. Si tamen concedatur, intelligendum, quod ſacramentum eſt ſimplex ratione effectus principalis, & virtutis ſimplicis quam operatur; ſed materiale in ſacramento poteſt eſſe compoſitum, ſicut patet in confirmatione, & euchariſtia: & ſic etiam ex parte actus noſtri, qui eſt quaſi materialis in pœnitentia, partes ei aſſignantur.

Ad ſecundum dicendum, quod partes non aſſignantur pœnitentiæ ex parte virtutis ſacramentalis, ſed ex parte eius quod eſt materiale in ipſa. In baptiſmo autem eſt materiale res exterior, in qua non eſt accipere niſi unum eſſe; & ideo baptiſmo partes non aſſignantur: quia etſi ſit aliquis actus noſter in baptiſmo, ille non eſt de eſſentia baptiſmi, ſed diſpoſitio ad baptiſmum.

Ad tertium dicendum, quod bonum ſecundum Dionyſium (de divin. Nomin. cap. IV.) cauſatur ex una integra cauſa, ſed ex ſingulis defectibus conſurgit malum: & ideo ad integritatem peccati ſufficit in quocumque gradu humani actus defectus inveniatur: & propter hoc peccato partes quaſi integrales non aſſignantur, ſicut pœnitentiæ, quæ bonitatem amiſſam reparat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, pœnitentia offenſam culpæ præcedentis abolet per modum recompenſationis cuiuſdam. Hæc autem recompenſatio differt a recompenſatione vindicativæ iuſtitiæ in duobus. Primo quia in vindicativa iuſtitia ille qui peccavit, ſe habet ad recompenſationem ut patiens tantum, inquantum pœna per quam fit culpæ recompenſatio, eſt ab alio inflicta: & ideo non præſupponitur ad recompenſationem dolor de peccato, ſed ex pœna recompenſante dolor infligitur. In pœnitentia autem ille qui peccavit, ſe habet ad recompenſationem etiam ut agens, quia ipſe ſponte ſua ad pœnam recompenſantem accedit: & ideo diſplicentia culpæ præexigitur. Secundo differt, quia in vindicativa iuſtitia taxatur pœna recompenſans ſecundum arbitrium iudicis, non eius in quem commiſſum eſt peccatum. Sed in pœnitentia oportet quod pœna recompenſans taxetur ſecundum arbitrium eius in quem peccatum commiſſum eſt: quia talis recompenſatio fit ad reconciliandum animum offenſi; quæ reconciliatio eſſe non poteſt, niſi pœna recompenſantis voluntati eius ſufficiat: & ideo oportet in pœnitentia quod modus pœnæ ſatisfactoriæ ſecundum arbitrium ſacerdotis, qui vicem Dei obtinet, ſervetur. Utrique ergo recompenſationi hoc commune eſt quod non fiat recompenſatio ſecundum arbitrium eius qui peccavit, ſed alterius hominis. Arbitrium autem rectum requirit cognitionem culpæ: quæ quidem ſi ei qui debet pœnam taxare, per eum qui peccavit fiat, confeſſio dicitur; ſi autem alias, dicitur contritio. Et quia in pœnitentia, qui peccavit, ad recompenſationem faciendam ſponte accedit, requiritur ſatisfactio. Et ſic recompenſatio tribus gradibus perficitur. Quorum primus eſt diſplicentia cul-

pæ

Digitized by Google

æ præteritæ; alias non ſponte ad recompenſationem accederet; & hic per contritionem perficitur. Secundus eſt ut culpam ſuam notificet Deo per ſacerdotem; alias non ſe ad recompenſationem ſecundum arbitrium eius in quem peccavit, offerret; & quantum ad hoc eſt confeſſio. Tertius eſt ut compenſet ſecundum arbitrium ſacerdotis; & quantum ad hoc eſt ſatisfactio:

Ad primum ergo dicendum, quod in ſacramentis quæ habent pro materia aliquam rem corporalem, eſt duplex actus miniſtri Eccleſiæ, ſcilicet ſanctificatio materiæ per verbum Dei, & applicatio materiæ ad eum qui ſacramentum ſuſcipit. Sed in hoc ſacramento, quod habet pro materia ipſum humanum actum, non poteſt ex miniſterio ſacerdotis materia applicari ad eum qui ſacramentum ſuſcipit, quia actus non ſunt ab exteriori: & ideo ad miniſterium ipſius pertinet ipſorum actuum conſummatio ſecundum abſolutionem, & pęnæ iniunctionem; quod eſt quaſi quædam ſanctificatio.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis peccatum dimittatur ante actualem confeſſionem, numquam tamen dimittitur ante confeſſionem in propoſito exiſtentem; ſicut etiam ante baptiſmum actualiter ſuſceptum aliquis rem baptiſmi conſequitur ex propoſito ſuſcipiendi baptiſmum.

Ad tertium dicendum, quod ex propoſito ſatisfaciendi gratia confertur, quamvis ſatisfactio actualis gratiam præſupponat. Vel dicendum, quod per ſatisfactionem conſequitur pęnitens perfectum effectum gratiæ peccatum abolentis, quia liberatur totaliter a reatu peccati.

Ad quartum dicendum, quod ultimum in quo conſummatur res, dicitur finis rei, ſicut forma habet rationem finis: & quia ſatisfactio eſt ultima pars in qua pęnitentia conſummatur, ideo dicitur fructus, qui in rationem finis ſonat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dicunt, quod ſunt partes ſubiectivæ uno modo, pęnitentiam conſiderando ſecundum quod habet tantum rationem pęnæ: quia quælibet harum partium eſt punitio quædam. Sed hoc non poteſt eſſe: quia totum univerſale non prædicatur in ſingulari de ſuis partibus pluralibus ſimul acceptis, ſive ſit genus, ſive ſpecies: tres enim homines non ſunt animal, ſed animalia. Unde cum tres partes pęnitentiæ non ſint tres pęnitentiæ, ſed una, non poteſt eſſe quod ſint partes ſubiectivæ. Præterea pęna, quam pęnitens patitur, tota in rationem ſatisfactionis cadit: non enim ſola exteriori pęna homo ſatisfacit, ſed etiam interiori; alias oratio mentalis non eſſet ſatisfactoria. Unde & pęna quæ eſt in contritione, & quæ eſt in confeſſione, in partem ſatisfactionis cadit: & quia ſatisfactio eſt ultima pars, totum ſacramentum a pęna denominatur, ſicut res denominatur ab ultimo ſui.

Et ideo alii dicunt, quod ſunt partes potentiales. Sed hoc iterum non poteſt eſſe: quia in partibus potentialibus totum adeſt ſecundum eſſentiæ ſuæ rationem cuilibet parti completæ, ſicut eſſentia animæ cuilibet potentiæ; ſed tota ratio pęnitentiæ ſecundum ſpeciem non eſt in quolibet horum. Præterea unum eorum non includit in ſe vim omnium aliorum, quod requiritur in partibus potentialibus; ſed unumquodque ad ſuum officium ſervit.

Ideo dicendum eſt cum aliis, quod ſunt partes integrales. Sed ſciendum; quod partes integrales ſunt duplices. Quædam ſunt partes quantitatis; quæ ſunt quandoque unius rationis, ut in totis homogeneis; quandoque vero diverſarum rationum, ut in totis etherogeneis. Quædam vero ſunt partes eſſentiæ, ſicut materia, & forma, non quantitatis; & hæ ſemper ſunt diverſarum rationum, & habent ordinem naturæ ad invicem, & quandoque etiam ordinem temporis in his quorum eſſe non eſt ſimul: & huiuſmodi partes ſunt hæ de quibus loquimur: quia pęnitentiæ ſacramentum ſecundum rationem ſpeciei ſuæ ex his tribus integratur; & una eſt prior altera ſecundum naturam, & quandoque etiam ſecundum tempus, eo quod actuum humanorum, qui ſunt in pęnitentia materiales, non eſt totum eſſe ſimul, ſed ſuccedunt ſibi invicem: ſed quandoque plures eorum, quorum unus eſt altero prior per naturam, ſunt ſimul tempore.

Ad primum ergo dicendum, quod partes pęnitentiæ non reſpondent illis peccati partibus ſingula ſingulis ſecundum veritatem: quia pro quolibet illorum peccatorum oportet eſſe pęnitentiæ tres partes: ſed per adaptationem quamdam, conſiderata ſimilitudine medicinæ ad morbum quantum ad idem inſtrumentum. Quidam enim dicunt, quod in quolibet peccato eſt

eſt invenire illa tria, quia eſt os interius, & exterius; & actus interior, & exterior; & ſic etiam iſta tria erunt partes ſubiectivæ peccati. Sed patet hoc non eſſe ſecundum intentionem litteræ, quæ de ore exteriori, & opere loquitur.

Ad ſecundum dicendum, quod in partibus ſucceſsivorum ex qualibet parte poteſt concludi totum; ſicut: Hora tertia eſt, ergo dies; non tamen totum de una parte prædicatur: non enim dicimus, quod hora ſit dies, ſed tamen de omnibus partibus ſimul acceptis aliquo modo invenitur prædicari totum, licet improprie; & ſic etiam de qualibet parte pœnitentiæ pœnitentia concluditur, eo quod pœnitentia non habet totum eſſe ſuum ſimul; non tamen totum de partibus prædicatur neque diviſim, neque conjunctim, proprie loquendo.

Ad tertium dicendum, quod illud quod eſt materiale in pœnitentia, eſt actus noſtri; & quia actus non habent eſſe permanentes, ideo nec pœnitentia: & ſic objectio ex falſo procedit.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod ab eo quod ſequitur rem, non accidit aliqua compoſitio in re, quia componentia ſunt priora compoſitis; unde cum actus noſtri ſint poſteriores virtutibus, a quibus eliciuntur, diverſi actus, qui ſecundum ordinem a virtute aliqua progrediuntur, non faciunt compoſitionem aliquam in virtute; & ideo prædicta tria non ſunt partes pœnitentiæ virtutis, ſed pœnitentiæ ſacramenti: quia ipſi actus ſunt quaſi materia ſacramenti, & penes diviſionem materiæ partes rei ſumuntur quandoque.

Ad primum ergo dicendum, quod actus exteriores requiruntur ad perfectionem ſecundam virtutum moralium; partes autem integrales oportet quod ſint de perfectione prima.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis tria prædicta ſint actus pœnitentiæ virtutis, non tamen ſequitur quod ſint partes ejus: quia in quolibet dictorum actuum inveniuntur omnes circumſtantiæ quibus integratur medium virtutis.

Ad tertium dicendum, quod ad pœnitentiam virtutem requiruntur iſta tria, ſed non ut actus, ut dictum eſt.

ARTICULUS II.

Utrum pœnitentia ante baptiſmum debeat poni pars pœnitentiæ.

*III.P.quæſt.*xc. *art*.4. *& quæſt.*lxxxviii. *art*.1.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod pœnitentia ante baptiſmum non debeat poni pars pœnitentiæ. Baptiſmus enim janua ſacramentorum eſt, & pœnitentia dicitur ſecunda tabula reſpectu baptiſmi. Sed ſecundum non eſt ante primum. Ergo pœnitentia non eſt aliqua ante baptiſmum.

2. Præterea. Ei qui non eſt generatus in aliqua natura, non competit actio illius naturæ. Sed baptiſmus eſt quædam generatio in ſpiritualem vitam. Ergo ei qui non eſt baptizatus, non convenit aliqua actio ſpiritualis vitæ. Sed pœnitentia eſt hujuſmodi, cum ſit quoddam ſacramentum. Ergo non poteſt alicui competere ante baptiſmum.

3. Præterea. Pœnitentia non ordinatur niſi contra culpam actualem. Sed culpa actualis ſufficienter in baptiſmo deletur. Ergo non oportet quod pœnitentia baptiſmum præcedat.

Sed contra. Matth.iii. ſuper illud, *Tunc exibant ad eum &c.* dicit Gloſſa (Rabani.) ,, Jam tunc exemplum baptizandis dabatur confitendi peccata, & promittendi ,, meliora. " Sed hoc pertinet ad pœnitentiam. Ergo ante baptiſmum debet eſſe pœnitentia.

Præterea. Super illud Pſal. iv. *In cubilibus veſtris compungimini*, dicit Gloſſa (Caſſiodori.) ,, Ut extincto veteri homine per ,, pœnitentiam, ſacrificium juſtitiæ per re- ,, generationem novi hominis offeramus ,, Deo. " Sed regeneratio ad baptiſmum pertinet. Ergo pœnitentia aliqua eſt ante baptiſmum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod pœnitentia ante baptiſmum non ſolum ſit de actuali, ſed & de originali peccato. Nam Auguſtinus Lib. de pœnitentia (ſive de pœnitentiæ medicina cap. 11.) dicit, loquens de pœnitentia ante baptiſmum: *Exceptis parvulis, nullus ad Chriſtum tranſit, niſi incipiat eſſe quod non erat, niſi pœniteat eum fuiſſe quod erat*. Sed erat infectus non ſolum actuali, ſed etiam originali peccato: niſi enim de hac infectione loqueretur, parvulos non exciperet, qui etiam infectionem non habent.

deteſtatur peccatum, adhuc voluntatem in peccato fixam habet, cum voluntas ſemel ad aliquid fixa, ab illo non divellatur quin actu, vel habitu in eo maneat, niſi per actualem diſſenſum ab illo vel in ſpeciali, vel ſaltem in genere; voluntas autem in peccato fixa manens, non eſt ſuſceptiva gratiæ baptiſmalis: ideo requiritur ante baptiſmum quaſi removens prohibens peccati commiſſi deteſtatio, & deſtructionis eius propoſitum. Et ideo patet quod ante baptiſmum requiritur pęnitentia ſecundum quod eſt virtutis actus, vel quæ ſit prior baptiſmo tempore, vel ſaltem natura. Sed pęnitentia, ſecundum quod eſt ſacramentum, conſiſtit (*a*) in diſpenſatione miniſtrorum Eccleſiæ. Et quia Eccleſiæ ſacramenta non diſpenſantur niſi illis qui ſunt de Eccleſia, ideo ante baptiſmum ſacramentum pęnitentiæ non competit, cum per baptiſmum homo de Eccleſia fiat.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta præter tertium.

Ad tertium dicendum, quod pęnitentia non requiritur ante baptiſmum propter baptiſmi inſufficientiam, ſed propter impedimentum removendum gratiæ baptiſmalis, ut baptiſmus ſuum effectum habere poſſit.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod pęnitentia poteſt ſumi large, & proprie. Proprie quidem pęnitentia importat dolorem de peccato commiſſo in præterito; & ſic nullo modo poteſt eſſe pęnitentia de originali peccato, quia non eſt commiſſum. Large autem poteſt dici pęnitentia omnis diſplicentia mali præteriti; & ſic in eo qui liberum arbitrium habet, debet eſſe pęnitentia de originali: quia ex hoc ipſo quod alicui placet aliquid, diſplicet ei quod ad illud impedimentum præſtitit. Peccatum autem originale impedimentum gloriæ fuit, ad quam quilibet deſiderio tendere debet. Non tamen de eo debet eſſe confeſſio, quæ non eſt niſi factorum; nec ſatisfactio, quia pro peccato originali non debetur niſi pęna damni; pęnitentia autem importat pęnam ſenſus.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod veniale peccatum ex noſtro actu incurrimus, & ei pęna ſenſibilis debetur: & ideo ad peccati venialis dimiſſionem pęnitentia operatur quantum ad contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem; non ſolum pęnitentia ſecundum quod eſt virtus, ſed etiam ſecundum quod eſt ſacramentum: quia poſt baptiſmum aliquis venialiter peccat, quando eſt ſuſceptivus ſacramentorum Eccleſiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod ad eumdem effectum principaliter inducendum, ſuperfluum eſt plura inducere, ſi quodlibet ſit ſufficiens; ſed nullum ſacramentum inducitur ad peccati venialis dimiſſionem, ſicut ad principalem effectum, ut ſupra in 11. diſt. (quæſt. 1. art. 1. quæſt. 4.) dictum eſt: & ideo non eſt inconveniens, ſi ex multis ſacramentis peccati venialis dimiſſio conſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis non ſit in poteſtate noſtra vitare omnia venialia, eſt tamen in poteſtate noſtra vitare ſingula.

Ad tertium dicendum, quod veniale, & mortale quamvis ſint diverſi morbi, tamen conveniunt in una ratione actualis peccati: & ideo contra utrumque pœnitentia medicina eſt.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod cum dicitur aliquis ad aliquid teneri, quædam neceſſitas importatur ad illud. Neceſſitas autem eſt duplex. Una eſt abſoluta, & ſecundum hanc homo tenetur facere illa ſine quibus non eſt ſalus; & ſic non tenetur ad peccati venialis pœnitentiam, quia mortem ex hoc non incurrit; niſi forte ex contemptu dimittat. Alia eſt ex ſuppoſitione alicuius finis; ſicut dicitur aliquid eſſe neceſſarium ſine quo non poſſumus finem intentum conſequi: & hoc modo neceſſarium eſt quod homo de venialibus pœniteat, ſi ei remitti debeant in hac vita. Sed ſecundum hoc non proprie dicitur teneri aliquis ad aliquid: & ideo dicendum, quod homo non tenetur ad pęnitentiam venialium, niſi large ſumendo.

Ad primum ergo dicendum, quod ſi numquam de venialibus pęniteat, poteſt ad vitam pervenire: quia etiam poſt hanc vitam venialia remittuntur, ut infra dicetur.

Ad ſecundum dicendum, quod diſſenſus dicit pęnitentiam ad peccatum futurum; ſed pęnitentia dicit diſplicentiam peccati præteriti: & ideo non oportet quod diſſenſus ad pęnitentiam pertineat.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod iſta

(*a*) *Al.* in diſpoſitionem.

iſtæ partes pœnitentiæ diſtinguuntur ſecundum diverſos modos quibus pœnitentia agitur: unde ſunt partes ſubjectivæ pœnitentiæ virtutis, non pœnitentiæ ſacramenti: quia una pars non pertinet ad pœnitentiæ ſacramentum, quamvis aliæ duæ ad pœnitentiam, ſecundum quod eſt ſacramentum, pertinere poſſint. Et accipiuntur iſti modi ſecundum diverſum ſtatum pœnitentis: quia aut eſt extra Eccleſiam etiam numero, & ſic eſt prima pœnitentia quæ eſt ante baptiſmum; aut eſt extra merito, ſed non numero, & ſic eſt ſecunda, quæ eſt de mortalibus; aut omnino eſt intra Eccleſiam, & ſic competit ei tertia, quæ eſt de venialibus.

Ad primum ergo dicendum, quod ſtatus hominis ante baptiſmum non diverſificantur per veniale, & mortale quantum ad hoc quod eſt eſſe de Eccleſia, vel non eſſe; ſed diverſificantur poſt: quia per mortale poſt baptiſmum commiſſum efficitur aliquis extra Eccleſiam merito, ſed non per veniale: & ideo non eſt ſimilis ratio.

Ad ſecundum dicendum, quod de pœnis dicitur eſſe pœnitentia ab Auguſtino, ſecundum quod inclinant ad culpam, large etiam pœnitentiam pro diſplicentia ſumendo.

Ad tertium dicendum, quod pœnitentia ſolemnis non diverſificat ſtatum pœnitentis quantum ad id quod dictum eſt: & ideo de ea non fit hic mentio.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de remiſſione venialium: & circa hoc quæruntur duo.
Primo. De modo remiſſionis.
Secundo. De cauſa remiſſionis.

ARTICULUS I.

Utrum peccatum veniale poſſit dimitti voluntate manente ad illud.

III. P. quæſt. LXXXVII. *art.* 4.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod peccatum veniale poſſit dimitti voluntate manente ad illud. Voluntas enim peccati venialis gratiam non excludit. Sed nullum peccatum veniale eſt quod gratia remitti non poſſit, cum remittatur per virtutem gratiæ mortale, quod multo difficilius eſt. Ergo veniale dimitti poteſt adhuc manente voluntate ad illud.

2. Præterea. Sicut peccatum mortale caritati opponitur, ita veniale fervori caritatis. Sed illud quod ſecum compatitur caritas, non impedit dimiſſionem peccati mortalis. Ergo cum voluntatem permanentem in peccato veniali compatiatur fervor caritatis, videtur quod veniale remitti poſſit in eo qui adhuc habet voluntatem adhærentem veniali.

3. Præterea. Sicut dictum eſt, ad hoc quod voluntas removeatur ab eo in quo ſemel fuit fixa, requiritur actualis diſplicentia. Sed aliquando veniale peccatum dimittitur ei qui non habet diſplicentiam de veniali peccato, ſicut patet in martyribus, qui ſtatim evolant, quamvis forte de peccatis venialibus non cogitent, nec actualem diſplicentiam habeant. Ergo videtur quod peccatum veniale dimitti poſſit adhuc manenti in illo.

Sed contra. Manente cauſa non poteſt tolli effectus. Sed adhærentia voluntatis inordinata ad aliquid erit cauſa venialis peccati. Ergo manente voluntate fixa in illo, non poteſt remitti ipſum peccatum.

Præterea. Affectus ad opus habet rationem peccati, ſicut & ipſum opus peccati. Sed ipſum opus venialis peccati, dum manet, non permittit peccatum veniale dimitti. Ergo nec affectus ad ipſum manet.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod unum peccatum veniale non poſſit dimitti ſine alio. Quia, ſicut in præcedenti diſt. dictum eſt, Dominus nullum ſanavit quem non omnino liberaret. Sed non poteſt alicui veniale peccatum dimitti, niſi Domino ipſum ſanante. Ergo ſi abſolvitur ab uno veniali, abſolvitur ab omnibus.

2. Præterea. Peccatum veniale eſt majoris adhærentiæ quam mortale: unde remiſſo mortali adhuc manet veniale. Sed unum mortale non poteſt remitti, niſi omnia alia dimittantur. Ergo nec unum veniale niſi aliis remiſſis.

3. Præterea. Ei qui diſplicet Deo, peccatum non remittitur. Sed veniale diſplicet Deo. Ergo quamdiu manet unum, aliud non remittitur.

Sed contra. Majoris gratiæ eſt remiſſio mortalis peccati quam venialis. Sed unum peccatum veniale manens fixum in corde, non impedit remiſſionem mortalis peccati. Ergo multo minus impedit remiſſionem alterius venialis.

QUAE-

Digitized by Google

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod veniale peccatum poſſit remitti ſine mortali. Ioann. VIII. ſuper illud, *Qui ſine peccato eſt veſtrum &c.* dicit Auguſtinus * (in expoſitione ſua ſuper Ioan.) quod omnes illi erant in peccato mortali: venialia enim eis dimittebantur per cæremonias. Ergo veniale poteſt dimitti non dimiſſo mortali.

2. Præterea. Mortale, & veniale contrarie dividuntur. Sed mortale poteſt dimitti ſine veniali. Ergo veniale poteſt dimitti ſine mortali.

3. Præterea. Peccato quod ſufficienter punitum eſt, non debetur alia pœna: quia non vindicat bis Deus in idipſum (Naum I.). Sed peccatum veniale poteſt aliquis in mortali exiſtens ſufficienter in ſeipſo punire, cum debeatur ei pœna finita. Ergo non reſervabitur alterius ad pœnam. Sed numquam aliquis abſolvitur a reatu pœnæ, niſi prius abſolvatur a culpa; alias culpa inordinata remaneret ſine pœna. Ergo manente peccato mortali poteſt veniale remitti.

Sed contra. Gregorius dicit, ** quod veniale peccatum obſcurat mentem, ſed mortale obtenebrat. Sed obſcuritas non removetur niſi per lucem; lux autem ſpiritualis eſt gratia, quæ etiam mortale delet. Ergo non poteſt dimitti veniale ſine dimiſſione mortalis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod peccatum quodlibet debet remitti quantum ad duo, ſcilicet quantum ad culpam, & quantum ad reatum; & non poteſt eſſe ſecunda remiſſio ſine prima: quia quamdiu manet culpa, manet debitum pœnæ. Culpa autem in deordinatione voluntatis conſiſtit: unde non poteſt culpa tolli, niſi reordinetur voluntas; quod eſſe non poteſt quamdiu in ipſa deordinatione manet, alias eſſent duo oppoſita ſimul vera: & ideo nullo modo veniale dimitti poteſt, quamdiu voluntas ad illud manet.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſt ex defectu gratiæ quin illud veniale in quo adhuc voluntas manet, remitti non poſſit, ſed ex defectu eius cui remittendum eſt, in quo impedimentum remiſſionis invenitur.

Ad ſecundum dicendum, quod quodlibet peccatum mortale opponitur cuilibet quantumcumque parvæ caritati; non autem quodlibet veniale opponitur cuicumque fervori caritatis. Dicitur enim fervor caritatis per ſimilitudinem ſecundum quod ad exteriora quodammodo ebulliendo refunditur. Ex illa autem parte qua veniale committitur, caritatis fervor non apparet, ſed aliquid præter caritatem. Unde quamvis ſit fervor caritatis quantum ad aliqua, poteſt tamen eſſe tepiditas quantum ad alia; & ſic non quilibet fervor opponitur cuilibet veniali: unde non eſt ſimilis comparatio peccati mortalis ad caritatem, & venialis ad fervorem caritatis.

Ad tertium dicendum, quod voluntas quæ fuit fixa in aliquo, non removetur inde niſi per actualem diſſenſum, ſi illud memoriæ occurrat, alias ſufficit habitualis; ſicut etiam de mortalibus contingit quod oblita remittuntur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ea quæ non habent connexionem ad invicem, unum poteſt auferri ſine altero; ſed quæ habent aliquo modo connexionem, unum non poteſt ſine alio auferri. Peccata autem mortalia, quamvis non habeant connexionem ex parte converſionis, habent tamen connexionem ex parte averſionis, quia ab uno incommutabili bono avertunt: & ideo unum ſine alio remitti non poteſt, cum remiſſio culpæ magis reſpiciat per oppoſitum averſionem quam converſionem: quia culpa remittitur ſecundum reſtitutionem ad illud a quo culpa ſeparavit. Venialia autem non habent connexionem neque quantum ad converſionem, neque quantum ad averſionem, quia in eis nulla eſt averſio a fine, etſi ſit aliquis defectus in actu eorum quæ expediunt ad finem: & ideo poteſt unum veniale ſine alio dimitti.

Ad primum ergo dicendum, quod remiſſio venialis non comparatur proprie loquendo ſanationi: quia infirmitas, quæ per ſanationem curatur, deſtitutionem virtutis impor-

Ex Edit. P. Nicolai.

* Velut ex Gloſſa quadam refert S. Thomas III. P. quæſt. lxxxvii. art. 4. Neutrobique occurrit.
** Nullibi ſic expreſſe occurrit.

Digitized by Google

importat; non autem eſt aliqua deſtitutio, vel debilitatio virtutis ſpiritualis in culpa veniali, ſed ſolum diſpoſitio ad virtutis deſtitutionem: & ideo ratio illa non eſt ad propoſitum.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum veniale non dicitur eſſe maioris adhærentiæ quam mortale, quaſi ex parte ſua firmius in anima maneat; ſed ex parte noſtra, quia peccata venialia non ita facile devitamus ſicut mortalia, ad quæ dimittenda ex neceſſitate obligamur.

Ad tertium dicendum, quod peccatum mortale ita Deo diſplicet, quod etiam facit ipſum peccantem Deo diſplicentem, inquantum pulchritudinem gratiæ, quam Deus in ipſo amat, aufert. Sed peccatum veniale quamvis Deo diſpliceat, quia inordinatum eſt, non tamen facit peccantem Deo diſplicentem: quia non aufertur claritas gratiæ, ſed quodammodo obnubilatur, inquantum eius proceſſus ad exteriora impeditur: & ideo Gregorius dicit, quod peccatum veniale obſcurat, ſed mortale obtenebrat: & propter hoc unum peccatum veniale non impedit quin aliud remitti poſſit, quamvis mortale unum impediat dimiſſionem alterius.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod remoto priori removetur poſterius, nec poſterius reſtituitur niſi priori reſtituto: fervor autem caritatis, cui veniale opponitur, eſt poſterior ipſa caritate: unde quamdiu caritas non reſtituitur, nec fervor caritatis reparari poteſt; in qua reparatione conſiſtit venialis peccati dimiſſio, ſicut etiam in reparatione caritatis dimiſſio mortalis: & ideo non poteſt veniale dimitti ei cui mortale non dimittitur. Poteſt etiam ex parte remittentis ratio aſſignari: quia a Deo, qui ſolus peccata dimittit, peccatum mortale ſeparat; & ideo effectum eius in remiſſione peccati venialis habens peccatum mortale non percipit; ſicut aſſignata eſt ratio ex parte eius quo fit remiſſio, ſcilicet caritatis, quæ univerſa delicta operit, Prov. x. quam peccatum mortale tollit.

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtinus nominat ibi venialia irregularitates quas ſecundum legem contrahebant.

Ad ſecundum dicendum, quod veniale non avertit a Deo, neque caritatem tollit, ſicut mortale: & ideo non impedit dimiſſionem mortalis, ſicut e contrario.

Ad tertium dicendum, quod pœna etiam omnis offenſam non tollit, niſi ab eo in quem peccatum commiſſum eſt, acceptetur; nec acceptari poteſt quamdiu inimicitia ad ipſum manet: & ideo manente inimicitia hominis ad Deum per peccatum mortale, pœna quantacumque venia le non purgat: unde Iſaiæ xxxviii. Dominus dicit, non eſſe accepta ieiunia eorum qui ad lites, & contentionem ieiunabant.

ARTICULUS II.

Utrum peccatum veniale poſſit dimitti ſine infuſione novæ gratiæ.

Ubi ſupra art. 2.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod peccatum veniale non poſſit dimitti ſine gratiæ novæ infuſione. Peccatum enim veniale tranſiens actu, in anima manet reatu. Sed reatus fundatur ſuper macula. Cum ergo macula non poſſit ab anima abſtergi niſi per gratiam, ſicut nec tenebra niſi per lucem, videtur quod veniale dimitti non poſſit ſine gratiæ infuſione.

2. Præterea. Veniale peccatum conſiſtit in hoc quod minus amatur Deus quam debet. Sed minoratio iſta non poteſt tolli niſi caritate augmentata, ſecundum cuius augmentum nova miſſio Spiritus ſancti attenditur, ut in I. Lib. diſt. xv. (quæſt. v. art. 1. quæſtiunc. 2. in corp.) dictum eſt, & per conſequens nova gratia. Ergo peccatum veniale ſine gratiæ infuſione remitti non poteſt.

Sed contra. Novæ gratiæ additio gratiam præexiſtentem auget, ſi eam inveniat. Sed cum peccatum veniale gratiam non auferat, ſi ſine gratiæ infuſione dimitti non poſſet, oporteret quod quandocumque dimittitur veniale, gratiæ gratia adderetur. Ergo ſemper homo poſt veniale rediret in maiorem gratiam; quod falſum eſt: quia tunc frequens iteratio venialium non diſponeret ad mortale.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod gratia ſine contritione poſſit peccatum veniale remittere. Quia, ſicut dicit Gregorius (implicite Lib. XVI. Moral. cap. xxvii.) quod eſt aqua ad caminum, hoc eſt veniale ad fervorem caritatis. Sed fervor caritatis poteſt eſſe ſine contritione: poteſt enim ali-

quis

quis in Deum ferventer converti, & tamen de peccato non dolere, quod eſt conteri. Ergo peccatum veniale poteſt dimitti ſine contritione.

2. Præterea. Contritio non ſolum importat dolorem de præterito peccato, ſed etiam propoſitum non peccandi de cetero. Sed alicui dimittitur veniale peccatum, qui non habet tale propoſitum: quia ſcit ſe ſine peccato veniali præſentem vitam agere non poſſe. Ergo ſine contritione peccatum veniale dimitti poteſt.

3. Præterea. Aliquis in peccato veniali exiſtens, poteſt dormiens mori, & taliter quod ſtatim evolet; puta ſi propter fidem prius confeſſam conſtanter occidatur. Sed dum dormit, conteri non poteſt. Ergo cum ei peccatum veniale dimittatur, videtur quod poſſit ſine contritione peccatum veniale dimitti.

Sed contra. Si gratia ſine aliquo adiuncto peccatum veniale remittere poſſet, gratia ſecum veniale non compateretur. Sed compatitur ſecum veniale. Ergo oportet aliquem motum contritionis advenire ad peccati venialis dimiſſionem.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod de peccato veniali teneatur homo etiam confiteri. Iacob v. 16. *Confitemini alterutrum peccata veſtra*: in quo præceptum confeſſionis datur, ut in littera dicitur. Sed ſecundum Gloſſam * loquitur de confeſſione venialium, & mortalium: quia dicit quod maiora ſolis ſacerdotibus, ſed leviora ſociis confiteri poſſumus. Ergo tenemur confiteri venialia.

2. Præterea. De venialibus tenetur homo ſatisfacere: quia ſatisfacere eſt actus iuſtitiæ; ad iuſtitiæ autem actum tenemur. Sed ſatisfactio debet eſſe ſecundum arbitrium ſacerdotis, qui vicem Dei obtinet; quod eſſe non poteſt niſi confeſſione præcedente. Ergo de venialibus homo confiteri tenetur.

3. Præterea. Præceptum Eccleſiæ eſt (extra de pœnit. & remiſs. cap. *Omnis utriuſque ſexus*) ut homo ſemel in anno ſaltem confiteatur. Sed aliquis eſt qui non habet niſi venialia. Ergo tenetur illa confiteri.

Sed contra. Nullus tenetur ad impoſſibile. Sed confiteri omnia venialia eſt impoſſibile, cum cognitionem noſtram effugiant. Ergo non tenemur illa confiteri.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod per benedictionem epiſcopalem, aquam benedictam, & huiuſmodi, peccatum veniale remitti non poſſit. Quia ex eiſdem cauſis aliquid fit, & corrumpitur, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 1.) Sed peccatum veniale cauſatur ex actu noſtro. Ergo oportet quod aliquid in nobis ſit per quod dimittatur; & ita cum iſta ſint extra, per ea peccatum veniale dimitti non poteſt.

2. Præterea. Peccatum veniale, ut dictum eſt, non dimittitur ſine contritione. Sed ipſa contritio per ſe ſufficit ad dimiſſionem. Ergo prædicta nihil operantur ad dimiſſionem.

3. Præterea. Prædicta omnia æqualem habent habitudinem ad omnia peccata venialia. Si ergo per ea aliquod veniale dimittitur, omnia dimittuntur, & ſic frequentiſſime homo eſſet ſine veniali; quod non videtur verum.

Sed contra eſt quod communiter dicitur, quod multa ſunt remedia contra venialia peccata, ſcilicet tunſio pectoris, aſperſio aquæ benedictæ, unctio extrema, & omnis ſacramentalis unctio, benedictio Epiſcopi, panis benedictus, generalis confeſſio, compaſſio alieni delicti, dimiſſio, euchariſtia, oratio dominica, & alia quæcumque levis pœnitentia.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod homo in peccato mortali a Deo avertitur, ſibi alium finem conſtituens; & ideo lumen gratiæ amittit, ſicut & lumen ſolis qui viſum a ſole avertit: & propter hoc non poteſt peccatum mortale remitti niſi per gratiæ infuſionem. Sed homo per peccatum veniale non adhæret commutabili bono quaſi fini; & ideo non avertitur a fine, quod eſt incommutabile bonum: unde per veniale homo gratiam non amittit: & ideo non oportet quod ad hoc quod remittatur veniale, gratia aliqua infundatur de novo; ſed ſufficit

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Non modernam utique, ſed veterem etſi minus expreſſe quam hic; planius autem, & expreſſius apud Bedam.

Digitized by Google

ficit quod gratia quæ iam habetur, in actum prodeat: quia ipſum veniale non tollebat habitum, ſed ſolummodo impediebat virtutis actum.

Ad primum ergo dicendum, quod macula poteſt eſſe dupliciter. Uno modo per privationem pulchritudinis; & ſic in veniali non manet aliqua macula, quia gratiam non tollit, quæ eſt animæ decor. Alio modo per hoc quod pulchritudo quæ eſt gratiæ, impeditur ne exterius appareat, ſicut per pulverem pulchritudo faciei fœdatur; & talis macula eſt in veniali, quia impeditur decor gratiæ ne in actibus exterius oſtendatur: unde non oportet quod talis macula per infuſionem gratiæ tollatur, ſed per actum qui gratiæ impedimentum tollat.

Ad ſecundum dicendum, quod veniale peccatum non conſiſtit in hoc quod homo minus amet Deum in habitu: quia veniale non diminuit caritatem; alias eam quandoque totaliter tolleret: ſed in hoc quod amor Dei non oſtenditur in omnibus actibus hominis aliqua deordinatione in eis exiſtente.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod peccatum veniale non dimittitur, ut dictum eſt, quamdiu voluntas manet in illo. Ipſam autem recedere voluntatem ab eo quod quis prius volebat, eſt diſplicere ei quod voluit. Talis autem diſplicentia dolor contritionis dicitur, quando eſt gratia informata: & ideo peccatum veniale ſine contritione non dimittitur. Sed ſciendum, quod contritio poteſt accipi tripliciter, vel actu, vel habitu, vel medio modo. Habitu quidem contritio exiſtens non ſufficit ad peccati venialis dimiſſionem: quia tunc quicumque haberet pœnitentiæ virtutis habitum, cuius actus eſt qualibet contritio, conſecutus eſſet peccati venialis dimiſſionem; & ſic peccatum veniale cum gratia eſſe non poſſet. Nec iterum requiritur quod ſemper ſit actualis contritio: quia ſequeretur quod peccatum quod quis in memoria, vel in cognitione non habet, remitti non poſſet. Et ideo dicendum, quod requiritur contritio medio modo, qua ſcilicet etſi actu peccatum non diſpliceat explicite, diſplicet tamen implicite: quia ex virtute actus quem agit, ſequeretur diſplicentia explicita peccati venialis, ſi cogitatio ad illud ferretur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis fervor caritatis poſſit eſſe dum homo in Deum fertur motu caritatis, ſine hoc quod actu de peccato veniali cogitet explicite; tamen in illo motu implicite continetur diſplicentia venialis peccati, vel unius, vel omnium: quia ſi ferventer in Deum fertur, diſplicet ei omne quod a Deo retardat: unde poteſt eſſe tam fervens motus caritatis in Deum quod omnia peccata venialia conſumat etiam ſine actuali cognitione ipſorum.

Ad ſecundum dicendum, quod peccata mortalia ſunt in poteſtate noſtra, ut vitentur non ſolum ſingula, ſed etiam omnia; venialia autem, etſi ſingula vitari poſſint, non tamen omnia; quod ex infirmitate naturæ contingit: & ideo in contritione de venialibus non exigitur propoſitum non peccandi venialiter, ſicut in contritione de mortali exigebatur; ſed quod diſpliceat ei & peccatum præteritum, & infirmitas qua ad peccatum veniale inclinatur, quamvis ab eo omnino immunis eſſe non poſſit.

Ad tertium dicendum, quod paſſio pro Chriſto ſuſcepta vim baptiſmi obtinet, ut ſupra dictum eſt diſt. IV. (quæſt. III. art. 3. quæſtiunc. 3.) & ideo purgat ab omni veniali, & mortali, niſi actualiter voluntatem renitentem invenerit: & propter hoc illud peccatum veniale quod forte etiam poſt confeſſionem frequenter incurrit, non tardat ipſum quin evolet, & præcipue cum ipſa pœna martyrii habeat vim purgandi. De aliis autem qui moriuntur dormientes, dicendum, quod dimittitur eis illud veniale etiam quantum ad culpam poſt mortem.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod confeſſio ad hoc neceſſaria eſt ut pœnitens ſatisfactionem accipiat ſecundum modum delicti. Peccato autem veniali non debetur pœna ſatisfactoria taxata, quia pœna illa eſſet proportionata pœnæ peccati mortalis, a qua peccatum veniale in infinitum diſtat: unde per ſolam contritionem interiorem peccatum veniale remitti poteſt. Et quod aliqua ſatisfactio exterius iniungitur, hoc eſt magis ad devotionem excitandum, vel contritionem, quam ad ſatisfaciendum: & ideo ad confeſſionem venialium non tenemur neque neceſſitate abſoluta: quia ſic nec de eis pœnitere, nec ea vitare tenemur: nec etiam neceſſitate quæ eſt ex ſuppoſitione finis, ſcilicet re-

mil-

Digitized by Google

miſſionis eorum: quia etiam ſine confeſſione vel actu, vel propoſito exiſtente poſſunt venialia remitti; tamen perfectionis eſt ea confiteri.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Iacobi quantum ad peccata mortalia eſt præceptum, ſed quantum ad venialia eſt conſilium.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit ex falſa ſuppoſitione, ut ex dictis patet.

Ad tertium dicendum, quod in caſu illo propter præceptum Eccleſiæ, dicunt aliqui quod tenetur homo venialia confiteri. Alii vero dicunt, quod ſufficit quod ſe repræſentet ſacerdoti, & ſe immunem a peccato mortali oſtendat, ut ad communionem admitti poſſit. Præceptum enim Eccleſiæ eſt ad obligandum illos qui habent aliqua quæ confiteri debeant: cadit enim ſub præcepto magis taxatio temporis quam ipſe confeſſionis actus: unde ſi alicui per gratiam collatum eſſet ut a peccato veniali immunis eſſet, ſicut beatæ Virgini eſt collatum, non teneretur ad illud præceptum.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod, ſicut dictum eſt, veniale peccatum dimittitur per fervorem caritatis, qui explicite, vel implicite contritionem contineat: & ideo illa quæ nata ſunt de ſe excitare fervorem caritatis, peccata venialia dimittere dicuntur: huiuſmodi autem ſunt quæ gratiam conferunt, ſicut omnia ſacramenta, & quibus impedimenta fervoris, & gratiæ auferuntur, ſicut aqua benedicta, quæ virtutem inimici reprimit, & epiſcopalis benedictio, vel etiam exercitium humilitatis ex parte noſtra, ſicut tunſio pectoris, & oratio dominicalis, & huiuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod actus noſter requiritur ad dimiſſionem venialis; ſed iſta dicuntur peccatum veniale remittere, inquantum in actum noſtrum fervorem excitant.

Ad ſecundum dicendum, quod iſta ſine contritione non delent peccatum veniale, ſed dicuntur delere, inquantum contritionem cauſant.

Ad tertium dicendum, quod ſecundum quantitatem fervoris eſt quantitas remiſſionis; & ideo ſecundum quod per iſta maior, vel minor concitatur, qui de pluribus, vel paucioribus implicite ad minus contritionem contineat, ſecundum hoc pluta, vel pauciora venialia dimittuntur, & non omnia ſemper.

QUAESTIO III.

Deinde quæritur de circumſtantiis peccati: & circa hoc quæruntur duo.

Primo. De ipſis circumſtantiis ſecundum ſe.

Secundo. Qualiter ſe habeant ad peccatum.

ARTICULUS I.

Utrum circumſtantia ſit proprietas moralis actus, ſive eius conditio.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod circumſtantia non ſit proprietas moralis actus, ſive eius conditio. Dicit enim Boetius in IV. Topicor. quod circumſtantiæ ſunt quæ (*a*) convenientes ſubſtantiam rhetoricæ quæſtionis efficiunt. Sed quæſtio rhetorica non pertinet ad genus morale, ſed magis ad genus Philoſophiæ rationalis. Ergo circumſtantia non eſt conditio moralis actus.

2. Præterea. Illud quod eſt circa aliquid, non eſt in eo. Sed conditio actus moralis in ipſo eſt. Ergo non poteſt talis circumſtantia dici.

3. Præterea. Ipſi actus morales ſunt circumſtantiæ quædam, a quibus confirmatur oratio rhetoris: eſt enim circumſtantia ſecundum Tullium, per quam recipit (*b*) argumentatio fidem, & auctoritatem, & firmamentum adiungit oratio. Sed circumſtantiæ non eſt circumſtantia, ſicut nec accidentis accidens; alias in infinitum iretur. Ergo circumſtantia non eſt conditio, vel proprietas moralis actus.

Sed contra. Ignorantia circumſtantiæ excuſat moralem actum a peccato. Sed hoc non eſſet, niſi eſſent moralis actus conditiones. Ergo ſunt conditiones, vel proprietates moralis actus.

Præterea. Medium virtutis ad morale genus pertinet. Sed medium in virtutibus moralibus accipitur ſecundum circumſtantiarum debitam limitationem, ut quando opor-

(a) *Al.* convenientes. (b) *Al.* augmentatio. *Nicolai ex Lib. I. de rethorica inventione ſic reſtituit*: per quam argumentando fidem, & auctoritatem, & firmamentum rei adiungit oratio.

oportet, & ubi, & quomodo, ſicut Philoſophus III. Ethic. (cap. IV.) docet. Ergo ſunt conditiones morales.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod inconvenienter enumerentur circumſtantiæ in hoc verſu.

Quis, *quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cur*
quomodo, *quando*.

Illud enim quod eſt cauſa rei, non poteſt eſſe circumſtantia eius, cum cauſa ſit prior, circumſtantia poſterior quaſi proprietas. Sed perſona agens, quæ notatur cum dicitur *quis*, eſt cauſa moralis actus. Ergo non debet poni circumſtantia.

2. Præterea. Non poteſt idem eſſe circumſtantia ſui ipſius. Sed *quid* importat ſubſtantiam actus moralis, cuius circumſtantiæ quæruntur. Ergo non debet inter circumſtantias computari.

3. Præterea. Non eſt idem circumſtantia rei, & quod dat rei ſpeciem, quia illud eſt rei intraneum. Sed moralia recipiunt ſpeciem a fine: unde Ambroſius (Lib. I. Officiorum cap. XXX.) *Intentio* (a) *operi tuo nomen imponit*. Ergo *cur*, quod finem importat, non debet dici circumſtantia.

4. Præterea. Illud quod continet alia, non debet aliis connumerari. Sed in modo comprehenduntur omnes aliæ circumſtantiæ. Ergo non debet poni *quomodo* inter alias circumſtantias.

5. Sed contra. Videtur quod ſint plures circumſtantiæ. Philoſophus enim in III. Ethic. (cap. IV.) ponit *circa quid*, & *quo inſtrumento*. Hæc autem hoc verſu non continentur. Ergo videtur quod inſufficienter enumeratæ ſint.

6. Præterea. Circumſtantiæ propter hoc vocantur, quia ſecundum eas variatur medium virtutis. Sed ſecundum *quantum*, & *quoties*, variatur medium virtutis. Ergo ſunt circumſtantiæ. Cum ergo non contineantur prædicto verſu, videtur quod inſufficienter enumerentur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod circumſtantiæ quæ in littera ab Auguſtino dicuntur, inconvenienter ponantur. Circumſtantia enim, ut dictum eſt, eſt conditio moralis actus. Sed quod diu aliquis in peccato perſeveret, magis reſpicit peccantis ſtatum quam actum. Ergo non debet circumſtantia dici.

2. Præterea. Impugnatio, vel tentatio præcedens quandoque non eſt in poteſtate noſtra, quando ſcilicet tentatio eſt ab hoſte. Sed circumſtantiæ, cum ſint conditiones moralis actus, ſunt in poteſtate noſtra, ut videtur. Ergo non debet inter circumſtantias poni, quanta tentatione aliquis ceciderit.

3. Præterea. Pœna conſequens peccatum non eſt circumſtantia peccati. Sed amiſſio virtutum eſt pœna damni ex peccato conſequentis. Ergo non debet poni inter circumſtantias.

4. Præterea. Unum peccatum non eſt circumſtantia alterius. Sed ingratitudo eſt per ſe peccatum. Ergo non debet poni ut circumſtantia peccati.

5. Præterea. Illæ circumſtantiæ nec a Philoſopho ponuntur in III. Ethic. (ubi ſup.) nec a Tullio in Rhet. nec a Boetio in IV. Topic. Ergo videtur quod inconvenienter ponantur ab Auguſtino.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod actus noſtri dicuntur morales ſecundum quod a ratione ordinantur in finem voluntatis: ex hoc enim habent rationem boni, vel mali. Omne autem quod ordinatur ad finem, oportet eſſe proportionatum fini: & ideo ratio quæ actum noſtrum in finem ordinat, attendit proportionem actus ad ea quæ ad actum concurrere poſſunt; & iſta commenſuratio circumſtantia dicitur. Et quia in qualibet proportione oportet eſſe ad minus duos terminos (nihil enim ſibiipſi proportionatur, ſed alteri) ideo circumſtantia moralis actus dupliciter accipi conſuevit: quia poteſt dici circumſtantia, vel illud quod eſt ad actum concurrens ad quem proportionatur, ſicut locus, aut tempus; vel ipſa conceptio quæ ex illis relinquitur, ut *quando*, vel *ubi*. Sic ergo ultimo modo accipiendo circumſtantiam, erit conditio, vel proprietas actus; ſed primo modo accipiendo quædam circumſtantia eſt proprietas actus, ut modus agendi, & quædam extra, ut locus, & tempus.

Ad primum ergo dicendum, quod quæſtio rhetoris ſecundum quodlibet genus cauſæ attendit bonum, & malum: quia in iudiciali præmium, vel pœna expectatur, quæ actui bono, vel malo debentur; in demonſtrativo autem laus perſonæ, vel vitu-

(a) Ambroſius: *affectus tuus operi &c.*

Digitized by Google

vituperium quæritur, quæ bonis actibus, vel malis debentur; in deliberativo (*a*) autem quæritur quid ſit utile ad agendum; in quo & rationem boni, & mali attendere oportet: & ideo ex eiſdem ex quibus actus morales boni, & mali redduntur, rhetores argumenta ſumunt ad perſuadendum.

Ad ſecundum dicendum, quod circa aliquid dicitur ſtare omne illud quod non eſt de eſſentia rei, ſive inſit, ſicut albedo corpori, ſive non inſit, ſicut locus locato: & ideo conditiones, vel proprietates circumſtantiæ (*b*) actus dici poſſunt, & præcipue ratione habitudinis ad exterius.

Ad tertium dicendum, quod accidentis non eſt accidens, quaſi ipſum ſit per ſe ipſum accidentis ſubiectum; ſed accidentis poteſt eſſe accidens, inquantum unum accidens adhæret ſubſtantiæ mediante alio, ſicut color corpori mediante ſuperficie; & ſic etiam ipſius actus (*c*) circumſtantia, vel proprietas aliqua, quamvis ipſe ſit conditio perſonæ agentis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod verſus ille diſtinguit circumſtantias ſecundum aſſignationem Tullii, & Boetii, ſecundum quod a rhetore conſiderantur, qui ex eis argumenta ſumit ad excuſandum, vel accuſandum. Sumitur enim argumentum rhetoricum vel ex eo quod eſt attributum perſonæ, & ſic eſt *quis*; vel ex eo quod eſt attributum negotio de quo agitur, & hoc vel continetur eum ipſo negotio, & ſic eſt *quid* quantum ad ſubſtantiam facti exterius, *cur* quantum ad intentionem facientis interius; vel in ipſa proſecutione negotii continetur, & ſic ſunt quatuor, ſcilicet *quomodo* quantum ad qualitatem actus, *ubi*, & *quando* quantum ad menſuram, *quibus auxiliis* quantum ad inſtrumenta. Secundum autem quod ad moralem pertinent, poteſt aliter earum numerus accipi. Proportio enim actus ad finem poteſt accipi vel ſecundum id quod eſt in ipſo actu, vel ſecundum id quod eſt extra. Si primo modo, aut quantum ad ſpeciem actus, & ſic eſt *quid*; aut quantum ad modum ipſius, & ſic eſt *quomodo*. Si autem per comparationem ad extra, vel per comparationem ad cauſam, vel per comparationem ad menſuram. Si primo modo, vel ad cauſam finalem, & ſie eſt *cur*; vel ad cauſam efficientem, vel inſtrumentalem, & ſic eſt *quibus auxiliis*, vel principalem, & ſie eſt *quis*. Si autem per comparationem ad menſuram; aut ad locum, & ſic eſt *ubi*; aut ad tempus, & ſic eſt *quando*.

Ad primum ergo dicendum, quod circumſtantia illa quæ ſumitur ex parte agentis, magis reſpicit conditiones perſonæ quantum ad proprietates ipſius, quam illam ſubſtantiam perſonæ. Ex huiuſmodi enim conditionibus variatur ſubſtantia actus, quia aliquid competit uni quod non uompetit alii. Præterea, quamvis perſona agens ſit prior, tamen eonditio quæ relinquitur in actu ex agente, circumſtat ipſum actum.

Ad ſecundum dicendum, quod aliqui actus ex ſuo genere ſunt mali, vel boni: & ideo ex ipſo genere actus poteſt ſumi circumſtantia actus moralis. Hoc autem ex quo actus reperitur in tali genere, quamvis ſit de ſubſtantia eius, inquantum eſt ex genere moris, tamen eſt extra ſubſtantiam ipſius, ſecundum quod eonſideratur ipſa ſubſtantia actus abſolute: unde aliqui actus ſunt idem in ſpecie naturæ, qui differunt in ſpecie moris, ſicut fornieatio, & actus matrimonialis.

Ad tertium dicendum, quod eſt duplex finis, ſcilicet ultimus, & propinquus. Ultimus quidem non poteſt poni circumſtantia, quia omnes circumſtantiæ ſumuntur in proportione ad ipſum. Propinquus etiam eſt duplex. Quidam qui eſt finis operis, ſecundum quod Philoſophus dicit in II. Eth. (cap. VI. vel VII.) quod quædam coniuncta ſunt malo fini; & iſte finis dat ſpeciem actui: unde vel non eſt circumſtantia, ſi conſideretur tantum genus moris; vel referendo ad ipſam ſubſtantiam actus, includitur in hac circumſtantia *quid*. Alius vero eſt finis agentis, qui quandoque ex malo actu bonum intendit, vel e converſo; & hic finis dicitur hæc circumſtantia *cur*. Ab hoc autem actus non recipit ſpeciem propriam, ſed quaſi communem, ſecundum quod actus imperati induunt ſpeciem virtutis, vel vitii imperantis ſupra ſpeciem quam habent ex habitu eliciente.

Ad quartum dicendum, quod modus rei eſt in ipſa re conſequens ſubſtantiam eius. Et quia quædam circumſtantiæ ſumuntur ab eo quod eſt extra rem, quædam vero ab ipſa ſpecie actus (quæ duo

(a) *Al.* enim. (b) *Al.* ad actus. (c) *Supplet Nicolai* poteſt eſſe.

Digitized by Google

ad modum non pertinent) ideo in modo non includitur omnis alia circumſtantia, ſi modus proprie accipiatur.

Ad quintum dicendum, quod Philoſophus in III. Eth (ubi ſup.) aſsignat etiam ſeptem circumſtantias; ſed differt a prædicta aſſignatione ſua aſsignatio in duobus. Primo quia Philoſophus ponit duas circumſtantias, *quid*, & *circa quid*, quæ in prædicta aſſignatione Tullii in una includuntur, eo quod obiectum quod dicitur *circa quid*, dat rationem actui quod dicitur *quid*; ſed Philoſophus diſtinguit eas, quia præter univerſalem rationem obiecti, quæ dat ſpeciem actui, poſſunt in obiecto conſiderari ſpeciales conditiones, quæ diverſificant actum in bonitate, & malitia in illis actibus qui ex ſe malitiam non implicant, io quibus etiam malitiæ quantitatem diverſificant. Secundo quia Philoſophus pro una circumſtantia ponit *quando*, & *ubi*, propter hoc quod utrumque ſumitur a menſura extrinſeca; ſed in prædicta aſſignatione diſtinguuntur propter diverſam rationem menſuræ. Quod autem Philoſophus dicit, *Quo inſtrumento*, idem eſt ei quod Tullius dicit, *Quibus auxilis*: quia omnia auxilia ſunt quaſi inſtrumenta actionis, quibus agens utitur ad ſuum finem.

Ad ſextum dicendum, quod cum modus menſuram importet, omnia quæ ad menſuram pertinent vel per modum quantitatis continuæ, vel diſcretæ, importantur in *quomodo*. Vel dicendum, quod quantitas actus ex tribus penſari poteſt. Primo ex ipſa intenſione actus, & ſic idem eſt quod *quomodo*; ſecundo ex quantitate obiecti, & ſic includitur in *quid*; tertio ex tempore, & ſic includitur in *quando*: *quoties* autem ſemper reducitur ad modum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Auguſtinus numerat hic circumſtantias ſecundum quod a pœnitente conſiderandæ ſunt, qui de peccatis dolere debet: & ideo numerat illas quæ præcipue ad dolorem de peccato inducere poſſunt. Hæ autem ſunt duæ, ſcilicet privatio boni, & quantum ad hoc dicit quod debet dolere, quia ſe virtute privavit; & poſitio mali, quod quidem aggravatur vel per accidens inquantum tollitur excuſationis occaſio, & ſic debet dolere, ſi nulla tentatione, vel modica præventus peccavit; vel per ſe ex aliqua circumſtantia addentem deformitatem ad actum, & ſic quantum ad perſonam agentis conſiderare docet ſtatum peccantis, & beneficium prius a Deo ſuſceptum; quantum ad omnes docet conſiderare *quo tempore*, & *quando* peccavit; docet etiam conſiderare *circa quid* in hoc quod dicit, *Secundum modum meretricis*; (*a*) item *quomodo* in hoc quod dicit, & *modum ſui operis*; & locum, in hoc quod dicit: *ſi in loco ſacrato*.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod aliquis diu in peccato permanſit, reſpicit conditionem actus, vel tranſgreſſionis, ſi frequenter peccatum iteravit, vel continuavit, vel omiſſionis, ſi pœnitere diſtulit de peccato etiam ſemel commiſſo.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis tentatio non ſit in poteſtate noſtra, tamen reſiſtere, vel non reſiſtere eſt in poteſtate noſtra: & ideo ſecundum hoc ex tentatione præcedenti circumſtantia peccati ſumi poteſt.

Ad tertium dicendum, quod amiſſio virtutum, quamvis conſequatur peccatum ſecundum naturæ ordinem, tamen concomitatur ſecundum tempus: & ideo circumſtantia poteſt poni. Et præterea etiam quædam circumſtantiæ, ſecundum Tullium, ſumuntur ab eo quod ſequitur ſubſtantiam facti, ſecundum quod ex comparatione ad ipſam actus in bonitate, vel malitia variatur.

Ad quartum dicendum, quod ingratitudo uno modo ſpeciale eſt peccatum, alio modo circumſtatia peccati: & qualiter hoc ſit, dicetur infra diſt. XXII. (quæſt. I. art. 2. quæſtiunc. I.)

Ad quintum dicendum, quod omnes iſtæ circumſtantiæ poſſunt reduci ad ſeptem ſuperius enumeratas: quia ingratitudo reducitur ad conditionem perſonæ, ut ex dictis patet, tentatio autem præcedens reducitur ad *cur*, quia tentatio præcipue conſiſtit in appetitu alicuius propter quod homo ad peccatum incitatur; privatio autem virtutum reducitur ad *quid*, quia ipſum peccatum (*b*) ſecundum ſpeciem ſuam habet quod virtutem tollat. De aliis autem facile eſt videre.

A R-

(a) *Al. deeſt* item. (b) *Al.* ad ſpeciem.

Digitized by Google

ARTICULUS II.

Utrum circumſtantiæ peccatum aggravent.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod circumſtantiæ peccatum non aggravent. Nihil enim augetur niſi ex ſuo ſimili: unde intenſio qualitatis quantitatem non auget corporalem, ſed additio alterius corporis. Sed circumſtantiæ non ſunt peccata, ſed ſunt quædam peccati accidentia. Ergo peccatum non aggravant.

2 Præterea. Tota ratio mali in peccato eſt ex parte averſionis, non autem ex parte converſionis. Sed omnes circumſtantiæ ſequuntur peccatum ex parte converſionis. Ergo non aggravant malitiam peccati.

3. Præterea. Privationes non intenduntur, neque remittuntur. Sed malum privatio quædam eſt boni, ut Auguſtinus dicit Lib. III. Confeſs. cap. VII. & in Enchirid. (cap. XI.) Ergo malitia peccati per circumſtantias intendi non poteſt.

Sed contra. Ex quibus cauſatur unumquodque, ex eiſdem augeri poteſt. Sed ex circumſtantiis inordinatis fit peccatum, inquantum per defectum circumſtantiæ modus virtutis corrumpitur. Ergo circumſtantiæ aggravant peccatum.

Præterea. Rhetores ex circumſtantiis trahunt argumenta ad accuſandum, vel excuſandum, laudandum, vel vituperandum, ut dictum eſt. Sed accuſatio, vel excuſatio, laus, & vituperium fiunt de bono, vel malo, aut minus bono, aut minus malo. Ergo circumſtantiæ augent actus bonitatem, & malitiam.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod inter omnes circumſtantias magis aggravent locus, & tempus. Quia, ſicut dicit Philoſophus in III. Ethic. (ubi ſup.) *principalia ſunt in quibus eſt actus*, de huiuſmodi circumſtantiis loquens. Sed *in quo* ſignat ipſum tempus, & locum. Cum ergo principales circumſtantiæ magis aggravent, videtur quod tempus, & locus maxime aggravant.

2. Præterea. Videtur quod *quis*. Quia ex voluntate principaliter oritur peccatum. Sed voluntas ſe tenet ex parte agentis. Ergo conditio perſonæ magis aggravat.

3. Præterea. Videtur quod ingratitudo in Deum. Quia peccatum accipit rationem mali ex averſione. Sed ingratitudo directe pertinet ad averſionem. Ergo ex hoc magis gravitas peccati conſideratur.

4. Præterea. Videtur quod tentatio præcedens. Quia per illas circumſtantias maxime aggravatur peccatum per quas redditur venia dignum, vel indignum. Sed peccatum quod ex infirmitate agitur, veniale dicitur, quaſi venia dignum, quod eſt cum aliquis gravi tentatione prævenitur: peccatum autem quod ex malitia agitur, dicitur irremiſſibile, quia non habet in ſe aliquid venia dignum, quod contingit cum aliquis ex electione tentationem præveniens, malum operatur. Ergo hæc circumſtantia maxime aggravat.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod circumſtantia non poſſit trahere in aliam ſpeciem, vel in aliud genus peccati. Quia accidentia non variant ſpeciem. Sed circumſtantiæ ſunt accidentia actus, ut dictum eſt. Ergo ex eis ſpecies peccati non variantur.

2. Præterea. Actus habet ſpeciem ex obiecto. Sed diverſæ circumſtantiæ non mutant obiectum actus. Ergo non trahunt in aliud genus peccati.

3. Præterea. Sicut circumſtantiæ concurrunt ad actum peccati, ita ad actum virtutis. Sed non variatur actus virtutis ſecundum ſpeciem. Ergo nec actus peccati.

Sed contra. Illud quod eſt cauſa alicuius, poteſt variare illud ſecundum ſpeciem. Quia ex diverſis cauſis diverſi ſequuntur effectus. Sed circumſtantiæ deficientes ſunt cauſa peccatorum: unde ſecundum Dionyſium (de divin. Nomin. cap. IV.) malum contingit ex particularibus defectibus. Ergo diverſitas circumſtantiarum poteſt ſpeciem variare.

Præterea. *Præpropere, laute, nimis, ardenter, ſtudioſe*, ſunt diverſæ ſpecies gulæ. Sed ſumuntur ſecundum diverſas circumſtantias, ut per ſe patet. Ergo circumſtantiæ variant ſpeciem peccati.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod circumſtantia aggravet in infinitum. Quia una circumſtantia corrumpit virtutem. Sed virtus non corrumpitur niſi per peccatum mortale; quod habet quantitatem infinitam. Ergo circumſtantia aggravat in infinitum.

2. Præterea. Secundum Auguſtinum * (ex

n Nullus eſt Auguſtini pro dominica illa ſermo, nec alibi occurrit.

Digitized by Google

(ex ſermone dominica IV. adveotus) nullum eſt adeo veniale, quiu fiat mortale, dum placet. Sed placentia eſt quædam circumſtantia, & reducitur ad *quomodo*. Ergo circumſtantia facit de veniali mortale; & ſic aggravat iu infioitum.

3. Præterea. Plus diſtat actus virtutis ab actu peccati mortalis, quam actus venialis peccati a mortali. Sed una circumſtantia mutata facit de actu virtutis actum peccati mortalis, ſicut cogooſcere ſuam ut noo ſuam. Ergo multo magis facit de veoiali mortale; & ſic idem quod prius.

4. Sed contra. Quantitas accidentalis noo excedit quantitatem ſubſtantialem. Sed quantitas ex circumſtantia peccati proveoiens eſt ei accidentalis. Cum ergo quantitas venialis peccati ſit finita, quantitas ex circumſtantia non erit infioita; & ita oon aggravat in infinitum.

5. Præterea. Ea quæ in iofinitum differunt, oon cooveniunt in genere. Sed eorum quæ non conveniunt in genere, unum non poteſt in aliud tranſmutari, ſicut linea in colorem. Ergo non poteſt per circumſtantiam actus peccati trahi ad infinitam quantitatem.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod omnis circumſtantia ſit confitenda. Geneſ. XIX. præcipitur Loth de Sodomis exeunti, ne moraretur io omni loco circa regionem. Sed pœnitens de Sodomis, ideſt de peccato, per cooſeſſionem exit. Ergo non ſolum peccatum, ſed omnes circumſtantias peccati confiteri debet.

2. Præterea. Pœnitens debet peccatum ſuum ſacerdoti confiteri, ut ab eo modum ſatisfactionis accipiat. Sed pro graviori peccato maior iniungitur ſatisfactio. Ergo debet ſacerdoti circumſtantias notificare, quibus qualitas peccati conſideratur.

3. Præterea. Confeſſio debet contritiooi reſpondere. Sed homo debet de ſingulis circumſtantiis cooteri, ut in littera Auguſtinus dicit. Ergo videtur quod omnes debeat confiteri.

4. Sed contra. Secundum Philoſophum in III. Ethic. (cap. ult.) delectabile carnis quanto magis in particulari conſideratur, tanto magis appetitum movet. Sed homo debet fugere appetitum talis delectabilis per conſilium Apoſtoli I. ad Corinth. VI. Ergo videtur quod peccatorum carnalium ad minus non debeat aliquis omnes ſingulares circumſtantias confiteri.

5. Præterea. Ex circumſtantiis recitatis aliquando alicuius perſonæ peccatum innoteſcit. Sed homo in cooſeſſione debet ſe accuſare, noo alterum ioſamare. Ergo videtur quod non debeamus circumſtantias confiteri.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, ſicut dicit Auguſtinus in VI. de Trinit. In his quæ non mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius quod eſt eſſe melius in bonis; ſicut & ſimiliter in malis idem eſt eſſe maius quod eſt eſſe peius. Malitia autem in actu peccati ex hoc eſt quod deficit a debita proportione ad finem, ad quem proportionatus redditur per debitam commenſurationem circumſtantiarum, ut dictum eſt: & ideo defectus debitæ circumſtantiæ malitiam in actu cauſat. Et quia per unam circumſtantiam deficientem, vel appoſitam magis elongatur terminus a debita proportione ad finem, ideo circumſtantia facit actum magis malum, vel minus; & ſecundum hoc dicitur aggravare peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit in illis in quibus eſt augmentum per additionem: io illis enim in quibus eſt augmentum per inteoſionem, non oportet additionem ſimilis in ſpecie fieri, ſicut non oportet quod albedo albedioi addatur ad hoc quod fiat magis album, ut dicitur io IV. Phyſ. (text. LXIII. & LXXXIV.) & ſimiliter non oportet quod peccatum peccato addatur ad hoc quod fiat magis peccatum.

Ad ſecundum dicendum, quod ex inordinata converſione ad commutabile bonum redditur actus improportionatus ad converſionem ad finem: & ideo fundamentum averſionis eſt converſio io peccato: & propter hoc circumſtantiæ quæ ex parte converſionis ſe tenent, poſſunt peccati malitiam augere.

Ad tertium dicendum, quod quamvis privatiooes non intendantur ex ſeipſis, tameo intendi ex cauſis ſuis quandoque dicuntur; ſicut cæcitas per elongationem ab actu videndi; & ſimiliter ex inordinata converſione malitia in actu iotenditur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod bonum dicitur ſecundum ordinem ad finem, ut in III. Metaph. (text. III.) dicitur. Cum ergo malum ſit privatio boni, dupliciter poteſt contiugere malum, vel ſecundum

dum ipſam relationem in finem, vel ſecundum aptitudinem relationis in finem: & ideo peccatum dupliciter contingit, vel ex eo quod actus non eſt proportionatus fini, ſicut in his quæ ex ſe mala ſunt; vel quia inordinate refertur in finem, ſicut patet in his quæ mala intentione fiunt, etiamſi ex ſe bonum ſit quod fit. Et quia propter quod unumquodque, & illud magis, ideo quantitas malitiæ peccati magis conſideratur ſecundum relationem inordinatam in finem, quam etiam ſecundum improportionem ad finem. Ad ordinem autem ad finem pertinet *cuius gratia:* & ideo ſuper omnes alias conſideranda eſt in iudicando de gravitate peccati. Ad hoc autem quod actus ſit improportionatus fini, pertinet hæc circumſtantia *quid*, per quam importatur ratio mali in actu: & ideo omnia quæ poſſunt peccato ſpeciem tribuere, in hac circumſtantia inducuntur; & hæc ſunt in quibus conſiſtit actus moralis quantum ad bonitatem, vel malitiam: & ideo hoc eſt ſecunda circumſtantia in aggravando: & propter hoc Philoſophus dicit in III. Ethic. (cap. II. vel III.) quod *principaliſſima in actu ſunt in quibus conſiſtit actus, & cuius gratia*. Aliæ autem circumſtantiæ magis, & minus aggravant, ſecundum quod his magis, vel minus propinquæ ſunt: & ideo tempus, & locus minus aggravare nata ſunt, quia ſunt omnino extrinſeca. Sed inter ea conditio perſonæ magis: quia agens directius reſpondet fini, & poſt hoc modus qui reſpondet actui, & poſt hoc inſtrumentum quod pertinet ad modum agendi. Et hoc quidem ut in pluribus accipiendum eſt ita eſſe; tamen nihil prohibet in aliquo aliter ſe habere: quia ſermones qui ſunt in moribus, nihil determinatum habent, ut dicitur in II. Ethic. (cap. II.)

Ad primum ergo dicendum, quod Philoſophus non intendit principaliſſima eſſe illa in quibus eſt actus ſicut in menſurantibus ipſum, ſed ſicut in complentibus rationem ipſius.

Ad ſecundum dicendum, quod voluntas quamvis ſit agentis ſicut ſubiecti, tamen eſt finis ſicut obiecti: & ideo trahit rationem magis a fine quam a conditione agentis, & ad finem magis reducitur: quia potentiæ, & habitus diſtinguuntur penes obiecta.

Ad tertium dicendum, quod ingratitudo, ſecundum quod eſt circumſtantia, non ponit actualem contemptum, ſed quaſi interpretatum: & ideo non oportet quod magis aggravet quam perverſa intentio, quæ actualem averſionem a fine debito cauſat.

Ad quartum dicendum, quod venia dignum dicitur peccatum quod eſt veniale ex cauſa, ſecundum quod privat voluntarium, vel diminuit vel per ignorantiam, vel per impotentiam: & ideo tota illa diverſitas ad *cuius gratia* (a) reducitur: quia voluntarium intentionem finis reſpicit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod aliquando circumſtantiam trahere in aliam ſpeciem peccati manifeſtum eſt; ſed quomodo poſſit eſſe, eſt dubium. Quidam enim dicunt, quod hoc accidit inquantum illæ circumſtantiæ accipiuntur ut fines voluntatis, quia a fine actus moralis accipit ſpeciem. Sed hoc non videtur ſufficienter dictum: quia aliquando variatur ſpecies peccati ſine hoc quod intentio feratur ad circumſtantiam illam; ſicut fur ita libenter acciperet vas aureum non ſacratum, ſicut ſacratum; & tamen in aliam ſpeciem peccatum mutatur, ſcilicet de furto ſimplici in ſacrilegium: & præterea ſecundum hoc ſola illa circumſtantia (b) quæ dicitur *cuius gratia*, ſpeciem peccati mutare poſſet, quod falſum eſt. Et ideo aliter dicendum, quod omnis circumſtantia poteſt ſpeciem peccati mutare, ſed non ſemper mutat. Cum enim privationes, & negationes differant ſpecie ſecundum differentiam habituum, & poſitionum oppoſitarum, & malum ſit privatio; oportet quod ubi diverſum bonum ad virtutem neceſſarium aufertur, ibi ſit diverſa ſpecies peccati. Una autem ſola circumſtantia peccati rectitudinem virtutis aufert: unde ſi aliæ circumſtantiæ nullam aliam obliquitatem peccato tribuant, niſi ex ſuppoſitione præcedentis, non mutabunt ſpeciem peccati, ſed forte aggravabunt quantitatem peccati illius. Quandoque etiam neque quantitatem peccati aggravabunt: quia etiam ex ſuppoſitione præcedentis nullam inordinationem addunt. Quandoque etiam peccatum diminuit, ſi aliqua circumſtantia rationem peccati ſubtrahat, ſicut accipere rem alienam habet rationem peccati ex circumſtantia *quid*, inquantum res aliena eſt. Quod autem manu dextera, vel ſiniſtra accipiat, aut de mane, aut de ſero, nihil ad rationem mali pertinet: & ideo iſtæ circumſtantiæ non excuſant, nec aggravant, nec ſpeciem mutant. Quod autem accipiat multum, vel parum, ex ſe deformitatem aliquan-

(a) *Al.* reducitur, voluntarium. (b) *Al.* circumſtantia dicitur quæ eius gratia &c.

Digitized by Google

quando non importat, niſi ex ſuppoſitione primi: quia multum de alieno recipere eſt ab æqualitate magis diſcedere: unde talis circumſtantia aggravat, ſed peccatum non mutat. Quod autem rem alienam conſecratam accipiat, aliam deformitatem importat: quia quæcumque irreverentia circa res ſacras adhibita, ſpecialem rationem peccati habet: & ideo talis circumſtantia dicitur ſpeciem mutare. Si autem coactus accipiat, talis circumſtantia peccatum excuſat in parte: quia cauſa peccati, ſcilicet voluntarium, minuitur.

Ad primum ergo dicendum, quod quæcumque circumſtantia aliquam ſpeciem peccati in actu cauſat, ad ſpeciem actus, inquantum eſt moralis, pertinet: unde non habet iam rationem circumſtantiæ peccati, quamvis circumſtet ſubſtantiam actus, ut prius dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod omnis actus ſecundum ſuam ſubſtantiam habet ſpeciem ab obiecto; ſed ſecundum rationem malitiæ habet ſpeciem a defectu: & ideo ſecundum diverſa quæ deficere poſſunt, diverſæ ſpecies cauſantur malitiæ; & ſecundum hoc diſtinguuntur ſpecies peccati non ſolum ex obiecto. In actibus autem virtutum ſecus eſt: quia non conſtituitur ex qualibet ſingulari circumſtantia, ſicut actus peccati ex quolibet ſingulari defectu rationem peccati habet.

Et per hoc patet ſolutio ad tertium.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod circumſtantia, ut ex dictis patet, quandoque aggravat peccatum, & ſpeciem mutat; quandoque autem aggravat, ſed ſpeciem non mutat. Quando autem ſpeciem non mutat, ſed aggravat, adhuc manet in ratione circumſtantiæ, & non poteſt in infinitum quantitatem peccati augere, ut ex veniali mortale fiat: quia, ut dictum eſt, circumſtantia taliter aggravans ex ſuppoſitione præcedentis deformitatis habet rationem maioris deformitatis ex eius virtute: unde ſi etiam illa ſit infinita, non poteſt infinitam deformitatem addere. Si autem ſpeciem mutet, tunc poteſt in infinitum aggravare; ſed non ſemper hoc facit: quia quando ex deformitate ſpeciali, quam circumſtantia addit, habet directe oppoſitionem ad caritatem, quod oſtenditur ex hoc quod eſt directe contra præceptum legis, cuius finis eſt caritas, tunc in infinitum gravitatem addit, ſcilicet peccati mortalis. Quando autem illa deformitas non directe habet oppoſitionem ad legem, ut ſit contra eam, ſed præter eam, tunc non aggravat in infinitum, ſive ſit peccatum veniale cui additur, ſive mortale; ſicut ad actum gulæ qui eſt *præpropere*, addit hæc circumſtantia *laute*, ſpecialem deformitatem, quæ etiam ex ſe peccatum faceret; ſed non eſt directe contra legem, & ideo non aggravat in infinitum. Et quia circumſtantia quæ ſpeciem mutat, non eſt iam ut circumſtantia computanda, ut dictum eſt, ideo dicitur a magiſtris, quod circumſtantia non aggravat in infinitum.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis virtus ſecundum habitum non corrumpatur niſi per peccatum mortale, tamen actus eius corrumpitur, & impeditur etiam per peccatum veniale.

Ad ſecundum dicendum, quod placentia numquam de veniali facit mortale, niſi intantum creſcat quod (a) adhæreatur ei ut fini, & per conſequens ſupra Deum diligatur; & ita in contemptum Dei talis placentia adducitur, quæ habet de ſe ſpecialem rationem peccati, & propter hoc eſt circumſtantia trahens in aliam ſpeciem.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de circumſtantia quæ trahit in aliam ſpeciem, quæ iam rationem circumſtantiæ reſpectu actus moralis inquantum huiuſmodi amittit.

Et quia aliæ rationes videntur concludere quod nullo modo circumſtantia aggravet in infinitum, ideo dicendum ad quartum, quod quantitas ex circumſtantia proveniens; quæ in novam ſpeciem traxit, non eſt quantitas accidentalis, ſed eſſentialis.

Ad quintum dicendum, quod peccatum veniale, & mortale differunt in infinitum ex parte averſionis, ſed non ex parte converſionis, quia utrobique eſt placentia finita: peccata autem ſpeciem ſortiuntur ex parte converſionis, quia ex parte averſionis non differunt.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod omnes circumſtantias confiteri eſt impoſſibile; quaſdam autem confiteri eſt neceſſitatis: ſed in hoc eſt differentia opinionis. Quidam enim dicunt, quod omnes circumſtantiæ quæ aliquam notabilem quantitatem peccato addunt, confiteri neceſſitatis eſt, ſi me-

(a) *Al.* adhibeatur.

Digitized by Google

memoriæ occurrant. Alii vero dicunt, quod non ſint de neceſſitate confitendæ niſi circumſtantiæ quæ ad aliud genus peccati trahunt: & hoc probabilius eſt; ſed addendum eſt quæ ad aliam ſpeciem mortalis trahunt: cuius ratio eſt, quod venialia non ſunt de neceſſitate confeſſionis, ſed ſolum mortalia, quæ quantitatem infinitam quodammodo habent: & quia circumſtantiæ aggravantes quæ aliam ſpeciem peccato non tribuunt, vel quæ tribuunt quidem, ſed non mortalis peccati, non ſunt de neceſſitate confeſſionis. Tamen eadem confiteri perfectionis eſt, ſicut & de venialibus dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis de Sodomis, ideſt de peccato mortali, non poſſit homo exire, niſi per confeſſionem ad minus in propoſito exiſtentem, tamen de illis quæ circa ſunt, ideſt de venialibus, & circumſtantiis quæ venialibus æquivalent, poteſt homo ſine confeſſione exire.

Ad ſecundum dicendum, quod determinata quantitas peccati non poteſt ſacerdoti innoteſcere, quia nec ipſe peccator ſcit: unde ſufficit quod cognoſcat quantitatem quæ ex ſpecie peccati conſurgit.

Ad tertium dicendum, quod nec in contritione oportet quod de ſingulis circumſtantiis doleat pœnitens, quantum eſt de neceſſitate ſalutis; ſed oportet quod de ſingulis peccatis ad minus in prima contritione doleat, & de circumſtantiis quæ peccati ſpeciem mutant. Hoc autem quod Auguſtinus dicit, pertinet ad perfectionem contritionis.

Sed quia aliæ rationes videntur concludere quod circumſtantiæ nullo modo ſint confitendæ, ideo dicendum ad quartum, quod circumſtantiæ particulares peccati carnalis, quæ in aliam ſpeciem peccati mortalis trahunt, ſemper ſunt confitendæ: quia gratia quæ in ſacramento pœnitentiæ datur, reſtaurat, ſi qua inclinatio ad peccatum ex talium cogitatione proveniat vel in confitente, vel in ſacerdote. Unde dicit Gregorius in paſtorali (part. II. cap. v. circa finem) *Fit plerumque ut dum rectoris animus aliena tentamenta cognoſcit, auditis tentationibus etiam ipſe pulſetur. Sed hæc nequaquam paſtori timenda ſunt: quia tanto facilius a ſua eripitur, quanto miſericordius ex aliena tentatione fatigatur*. Si tamen ſacerdotem laſcivum, & ad huiuſmodi peccata pronum viderit, debet accipere licentiam confitendi alteri ſacerdoti: & ſi non dederit, ad ſuperiorem recurrere. Si autem circumſtantiæ non aggravant in infinitum, novam ſpeciem peccati mortalis conſerendo, quandoque laudabiliter recitentur adhibita debita diſcretione ſecundum conſiderationem turpitudinis circumſtantiæ, & pronitatem inclinationis ad peccatum ex eius confeſſione in ipſo confitente, vel in ſacerdote.

Ad quintum dicendum, quod homo in confeſſione debet famam alterius cuſtodire quantum poteſt, ſed ſuam conſcientiam magis purgare debet: & ideo ſi circumſtantia quæ ducit in cognitionem perſonæ, ſit de neceſſitate confeſſionis, ſecundum regulam datam, tunc debet confiteri occultando perſonam quantum poteſt. Si autem non ſit de neceſſitate confeſſionis, debet dimittere, ne peccatum alterius prodat.

QUAESTIO IV.

Deinde quæritur de impedimentis veræ pœnitentiæ: & circa hoc quæruntur duo.

Primo. De hypocriſi, quæ impedit interius.

Secundo. De exterioribus impedimentis.

ARTICULUS I.

Utrum hypocriſis ſit peccatum.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod hypocriſis non ſit peccatum. Quia peccatum non dicitur ſecunda tabula poſt naufragium. Sed ſecundum Hieronymum (ſuper Iſaiam cap. III.) ſecunda tabula poſt naufragium eſt peccatum abſcondere, quod ad hypocriſim pertinet. Ergo non eſt peccatum.

2. Præterea. Vitare ſcandalum proximorum, & famam propriam cuſtodire quilibet debet. Sed hæc fiunt per hypocriſim. Ergo non eſt peccatum.

Sed contra. Matth. VI. ſuper illud, *Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes*, dicit Gloſſa: „ Hypocrita eſt qui ſimulat quod non eſt, „ repræſentator alterius perſonæ." Sed ſimulare quod non eſt, ſemper eſt peccatum, ſicut & mendacium. Ergo hypocriſis ſemper eſt peccatum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit ſpeciale peccatum. Quia peccatum ſimulationis dividitur contra peccatum apertæ malitiæ.

Sed aperta malitia non eſt ſpeciale peccatum. Ergo nec hypocriſis.

2. Præterea. Omne peccatum ſpeciale in aliquibus actibus conſiſtit ſpecialiter. Sed hypocriſis in omnibus actibus virtutum conſiſtit, & præcipue in oratione, ieiunio, & eleemoſyna, ut patet in Evangelio Matth. (cap. VI.) Ergo hypocriſis non eſt ſpeciale peccatum.

Sed contra. Peccatum ſimulationis virtuti opponitur quæ dicitur veritas. Sed veritas eſt ſpecialis virtus, ut patet in IV. Ethic (cap. VI.) Ergo & ſimulatio, ſive hypocriſis, eſt ſpeciale peccatum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſemper ſit mortale peccatum. Quia peccatum veniale non impedit veniam de peccatis mortalibus. Sed hypocriſis impedit, ut in littera patet. Ergo eſt mortale peccatum.

2. Præterea. Hieronymus dicit (in Iſai. XVI.) quod in comparatione duorum malorum levius eſt aperte peccare quam ſanctitatem ſimulare. Sed aperte peccare eſt peccatum mortale. Ergo & ſanctitatem ſimulare ſemper.

3. Præterea. Philoſophus dicit (IX. Ethic. cap. III.) quod illi qui amicitiam ſimulant, magis ſunt accuſandi quam illi qui nummiſma violant, quanto contra melius fraudem committunt. Sed qui nummiſma violant, ſemper mortaliter peccant. Ergo & hypocritæ.

4. Præterea. Omne quod excludit a viſione Dei, eſt peccatum mortale. Sed hypocriſis eſt huiuſmodi, ut patet Iob XIII. 16. *In conſpectu eius non veniet omnis hypocrita*. Ergo ſemper eſt mortale peccatum.

Sed contra. Veritatis virtus corrumpitur tam per mendacium oris, quam per ſimulationem operis. Sed mendacium non eſt ſemper mortale. Ergo nec ſimulatio.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod hypocriſis non debeat poni impedimentum pœnitentiæ præ aliis vitiis. Quia quanto aliquid peccatum eſt gravius, tanto magis pœnitentiam impedit. Sed alia interiora peccata quædam ſunt maiora quam hypocriſis. Ergo illa magis debent poni impedimentum pœnitentiæ.

2. Præterea. Hypocriſis, ſecundum Gregorium (XXXI. Moral. cap. XVII. vel XXXII.) eſt filia inanis gloriæ. Sed cauſa magis operatur ad aliquid quam effectus. Ergo magis debet poni inanis gloria impedimentum pœnitentię quam hypocriſis.

Sed contrarium in littera apparet.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod hypocrita proprie dicitur qui perſonam alterius repræſentat, quaſi ſubmiſſus, vel ſuppoſitus loco alterius: unde in theatris illi qui perſonam aliorum gerebant repræſentantes, dicebantur hypocritæ: & ſic accipit hypocritas Philoſophus in III. Ethic. (cap. V.) & ideo ille qui cum non ſit virtuoſus, perſonam virtuoſi oſtentat, hypocrita dicitur: *hypocritis* enim græce, latine dicitur *ſimulator*. Et quia oſtentare de ſe melius quam ſit, eſt vitium iactantiæ, ſive verbis, ſive factis fiat, ut dicitur in IV. Ethic. (cap. XIV.) ideo hypocriſis ſemper eſt peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod aliud eſt peccatum occultum non propalare, quod diſcretionis eſt, & ſecunda tabula dicitur eo modo quo ſupra diſt. XIV. (quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 3.) dictum eſt; & aliud virtutem oſtentare, cum aliquis peccato ſubiacet, quod hypocriſis eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum occultare ſufficit ad vitandum ſcandalum; ſed peccatum ſub ſpecie virtutis palliare hypocriſis eſt, & malum ſemper: & per hoc quis famam non conſervat, ſed furatur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod privationes ſpecificantur per habitus oppoſitos: & ideo illud peccatum eſt generale quod aufert aliquam conditionem quæ requiritur in qualibet virtute, ſicut inobedientia, prout eſt generale peccatum. Hypocriſis autem aufert conformitatem ſigni oſtendentis conditionem perſonæ ad rem ſignificatam: quæ quidem conformitas ad unam virtutem ſpecialiter pertinet, ſcilicet veritatem; & ideo eſt ſpeciale peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod *apertum* non importat aliquam ſpecialem rationem peccati: & ideo aperta malitia non nominat peccatum ſpeciale, ſicut ſimulatio, quæ ſpecialem rationem peccati importat.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt inconveniens quod aliquod ſpeciale peccatum, vel ſpecialis virtus utatur actibus aliarum virtutum, vel vitiorum materialiter,

Digitized by Google

liter, ſicut magnanimitas utitur omnibus aliis actibus virtutum, ut in eis magna operetur, ut dicitur in IV. Ethic. (cap III.) & ſimiliter cum hypocriſis ſit quædam ſpecies iactantiæ, quia non iactat quodlibet, ſed ſanctitatem, utitur omnibus actibus quæ ſanctitatem oſtendere poſſunt, & præcipue illis in quibus magis ſanctitas oſtenditur, ſicut eſt oratio, ieiunium, & eleemoſyna.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod hypocriſis habet eamdem rationem peccati, ſicut & mendacium: mendacium autem non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quando eſt pernicioſum: & ſimiliter hypocriſis non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quando eſt pernicioſa, cedens in nocumentum alterius perſonæ, dum propter creditam ſanctitatem alium defraudat re quam habet, vel habere debet; aut in nocumentum fidei, & Eccleſiæ, dum propter ſanctitatem creditam de ipſo, ei contra fidem, & Eccleſiam creditur.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum veniale quod pœnitentiam non impedit, non impedit remiſſionem peccati mortalis, quæ per pœnitentiam fit; ſed per aliquod peccatum veniale poteſt impediri pœnitentiæ opus ne ſit pœnitentiæ: quia peccatum veniale impedit actum virtutis, quamvis non tollat habitum, & ſic impedire poteſt veniam peccati.

Ad ſecundum dicendum, quod verbum Hieronymi intelligendum eſt ſecundum quid, & non ſimpliciter: quia quantum ad unam circumſtantiam unum peccatum poteſt eſſe gravius illo quod eſt gravius ſimpliciter. Vel dicendum, quod etiam aperte peccare non ſemper eſt mortale, ſed quandoque veniale.

Ad tertium dicendum, quod Philoſophus loquitur, quando ſimulatio amicitiæ in nocumentum perſonæ redundat.

Ad quartum dicendum, quod loquitur de hypocrita qui totum bonum quod agit, ad oſtentationem ordinat. Vel dicendum, quod loquitur quantum ad hoc quod opera bona ex hypocriſi facta ad conſpectum Dei non perducunt.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod opera pœnitentiæ, exteriora præcipue, nata ſunt ſanctitatem oſtendere; & ideo eis utitur hypocriſis intentionem pœnitentiæ tectæ excludens; & propter hoc directius impedit pœnitentiæ effectum quam alia vitia etiam graviora.

Et per hoc patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod inanis gloria ſurgit quandoque ex operibus etiam recta intentione factis; ſed hypocriſis ſemper intentionem factorum pervertit, & ideo magis impedit pœnitentiæ fructum.

ARTICULUS II.

Utrum ludi pœnitentiam exterius impediant.

I. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod ludi pœnitentiam exterius non impediant. Illud enim in quo poteſt conſiſtere virtus, pœnitentiam non impedit. Sed in ludis conſiſtit virtus eutrapeliæ, ut in IV. Ethic. (cap. XIV. vel XVI.) patet. Ergo ludus pœnitentiam non impedit.

2. Præterea. Oportet operibus laborioſis requiem interponere, eo quod impoſſibile eſt ſemper agere. Sed ludus eſt requies quædam. Ergo oportet inter opera pœnitentiæ aliquando ludere: ergo ludus pœnitentiam non impedit.

Sed contra. Eccle. III. tempus ridendi aliud deſcribitur a tempore flendi. Sed tempus pœnitentiæ eſt tempus flendi: quia pœnitentia eſt commiſſa flere. Ergo non eſt tempus ludendi.

QUAESTIUNCULA II.

I. Ulterius. Videtur quod ſpectacula non impediant pœnitentiam. Spectacula enim ad utilitatem hominum ſunt inſtituta. Sed pœnitentia non reſecat utilia, ſed ſuperflua. Ergo pœnitentia per ſpectacula non impeditur.

2. Præterea. In ſpectando aliud non poteſt eſſe niſi peccatum curioſitatis. Sed aliæ curioſitates, ut ſcientiarum, non ponuntur impedimenta pœnitentiæ. Ergo nec ſpectaculum impedimentum pœnitentiæ dici debet.

3. Præterea. Alia ſunt multo graviora peccata quam ſpectacula, & ludi. Ergo illa multo magis debent poni impedimenta pœnitentiæ quam iſta.

Sed contra. Illud ex quo homo peccator conſtituitur, non competit pœnitenti. Sed inſpectores talium adulteros, & inverecundos ipſa ſpectacula conſtituunt, ut Chry-

Digitized by Google

Chryſoſtomus dicit (homil. xxxiv. in Matth.) Ergo non competunt pœnitenti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod exercitium militiæ, vel negotiationis pęnitentiam non impediat. Quia illa ſine quibus non poteſt Reſpublica conſervari, non ſunt vitia, ſed magis ad virtutem ordinata. Sed non poteſt conſervari ſine militia, per quam hoſtes comprimuntur, & ſine negotiatione, per quam neceſſaria populo procurantur. Ergo talia officia ſine peccato poſſunt exerceri: ergo non impediunt pęnitentiam.

2. Præterea. Ioannes pęnitentiam docebat, ut patet Matth. iii. Sed ipſe non prohibebat homines a militia, neque publicanos ab officio ſuo, ut patet Lucæ iii. Ergo videtur quod talia officia non impediant.

Sed contra eſt quod Gregorius in littera dicit.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ludorum eſt triplex differentia. Quidam enim ludi ſunt qui ex ſe ipſis turpitudinem habent; & tales ludi ab omnibus vitandi ſunt, & præcipue a pęnitentibus, qui per fletum peccata corrigere debent, ſicut ludi qui in theatris agebantur ad luxuriam provocantes. Alii ludi ſunt qui ex gaudio devotionis procedunt, ſicut David dixit: (*a*) *Ludam, & vilior fiam coram Domino*: II. Regum vi. 21. & 23. & tales ludi non ſunt vitandi, ſed laudandi, & æmulandi. Quidam autem ludi ſunt nullam turpitudinem habentes, quos Philoſophus liberales vocat, & hi ſunt materia virtutis, ſcilicet eutrapeliæ: & ideo ſervatis debitis circumſtantiis poſſunt laudabiliter fieri ad quietem propriam, & aliis delectabiliter convivendum. Sed contingit in eis eſſe peccatum, eo quod debitæ circumſtantiæ non ſervantur: unde in talibus ludis aliquid decet unum quod non decet alium: & in his etiam ludis pęnitens ſe debet habere aliter quam alii, inquantum pęnitentia fletum requirit. Tamen eis moderate uti poteſt, ſecundum quod ad recreationem animi pertinent, aut ad ſocietatem eorum cum quibus homo convivit: unde Seneca dicit: * (*b*) *Sic te gere ſapienter, ut nullus te habeat tamquam aſperum, nec contemnat quaſi vilem*.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod huiuſmodi ſpectacula ſi ſunt rerum turpium, & ad peccatum provocantium, ſtudioſa (*c*) eorum inſpectio peccatum eſt, (*d*) & quandoque etiam mortale: tanta poteſt libido adhiberi: unde a tali inſpectione omnes ſe arcere debent, & præcipue pęnitentes. Quædam vero ſpectacula ſunt de rebus utilibus, & ad vitam neceſſariis, ſicut ſunt venationes, & cetera huiuſmodi; & talia ſpectacula diſtrahunt animum: unde quamvis poſſit ſine peccato eis intendi, ſervata diſcretione debita quantum ad conditiones perſonæ, & aliarum circumſtantiarum; tamen pęnitenti ſunt vitanda propter hoc quod debet cor ad Deum collectum habere, niſi quantum neceſſitas expoſcit.

Ad primum ergo dicendum, quod pęnitentia etiam quædam utilia reſecat, inquantum pęnam infert pro culpa præterita: unde in littera dicitur, quod aliquid ſufficit ei qui non peccavit quod non ſufficit ei qui de peccatis pęnitentiam agit.

Ad ſecundum dicendum, quod per huiuſmodi ſpectacula ſenſibilia magis animus ad vanitates diſtrahitur quam per intelligibilia: & ideo iſta magis ſunt cavenda; quamvis peccatum curioſitatis in omnibus cavendum ſit.

Ad tertium dicendum, quod iſta peccata ſpecialiter ex inepta lætitia procedere videntur: & quia pęnitentia triſtitiam habet adiunctam, ideo ſpecialem oppoſitionem ad pęnitentiam iſta peccata habent.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod officium militiæ, & negotiationis, & publicanorum, qui vectigalia publica exigunt, ex propinquo habent peccatum annexum; quamvis ſine peccato quandoque exerceri poſ-

(a) Vulgata: *Ante Dominum ... & ludam, & vilior fiam &c.* (b) Al. *Sic rege*. (c) *Al. deeſt* eorum. (d) *Nicolai*: & quandoque in eis tanta poteſt libido adhiberi, ut ſit etiam mortale.

Ex Edit. P. Nicolai.

* In tractatu de quatuor virtutibus. Ita Flores Doctorum ſub. tit. *Converſatio*; ſed iam non extat in Seneca.

poſſunt. Et quia pœnitens debet occaſionem peccati vitare ſatisfaciendo, etiam talia officia laudabile eſt ſi evitet; non eſt tamen de neceſſitate pœnitentiæ: quia pœnitens non poteſt omnes peccati occaſiones vitare, dum in mundo iſto vivit: & ideo ſufficit, ſi peccatum in iſtis officiis vitet, ut quod miles ſecundum conſilium Ioannis (Luc. III.) neminem concutiat, & ſtipendiis iuſtis contentus ſit, & non utatur officio militari ad oſtentationem, ſed ad utilitatem Eccleſiæ, & Reipublicæ, & ad exercitium virium; & quod negotiator non habeat conditionem in ſe, quæ ipſum ab officio hoc prohibeat; ſicut clericis, & monachis non licet negotiari, quamvis liceat propria vendere; & quod tempore debito mercationes faciant, non diebus feſtivis, & tempore quo cariſtiam inducere poſſit, tale officium exerceatur; & modus debitus, ut ſine fraude fiat, & ſecundum licitum contractum. In publicanis autem, ut de auctoritate Principis, & cauſa communis utilitatis, ſcilicet ad defenſionem terræ, & non immoderata recipiantur telonea. Quod autem Gregorius dicit in littera, intelligendum eſt non quia non poſſit ſine peccato fieri, ſed quia frequenter ad peccatum implicat.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTUS.

Cogit peccatorem omnia libenter ferre. Intelligendum eſt de illis quæ ſunt neceſſaria ad peccati remiſſionem; & ſic eſt accommodata diſtributio.

Sunt enim tres differentiæ peccati &c. Contra. Omittit peccatum oris.

Præterea. Gregorius (Lib. IV. Moral. cap. XXVI.) addit ſuper illud Iob III. „ Quare non in vulva mortuus ſum? " quartum, ſcilicet fomentum adulationis.

Et dicendum, quod hæc diſtinctio peccatorum differt a prima: quia prima eſt ſecundum diverſitatem inſtrumentorum, hæc autem ſecundum progreſſum peccati, quod primo de intus, ſecundo ad extra procedit, tertio confirmatur per conſuetudinem; & adaptatur partibus pœnitentiæ: quia contritio in corde latet, confeſſio ad exteriora pœnitentiam manifeſtat, ſed ſatisfactio boni operis conſuetudinem adiungit. Non tamen hoc ita eſt intelligendum, quaſi ſingulæ pœnitentiæ partes ſingulis conditionibus peccati reſpondeant, ſed per adaptationem, ſicut & de alia dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum habet eumdem gradum quantum ad manifeſtationem cum (a) ipſo facto: & ideo in facto includitur.

Ad ſecundum dicendum, quod illud quod Gregorius addit, non eſt in ipſo peccante, ſed in alio: & ideo Auguſtinus illud omittit.

Satisfactio præcipitur a Ioanne &c. non quod Ioannes fuerit auctor præcepti, ſed denuntiator; Chriſtus autem ſacramenti inſtitutor, & partium eius.

Ponat ſe omnino in iudicio. Ergo videtur quod ſi ſacerdos iniungat alicui quod intret religionem, teneatur facere; & præcipue quia quidam canones videntur iſtam pœnitentiam taxare: & ſimiliter quod quantumcumque magnam pœnitentiam pro parvo peccato iniungat, pœnitens facere teneatur.

Et dicendum, quod intelligendum eſt de his quæ ſacerdos, inquantum habet clavem ſcientiæ, & auctoritatis per divinum iudicium, & non ſecundum humanum errorem, iniungit. Introitus autem in religionem cum ſit voluntatis, non poteſt alicui iniungi; & ſi aliqui canones iniungere inveniantur, magis eſt conſilium quam præceptum: qualibet enim pœnitentia taxata, leviſſima religio eſt maior ſatisfactio, inquantum homo abdicat propriam voluntatem, qua nihil eſt homini carius.

Caveat ne ductus verecundia dividat apud ſe confeſſionem. De hoc inquiretur, cum de confeſſione quæſtio erit.

Caveat etiam ne prius ad dominicum corpus accedat quam confortetur bona conſcientia. Bona conſcientia confortatur, quando certis ſignis coniicere poteſt peccatum ſibi dimiſſum; & hoc quando facit quod in ſe eſt: & ideo qui habet copiam ſacerdotis, & neceſſitate non urgetur ad communicandum, ſicut urgentur ſacerdotes parochiales, non debet accedere ante confeſſionem; ſed etiam poſt contritionem, & confeſſionem gravium peccatorum, conſilium videtur eſſe Auguſtini, quod non ſtatim accedat propter reverentiam ſacramenti, & ut magis ſeipſum probet.

Quæ non ſecundum auctoritatem ſanctorum imponuntur. Non tamen oportet quod ſemper ad litteram ſerventur pœnitentiæ in canone iniunctæ; ſed conſideratis conditionibus

(a) Al. alio.

Digitized by Google

nibus peccati, & peccatoris pœnitentiæ ſunt moderandæ.

Quæ ſit pro illis peccatis quæ legis decalogus continet, ſicut directe contra decalogi præcepta exiſtentia, ut mortalia, non autem ſicut præter præcepta, ſicut ſunt peccata venialia.

Sic veraciter dicitur: Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Videtur quod ille qui non habet peccatum aliquod, peccet in dicendo, *Pater noſter*: quia confitetur debita ſe habere quæ non haber.

Præterea. Videtur idem de illo qui debita non dimittit, quod peccet dicendo, *Pater noſter*.

Et dicendum ad primum, quod hoc non eſt alicui certum quod omnino a peccato ſaltem veniali, vel quantum ad aliquem reatum, immunis ſit. Si tamen per revelationem ſciat, non peccat dicens in perſona Eccleſiæ.

Et ſimiliter dicendum de ſecundo, quod in perſona Eccleſiæ dicit ſe debita dimittere: unde non peccat hoc dicendo; ſed remiſſionem non conſequitur, niſi dimittat.

DISTINCTIO XVII.

Tria proponuntur quærenda. Primum, an ſine confeſſione dimittatur peccatum.

Hic oritur quæſtio multiplex. Primo enim quæritur, utrum abſque ſatisfactione, & oris confeſſione, per ſolam cordis contritionem peccatum alicui dimittatur. Secundo an alicui ſufficiat confiteri Deo ſine ſacerdote. Tertio an laico fideli facta valeat confeſſio. In his enim etiam docti diverſa ſentire inveniuntur: quia ſuper his varia, ac pene diverſa tradidiſſe videntur doctores. Dicunt enim quidam, ſine confeſſione oris, & ſatisfactione operis neminem a peccato mundari, ſi tempus illa faciendi habuerit. Alii vero dicunt, ante oris confeſſionem, & ſatisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti a Deo, ſi tamen votum confitendi habeat: unde Propheta (Pſalm. XXXI. 5.) „ Dixi: Confitebor adverſum me iniuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei: “ quod exponens Caſſiodorus (in Gloſſa ordinaria) ait: „ Dixi, ideſt deliberavi apud me, quod confitebor: & tu remiſiſti. Magna pietas Dei, quod ad ſolam promiſſionem peccatum dimiſerit, votum enim pro operatione iudicatur. “ Item Auguſtinus (ſuper Pſalm. LXXXI.) „ Nondum pronuntiat, promittit ſe pronuntiaturum, & Deus dimittit: quia hoc ipſum dicere, quoddam pronuntiare eſt corde. Nondum eſt vox in ore, ut homo audiat confeſſionem, & Deus audit. Item (Pſalm. L. 19.) Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum &c. Alibi etiam legitur (Ezech. XVIII. 21. & 27. item XXXIII. 12. & 15.) Quacumque hora peccator converſus fuerit, & ingemuerit, vita vivet, & non morietur. Non dicitur, Ore confeſſus fuerit; ſed converſus ingemuerit. Unde datur intelligi, quod etiam ore tacente veniam interdum conſequimur. Hinc etiam leproſi illi quibus Dominus præcepit (Luc. XVII.) ut oſtenderent ſe ſacerdotibus, in itinere antequam ad ſacerdotes venirent, mundati ſunt. Ex quo inſinuatur, quod antequam ora noſtra ſacerdotibus aperiamus, ideſt peccata confiteamur, a lepra peccati mundamur. Lazarus etiam non prius de monumento eſt deductus, & poſt a Domino ſuſcitatus; ſed intus ſuſcitatus prodiit foras vivus, ut oſtenderetur ſuſcitatio animæ præcedere confeſſionem. Nemo enim poteſt confiteri niſi ſuſcitatus, quia a mortuo velut qui non eſt, perit confeſſio. Nullus ergo confitetur niſi reſuſcitatus. Nemo autem ſuſcitatur niſi qui a peccato ſolvitur, quia peccatum mors animæ eſt, quæ ut eſt vita corporis, ita eius vita Deus eſt. “ His, aliiſque pluribus auctoritatibus probatur, ante con-

confeſſionem ; vel ſatisfactionem ſola compunctione peccatum dimitti . Quod qui negant , eas determinare laborant , nec non in huius ſententiæ depreſſionem , & ad ſuæ opinionis aſſertionem , ſanctorum teſtimonia inducunt . Ait enim Dominus per Iſaiam (cap. xliii. 26.) „ Dic (1) tu iniquitates tuas , „ ut iuſtificeris . “ Item Ambroſius (Lib. de parad. cap. 1.) „ Non poteſt quiſ- „ quam iuſtificari a peccato , niſi peccatum ipſum antea fuerit confeſſus . “ Idem dicit (ſerm. xxxiv. de fer. vi. poſt dom. 1. quadr.) „ Confeſſio a morte ani- „ mam liberat , confeſſio aperit paradiſum , confeſſio ſpem ſalutis tribuit : quia „ non meretur iuſtificari qui in vita ſua non vult peccatum confiteri . Illa con- „ feſſio nos liberat quæ fit cum pœnitentia . Pœnitentia vero eſt dolor cor- „ dis , & amaritudo animæ pro malis quæ quiſque commiſit . “ Item Ioannes Chryſoſtomus (hom. de pœnit.) „ Non poteſt quiſquam gratiam Dei (2) „ accipere , niſi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confeſſionem , „ & per baptiſmum . “ (3) Item Auguſtinus (Lib. l. homiliarum hom. xlix.) „ Agite pœnitentiam , qualis agitur in Eccleſia . Nemo dicat ſibi : Occulte „ ago , apud Deum ago ; novit Deus , qui mihi ignoſcit , quia in corde ago. „ Ergo ſine cauſa dictum eſt (Matth. xvi. 19.) Quæ ſolveris ſuper terram , „ ſoluta erunt & in cælis ? Ergo ſine cauſa claves datæ ſunt ? Fruſtramus ver- „ bum Chriſti . Iob xxxi. 34. dicit : (4) Si erubui in conſpectu populi pec- „ cata mea confiteri . “ Item Ambroſius (de parad. cap. xiv.) „ Venialis eſt „ culpa quam ſequitur confeſſio delictorum . “ Item Auguſtinus ſuper il- lum locum Pſalm. lxxviii. „ Non abſorbeat me profundum , nec urgeat ſuper „ me puteus os ſuum . Puteus eſt profunditas iniquitatis , in quam ſi cecide- „ ris , non claudet ſuper te os ſuum , ſi tu non claudis os tuum . Confitere „ ergo , & dic : De profundis clamavi ad te Domine &c. (Pſalm. cxxix. 1.) „ & evades . (5) Claudit ſuper illum qui in profundum contemnit , a quo „ mortuo , velut qui non ſit , perit confeſſio . “ Item * „ Nullus debitæ gra- „ vioris pœnæ accipit veniam , niſi qualemcumque , etſi longe minorem quam „ debeat , ſolverit pœnam . Ita enim impartitur a Deo largitas miſericordiæ , ut „ non relinquatur iuſtitiæ diſciplina . “ Item Hieronymus ** (ſuper Malach.) „ Qui peccator eſt , plangat delicta propria , vel populi , & ingrediatur Eccle- „ ſiam , de qua propter peccata fuerat egreſſus , & dormiat in ſacco , ac præ- „ teritas delicias , propter quas Deum offenderat , vitæ auſteritate compenſet. “ His aliiſque auctoritatibus nituntur aſſerere , ſine confeſſione vocis , & aliqua (6) ſolutione pœnæ , neminem a peccato mundari.

Cui ſententiæ potius conſentiendum ſit .

QUid ergo ſuper his ſentiendum , quid tenendum ? Sane dici poteſt , quod ſine confeſſione oris , & ſolutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem , & humilitatem cordis . Ex quo enim proponit mente compuncta ſe confeſſurum , Deus dimittit : quia ibi eſt confeſſio cordis , etſi non oris : per quam anima interius mundatur a macula , & contagione peccati commiſſi , & debitum æternæ mortis relaxatur . Illa ergo quæ ſuperius dicta ſunt de confeſ- ſione , & pœnitentia , vel ad confeſſionem cordis , vel ad interiorem pœnam referenda ſunt ; ſicut illud Auguſtini (ut ſup.) quod „ nullus dicitur veniam

„ con-

(1) *Ita Septuaginta . Vulgata* : Narra , ſi quid habes , ut iuſtificeris . (2) *Nicolai* (ſive doni cæleſtis . (3) *Nicolai* (vel per donum baptiſmi ſalutaris .) (4) *Ita Septuaginta ? Vulgata* : Si expavi ad multitudinem nimiam . . . & non magis tacui . (5) *Nicola* . Claudit ſuper illum puteus os ſuum qui in profundum cum venerit contemnit . (6) *Al.* abſolutione.

E x E d i t. P. N i c o l a i.

* Lib. de continentia cap. vi. ** In Ioelem ſuper illud cap. v. *Accingite vos , & plangite ſacerdotes :* ex quo etiam in decretis refertur diſt. 1. de pœnitentia cap. *Qui ſanctus* , non ſuper Malachiam .

„ conſequi, niſi prius quantulamcumque peccati ſolverit pœnam: “ vel de exteriori pœna accipienda ſunt, & ad contemnentes, vel negligentes referenda, ſicut illud (ex tex. l. homil.) „ Nemo dicat, Occulte ago &c. “ Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt, vel erubeſcunt; & ideo non merentur iuſtificari. Sicut enim præcepta eſt nobis interior pœnitentia, ita oris confeſsio, & exterior ſatisfactio, ſi adſit facultas. Unde nec vere pœnitens eſt qui confeſsionis votum non habet: & ut ſicut peccati remiſsio munus Dei eſt, ita pœnitentia, & confeſsio, per quam peccatum deletur, non poteſt eſſe niſi a Deo, ut Auguſtinus ait (in Pſalm. L.) „ Iam (inquit) donum „ Spiritus ſancti habet qui confitetur, & pœnitet: quia non poteſt eſſe con„ feſsio peccati, & compunctio in homine ex ſeipſo. Cum enim iraſcitur ſibi „ quiſque, & diſplicet, ſine dono Spiritus ſancti non eſt. “ Oportet ergo pœnitentem confiteri, ſi tempus habeat; & tamen antequam ſit confeſsio in ore, ſi votum ſit in corde, præſtatur ei remiſsio.

Si ſufficit ſoli Deo confiteri.

IAm ſecundum quæſtionis articulum inſpiciamus, ſcilicet utrum ſufficiat peccata confiteri ſoli Deo, an oporteat confiteri ſacerdoti. Quibuſdam viſum eſt ſufficere, ſi ſoli Deo fiat confeſſio ſine iudicio ſacerdotali, & confeſſione Eccleſiæ: quia David dixit (Pſalm. xxxi. 5.) „ Dixi: Confitebor Domino: & „ tu remiſiſti &c. “ Non ait, Sacerdoti; & tamen remiſſum ſibi peccatum dicit. Item Ambroſius (ſuper Luc. cap. xxii. & habetur de pœn. diſt. 1 cap. „ Petrus. “) „ Ideo flevit Petrus, quia culpa obrepſit ei. Non invenio „ quid dixerit; invenio quod fleverit: lacrymas eius lego, ſatisfactionem non „ lego. Sed quod defendi non poteſt, ablui poteſt. Lavant lacrymæ delictum, „ quod voce pudor eſt confiteri; & veniæ fletus conſulit, & verecundiæ. “ Hoc etiam Maximus dicit Epiſcopus. * Item Ioannes Chryſoſtomus (hom. xxxi. in Epiſt. ad Hebr.) „ Non tibi dico ut te prodas in publicum, neque apud „ alios accuſes; ſed obedire te volo Prophetæ dicenti (Pſalm. xxxvi. 5.) Re„ vela viam tuam ante Dominum. Ergo tua confitere peccata apud verum iu„ dicem, cum oratione delicta tua pronuntia, non lingua, ſed conſcientiæ tuæ „ memoria, & tunc demum ſpera te miſericordiam poſſe conſequi. Si habue„ ris peccata tua in mente continue, numquam malum adverſus proximum in „ corde tuo tenebis. “ Idem (ſup. Pſalm. l. hom. 11.) „ Peccata tua dici„ to, ut deleas illa. Sed ſi confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in „ anima tua. Non dico ut confitearis ea conſervo tuo, ut tibi exprobret. „ Dicito Deo, qui curat ea: nec enim ſi non dixeris, ignorat ea: cum fa„ ciebas ea, præſto erat; cum admitteres ea, cognoverat. Numquid ea vult „ a te cognoſcere? Peccare non erubuiſti, & confiteri erubeſcis? Dicito in hac „ vita, ut in alia requiem habeas: dicito ingemiſcens, & lacrymans. In co„ dice ſcripta ſunt peccata tua. Spongia peccatorum lacrymæ tuæ ſint. “ Item Proſper. ** „ Illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipſis con„ feſſa, nec ab aliis publicata; ſi ea confiteri, vel emendare noluerint, Deum, „ quem habent teſtem, ipſum & habituri ſunt ultorem. Quod ſi ipſi ſui iudi„ ces fiant, & veluti ſuæ iniquitatis ultores, hic in ſe voluntariam pœnam ſe„ veriſſimæ animadverſionis exerceant; temporalibus pœnis mutabunt æterna ſup„ plicia, & lacrymis ex vera cordis contritione fluentibus reſtinguent æterni „ ignis incendia. “ Et infra: „ Facilius ſibi Deum placabunt illi qui aut pro„ prius

Ex Edit. P. Nicolai.

* Quod ſubiungitur ut ex Maximo Epiſcopo, habetur apud illum in homil. de pœnitentia Petri. ** Lib. de vita contemplativa cap. vii. ex quo refertur in decretis diſt. 1. de pœnitentia cap. *Petro illi.*

„ priis confeſſionibus crimen produnt, aut neſcientibus aliis ipſi in ſe voluntariæ excommunicationis ferunt ſententiam, & ab altari cui miniſtrabant, non animo, ſed officio ſeparati vitam ſuam quaſi mortuam plangunt, certi quod reconciliati ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus a Deo non ſolum amiſſa recipiant, ſed ſancta etiam ſupernæ civitatis gaudia recipiant." His auctoritatibus innituntur qui ſufficere contendunt Deo confiteri peccata ſine ſacerdote. Dicunt enim, quod ſi quis timens (1) tegit culpam ſuam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alii ſuo exemplo ad peccandum accingantur, & ideo tacet homini, & revelat Deo; conſequitur veniam.

Quod non ſufficit ſoli Deo confiteri, ſi tamen homini poſſit.

SEd quod ſacerdotibus confiteri oporteat, non ſolum illa auctoritate Iacobi v. 16. „ Confitemini alterutrum peccata veſtra &c." ſed etiam aliorum pluribus teſtimoniis comprobatur. Ait enim Auguſtinus (Lib. l. homiliarum hom. ult. cap. IV.) „ Iudicet ſe ipſum homo voluntatie, dum poteſt, & mores convertat in melius, ne cum iam non poterit, præter voluntatem a Domino iudicetur; & cum in ſe pertulerit ſeveriſſimæ medicinæ, ſed tamen utiliſſimæ, ſententiam, veniat ad antiſtites, per quos illi claves miniſtrantur Eccleſiæ. Tamquam bonus iam incipiens eſſe filius maternorum membrorum ordine cuſtodito, a præpoſitis ſacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum, in offerendo ſacrificio contriti cordis devotus, & ſupplex. Id tamen agat, quod non ſolum ſibi proſit ad ſalutem, ſed etiam ad exemplum ceteris; ut ſi peccatum eius non modo in gravi eius malo, ſed etiam in tanto ſcandalo aliorum eſt, atque hoc expedire utilitati Eccleſiæ videtur antiſtiti, in notitia multorum, vel totius plebis agere pœnitentiam non recuſet; ne letali plagæ per pudorem addat tu morem. Cum tanta eſt plaga peccati, & impetus morbi, ut medicamenta corporis, & ſanguinis Domini differenda ſint, auctoritate antiſtitis debet ſe removere ab altari ad agendam pœnitentiam, & eadem (2) reconciliari." Item Leo Papa.* „ Multiplex miſericordia Dei ita lapſibus ſubvenit humanis, ut non modo per baptiſmum, ſed etiam per pœnitentiam ſpes vitæ reparetur, ſic divinæ voluntatis præſidiis ordinatis, ut (3) indulgentia Dei niſi ſupplicationibus ſacerdotum nequeat obtineri. Chriſtus enim hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut confitentibus pœnitentiæ ſatisfactionem darent, & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent." Item Auguſtinus (alius Auctor de vera & falſa pœnit. cap. XVI.) „ Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lacrymis oſtendat. Repræſentet vitam ſuam Deo per ſacerdotem, præveniat iudicium Dei per confeſſionem. Præcepit enim Dominus mundandis, ut oſtenderent ora ſacerdotibus, docens corporali præſentia confitenda peccata, non per ſcripta maniſeſtanda. Dixit enim: Ora monſtrate, & omnes, non unus pro omnibus: non alium ſtatuatis nuntium qui pro vobis offerat munus a Moyſe ſtatutum; ſed qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcentia enim ipſa partem habet remiſſionis. Ex miſericordia enim hoc præcepit Dominus, ut nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quod per ſeipſum dicit ſacerdoti, & erubeſcentiam vincit timore Dei offenſi, fit venia criminis: fit enim veniale per confeſſionem quod criminale erat in operatione: & ſi non ſtatim purgatur, fit tamen veniale quod commiſerat mortale. Multum enim ſatisfactionis ob-

(1) *Al.* detegit. (2) *Addit Nicolai* auctoritate. (3) *Al.* indulgentiam, *&* mox nequeant obtinere.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Epiſtola XCI. & refertur in decretis diſt. 1. de pœnitentia cap. *Multiplex*.

„ obtulit qui erubeſcentiæ dominans, nihil eorum quæ commiſit, nuntio „ Dei negavit. Deus enim, qui miſericors, & iuſtus eſt, ſicut ſervat miſericordiam in iuſtitia, ita & iuſtitiam in miſericordia. Opus enim miſericordiæ „ eſt peccanti peccata dimittere; ſed oportet ut iuſtus miſereatur iuſte. Conſiderat enim ſi dignus eſt non dico iuſtitia, ſed & miſericordia. Iuſtitia enim „ ſola damnat. Sed dignus eſt miſericordia qui ſpirituali labore quærit gratiam: „ laborat enim mens patiendo erubeſcentiam. Et quoniam verecundia magna „ eſt pœna, qui erubeſcit pro Chriſto, fit dignus miſericordia. Unde patet, „ quia quanto pluribus (1) confitetur in ſpe veniæ turpitudinem criminis, „ tanto facilius conſequitur gratiam remiſſionis. Ipſi enim ſacerdotes plus poſſunt proficere, plus confitentibus parcere." Item Leo Papa. * „ Quamvis „ plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubeſcere non veretur; tamen quia non omnium ſunt huiuſmodi peccata, ut ea qui pœnitentiam poſcunt, non timeant (2) publicare, removeatur improbabilis conſuetudo, ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum „ aut erubeſcunt, aut timent inimicis ſua facta (3) reſerare quibus poſſunt legum „ conſtitutione percelli. Sufficit enim confeſſio quæ primum Deo offertur, & „ tunc etiam ſacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc „ enim plures ad pœnitentiam poterunt provocari, ſi populi auribus non publicetur conſcientia confitentis." Ex his, aliiſque pluribus indubitanter oſtenditur, oportere Deo primum, & deinde ſacerdoti offerri confeſſionem; nec aliter poſſe perveniri ad ingreſſum paradiſi, ſi adſit facultas.

De tertio articulo, ſcilicet an ſufficiat confiteri laico.

NUnc priuſquam præmiſſis auctoritatibus, quæ his contradicere videntur, reſpondeamus, tertiam quæſtionem intueamur. Quod enim ſecunda quæſtio continebat, ſcilicet an ſine confeſſione, & iudicio ſacerdotis, ſoli Deo confiteri ſufficeret, expeditum eſt, & certificatum præmiſſis teſtimoniis, quod non ſufficit confiteri Deo ſine ſacerdote; nec eſt vere humilis, & pœnitens, ſi non deſiderat, & requirit ſacerdotis iudicium. Sed numquid æquivalet alicui confiteri ſocio, vel proximo ſuo, ſaltem cum deeſt ſacerdos? Sane ad hoc poteſt dici, quod ſacerdotis examen requirendum eſt ſtudioſe, quia ſacerdotibus conceſſit Deus poteſtatem ligandi, atque ſolvendi: & ideo quibus ipſi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit ſacerdos, proximo, vel ſocio eſt facienda confeſſio. Sed curet quiſque ſacerdotem quærere, qui ſciat ligare, & ſolvere. Talem enim eſſe oportet qui aliorum crimina diiudicat. Unde Auguſtinus (alius Auctor de vera, & falſa pœnitentia cap. x.) "Qui vult confiteri peccata, ut inveniat gratiam, quærat ſacerdotem, qui ſciat ligare, „ & ſolvere; ne cum negligens circa ſe extiterit, negligatur ab eo qui eum „ miſericorditer monet, & petit, ne ambo in foveam cadant, quam ſtultus „ evitare noluit. Tanta itaque vis confeſſionis eſt, ut ſi deeſt ſacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit quod pœnitens non poteſt verecundari „ coram ſacerdote, quem deſideranti nec tempus, nec locus offert: & ſi ille „ cui confitebitur, poteſtatem non habeat ſolvendi, fit tamen dignus venia, „ ſacerdotis deſiderio, qui crimen confitetur ſocio. Mundati enim ſunt leproſi „ dum ibant ora, vel ſe ſe oſtendere ſacerdotibus, antequam ad eos pervenirent. (Luc. XVII.) Unde patet Deum ad cor inſpicere, dum ex neceſſitate prohibentur ad ſacerdotes pervenire. Sæpe quidem quærunt eos ſani, & „ læti; ſed dum quærunt, antequam perveniant, moriuntur. Sed miſericor-

„ dia

(1) *Al.* confitebitur. (2) *Al.* publicari. (3) *Nicolai* reſerari,

Ex Edit. P. Nicolai

* Epiſt. lxxx. ex qua refertur in Decretis diſt. 1. de pœnit. cap. *Quamvis*.

Digitized by Google

,, dia Dei ubique eſt, qui (1) & iſtis parcere novit, etſi non tam cito, ſic-
,, ut ſolverentur a ſacerdote. (2) Qui ergo confitetur ſacerdoti, omnino
,, meliori quam poteſt confiteatur: & ſi peccatum occultum eſt, ſufficiat re-
,, ferre in notitiam ſacerdotis. Nam in reſurrectione puellæ (Matth. IX.)
,, pauci interfuerunt qui viderent: nondum enim erat ſepulta, nondum extra
,, portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus reſuſcita-
,, vit, quam intus invenit, relictis ſolis Petro, & Iacobo, & Ioanne, & pa-
,, tre, & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur ſacerdotes Eccleſiæ.
,, Quos autem extra invenit, advertendum quomodo ſuſcitavit. Flebat enim
,, turba poſt filium viduæ: flevit Martha, & Maria ſupplicantes pro fratre:
,, flebat & turba Mariam ſecuta. (Ioan. XI.) In quo docemur publice pec-
,, cantibus non proprium, ſed Eccleſiæ ſufficere meritum. " (Et poſtea.)
,, Laboret ergo pœnitens in Eccleſia eſſe, & ad Eccleſiæ unitatem tendere.
,, Niſi enim unitas Eccleſiæ ſuccurrat, niſi quod deeſt peccatori, ſua (3) ora-
,, tione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum
,, eſt enim quod omnes orationes, & eleemoſynæ Eccleſiæ, & opera iuſtitiæ,
,, & miſericordiæ ſuccurrant recognoſcenti mortem ſuam ad converſionem. Id-
,, eoque nemo digne pœnitere poteſt quem non ſuſtineat unitas Eccleſiæ. Ideo-
,, que (4) nemo petat ſacerdotes per aliquam culpam ab unitate Eccleſiæ diviſos. "
Ex his ſatis aperitur, & abſolvitur præmiſſæ quæſtionis articulus. Quærendus
eſt enim ſacerdos ſapiens, & diſcretus, qui cum poteſtate ſimul habeat iudi-
cium: qui ſi forte defuerit, confiteri debet ſocio. Beda vero inter confeſſionem
venialium, & mortalium diſtinguit ſuper illum locum (Iacob V.) ,, Confite-
,, mini alterutrum peccata veſtra: " ait enim: * ,, Coæqualibus quotidiana,
,, & levia, graviora vero ſacerdoti pandamus; & quanto iuſſerit tempore pur-
,, gare curemus: quia ſine confeſſione emendationis peccata nequeunt dimitti.
,, Sed & graviora coæqualibus pandenda ſunt, cum deeſt ſacerdos, & urget
,, periculum. Venialia vero, etiam ſacerdotum oblata copia, licet confiteri
,, coæquali, & ſufficit, ut quibuſdam placet; ſi tamen ex contemptu non
,, prætermittatur ſacerdos. Tutius eſt tamen, & perfectius utriuſque generis
,, peccata ſacerdotibus pandere, & conſilium medicinæ ab eis quærere, quibus
,, conceſſa eſt poteſtas ligandi, & ſolvendi. "

Hic aperit qualiter ſupradictæ auctoritates intelligendæ ſunt.

CUm ergo ex his, aliiſque pluribus teſtimoniis perſpicuum fiat, (5) & indubitabiliter conſtet peccata primum Deo, deinde ſacerdoti eſſe confitenda, & ſi ipſe defuerit, etiam ſocio; illud Ioannes Chryſoſtomus ſuperius poſitum, non eſt ita intelligendum, ut liceat alicui, ſi tempus habeat, ſacerdoti non confiteri; ſed quia ſufficit, ubi crimen occultum eſt, ſoli Deo per ſacerdotem dicere, & ſemel; nec oportet publicari coram multis quod occultum eſt. Quod notavit dicens: ,, Non tibi dico, ut te prodas in publicum. " Sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita occulta ſecreta confeſſione, & occulta ſatisfactione purgatur. Nec neceſſe eſt ut quod ſacerdoti ſemel confeſſi ſumus, iterum confiteamur; ſed lingua cordis, non carnis apud verum iudicem id iugiter confiteri debemus. Unde idem Ioannes ait (in Epiſt. ad Hebr. ut ſup.) ,, Nunc autem ſi recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea
,, in conſpectu Dei pronunties, & pro eis depreceris, citius illa delebis. Si ve-
,, ro obliviſcaris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur, &

 ,, in

(1) *Al.* & iuſtis. (2) *Al.* Qui ergo omnino confitetur Sacerdoti, meliori &c. (3) *Vel* operatione, *ut in Decretis refertur; ſeu* opitulatione, *ut in originali textu, notante Nicolao.* (4) *Al.* non petant. (5) *Al.* & inevitabiliter.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ut Gloſſa refert. Bedæ autem textus hæc plenius habet.

„ in conſpectu omnium amicorum, & inimicorum, ſanctorumque Angelorum „ proferentur. “ Ita etiam illud Ambroſii (in Luc. VII.) „ Lacrymæ lavant „ delictum, quod voce pudor eſt confiteri: “ ad publicam pœnitentiam referendum eſt. Ibi enim virtutem lacrymarum, & confeſſionis oſtendens, ſignificare voluit quod lacrymæ occultæ, & confeſſio ſecreta, ſicut quæ fit ſoli ſacerdoti, lavant delictum, quod pudet aliquem publice confiteri. Quod vero dicit ſe lacrymas Petri legiſſe, non ſatisfactionem, & confeſſionem, per hoc non excluditur illa. Multa enim facta ſunt quæ ſcripta non ſunt: & forte nondum facta erat inſtitutio confeſſionis, quæ modo eſt. Similiter & illud Proſperi: „ Si ſui iudices fiant, mutabunt æterna ſupplicia: “ & illud: „ Facilius Deum placabunt ſibi qui aut propriis confeſſionibus crimen produnt, aut „ neſcientibus aliis in ſe ſententiam excommunicationis ferunt: “ ad publicam confeſſionem, & ſatisfactionem referri oportet. Non enim ſolis ſacerdotibus ius ligandi, atque ſolvendi datum eſt, ſi cuique ſuo arbitrio ſe pœna, vel excommunicationis ſententia ligare, & abſque ſacerdotali iudicio ſeipſum Deo, & alteri reconciliare licet; quod eccleſiaſticæ inſtitutioni, & conſuetudini penitus repugnat. Potius ergo, ſi publice peccaſti, publice confitere te reum, & emenda; ſi vero occulte deliquiſti, etiam ſic non taceas. Nec tamen dico ut publices: taciturnitas enim peccati ex ſuperbia naſcitur cordis: ideo enim peccatum ſuum quis celat, ne reputetur foris, qualem ſe iam divino conſpectui exhibuit, quod ex fonte ſuperbiæ naſcitur. Species enim ſuperbiæ eſt ſe velle iuſtum videri qui peccator eſt; atque hypocrita convincitur qui ad inſtar primorum parentum, vel tergiverſatione verborum peccata ſua levigare contendit, vel ſicut Cain peccata ſua reticendo ſupprimere quærit. Ubi ergo ſuperbia regnat, & hypocriſis, humilitas locum non habet. Sine humilitate vero alicui veniam ſperare non licet. Ubi eſt ergo taciturnitas confeſſionis, non eſt ſperanda venia criminis. Iam certiſſime liquet quam ſit deteſtabile peccati ſilentium, & e converſo quam ſit neceſſaria confeſſio. Eſt enim confeſſio teſtimonium conſcientiæ Deum timentis: qui enim timet iudicium Dei, peccatum non erubeſcit confiteri. Perfectus timor ſolvit omnem pudorem. Confeſſio peccati pudorem habet, & ipſa erubeſcentia eſt gravis pœna. Ideoque iubemur confiteri peccata, ut erubeſcentiam patiamur pro pœna. Nam hoc ipſum pars eſt divini iudicii. Si ergo quæritur, ad quid confeſſio ſit neceſſaria, cum in contritione iam deletum ſit peccatum; dicimus, quia quædam punitio peccati eſt, ſicut ſatisfactio operis. Per confeſſionem etiam intelligit ſacerdos qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoque peccator fit humilior, & cautior.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam diſtinxit Magiſter pœnitentiæ partes, hic movet quaſdam quæſtiones de partibus illis: & dividitur in partes duas. In prima movet quæſtiones; in ſecunda proſequitur eas, ibi, *Dicunt enim quidam, ſine confeſſione oris, & ſatisfactione operis neminem a peccato mundari*. Et hæc pars dividitur in duas. In prima proſequitur unam quæſtionem de comparatione contritionis ad confeſſionem, utrum ſcilicet per ſolam contritionem, aut confeſſionem peccatum dimittatur. In ſecunda proſequitur quæſtiones de ipſa confeſſione, ibi, *Iam ſecundum quæſtionis articulum inſpiciamur*. Circa primum tria facit. Primo ponit rationes ad partem affirmativam; ſecundo ad negativam, ibi, *Quod qui negant, eas determinare laborant;* tertio determinat veritatem, ibi, *Quid igitur ſuper his ſentiendum ſit, quid tenendum?*

Iam ſecundum quæſtionis articulum inſpiciamus. Hic proſequitur quæſtiones de ipſa confeſſione ſecundum ſe, & dividitur in partes duas. In prima proſequitur quæſtiones ſuperius motas de confeſſione ex parte eius cui facienda eſt confeſſio. In ſecunda concludit ex dictis reſponſionem ad quamdam quæſtionem de neceſſitate confeſſionis, ibi, *Si ergo quæritur ad quid confeſſio ſit neceſſaria . . . dicimus, quia punitio peccati eſt*. Prima in tres. In prima proſequitur ſecundam quæſtionem ſuperius motam,

motam, ſcilicet utrum oporteat homini confiteri, & an ſufficiat confeſſio Deo facta, ponendo rationes ad veritatem, & contra veritatem. In ſecunda proſequitur tertiam quæſtionem, ſcilicet an oporteat ſacerdoti confiteri, vel poſſit fieri cuicumque, ibi, *Nunc priuſquam præmiſſis auctoritatibus . . . reſpondeamus, tertiam quæſtionem intueamur*. In tertia reſpondet ad obiectiones ſecundæ quæſtionis contra veritatem factas, ibi, *Cum igitur ex his, aliiſque pluribus teſtimoniis perſpicuum fiat . . . . peccata primum Deo, deinde ſacerdoti eſſe confitenda . . . illud Ioannis Chryſoſtomi non eſt ita intelligendum &c.* Prima in duas. In prima obiicit contra veritatem; in ſecundo pro ipſa, ibi, *Sed quod ſacerdotibus confiteri oporteat, non ſolum illa auctoritate Iacobi . . . ſed etiam aliorum pluribus teſtimoniis comprobatur*.

Nunc prius quam præmiſſis auctoritatibus... reſpondeamus, tertiam quæſtionem intueamur. Hic duo facit. Primo oſtendit quod quando facultas adeſt, confeſſio facienda eſt ſacerdoti. Secundo diſtinguit in hoc de confeſſione venialium, vel mortalium, ſecundum Bedam, ibi, *Beda vero inter confeſſionem venialium, & mortalium diſtinguit*.

QUAESTIO I.

Hic eſt triplex quæſtio. Prima de iuſtificatione impii. Secunda de contritione. Tertia de confeſſione. De ſatisfactione autem in xv. diſt. dictum eſt.

Circa primum quæruntur quinque.
Primo. Quid ſit iuſtificatio impii.
Secundo. Quæ præexiguntur ad ipſam.
Tertio. Quæ concurrunt ad ipſam.
Quarto. De ordine ipſorum.
Quinto. Qualis ſit.

ARTICULUS I.

Utrum aſſignatio iuſtificationis quæ ponitur Rom. VIII. ſit competens.

1. 2. *quæſt.* XI. *art.* 1. *& de verit. quæſt.* XXVIII. *art.* 1.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod hæc aſſignatio quæ ponitur Rom. VIII. in Gloſſa (interlineali) ſit incompetens, ſcilicet *Iuſtificatio eſt remiſſio peccatorum, & conſummatio bonorum operum*. Peccata enim inficiunt omnes potentias. Sed iuſtificatio eſt in ſola voluntate: quia ſecundum Anſelmum (in dialogo de verit. cap. XIII.) iuſtitia eſt rectitudo voluntatis pro ſe ſervata. Ergo cum iuſtificatio nihil aliud ſit quam iuſtitiæ adeptio, videtur quod non ſit remiſſio omnium peccatorum.

2. Præterea. Bernardus dicit (epiſt. CVII.) quod iuſtificatio eſt revelatio divini conſilii. Sed divinum conſilium revelatur aliquando eis quibus non dimittitur peccatum, ſicut patet de Nabuchodonoſor Dan. II. Ergo iuſtificatio non eſt peccatorum remiſſio.

3. Præterea. Iuſtificatio, ut quidam dicunt, eſt effectus iuſtitiæ generalis, in qua de impio ſit pius. Remiſſio autem peccatorum non eſt effectus iuſtitiæ, ſed gratiæ. Ergo iuſtificatio non eſt remiſſio peccatorum.

4. Præterea. Conſummatio bonorum operum in pœnitente ſit per ſatisfactionem. Sed homo iuſtificatur per ſolam contritionem ante ſatisfactionem, ut ex littera habetur. Ergo iuſtificatio non eſt conſummatio bonorum operum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod iuſtificatio ſit aliud quam vocatio. Quia Rom. VIII. quatuor per ordinem recitantur, ſcilicet prædeſtinatio, vocatio, iuſtificatio, magnificatio. Sed ſecundum horum diſtat a primo. Ergo & tertium differt a ſecundo.

2. Præterea. Vocatio etiam eſt in peccato exiſtentium. Prov. I. 24. *Vocavi, & renuiſtis*. Sed iuſtificatio non, cum ſit peccatorum remiſſio. Ergo iuſtificatio non eſt vocatio.

3. Præterea. Vocatio importat diſtantiam in eo qui vocatur. Sed iuſtificatio importat approximationem ad Deum in eo qui iuſtificatur. Ergo iuſtificatio non eſt vocatio.

Sed contra. Gloſſa Rom. VIII. dicit, quod vocare eſt cognitionem de fide adiuvare. Sed iſtud adiutorium non eſt per gratiam gratis datam: quia ſic eſſet etiam malorum, quod eſt contra intentionem Gloſſæ ibidem. Ergo eſt per gratiam gratum facientem. Sed infuſio gratiæ gratum facientis eſt iuſtificatio. Ergo vocatio eſt idem quod iuſtificatio.

Præterea. Idem per eſſentiam eſt motus a termino, & ad terminum oppoſitum, ſicut de albedine ad nigredinem. Sed vocatio dicit motum a termino, ſcilicet a pec-

peccato; iuſtificatio dicit acceſſum ad terminum, ſcilicet iuſtitiam. Ergo iuſtificatio, & vocatio ſunt idem.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod iuſtificatio non ſit idem quod renovatio mentis, & ſanatio. Quia iuſtificari poteſt aliquis in hac vita, non autem renovari, vel ſanari. Ergo iuſtificatio neutrum illorum eſt. Probatio mediæ quantum ad iuſtificationem eſt ex hoc quod dicitur Roman. III. 24. *Iuſtificati gratis per gratiam ipſius*. Quantum ad ſanationem patet per id quod dicitur in Gloſſa (interlineali ex Auguſtino) ſuper illud Pſalm. CII. 3. *Qui ſanat omnes infirmitates tuas*, quod in fine ſanabit languores, quando corruptibile hoc induet incorruptionem; quod non erit in hac vita. Quantum ad renovationem autem ex hoc quod dicitur in Gloſſa ſuper illud Rom. VI. *In novitate vitæ ambulemus*; quod in futuro in immortalitate perficietur.

2. Præterea. Quorum oppoſita differunt, ipſa etiam differunt. Sed oppoſita horum ſunt diverſa & nomine, & ratione: quia iuſtificationi opponitur impietas, renovationi vetuſtas, ſanationi infirmitas. Ergo non ſunt idem.

Sed contra. Renovatio mentis, & ſanatio fit per peccatorum dimiſſionem. Sed iuſtificatio nihil aliud eſt quam peccatorum remiſſio. Ergo videtur quod iuſtificatio ſit idem quod renovatio, vel ſanatio mentis.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod iuſtificatio non reducatur ad attributum miſericordiæ. Quia ſecundum Auguſtinum (ſuper Ioan. tract. LXXII.) maius eſt de impio facere pium quam creare cælum & terram. Sed creatio cæli & terræ, propter hoc quod infinitam potentiam oſtendit, reducitur ad attributum potentiæ. Ergo & iuſtificatio impii, & non ad miſericordiam.

2. Præterea. Deus, inquantum eſt bonus, facit omnia bona. Ergo inquantum eſt iuſtus, facit homines iuſtos. Sed iuſtificare nihil aliud eſt quam iuſtum facere. Ergo iuſtificatio reducitur ad attributum iuſtitiæ magis quam miſericordiæ.

3. Præterea. Ambroſius dicit (de pœnit. Lib. II. cap. VII.) quod præcedit quiddam in peccatoribus quo digni ſunt iuſtificatione. Sed ad iuſtitiam pertinet reddere alicui hoc quo dignus eſt. Ergo iuſtificatio reducitur ad attributum iuſtitiæ.

Sed contra. Miſeria hominis in peccato principaliter conſiſtit: miſeros enim facit populos peccatum (a) ipſum. Sed miſeriam removere ad miſericordiam pertinet. Ergo cum iuſtificatio ſit peccatorum remiſſio, videtur quod ad attributum miſericordiæ reducatur.

Præterea. Iuſtificatio fit per gratiam. Sed gratia eſt effectus miſericordiæ, ut patet per illud quod Apoſtolus inducit Rom. IX. 15. *Miſerebor cuius miſerebor, & miſericordiam præſtabo, cuius miſerebor*. Ergo pertinet ad miſericordiam.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod iuſtificatio de ſui ratione importat motum ad iuſtitiam. Iuſtitia autem ſecundum Philoſophum in V. Ethic. (cap. II. & III.) tribus modis dicitur. Uno enim modo eſt ſpecialis virtus æqualitatem conſtituens in commutationibus, & diſtributionibus communicabilium bonorum, quæ ſunt neceſſaria in vita. Alio modo eſt nomen generale ad omnes virtutes, ſecundum quod actus earum ad bonum commune ordinat ſecundum directionem legis. Tertio modo importat quamdam ſtatum rectitudinis in homine quantum ad partes ipſius, prout ſcilicet aliqua pars animæ ſuo ſuperiori ſubditur, ſive alii parti, ſive ipſi Deo; & hanc iuſtitiam nominat Philoſophus metaphoricam, eo quod diverſæ partes hominis computantur quaſi diverſæ perſonæ. Hæc autem rectitudo per quodlibet peccatum tollitur, & per gratiam reparatur: unde hæc iuſtitia generalis etiam dicitur, inquantum omnes virtutes includit, non quidem per modum totius univerſalis, ſicut præcedens iuſtitia, ſed generalis dicitur per modum totius integralis: & ad hanc iuſtitiam motus iuſtificatio dicitur. In quolibet autem motu eſt receſſus a termino, & hoc in prædicta aſſignatione tangitur in hoc quod dicitur, *Remiſſio peccatorum*; & acceſſus ad terminum, qui tangitur in hoc quod dicitur, *Et conſummatio bonorum operum*.

Ad primum ergo dicendum, quod tota iſta rectitudo a voluntate originaliter eſt, quæ eſt principium merendi, & demerendi.

(a) *Nicolai omittit* ipſam, *& ſubſtituit* Prov. XIV.

di; ſed etiam eſt in aliis partibus animæ quaſi rectificatis, ſicut in ſubiecto.

Ad ſecundum dicendum, quod revelatio ſumitur ibi materialiter, pro eo ſcilicet in quo conſilium revelatur. Conſilium autem divinæ prædeſtinationis fuit de iuſtificatione: unde hoc conſilium revelatur per ipſam iuſtificationem, ſicut effectus per cauſam; & ſic obiectio ceſſat.

Ad tertium dicendum, quod iuſtificatio poteſt ſumi dupliciter: vel ſecundum quod reſpondet ad iuſtificari; & ſic dicit motum ad iuſtitiam prædictam: vel ſecundum quod ſumitur ad iuſtificatum eſſe; & ſic eſt effectus formalis iuſtitiæ prædictæ, quia ea aliquid formaliter iuſtificatum eſt, ſicut albedine albatum. Sicut autem ab eſſentia animæ potentiæ fluunt, ita rectitudo potentiarum a gratia, quæ eſt eſſentiæ perfectio, & inter ipſas potentias (a) voluntas, quæ alias movet, & eis rectitudinem quodammodo largitur: & ideo prædictæ iuſtitiæ cauſa prima eſt gratia, & conſequenter caritas, quæ voluntatem ad finem perficit, a quo eſt rectitudo prædicta: & propter hoc ipſa iuſtificatio, & peccatorum remiſſio eſt effectus iuſtitiæ generalis ſicut cauſæ formalis proximæ, ſed caritatis, & gratiæ ſicut cauſarum cauſæ proximæ; ſicut aliquis æquatus dicitur & æqualitate, & quantitate, quæ eſt æqualitatis cauſa. Et quia a proximis cauſis, vel terminis aliquid denominari debet, ideo prædictus motus, vel terminatio motus magis denominatur a iuſtitia quam a caritate, vel gratia.

Ad quartum dicendum, quod conſummatio bonorum operum poteſt accipi vel in executione ipſorum, & ſic procedit obiectio, & ſic non accipitur hic; vel in infuſione habituum, a quibus opera bona perfectionem habent; & ſic dicitur hic conſummatio bonorum operum iuſtificatio.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod vocatio eſt duplex: quædam exterior, ut quæ fit per prædicatorem; & hæc non eſt iuſtificatio, ſed diſponit ad eam: quædam vero interior: & hæc quandoque quidem non pertingit ad finem ſuum ex vocati defectu; & hæc vocatio nihil aliud eſt quam aliquis inſtinctus, vel motus ad bonum a Deo immiſſus; & hæc etiam vocatio non eſt idem quod iuſtificatio, ſed via ad illam: quandoque autem pertingit ad finem, quando ſcilicet aliquis audit vocantem, & venit ad Chriſtum, ut dicitur Ioan. VI. 45. *Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me*: & hæc vocatio idem eſt quod iuſtificatio ſecundum ſubſtantiam, ſed differt ratione: quia vocatio dicitur ſecundum quod per infuſionem gratiæ, & auxilium homo a peccato retrahitur; ſed iuſtificatio reſpicit terminum ad quem, ſcilicet prædictæ rectitudinis ſtatum; & ſic vocatio ſumitur Rom. VIII. ut patet per Gloſſam. (b) Auxilium enim quod fidei, nos vocando, Deus præſtat, eſt gratia, quæ facit fidem per dilectionem operari: unde illorum quatuor quæ ibi ponuntur, prædeſtinatio eſt cauſa iuſtificationis in iuſtificante, vocatio autem eſt idem iuſtificationi, ratione differens, ut dictum eſt; ſed magnificatio eſt iuſtificationis complementum, ſive referatur ad perfectionem gloriæ, ſive ad perfectionem gratiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod vocatio ibi præponitur iuſtificationi: quia prius eſt receſſus a termino quam acceſſus ad terminum.

Ad ſecundum dicendum, quod obiectio procedit de primis duabus iuſtificationibus, non de tertia.

Ad tertium dicendum, quod ille non iuſtificat quantum ad terminum a quo erat diſtans, ſed quantum ad terminum ad quem eſt prope; & hoc competit ei quod dictum eſt.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod prædicta iuſtitiæ rectitudo metaphorice ſanitas animæ dicitur, & novitas ipſius, eo quod ſanitas commenſurationem debitam in partibus corporis importat; novitas autem integritatem, & virtutem, & decorem habet: & per hæc omnia patet quod rectitudo potentiarum animæ, quæ iuſtitia dicitur, continet hæc omnia per ſimilitudinem. Sed quia res aliqua non eſt ita ſimilis uni quin poſſit etiam alteri aſſimilari, inde eſt quod ea quæ metaphorice dicuntur, non ita conveniunt uni quin & alii convenire poſſint, ſicut leo metaphorice & Deus, & diabolus dicitur: unde ſanitas, & novitas per ſimilitudinem integritatem gratiæ ſignificare poſſunt, quæ per culpam tollitur: unde culpa etiam ſimilitudinarie dicitur vetuſtas, & languor animæ;

(a) *Al.* ipſius voluntatis. (b) *Nicolai*: Auxilium enim fidei quod nos &c.

mæ; & etiam poſſunt ſignificare integritatem naturæ, quam tollit pœna, quæ etiam vetuſtas, & languor dicitur. Sed quia culpa eſt cauſa pœnæ, ideo vetuſtas in vetuſtate, & languor in languore includitur ſicut effectus in cauſa. Patet ergo quod ipſa iuſtificatio, per quam gratia acquiritur, & culpa tollitur, renovatio, & ſanatio dici poteſt; quamvis etiam ablatio pœnæ renovatio, & ſanatio dici poſſit.

Ad primum ergo dicendum, quod quantum ad culpam poteſt fieri renovatio in hac vita, ſed non quantum ad pœnam omnino; & ſimiliter eſt de ſanatione: & ſic loquuntur auctoritates illæ.

Ad ſecundum dicendum, quod illa etiam per ſimilitudinem ſignant idem quod impietas, ut ex dictis patet.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod in omni actione quam Deus in creatura facit, omnia attributa concurrunt (alias eius actio non eſſet perfecta) ſed tamen aliqua ipſius actio, vel effectus actionis uno attributo appropriatur magis quam alteri, inquantum illud attributum magis manifeſtatur per talem actionem, vel effectum quam per aliud; ſicut per revelationem futurorum manifeſtatur, plenitudo divinæ ſapientiæ, & ideo ſapientiæ appropriatur. Et quia in iuſtificatione impii maxime divina miſericordia manifeſtatur, ideo ad hoc attributum reducitur.

Ad primum ergo dicendum, quod difficultas quæ eſt in iuſtificatione impii, maxime eſt ex incongruentia impii ad iuſtificationis effectum ſuſcipiendum: & ideo quando talis effectus in ipſum inducitur, magis indicat miſericordiam quam potentiam. Sed effectus creationis difficultatem habet propter magnitudinem facti, vel propter modum faciendi, quia ex nihilo fit aliquid; & ideo manifeſtat maxime potentiam.

Ad ſecundum dicendum, quod iuſtificatio manifeſtat iuſtitiam divinam ſicut cauſam exemplarem, ſed miſericordiam ſicut cauſam efficientem: effectus autem proprie cauſæ efficienti reſpondet. Sed bonitas creaturæ manifeſtat bonitatem divinam utroque modo: quia bonitas movet ipſum ad communicandum ſimilem bonitatem. Sed miſericordia magis movet ad iuſtificandum quam iuſtitia.

Ad tertium dicendum, quod illud non eſt intelligendum quod aliquis ante iuſtificationem ſit ſufficienter dignus; alias gratia non eſſet gratia; ſed quia eſt in ipſo aliqua diſpoſitio ad iuſtificationem, qua eſt minus indignus quam alii: unde talis dignitas ad iuſtitiam non ſufficit.

ARTICULUS II.

Utrum præparatio, per quam aliquis facit quod in ſe eſt, ad iuſtificationem præexigatur.

1. 2. *quæſt.* CXII. *art.* 2. & 3.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod præparatio, per quam aliquis facit quod in ſe eſt, ad iuſtificationem non præexigatur. Ille enim qui ad peccandum nititur, non præparat ſe ad faciendum quod in ſe eſt. Sed aliquando aliquis iuſtificatur qui ad peccatum tendit, ſicut de Paulo patet Actuum IX. Ergo prædicta præparatio ad iuſtificationem non præexigitur.

2. Præterea. Maior eſt caritas in Deo quam illa quam homini præcipit. Sed homini præcipit ut benefaciat inimicis, Matth. V. Ergo ipſe multo fortius benefacit iuſtificando his qui peccando inimicitias contra ipſum exercent; & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Dei bonitate nihil maius cogitari poteſt. Sed bonum eſt diffuſivum ſui, ſecundum Dionyſium (de div. Nom. cap. IV. par. 1.) Cum ergo maior diffuſio bonitatis eſſet, ſi etiam renitentibus daretur gratia, videtur quod gratiæ infuſio, per quam fit iuſtificatio, præparationem non præexigat.

Sed contra. Ille qui clauſum habet oculum materialem, non poteſt lumen materiale ſuſcipere. Sed ille qui ſe non præparat faciendo quod in ſe eſt, non aperit oculum ſpiritualem, quem peccando clauſit. Ergo non poteſt lumen gratiæ ſpirituale recipere; & ſic non poteſt iuſtificari.

Præterea. Auguſtinus dicit (de verbis Apoſt. ſer. XIII. cap. XI.) *Qui creavit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te*. Ergo præexigitur præparatio ex parte noſtra.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod nihil ſit in homine quod facere poſſit ut ad gratiam habendam ſe præparet. Quia ſuper illud Exod. VII. *Induravit cor eius &c.* dicit Gloſſa, quod ita induratum eſt cor eius, quod nihil

hil poterat facere acceptabile Deo. Sed nihil ad gratiam habendam præparat niſi opus acceptabile Deo. Ergo non erat in eo facere aliquid per quod ſe præpararet: & eadem ratio eſt de aliis.

2. Præterea. Auguſtinus dicit (epiſ. cvII. ad Vitalem Carthag.) quod cum fides iuſtificationem impetrat, voluntas concomitatur gratiam, non ducit; eſt pediſſequa, non prævia. Sed ſi homo poſſet ſe ad gratiam nondum habitam præparare, voluntas eius eſſet prævia gratiæ. Ergo non poteſt homo aliquid facere per quod ſe ad gratiam præparet.

3. Præterea. Nullus poteſt ſe ad gratiam præparare, niſi recte agendo. Sed ſecundum Auguſtinum in Lib. Retract. (I. cap. IX.) a mortalibus recte non vivitur, niſi prius liberum arbitrium a peccati pravitate liberetur; quod fit per gratiam. Ergo ante gratiam habitam non poteſt ſe ad gratiam præparare.

4. Præterea. Fides intentionem dirigit. Sed operatio quæ ſine recta intentione fit, non poteſt ad gratiam præparare. Ergo oportet quod fides præcedat præparationem; & ita cum fides ad gratiam pertineat, ut Auguſtinus ex verbis Apoſtoli probat, ante gratiam præparatio ad gratiam eſſe non poteſt.

Sed contra. Deus non præcipit homini impoſſibile. Sed præcipit ei quod ſe ad gratiam aliquid faciendo præparet, ut patet Iac. IV. 8. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*. Ergo poſſibile eſt homini facere quod ſe ad gratiam præparet.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit neceſſarium eum qui facit quod in ſe eſt, iuſtificari. Illud enim quod fit gratis, fit ex liberalitate, non ex neceſſitate. Sed iuſtificamur gratis, ut patet Rom. III. Ergo non eſt neceſſarium quod iuſtificemur, quantumcumque ſimus præparati.

2. Præterea. Deus comparatur ad nos, ſicut figulus ad lutum, ut patet Iſai. LXIV. & Hierem. XVIII. & Rom. IX. Sed quantumcumque lutum ſit præparatum, non eſt neceſſarium quod ex eo formetur vas. Ergo quantumcumque homo ſit præparatus, non eſt neceſſarium quod ei gratia infundatur.

3. Præterea. Illud quo poſito neceſſe eſt alterum eſſe, videtur ſufficienter ad illud ordinari. Sed actus noſter, qui ſufficienter ad aliquid ordinatur, dicitur eſſe meritorius illius. Ergo aliquis merebitur iuſtificationem ſecundum opera, quibus ſe præparavit, ſi neceſſario ad præparationem illam ſequitur iuſtificatio.

Sed contra. Impoſſibile eſt ſummam veritatem mentiri. Sed ipſa veritas promiſit ſe gratiam daturum ei qui quod in ſe eſt, facit. Zach. I. 3. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*: & Apoc. III. 20. *Si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum*. Ergo neceſſe eſt eum qui facit quod in ſe eſt, iuſtificari.

Præterea. Rom. V. ſuper illud, *Iuſtificati ex fide*, dicit Auguſtinus (in Gloſſa.) „ Deus recipit confugientes ad ſe; aliter in „ eo eſſet iniquitas. " Sed impoſſibile eſt in Deo eſſe iniquitatem. Ergo neceſſarium eſt quod iuſtificet illos qui faciunt quod in ſe eſt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod voluntas, quæ eſt ſuſceptiva perfectionis iuſtitiæ, non poteſt huic perfectioni ſubiici ab extrinſeco agente cui nil conferat: quia hoc eſſet per violentiam agens, quæ in voluntatem non cadit, cum cogi non poſſit: & ideo oportet quod ipſa cooperetur ad ſuam perfectionem; & hæc cooperatio dicitur præparatio ad gratiam, quæ facit quod in ſe eſt. Sed non ſemper oportet quod talis præparatio tempore iuſtificationem præcedat, ſicut oportet in mutationibus naturalibus quod alteratio tempore ſemper præcedat generationem: quia cum actus voluntatis ſit in ſua poteſtate, a principio poteſt eſſe tantum intenſus, quantum ſufficit ad præparationem; ſed diſpoſitio naturalis ad formam ſucceſſive ad hanc intenſionem procedit. In illis autem qui non per propriam voluntatem culpam incurrunt, & uſum voluntatis non habent, non exigitur ex parte eorum aliqua præparatio, ſicut de pueris patet in baptiſmo.

Ad primum ergo dicendum, quod iuſtificatio, de qua nunc loquimur, ſemper eſt cum cooperatione voluntatis, quæ præparatio dicitur. Sed hæc cooperatio, ut dictum eſt, quandoque diu ante incipit quam gratia infundatur; quandoque autem, quia perfecta eſt, ſtatim iuſtificationem adiunctam habet: unde poteſt contingere quod aliquis dum eſt in propoſito, & intentione peccandi, ſubito eius voluntas convertatur ad Deum, vel ex aliquo exteriori occaſionem accipiens, ſicut fuit in Paulo; vel etiam

Digitized by Google

iam ex aliquo interiori inſtinctu, quo cor hominis movetur a Deo. Unde non ſequitur quod talis gratiam habeat non faciens quod in ſe eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod homini non præcipitur quod illa bona faciat inimicis ſuis quorum capaces non ſunt, ſed illa quæ ſuſcipere poſſunt: & hoc Deus maxime implet, quia bona quibus capaces ſunt, ſcilicet naturalia, eis largitur qui contra ipſum peccando inimicitias exercent. Boni tamen gratiæ capaces non ſunt niſi voluntate conſentiente; & ſic quod ipſe paratus eſt dare, illi recipere nolunt.

Ad tertium dicendum, quod talis diffuſio boni non poteſt intelligi, niſi aliquis perfectionem illam ſuſcipiat, cui renitens non eſt capax: & ideo ratio illa procedit ex falſo.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod præparatio quæ exigitur in materia ad hoc quod formam ſuſcipiat, duo includit, ſcilicet quod ſit in debita proportione ad formam, & ad agens quod debet formam inducere, quia nihil ſe educit de potentia in actum. Debita autem proportio ad ſuſcipiendum actum agentis attenditur ſecundum debitam approximationem ad agens. In ſpiritualibus autem non eſt intelligenda localis approximatio, ſed ſpiritualis, quæ eſt dupliciter. Primo per ſimilitudinem naturæ, ſecundum quod res corruptiblles dicuntur magis a primo diſtare quam incorruptibiles in II. de generat. (text. lix.) & propter hoc debilius eſſe recipiunt; & ſimiliter ſpiritualia propinquiora eſſe Deo quam corporalia; & propter hoc Angeli ſecundum Dionyſium in iv. cap. cæl. Hier. abundantius de divina bonitate recipiunt. Secundo ſecundum affectum: quia ſecundum Auguſtinum (in Pſal. xxxiii.) Deo non loco, ſed affectu propinquamus. Sed debita proportio materiæ ad formam eſt dupliciter, ſcilicet per ordinem naturalem materiæ ad formam, & per remotionem impedimenti. Ad hoc ergo quod voluntas ſe ad gratiam iuſtificantem præparet, oportet quod ſe in debita proportione ad Deum qui dat, & ad gratiam quæ datur, ponat. Sed proportio ad Deum per naturæ ſimilitudinem non eſt in poteſtate voluntatis; ſimiliter nec proportio capacitatis gratiæ, quia hæc ei præexiſtunt a creatione: unde relinquitur quod in ipſa voluntate ſit appropinquare Deo per affectum, & deſiderium, & ordinari ad gratiam per remotionem impedimenti, quod quidem impedimentum eſt peccatum: & ideo per diſplicentiam peccati, & affectum ad Deum ſe aliquis ad gratiam præparat: & quando hæc duo efficaciter facit, dicitur facere quod in ſe eſt, & gratiam recipit. De prima horum dicitur Iac. iv. 8. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*: de ſecundo Apoc. iii. 20. *Si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum.*

Ad primum ergo dicendum, quod ſi opus Deo acceptabile dicatur opus meritorium, tunc planum eſt quod nec Pharao, nec aliquis in peccato mortali exiſtens, poteſt facere opus Deo acceptum. Si autem omne opus quod eſt bonum ex genere, & bona intentione factum, dicatur opus acceptabile Deo, tunc dicitur Pharao non potuiſſe, non quia omnino non potuerit, ſed propter fixionem obſtinatæ voluntatis ad malum, in quam inciderat divina gratia deſertus.

Ad ſecundum dicendum, quod voluntas noſtra eſt omnino pediſſequa reſpectu divinæ gratiæ, & nullo modo prævia: quia ipſa voluntas bona, quæ gratiam gratum facientem præcedit, ex Deo nobis provenit, qui gratuita ſua voluntate nos ad hoc provocat vel flagellis, vel aliquo auxilio interiori, aut exteriori. Nec tamen voluntas hæc eſt prævia, ſed pediſſequa reſpectu gratiæ gratum facientis: quia non eſt cauſa ipſius, ſed aliqualiter ad ipſam viam parat.

Ad tertium dicendum, quod ſine gratia gratum faciente non poteſt recte a mortalibus vita duci, ſecundum quod ly *recte* importat rectitudinem ad finem ultimum pertingentem: poteſt tamen etiam ſine ea recte aliquid agi rectitudine quam habet actus ex materia, & circumſtantiis, & ſine debito, ſed non ſine gratia quæ dicitur gratuita Dei voluntas.

Ad quartum dicendum, quod recta intentio ad finem ultimum determinate perducens, non poteſt eſſe ſine fide; ſed tamen finis ultimus, ſcilicet Deus, poteſt eſſe in intentione eius etiam qui fidem non habet, per generalem, vel naturalem cognitionem quam de Deo habet: unde etiam ille qui fidem non habet, poteſt ſe ad fidem habendam præparare, & ad gratiam, ſi ſecundum ſuam cognitionem peccatum ſibi diſpliceat, & in Deum affectus eius feratur.

SO-

Digitized by Google

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod duplex eſt neceſſitas, ſcilicet neceſſitas abſoluta, & neceſſitas ex ſuppoſitione. De prima quidem neceſſitate loquendo, non eſt neceſſarium eum gratiam recipere qui ſe ſufficienter ad gratiam parat: quia neque per ſe neceſſitas, ſecundum quam Deum neceſſe eſt eſſe, neque neceſſitas coactionis, vel prohibitionis, in his quæ divina voluntate fiunt, cadere poteſt. Loquendo autem de neceſſitate quæ eſt ex ſuppoſitione divini propoſiti, quo propter benevolentiam ſuæ bonitatis voluit, unicuique eam communicare ſecundum ſuam capacitatem, neceſſarium eſt quod cuilibet materiæ præparatæ forma infundatur. Non tamen eodem modo eſt in omnibus formis: quia formæ quæ mediantibus ſecundis agentibus in materia producuntur, neceſſario in materia diſpoſita recipiuntur neceſſitate conditionata in comparatione ad Deum, cuius virtute cetera agentia agunt; ſed neceſſitate abſoluta per comparationem ad agentia proxima, quæ neceſſitate naturæ agunt propter ordinem divinitus eis impoſitum, quem præterire non poſſunt. Formæ autem quæ immediate a Deo inducuntur, non habent neceſſitatem abſolutam ex parte agentis, ſed quædam ex parte recipientis, ſicut in perfectionibus quæ ſunt de eſſe naturæ, ſicut anima rationalis. Formæ autem quæ non debentur naturæ, ſicut gratia, & virtutes, immediate a Deo productæ, nihil habent de neceſſitate abſoluta, ſed ſolum de neceſſitate ex ſuppoſitione divini ordinis, ut dictum eſt.

Et per hoc patet reſponſio ad objecta: quia primæ rationes procedunt (*a*) de neceſſitate ex ſuppoſitione divini propoſiti.

ARTICULUS III.

Utrum gratiæ infuſio requiratur ad iuſtificationem.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod gratiæ infuſio non requiratur ad iuſtificationem. Non enim minus eſt iuſtificare quam creare. Sed Deus creat ſine medio. Ergo & iuſtificat ſine gratia media.

2. Præterea. In contrariis mediatis unum poteſt removeri ſine hoc quod alterum ponatur. Sed inter ſtatum gratiæ, & culpæ eſt medium innocentiæ ſtatus. Ergo poteſt removeri culpa per iuſtificationem ſine hoc quod gratia infundatur.

Sed contra. Nulli dimittitur peccatum, niſi ratione caritatis: quia caritas eſt quæ univerſa delicta operit. Proverb. x. Sed caritas non poteſt eſſe ſine gratia, quia numquam eſt informis. Ergo nec remiſſio peccatorum poteſt fieri ſine gratiæ infuſione.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit neceſſarius ad iuſtificationem motus liberi arbitrii in Deum. Ille enim qui trahitur, non movetur libero arbitrio. Sed ille qui venit ad Deum per iuſtificationem, trahitur. Ioan. vi. 44. *Nemo* (*b*) *venit ad me, niſi Pater meus traxerit illum*. Ergo in iuſtificatione non eſt neceſſarius motus liberi arbitrii.

2. Præterea. Sicut gratia eſt a Deo, ita & ſapientia. Sed ad hoc quod aliquis accipiat ſapientiam a Deo, non exigitur motus liberi arbitrii: unde dormienti datur, ut patet III. Reg. III. de Salomone, & Iob XXXIII. 15. dicitur: (*c*) *In ſomno .... tunc aperit aures virorum*. Ergo & ad gratiam iuſtificantem ſuſcipiendam non requiritur motus liberi arbitrii.

3. Præterea. Per baptiſmum aliquis iuſtificatur. Sed in baptiſmo non requiritur motus liberi arbitrii ad effectum eius ſuſcipiendum: quia pueri, & dormientes eius effectum ſuſcipere poſſunt, ut dicit Decretalis Innocentii III (extra de baptiſ. & eius effectu, cap. *Maiores*) Ergo ad iuſtificationem non requiritur motus liberi arbitrii in Deum.

Sed contra. Auguſtinus dicit (de ver. Apoſtoli ſer. xv. cap. xi.) *Qui creavit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te*. Ergo requiritur motus liberi arbitrii in Deum ad iuſtificationem.

Præterea. Bernardus dicit (tract. de grat. & lib. arb.) quod donum gratiæ tam abſque conſenſu recipientis eſſe non poteſt, quam abſque gratia dantis. Sed conſenſus non eſt ſine motu liberi arbitrii. Ergo motus liberi arbitrii ad iuſtificationem requiritur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod iſte motus liberi arbitrii in Deum non ſit motus fidei. Quia ad hoc quod Deus appropinquet nobis.

(*a*) *Supple* de neceſſitate abſoluta, aliæ. (*b*) Vulgata: *poteſt venire*. (*c*) Vulgata: *Per ſomnium*.

Digitized by Google

bis per iuſtificationem, oportet quod nos appropinquemus ei per affectum. Sed per affectum facit nos appropinquare Deo caritas. Ergo iſte motus liberi arbitrii io Deum, non eſt fidei, ſed caritatis.

2. Præterea. Iſa. XXVI. 18. dicitur: (a) *A timore tuo, Domine, concepimus ſpiritum ſalutis*. Ergo cum iſta conceptio in iuſtificatiooe fiat, videtur quod ſit motus timoris, non fidei.

3. Præterea. Diſpoſitio, & perfectio debent eſſe in eodem. Sed motus fidei eſt in intellectu, iuſtificatio autem ſpecialiter in affectu. Ergo non eſt motus fidei.

Sed contra. Rom. v. 1. *Iuſtificati (b) per fidem*: & Act. xv. 9. *Fide purificans corda eorum*.

Præterea. Iuſtificatio eſt opus gratiæ prævenientis. Sed gratia præveniens eſt fides, ut dixit Magiſter in II. Lib. diſt. XXVII. Ergo motus fidei requiritur in iuſtificatione.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod noo requiratur motus liberi arbitrii in peccatum, ſive contritio. Luc. VII. 47. (c) *Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*: dicit Gloſſa (ex Gregorio hom. XXIII. in Evang.) quod ardor caritatis rubiginem peccatorum in ea conſumpſit. Sed ardor caritatis poteſt eſſe ſine motu in peccatum. Ergo ad iuſtificationem non requiritur motus io peccatum.

2. Præterea. Converſio ad Deum potentior eſt ad bonum quam converſio ad rem temporalem ad malum. Sed cooverſio ad bonum commutabile ſufficienter induxit culpam. Ergo & converſio ad Deum ſufficienter iuſtificat; & ſic non requiritur motus in peccatum.

Sed contra eſt quod dicit Gloſſa in Pſal. L. ſuper illum locum, *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus &c.* „ Spiritus contribulatus, & contritus eſt ſacrificium in quo „ peccata ſolvuntur. "

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat addi quartum, ſcilicet peccatotum remiſſio. Quia effectus non connumeratur cauſæ. Sed gratiæ infuſio, & contritio ſunt cauſæ remiſſionis peccati. Ergo noo debet connumerari eis.

2. Præterea. Remotio privationis nihil aliud eſt quam poſitio habitus. Sed culpa eſt privatio gratiæ. Ergo idem eſt remotio culpæ, & infuſio gratiæ; & ita non debent ad invicem connumerari.

Sed contra. Generatio unius eſt corruptio alterius, & tameo generatio corruptioni connumeratur. Ergo cum infuſio gratiæ ſit remiſſio culpæ, debet unum alteri connumerari.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod neceſſitas ponendi virtutum habitus in anima infuſos, eſt ex hoc quod actus illi qui homini neceſſarii ſunt ad vitam æternam conſequendam, ſunt ſupra humanæ naturæ facultatem: quia propriæ vires non ſufficiunt ad merendum infinitum bonum. Sicut autem beatitudo futura infinitatem habet ex obiecto, & per conſequeos facit actus ſuos meritorios aliquo modo infinitæ virtutis, ut ſint tali fini proportionati; ita offenſa in Deum commiſſa habet quamdam infinitatem ex eo in quem commiſſa eſt: & ideo ad culpæ remiſſionem non ſufficit humaoa natura: & propter hoc oportet quod ad eius remiſſionem, ſicut ad merendum vitam æternam, gratia infundatur.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia in remiſſione culpæ non ſe habet ſicut agens medium, ſed ſicut cauſa formalis, qua peccatum remittitur; ſicut ignis frigus auſert, calorem io ſubiecto cauſando, non ſicut inſtrumentum, ſed ſicut forma contraria: & in creatione etiam eſt forma naturalis, qua res creata eſſe formaliter accipit, vel etiam ipſum quo eſt, quidquid ſit illud.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis ſecundum conſecutionem argumenti non ſequatur poſitio gratiæ ad remotionem, ideſt negationem, culpæ; tamen deſtructio culpæ prius exiſtentis non poteſt fieri niſi per gratiam: quia illa innocentiæ bonitas, quæ inter utrumque media videtur, non ſufficeret ad hoc quod dignum redderet ab immunitate perſonæ, vel ab infinita offenſa commiſſa prius, quamvis ſufficeret ut immunem redderet illum (d) in quo peccatum non præceſſit. In eo enim qui peccavit, requiritur non ſolum quod peccatum abſit actu, ſed etiam quod peccatum prius com-

(a) Vulgata: *A facie tua, Domine, concepimus, & quaſi parturivimus, & peperimus ſpiritum: ſalutem non fecimus in terra &c.* (b) Vulgata, *ex fide*. (c) Vulgata, *Remittuntur*. (d) *Al.* in quem.

Digitized by Google

commiſſum (a) expietur, & quodammodo negatur; quod fieri non poteſt, niſi aliquo habente infinitam virtutem.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod gratia, quæ datur ad recte vivendum, & peccatorum remiſſionem, per prius reſpicit voluntatem quam alias potentias: per eam enim peccatur, & recte vivitur: & ideo oportet quod infuſio gratiæ iuſtificantis ſit ſecundum talem modum qui voluntati competat; & propter hoc oportet quod a tali infuſione omnis ratio violentiæ excludatur, quia violentiæ voluntas capax non eſt. Ad hoc autem quod violentia ab actione tollatur, oportet quod patiens cooperetur agenti ſecundum modum ſuum: unde in illis quæ nata ſunt agere, requiritur quod active cooperentur; in illis autem quæ ſunt nata recipere tantum, ſicut materia prima, ſufficit ad violentiam tollendam naturalis inclinatio ad formam, & ex hoc dicitur generatio naturalis. Sed quantum eſt ibi de contrarietate, tantum eſt ibi de violentia: unde quando voluntas non habet actum contrarium, ſicut eſt in pueris, ſine violentia voluntatis poteſt infundi gratia per ſacramentum, ſicut pueris baptizatis; & ſine ſacramento, ſicut patet in ſanctificatis in utero. Sed quando voluntas habet ſuum actum, ſicut eſt in adultis, requiritur actus voluntatis ad gratiam ſuſcipiendam, animam ad datorem ordinans: & ideo ad iuſtificationem, quæ per infuſionem gratiæ ſit, requiritur motus liberi arbitrii in Deum.

Ad primum ergo dicendum, quod tractio illa de qua Dominus loquitur, non importat coactionem, ſed inductionem, vel adiutorium ad bene operandum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſapientia magis reſpicit intellectum quam voluntatem; ſed gratia magis voluntatem, ut dictum eſt: & quia intellectus cogi poteſt, non autem voluntas, ideo ad ſapientiam percipiendam, & alias intellectus perfectiones, non requiritur conſenſus ſuſcipientis, ſicut ad perfectionem gratiæ: unde in ſomno fiunt revelationes eorum quæ ad ſapientiam pertinent, ut patet Num. 12. non autem gratiæ infuſio.

Ad tertium dicendum, quod per baptiſmum etiam adulti gratiam ſuſcipere poſſunt in dormiendo: quia quamvis non adſit actualis diſpoſitio ex actuali motu voluntatis, adeſt tamen habitualis diſpoſitio ex motu liberi arbitrii præcedente: qui quidem quandoque ad gratiam percipiendam ſufficienter diſponit, & tunc gratia infunditur ſtatim, ut dictum eſt; quandoque autem inſufficienter, & tunc talis inſufficientia non poteſt ſuppleri niſi per alium actum liberi arbitrii, vel per ſacramentum, quod ad gratiam diſpoſitive operatur, ut ſupra diſt. 1. dictum eſt: & propter hoc ſine ſacramento nullus adultus iuſtificari poteſt, niſi actualiter motu liberi arbitrii exiſtente; ſed per ſacramentum poteſt, ſi tamen præceſſit motus liberi arbitrii prohibens fictionem.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod omne quod natum eſt ex pluribus ſequi, attribuitur ei quod primum eſt; ſicut vita attribuitur animæ nutritivæ, quia ipſa eſt prior inter principia vitæ in viventibus corporaliter. Similiter dicitur animal eſſe animal per ſenſum primum, qui eſt tactus, ut patet in III. de Anima (text. lxvi.) Unde ſi iuſtificatio ſequitur ad motum liberi arbitrii in Deum, oportet quod attribuatur illi motui, qui naturaliter prior in iuſtificatione apparet. Movetur autem mens in Deum & per intellectum, & per affectum: & hi duo motus mentis ſimul eſſe poſſunt, quamvis non ſimul cogitari poſſint: quia unus eſt regula alterius, & per actum intellectus præſentatur ſuum obiectum voluntati, quia obiectum eius eſt bonum imaginatum, vel intellectum, ut Philoſophus dicit in III. de Anima (text. liv.) Sed naturaliter motus intellectus præcedit, ſicut obiectum naturaliter præcedit actum potentiæ: unde cum motus intellectus in Deum ſit per fidem, iuſtificatio motum fidei requirit.

Ad primum ergo dicendum, quod motum liberi arbitrii, cum quo gratia infunditur, oportet accipi in ſua ultima perfectione. Actus autem fidei perfectus non eſt, niſi actu affectus perfecto exiſtente: nullus enim credit, niſi qui vult, ut Auguſtinus dicit: & ideo cum actu fidei in iuſtificatione ſemper adiungitur actus caritatis; & his duobus anima Deo appropinquat. Non enim poteſt eſſe dubium quin actui caritatis ſemper actus fidei coniungatur, ex quo obiectum per fidem caritati præſentatur: ſicut etiam intelligere noſtrum numquam eſt in actu, niſi per imaginationem in actu exiſtentem.

Ad

(a) Al. excipiatur.

Ad ſecundum dicendum, quod timor eſt remota diſpoſitio ad gratiam: oumquam enim ad gratiam attingit, niſi amor adiungatur. Nos autem loquimur hic de diſpoſitione ultima ad gratiam, cum qua gratia datur.

Ad tertium dicendum, quod non oportet io eodem eſſe diſpoſitionem, & perfectionem in rebus ad invicem ordinatis: quia diſpoſitio facta in priori ordinat ad perſectionem factam in poſteriori, ſicut motus imaginationis eſt diſpoſitio ad perfectionem intellectus: & ſimiliter motus in intellectu factus poteſt eſſe diſpoſitio ad motum affectus.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod ſicut in generationibus naturalibus, in quibus una forma expellitur, & altera introducitur, propter hoc quod generatio unius eſt corruptio alterius, oportet eſſe diſponens ad utrumque; ita in iuſtificatione, qua gratia confertur, & culpa expellitur, oportet eſſe diſpoſitionem voluntatis ſecundum proprium actum ad utrumque. Et ideo ſicut per motum liberi arbitrii in Deum diſponitur ille qui iuſtificatur ad gratiam obtinendam, ita per motum liberi arbitrii in peccatum, oportet quod ad culpæ expulſionem diſponatur: & ideo in iuſtificatione, qua innocens iuſtificatur, oportet eſſe diſpoſitionem ſolum ad gratiam inducendam; ſed in iuſtificatione qua iuſtificatur impius, oportet diſpoſitionem eſſe duplicem; unam ad introducendum gratiam, ſcilicet motum liberi arbitrii in Deum; alteram ad expellendam culpam, ſcilicet motum liberi arbitrii in peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod fervor dilectionis de neceſſitate ſecum coniunctum haber odium contrarii: & ideo fervor dilectionis ad dimiſſionem culpæ non operatur ſine peccati deteſtatione, quæ directe dimiſſioni culpæ reſpondeat.

Ad ſecundum dicendum, quod converſio ad Deum ſufficit ad gratiam obtinendam quantum in ſe eſt, ſicut converſio ad bonum commutabile ſufficit ad culpam; ſed requiritur converſio ad peccatum quaſi removens impedimentum. Vel dicendum, quod etiam in peccato converſio non facit culpam ſine averſione; & ſimiliter oportet duo eſſe in iuſtificatione.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod illa quæ per accidens ſe habent ad aliquid, non includuntur ab illo. Remiſſio autem culpæ ſe habet accidentaliter ad gratiæ infuſionem, quia accidit ex ſubiecto in quo culpam invenit: poſſet enim eſſe infuſio gratiæ ſine hoc quod culpa remitteretur, ſicut in ſtatu innocentiæ fuit, & io Chriſto homine quantum ad primum inſtans ſuæ conceptionis: & ideo infuſio gratiæ non includit culpæ remiſſionem. Unde cum ad iuſtificationem impii, de qua loquimur, ſit neceſſaria culpæ remiſſio, oportet quod connumeretur gratiæ infuſioni; & ſic ſunt quatuor quæ requiruntur in ipſa iuſtificatione, ſcilicet gratiæ infuſio, culpæ remiſſio, motus liberi arbitrii in Deum, & motus liberi arbitrii in peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de effectu proportionato cauſæ, qui includitut in ipſa cauſa; noo eſt autem ita de peccati remiſſione, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum, & gratia non ſe habent ſicut affirmatio, & negatio, vel ſicut privatio, & habitus: quia aliquis poteſt eſſe gratia deſtitutus, & tamen non habebit peccatum, ſicut patet de Adam ſecundum illos qui dicunt eum non fuiſſe in gratia creatum, quia peccatum aliquid ponit vel eſſe, vel fuiſſe in peccante. Tranſeuote enim actu peccati, adhuc peccatum præcedens manet aliquo modo in ipſo peccante, ſecundum quod ex eo reus apud Deum efficitur, ſicut etiam actus meritorii manent, ut ſupra diſt. XIV. dictum eſt: & ideo ratio non procedit.

ARTICULUS IV.

Utrum culpæ remotio naturaliter præcedat gratiæ infuſionem.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod culpæ remotio naturaliter præcedat gratiæ infuſionem. (a) Io Pſal. LXII. ubi ſuper illud, *Sic in ſancto apparui tibi*, dicit Gloſſa (Auguſtini.) „ Niſi „ quis prius ſitiat in iſto deſerto (ideſt „ malo) in quo eſt, numquam perveniet „ ad bonum. “ Ergo remiſſio mali culpæ eſt prior quam perventio ad bonum gratiæ.

2. Præterea. Remiſſio culpæ, & infuſio gratiæ ſe habent ſicut illuminatio, & purgatio. Sed purgatio præcedit illuminationem ſecundum Diooyſium (de cæl. Hierar.

cap.

(a) *Nicolai*: Nam ſuper illud Pſalm. LXII. &c.

cap. vii.) Ergo & remiſſio culpæ præcedit gratiæ infuſionem.

3. Præterea. In quolibet motu receſſus a termino a quo, præcedit acceſſum ad terminum ad quem, vel tempore, ſi ſit motus ſucceſſivus, vel ſaltem natura, ſi ſit mutatio ſubita. Sed iuſtificationis terminus a quo eſt culpa, terminus ad quem eſt gratia. Ergo remiſſio culpæ præcedit infuſionem gratiæ.

Sed contra eſt, quia cauſa naturaliter præcedit effectum. Sed infuſio gratiæ eſt cauſa remiſſionis culpæ, quia infundendo gratiam Deus peccata remittit. Ergo infuſio gratiæ præcedit.

Præterea. Ambroſius dicit (II. Lib. de offic. cap. iii. & v.) quod perfecta virtus in animam intrans, iniquitatem tollit. Sed prius eſt unumquodque naturaliter quam agat. Ergo prius eſt virtus, & gratia, quam peccatum tollat.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod motus liberi arbitrii præcedat gratiæ infuſionem. Quia diſpoſitio præcedit naturaliter perfectionem. Sed motus liberi arbitrii eſt diſpoſitio ad gratiam. Ergo naturaliter præcedit gratiæ infuſionem.

2. Præterea. Gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio ſe concomitantur. Sed motus contritionis, qui eſt motus liberi arbitrii in peccatum, cauſat culpæ remiſſionem. Ergo eſt prior quam ipſa, & ita prior quam gratiæ infuſio.

3. Præterea. Iuſtificatio impii, ut ex dictis patet, eſt culpæ remiſſio. Ergo illud quod ſequitur ad culpæ remiſſionem, ſequitur ad iuſtificationem. Sed motus liberi arbitrii non ſequitur ad iuſtificationem, ſed eſt de eſſentia. Ergo non ſequitur peccati remiſſionem; & ſic idem quod prius.

Sed contra. Motus liberi arbitrii, ſcilicet contritio, eſt meritorius. Ergo eſt informatus gratia. Sed gratia informans actum eſt prior eo, cum ſit cauſa eius. Ergo gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio præcedunt motum liberi arbitrii.

Præterea. Actus primus præcedit actum ſecundum. Sed gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio pertinent ad actum primum, qui eſt forma; motus autem liberi arbitrii ſive in Deum, ſive in peccatum pertinent ad actum ſecundum, qui eſt operatio. Ergo prior eſt eis gratiæ infuſio.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod motus liberi arbitrii in peccatum præcedat motum liberi arbitrii in Deum. Quia motus liberi arbitrii in peccatum maxime videtur ad timorem pertinere. Sed timor præcedit caritatem, ut Auguſtinus dicit (epiſt. cxx. cap. xviii.) Ergo & motus liberi arbitrii in peccatum præcedit motum liberi arbitrii in Deum, qui eſt caritatis.

2. Præterea. Motus liberi arbitrii in peccatum eſt quaſi removens prohibens. Sed non ſequitur motus ad terminum debitum, niſi remoto prohibente, ſicut patet in motu locali. Ergo motus liberi arbitrii in peccatum præcedit motum liberi arbitrii in Deum quaſi in finem debitum.

Sed contra. Motus liberi arbitrii in Deum eſt motus fidei; motus autem liberi arbitrii in peccatum eſt motus pœnitentiæ. Sed fides præcedit pœnitentiæ virtutem, ſicut ſupra dictum eſt. Ergo videtur quod motus liberi arbitrii in Deum ſit prior quam motus liberi arbitrii in peccatum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod omnis prioritas ſecundum ordinem naturæ aliquo modo reducitur ad ordinem cauſæ & cauſati: quia principium, & cauſa ſunt idem. In cauſis autem contingit quod idem eſt cauſa, & cauſatum ſecundum diverſum genus cauſæ, ut patet in II. Phyſic. (text. xxx.) & in V. Metaph. (text. ii.) ſicut ambulatio eſt cauſa efficiens ſanationis, & ſanatio eſt cauſa finalis ambulationis: & ſimiliter de habitudine quæ eſt inter materiam & formam: quia ſecundum genus cauſæ materialis materia eſt cauſa formæ quaſi ſuſtentans ipſam, & forma eſt cauſa materiæ quaſi faciens eam eſſe actu ſecundum genus cauſæ formalis. Ex parte autem cauſæ materialis ſe tenet ſecundum quamdam reductionem omne illud per quod materia efficitur propria huius formæ, ſicut diſpoſitiones, & remotiones impedimentorum: & ideo in generatione naturali quando corruptio unius eſt generatio alterius per hoc quod forma una inducitur, & alia expellitur, remotio formæ præexiſtentis ſe tenet ex parte cauſæ materialis: & ideo ſecundum ordinem cauſæ materialis præcedit naturaliter introductionem alterius formæ, ſed ſecundum ordinem cauſæ forma-

lis

Digitized by Google

lis eſt e contrario. Et quia forma, & finis, & agens incidunt in idem numero, vel ſpecie, ideo etiam in ordine cauſæ efficientis introductio formæ prior eſt: quia forma prior introducta, eſt ſimilitudo formæ agentis, per quam agens agit: & ſimiliter in ordine cauſæ finalis: quia natura principaliter intendit introductionem formæ, & ad hanc ordinat expulſionem omnis eius cum quo non poteſt ſtare formæ introductio. Unde cum gratiæ infuſio, & remiſſio culpæ, ut ex dictis patet, ſe habeat ſicut introductio unius formæ, & expulſio alterius, conſtat quod ſecundum ordinem cauſæ materialis remiſſio culpæ præcedit infuſionem gratiæ; ſed ſecundum ordinem cauſæ formalis, efficientis, & finalis, infuſio gratiæ natura prior eſt, & propter hoc etiam utrumque invenitur dici cauſa alterius. Infuſio enim gratiæ eſt cauſa remiſſionis culpæ per modum cauſæ formalis, ſed extirpatio vitiorum dicitur operari virtutum ingreſſum per modum cauſæ materialis.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod de ordine iſtorum motuum liberi arbitrii ad gratiæ infuſionem, & remiſſionem culpæ, eſt multiplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod motus prædicti præcedunt; & concedunt quod motus liberi arbitrii in Deum eſt motus fidei non formatæ, ſed informis; & motus liberi arbitrii in peccatum eſt motus attritionis, non contritionis: quia omne quod præcedit gratiam, non poteſt eſſe per gratiam formatum. Sed hoc non poteſt eſſe: quia in ipſo motu contritionis iuſtificatur pœnitens, ſicut in ipſo actu ablutionis baptiſmalis iuſtificatur puer baptizatus. Tunc autem aliquis iuſtificatur quando gratiam recipit: unde ſimul cum gratiæ infuſione, & iuſtificatione eſt motus contritionis; ſed motus attritionis præcedit quaſi præparatorius. Nos autem nunc non loquimur de præparatoriis ad iuſtificationem, ſed de his quæ intrant ſubſtantiam ipſius.

Et ideo quidam dicunt, quod gratiæ infuſio præcedit motus liberi arbitrii in Deum, & in peccatum, ut poſſit eos informare; ſed culpæ remiſſio ſequitur ad utrumque. Sed hoc non poteſt eſſe: quia inter gratiæ infuſionem, & culpæ remiſſionem non cadit medium, quia hoc eſt eius effectus primus, & principalis. Et præterea ſicut ad contritionis motum requiritur quod adſit gratia, ita quod abſit culpa, quia cum ea eſſe non poteſt.

Et ideo alii dicunt, quod gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio præcedunt motus prædictos ſimpliciter. Sed hoc etiam non videtur uſquequaque verum: quia illi motus non requirerentur ad iuſtificationem, niſi aliquam cauſalitatem haberent reſpectu illius.

Et ideo dicendum eſt, quod aliquo modo gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio præcedunt; aliquo autem modo prædicti motus: quod patet ex ſimili in generatione naturali, quæ eſt terminus alterationis. In eodem enim inſtanti terminatur alteratio ad diſpoſitionem quæ eſt neceſſitas, & generatio ad formam; & tamen ſecundum ordinem naturæ utrumque eſt prius altero aliquo modo: quia diſpoſitio quæ eſt neceſſitas, præcedit formam ſecundum ordinem cauſæ materialis; ſed forma eſt prior ſecundum ordinem cauſæ formalis: & ſecundum hunc modum illa qualitas conſummata eſt etiam formalis effectus formæ ſubſtantialis, ſecundum quod forma ſubſtantialis eſt cauſa accidentalium: & ideo cum iſti motus, qui ſunt in ipſa iuſtificatione impii, ſint quaſi diſpoſitio ultima ad gratiæ ſuſceptionem ſuo modo, præcedunt quidem in via cauſæ materialis, ſed ſequuntur in via cauſæ formalis: & ideo nihil prohibet eos eſſe formatos, quia hoc ad rationem & perfectionem eſſe formalis pertinet; ſicut qualitates quæ introducuntur ſimul cum forma ſubſtantiali, quodammodo formantur per formam ſubſtantialem: & ſicut qualitas prædicta ante ſui conſummationem, & formæ introductionem non erat formata, ſed informis; ita etiam eſt de motu liberi arbitrii, ſi tamen continuatus in fine perficiatur per gratiæ infuſionem. Nec eſt inconveniens: quia etſi ſit aliquo modo idem ſecundum genus naturæ, non tamen eſt idem ſecundum genus moris. Contingit enim unum motum ſecundum genus naturæ eſſe virtutis, & vitii ſecundum genus moris, ſicut patet de illo qui eundo ad Eccleſiam mutat intentionem de malo in bonum.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod motus liberi arbitrii in Deum, ut ex dictis patet, directe reſpondet gratiæ infuſioni;

Digitized by Google

nì; motus autem liberi arbitrii in peccatum directe reſpondet remiſſioni culpæ: unde eadem ratio eſt de ordine iſtorum ad invicem, & de ordine remiſſionis culpæ ad infuſionem gratiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtinus loquitur de timore ſervili, cuius actus non eſt motus liberi arbitrii qui eſt ſimul cum iuſtificatione: quia timor ſervilis non eſt ſimul cum gratia, qua iſte motus informatur: & ideo ratio non eſt ad propoſitum.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit, quod ſit prior in via cauſæ materialis, ad quam reducitur remotio impedimenti.

Ad tertium dicendum, quod ordo qui attenditur inter virtutes, eſt ſecundum quod eliciunt actus ſuos, quod per modum cauſæ formalis faciunt: & ideo ratio illa procedit ſecundum viam cauſæ formalis.

ARTICULUS V.

Utrum iuſtificatio impii ſit miraculoſa.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod iuſtificatio impii ſit miraculoſa. Quia, ſicut dicit Auguſtinus (ſuper Ioan. tract. lxxii.) maius eſt de impio facere pium quam creare cælum & terram. Sed creatio cæli & terræ eſt miraculoſa. Ergo & iuſtificatio impii.

2. Præterea. Quanto eſt maior reſiſtentia, tanto eſt difficilior actio. Sed in creatione non eſt aliqua reſiſtentia: quia quod non eſt, non poteſt reſiſtere; in iuſtificatione autem impii eſt contrarietas reſiſtens, ſcilicet impietas inventa in eo. Ergo eſt difficilior; & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Omnis actio divina, quæ ſit præter ordinem illius rei in quam operatur, eſt actio miraculoſa; ſicut præter ordinem cadaveris eſt quod ad vitam reparetur, & ideo reſuſcitatio mortui divina virtute facta, eſt miraculoſa. Sed quod voluntas ad aliquid trahatur, contra ordinem ipſius eſt, inquantum eſt libera. Cum ergo in iuſtificatione impii trahatur a Deo ad bonum, videtur quod iuſtificatio ſit miraculoſa.

Sed contra. Iuſtificatio non eſt præter ſpem proveniens. Sed hoc eſt de ratione miraculi. Ergo iuſtificatio non eſt miraculoſa.

Præterea. Miracula dicuntur quæ raro accidunt. Sed frequenter aliqui iuſtificantur. Ergo non eſt miraculoſa actio.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ non ſint in eodem inſtanti. Gratia enim non datur niſi digno. Sed nullus eſt dignus in quo culpa eſt. Ergo gratia datur ei a quo culpa iam remota eſt; & ſic non ſunt ſimul.

2. Præterea, Gratia adveniens expellit culpam. Sed nihil agit niſi poſtquam eſt. Gratia autem non prius eſt quam inſit. Ergo oportet quod gratia prius ſit in ſubiecto quam culpam expellat; & ita non ſunt ſimul tempore gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio.

3. Præterea. Culpa, & gratia non ſunt in eodem inſtanti in anima: quia contraria non ſunt ſimul in eodem. Ergo inſtans in quo ultimo eſt culpa in anima, eſt aliud ab illo inſtanti in quo primo eſt gratia in ipſa. Sed inter quælibet duo inſtantia eſt tempus medium. Ergo prius tempore expellitur culpa ab anima quam gratia infundatur.

Sed contra. Inter prius & poſterius temporis cadit tempus medium. Sed poſtquam culpa eſt expulſa ab anima, non eſt in ipſa, nec gratia ineſt antequam infundatur. Ergo ſi prius tempore culpa expellatur quam gratia infundatur, erit aliquod tempus in quo anima gratia, & culpa carebit; quod eſt impoſſibile: quia dato quod in illo tempore moreretur, neque iret ad infernum, neque ad paradiſum finaliter; quod eſt impoſſibile.

Præterea. Remiſſio culpæ, & infuſio gratiæ ſe habent in iuſtificatione ſicut introductio formæ, & expulſio alterius in generatione naturali. Sed illa duo ſunt in eodem inſtanti. Ergo & hæc duo. Probatio mediæ. Quia terminus cuiuslibet motus eſt in inſtanti. Sed utrumque prædictorum eſt terminus alterationis, ut in VI. Phyſic. (text. com. xlv.) dicit Commentator. Ergo ſunt in eodem inſtanti.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſit ſucceſſiva. Quia nullus motus eſt in inſtanti. Sed in ipſa iuſtificatione eſt motus liberi arbitrii. Ergo non eſt in inſtanti, ſed ſucceſſiva.

2. Præterea. Sicut intellectus eſt ſimplex, ita & liberum arbitrium eſt ſimplex. Sed propter ſimplicitatem intellectus impoſſibile eſt ſimul plura intelligere. Ergo propter ſimplicitatem liberi arbitrii impoſſibile eſt liberum arbitrium ſimul ferri ad

diverſa. Ergo, cum in iuſtificatione impii ſit motus liberi arbitrii io Deum, & in peccatum, non erit iuſtificatio impii in inſtanti, ſed ſucceſſiva.

3. Præterea. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & ooo eſſe. Sed quod fit, non eſt in permanentibus; quod autem eſt factum, eſt in eiſdem. Ergo impoſſibile eſt ſimul fieri, & factum eſſe. Sed iuſtificatio eſt quoddam fieri. Ergo impoſſibile eſt ſimul iuſtificari, & iuſtificatum eſſe: ergo iuſtificatio eſt ſucceſſiva: quia ioter quodlibet prius & poſterius inſtans temporis, cadit tempus medium, ut dictum eſt.

4. Præterea. Formæ quæ ſuſcipiunt magis, & minus, non inducuntur ſubito in ſubiectum. Sed gratia ſuſcipit magis, & minus. Ergo ſucceſſive iofunditur in ſubiecto; & ſic iuſtificatio eſt ſucceſſiva.

Sed contra. Efficacior eſt virtus divina ad agendum quam virtus naturæ. Sed virtute naturæ generatio, qua fit ignis, eſt in inſtanti. Ergo multo fortius aliquis fit iuſtus virtute divina in inſtanti.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtiooem, quod de ratione miraculi ſecundum ſe ſumpti tria ſunt: quorum primum eſt quod illud quod fit per miraculum, ſit ſupra virtutem naturæ creatæ agentis; ſecundum ut in natura recipiente non ſit ordo naturalis ad illius ſuſceptiooem, ſed ſolum potentia obedientiæ ad Deum; tertium ut præter modum cooſuetum tali effectui ipſe effectus inducatur. Exemplum primi eſt de gloria corporum in reſurrectione, ad quam natura oon attingit: exemplum ſecundi eſt de illuminatione cæci, in quo non eſt potentia naturalis ad ſuſcipiendum viſum: exemplum tertii eſt de converſione aquæ in vinum præter curſum naturæ. Et hæc tria aliquo modo ſemper concurrunt ad actum miraculoſum: quia etſi viſiva potentia non excedat vires naturæ abſolute loquendo, quia eam per generationem inducit, excedit tamen vires naturæ conſiderata impotentia recipientis: & ſi adſit potentia abſolute aliquando, ſicut in converſione aquæ in vinum, tamen per comparationem ad modum fiendi, neutrum adeſt: & ideo in diffinitione miraculi ponitur *arduum* quantum ad primum, *præter ſpem*, ſcilicet naturæ, quantum ad ſecundum, *inſolitum* quantum ad tertium: & ideo ille effectus qui immediate eſt a Deo tantum, & tamen ineſt recipienti ordo naturalis ad recipiendum illum effectum, non per alium modum quam per iſtum, oon erit miraculoſus, ſicut patet de infuſione animæ rationalis. Et ſimiliter eſt de iuſtificatione impii: quia ordo oaturalis ineſt animæ ad iuſtitiæ rectitudinem conſequendam: nec alio modo eam conſequi poteſt quam a Deo immediate: & ideo iuſtificatio impii de ſe noo eſt miraculoſa; ſed poteſt habere aliquid miraculoſum adiunctum, quod iuſtificationi viam parat.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Auguſtini intelligendum eſt quantum ad id quod fit: quia in creatione fit res ſecundum eſſe naturæ, quod eſt minus quam eſſe gratiæ, quod datur in iuſtificatione: ſed quantum ad modum faciendi difficilior eſt creationis actus, quia potentiam oon præſupponit: & tamen de creatione quidam dicunt, quod non eſt miraculoſa, eo quod non eſt alius modus producendi illas res in eſſe.

Ad ſecundum dicendum, quod contrarium inventum io ſubiecto reſiſtit actioni dupliciter. Uno modo inquantum agit in ipſum agentem, quod patet in mutuo agentibus, & patientibus: alio modo impedimentum præſtando in ipſo ſuſceptibili ad receptionem formæ. Primo modo non poteſt eſſe aliqua reſiſtentia ad divinam actionem: quia ipſe eſt agens nullo modo patiens, & ideo reſiſtentia in actione eius non eſt niſi ex parte effectus recipientis; contrarium autem impedit ne ſuum contrarium in ſubiectum recipiatur formaliter, non active, inquantum ſcilicet facit potentiam non eſſe propriam illi formæ. Unde patet quod plus reſiſtit iſto modo illud quod omnino ſubtrahit potentiam, quam quod poſita potentia facit eam non eſſe propriam: & ideo difficilius eſt aliquid facere ex oihilo quam ex contrario. Hoc autem poteſt natura, primum autem non poteſt.

Ad tertium dicendum, quod voluntas oon trahitur in iuſtificationem per modum coactionis, ſed ut libere velit illud ad quod Deus eam movet.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtiooem diceodum, quod expulſio formæ dicit terminum motus illius qui eſt ad corruptionem ordinatus, & introductio formæ dicit ſimiliter terminum motus illius qui præcedit generationem: quia tam generatio quam corruptio

Digitized by Google

ruptio ſunt termini motus. Omne autem quod movetur, quando eſt in termino motus, diſponitur ſecundum illud ad quod motus ordinatur: & ideo cum motus corruptionis tendat in non eſſe, generationis vero ad eſſe; quando forma introducitur, forma eſt, quando autem expellitur, non eſt. Et quia introduci dicitur forma, quando primo eſt; expelli autem, quando primo non eſt; non poteſt eſſe materia ſine forma hac, vel illa: & ideo ſimul eſt ibi expulſio unius formæ, & introductio alterius. Cum ergo ſimiliter anima non poſſit eſſe ſine culpa, vel gratia; ſimul eſt infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut albedo numquam eſt in non albo, quia ſua præſentia facit album; ita gratia numquam eſt in indigno, quia ſua præſentia facit dignum: & propter hoc non oportet quod prius ſit dignus quam gratiam habeat.

Ad ſecundum dicendum, quod gratia non agit ad deſtructionem culpæ per modum cauſæ efficientis, ſed per modum cauſæ formalis, quæ ſimul eſt cum ſuo effectu formali, qui eſt eſſe hoc, & non eſſe contrarium.

Ad tertium dicendum, quod quamvis anima ſecundum ſe ſit ſupra tempus, ut dicitur in Lib. de cauſis (præpoſit. II.) tamen actus eius per accidens menſuratur tempore, quod eſt menſura primi motus, inquantum ſcilicet motus animæ intellectivæ habent connexionem cum motibus animæ ſenſitivæ, qui exercentur corporalibus organis, & dependent quodammodo ex eis. Unde non videtur dicendum, quod eius alterationes ſecundum vitam quam nunc agit, alio tempore menſurentur quam illo quod menſurat motum cæli, ſicut dicebatur in I. Lib. de motu Angeli, diſt. XXXVII. (quæſt. II art. 3.) & propter hoc inter quodlibet inſtans ſui temporis, & aliud inſtans eſt accipere tempus medium. Et ideo dicendum eſt, quod non eſt aſſignare ultimum inſtans in quo eſt culpa, ſed primum in quo non eſt; ſed eſt aſſignare primum inſtans in quo eſt gratia: & quomodo hoc ſit verum, patet ex his quæ dicta ſunt ſupra diſt. XI. (quæſt. I. art. 3. quæſt. 2.) de tranſubſtantiatione panis in corpus Chriſti.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod triplex eſt modus formarum. Quædam enim formæ ſunt quæ recipiunt magis & minus ſecundum elongationem a contrario, & ſecundum acceſſum ad cauſam propriam, ſicut albedo: & ideo talis forma etiam ſucceſſive in ſubiecto recipitur, & poſtquam recepta eſt, intenditur, & remittitur. Quædam autem forma eſt quæ non recipit magis nec minus, neque ſic, neque ſic: quia (a) introductio eius eſt in indiviſibili, ſicut forma ſubſtantialis: & talis forma neque recipitur ſucceſſive in ſubiecto, neque intenditur, neque remittitur poſtquam ſuſcepta fuerit. Quædam autem forma medio modo ſe habet: quia non recipit magis aut minus ſecundum elongationem a contrario, eo quod nullo modo ſuo contrario commiſcibilis eſt, & in hoc convenit cum forma ſubſtantiali; ſed tamen ſuſcipit magis & minus ſecundum acceſſum ad ſuam cauſam, ſicut patet de luce: & ideo talis forma non recipitur ſucceſſive in ſubiecto, ſicut nec forma ſubſtantialis; ſed tamen poſtquam ineſt, poteſt intendi, & remitti, ſicut forma accidentalis contrarium habens: & talis forma eſt gratia, quia nullam commixtionem patitur cum ſuo oppoſito, eo quod ſuum oppoſitum magis habet naturam privationis quam alicuius poſitionis, ſicut & tenebra: & ideo oportet quod recipiatur ſubito in ſubiecto; & tamen poteſt intendi, & remitti ſecundum acceſſum ad cauſam gratiæ: & ideo ſicut in inſtanti eſt introductio formæ ſubſtantialis in materiam, & in eodem inſtanti expulſio alterius formæ, & in eodem inſtanti completa diſpoſitio, quæ eſt neceſſitas ad formam, & per ſe terminus alterationis; ita infuſio gratiæ eſt in inſtanti, & in eodem inſtanti eſt remiſſio culpæ, & motus liberi arbitrii, qui eſt quaſi diſpoſitio completa ad ſuſcipiendam gratiam; & ſic totum quod ad iuſtificationem requiritur, eſt in inſtanti: unde iuſtificatio non eſt ſucceſſiva, ſed ſubita.

Ad primum ergo dicendum, quod motus dupliciter dicitur, ut patet in III. de Anima (text. com. XXVIII.) Eſt enim quidam motus qui eſt actus imperfecti, qui eſt exitus de potentia in actum; & talis oportet quod ſit ſucceſſivus, quia ſemper expectat aliquid in futurum ad perfectionem ſuæ ſpeciei, eo quod pars motus eſt alterius ſpeciei a toto motu, ut dicitur in X. Ethic. (cap. III. vel IV.) ſicut patet in alteratione de motu qui eſt ad albedinem,

(a) Al. impoſitio.

Digitized by Google

nem, cuius pars eſt motus ad medium colorem ſpecie differens, ſi diviſim accipiatur. Alius motus eſt actus perfecti, qui magis operatio dicitur, qui non expectat aliquid in futurum ad complementum ſuæ ſpeciei, ſicut ſentire; & talis motus non eſt ſucceſſivus, ſed ſubitus; & ſi contingat quod talis motus ſit in tempore, hoc erit per accidens, quia menſuratur in quolibet inſtanti illius temporis in quo dicitur eſſe, ſicut eſſe hominem, in tempore eſt, & in inſtanti: & talis motus eſt motus liberi arbitrii, de quo loquimur: & ideo eſt in inſtanti. Secus autem eſſet, ſi eſſet motus collativus: quia tunc non poſſet eſſe in inſtanti propter diſcurſum de uno in aliud.

Ad ſecundum dicendum, quod intellectus quando intelligit aliquid in ordine ad aliud, intelligit utrumque. Non tamen ſequitur quod plura intelligat, quia intelligit ea ut unum, ſicut intelligit relationem unius ad alterum. Similiter etiam liberum arbitrium poteſt ſimul moveri in diverſa, ita quod in unum per ordinem ad aliud; & propter hoc motus virtutis imperatæ eſt ſimul cum motu virtutis imperantis, quia motus virtutis imperatæ ordinatur ad finem virtutis imperantis; ſicut qui vult ſuſtinere mortem propter Deum, ſimul movetur liberum arbitrium eius motu fortitudinis, & motu caritatis, qui actum fortitudinis imperat. Unde cum motus liberi arbitrii in peccatum elicitus a pœnitentia, imperatus a caritate ſit, quia propter Deum deteſtatur quis peccatum quod commiſit, ſimul uterque motus eſſe poteſt.

Ad tertium dicendum, quod in mutationibus quæ ſunt termini motus, idem ſecundum rem eſt fieri, & factum eſſe, ſicut terminari, & terminatum eſſe; ſed diverſimode ſignificatur in fieri, ſcilicet ſecundum reſpectum ad motum præcedentem, cuius eſt terminus in facto eſſe ſecundum ſe: & ideo non ſequitur quod ſimul ſit, & non ſit, ſed quod habeat eſſe poſt non eſſe.

Ad quartum patet ſolutio ex prædictis.

QUAESTIO II.

DEinde quæritur de contritione: & circa hoc quæruntur quinque.

Primo. Quid ſit.
Secundo. De quo eſſe debeat.
Tertio. Quanta eſſe debeat.
Quarto. De duratione ipſius.
Quinto. De effectu eius.

ARTICULUS I.

Utrum contritio ſit dolor pro peccatis aſſumptus cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod contritio non ſit *dolor pro peccatis aſſumptus cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi*, ut quidam diffiniunt. Dolor enim in hoc a timore differt quod dolor eſt de malo præſenti, timor de malo futuro. Sed peccata, de quibus homo conteritur, non ſunt quando eſt contritio, ut ex dictis patet. Ergo de eis non poteſt eſſe dolor.

2. Præterea. Secundum Auguſtinum in Lib. de Civ. Dei (XXI. cap. III.) dolor eſt de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed peccata non ſunt huiuſmodi. Ergo &c.

3. Præterea. Si dolet de peccatis præteritis, aut vult ea non eſſe, aut non fuiſſe. Si vult ea non eſſe, & iam non ſunt; ergo habet quod vult, ergo magis gaudium eſt quam dolor. Si autem vult ea non fuiſſe, hoc autem eſt impoſſibile, quia quod factum eſt non poteſt non fuiſſe; ergo voluntas ſua ſtulta eſt; quod non eſt dicendum de contrito: quia nullus qui ſecundum virtutem operatur, eſt ſtultus, ut dicitur in IV. Ethic. (cap. VII. vel VIII.) ergo contritio nullo modo eſt dolor.

4. Præterea. Sicut in contritione requiritur dolor, ita & pudor, & etiam gaudium. Ergo non magis debet dici dolor quam gaudium, vel pudor.

5. Præterea. Contritio omnia peccata ſanat. Sed contraria contrariis ſanantur. Ergo contritio debet eſſe contraria omnibus peccatis. Sed quædam peccata ſunt dolores, ſicut invidia, & accidia. Ergo contritio non eſt dolor.

6. Præterea. Contritio nobis a Deo datur. Sed quod datur, non aſſumitur. Ergo contritio non eſt dolor aſſumptus.

7. Præterea. Quandoque contritio ſequitur confeſſionem. Sed ille qui nunc eſt confeſſus de peccato uno, non tenetur iterum confiteri, ut infra dicetur diſt. XXII. (quæſt. I. art. 4.) Ergo non oportet in contritione eſſe propoſitum confitendi.

8. Præterea. Satisfactio, & confeſſio ſunt neceſſaria ad hoc quod pœna remittatur, quæ in contritione remiſſa non fuit. Sed quandoque tota in contritione remittitur. Ergo non eſt neceſſarium ſemper quod contri-

tri-

tritus habeat propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod contritio non ſit actus virtutis. Paſſiones enim non ſunt actus virtutum: quia eis non laudamur, neque vituperamur, ſicut dicitur in II. Ethic. (cap. v.) Sed dolor eſt paſſio. Cum ergo contritio ſit dolor, videtur quod non ſit actus virtutis.

2. Præterea. Omnis actus virtutis eſt ab eo qui habet virtutem. Sed contritio non ſignificatur ut procedens a contrito, ſed magis ut in ipſum ab alio effectu procedit; & ſimiliter compunctio ſecundum quod alio nomine dicitur. Ergo contritio non eſt actus virtutis.

3. Præterea. Sicut contritio dicitur a terendo, ita & attritio. Sed attritio non eſt actus virtutis, ut ab omnibus dicitur. Ergo nec contritio.

4. Præterea. Actus virtutum ſunt ſecundum omne tempus eodem modo, eo quod ſunt de lege naturali. Sed contritio non videtur quod ſemper ſit eodem modo in veteri, & nova lege: quia nec confeſſio, nec ſatisfactio, contra quæ dividitur. Ergo contritio non eſt actus virtutis.

Sed contra. Nihil eſt meritorium niſi actus virtutis. Sed contritio eſt actus quidam meritorius. Ergo eſt actus virtutis.

Præterea. Sicut ad virtutem pertinet facere bonum, ita declinare a malo, eo quod utrumque eſt iuſtitiæ generalis pars, quæ eſt omnis virtus. Sed declinamus a malo per contritionem. Ergo contritio eſt actus virtutis, ſicut actus quibus aliquid boni facimus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod attritio poſſit fieri contritio. Differt enim contritio ab attritione, ſicut formatum ab informi. Sed fides informis fit formata. Ergo attritio poteſt fieri contritio.

2. Præterea. Materia recipit perfectionem remota privatione. Sed dolor ſe habet ad gratiam, ſicut materia ad formam: quia gratia informat dolorem. Ergo dolor qui prius erat informis, culpa exiſtente, quæ eſt privatio gratiæ, remota culpa recipiet perfectionem informationis a gratia; & ſic idem quod prius.

3. Præterea. Illud quod totum eſſe ſuæ ſpeciei habet in inſtanti, manet idem in diverſis inſtantibus temporis, ſicut eſſe hominem eſt idem in primo inſtanti generationis, & in omnibus ſequentibus. Sed motus liberi arbitrii eſt huiuſmodi, ut ſupra dictum eſt. Ergo poteſt manere idem in diverſis inſtantibus temporis: ergo eſt idem numero cum gratia, & ſine gratia: & ſic videtur quod ille motus liberi arbitrii qui prius erat informis, poſtea poſſit eſſe formatus, & ſic attritio fiet contritio.

Sed contra. Quorum principia ſunt diverſa omnino, eorum non poteſt fieri unum id quod eſt alterum. Sed attritionis principium eſt timor ſervilis, contritionis autem timor initialis. Ergo attritio non poteſt fieri contritio.

Præterea. Naturalia non fiunt gratuita ſecundum communiorem opinionem. Sed naturale dicitur quod eſt ante gratiam; & ſic attritio inter naturalia computabitur. Ergo non poteſt fieri contritio, cum ſit gratuitum bonum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod initium omnis peccati eſt ſuperbia, per quam homo ſenſui ſuo inhærens, a mandatis divinis recedit: & ideo oportet quod illud quod deſtruit peccatum, hominem a ſenſu ſuo diſcedere faciat. Ille autem qui in ſenſu ſuo perſeverat, rigidus, & durus per ſimilitudinem vocatur: unde & frangi aliquis dicitur, quando a ſenſu ſuo divellitur. Sed inter fractionem & comminutionem, ſive contritionem in rebus materialibus, unde hæc nomina ad ſpiritualia transferuntur, hoc intereſt, ut dicitur in IV. Meteor. (cap. ix.) quod frangi dicuntur aliqua, quando in magnas partes dividuntur; ſed comminui, vel conteri, quando ad partes minimas reducitur hoc quod in ſe ſolidum erat. Et quia ad dimiſſionem peccati requiritur quod homo totaliter affectum peccati dimittat, per quem quamdam continuitatem, & ſoliditatem in ſenſu ſuo habebat; ideo actus ille quo peccatum remittitur, contritio dicitur per ſimilitudinem. In qua quidem contritione plura poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſa ſubſtantia actus, modus agendi, principium, & effectus; & ſecundum hoc de contritione inveniuntur diverſæ diffinitiones traditæ. Quantum enim ad ipſam ſubſtantiam actus datur prædicta diffinitio. Et quia actus contritionis eſt actus virtutis, & eſt pars pœnitentiæ ſacramenti, ideo manifeſtatur in

prædicta diffinitione inquantum eſt; actus virtutis, per hoc quod ponitur genus ipſius, ſcilicet *dolor*, & obiectum in hoc quod dicit, *pro peccatis*, & electio quæ requiritur ad actum virtutis in hoc quod dicit, *aſſumptus*; ſed inquantum eſt pars ſacramenti, per hoc quod tangitur ordo ipſius ad alias partes, cum dicit, *cum propoſito confitendi &c.* Alia etiam diffioitio invenitur, quæ diffinit contritiooem ſecundum quod eſt actus virtutis tantum; ſed additur ad prædictam diffinitionem differentia contrahens ipſum ad ſpecialem virtutem, ſcilicet pœnitentiam: dicit enim, quod pœoitentia eſt *dolor voluntarius, ſemper pro peccato puniens quod dolet commiſiſſe*. In hoc enim quod additur punitio, ad ſpecialem virtutem cootrahitur, & de virtute huius ſupra diſt. XIV. (quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 3.) dictum eſt: qoia ibi eſt poſita quaſi ſimilis diffinitio de pœnitentia, cui præcipue competit ratione contritionis. Alia autem diffinitio invenitur Iſidori (Lib. II. de ſum. bono cap. XII.) quæ talis eſt. *Contritio eſt compunctio, & humilitas mentis cum lacrymis, veniens de recordatione peccati, & timore iudicii*: & hæc quidem tangit rationem nominis in hoc quod dicit, *Humilitas mentis*: quia ſicut per ſuperbiam aliquis in ſenſu ſuo rigidus dicitur, ita per hoc quod a ſenſu ſuo contritus recedit, humiliatur. Tangit etiam modum exteriorem in hoc quod dicit, *Cum lacrymis*; & principium contritionis in hoc quod dicit: *Veniens de recordatione peccati, & timore iudicii*. Alia ſumitur ex verbis Auguſtioi (in Pſal. LXXIII.) quæ tangit effectum contritionis, ſcilicet *Contritio eſt dolor remittens peccatum*. Alia ſumitur ex verbis Gregorii (Lib. VIII. Moral. cap. XVI.) quæ talis eſt. *Contritio eſt humilitas ſpiritus annihilans peccatum, inter ſpem & timorem*: & hæc tangit rationem nominis in hoc quod dicit, quod contritio eſt *humilitas ſpiritus*; & effectus eius, in hoc quod dicit, *annihilans peccatum*; & originem in hoc quod dicit, *inter ſpem & timorem*: nec ſolum ponit cauſam principalem, quæ eſt timor, ſed etiam ſecundariam quæ eſt ſpes, ſine qua timor deſperationem facere poſſet.

Ad primum ergo dicendum, quod dolor noo eſt niſi de eo quod aliquo modo præſens eſt. Peccatum autem præteritum, etſi non ſit præſens, eſt tamen præſens quantum ad aliquem effectum eius, vel diſpoſitionem ad peccandum, vel reatum, aut maculam, vel etiam damnum temporis; quod aliquo modo non poteſt recuperari etiam pœoitentia peracta, vel etiam amiſſionem dignitatis innocentiæ, ad quam numquam redire poteſt, per quam dicere potuiſſet: *Non reprehendit me cor meum in omni vita mea*: Iob XXVII. 6. Vel dicendum, quod peccatum præteritum dolorem excitat, ioquantum præſentialiter in memoria manet, ſicut etiam memorando (*a*) præterita triſtia, ſic eis afficimur ac ſi præſentia eſſent. Poteſt etiam dici, quod ſicut memoria, quæ eſt in intellectiva parte, non eſt tantum præteritorum, ſed etiam præſentium, ut in I. Lib. diſt. III. (quæſt. 1. art. 4.) dictum eſt, quamvis memoria quæ eſt ſenſitivæ partis, ſit tantum præteritorum; ita dolor, qui eſt in appetitu intellectivæ partis, poteſt eſſe & præteritorum, & præſentium, quamvis dolor ſenſitivæ partis tanrom ſit præſentium, eo quod intellectus abſtrahit a qualibet temporis differentia, ſicut & ab aliis conditionibus materialibus quas ſenſus concernit.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis peccata, quaodo acciderunt, voluntaria fuerunt, tamen quando de eis conterimur, voluotaria non ſunt; & ideo nobis nolentibus acciderunt, non quidem ſecundum voluntatem quam habuimus, cum ea volebamus, ſed ſecundum illam quam nunc habemus, qua vellemus ut numquam fuiſſent.

Ad tertium dicendum, quod quamvis voluntas completa noo poſſit eſſe alicuius ſapientis de impoſſibili, tamen voluntas conditionata, quæ & velleitas dicitur, eſſe poteſt de impoſſibilibus; qua etiam ſapiens vellet quod impoſſibile eſt, ſi poſſibile foret: & iſta voluntas ſufficit ad dolorem cauſandum, & præcipue quando impoſſibilitas obtioendi quod volumus, ex nobis provenit: & ſic eſt in propoſito.

Ad quartum dicendum, quod quamvis ſit in contritione gaudium, & pudor, tameo gaudium non reſpicit directe peccatum, ſed magis gratiam recuperatam, vel etiam ipſum dolorem, per quem gratia recuperatur. Similiter pudor reſpicit effectum peccati, qui eſt ingloriatio, qoia verecundia ſecundum Philoſophum eſt timor iogloriationis; ſed dolor directe ipſum peccatum reſpicit: & ideo contritio, quæ ad deletiooem peccati ordinatur, magis dicitur dolor quam aliquid ſupradictorum.

Ad quiotum diceodum, quod dolor non

ſolum

(a) *Al.* præterita, triſtitia eis afficimur.

ſolum opponitur gaudio ſecundum genus, ſed etiam opponitur ſpecialiter dolor de bono doluri de malo, ſicut gaudium de bono gaudio de malo: unde etiam aliquando aliquis dolet ſe prius doluiſſe; & ſecundum hoc contritio, quamvis ſit dolor, poteſt ſanare peccata quæ in dolore conſiſtuot. Vel dicendum, quod quamvis aliqua peccata in dolore conſiſtant, tamen illius doloris cauſa eſt delectatio, vel amor illicitus: & ſecundum hoc dolore quaſi contrario ſanari poſſunt.

Ad ſextum dicendum, quod cootritio eſt a Deo ſolo quantum ad formam qua informatur, ſed quantum ad ſubſtantiam actus eſt ex libero arbitrio, & a Deo, qui operatur in omnibus operibus & naturæ, & voluntatis.

Ad ſeptimum dicendum, quod contritio naturaliter præcedit confeſsionem; ſed quod aliquando ſequatur, eſt per accidens ex defectu pœnitentis; & tamen tuoc etiam debet habere propoſitum confitendi, ſi aliquid memoriæ occurrat quod confeſſus non ſit.

Ad octavum dicendum, quod quamvis tota pœna poſſit per contritionem dimitti, tamen adhuc oeceſſaria eſt confeſſio, & ſatisfactio: tum quia homo non poteſt eſſe certus de ſua contritione, quod fuerit ad totum tollendum ſufficiens: tum quia confeſſio, & ſatisfactio ſunt in præcepto: unde tranſgreſſor conſtitueretur, ſi non confiteretur, & ſatisfaceret.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod contritio ſecundum proprietatem ſui nominis non ſignificat actum virtutis, ſed magis quamdam corporalem paſſionem. Sed hic oon quæritur ſic de contritione, ſed de eo ad quod ſignificandum hoc nomen per ſimilitudinem adaptatur. Sicut enim inflatio propriæ voluntatis ad malum faciendum importat, quantum eſt de ſe, malum ex genere; ita illius voluntatis annihilatio, & comminutio quædam de ſe importat bonum ex genere: quia hoc eſt deteſtari propriam voluntatem, qua peccatum commiſſum eſt: & ideo contritio, quæ hoc ſignificat, importat aliquam rectitudinem voluntatis: & propter hoc eſt actus virtutis illius cuius eſt peccatum præteritum deteſtari, & deſtruere, ſcilicet pœnitentiæ, ut patet ex his quæ in XIV. diſt. (quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 3.) dicta ſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod in contritione eſt duplex dolor de peccato. Unus in parte ſenſitiva, qui paſſio eſt; & hic non eſt eſſentialiter contritio, prout eſt actus virtutis, ſed magis effectus ipſius. Sicut enim pœnitentiæ virtus exteriorem pœnam ſuo corpori infligit ad recompenſandum offenſam quæ in Deum commiſſa eſt officio membrorum; ita etiam & ipſi concupiſcibili pœnam infert doloris prædicti, quia ipſa etiam ad peccatum cooperabatur. Sed tamen hic dolor poteſt pertinere ad contritionem, inquantum eſt pars ſacramenti, quia ſacramenta non ſolum in interioribus actibus, ſed etiam io exterioribus, & in rebus ſenſibilibus nata ſunt eſſe. Alius dolor eſt in voluntate, qui nihil aliud eſt quam diſplicentia alicuius mali, ſecundum quod affectus voluntatis nominantur per nomina paſſionum, ut in III. Lib. diſt. XXVI. (quæſt. 1. art. 5. in corp.) dictum eſt; & ſic contritio eſt dolor per eſſentiam, & eſt actus virtutis pœnitentiæ.

Ad ſecundum dicendom, quod contritio paſſive accepta, de ratione ſui dicit paſſionem alicui corpori inhærentem; ſed quod ab alio ſit inflicta, hoc non dicit ex ratione ſui nominis, ſed ex conſequenti, ſcilicet ex natura patientis, quod non eſt natum in ſeipſum agere: & ideo quando transfertur ad actum voluntatis, quæ ſeipſam nata eſt movere, ſalvatur ibi ſimilitudo & actionis, & paſſionis in ipſa voluntate. Inquaotum enim ille rigor qun propriam voluntatem quis ſecutus eſt, diſſolvitur, ſic ipſius volontatis quaſi quædam paſſio eſt contritio; ioqoantum autem non alio cogente, ſed ſua ſponte hoc accidit, ſeipſam conterere dicitur.

Ad tertium dicendum, quod attritio non dicit acceſſum ad perfectam contritionem: unde in corporalibus dicuntur attrita quæ aliquo modo ſunt comminuta, ſed non perfecte: ſed contritio dicitur quando omnes partes tritæ ſunt ſimul per diviſionem ad minima: & ideo ſignificat attritio in ſpiritualibus quamdam diſplicentiam de peccatis commiſſis, ſed non perfectam; contritio autem perfectam.

Ad quartum dicendum, quod contritio ſecundum quod in ſe conſideratur, fuit ſemper eodem modo in qualibet lege. Sicut enim futurom peccatum ſemper oportet vitare, ita ſemper & de commiſſo dolere. Sed ſecundum quod importat ordinem ad alias pœnitentiæ partes, non ſemper fuit eodem modo, eo quod aliæ partes eodem modo

modo non ſemper fuerunt: unde non oportet quod ſemper eodem modo fuerit propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi, quod in diffinitione contritionis ponitur.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſuper hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod attritio fit contritio, ſicut fides informis fit formata. Sed hoc, ut videtur, non poteſt eſſe: quia quamvis habitus fidei informis fiat formatus, numquam tamen actus fidei informis fit actus fidei formatæ: quia actus ille informis tranſit, , & non manet veniente caritate. Attritio autem, & contritio non dicunt habitum, ſed actum tantum: habitus enim virtutum infuſarum, qui voluntatem reſpiciunt non poſſunt eſſe informes, cum caritatem conſequantur, ut in III. Libro (diſt. XXIII. quæſt. III. art. I. quæſtiunc. I.) dictum eſt. Unde antequam gratia infundatur, non eſt habitus, a quo actus contritionis poſtea elicitur: & ſic nullo modo attritio poteſt fieri contritio; & hoc alia opinio dicit.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſt ſimile de fide, & contritione, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod remota privatione a materia quæ manet perfectione adveniente, formatur materia illa; ſed dolor ille qui erat informis, non manet caritate adveniente; & ideo formari non poteſt. Vel dicendum, quod materiæ eſſentia non habet originem a forma, ſicut actus habet originem ab habitu quo formatur: unde non eſt inconveniens materiam informari aliqua forma de novo, qua prius non informabatur; ſed hoc de actu eſt impoſſibile, ſicut impoſſibile eſt quod aliquid idem numero oriatur a principio a quo prius non oriebatur: quia res ſemel tantum in eſſe procedit.

Ad tertium dicendum, quod quamvis motus intellectus, & voluntatis habeat totam ſuam ſpeciem in uno inſtanti, ſicut res permanens, tamen ſecundum accidens menſuratur tempore, ſecundum quod cauſæ ſuæ variabiles ſunt per tempus. Sic enim eſſe hominem, quod eſt in inſtanti, tempore menſuratur, & quamdiu cauſæ eſſe hominis manent eædem, & ipſum eſſe manet; ſed mutatis cauſis, mutatur illud eſſe priori deſtructo: quia generatio unius eſt, corruptio alterius. Et ſimiliter ipſa diſpoſitio voluntatis quæ talem actum cauſabat, mutatur, & tranſit, & actus ille idem non manet, nec ſemel tranſiens poteſt iterum reſumi.

ARTICULUS II.

Utrum homo debeat conteri de pœnis, non ſolum de culpis.

I. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod homo debeat conteri de pœnis, non ſolum de culpis. Auguſtinus enim in Lib. de pœnitentia (hom. ult. ex quinquaginta) dicit: *Nemo vitam æternam deſiderat, niſi eum huius vitæ mortalis pœniteat*. Sed mortalitas vitæ quædam pœna eſt. Ergo debet pęnitens etiam de pęnis conteri.

2. Præterea. Supra habitum eſt ex verbis Auguſtini, quod pęnitens debet dolere ex hoc quod virtute ſe privavit. Sed privatio virtutis quædam pęna eſt. Ergo contritio eſt dolor etiam de pęnis.

Sed contra. Nullus tenet id de quo dolet. Sed pęnitens ſecundum ſuum nomen pœnam tenet. Ergo non dolet de pęna; & ſic contritio, quæ eſt dolor pęnitentialis, non eſt de pęna.

QUAESTIUNCULA II.

I. Ulterius. Videtur quod contritio eſſe debeat de originali. De peccato enim actuali conteri debemus, non ratione actus inquantum eſt ens quoddam, ſed ratione deformitatis, quia actus ſecundum ſuam ſubſtantiam bonum quoddam eſt a Deo. Sed peccatum originale habet deformitatem, ſicut & actuale. Ergo etiam de eo conteri debemus.

2. Præterea. Per peccatum originale homo fuit a Deo averſus, quia pęna eius erat carentia divinæ viſionis. Sed cuilibet debet diſplicere ſe fuiſſe a Deo averſum. Ergo homo debet habere diſplicentiam peccati originalis, & ſic debet de ipſo conteri.

Sed contra. Medicina debet eſſe proportionata morbo. Sed peccatum originale ſine noſtra voluntate contractum eſt. Ergo non requiritur quod per actum voluntatis, qui eſt contritio, ab ipſo purgemur.

QUAESTIUNCULA III.

I. Ulterius. Videtur quod non de omni actuali peccato commiſſo a nobis debeamus conteri. Quia contraria contrariis curantur. Sed quædam peccata per triſtitiam committuntur, ſicut acidia, & invidia. Ergo me-

Digitized by Google

medicina eorum non debet eſſe triſtitia, quæ eſt contritio, ſed gaudium.

2. Præterea. Contritio eſt actus voluntatis, qui non poteſt eſſe de eo quod cognitioni non ſubiacet. Sed quædam peccata ſunt quæ in cognitione non habemus, ſicut oblita. Ergo de eis non poteſt eſſe contritio.

3. Præterea. Per voluntariam contritionem delentur illa quæ per voluntatem committuntur. Sed ignorantia voluntarium tollit, ut patet per Philoſophum in III. Ethic. (cap. II. vel III.) Ergo de eis quæ per ignorantiam accidunt, non debet eſſe contritio.

4. Præterea. De illo peccato non debet eſſe contritio quod per contritionem non tollitur. Sed quædam peccata ſunt quæ non tolluntur per contritionem, ſcilicet venialia, quæ adhuc poſt contritionis gratiam manent. Ergo non de omnibus peccatis præteritis debet eſſe contritio.

Sed contra. Pœnitentia eſt medicina contra omnia peccata actualia. Sed pęnitentia non eſt aliquorum quorum non ſit contritio, quæ eſt prima pars eius. Ergo & de omnibus peccatis debet eſſe contritio.

Præterea. Nullum peccatum remittitur, niſi quis iuſtificetur. Sed ad iuſtificationem requiritur contritio, ut prius dictum eſt. Ergo de quolibet peccato conteri oportet.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod etiam de peccatis futuris aliquis debeat conteri. Contritio enim eſt actus liberi arbitrii. Sed liberum arbitrium magis ſe extendit ad futura quam ad præterita: quia electio, quæ eſt actus liberi arbitrii, eſt de contingentibus futuris, ut dicitur in III. Ethic. (cap. V. vel VII.) Ergo contritio eſt magis de peccatis futuris quam de præteritis.

2. Præterea. Peccatum aggravatur ex conſequenti effectu. Unde Hieronymus dicit,* quod pęna Arii nondum eſt determinata, quia adhuc eſt poſſibile aliquos per eius hæreſim corruere, quibus corruentibus ſemper eius pœna augetur: & ſimiliter eſt de illo qui iudicatur homicida, ſi letaliter percuſſit, etiam antequam percuſſus moriatur. Sed in illo intermedio debet peccator conteri de peccato. Ergo non ſolum ſecundum quod habet quantitatem ex præterito actu, ſed etiam ſecundum quod habet quantitatem ex futuro; & ſic contritio reſpicit futurum.

Sed contra. Contritio eſt pars pęnitentiæ. Sed pęnitentia ſemper reſpicit præteritum. Ergo & contritio, & ſic non eſt de peccato futuro.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod homo debeat conteri de peccato alieno. Non enim petit aliquis indulgentiam niſi de peccato de quo contritus eſt. Sed de peccatis alienis indulgentia petitur in Pſal. XVIII. 13. *Ab alienis parce ſervo tuo*. Ergo debet homo conteri de peccatis alienis.

2. Præterea. Homo ex caritate tenetur diligere proximum ſicut ſeipſum. Sed propter dilectionem ſui & de malis ſuis dolet, & bona deſiderat. Ergo cum teneamur proximo deſiderare bona gratiæ, ſicut & nobis, videtur quod debeamus de culpa eius dolere, ſicut & de noſtris. Sed contritio nihil aliud eſt quam dolor de peccatis. Ergo homo debet conteri de peccatis alienis.

Sed contra. Contritio actus pęnitentiæ virtutis eſt. Sed nullus pęnitet niſi de his quæ ipſe fecit. Ergo nullus conteritur de peccatis alienis.

QUAESTIUNCULA VI.

1. Ulterius. Videtur quod non requiratur de ſingulis peccatis mortalibus contritio. Eſt enim motus contritionis in iuſtificatione in inſtanti. Sed in inſtanti non poteſt homo recogitare ſingula peccata. Ergo non oportet quod ſit contritio de ſingulis.

2. Præterea. Contritio debet eſſe de peccatis ſecundum quod avertunt a Deo: quia converſio ad creaturam ſine averſione a Deo contritionem non requirit. Sed omnia peccata mortalia conveniunt in averſione. Ergo contra omnia ſufficit una contritio.

3. Præterea. Plus conveniunt peccata mortalia actualia ad invicem, quam actualia, & originale. Sed unus baptiſmus delet omnia actualia, & originale. Ergo una contritio generalis delet omnia peccata mortalia.

Sed contra. Diverſorum morborum diverſæ ſunt medicinæ: quia non ſanat oculum quod ſanat calcaneum, ut Hieronymus dicit **. Sed contritio eſt medicina ſingu-

Ex Edit. P. Nicolai.

* Apud Hieronymum hoc non occurrit. ** Sive alius Auctor qui ſub eius nomine perperam circumfertur, in Marci cap. IX.

laris contra unum tantum mortale. Ergo non ſufficit una communis de omnibus.

Præterea. Contritio per confeſſionem explicatur. Sed oportet ſingula peccata mortalia confiteri. Ergo & de ſingulis conteri.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod contritio importat, ut dictum eſt, alicuius & duri, & integri comminutionem. Hæc autem integritas, & duritia invenitur in malo culpæ: quia voluntas, quæ eſt ipſius cauſa, in eo qui male agit, in ſuis terminis ſtat, nec præcepto legis cedit: & ideo huius mali diſplicentia contritio per ſimilitudinem dicitur. Hæc autem ſimilitudo non poteſt adaptari ad malum pęnæ, quia pęna ſimpliciter diminutionem dicit: & ideo de malis pęnæ poteſt eſſe dolor, ſed non contritio.

Ad primum ergo dicendum, quod pœnitentia, ſecundum Auguſtinum, debet eſſe de hac vita mortali, non ratione ipſius mortalitatis, niſi pœnitentia large dicatur omnis dolor; ſed ratione peccatorum ad quæ ex infirmitate huius vitæ deducimur.

Ad ſecundum dicendum, quod ille dolor quo quis dolet de amiſſione virtutis per peccatum, non eſt eſſentialiter ipſa contritio, ſed eſt principium eius, ſicut cum aliquis movetur ad dolendum de aliquo propter malum quod inde conſecutum eſt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod contritio, ut dictum eſt, eſt dolor reſpiciens, & quodammodo comminuens voluntatis duritiem: & ideo de illis ſolis peccatis eſſe poteſt quæ ex duritia noſtræ voluntatis in nos proveniunt. Et quia peccatum originale non noſtra voluntate inductum eſt, ſed ex vitiatæ naturæ origine contractum; ideo de ipſo non poteſt eſſe contritio, proprie loquendo; ſed diſplicentia poteſt eſſe de eo, vel dolor.

Ad primum ergo dicendum, quod contritio non eſt de peccato ratione ſubſtantiæ actus tantum, quia ex hoc non habet rationem mali; neque iterum ratione deformitatis tantum, quia deformitas de ſe non dicit rationem culpæ, ſed quandoque importat pęnam. Debet autem de peccato eſſe contritio, inquantum importat utramque deformitatem ex actu voluntatis provenientem; & hoc non eſt in peccato originali: & ideo de eo non eſt contritio.

Similiter dicendum ad ſecundum: quia averſio voluntatis eſt illa cui debetur contritio.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod omnis actualis culpa ex hoc contingit quod voluntas noſtra legi Dei non cedit, vel eam tranſgrediendo, vel omittendo, vel præter eam agendo. Et quia durum eſt quod habet potentiam ut non facile patiatur, ideo in omni actuali peccato duritia quædam eſt voluntatis; & propter hoc ſi debeat peccatum curari, oportet quod per contritionem comminuentem remittatur.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut ex dictis patet, contritio opponitur peccato ex parte illa qua ex electione voluntatis procedit non ſequentis imperium divinæ legis, non autem ex parte eius quod eſt in peccato materiale, & hoc eſt ſuper quod cadit electio. Cadit autem voluntatis electio non ſolum ſuper actus aliarum virium, quibus voluntas ad ſuum finem utitur, ſed etiam ſuper actum proprium ipſius. Voluntas enim vult ſe velle aliquid: & ſic electio voluntatis cadit ſupra dolorem illum, ſeu triſtitiam quæ invenitur in peccato invidiæ, & huiuſmodi, ſive ille dolor ſit in ſenſu, ſive in ipſa voluntate; & ideo illis peccatis dolor contritionis opponitur.

Ad ſecundum dicendum, quod oblivio de aliquo poteſt eſſe dupliciter: aut ita quod totaliter a memoria exciderit; & tunc non poteſt aliquis inquirere illud: aut ita quod partim a memoria exciderit, & partim maneat, ſicut cum recolo me aliquid audiviſſe in generali, ſed neſcio quid in ſpeciali, & tunc requiro in memoriam ad recognoſcendum. Et ſecundum hoc etiam aliquod peccatum poteſt eſſe oblitum dupliciter: aut ita quod in generali memoria maneat, ſed non in ſpeciali; & tunc debet homo recogitare ad inveniendum peccatum, quia de quolibet mortali peccato homo tenetur ſpecialiter conteri. Si autem invenire non poſſit, ſufficit de eo conteri ſecundum quod in notitia tenetur: & debet homo non ſolum de peccato, ſed de oblivione eius dolere, quæ ex negligentia contingit. Si autem peccatum omnino a memoria excidit, tunc ex impotentia faciendi excuſatur a debito, & ſufficit generalis contritio de omni eo in quo Deum offendit. Sed quando impotentia tollitur, ſicut cum ad memoriam peccatum revocatur, tunc tenetur homo ſpecialiter conteri; ſicut etiam pauper

per qui non poteſt ſolvere quod debet, excuſatur; & tamen tenetur cum primo potuerit.

Ad tertium dicendum, quod ſi ignorantia omnino tolleret voluntatem male agendi, excuſaret, & non eſſet peccatum; ſed quandoque non totaliter tollit voluntatem, & tunc a toto non excuſat, ſed a tanto: & ideo de peccato per ignorantiam commiſſo debet homo conteri.

Ad quartum dicendum, quod poſt contritionem de mortali poteſt remanere veniale, ſed non poſt contritionem de veniali: & ideo de venialibus etiam debet eſſe contritio, eo modo quo & pœnitentia, ſicut ſupra diſt. præcedenti dictum eſt.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod in omnibus motoribus, & mobilibus ordinatis ita eſt quod motor inferior habet motum proprium, & præter hoc ſequitur in aliquo motum ſuperioris motoris; ſicut patet in motu planetarum, qui præter motus proprios ſequuntur motum primi orbis. Omnibus autem virtutibus moralibus motor eſt ipſa prudentia, quæ dicitur auriga virtutum; & ideo quælibet virtus moralis cum motu proprio habet aliquid de motu prudentiæ: & ideo cum pœnitentia ſit quædam virtus moralis, quia eſt pars iuſtitiæ, cum actu proprio conſequitur prudentiæ motum. Proprius autem actus eius eſt in obiectum proprium, quod eſt peccatum commiſſum; & ideo eius actus principalis, ſcilicet contritio, ſecundum ſuam ſpeciem reſpicit tantum peccatum præteritum, ſed ex conſequenti reſpicit futurum, ſecundum quod habet aliquid de actu prudentiæ adiunctum, (a) & non tantum in illud futurum ratione propriæ ſpeciei movetur; & propter hoc ille qui conteritur, dolet de peccato præterito, & cavet futurum; ſed non dicitur eſſe contritio de peccato futuro, ſed magis cautio, quæ eſt pars prudentiæ contritioni adiuncta.

Ad primum ergo dicendum, quod liberum arbitrium dicitur eſſe de contingentibus futuris, ſecundum quod eſt de actibus, ſed non ſecundum quod eſt de obiectis actuum: quia homo poteſt cogitare ex libero arbitrio de rebus præteritis, & neceſſariis; ſed tamen ipſe actus cogitationis, ſecundum quod ſub libero arbitrio cadit, contingens futurum eſt: & ſic etiam actus contritionis contingens futurum eſt, ſecundum quod ſub libero arbitrio cadit; ſed obiectum eius poteſt eſſe præteritum.

Ad ſecundum dicendum, quod ille effectus conſequens qui peccatum aggravat, iam in actu præceſſit velut in cauſa: & ideo quando commiſſum eſt, totam ſuam quantitatem habuit, & ex effectu conſequenti non accreſcit aliquid quo ad culpæ rationem, etſi accreſcit quo ad pœnam accidentalem, ſecundum quod plures habebit rationes dolendi (b) in inferno de pluribus malis conſecutis ex ſuo peccato; & ſic loquitur Hieronymus: unde non oportet quod contritio ſit niſi de peccatis præteritis.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod illud idem conteritur quod prius durum, & integrum fuit: unde patet quod contritio pro peccato ſit in eodem in quo peccati duritia præceſſit; & ſic de alienis peccatis non eſt contritio.

Ad primum ergo dicendum, quod ab alienis peccatis ſibi parci Propheta precatur, inquantum ex conſortio peccatorum aliquis per conſenſum aliquam immunditiam contrahit, ſicut ſcriptum eſt (Pſalm. XVII. 27.) *Cum perverſo perverteris*.

Ad ſecundum dicendum, quod de peccatis aliorum dolere debemus; non tamen oportet quod de eis conteramur: quia non omnis dolor de peccato præterito eſt contritio, ut ex dictis patet.

SOLUTIO VI.

Ad ſextam quæſtionem dicendum, quod contritio poteſt dupliciter conſiderari, ſcilicet quantum ad ſui principium, & quantum ad terminum. Et dico principium contritionis cogitationem qua quis cogitat de peccato, & dolet, etſi non dolore contritionis, ſaltem dolore attritionis; terminus autem contritionis eſt, quando dolor ille iam gratia informatur. Quantum ergo ad principium contritionis, oportet quod ſit de ſingulis peccatis quæ quis in memoria habet; ſed quantum ad terminum ſufficit quod ſit una communis de omnibus: tunc enim ille motus agit in vi omnium diſpoſitionum præcedentium.

Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis omnia peccata mortalia conveniant in averſione

(a) *Forte* non tamen in illud. (b) *Al.* in infimo.

Digitized by Google

ſione, tamen differunt in cauſa, & modo averſionis, & quantitate elongationis a Deo; & hoc eſt ſecundum diverſitatem converſionis.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus agit in virtute meriti Chriſti, quod habuit infinitam virtutem ad delendum omnia peccata, & propter hoc unus ſufficit contra omnia. Sed in contritione requiritur cum merito Chriſti actus noſter: & ideo oportet quod ſingulis peccatis reſpondeat ſigillatim, cum non habeat infinitam virtutem. Vel dicendum, quod baptiſmus eſt ſpiritualis generatio; ſed pœnitentia quantum ad contritionem, & alias ſui partes eſt ſpiritualis quædam ſanatio per modum cuiuſdam alterationis. Patet autem in generatione corporali alicuius quæ eſt cum corruptione alterius, quod una generatione removentur omnia accidentia contraria rei generatæ, quæ erant accidentia rei corruptæ; ſed in alteratione removetur tantum unum accidens contrarium accidenti, ad quod terminatur alteratio. Et ſimiliter unus baptiſmus ſimul delet omnia peccata novam vitam inducendo; ſed pœnitentia non delet omnia peccata niſi ad ſingula feratur: & ideo oportet de ſingulis conteri, & confiteri.

ARTICULUS III.

Utrum contritio ſit maior dolor qui eſſe poſſit in natura.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod contritio non ſit maior dolor qui eſſe poſſit in natura. Dolor enim eſt ſenſus læſionis. Sed aliquæ læſiones magis ſentiuntur quam læſio peccati, ſicut læſio vulneris. Ergo non eſt maximus dolor contritio.

2. Præterea. Ex effectu ſumimus iudicium de cauſa. Sed effectus doloris ſunt lacrymæ. Cum ergo aliquando contritus non emittat lacrymas corporales de peccatis, quas tamen emittit de morte amici, vel de percuſſione, vel de aliquo huiuſmodi, videtur quod contritio non ſit dolor maximus.

3. Præterea. Quanto aliquid plus habet de permixtione contrarii, tanto eſt minus intenſum. Sed contritionis dolor habet multum de gaudio admixtum: quia contritus gaudet de liberatione, ſpe veniæ, & de multis huiuſmodi. Ergo dolor ſuus eſt minimus.

4. Præterea. Dolor contritionis diſplicentia quædam eſt. Sed multa ſunt quæ magis diſplicent contrito quam peccata ſua præterita: non enim vellet pœnam inferni ſuſtinere potius quam peccare, nec iterum ſuſtinuiſſe omnes pœnas temporales, aut etiam ſuſtinere; alias pauci invenirentur contriti. Ergo dolor contritionis non eſt maximus.

Sed contra. Secundum Auguſtinum (de Civit. Dei Lib. XXI. cap. III.) omnis dolor in amore fundatur. Sed amor caritatis, in quo fundatur dolor contritionis, eſt maximus. Ergo dolor contritionis eſt maximus.

Præterea. Dolor eſt de malo. Ergo de magis malo debet eſſe magis dolor. Sed culpa eſt magis malum quam pœna. Ergo dolor de culpa, qui eſt contritio, excedit omnem alium dolorem.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non poſſit eſſe nimis magnus contritionis dolor. Nullus enim dolor poteſt eſſe immoderatior quam ille qui proprium ſubiectum deſtruit. Sed dolor contritionis, ſi eſt tantus quod mortem, vel corruptionem corporis inducat, eſt laudabilis. Dicit enim Anſelmus (in meditat.) *Utinam ſic impinguentur viſcera animæ meæ, ut medullæ corporis mei exſiccentur*: & Auguſtinus (alius Auctor) de contritione cordis cap. x. dicit ſe eſſe dignum oculos cæcare plorando. Ergo dolor contritionis non poteſt eſſe nimius.

2. Præterea. Dolor contritionis ex caritatis amore procedit. Sed amor caritatis non poteſt eſſe nimius. Ergo nec dolor contritionis.

Sed contra. Omnis virtus moralis corrumpitur per ſuperabundantiam, & defectum. Sed contritio eſt actus virtutis moralis, ſcilicet pœnitentiæ, cum ſit pars iuſtitiæ. Ergo poteſt eſſe ſuperfluus dolor de peccatis.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non debeat eſſe maior dolor de uno peccato quam de alio. Hieronymus enim (in epitaphio Paulæ) collaudat Paulam de hoc quod minima peccata plangebat ſicut magna. Ergo non magis eſt dolendum de uno quam de alio.

2. Præterea. Motus contritionis eſt ſubitus. Sed non poteſt unus motus eſſe intenſior ſimul, & remiſſior. Ergo contritio

non

Digitized by Google

noo debet eſſe maior de uno peccato quam de alio.

3. Præterea. De peccato præcipue eſt contritio, ſecundum quod a Deo avertit. Sed in averſiooe omnia mortalia peccata conveniunt: quia omnia tollunt gratiam, qua anima Deo coniungitur. Ergo de omnibus peccatis mortalibus æqualis debet eſſe contritio.

Sed contra. Deut. xxv. 2. dicitur: (*a*) *Secundum menſuram peccati erit & plagarum modus*. Sed contritioni de peccatis plagæ commenſurantur: quia contritio habet propoſitum ſatisfaciendi annexum. Ergo contritio magis debet eſſe de uno peccato quam de alio.

Præterea. De hoc debet homo conteri quod debuit vitare. Sed homo magis debet vitare unum peccatum quam aliud, quia gravius eſt, ſi neceſſitas alterum faciendi incumberet. Ergo & ſimiliter de uno, ſcilicet graviori, magis quam de alio dolere.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut ſupra dictum eſt, in contritione eſt duplex dolor. Unus in ipſa voluotate, qui eſt eſſentialiter ipſa contritio, quæ nihil aliud eſt quam diſplicentia præteriti peccati, & dolor talis in contritione excedit alios dolores: quia quantum aliquid placet, tantum cootrarium eius diſplicet: finis autem ſuper omnia placet, cum omnia propter ipſum deſiderenrur: & ideo peccatum quod a fine ultimo avertit, ſuper omnia diſplicere debet. Alius dolor eſt in parte ſenſitiva, qui cauſatur ex primo dolore, vel ex neceſſitate naturæ, ſecundum quod vires inferiores ſequuntur motum ſuperiorum; vel ex electione, ſecundum quod homo pœnitens (*b*) io ſeipſo voluntarie excitatur ut de peccatis doleat: & neutro modo oportet quod ſit maximus dolorum: quia vires inferiores vehemeotius moventur ab obiectis propriis, quam ex redundantia ſuperiorum virium; & ideo quanto operatio ſuperiorum virium eſt propinquior obiectis inferiorum, tanto magis ſequuntur earum motum, & ideo maior dolor eſt in ſenſitiva parte ex læſione ſenſibili quam ſit ille qui in ipſa redundat ex ratione: & ſimiliter maior qui redundat ex ratione de corporalibus deliberante quam qui redundat ex ratione conſiderante ſpiritualia. Unde dolor in ſenſitiva parte ex diſplicentia rationis proveniens de peccato, non eſt maior aliis dolotibus qui in ipſa ſunt; & ſimiliter nec dolor qui eſt voluntarie aſſumptus: tum quia non obedit affectus inferior ſuperiori ad nutum, ut paſſio tanta ſequatur in ioferiori appetitu, qualem ordinat ſuperior: tum etiam quia paſſiones a ratione aſſumuntur in actibus virtutum ſecundum menſuram quamdam, quam quandoque dolor qui eſt ſine virtute, non ſervat, ſed excedit.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut dolor ſenſibilis eſt de ſenſu læſionis, ita dolor interior eſt de cognitione alicuius nocivi: & ideo quamvis læſio peccati ſecundum ſenſum exteriorem non percipiatur, tamen percipitur eſſe maxima ſecundum ſeoſum interiorem rationis.

Ad ſecundum dicendum, quod corporales immutationes immediate conſequuntur ad paſſiones ſenſitivæ partis, & eis mediantibus ad affectiones appetitivæ ſuperioris: & inde eſt quod ex dolore ſenſibili, vel etiam ſenſibili (*c*) nocivo citius ſuperfluunt lacrymæ corporales, quam de dolore ſpirituali contritionis.

Ad tertium dicendum, quod gaudium illud quod de dolore pœnitens habet, non minuit diſplicentiam, quia ei non contrariatur; ſed auget, ſecundum quod omnis operatio augetur per propriam delectationem, ut dicitur in X. Ethic. (cap. v. vel vi.) ſicut qui delectatur in addiſcendo aliquam ſcientiam, melius addiſcit: & ſimiliter qui gaudet de diſplicentia vehemeotius diſplicentiam habet. Sed bene poteſt eſſe quod illud gaudium temperet dolorem ex ratione io partem ſenſitivam reſultante.

Ad quartum dicendum, quod quantitas diſplicentiæ de aliqua re debet eſſe ſecundum quantitatem malitiæ ipſius. Malitia autem in culpa mortali menſuratur ex eo in quem peccatur, inquantum eſt ei indigna, & ex eo qui peccat, inquantum eſt ei nociva. Et quia homo debet plus Deum quam ſe diligere, ideo plus debet odire culpam inquantum eſt offenſa Dei, quam inquantum eſt nociva ſibi. Eſt autem nociva ſibi principaliter, inquantum ſeperat ipſum a Deo; & ex hac parte ipſa ſeperatio a Deo, quæ pœna quædam eſt, magis debet diſplicere quam ipſa culpa, ioquaotum hoc nocumentum inducit (quia quod propter alterum oditur, minus oditur)

(*a*) Vulgata, *pro menſura*. (b) *Ita Nicolaius a Al*, in ſeipſo habet dolorem, excitatur. (c) *Al.* vero.

tur) ſed minus quam culpa, inquantum eſt offenſa in Deum. Inter omnes autem pœnas attenditur ordo malitiæ ſecundum quantitatem nocumenti: & ideo cum hoc ſit maximum nocumentum quo maximum bonum privatur, erit inter pœnas maxima, ſeparatio a Deo. Eſt etiam alia quantitas mali accidentalis, quam oportet in diſplicentia attendere ſecundum rationem præſentis, & præteriti: quia quod præteritum eſt, iam non eſt: unde habet minus de ratione & malitiæ, & bonitatis: & inde eſt quod plus refugit homo ſuſtinere aliquid mali in præſenti, vel in futuro, quam horreat de præterito: unde nec aliqua paſſio animæ directe reſpondet præterito; ſicut dolor reſpondet præſenti malo, & timor futuro: & propter hoc de duobus malis præteritis illud magis abhorret animus cuius maior effectus in præſenti remanet, vel in futurum timetur, etiam ſi in præterito minus fuerit. Et quia effectus præcedentis culpæ non ita percipitur quandoque ſicut effectus præteritæ pœnæ: tum quia culpa perfectius ſanatur quam quædam pœna; tum quia defectus corporalis magis eſt manifeſtus quam ſpiritualis: ideo homo etiam bene diſpoſitus quandoque magis percipit in ſe horrorem præcedentis pœnæ quam præcedentis culpæ; quamvis magis eſſet paratus pati eamdem pœnam quam committere eamdem culpam. Eſt etiam conſiderandum in comparatione culpæ & pœnæ, quod quædam pœnæ inſeparabiliter habent coniunctam Dei offenſam, ſicut ſeparatio a Deo; quædam etiam addunt perpetuitatem, ſicut pœna inferni. Pœna ergo illa quæ offenſam annexam habet, eodem modo vitanda eſt ſicut & culpa; ſed illa quæ perpetuitatem addit, eſt magis quam culpa ſimpliciter fugienda. Si tamen ab eis ſeparetur ratio offenſæ, & conſideretur tantum ratio pœnæ, minus habet de malitia quam culpa, inquantum eſt offenſa Dei, & propter hoc minus deberet diſplicere. Sciendum eſt etiam, quod quamvis talis debeat eſſe contriti diſpoſitio, non tamen de his tentandus eſt: quia homo affectus ſuos non de facili menſurare poteſt, & quandoque illud quod minus diſplicet, videtur magis diſplicere, quia eſt propinquius ſenſibili nocumento, quod magis eſt nobis notum.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod contritio ex parte doloris qui eſt in ratione, ſcilicet diſplicentiæ, quo peccatum diſplicet inquantum eſt offenſa Dei, non poteſt eſſe nimia, ſicut nec amor caritatis, quo intenſo talis diſplicentia intenditur, poteſt eſſe nimius; ſed quantum ad dolorem ſenſibilem poteſt eſſe nimia, ſicut etiam exterior corporis afflictio poteſt eſſe nimia, ut ſupra diſt. xv. in quæſtione de ieiunio ex verbis Hieronymi patuit. In his enim omnibus debet accipi pro menſura conſervatio ſubiecti, & bonæ habitudinis ſufficientis ad ea quæ agenda incumbunt: & propter hoc dicitur Rom. xii. 1. *Rationabile obſequium veſtrum*.

Ad primum ergo dicendum, quod Anſelmus deſiderabat ex pinguedine devotionis medullas corporales exſiccari non quantum ad humorem naturalem, ſed quantum ad deſideria, & concupiſcentias corporales. Auguſtinus autem quamvis dignum ſe cognoſceret amiſſione exteriorum oculorum propter peccatum, quia quilibet peccator non ſolum æterna, ſed temporali morte dignus eſt; non tamen volebat ſibi oculos cæcare.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de dolore qui eſt in ratione; tertia autem procedit de dolore ſenſitivæ partis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod de contritione dupliciter poſſumus loqui. Uno modo ſecundum quod ſingillatim ſingulis peccatis reſpondet; & ſic quantum ad dolorem ſuperioris affectus requiritur quod de maiori peccato quis doleat magis: quia ratio doloris eſt maior in uno quam in alio, ſcilicet offenſa Dei: ex magis enim inordinato actu Deus magis offenditur. Similiter etiam cum maiori culpæ maior pœna debeatur, etiam dolor ſenſitivæ partis, ſecundum quod pro peccato ex electione aſſumitur (a) quaſi pœna peccati, debet eſſe maior de maiori peccato; ſecundum autem quod ex impreſſione ſuperioris appetitus innaſcitur, in inferiori attenditur quantitas doloris ſecundum diſpoſitionem partis ad recipiendam impreſſionem a ſuperiori, & non ſecundum quantitatem peccati. Alio modo poteſt accipi contritio ſecundum quod eſt ſimul de omnibus, ſicut in actu iuſtificationis: & hæc quidem contritio vel ex ſingulorum conſideratione peccatorum procedit; & ſic quamvis ſit actus

(a) *Al. deeſt* quaſi.

ctus unus, tamen diſtinctio peccatorum manet virtute in ipſo: vel ad minus habet propoſitum de ſingulis cogitandi annexum; & ſic etiam habitualiter eſt magis de uno quam de alio.

Ad primum ergo dicendum, quod (*a*) Paula non laudatur de hoc quod de omnibus peccatis doleret æqualiter; ſed quia de parvis peccatis tantum dolebat, ac ſi eſſent magna per comparationem ad alios qui de peccatis dolent; ſed ipſa multo amplius de maioribus doluiſſet.

Ad ſecundum dicendum, quod in illo contritionis motu ſubitaneo, quamvis non actualiter diſtinctio intentionis reſpondens diverſis peccatis inveniri poſſit, tamen invenitur ibi eo modo, ut dictum eſt; & etiam alio modo, ſecundum quod ſingula peccata ordinem habent ad illud de quo in illa contritione generali contrito dolendum occurrit, ſcilicet offenſa Dei. Qui enim aliquod totum appetit, vel diligit, etiam diligit partes eius, quamvis non actu: & hoc modo ſecundum quod habent ordinem ad totum, quaſdam plus, quaſdam minus: ſicut qui aliquam communitatem diligit, virtute ſingulos diligit plus & minus ſecundum eorum ordinem in bono communi: & ſimiliter qui dolet de hoc quod Deum offendat de diverſis, implicite dolet diverſimode ſecundum quod plus, vel minus per ea Deum offendit.

Ad tertium dicendum, quod quamvis quodlibet peccatum mortale a Deo avertat, & gratiam tollat; tamen quoddam plus elongat quam aliud, inquantum habet maiorem diſſonantiam ex ſua inordinatione ad ordinem divinæ bonitatis quam aliud.

ARTICULUS IV.

Utrum tota hæc vita ſit contritionis tempus.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod non tota hæc vita ſit contritionis tempus. Sicut enim de peccato commiſſo debet eſſe dolor, ita & pudor. Sed non per totam vitam durat pudor de peccato, &, ſicut dicit Ambroſius (Lib. II. de pœnitentia cap. VII.) *nihil habet quod erubeſcat cui peccatum dimiſſum eſt*. Ergo videtur quod nec contritio, quæ eſt dolor de peccato.

2. Præterea. I. Ioan. IV. 18. dicitur, quod *perfecta caritas foras mittit timorem*, *quia timor pœnam habet*. Sed dolor etiam pœnam habet. Ergo in ſtatu perfectæ caritatis non poteſt dolor contritionis manere.

3. Præterea. De præterito non poteſt eſſe dolor, qui proprie eſt de malo præſenti, niſi ſecundum quod aliquid de præterito in præſenti manet. Sed quandoque pervenitur ad aliquem ſtatum in hac vita in quo nihil de præterito peccato manet, neque diſpoſitio, neque culpa, neque reatus aliquis. Ergo non oportet ulterius de illo peccato dolere.

4. Præterea. Rom. VIII. 28. dicitur, quod *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, etiam peccata, ut dicit Gloſſa ibidem. Ergo non oportet poſt remiſſionem peccati quod de peccato doleat.

5. Præterea. Contritio eſt pars pœnitentiæ contra ſatisfactionem diviſa. Sed non oportet ſemper ſatisfacere. Ergo nec oportet ſemper conteri de peccato.

Sed contra. Auguſtinus dicit in Lib. de vera & falſa pœnitentia (cap. XIII.) *Ubi dolor finitur, deficit pœnitentia: ubi deficit pœnitentia, nihil relinquitur de venia*. Ergo videtur, cum oporteat veniam conceſſam non perdere, quod oporteat ſemper dolere de peccato.

Præterea. Eccli. V. 5. dicitur: (*b*) *De propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu*. Ergo ſemper debet homo dolere ad peccatorum propitiationem habendam.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non expediat continue de peccato dolere. Expedit enim quandoque gaudere, ut patet Philip. IV. ſuper illud, *Gaudete in Domino ſemper*: ubi dicit Gloſſa, quod neceſſarium eſt gaudere. Sed non eſt poſſibile ſimul gaudere, & dolere. Ergo non expedit continue de peccato dolere.

2. Præterea. Illud quod eſt de ſe malum, & fugiendum, non eſt aſſumendum, niſi quatenus eſt neceſſarium ut medicina ad aliquid, ſicut patet de uſtione, & ſectione vulneris. Sed triſtitia de ſe mala eſt: unde dicitur Eccli. XXX. 24. *Triſtitiam longe expelle a te*: & ſubditur cauſa: *Multos enim occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa*. Hoc etiam Philoſophus dicit expreſſe in VII. & X. Ethic. Ergo non debet amplius dolere de peccato, niſi quatenus ſufficit ad peccatum delendum. Sed ſtatim poſt primam triſtitiam contritionis pec-

(a) *Al.* Paulus, *ſicut etiam ſupra in obiectione, & mox ipſe.* (b) Vulgata: *De propitiato peccato.*

Digitized by Google

peccatum deletum eſt. Ergo non expedit ulterius dolere.

3. Præterea. Bernardus ſerm. xx. (ſuper Cant.) dicit: *Dolor pro peccatis neceſſarius eſt, etſi non ſit continuus: mel enim abſynthio admiſcendum eſt*. Ergo videtur quod non expedit continue dolere.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit (de vera & falſa pœnitentia cap. XIII.) *Semper doleat pœnitens, & de dolore gaudeat*.

Præterea. Actus in quibus conſiſtit beatitudo, expedit ſemper continuare, quantum poſſibile eſt. Sed huiuſmodi eſt dolor de peccato, quod patet Matth. v. 5. *Beati qui lugent*. Ergo expedit dolorem continuare quantum eſt poſſibile.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam poſt haoc vitam animæ de peccatis conterantur. Amor enim caritatis diſplicentiam de peccato cauſat. Sed poſt hanc vitam manet in aliquibus caritas & quantum ad actum, & quantum ad habitum: quia caritas numquam excidit, ut patet I. Corinth. XIII. Ergo manet diſplicentia de peccato commiſſo, quæ eſſentialiter eſt contritio.

2. Præterea. Magis dolendum eſt de culpa quam de pœna. Sed animæ in purgatorio dolent de pœna ſenſibili, & de dilatione gloriæ. Ergo multo magis dolent de culpa ab eis commiſſa.

3. Præterea. Pœna purgatorii eſt ſatisfactoria de peccato. Sed ſatisfactio habet efficaciam ex vi contritionis. Ergo contritio manet poſt hanc vitam.

Sed contra. Contritio eſt pars pœnitentiæ ſacramenti. Sed ſacramenta non manent poſt hanc vitam. Ergo nec contritio.

Præterea. Contritio poteſt eſſe tanta quod deleat & culpam, & pœnam. Si ergo animæ in purgatorio conteri poſſent, poſſet vi contritionis eorum reatus pœnæ eis dimitti, & omnino a pœna ſenſibili liberari; quod falſum eſt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in contritione, ut dictum eſt, eſt duplex dolor. Unus rationis, qui eſt deteſtatio peccati a ſe commiſſi; alius ſenſitivæ partis, qui ex iſto conſequitur: & quantum ad utrumque contritionis tempus eſt totus præſentis vitæ ſtatus. Quamdiu enim aliquis eſt in ſtatu viæ, deteſtatur incommoda quibus a perventione ad terminum viæ impeditur, vel retardatur. Unde cum per peccatum præteritum viæ noſtræ curſus in Deum retardetur, quia tempus illud quod erat deputatum ad currendum, recuperari non poteſt, ut ſupra dictum eſt; oportet quod ſemper in vitæ huius tempore ſtatus contritionis maneat quantum ad peccati deteſtationem: ſimiliter etiam quantum ad ſenſibilem dolorem, qui ut pœna a voluntate aſſumitur: quia enim homo peccando pœnam æternam meruit, & contra æternum (a) Deum peccavit, debet, pœna æterna in temporalem mutata, ſaltem dolor in æterno hominis, ideſt in ſtatu huius vitæ remanere: & propter hoc dicit Hugo de ſancto Victore, quod Deus abſolvens hominem a culpa, & pœna æterna, ligat eum vinculo perpetuæ deteſtationis peccati.

Ad primum ergo dicendum, quod erubeſcentia reſpicit peccatum ſolum inquantum habet turpitudinem: & ideo poſtquam peccatum quantum ad culpam remiſſum eſt, non manet pudori locus; manet autem dolori, qui non ſolum de culpa eſt, inquantum habet turpitudinem, ſed etiam inquantum habet nocumentum annexum.

Ad ſecundum dicendum, quod timor ſervilis quem caritas foras mittit, oppoſitionem habet ad caritatem ratione ſuæ ſervitutis, qua pœnam reſpicit; ſed dolor contritionis ex caritate cauſatur, ut dictum eſt: & ideo non eſt ſimile.

Ad tertium dicendum, quod quamvis per pœnitentiam peccator redeat ad gratiam priſtinam, & immunitatem a reatu pœnæ, numquam tamen redit ad priſtinam dignitatem innocentiæ: & ideo ſemper ex peccato præterito aliquid in ipſo manet.

Ad quartum dicendum, quod ſicut homo non debet facere mala, ut veniant bona; ita non debet gaudere de malis, quia ex eis proveniunt occaſionaliter bona, divina providentia agente: quia illorum bonorum peccata cauſa non fuerunt, ſed magis impedimenta; ſed divina providentia ea cauſavit, & de ea debet homo gaudere, de peccatis autem dolere.

Ad quintum dicendum, quod ſatisfactio attenditur ſecundum pœnam taxatam, quæ pro peccatis iniungi debet; & ideo poteſt terminari, ut non oporteat ulterius ſatisfacere: hæc enim pœna præcipue proportionatur culpæ ex parte converſionis, ex qua

(a) *Nicolaius* Dei.

Digitized by Google

qua finitatem habet. Sed dolor contritionis reſpondet culpæ ex parte averſionis, ex qua habet quamdam infinitatem: & ita vera contritio debet ſemper permanere. Nec eſt inconveniens, ſi remoto poſteriori, maneat prius.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod hæc eſt conditio in actibus virtutum inventa, quod non poteſt in eis accipi ſuperfluum, & diminutum, ut in II. Ethic. probatur. Unde cum contritio quantum ad id quod eſt diſplicentia quædam in appetitu rationis, ſit actus pœnitentiæ virtutis, numquam ibi poteſt eſſe ſuperfluum, ſicut nec quantum ad intenſionem, ita nec quantum ad durationem, niſi ſecundum quod actus unius virtutis impedit actum alterius virtutis magis neceſſarium pro tempore illo. Unde quanto magis homo continue in actu huius diſplicentiæ eſſe poteſt, tanto melius eſt, dummodo actibus aliarum virtutum vacet ſuo tempore, ſecundum quod oportet. Sed paſſiones poſſunt habere ſuperfluum, & diminutum & quantum ad intenſionem, & quantum ad durationem: & ideo ſicut paſſio doloris, quam voluntas aſſumit, debet eſſe moderate intenſa, ita debet moderate durare, ne ſi nimis duret, homo in deſperationem, & puſillanimitatem, & huiuſmodi vitia labatur.

Ad primum ergo dicendum, quod gaudium ſæculi impeditur per dolorem contritionis, non autem gaudium quod de Deo eſt, quia habet ipſum dolorem pro materia.

Ad ſecundum dicendum, quod Eccleſiaſticus loquitur de triſtitia ſæculi, & Philoſophus loquitur de triſtitia quæ eſt paſſio, qua moderate utendum eſt, ſecundum quod expedit ad finem ad quem aſſumitur.

Ad tertium dicendum, quod Bernardus loquitur de dolore qui eſt paſſio.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in contritione tria conſideranda ſunt. Primum eſt contritionis genus, quod eſt dolor. Secundum eſt contritionis forma, quia eſt actus virtutis gratia informatus. Tertium eſt contritionis efficacia, quia eſt meritorius, & ſacramentalis, & quodammodo ſatisfactorius. Animæ ergo poſt hanc vitam, quæ in patria ſunt, contritionem habere non poſſunt, quia carent dolore propter gaudii plenitudinem. Illæ vero quæ ſunt in inferno, carent contritione: quia ſi dolorem habeant, deficit tamen eis gratia dolorem informans. Sed illi qui in purgatorio ſunt, habent dolorem de peccatis gratia informatum, ſed non meritorium, quia non ſunt in ſtatu merendi. In hac autem vita omnia tria prædicta inveniri poſſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod caritas non cauſat iſtum dolorem, niſi in illis qui doloris capaces ſunt; ſed plenitudo gaudii a beatis omnem capacitatem doloris excludit: & ideo quamvis caritatem habeant, tamen contritione carent.

Ad ſecundum dicendum, quod animæ in purgatorio dolent de peccatis; ſed ille dolor non eſt contritio, quia deeſt ei contritionis efficacia.

Ad tertium dicendum, quod pœna illa quam animæ in purgatorio ſuſtinent, non poteſt proprie dici ſatisfactio, quia ſatisfactio opus meritorium requirit; ſed largo modo dicitur ſatisfactio pœnæ debitæ ſolutio.

ARTICULUS V.

Utrum peccati remiſſio ſit contritionis effectus.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod peccati remiſſio non ſit contritionis effectus. Solus enim Deus peccata remittit. Sed contritionis nos ſumus aliqualiter cauſa, quia actus noſter eſt. Ergo contritio non eſt cauſa remiſſionis culpæ.

2. Præterea. Contritio eſt actus virtutis. Sed virtus ſequitur culpæ remiſſionem: quia culpa, & virtus non ſunt ſimul in anima. Ergo contritio non eſt cauſa remiſſionis culpæ.

3. Præterea. Nihil impedit a perceptione euchariſtiæ niſi culpa. Sed contritus ante confeſſionem non debet accedere ad euchariſtiam. Ergo nondum eſt conſecutus remiſſionem culpæ.

Sed contra eſt quod dicitur in Gloſſa (Auguſtini) ſuper illud Pſalm. l. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus:* „ Contritio cordis eſt ſacrificium, in quo peccata ſolvuntur. “

Præterea. Virtus, & vitium eiſdem cauſis corrumpuntur, & generantur, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 1.) Sed per inordinatum amorem cordis peccatum com-

mittitur. Ergo per dolorem ex amore caritatis ordinato cauſatum ſolvitur; & ſic peccatum contritio delet.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod contritio non poſſit totaliter tollere reatum pœnæ. Quia ſatisfactio, & confeſſio ordinantur ad liberationem a reatu pœnæ. Sed nullus ita perfecte conteritur, quin oporteat eum confiteri, & ſatisfacere. Ergo contritio numquam eſt tanta quod deleat reatum totum.

2. Præterea. In pœnitentia debet eſſe quædam recompenſatio pœnæ ad culpam. Sed aliqua culpa per membra corporis exercetur. Ergo cum oporteat ad debitam pœnæ recompenſationem ut per quæ peccat quis, per hæc torqueatur, videtur quod numquam poſſit pœna talis peccati per contritionem exſolvi.

3. Præterea. Dolor contritionis eſt finitus. Sed pro aliquo peccato, ſcilicet mortali, debetur pœna infinita. Ergo numquam poteſt eſſe tanta contritio quod totam pœnam deleat.

Sed contra eſt quod Deus plus acceptat cordis affectum quam etiam exteriorem actum. Sed per exteriores actus abſolvitur homo a pœna, & a culpa. Ergo & ſimiliter per cordis affectum, qui eſt contritio.

Præterea. Exemplum huius de latrone habetur, cui dictum eſt (Luc. xxiii. 43.) *Hodie mecum eris in paradiſo*, propter unicum pœnitentiæ actum.

Utrum autem totus reatus per contritionem ſemper tollatur, ſupra diſt. xiv. (quæſt. ii. art. i. quæſtiunc. 2.) quæſitum eſt, ubi de pœnitentia hoc ipſum quærebatur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod contritio parva non ſufficiat ad deletionem magnorum peccatorum. Quia contritio eſt medicina peccati. Sed corporalis medicina quæ ſanat morbum corporalem minorem, non ſufficit ad ſanandum maiorem. Ergo minima contritio non ſufficit ad delendum maxima peccata.

2. Præterea. Supra dictum eſt, quod oportet de maioribus peccatis magis conteri. Sed contritio non delet peccatum, niſi ſit ſecundum quod oportet. Ergo minima contritio non delet omnia peccata.

Sed contra. Quælibet gratia gratum faciens delet omnem culpam mortalem, quia ſimul cum ea ſtare non poteſt. Sed quælibet contritio eſt gratia gratum faciente informata. Ergo quantumcumque ſit parva, delet omnem culpam.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod contritio poteſt dupliciter conſiderari: vel inquantum eſt pars ſacramenti, vel inquantum eſt actus virtutis: & utroque modo eſt cauſa remiſſionis peccati, ſed diverſimode: quia inquantum eſt pars ſacramenti, primo operatur ad remiſſionem peccati inſtrumentaliter, ſicut & de aliis ſacramentis in 1. diſt. (quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 1.) patuit; inquantum autem eſt actus virtutis, ſic eſt quaſi cauſa materialis remiſſionis peccati, eo quod diſpoſitio eſt quaſi neceſſitas ad iuſtificationem, ut ſupra dictum eſt. Diſpoſitio autem reducitur ad cauſam materialem, ſi accipiatur diſpoſitio quæ diſponit materiam ad recipiendum; ſecus autem eſt de diſpoſitione agentis ad agendum, quia illa reducitur ad genus cauſæ efficientis.

Ad primum ergo dicendum, quod ſolus Deus eſt cauſa efficiens principalis remiſſionis peccati; ſed cauſa diſpoſitiva poteſt etiam eſſe ex nobis: & ſimiliter cauſa ſacramentalis: quia formæ ſacramentorum ſunt verba a nobis prolata, quæ habent virtutem inſtrumentalem gratiam inducendi, qua peccata remittuntur.

Ad ſecundum dicendum, quod peccati remiſſio uno modo præcedit virtutem, & gratiæ infuſionem, & alio modo ſequitur: & ſecundum hoc quod ſequitur, actus a virtute elicitus poteſt eſſe cauſa aliqua remiſſionis culpæ.

Ad tertium dicendum, quod diſpenſatio euchariſtiæ pertinet ad miniſtros Eccleſiæ: & ideo ante remiſſionem peccati per miniſtros Eccleſiæ non debet aliquis ad euchariſtiam accedere, quamvis ſit ſibi culpa quo ad Deum remiſſa.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod intenſio contritionis poteſt attendi dupliciter. Uno modo ex parte caritatis, quæ diſplicentiam cauſat; & ſic contingit tantum intendi caritatem in actu, quod contritio inde ſequens merebitur non ſolum culpæ amotionem, ſed etiam abſolutionem ab omni pœna. Alio modo ex parte doloris ſenſibilis, quem voluntas in contritione excitat: & quia illa pœna etiam quæ-

dam

dam eſt, tantum poteſt intendi quod ſufficiat ad deletionem pœnæ, & culpæ.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis non poteſt eſſe certus quod contritio ſua ſit ſufficiens ad deletionem pœnæ, & culpæ: & ideo tenetur confiteri, & ſatisfacere, maxime cum contritio vera non fuerit, niſi propoſitum confitendi habuiſſet annexum; quod debet ad effectum deduci etiam propter præceptum quod eſt de confeſſione datum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut gaudium interius redundat etiam ad exteriores corporis partes, ita etiam & dolor interior ad exteriora membra derivatur: unde dicitur Prov. XVII. 22. *Spiritus triſtis exſiccat oſſa*.

Ad tertium dicendum, quod dolor contritionis, quamvis ſit finitus quantum ad intenſionem, ſicut etiam & pœna peccato mortali debita finita eſt; habet tamen infinitam virtutem ex caritate qua informatur; & ſecundum hoc poteſt valere ad deletionem culpæ, & pœnæ.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod contritio, ut ſæpe dictum eſt, habet duplicem dolorem. Unum rationis, qui eſt diſplicentia peccati commiſſi; & hic poteſt eſſe adeo parvus, quod non ſufficiet ad rationem contritionis, ut ſi minus diſplicebet ei peccatum quam debeat diſplicere ſeparatio a fine; ſicut etiam amor poteſt eſſe ita remiſſus, quod non ſufficiat ad rationem caritatis. Alium dolorem habet in ſenſu; & parvitas huius non impedit rationem contritionis: quia non ſe habet eſſentialiter ad contritionem, ſed quaſi ex accidenti ei adiungitur; & iterum non eſt in poteſtate noſtra. Sic ergo dicendum, quod quantumcumque parvus ſit dolor, dummodo ad contritionis rationem ſufficiat, omnem culpam delet.

Ad primum ergo dicendum, quod medicinæ ſpirituales habent efficaciam infinitam ex virtute infinita quæ in eis operatur: & ideo illa medicina quæ ſufficit ad curationem parvi peccati, ſufficit etiam ad curationem magni, ſicut patet de baptiſmo, quo & magna, & parva peccata ſolvuntur: & ſimiliter eſt de contritione, dummodo ad rationem contritionis pertingat.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc ſequitur ex neceſſitate, quod unus homo plus doleat de peccato maiori quam de minori, ſecundum quod magis repugnat amori qui dolorem cauſat. Sed tamen ſi unus alius haberet tantum de dolore pro maiori quantum ipſe habet pro minori, ſufficeret ad remiſſionem culpæ.

QUAESTIO III.

Deinde quæritur de confeſſione: & circa hoc quæruntur quinque.
Primo. De neceſſitate confeſſionis.
Secundo. Quid ſit confeſſio.
Tertio. Cui ſit facienda.
Quarto. Qualis eſſe debeat.
Quinto. De effectu confeſſionis.

ARTICULUS I.

Utrum confeſſio ſit neceſſaria ad ſalutem.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod confeſſio non ſit neceſſaria ad ſalutem. Sacramentum enim pœnitentiæ contra remiſſionem culpæ ordinatum eſt. Sed culpa per gratiæ infuſionem ſufficienter remittitur. Ergo ad pœnitentiam de peccato agendam non eſt neceſſaria confeſſio.

2. Præterea. Aliquibus eſt peccatum remiſſum ſine hoc quod confeſſi legantur, ſicut patet de Petro, & de Magdalena, & etiam de Paulo. Sed non eſt minoris efficaciæ gratia remittens peccatum nunc quam tunc fuit. Ergo nec nunc de neceſſitate ſalutis eſt quod homo confiteatur.

3. Præterea. Peccatum quod ex alio contractum eſt, ex alio debet habere medicinam. Ergo peccatum actuale, quod ex proprio motu quilibet commiſit, debet ex ſeipſo tantum habere medicinam. Sed contra tale peccatum ordinatur pœnitentia. Ergo confeſſio non eſt de neceſſitate pœnitentiæ.

4. Præterea. Confeſſio ad hoc deſideratur in iudicio, ut ſecundum quantitatem culpæ pœna infligatur. Sed homo poteſt ſibi ipſi pœnam infligere maiorem quam etiam ab alio ſibi infligatur. Ergo videtur quod non ſit confeſſio de neceſſitate ſalutis.

Sed contra. Boetius in Lib. de Conſolat. (I. proſ. IV.) *Si medicinam expectas, oportet quod morbum detegas*. Sed de neceſſitate ſalutis eſt quod homo de peccatis medicinam accipiat. Ergo & de neceſſitate ſalutis eſt quod morbum per confeſſionem detegat.

Digitized by Google

Præterea. In iudicio ſæculari non eſt idem iudex, & reus. Sed iudicium ſpirituale eſt ordinarius. Ergo peccator, qui eſt reus, non habet eſſe ſui ipſius iudex, ſed ab alio iudicari; & ita oportet quod ei confiteatur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſit de iure naturali. Adam enim, & Cain non tenebantur niſi ad præcepta legis naturæ. Sed reprehenduntur de hoc quod peccatum ſuum non ſunt confeſſi. Ergo confeſſio peccati eſt de lege naturali.

2. Præterea. Præcepta illa quæ manent in lege veteri, & nova, ſunt de iure naturali. Sed confeſſio fuit in lege veteri: unde dicitur Iſai. XLIII.26. *Narra, ſi quid habes, ut iuſtificeris*. Ergo eſt de lege naturali.

3. Præterea. Iob non erat ſubiectus niſi legi naturali. Sed ipſe peccata confitebatur, ut patet per hoc quod ipſe de ſe dicit Iob XXXI. 33: *Si abſcondi ut homo peccatum meum*. Ergo eſt de lege naturali.

Sed contra. Iſidorus dicit (Lib. V. etymol. cap. IV.) quod ius naturale eſt idem apud omnes. Sed confeſſio non eſt eodem modo apud omnes. Ergo non eſt de iure naturali.

Præterea. Confeſſio fit ei qui habet claves. Sed claves Eccleſiæ non ſunt de naturalis iuris inſtitutione. Ergo nec confeſſio.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non omnes ad confeſſionem teneantur. Quia, ſicut dicit Hieronymus (ſuper Iſa. cap. III. Lib. II.) pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragium. Sed aliqui poſt baptiſmum naufragium non ſunt paſſi. Ergo eis non competit pœnitentia; & ſic nec confeſſio, quæ eſt pœnitentiæ pars.

2. Præterea. Confeſſio facienda eſt iudici in quolibet foro. Sed aliqui ſunt qui non habent hominem iudicem ſupra ſe. Ergo non tenentur ad confeſſionem.

3. Præterea. Aliquis eſt qui non habet peccata, niſi venialia. Sed de illis non tenetur homo confiteri. Ergo non quilibet tenetur ad confeſſionem.

Sed contra eſt, quia confeſſio contra ſatisfactionem, & contritionem dividitur. Sed omnes tenentur ad contritionem, & ſatisfactionem. Ergo & omnes tenentur ad confeſſionem.

Præterea. Hoc patet ex Decretali de pœnitentiis, & remiſſionibus, ubi dicitur quod omnis utriuſque ſexus, cum ad annos diſcretionis venerit, debet peccata confiteri.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ſtatim teneatur confiteri. Dicit enim Hugo de ſancto Victore (æquivalenter cap. VIII. Lib. II. de ſacr. part. XIV.) *Si neceſſitas non eſt, quæ prætendatur, contemptus non excuſatur*. Sed quilibet tenetur vitare contemptum. Ergo quilibet tenetur ſtatim confiteri cum poteſt.

2. Præterea. Quilibet tenetur plus facere ad evadendum a morbo ſpirituali quam ad evadendum a morbo corporali. Sed aliquis infirmus corporaliter non ſine detrimento ſalutis medicum requirere tardat. Ergo videtur quod non poſſit eſſe ſine detrimento ſalutis quod aliquis ſacerdoti, cuius copiam habet, de peccato confiteatur.

3. Præterea. Illud quod ſine termino debetur, ſtatim debetur. Sed ſine termino debet homo confeſſionem Deo. Ergo tenetur ad ſtatim.

Sed contra. In Decretali (de pœnit. & remiſs. cap. *Omnis utriuſque ſexus*) ſimul datur tempus determinatum de confeſſione, & de euchariſtiæ perceptione. Sed aliquis non peccat, ſi non percipiat euchariſtiam ante tempus a iure determinatum. Ergo non peccat, ſi non ante tempus illud confiteatur.

Præterea. Quicumque omittit illud ad quod ex præcepto tenetur, peccat mortaliter. Si ergo aliquis non ſtatim confitetur, quando habet copiam ſacerdotis, ſi ad confitendum ſtatim tenetur, peccaret mortaliter, & eadem ratione in alio tempore, & ſic deinceps; & ita multa mortalia peccata homo incurreret pro una pœnitentiæ dilatione; quod videtur inconveniens.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod poſſit cum aliquo diſpenſari ne confiteatur homini. Præcepta enim quæ ſunt de iure poſitivo, ſubiacent diſpenſationi prælatorum Eccleſiæ. Sed confeſſio eſt huiuſmodi, ut ex dictis patet. Ergo poteſt diſpenſari cum aliquo ut non confiteatur.

2. Præterea. Illud quod ab homine inſtitutum eſt, poteſt etiam ab homine diſpen-

penſationem recipere. Sed confeſſio non legitur a Deo inſtituta, ſed ab homine. Iacob v 16. *Confitemini alterutrum peccata veſtra*. Habet autem Papa poteſtatem diſpenſandi in his quæ per Apoſtolos inſtituta ſunt, ſicut patet de bigamis. Ergo etiam poteſt cum aliquo diſpenſare, ne confiteatur.

Sed contra. Pœnitentia, cuius pars eſt confeſſio, eſt ſacramentum neceſſitatis, ſicut & baptiſmus. Cum ergo in baptiſmo nullus diſpenſare poſſit, nec in confeſſione aliquis diſpenſare poterit.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod paſſio Chriſti, ſine cuius virtute nec actuale, nec originale peccatum dimittitur, in nobis operatur per ſacramentorum ſuſceptionem, quæ ex ipſa efficaciam habent: ideo ad culpæ remiſſionem & actualis, & originalis requiritur ſacramentum Eccleſiæ, vel actu ſuſceptum, vel ſaltem voto, quando articulus neceſſitatis, non contemptus, ſacramentum excludit: & per conſequens illa ſacramenta quæ ordinantur contra culpam, cum qua ſalus eſſe non poteſt, ſunt de neceſſitate ſalutis: & ideo ſicut baptiſmus, quo deletur originale, eſt de neceſſitate ſalutis, ita & pœnitentiæ ſacramentum. Sicut autem aliquis per hoc quod baptiſmum petit, ſe miniſtris Eccleſiæ ſubiicit, ad quos pertinet diſpenſatio ſacramenti; ita etiam per hoc quod fatetur peccatum ſuum, ſe miniſtro Eccleſiæ ſubiicit, ut per ſacramentum pœnitentiæ ab eo diſpenſatum remiſſionem conſequatur: qui congruum remedium adhibere non poteſt, niſi peccatum cognoſcat; quod fit per confeſſionem peccantis: & ideo confeſſio eſt de neceſſitate ſalutis eius qui in peccatum actuale mortale cecidit.

Ad primum ergo dicendum, quod gratiæ infuſio ſufficit ad culpæ remiſſionem, ſed poſt culpam remiſſam adhuc eſt peccator debitor pœnæ temporalis. Sed ad gratiæ infuſionem conſequendam ordinata ſunt gratiæ ſacramenta, ante quorum ſuſceptionem vel actu, vel propoſito aliquis gratiam non conſequitur, ſicut in baptiſmo patet: & ſimiliter eſt de confeſſione: & ulterius per confeſſionem, erubeſcentiam, & vim clavium, quibus ſe confitens ſubiicit, & ſatisfactionem iniunctam quam ſacerdos moderatur ſecundum qualitatem criminum ſibi per confeſſionem innoteſcentium, pœna temporalis expiatur. Sed tamen ex hoc quod operatur confeſſio ad pœnæ remiſſionem, non habet quod ſit de neceſſitate ſalutis: quia pœna iſta eſt temporalis, ad quam poſt culpæ remiſſionem aliquis ligatus remanet: unde ſine hoc quod in præſenti vita expiaretur, eſſet via ſalutis: ſed habet quod ſit de neceſſitate ſalutis ex hoc quod ad remiſſionem culpæ modo prædicto operatur.

Ad ſecundum dicendum, quod etſi non legatur illorum confeſsio, potuit tamen fieri. Multa enim ſunt facta quæ non ſunt ſcripta: & præterea Chriſtus habet poteſtatem excellentiæ in ſacramentis: unde ſine his quæ ad ſacramentum pertinent, poteſt rem ſacramenti conferre.

Ad tertium dicendum, quod peccatum quod ex altero contractum eſt, ſcilicet originale, poteſt omnino ab extrinſeco remedium habere, ut in parvulis patet; ſed peccatum actuale, quod ex ſeipſo quiſque commiſit, non poteſt expiari niſi aliquid cooperetur ille qui peccavit. Sed tamen non ſufficit ad peccatum expiandum ex ſeipſo, ſicut ſufficienter peccatum commiſit (a): eo quod peccatum ex parte converſionis eſt finitum, ex qua parte peccator in ipſum inducitur; ſed ex parte averſionis habet infinitatem, ex qua parte oportet quod peccati remiſſio incipiat: quia quod eſt ultimum in generatione, eſt primum in reſolutione, ut dicitur in III. Ethic. (cap. v. vel VIII.) & ideo oportet quod etiam peccatum actuale ex alio medicinam habeat.

Ad quartum dicendum, quod ſatisfactio non ſufficeret ad expiandum pœnam peccati ex quantitate pœnæ quæ in ſatisfactione imponitur; ſed ſufficit inquantum eſt pars ſacramenti, virtutem ſacramentalem habens: & ideo oportet quod per diſpenſatores ſacramentorum imponatur: & ideo neceſſaria eſt confeſsio.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod, ſicut in 1. diſt. (quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 3. in cor.) dictum eſt, ſacramenta ſunt quædam fidei proteſtationes: unde oportet ea fidei eſſe proportionata. Fides autem eſt ſupra cognitionem rationis naturalis: unde etiam ſacramenta ſunt ſupra rationis naturalis dictamina. Et

a *Addit Nicolai per ſeipſum*.

Et quia ius naturale eſt quod non opinio genuit, ſed innata quædam vis inſeruit, ut Tullius dicit (de invent. rhetor. num. 36.) ideo ſacramenta non ſunt de iure naturali, ſed de iure divino, quod eſt ſupranaturale: & quandoque etiam naturale dicitur, ſecundum quod cuilibet rei illud eſt naturale quod ei a ſuo Creatore imponitur, tamen proprie naturalia dicuntur quæ ex principiis naturæ cauſantur; ſupra naturam autem quæ ipſe Deus ſibi reſervat ſine naturæ miniſterio operanda, ſive in operationibus miraculorum, ſive in revelationibus myſteriorum, ſive in inſtitutionibus ſacramentorum: & ſic confeſſio quæ ſacramentalem neceſſitatem habet, non eſt de iure naturali, ſed divino.

Ad primum ergo dicendum, quod Adam vituperatur de hoc quod peccatum ſuum coram Deo non recognovit. Confeſſio enim quæ fit Deo, per recognitionem peccati, eſt de iure naturali. Nunc autem loquimur de confeſſione quæ fit homini. Vel dicendum, quod confiteri peccatum in caſu eſt de iure naturali, ſcilicet cum quis in iudicio conſtitutus a iudice interrogatur: tunc enim non debet mentiri peccatum excuſando, vel negando; de quo Adam, & Cain vituperantur: ſed confeſſio quæ fit homini ſponte ad remiſſionem peccatorum conſequendam a Deo non eſt de iure naturali.

Ad ſecundum dicendum, quod præcepta legis naturæ manent eodem modo in lege Moyſi, & in lege nova. Sed confeſſio quamvis aliqualiter eſſet in lege Moyſi, non tamen eodem modo, ſicut in lege nova, nec ſicut in lege naturæ. In lege enim naturæ ſufficiebat interior recognitio peccati apud Deum; ſed in lege Moyſi oportebat aliquo ſigno exteriori peccatum proteſtari, ſicut per oblationem hoſtiæ pro peccato, ex quo etiam homini innoteſcere poterat eum peccaſſe: non autem oportebat quod ſpeciale peccatum a ſe commiſſum manifeſtaret, aut peccati circumſtantias, ſicut in nova lege oportet.

Ad tertium dicendum, quod Iob loquitur de illa abſconſione peccati quam facit in iudicio deprehenſus peccatum negando, aut excuſando, ut ex Gloſſa ibidem haberi poteſt.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ad confeſſionem dupliciter obligamur. Uno modo ex iure divino ex hoc ipſo quod eſt medicina; & ſecundum hoc non omnes tenentur ad confeſſionem, ſed illi tantum qui peccatum mortale incurrunt poſt baptiſmum. Alio modo, ex præcepto iuris poſitivi; & ſic tenentur omnes (*a*) ex inſtitutione Eccleſiæ edita in Concilio generali ſub Innocentio III. (ut habetur de pœn. & remiſs. cap. *Omnis utriuſque ſexus* :) tum ut quilibet ſe peccatorem recognoſceret, quia omnes peccaverunt, & egent gratia Dei: tum ut cum maiori reverentia ad euchariſtiam accedat: tum ut Eccleſiarum rectoribus ſui ſubditi innoteſcant, ne lupus inter gregem lateat.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis homo in hac vita poſt baptiſmum naufragium evadere poſſit, quod eſt per peccatum mortale; non tamen poteſt evadere venialia, quibus ad naufragium diſponitur, contra quæ etiam pœnitentia ordinatur: & ideo manet pœnitentiæ locus etiam in illis qui non mortaliter peccant, & per conſequens (*b*) confeſſionis.

Ad ſecundum dicendum, quod nullus eſt qui non habeat iudicem Chriſtum, cui per ſuum vicarium confiteri debet; qui quamvis eo inferior ſit, inquantum ipſe prælatus eſt, tamen eo eſt ſuperior, inquantum peccator eſt ipſe, & ille Chriſti miniſter.

Ad tertium dicendum, quod ex vi ſacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, ſed ex inſtitutione Eccleſiæ, quando non habet alia quæ confiteatur. Vel poteſt dici ſecundum quoſdam, quod ex Decretali prædicta non obligantur niſi illi qui habent peccata mortalia, quod patet ex hoc quod dicit, quod debet omnia peccata confiteri, quod de venialibus intelligi non poteſt, quia nullus omnia confiteri poteſt: & ſecundum hoc etiam ille qui non habet mortalia, non tenetur ad confeſſionem venialium; ſed ſufficit ad præceptum Eccleſiæ implendum ut ſe ſacerdoti repræſentet, & ſe oſtendat abſque conſcientia mortalis eſſe, & hoc ei pro confeſſione (*c*) reputatur.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod cum propoſitum confitendi ſit annexum

(a) *Al.* ex iſta inſtitutione. (b) *Nicolai* locus confeſſionis. (c) *Al. deeſt* reputatur.

xum contritioni, tunc tenetur aliquis ad hoc propoſitum, quando ad contritionem tenetur, ſcilicet quando peccata memoriæ occurrunt, cum præcipue in periculo mortis exiſtit, aut in aliquo articulo, in quo ſine peccati remiſſione peccatum oporteat eum incurrere; ſicut cum teneatur ad celebrandum, ſi deſit copia ſacerdotis, ſaltem conteri tenetur, & habere propoſitum confitendi. Sed ad confeſſionem actualiter faciendam obligatur aliquis dupliciter. Uno modo per accidens, ſcilicet quando ad aliquid tenetur quod non poteſt ſine peccato facere, niſi confeſſus: tunc enim confiteri tenetur; ſicut ſi debeat euchariſtiam percipere, ad quam nullus poſt peccatum mortale, niſi confeſſus, accedere debet, copia ſacerdotis oblata, & neceſſitate non urgente: & inde venit obligatio qua Eccleſia omnes obligat ad ſemel in anno confitendum: quia inſtituit ut ſemel in anno, ſcilicet in paſchate, omnes ſacram communionem accipiant: & ideo ante tempus illud confiteri tenentur. Alio modo obligatur aliquis ad confeſſionem per ſe: & ſic videtur eadem ratio eſſe de confeſſione, & de baptiſmo differendo: quia utrumque eſt ſacramentum neceſſitatis. Ad baptiſmum autem percipiendum non tenetur aliquis ſtatim poſtquam habet propoſitum baptiſmi, ita quod peccet mortaliter, niſi ſtatim baptizetur: nec eſt aliquod tempus determinatum, ultra quod ſi baptiſmum differat, peccatum mortale incurrat. Sed poteſt contingere quod in dilatione baptiſmi erit peccatum mortale, vel non erit; & hoc penſandum eſt ex cauſa dilationis: quia, ſicut dicit Philoſophus in VIII. Phyſ. (text. com. xv.) voluntas non retardat facere opus volitum, niſi propter aliquam cauſam rationalem. Unde ſi cauſa dilationis baptiſmi peccatum mortale annexum habeat, utpote ſi propter contemptum, vel aliquid huiuſmodi baptiſmum differat, dilatio erit peccatum mortale, alias non. Et ideo idem videtur eſſe de confeſſione, quæ non eſt maioris neceſſitatis quam baptiſmus. Et quia ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, tenetur homo in hac vita implere; ideo ſi periculum mortis immineat, etiam per ſe loquendo, obligatur aliquis ad confeſſionem faciendam tunc, vel baptiſmum ſuſcipiendum: & propter hoc etiam Iacobus (cap. v.) ſimul præceptum edidit de confeſſione facienda, & extrema unctione ſuſcipienda: & ideo videtur probabilis eorum opinio qui dicunt, quod non tenetur homo ad ſtatim confitendum, quamvis periculoſum ſit differre. Alii autem dicunt, quod tenetur contritus ad ſtatim confitendum debita opportunitate oblata ſecundum rectam rationem. Nec obſtat quod Decretalis terminum præfigat, ut ſemel in anno confiteatur: quia Eccleſia non indulget dilationem, ſed prohibet negligentiam in maiori dilatione. Unde per Decretalem illam non excuſatur a culpa dilationis quantum ad forum conſcientiæ, ſed excuſatur a pęna quantum ad forum Eccleſiæ, ut non privetur debita ſepultura, ſi morte præventus fuerit ante tempus illud. Sed hoc videtur nimis durum: quia præcepta affirmativa non obligant ad ſtatim, ſed ad tempus determinatum, non quidem ex hoc quod tunc commode impleri poſſunt (quia ſic ſi non daret aliquis eleemoſynam de ſuperfluo, quandocumque pauper offerretur, peccaret mortaliter, quod falſum eſt) ſed ex hoc quod tempus neceſſitatem urgentem adducit: & ideo non oportet quod ſi ſtatim oblata opportunitate non confiteatur, etiamſi maior opportunitas non expectetur, aliquis peccet mortaliter, ſed quando ex articulo temporis neceſſitas confeſſionis inducitur. Nec hoc eſt ex indulgentia Eccleſiæ, quod non teneatur ad ſtatim, ſed ex natura præcepti affirmativi: unde ante Eccleſiæ ſtatutum etiam minus debebatur. Quidam vero dicunt, quod ſæculares non tenentur ante quadrageſimale tempus confiteri, quod eſt eis pęnitentiæ tempus; ſed religioſi tenentur ad ſtatim, quia totum tempus eſt eis pęnitentiæ tempus. Sed hoc nihil eſt: quia religioſi non tenentur ad alia quam alii homines, niſi ad quæ ſe ex voto obligaverunt.

Ad primum ergo dicendum, quod Hugo loquitur de illis qui ſine ſacramento decedunt.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt de neceſſitate ſalutis corporalis quod ſtatim medicum quærat, niſi quando neceſſitas curationis incumbit: & ſimiliter eſt de morbo ſpirituali.

Ad tertium dicendum, quod retentio rei alienæ invito domino contrariatur præcepto negativo, quod obligat ſemper, & ad ſemper: & ideo tenetur ſtatim ad reddendum. Secus autem eſt de impletione præcepti affirmativi, quod obligat ſemper, ſed non ad ſemper: unde non tenetur aliquis ad ſtatim implendum.

SO-

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod miniſtri Eccleſiæ inſtituuntur in Eccleſia divinitus fundata; & ideo inſtitutio Eccleſiæ præſupponitur ad operationem miniſtrorum, ſicut opus creationis præſupponitur ad opus naturæ. Et quia Eccleſia fundatur in fide, & ſacramentis, ideo ad miniſtros Eccleſiæ nec novos articulos fidei edere, aut editos removere, aut nova ſacramenta inſtituere, aut inſtituta removere pertinet; ſed hoc eſt poteſtatis excellentiæ, quæ ſoli debetur Chriſto, qui eſt Eccleſiæ fundamentum. Et ideo ſicut Papa non poteſt diſpenſare ut aliquis ſine baptiſmo ſalvetur, ita nec quod ſalvetur ſine confeſſione, ſecundum quod obligat ex ipſa vi ſacramenti; ſed poteſt diſpenſare in confeſſione ſecundum quod obligat de præcepto Eccleſiæ, ut poſſit aliquis diutius confeſſionem differre quam ab Eccleſia inſtitutum ſit.

Ad primum ergo dicendum, quod præcepta iuris divini non minus obligant quam præcepta iuris naturalis: unde ſicut non poteſt diſpenſari in iure naturali, ita nec in iure poſitivo divino.

Ad ſecundum dicendum, quod præceptum de confeſſione non eſt ab homine puro inſtitutum, quamvis ſit a Iacobo promulgatum; ſed a Deo inſtitutionem habuit, quamvis expreſſa inſtitutio ipſius non legatur: tamen quædam præfiguratio ipſius invenitur & in hoc quod Ioanni confitebantur peccata (Ioan. cap. III.) qui baptiſmo ipſius ad gratiam Chriſti præparabantur, & in hoc etiam quod Dominus ſacerdotibus leproſos tranſmiſit (Luc. XVII.) qui quamvis non eſſent novi teſtamenti ſacerdotes, tamen in eis novi teſtamenti ſacerdotium ſignificabatur.

ARTICULUS II.

Utrum Auguſtinus convenienter confeſſionem diffiniat.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod Auguſtinus inconvenienter confeſſionem diffiniat, dicens (ut habetur ex eius expoſitione ſuper Pſal. LXVI.) *Confeſſio eſt per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur*. Morbus enim contra quem confeſſio ordinatur, peccatum eſt. Sed peccatum aliquando eſt apertum. Ergo non debuit dicere morbum latentem eſſe, cuius confeſſio eſt medicina.

2. Præterea. Principium penitentiæ eſt timor, ut in XIV. diſt. (quæſt. 1. art. 2.) dictum eſt. Sed confeſſio eſt pars penitentiæ. Ergo non debuit pro cauſa confeſſionis ponere ſpem, ſed magis timorem.

3. Præterea. Illud quod ſub ſigillo ponitur, non aperitur; ſed clauditur magis. Sed peccatum quod quis confitetur, ſub ſigillo confeſſionis ponitur. Ergo non aperitur in confeſſione peccatum, ſed magis clauditur.

4. Præterea. Inveniuntur quædam aliæ diffinitiones ab iſta differentes. Gregorius enim dicit (hom. XL. ſuper Evang.) quod confeſſio *eſt peccatorum deteſtatio, & ruptio vulneris*. Quidam vero dicunt, quod confeſſio *eſt legitima coram ſacerdote peccatorum declaratio*. Quidam autem ſic: *Confeſſio eſt ſacramentalis delinquentis accuſatio ex erubeſcentia, & per claves Eccleſiæ ſatisfactoria, obligans ad peragendam pœnitentiam iniunctam*. Ergo videtur quod præaſſignata cauſa non omnia contineat quæ in his continentur, & ita quod inſufficiens ſit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod confeſſio non ſit actus virtutis. Omnis enim actus virtutis eſt de iure naturali: quia ad virtutes apti ſumus a natura, ut Philoſophus dicit in II. Ethicorum (cap. II.) Sed confeſſio non eſt de iure naturali. Ergo non eſt actus virtutis.

2. Præterea. Actus virtutis magis poteſt convenire innocenti quam ei qui peccavit. Sed confeſſio peccati de qua loquimur, non poteſt innocenti convenire. Ergo non eſt actus virtutis.

3. Præterea. Gratia quæ eſt in ſacramentis, aliquo modo differt a gratia quæ eſt in virtutibus, & donis, ut in prima diſtinctione dictum eſt. Sed confeſſio eſt ſacramenti pars. Ergo non eſt actus virtutis.

(a) Sed contra. Non meremur niſi actibus virtutum. Sed confeſſio eſt meritoria, quia aperit cælum, ut in littera Magiſter dicit. Ergo videtur quod ſit actus virtutis.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod confeſſio non ſit actus penitentiæ virtutis. Quia actus illius virtutis eſt quæ eſt cauſa eius. Sed cauſa confeſſionis eſt ſpes veniæ, ut ex diffinitione inducta apparet. Ergo videtur quod ſit actus ſpei, & non pœnitentiæ.

2. Præ-

(a) *In editis* 4. Præterea. Non meremur &c.

2. Præterea. Verecundia eſt pars temperantiæ, ut in III. Lib. diſt. xxxiii. dictum eſt. Sed confeſſio ex erubeſcentia operatur, ut ex præaſſignata diffinitione apparet. Ergo eſt actus temperantiæ, non pœnitentiæ.

3. Præterea. Actus pœnitentiæ innititur divinæ miſericordiæ. Sed confeſſio magis innititur ſapientiæ propter veritatem, quæ in ipſa eſſe debet. Ergo non eſt actus pœnitentiæ.

4. Præterea. Ad pœnitentiam movet articulus de iudicio propter timorem, qui pœnitentiæ origo eſt. Sed ad confeſſionem movet articulus de vita æterna, quia eſt propter ſpem veniæ. Ergo non eſt actus pœnitentiæ.

5. Præterea. Ad virtutem veritatis pertinet ut oſtendat ſe quis talem qualis eſt. Sed hoc facit confitens. Ergo eſt actus virtutis quæ dicitur veritas, & non pœnitentiæ.

Sed contra. Pœnitentia ordinatur ad deſtructionem peccati. Sed ad hoc idem confeſſio ordinatur. Ergo eſt actus pœnitentiæ.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſtio in actu confeſſionis plura conſideranda occurrunt. Primo ipſa ſubſtantia actus, ſive genus eius, quod eſt manifeſtatio quædam. Secundo de quo fit, ſcilicet peccatum. Tertio cui fiat, ſcilicet ſacerdos. Quarto cauſa cuius, ſcilicet ſpes veniæ. Quinto effectus eius, ſcilicet abſolutio a parte pœnæ, & obligatio ad aliam partem exſolvendam. In prima ergo diffinitione Auguſtini tangitur & ſubſtantia actus in *apertione*, & de quo fit confeſſio cum dicitur *morbus latens*, & cauſa in *ſpe veniæ*: & in aliis diffinitionibus tanguntur aliqua de illis quinque aſſignatis, ut cuilibet inſpicienti patet.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſacerdos aliquando ſciat eius peccatum ut homo, non tamen ſcit ut Chriſti vicarius, ſicut etiam iudex aliquando ſcit aliquid ut homo quod neſcit ut iudex; & quantum ad hoc per confeſſionem aperitur. Vel dicendum, quod quamvis actus peccati exterior in aperto ſit, actus interior, qui tamen principalior eſt, in occulto eſt: & ideo oportet quod per confeſſionem aperiatur.

Ad ſecundum dicendum, quod confeſſio præſupponit caritatem, qua iam vivus aliquis efficitur, ut in littera dicitur; contritio autem eſt in qua datur caritas; timor autem ſervilis, qui eſt ſine ſpe, eſt prævius ad caritatem. Sed habens caritatem magis movetur ex ſpe quam ex timore; & ideo cauſa confeſſionis potius ponitur ſpes quam timor.

Ad tertium dicendum, quod peccatum in confeſſione aperitur ſacerdoti, & clauditur aliis confeſſionis ſigillo.

Ad quartum dicendum, quod non oportet in qualibet diffinitione omnia tangere quæ ad rem diffinitam concurrunt: & ideo inveniuntur quædam diffinitiones, ſive aſſignationes datæ penes unam cauſam, quædam penes aliam.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ad hoc quod aliquis dicatur actus virtutis, ut prius dictum eſt, ſufficit quod in ſui ratione aliquam conditionem implicet quæ ad virtutem pertineat. Quamvis autem non omnia quæ ad virtutem requiruntur, importet confeſſio, tamen importat ex ſuo nomine manifeſtationem alicuius quod in conſcientia tenet aliquis: ſic enim ſimul in unum os, & cor conveniunt. Si enim quis aliquid proferat ore quod corde non teneat, non confeſſio, ſed fictio dicitur. Hæc autem conditio ad virtutem pertinet, ut aliquis ore confiteatur quod corde tenet: & ideo confeſſio eſt bonum ex genere, & eſt actus virtutis; ſed tamen poteſt male fieri, niſi aliis debitis circumſtantiis veſtiatur.

Ad primum ergo dicendum, quod ad confeſſionem veri debito modo faciendam ubi oportet, & cui oportet, in generali inclinat ratio naturalis; & ſecundum hoc confeſſio eſt de iure naturali. Sed determinatio circumſtantiarum, quando, & quomodo, & quid confiteri oporteat, & cui, hoc eſt ex inſtitutione iuris divini in confeſſione, de qua loquimur. Et ſic patet quod ius naturale inclinat ad confeſſionem mediante iure divino, quo circumſtantiæ determinantur, ſicut pene eſt in omnibus quæ ſunt de iure poſitivo.

Ad ſecundum dicendum, quod illius virtutis cuius obiectum eſt peccatum commiſſum, quamvis habitum poſſit innocens habere, tamen actum non habet innocentia permanente, ut ſupra de pœnitentia dictum eſt: & ideo etiam confeſſio peccatorum, de qua nunc loquimur, non competit innocenti, quamvis ſit actus virtutis.

Ad tertium dicendum, quod quamvis gratia ſacramentorum, & gratia virtutum ſit alia & alia, non tamen ſunt contrariæ, ſed diſparatæ: & ideo non eſt inconveniens ut idem ſit actus virtutis ſecundum quod ex libero arbitrio gratia informato procedit, & ſit ſacramentum, vel pars ſacramenti ſecundum quod eſt medicina in remedium peccati ordinata.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in virtutibus hoc conſiderandum eſt, quod quando ſupra obiectum virtutis additur ſpecialis ratio boni & difficilis, requiritur ſpecialis virtus; ſicut magni ſumptus ad magnificentiam pertinent, quamvis communiter ſumptus mediocres, & donationes pertineant ad liberalitatem, ut patet in II. & IV. Ethic. & ſimiliter eſt in confeſſione veri, quæ quamvis ad veritatis virtutem pertineat abſolute, tamen ſecundum quod aliqua ratio boni additur, ad aliam virtutem pertinere incipit: & ideo dicit Philoſophus in IV. Ethic. quod confeſſio quæ fit in iudiciis, non pertinet ad veritatis virtutem, ſed magis ad iuſtitiam. Et ſimiliter confeſſio beneficiorum Dei in laudem divinam non pertinet ad virtutem veritatis, ſed ad virtutem latriæ: & ita etiam confeſſio peccatorum ad remiſſionem eorum conſequendam non pertinet elicitive ad virtutem veritatis, ut quidam dicunt, ſed ad virtutem pœnitentiæ; imperative autem ad multas virtutes pertinere poteſt, ſecundum quod in finem multarum virtutum trahi poteſt confeſſionis actus.

Ad primum ergo dicendum, quod ſpes eſt cauſa confeſſionis non ſicut eliciens, ſed ſicut imperans.

Ad ſecundum dicendum, quod erubeſcentia in illa diffinitione non ponitur quaſi cauſa confeſſionis, cum magis nata ſit impedire confeſſionis actum, ſed quaſi concauſa ad liberandum a pęna, inquantum ipſa erubeſcentia pœna quædam eſt; & ſic etiam claves Eccleſiæ concauſæ confeſſionis ad hoc ſunt.

Ad tertium dicendum, quod ſecundum quamdam adaptationem partes pęnitentiæ tribus attributis perſonarum adaptari poſſunt; ut contritio miſericordiæ, vel bonitati reſpondeat propter dolorem de malo, confeſſio ſapientiæ propter veritatis manifeſtationem, ſatisfactio potentiæ propter ſatisfaciendi laborem: &, quia contritio eſt prima pęnitentiæ pars efficaciam aliis partibus præbens, ideo eodem modo iudicatur de tota pęnitentia ſicut de contritione.

Ad quartum dicendum, quod quia confeſſio magis ex ſpe procedit quam ex timore, ut dictum eſt, ideo magis innititur articulo de vita æterna, quem reſpicit ſpes, quam articulo de iudicio, quem reſpicit timor; quamvis pęnitentia ratione contritionis e converſo ſe habeat.

Ad quintum patet ſolutio ex dictis.

ARTICULUS III.

Utrum ſit neceſſarium ſacerdoti confiteri.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod non ſit neceſſarium ſacerdoti confiteri. Ad confeſſionem enim non obligamur niſi ex divina inſtitutione. Sed divina inſtitutio nobis proponitur Iacob. v. *Confitemini alterutrum peccata veſtra*: ubi non fit mentio de ſacerdote. Ergo non oportet confiteri ſacerdoti.

2. Præterea. Pęnitentia eſt ſacramentum neceſſitatis, ſicut & baptiſmus. Sed in baptiſmo propter ſacramenti neceſſitatem eſt miniſter quilibet homo. Ergo & in pęnitentia: ergo ſufficit cuilibet confiteri.

3. Præterea. Confeſſio ad hoc eſt neceſſaria, ut taxetur pęnitenti ſatisfactionis modus. Sed aliquando aliquis non ſacerdos diſcretius poſſet pęnitenti dare ſatisfactionis modum quam multi ſacerdotes. Ergo non eſt neceſſarium quod confeſſio fiat ſacerdoti.

4. Præterea. Confeſſio ad hoc eſt ordinata in Eccleſia, ut rectores pecorum ſuorum vultum cognoſcant. Sed quandoque rector, ſive prælatus non eſt ſacerdos. Ergo confeſſio non ſemper facienda eſt ſacerdoti.

Sed contra. Abſolutio pęnitentis, propter quam fit confeſſio, non pertinet niſi ad ſacerdotes, quibus claves Eccleſiæ commiſſæ ſunt. Ergo confeſſio debet fieri ſacerdoti.

Præterea. Confeſſio præfiguratur in Lazari mortui vivificatione. Sed Dominus ſolis diſcipulis præcepit ut Lazarum ſolverent, ut patet Ioan. xi. Ergo ſacerdotibus facienda eſt confeſſio.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in nullo caſu liceat aliis quam ſacerdotibus confiteri.

ri. Quia confeſſio ſacramentalis accuſatio eſt, ut ex ſupra poſita diffinitione habetur. Sed diſpenſatio ſacramenti ad illum tantum pertinet qui eſt ſacramenti miniſter. Cum ergo miniſter ſacramenti pœnitentiæ ſit ſacerdos, videtur quod nulli alii ſit confeſſio facienda.

2. Præterea. Confeſſio in quolibet iudicio ad ſententiam ordinatur. Sed ſententia in foro contentioſo non a ſuo iudice lata, nulla eſt: & ideo nec facienda eſt confeſſio niſi iudici. Sed iudex in foro conſcientiæ non eſt niſi ſacerdos, qui habet poteſtatem ligandi, & ſolvendi. Ergo non eſt alii confeſſio fienda.

3. Præterea. In baptiſmo, quia quilibet baptizare poteſt, ſi baptizat laicus ſine neceſſitate, non debet a ſacerdote baptiſmus iterari. Sed ſi aliquis confitetur laico in caſu neceſſitatis, iterum debet ſacerdoti confiteri, ſi articulum neceſſitatis evadat. Ergo confeſſio ſacerdotis non poteſt fieri laico in caſu neceſſitatis.

Sed contra eſt quod in littera determinatur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod extra caſum neceſſitatis non poſſet aliquis non ſacerdos confeſſionem venialium audire. Quia ſacramentum aliquod committitur diſpenſandum laico ratione neceſſitatis. Sed confeſſio venialium non eſt de neceſſitate ſalutis, ut ſupra dictum eſt. Ergo non committitur laico.

2. Præterea. Contra venialia ordinatur extrema unctio, ſicut & pœnitentia. Sed illa non poteſt dari a laico, ut patet Iac. ult. Ergo nec confeſſio venialium poteſt ei fieri.

Sed contra eſt quod dicit Beda in littera.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit neceſſarium quod homo confiteatur proprio ſacerdoti. Gregorius enim dicit *: *Apoſtolico moderamine, & pietatis officio a nobis conſtitutum eſt quod ſacerdotibus monachis Apoſtolorum figuram tenentibus, liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata ſolvere*. Sed monachi non ſunt proprii ſacerdotes aliquorum, cum non habeant curam animarum. Ergo cum confeſſio fiat propter abſolutionem, ſufficit quod fiat cuicumque ſacerdoti.

2. Præterea. Sicut ſacerdos eſt huius ſacramenti miniſter, ita & euchariſtiæ. Sed quilibet ſacerdos poteſt conficere. Ergo quilibet ſacerdos poteſt ſacramentum pœnitentiæ miniſtrare. Ergo non oportet quod fiat proprio ſacerdoti.

3. Præterea. Illud ad quod determinate tenemur, non eſt in noſtra electione conſtitutum. Sed ſacerdos cui confiteri debemus, eſt in noſtra electione conſtitutus, ut patet per Auguſtinum in littera: dicit enim: *Qui vult confiteri peccatum, ut inveniat gratiam, quærat ſacerdotem qui ſciat ligare, & ſolvere*. Ergo videtur quod non ſit neceſſarium quod ſacerdoti proprio aliquis confiteatur.

4. Præterea. Quidam ſunt, ſicut prælati, qui non videntur habere proprium ſacerdotem, cum non habeant ſuperiorem. Sed iſti tenentur ad confeſſionem. Ergo non ſemper tenetur homo confiteri proprio ſacerdoti.

5. Præterea. Illud quod eſt inſtitutum pro caritate, contra caritatem non militat, ut Bernardus dicit (Lib. de præcept. & diſp. cap. 11.) Sed confeſſio, quæ pro caritate inſtituta eſt, contra caritatem militaret, ſi homo ad confitendum uni ſacerdoti eſſet obligatus; ut puta, ſi peccator ſciat ſacerdotem ſuum hæreticum, vel ſolicitatorem ad malum, aut fragilem, qui ad peccatum quod quis ei confitetur, ſit pronus; vel ſi revelator eſſe confeſſionis probabiliter exiſtimatur; vel ſi peccatum contra ipſum commiſſum ſit, de quo quis confiteri debet. Ergo videtur quod non ſemper oporteat confiteri proprio ſacerdoti.

6. Præterea. In eo quod eſt neceſſarium ad ſalutem, non ſunt homines arctandi, ne impediantur a via ſalutis. Sed magna arctatio videtur, ſi oporteat uni homini confiteri de neceſſitate, & per hoc multi poſſunt a confeſſione retrahi vel timore, vel verecundia, vel aliquo huiuſmodi. Ergo

* Ut ſub eius nomine in Decretis refertur cauſ. xvi. quæſt. 1. cap. *Ex auctoritate huius decreti*; ſed ex Anſelmo in margine notatur, nec ſic apud Gregorium occurrit; quamvis ex Lib. V. Epiſtolarum epiſt. xxvii. ad Candidum de urbe veteri prius hic ad marginem elici notaretur; ſed ibi tantum Epiſcopo illi conceditur ut quoſdam ex monachis in parochia ſua, ſeu diœceſi conſtitutis ad officium ſacerdotale aptos ordinare in Sacerdotes poſſit.

Digitized by Google

go cum confeſſio ſit de neceſſitate ſalutis, non debent homines ad hoc arctari, ut videtur, quod proprio ſacerdoti confiteantur.

Sed contra eſt Decretalis Innocentii (ut ſupra) qui inſtituit quod omnes utriuſque ſexus ſemel in anno proprio ſacerdoti confiteantur.

Præterea. Sicut ſe habet Epiſcopus ad diœceſim ſuam, ita ſacerdos ad ſuam parochiam. Sed non licet uni Epiſcopo in diœceſi alterius epiſcopale officium exercere, ſecundum ſtatuta canonum. Ergo nec licet uni ſacerdoti parochianum alterius audire.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod non poſſit aliquis alteri quam proprio ſacerdoti confiteri, etiam ex privilegio, vel mandato ſuperioris. Quia non poteſt aliquod privilegium indulgeri in præiudicium alterius. Sed hoc eſt in præiudicium alterius ſacerdotis, ſi alius confeſſionem ſubditi audiat. Ergo non poteſt per privilegium, vel licentiam, ſeu mandatum ſuperioris obtineri.

2. Præterea. Illud per quod impeditur divinum mandatum, non poteſt per mandatum, vel privilegium alicuius hominis concedi. Sed mandatum divinum eſt ad rectores Eccleſiarum ut diligenter vultum pecoris ſui agnoſcant, Proverb. XXIII. quod impeditur, ſi alius quam ipſe confeſſionem eius audiat. Ergo hoc non poteſt per alicuius hominis privilegium, vel mandatum ordinari.

3. Præterea. Ille qui audit confeſſionem alicuius, eſt proprius iudex eius: alias non poſſet eum ligare, & ſolvere. Sed unius hominis non poſſunt eſſe plures proprii iudices, vel proprii ſacerdotes: quia tunc teneretur pluribus obedire; quod eſſet impoſſibile, ſi contraria præciperent, vel incompoſſibilia. Ergo non poteſt alicui aliquis confiteri niſi proprio ſacerdoti, etiam ex ſuperioris licentia.

4. Præterea. Iniuriam facit ſacramento qui ſacramentum iterat ſuper eamdem materiam, vel ad minus inutiliter facit. Sed qui confeſſus eſt alii ſacerdoti, tenetur iterum confiteri proprio ſacerdoti, ſi petat: quia non eſt abſolutus ab obedientia qua ei tenetur ad hoc. Ergo non poteſt licite fieri quod alii quam proprio ſacerdoti confiteatur.

Sed contra. Ea quæ ſunt ordinis, poſſunt habenti ſimilem ordinem committi ab eo qui illa facere poteſt. Sed ſuperior, ut Epiſcopus, poteſt audire confeſſionem illius qui eſt de parochia alicuius presbyteri: quia etiam aliquando aliqua ſibi reſervat, cum ſit principalior rector. Ergo & poteſt committere alicui ſacerdoti alteri quod ipſe audiat.

Præterea. Quidquid poteſt inferior, poteſt ſuperior. Sed ipſe ſacerdos poteſt dare licentiam ſuo parochiano quod alteri confiteatur. Ergo multo fortius hoc eius ſuperior poteſt.

Præterea. Poteſtatem quam habet ſacerdos in populo, habet Epiſcopus. Sed ex illa poteſtate poteſt confeſſionem audire. Ergo & eadem ratione alius, cui Epiſcopus poteſtatem concedit.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod gratia quæ in ſacramentis datur, a capite in membra deſcendit: & ideo ille ſolus eſt miniſter ſacramentorum, in quibus gratia datur, qui habet miniſterium ſuper corpus Chriſti verum; quod ſolius ſacerdotis eſt, qui conſecrare euchariſtiam poteſt: & ideo cum in ſacramento pœnitentiæ gratia conferatur, ſolus ſacerdos eſt miniſter huius ſacramenti, & ideo ei ſoli facienda eſt ſacramentalis confeſſio, quæ miniſtro Eccleſiæ debet fieri.

Ad primum ergo dicendum, quod Iacobus loquitur ex præſuppoſitione divinæ inſtitutionis: & quia divinitus inſtitutio præceſſerat de confeſſione ſacerdotibus facienda per hoc quod eis poteſtatem remittendi peccata in Apoſtolis dedit, ut patet Ioan. XX. ideo intelligendum eſt quod Iacobus ſacerdotibus confeſſionem eſſe faciendam monuit.

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus eſt magis ſacramentum neceſſitatis quam pœnitentiæ ſacramentum quo ad confeſſionem, & abſolutionem: quia quandoque baptiſmus prætermitti non poſſet ſine periculo ſalutis æternæ, ut patet in pueris, qui nondum habent uſum rationis. Sed non eſt ita de confeſſione & abſolutione, quæ tantum ad adultos pertinet, in quibus contritio cum propoſito confitendi, & deſiderio abſolutionis ſufficit ad liberandum a morte æterna: & ideo non eſt ſimile de baptiſmo, & confeſſione.

Ad tertium dicendum, quod, ſicut dictum eſt (diſt. XV. quæſt. I. art. 2.) in ſatisfactione non ſolum eſt attendenda quantitas

titas pœnæ, ſed etiam virtus eius ſecundum quod eſt pars ſacramenti: & ſic requirit ſacramentorum diſpenſatorem, quamvis etiam ab alio quam a ſacerdote quantitas pœnæ taxari poſſit.

Ad quartum dicendum, quod cognoſcere vultum pecoris ad duo neceſſarium eſt. Primo (*a*) ad hoc quod coordinentur gregi Chriſti; & ſic cognoſcere vultum pecoris pertinet ad curam, & ſolicitudinem paſtoralem, quæ incumbit quandoque illis qui non ſunt ſacerdotes. Secundo ad hoc quod provideatur ei coveniens medicamentum ſalutis; & ſic cognoſcere vultum pecoris pertinet ad eum cuius eſt medicamentum ſalutis, ſcilicet ſacramentum euchariſtiæ, & alia præbere, ſcilicet ad ſacerdotem: & ad talem cognitionem pecoris confeſſio ordinatur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſicut baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis, ita & pœnitentia. Baptiſmus autem, qui eſt ſacramentum neceſſitatis, habet duplicem miniſtrum: unum cui ex officio baptizare incumbit, ſcilicet ſacerdotem; alium cui ratione neceſſitatis diſpenſatio baptiſmi committitur. Et ita etiam miniſter pœnitentiæ, cui confeſſio eſt facienda ex officio, eſt ſacerdos; ſed in neceſſitate etiam laicus vicem ſacerdotis ſupplet, ut ei confeſſio fieri poſſit.

Ad primum ergo dicendum, quod in ſacramento pęnitentiæ non ſolum eſt aliquid ex parte miniſtri, ſcilicet abſolutio, & ſatisfactionis iniunctio, ſed etiam aliquid ex parte ipſius qui ſuſcipit ſacramentum, quod eſt etiam de eſſentia ſacramenti, ſicut contritio, & confeſſio. Satisfactio autem iam incipit eſſe a miniſtro inquantum eam iniungit, & a pęnitente inquantum eam implet: & ad plenitudinem ſacramenti utrumque debet concurrere quando poſſibile eſt; ſed quando neceſſitas imminet, debet facere pęnitens quod ex parte ſua eſt, ſcilicet conteri, & confiteri cui poteſt: qui quamvis ſacramentum perficere non poſſit, ut faciat id quod eſt ex parte ſacerdotis, abſolutionem ſcilicet, tamen defectum ſacerdotis ſummus ſacerdos ſupplet. Nihilominus confeſſio laico ex deſiderio ſacerdotis facta, ſacramentalis eſt quodammodo, quamvis non ſit ſacramentum perfectum, quia deeſt ei id quod eſt ex parte ſacerdotis.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis laicus non ſit iudex eius qui ei confitetur abſolute, tamen ratione neceſſitatis accipit iudicium ſuper eum, ſcilicet ſecundum quod confitens ex deſiderio ſacerdotis ſe ei ſubdit.

Ad tertium dicendum, quod per ſacramenta homo non ſolum Deo, ſed etiam Eccleſiæ oportet quod reconcilietur. Eccleſiæ autem reconciliari non poteſt, niſi ſanctificatio Eccleſiæ ad eum perveniat. In baptiſmo autem ſanctificatio Eccleſiæ ad hominem pervenit per ipſum elementum exterius adhibitum, quod verbo vitæ ſanctificatur ſecundum formam Eccleſiæ a quocumque: & ideo ex quo ſemel baptizatus eſt a quocumque, non oportet quod iterum baptizetur. Sed in pęnitentia Eccleſiæ ſanctificatio non pervenit ad hominem niſi per miniſtrum: quia non eſt ibi aliquod elementum corporale exterius adhibitum, quod ex ſanctificatione inviſibilem gratiam conferat: & ideo quamvis ille qui laico confeſſus eſt in articulo neceſſitatis, conſecutus ſit veniam a Deo, eo quod propoſitum confitendi ſecundum mandatum Dei, quod concepit, ſicut potuit, implevit; non tamen adhuc Eccleſiæ reconciliatus eſt, ut ad ſacramenta Eccleſiæ admitti debeat, niſi prius a ſacerdote abſolvatur; ſicut ille qui baptiſmo flaminis baptizatus eſt, ad euchariſtiam non admittitur: & ideo oportet quod iterum confiteatur ſacerdoti, cum copiam habere poterit, & præcipue quia, ut dictum eſt, ſacramentum pęnitentiæ perfectum non fuit: unde oportet quod perficiatur, ut ex ipſa perceptione ſacramenti pleniorem effectum conſequatur, & ut mandatum de pęnitentiæ ſacramento recipiendo impleat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod per peccatum veniale homo nec a Deo, nec a ſacramentis Eccleſiæ ſeparatur: & ideo non indiget novæ gratiæ collatione ad eius dimiſſionem, nec indiget reconciliatione ad Eccleſiam: & propter hoc non oportet quod venialia aliquis ſacerdoti confiteatur: quia ipſa confeſſio laico facta, ſacramentale quoddam eſt, quamvis non ſit ſacramentum perfectum, & ex caritate procedens: (*b*) & talibus natum eſt veniale remitti, ſicut per tunſionem pectoris, & per aquam benedictam.

Et per hoc patet ſolutio ad primum: quia

(*a*) *Al. deeſt* ad hoc. (b) *Nicolai* & per talia,

quia venialia non indigent ſacramenti perceptione ad dimiſſionem ſui, ſed ſufficit ſibi aliquod ſacramentale, ut aqua benedicta, vel aliquid huiuſmodi.

Ad ſecundum dicendum, quod extrema unctio non datur directe contra veniale, nec aliquod ſacramentum, ut ſupra diſt. II. (quæſt. I. art. I. quæſtiunc. IV.) dictum eſt.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod alia ſacramenta non conſiſtunt in hoc quod ad ſacramentum accedens aliquid agat, ſed ſolum ut recipiat, ſicut patet in baptiſmo, & huiuſmodi; ſed actus recipientis requiritur ad percipiendum utilitatem ſacramenti in eo qui eſt ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus, quaſi removens prohibens, ſcilicet fictionem. Sed in pœnitentia actus accedentis ad ſacramentum eſt de ſubſtantia ſacramenti, eo quod contritio, confeſſio, ſatisfactio ſunt pœnitentiæ partes, quæ ſunt actus pœnitentis. Actus autem noſtri, cum in nobis principium habeant, non poſſunt nobis ab alio diſpenſari niſi per imperium: unde oportet quod ille qui diſpenſator huius ſacramenti conſtituitur, ſit talis qui poſſit imperare aliquid agendum. Imperium autem non competit alicui in alium, niſi qui habet ſuper eum iuriſdictionem: & ideo de neceſſitate huius ſacramenti eſt non ſolum ut miniſter habeat ordinem, ſicut in aliis ſacramentis, ſed etiam quod habeat iuriſdictionem: & ideo ſicut ille qui non eſt ſacerdos, non poteſt hoc ſacramentum conferre, ita nec ille qui non habet iuriſdictionem: & propter hoc oportet ſicut ſacerdoti, ita proprio ſacerdoti confeſſionem fieri. Cum enim ſacerdos non abſolvat niſi ligando ad aliquid faciendum, ille ſolus poteſt abſolvere qui poteſt per imperium ad aliquid faciendum ligare.

Ad primum ergo dicendum, quod Gregorius loquitur de illis monachis qui iuriſdictionem habent, utpote quibus alicuius parochiæ cura eſt commiſſa: de quibus aliqui dicebant, quod hoc ipſo quod monachi erant, non poterant abſolvere, & pœnitentias iniungere; quod falſum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacramentum euchariſtiæ non requirit imperium in aliquem hominem; ſecus autem eſt in hoc ſacramento, ut dictum eſt: & ideo ratio non ſequitur: & tamen non licet euchariſtiam ab alio quam a proprio ſacerdote accipere, quamvis ſit verum ſacramentum quod ab eo percipitur.

Ad tertium dicendum, quod electio diſcreti ſacerdotis non eſt nobis commiſſa, ut noſtro arbitrio facienda, ſed de licentia ſuperioris; ſi forte proprius ſacerdos eſſet minus idoneus ad apponendum peccato ſalutare remedium.

Ad quartum dicendum, quod quia prælatis incumbit ſacramenta diſpenſare, quæ non niſi mundi tractare debent, ideo conceſſum eſt eis a iure quod poſſunt ſibi eligere proprios confeſſores, qui quantum ad hoc ſunt eis ſuperiores: ſicut etiam unus medicus ab alio curatur, non inquantum eſt medicus, ſed inquantum eſt infirmus.

Ad quintum dicendum, quod in caſibus illis in quibus probabiliter timet pœnitens periculum ſibi, vel ſacerdoti ex confeſſione ei facta, debet recurrere ad ſuperiorem, vel ab eodem petere licentiam alteri confitendi. Quod ſi licentiam habere non poſſit idem eſt iudicium quod de illo qui non habet copiam ſacerdotis: unde magis debet eligere laico confiteri. Nec in hoc tranſgreditur aliquis præceptum Eccleſiæ: quia præcepta iuris poſitivi non ſe extendunt ultra intentionem præcipientis, quæ eſt finis præcepti. Hæc autem eſt caritas ſecundum Apoſtolum. Nec iterum fit aliqua iniuria ſacerdoti: quia privilegium meretur amittere qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate.

Ad ſextum dicendum, quod in hoc quod oportet proprio ſacerdoti confiteri, non arctatur via ſalutis, ſed ſufficiens ad ſalutem via ſtatuitur. Peccaret autem ſacerdos, ſi non eſſet facilis ad præbendam licentiam confitendi alteri: quia multi ſunt adeo infirmi quod potius ſine confeſſione morerentur quam tali ſacerdoti confiterentur: unde illi qui ſunt nimis ſoliciti ut conſcientias ſubditorum per confeſſionem ſciant, multis laqueum damnationis iniiciunt, & per conſequens ſibi ipſis.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod ſacerdos aliquis poteſt dupliciter impediri ne alicuius confeſſionem audiat. Uno modo propter defectum iuriſdictionis; alio modo propter impedimentum executionis ordinis, ſicut excommunicati, & degradati, & huiuſmodi. Quicumque autem habet iuriſdictionem, poteſt ea quæ ſunt iuriſdictionis, committere: & ideo ſi aliquis impediatur quod alterius confeſſionem audire

dire non poſſit per iuriſdictionis defectum, poteſt ſibi per quemcumque iuriſdictionem habentem immediatam in illos committi quod confeſſionem audiat, & abſolvat, ſive per ipſum ſacerdotem, ſive per Epiſcopum, ſive per Papam. Si autem propter executionis ordinis impedimentum audire non poſſit, poteſt ſibi concedi quod confeſſionem audiat per eum qui impedimentum amovere poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod præiudicium non fit alicui, niſi ſubtrahatur quod eſt in favorem ipſius indultum. Iuriſdictionis autem poteſtas non eſt commiſſa alicui homini in favorem ſuum, ſed in utilitatem plebis, & ad honorem Dei: & ideo ſi ſuperioribus prælatis expedire videatur ad ſalutem plebis, & ad honorem Dei promovendum, quod aliis quæ ſunt iuriſdictionis committant, in nullo fit præiudicium inferioribus prælatis, niſi illis qui quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, & qui gregi præſunt, non ut eas paſcant, ſed ut ab eis paſcantur.

Ad ſecundum dicendum, quod rector Eccleſiæ debet vultum pecoris ſui agnoſcere dupliciter. Uno modo per ſolicitam exterioris converſationis conſiderationem, qua invigilare debet ſuper gregem ſibi commiſſum; & in hac cognitione non oportet quod credat ſubdito; ſed certitudinem facti, inquantum poteſt, inquirat. Alio modo per confeſſionis manifeſtationem; & quantum ad hanc cognitionem non poteſt maiorem certitudinem accipere quam ut ſubdito credat, quia hoc eſt ad ſubveniendum conſcientiæ ipſius: unde in foro confeſſionis creditur homini & pro ſe, & contra ſe, non autem in foro exterioris iudicii: & ideo ad hanc cognitionem ſufficit quod credat ſubdito dicenti ſe alteri abſolvere valenti confeſſum fuiſſe: & ſic patet quod talis cognitio pecoris per privilegium alicui indultum de confeſſione audienda non impeditur.

Ad tertium dicendum, quod inconveniens eſſet, ſi duo æqualiter ſuper eamdem plebem conſtituerentur; ſed quod duo, quorum unus alio principalior eſt, ſuper eamdem plebem conſtituantur, non eſt inconveniens: & ſecundum hoc ſuper eamdem plebem immediate ſunt & ſacerdos parochialis, & Epiſcopus, & Papa; & quilibet eorum poteſt ea quæ ſunt iuriſdictionis ad ipſum pertinentia, alteri committere. Sed ſi ſuperior committat, qui & principalior eſt, dupliciter poteſt committere. Aut ita quod eum vice ſui conſtituat, ſicut Papa, & Epiſcopus ſuos pœnitentiarios conſtituunt; & tunc talis eſt principalior quam inferior prælatus, ſicut pœnitentiarius Papæ quam Epiſcopus, & pœnitentiarius Epiſcopi quam ſacerdos parochialis, & magis tenetur ei confitens obedire. Alio modo ut eum coadiutorem illius ſacerdotis conſtituat: & quia coadiutor ordinatur ad eum cui coadiutor datur, ideo adiutor eſt minus principalis; & ideo pœnitens non tantum obedire tenetur ei quantum proprio ſacerdoti.

Ad quartum dicendum, quod nullus tenetur confiteri peccata quæ non habet: & ideo ſi aliquis pœnitentiario Epiſcopi, vel alteri ab Epiſcopo commiſſionem habenti confeſſus fuerit, cum ſint ſibi dimiſſa peccata & quo ad Deum, & quo ad Eccleſiam, non tenetur ea confiteri proprio ſacerdoti, quantumcumque petat. Sed propter ſtatutum Eccleſiæ de confeſſione facienda proprio ſacerdoti ſemel in anno, eodem modo ſe debet habere ſicut ille qui habet ſolum venialia: talis enim debet ſolum venialia confiteri, ut quidam dicunt; vel etiam profiteri ſe a peccato mortali immunem; & ſacerdos in foro conſcientiæ ei credere tenetur. Si tamen iterum confiteri teneretur, non fruſtra primo confeſſus fuiſſet: quia quanto pluribus ſacerdotibus confitetur quis, tanto plus de pœna ei remittetur, tum ex erubeſcentia confeſſionis, quæ in pœnam ſatisfactoriam computatur, tum ex vi clavium. Unde toties poſſet aliquis confiteri quod ab omni pœna liberaretur: nec reiteratio iniuriam facit ſacramento, niſi illi in quo ſanctificatio adhibetur vel per characteris impreſſionem, vel per materiæ conſecrationem; quorum neutrum eſt in penitentia: unde bonum eſt quod ille qui auctoritate Epiſcopi confeſſionem audit, inducat confitentem quod confiteatur proprio ſacerdoti. Quod ſi noluerit, nihilominus eum abſolvere debet.

ARTICULUS IV.

Utrum confeſſio eſſe poſſit informis.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod confeſſio eſſe non poſſit informis. Eccli. enim XVII. 26. dicitur: *A mortuo, velut qui non eſt, perit confeſſio*. Sed ille qui non habet caritatem, eſt mortuus: quia ipſa eſt animæ vita. Ergo abſque caritate non poteſt eſſe confeſſio.

2. Præ-

Digitized by Google

2. Præterea. Confeſſio dividitur contra contritionem, & ſatisfactionem. Sed contritio, & ſatisfactio numquam poſſunt extra caritatem fieri. Ergo nec confeſſio.

3. Præterea. In confeſſione oportet quod os cordi concordet: quia hoc ipſum nomen confeſſionis requirit. Sed ille qui adhuc manet in affectu peccati quod confitetur, non habet cor ori conforme: quia corde peccatum tenet quod ore damnat. Ergo talis non confitetur.

Sed contra. Quilibet tenetur ad confeſſionem mortalium. Sed ſi aliquis ſemel confeſſus eſt etiam in mortali exiſtens, non tenetur ulterius ad confitendum eadem peccata: quia cum nullus ſciat ſe caritatem habere, nullus ſciret ſe confeſſum fuiſſe. Ergo non eſt de neceſſitate confeſſionis quod ſit caritate formata.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non oporteat confeſſionem eſſe integram, ut ſcilicet omnia peccata uni ſacerdoti confiteatur aliquis. Quia erubeſcentia facit ad diminutionem pœnæ. Sed quanto pluribus ſacerdotibus quis confitetur, tanto maiorem erubeſcentiam patitur. Ergo fructuoſior erit confeſſio, ſi pluribus ſacerdotibus dividat.

2. Præterea. Confeſſio ad hoc neceſſaria eſt in pœnitentia, ut pœna ſecundum arbitrium ſacerdotis peccato taxetur. Sed ſufficiens pœna poteſt imponi a ſacerdotibus de diverſis peccatis. Ergo non oportet uni ſacerdoti omnia peccata confiteri.

3. Præterea. Poteſt contingere quod poſt confeſſionem factam, & ſatisfactionem perfectam recordetur quis alicuius peccati mortalis, quod dum confitebatur, in memoria non habebat; & tunc copiam proprii ſacerdotis, cui primo confeſſus fuerit, habere non poterit. Ergo poterit illud ſolum peccatum alteri confiteri; & ſic diverſa peccata diverſis ſacerdotibus confitebitur.

4. Præterea. Sacerdoti non debet fieri confeſſio de peccatis, niſi propter abſolutionem. Sed quandoque ſacerdos qui confeſſionem audit, poteſt de quibuſdam peccatis abſolvere, non de omnibus. Ergo ad minus in tali caſu non oportet quod confeſſio ſit integra.

Sed contra. Hypocriſis eſt impedimentum pęnitentiæ, ut in præcedenti diſt. dictum eſt. Sed dividere confeſſionem, ad hypocriſim pertinet, ut Auguſtinus dicit. Ergo confeſſio debet eſſe integra.

Præterea. Confeſſio eſt pęnitentiæ pars. Sed pęnitentia debet eſſe integra, ut in xx diſt. Magiſter oſtendit. Ergo & confeſſio.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod poſſit per alium quis confiteri, vel per ſcriptum. Quia confeſſio ad hoc neceſſaria eſt, ut per eam conſcientia pœnitentis ſacerdoti pandatur. Sed homo poteſt etiam per alium, vel per ſcriptum ſuam conſcientiam ſacerdoti manifeſtare. Ergo ſufficit per ſcriptum, vel per alium confiteri.

2. Præterea. Quidam non intelliguntur a propriis ſacerdotibus propter linguæ diverſitatem; & tales non poſſunt niſi per alios confiteri. Ergo non eſt de neceſſitate ſacramenti quod per ſeipſum quis confiteatur; & ita videtur quod ſi per alium quis confeſſus fuerit qualitercumque, quod ſufficiat ei ad ſalutem.

3. Præterea. De neceſſitate ſacramenti eſt quod homo proprio ſacerdoti confiteatur, ut ex dictis patet. Sed aliquando proprius ſacerdos eſt abſens, cui non poteſt pęnitens propria voce loqui; poſſet autem per ſcriptum ſuam conſcientiam ei manifeſtare. Ergo videtur quod per ſcriptum ei ſuam conſcientiam tranſmittere debeat.

Sed contra. Homo tenetur ad confeſſionem peccatorum, ſicut ad confeſſionem fidei. Sed confeſſio fidei eſt ore facienda, ut patet Rom. x. Ergo & confeſſio peccatorum.

Præterea. Qui per ſeipſum peccavit, per ſeipſum debet pœnitere. Sed confeſſio eſt pęnitentiæ pars. Ergo pœnitens debet confiteri propria voce.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod illæ conditiones ſexdecim quæ a magiſtris aſſignantur, his verſibus contentæ, non requirantur ad confeſſionem.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis.
Atque frequens, nuda; diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Fides enim, & ſimplicitas, & fortitudo ſunt per ſe virtutes. Ergo non debent poni conditiones confeſſionis.

2. Præterea. Purum eſt quod non habet per-

permixtionem: ſimiliter ſimplex compoſitionem, & mixtionem aufert. Ergo ſuperflue utrumque ponitur.

3. Præterea. Peccatum ſemel commiſſum nullus tenetur confiteri niſi ſemel. Ergo ſi homo peccatum non iterat, non oportet quod ſit pœnitentia frequens.

4. Præterea. Confeſſio ordinatur ad ſatisfactionem. Sed ſatisfactio quandoque eſt publica. Ergo & confeſſio non ſemper debet eſſe ſecreta.

5. Præterea. Illud quod non eſt in poteſtate noſtra, non requiritur a nobis. Sed lacrymas emittere non eſt in poteſtate noſtra. Ergo non requiritur a confitente.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod confeſſio eſt actus virtutis, & pars ſacramenti. Secundum autem quod eſt actus virtutis, eſt actus meritorius proprie; & ſic confeſſio non valet ſine caritate, quæ eſt principium merendi. Sed ſecundum quod eſt pars ſacramenti, ſic ordinat confitentem ad ſacerdotem, qui habet claves Eccleſiæ, qui per confeſſionem conſcientiam confitentis cognoſcit; & ſecundum hoc confeſſio etiam poteſt eſſe in eo qui non eſt contritus, quia poteſt peccata ſua ſacerdoti innoteſcere, & clavibus Eccleſiæ ſe ſubiicere. Et quamvis tunc non percipiat abſolutionis fructum, tamen recedente fictione percipere incipiet, ſicut etiam eſt & in aliis ſacramentis: unde non tenetur iterare confeſſionem qui fictus accedit, ſed tenetur poſtmodum fictionem ſuam confiteri.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa intelligenda eſt quantum ad fructum confeſſionis percipiendum, quem nullus extra caritatem exiſtens percipit.

Ad ſecundum dicendum, quod contritio, & ſatisfactio fiunt Deo; ſed confeſſio fit homini: & ideo de ratione contritionis, & ſatisfactionis eſt quod homo ſit Deo per caritatem unitus, non autem de ratione confeſſionis.

Ad tertium dicendum, quod ille qui peccata quæ habet, narrat, vere loquitur; & ſic cor concordat verbis quantum ad ſubſtantiam confeſſionis, quamvis cor diſcordet a confeſſionis fine.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in medicina corporali oportet quod medicus non ſolum unum morbum, contra quem medicinam dare debet, cognoſcat, ſed etiam univerſaliter totam habitudinem ipſius infirmi, eo quod unus morbus ex adiunctione alterius aggravatur, & medicina quæ uni morbo competeret, alteri nocumentum præſtaret: & ſimiliter eſt in peccatis: quia unum aggravatur ex adiunctione alterius, & illud quod uni peccato eſſet conveniens medicina, alteri incentivum præſtaret, cum quandoque aliquis contrariis peccatis infectus ſit, ut Gregorius in paſtorali (III. part. cap. III.) docet: & ideo de neceſſitate confeſſionis eſt quod homo omnia peccata confiteatur quæ in memoria habet: quod ſi non facit, non eſt confeſſio, ſed confeſſionis ſimulatio.

Ad primum ergo dicendum, quod etſi erubeſcentia ſit multiplicior, quando dividit diverſa peccata diverſis, tamen omnes ſimul non ſunt ita magnæ ſicut illa una qua quis omnia peccata ſua ſimul confitetur: quia unum peccatum per ſe conſideratum non ita demonſtrat malam diſpoſitionem peccantis, ſicut quando cum pluribus aliis conſideratur: quia in unum peccatum aliquis quandoque ex ignorantia, vel infirmitate labitur; ſed multitudo peccatorum demonſtrat malitiam peccantis, vel magnam corruptionem eiuſdem.

Ad ſecundum dicendum, quod pœna a diverſis ſacerdotibus impoſita non eſſet ſufficiens: quia quilibet conſideraret tantum unum peccatum per ſe, & non gravitatem ipſius quam habet ex adiunctione alterius: & quandoque pœna quæ contra unum peccatum daretur, eſſet promotiva alterius peccati. Præterea ſacerdos confeſſionem audiens vicem Dei gerit: & ideo debet ei hoc modo fieri confeſſio ſicut fit Deo in contritione: unde ſicut non eſſet contritio, niſi quis de omnibus contereretur; ita non eſſet confeſſio, niſi quis de omnibus quæ memoriæ occurrunt, confiteatur.

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt, quod quando aliquis recordatur eorum quæ prius oblitus fuit, debet iterum etiam ea quæ confeſſus fuerat, confiteri; & præcipue ſi non poteſt eumdem habere, cui ante confeſſus fuerat, qui omnia cognoſcit, ut totius culpæ quantitas uni ſacerdoti innoteſcat. Sed hoc non videtur neceſſarium: quia peccatum habet quantitatem & ex ſeipſo, & ex adiunctione alterius. Peccatorum autem de quibus confeſſus eſt, manifeſtavit quantitatem quam ex ſeipſis habent. Ad hoc autem quod ſacerdos utramque quantitatem huius pecca-

Digitized by Google

ti cuius fuerat oblitus, cognoſcat, ſufficit quod hoc peccatum confitens dicat explicite, & alia in generali, dicendo, quod cum alia multa confiteretur, huiuſmodi oblitus fuit.

Ad quartum dicendum, quod etiamſi ſacerdos non poſſit de omnibus abſolvere, tenetur ſibi omnia confiteri, ut quantitatem totius culpæ cognoſcat, & de illis de quibus non poteſt abſolvere, ad ſuperiorem remittat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod confeſſio non ſolum eſt actus virtutis, ſed etiam pars ſacramenti. Quamvis autem ad eam, ſecundum quod eſt actus virtutis, ſufficeret qualitercumque fieret, etſi non eſſet tanta difficultas in uno modo ſicut in alio; tamen ſecundum quod eſt pars ſacramenti, habet determinatum actum, ſicut & alia ſacramenta habent determinatam materiam. Et ſicut in baptiſmo ad ſignificandam interiorem ablutionem aſſumitur illud elementum cuius eſt maximus uſus in abluendo; ita (*a*) in actu ſacramentali ad manifeſtandum ordinate aſſumitur ille actus quo maxime conſuevimus manifeſtare, ſcilicet per proprium verbum: alii enim modi ſunt inducti in ſupplementum illius.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in baptiſmo non ſufficit qualitercumque abluere, ſed per elementum determinatum; ita nec in pœnitentia ſufficit qualitercumque peccata manifeſtare, ſed oportet quod per actum determinatum manifeſtentur.

Ad ſecundum dicendum, quod in eo qui uſum linguæ non habet, ſicut mutus, vel qui eſt alterius linguæ, ſufficit quod per ſcriptum, aut nutum, aut interpretem confiteatur: quia non exigitur ab homine plus quam poſſit: quamvis homo non debeat baptiſmum accipere niſi in aqua, quia aqua eſt omnino ab exteriori, & nobis ab alio exhibetur. Sed actus confeſſionis eſt a nobis: & ideo quando non poſſumus uno modo, debemus ſecundum quod poſſumus, confiteri.

Ad tertium dicendum, quod in abſentia proprii ſacerdotis poteſt etiam laico fieri confeſſio: & ideo non oportet quod per ſcriptum fiat: quia plus pertinet ad neceſſitatem confeſſionis actus quam ille cui fit confeſſio.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod dictarum conditionum quædam ſunt de neceſſitate confeſſionis, quædam de bene eſſe ipſius. Ea autem quæ ſunt de neceſſitate confeſſionis, vel competunt ei ſecundum quod eſt actus virtutis, vel ſecundum quod eſt pars ſacramenti. Si primo modo, aut ratione virtutis in genere, aut ratione ſpecialis virtutis, cuius eſt actus. Ex ipſa autem ratione actus virtutis in genere ſunt quatuor conditiones, ut in II. Ethic. (cap. III. vel IV.) dicitur. Prima eſt ut aliquis ſit ſciens: & quantum ad hoc confeſſio dicitur eſſe *diſcreta*, ſecundum quod in actu omnis virtutis prudentia requiritur: eſt autem hæc diſcretio ut maiora cum maiori pondere confiteatur. Secunda conditio eſt ut ſit eligens, quia actus virtutum debent eſſe voluntarii; & quantum ad hoc dicit, *Libens*. Tertia conditio eſt (*b*) ut propter debitum finem operetur; & quantum ad hoc dicit, quod debet eſſe pœnitentia *pura*, ut ſcilicet recta ſit intentio. Quarta eſt ut immobiliter operetur; & quantum ad hoc dicit quod debet eſſe *fortis*, ut ſcilicet propter verecundiam non dimittat. Eſt autem confeſſio actus pœnitentiæ virtutis: quæ quidem primo initium ſumit in horrore turpitudinis peccati; & quantum ad hoc confeſſio debet eſſe *verecunda*, ut ſcilicet non ſe iactet de peccatis propter aliquam ſæculi vanitatem admixtam. Secundo progreditur ad dolorem de peccato commiſſo; & quantum ad hoc debet eſſe *lacrymabilis*. Tertio in abiectione ſui terminatur, & quantum ad hoc debet eſſe *humilis*, ut ſe miſerum confiteatur, & infirmum. Sed ex propria ratione huius actus qui eſt confeſſio, habet quod ſit manifeſtativa: quæ quidem manifeſtatio per quatuor impediri poteſt. Primo per falſitatem; & quantum ad hoc dicit, *Fidelis*, ideſt vera. Secundo per obſcuritatem; & contra hoc dicit, *Nuda*, ut non involvatur obſcuritate verborum. Tertio per multiplicationem verborum; & contra hoc dicit, quod ſit *ſimplex*, ut non recitet in confeſſione niſi quod ad quantitatem peccati pertinet. Quarto ut non ſubtrahatur aliquid de his quæ manifeſtanda ſunt; & contra hoc dicit, *Integra*. Secundum autem quod confeſſio eſt pars ſacramenti, ſic concernit iudicium ſacerdotis, qui eſt miniſter ſacramenti: unde oportet

(a) *Al.* in habitu. (b) *Al.* ut propter hoc, ſcilicet debitum finem.

tet quod ſit *accuſans* ex parte confitentis; *parere parata* per comparationem ad ſacerdotem; *ſecreta* quantum ad conditionem fori, in quo de occultis conſcientiæ agitur. Sed de bene eſſe confeſſionis eſt quod ſit *frequens*, & quod ſit *accelerata*.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſt inconveniens quod conditio unius virtutis in actu alterius inveniatur, qui ab ipſa imperatur: vel quia medium quod eſt unius virtutis principaliter, etiam aliæ virtutes per participationem habent.

Ad ſecundum dicendum, quod hæc conditio *pura* intentionis excludit perverſitatem, a qua homo mundatur; ſed *ſimplex*, alieni admixtionem.

Ad tertium dicendum, quod hoc non eſt de neceſſitate confeſſionis, ſed ad bene eſſe.

Ad quartum dicendum, quod propter ſcandalum aliorum, qui poſſunt ex peccatis auditis ad malum inclinari, non debet confeſſio fieri in publico, ſed in occulto. Ex pœna autem ſatisfactoria non ſcandalizatur ita aliquis: quia quandoque pro parvo, vel nullo peccato ſimilia opera ſatisfactoria fiunt.

Ad quintum dicendum, quod intelligendum eſt de lacrymis meotis.

ARTICULUS V.

Utrum confeſſio liberet a morte peccati.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod confeſſio non liberet a morte peccati. Confeſſio enim contritionem ſequitur. Sed contritio ſufficienter delet culpam. Ergo confeſſio non liberat a morte peccati.

2. Præterea. Sicut mortale eſt culpa, ita etiam veniale. Sed per confeſſionem fit veniale quod prius erat mortale, ut in littera dicitur. Ergo per confeſſionem non remittitur culpa, ſed culpa in culpam mutatur.

Sed contra. Confeſſio eſt pars ſacramenti pœnitentiæ. Sed pœnitentia a culpa liberat. Ergo & confeſſio.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod confeſsio non liberet aliquo modo a pœna. Quia peccato non debetur niſi pœna æterna, vel temporalis. Sed pœna æterna per contritionem dimittitur, pœna autem temporalis per ſatisfactionem. Ergo per confeſſionem nihil dimittitur de pœna.

2. Præterea. Voluntas pro facto reputatur, ut in littera dicitur. Sed ille qui contritus eſt, habuit propoſitum confitendi. Ergo tantum valuit ſibi ſicut ſi fuiſſet confeſſus; & ita per confeſſionem quam poſtea facit, nihil de pœna dimittitur.

Sed contra. Confeſſio pœnam habet. Sed per alia opera pœnalia expiatur pena peccato debita. Ergo & per confeſſionem.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non aperiat paradiſum. Quia diverſorum diverſi ſunt effectus. Sed apertio paradiſi eſt effectus baptiſmi. Ergo non eſt effectus confeſsionis.

2. Præterea. In id quod clauſum eſt, ante apertionem intrari non poteſt. Sed ante confeſſionem moriens paradiſum intrare poteſt. Ergo confeſſio non aperit paradiſum.

Sed contra. Confeſſio facit hominem ſubiici clavibus Eccleſiæ. Sed per eas aperitur paradiſus. Ergo & per confeſſionem.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod confeſſionis effectus poni non debeat quod tribuat ſpem ſalutis: quia ſpes ex omnibus meritoriis actibus provenit; & ſic non videtur eſſe proprius effectus confeſsionis.

2. Præterea. Per tribulationem ad ſpem pervenimus, ut patet Rom. v. Sed tribulationem homo præcipue in ſatisfactione ſuſtinet. Ergo tribuere ſpem ſalutis magis eſt ſatisfactionis quam confeſſionis.

Sed contra. Per confeſſionem homo fit humilior, & mitior, ſicut in littera Magiſter dicit. Sed per hoc homo accipit ſpem ſalutis. Ergo confeſſionis effectus eſt tribuere ſpem ſalutis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod pœnitentia, inquantum eſt ſacramentum, præcipue in confeſſione perficitur: quia per eam homo miniſtris Eccleſiæ ſe ſubdit, qui ſunt ſacramentorum diſpenſatores. Contritio enim votum confeſſionis annexum habet, & ſatisfactio pro iudicio ſacerdotis cui fit confeſſio, taxatur. Et quia in ſacramento pœnitentiæ gratia infunditur, per quam fit remiſſio peccatorum, ſicut in baptiſmo; ideo eodem modo confeſſio ex vi abſolutionis coniunctæ remittit culpam ſicut baptiſmus. Liberat enim baptiſmus a morte peccati non ſolum ſe-

cundum quod actu recipitur, ſed etiam (a) ſecundum quod in voto habetur, ſicut patet in illis qui jam ſanctificati ad baptiſmum accedunt: & ſi aliquis impedimentum non præſtaret, ex ipſa collatione baptiſmi gratiam conſequeretur remittentem peccata, ſi prius ſibi remiſſa non fuiſſent. Et ſimiliter dicendum eſt de confeſſione, adjuncta abſolutione, quod ſecundum quod in voto pœnitentis præceſſit, a culpa liberavit; poſtmodum autem in actu confeſſionis, & abſolutionis gratia augetur: & etiam remiſſio peccatorum daretur, ſi præcedens dolor de peccatis non ſufficiens ad contritionem fuiſſet, & ipſe tunc obicem gratiæ non præberet. Et ideo ſicut de baptiſmo dicitur quod liberat a morte, ita & de confeſſione dici poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod contritio habet votum confeſſionis adjunctum; & ideo eo modo liberat a culpa pœnitentes ſicut deſiderium baptiſmi baptizandos.

Ad ſecundum dicendum, quod veniale non ſumitur pro culpa, ſed pro pœna de facili expiabili: unde non ſequitur quod culpa in culpam convertat, ſed penitus annihilat. Dicitur enim veniale tripliciter. Uno modo ex genere, ſicut verbum otioſum. Alio modo ex cauſa, ideſt veniæ cauſam in ſe habens, ſicut peccatum ex infirmitate. Alio modo ex eventu, ſicut hic accipitur: quia per confeſſionem hoc evenit quod de culpa præterita homo veniam conſequatur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod confeſſio ſimul cum abſolutione habet vim liberandi a pœna dupliciter. Uno modo ex ipſa vi abſolutionis, & ſic quidem liberat in voto exiſtens a pœna æterna, ſicut & a culpa: quæ quidem pœna eſt pœna condemnans, & ex toto exterminans, a qua homo liberatus, manet adhuc obligatus ad pœnam temporalem, ſecundum quod pœna eſt medicina purgans, & promovens; & hæc pœna reſtat in purgatorio patienda etiam his qui a pœna inferni liberati ſunt: quæ quidem pœna eſt improportionata viribus pœnitentis in hoc mundo viventis; ſed per vim clavium intantum diminuitur quod proportionata viribus pœnitentis remanet; ita quod ſatisfaciendo ſe in hac vita purgare poteſt. Alio modo diminuit pœnam ex ipſa natura actus confitentis, qui habet pœnam erubeſcentiæ annexam: & ideo quanto aliquis pluries de eiſdem peccatis confitetur, tanto magis pœna diminuitur.

Et per hoc patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod voluntas pro facto non reputatur in his quæ ſunt ab alio, ſicut eſt de baptiſmo: non enim valet voluntas ſuſcipiendi baptiſmum ſicut ipſius ſuſceptio: ſed reputatur voluntas pro facto in his quæ ſunt omnino ab homine; & iterum quantum ad præmium eſſentiale, non autem quantum ad pœnæ remotionem, & huiuſmodi, reſpectu quorum attenditur meritum accidentaliter, & ſecundario: & ideo confeſſus, & abſolutus minus in purgatorio punietur quam contritus tantum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod a paradiſi introitu prohibetur aliquis per culpam, & reatum pœnæ: & quia hæc impedimenta confeſſio amovet, ut ex dictis patet, ideo dicitur paradiſum aperire.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis baptiſmus, & pœnitentia ſint diverſa ſacramenta, tamen agunt in vi unius paſſionis Chriſti, per quam paradiſi aditus eſt apertus.

Ad ſecundum dicendum, quod ante votum confeſſionis paradiſus clauſus erat peccanti mortaliter; quamvis poſtea per contritionem votum confeſſionis importantem, apertus ſit, etiam ante confeſſionem actualiter factam: non tamen obſtaculum reatus eſt totaliter remotum ante confeſſionem, & ſatisfactionem.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod ſpes remiſſionis peccatorum non eſt nobis niſi per Chriſtum: & quia homo per confeſſionem ſe ſubjicit clavibus Eccleſiæ ex paſſione Chriſti virtutem habentibus, ideo dicitur quod confeſſio ſpem ſalutis tribuit.

Ad primum ergo dicendum, quod ex actibus non poteſt eſſe ſpes ſalutis principaliter, ſed ex gratia Redemptoris: & quia confeſſio gratiæ Redemptoris innititur, ideo ſpem ſalutis tribuit non ſolum ut actus meritorius, ſed ut ſacramenti pars.

Ad ſecundum dicendum, quod tribulatio ſpem ſalutis tribuit per experimentum propriæ virtutis, & purgationem a pœna; ſed confeſſio etiam modo prædicto.

E X-

(a) *Al.* ſicut in voto.

EXPOSITIO TEXTUS.

Dicunt enim quidam, ſine confeſſione oris, & ſatiſfactione operis neminem a peccato mundari. Tertia opinio eſt quam Magiſter non tangit, quod dimittatur culpa per contritionem ſub conditione, ſcilicet ſi confiteatur. Sed hæc opinio minus habet de ratione quam aliæ: quia ſtatus ſalutis non dependet ex futuro: quia, ſicut dicitur Eccle. xi. 3. (a) „ lignum ubi ceciderit, „ ibi erit. " Unde nihil eſt dictu quod homo ad ſtatum ſalutis per dimiſſionem peccati reducatur ſub conditione confeſſionis ſimpliciter.

Votum pro operatione iudicatur. Hoc intelligendum eſt tam in bonis quam in malis, quando eſt votum plenum; ita quod nihil ab executione retardat niſi impotentia. Si autem operatio adiuncta addat aliquid ad voluntatem, ſicut in illis operibus quæ habent in ipſo actu delectationem voluntatem provocantem, tunc operatio addit etiam quantum ad meritum, vel demeritum ſubſtantiale; alias non, ſed ſuperaddit operatio quantum ad aliquid adiunctum, quod eſt utilitas conſequens actum in bonis ut effectus eius, vel nocumentum in malis.

Non dicitur: Si ore confeſſus fuerit; ſed, Converſus ingemuerit. Ergo videtur quod non requiratur oris confeſſio. Et dicendum, quod ipſe gemitus habet votum vocalis confeſſionis adiunctum.

Nemo poteſt confiteri, ſcilicet confeſſione efficaci ad ſalutem.

Quæ ut eſt vita corporis, ita eius vita Deus eſt. Non oportet quod ſit ſimilitudo quantum ad omnia, ſed ſolum quantum ad hoc quod ſicut anima corpori ſenſum, & motum præbet per hoc quod eſt in corpore, ita Deus animæ ſpiritualiter quam inhabitat per gratiam.

Non poteſt quiſquam gratiam Dei accipere, niſi purgatus ab omni peccato per pœnitentiæ confeſſionem, & per baptiſmum. Hæc tria purgantia ſic diſtinguuntur: quia baptiſmus purgat a culpa originali, & actuali; ſed pœnitentia quantum ad contritionem a culpa actuali tantum; confeſſio autem actu exercita directe a pœna.

Nemo dicat occulte, ita ſcilicet quod ſacerdoti non manifeſtet.

Si erubui in conſpectu populi peccata mea confiteri: Iob xxxi. 33. Ergo videtur quod liceat publice confiteri. Et dicendum, quod noſtra littera, quæ verior eſt, habet: *Si abſcondi ut homo peccatum meum*: in quo negatur abſconſio contra mandatum Dei facta. Suſtinendo autem litteram quæ hic ponitur, dicendum, quod non licet publice confiteri, niſi forte ſit peccatum manifeſtum: quia talis humilitas proximo præiudicaret, qui ex peccato manifeſtato poſſet ſcandalizari. Sed ſatiſfactio in manifeſto facta quodammodo peccatum in conſpectu populi confitetur.

Nullus debitæ gravioris pœnæ accipit veniam, niſi qualemcumque ... ſolverit pœnam. Hæc auctoritas, & ſequens oſtendunt quod ſine ſatiſfactione peccatum non dimittitur; quod etiam hæc opinio dicebat.

Quibuſdam viſum eſt ſufficere, ſi ſoli Deo fiat confeſſio. Hoc quod ponitur hic pro opinione, hæreſis eſt, non quod explicite ſit contra aliquem articulum, vel præcedens, vel ſequens ad ipſum; ſed implicite aliquid contrarium fidei continet: quia ſequitur quod claves Eccleſiæ non ſint neceſſariæ ad ſalutem: & in talibus antequam determinetur per Eccleſiam quod ex eis ſequatur aliquid contrarium fidei, non iudicatur hæreſis eſſe; & ſic Magiſter, & Gratianus hoc pro opinione ponunt. Sed nunc poſt determinationem Eccleſiæ ſub Innocentio III. factam hæreſis reputanda eſt.

Revela viam tuam ante Dominum. Hic non loquitur de revelatione ſacramentali, ſed de revelatione quæ fit in ſupplicatione orationis.

Non dico ut confitearis ea conſervo tuo, ut tibi exprobret. Dicito Deo, qui curat ea. Qui enim confitetur ſacerdoti &c. non confitetur ei ut conſervo, ſed ut Deo.

In ſe voluntariæ excommunicationis ferunt ſententiam: non quod aliquis ſeipſum excommunicare poſſit; ſed excommunicatio hic large ponitur pro voluntaria cohibitione, qua aliquis ſe ſubtrahit a ſacris ex humilitate.

Iuſtitia enim ſola damnat. Hæc loquitur Auguſtinus ex hypotheſi, ideſt ſi Deus tantum iuſtitia uteretur contra nos ſine miſericordia: quia ad gratiam ipſius poſt peccatum ſine miſericordia redire non poſſemus.

Quanto pluribus confitetur: non dividens peccata, ſed integre omnibus. Conſequitur autem maiorem veniam ſaltem propter erubeſcentiam, & ſacerdotis interceſſionem; vel etiam ex vi clavium, ut quidam dicunt.

(a) *Vulgata*: „ Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, „ ibi erit. "

Digitized by Google

cunt. Sed de hoc in propinqua diſt. dicetur.

Qui ſciat ligare, & ſoluere. Hæc ſcientia, etſi non ſit maior, tamen tanta debet eſſe ut ſciat diſtinguere inter peccatum, & non peccatum, & peccatum mortale, & veniale: & ſi in aliquo eſſet dubitatio, poſſet ad diſcretiores recurrere. Ponuntur autem multæ conditiones aliæ, quæ ad confeſſorem requiruntur, ut confitentes alliciat, quæ his verſibus continentur.

Confeſſor dulcis, affabilis, atque ſuavis,
Prudens, diſcretus, mitis, pius, atque benignus.

Non (a) *petat ſacerdotes per aliquam culpam ab Eccleſiæ unitate diviſos*: quia tales executionem ordinis non habent, & iuriſdictione carent: & loquitur de diviſione per hæreſim, aut ſchiſma, aut excommunicationem.

DISTINCTIO XVIII.

De remiſſione ſacerdotis.

HIC quæri ſolet, ſi peccatum omnino dimiſſum eſt a Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi, quid poſtea dimittatur ei a ſacerdote. Video enim quo vinculo eum ligat, ſcilicet temporalis pœnæ, ſed non a quo eum abſolvat: & ideo quæro. Ante pœnitudinem quippe cordis anima rei maculam habet, & fœtorem peccati, atque æternæ ultionis vinculo ligata exiſtit. Si vero ad confeſſionem per cordis contritionem Deus per ſeipſum ſine miniſterio ſacerdotis & debitum omnino relaxat, & animam interius purgat a contagione, & fœtore peccati; quid ergo mundat, quid dimittit ſacerdos? Ubi ſunt claves illæ quas Dominus tradidit Petro, & ſucceſſoribus eius, dicens (Matth. XVI. 19.) „ Tibi dabo claves regni cælorum, & quæcumque ligaveris ſuper „ terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque ſolveris ſuper terram, erunt „ ſoluta & in cælo? “ Ut autem præmiſſa quæſtio plenius explicari valeat; quaſi altius ducto rete, de his clavibus, & uſu earum diſſeramus.

De clavibus.

CLaves iſtæ ſunt non corporales, ſed ſpirituales, ſcilicet diſcernendi ſcientia & potentia iudicandi, ideſt ligandi, & ſolvendi, qua dignos recipere, indignos debet excludere a regno eccleſiaſticus iudex; qui ſicut habet ius ligandi, ita & ſolvendi. Unde Ambroſius (Lib. I. de pœnit. cap. I.) „ Dominus par ius & „ ſolvendi eſſe voluit, & ligandi, qui utrumque pari conditione permiſit. Ergo „ qui ſolvendi ius non habet, nec ligandi habet. “ Et infra: „ Certum eſt quod „ Eccleſiæ utrumque licet, (1) hæreſis utrumque non habet. Ius enim hoc ſolis „ permiſſum eſt ſacerdotibus. Recte ergo Eccleſia hoc ſibi vendicat, quæ veros „ ſacerdotes habet: hæreſis vendicare non poteſt, quæ veros ſacerdotes non „ habet. “

De uſu clavium.

USus vero harum clavium multiplex eſt, diſcernere ſcilicet ligandos, & ſolvendos, ac deinde ligare, vel ſolvere. Qui enim (2) indignos ligat, vel ſolvit, propria poteſtate ſe privat, ideſt dignum privatione ſe facit.

(1) *Nicolaius ex Ambroſio:* hæreſi utrumque non licet. (2) *Nicolai* (ut ait Gregorius.) *Ad marginem vero:* Colligitur ex hom. XXVI. in Evang. paulo aliis verbis, & plenius, ut & refertur in Decretis quo ad ultimam partem cauſ. XI. quæſt. III. cap. *Ipſe*.
(a) *Al.* peccant.

Si ſacerdos poteſt dimittère, vel retinere peccata.

SEd quæritur, utrum a peccato ſolvere valeat ſacerdos, ideſt a culpa, ut culpæ maculam abſtergat, vel debitum æternæ mortis ſolvere valeat. Quidam arbitrati ſunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, ut prædictum eſt, ſcilicet mentis contagione, ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ; alterum curari pet Deum, alterum ſolvi pet ſacerdotem. Patitur enim per peccatum quaſdam tenebras interiores, & maculas; a quibus niſi liberetur, proiicietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, ſuſcitatur a motte peccati: unde Apoſtolus (Epheſ. v. 14.) „ Surge qui dormis, & illuminabit te Chriſtus. " Solus enim Chriſtus, non ſacerdos animam reſuſcitat, ac pulſis tenebris interiotibus, & maculis eam illuminat, & mundat qui animæ faciem lavat. Debitum vero æternæ pœnæ ſolvere conceſſit ſacerdotibus. Quod in reſurrectione Lazari (1) deſignatum aſſerunt, quem Chriſtus prius per ſe interius vivificavit, deinde foras exire iuſſit, eumque adhuc ligatum ſolvere Apoſtolis præcepit (Ioan. xi.) quia, ut aiunt, ipſe interius animam a caligine, maculaque peccati emundat; ſacerdotibus vero dedit vinculum æternæ mortis ſolvere. Alii (2) dicunt ſolum Deum, non ſacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere, ſicut & animam interius per ſe vivificat: nec tamen diffitentur ſacerdotibus traditam poteſtatem peccata dimittendi, & retinendi, quibus dictum eſt (Ioan. xx. 23.) „ Quorum remiſeritis peccata „ &c. " Sicut enim Chriſtus retinuit ſibi poteſtatem baptiſmi, ita & pœnitentiæ. Et ideo ſicut interius gratia ſua animam illuminat, ita & ſimul debitum æternæ mortis relaxat. Ipſe enim per ſe ipſum peccata pœnitentium tegit; & tunc tegit quando ad pœnam non reſervat. Tunc ergo tegit quando debitum pœnæ ſolvit. Quod autem ipſe tegat, aperte dicit Auguſtinus exponens illum locum Pſal. (xxxi.) „ Quorum tecta ſunt peccata, , ideſt cooperta, & abolita. Si enim „ texit Deus peccata, noluit advertere. Si noluit advertere, noluit animadverte- „ re, ideſt punire, ſed ignoſcere. " Ita ergo dicit a Deo tecta, ut Deus non videat, ideſt æternaliter puniat. Videre enim Dei peccata, eſt ad pœnam imputare; avertere autem faciem a peccatis, hoc eſt ea ad pœnam non reſervare. Item Hieronymus (vel alius Auctor ibid.) „ Quibus Deus dimittit peccata, te- „ git, ne in iudicio revelentur. " Item Caſſiodorus (ſuper eumdem Pſal. xxxi.) „ Qui gravia habent peccata, aliis Deus imputat, aliis per miſericordiam non „ imputat. " Ex his aperte oſtenditur quod Deus ipſe pœnitentem ſolvit a debito pœnæ; & tunc ſolvit quando intus illuminat inſpirando veram cordis contritionem. Cui ſententiæ ratio ſuffragatur, & auctoritates atteſtantur. Nemo enim vere compungitur de peccato, habens cor contritum, & humiliatum, niſi in caritate. Qui autem caritatem habet, vita dignus eſt. Nemo autem ſimul vita, & morte dignus eſt. Non eſt ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ eſſe deſiit ex quo diligere, & pœnitere cœpit. Ex tunc ergo ſolutus eſt ab ira, quæ non manet ſuper illum qui credit in Chriſtum, ſed ſuper illum qui non credit. Non ergo poſtmodum per ſacerdotem cui confitetur, ab ira æterna liberatur, a qua iam liberatus eſt per Dominum, ex quo dixit, Confitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat a peccati macula, & a debito æternæ pœnæ ſolvit, qui per Prophetam ait (Iſai. xl. 25.) „ Ego ſolus deleo iniquitates & peccata po- „ puli. " Item Ambroſius. * „ Verbum Dei dimittit peccata, ſacerdos eſt iudex. „ Saderdos quidem officium ſuum exhibet, ſed nullius poteſtatis iura exercet. " Idem. ** „ Ille ſolus peccata dimittit qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt. "

(1) Item

(1) *Al.* aſſignatum. (2) *Nicolai addit* vero.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Lib. II. de Abel, & Cain cap. iv. paulo aliter. ** Alio loco.

(1) Item Auguſtinus. „ Nemo tollit peccata, niſi ſolus Deus, qui eſt agnus tollens „ peccata mundi . Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt , & adiuvando ne „ fiant, & perducendo ad vitam, ubi omnino fieri non poſſunt.* “ His, aliiſque pluribus teſtimoniis docetur Dominum ſolum per ſe peccata dimittere , & ſicut peccata dimittit quibuſdam, ita & aliorum quorumdam peccata (2) retinere .

Quod ſacerdotes etiam dimittunt peccata, & tenent peccata ſuo modo.

NEc ideo tamen negamus ſacerdotibus conceſſam poteſtatem dimittendi , & retinendi peccata , cum hoc Veritas in Evangelio aperte doceat . Hinc Auguſtinus ait (ſuper Ioan. tract. cxxi.) „ Eccleſiæ caritas , quæ per Spiritum „ ſanctum diffunditur in cordibus (3) noſtris, eorum qui participes ſui ſunt, pec„ cata dimittit; eorum qui non ſunt , tenet . “ Idem (alius Auctor de vera & falſa pœnit. cap. x.) „ Sacerdotes poſſunt confitentibus parcere: quibus enim re„ mittunt, remittit Deus . Lazarum enim de monumento ſuſcitatum obtulit di„ ſcipulis ſolvendum , per hoc oſtendens poteſtatem ſolvendi conceſſam ſacerdoti„ bus . Dixit enim (Matth. xviii. 19.) Quodcumque ſolveritis ſuper terram, „ erit ſolutum & in cælo &c. hoc eſt, ego Deus , & omnes cæleſtis curiæ ordi„ nes, & omnes ſancti in gloria mea laudant vobiſcum , & confirmant quos li„ gatis, & ſolvitis. Non dixit, Quos putatis ligare, & ſolvere: ſed: In quos ex„ ercetis opus iuſtitiæ, & miſericordiæ. (4) Alia autem opera veſtra in peccato„ tores non cognoſco. “ Idem (in Lib. VI. de baptiſ. contra Donatiſtas cap. iv.) „ Cum veraciter ad Deum converſo peccata dimittuntur ab eis (5) quibus ipſe „ veraci converſione coniungitur , Spiritus ſanctus ea dimittit , qui datus eſt o„ mnibus ſanctis ſibi caritate cohærentibus, ſive ſe noverint corporaliter , ſive non. „ Similiter cum alicuius tenentur peccata , ab eis tenentur a quibus (6) ille „ cordis pravitate diſiungitur, ſive notis corporaliter , ſive ignotis . Omnes mali „ ſpiritualiter a bonis ſeiuncti ſunt. “ Ecce hic dicit , peccata dimitti , & teneri a ſanctis viris, & tamen Spiritum ſanctum ea dimittere dicit: &, quod maiori conſideratione dignum eſt, idem etiam dicit, quod Deus per ſe, vel per ſanctos ſuos tantum dimittit peccata . Ait enim ſic (ibid. Lib. V. cap. xxi.) „ Sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos , ipſam vero gratiam non niſi „ per ſeipſum, vel per ſanctos ſuos. Et ideo remiſſionem peccatorum vel per ſe„ ipſum facit, vel per ipſius columbæ membra , quibus ait : Si cui dimiſeritis , „ dimittentur . “ Ecce quam varia a doctoribus traduntur ſuper his : & in hac tanta varietate quid tenendum? Hoc ſane dicere, ac ſentire poſſumus , quod ſolus Deus dimittit peccata , & retinet ; & tamen Eccleſiæ contulit poteſtatem ligandi, & ſolvendi. Sed aliter ipſe ſolvit, & ligat; aliter Eccleſia. Ipſe enim per ſe

(1) *Nicolai.* Vel ſic in Lucam Lib. VI in fine . „ Nullus hominum tantus eſſe potuit qui totius „ peccata tolleret mundi &c. Quis enim tantus homo in quo omnium peccata morerentur ? Idcirco e„ lectus eſt qui cum ſupra omnes eſſet, pro omnibus ſe poſſet offerre . “ Item in Pſal. xlviii. ſuper illud, *Frater non redimit, redimet homo &c.* „ Sicut eſt unus Deus , ita & unus mediatur Dei & homi„ num homo Chriſtus Ieſus: ipſe eſt ſolus qui redimet hominem, vicens pietate germanos : quia pro „ alienis ſanguinem ſuum fudit; quem nemo poteſt offerre pro fratre . Sed quare ſolus hic redimet ? „ Quia omnes utique ſub peccato . Solus redemptor eligitur qui peccato veteri obnoxius eſſe non poſ„ ſet, qui ſuſcepit hominis conditionem, ut in carne ſua peccatum hominum crucifigeret, & chirogra„ phum univerſorum ſuo cruore deleret; qui quaſi homo , in quo Deus erat , nobis peccata dimiſit „ &c. “ Et ſerm. xv. „ Neceſſe eſt ut omnium peccata deleverit qui omnium peccata ſuſcepit , ſicut „ ait Evangeliſta: *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.* “ Item Auguſtinus (de peccatorum meritis & remiſſ. Lib. I. cap. xxiii.) „ Ab hoc peccato quod contrahunt qui nec proprium habent , non li„ berat niſi agnus Dei qui tollit peccata mundi &c. “ Aut, ut refertur in Decretis de conſec. diſt. iv. cap. cxli. „ Nemo tollit peccata niſi ſolus Chriſtus, qui eſt agnus Dei &c. (2) *Al.* retinet. (3) *Al. deeſt* noſtris. (4) *Al.* Aliter autem, vel alia. (5) *Al. repetitur hic* dimittuntur. (6) *Al.* illi cordis pravitate diſiunguntur.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ubi ultima iſta Auguſtinus habeat, non occurrit; etſi ex Lib. I. de peccatorum meritis & remiſſione vice præcedentium in Decretis notentur.

Digitized by Google

ſe tantum (1) dimittit peccatum, quia & animam mundat ab interiori macula, & a debito æternæ mortis ſolvit.

Quomodo ſacerdotes ligant, & ſolvunt a peccatis.

NOn autem hoc ſacerdotibus conceſſit, quibus tamen tribuit poteſtatem ſolvendi, & ligandi, ideſt oſtendendi homines ligatos, vel ſolutos. Unde Dominus leproſum ſanitati prius per ſe reſtituit, deinde ad ſacerdotes miſit, quorum iudicio oſtenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam vivificatum obtulit diſcipulis ſolvendum. Quia etſi aliquis apud Deum ſit ſolutus, non tamen in facie Eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudicium ſacerdotis. In ſolvendis ergo culpis, vel retinendis ita operatur ſacerdos evangelicus, & iudicat, ſicut olim legalis in illis qui contaminati erant lepra, quæ peccatum ſignat. Unde Hieronymus ſuper Matth. (cap. XVI. 19. & habetur etiam in Gloſſa ordinaria) ubi Dominus ait Petro : „ Tibi dabo claves regni cælorum : & quodcumque ligaveris „ ſuper terram, erit ligatum & in cælis ; & quodcumque ſolveris ſuper terram, „ erit ſolutum & in cælis. " „ Hunc, " inquit, „ locum quidam non intelli„ gentes, aliquid ſumunt de ſupercilio Phariſæorum, ut damnare innoxios, vel „ ſolvere ſe putent noxios, cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reo„ rum vita quæratur. " In Levitico (cap. XIV.) ſe oſtendere ſacerdotibus iubentur leproſi, quos illi non faciunt leproſos, vel mundos ; ſed diſcernunt qui mundi, vel immundi ſunt. Ita & hic aperte oſtenditur quod non ſequitur Deus Eccleſiæ iudicium, quæ per ſurreptionem, & ignorantiam interdum iudicat; Deus autem ſemper iudicat ſecundum veritatem. Et in remittendis, vel in retinendis culpis id iuris, & officii habent eccleſiaſtici ſacerdotes quod olim habebant ſub lege legales in curandis leproſis. Hi ergo peccata dimittunt, vel retinent, dum dimiſſa a Deo, vel retenta iudicant, & oſtendunt. (2) Ponunt enim ſacerdotes nomen Domini ſuper filios Iſrael; ſed ipſe benedicit, ut dicitur in Numeris (cap. VI.) Hunc modum ligandi, & ſolvendi Hieronymus ſupra notavit.

Alius modus ligandi, & ſolvendi.

LIgant quoque ſacerdotes, dum ſatisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt; ſolvunt, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad ſacramentorum communionem admittunt : quem modum ſuperius Leo Papa notavit. Secundum hunc modum dicuntur etiam ſacerdotes dimittere peccata, vel retinere. Unde ſuperius Auguſtinus dixit (alius Auctor de vera & falſa pœnit. cap. X. ut præc. diſt.) „ Quibus remittunt, remittit Deus &c. " Opus enim iuſtitiæ exercent in peccatores, cum eos iuſta pœna ligant; opus miſericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel ſacramentorum communioni conciliant : alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum eſt, quia quos ſatisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipſo a peccatis ſolutos oſtendunt : quia non imponitur alicui ſatisfactio pœnitentialis, niſi quem ſacerdos vere pœnitentem arbitratur: alii non imponit, & eo ipſo peccatum retineri a Deo iudicat. Quod autem hoc ad claves pertineat, (3) Auguſtinus oſtendit dicens: „ Fruſtrat claves Eccleſiæ qui ſine ar„ bitrio ſacerdotis pœnitentiam agit, ſi ſine oris confeſſione criminis (4) indulgentiam „ imprecatur. " Eſt & alius modus ligandi, & ſolvendi, qui per excommunicationem

(1) *Al. additur* ita. (2) *Ad marginem Veneta edit. an.* 1593. Non ſuſtinendus eſt hic Magiſter : & adverſus ſententiam hanc vide Rever. Caiet., illa Ioannis verba exponentem, videlicet *Quorum remiſeritis peccata &c* cap. XX. (3) *Nicolai*. Auguſtinus oſtendit, dicens (Lib. l. homil. hom. XLIX.) „ Agite pœ„ nitentiam qualis agitur in Eccleſia, ut oret pro vobis Eccleſia. Nemo ſibi dicat: Occulte ago, apud „ Deum ago, in corde ago. Ergo ſine cauſa dictum eſt: *Quæ ſolveritis in terra, erunt ſoluta & in cælo?* „ Ergo ſine cauſa datæ ſunt claves Eccleſiæ Dei? Fruſtramus Evangelium Dei? Fruſtramus verba Chri„ ſti? Promittimus vobis quod ille negat? Nonne vos decipimus? Iob dicit (cap. XXXI.) *Si erubui in* „ *conſpectu populi confiteri peccata mea* : & erubeſcit filius peſtilentiæ genu figere ſub benedictione Dei? „ Quæ iſta ſuperbia eſt? &c. " Quaſi dicat: Fruſtrat claves Eccleſiæ &c. (4) *Al.* indulgentia impetratur.

Digitized by Google

geritur, dum aliquis ſecundum canonicam diſciplinam tertio vocatus ad emendationem manifeſti delicti, & ſatisfacere vilipendens, ſententia Eccleſiæ a loco orationis, & ſacramentorum communione, & fidelium conſortio præciditur; ut erubeſcat, & pudore ſceleris (1) confuſus pœniteat, ut ſic ſpiritus eius ſalvus ſit. Quod ſi pœnitentiam profitens reſipuerit, negatæ communioni admittitur, & Eccleſiæ reconciliatur. Hæc eſt autem Eccleſiæ anathematizatio. Hanc pœnam illis qui digne percelluntur, infligit: quia gratia Dei, & protectio illis amplius ſubtrahitur, ac ſibi ipſis relinquuntur, ut ſit eis liberum ruere in interitum peccati. In quos etiam maior diabolo ſæviendi datur poteſtas. Orationes quoque Eccleſiæ, & benedictionum, ac meritorum ſuffragia eis nequaquam ſuffragari putantur.

Quomodo ſecundum hos modos intelligendum ſit illud Quodcumque ſolveris *&c.*

SEcundum hos ligandi, & ſolvendi modos, quomodo verum eſt quod dicitur: „ Quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis; & quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis &c. " Aliquando enim oſtendunt ſolutos, vel ligatos, (2) qui ita non ſunt apud Deum; & pœna ſatisfactionis, (3) vel excommunicationis interdum indignos ligant, vel ſolvunt, & indignos ſacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum eſt hoc in illis quorum merita ſolvi, vel ligari poſtulant. Tunc enim ſententia ſacerdotis iudicio Dei, & totius cæleſtis curiæ approbatur, & confirmatur, cum ita ex diſcretione prodit ut reorum merita non contradicant. Quoſcumque ergo ſolvunt, vel ligant adhibentes clavem diſcretionis, reorum meritis ſolvuntur, vel ligantur in cælis, ideſt apud Deum: quia divino iudicio ſacerdotis ſententia ſic progreſſa approbatur, & confirmatur. Quos ergo ſecundum meritum ſententia Eccleſiæ percellit, & lædit, illi foris ſunt apud Deum. Qui autem non meruit, ſententia Eccleſiæ non læditur, niſi contemnat. Unde Origenes (ſuper Leviticum hom. XIV.) „ Exiit quis a veritate, a fide, a caritate: per hoc exit de caſtris „ Eccleſiæ, etſi Epiſcopi voce non abiiciatur; ſicut e contra aliquis non recto iu„ dicio foras mittitur. Sed ſi non egit ut mereatur exire, nihil læditur. Interdum „ enim qui foras mittitur, intus eſt; & qui foris eſt, intus videtur retineri. " Ecce qualis, & quantus eſt uſus apoſtolicarum clavium. Iam oſtenſum eſt ex parte, qualiter ſacerdotes dimittunt peccata, vel tenent; & tamen retinuit ſibi Deus quamdam ſingularem poteſtatem dimittendi, vel retinendi: quia ipſe ſolus per ſe debitum æternæ mortis ſolvit, & animam interius purgat.

Quæ ſint interiores tenebræ, & interior macula.

HIc quæritur, quæ ſit illa macula, & quæ ſint illæ tenebræ interiores, a quibus Deus interius animam purgat, cum veram pœnitentiam immittit. De tenebris, & interiori caligine ſatis facile eſt & intelligere, & reſpondere. Cum enim quis mortaliter delinquit; & gratia virtutis privatur, ſi qua præceſſit, & naturalium bonorum eliſionem patitur: unde & intellectus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur, & ita quaſi caligine quadam mens obvolvitur, quæ caligo, peccati pœna eſt. Hanc vero Deus pellit, cum pœnitentiam immittit, per quam perdita bona reſtituit, & vitiata reparat. Unde Propheta (Pſal. CXLVII. 16.) „ Nebulam ſicut cinerem ſpargit. " Sed quæ eſt macula peccati a qua anima lavatur? Ecce enim quis voluit facere homicidium, & patravit: quo patrato deſinit tam velle, quam facere; nondum tamen vere, & humiliter pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo remanſit in anima illius macula? Mala voluntas quidem fuit macula illius animæ, ſed illa tranſit: macula etiam eſt, ſi pœnitere contemnit. (4) Sed hoc eſt peccatum aliud a præcedenti. Quæ ergo macula remanſit, a qua ipſe in pœnitentia purgatur? Polluta quidem eſt anima quouſ-

(1) *Al.* converſus. (2) *Al.* qui ſunt apud Deum. *Nicolai*: oſtendunt ſolutos qui ſunt apud Deum.
(3) *Al.* & excommunicationis. (4) *Al.* deeſt Sed.

Digitized by Google

quouſque pœniteat, ſicut erat dum in ea prava erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinum, vel aliud immundum, ita pollutus eſt poſt tactum quouſque lavetur, ſicut fuit dum tangeret; ita poſt actum peccati ita polluta remanet anima, ſicut fuit in ipſo actu peccati: quia ita eſt longe a Deo per diſſimilitudinem (qui eſt vita, & munditia mentis) ſicut fuit dum peccatum ageret. Ipſa ergo diſſimilitudo quæ ineſt animæ ex peccato, & eſt a Deo elongatio, animæ macula intelligitur, a qua purgatur in pœnitentia. Hoc autem ſolus Deus facit, qui ſolus ſuſcitat animam, & illuminat: quod ſacerdotes nequeunt, qui tamen medici ſunt animarum. Unde Propheta (Pſal. lxxxvii. 11.) „ Numquid medici „ ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi? “ quod exponens Auguſtinus ait (in eumdem Pſalm. verſus fin.) „ Boni doctores recte medici dicuntur, qui viventes cu„ rare miniſterio poſſunt, ſed non mortuos ſuſcitare. Sola enim Dei gratia revi„ viſcunt. “

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de pœnitentia quantum ad totum, & partes eius, hic incipit determinare de poteſtate miniſtrorum, quibus huius ſacramenti diſpenſatio eſt commiſſa, & dividitur in partes duas. In prima determinat de ipſa poteſtate, quæ claves Eccleſiæ dicuntur. In ſecunda determinat de habentibus claves xix. diſt. ibi, *Poſtquam oſtenſum eſt quæ ſint claves apoſtolicæ, & quis earum uſus, ſupereſt inveſtigare quando iſtæ claves dentur, & quibus*. Prima in duas. In prima movet (*a*) quæſtionem ex prædictis de poteſtate miniſtrorum. In ſecunda determinat eam, oſtendens quæ dicantur claves Eccleſiæ, & ad quid ſe extendant, ibi, *Claves iſtæ non ſunt corporales, ſed ſpirituales*. Et hæc pars in duas. In prima determinat de clavibus Eccleſiæ ordinatis ad peccatorum remiſſionem. In ſecunda determinat de quibuſdam circa peccatum exiſtentibus, per quorum ablationem peccatum remitti dicitur, ibi, *Hic quæritur, quæ ſit illa macula, & quæ ſint illæ tenebræ interiores, a quibus Deus interius animam purgat*. Prima in duas. In prima determinat de clavibus; in ſecunda de effectu earum, ibi, *Sed quæritur, utrum a peccato ſolvere valeat ſacerdos*. Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſint claves. Secundo oſtendit quid ſit uſus earum, ibi, *Uſus vero harum clavium multiplex eſt*.

Sed quæritur, utrum a peccato ſolvere valeat ſacerdos. Hic inquirit de effectu clavium, & dividitur in partes duas. In prima oſtendit quod poteſtas clavium non ſe extendit ad remiſſionem culpæ, quia hoc ſolius Dei eſt. In ſecunda oſtendit per quem modum ſacerdotes dicuntur peccata remittere, ibi, *Nec ideo tamen negamus, ſacerdotibus conceſſam poteſtatem dimittendi, & retinendi peccata*. Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem quorumdam qui dicebant, quod poteſtas clavium ſe extendat ad remiſſionem pœnæ æternæ, quamvis non ſe extendat ad remiſſionem culpæ. Secundo ponit aliam, quæ dicit, quod ad neutrum horum ſe extendit, ibi, *Alii vero dicunt, ſolum Deum, non ſacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere*. Tertio confirmat hanc ſecundam opinionem, cui conſentit per rationes, & auctoritates, ibi, *Cui ſententiæ ratio ſuffragatur, & auctoritates atteſtantur*.

Nec ideo tamen negamus, ſacerdotibus conceſſam poteſtatem dimittendi, & retinendi peccata. Hic inquirit modum (*b*) quo ſacerdotes dicantur peccata remittere, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit per auctoritates quod ſacerdotes aliquo modo peccata remittunt. Secundo oſtendit quod ſacerdotes aliter quam Deus peccata remittant, ibi, *Hoc ſane dicere, ac ſentire poſſumus*. Tertio movet quamdam dubitationem ex modis aſſignatis, ibi, *Secundum hos ligandi, & ſolvendi modos quomodo verum eſt quod dicitur? &c.* Circa ſecundum tria facit. Primo oſtendit quomodo ſe habeat ſacerdos in ligando, & ſolvendo quantum ad culpam. Secundo quomodo ſe habeat quantum ad pœnam in foro conſcientiæ iniungendam, ibi, *Ligant quoque ſacerdotes, dum ſatisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt*. Tertio quantum ad pœnam excommunicationis, quæ infligitur in foro contentioſo, ibi, *Eſt & alius modus ligandi, & ſolvendi*.

(a) *Al.* rationem. (b) *Al.* quomodo.

Digitized by Google

QUAESTIO I.

Hic eſt duplex quæſtio. Prima de clavibus. Secunda de excommunicatione. Circa primum quæruntur tria.

Primo. De clavibus ſecundum ſe.

Secundo. De remiſſione peccatorum, ad quam ordinantur claves.

Tertio de effectu clavium.

ARTICULUS I.

Utrum claves in Eccleſia eſſe debeant.

1. Ad primum ſic proceditur. Videtur quod claves in Eccleſia eſſe non debeant. Non enim requiruntur claves ad intrandum domum, cuius oſtium eſt apertum. Sed Apoc. IV. 1. dicitur: *Vidi, & ecce in cælo oſtium apertum:* quod Chriſtus eſt, qui de ſeipſo dicit Ioan. x. 7. *Ego ſum oſtium*. Ergo ad introducendum in cælum Eccleſia clavibus non indiget.

2. Præterea. Clavis eſt ad aperiendum, & claudendum. Sed hoc ſolius Chriſti eſt, qui *aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit*: Apoc. III. 7. Ergo Eccleſia in miniſtris ſuis claves non habet.

3. Præterea. Cuicumque clauditur cælum, aperitur infernus, & e contrario. Ergo quicumque habet claves cæli, habet claves inferni. Sed Eccleſia non dicitur habere claves inferni. Ergo nec claves cæli habet.

Sed contra eſt quod dicitur Matth. XVI. 19. *Tibi dabo claves regni cælorum.*

Præterea. Omnis diſpenſator debet habere claves eorum quæ diſpenſat. Sed miniſtri Eccleſiæ ſunt diſpenſatores divinorum myſteriorum, ut patet I. Cor. IV. Ergo debent habere claves.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod clavis non ſit poteſtas ligandi, & ſolvendi, qua eccleſiaſticus iudex dignos recipere, indignos excludere debet a regno, ut ex littera habetur, & ex Gloſſa Hieronymi (ſeu Rabani) Matth. XVI. Poteſtas enim ſpiritualis in ſacramento collata, eſt idem quod character, ut ſupra diſt. IV. dictum eſt. Sed clavis, & character non videntur idem eſſe: quia per characterem homo Deo comparatur, per claves autem ad ſubditos. Ergo clavis non eſt poteſtas.

2. Præterea. Eccleſiaſticus iudex non dicitur niſi ille qui habet iuriſdictionem, quæ ſimul cum ordine non datur. Sed claves in ordinis ſuſceptione conferuntur. Ergo non debuit de eccleſiaſtico iudice in diffinitione clavium mentio fieri.

3. Præterea. Ad id quod aliquis habet ex ſeipſo, non indiget aliqua poteſtate activa, per quam inducatur ad actum. Sed eo ipſo quod aliquis eſt dignus, ad regnum admittitur. Ergo non pertinet ad poteſtatem clavium dignos ad regnum admittere.

4. Præterea. Peccatores indigni ſunt regno. Sed Eccleſia pro peccatoribus orat, ut ad regnum perveniant. Ergo non excludit indignos, ſed magis admittit, quantum in ſe eſt.

5. Præterea. In omnibus agentibus ordinatis ultimus finis pertinet ad principale agens, non ad agens inſtrumentale. Sed principale agens ad ſalutem hominis eſt Deus. Ergo ad Deum pertinet ad regnum admittere, quod eſt ultimus finis, & non ad habentem claves, qui eſt ſicut inſtrumentum, vel miniſter.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non ſint duæ claves, ſed tantum una. Ad unam enim ſeram non requiritur niſi una clavis. Sed ſera ad quam amovendam ordinantur Eccleſiæ claves, eſt peccatum. Ergo contra unum peccatum non indiget Eccleſia duabus clavibus.

2. Præterea. Claves in collatione ordinis conferuntur. Sed ſcientia non eſt ex infuſione ſemper, ſed quandoque ex acquiſitione; nec ab omnibus ordinatis habetur, & a quibuſdam non ordinatis habetur. Ergo ſcientia non eſt clavis; & ſic eſt tantum una clavis, ſcilicet poteſtas iudicandi.

3. Præterea. Poteſtas quam habet ſacerdos ſuper corpus myſticum, dependet ex poteſtate quam habet ſuper corpus Chriſti verum. Sed poteſtas conficiendi corpus Chriſti verum eſt una tantum. Ergo clavis, quæ eſt poteſtas reſpiciens corpus Chriſti myſticum, eſt una tantum.

4. Sed contra. Videtur quod ſint plures quam duæ. Quia ſicut ad actum hominis requiritur potentia, & ſcientia, ita & voluntas. Sed ſcientia diſcernendi ponitur clavis, & ſimiliter potentia iudicandi. Ergo & voluntas abſolvendi deberet dici clavis.

5. Præterea. Tota Trinitas peccata remittit. Sed ſacerdos per claves eſt mini-

ſter

ſter remiſſionis peccatorum. Ergo debet habere tres claves, ut Trinitati configuretur.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in corporalibus dicitur clavis inſtrumentum quo oſtium aperitur. Regni autem oſtium nobis clauditur per peccatum & quantum ad maculam, & quantum ad reatum pœnæ: & ideo poteſtas qua tale obſtaculum regni removetur, dicitur clavis. Hæc autem poteſtas eſt quidem in ſanctiſſima Trinitate per auctoritatem: & ideo dicitur a quibuſdam quod habet clavem auctoritatis: ſed in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad removendum prædictum obſtaculum per meritum paſſionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire; & ideo dicitur habere ſecundum quoſdam claves excellentiæ. Sed quia ex latere dormientis in cruce ſacramenta fluxeruot, quibus Eccleſia fabricatur, ideo in ſacramentis Eccleſiæ efficacia paſſionis manet: & propter hoc etiam in miniſtris Eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum, poteſtas aliqua manet ad prædictum obſtaculum removendum, non propria virtute, ſed virtute divina, & paſſionis Chriſti: & hæc poteſtas metaphorice clavis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clavis (*a*) miniſterii.

Ad primum ergo dicendum, quod oſtium cæli, quantum eſt de ſe, ſemper eſt apertum; ſed alicui clauſum dicitur propter impedimentum intrandi in cælum, quod in ipſo eſt. Impedimentum autem totius humanæ naturæ ex peccato primi hominis conſecutum, per paſſionem Chriſti amotum eſt; & ideo Ioannes poſt paſſionem vidit in cælo oſtium apertum: ſed adhuc quotidie alicui manet clauſum per peccatum originale quod contrahit, vel actuale quod committit: & propter hoc indigemus ſacramentis, & clavibus Eccleſiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc intelligitur de clauſione qua limbum clauſit, ne aliquis ultra in illud deſcendat: & de apertione qua paradiſum aperuit, remoto impedimento naturæ per ſuam paſſionem.

Ad tertium dicendum, quod clavis inferni qua aperitur, & clauditur, eſt poteſtas gratiam conferendi: per quam homini aperitur infernus, ut de peccato educatur, quod eſt inferni porta, & clauditur, ne homo ultra in peccatum labatur gratia ſuſtentatus. Gratiam autem conferre ſolius Dei eſt, & ideo clavem inferni ſibi ſoli retinuit. Sed clavis regni eſt poteſtas etiam dimittendi reatum pœnæ, per quem homo a regno prohibetur: & ideo magis poteſt dari homini clavis regni quam clavis inferni, non enim idem ſunt, ut ex dictis patet. Aliquis enim ex inferno educitur per remiſſionem æternæ pœnæ, qui non iam intromittitur in regnum introducitur propter reatum temporalis pœnæ quæ manet. Vel dicendum, ut quidam dicunt, quod idem eſt clavis inferni & cæli: quia ex hoc ipſo quod alicui aperitur unum, clauditur alterum; ſed denominatur a digniori.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſecundum Philoſophum in II. de Anima (lect. comm. XXXIII.) potentiæ per actus diffiniuntur. Unde cum clavis ſit poteſtas quædam, ut dictum eſt, oportet quod per actum, ſive uſum ſuum diffiniatur, & quod in actu obiectum exprimatur a quo ſpeciem recipit actus, & modus agendi, ex quo apparet potentia ordinata. Actus autem poteſtatis ſpiritualis non eſt ut cælum aperiat abſolute, quia iam apertum eſt, ut dictum eſt; ſed ut quantum ad hunc aperiat: quod quidem ordinate fieri non poteſt, niſi idoneitate eius cui aperiendum eſt cælum penſata: & ideo in prædicta diffinitione clavis ponitur genus, ſcilicet *poteſtas*, & ſubiectum poteſtatis, ſcilicet *iudex eccleſiaſticus*, & actus, ſcilicet *excludere*, & *recipere* ſecundum duos actus materialis clavis, aperire, & claudere: cuius obiectum tangit in hoc quod dicit, *A regno*: modus autem in hoc quod (*b*) *dignitas*, & *indignitas* in illis in quos actus exercetur, penſatur.

Ad primum ergo dicendum, quod ad duo quorum unum eſt cauſa alterius, una poteſtas ordinatur; (*c*) ſicut in igne calor ad calefaciendum, & diſſolvendum. Et quia omnis gratia, & remiſſio in corpore myſtico ex capite ſuo provenit, ideo eadem poteſtas eſſe videtur per eſſentiam, qua ſacerdos conficere poteſt, & qua poteſt ligare, & ſolvere, ſi iuriſdictio adſit: nec differt niſi ratione ſecundum quod ad diverſos effectus comparatur; ſicut etiam ignis dicitur ſecundum aliam rationem calefactivus, & liquefactivus. Et quia nihil eſt

(*a*) *Al.* Eccleſiæ miniſterii. (*b*) *Al. redundat* dicit. (*c*) *Al.* ſic.

Digitized by Google

eſt aliud character ordinis ſacerdotalis quam poteſtas exercendi illud ad quod principaliter ordo ſacerdotii ordinatur, ſuſtinendo quod ſit idem quod ſpiritualis poteſtas; ideo character, & poteſtas conficiendi, & poteſtas clavium eſt unum & idem per eſſentiam, ſed differt ratione.

Ad ſecundum dicendum, quod omnis poteſtas ſpiritualis datur cum aliqua conſecratione, & ideo clavis cum ordine datur; ſed executio clavis indiget materia debita, quæ eſt plebs ſubiecta per iuriſdictionem: & ideo antequam iuriſdictionem habeat, habet claves, ſed non habet actum clavium: & quia clavis per actum diffinitur, ideo in diffinitione clavis ponitur aliquid ad iuriſdictionem pertinens.

Ad tertium dicendum, quod aliquis poteſt eſſe dignus aliquo dupliciter: aut ita quod ipſum habendi ius habeat, & ſic quilibet dignus iam habet cælum apertum; aut ita quod inſit ei aliqua congruitas ad hoc quod ei detur, & ſic dignos, quibus nondum totaliter apertum eſt cælum, poteſtas clavium recipit.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Deus non obturat impartiendo malitiam, ſed non conferendo gratiam; ita ſacerdos dicitur excludere, non quod impedimentum ad intrandum ponat, ſed quia impedimentum poſitum non amovet: quia ipſe amovere non poteſt, niſi prius Deus amoverit: & ideo rogatur Deus, ut ipſe abſolvat, ut ſic ſacerdotis abſolutio locum habeat.

Ad quintum dicendum, quod actus ſacerdotis non eſt immediate ſuper regnum, ſed ſuper ſacramenta, quibus homo ad regnum pervenit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in omni actu qui requirit idoneitatem ex parte recipientis, duo ſunt neceſſaria ei qui debet actum illum exercere, ſcilicet iudicium de idoneitate recipientis, & expletio actus: & ideo etiam in actu iuſtitiæ, per quem redditur alicui hoc quo dignus eſt, oportet eſſe iudicium quo diſcernatur, an iſte ſit dignus, & ipſa redditio: & ad utrumque horum auctoritas quædam, ſive poteſtas exigitur. Non enim dare poſſumus niſi quod in poteſtate habemus: nec iudicium dici poteſt, niſi vim coactivam habeat, eo quod iudicium iam ad unum determinatur: quæ quidem determinatio in ſpeculativis fit per virtutem primorum principiorum, quibus reſiſti non poteſt & in rebus practicis per vim imperativam in iudicante exiſtentem. Et quia actus clavis requirit idoneitatem in eo in quem exercetur, quia recipit per clavem iudex eccleſiaſticus dignos, & excludit indignos, ut ex dicta diffinitione patet; ideo indiget iudicio diſcretionis, quo idoneitatem iudicat, & ipſo receptionis actu; & ad utrumque horum poteſtas quædam, ſive auctoritas requiritur: & ſecundum hoc duæ claves diſtinguuntur, quarum una pertinet ad iudicium de idoneitate eius qui abſolvendus eſt, & alia ad ipſam abſolutionem: & hæ duæ claves non diſtinguuntur in eſſentia auctoritatis, qua utrumque ex officio ſibi competit, ſed ex comparatione ad actus, quorum unus alium præſupponit.

Ad primum ergo dicendum, quod ad unam ſeram aperiendam una clavis immediate ordinatur; ſed non eſt inconveniens quod una ad actum alterius ordinetur: & ſic eſt in propoſito. Secunda enim clavis, quæ dicitur poteſtas ligandi & ſolvendi, eſt quæ immediate ſeram aperit peccati; ſed clavis quæ dicitur ſcientia, oſtendit cui aperienda ſit clavis illa.

Ad ſecundum dicendum, quod circa clavem ſcientiæ duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quod ſcientia, ſecundum quod eſt habitus acquiſitus, vel infuſus, dicitur hæc clavis; & quod non eſt principalis clavis, ſed in ordine ad aliam clavem clavis dicitur: & ideo quando eſt ſine alia clavi, clavis non dicitur, ſicut in viro litterato qui non eſt ſacerdos. Et ſimiliter etiam quandoque hac clavi aliqui ſacerdotes carent, quia non habent ſcientiam neque acquiſitam, neque infuſam, qua abſolvere, & ligare poſſint; ſed quandoque induſtria naturali ad hoc utuntur, quæ ſecundum eos claviola dicitur: & ſic clavis ſcientiæ quamvis cum ordine non tradatur, traditur tamen cum ordine quod ſit clavis, quod prius non erat: & hæc videtur opinio Magiſtri fuiſſe. Sed hæc non videtur verbis Evangelii concordare, quæ claves Petro dandas promittunt; & ita non ſolum una, ſed duæ in ordine dantur. Et propter hoc alia opinio eſt, quod ſcientia quæ eſt habitus, non eſt clavis, ſed auctoritas actum ſcientiæ exercendi, quæ quandoque ſine ſcientia eſt, quandoque autem ſcientia ſine ipſa, ſicut patet etiam in iudiciis ſæcularibus. Aliquis enim eſt iudex habens auctoritatem iudicandi qui non habet iuris ſcientiam;

& ali-

Digitized by Google

& aliquis e converſo habet ſcientiam iuris qui non habet auctoritatem. Et quia actus iudicii ad quem quis ex auctoritate ſuſcepta obligatur, non autem ex ſcientia habita, ſine utroque bene fieri non poteſt; ideo auctoritas iudicandi, quæ clavis eſt, ſine ſcientia non poteſt ſine peccato accipi; ſed ſcientia ſine auctoritate ſine peccato habeti poteſt.

Ad tertium dicendum, quod poteſtas conficiendi eſt ad unum tantum actum alterius generis: & ideo non connumeratur clavibus, nec multiplicatur ſicut poteſtas clavium, quæ eſt ad diverſos actus, quamvis ſecundum auctoritatis eſſentiam ſit una, ut dictum eſt.

Ad quartum dicendum, quod velle unicuique eſt liberum; & ideo ad volendum non exigitur auctoritas; & propter hoc voluntas non ponitur clavis.

Ad quintum dicendum, quod Trinitas tota eodem modo remittit peccata ſicut una perſona: & ideo non oportet quod ſacerdos, qui miniſter eſt Trinitatis, claves habeat tres, & præcipue cum voluntas, quæ Spiritui ſancto appropriatur, clavem non requirat, ut dictum eſt.

ARTICULUS II.

Utrum macula aliquid poſitive in anima ſit.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod macula aliquid poſitive in anima ſit. Si enim eſt privatio tantum, non erit privatio niſi eius quod per peccatum auſertur. Sed hæc eſt gratia. Ergo cum omne peccatum gratiam auferat, omnium peccatorum erit una macula, & ſic ſecundum peccatum nullam maculam animæ adiiciet præter maculam primi peccati.

2. Præterea. Privatio quæ ex peccato in anima relinquitur, dicitur cæcitas, vel tenebra, quæ ad intellectum pertinet. Sed hæc macula non eſt huiuſmodi, cum ad effectum pertinere videatur. Ergo macula non eſt privatio tantum, ſed aliquid ponit.

3. Præterea. Macula quam quis (a) ex actu alicuius immundi contrahit, quæ & contagio dicitur, aliquid poſitive eſt. Sed macula peccati etiam contagio dicitur. Ergo eſt aliquid poſitive.

4. Præterea. Privatio quædam pœna eſt. Sed in peccato macula contra pœnam, vel reatum dividitur. Ergo macula non eſt privatio tantum gratiæ; & ſic idem quod prius.

Sed contra. Ex peccato non remanet poſitive aliquid in anima niſi diſpoſitio, vel habitus, quæ conſequuntur peccatum ex parte actus, ex quo aliquid ponit. Sed macula non eſt diſpoſitio ex actu cauſata, nec habitus: quod patet ex hoc quod diſpoſitio, & habitus poſſunt ſine gratia deſtrui per contrariam conſuetudinem, quæ forte habitum contrarii vitii inducit excellentem contrarium habitum, & diſpoſitionem: macula autem ſine gratia non aufertur. Ergo macula non ponit aliquid poſitive in anima.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius: Videtur quod peccatum numquam poſſit remitti quo ad maculam. Quia ex hoc ipſo quod aliquis peccavit, pulchritudinem innocentiæ amiſit. Sed non poteſt hanc pulchritudinem recuperare, niſi contingeret ipſum non peccaſſe. Ergo cum hoc ſit omnino impoſſibile, impoſſibile eſt quod alicui peccatum remittatur quo ad maculam.

2. Præterea. Ex hoc ipſo homo turpitudinem quamdam habet quod tempus debitum ſervitio Creatoris, in peccatum expendit. Sed tempus illud quod iam effluxit, recuperari non poteſt. Ergo nec macula mundari.

Sed contra eſt quod dicitur Epheſ. v. quod Chriſtus coniunxit ſibi Eccleſiam non habentem maculam, neque rugam. Sed aliqui ſunt membra Eccleſiæ, qui quandoque maculati fuerunt. Ergo peccatum quo ad maculam remitti poteſt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſi remittatur peccatum quo ad maculam, remittatur quo ad omnem pœnam. Quia remota cauſa removetur effectus. Sed cauſa quare aliquis erat reus pœnæ, eſt macula culpæ. Ergo remota macula removetur pœna.

2. Præterea. Quicumque abſque culpa exiſtens punitur, iniuſte punitur. Sed ille cui remiſſum eſt peccatum quo ad maculam eſt, abſque culpa. Ergo iniuſte puniretur; & ita videtur quod non ſit aliqua pœna dignus, & ſit ſibi reatus pœnæ remiſſus.

Sed contra. Peccatum non punitur per hoc quod remittitur quo ad maculam. Sed omni peccato debetur pœna ſecundum divinam

(a) *Forte* ex tactu.

Digitized by Google

vinam iuſtitiam. Ergo etiam poſt dimiſſionem culpæ aliquis pœnæ reatus remanere poteſt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ex hoc aliquid maculatum dicitur, quia debitæ pulchritudinis patitur detrimentum. Unde macula, ſecundum quod huiuſmodi, non habet quod aliquid ponat; ſed per comparationem ad illud quod pulchritudinis detrimentum cauſat, aliquid quandoque ponere dicitur: ut aliquid in faciem inductum quod candorem faciei tegit, aut privat. Pulchritudo autem animæ conſiſtit in aſſimilatione ipſius ad Deum, ad quem formari debet per claritatem gratiæ ab eo ſuſceptam. Sicut autem perceptio claritatis corporalis a ſole prohibetur a nobis per aliquod obſtaculum interpoſitum; ita etiam claritas gratiæ prohibetur ab anima per peccatum commiſſum, quod dividit inter nos & Deum, ut dicitur Iſa. lix. unde ipſa macula, quantum in ſe eſt, non ponit de eſſentia ſua niſi privationem gratiæ; ſed ponit ut cauſam obſtaculum peccati, quod obſtat ad gratiæ receptionem: & propter hoc etiam macula tenebra dicitur ratione prædictæ ſimilitudinis.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis quantum ad ipſam privationem gratiæ non differant maculæ peccatorum, differunt tamen quantum ad cauſam, ex qua macula conſequitur; & ſecundum hoc etiam quodlibet peccatum unam maculam addit, inquantum novum obſtaculum gratiæ ponit.

Ad ſecundum dicendum, quod gratia eſt in eſſentia animæ, ex qua vires cognitivæ, & affectivæ procedunt; & ideo gratiæ lumen & intellectum dirigit, & affectum movet: ſed peccatum in utroque defectum inducit: in intellectu quidem, quia omne peccatum ex errore eſt, ſecundum Ambroſium, & ſecundum Philoſophum omnis malus ignorans: & principaliter in affectu, quia omne peccatum in voluntate eſt: & ideo macula & quantum ad ipſam privationem, & quantum ad cauſam, ſcilicet peccatum, & intellectum, & affectum reſpicit, ſed principalius affectum. Unde non eſt inconveniens, ſi macula & cæcitas, & tenebra dicatur.

Ad tertium dicendum, quod macula dicitur contagio, non quantum ad privationem ipſam, ſed quantum ad cauſam privationis: quia ex hoc ipſo quod peccatum affectum quodammodo tangit, privatio dicta in ipſo conſequitur.

Ad quartum dicendum, quod macula quantum ad cauſam dividitur ab omni pœna; ſed quantum ad privationem ipſa dividitur a pœna inflicta, non autem a pœna quæ peccatum concomitatur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod macula obſcuritatis ex interpoſitione cauſata non poteſt auferri, niſi obſtaculum interpoſitum amoveatur. Peccatum autem, quod erat obſtaculum interpoſitum, prohibens gratiæ claritatem, non poteſt removeri, ut factum non ſit, ſed ut effectum avertendi Deum a nobis non habeat, qui propter averſionem qua ab eo averſi propter peccatum fuimus, a nobis averſus manebat: & ideo ſecundum hoc quod ſe ad nos ſua benignitate convertit, dicitur peccatum noſtrum remittere; ſicut nos offenſam alicui remittimus, cum ad eum propter offenſam præteritam ulterius malevolentiam non ſervamus: quæ quidem in Deum ſecundum effectum accipienda ſunt, ut in III. Lib. diſt. xxxii. dictum eſt: & propter hoc etiam Deus remittendo peccatum dicitur ipſum tegere, quaſi non aſpiciens ad præteritum peccatum, ut ratione eius gratiam nobis deneget.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non reparetur pulchritudo animæ quantum ad aliquod accidens, quod erat dignitas innocentiæ; reparatur tamen quantum ad decorem gratiæ quæ reſtituitur.

Et ſimiliter dicendum ad ſecundum: quia non ſemper homo recuperat omnia damna quæ paſſus eſt vel temporis, velaliorum; ſed recuperat amiſſam pulchritudinem quantum ad eſſentiam decoris ſpectat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in peccato duo ſunt, ſcilicet converſio ad commutabile bonum, & averſio ab incommutabili bono: & ſecundum hoc duo ſunt effectus peccati. Unus eſt indignatio Dei ad nos, averſioni peccati reſpondens; alius eſt pœna (a) inordinatam converſionem ordinans. Et quia primo in peccato ex parte noſtra eſt converſio, & quod eſt prius in generatione, eſt poſterius in deſtructione; ideo ex parte Dei primo eſt reconcilia-

(a) *A*. inordinata.

liatio ipſius ad nos, & ſecundum hoc eſt liberatio a debito pœnæ. Sed pœna eſt duplex, ſcilicet exterminans hoſtes, & talis pœna ex recooiciliatione ipſa removetur: alia pœna eſt quæ corrigit civem, & filium, vel amicum; & debitum eius poteſt remanere reconciliatione iam facta: & ideo ſimul cum peccatum remittitur quo ad maculam, remittitur quo ad pœnam æternam, quæ eſt exterminans, ſed non quo ad pœnam temporalem, quæ eſt corrigens.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut actus præexiſtens fuit cauſa maculæ, & tamen tranſeunte actu non tranſit macula; ita actus mediante macula fuit cauſa debiti: & ideo non oportet quod ceſſante macula debitum pœnæ ceſſet, quia ceſſante primo effectu non oportet quod ceſſet ſecundus.

Ad ſecundum dicendum, quod iſte cui remiſſa eſt culpa quantum ad maculam, adhuc dignus eſt propter actum quem commiſit, pœnam ſuſtinere; quamvis non ſit dignus a Deo alienus eſſe.

ARTICULUS III.

Utrum poteſtas clavium ſe extendat ad remiſſionem culpæ.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod poteſtas clavium ſe extendat ad remiſſionem culpæ. Ioan. xx. 23. dicitur diſcipulis: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*. Sed hoc non dicitur quantum ad manifeſtationem tantum, ut Magiſter in littera dicit: quia ſic ſacerdos novi teſtamenti non haberet maiorem poteſtatem quam ſacerdos veteris teſtamenti. Ergo exercet poteſtatem in culpæ remiſſione.

2. Præterea. In pœnitentia datur gratia ad remiſſiooem peccati. Sed huius ſacramenti diſpenſator eſt ſacerdos ex vi clavium. Ergo cum gratia noo opponatur peccato ex parte pœnæ, ſed ex parte culpæ, videtur quod ſacerdos ad remiſſionem culpæ operetur ex vi clavium.

3. Præterea. Maiorem virtutem recipit ſacerdos ex ſua conſecratione quam aqua baptiſmi ex ſua ſanctificatione. Sed aqua baptiſmi hanc vim accipit, ut corpus tangat, & cor abluat, ſecundum Auguſtinum (ſuper Ioan. cap. xv. tract. lxxx.) Ergo multo fortius ſacerdos in ſui conſecratione hanc poteſtatem accipit, ut cor a culpæ macula abluere poſſit.

Sed contra. Supra Magiſter dixit diſtinct. v. quod Deus hanc poteſtatem non contulit miniſtro quod ad interiorem mundationem cooperaretur ei. Sed ſi peccata quo ad culpam remitteret, cooperaretur ei in mundatione interiori. Ergo poteſtas clavium non ſe extendit ad culpæ dimiſſionem.

Præterea. Peccatum non dimittitur niſi per Spiritum ſanctum. Sed dare Spiritum ſanctum non eſt alicuius hominis, ut in I. Lib. Magiſter dixit diſtinct. xiv. Ergo nec peccata remittere quo ad culpam.

QUAESTIUNCULA II.

1. *Ulterius*: Videtur quod non poſſit remittere peccatum quo ad pœnam. Peccato enim debetur pęna æterna, & temporalis. Sed adhuc poſt abſolutionem ſacerdotis manet pœnitens obligatus ad pęnam temporalem in purgatorio, vel in hoc mundo faciendam. Ergo non dimittit aliquo modo pęnam.

2. Præterea. Sacerdos non poteſt præiudicare divinæ iuſtitiæ. Sed ex divina Iuſtitia taxata eſt pœna pęnitenti quam debet ſubire. Ergo ſacerdos de ea non poteſt aliquid remittere.

3. Præterea. Ille qui parvum peccatum commiſit, non eſt minus ſuſceptivus effectus clavium quam ille qui commiſit maius peccatum. Sed aliquid de pœna per officium ſacerdotis de maiori peccato dimittitur. Poſſibile eſt ergo eſſe aliquod parvum peccatum, cui non debeatur plus de pœna quam illud quod de maiori peccato dimiſſum eſt. Ergo poterit totam pœnam illius parvi peccati dimittere; quod falſum eſt.

4. Præterea. Tota pœna temporalis peccato debita eſt unius rationis. Si ergo per primam abſolutionem dimittatur aliquid de pęna, & per ſecundam ab eodem peccato abſolutionem poterit aliquid remitti, & ſic tantum poterit multiplicari abſolutio, quod vi clavium tota pęna tollatur, cum ſecunda abſolutio non ſit minoris efficaciæ quam prima: & ſic peccatum re. manebit omnino impunitum; quod eſt ioconveniens.

Sed contra. Clavis poteſtas eſt ad ligandum, & ſolvendum. Sed poteſt ſacerdos iniungere pęnam temporalem. Ergo & poteſt abſolvere a pęna.

Digitized by Google

Præterea. Sacerdos non poteſt dimittere peccatum quaotum ad culpam, ut in littera dicitur, nec quantum ad pęnam æternam pari ratione. Si ergo non poteſt remittere quantum ad pęnam temporalem, nullo modo remittere poterit; quod eſt omnino contrarium dictis Evangelii.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſacerdos per poteſtatem clavium ligare non poſſit. Virtutes enim ſacramentales ordinantur contra peccatum ut medicina. Sed ligare non eſt medicina peccati, ſed magis aggravatio morbi, ut videtur. Ergo ſacerdos per vim clavium, quæ eſt vis ſacramentalis, non poteſt ligare.

2. Præterea. Sicut abſolvere, vel aperire eſt amovere obſtaculum, ita ligare eſt obſtaculum ponere. Sed obſtaculum regni peccatum eſt, quod nobis ex alio imponi non poteſt, quia non niſi voluntate peccatur. Ergo ſacerdos ligare non poteſt.

3. Præterea. Claves ex paſſione Chriſti efficaciam habent. Sed ligare non eſt effectus paſſionis. Ergo ex clavium poteſtate non poteſt ſacerdos ligare.

Sed contra eſt quod dicitur Matth. XVI. 19. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.*

Præterea. Poteſtates rationales ſunt ad oppoſita. Sed poteſtas clavium eſt poteſtas rationalis, cum habeat diſcretionem adjunctam. Ergo habet ſe ad oppoſita. Ergo ſi poteſt ſolvere, poteſt & ligare.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod poſſit ligare, & ſolvere ſecundum proprium arbitrium. Hieronymus enim dicit * (& habetur de pœnit. diſtinct. 1. cap. *Menſura*) *Menſuram temporis in agendo pœnitentiam non ſatis aperte præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de ſingulis dicant qualiter unumquodque ſit emendandum; ſed magis arbitrio ſacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuunt.* Ergo videtur quod ipſe ſecundum ſuum arbitrium poſſit ligare, & ſolvere.

2. Præterea. Dominus laudavit villicum iniquitatis, quod prudenter feciſſet, quia debitoribus domini ſui remiſiſſet largiter. Sed Deus magis pronus eſt ad miſerendum quam aliquis dominus temporalis. Ergo videtur quod laudabilior ſit quantum plus de pœna dimiſerit.

3. Præterea. Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio. Sed ipſe quibuſdam peccantibus nullam pęnam impoſuit, ſed ſolum emendationem vitæ, ut patet de adultera, Ioan. VIII. Ergo videtur quod ad arbitrium ſuum poſſit etiam ſacerdos, qui eſt vicarius Chriſti, pęnam totam dimittere, vel partem.

Sed contra. Gregorius ** dicit: *Falſam pœnitentiam dicimus quæ non ſecundum auctoritatem ſanctorum patrum pro qualitate criminis imponitur.* Ergo videtur quod non omnino ſit in arbitrio ſacerdotis.

Præterea. Ad actum clavium requiritur diſcretio. Sed ſi eſſet omnino in voluntare ſacerdotis dimittere, & imponere de pęna quantum vellet, non eſſet ibi neceſſaria diſcretio: quia numquam ibi indiſcretio poſſet accidere. Ergo non eſt omnino in arbitrio ſacerdotis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſacramenta ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacramentis par. IX. cap. II.) ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continent. Sed hæc ſanctificatio quandoque ad neceſſitatem ſacramenti requiritur tam in materia quam in miniſtro, ſicut patet in confirmatione; & tunc vis ſacramentalis eſt in utroque conjunctim. Quandoque autem ex neceſſitate ſacramenti non requiritur niſi ſanctificatio materiæ, ſicut eſt in baptiſmo, quia non habet miniſtrum determinatum quantum ad ſui neceſſitatem; & tunc tota vis ſacramentalis conſiſtit in materia. Quandoque vero de neceſſitate ſacramenti requiritur conſecratio, vel ſanctificatio miniſtri ſine aliqua ſanctificatione materiæ, & tunc tota vis ſacramentalis conſiſtit in miniſtro, ſicut eſt in pœnitentia. Unde eodem modo ſe habet poteſtas clavium quæ eſt in ſacerdote, ad effectum ſacramenti pœnitentiæ, ſicut ſe habet virtus quæ eſt in aqua baptiſmi, ad effectum baptiſmi. Baptiſmus autem, & ſacramentum

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Sub eius nomine habetur in Decretis loc. cit. Sed apud illum non occurrit, ſicut & appendix ibi notat, addens quod in antiquo Pœnitentiali extet. ** Non Gregorius Magnus ... ſed Gregorius VII. in Synodo Romana ſub annum Chriſti 1078. celebrata cap. VI. ut in Decretis de pœnitentia diſt. V. cap. *Falſas* ex profeſſo refertur.

tum pœnitentiæ conveniunt quodammodo in effectu, quia utrumque contra culpam ordinatur directe, quod non eſt de aliis ſacramentis; ſed in hoc differunt, quia ſacramentum pœnitentiæ, eo quod habet actus ſuſcipientis quaſi materiales, non poteſt dari niſi adultis, in quibus requiritur præparatio ad ſuſcipiendum effectum ſacramentorum; ſed baptiſmus quandoque datur adultis, & quandoque pueris, & aliis carentibus uſu rationis: & ideo per baptiſmum datur gratia, & remiſſio peccatorum pueris ſine aliqua ſui præparatione præcedente; non autem adultis, in quibus præexigitur præparatio removens fictionem. quæ quidem præparatio quandoque præcedit, ſufficiens ad gratiæ ſuſceptionem, antequam baptiſmus actu percipiatur, ſed non ante votum baptiſmi poſt tempus propalatæ veritatis. Quandoque autem talis præparatio tempore non præcedit, ſed eſt ſimul cum baptiſmi ſuſceptione; & tunc per baptiſmi ſuſceptionem gratia remiſſionis culpæ confertur. Sed per pœnitentiæ ſacramentum numquam datur gratia, niſi præparatio adſit, vel prius fuerit: unde virtus clavium operatur ad culpæ remiſſionem vel in voto exiſtens, vel etiam in actu ſe exercens, ſicut & aqua baptiſmi. Sed ſicut baptiſmus non agit ut principale agens, ſed ut inſtrumentum, non quidem pertingens ad ipſam gratiæ ſuſceptionem cauſandam etiam inſtrumentaliter, ſed diſponens ad gratiam, per quam fit remiſſio culpæ; ita eſt de poteſtate clavium. Unde ſolus Deus remittit per ſe culpam, & in virtute eius agit inſtrumentaliter & baptiſmus ut inſtrumentum inanimatum, & ſacerdos ut inſtrumentum animatum, quod dicitur ſervus ſecundum Philoſophum in VIII. Ethic. & ideo ſacerdos agit ut miniſter. Et ſic patet quod poteſtas clavium ordinatur aliquo modo ad remiſſionem culpæ, non ſicut cauſans, ſed ſicut diſponens ad eam. Unde ſi ante abſolutionem aliquis non fuiſſet perfecte diſpoſitus ad gratiam ſuſcipiendam, in ipſa confeſſione, & abſolutione ſacramentali gratiam conſequeretur, ſi obicem non poneret. Si enim clavis nullo modo ad culpæ remiſſionem ordinaretur, ſed ad dimiſſionem pœnæ tantum, ut quidam dicunt, non exigeretur votum ſuſcipiendi effectum clavium ad culpæ remiſſionem, ſicut non exigitur votum ſuſcipiendi alia ſacramenta quæ non ordinantur ad culpam, ſed contra pœnam. Sed hoc facit videri quod non ordinantur ad culpæ dimiſſionem: quia ſemper uſus clavium ad hoc quod effectum habeat, requirit præparationem ex parte recipientis ſacramentum: & ſimiliter videretur de baptiſmo, ſi numquam daretur niſi adultis.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut Magiſter dicit in littera, ſacerdotibus commiſſa eſt poteſtas remittendi peccata, non ut propria virtute remittant, quia hoc Dei eſt; ſed ut operationem Dei remittentis oſtendant tamquam miniſtri. Sed hoc contingit tribus modis. Uno modo ut oſtendant eam non præſentem, ſed promittant futuram ſine hoc quod aliquid operentur ad ipſam, & ſic ſacramenta veteris legis operationem Dei ſignificabant: unde & ſacerdos veteris legis oſtendebat tantum, & nihil operabatur. Alio modo ut ſignificent præſentem, & nihil operentur ad eam; & ſic quidam dicunt, quod ſacramenta novæ legis ſignificant collationem gratiæ, quam Deus in ipſa ſacramentorum collatione dat, ſine hoc quod in ſacramentis ſit aliqua virtus operans ad gratiam: & ſecundum hanc opinionem quæ in 1. diſt. tacta eſt, etiam poteſtas clavium eſſet tantum oſtendens divinam operationem in remiſſione culpæ in ipſa ſacramenti collatione facta. Tertio modo ut ſignificent divinam operationem in remiſſionem culpæ præſentem, & ad ipſam aliquid diſpoſitive, & inſtrumentaliter operentur: & ſic ſecundum aliam opinionem, quæ ſuſtinetur communius, ſacramenta novæ legis emundationem oſtendunt divinitus factam: & hoc modo etiam ſacerdos novi teſtamenti oſtendit abſolutos a culpa: quia proportionaliter oportet loqui de ſacramentis, & poteſtate miniſtrorum. Nec obſtat quin claves Eccleſiæ ad remiſſionem culpæ diſponant, quia culpa iam remiſſa eſt; ſicut nec quod baptiſmus diſponat, quantum in ſe eſt, in eo qui iam ſanctificatus eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod neque ſacramentum pœnitentiæ, neque ſacramentum baptiſmi operando pertingit directe ad gratiam, nec ad culpæ remiſſionem, ſed diſpoſitive.

Unde etiam patet reſponſio ad tertium.

Aliæ rationes oſtendunt quod ad remiſſionem culpæ directe clavium poteſtas non operetur; quod eſt concedendum.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod idem iudicium eſt de effectu quem poteſtas clavium actualiter exercita complet in eo

Digitized by Google

in quo contritio tempore præceſſit, & de effectu baptiſmi qui iam habenti gratiam datur. Aliquis enim per fidem, & contritionem præcedentem baptiſmum, gratiam remiſſionis peccatorum quantum ad culpam conſecutus eſt; ſed quando actualiter poſtea baptiſmum ſuſcipit, gratia augetur, & a reatu pœnæ totaliter abſolvitur, eo quod fit particeps paſſionis Chriſti. Et ſimiliter ille qui per contritionem conſecutus eſt remiſſionem peccatorum quantum ad culpam, & per conſequens quantum ad reatum pœnæ æternæ, quæ ſimul cum culpa dimittitur, ex vi clavium ex paſſione Chriſti efficaciam habentium augetur gratia, & pœna remittitur temporalis, cuius reatus adhuc remanſerat poſt culpæ remiſſionem; non tamen totus, ſicut in baptiſmo, ſed pars eius: eo quod in baptiſmo homo regeneratur configuratus paſſioni Chriſti, totaliter efficaciam paſſionis Chriſti, quæ ſufficit ad omnem pœnam delendam, in ſe ſuſcipiens, ut nihil de prioris peccati actualis pœna remaneat: quia non debet alicui imputari ad pęnam, niſi quod ipſemet fecit. In baptiſmo autem homo novam vitam accipiens fit per gratiam baptiſmalem novus homo: & ideo nullus reatus pęnæ remanet in eo pro pręcedenti peccato. Sed in pęnitentia homo non mutatur in aliam vitam, quia non eſt regeneratio, ſed ſanatio quædam: ideo ex vi clavium, quæ operatur in ſacramento pęnitentiæ, non tota pęna remittitur, ſed aliquid de pœna temporali, cuius reatus poſt abſolutionem a pęna æterna remanere potuit, ut dictum eſt; nec ſolum a pœna illa quam habet, (a) vel ſuſcipit ab ea pœnitens in confitendo, ut quidam dicunt: quia ſic confeſſio, & ſacerdotalis abſolutio non eſſent niſi in onus, quod non competit ſacramentis novæ legis: ſed etiam de illa pœna quæ in purgatorio debetur, aliquid remittitur, ut minus (b) in purgatorio puniatur abſolutus ante ſatisfactionem decedens, quam ſi ante abſolutionem decederet.

Ad primum ergo dicendum, quod non remittit pœnam totam temporalem, ſed partem: & ideo adhuc manet obligatus ad pęnam ſatisfactoriam.

Ad ſecundum dicendum, quod paſſio Chriſti ſufficienter ſatisfecit pro peccatis totius mundi: & ideo ſine præiudicio divinæ iuſtitiæ aliquid de pœna ſibi debita remitti poteſt, ſecundum quod effectus paſſionis ad ipſum per ſacramenta Eccleſiæ pertingit.

Ad tertium dicendum, quod pro quolibet peccato oportet aliquam pœnam ſatisfactoriam remanere, per quam medicina contra peccatum præſtetur: & ideo quamvis virtute abſolutionis dimittatur aliqua quantitas pęnæ debitæ pro aliquo magno peccato, non oportet quod tanta quantitas pęnæ dimittatur reſpectu cuiuslibet peccati, quia aliquod peccatum ſecundum hoc remaneret omnino ſine pœna; ſed virtute clavium de pęnis ſingulorum peccatorum proportionaliter dimittitur.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt, quod in prima abſolutione tantum dimittitur vi clavium, quantum dimitti poteſt; ſed tamen valet iterata confeſſio tum propter inſtructionem, tum propter maiorem certitudinem, tum propter interceſſionem Confeſſoris, tum propter verecundiæ meritum. Sed hoc non videtur verum: quia etſi hæc eſſet ratio confeſſionem iterandi, non tamen eſſet ratio iterandi abſolutionem, præcipue in eo qui non habet aliquam cauſam dubitationis (c) de præcedenti abſolutione (ita enim poterit dubitare poſt ſecundam abſolutionem, ſicut poſt primam) ſicut videmus quod ſacramentum extremæ unctionis non iteratur ſuper eumdem morbum, eo quod totum quod per ſacramentum fieri potuit, ſemel factum eſt. Et præterea in ſecunda confeſſione non requireretur quod haberet claves ille cui fit confeſſio, ſi nihil ibi vis clavium operatur. Et ideo dicunt, quod etiam in ſecunda abſolutione vi clavium de pœna remittitur, quia in ſecunda abſolutione gratiæ confertur augmentum, & quanto maior gratia recipitur, minus de impuritate peccati præcedentis manet: & ideo minor pœna purgans debetur. Unde etiam in prima abſolutione alicui plus & minus de pœna dimittitur vi clavium, ſecundum quod plus ſe ad gratiam diſponit: & poteſt eſſe tanta diſpoſitio quod etiam ex vi contritionis tota pęna tollatur, ut prædictum eſt (diſt. XVII. quæſt. III. art. 3. quæſtiunc. 2. in cor.) Unde etiam non eſt inconveniens, ſi per frequentem confeſſionem etiam tota pœna tollatur, ut peccatum omnino remaneat impunitum, pro quo pęna Chriſti ſatisfecit.

SO-

(a) *Al.* ut ſuſcipit. (b) *Al.* a purgatorio. (c) *Al.* de præſenti.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod operatio ſacerdotis in uſu clavium eſt conformis Dei operationi, cuius miniſter eſt. Deus autem haber operationem & in culpam, & in pęnam: ſed in culpam ad ſolvendum quidem directe, ad ligandum autem indirecte, inquantum obdurare dicitur, dum gratiam non largitur; ſed in pęnam habet operationem directe quantum ad utrumque, quia (a) & pęnam parcit, & pęnam infligit. Similiter ergo ſacerdos, etſi in abſolvendo ex vi clavium habeat aliquam operationem ordinatam ad culpæ dimiſſionem modo iam dicto, non tamen in ligando aliquam operationem habet in culpam; niſi ligare dicatur inquantum non abſolvit, ſed ligatos oſtendit. Sed in pœnam habet poteſtatem & ligandi, & ſolvendi: ſolvit enim a pęna quam dimittit, ſed ligat ad pęnam quæ remanet. Sed ad hanc ligare dupliciter dicitur. Uno modo conſiderando ipſam quantitatem pœnæ in communi; & ſic non ligat niſi inquantum non ſolvit, ſed ligatum oſtendit. Alio modo, conſiderando pęnam hanc, vel illam determinate; & ſic ligat ad pœnam, (b) imponendo eam.

Ad primum ergo dicendum, quod illud reſiduum pęnæ ad quod obligat, eſt medicina purgans peccati impuritatem.

Ad ſecundum dicendum, quod obſtaculum regni non ſolum peccatum eſt, ſed etiam pęna; quam qualiter ſacerdos imponat, dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod etiam paſſio Chriſti obligat nos ad pęnam aliquam, per quam ei conformemur.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod ſacerdos operatur in uſu clavium ſicut inſtrumentum, & miniſter Dei. Nullum autem inſtrumentum habet efficacem actum niſi ſecundum quod movetur a principali agente: & ideo dicit Dionyſius in eccl. Hierar. quod ſacerdotibus utendum eſt virtutibus hierarchicis, quando Divinitas eos moverit, in cuius ſignum Matth. XVI. ante poteſtatem clavium Petro traditam, fit mentio de revelatione ei facta Divinitatis, & Ioan. XX. præmittitur poteſtati remiſſionis Apoſtolis datæ Spiritus ſancti donum, quo filii Dei aguntur. Unde ſi quis præter iſtum motum divinum uti ſua poteſtate præſumpſerit, non conſequeretur effectum, ut Dionyſius dicit: & propter hoc a divino ordine averteretur, & ſic culpam incurreret. Et quia pœnæ ſatisfactoriæ infligendæ ut medicinæ ſunt, ſicut medicinæ in arte determinatæ non omnibus competunt, ſed variandæ ſunt ſecundum arbitrium medici, non propriam voluntatem ſequentis, ſed medicinæ ſcientiam; ita pęnæ ſatisfactoriæ in canone determinatæ non competunt omnibus, ſed variandæ ſunt ſecundum arbitrium ſacerdotis divino inſtinctu regulatum. Sicut autem medicus aliquando prudenter non dat medicinam ita efficacem, quæ ad morbi curationem ſufficiat, ne propter debilitatem naturæ maius periculum oriatur; ita ſacerdos divino inſtinctu motus non ſemper totam pęnam quæ uni peccato debetur iniungit, ne infirmus aliquis ex magnitudine pęnæ deſperet, & a pęnitentia totaliter recedat.

Ad primum ergo dicendum, quod arbitrium illud debet eſſe divino inſtinctu regularum.

Ad ſecundum dicendum, quod etiam de hoc laudatur villicus, quod prudenter fecit: & ideo in remiſſione pœnæ debitæ diſcretio adhibenda eſt.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus habuit poteſtatem excellentiæ in ſacramentis: unde ipſe ex auctoritate pęnam totam, vel partem poterat dimittere ſicut volebat: nec eſt ſimile de his qui operantur tantum ut miniſtri.

QUAESTIO II.

Deinde quæritur de excommunicatione: & circa hoc quæruntur quinque.

Primo. De ipſa excommunicatione.

Secundo. Quis poſſit excommunicare.

Tertio. De modo excommunicationis.

Quarto. De communicatione cum excommunicatis.

Quinto. De abſolutione ab excommunicatione.

ARTICULUS I.

Utrum competens ſit (c) diffinitio excommunicationis a quibuſdam poſita.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod incompetens ſit hæc diffinitio excommunicationis a quibuſdam poſita: *Excommunicatio eſt ſeparatio a communione Eccle-*

(a) *Al.* & a pœna parcit. (b) *Al.* ligando eam. (c) *Al. additur* hæc.

Digitized by Google

Eccleſia quo ad fructum, & *ſuffragia generalia*. Suffragia enim Eccleſiæ valent eis pro quibus fiunt. Sed Eccleſia orat pro eis qui extra Eccleſiam ſunt, ſicut pro hæreticis, & paganis. Ergo etiam pro excommunicatis, qui extra Eccleſiam ſunt; & ſic eis ſuffragia Eccleſiæ valent.

2. Præterea. Nullus amittit ſuffragia Eccleſiæ niſi per culpam. Sed excommunicatio non eſt culpa, ſed pœna. Ergo per excommunicationem non ſeparatur aliquis a ſuffragiis Eccleſiæ communibus.

3. Præterea. Fructus Eccleſiæ non videtur aliud eſſe quam ſuffragia: non enim poteſt intelligi de fructu bonorum temporalium, quia hæc excommunicatis non auferuntur. Ergo inconvenienter utrumque ponitur.

4. Præterea. Excommunicatio minor, quædam excommunicatio eſt. Sed per eam homo non perdit ſuffragia Eccleſiæ. Ergo diffinitio non eſt communis.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod Eccleſia nullum debeat excommunicare. Quia excommunicatio maledictio quædam eſt. Sed Rom. XII. prohibemur maledicere. Ergo Eccleſia excommunicare non debet.

2. Præterea. Eccleſia militans debet imitari triumphantem. Sed, ut in epiſtola Iudæ legitur, Michael cum altercaretur de corpore Moyſi cum diabolo, non eſt auſus iudicium blaſphemiæ inferre, ſed ait: *Imperet tibi Deus*. Ergo nec Eccleſia militans debet alicui iudicium maledictionis, vel excommunicationis inferre.

3. Præterea. Nullus eſt in manum hoſtis tradendus, niſi omnino deſperatus. Sed per excommunicationem traditur aliquis in manum ſatanæ, ut patet II. Corinth. v. Cum ergo de nemine ſit deſperandum in vita iſta, Eccleſia nullum debet excommunicare.

Sed contra eſt quod Apoſtolus I. Corinth. v. mandat quemdam excommunicari.

Præterea, Matth. XVIII. 17. dicitur de illo qui Eccleſiam audire contemnit: *Sit tibi ſicut ethnicus*, & *publicanus*. Sed ethnici ſunt extra Eccleſiam. Ergo & illi qui Eccleſiam audire contemnunt, per excommunicationem extra Eccleſiam ſunt ponendi.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod nullus pro aliquo temporali damno debeat excommunicari. Quia pœna non debet excedere culpam. Sed pœna excommunicationis eſt privatio alicuius boni ſpiritualis, quod omnibus bonis temporalibus præeminet. Ergo pro temporalibus nullus eſt excommunicandus.

2. Præterea. Nulli malum pro malo reddere debemus, ſecundum Apoſtoli præceptum. Sed hoc eſſet malum pro malo reddere, ſi pro tali damno quis excommunicaretur. Ergo nullo modo hoc debet fieri.

Sed contra eſt quod Petrus Ananiam, & Saphiram pro defraudatione pretii agri ſententia mortis damnavit (Act. cap. v.) Ergo & Eccleſiæ licet pro temporalibus damnis excommunicare.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod excommunicatio iniuſte lata nullo modo effectum habeat. Quia per excommunicationem protectio, & gratia Dei ſubtrahitur, quæ non iniuſte ſubtrahi poteſt. Ergo excommunicatio iniuſte lata non habet effectum.

2. Præterea Hieronymus dicit (in Matth. cap. XVI.) quod hoc eſt de ſupercilio Phariſæorum æſtimare eſſe ligatum, vel ſolutum qui ligatur, vel ſolvitur iniuſte. Sed eorum ſupercilium erat ſuperbum, & erroneum. Ergo excommunicatio iniuſta nullum habet effectum.

Sed contra. Secundum Gregorium (hom. XXVI. in Evang.) præcepta paſtoris, ſive iuſta, ſive iniuſta, timenda ſunt. Non autem eſſent timenda, niſi aliquid nocerent etiam iniuſta. Ergo &c.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ille qui per baptiſmum in Eccleſia ponitur, ad duo aſcribitur, ſcilicet ad cœtum fidelium, & ad ſacramentorum participationem; & hoc ſecundum præſupponit primum, quia in ſacramentis participandis etiam fideles communicant: & ideo aliquis poteſt extra Eccleſiam fieri per excommunicationem dupliciter. Uno modo ita quod ſeparetur tantum a participatione ſacramentorum; & hæc erit excommunicatio minor. Alio modo ita quod excludatur ab utroque; & ſic erit excommunicatio maior, quæ hic diffinitur. Non autem poteſt eſſe tertium, ſcilicet quod excludatur a communione fidelium, & non a participatione ſacramentorum ratione iam dicta, quia ſcilicet fideles in ſacramentis communicant. Sed communicatio fidelium eſt duplex.

Quæ-

Quædam in ſpiritualibus, ſicut ſunt mutuæ orationes, & conventus ad ſacra percipienda; quædam in corporalibus actibus legitimis; qui quidem legitimi actus, & licita communio his verſibus continentur.

Si pro delictis anathema quis efficiatur;
Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Os, ſcilicet ne detur oſculum; *orare*, ne cum excommunicatis oremus; *vale*, ne ſalutentur; *communio*, ne ſcilicet in ſacramentis cum ipſis aliquis communicet; *menſa negatur*, ne aliquis cum eis comedat. Præmiſſa ergo diffinitio importat ſeparationem a ſacramentis in hoc quod dicit, *Quantum ad fructum*; & a communione fidelium, quantum ad ſpiritualia, in hoc quod dicit, *Et ſuffragia Eccleſiæ communia*. Alia autem diffinitio invenitur quæ datur ſecundum ſeparationem ab utriſque actibus, quæ talis eſt: *Excommunicatio eſt a qualibet licita communione* (*a*) *ac legitimo actu ſeparatio*.

Ad primum ergo dicendum, quod pro infidelibus oratur; ſed ipſi fructum orationis non percipiunt, niſi ad fidem convertantur. Similiter & pro excommunicatis orari poteſt, quamvis non inter orationes quæ pro membris Eccleſiæ fiunt; & tamen fructum non participant, quamdiu in excommunicatione manent: ſed oratur ut detur ei ſpiritus pœnitentiæ, ut ab excommunicatione ſolvantur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſuffragia alicuius valent alicui ſecundum quod ei continuantur. Poteſt autem actio unius alteri continuari dupliciter. Uno modo ex vi caritatis, quæ omnes fideles connectit, ut ſint unum in Deo, ſicut dicitur Pſalm. cxviii. 63. *Particeps ego ſum omnium timentium te*: & hanc continuationem excommunicatio non intercipit: quia iuſte excommunicari quis non poteſt, niſi pro culpa mortali, per quam iam a caritate diviſus eſt, etiamſi non excommunicetur. Iniuſta autem excommunicatio caritatem alicui auferre non poteſt, cum ſit de maximis bonis, quæ non poſſunt alicui invito auferri. Alio modo per intentionem ſuffragia facientis, quæ in aliquem fertur pro quo fiunt; & hanc continuationem excommunicatio intercipit: quia Eccleſia per excommunicationis ſententiam ſeparat excommunicatos ab univerſitate fidelium, pro quibus ſuffragia facit. Unde ſuffragia Eccleſiæ ei non proſunt quæ pro tota Eccleſia fiunt; nec ex perſona Eccleſiæ oratio pro eis inter membra Eccleſiæ fieri poteſt; quamvis aliqua perſona privata poſſit ad eius converſionem aliquod ſuffragium per intentionem dirigere.

Ad tertium dicendum, quod fructus ſpiritualis Eccleſiæ non ſolum eſt ex ſuffragiis, ſed etiam ex perceptione ſacramentorum, & ex convictu fidelium.

Ad quartum dicendum, quod minor excommunicatio non habet perfectam rationem excommunicationis, ſed aliquid ipſius participat: & ideo non oportet quod ei totaliter excommunicationis diffinitio conveniat, ſed ſolum quo ad aliquid.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod iudicium Eccleſiæ conforme debet eſſe iudicio Dei. Deus autem multipliciter peccatores punit, ut eos ad bonum trahat. Uno modo flagellis caſtigando; alio modo hominem ſibi relinquendo, ut auxiliis ſubtractis, quibus a malo præpediebatur, ſuam infirmitatem cognoſcat, & humilis ad Deum redeat, a quo ſuperbus abſceſſit: & quantum ad utrumque Eccleſia in excommunicationis ſententia divinum iudicium imitatur: inquantum enim eum a communione fidelium ſeparat, ut erubeſcat, imitatur divinum iudicium quo per flagella caſtigat; inquantum autem a ſuffragiis, & aliis ſpiritualibus ſeparat, imitatur divinum iudicium quo hominem ſibi relinquit, ut per humilitatem ſeipſum cognoſcens ad Deum redeat.

Ad primum ergo dicendum, quod maledictio poteſt eſſe dupliciter. Uno modo ita quod in malo quod irrogat, vel dicit, per intentionem ſiſtat; & ſic maledictio omnibus modis prohibita eſt. Alio modo ita quod malum quod quidem maledicendo imprecatur, ad bonum illius ordinet qui maledicitur; & ſic maledictio quandoque eſt licita, & ſalutifera: ſicut & medicus aliquod nocumentum infert infirmo, ut ſectionem, per quam ab infirmitate liberetur.

Ad ſecundum dicendum, quod diabolus incorrigibilis eſt, & ideo non eſt ſuſceptibilis alicuius boni per excommunicationis pœnam.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc ipſo quod aliquis ſuffragiis Eccleſiæ privatur, triplex incommodum incurrit (*b*) per oppoſitum ad tria quæ quis ex ſuffragiis Eccleſiæ conſequitur. Valent enim ad

augmen-

(a) *Al. deeſt* ac. (b) *Al.* per tria quæ &c.

Digitized by Google

augmentum gratiæ eis qui habent, vel ad merendum eis qui non habent; & quantum ad hoc Magiſter in littera dicit, quod gratia Dei per excommunicationem ſubtrahitur. Valent etiam ad cuſtodiam virtutis; & quantum ad hoc dicit, quod protectio ſubtrahitur, non quod omnino a Dei providentia excludatur, ſed quod ab illa protectione qua filios Eccleſiæ (*a*) ſpeciali modo cuſtodit. Valent ad defendendum ab hoſte; & quantum ad hoc dicit, quod diabolo maior poteſtas ſæviendi in ipſum datur & ſpiritualiter, & corporaliter. Unde in primitiva Eccleſia quando oportebat per ſigna ad fidem homines invitare, ſicut Spiritus ſancti donum viſibili ſigno manifeſtabatur, ita & excommunicatio corporali vexatione a diabolo innoteſcebat. Nec eſt inconveniens, ſi ille qui non eſt deſperatus, hoſti datur: quia non datur ei quaſi damnandus, ſed quaſi corrigendus, cum in poteſtate Eccleſiæ ſit ex eius manu ipſum eripere cum voluerit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod per excommunicationem iudex eccleſiaſticus excommunicatos excludit a regno quodammodo. Unde cum non debeat excludere niſi indignos, ut ex diffinitione clavis patuit, nec aliquis reddatur indignus niſi per peccatum mortale amiſerit caritatem, quæ eſt via ducens ad regnum; ideo nullus excommunicari debet niſi pro peccato mortali. Et quia in damnificando aliquem corporaliter, vel in rebus (*b*) temporalibus aliquis mortaliter peccat, & contra caritatem facit; ideo pro damno temporali illato Eccleſia aliquem excommunicare poteſt. Sed quia excommunicatio eſt graviſſima pœnarum, pœnæ autem medicinæ ſunt, ſecundum Philoſophum in II. Ethic. (cap. III.) ſapientis autem medici eſt a levioribus medicinis incipere, & minus periculoſis: ideo excommunicatio infligi non debet etiam pro peccato mortali, niſi contumax fuerit vel non veniendo ad iudicium, vel ante terminationem iudicii ſine licentia recedendo, vel determinationi non parendo: tunc enim poſtquam monitus fuerit, ſi obedire contempſerit, contumax reputatur, & excommunicari debet a iudice iam non habente quid contra ipſum faciat amplius.

Ad primum ergo dicendum, quod culpæ quantitas non menſuratur ex nocumento quod quis facit, ſed ex voluntate qua facit, contra caritatem agens: & ideo quamvis pœna excommunicationis excedat nocumentum, non tamen excedit quantitatem culpæ.

Ad ſecundum dicendum, quod cum aliquis per pœnam aliquam corrigitur, non redditur ei malum, ſed bonum: quia pœnæ medicinæ ſunt, ut dictum eſt.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod excommunicatio poteſt dici iniuſta dupliciter. Uno modo ex parte excommunicantis; ſicut cum ex odio, vel ira excommunicat: & tunc excommunicatio nihilominus habet effectum ſuum, quamvis ille qui excommunicat peccet: quia iſte iuſte patitur, quamvis ille iniuſte faciat. Alio modo ex parte ipſius excommunicationis, vel quia cauſa excommunicationis eſt indebita, vel quia infertur ſententia iuris ordine prætermiſſo: & tunc ſi ſit talis error ex parte ſententiæ qui ſententiam nullam faciat eſſe, non habet effectum, quia non eſt excommunicatio; ſi autem ſententiam non annullet, habet effectum ſuum, & debet excommunicatus humiliter obedire, & erit ei ad meritum vel abſolutionem petere ab excommunicante, vel ad ſuperiorem iudicem recurrere. Si autem contemneret, eo ipſo mortaliter peccaret. Contingit autem quandoque quod eſt debita cauſa ex parte excommunicationis, quæ non eſt debita ex parte excommunicati; ſicut cum aliquis pro falſo crimine in iudicio probato excommunicatur; & tunc ſi humiliter ſuſtinet, humilitatis merito recompenſat excommunicationis damnum.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis homo gratiam Dei iniuſte amittere non poſſit, poteſt tamen iniuſte amittere illa quæ ex parte noſtra ſunt, quæ ad gratiam Dei diſponunt; ſicut patet, ſi ſubtrahatur alicui doctrinæ verbum quod ei debetur; & hoc modo excommunicatio gratiam Dei ſubtrahere dicitur, ut ex prædictis patet.

Ad ſecundum dicendum, quod Hieronymus loquitur quantum ad culpas, & non quantum ad pœnas, quæ poſſunt etiam iniuſte infligi a rectoribus Eccleſiarum.

A R-

(a) *Nicolai* ſpecialiori. (b) *Al.* mortalibus.

ARTICULUS II.

Utrum quilibet ſacerdos poſſit excommunicare.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod quilibet ſacerdos poſſit excommunicare. Excommunicatio enim eſt actus clavium. Sed quilibet ſacerdos habet claves. Ergo quilibet poteſt excommunicare.

2. Præterea. Maius eſt abſolvere, & ligare in foro pœnitentiæ quam in foro iudicii. Sed quilibet ſacerdos poteſt ſibi ſubditos in foro pœnitentiali abſolvere, & ligare. Ergo etiam poteſt ſibi ſubditos quilibet ſacerdos excommunicare.

Sed contra. Ea in quibus imminet periculum, ſunt maioribus reſervanda. Sed pœna excommunicationis eſt valde periculoſa, niſi cum moderamine fiat. Ergo non debet cuilibet committi ſacerdoti.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſacerdotes excommunicare non poſſint. Quia excommunicatio eſt actus clavium, ut in littera dicitur. Sed non ſacerdotes non habent claves. Ergo non poſſunt excommunicare.

2. Præterea. Plus requiritur ad excommunicationem quam ad abſolutionem in foro pœnitentiæ. Sed non ſacerdos in foro pœnitentiæ abſolvere non poteſt. Ergo nec excommunicationem inferre.

Sed contra eſt quod archidiaconi, legati, & clerici excommunicant, qui quandoque non ſunt ſacerdotes. Ergo non ſolum ſacerdotes excommunicare poſſunt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod excommunicatus, vel ſuſpenſus excommunicare poſſit. Ille enim qui eſt excommunicatus, vel ſuſpenſus neque ordinem, neque iuriſdictionem amittit: quia neque reordinatur cum abſolvitur, neque cura ei iterum committitur. Sed excommunicatio non requirit niſi ordinem, vel iuriſdictionem. Ergo etiam excommunicatus, & ſuſpenſus excommunicare poſſunt.

2. Præterea. Maius eſt conficere corpus Chriſti quam excommunicare. Sed excommunicati conficere poſſunt, ut ſupra diſt. XIII. dictum eſt. Ergo poſſunt excommunicare.

Sed contra. Ligatus corporaliter non poteſt alium ligare. Sed vinculum ſpirituale eſt fortius quam corporale. Ergo excommunicatus non poteſt excommunicare, cum excommunicatio ſit vinculum ſpirituale.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in foro conſcientiæ cauſa agitur inter hominem & Deum; in foro autem exterioris iudicii cauſa agitur hominis ad hominem: & ideo abſolutio, vel ligatio quæ unum hominem obligat quo ad Deum tantum, pertinet ad forum pœnitentiæ; ſed illa quæ hominem obligat in comparatione ad alios homines, ad forum publicum exterioris iudicii pertinet. Et quia per excommunicationem homo a communione fidelium ſeparatur, ideo excommunicatio ad forum exterius pertinet, & illi ſoli poſſunt excommunicare qui habent iuriſdictionem in foro iudiciali: & propter hoc ſoli Epiſcopi propria auctoritate, & maiores prælati ſecundum communiorem opinionem poſſunt excommunicare; ſed presbyteri parochiales non, niſi ex commiſſione eis facta, vel in certis caſibus, ſicut in furto, & rapina, & huiuſmodi, in quibus eſt eis a iure conceſſum quod excommunicare poſſint. Alii autem dixerunt, quod etiam ſacerdotes parochiales poſſunt excommunicare. Sed prædicta opinio eſt rationabilior.

Ad primum ergo dicendum, quod excommunicatio non eſt actus clavis directe, ſed magis reſpectu exterioris iudicii; ſed ſententia excommunicationis quamvis in exteriori iudicio promulgetur, quia tamen aliquo modo pertinet ad aditum regni, ſecundum quod Eccleſia militans eſt via ad triumphantem, ideo etiam talis iuriſdictio, per quam homo excommunicare poteſt, clavis poteſt dici: & ſecundum hoc a quibuſdam diſtinguitur, quod eſt clavis ordinis, quam omnes ſacerdotes habent; & clavis iuriſdictionis in foro iudiciali, quam habent ſoli iudices exterioris fori: utramque tamen Deus Petro contulit, Matth. XVI. & ab ipſo in alios deſcendit qui utramque habent.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacerdotes parochiales habent quidem iuriſdictionem in ſubditos ſuos quantum ad forum conſcientiæ, ſed non quantum ad forum iudiciale, quia non poſſunt coram eis conveniri in cauſis contentioſis: & ideo excommunicare non poſſunt, ſed abſolvere poſſunt in foro pœnitentiali: & quamvis forum

rum pœnitentiale ſit dignius, tamen in foro iudiciali maior ſolemnitas requiritur: quia in eo oportet quod non ſolum Deo, ſed etiam homini ſatisfiat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſacramenta, in quibus gratia confertur, diſpenſare ad ſolos ſacerdotes pertinet: & ideo ipſi ſoli poſſunt abſolvere, & ligare in foro pœnitentiali: ſed excommunicatio non directe reſpicit gratiam, ſed ex conſequenti, inquantum homo ſuffragiis Eccleſiæ privatur, quæ ad gratiam diſponunt, vel in gratia conſervant: & ideo etiam non ſacerdotes dummodo iuriſdictionem habeant in foro contentioſo, poſſunt excommunicare.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non habeant clavem ordinis, habent tamen clavem iuriſdictionis.

Ad ſecundum dicendum, quod iſta duo ſe habent ſicut excedentia, & exceſſa: & ideo alicui competit unum cui non competit aliud.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod uſus iuriſdictionis eſt in comparatione ad alium hominem: & ideo cum omnis excommunicatus a communione fidelium ſeparetur, quilibet excommunicatus uſu iuriſdictionis privatur. Et quia excommunicatio eſt iuriſdictionis privatio, ideo excommunicatus excommunicare non poteſt: & eadem ratio eſt de ſuſpenſo a iuriſdictione. Si enim ſit ſuſpenſus ab ordine tantum, tunc non poteſt ea quæ ſunt ordinis, ſed poteſt ea quæ ſunt iuriſdictionis; & econverſo, ſi ſit ſuſpenſus a iuriſdictione, & non ab ordine: ſi autem ab utroque, tunc neutrum poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non amittat iuriſdictionem, ammittit tamen iuriſdictionis uſum.

Ad ſecundum dicendum, quod conficere ſequitur poteſtatem characteris, qui indelebilis eſt: & ideo homo, ex quo characterem ordinis habet, ſemper poteſt conficere, licet non ſemper ei liceat. Secus autem eſt de excommunicatione, quæ iuriſdictionem ſequitur, quæ auferri poteſt, & ligari.

ARTICULUS III.

Utrum aliquis poſſit ſeipſum, vel æqualem, vel ſuperiorem excommunicare.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur qud aliquis poſſit ſeipſum, vel æqualem, vel ſuperiorem excommunicare. Quia Angelus Dei maior erat Paulo. Matth. xI. 11. *Qui minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo*, quo nemo inter natos mulierum maior. Sed Paulus excommunicavit Angelum de cælo, ut patet Gal. 1. Ergo homo poteſt ſuperiorem excommunicare.

2. Præterea. Sacerdos aliquando excommunicat in generali pro furto, vel pro aliquo huiuſmodi. Sed poteſt contingere quod ipſemet fecit, vel ſuperior, vel æqualis. Ergo aliquis poteſt ſe, vel æqualem, vel ſuperiorem excommunicare.

3. Præterea. Aliquis poteſt ſuperiorem abſolvere in foro pœnitentiali, vel æqualem, ſicut cum Epiſcopi ſuis ſubditis confitentur, & cum unus ſacerdos alteri venialia confitetur. Ergo videtur quod etiam excommunicare aliquis ſuperiorem, vel æqualem poſſit.

Sed contra. Excommunicatio eſt actus iuriſdictionis. Sed aliquis non habet in ſe iuriſdictionem, quia in eadem cauſa non poteſt quis eſſe reus, & iudex; nec iterum in ſuperiorem, aut æqualem. Ergo non poteſt aliquis ſuperiorem, vel æqualem, aut ſe excommunicare.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in aliquam univerſitatem ſententia excommunicationis ferri poſſit. Contingit enim quod aliqua univerſitas ſibi in malitia colligatur. Sed pro malitia in qua aliquis contumax extiterit, debet excommunicatio ferri. Ergo poteſt in aliquam univerſitatem ferri excommunicatio.

2. Præterea. Illud quod eſt graviſſimum in excommunicatione, eſt ſeparatio a ſacramentis Eccleſiæ. Sed aliquando tota civitas interdicitur a divinis. Ergo excommunicari aliqua univerſitas poteſt.

Sed contra eſt Gloſſa Auguſtini * Matth. xIII. quæ dicit, quod princeps, & multitudo non eſt excommunicanda.

QUAE.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Colligitur ex epiſt. lxxv. ad Auxilium Epiſcopum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ille qui ſemel eſt excommunicatus, ulterius excommunicari non poſſit. I. Corinth. v. 12. dicit Apoſtolus: *Quid mihi eſt de his qui foris ſunt iudicare?* Sed excommunicati iam ſunt extra Eccleſiam. Ergo ſuper eos Eccleſia iudicium non habet, ut poſſit eos iterum excommunicare.

2. Præterea. Excommunicatio eſt ſeparatio quædam a divinis, & a communione fidelium. Sed poſtquam eſt aliquis privatus aliquo, non poteſt iterum illo privari. Ergo unus excommunicatus non debet iterum excommunicari.

Sed contra. Excommunicatio quædam (a) pœna eſt, & medicinale remedium. Sed pœnæ, & medicinæ iterantur, cum cauſa exigit. Ergo & excommunicatio iterari poteſt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod cum per iuriſdictionem aliquis conſtituatur in gradu ſuperioritatis reſpectu eius in quem habet iuriſdictionem, quia eſt iudex eius; ideo nullus habet in ſeipſum, vel ſuperiorem, vel æqualem iuriſdictionem, & per conſequens nullus poteſt ſeipſum excommunicare, vel ſuperiorem, vel æqualem.

Ad primum ergo dicendum, quod Apoſtolus loquitur ſub hypotheſi, ideſt ſi poneretur Angelus peccare: ſic enim non eſſet Apoſtolo ſuperior, ſed inferior. Nec eſt inconveniens quod in conditionalibus quarum antecedentia impoſſibilia ſunt, & conſequentia impoſſibilia ſint.

Ad ſecundum dicendum, quod in tali caſu nullus excommunicatur: quia par in parem nullum habet imperium.

Ad tertium dicendum, quod abſolutio, & ligatio in foro confeſſionis eſt quo ad Deum tantum, apud quem aliquis alio inferior redditur pro peccato. Sed excommunicatio eſt in iudicio exteriori, in quo aliquis non amittit ſuperioritatem ex hoc ipſo quod peccat. Unde non eſt ſimilis ratio de utroque foro. Et tamen in foro confeſſionis aliquis non poteſt ſeipſum abſolvere, nec ſuperiorem, nec æqualem de mortali, niſi ex commiſſione ſibi facta; de venialibus autem poteſt, quia venialia ex quibuslibet ſacramentis gratiam conferentibus remittuntur: unde remiſſio venialium ſequitur poteſtatem ordinis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod excommunicari non debet aliquis niſi pro peccato mortali; peccatum autem in actu conſiſtit; actus autem non eſt communitatis, ſed ſingularium perſonarum ut frequenter: & ideo ſinguli de communitate excommunicari poſſunt, non autem ipſa communitas: & ſi etiam quandoque actus ſit totius alicuius multitudinis, ut quando multi navim trahunt, quam nullus trahere poſſet; non tamen eſt probabile quod aliqua communitas ita tota ad malum conſentiat quin aliqui ſint diſſentientes. Et quia non eſt Dei, qui iudicat omnem terram, ut condemnet iuſtum cum impio, ut dicitur Gen. XVIII. ideo Eccleſia, quæ iudicium Dei imitari debet, ſatis provide ſtatuit ut tota communitas non excommunicetur, ne collectis zizanis ſimul eradicetur & triticum.

Ad primum ergo patet ſolutio ex dictis.

Ad ſecundum dicendum, quod ſuſpenſio non tanta pœna eſt quanta excommunicatio, quia ſuſpenſi non fraudantur Eccleſiæ ſuffragiis ſicut excommunicati: unde etiam aliquis ſine peccato proprio ſuſpenditur, ſicut & totum regnum ſupponitur interdicto pro peccatis Regis: & ideo non eſt ſimile de excommunicatione, & ſuſpenſione.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ille qui excommunicatus eſt una excommunicatione, poteſt iterum excommunicari per eiuſdem excommunicationis iterationem ad maiorem ſui confuſionem, ut vel ſic a peccato reſiliat, vel propter alias cauſas: & tunc tot ſunt principales excommunicationes, quot cauſæ pro quibus aliquis excommunicatur.

Ad primum ergo dicendum, quod Apoſtolus loquitur de paganis, & aliis infidelibus, qui non habent characterem, per quem annumerati ſint in populo Dei. Sed quia character baptiſmalis, quo quis populo Dei annumeratur, eſt indelebilis, ideo ſemper remanet aliquo modo de Eccleſia baptizatus; & ſic ſemper Eccleſia de ipſo iudicare poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod privatio, quamvis non recipiat magis & minus ſecundum ſe, recipit tamen magis & minus ſe-

(a) *Al.* pœna eſt, & medicinæ iterantur, *intermediis omiſſis*.

Digitized by Google

ſecundum cauſam ſuam; & ſecundum hoc excommunicatio poteſt iterari: & magis eſt elongatus a ſuffragiis Eccleſiæ qui pluries eſt excommunicatus quam qui ſemel tantum.

ARTICULUS IV.

Utrum liceat excommunicato communicare in pure corporalibus.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod liceat excommunicato communicare in pure corporalibus. Excommunicatio enim eſt actus clavium. Sed poteſtas clavium ſe extendit ad ſpiritualia tantum. Ergo per excommunicationem non prohibetur quin unus alii in corporalibus communicare poſſit.

2. Præterea. Quod eſt inſtitutum pro caritate, contra caritatem non militat. Sed præcepto caritatis tenemur inimicis ſubvenire, quod ſine aliqua communicatione fieri non poteſt. Ergo licet alicui excommunicato in corporalibus communicare.

Sed contra eſt quod dicitur I. Corinth. v. 11. *Cum eiuſmodi nec cibum ſumere.*

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod participans excommunicato non ſit excommunicatus. Plus eſt enim ſeparatus ab Eccleſia Gentilis quam excommunicatus. Sed ille qui participat Gentili, aut Iudæo, non eſt excommunicatus. Ergo nec ille qui participat Chriſtiano excommunicato.

2. Præterea. Si ille qui participat alicui excommunicato, eſt excommunicatus, eadem ratione qui participat participanti, erit excommunicatus; & ſic in infinitum procedet; quod videtur abſurdum. Ergo non eſt excommunicatus qui excommunicato participat.

Sed contra eſt quod excommunicatus poſitus eſt extra communionem. Ergo qui ei communicat, a communione Eccleſiæ recedit; & ſic videtur quod ſit excommunicatus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod participare cum excommunicato in caſibus non conceſſis, ſemper ſit peccatum mortale. Quia Decretalis quædam reſpondet, quod propter timorem mortis non debet aliquis excommunicato communicare: quia aliquis debet prius ſubire mortem quam mortaliter peccet. Sed hæc ratio nulla eſſet niſi participare excommunicato eſſet peccatum mortale. Ergo &c.

2. Præterea. Facere contra præceptum Eccleſiæ, eſt peccatum mortale. Sed Eccleſia præcipit quod excommunicato nullus communicet. Ergo participare cum excommunicato eſt peccatum mortale.

3. Præterea. Nullus arcetur a perceptione euchariſtiæ pro peccato veniali. Sed ille qui participat excommunicato in caſibus non conceſſis, arcetur a perceptione euchariſtiæ: quia incurrit minorem excommunicationem. Ergo participans excommunicato in caſibus non conceſſis peccat mortaliter.

4. Præterea. Nullus debet excommunicari maiori excommunicatione, niſi pro peccato mortali. Sed aliquis poteſt ſecundum iura excommunicari maiori excommunicatione propter hoc quod excommunicato participat. Ergo participare excommunicato eſt peccatum mortale.

Sed contra. A peccato mortali nullus poteſt abſolvere, niſi habeat ſuper eum iuriſdictionem. Sed poteſt abſolvere a participatione excommunicationis quilibet ſacerdos. Ergo non eſt peccatum mortale.

Præterea. Pro menſura peccati debet eſſe pœnitentiæ modus. Sed pro participatione excommunicationis ſecundum communem conſuetudinem non ponitur pœna debita peccato mortali, ſed magis debita veniali. Ergo eſt peccatum veniale.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod, ſicut prædictum eſt, duplex eſt excommunicatio. Una eſt minor, quæ ſeparat tantum a participatione ſacramentorum, ſed non a communione fidelium: & ideo tali excommunicato licet communicare, ſed non licet ei ſacramenta conferre. Alia eſt maior excommunicatio, & hæc ſeparat hominem a ſacramentis Eccleſiæ, & a communione fidelium: & ideo excommunicato tali excommunicatione communicare non licet. Sed quia Eccleſia excommunicationem ad medelam, & non ad interitum inducit, excipiuntur ab hac generalitate quædam in quibus communicare licet, ſcilicet in his quæ pertinent ad ſalutem, quia de talibus homo licite cum excommunicato loqui poteſt; & etiam alia verba interſerere, ut facilius ſalutis verba ex familiaritate recipiantur. Excipiuntur etiam quædam perſonæ, ad quas ſpeciali-

Digitized by Google

ter pertinet proviſio excommunicati, ſcilicet uxor, ſervus, filius, ruſticus, & ſerviens. Sed hoc intelligendum eſt de filiis non emancipatis; alias tenerentur vitare patrem: de aliis autem intelligitur quod licet excommunicato commuoicare, ſi ante excommunicationem ſe ei ſubdiderunt, non autem ſi poſt. Quidam autem intelligunt e converſo, ſcilicet quod ſuperiores poſſunt licite communicare inferioribus. Alii vero contra dicunt. Sed ad minus in his eis communicare debent in quibus eis ſunt obligati: quia ſicut inferiores obligantur ad obſequium ſuperiorum, ita ſuperiores ad providentiam inferiorum. Sunt etiam quidam caſus excepri, ſicut quaodo ignoratur excommunicatio, & quando aliqui ſunt peregrini, & viatores io terra excommunicatorum; quod licite poſſunt ab eis emere, vel etiam accipere eleemoſynam: & ſimiliter ſi aliquis videat excommunicatum in neceſſitate, quia tunc ex præcepto earitatis tenetur ei providere. Et hæc hoc verſu continentur:

Utile, lex, humile, res ignorata neceſſe: ut *utile* referatur ad verba ſalutis, *lex* ad matrimonium, *humile* ad ſubiectionem: cetera patent.

Ad primum ergo dicendum, quod corporalia ad ſpiritualia ordinantur: & ideo poteſtas quæ ſe extendit ad ſpiritualia, etiam ad corporalia poteſt ſe extendere, ſicut ars quæ eſt de fine, imperat de his quæ ſunt ad finem.

Ad ſecundum dicendum, quod in illo caſu in quo aliquis ex præcepto caritatis communicare tenetur, non prohibetur communio, ut ex dictis patet.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod excommunicatio poteſt inferri in aliquem dupliciter. Aut ita quod ipſe ſit excommunicatus cum omnibus ei participantibus: & tunc non eſt dubium quod quicumque participat ei, eſt excommunicatus maiori excommunicatione. Aut eſt excommunicatus ſimpliciter: & tunc aut participat aliquis ei in crimioe, præbendo ei conſilium, & auxilium, & favorem; & ſic iterum eſt excommunicatus maiori excommunicatione: aut participat in aliis, ſicut in verbo, vel oſculo, vel menſa; & ſic eſt excommunicatus minori excommunicatione.

Ad primum ergo dicendum, quod Eccleſia noo ita intendit corrigere infideles ſicut fideles, quorum cura ſibi incumbit: & ideo non arcet a communione infidelium ſicut a communione fidelium illorum quos excommunicat, ſuper quos habet aliquam poteſtatem.

Ad ſecundum dicendum, quod excommunicato minori excommunicatione licet communicare; & ſic excommunicatio non tranſit in tertiam perſonam.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtiooem dicendum, quod quidam dicunt, quod quandocumque aliquis participat excommunicato vel verbo, vel quocumque dictorum modorum, ſecundum quos ei communicare non licet, peccat mortaliter, niſi in caſibus exceptis a iure. Sed quia hoc videtur valde grave, quod homo pro uno verbo leviquo excommunicatum alloquitur, mortaliter peccet; & multis excommunicantes laqueum damnationis iniicerent, quod in eos retorqueretur: ideo aliis probabilius videtur quod non ſemper peccat mortaliter, ſed ſolum quando in crimine ſibi participat, vel in divinis, vel in contemptum Eccleſiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod Decretalis illa loquitur de participatione in divinis. Vel dicendum, quod ſimilis ratio eſt de peccato mortali, & de veniali quantum ad hoc: quia ſicut peccatum mortale non poteſt bene fieri, ita nec veniale; & ſicut homo debet prius ſuſtinere mortem quam peccet mortaliter, ita etiam quam quod peccet venialiter illo modo debiti quo debet veniale vitare.

Ad ſecundum dicendum, quod præceptum Eccleſiæ directe reſpicit ſpiritualia, & ex conſequenti legitimos actus: & ideo qui communicat ei in divinis, facit contra præceptum, & peccat mortaliter; qui autem participat ei in aliis, facit præter præceptum, & peccat venialiter.

Ad tertium dicendum, quod etiam aliquis ſine culpa quandoque ab euchariſtia (a) arcetur, ſicut patet in ſuſpenſis, vel interdictis: quia tales pœnæ quandoque alicui pro culpa alterius, qui in eis puoitur, inferuntur.

Ad quartum dicendum, quod quamvis participare excommunicato ſit peccatum veniale, tamen participare ei pertinaciter eſt peccatum mortale: & per hoc poteſt aliquis excommunicari ſecuodum iura.

(a) *Al.* arctatur.

AR.

Digitized by Google

ARTICULUS V.

Utrum quilibet ſacerdos poſſit ſubditum ſuum ab excommunicatione abſolvere.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod quilibet ſacerdos poſſit ſubditum ſuum ab excommunicatione abſolvere. Maius enim eſt vinculum peccati quam excommunicationis. Sed quilibet ſacerdos poteſt ſubditum ſuum a peccato abſolvere. Ergo multo fortius ab excommunicatione.

2. Præterea. Remota cauſa removetur effectus. Sed excommunicationis cauſa eſt peccatum mortale. Ergo cum poſſit quilibet ſacerdos a peccato illo mortali abſolvere, poterit ab excommunicatione ſimiliter.

Sed contra. Eiuſdem poteſtatis eſt excommunicare, & excommunicatum abſolvere. Sed ſacerdotes inferiores non poſſunt ſuos ſubditos excommunicare. Ergo nec abſolvere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod nullus poſſit abſolvi invitus. Spiritualia enim non conferuntur invito alicui. Sed abſolutio ab excommunicatione eſt beneficium ſpirituale. Ergo non poteſt præſtari invito.

2. Præterea. Excommunicationis cauſa eſt contumacia. Sed quando aliquis non vult abſolvi, excommunicationem contemnens, tunc eſt maxime contumax. Ergo non poteſt abſolvi.

Sed contra. Excommunicatio contra voluntatem alicui poteſt inferri. Sed quæ contra voluntatem eveniunt, etiam contra voluntatem amoveri poſſunt, ſicut patet de bonis fortunæ. Ergo excommunicatio poteſt tolli ab aliquo invito.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod aliquis non poſſit abſolvi ab una excommunicatione, niſi abſolvatur ab omnibus. Effectus enim debent proportionari ſuæ cauſæ. Sed cauſa excommunicationis eſt peccatum. Cum ergo aliquis non poſſit abſolvi ab uno peccato, niſi ab omnibus abſolvatur, nec in excommunicatione hoc eſſe poterit.

2. Præterea. Excommunicationis abſolutio in Eccleſia fit. Sed ille qui una excommunicatione eſt irretitus, eſt extra Eccleſiam. Ergo quamdiu una manet, ab alia abſolvi non poteſt.

Sed contra. Excommunicatio quædam pœna eſt. Sed ab una pœna aliquis liberatur alia remanente. Ergo ab una excommunicatione alia remanente quis abſolvi poteſt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod a minori excommunicatione quilibet poteſt abſolvere qui poteſt abſolvere a peccato participationis. Si autem eſt maior, aut eſt lata a iudice; & ſic ille qui tulit, vel eius ſuperior poteſt abſolvere: vel lata a iure, & tunc Epiſcopus, vel etiam ſacerdos poteſt abſolvere, exceptis ſex caſibus, quos ſibi iuris conditor, ſcilicet Papa, reſervavit. Primus eſt, cum aliquis iniicit manus in clericum, vel religioſum. Secundus eſt de illo qui incendit Eccleſiam, & eſt denuntiatus. Tertius eſt de illo qui frangit Eccleſiam, & denuntiatus eſt. Quartus eſt de illo qui in divinis ſcienter communicat excommunicatis nominaliter a Papa. Quintus de illo qui falſat litteras apoſtolicæ Sedis. Sextus de illo qui excommunicatis in crimine communicat: non enim debet abſolvi niſi ab eo qui excommunicavit, etiamſi non ſit eius ſubditus, niſi propter difficultatem accedendi ad ipſum abſolveretur ab Epiſcopo, vel a proprio ſacerdote præſtita iuratoria cautione, quod pareret mandato illius iudicis qui ſententiam tulit. A primo autem caſu octo excipiuntur. Primus eſt in articulo mortis, in quo a qualibet excommunicatione poteſt quis a quolibet ſacerdote abſolvi. Secundus, ſi ſit oſtiarius alicuius potentis, & non ex odio, vel propoſito percuſſit. Tertius, ſi percutiens ſit mulier. Quartus, ſi ſit ſervus, & dominus læderetur de eius abſentia, qui non eſt in culpa. Quintus, ſi regularis regularem, niſi ſit enormis exceſſus. Sextus, ſi ſit pauper. Septimus, ſi ſit impubes, vel ſenex, vel valetudinarius. Octavus, ſi habeat inimicitias capitales. Sunt autem alii caſus ſeptem, in quibus percutiens clericum excommunicationem non incurrit. Primus, ſi cauſa diſciplinæ, ut magiſter, vel præfectus percuſſerit. Secundus, ſi iocoſa levitate. Tertius, ſi invenerit eum turpiter agentem cum uxore, vel matre, vel ſorore, vel filia. Quartus ſi ſtatim vim repellat. Quintus, ſi ignoret eum eſſe clericum. Sextus, ſi inveniat eum in apoſtaſia poſt tri-

trinam ad monitionem. Septimus, ſi tranſfert ſe clericus ad actum penitus contrarium, ut fiat miles, vel ad bigamiam tranſeat.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis vinculum peccati ſit maius ſimpliciter quam excommunicationis; tamen quo ad aliquid vinculum excommunicationis eſt maius, inquantum non ſolum obligat quo ad Deum, ſed etiam in facie Eccleſiæ: & ideo in abſolvendo ab excommunicatione requiritur iuriſdictio in exteriori foro, non autem in abſolutione a peccato: nec exigitur cautio iuramenti, ſicut exigitur in abſolutione ab excommunicatione. Per iuramentum enim controverſiæ quæ ſunt inter homines, terminantur ſecundum Apoſtolum.

Ad ſecundum dicendum, quod cum excommunicatus non ſit particeps ſacramentorum Eccleſiæ; ſacerdos non poteſt abſolvere excommunicatum a culpa, niſi ſit prius abſolutus ab excommunicatione.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod malum culpæ, & pœnæ differunt in hoc, quod culpæ principium in nobis eſt, quia omne peccatum voluntarium eſt; pœnæ autem principium quandoque eſt extra nos. Non autem requiritur ad pœnam quod ſit voluntaria; immo magis de ratione pœnæ eſt contra voluntatem eſſe: & ideo ſicut peccata non committuntur niſi voluntate, ita non remittuntur alicui invito; ſed excommunicatio ſicut in aliquem invitum ferri poteſt, ita & invitus ab ea abſolvi poterit.

Ad primum ergo dicendum, quod propoſitio habet veritatem de illis bonis ſpiritualibus quæ in voluntate noſtra conſiſtunt, ſicut ſunt virtutes, quia non poſſunt a nolentibus perdi: ſcientia enim, quamvis ſit ſpirituale bonum, tamen etiam poteſt a nolente per infirmitatem amitti: & ideo ratio non eſt ad propoſitum.

Ad ſecundum dicendum, quod etiam manente contumacia poteſt aliquis diſcrete excommunicationem iuſte latam remittere, ſi videat ſaluti illius expedire in cuius medicinam excommunicatio lata eſt.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod excommunicationes non habent connexionem in aliquo: & ideo poſſibile eſt quod aliquis ab una abſolvatur, & in altera remaneat. Sed circa hoc ſciendum eſt, quod aliquis quandoque eſt excommunicatus pluribus excommunicationibus ab uno iudice; & tunc quando abſolvitur ab una intelligitur ab omnibus abſolvi, niſi contrarium exprimatur; vel niſi (a) in caſu quo quis abſolutionem impetrat (b) de una tantum cauſa excommunicationis, cum pro pluribus excommunicatus ſit. Quandoque (c) autem eſt excommunicatus a diverſis iudicibus; & tunc abſolutus ab una excommunicatione, non propter hoc eſt abſolutus ab altera, niſi omnes alii ad petitionem eius excommunicationem ſuam confirmaverint, vel niſi omnes uni demandent abſolutionem.

Ad primum ergo dicendum, quod omnia peccata habent connexionem in averſione voluntatis a Deo, cum quo non poteſt eſſe peccatorum remiſſio: & ideo unum peccatum ſine altero remitti non poteſt. Sed excommunicationes non habent aliquam talem connexionem; nec iterum abſolutio ab excommunicatione impeditur propter voluntatis contrarietatem, ut dictum eſt: & ideo ratio non ſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut pluribus de cauſis erat aliquis extra Eccleſiam, ita poſſibile eſt quod iſta ſeparatio removeatur quantum ad unam cauſam, & remaneat quantum ad alteram.

EXPOSITIO TEXTUS.

H*æreſis (d) utrumque non habet*: quia etſi habeant ordinem, amittunt tamen iuriſdictionem ab Eccleſia præciſi.

Verbum Dei peccata dimittit, ſcilicet auctoritate; ſed ſacerdos, inquantum ſacramentum præbet miniſterio: inquantum autem pœnam imponit, ſic idem ipſe iudex dicitur.

Nullus poteſtatis iura exercet, ut ſcilicet actio eius ad interiores maculas mundandas pertingat.

Eccleſiæ caritas peccata dimittit. Videtur non eſſe ad propoſitum: quia hic non agitur de dimiſſione per modum meriti, ſed de dimiſſione per modum ſacramenti.

Et dicendum, quod meritum Eccleſiæ eſt ſub diſpenſatione clavium: & ideo tam ex merito Chriſti, quam aliorum qui ſunt de Ec-

(a) *Al.* in cauſa qua. (b) *Al.* ſic uno tantum caſu. (c) *Al.* deeſt autem. (d) Nicolai: *Hæreſis utrumque non habeat*, ut in textu.

Eccleſia, Eccleſiæ claves efficaciam habent.

Peccatum dicitur tenebra, quia intellectus obtunditur. Contra. Multi peccatores inveniuntur qui habent optimum intellectum ad capiendum.

Et dicendum, quod (a) loquitur de obtuſione intellectus practici, ſecundum quod omnis malus eſt ignorans, & non de obtuſione intellectus ſpeculativi.

DISTINCTIO XIX.

Quando hæ claves dantur, & quibus.

POſtquam oſtenſum eſt quæ ſint claves apoſtolicæ, & quis earum uſus, ſupereſt inveſtigare, quando iſtæ claves dentur, & quibus. Dantur hæ claves per miniſterium Epiſcopi alicui in promotione ſacerdotii. Cum enim recipit ordinem ſacerdotalem, ſimul & has claves recipit. Sed non videtur quod omnes, vel ſoli ſacerdotes has claves habeant: quia plerique ante ſacram ordinationem ſcientiam diſcernendi habent; plures poſt conſecrationem ea carent. Sane dici poteſt, quod alteram clavium iſtarum, ideſt ſcientiam diſcernendi, non habent omnes ſacerdotes: unde dolendum eſt, atque lugendum. Multi enim, licet indiſcreti, atque ſcientiæ qua eminere debent, exortes, ſacerdotii gradum recipere præſumunt, vita, & ſcientia eo indigni, quia nec ante ſacerdotium, nec poſt ſcientiam habent diſcernendi, qui ligandi ſint, vel ſolvendi. Ideoque illam clavem in conſecratione non recipiunt, quia ſemper ſcientia carent. Qui vero ante ſacerdotium ſcientia diſcernendi præditi ſunt, licet habeant diſcretionem, non tamen in eis eſt clavis: quia non valent ea claudere, vel aperire. Ideoque cum promovetur quis in ſacerdotem clavem diſcretionis recte dicitur accipere: quia & ante habita diſcretio augetur, & fit in eo clavis, ut ea iam valeat uti ad claudendum, vel aperiendum.

Si alteram clavem omnes habeant, ſcilicet potentiam ligandi, & ſolvendi.

CUmque iam conſtet non omnes ſacerdotes illas duas claves habere, quia ſcientia diſcernendi plerique carent; de altera, ideſt de potentia ligandi, & ſolvendi, quæritur, utrum omnes ſacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc poteſtatem putant illis eſſe conceſſam qui doctrinam ſimul, ac vitam Apoſtolorum ſervant. Illas enim claves promiſit Dominus Petro, & imitatoribus eius tantum, ut aiunt. Qui etiam auctoritatibus utuntur in munimentum ſuæ opinionis, Hoc enim dicunt Auguſtinum ſenſiſſe, ubi ſuperius ait (diſt. præced. ex Lib. V. de baptiſ. contra Donat. cap. XXI.) „ Remiſſionem peccatorum vel „ per ſeipſum facit Deus, vel per columbæ membra. " Dicit etiam idem (ubi ſup. Lib. VI. cap. IV.) peccata dimitti, vel teneri a ſanctis. Idem ſuper Exodum (quæſt. CXX.) ubi de lamina aurea legitur: „ Erat autem lamina aurea „ ſemper in fronte ſacerdotis. " Hæc, inquit, „ ſignificat fiduciam bonæ vitæ; „ quam qui vere, perfecteque, non ſignificatione, ſed veritate ſacerdos habet „ ſolus poteſt auferre peccata. " Item Gregorius * „ Illi ſoli habent in hac car„ ne poſiti poteſtatem ligandi, & ſolvendi, ſicut ſancti Apoſtoli, qui illorum „ exempla ſimul cum doctrina tenent. " Item ex dictis Origenis (hom. I. ſuper Matth.) „ Hæc poteſtas ſoli Petro conceſſa eſt, & imitatoribus Petri. Nam „ quicumque veſtigia Petri imitantur, habent recte ligandi, & ſolvendi poteſta„ tem. "

(a) *Al.* ſequitur.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Quod ex Gregorio ſubiungitur, nullibi apud illum occurrit.

„ tem . " His , aliiſque teſtimoniis innituntur qui aſſerunt poteſtatem ligandi ; & ſolvendi illis ſolis conceſſam ſacerdotibus qui vita , & doctrina pollent , ſicut Apoſtoli.

Aliorum ſententia verior.

ALiis autem videtur (quod & mihi placere fateor) cunctis ſacerdotibus hanc clavem dari , ſcilicet ligandi , & ſolvendi . Sed non eam recte , ac digne habent , niſi qui vitam , & doctrinam apoſtolicam ſervant . Nec præmiſſæ auctoritates malos ſacerdotes hanc poteſtatem negant habere , ſed illos ſolos digne, ac recte hac poteſtate uti ſignificant qui præditi ſunt vita , & doctrina apoſtolica : quia ſoli ipſorum Apoſtolorum imitatores digne , recteque poſſint ligare , & ſolvere : & per Dominum tantum, vel per ſanctos , in quibus habitat Spiritus ſanctus , digne , & recte fit remiſſio , vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos qui ſancti non ſunt ; ſed non digne , vel recte . Dat enim Deus benedictionem digne poſcenti etiam per indignum miniſtrum . Quod vero hanc poteſtatem habeant omnes ſacerdotes , Hieronymus * teſtatur ſuper illum locum Evangelii (Matth.xvi.) ubi Dominus dicit Petro : „ Tibi dabo claves regni cælorum &c. "
„ Habent (inquit) eamdem judiciariam poteſtatem alii Apoſtoli: habet & omnis
„ Eccleſia in Epiſcopis , & presbyteris . Sed ideo Petrus eam ſpecialiter accepit ,
„ ut omnes intelligant quod quicumque ab unitate fidei , & ſocietate Eccleſiæ
„ ſe ſeparaverit , nec a peccatis ſolvi , nec cælum poteſt ingredi. " Item quod ſacerdos , etſi malus ſit , gratiam tamen transfundit pro ſuæ dignitatis officio , Auguſtinus (Auctor quæſtionum nov. & veter. teſtam. quæſt. xi.) oſtendit dicens : „ Dictum eſt a Domino in Numeris (cap.vi. 27.) ad Moyſen & Aaron
„ ſacerdotes: Vos ponite nomen meum ſuper filios Iſrael; & ego Dominus bene-
„ dicam eos : ut gratiam traditio per miniſterium ordinati transfundat homini-
„ bus ; nec voluntas ſacerdotum obeſſe, vel prodeſſe poſſit , ſed meritum bene-
„ dictionem poſcentis . Quanta autem ſit dignitas ſacerdotalis officii , & ordi-
„ nis, hinc advertamus. Dictum eſt de nequiſſimo Caipha inter cetera (Ioan-
„ xi. 51.) Hoc autem a ſemetipſo non dixit ; ſed cum eſſet Pontifex anni il-
„ lius, prophetavit; per quod oſtenditur ſpiritum gratiarum non perſonam ſequi
„ digni , vel indigni , ſed ordinem traditionis ; ut quamvis aliquis boni meriti
„ ſit , non tamen poſſit benedicere , niſi fuerit ordinatus , ut officii myſterium
„ exhibeat . Dei autem eſt effectum tribuere benedictionis . " Hinc evidenter oſtenditur , ordinem non privari poteſtate tribuendi gratiam ob miniſtri indignitatem . Huic tamen Auguſtini ſententiæ videtur obviare quod ait Eſychius (Lib. II. in Levit. cap. ix.) „ Sacerdotes (inquit) non propria virtute benedi-
„ cunt , ſed figuram Chriſti gerunt , & propter eum qui in ipſis eſt , plenitu-
„ dinem benedictionis tribuunt : nec ſolum is qui ſacerdotium ſortitus eſt , ſed
„ quicumque Chriſtum in ſeipſo habet , & eius figuram gerit per converſationem
„ bonam , ſicut Moyſes , idoneus eſt ut benedictionem præſtet . " Ecce hic habes quod non ſolum ſacerdos , ſed omnis in quo Chriſtus habitat, benedictionem præſtat . Sed alia eſt benedictio quæ ſuis ſacerdotibus congruit ; alia quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur . Denique illi ſacerdotes in quibus Chriſtus habitat , benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur , non quia ſoli illi transfundant gratiam , ſed quia illi ſoli licite , & digne id agunt : nec ſubditos mala vita ſacerdotis lædit, ſi bona faciunt quæ ille dicit. Unde Gregorius ** „ Mul-
„ ti dum plus vitam ſacerdotum quam ſuam diſcutiunt , in erroris foveam dila-

* Eius nomine Gloſſa refert , ſed fictitie . Rabani potius eſt , ex quo & S. Thomas in Catena aurea ſuper hunc loc. citat. *Idem notaverat ad marginem edit. Venet. an.* 1593. ** Ex quo refertur in Decretis cauſ. 1. quæſt. 1. cap. *Multi* ſine certo indice ; ſed ex eius, & S. Iſidori dictis confectum eſſe caput illud , appendix notat.

„ buntur , minus conſiderantes quod non eos vita ſacerdotum læderet , ſi ipſi
„ humiliter bonis ſacerdotum admonitionibus aurem accommodarent. “

De hoc quod ſcriptum eſt in Malachia (cap. II. 2.) Maledicam benedictionibus veſtris .

PRæmiſſæ vero ſententiæ , qua dicitur etiam per mali ſacerdotis miniſterium transfundi gratiam benedictionis , videtur obviare quod Dominus per Malachiam Prophetam (loc. cit.) malis ſacerdotibus comminatur : „ Maledicam benedictionibus veſtris : “ & alibi (Ezech. XIII. 18.) „ Væ his qui vivificant animas quæ non vivunt , & mortificant animas quæ non moriuntur . “ Si enim maledicit Dominus benedictionibus eorum, & ſi animæ quas vivificant, non vivunt ; quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur ? Sed illud capitulum , „ Maledicam benedictionibus veſtris , “ quidam referunt ad hæreticos, qui ab Eccleſia præciſi ſunt , & ad excommunicatos, quorum benedictiones fiunt maledictiones his qui eorum ſequuntur errores . Illud vero alterum , ſcilicet „ Vivificant animas &c. “ ſuper omnes illos ſacerdotes exponunt qui abſque clave ſcientiæ, & forma bonæ vitæ præſumunt ligare , vel ſolvere . Sed nullus officio ſacerdotis uti debet , niſi immunis ſit ab illis quæ in aliis iudicat : alioquin ſeipſum condemnat: Rom. IX.

Qualis debet eſſe iudex eccleſiaſticus.

QUalem autem oporteat eſſe qui aliorum iudex conſtituitur , Auguſtinus deſcribit ita dicens (alius Auctor Lib. de vera , & falſa pœnit. cap. XX.)
„ Sacerdos cui omnis offertur peccator , ante quem ſtatuitur omnis languor , in
„ nullo eorum ſit iudicandus quæ in alio iudicare eſt promptus . Iudicans enim
„ alium , qui eſt iudicandus , condemnat ſeipſum . Cognoſcat ergo ſe , & pur-
„ get in ſe quod alios videt ſibi offerre . Caveat ut a ſe proiecerit quidquid in
„ alio damnoſum reperit . Animadvertat (1) quod qui ſine peccato eſt , pri-
„ mus in illam lapidem mittat. Ideo enim liberavit peccatricem , quia non erat
„ qui iuſte proiiceret lapidem . Quomodo lapidaret , qui ſe lapidandum cogno-
„ ſceret ? Nullus enim erat ſine peccato: in quo intelligitur omnes crimine fuiſ-
„ ſe reos . Nam venialia remittebantur per cæremonias . Si quod ergo in eis
„ peccatum erat , criminale erat . In hoc ergo patentiſſimum eſt crimen ſacer-
„ dotum , & deteſtabile , qui non prius ſe iudicant , antequam alios alligent .
„ Caveat ſpiritualis iudex ut ſicut non commiſit crimen nequitiæ, ita non careat
„ munere ſcientiæ . Oportet enim ut ſciat cognoſcere quidquid debet iudicare .
„ Iudiciaria enim poteſtas hoc poſtulat ut quod debet iudicare , diſcernat . Dili-
„ gens ergo inveſtigator ſapienter interroget a peccatore quod forſitan ignorat ,
„ vel verecundia velit occultare. Cognito vero crimine , varietates eius non du-
„ bitet inveſtigare , & locum , & tempus, & cetera quæ ſupra diximus : quibus
„ cognitis adſit benevolus , paratus erigere , & ſecum onus portare : & habeat
„ dulcedinem in affectione , diſcretionem in varietate , doceat perſeverantiam ,
„ caveat ne corruat , ne iuſte perdat iudiciariam poteſtatem. Etſi enim pœniten-
„ tia poſſit ei acquirere gratiam , non tamen mox reſtituit in poteſtatem pri-
„ mam. Etſi (2) enim Petrus poſt lapſum reſtitutus fuerit, & ſæpe lapſis ſacerdo-
„ tibus reddita ſit dignitatis poteſtas ; non tamen eſt neceſſe ut hoc omnibus
„ concedatur quaſi ex auctoritate . Invenitur auctoritas , quæ concedit , & quaſi
„ imperat : invenitur auctoritas alia quæ non concedit , ſed vetat ; quæ Scri-
„ pturæ non repugnant , ſed concordant . Cum enim tot ſint qui labuntur ut
„ priſtinam dignitatem ex auctoritate defendant, & quaſi uſum peccandi ſibi fa-
„ ciant , recidenda eſt ſpes iſta . Si vero locus eſt ubi iſta non concurrant, re-
„ ſtitui

(1) *Nicolai:* quod Ioannis VIII. dicit Chriſtus: „ Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus &c.“ (2) *Al. deeſt* enim .

„ ſtitui poſſunt qui peccant. “ Ex his ſatis perpenditur, qualis debeat eſſe ſacerdos qui alios ligat, & ſolvit, diſcretus ſcilicet, & iuſtus: alioquin mortificat ſæpe animas quæ non moriuntur, & vivificat quæ non vivunt; & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachiæ, ſcilicet „ Maledicam benedictionibus veſtris, “ ſive ſuper hæreticos tantum, & excommunicatos, ſive ſuper omnes ſacerdotes, qui vita, & ſcientia carentes benedicere præſumunt, dictum accipiatur, ſic intelligi poteſt: „ Maledicam benedictionibus veſtris; “ ideſt, his quæ in eis benedictionibus poſſidetis: quia faciam ea cedere vobis in maledictionem, non in benedictionem: quia etſi benedicunt ſanctis, non hoc faciunt ex vero corde; & ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel „ Maledicam benedictionibus veſtris; “ ideſt, quod a vobis benedicitur, a me erit maledictum: quia benedicunt inique agentibus, adulanturque peccantibus, dummodo divites ſint.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de clavibus ſecundum ſe, incipit determinare quorum ſit habere claves: & dividitur in partes duas. In prima oſtendit quod ſacerdotum ſit claves habere. In ſecunda movet quaſdam dubitationes contra hæc, ibi, *Sed non videtur quod omnes, vel ſoli ſacerdotes has claves habeant*. Et hæc pars dividitur in duas. In prima movet dubitationem de clave ſcientiæ; in ſecunda de clave poteſtatis, ibi, *Cumque iam conſtet non omnes ſacerdotes illas duas claves habere .... quæritur, utrum omnes ſacerdotes eam habeant*. Et hæc pars dividitur in duas ſecundum duas opiniones quas in hac dubitatione tangit. (a) Secunda incipit ibi, *Aliis autem videtur .... cunctis ſacerdotibus hanc clavem dari*. Et hæc dividitur in tres. In prima ponit opinionem. In ſecunda confirmat eam, ibi, *Quod vero hanc poteſtatem habeant omnes ſacerdotes, Hieronymus teſtatur*. In tertia removet quædam quæ huic opinioni videntur eſſe contraria, ibi, *Huic autem Auguſtini ſententiæ videtur obviare quod ait Eſychius*. Et circa hoc duo facit. Primo ponit obiectionem, qua videtur oſtendi quod non ſolis ſacerdotibus uſus clavium competit; ſecundo quod malis ſacerdotibus non competit: quorum utrumque eſt contra ſecundam opinionem, quæ vera eſt, ibi, *Præmiſſæ vero ſententiæ .... videtur obviare quod Dominus per Malachiam Prophetam malis ſacerdotibus comminatur*. Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionem; ſecundo aliorum ſolutionem ponit, ibi, *Sed illud capitulum, Maledicam &c. quidam referunt ad hæreticos*. Tertio ſolutionem propriam ex dictis prius colligit, ibi, *Illud autem Malachiæ, ſcilicet Maledicam benedictionibus veſtris, ſive ſuper hæreticos tantum, & excommunicatos, ſive ſuper omnes ſacerdotes qui vita, & ſcientia carentes, benedicere præſumunt, dictum accipiatur*. Circa ſecundum duo facit. Primo ponit ſolutionem ad auctoritatem Prophetæ inductam, quam quidam ponunt. Secundo ex incidenti qualis eſſe debeat qui recte debet poteſtate clavium uti, ibi, *Qualem autem oporteat eſſe qui aliorum index conſtituitur, Auguſtinus deſcribit*.

QUAESTIO I.

HIc eſt duplex quæſtio. Prima de habentibus claves. Secunda de correctione fraterna.

Circa primum tria quæruntur.

Primo. Quorum ſit habere claves.

Secundo. Qui poſſunt clavibus uti.

Tertio. In quem poſſit ſacerdos clavibus uti.

ARTICULUS I.

Utrum ſacerdos legis claves habuerit.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod ſacerdos legis claves habuerit. Clavis enim eſt ſequela ordinis. Sed ipſi habuerunt ordinem, ex quo ſacerdotes dicebantur. Ergo habuerunt claves ſacerdotes legales.

2. Præterea. Sicut ſupra Magiſter dixit, claves ſunt duæ, ſcilicet ſcientia diſcernendi, & potentia iudicandi. Sed ad utramque auctoritatem ſacerdotes legales habebant. Ergo habebant claves.

3. Præterea. Sacerdos legalis habebat aliquam poteſtatem ſuper reliquum populum. Non temporalem: quia ſic poteſtas regia non fuiſſet diſtincta a ſacerdotali. Ergo ſpiritualem: & hæc eſt clavis: ergo habuerunt clavem.

Xxx 2 Sed

(a) *Addit Nicolai*: Prima incipit ibi, *Quidam enim hanc poteſtatem putant &c.*

Digitized by Google

Sed contra. Claves ordinantur ad aperiendum regnum cælorum, quod aperi non potuit ante Chriſti paſſionem. Ergo ſacerdos legalis clavem non habuit.

Præterea. Sacramenta veteris legis gratiam non conferebant. Sed aditus regni cæleſtis aperiri non poteſt niſi per gratiam. Ergo per illa ſacramenta non poterat aperiri; & ſic etiam ſacerdos, qui miniſter eorum erat, claves regni cæleſtis non habebat.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod Chriſtus non habuerit claves. Clavis enim characterem ordinis conſequitur, ut prius dictum eſt (diſt. præced. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 2. ad 1.) Sed Chriſtus non habuit characterem, ut ſupra diſt. IV. (quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 5.) dictum eſt. Ergo non habuit clavem.

2. Præterea. Chriſtus habuit in ſacramentis poteſtatem excellentiæ, ut effectum ſacramenti ſine ſacramentalibus poſſet conferre. Sed clavis eſt quoddam ſacramentale. Ergo non indigebat clavi; & ſic fruſtra eam habuiſſet.

Sed contra eſt quod Apoc. III. 7. dicitur: *Qui habet clavem David &c.*

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non ſoli ſacerdotes claves habeant. Dicit enim Iſidorus (Lib. I. etymol. cap. XII. tit. de clericis in dict. *Oſtiarii* prope finem) quod oſtiarii inter bonos & malos habent iudicium, dignos recipiunt, & indignos reiiciunt. Sed hæc eſt diffinitio clavium, ut ex dictis patet. Ergo non ſolum ſacerdotes, ſed etiam oſtiarii claves habent.

2. Præterea. Claves ſacerdotibus dantur, dum per unctionem poteſtatem divinitus accipiunt. Sed Reges etiam poteſtatem in populum fidelem divinitus habent, & unctione ſanctificantur. Ergo non ſoli ſacerdotes habent claves.

3. Præterea. Sacerdotium eſt ordo uni ſingulari perſonæ conveniens. Sed clavem aliquando videtur habere tota una congregatio: quia quædam capitula excommunicationem ferre poſſunt, quod ad poteſtatem clavium pertinet. Ergo non ſoli ſacerdotes clavem habent.

4. Præterea. Mulier non eſt ſacerdotalis ordinis ſuſceptiva: quia ei docere non competit, ſecundum Apoſtolum I. Corinth. XIV. Sed aliquæ mulieres videntur habere clavem, ſicut Abbatiſſæ, quæ habent ſpiritualem poteſtatem in ſubditas. Ergo non ſolum ſacerdotes clavem habent.

Sed contra eſt quod Ambroſius dicit (Lib. I. de pœnit. cap. II.) *Hoc ius*, ſcilicet ligandi, & ſolvendi, *ſolis ſacerdotibus conceſſum eſt*.

Præterea. Per poteſtatem clavium efficitur aliquis medius inter populum & Deum. Sed hoc tantum competit ſacerdotibus, qui conſtituuntur in his quæ ſunt ad Deum, ut offerant dona, & ſacrificia pro peccatis, ut dicitur Hebr. V. Ergo ſoli ſacerdotes clavem habent.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quidam dixerunt, quod in veteri lege erant claves apud ſacerdotes, quia eis erat commiſſum imponere pœnam pro delicto, ut dicitur Levitici V. quod ad claves pertinere videtur; ſed fuerunt tunc incompletæ, nunc autem per Chriſtum in ſacerdotibus novæ legis perfectæ ſunt. Sed hoc videtur eſſe contra intentionem Apoſtoli in Epiſtola ad Hebræos IX. ibi enim ſacerdotium Chriſti præfertur ſacerdotio legali per hoc quod Chriſtus aſſiſtit Pontifex futurorum bonorum, ad tabernaculum cæleſte introducens per proprium ſanguinem, non manufactum, in quod introducebat ſacerdotium veteris legis per ſanguinem hircorum, & taurorum. Unde patet quod poteſtas illius ſacerdotii non ſe extendebat ad cæleſtia, ſed ad figuras cæleſtium. Ed ideo ſecundum alios dicendum, quod non habebant claves, ſed in eis figura clavium præceſſit.

Ad primum ergo dicendum, quod clavis regni cæleſtis conſequitur ad ſacerdotium, quo homo in cæleſtia introducitur; non autem talis erat ordo ſacerdotii levitici: & ideo claves cæli non habuerunt, ſed claves terreni tabernaculi.

Ad ſecundum dicendum, quod ſacerdotes veteris legis habebant auctoritatem diſcernendi, & iudicandi, ſed non ut admitteretur homo ab eis iudicatus in cæleſtia, ſed in figuras cæleſtium.

Ad tertium dicendum, quod habebant ſpiritualem poteſtatem, qua per ſacramentalia legalia non a culpis, ſed ab irregularitatibus homines purgabant, ut ad manu factum tabernaculum aditus purgato per eos pateret.

SO-

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod virtus aliquid agendi eſt in inſtrumento, & in per ſe agente, non eodem modo, ſed in per ſe agente perfectius. Poteſtas autem clavium quam nos habemus, & aliorum ſacramentorum virtus eſt inſtrumentalis; ſed in Chriſto eſt ſicut in per ſe agente ad ſalutem noſtram, per auctoritatem quidem, inquantum eſt Deus, ſed per meritum, inquantum eſt homo. Clavis autem de ratione ſua exprimit poteſtatem aperiendi, & claudendi, ſive aliquis aperiat quaſi principale agens, ſive quaſi miniſter: & ideo in Chriſto oportet ponere clavem, ſed altero modo quam ſit in eius miniſtris: & ideo dicitur, quod habet clavem excellentiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod character de ſua *ratione* dicit aliquid ab alio derivatum: & ideo poteſtas clavium, quæ eſt in nobis a Chriſto derivata, ſequitur characterem quo Chriſto conformamur: ſed in Chriſto non ſequitur characterem, ſed principalem formam.

Ad ſecundum dicendum, quod clavis illa quam Chriſtus habuit, non erat ſacramentalis, ſed ſacramentalis clavis principium.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod clavis eſt duplex. Una quæ ſe extendit ad ipſum cælum immediate, removendo impedimenta introitus in cælum per dimiſſionem peccati; & hæc vocatur clavis ordinis; & hanc ſoli ſacerdotes habent, quia ipſi ſoli ordinantur populo in his quæ directe ſunt ad Deum. Alia clavis eſt quæ non directe ſe extendit ad ipſum cælum, ſed mediante militante Eccleſia, per quam aliquis ad cælum vadit, dum per eam aliquis excluditur, vel admittitur ad conſortium Eccleſiæ militantis per excommunicationem, & abſolutionem; & hæc vocatur clavis iuriſdictionis in foro cauſarum: & ideo hanc etiam non ſacerdotes habere poſſunt, ſicut archidiaconi, vel clerici, & alii qui excommunicare poſſunt, ut ſupra dictum eſt (diſt. præc. quæſt. II. att. 2. quæſtiunc. 2.) ſed non proprie dicitur clavis cæli, ſed quædam diſpoſitio ad ipſam.

Ad primum ergo dicendum, quod oſtiarii habent clavem cuſtodiendi ea quæ in templo materiali continentur, & habent iudicium a tali templo excludendi, & admittendi, non quidem ſua auctoritate iudicantes qui ſint digni, vel indigni, ſed iudicium ſacerdotis exequentes, ut ſic quodammodo executores poteſtatis ſacerdotalis videantur.

Ad ſecundum dicendum, quod Reges non habent aliquam poteſtatem in ſpiritualibus, & ideo clavem regni cæleſtis non accipiunt; ſed ſolum in tempotalibus, quæ etiam niſi a Deo eſſe non poteſt, ut patet Rom. XIII. nec per unctionem in aliquo ſacro ordine conſecrantur, ſed excellentia poteſtatis ipſorum a Chriſto deſcendere ſignificatur, ut & ipſi ſub Chriſto in populo chriſtiano regnent.

Ad tertium dicendum, quod ſicut in politicis quandoque iudex habet poteſtatem totam, ſicut Rex in regno; quandoque autem multi in diverſis officiis conſtituti, *vel etiam ex æquo*, ut patet in VIII. Ethic. (cap. x. vel XII.) ita etiam ſpiritualis iuriſdictio poteſt haberi ab uno ſolo, ſicut ab Epiſcopo, & a pluribus ſimul, ſicut a capitulo: & ſic habent clavem iuriſdictionis, non tamen clavem ordinis omnes ſimul.

Ad quartum dicendum, quod mulier, ſecundum Apoſtolum, eſt in ſtatu ſubiectionis: & ideo ipſa non poteſt habere aliquam iuriſdictionem ſpiritualem: quia etiam ſecundum Philoſophum in VIII. Ethic. (cap. VII. & I. Polit. cap. ult.) *corruptio urbanitatis eſt, quando ad mulierem pervenit dominium:* unde mulier non habet neque clavem ordinis, nec clavem iuriſdictionis. Sed mulieri committitur aliquis uſus clavium, ſicut habere correptionem in ſubditas mulieres, propter periculum quod imminere poſſet, ſi viri mulieribus cohabitarent.

ARTICULUS II.

Utrum etiam ſancti homines non ſacerdotes uſum clavium habeant.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod etiam ſancti homines non ſacerdotes uſum clavium habeant. Abſolutio enim, & ligatio quæ fit per claves, efficaciam habet ex merito paſſionis Chriſti. Sed illi maxime paſſioni Chriſti conformantur qui per patientiam, & alias virtutes Chriſtum paſſum ſequuntur. Ergo videtur quod etiam ſi non habeant ſacerdotalem ordinem, poſſint ligare, & ſolvere.

2. Præterea. Hebr. VII.7. dicitur: *Sine ulla contradictione, quod minus eſt, a maiori benedicitur.*

Digitized by Google

tur. Sed in ſpiritualibus ſecundum Auguſtinum hoc eſt maius eſſe quod melius eſſe. Ergo meliores, qui ſcilicet habent plus de caritate, poſſunt alios benedicere abſolvendo; & ſic idem quod prius.

Sed contra. Cuius eſt potentia, eius eſt actio ſecundum Philoſophum (de ſom. & vig. cap. II.) Sed clavis, quæ eſt poteſtas ſpiritualis, eſt tantum ſacerdotum. Ergo & uſus eius non niſi ſacerdotibus convenire poteſt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod mali ſacerdotes uſum clavium non habeant. Ioan. xx. ubi uſus clavium Apoſtolis traditur, Spiritus ſancti donum præmittitur. Sed mali non habent Spiritum ſanctum. Ergo non habent uſum clavium.

2. Præterea. Nullus ſapiens Rex diſpenſationem ſui theſauri ſuo inimico committit. Sed uſus clavium in diſpenſatione conſiſtit theſauri cæleſtis Regis, qui eſt ipſa ſapientia. Ergo mali, qui per peccatum ſunt eius hoſtes, non habent uſum clavium.

3. Præterea Auguſtinus dicit * (Lib. II. contra Creſcon. Grammaticum cap. xx. & xxi.) quod ſacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos; ipſam vero gratiam non niſi per ſeipſum, vel per ſanctos ſuos; & ideo remiſſionem peccatorum per ſeipſum facit, vel per ipſius columbæ membra. Sed remiſſio peccatorum eſt uſus clavium. Ergo peccatores, qui non ſunt columbæ membra, uſum clavium non habent.

4. Præterea. Interceſſio mali ſacerdotis non habet aliquam efficaciam ad reconciliandum: quia ſecundum Gregorium * * *cum is qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur*. Sed uſus clavium fit per quamdam interceſſionem, ut patet in forma abſolutionis, ſicut infra (diſt. xxii. quæſt. II. art. 2. quæſtiunc. 3.) dicetur. Ergo non habent efficacem uſum clavium.

Sed contra. Nullus poteſt ſcire de alio an ſit in ſtatu ſalutis. Si ergo nullus poſſet uti clavibus in abſolvendo, niſi exiſtens in ſtatu ſalutis, nullus ſciret ſe eſſe abſolutum; quod eſt valde inconveniens.

Præterea. Iniquitas miniſtri non poteſt auferre liberalitatem domini. Sed ſacerdos eſt ſolum miniſter. Ergo non poteſt ſua malitia donum a Deo tranſmiſſum per eum nobis auferre.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ſchiſmatici, & hæretici, excommunicati, & ſuſpenſi, & degradati uſum clavium habeant. Sicut enim poteſtas clavium dependet ab ordine, ita & poteſtas conficiendi. Sed non poſſunt amittere uſum poteſtatis conficiendi: quia ſi conficiunt, confectum eſt, quamvis peccent conficientes, ut ſupra diſt. xiii. (quæſt. I. art. I. quæſtiunc. 3. & 4.) dictum eſt. Ergo etiam non poſſunt amittere uſum clavium.

2. Præterea. Omnis poteſtas ſpiritualis activa in eo qui habet uſum liberi arbitrii, exit in actum quando vult. Sed poteſtas clavium adhuc manet in prædictis: quia cum non detur niſi in ordine, oporteret reordinari eos, quando ad Eccleſiam redeunt. Ergo cum ſit potentia activa, poſſunt in actum eius exire cum voluerint.

3. Præterea. Spiritualis gratia magis impeditur per culpam quam per pœnam. Sed excommunicatio, & ſuſpenſio, & degradatio ſunt pœnæ quædam. Cum ergo propter culpam non amittat aliquis uſum clavium, videtur quod nec propter iſta.

Sed contra. Auguſtinus dicit (tractat. cxxi. in Ioan.) quod Eccleſiæ caritas peccata dimittit. Caritas autem eſt quæ facit Eccleſiæ unionem. Cum ergo prædicti ſint ab Eccleſiæ unione diviſi, videtur quod uſum clavium non habeant in remittendis peccatis.

Præterea. Nullus abſolvitur a peccato ſecundum hoc quod peccat. Sed aliquis a prædictis abſolutionem peccatorum petens, peccat contra præceptum Eccleſiæ faciens. Ergo per eos a peccato abſolvi non poteſt; & ſic idem quod prius.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod agens per ſe, & agens inſtrumentale in hoc differunt, quod agens inſtrumentale non inducit in effectu ſimilitudinem ſuam, ſed ſimilitudinem principa-

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Lib. V. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. xxi. * * Lib. de cura paſtorali Part. I. cap. x. prope finem.

cipalis agentis. Principale autem agens inducit ſimilitudinem ſuam: & ideo ex hoc aliquid conſtituitur principale agens, quod habet aliquam formam, quam in alterum transfundere poteſt; non autem ex hoc conſtituitur agens inſtrumentale, ſed ex hoc quod eſt applicatum a principali agente ad effectum aliquem inducendum. Cum ergo in actu clavium principale agens ſit Chriſtus ut Deus per auctoritatem, & ut homo per meritum, ex ipſa plenitudine divinæ bonitatis in eo, & ex perfectione gratiæ conſequitur quod poſſit in actum clavium. Sed homo alius non poteſt in actum clavium, ſicut per ſe agens, quia nec ipſe alteri gratiam, qua remittuntur peccata, dare poteſt, nec ſufficienter mereri: & ideo non eſt niſi (a) ſicut agens inſtrumentale. Unde & ille qui effectum clavium conſequitur, non aſſimilatur utenti clavibus, ſed Chriſto: & propter hoc quantumcumque aliquis habeat de gratia, non poteſt pertingere ad effectum clavium, niſi applicetur ad hoc ut miniſter per ordinis ſuſceptionem.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut inter inſtrumentum & effectum non exigitur ſimilitudo ſecundum convenientiam in forma, ſed ſecundum proportionem inſtrumenti ad effectum; ita etiam nec inter inſtrumentum & principale agens. Talis autem ſimilitudo eſt in ſanctis hominibus ad Chriſtum paſſum, & talis ſimilitudo eis uſum clavium non confert.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis purus homo non poſſit alteri ex condigno gratiam mereri, tamen unius meritum poteſt cooperari ad ſalutem alterius: & ideo duplex eſt benedictio. Una quæ eſt ab ipſo homine puro, ſicut merente per proprium actum, & talis poteſt fieri a quolibet ſancto, in quo Chriſtus habitat per gratiam: & hæc requirit maioritatem bonitatis, ad minus inquantum meretur huiuſmodi. Alia eſt benedictio qua homo benedicit, ut benedictionem quæ eſt ex merito Chriſti, inſtrumentaliter alicui applicans; & quantum ad hanc requiritur maioritas ordinis, & non virtutis.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſicut participatio formæ quæ eſt inducenda in effectu, non facit inſtrumentum; ita nec ſubtractio talis formæ tollit uſum inſtrumenti: & ideo cum homo ſit tantum inſtrumentaliter agens in uſu clavium, quantumcumque per peccatum ſit gratia privatus, per quam ſit remiſſio peccatorum, nullo tamen modo privatur uſu clavium.

Ad primum ergo dicendum, quod donum Spiritus ſancti exigitur ad uſum clavium, non ut ſine quo fieri non poſſit, ſed quia ſine eo incongrue ſit ex parte utentis; quamvis ſubiiciens ſe clavibus effectum clavium conſequatur.

Ad ſecundum dicendum, quod Rex terrenus in theſauro ſuo defraudari, & decipi poteſt, & ideo hoſti diſpenſationem eius non committit. Sed Rex cæleſtis defraudari non poteſt, quia totum ad ipſius honorem cedit, etiam quod aliqui clavibus male utantur: quia novit ex malis bona elicere, & per malos etiam multa bona facere: & ideo non eſt ſimile.

Ad tertium dicendum, quod Auguſtinus loquitur de remiſſione peccatorum, ſecundum quod ſancti homines cooperantur ad ipſam non ex vi clavium, ſed ex merito congrui: & ideo dicit, quod etiam per malos ſacramenta miniſtrat; & inter alia ſacramenta etiam abſolutio, quæ eſt uſus clavium, computari debet: ſed per membra columbæ, ideſt per ſanctos homines, facit remiſſionem peccatorum, inquantum eorum interceſſionibus peccata remittit. Vel poteſt dici, quod membra columbæ nominat omnes ab Eccleſia non præciſos. Qui enim ab eis ſacramenta recipiunt, gratiam conſequuntur, non autem qui recipiunt ab illis qui ſunt ab Eccleſia præciſi, quia hoc ipſo peccant, excepto baptiſmo, quem in caſu neceſſitatis licet etiam ab excommunicato recipere.

Ad quartum dicendum quod interceſſio quam ſacerdos malus ex propria perſona facit, non habet efficaciam, ſed illa quam facit ut miniſter Eccleſiæ, habet efficaciam ex merito Chriſti. Utroque tamen modo debet interceſſio ſacerdotis populo ſubiecto prodeſſe.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in omnibus prædictis manet clavium poteſtas quantum ad eſſentiam, ſed uſus impeditur ex defectu materiæ. Cum enim uſus clavium prælationem in utente requirat reſpectu eius in quem utitur, ut ſupra

pra

(a) Al. ſicut per ſe agens.

pra dictum eſt, propria materia in quam exercetur uſus clavium, eſt homo ſubditus: & quia per ordinationem Eccleſiæ unus ſubditur alteri, ideo etiam per Eccleſiæ prælatos poteſt ſubtrahi alicui ille qui erat ei ſubditus. Unde cum Eccleſia hæreticos, & ſchiſmaticos, & alios huiuſmodi privet, ſubtrahendo ſubditos vel ſimpliciter, vel quantum ad aliquid; quantum ad hoc quo privati ſunt, non poſſunt uſum clavium habere.

Ad primum ergo dicendum, quod materia ſacramenti euchariſtiæ, in quam ſuam poteſtatem exercet ſacerdos, non eſt homo, ſed panis triticeus, & in baptiſmo homo ſimpliciter: unde ſicut ſi ſubtraheretur hæretico panis triticeus, conficere non poſſet; ita nec ſi ſubtrahatur prælatio, abſolvere poterit: poteſt tamen baptizare, & conficere, quamvis ad ſui damnationem.

Ad ſecundum dicendum, quod propoſitio habet veritatem, quando non deeſt materia, ſicut eſt in propoſito.

Ad tertium dicendum, quod ex ipſa culpa non ſubtrahitur materia, ſicut per aliquam pœnam; unde pœna non impedit per contrarietatem ad effectum inducendum, ſed ratione dicta.

ARTICULUS III.

Utrum ſacerdos poſſit uti clave quam habet, in quemlibet hominem.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ſacerdos poſſit uti clave quam habet, in quemlibet hominem. Poteſtas enim clavium in ſacerdotes deſcendit ex illa Domini auctoritate quæ dicit (Ioan. xx. 22.) *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Sed illud indeterminate dixit de omnibus. Ergo habens clavem indeterminate poteſt ea uti in quoslibet.

2. Præterea. Clavis corporalis quæ aperit unam feram, aperit omnes alias eiuſdem modi. Sed omne peccatum cuiuslibet hominis eſt eiuſdem rationis obſtaculum reſpectu introitus cæli. Ergo ſi poteſt unum hominem ſacerdos per clavem quam habet, abſolvere, poterit & quoslibet alios.

3. Præterea. Sacerdotium teſtamenti novi eſt perfectius quam veteris. Sed ſacerdos veteris teſtamenti poterat uti ſua poteſtate quam habebat, diſcernendi inter lepram & lepram indifferenter in omnes. Ergo multo fortius ſacerdos evangelicus poteſt uti ſua poteſtate in omnes.

Sed contra eſt quod dicitur xvi. quæſt. iii. * *Nulli ſacerdotum licet parochianum alterius abſolvere, aut ligare.* Ergo non quilibet poteſt quemlibet abſolvere.

Præterea. Iudicium ſpirituale debet eſſe ordinatius quam temporale. Sed in iudicio temporali non debet quilibet iudex quemlibet iudicare. Ergo cum uſus clavium ſit iudicium quoddam, non poteſt ſacerdos quilibet ſua clavi in quemlibet uti.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſacerdos non poſſit ſemper ſuum ſubditum abſolvere. Sicut enim Auguſtinus in littera dicit, nullus officio ſacerdotis uti debet, niſi immunis ab illis ſit quæ in aliis iudicat. Sed quandoque contingit quod ſacerdos eſt particeps criminis quod ſubditus ſuus commiſit, ſicut cum mulierem ſubditam cognovit. Ergo videtur quod non poſſit ſemper in ſuos ſubditos poteſtate clavium uti.

2. Præterea. Per poteſtatem clavium homo ab omnibus defectibus curatur. Sed quandoque alicui peccato annexus eſt irregularitatis defectus, vel excommunicationis ſententia, a qua ſimplex ſacerdos liberare non poteſt. Ergo videtur quod non poſſit uti clavium poteſtate in illos qui talibus irretiti ſunt.

3. Præterea. Sacerdotii noſtri iudicium, & poteſtas per iudicium veteris ſacerdotii figuratum eſt. Sed minoribus iudicibus ſecundum legem non omnia competebat diſcutere, ſed ad ſuperiores recurrebant, ut dicitur Exod. xxiv. 14. *Si quid ortum fuerit inter vos quæſtionis, referetis ad eos.* Ergo videtur quod nec ſacerdos de gravibus peccatis poſſit ſubditum ſuum abſolvere, ſed debeat ad ſuperiorem remittere.

Sed contra. Cuicumque committitur principale, committitur & acceſſorium. Sed ſacerdotibus committitur quod ſubditis ſuis euchariſtiam diſpenſent, ad quam ordinatur abſolutio a peccatis quibuſcumque. Ergo

* Non in canone ipſo, qui eſt Leonis Papæ cap. *Adiicimus* ex eius epiſt. lxxii. ſed ex illius appendice quam Gratianus addit.

Ergo ſacerdos ab omnibus peccatis poteſt ſubditum ſuum abſolvere, quantum eſt de clavium poteſtate.

Præterea. Gratia omne peccatum tollit, quantumcumque ſit parva. Sed ſacerdos ſacramenta diſpenſat, quibus gratia datur. Ergo quantum eſt de poteſtate clavium, de omnibus peccatis abſolvere poteſt.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod aliquis non poſſit uti clavibus in ſuum ſuperiorem. Actus enim ſacramentalis quilibet requirit propriam materiam. Sed propria materia uſus clavium, ut dictum eſt, eſt perſona ſubiecta. Ergo in eo qui non eſt ſubditus, non poteſt clavibus ſacerdos uti.

2. Præterea. Eccleſia militans imitatur triumphantem. Sed in cæleſti Eccleſia inferior Angelus numquam purgat, aut illuminat, aut perficit ſuperiorem. Ergo nec aliquis ſacerdos inferior poteſt uti actione hierarchica, quæ eſt per abſolutionem in ſuperiorem.

3. Præterea. Iudicium conſcientiæ debet eſſe ordinatius quam iudicium exterioris fori. Sed in exteriori foro inferior non poteſt excommunicare, aut abſolvere ſuperiorem. Ergo videtur quod nec in foro pœnitentiali.

Sed contra. Superior prælatus etiam circumdatus eſt infirmitate, & contingit ipſum peccare. Sed remedium contra peccatum eſt poteſtas clavium. Ergo cum ipſe non poſſit in ſeipſum uti clave, quia non poteſt eſſe ſimul iudex, & reus; videtur quod poſſit inferior in ipſum clavis poteſtate uti.

Præterea. Abſolutio quæ fit per virtutem clavium, ordinatur ad perceptionem euchariſtiæ. Sed inferior poteſt ſuperiori euchariſtiam diſpenſare, ſi petat. Ergo & clavium poteſtate in ipſum uti, ſi ſe ei ſubiecerit.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ea quæ circa ſingularia operari oportet, non eodem modo omnibus competunt: unde ſicut poſt generalia medicinæ præcepta oportet adhiberi medicos, quibus præcepta univerſalia medicinæ ſingulis infirmis, ſecundum quod debent, aptentur; ita in quolibet principatu præter illum qui univerſaliter præcepta legis tradit, oportet eſſe aliquos qui ea ſingulis, ſecundum quod debent, adaptent: & propter hoc etiam in cæleſti hierarchia ſub Poteſtatibus, qui indiſtincte præſunt, ponuntur Principatus, qui ſingulis provinciis diſtribuuntur, & ſub his Angeli qui ſingulis hominibus in cuſtodiam deputantur, ut patet ex his quæ diſt. xx. dicta ſunt in II. Lib. Unde & ita debuit eſſe in prælatione Eccleſiæ militantis, ut apud aliquem eſſet prælatio indiſtincte in omnes, & ſub hoc eſſent alii qui ſuper diverſos diſtinctam poteſtatem acciperent. Et quia uſus clavium requirit aliquam prælationis poteſtatem, per quam ille in quem uſus clavium communicatur, efficitur materia propria illius actus; ideo ille qui habet diſtinctam poteſtatem ſuper omnes, poteſt uti clavibus in quemlibet. Illi autem qui ſub eodem diſtinctas poteſtates acceperunt, non in quoslibet poſſunt uti clavibus, ſed in eos tantum qui eis in ſortem venerunt, niſi in neceſſitatis articulo, ubi nemini ſacramenta ſunt deneganda.

Ad primum ergo dicendum, quod ad abſolutionem a peccato requiritur duplex poteſtas, ſcilicet poteſtas ordinis, & poteſtas iuriſdictionis. Prima quidem poteſtas eſt æqualiter in omnibus ſacerdotibus, non autem ſecunda: & ideo ubi Dominus Ioan. xx. dedit omnibus Apoſtolis communiter poteſtatem remittendi peccata, intelligitur de poteſtate quæ conſequitur ordinem: unde & ſacerdotibus, quando ordinantur, illa verba dicuntur. Sed Petro dedit ſingulariter poteſtatem remittendi peccata, Matth. xvi. ut intelligatur quod ipſe præ aliis habet poteſtatem iuriſdictionis. Poteſtas autem ordinis, quantum eſt de ſe, ſe extendit ad omnes abſolvendos: & ideo indeterminate Dominus dixit: *Quorum remiſeritis peccata*: intelligens tamen quod uſus illius poteſtatis eſſe deberet, præſuppoſita poteſtate Petro collata, ſecundum ipſius ordinationem.

Ad ſecundum dicendum, quod etiam clavis materialis non poteſt aperire niſi ſeram propriam, nec aliqua virtus activa poteſt agere niſi in materiam propriam. Materia autem propria poteſtatis ordinis efficitur aliquis per iuriſdictionem: & ideo non poteſt aliquis clave uti ad eum in quem iuriſdictio non datur.

Ad tertium dicendum, quod populus Iſrael

Iſrael unus populus erat, & unum tantum templum habebat: unde non oportebat ſacerdotum iuriſdictiones diſtingui, ſicut in Eccleſia, in qua congregantur diverſi populi, & nationes.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod poteſtas ordinis, quantum eſt de ſe, extendit ſe ad omnia peccata remittenda; ſed quia ad uſum huius poteſtatis, ut dictum eſt, requiritur iuriſdictio, quæ a maioribus in inferiores deſcendit, ideo poteſt ſuperior aliqua ſibi reſervare, in quibus iudicium inferiori non committat: alias de quolibet peccato poteſt ſimplex ſacerdos iuriſdictionem habens abſolvere. Sunt autem quinque caſus, in quibus oportet quod ſimplex ſacerdos ad ſuperiorem pœnitentem remittat. Primus eſt, quando eſt ſolemnis imponenda pœnitentia, quia eius miniſter proprius Epiſcopus eſt, ut ſupra diſtinct. xiv. (quæſt. 1 art. 5. quæſtiunc. 5. ad 3.) dictum eſt. Secundus eſt de excommunicatis, quando inferior ſacerdos non poteſt abſolvere. Tertius, quando invenit irregularitatem contractam, pro cuius diſpenſatione debet ad ſuperiorem remittere. Quartus de incendiariis. Quintus, quando eſt conſuetudo in aliquo epiſcopatu quod enormia crimina ad terrorem Epiſcopo reſervantur: quia conſuetudo dat, vel aufert in talibus poteſtatem.

Ad primum ergo dicendum, quod in tali caſu nec ſacerdos deberet audire confeſſionem mulieris cum qua peccavit, de illo peccato, ſed deberet ad alium remittere; nec illa deberet ei confiteri, ſed deberet licentiam petere ad alium eundi, vel ad ſuperiorem recurrere, ſi ille licentiam denegaret, tum propter periculum, tum quia eſt minor verecundia. Si tamen abſolveret, abſolutum eſſet. Quod enim Auguſtinus dicit, quod non debet eſſe in eodem crimine, intelligendum eſt ſecundum congruitatem, non ſecundum neceſſitatem ſacramenti.

Ad ſecundum dicendum, quod pœnitentia ab omnibus defectibus culpæ liberat, non autem ab omnibus defectibus pœnæ: quia adhuc poſt peractam pœnitentiam de homicidio aliquis remanet irregularis. Unde ſacerdos poteſt de crimine abſolvere, & pro pœna amovenda ad ſuperiorem remittere, niſi in excommunicatione, quia abſolutio ab ipſa debet præcedere abſolutionem a peccato: quia quamdiu aliquis eſt excommunicatus, non poteſt recipere aliquod Eccleſiæ ſacramentum.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit quantum (*a*) ad ea in quibus ſibi ſuperiores poteſtates iuriſdictionem reſervant.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod poteſtas clavium, quantum eſt de ſe, extendit ſe ad omnes, ut dictum eſt; ſed quod in aliquem ſacerdos non poſſit poteſtate clavium uti, contingit ex hoc quod eius poteſtas eſt ad aliquos ſpecialiter limitata. Unde ille qui limitavit, poteſt extendere in quem voluerit: & propter hoc etiam poteſt ſibi dare poteſtatem in ſeipſum, quamvis ipſe in ſeipſum uti clavium poteſtate non poſſit: quia poteſtas clavium requirit pro materia aliquod ſubiectum, & ita alium: ſibi ipſi enim aliquis ſubiectus eſſe non poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis Epiſcopus, quem ſimplex ſacerdos abſolvit, ſit ſuperior eo ſimpliciter; tamen eſt inferior eo, inquantum ſe ei ut peccatorem ſacerdoti ſubiecit.

Ad ſecundum dicendum, quod in Angelis non poteſt accidere aliquis defectus, ratione cuius inferioribus ſuis ſuperiores ſubdantur, ſicut accidit in hominibus: & ideo non eſt ſimile.

Ad tertium dicendum, quod iudicium exterius eſt ſecundum homines, ſed iudicium confeſſionis eſt quo ad Deum, apud quem redditur aliquis minor ex hoc quod peccat, non autem apud hominum prælationes: & ideo in exteriori iudicio ſicut nullus (*b*) in ſeipſum ſententiam dare poteſt excommunicationis, ita nec alteri committere, (*c*) nec ſe excommunicare; ſed in foro conſcientiæ poteſt alteri committere ſuam abſolutionem, qua ipſe uti non poſſit. Vel dicendum, quod abſolutio in foro confeſſionis eſt principaliter poteſtas clavium, & ex conſequenti reſpicit iuriſdictionem; ſed excommunicatio reſpicit totaliter iuriſdictionem. Quantum autem ad poteſtatem ordinis omnes ſunt æquales, non autem quantum ad iuriſdictionem: & ideo non eſt ſimile.

QUAE.

(a) *Al.* ad hoc. (b) *Al.* in ſeipſo. (c) *Forte* ut ſe excommunicet.

QUAESTIO II.

DEinde quæritur de correptione fraterna: & circa hoc quæruntur tria.
Primo. Quid ſit.
Secundo. Cuius ſit.
Tertio. De modo, & ordine ipſius.

ARTICULUS I.

Utrum male aſſignetur quædam diffinitio de correptione fraterna.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod male aſſignetur quædam diffinitio de correptione fraterna. *Correptio fraterna eſt admonitio fratris* (*a*) *de emendatione delictorum fraterna caritate*. Admonere enim videtur eſſe idem quod ad mentem reducere; & ſic non eſt niſi oblitorum. Sed correprio fraterna non eſt tantum de peccatis oblitis. Ergo male ponitur in diffinitione eius *admonitio*.

2. Præterea. Correptio quamdam violentiam ſonat: quia idem videtur eſſe corripere quod ſimul rapere. Ergo cum admonitio in quamdam lenitatem ſonet, videtur quod correptio non ſit admonitio.

3. Præterea. Eius videtur eſſe correptio cuius eſt corrigere. Sed hoc eſt ſolius Dei; cum corrigere dicatur ſimul regere, quod ſolius Dei eſt, ut patet Prov. xvi. 1. & 9. *Hominis eſt præparare animam . . . & Dei eſt dirigere greſſus ſuos*. Ergo non debuit dicere, quod ſit *fratris*.

4. Admonitio videtur pertinere ad aliquid faciendum, vel evitandum. Sed emendatio delictorum pertinet ad aliquid factum iam, vel omiſſum. Ergo videtur quod correptio non poſſit eſſe *de emendatione admonitio*.

5. Præterea. Quæ graviora ſunt, magis indigent emendatione. Sed tranſgreſſiones ſunt graviores omiſſionibus in genere loquendo. Cum ergo nomine delicti importetur omiſſio, nomine autem peccati tranſgreſſio, ut in II. Lib. diſt. xlii. dictum eſt, videtur quod magis debeat dici de emendatione peccatorum quam *delictorum*.

6. Præterea. Fraterna correptio videtur eſſe opus iuſtitiæ, ut patet ſecundum Gloſſam Rabani Matth. xviii. ſuper illud, *Si peccaverit in te &c.* dicit enim: „Peccantem zelo iuſtitiæ corrigamus, & pœnitenti viſcera miſericordiæ pandamus. Ergo deberet dicere, Ex iuſtitia procedens magis quam *ex caritate*.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum. Ad hoc quod homo recte gradiatur in via ſalutis, tria ſunt ei impendenda ab eo qui ipſius curam gerit. Primo ut in finem rectum ordinetur; & quantum ad hoc dicitur ſuperior inferiorem ſibi commiſſum dirigere. Secundo ut ei cautelam adhibeat, ne a via ad finem ducente diſcedat; & quantum ad hoc dicitur eum regere. Tertio ut ſi contingat eum diſcedere, quod ad viam rectam reducat; & quantum ad hoc dicitur ipſum corrigere: quandoque quidem ut rectitudo iuſtitiæ fiat ab eo, quando ſcilicet ille qui deliquerat, emendatur ex cura ſibi impenſa; quandoque autem ut rectitudo iuſtitiæ de eo fiat per pęnas inflictas, etiam ſi ille non corrigatur ex parte ſua. Sed aliquis a via rectitudinis diſcedens dupliciter poteſt ad viam rectitudinis reduci, ſecundum Philoſophum in X. Eth. (cap. x. vel xiv.) Uno modo per timorem turpis, aut odium ipſius, ut cum quis turpitudinem peccati abominatur, & confuſionem exinde conſequentem. Alio modo per timorem, & odium triſtis, ſicut cum quis propter pœnas illatas pro peccatis, vel quas timet inferri, reſilit a peccato. Et quia iſte ſecundus modus eſt cum quadam violentia, ideo (*b*) correctio dicitur, quaſi uſque ad rectitudinem perducens. Sed primus modus proprie dicitur correptio. Illa enim rapi dicuntur quæ ſubito auferuntur: unde etiam ſyllaba corripi dicitur, quæ raptim, & quaſi ſubito pronuntiatur. Et propter hoc quando homo ex hoc ſolum quod ei turpitudo peccati oſtenditur, & ad meliora quis eum hortatur, ipſe per ſe ad viam rectitudinis revertitur, (*c*) corrigi dicitur. Ex quo patet quod ſecundus modus ſolis prælatis competit, quorum verba vim coactivam habent per inflictionem pęnarum; ſed primus modus prælationis ordinem non requirit; quamvis etiam prælationis ordo ipſum requirat: quia ſecundus modus adhiberi non debet, niſi ubi primus locum non habet, etiam a prælatis. Et ideo correptio, quando præter ordinem prælationis fit, vocatur fraterna, quæ in prædicta aſſignatione notificatur per tria, quæ ibi ponuntur; ſcilicet actus ipſe, cum di-

(a) Nicolai: *ad emendationem delictorum ex fraterna caritate procedens.* (b) *Al.* correptio. (c) *Al.* *orrig.*

dicit, *Admonitio fratris*; finis, cum dicit, *De emendatione delictorum*; principium, cum dicit, (*a*) *Fraterna caritate procedens*.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis poteſt reduci ad mentem ſuam dupliciter. Uno modo quantum ad cognitionem ſpeculativam; alio modo quantum ad cognitionem practicam, quæ per ignorantiam electionis intercipitur: & ſic dupliciter aliquis ad mentem reducitur. Uno modo cum coactione quadam, vel factis, ſicut cum quis punitur, vel verbis habentibus vim coactivam, ſicut cum aliquid alicui præcipitur, & hoc ad corrigendum pertinet. Alio modo per verba tantum quæ vim coactivam non habent, & talia verba admonitoria dicuntur: & ideo cum hic modus ad corripientem pertineat, correptio nihil eſt aliud quam admonitio: & eiuſdem potentiæ actus eſt admonitio cuius eſt imperium.

Ad ſecundum dicendum, quod corripere dicitur a rapiendo quantum ad hoc quod ſtatim, & ſubito rapina exercetur; non autem inquantum rapina habet aliquam violentiam, niſi quantum ad hoc quod corripiens a ſua voluntate qua peccavit, avertere peccantem nititur; & ſic aliquid eſt ibi ſimile violentiæ, ſecundum quod id quod eſt contrarium voluntati, violentum dicitur.

Ad tertium dicendum, quod iam ex dictis patet quod alicuius poteſt eſſe corripere cuius non eſt corrigere; ſed omnis cuius eſt corrigere, etiam eſt dirigere; ſi quidem dirigere importet ſolum ordinationem alicuius in finem; ſi autem importet perductionem ad finem, ſic ſolius Dei eſt: quia eius ſolius eſt impedimenta auferre, ut aliquis ad finem non impeditus perveniat.

Ad quartum dicendum, quod de peccato præterito poteſt eſſe aliquis actus præſens, vel futurus: & ideo quamvis emendatio ſit de peccato præterito, non tamen ipſa admonitio aliquando poteſt eſſe facienda ad hoc: & ideo de ipſa emendatione poteſt eſſe admonitio, ut dicatur emendatio reverſio peccatoris ad ſtatum rectæ operationis, quæ eſt correptionis finis.

Ad quintum dicendum, quod nullus movetur ex odio, vel timore turpis, niſi ille cui iam ineſt aliqualiter voluntas pulchri, & boni: & ideo cum correptio procedat ex hac via, ut dictum eſt, proprie illi competit ut corripiatur qui habet propoſitum boni, a quo tamen vel propter ignorantiam, vel propter aliquam deſidiam avertitur: & ideo magis proprie reſpicit omiſſionem, quæ etiam in ipſa tranſgreſſione conſiderari poteſt, quam tranſgreſſionis perverſitatem: & propter hoc convenientius dicitur *delictorum* quam peccatorum.

Ad ſextum dicendum, quod in hoc quod aliquis peccat, læditur iuſtitia, & læditur peccans; & ſecundum hoc ille qui peccantem arguit, ad duo poteſt attendere, ſcilicet ad læſionem iuſtitiæ (ſed hoc proprie eſt eius cui commiſſa eſt cuſtodia iuſtitiæ, quæ eſt commune bonum, ſcilicet prælati, qui eſt perſona publica) & iterum ad læſionem peccantis; & hoc eſt proprie eius cui competit defectibus eius ſubvenire. Et quia hoc eſt proprium amicitiæ, quæ ſecundum Philoſophum in IX. Ethic. (cap. III.) magis ſubvenire facit amico in damnis virtutum quam in damnis exteriorum rerum; ideo directe pertinet ad caritatem: unde quamvis correctio ſit actus iuſtitiæ, tamen correptio eſt actus caritatis, ſive miſericordiæ. Quia tamen bonum privatum debet ad bonum publicum ordinari ſicut ad finem, ideo etiam corripiens ex caritate ad læſionem iuſtitiæ aliquo modo reſpicit; & ſecundum hoc intelligenda eſt Gloſſa inducta.

ARTICULUS II.

Utrum quilibet ex præcepto ad correptionem fraternam teneatur.

2. 2. *quæſt.* XXXIII. *art.* 2. 3. 4.

I. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod non quilibet ex præcepto ad correptionem fraternam teneatur. Dicit enim Hieronymus * (in cap. II. Malach.) *Sacerdotes ſtudeant illud evangelicum implere. Si peccaverit in te frater tuus &c.* Ergo videtur quod ſoli ſacerdotes ad hoc teneantur.

2. Præ-

(*a*) Nicolai *Ex fraterna*.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Hæc ex Origene potius colligi poſſunt hom. VII. in Ioſue, ubi reperiuntur etiam verba quæ habentur infra in reſp. ad I.

2. Præterea. Quicumque aliquem corripit, curam illius gerit. Sed ſoli prælati tenentur ex præcepto curam de ſubditis habere. Ergo ſoli ipſi tenentur ex præcepto ad corripiendum.

3. Præterea. Ad præcepta obligatur aliquis ſemper, ad conſilia autem non, niſi in aliquo caſu ſpeciali. Sed ad corripiendum non obligatur aliquis niſi in caſu neceſſitatis: alias oporteret hominem omnia negotia ſua dimittere, & correptioni inſiſtere, cum quotidie corripiendi occurrant. Ergo correptio fraterna non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio.

4. Præterea. Homo propter votum religionis non abſolvitur a præceptis Dei. Si ergo homo quilibet ex præcepto teneretur fratrem corripere, videtur quod religioſi deberent de clauſtro ſuo exire ad corripiendum ſæculares delinquentes; quod falſum eſt, quia ſic religionis obſervantia periret.

5. Præterea. Homo non debet excitare ſibi odium proximi: quia Gregorius dicit (VIII. Moral. cap. XXIV.) *Non eſt timendum ne is qui arguitur contumelias inferat; ſed timendum ne tractus ad odium deterior fiat*. Sed frequenter ex correptione odium generatur, quia veritas odium parit. Ergo non tenetur homo ad corripiendum.

6. Præterea. Ibi debet homo corripere ubi habet arbitrium, (a) ſicut dicit Gloſſa (Hieronymi) Matth. XVIII. ſuper illud, *Si peccaverit in te &c.* „Si enim in „Deum peccavit, non eſt noſtri arbitrii.“ Cum ergo omne peccatum ſit in Deum, non poſſumus de peccato corripere.

Sed contra. Super illud Matth. XVIII. *Si peccaverit in te &c.* dicit Gloſſa: „Ita „peccat qui fratrem ſuum peccare videt, „& tacet, ſicut qui pœnitenti non indul„get.“ Sed ad indulgendum peccanti omnes ex præcepto caritatis tenentur. Ergo & ad corripiendum delinquentes.

Præterea. Eleemoſynæ ſpirituales ſunt magis neceſſariæ quam corporales. Sed eleemoſyna corporalis eſt ſub præcepto, ut ſupra diſt. XV. (quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 4.) dictum eſt. Ergo & correptio peccantium, cum ſit ſpiritualis eleemoſyna, ut ibi dictum eſt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod peccator corripiens non peccet. I. Ioan. 1. 8. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus*, (b) *nos ipſos ſeducimus*. Si ergo peccatoris non eſt corripere, nullus poterit alterum corripere.

2. Præterea. Nullus propter peccatum excuſatur ab obſervatione præcepti. Ergo peccator tenetur ad corripiendum, cum ſit in præcepto; & ſi non corripiat, peccat. Si ergo peccando corriperet, eſſet perplexus; quod eſt inconveniens.

3. Præterea. Eleemoſyna corporalis eſt minus neceſſaria quam ſpiritualis. Sed peccator dans eleemoſynam corporalem, non peccat. Ergo nec corripiendo, cum correptio ſit ſpiritualis eleemoſyna, ut dictum eſt.

4. Præterea. Maius eſt docere ſacram Scripturam quam aliquem ſingulariter admonere: quia hoc cuiuslibet eſt, ſed non illud. Sed, ut quidam dicunt, docens ſacram Scripturam non peccat, quamvis in peccato exiſtat. Ergo multo minus corripiens ex caritate fratrem, peccat, quamvis ipſe in peccato exiſtat.

5. Sed contra. Quicumque aliquem corripit, quodammodo ipſum iudicat. Sed qui iudicat in altero quod commiſit, ſeipſum condemnat, ut patet Rom. II. Ergo peccator corripiendo alterum peccat.

6. Præterea. Philoſophus dicit in X. Ethic. (cap. 1.) quod ſermones qui ſunt de moribus, cum diſſonant his quæ videntur ſecundum ſenſum in eo qui eos dicit, contemnuntur, & veritatem interimunt. Sed in peccatore qui corripit alterum de peccato, ea quæ videntur de ipſo ad ſenſum, diſſonant ſermonibus. Ergo interimit, inquantum in ſe eſt, veritatem. Sed hoc eſt peccatum. Ergo talis corripiendo peccat.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod aliquis non teneatur corripere prælatum ſuum. Galat. II. ſuper illud, *In faciem* (c) *eius reſtiti*, dicit Gloſſa: „tamquam par.“ Ergo ſi par non fuiſſet, non potuiſſet eum corripere; & ita videtur quod fraterna correptio non ſe extendat ad prælatos.

2. Præterea. Dionyſius in epiſtolis ſuis (epiſt. VIII. ad Demophil.) arguit Demophilum monachum de hoc quod ſacerdotem corripuerat, quia erat eo ſuperior. Ergo fraterna correptio non ſe extendit ad ſuperiores.

3. Præterea. II. Regum VI. Oza legitur percuſſus a Domino, quia arcam tetigit.

(a) *Nicolai*: Sed, ſicut dicit &c. *& mox* Si in Deum. (b) Vulgata, *ipſi nos*. (c) Vulgata *ei*.

git. Sed per arcam ſignificatur prælatus, per Ozam ſubditus. Ergo peccat ſubditus corripiendo prælatum.

4. Præterea. Gregorius dicit in Paſtorali (part. III. admonit. V.) *Admonendi ſunt ſubditi, ne præpoſitorum ſuorum vitam temere iudicent, ſi quid eos fortaſſe agere reprehenſibile vident*. Ergo videtur quod ſit temeritatis prælatum arguere delinquentem.

5. Præterea. Gregorius dicit * (de paſtorali cura part. II. cap. II.) *Sanctorum vitam corrigere quis non præſumat, niſi de ſe meliora ſentiat*. Sed hoc videtur eſſe præſumptuoſum quod homo de ſe ſentiat meliora quam de prælato ſuo. Ergo non ſunt corripiendi.

Sed contra. Correptio fraterna, cum ſit ſpiritualis eleemoſyna, opus miſericordiæ eſt. Sed miſericordia maxime prælato debetur, qui in maximo periculo conſtitutus eſt: unde Auguſtinus dicit in regula: *Non ſolum autem veſtri, ſed etiam ipſius*, ſcilicet prælati, *miſeremini, qui inter vos quanto in loco ſuperiori, tanto in periculo maiori verſatur*. Ergo correptio fraterna ſe extendit etiam ad prælatos.

Præterea. Eccli. XVII. 12. dicitur, quia *Deus mandavit unicuique de proximo ſuo*. Sed prælatus noſter proximus eſt. Ergo eum corripere debemus, ſi delinquat.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod per legis divinæ præcepta homines ſufficienter in hac vita ordinantur. Sicut autem in exercitu, ut Philoſophus dicit in XI. Metaph. (text. com. LII.) eſt duplex ordo: unus quo totus exercitus ad ducem ordinatur; alius quo ſinguli de exercitu ordinantur ad invicem: ita & in converſatione huius vitæ, omnium qui in aliqua communitate congregantur, eſt duplex ordo: unus ad prælatum, alius ſingulorum ad invicem. Unde uterque ordo debet præcepto divinæ legis inſtitui. Ordo autem prælati ad ſubditum conſiſtit in hoc ut omnes ſubditi ad bonum commune, quod prælatus intendere debet, intendant, & quod prælatus eos ad hoc dirigat. Ordo autem ſingulorum ad invicem eſt ut unuſquiſque alteri auxilium præbeat ad bonum ſuum conſequendum: unde ſicut prælatis ex præcepto incumbit ut ſubditorum curam gerant, & ſubditis ut prælatis obediant; ita & coæqualibus ad invicem, ut ſibi invicem auxilium ferant non ſolum in corporalibus, ſed etiam in ſpiritualibus magis: & ideo cum maximum auxilium homini per correptionem in ſpiritualibus adhibeatur, præceptum divinæ legis ad hoc ſe extendere debet.

Ad primum ergo dicendum, quod Hieronymus (Origenes) loquitur de correptione cui adiungitur correctio, quod patet ex hoc quod ſubiungit: *Quæ eſt enim miſericordia parcere uni, & omnes in diſcrimen adducere?* & talis correptio ſolum prælatis competit.

Ad ſecundum dicendum, quod curam alicuius aliquis ſimpliciter habere poteſt, & ſecundum quid. Simpliciter quidem curam alicuius habet, cuius diſpoſitioni totum regimen vitæ ipſius ſubditur: quia providentia, & cura reſpiciunt ordinem ad finem, ad quem homo per totam vitam ſuam intendit: & ſic curam alterius non habet aliquis niſi prælatus, qui habet propter hoc ſuper ſubditum imperium. Sed ſecundum quid quantum ad aliquid, ut ad ſubveniendum in aliquo particulari caſu, quilibet haber curam alterius: quia *unicuique mandavit Deus de proximo ſuo*: Eccli. XVII. 12. & ſecundum Apoſtolum I. Corinth. XII. 12. *pro ſe invicem ſolicita ſunt membra*.

Ad tertium dicendum, quod etiam præcepta affirmativa non obligant ad ſemper, quamvis ſemper obligent: & ideo ad illud ad quod in aliquo caſu implendum obligamur, & non in alio, non eſt conſilium, ſed præceptum: quia conſilium numquam obligat, niſi per hoc quod in præceptum tranſit ex aliquo accidenti. Tempus autem ad quod obligat, eſt cum delinquens occurrit ipſi corripienti, & corripi poteſt commode, & ſperatur emendatio, & non eſt alius cui ex officio incumbat corripere; vel ſi ille cui incumbit, negligens appareat in corrigendo. Si enim non ſperaretur emendatio, ſed magis deterioratio propter impatientiam corrigendi, excuſaretur a præcepto: ſimiliter ſi prælatus diligens appareret ad corrigendum ſubditum ſuum.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt, quod monachus non debet exire clauſtrum, ut corripiat delinquentes, quia vacat operi meliori, ſcilicet contemplationi. Sed hoc non videtur verum: quia etiam

* Hæc appendix apud Gregorium non occurrit.

iam aliquis a contemplatione abſtrahitur, ut ſaluti proximorum ſubveniat. Et ideo dicendum, quod ſi monacho opportunitas corripiendi advenerit, ipſe etiam corripere tenetur; ſed non tenetur quærere delinquentem exiens clauſtrum, aut ordinis ſui ſtatuta frangere, ne ipſe in periculum incidat, a quo alium liberare tenetur.

Ad quintum dicendum, quod ſemper vitandum eſt ne ex correctione ſequatur odium noſtra culpa, ſcilicet ex indiſcreta correptione. Si autem ad odium provocetur ex quo deberet ad dilectionem incitari, non eſt curandum, præcipue quando eius peccatum in damnum aliorum vergit, vel etiam damnum ſequens, vel peccatum ipſum eſt gravius odio quod in nos excitamus; vel quando ſperamus quod odium paulatim tepeſcet, (a) & tandem correctio ſequetur: quia, ſicut dicit Chryſoſtomus (ſuper II. Epiſt ad Tim. homil. VII.) *melius eſt odium propter Deum quam amicitia quæ eſt propter ipſum. Cum enim propter ipſum amamur, debitores Dei ſumus; cum odio propter ipſum habemur, debitorem eum nobis facimus.*

Ad ſextum dicendum, quod Gloſſa intelligenda eſt, quando peccatur in Deum, ideſt ſolo Deo ſciente: vel loquitur non quantum ad correptionem, ſed quantum ad remiſſionem quæ ſequitur: quia illud quod eſt ex parte noſtra, poſſumus remittere, ſed non quod eſt ex parte Dei.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod ille qui eſt in ſimili peccato, vel maiori, non poteſt alium corripere, ſive illud notorium ſit, ſive occultum, propter hoc quod alterum iudicans, contra ſeipſum ſententiam profert. Alii autem dicunt, quod ſi ſit peccatum occultum, abſque peccato poteſt corripere; non autem ſi ſit notorium. Utraque autem opinio quantum ad aliquid vera eſt. Dupliciter enim aliquis corripere poteſt. Uno modo ex officio, ſicut prælati corripiunt; & ſic videtur prima opinio habere veritatem: quia quandocumque aliquis indigne utitur officio ſuo, peccat; ille autem qui eſt in mortali peccato, etiam occulto, indigne utitur officio prælationis: unde peccat corripiendo, vel quidquid aliud proprii officii exequatur. Alio modo aliquis corripit ex zelo caritatis, non ut Eccleſiæ miniſter: & tunc in correptione non poteſt eſſe peccatum, niſi ratione ſcandali, quod non conſurgit niſi de peccato notorio; & ſecundum hoc ſecunda opinio habet veritatem. Unde ſive prælatus, ſive ſubditus etiam in peccato notorio exiſtens aliquem peccare viderit, poteſt eum admonere non per modum corripientis, ſed per modum rogantis, ut exemplo ſuo non incitetur ad malum.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum veniale non reddit aliquem indignum executione officii ſacri, ſicut peccatum mortale: nec ita natum eſt ſcandalizare, quia ab eis nullus invenitur immunis: & ideo exiſtens in peccato veniali non peccat, etiam ſi de eodem corripiat, niſi probabiliter ex correptione ſcandalum ſequi videatur: & de hoc peccato, ſcilicet veniali, loquitur auctoritas inducta.

Ad ſecundum dicendum, quod peccator non eſt perplexus; nec tamen abſolvitur a præcepto corripiendi. Poteſt enim peccatum dimittere, vel officium reſignare, aut etiam humiliter peccatum ſuum recognoſcens alium admonere rogando, & tunc non peccat.

Ad tertium dicendum, quod in eleemoſyna corporali non invenitur aliquis diſſenſus ad vitam, qua in peccato vivitur, ſicut de correptione dictum eſt: & ideo peccator eleemoſynam dans, non ſcandalizat, ſicut corripiendo ſcandalum generat.

Ad quartum dicendum, quod docere ſacram Scripturam dupliciter contingit. Uno modo ex officio prælationis, ſicut qui prædicat, docet: non enim licet alicui prædicare, niſi officium prælationis habeat, vel ex auctoritate alicuius prælationem habentis. Rom. X. 15. *Quomodo prædicabunt, niſi mittantur?* Alio modo ex officio magiſterii, ſicut magiſtri Theologiæ docent. Dicunt ergo quidam, quod ille qui primo modo docet, peccat mortaliter, ſi ſit in peccato mortali notorio, non autem ille qui ſecundo modo docet. Sed hoc eſt falſum: quia eorum qui docent ſacram Scripturam eſt idem finis & eorum qui ſacram Scripturam ediderunt: unde cum ad hoc ordinetur Scripturæ editio, ut ad vitam æternam homo perveniat, ut patet Ioan. X. quicumque impedit finem doctrinæ, docendo peccat. Impedit autem qui ſacram Scripturam in peccato docet, quia ore ſe profitetur noſſe Deum, factis autem negat. Et dicendum, quod ille qui eſt in peccato noto-

(a) *Al.* & tamen correptio ſequitur.

nototio, peccat ſive ſic, ſive ſic doceat; ſed ille qui eſt in peccato occulto, peccat ſi primo modo doceat, non autem ſi ſecundo.

Et quia aliæ rationes videntur concludere quod nullo modo corripere liceat ei qui eſt in peccato; ideo dicendum ad quintum, quod ex hoc ipſo quod aliquis alium corripiendo iudicat, ſi in eodem peccato ſit, ſeipſum condemnat, ideſt condemnabilem ſeipſum oſtendit, non tamen novam cauſam damnationis ſuperadiicit.

Ad ſextum dicendum, quod ratio illa procedit de peccato manifeſto.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dicunt, quod correptio fraterna non ſe extendit ad prælatos: tum quia non debet homo os ponete in cælum: tum quia de facili ſcandalizari poſſunt prælati, ſi a ſubditis corripiantur. Sed hoc nihil eſt: quia prælati, inquantum peccant, non ſunt cælum, & ſecundum hoc eis correptio debetur: nec iterum qui eos caritative corripit, in eos os ponit, ideſt contra eos, ſed pto eis, quia ad utilitatem eorum eos admonet: nec iterum præſumere debet quis de prælato quod iniuſte ſcandalizetur, niſi contrarium conſtet, quia ipſi ſunt in ſtatu perfectionis; ſcandalum autem paſſivum non convenit perfectis, ſed puſillis. Et ideo dicendum eſt, quod prælatus ex hoc quod eſt perſona publica, & vicem Dei ſuper ſubditos gerens, non amittit ea quæ ſunt propria illius ſingularis perſonæ: & ideo omnia illa quæ debentur alicui ex affectu fraterno, qui ad omnes homines habendus eſt, etiam prælato debentur, ſicut etiam ipſe aliis debet ea quæ affectus caritatis expoſtulat, nec ab his ratione prælationis excuſatur. Et ideo ſecundum alios præceptum de fraterna correptione etiam ad prælatos ſe extendit, ut corripiantur a ſubditis: & ſicut ea quæ ſunt caritatis ad ſubditos prælatus taliter gerere debet, ut nullum auctoritati præiudicium generetur, ne dum nimium ſervatur humilitas, regendi frangatur auctoritas, ut Auguſtinus dicit (in regula, ut ſup.) ita correptio ad prælatos taliter debet fieri, ne aliquid reverentiæ ſubtrahatur; & ideo dicitur I. Timoth. v. 1. *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra ut patrem.*

Ad primum ergo dicendum, quod Paulus in faciem Petro coram omnibus reſtitit, ſicut ibidem dicitur. Hoc autem excedit modum fraternæ correptionis, quæ prælatis a ſubditis debetur. Non enim prælati a ſubditis coram multitudine, ſed humiliter in privato corripiendi ſunt, niſi immineret periculum fidei: tunc enim prælatus minor fieret, ſi in infidelitatem laberetur, & ſubditus fidelis maior.

Ad ſecundum dicendum, quod monachus ille arguitur de hoc quod iniuſte corripuit ſacerdotem recte agentem, & de hoc quod correptionem uſque ad correctionem extendit pœnam inferendo, quia ſacerdotem percuſſit, & eum ab Eccleſia amovit. Quamvis autem prælati ſint corripiendi a ſubditis, non tamen eſt eis pœna infligenda, ſed recurrendum ad ſuperiorem denuntiando: vel ſi non habet ſuperiorem, recurrat ad Deum, qui eum emendet, vel de medio ſubtrahat.

Ad tertium dicendum, quod tangere arcam non erat levitarum, ſed ſacerdotum: & ideo Oza percuſſus fuit, quia officium ſuperioris uſurpavit. Sed fraterna correptio non ſequitur officium, ſed affectum caritatis: & ideo non concludit ratio de fraterna correptione, ſed de correctione quæ eſt a prælatis adhibenda, quam ſubditus prælatis non poteſt adhibere.

Ad quartum dicendum, quod Gregorius prohibet iudicium temeritatis, ne ſcilicet aliquis prælatorum facta de facili in malum convertat, vel de eis coram aliis obloquatur; non autem iudicium fraternæ correptionis prohibet cum reverentia factum.

Ad quintum dicendum, quod quamvis præſumptuoſum ſit quod aliquis ſimpliciter ſe alteri præferat in bonitate, præcipue ſancto viro; tamen non eſt præſumptuoſum quantum ad aliquod factum, ſi prælatus non faciat (a) illud, de ſe meliora ſentire.

ARTICULUS III.

Utrum oporteat quod fraterna admonitio præcedat denuntiationem Eccleſiæ faciendam.

2. 2. *quæſt.* XXXIII. *art.* 7. & 8.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod non oporteat quod fraterna admonitio præcedat denuntiationem Eccleſiæ faciendam. Quia ſecundum Auguſtinum in Lib. de mendacio (cap. xv.) ex factis ſanctorum colligimus quid in Scripturis ſentire debeamus. Sed Chriſtus denuntiavit Iu-

(a) *Al.* quantum ad illud de ſe &c. *Nicolai* etiam illud.

Digitized by Google

Iudam diſcipulis ante admonitionem factam, ut patet Ioan. xiii. ſimiliter Petrus damnavit Ananiam, & Saphiram ante aliquam admonitionem, ut patet Act. v. ſimiliter Paulus reprehendit Petrum coram omnibus nulla monitione ſecreta præcedente. Ergo videtur quod non ſemper admonitio fraterna debet præcedere denuntiationem Eccleſiæ faciendam.

2. Præterea. Maiori periculo magis debet homo obviare. Sed aliquando maius periculum imminet, ſi peccatum non publicetur, quam ſit malum infamatio unius hominis: quia peccator latens poteſt multos corrumpere in fide, vel moribus; quod non poſſet facere in publicum eius peccato deducto: aut etiam infamatur multitudo, ſi peccatum unus de multitudine committat; nec talis infamia aboletur niſi per pœnam peccati, quæ non poteſt inferri, niſi peccatum ad publicum deducatur. Ergo nec ſemper debet denuntiationem admonitio præcedere.

3. Præterea. Accuſare in capitulo eſt dicere Eccleſiæ. Sed religioſi frequenter ſe invicem accuſant in capitulo nulla admonitione præcedente. Ergo non oportet quod ſemper admonitio denuntiationem præcedat.

4. Præterea. Gravior via procedendi contra crimina eſt ſi per accuſationem, vel etiam per inquiſitionem procedatur, quam ſi per denuntiationem: quia etiam maior pœna infligitur. Sed aliquis poteſt procedere ad accuſationem non præcedente admonitione, inquiſitione tamen facta, ſicut Innocentius III. dicit in Decretali.* Ergo nec denuntiationem oportet quod admonitio præcedat.

5. Præterea. Nullus tenetur alteri obedire contra præceptum divinum. Sed ſi prælatus præciperet alicui ſcienti crimen fratris ſui quod ei diceret, teneretur dicere ante admonitionem; & ſimiliter ſi præciperet illi qui crimen commiſit: tamen prælatus peccaret quærendo, quia ſecundum ordinem iuris petitur iuramentum de veritate dicenda etiam in cauſa criminali ab eo qui accuſatur. Ergo videtur quod non ſit de neceſſitate præcepti quod admonitio denuntiationem præcedat.

Sed contra eſt quod dicit Gloſſa (Bedæ, & Rabani) Matth. xviii. ſuper illud, *Si peccaverit in te &c.* „ Hoc ordine vi„ tare ſcandala debemus. “ Sed debitum eſt ex præcepto obligante. Ergo ordo correptionis eſt in præcepto.

Præterea. Propter hoc fraterna correptio eſt in præcepto, ut homo fratrem ſuum a peccato eripiat. Sed quandoque fratri datur peccati occaſio, ſi ſtatim in publicum proderetur: unde Gloſſa (Hieronymi) dicit ibidem: *Corripe ipſum inter te & ipſum ſolum, ne publice correptus verecundiam perdat; qua perdita in peccato remaneat.* Ergo ſecundum neceſſitatem præcepti debet admonitio privata denuntiationem præcedere.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod inconvenienter in ordine correptionis ponatur teſtium inductio. Quia aut iſte correptionis ordo intelligitur de peccato publico, aut occulto. Si de publico, non oportet inducere teſtes, quia manifeſtum eſt. Si de occulto, non oportet manifeſtari neſcientibus: quia ſic eſſet homo proditor criminis. Ergo videtur quod nullo modo teſtium adhibitio requiratur.

2. Præterea. Auguſtinus dicit in regula, ubi ordinem fraternæ correctionis ponit, quod aliis (ſcilicet teſtibus) peccatum fratris demonſtratur, per quos convincendus eſt, ſi negaverit. Sed aliquis non poteſt convinci per unum teſtem, quia in ore duorum, vel trium teſtium debet ſtare omne verbum. Ergo inconvenienter dicitur quod teſtis unus, vel duo adhibeantur, quia ſemper debent eſse duo ad minus.

3. Præterea. Correptio etiam debet fieri de peccato ſemel facto. Sed ad illud quod iam factum eſt, non poſſunt adhiberi teſtes, ut videant, qui non viderunt: quandoque etiam non reiteratur de facili, aut ſi reiteratur, peccator ſibi a corripiente cavet, ne etiam ipſe videre poſſit peccantem, nedum niſi alios inducat ad videndum: nec iterum debet ille qui peccatum fratris ſcit, ei dare aliquam occaſionem peccatum iterandi, ut deprehendi poſſit, quia ſic ipſe eſſet peccati particeps. Ergo videtur quod teſtium inductio non requiratur ad correptionem.

4. Præterea. Dicere prælato, eſt dicere Eccleſiæ. Sed Auguſtinus dicit in regula, quod

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nempe Decretali *Qualibet* Extra *de accuſationibus* ex Concilio Lateranenſi generali ſub finem Decretalis.

quod antequam aliis demonſtretur, per quos convincendus eſt; ſi negaverit, prius præpoſito debet oſtendi, ſi neglexerit admonitus corrigi. Ergo videtur quod teſtium adhibitio non debeat præcedere denuntiationem, ſed ſeqoi.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod correptio quantum ad monitionem ſecretam debet eſſe dura. Matth. III. 7. (& Lucæ III. 7.) Ioannes Baptiſta dixit: *Genimina viperarum*: quæ fuit duriſſima correptio. Ergo videtur quod debeat aliquis alterum dure corrigere.

2. Præterea. Tit. 1. 13. dicitur: (*a*) *Argue illos dure*.

3. Præterea. Ad correptionem fraternam incitat ira per zelum. Sed ira aſperitatem habet. Ergo debet aliquis aſpere corrigi.

Sed contra. Gal. VI. 1. *Vos, qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis*. Ergo videtur quod non debeat dure corripi.

Præterea (*b*) Auguſtinus dicit (ſuper Pſal. cxl. 1.) *Corripiat iuſtus in miſericordia, & arguat*. Ergo debet eſſe lenis correptio.

SOLUTIO I.

Reſpondeo diceodum ad primam quæſtionem, quod ſecundum Philoſophum in V. Ethic. minus malum, ex hoc quod præeligitur reſpectu magis mali, accipit rationem magis boni: & ideo medicus corporalis hominem, ſi poteſt, ab infirmitate totaliter liberat; ſi autem noo poteſt, eligit minus malum, ut occurrat magis malo, ſicut amputare unum membrum, ne totum corpus inficiatur: & hunc ordinem Dominus ſervari præcepit, cum peccatoribus corripiendo ſpiritualiter medicamur. Peccator autem ex peccato duo mala incurrit, innocentiæ damnum, & famæ diſpendium: & ideo prius tentandum eſt ut talitet innocentiæ reſtituatur quod fama etiam conſervetur. Sin aotem (*c*) debet negligi fama, ut conſcientia reparetur, famæ etiam diſpendio ſubveniri, ſi aliter non poteſt, debet quantum poteſt, ut ſcilicet primo paucis, & poſtea multis crimen prodatur. Et ideo Dominus hunc ordinem corripiendi ſtatuit, ut primo frater corripiatur ſecreto, ut ſic & innoceotiam recuperet, & famam non perdat: quod ſi hæc medicina non fuerit efficax, debet paucis oſtendi, ut non totaliter fama perdatur: & deinde ſi non corripitur, debet omnino fama negligi, & in publicum prodi: quod ſi etiam publica correptio, vel admonitio non profuerit, debet omnioo abſcindi iudicio Eccleſiæ, ut ſit ſicut ethnicus, & publicanus (Matth. XVIII.) Et ideo dicendum, quod ſicut correptio fraterna cadit in præcepto, ita & correptionis ordo.

Ad primum ergo dicendum, qood in obſervatione præceptorum ſemper ad intentionem præcipientis, & rationem præcepti attendendum eſt. Ideo autem Dominus præcepit ut ſecreta admonitio publicam denuntiationem præcederet, ut expectaretur emendatio vitæ, & famæ parceretur peccatoris: & quia Dominus ſciebat Iudam non emendandum fore; ſi ipſum admonetet, ſed magis exaſperandum: quia non eſt probabile quod verba moverent quem tot miracula viſa non moverent: ideo ipſum non præmonuit: & qoia etiam ſciebat ex hoc forte magis exaſperandnm, & deteriorem fieri. Nec tamen eſt ſimile de ipſo, & nobis: quia ipſe ſecreta cordium ſciebat, & futuros eventus, non autem nos: & ideo niſi certiſſimis ſignis appareat incorrigibilitas, & exaſperatio ipſius futura, non debet fraterna admonitio prætermitti. De Petro autem dicendum eſt, quod forte peccatum eorum erat publicum, vel ſtatim publicandum: vel forte ſciebat monitionem ipſis noo valituram: vel etiam conſilio Spiritus ſancti fecit ad terrorem, quia hoc competebat ſtatui primitivæ Eccleſiæ, ne veniret eius auctoritas in contemptum. De Paulo antem patet reſponſio. Quia Petrus coram omnibus peccavit, ideo oportebat eum coram omnibus redargui. Hic autem ordo ſervandus eſt in peccatis occultis: onde dicitur (loc. cit.) *Si peccaverit in te*, ideſt te ſolo ſciente.

Ad ſecundum dicendum, quod in peccatis denuntiandis conſiderandum eſt, utrum peccatum ſit omnino occultum, aut ad notitiam aliorum devenerit, aut in promptu ſit ut deveniat. Si autem peccatum iam ad notitiam aliorum devenerit, tonc debet denuntiari ei qui habet poteſtatem corrigendi, ut qui ſuot ſcandalizati de culpa, ædificentur de pœna. Si autem noodum in pu-

(a) Vulgata *increpa*. (b) *Nicolai*. Auguſtinus in Pſalm. cxl. ſuper illud, *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & arguet*, ſic ait: *Arguet me, ſed in miſericordia; emendabit me, ſed in miſericordia. Emendabit me, quia perſequitur? Abſit. Emendandus eſt potius ipſe, ſi odio emendat. Quare ergo emendat? In miſericordia: & arguit me, ſed non odit; immo eo magis arguet me, quia non odit. In quo arguit? In miſericordia &c.* Ergo debet &c. (c) *Al.* ſic debet.

publicum devenit, ſed eſt in via deveniendi; tunc etiam denuntiandum eſt, ut ſcandalo futuro occurratur. Si autem ſit omnino occultum, tunc conſiderandum eſt, utrum emendatio peccantis expectari probabiliter poſſit, aut non: quod quidem facile adverti poterit, ſi conſideretur utrum aliquis ex electione, vel paſſione peccavit, ſive ex malitia, vel infirmitate, quod idem eſt: quod quidem perpendi poteſt ex conditione peccantis, & ex iteratione actus. Quia ſi aliquis frequenter, & quaſi improhibite ſine freno in aliquod peccatum lapſus eſt, ſignum eſt quod ex malitia, vel electione peccat, & non facile emendetur. Si autem ſemel occaſione peccandi oblata, in peccatum ruit, & poſtea triſtitiam, & verecundiam de peccato oſtenderit, ſignum eſt quod ſit peccatum ex paſſione, vel ex infirmitate, & quod de facili emendetur. Si ergo emendatio ſperetur, debet admonitio præcedere, & denuntiatio differri quouſque videatur quomodo emendatur peccator; niſi forte immineret occaſio ſimilis in peccatum ruendi, quam tamen declinare non vellet admonitus: tunc enim deberet prælato denuntiari, ne in præcipitium iret. Si autem non ſperetur emendatio, tunc conſiderandum eſt, an illud peccatum ſit infectivum aliorum, ſicut eſt hæreſis, vel fornicatio, vel aliquid huiuſmodi: aut etiam cedat in aliquod damnum alterius, ſicut furtum, vel homicidium, & huiuſmodi. Si enim non cedat in damnum alterius, nec ſit infectivum peccatum, tunc poteſt denuntiatio differri quouſque videatur admonitionis effectus, præcipue ſi emendationem promittit. Si autem eſt infectivum aliorum, debet denuntiari prælato, ut gregi ſuo caveat. Sicut enim dicit Hieronymus (Origenes) *quæ miſericordia eſt parcere uni, & multos in diſcrimen adducere?* Polluitur populus ex uno peccatore, ſicut ex una ove morbida univerſus grex. Semper enim bonum multorum debet præferri bono unius. Unde etiam fama unius negligi debet, ut innocentia, vel fama multitudinis conſervetur. Si autem vergat in damnum corporale alterius, debet fieri comparatio illius damni ad damnum famæ iſtius, & illi damno quod præponderat obviandum magis.

Ad tertium dicendum, quod de levibus peccatis non ſurgit infamia, nec ſcandalum: & ideo de talibus non eſt vis, ſi quis in capitulo accuſetur, admonitione prætermiſſa; niſi forte probabiliter credi poſſit quod tali accuſatione magis deterioratur qui corrigitur, & collegio etiam non multum proſit, cuius bonum ſemper præponendum eſt bono unius: unde & aliquando, etiam ſi peccantis emendatio non expectetur, poteſt aliquis coram multitudine accuſari, ſi profectus multitudinis credatur; ſed de peccatis ex quibus poſſet infamia ſurgere, non deberet aliquis in publico accuſari, niſi aliis præmiſſis quæ ordo fraternæ correptionis depoſcit; & graviter peccaret accuſans, ſicut fratrem ſuum infamans.

Ad quartum dicendum, quod etiam ad accuſationem, ut quidam dicunt, procedi non debet ſecundum forum conſcientiæ, monitione non præmiſſa, nec emendatione expectata; niſi forte maiori periculo obviandum videatur, aut peccatum ſit publicum: quamvis ſecundum forum cauſarum non requiratur quod accuſationem præcedat admonitio, ſed ſolum inquiſitio. Inquiſitio vero non eſt facienda niſi de notorio peccato: quia oportet quod inquiſitionem præcedat clamoſa inſinuatio: & ideo ſecreta admonitio non requiritur de neceſſitate. Vel dicendum ſecundum alios, quod in accuſatione non agitur ad emendationem peccantis, ſed ad bonum commune, ſcilicet iuſtitiam conſervandam per punitionem delinquentis: & ideo accuſatio in iudicio bona conſcientia poteſt fieri, etiam ſi admonitio non præcedat: nec eſt contra præceptum Domini, quod intelligitur, quando agitur ad emendationem peccantis.

Ad quintum dicendum, quod præceptum alicui factum a prælato ſuo de peccato alterius publicando in eo caſu in quo publicari non debet, poteſt fieri vel in iudicio, vel extra iudicium. Si extra iudicium, peccat præcipiens; nec ille cui præcipitur, obedire tenetur. Si autem in iudicio ordine iuris exigente iudex alicui præcipiat ut peccatum ſuum, vel alterius confiteatur, non peccat præcipiendo, quia ipſe non exigit, ſed accuſans cui iudex ius reddere debet: & tunc tenetur quis profiteri ad præceptum iudicis peccatum ſuum, vel alterius; vel appellare, ſi contra ordinem iuris ei præcipiatur: & tunc publicans peccatum occultum, vitat maius malum, ſcilicet diſciplinæ iuris enervationem. Tamen iudex deberet diſſimulare quantum poſſet, ne tale præceptum faceret ſalvo ordine iuris, & præcipue in capitulo, ubi magis per æquitatem procedendum eſt quam ſecundum rigorem iuris.

Digitized by Google

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quando medicina levis, a qua incipiendum eſt, non proficit, tunc debet medicus efficaciorem medicinam apponere; non tamen ſtatim efficaciſſimam, ſed paulatim procedendum eſt, ut quam minus poteſt fieri, gravetur ille cui medicari volumus: & ideo ſi prima medicina, ſcilicet admonitio præcedens ſecreta, non proſit, quia peccatum iterari videtur, oportet ad ulteriora procedi, ut paucis oſtendatur, & talibus qui poſſunt prodeſſe, & quibus non creditur quod obſint diffamando: & illi principaliter adhibentur ut admoneant, ſecundo ut admonitionis factæ ſint teſtes, tertio ut negantem coram Eccleſia convincant, ut Auguſtinus dicit in regula: *Prius tamen*, ſcilicet quam in publicum prodatur, *alteri, vel tertio demonſtretur, ut duorum, vel trium poſſit ore convinci*.

Ad primum ergo dicendum, quod quidam dicunt, quod iſte modus corripiendi ſervandus eſt, quando peccatum non eſt omnino publicum, nec omnino occultum, ſed ab aliquibus ſcitum: unde dicunt, quod non poſſunt alii advocari, niſi qui ſciunt, ad quos etiam pertinet correptio. Sic enim exponunt: *Si peccaverit in te*, ideſt te ſolo ſciente, *frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si te non audierit*, & nullus alius ſciat, non debes ultra procedere. Si autem aliqui alii ſciant, *adhibe tecum adhuc unum, vel duos*. Sed hoc non videtur eſſe ſecundum intentionem Evangelii: quia ſi illi qui adhibentur, alias ſciviſſent, non oporteret eos adhibere ad videndum, ſed ſtatim per eos poſſet convinci. Et præterea Hieronymus (Origenes) dicit, quod non eſt miſericordia parcere uni, & omnes in diſcrimen adducere: quod fieret, ſi peccatum quod eſt aliis nocivum, non publicaretur ad correptionem. Unde patet quod ſi peccatum in aliorum detrimentum vergat, debet aliis dici, quantumcumque ſit occultum; & etiam ſi non vergat in detrimentum alterius niſi in illius qui peccat, ut patet ſecundum Auguſtinum in regula, ubi ſic dicit: *Innocentes non eſtis, ſi fratres veſtros, quos indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittatis*. Nec ex hoc aliquis efficitur proditor criminis: quia non manifeſtat crimen ad infamandum, ſed ad corrigendum.

Ad ſecundum dicendum, quod unus teſtis inducitur ad admonendum, ſed duo ad convincendum. Vel dicendum, quod ipſe denuntians cum uno teſte ſufficit ad denuntiandum, quia per hoc fit aliqua præſumptio iudici; ſed ad deciſionem cauſæ requiruntur duo teſtes.

Ad tertium dicendum, quod non poteſt intelligi quod aliquis ex præcedenti monitione non ſit emendatus, niſi per hoc quod actum iterat: unde ad hoc inducendi ſunt teſtes, ut actum iteratum videant, ut patet per Auguſtinum, qui dicit (ubi ſupra.) *Prius alteri, vel tertio demonſtrandum*, ſcilicet actum peccati. Non tamen debet aliqua occaſio præberi, ut peccatum iteret, intentione convincendi: quia non ſunt facienda mala, ut veniant bona. (Rom. III.) Si tamen actus iterati oſtendi teſtibus non poſſint, debent tamen adhiberi, ut coram ipſis recognoſcat, vel ſaltem ut ipſi admoneant, ut obiurgatio plurimorum eum corrigat, ut ibidem Gloſſa dicit: & has duas cauſas Gloſſa (interl. ex Hieronymo) tangit ibidem ſuper illud, *Adhibe tecum &c.* „ſtudio ſcilicet corrigendi, vel con„vincendi.“

Ad quartum dicendum, quod prælatus poteſt dupliciter conſiderari: aut ſecundum quod iudicio præſidet, & ſic dicere prælato eſt dicere Eccleſiæ; & ſic prius debent teſtes adhiberi quam prælato dicatur: aut extra iudicium exiſtens, & ſic dicere prælato non eſt dicere Eccleſiæ, ſed perſonæ quæ poteſt prodeſſe, & non obeſſe: quia nullus magis poteſt prodeſſe quam prælatus: & ſecundum hoc debet prius dici prælato quam teſtibus oſtendi aliis, ut quanto minus poteſt fieri, publicetur: & tunc prælatus adhibetur quaſi unus de teſtibus. Talis enim debet eſſe ordo correptionis fraternæ, quem Auguſtinus in regula tradit, ut cum quis oculi petulantiam, vel aliud peccatum quodcumque in fratre ſuo advertit, ſtatim admonere debet, ne cœpta progrediantur, ſed de proximo corrigantur. Quod ſi poſt admonitionem iterum, vel tertio id facere videatur, tunc debet quaſi vulneratus ſanandus manifeſtari. Sed antequam in publicum prodatur, quod fit cum Eccleſiæ dicitur, prius debet alteri, vel tertio demonſtrari, quod eſt adhibere unum, vel duos teſtes: & inter eos quibus oſtendi debet, antequam aliis oſtendatur, per quos convincendus eſt, ſi negaverit, prius præpoſito debet oſtendi poſt admonitionem, ut ſecretius correptus non innoteſcat ceteris. Et ita primo debet

bet

Digitized by Google

bet admoneri, ſecundo prælato oſtendi, tertio teſtes adhiberi, quarto in publicum produci convincendus, ſi negaverit. Sed duo media Dominus ſub uno comprehendit.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſecundum Gregorium in Paſtorali (part. II. cap. X.) *nonnulla peccata ſunt leviter corrigenda. Nam cum non malitia, ſed ignorantia ſola, vel infirmitate delinquitur, neceſſe eſt ut magno moderamine ipſa delicti correptio temperetur.... Nonnulla autem ſunt vehementer increpanda, ut cum culpa ab actore non agnoſcitur quanti ſit ponderis, ab increpantis ore ſentiatur: & cum quis ſibi malum quod perpetravit levigat, hoc contra ſe graviter ex corripientis aſperitate pertimeſcat.* Et quamvis ille loquatur de correptione quæ prælatis competit, tamen etiam in correptione quæ ab aliis fit, hoc eſt obſervandum; quamvis fraterna correptio ſemper magis debeat ad lenitatem accedere: quia non ex auctoritate officii, ſed ex caritatis affectu exhibetur.

Et per hoc patet ſolutio ad objecta.

EXPOSITIO TEXTUS.

M*oyſes, & Aaron ſacerdotes*. Moyſes ſacerdos dicitur non officio oblationes offerendi, ſed quia ſacra primitus populo dedit immediate a Deo accepta. Pſal. XCVIII. 6. „ Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius. “

Cum eſſet pontifex anni illius, prophetavit. Sciendum, quod in verbo Caiphæ fuerunt quatuor. Primo inſpiratio immiſſa, per quam utilitas paſſionis Chriſti cordi eius inſpirata fuit a Spiritu ſancto; ſecundo intellectus, quem ipſe ex illa inſpiratione concepit; tertio intentio exprimendi intellectum ſuum, & ad effectum perducendi; quarto verba ipſa prolata. Primum quidem fuit quædam participatio prophetiæ; ſecundum fuit falſus intellectus a ſeipſo; tertium fuit iniqua intentio; quartum fuit vera locutio, quamvis non ſecundum intellectum eius: & ideo primum fuit a Spiritu ſancto, non autem ſecundum, neque tertium; ſed quartum aliqualiter fuit a Spiritu ſancto regulante verba illius, ut conſonarent inſpirationi ab eo factæ.

Nullus officio ſacerdotis uti debet, niſi immunis ſit ab illis quæ in aliis iudicat. Hoc intelligendum eſt de mortalibus: quia ſacerdos poteſt ſine peccato de illis venialibus abſolvere in quibus ipſe eſt: quia per ea non redditur executione officii indignus.

Ideo liberavit peccatricem, quia non erat qui iuſte proiiceret lapidem: ideſt, ex hoc occaſionem liberationis eius ſumpſit.

Diligens ergo inveſtigator ſapienter interroget a peccatore quod forſitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Sed contra. Defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, qui ſcrutati ſunt iniquitates, ut dicitur in Pſal. LXIII. Ergo videtur quod ſacerdos non debeat perſcrutari conſcientiam ſubditorum.

Et dicendum, quod ſacerdos debet perſcrutari conſcientiam peccatoris in confeſſione quaſi medicus vulnus, & iudex cauſam: quia frequenter quæ præ confuſione confitens taceret, interrogatus revelat. Sed tamen in interrogationibus faciendis tria ſunt attendenda. Primo ut quilibet peccator interrogetur de peccatis quæ conſueverunt in hominibus illius conditionis abundare. Non enim oportet quod a milite quæratur de peccato clericorum, aut religioſorum, aut e converſo. Secundo ut non fiat explicita interrogatio de peccatis, niſi de illis quæ omnibus manifeſta ſunt; de aliis autem adinventionibus peccatorum ita debet a longinquo fieri interrogatio, ut ſi commiſit, dicat, & ſi non commiſit, non addiſcat. Tertio ut de peccatis præcipue carnalibus non deſcendat nimis ad particulares circumſtantias: quia huiuſmodi delectabilia quanto magis in ſpeciali conſiderantur, magis concupiſcentiam nata ſunt movere, ut dicitur in III. Ethic. (cap. ult.) & ideo poteſt contingere ut confeſſor talia quærens & ſibi, & confitenti noceat; & ſic quandoque deficiant in ſuo ſcrutinio iniquitates ſcrutantes.

Maledicam benedictionibus veſtris, quæ ſcilicet ita ſunt veſtræ quod non Dei,

DISTINCTIO XX.

De his qui in fine pœnitent.

Sciendum eſt etiam ; quod tempus pœnitentiæ eſt uſque in extremum articulum vitæ . Unde Leo Papa (epiſt. xcii. cap. v. & refertur in Decret. diſt. vi. cap. „ Nemo.“) „ Nemo eſt deſperandus dum in hoc corpore conſtitutus eſt : quia nonnumquam quod (1) diffidentia ætatis differtur , conſilio maturiore perficitur . “ Auguſtinus tamen de pœnitentiam differentibus ita ſcribit (Lib. l. homiliarum hom. xli.) „ Si quis poſitus in ultima neceſſitate , voluerit accipere pœnitentiam , & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit; fateor vobis, non illi negamus quod petit; ſed non præſumimus quia bene hinc exit . Si ſecurus hinc exierit , ego neſcio . Pœnitentiam dare poſſumus , ſecuritatem vero non . Numquid dico , Damnabitur ? Sed nec dico , Liberabitur . Vis ergo a dubio liberari ? Age pœnitentiam dum ſanus es . Si ſic agis , dico tibi quia ſecurus es : quia pœnitentiam egiſti eo tempore quo peccare potuiſti. Si vis agere pœnitentiam quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt , non tu illa. “Item (ib. paulo inf.) „ Duæ res ſunt. Aut ignoſcitur tibi, aut non ignoſcitur. Quid horum tibi ſit futurum, neſcio. Ergo tene certum, & dimitte incertum. “Sed quare hoc dixit Auguſtinus? cum pœnitentia quæ in fine agitur, in Pſalmo (cxl.) apelletur ſacrificium veſpertinum, quod erat acceptabilius in lege : & in quacumque die invocetur , Deus adſit , & quacumque hora ingemuerit , & converſus fuerit peccator , vita vivet , & non morietur . (Ezech. xviii.) Sed illa dixit Auguſtinus propter illos qui pœnitentiam uſque in finem vitæ protrahunt , & tunc non ex Dei amore videntur pœnitere , ſed timore mortis , quaſi ex neceſſitate . Unde idem (alius Auctor de vera , & falſa pœnit. cap. xvii.) quaſi aperiens , quare ſuperiora dixerit , ait : „ Nullus expectet quando peccare non poteſt . Arbitrii enim libertatem quærit Deus , ut deleri poſſint commiſſa , non neceſſitatem , (2) ſed caritatem , non tantum timorem ; quia non in ſolo timore vivit homo. Quem ergo ſero pœnitet , oportet non ſolum timere iudicem, ſed diligere: quia ſine caritate nemo ſalvus eſſe poteſt. (3) Non ergo tantum timeat pœnam qui pœnitet , ſed anxietur pro gloria . Quæ converſio ſi contigerit alicui etiam in fine, deſperandum non eſt de eius remiſſione. Sed quoniam vix, vel raro eſt tam iuſta (4) converſio , timendum eſt de pœnitente ſero , maxime cum filii , quos illicite dilexit , ſint præſentes , uxor, & mundus ad ſe vocet . Multos ſolet ſerotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus ſemper potens eſt , ſemper etiam in morte iuvare valet (5) quos placet . Cum ergo opus ſit non hominis , ſed Dei , fructifera pœnitentia, inſpirare eam poteſt, quandocumque vult ſua miſericordia, & remunerare ex miſericordia quos damnare poteſt ex iuſtitia. Sed quoniam multa ſunt quæ impediunt , & languentem retrahunt , periculoſum eſt , & interitui vicinum ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium . Sed magnum eſt cui Deus tunc inſpirat , ſi quis eſt , veram pœnitentiam . “ (Et cap. xviii.) „ Sed ſi etiam ſic converſus , vita vivat , & non moriatur ; non tamen promittimus quod evadat omnem pœnam . Nam prius purgandus eſt igne purgationis , qui in aliud ſæculum diſtulit fructum con- „ ver-

(1) *In edit. Nicolai deeſt* diffidentia ætatis. (2) *Nicolai* . Qui prius itaque a peccatis relinquitur, quam ipſe relinquat , ea non libere , ſed quaſi ex neceſſitate condemnat : & qui cum potuerunt , numquam converti voluerunt , confitentes cum iam peccare nequeunt , non acquirunt quod volunt : ſcriptum eſt enim ſine caritate neminem ſalvum eſſe . Quærit igitur Deus caritatem, & non tantum timorem &c. (3) *Idem* . Non timeatur pro pœna , ſed ametur pro gloria . Convertitur qui vult omnino dimittere peccatum , & qui non tantum pœnas timet , ſed ad bonum Domini contendere feſtinat . Quæ converſio &c. (4) *Idem* (ſeu tam ſubita.) (5) *Al.* quibus.

„ verſionis. Hic autem ignis, etſi æternus non ſit, miro modo gravis eſt: „ excellit enim omnem pœnam quam umquam paſſus ſit aliquis in hac vita. „ Numquam in carne tanta inventa eſt pœna, licet mirabilia Martyres paſſi „ ſint tormenta, & multi nequiter iniqui quanta ſæpe ſuſtinuerunt ſupplicia. " Ex his ſatis oſtenditur quam periculoſum ſit differre pœnitentiam uſque in finem vitæ. Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat, non ſic tamen ut nullam ſentiat pœnam; niſi forte tanta ſit vehementia gemitus, & contritionis, quæ ſufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo ſit difficile ut tunc ſit vera pœnitentia, quæ tam ſera venit, quando cruciatus membra ligat, & dolor ſenſum ſic opprimit ut vix homo aliquid cogitare valeat; melior eſt tamen ſera quam nulla. Pœnitentia enim ſi in extremo vitæ hiatu advenit, ſanat, & liberat. Multum ſera fuit latronis pœnitentia, ſed non fuit ſera indulgentia. Sed licet latro veniam meruiſſet in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi, & perſeverandi auctoritatem.

De his qui pœnitentiam non complent.

SI vero quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiam non complent, utrum tranſituri ſint per ignem purgatorii, ut ibi quaſi compleant quod hic minus fecerunt; idem dicimus & de iſtis eſſe ſentiendum, & de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio, & delicti exprobratio, ut ſufficiat ad puniendum peccatum, liberi ab aliis pœnis tranſeunt ad vitam, etſi inexpleta fuerit pœnitentia: quia perfecte pœnituerunt, & ingemuerunt corde. Qui vero non adeo conteruntur corde, & ingemiſcunt pro peccato, ſi ante expletionem pœnitentiæ deceſſerint, ignem purgatorium ſentient, & gravius punientur quam ſi hic impleſſent pœnitentiam. „ Horrendum eſt enim incidere „ in manus Dei viventis. " (Heb. x. 31.) Deus enim, cum ſit miſericors, & iuſtus, ex miſericordia pœnitenti ignoſcit, non reſervans peccatum ad pœnam æternam; ex iuſtitia vero impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut Deus. Homo autem punit pœnitendo, Deus autem pœnam exigendo. Et eſt pœnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pœnitudo fuerit tanta ut ſit ſufficiens ultio peccati, Deus, qui hoc novit, ab illo qui taliter pœnitet, ulterius pœnam non exigit. Si vero interior pœnitudo non ſufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur; Deus qui modos, & menſuras peccatorum, & pœnarum novit, addit pœnam ſufficientem. Studeat ergo quiſque ſic delicta corrigere ut poſt mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædam enim peccata mortalia in pœnitentia fiunt venialia, non tamen mox ſanantur. Sæpe enim infirmus moreretur, ſi non medicaretur; non tamen ſtatim medicatus ſanatur. Languet victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciabitur. Si enim ſemper viveret, ſemper peccaret (Ex prædicto Lib. de vera, & falſa pœn. cap. XVIII. & in Decret. ubi ſupra.)

De illo cui ſacerdos indiſcretus iniungit parvam pœnitentiam.

SI vero de illo quæritur qui ſatisfactionem iniunctam impleverit, quæ ignorantia, vel negligentia ſacerdotis peccato condigna non fuit, utrum de vita migrans ab omni pœna liber ſit: idem reſpondeo quod ſupra de illo qui pœnitentiam non complevit, dixi. Quod ſi tantum eſt lamentum interioris doloris ut ſufficiat in vindictam peccati, omnino liberatus eſt. Si vero non ſufficit dolor interior, ſimul cum pœna iniuncta, addet Deus pœnam. Quod autem interdum ſufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone qui ſola mentis contritione, & confeſſione ſtatim ut converſus fuit, paradiſum ingredi meruit. Sed quia diſpenſatores Eccleſiæ contri-

tritionis quantitatem non perpendunt, quibus non eſt datum intelligere occulta cordium, omnibus leges pœnitentiæ conſtituunt tam magis quamminus de peccato dolentibus; quorum ſtudium ad hoc præcipue tendere debet ut cordis dolorem, quantum fas eſt, cognoſcant, & ſecundum ipſius modum ſatisfactionem iniungant. Unde Auguſtinus (in Enchirid. cap. lxv.) „ In actione „ pœnitentiæ, ubi tale quid commiſſum eſt ut is qui commiſit, a Chriſti „ etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis quam „ doloris. Cor enim contritum, & humiliatum Deus non deſpicit (Pſalm. l.) „ Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, nec in alio„ rum notitiam (1) per verba, vel alia quæcumque ſigna procedit, cum ſit „ coram illo cui dicitur (Pſalm. xxxvii. 10.) Gemitus meus a te non eſt abſ„ conditus; recte conſtituuntur ab his qui Eccleſiis præſunt, tempora pœni„ tentiæ, ut ſatisfaciat etiam Eccleſiæ, in qua peccata ipſa remittuntur: extra „ eam quippe non remittuntur. Ipſa enim Spiritum ſanctum pignus accepit, „ ſine quo non remittuntur ulla peccata. “ Hieronymus * (ut refertur diſt. 1. de pœnit.) „ Menſuram temporis in agenda pœnitentia ideo non aperte ſatis „ præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de ſingulis dicant qualiter „ unumquodque emendandum ſit, ſed magis in arbitrio ſacerdotis intelligentis „ relinquendum ſtatuerunt, quia apud Deum non tantum valet menſura tempo„ ris, quantum doloris, nec abſtinentia tantum ciborum, quantum mortifica„ tio vitiorum. Ideoque tempora pœnitentiæ pro fide, & converſatione fide„ lium pœnitentium abbrevianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda; pro „ quibuſdam tamen culpis modi pœnitentiæ ſunt impoſiti. “

Quod morientibus non ſit imponenda ſatisfactio, ſed innoteſcenda.

SOlet etiam quæri, utrum ſatisfactionis lex morituris ſit imponenda. De quo Theodorus Cantuarienſis Epiſcopus in pœnitentiali ſuo ſic ait. „ Ab infir„ mis in periculo mortis poſitis (2) pura inquirenda eſt confeſſio peccatorum; „ non tamen eſt illis imponenda quantitas pœnitentiæ, ſed innoteſcenda, & „ cum amicorum orationibus, & eleemoſynarum largitionibus pondus pœniten„ tiæ ſublevandum, ſi forte migra verint. (3) Si vero convaluerint, pœni„ tentiæ modum a ſacerdote impoſitum diligenter obſervent. Aliis vero pro qua„ litate peccati pœnitentia decernenda eſt præſidentium arbitrio. “ Unde Leo Papa: * * „ Tempora pœnitudinis habita moderatione conſtituenda ſunt tuo iu„ dicio, prout converſorum animos perſpexeris eſſe devotos. Pariter etiam ha„ bere debes ætatis ſenilis intuitum, & reſpicere periculorum quorumcumque, „ vel ægritudinum neceſſitates. “ (4)

In neceſſitate non eſt neganda pœnitentia, vel reconciliatio.

SCiendum etiam, quod tempore neceſſitatis non eſt neganda pœnitentia, vel reconciliatio pœnitentibus. Unde Leo Papa. * * * „ His qui tempore ne„ ceſſitatis, & periculi urgentis inſtantia præſidium pœnitentiæ, & munus re„ conciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio de„ neganda: quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempo-

„ ra

(1) *Al.* niſi per verba. (2) *Nicolai addit* per presbyteros. (3) *Nicolai*: ne obligati (vel obnoxii) pœnis a communione, & conſortio veniæ fiant alieni. *Si vero* divinitus a periculo illo erepti convaluerint &c. (4) *Pergit Nicolai*; in quibus ſi quis ita graviter urgeatur, ut dum adhuc pœniret, de ſalute illius deſperetur, oporter ei per ſacerdotalem ſolicitudinem communi gratia ſubveniri.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Quod ſubiungitur ex Hieronymo, & cap. *Menſuram* ſic notatur, nec apud illum ullibi extat, & ex antiquo pœnitentiali ſumptum potius eſſe, appendix quoque ibi addit. * * Epiſt. lxxix. cap. vi. * * * Epiſt. xci. plenius quam hic, & in Decreti textu cauſa xxvi. quæſt. vi. cap. *His qui*; ut & prior Appendix ex cap. *Tempora*.

„ ra deſinire . Quod ſi ita aliqua ægritudine aggravati ſunt ut quod paulo ante „ poſcebant , (1) ſub præſentia ſacerdotis ſignificare non valeant , teſtimo„ nia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt , (2) ut ſimul pœniten„ tiæ , & reconciliationis conſequantur beneficium . “ Item Iulius Papa . * „ Si presbyter pœnitentiam abnegaverit morientibus , reus erit animarum : quia „ Dominus ait (Ezech. XVIII. 27.) Cum converſus fuerit , tunc ſalvus erit . „ Vera enim confeſſio ultimo tempore poteſt eſſe : quia non modo temporis , „ ſed etiam cordis Deus inſpector eſt , ſicut latro probat. “

Quod presbyter non reconciliet inconſulto Epiſcopo , niſi in neceſſitate.

NOn debet tamen presbyter pœnitentem reconciliare inconſulto Epiſcopo, niſi ultima neceſſitas cogat . Unde in Carthaginenſi Concilio : ** „ Presby„ ter inconſulto Epiſcopo non reconciliet pœnitentem , niſi abſente Epiſcopo , „ ſi ultima neceſſitas cogat. Cuiuſcumque (3) pœnitentis publicum crimen eſt, quod „ univerſam commoverit urbem , ante abſidem , ſcilicet introitum Eccleſiæ , „ manus ei imponantur . “ Item Aurelius Epiſcopus dixit : (4) „ Si quis in „ periculo conſtitutus fuerit , & ſe (5) conciliari divinis altaribus petierit , ſi „ Epiſcopus abſens fuerit , debet presbyter conſulere Epiſcopum , & ſic pericli„ tantem eius præcepto reconciliare . Inconſulto vero Epiſcopo non poteſt ex„ communicatos , vel publice pœnitentes presbyter reconciliare. “ Unde in Carthaginenſi Concilio III. (cap. III.) ſtatutum eſt ut chriſma , vel reconciliatio pœnitentium , & puellarum conſecratio a presbyteris non fiat . Item (ibid.) „ Reconciliare quemquam in publica Miſſa presbytero non liceat ; puellarum „ tamen conſecratio conſulto Epiſcopo per presbyterum fieri valeat . “ Unde in Carthaginenſi Concilio III. (cap. XXXVI.) „ Presbyter inconſulto Epiſcopo vir„ gines non conſecret , chriſma vero numquam conficiat . “ Sicut (6) præcepto Epiſcopi poteſt presbyter conſecrare virgines , ſic & reconciliare pœnitentes.

An oblatio eius ſit recipienda qui currens ad pœnitentiam prævenitur morte.

SI autem quæritur de illo qui ad pœnitentiam feſtinans , ſacerdotem invenire non potuit , & ita deceſſit , utrum oblatio eius ſit recipienda ; dicimus , quia eſt . Unde (7) in Epaonenſi Concilio: „ Si aliquis fuerit mortuus, qui non „ confeſſus ſit , & teſtimonium habet bonum , & non poterat venire ad ſacer„ dotem , ſed præoccupavit eum mors in domo , vel in via ; faciant pro eo „ parentes eius oblationem ad altare , & dent redemptionem pro captivis. “

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de pœnitentia, & de poteſtate miniſtrorum quibus competit diſpenſatio huius ſacramenti , hic determinat quædam quæ pœnitentiam conſequuntur : & dividitur in partes duas. In prima determinat tempus pœnitentiæ. In ſecunda determinat quædam quæ ad defectum pœnitentiæ pertinent , XXII. diſt. ibi, *Cumque multis auctoritatibus ſupra ſit aſſertum , in vera cordis contritione peccata dimitti . . . . quæritur &c.* Prima in duas. In prima oſtendit tempus pœnitentiæ uſque ad finem vitæ eſſe . In ſecunda movet quaſdam quæſtiones quæ ex prædictis ortum habent , XXI. diſt. ibi , *Solet etiam quæri &c.* Prima in duas. In prima oſtendit quod tempus pœnitentiæ durat uſque ad finem vitæ. In ſecunda oſtendit qualiter ſit agendum cum illis qui in fine pœnitent, ibi, *Solet etiam quæri, utrum ſatisfactionis lex morituris ſit imponenda.* Prima in duas. In prima oſtendit quo-

(1) *Al.* ſub præſenti ſignificare . (2) *Al.* ſimulque. (3) *Nicolai addit* autem . (4) *Nicolai* in Concilio Carthaginenſi II. cap. IV. (5) *Idem* reconciliari. (6) *Idem addit* ergo. (7) *Al.* in Apanenſi.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Refertur in Decretis cauſa iam indicata cap. *Si presbyter*. ** Nempe tertio cap. XXXII.

quomodo hi qui in fine vitæ pęnitent, conſequuntur remiſſionem peccatorum, quamvis adhuc ſint debitores pęnæ temporalis, quam in purgatorio poſt mortem ſuſtinebunt. In ſecunda oſtendit quod eadem pęna debetur eis qui qualitercumque in hac vita condignam ſatisfactionem non implent, ibi, *Si vero quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiam non complent &c.* Circa primum tria facit. Primo oſtendit quod uſque ad finem vitæ manet pœnitentiæ locus. Secundo obiicit in contrarium, ibi, *Auguſtinus tamen de pœnitentiam differentibus ita ſcribit*. Tertio ſolvit, ibi, *Sed quare hoc dixit Auguſtinus?* Ubi ex verbis Auguſtini oſtendit quare non ſit pœnitentia differenda uſque ad finem vitæ propter duo. Primo propter pęnitendi difficultatem; ſecundo propter pęnam purgatorii quæ reſtat, ibi, (*a*) *Sed ſi etiam ſic converſus vita vivat, & non moriatur; non promittimus quod evadat omnem pœnam.*

Si vero quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiam non complent . . . idem dicimus de iſtis eſſe ſentiendum & de his qui in extremis pœnitent. Hic oſtendit quod pœna purgatorii reſtat poſt hanc vitam eis qui hic condignam ſatisfactionem non agunt; & circa hoc duo facit. Primo oſtendit hoc de illis qui pęnitentiam iniunctam non explent. Secundo oſtendit idem de illis quibus condigna ſatisfactio non eſt iniuncta, ibi, *Si vero de illo quæritur qui ſatisfactionem iniunctam impleverit, quæ ignorantia, vel negligentia ſacerdotis, peccato condigna non fuit, utrum de vita migrans ab omni peccato liber ſit; idem reſpondeo.*

Solet etiam quæri, utrum ſatisfactionis lex morituris ſit imponenda. Hic oſtendit qualiter ſit agendum cum illis qui in fine pęnitent, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit hoc quantum ad ſatisfactionis iniunctionem; ſecundo quantum ad reconciliationem, *Sciendum etiam, quod tempore neceſſitatis non eſt neganda pœnitentia, vel reconciliatio pœnitentibus*. Ubi duo facit. Primo oſtendit quod tempore ultimæ neceſſitatis non eſt reconciliatio deneganda pœnitenti. Secundo oſtendit quod alio tempore ſimplex ſacerdos reconciliare pęnitentem non poteſt inconſulto Epiſcopo, ibi, *Non debet tamen presbyter pœnitentem reconciliare inconſulto Epiſcopo, niſi ultima neceſſitas cogat.*

(a) Al. *Sed & ſi converſus peccaverit &c.*

QUAESTIO I.

HIc quæruntur quinque.

Primo. Utrum aliquis in extremo vitæ ſuæ per pęnitentiam poſſit conſequi veniam peccatorum.

Secundo. De pęna quam ſacerdos ad ſatisfaciendum imponit.

Tertio. De relaxatione huiuſmodi pęnæ per indulgentias.

Quarto. Quis poſſit indulgentias dare.

Quinto. Quibus proſint.

ARTICULUS I.

Utrum aliquis in extremo vitæ ſuæ pœnitere poſſit.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod in extremo vitæ ſuæ aliquis pœnitere non poſſit. II. Machab. IX. 13. dicitur de Antiocho: *Orabat ſceleſtus Dominum, a quo non erat miſericordiam conſecuturus*. Hic autem in fine vitæ ſuæ erat. Ergo videtur quod in fine pœnitentes veniam non conſequuntur.

2. Præterea. Omnis vere pęnitens peccata dimittit. Sed ille qui in fine vitæ pęnitet, non dimittit peccata, ſed a peccatis dimittitur: quia tunc vult pœnitentiam agere, quando peccare non poteſt, ut in littera dicitur. Ergo videtur quod tunc non conſequatur veniam.

3. Præterea. Contritio, quæ eſt pars pęnitentiæ, habet annexum propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi. Sed hoc propoſitum habere non poteſt qui in fine pœnitet: quia nullus proponit quod ſcit ſibi impoſſibile. Ergo non poteſt conteri, & ita non conſequitur veniam.

Sed contra eſt, quia latro in fine vitæ ſuæ pęnitens miſericordiam invenit, audiens (Luc. XXIII. 43.) *Hodie mecum eris in paradiſo*.

Præterea. Sapientia Dei, & miſericordia vincit humanam malitiam. Sed homo poteſt uſque ad extremum vitæ peccare. Ergo poteſt uſque tunc de peccatis per divinam miſericordiam veniam conſequi.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod in fine vitæ pęnitens non poſſit a quolibet ſacerdote abſolvi. Quia ad abſolutionem requiritur aliqua iuriſdictio, ut dictum eſt. Sed ſa-

Digitized by Google

ſacerdos non acquirit iuriſdictionem ſuper illum qui io fine pœnitet. Ergo non pot. eſt eum in fine abſolvere.

2. Præterea. Ille qui ſacramentum baptiſmi in articulo mortis ab alio quam proprio ſacerdote recipit, non debet iterum a proprio ſacerdote baptizari. Si ergo quilibet ſacerdos in articulo mortis poſſet abſolvere a quolibet peccato, noo deberet pęnitens, ſi evadit, ad ſuum ſacerdotem recurrere; quod falſum eſt: quia alias ſacerdos non haberet cognitionem de vultu pecoris ſui.

3. Præterea. In articulo mortis ſicut licet ſacerdoti alieno baptizare, ita & non ſacerdoti. Sed non ſacerdos numquam poteſt abſolvere in foro pœnitentiali. Ergo nec ſacerdos in articulo mortis eum qui noo eſt ſibi ſubditus.

Sed contra. Neceſſitas *ſpiritualis* eſt maior quam corporalis. Sed aliquis in neceſſitate ultima poteſt aliorum rebus uti, etiam invitis dominis, ad ſubveniendum corporali neceſſitati. Ergo & in articulo mortis ad ſubveniendum ſpirituali neceſſitati poteſt a non ſuo ſacerdote abſolvi.

Præterea. Ad idem ſuot auctoritates in littera poſitæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod pęnitentibus in fine non reſervetur aliqua pœna poſt mortem. Deus enim, cum ſit ſumme miſericors, non exigit ab homine plus quam facere poſſit. Sed iſte qui in fioe vitæ ſuæ pœnituit, nihil aliud facere potuir pro tempore illo quam conteri, & confiteri, quod etiam fecit. Ergo videtur quod nihil ab eo poſt hanc vitam requiratur pro peccatis de quibus pęnituit.

2. Præterea. Pęna purgatorii excedit omnem pęnam huius mundi, ut io littera dicitur. Sed pœna ad quam obligatur pœnitens poſt confeſſionem, & abſolutionem, non eſt taota quantæ ſunt multæ pœnæ iuſtæ alterius vitæ. Ergo iniuſte cum pœnitente agitur, ſi poſt hanc vitam puniatur in purgatorio poſt abſolutionem.

3. Præterea. Non eſt aliquod peccatum tam grande quod per pœnas in hac vita inflictas non poſſet totaliter expiari, dummodo aliquis patienter ſuſtioeret: quia tribulatio purgatiooem facit, ut patet Rom. v. Sed mors eſt maxima pœnarum. Ergo ſi aliquis contritus patienter mortem ſuſtinet, non remanet ei aliqua pœna poſt hanc vitam.

Sed contra. Iuſtitia divina exigit ut peccatum aut a Deo, aut ab homine puniatur. Sed huius peccatum qui in fine pœnitet, noo punitum eſt nec a Deo, nec ab homine in hac vita. Ergo oportet quod poſt hanc vitam puniatur.

Præterea. Nullus ex negligentia debet commodum reportare. Sed iſte qui in finem pœnitentiam diſtulit ex negligentia, ſi ſtatim poſt peccatum adhuc ſanus pęnituiſſet, ſuſtinuiſſet pœnam. Ergo multo fortius, quando pœnitentiam diſtulit uſque in finem vitæ, adhuc reus eſt pœnæ.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod Deus, qui dat omnibus abundanter, nulli gratiam denegat qui quod in ſe eſt facit ut ſe ad gratiam præparet. Hæc autem præparatio ſicut ſupra diſtinct. XVII. (quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1. 2. 3. & 4.) dictum eſt, fit per motum liberi arbitrii: unde quamdiu manet homini uſus liberi arbitrii in hac vita, in qua nondum eſt confirmatum ad malum, poteſt ſe præparare ad gratiam, de peccatis dolendo; & gratiam remiſſioois peccatorum conſequitur.

Ad primum ergo dicendum, quod veniam conſecutus fuiſſet, ſi vere pœnituiſſet. Sed non habuit veram pœnitentiam: quia non ex amore iuſtitiæ de peccatis commiſſis dolebat, ſed timore pęnæ quam expectabat, vel dolore pœnæ quam ſuſtinebat: & hoc etiam multis in fine pœnitentibus contingit: quia non eſt facile ut affectus quem homo toto tempore vitæ ſuæ inclinavit in aliquid, ſubito ad contrarium retrahat: nec tamen eſt impoſſibile, quia liberum arbitrium non cogitur ex habitu acquiſito, nec providentiæ Dei poteſt terminus præfigi, per quam etiam in extremo vitæ veræ pœnitentiæ motus inſpiratur quandoque.

Ad ſecundum dicendum, quod Auguſtinus io verbis illis oſtendit quod pœnitentia quam aliquis in fine vitæ agit, non eſt certum ſignum ſalutis, & non quod noo poſſit eſſe etiam tunc efficax ad ſalutem: quia incertum eſt, quando aliquis de peccato, quod facere iam noo poteſt, pęnitet, utrum voluntatem peccandi amiſerit; quod magis manifeſtum eſt de illo qui peccare adhuc poteſt, ſi pęniteat, quod voluntatem mutavit. Tamen etiam quando aliquis nonpoteſt ultra peccare, pot-

poteſt voluntatem mutare, ut nolit quod prius voluit, etiam ſi poſſet.

Ad tertium dicendum, quod in contritione ſufficit propoſitum conditionatum ſatisfactionis, & confeſſionis, ut ſcilicet vellet, ſi poſſet: & tale propoſitum etiam de impoſſibili eſſe poteſt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quilibet ſacerdos, quantum eſt de virtute clavium, habet poteſtatem indifferenter in omnes, & quantum ad omnia peccata; ſed quod non poſſit omnes ab omnibus peccatis abſolvere, hoc eſt quia per ordinationem Eccleſiæ habet iuriſdictionem limitatam, vel omnino nullam habet. Sed quia neceſſitas legem non habet, ideo quando articulus neceſſitatis imminet, per Eccleſiæ ordinationem non impeditur quin abſolvere poſſit, ex quo habet claves, etiam ſacramentaliter; & tantum conſequitur ex abſolutione alterius ſicut ſi a proprio ſacerdote abſolveretur. Nec ſolum a peccatis poteſt tunc a quolibet ſacerdote abſolvi, ſed etiam ab excommunicatione, a quocumque ſit lata: quia hæc abſolutio etiam ad iuriſdictionem pertinet, quæ per legem ordinationis Eccleſiæ coarctatur.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis poteſt uti iuriſdictione alterius ex eius voluntate: quia ea quæ iuriſdictionis ſunt, committi poſſunt. Unde quia Eccleſia acceptat ut quilibet ſacerdos abſolvere poſſit in articulo mortis, ideo ex hoc ipſo quis iuriſdictionis habet uſum, quamvis iuriſdictione careat.

Ad ſecundum dicendum, quod non oportet eum recurrere ad proprium ſacerdotem, ut iterum a peccatis ſolvatur, a quibus in articulo mortis abſolutus eſt, ſed ut innoteſcat ei quod eſt abſolutus. Nec ſimiliter oportet quod abſolutus ab excommunicatione ad iudicem vadat, qui alias abſolvere potuiſſet, abſolutionem petens, ſed ſatisfactionem offerens.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus habet efficaciam ex ipſa ſanctificatione materiæ: & ideo a quocumque conferatur aliqui, ille ſacramentum recipit. Sed vis ſacramentalis pœnitentiæ conſiſtit in ſanctificatione miniſtri: & ideo ille qui laico confitetur, quamvis impleat quod ex parte ſua eſt de ſacramentali confeſſione, tamen ſacramentalem abſolutionem non conſequitur: & ideo aliquid valet ei quantum ad diminutionem pœnæ quæ fit per confeſſionis meritum, & pœnam; ſed non conſequitur diminutionem illam pœnæ quæ eſt ex vi clavium: & ideo oportet quod iterum ſacerdoti confiteatur: & magis ſic confeſſus decedens punitur poſt hanc vitam, quam ſi fuiſſet ſacerdoti confeſſus.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod pœna poſt remiſſionem culpæ exigitur, ut inæqualitas iniuſtitiæ commiſſæ ad æqualitatem reducatur. Aequalitas autem quantitatem conſequitur. Unde ſicut ad ordinationem culpæ exigitur quod pœna pro culpa inferatur; ita exigitur quod pro tanta culpa tanta pœna. Et ideo cum peccatum inordinatum remanere non poſſit, quamvis reatus pœnæ ſit diminutus per contritionem, & confeſſionem, & abſolutionem, oportet quod adhuc in fine pœnitens quicumque ſatisfactionem non implet in hac vita, poſt hanc vitam puniatur, niſi tanta fuerit contritio quod totaliter a pœna purgetur: quod quandoque contingere poteſt, ut ſupra dictum eſt (diſt. XVII. art. 5 quæſtiunc. 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui in fine vitæ pœnitet, non punitur poſt hanc vitam, quia non ſatisfecit quando ſatisfacere non potuit; ſed quia peccavit, & quia ſatisfacere neglexit quando potuit: unde non ſequitur quod Deus requirat ab homine ultra poſſe.

Ad ſecundum dicendum, quod iuſtitia aſſimilatur menſuræ, ut Philoſophus in V. Ethic. (cap. VIII. vel IX.) unde ſicut in diverſis terris ſunt diverſæ menſuræ rerum venalium, ita & diverſæ pœnæ ſecundum iuſtitiam pro eiſdem culpis infeˉruntur: & ſimiliter pro eadem culpa gravius punitur quis in purgatorio quam in hac vita ratione alterius fori. Tamen illa aggravatio proportionaliter reſpondet pœnæ, cuius homo in hac vita reus erat: & hoc debet homo ſibi imputare, quia illuc teſervavit ſibi pœnam pro culpa accipiendam.

Ad tertium dicendum, quod mors naturalis eſt pœna conſequens originale peccatum, ut quaſi iam in naturam ſit verſa, ſicut originale peccatum: & ideo per mortem naturalem non purgatur aliquis de peccato actuali, ſed per mortem illatam bene poteſt purgari. Unde ſi aliquis mortem illatam patienter ſuſtineat, etiam ſi pro aliis criminibus ſit illata, valet ad diminutionem pœnæ, & ad liberationem

a 10-

a tota pœna ſecundum quantitatem culpæ, & patientiæ, & contritionis.

ARTICULUS II.

Utrum pœna temporalis, cuius reatus poſt pœnitentiam manet, taxetur ſecundum quantitatem culpæ.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod pœna temporalis, cuius reatus poſt pęnitentiam manet, non taxetur ſecundum quantitatem culpæ. Taxatur enim ſecundum quantitatem delectationis quæ fuit in peccato, ut patet Apoc. XVIII. 7. *Quantum glorificavit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum*. Sed quandoque ubi eſt maior delectatio, eſt minor culpa: quia peccata carnalia quæ plus habent delectationis quam ſpiritualia, minus habent de culpa ſecundum Gregorium. Ergo pœna non taxatur ſecundum quantitatem culpæ.

2. Præterea. Eodem modo aliquis obligatur ad præcepta moralia in nova lege ſicut in veteri. Sed in veteri lege debebatur pro peccatis pœnitentia ſeptem dierum, ut ſcilicet ſeptem diebus immundi eſſent. Cum ergo in novo teſtamento imponatur pęna ſeptennis pro uno peccato mortali, videtur quod quantitas pęnæ non reſpiciat quantitatem culpæ.

3. Præterea. Maius eſt peccatum homicidii quam peccatum fornicationis in ſacerdote: quia circumſtantia quæ ſumitur ex ſpecie peccati, magis aggravat quam quæ ſumitur ex conditione perſonæ. Sed laico pro homicidio imponitur ſeptennis pęnitentia, ſacerdoti pro fornicatione decem annorum ſecundum canones. Ergo pęna non taxatur ſecundum quantitatem culpæ.

4. Præterea. Maximum peccatum eſt quod in ipſum corpus Chriſti committitur: quia tanto gravius quis peccat, quanto maior eſt in quem peccatur. Sed pro effuſione ſanguinis Chriſti in ſacramento altaris contenti, iniungitur pœnitentia quadraginta dierum, vel parum amplius; pro fornicatione autem ſimplici iniungitur pęna ſeptennis ſecundum canones (cauſa XXXII. cap. *Prædicandum*) Ergo quantitas pęnæ non reſpondet quantitati culpæ.

Sed contra. Iſai. XXVII. 8. *In menſura contra menſuram, cum abiecta fuerit*, (a) *iudicabo eam*. Ergo quantitas iudicii punitionis peccati eſt ſecundum quantitatem culpæ.

Præterea. Homo reducitur ad æqualitatem iuſtitiæ per pęnam inflictam. Sed hoc non eſſet, ſi quantitas culpæ, & pœnæ non ſibi reſponderet. Ergo unum alteri reſpondet.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod pęnitens non ſit debitor maioris pęnæ quam illius quæ a ſacerdote eſt ſibi iniuncta. Sacramentum enim ſemper conſequitur ſuum effectum, niſi ſit defectus ex parte recipientis, vel ex parte conferentis. Sed quandoque imponitur minor pęnitentia quam ſit condigna, & non eſt defectus ex parte recipientis, quia paratus eſſet omnem pœnitentiam ſibi iniunctam facere; nec eſt defectus ex parte conferentis ſacramentum, quia ſecundum conſcientiam ſuam, & diſcretionem talem pęnam taxat. Ergo videtur, cum ſacramentum pęnitentiæ ſit ordinatum contra peccatum totaliter deſtruendum, & quantum ad pęnam, & quantum ad culpam, quod non remaneat debitor alicuius pęnæ, pęnitentia iniuncta peracta.

2. Præterea. Deus eſt pronior ad remittendum pęnam quam ad exigendum. Sed ſi iſte ſacerdos maiorem pęnam ſatisfactoriam iniunxiſſet, pœnitens obligaretur ad eam faciendam. Ergo videtur quod ſi inſufficientem pęnam iniungat, non exigatur aliquid amplius ab eo.

3. Præterea. In purgatorio aliquis gravius punitur quam in hac vita. Si ergo poſt peractam pęnitentiam a ſacerdote iniunctam adhuc manet pęna purgatorii, videtur quod multum noceat ſacerdos pœnitenti levem pęnitentiam iniungendo; & ita videtur quod ſit valde periculoſum confeſſiones audire, cum non de facili poſſit ſciri quantitas pęnæ debitæ pro peccato; immo ſit impoſſibile, quia ſacerdos non poteſt ſcire neque quantitatem contritionis, neque quantitatem affectionis quam peccator habuit in peccando.

Sed contra. Secundum quantitatem delicti debet eſſe plagarum modus ex præcepto legis (Deuter. XXV.) Si ergo minus imponatur, reſiduum ab eo in purgatorio exigetur.

Præterea. Error ſacerdotis non poteſt pęnitenti prodeſſe. Prodeſſet autem, ſi non teneretur ad plus quam ſibi per errorem

(a) Vulgata, iudicabis.

Digitized by Google

rem imponit. Ergo videtur quod ſit adhuc debitor maioris pęnæ.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod pęnam ſatisfactoriam non poſſit unus pro alio explere. Quia ad ſatisfactionem meritum requiritur. Sed unus pro altero non poteſt mereri, vel demereri, cum ſit ſcriptum (Pſal. lxi. 13.) *Tu* (a) *reddis unicuique ſecundum opera ſua*. Ergo unus pro alio non poteſt ſatisfacere.

2. Præterea. Satisfactio contra contritionem, & confeſſionem dividitur. Sed unus pro alio non poteſt conteri, aut confiteri. Ergo nec ſatisfacere.

3. Præterea. Unus orando pro alio ſibi meretur. Si ergo aliquis pro alio ſatisfacere poteſt, ſatisfaciendo pro alio, pro ſe ſatisfacit; & ita ab eo qui pro altero ſatisfacit, non exigitur alia ſatisfactio pro peccatis propriis.

4. Præterea. Si unus pro alio ſatisfacere poteſt, ergo ex quo unus ſibi ſuſcipit debitum pęnæ, alius ſtatim a debito liberatur: ergo ſi moriatur poſtquam tota pęna ſibi debita ab alio ſuſcepta eſt, ſtatim evolabit; vel ſi adhuc puniatur, duplex pęna reddetur pro eodem peccato, ſcilicet illius qui ſatisfacere incipit, & illius qui punitur in purgatorio.

Sed contra. Galat. vi. 2. dicitur: *Alter alterius onera portate*. Ergo videtur quod unus poſſit onus pęnitentiæ impoſitæ pro alio ſuſcipere.

Præterea. Caritas magis poteſt apud Deum quam apud homines. Sed unus poteſt apud homines pro alterius amore debitum eius ſolvere. Ergo multo fortius hoc in divino iudicio fieri poteſt.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod pęna poſt dimiſſionem culpæ exigitur ad duo, ſcilicet ad debitum ſolvendum, & ad remedium præſtandum. Poteſt ergo taxatio pęnæ conſiderari quantum ad duo. Primo quantum ad debitum; & ſic quantitas pęnæ radicaliter reſpondet quantitati culpæ, antequam de ea aliquid dimittatur. Sed tamen quantum per primum eorum quæ nata ſunt remittere pęnam, plus remittitur, ſecundum hoc per aliud minus remittendum, vel ſolvendum reſtat: quia quanto per contritionem plus de pęna dimiſſum eſt, tanto per confeſſionem minus dimittendum reſtat. Secundo quantum ad remedium vel illius qui peccavit, vel aliorum; & ſic quandoque pro minori peccato maior iniungitur pęna: vel quia peccato unius difficilius poteſt reſiſti quam peccato alterius; ſicut iuveni pro fornicatione imponitur maior pęnitentia quam ſeni, quamvis minus peccet: vel quia in uno peccatum eſt periculoſius, ſicut in ſacerdote, quam in alio: vel quia multitudo magis prona eſt ad illud peccatum: & ideo per pęnam unius alii ſunt exterrendi. Pęna ergo in foro pęnitentiæ quantum ad utrumque taxanda eſt: & ideo non ſemper pro maiori peccato maior pęnitentia imponitur. Sed pęna purgatorii ſolum eſt ad ſolvendum debitum, quia iam ulterius non manet locus peccandi: & ideo illa pęna taxatur ſolum ſecundum quantitatem peccati, conſiderata tamen contritionis quantitate, & confeſſione, & abſolutione: quia per omnia hæc aliquid de pęna dimittitur. Unde etiam a ſacerdote, iniungendo ſatisfactionem, ſunt conſideranda.

Ad primum ergo dicendum, quod in in verbis illis duo tanguntur ex parte culpæ, ſcilicet glorificatio, & deliciæ: quorum primum pertinet (*b*) ad elationem peccantis, qua Deo reſiſtir; ſecundum ad delectationem peccati. Quamvis autem ſit minor delectatio quandoque in culpa maiori, tamen eſt ibi ſemper maior elatio: & ideo ratio non procedit.

Ad ſecundum dicendum, quod illa pęna ſeptem dierum non erat expiativa a pęna debita peccato: unde etiam ſi poſt illos dies moreretur, in purgatorio puniretur: ſed expiabat ab irregularitate, a qua omnia ſacrificia legalia expiabant. Nihilominus tamen ceteris paribus plus peccat homo in nova lege quam in veteri propter ſanctificationem ampliorem qua ſanctificatur in baptiſmo, & propter beneficia Dei potiora humano generi exhibita: & hoc patet ex hoc quod dicitur Heb. x. 29. *Quanto putatis deteriora mereri ſupplicia qui Filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt?* Nec tamen hoc eſt univerſaliter verum quod exigatur pro quolibet peccato mortali ſeptennis pęnitentia; ſed hoc eſt quaſi quædam regula communis, ut in pluribus competens, quam tamen oportet dimittere, conſideratis diverſis peccatorum circumſtantiis

Ad

(a) Vulgata: *reddes unicuique iuxta opera*. (b) *Al.* ad electionem.

Ad tertium dicendum, quod Epiſcopus, vel ſacerdos cum maiori periculo ſuo, & aliorum peccat: & ideo ſolicitius retrahunt ipſum canones a peccato quam alios, maiorem pęnam iniungendo, ſecundum quod eſt in remedium, quamvis quandoque non debeatur tanta ex debito: unde & in purgatorio non tota ab eo exigitur.

Ad quartum dicendum, quod pęna illa eſt intelligenda, quando nolente ſacerdote hoc accidit: ſi enim ſponte effunderet, multo gravioti pęna dignus eſſet.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod actus miniſtri bonus, vel malus nihil diverſificat in efficacia ſacramentorum. Unde ſive ſacerdos diſcrete ſe habeat in iniunctione pęnitentiæ, ſive non, nihil diverſificatur quantum ad efficaciam abſolutionis, & confeſſionis, & contritionis: & ideo ſive diſcrete pęnitentiam iniungat, ſive non, ſemper remanet reatus ad quantitatis eiuſdem pęnam: & ideo ſi eam hic non explet, ab eo in purgatorio exigetur.

Ad primum ergo dicendum, quod quandocumque iniungitur pęnitentia minor condigno, defectus eſt ex parte imponentis, vel ex parte recipientis. Sed quandoque poteſt eſſe ſine culpa utriuſque, ſicut quando imponens debitam diligentiam adhibet, & recipiens paratus eſt ad implendum: & propter hoc non eſt inconveniens, ſi totaliter a reatu pęnæ non liberetur.

Ad ſecundum dicendum, quod pęnitens cui maior condigno pęnitentia iniuncta eſt, tenetur eam explere ex ſacerdotis iniunctione, qui non ſolum debitum pęnæ conſiderat, ſed peccato remedium adhibet: unde poſt hanc vitam non exigitur ab eo tota, ſed ſolum quantum ſufficit ad debitum ſolvendum.

Ad tertium dicendum, quod ſacerdos minorem condigno pęnitentiam iniungens, non ſemper peccat: tum quia non poteſt determinate quantitatem pęnæ debitæ cognoſcere, quamvis aliquid proprie conſideratis regulis patrum determinare poſſit: tum quia quandoque etiam ex induſtria minorem pęnitentiam imponens, plus prodeſt pęnitenti quam noceat, qui forte magnitudine pęnæ poſſet a pęnitentia peragenda impediri propter debilitatem virtutis (a) adhuc in eo de novo recuperatæ: & ideo negligit minus damnum, ut maius evitet: & iterum paulatim confortatus in eo divinus amor ad plura pęnitentiæ opera peragenda ipſum incitabit propria ſponte quam ſacerdos ſibi ſecundum quantitatem peccatorum iniungere potuiſſet.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod pęna ſatisfactoria eſt ad duo, ſcilicet ad ſolutionem debiti, & ad medicinam pro peccato vitando. Inquantum eſt ad remedium ſequentis peccati, ſic ſatisfactio unius non prodeſt alteri: quia ex ieiunio unius caro alterius non domatur, nec ex actibus unius alius bene agere conſuevit, niſi ſecundum accidens, inquantum aliquis per bona opera poteſt alteri mereri augmentum gratiæ, quæ efficaciſſimum remedium eſt ad peccatum vitandum. Sed hoc eſt per modum meriti magis quam per modum ſatisfactionis. Sed quantum ad ſatisfactionem debiti unus poteſt pro alio ſatisfacere, dummodo ſit in caritate, ut opera eius ſatisfactoria eſſe poſſint. Nec oportet quod maior pęna imponatur ei qui pro altero ſatisfacit, quam principali imponeretur, ut quidam dicunt, hac ratione moti, quia pęna propria magis ſatisfacit quam aliena: quia pęna habet vim ſatisfaciendi maxime ratione caritatis qua homo ipſam ſuſtinet. Et quia maior caritas apparet in hoc quod aliquis pro altero ſatisfacit quam ſi ipſe ſatisfaceret, ideo minor pœna requiritur in eo qui pro altero ſatisfacit, quam in principali requireretur. Unde dicitur in vitis patrum, quod propter caritatem unius, qui alterius fratris ſui caritate ductus, pęnitentiam fecit pro peccato quod non commiſerat, alteri peccatum quod commiſerat, dimiſſum eſt. Nec exigitur etiam quantum ad ſolutionem debiti quod ille pro quo ſit ſatisfactio, ſit impotens ad ſatisfaciendum: quia etiam ſi eſſet potens, alio ſatisfaciente pro ipſo, ipſe a debito immunis eſſet. Sed hoc requiritur inquantum pęna ſatisfactoria eſt in remedium: unde non eſt permittendum ut aliquis pro alio pęnitentiam faciat, niſi defectus aliquis appareat in pœnitente, vel corporalis, per quem ſit impotens ad ſuſtinendum, vel ſpiritualis, per quem non ſit promptus ad portandum pęnam.

Ad primum ergo dicendum, quod præmium eſſentiale redditur ſecundum diſpoſitionem hominis: quia ſecundum capacitatem videntium erit plenitudo viſionis divinæ: & ideo ſicut unus non diſponitur per

(a) Al. ad hoc.

per actum alterius, ita unus alteri non meretur præmium eſſentiale, niſi meritum eius habeat efficaciam infinitam, ſicut Chriſti, cuius merito ſolo pueri baptizati ad vitam æternam perveniunt. Sed pęna temporalis pro peccato debita poſt culpæ remiſſionem non taxatur ſecundum diſpoſitionem eius cui debetur: quia quandoque ille qui eſt melior, habet maioris pęnæ reatum: & ideo quantum ad pęnæ dimiſſionem unus alteri mereri poteſt, & actus unius efficitur alterius, caritate mediante, per quam omnes unum ſumus in Chriſto.

Ad ſecundum dicendum, quod contritio ordinatur contra culpam, quæ ad diſpoſitionem bonitatis, vel malitiæ hominis pertinet: & ideo per contritionem unius alius a culpa non liberatur. Similiter per confeſſionem homo ſe ſacramentis Eccleſiæ ſubiicit. Non autem poteſt unus ſacramentum pro alio accipere: quia in ſacramento gratia ſuſcipienti datur, non alii. Et ideo non eſt ſimilis ratio de ſatisfactione, contritione, & confeſſione.

Ad tertium dicendum, quod in ſolutione debiti attenditur quantitas pęnæ; ſed in merito attenditur radix caritatis: & ideo ille qui ex caritate pro alio meretur ſaltem merito congrui, etiam ſibi magis meretur; non autem qui pro alio ſatisfacit, pro ſe ſatisfacit: quia illa quantitas pęnæ non ſufficit ad utrumque peccatum: tamen ſibi meretur maius quid quam ſit dimiſſio pęnæ, ſcilicet vitam æternam.

Ad quartum dicendum, quod ſi ipſemet ad aliquam pęnitentiam ſe obligaſſet, non prius a debito eſset immunis quam eam ſolviſset: & ideo pęnam ipſe patietur, quamdiu ille ſatisfactionem pro eo ſecerit: quam ſi non ſecerit, tunc uterque eſt debitor illius pęnæ unus, pro commiſſo, alius pro omiſſo: & ita non ſequitur quod peccatum unum bis puniatur.

ARTICULUS III.

Utrum per indulgentiam poſſit aliquid remitti de pœna ſatisfactoria.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod per indulgentiam non poſſit aliquid remitti de pœna ſatisfactoria. Quia ſuper illud II. Timoth. II. 13. *Negare ſeipſum non poteſt*, dicit Gloſſa (interlinealis.) „ Quod faceret, ſi dicta ſua non impleret. “ Sed ipſe dixit Deut. XXV. 2 (a) *Secundum menſuram delicti erit plagarum modus*. Ergo non poteſt aliquid remitti de pœna ſatisfactionis taxata ſecundum quantitatem culpæ.

2. Præterea. Inferior non poteſt abſolvere ab eo ad quod ſuperior obligavit. Sed Deus abſolvendo a culpa ligat ad pœnam temporalem, ut dicit Hugo de Sancto Victore (Lib. II. de ſacramentis part. XIV. cap. I. III. & VIII.) Ergo nullus homo poteſt abſolvere a pœna illa, aliquid inde dimittendo.

3. Præterea. Hoc ad poteſtatem excellentiæ pertinet, ut ſine ſacramentis effectus ſacramentorum tradatur. Sed nullus habet poteſtatem excellentiæ in ſacramentis, niſi Chriſtus. Cum ergo ſatisfactio ſit pars ſacramenti operans ad dimiſſionem pœnæ debitæ, videtur quod nullus homo purus poſſit dimittere debitum pœnæ ſine ſatisfactione.

4. Præterea. Poteſtas miniſtris Eccleſiæ non eſt tradita in deſtructionem, ſed in ædificationem. Sed hoc ad deſtructionem pertinet, ſi ſatisfactio, quæ ad utilitatem noſtram inducta eſt, inquantum remedium præbet, tolleretur. Ergo poteſtas miniſtrorum Eccleſiæ ad hoc non ſe extendit.

Sed contra. II. Corinth. II. 10. *Nam & ego quod donavi, ſi quid propter vos donavi, in perſona Chriſti*. Gloſſa: „ Ideſt ac „ ſi Chriſtus donaſſet. “ Sed Chriſtus poterat relaxare abſque omni ſatisfactione pœnam peccati, ut patet Ioan. VIII. de muliere adultera. Ergo & Paulus potuit: ergo & Papa poteſt, qui non eſt minoris poteſtatis quam Paulus fuit.

Præterea. Eccleſia generalis non poteſt errare: quia ille qui in omnibus exauditus eſt pro ſua reverentia, dicit Petro, ſuper cuius confeſſione Eccleſia fundata eſt: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua*: Lucæ XXII. 32. Sed Eccleſia generalis indulgentias approbat, & facit. Ergo indulgentiæ aliquid valent.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non valeant tantum quantum pronuntiantur. Indulgentiæ enim non habent effectum niſi ex vi clavium. Sed ex vi clavium non poteſt habens clavem dimittere de pœna peccati, niſi aliquid determinatum, conſiderata quantitate peccati, & contritionis pœnitentis. Ergo cum indulgentiæ fiant pro libito inſtituentis indulgentiam, videtur quod non valeant tantum quantum pronuntiantur.

(a) Vulgata: *Pro menſura peccati erit & plagarum*.

2 Præ-

2. Præterea. Per debitum pœnæ homo a gloriæ adeptione retardatur, quam ſumme appetere debet. Sed ſi indulgentiæ tantum valent quantum pronuntiantur, in brevi homo per indulgentias diſcurrens poſſet ab omni reatu temporalis pœnæ immunis reddi. Ergo videtur quod deberet his acquirendis, omnibus aliis operibus dimiſſis, homo vacare.

3. Præterea. Aliquando datur indulgentia, quod qui dat auxilium ad aliquam fabricam erigendam, tertiam partem remiſſionis peccatorum conſequatur. Si ergo indulgentiæ tantum valent quantum prædicantur, tunc qui dat unum denarium, & ſecundo unum, & iterum tertium, plenam abſolutionem ab omni peccatorum pœna conſequitur; quod videtur abſurdum.

4. Præterea. Quandoque datur hoc modo indulgentia quod qui vadit ad aliquam Eccleſiam, ſeptem annos remiſſionis conſequatur. Si ergo tantum valet indulgentia quantum prædicatur, ille qui habet domum iuxta Eccleſiam, vel clerici Eccleſię, qui quotidie vadunt, conſequuntur tantum quantum ille qui a remotis partibus venit; quod videtur iniuſtum: & iterum, ut videtur, pluries illam indulgentiam conſequitur in die, cum pluries vadat.

5. Præterea. Idem videtur alicui remittere pœnam ultra iuſtam æſtimationem quam remittere abſque cauſa: quia quantum ad hoc quod excedit, non recompenſatur. Sed ille qui facit indulgentiam, non poſſet remittere abſque cauſa pœnam in toto, vel in parte alicui; ut ſi Papa diceret alicui: Ego remitto tibi omnem pœnam tibi debitam pro peccato. Ergo videtur quod nec poſſit aliquid dimittere ultra iuſtam æſtimationem. Sed indulgentiæ plerumque prædicantur ultra iuſtam æſtimationem. Ergo non tantum valent quantum prædicantur.

Sed contra. Iob XIII. 7. *Numquid Deus indiget veſtro mendacio, ut loquamini pro eo dolos?* Ergo Eccleſia prædicando indulgentias, non mentitur; & ita tantum valent quantum prædicantur.

Præterea. I. Corinth. XV. 14. (a) dicit Apoſtolus: *Si inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides noſtra*. Ergo quicumque in prædicatione falſum dicit, fidem, quantum eſt in ſe, evacuat; & ita mortaliter peccat. Si ergo non tantum valent indulgentiæ quantum prædicantur, omnes mortaliter peccant indulgentiam prædicantes, quod eſt abſurdum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod pro temporali ſubſidio non debeat dari indulgentia. Quia remiſſio peccatorum eſt quoddam ſpirituale. Sed dare ſpirituale pro temporali eſt ſimonia. Ergo hoc fieri non debet.

2. Præterea. Spiritualia ſubſidia ſunt magis neceſſaria quam temporalia. Sed pro ſpiritualibus ſubſidiis non videntur fieri indulgentiæ. Ergo multo minus pro temporalibus fieri debent.

Sed contra eſt communis Eccleſiæ conſuetudo, quæ pro peregrinationibus, & eleemoſynis faciendis indulgentias facit.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ab omnibus conceditur indulgentias aliquid valere: quia impium eſſet dicere, quod Eccleſia aliquid vane faceret. Sed quidam dicunt, quod non valent ad abſolvendum a reatu pœnæ quam quis in purgatorio ſecundum iudicium Dei meretur, ſed valent ad abſolutionem ab obligatione qua ſacerdos obligavit pœnitentem ad pœnam aliquam, vel ad quam etiam ordinatur ex canonum ſtatutis. Sed hæc opinio non videtur vera. Primo quia eſt expreſſe contra privilegium Petro datum, ut quod in terra remitteret, & in cælo remitteretur: unde remiſſio quæ fit quantum ad forum Eccleſiæ, valet etiam quantum ad forum Dei: & præterea Eccleſia huiuſmodi indulgentias largiens, ſeu dans, magis damnificaret quam adiuvaret: quia remitteret ad graviores pœnas, ſcilicet purgatorii, abſolvendo a pœnitentiis iniunctis.

Et ideo aliter dicendum, quod valent & quantum ad forum Eccleſiæ, & quantum ad iudicium Dei ad remiſſionem pœnæ reſiduæ poſt contritionem, & abſolutionem, & confeſſionem, ſive ſit iniuncta, ſive non. Ratio autem quare valere poſſunt, eſt unitas corporis myſtici, in qua multi operibus pœnitentiæ ſupererogaverunt ad menſuram debitorum ſuorum, & multas etiam tribulationes iniuſte ſuſtinuerunt patienter, per quas multitudo pœnarum poterat expiari, ſi eis deberetur: quorum meritorum tanta eſt copia quod omnem pœnam debitam nunc viventibus excedunt, & præcipue propter meritum Chriſti, quod etſi in ſacramentis operatur, non tamen efficacia eius in ſacramentis includitur, ſed ſua infinitate efficaciam ſacramentorum excedit. Di-

(a) Vulgata: *Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio &c.*

ctum eſt autem ſupra (art. 2. quæſtiunc. 3.) quod unus pro alio ſatisfacere poteſt. Sancti autem in quibus ſuperabundantia operum ſatisfactionis invenitur, non determinate pro iſto qui remiſſione indiget, huiuſmodi opera fecerunt, alias abſque omni indulgentia remiſſionem conſequeretur, ſed communiter pro tota Eccleſia; ſicut Apoſtolus dicit (ad Coloſs. 1) ſe implere ea quæ deſunt paſſioni Chriſti in corpore ſuo pro Eccleſia ad quam ſcribit. Et ſic prædicta merita ſunt communia totius Eccleſiæ. Ea autem quæ ſunt communia multitudinis alicuius, diſtribuuntur ſingulis de multitudine ſecundum arbitrium eius qui multitudini præeſt. Unde ſicut aliquis conſequeretur remiſſionem pœnæ, ſi alius pro eo ſatisfeciſſet; ita ſi ei ſatisfactio alterius ſibi per eum qui poteſt, diſtribuatur.

Ad primum ergo dicendum, quod remiſſio quæ per indulgentias fit, non tollit quantitatem pœnæ ad culpam: quia pro culpa unius alius ſponte pœnam ſuſtinuit, ut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod iſte qui indulgentias ſuſcipit, non abſolvitur, ſimpliciter loquendo, a debito pœnæ; ſed datur ſibi unde debitum ſolvat.

Ad tertium dicendum, quod effectus ſacramentalis abſolutionis eſt diminutio reatus; & hic effectus non inducitur per indulgentias; ſed pro eo dans indulgentias ſolvit pœnam quam debebat, de Eccleſiæ communibus bonis, ut ex dictis patet.

Ad quartum dicendum, quod maius remedium præbetur contra peccata vitanda ex gratia quam ex aſſuetudine noſtrorum operum. Et quia ex affectu quem accipiens indulgentiam concipit ad cauſam pro qua indulgentia datur, ad gratiam diſponitur; ideo etiam per indulgentias remedium ad peccata vitanda datur: & ita non eſt in deſtructionem indulgentias dare, niſi inordinate dentur. Tamen conſulendum eſt eis qui indulgentiam conſequuntur, ne propter hoc ab operibus pœnitentiæ iniunctis abſtineant, ut etiam ex his remedium conſequantur, quamvis a debito pœnæ eſſent immunes, & præcipue quia quandoque ſunt plurium debitores quam credant.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod circa hoc eſt multiplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod huiuſmodi indulgentiæ non tantum valent quantum prædicantur, ſed unicuique tantum valent quantum fides, & devotio ſua exigit. Sed dicunt, quod Eccleſia ad hoc ita pronuntiat, ut quadam pia fraude homines ad beneſaciendum alliciat, ſicut mater quæ promittens filio pomum, ipſum ad ambulandum provocat. Sed hoc videtur valde periculoſum dicere. Sicut enim dicit Auguſtinus in epiſtola (VIII.) ad Hieronymum, *ſi in ſacra Scriptura deprehenditur aliquid falſitatis, tam robur auctoritatis ſacræ Scripturæ perit*: & ſimiliter ſi in prædicatione Eccleſiæ aliqua falſitas deprehenderetur, non eſſent documenta Eccleſiæ alicuius auctoritatis ad roborandum finem.

Et ideo alii dixerunt, quod valent quantum pronuntiantur ſecundum iuſtam æſtimationem, non tamen dantis indulgentiam, qui (*a*) nimis forte æſtimat quod dat; aut ſecundum æſtimationem recipientis, qui nimis parum æſtimare poſſet quod datur; ſed ſecundum æſtimationem quæ iuſta eſt ſecundum iudicium bonorum, penſata conditione perſonæ, & utilitate, & neceſſitate Eccleſiæ: quia uno tempore Eccleſia plus indiget quam alio. Sed hæc etiam opinio non poteſt ſtare, ut videtur. Primo quia ſecundum hoc indulgentiæ non valerent ad remiſſionem, ſed magis ad commutationem quamdam: & præterea prædicatio Eccleſiæ a mendacio non excuſaretur, cum quandoque indulgentia prædicetur longe maior quam iuſta æſtimatio poſſit requirere omnibus prædictis conditionibus penſatis; ſicut quando Papa dat indulgentiam, quod qui vadit ad unam Eccleſiam, habeat ſeptem annos de indulgentia, cuiuſmodi etiam indulgentiæ a beato Gregorio in ſtationibus Romæ inſtitutæ ſunt.

Et ideo alii dicunt, quod quantitas remiſſionis in indulgentiis non eſt menſuranda ſecundum devotionem tantum ſuſcipientis, ut prima opinio dicebat, neque ſecundum quantitatem eius quod datur, ſicut dicebat ſecunda; ſed ſecundum cauſam pro qua indulgentia datur, ex qua reputatur dignus ut talem indulgentiam conſequatur: unde ſecundum quod accedit ad cauſam illam, ſecundum hoc conſequitur remiſſionem indulgentiæ, (*b*) vel in toto, vel in parte. Sed hoc iterum non poteſt ſalvare conſuetudinem Eccleſiæ, quæ interdum maiorem pro eadem cauſa, interdum minorem indulgentiam ponit; ſicut rebus eodem modo ſe habentibus, quandoque datur unus annus

(a) *Al.* minus. (b) *Al.* ut.

Digitized by Google

annus viſitantibus Eccleſiam unam, quandoque quadraginta dies, prout gratiam Papa facere voluerit indulgentiam conſtituens. Unde quantitas remiſſionis non eſt menſuranda ex cauſa quæ facit indulgentia dignum.

Et ideo aliter dicendum, quod quantitas effectus conſequitur quantitatem ſuæ cauſæ. Cauſa autem remiſſionis pęnæ in indulgentiis non eſt niſi abundantia meritorum Eccleſiæ, quæ ſe habet ſufficienter ad totam pœnam expiandam; non autem cauſa remiſſionis effectiva eſt vel devotio, aut labor, aut datum recipientis, aut cauſa pro qua fit indulgentia. Unde non oportet ad aliquod horum proportionare quantitatem remiſſionis, ſed ad merita Eccleſiæ, quæ ſemper ſuperabundant: & ideo ſecundum quod applicantur ad iſtum, ſecundum hoc remiſſionem conſequitur. Ad hoc autem quod applicentur iſti, requiritur auctoritas diſpenſandi huiuſmodi theſaurum; & unio eius cui diſpenſatur, ad eum qui merebatur, quod eſt per caritatem; & ratio diſpenſationis, ſecundum quam ſalvetur intentio illorum qui opera meritoria fecerunt: fecerunt enim ad honorem Dei, & utilitatem Eccleſiæ in generali. Unde quæcumque cauſa adſit quæ in utilitatem Eccleſiæ vergat, & honorem Dei, ſufficiens eſt ratio indulgentias elargiendi.

Et ideo ſecundum alios dicendum, quod indulgentiæ ſimpliciter tantum valent quantum prædicantur, dummodo ex parte dantis ſit auctoritas, ex parte recipientis caritas, ex parte cauſæ pietas, quæ comprehendit honorem Dei, & proximi utilitatem. Nec in hoc nimis ſit magnum forum de miſericordia Dei, ut quidam dicunt, nec iuſtitiæ divinæ derogatur: quia nihil de pœna dimittitur, ſed unius pęna alteri computatur.

Ad primum ergo dicendum, quod clavis, ſicut ſupra dictum eſt, eſt duplex, ſcilicet ordinis, & iuriſdictionis. Clavis ordinis ſacramentale quoddam eſt: & quia ſacramentorum effectus non ſunt determinati ab homine, ſed a Deo; ideo non poteſt taxare ſacerdos quantum per clavem ordinis in foro confeſſionis de pęna debita dimittat; ſed tantum dimittitur quantum Deus ordinavit. Sed clavis iuriſdictionis non eſt quid ſacramentale, & effectus eius arbitrio hominis ſubiacet: & huius clavis effectus eſt remiſſio quæ eſt per indulgentias, cum non pertineat ad diſpenſationem ſacramentorum talis remiſſio, ſed ad diſpenſationem bonorum communium Eccleſiæ: & ideo etiam legati non ſacerdotes indulgentias concedere poſſunt. Unde in arbitrio dantis indulgentiam eſt taxare quantum per indulgentiam de pœna remittatur. Si tamen (a) inordinate remittat, ita quod homines quaſi pro nihilo ab operibus pęnitentiæ revocentur, peccat faciens tales indulgentias; nihilominus quis plenam indulgentiam conſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis huiuſmodi indulgentiæ multum valeant ad remiſſionem pœnæ, tamen alia opera ſatisfactionis ſunt magis meritoria reſpectu præmii eſſentialis, quod in infinitum melius eſt quam dimiſſio pęnæ temporalis.

Ad tertium dicendum, quod quando datur indulgentia indeterminate, *Qui dat auxilium ad fabricam Eccleſiæ*, intelligitur tale auxilium quod ſit conveniens ei qui auxilium dat; & ſecundum hoc plus, vel minus de indulgentia conſequitur: unde etiam aliquis pauper dans unum denarium, conſequitur totam indulgentiam; non autem dives, quem non decet ad opus tam pium, & fructuoſum ita parum dare; ſicut non diceretur Rex alicui homini auxilium facere, ſi ei obolum daret.

Ad quartum dicendum, quod ille qui eſt vicinus Eccleſiæ, & etiam ſacerdotes, & clerici conſequuntur tantam indulgentiam ſicut illi qui venirent a mille dietis: quia remiſſio non proportionatur labori, ut dictum eſt, ſed meritis quæ diſpenſantur, ut dictum eſt. Sed ille qui plus laboraret, plus de merito acquireret. Sed hoc intelligendum, quando indiſtincte indulgentia datur: quandoque enim diſtinguitur: ſicut Papa in generalibus abſolutionibus illi qui tranſeunt mare, dat quinque annos; aliis qui tranſeunt montes, tres; aliis unum: nec tamen quotieſcumque vadit infra tempus indulgentiæ, toties eam conſequitur. Quandoque autem ad determinatum tempus datur, ut cum dicitur: *Quicumque vadit ad Eccleſiam talem uſque ad tale tempus, habeat tantum de indulgentia*: intelligitur ſemel tantum. Sed ſi in aliqua Eccleſia ſit indulgentia perennis, ſicut in Eccleſia beati Petri, quadraginta dierum; tunc quoties vadit aliquis, toties indulgentiam conſequitur.

Ad quintum dicendum, quod cauſa non requiritur ad hoc quod ſecundum eam debeat menſurari remiſſio pœnæ, ſed ad hoc

(a) al. ordinate.

quod intentio illorum quorum merita communicantur, ad ipſum pervenire poſſint. Bonum autem unius continuatur alteri dupliciter. Uno modo per caritatem; & ſic etiam ſine indulgentiis aliquis eſt omnium bonorum particeps quæ fiunt, ſi in caritate ſit. Alio modo per intentionem facientis; & ſic per indulgentias, ſi cauſa legitima aſſit, poteſt intentio illius qui pro uti litate Eccleſiæ operatus eſt, ad iſtum continuari.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod temporalia ad ſpiritualia ordinantur, quia propter ſpiritualia temporalibus uti debemus: & ideo pro temporalibus ſimpliciter non poteſt fieri indulgentia, ſed pro temporalibus ordinatis ad ſpiritualia, ſicut repreſſio inimicorum Eccleſiæ, qui pacem Eccleſiæ perturbant, (*a*) vel ſicut conſtructio Eccleſiarum, & pontium, & aliarum eleemoſynarum (*b*) collatio. Et per hoc patet quod non ſit ibi ſimonia, quia non datur ſpirituale pro temporali, ſed pro ſpirituali.

Unde patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod etiam pro pure ſpiritualibus poteſt fieri indulgentia, & fit quandoque; ſicut quicumque orat pro Rege Franciæ habet decem dies de indulgentia a Papa Innocentio IV. Et ſimiliter crucem prædicantibus datur quandoque eadem indulgentia quæ crucem accipientibus.

ARTICULUS IV.

Utrum quilibet ſacerdos parochialis poſſit indulgentiam dare.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod quilibet ſacerdos parochialis poſſit indulgentiam dare. Indulgentia enim habet efficaciam ex meritorum Eccleſiæ abundantia. Sed non eſt aliqua congregatio, in qua non ſit aliqua abundantia meritorum. Ergo quilibet ſacerdos poteſt elargiri indulgentiam, ſi habeat plebem ſubiectam, & ſimiliter quilibet ſacerdos prælatus.

2. Præterea. Prælatus quilibet gerit perſonam totius multitudinis, ſicut unus homo gerit perſonam ſuam. Sed quilibet poteſt alteri communicare bona ſua pro altero ſatisfaciendo. Ergo & prælatus poteſt communicare bona multitudinis ſibi commiſſæ; & ſic videtur quod poſſit indulgentias dare.

Sed contra. Minus eſt excommunicare quam indulgentias dare. Sed hoc non poteſt ſacerdos parochialis. Ergo nec illud.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod diaconus non poſſit indulgentias concedere, vel alius, niſi ſacerdos. Quia remiſſio peccatorum eſt effectus clavium. Sed non habet claves niſi ſolus ſacerdos. Ergo ipſe ſolus poteſt indulgentias dare.

2. Præterea. Plenior remiſſio pœnæ eſt in indulgentiis quam in foro pœnitentiali. Sed hoc non poteſt niſi ſacerdos. Ergo nec illud.

Sed contra. Eidem confertur diſpenſatio theſauri Eccleſiæ cui committitur regimen Eccleſiæ. Sed hoc committitur quandoque non ſacerdoti. Ergo poteſt indulgentias dare: nam ex diſpenſatione theſauri Eccleſiæ efficaciam habent.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod etiam Epiſcopus non poſſit elargiri indulgentiam. Quia theſaurus Eccleſiæ communis eſt toti Eccleſiæ. Sed id quod eſt commune toti Eccleſiæ, non poteſt diſpenſari niſi per illum qui toti Eccleſiæ præeſt. Ergo ſolus Papa poteſt indulgentias concedere.

2. Præterea. Nullus poteſt remittere pœnas a iure determinatas, niſi ille qui habet poteſtatem iuris condendi. Sed pœnæ ſatisfactoriæ ſunt pro peccatis determinatæ in iure. Ergo remittere huiuſmodi pœnas poteſt ſolus Papa, qui eſt conditor iuris.

Sed contra eſt conſuetudo Eccleſiæ, ſecundum quam Epiſcopi dant indulgentiam.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod ille qui eſt in peccato mortali, non poſſit dare indulgentias. Quia rivus cui fons non influit, nihil profluere poteſt. Sed prælato in peccato mortali exiſtenti non influit fons gratiæ, ſcilicet (*c*) Spiritus ſanctus. Ergo non poteſt in alios profluere dando indulgentias.

2. Præterea. Maius eſt dare indulgentiam quam recipere. Sed ille qui eſt in peccato mortali, non recipit, ut dicetur. Ergo nec dare poteſt.

Sed contra. Quia indulgentiæ fiunt per poteſtatem prælatis Eccleſiæ traditam. Sed pec-

(*a*) *Al.* deeſt vel. (*b*) *Al.* deeſt collatio. (*c*) *Al.* Spiritus ſancti.

Digitized by Google

peccatum mortale non tollit poteſtatem, ſed bonitatem. Ergo poteſt aliquis in peccato mortali exiſtens dare indulgentias.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod indulgentiæ effectum habent ſecundum quod opera ſatisfactoria unius alteri computantur, non ſolum ex vi caritatis, ſed ex intentione operantis aliquo modo directa ad ipſum. Sed intentio alterius poteſt ad alterum dirigi tripliciter, aut in ſpeciali, aut in generali, aut in ſingulari. In ſingulari quidem, ſicut cum quis pro alio ſatisfacit determinate: & ſic quilibet poteſt alteri ſua opera communicare. In ſpeciali autem, ſicut cum quis orat pro congregatione ſua, & familiaribus, & benefactoribus, & ad hoc ordinat etiam ſua opera ſatisfactoria; & ſic ille qui congregationi præeſt, poteſt opera illa alii communicare applicando intentionem illorum qui ſunt de congregatione ſua ad hunc determinate. Sed in generali, ſicut cum quis opera ſua ordinat ad bonum Eccleſiæ in generali; & ſic ille qui præeſt Eccleſiæ generaliter, poteſt opera illa communicare applicando intentionem ſuam ad hunc, vel ad illum. Et quia homo eſt pars congregationis, & congregatio eſt pars Eccleſiæ; ideo in intentione privati boni includitur intentio boni congregationis, & boni totius Eccleſiæ: & ideo ille qui præeſt Eccleſiæ, poteſt communicare ea quæ ſunt congregationis, & huius hominis; & ille qui præeſt congregationi, ea quæ ſunt huius hominis, ſed non convertitur. Sed neque prima communicatio, neque ſecunda indulgentia dicitur, ſed ſolum tertia, propter duo. Primo quia per illas communicationes quamvis homo ſolvatur a reatu pœnæ quantum ad Deum, tamen non ſolvitur a debito faciendi ſatisfactionem iniunctam, ad quam obligatus eſt ex præcepto Eccleſiæ; ſed per tertiam communicationem homo etiam ab hoc debito abſolvitur. Secundo quia in una perſona, vel in una congregatione non eſt indeficientia meritorum, ut ſibi in omnibus aliis valere poſſit: unde iſte non abſolvitur a pœna debita pro toto, niſi tantum determinate pro eo fiat quantum debebatur. Sed in Eccleſia tota eſt indeficientia meritorum præcipue propter meritum Chriſti: & ideo ſolus ille qui præficitur Eccleſiæ, poteſt indulgentiam largiri. Sed cum Eccleſia ſit congregatio fidelium; congregatio autem hominum fit duplex, ſcilicet œconomica, ut illi qui ſunt de una familia, & politica, ſicut illi qui ſunt de uno popolo: Eccleſia ſimilatur congregationi politicæ, quia ipſe populus Eccleſia dicitur; ſed conventus diverſi, vel parochiæ in una diœceſi ſimilantur congregationi in diverſis familiis, vel in diverſis officiis: & ideo ſolus Epiſcopus proprie prælatus Eccleſiæ dicitur; & ideo ipſe ſolus quaſi ſponſus anulum Eccleſiæ recipit; & ideo ſolus ipſe habet plenam poteſtatem in diſpenſatione ſacramentorum, & iuriſdictionem in foro cauſarum quaſi perſona publica; alii autem ſecundum quod ab eo eis committitur. Sed ſacerdotes qui plebibus præficiuntur, non ſunt ſimpliciter prælati, ſed quaſi coadiutores: unde in conſecratione ſacerdotum Epiſcopus dicit: *Quanto fragiliores ſumus tanto magis his auxiliis indigemus*; & propter hoc etiam non omnia ſacramenta diſpenſant. Unde ſacerdotes parochiales, vel Abbates, aut alii huiuſmodi prælati non poſſunt huiuſmodi indulgentias dare.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod poteſtas concedendi indulgentias ſequitur iuriſdictionem, ut ſupra dictum fuit: & quia diaconi, & alii non ſacerdotes poſſunt habere iuriſdictionem, vel commiſſam, ſicut legati, vel ordinariam, ſicut electi; ideo poſſunt indulgentias concedere etiam non ſacerdotes; quamvis non poſſint abſolvere in foro pœnitentiali, quod eſt ordinis.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. Indulgentias enim concedere pertinet ad clavem iuriſdictionis, non ad clavem ordinis.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod Papa habet plenitudinem pontificalis poteſtatis, quaſi Rex in regno; ſed Epiſcopi aſſumuntur in partem ſolicitudinis, quaſi iudices ſingulis civitatibus præpoſiti: propter quod etiam ſolos eos in ſuis litteris fratres vocat, reliquos autem omnes vocat filios. Et ideo poteſtas faciendi indulgentias plene reſidet in Papa, quia poteſt facere quod vult, cauſa tamen exiſtente legitima; ſed in Epiſcopis eſt taxata ſecundum ordinationem Papæ: & ideo poſſunt dare ſecundum quod eis taxatum eſt, & non amplius.

Et

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod elargiri indulgeotias pertinet ad iuriſdictionem. Sed per peccatum homo non amittit iuriſdictionem: & ideo indulgeotiæ æque valent, ſi fiant ab eo qui eſt in peccato mortali, ſicut ſi fierent ab eo qui eſt ſanctiſſimus; cum non remittat pœnam ex vi ſuorum meritorum, ſed ex vi meritorum reconditorum in theſauris Eccleſiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod iſte prælatus in peccato mortali indulgentias dans non profluit aliquid de ſuo: & ideo non requiritur quod influxum recipiat a fonte ad hoc quod eius indulgentiæ valeant.

Ad ſecundum diceodum, quod maius eſt dare indulgentias quam recipere quantum ad poteſtatem; ſed eſt minus quantum ad propriam utilitatem.

ARTICULUS V.

Utrum indulgentia valeat exiſtentibus in peccato mortali.

1. AD quintum ſic proceditur. Videtur quod indulgentia valeat exiſtentibus in peccato mortali. Quia aliquis poteſt alteri mereri, etiam in peccato mortali exiſtenti, gratiam, & multa alia bona. Sed indulgentiæ habent efficaciam ex hoc quod merita ſanctorum applicantur ad iſtum. Ergo habent effectum in illis qui ſunt in peccato mortali.

2. Præterea. Ubi eſt maior indigentia, magis habet locum miſericordia. Sed ille qui eſt in peccato mortali, maxime indiget. Ergo ei maxima debet fieri miſericordia per indulgentias.

Sed contra. Membrum mortuum non ſuſcipit influentiam ex alii membris vivis. Sed ille qui eſt in peccato mortali, eſt quaſi membrum mortuum. Ergo per indulgentias non ſuſcipit influentiam ex meritis vivorum membrorum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod indulgeotiæ non valeant religioſis. Non enim competit eis ſupplere ex quorum ſuperabundantia aliis ſuppletur. Sed ex ſuperabundantia operum ſatisfactionis quæ ſunt in religioſis, aliis ſuppletur per indulgentias. Ergo eis oon competit per indulgentias ſuppleri.

2. Prærerea. In Eccleſia non debet aliquid fieri quod inducat religionis diſſolutionem. Sed ſi religioſis indulgentiæ prodeſſent, eſſet occaſio diſſolutionis diſciplinæ regularis: quia religioſi nimis vagarentur per huiuſmodi indulgentias, & pœnas ſibi impoſitas io capitulo negligerent. Ergo religioſis non proſunt.

Sed contra. Nullus ex bono reportat damnum. Sed religio bonum eſt. Ergo religioſi non conſequuntur hoc damnum, ut eis indulgentiæ non valeant.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ei qui non facit hoc pro quo indulgentia datur, poſſit quandoque indulgentia dari. Quia ei qui non potuit operari, voluntas pro facto reputatur. Sed aliquaodo fit indulgentia pro aliqua eleemoſyna facienda, quam pauper facere non poteſt, & tamen libenter faceret. Ergo indulgentia ei valet.

2. Præterea. Unus poteſt pro alio ſatisfacere. Sed indulgentia ad remiſſionem pœnæ operatur, ſicut & ſatisfactio. Ergo unus pro alio poteſt indulgeotiam accipere; & ſic ilie conſequitur indulgentiam qui non facit hoc pro quo indulgentia datur.

Sed contra. Remota cauſa removetur effectus. Si ergo aliquis non facit hoc pro quo iodulgentia datur, quod eſt indulgentiæ cauſa, indulgentiam non conſequitur.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod indulgentiæ non valeat ei qui facit. Quia dare indulgentias eſt iuriſdictionis. Sed nullus in ſeipſum poteſt exercere ea quæ quæ ſunt iuriſdictionis, ſicut nullus poteſt ſe excommuoicare. Ergo nullus poteſt indulgentiæ a ſe factæ particeps eſſe.

2. Præterea. Secundum hoc ille qui facit indulgentiam, poſſet pro aliquo modico facto ſibi pœnam remittere omnium peccatorum ſuorum, & ita impune peccare; quod videtur abſonum.

3. Præterea. Eiuſdem poteſtatis eſt concedere indulgentias, & excommunicare. Sed aliquis non poteſt excommunicare ſeipſum. Ergo nec indulgentiæ quam facit, particeps eſſe poteſt.

Sed contra. Quia tunc eſſet ipſe peioris conditionis quam alii, ſi ipſe non poſſet

uti

Digitized by Google

uti theſauro Eccleſiæ, quem aliis diſpenſat.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quidam dicunt indulgentias valere etiam exiſtentibus in peccato mortali, non quidem ad dimiſſionem pęnæ, quia nulli poteſt dimitti pęna, niſi cui jam dimiſſa eſt culpa: qui enim non eſt conſecutus operationem Dei in remiſſione culpæ, non poteſt conſequi remiſſionem pœnæ a miniſtro Eccleſiæ neque in indulgentiis, neque in foro pœnitentiali: valet tamen eis ad acquirendum gratiam. Sed hoc non videtur verum: quia quamvis merita illa quæ per indulgentiam communicantur, poſſent valere ad merendum gratiam, non tamen propter hoc diſpenſantur, ſed determinate ad remiſſionem pœnæ: & ideo non valent exiſtentibus in mortali: & ideo in omnibus indulgentiis fit mentio de vere contritis, & confeſſis. Si autem fieret communicatio per hunc modum: *Facio te participem meritorum totius Eccleſiæ, vel unius congregationis, vel unius ſpecialis perſonæ*, ſic poſſet valere ad merendum aliquid illi qui eſt in peccato mortali, ut prædicta opinio dicit.

Et per hoc patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis ſit magis indigens qui eſt in peccato mortali, tamen eſt minus capax.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod tam ſæcularibus, quam religioſis valent indulgentiæ, dummodo ſint in caritate, & ſervent ea quæ pro indulgentiis indicuntur. Non enim religioſi ſunt minus adiuvabiles meritis aliorum quam ſæculares.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis religioſus ſit in ſtatu perfectionis; tamen ipſe ſine peccato vivere non poteſt: & ideo ſi aliquando propter peccatum aliquod commiſſum ſit reus alicuius pœnæ, poteſt per indulgentiam ab hac expiari. Non enim eſt inconveniens, ſi ille qui eſt ſimpliciter ſuperabundans, aliquo tempore indigeat; & quantum ad aliquid; & ſic indiget ſupplemento quo ſublevetur: unde dicitur Gal. VI. 2. *Alter alterius onera portate*.

Ad ſecundum dicendum, quod propter indulgentias non debet diſſolvi regularis obſervantia: quia religioſi magis merentur religionem ſuam ſervando quantum ad præmium vitæ æternæ, quam indulgentiam exquirendo; quamvis minus quantum ad dimiſſionem pęnæ, quod eſt minus bonum. Nec iterum per indulgentias dimittuntur pœnæ iniunctæ in capitulo: quia in capitulo agitur forum quaſi iudiciale magis quam pœnitentiale: unde etiam non ſacerdotes capitulum tenent. Sed abſolvitur a pęna iniuncta, vel debita pro peccato in foro pęnitentiali.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod non exiſtente conditione, non conſequitur illud quod ſub conditione datur. Unde cum indulgentia detur ſub hac conditione quod aliquis aliquid faciat, vel det; ſi illud non exerceat, indulgentiam non conſequitur.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc intelligitur quantum ad præmium eſſentiale, ſed non quantum ad alia accidentalia præmia, ſicut eſt dimiſſio pęnæ, vel aliquid huiuſmodi.

Ad ſecundum dicendum, quod opus proprium poteſt quis applicare per intentionem cuicumque voluerit, & ideo poteſt pro quocumque vult ſatisfacere; ſed indulgentia non poteſt applicari ad aliquem, niſi ex intentione eius qui dat indulgentiam: & ideo cum ipſe applicet ad facientem, vel dantem (hic autem illud non poteſt) ille qui hoc facit, ad alterum hanc intentionem transferre non poteſt. Si tamen fieret ſic indulgentia: *Ille qui facit, vel pro quo hoc fit, habeat tantam indulgentiam*: valeret ei pro quo fit: nec tunc iſte qui facit hoc opus, daret alteri indulgentiam, ſed ille qui indulgentiam ſub tali forma facit.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod indulgentia debet ex aliqua cauſa dari ad hoc quod aliquis per indulgentiam ad aliquem actum provocetur, qui in utilitatem Eccleſiæ, & in honorem Dei vergat. Prælatus autem, cui cura Eccleſiæ utilitatis (a) procurandæ, & honoris divini propagandi eſt commiſſa, non habet cauſam ut ſeipſum ad hoc provocet: & ideo non poteſt præbere indulgentiam ſibi tantum, ſed poteſt uti indulgentia quam pro aliis facit, quia aliis ſubeſt cauſa faciendi.

Ad

(a) *Al.* propagatione.

Digitized by Google

Ad primum ergo dicendum, quod actus iuriſdictionis non poteſt aliquis in ſeipſum exercere; ſed eis quæ auctoritate iuriſdictionis dantur aliis, poteſt etiam prælatus uti iam in temporalibus, quam in ſpiritualibus; ſicut etiam ſacerdos ſibi euchariſtiam accipit quam aliis dat; & ita etiam Epiſcopus poteſt accipere ſibi ſuffragia Eccleſiæ quæ aliis diſpenſat, quorum effectus immediatus eſt remiſſio pœnæ per indulgentias, & non iuriſdictionis.

Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis.

Ad tertium dicendum, quod excommunicatio profertur per modum ſententiæ, quam nullus in ſeipſum ferre poteſt, eo quod in iudicio non poteſt idem eſſe iudex, & reus. Indulgentia autem non per modum ſententiæ datur, ſed per modum diſpenſationis cuiuſdam, quam homo poteſt facere ad ſeipſum.

EXPOTITIO TEXTUS.

Bene certum. Loquitur de certitudine coniecturæ, non de certitudine ſcientiæ: quia nemo ſcit utrum ſit dignus odio, vel amore: Eccl. ix.

Arbitrii libertatem quæris, ideſt liberam electionem, ut ſcilicet homo non dimittat peccatum, quia iam non poteſt peccare, ſed quia non vult Deum offendere, etiam ſi poſſet; quod etiam in tarde pœnitentibus quandoque contingit, ut dictum eſt.

Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis. Verum eſt quantum ad ſtatum futuræ vitæ, ubi habet locum principaliter iuſtitia: quia in hac vita, ubi eſt locus miſericordiæ, verum eſt quod dicitur II. Reg. ult. 14. „ Melius eſt mihi incidere „ in manus Dei quam in manus ho- „ minis. "

Si enim ſemper viveret, ſemper peccaret; ideſt, ſemper in peccato permaneret: quia de ſe non poſſet a peccato liberari, cum ſit ſpiritus vadens, & non rediens, non quod ſemper actum peccati exerceret.

Statim ut converſus fuit, paradiſum ingredi meruit. Hoc non eſt intelligendum de terreſtri, ut quidam dicunt: quia paſſio Chriſti non reducit ad illum paradiſum; ſed ad cæleſtem: qui quidem paradiſus poteſt accipi dupliciter: ſcilicet ſecundum gloriam fruitionis, & ſic ſtatim moriens in paradiſo fuit; vel quantum ad locum gloriæ convenientem, & ſic nullus intravit ante aſcenſionem.

Non eſt imponenda in articulo mortis pœnitentia, ſed innoteſcenda. Quia per hoc quod imponitur aliqua pœnitentia alicui, obligatur ad illam faciendam. Nullus autem debet ad aliquid obligari quod non poteſt facere. Sed eſt innoteſcenda, ut procuret per amicos, & eleemoſynas expiari, & ut eius complendæ propoſitum habeat, ſi evadat. Tamen eſt confortandus ex divina miſericordia, ne in deſperationem cadat.

Non enim debet presbyter pœnitentem inconſulto Epiſcopo reconciliare. Hoc intelligendum eſt de ligato ab Epiſcopo per excommunicationem, vel de agente pœnitentiam ſolemnem.

Puellarum conſecratio per presbyterum fieri valeat conſulto Epiſcopo. Hoc non eſt de iure communi: quia ſolis Epiſcopis, qui ſunt vicem ſponſi gerentes, competit (a) deſponſare, & *uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*. (II. Corinth. xi. 2.) Unde modo non habet locum, ſed fuit ex aliqua diſpenſatione factum in aliquo loco. Vel loquitur de benedictione viduarum, quæ per presbyteros fieri valet.

DISTINCTIO XXI.

De peccatis quæ poſt hanc vitam dimittuntur.

SOlet etiam quæri, utrum poſt hanc vitam aliqua peccata remittantur. (1) Quod aliqua poſt hanc vitam remittantur, Chriſtus oſtendit in Evangelio (Matth. xii. 31.) ubi ait: „ Qui peccaverit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro. "(2) Ex quo datur intelligi, ſicut ſancti doctores tradunt, quod quædam peccata in futuro dimittentur. Quædam enim

(1) *Nicolai*: Et quidem quod. (2) *Idem omittit ſequentia uſque ad illa verba*, Quædam enim.
(a) *Al.* diſpenſari uni viro.

Digitized by Google

enim culpæ in hoc ſæculo relaxantur; quædam vero (1) etiam in futuro; quæ quidem poſt mortem gravant, ſed dimittuntur, (2) ſi digni ſunt, ſi bonis actibus in hac vita meruerunt ut dimittantur eis. De illis etiam qui ædificant lignum, fenum, ſtipulam, dicit Auguſtinus, quod ignem tribulationis tranſitoriæ invenient cremabilia ædificia, quæ ſecum portaverunt, cremantem. Ait enim ſic (Lib. XXI. de Civit. Dei cap. xxvi.) „ Poſt iſtius ſane corporis mortem, donec de igne pur„ gatorio veniatur ad diem damnationis, & remunerationis, ſi hoc temporis in„ tervallo ſpiritus defunctorum qui ædificaverunt lignum, fenum, ſtipulam, hu„ iuſmodi ignem dicantur perpeti, quem alii non ſentiunt qui huiuſmodi ædificia „ (3) non portaverunt, ut inveniant ignem tranſitoriæ tribulationis venialia con„ cremantem; non redarguo, quia forſitan verum eſt. Sed quia dicitur: Salvus „ erit quaſi per ignem (I. Corinth. III. 15.) contemnitur ille ignis. Gravior „ tamen erit ignis ille quam quidquid poteſt homo pati in hac vita. “ Hic aperte inſinuatur, quod illi qui ædificant lignum, fenum, ſtipulam, quædam cremabilia ædificia, ideſt venialia peccata, ſecum portant, quæ in igne emendatorio cremantur. Unde conſtat quædam venialia peccata poſt hanc vitam deleri.

Quod alii citius, alii tardius purgantur in igne.

IN illo autem igne purgatorio alii tardius, alii citius purgantur, ſecundum quod iſta pereuntia magis, vel minus amaverunt. Unde Auguſtinus (in Enchiridio cap. lxix.) „ Poſt hanc vitam incredibile non eſt nonnullos fideles per ignem „ quemdam purgatorium, quanto magis, minuſve bona pereuntia dilexerunt, tan„ to tardius, citiuſque ſalvari .... * Unde non fruſtra illa tria diſtinxit Apoſto„ lus, lignum, fenum, ſtipulam, quæ illi ædificant qui etſi aliena non rapiunt, „ rebus tamen infirmitati conceſſis aliqua dilectione inhærent: qui ſecundum ſuos „ amandi modos, vel diutius, ut lignum, vel minus, ut fenum, vel minimum, „ ut ſtipulam, ignem ſuſtinebunt .... ** Qui vero ſuperædificant aurum, argen„ tum, lapidem pretioſum, de utroque igne ſecuri ſunt, non ſolum de illo æter„ no, qui cruciaturus eſt impios in æternum, ſed etiam de illo emendatorio, quo „ purgabuntur quidam ſalvandi. “

Oppoſitio.

HIc obiici poteſt. Si per lignum, fenum, ſtipulam venialia intelliguntur peccata; & nullus adeo perfectus eſt qui venialiter non peccet: ergo qui ædificant aurum, argentum, lapidem pretioſum, ædificant etiam lignum, fenum, ſtipulam: ergo per ignem tranſibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum, fenum, ſtipulam ædificat, ſicut e converſo non omnis qui contemplatur Deum, & diligit proximum, & opera bona facit, ædificat aurum, argentum, lapidem pretioſum: & tamen in auro intelligitur contemplatio Dei, in argento dilectio proximi, in lapide pretioſo bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, fenum, ſtipulam, Deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt; nec tamen ædificant aurum, argentum, lapidem pretioſum. Hæc enim ædificat qui ſic illa tria facit ut cogitet quæ ſunt Dei, & quomodo pareat Deo, non mundo. Lignum vero, & fenum, & ſtipula accipi poſſunt ſæcularium rerum quamvis licite conceſſarum tales cupiditates, ut amitti ſine animi dolore non poſſint. Hæc ergo ædificat is qui cogitat quæ mundi ſunt, & quomodo placeat mundo: qui circa divitias ſuas quodammodo carnali affectu tenetur, & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis, vel rapinæ molitur.

(1) *Al. ſuperſtuit* pœnæ. (2) *Nicolai* ſi digni ſunt qui eas commiſerunt, & ſi bonis actibus &c.
(3) *Al. deeſt* non.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Et in Pſalm. lxxx. ** Et iterum in Pſalm. xxxvii.

tur. * Ex his ergo patet quod non idem homo ſimul hæc, & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantum eſt, qui non cogitant placere mundo, ſed tantum Deo: qui etſi venialiter aliquando peccant, fervore tamen caritatis ita abluitur in eis peccatum, ſicut gutta aquæ in camino ignis: & ideo numquam ſecum portanr cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum eſt, qui non tantum Deo, ſed etiam mundo placere cogitant, Deum tamen præponunt. Si vero mundum præponerent, non ſuperædificarent, ſed deſtruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales, quibus dediti ſunt domibus, coniugibus, poſſeſſionibus, ita ut nihil præponant Chriſto, illis tribus ſignificantur quæ in mentes perfectorum non cadunt, etſi alia venialia admittant. In cordibus vero minorum interdum durant uſque in finem; qui cum talibus ædificiis tranſeunt, ſed diſſolventur in igne. Ipſi vero merito fundamenti ſalvi erunt, graviſſimam tamen pœnam ſentient. Ex quo apparet quantam hic miſericordiam exhibet Deus, & quantam ibi exerceat ſeveritatem, cum pro eodem peccato multo gravius ibi puniat quam hic.

Opinio quorumdam cum obiectione.

SEd forte dices, illud eſſe accipiendum de pœna peccati, non de ipſo peccato, quod Gregorius dicit (Lib. IV. dialog. cap. XXXVI.) quædam levia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimiſſa ſunt ei; ſed pœna forte remanſit. Ideoque ſi vere pœnitens obiit, ſine peccato tranſiit. Si autem vere pœnitens non eſt in obitu, maculam portat quæ numquam delebitur. Qui vero ædificat lignum, fenum, ſtipulam, vere pœnitet, quia bonus eſt, & caritatem habet, & in caritate de hac vita tranſiit. Ergo ſive peccato tranſit? Non ſequitur. Verum quidem eſt quia bonus eſt, & caritatem habet, & vere pœnitet; & tamen cum veniali peccato tranſit, quod non delevit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet niſi peccatum illud quod deſerit homo. Tale autem peccatum ſæpe in hac vita non relinquitur ab homine; & tamen vere pœnitens eſt, etſi non de omnibus (1) venialibus pœniteat. Poteſt enim quis de omni mortali, (2) & de omni veniali pœnitere, excepto uno, vel pluribus venialibus quidem; ſicut haber quis caritatem, & unum, vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenus eſſe poteſt. Eſt enim aliquis bonus caritatem habens, ſed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc ſæcularia. Talis exiſtens ſubita morte opprimitur: in illo terreno affectu mortuus eſt; & tamen ſalvabitur, a quo non ſe hic abſolvit. Ergo poſt hanc vitam ab illo purgabitur. Conſtat ergo quædam peccata, ſed levia, poſt hanc vitam dimitti. Si vero de pœna peccati illud intelligi voluiſſent auctores, cur magis commemoraſſent levia quam gravia, cum etiam gravium pœna hic inexpleta poſt hanc vitam reſtet?

De generali confeſſione, quid proſit.

POſt hæc conſiderandum eſt, quid proſit confeſſio illa ubi ſingula peccata quæ quiſque fecit, non exprimuntur. Sane dici poteſt, quod omnia criminalia ſemel ſaltem oportet in confeſſione exprimi, niſi aliqua a mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter ſaltem ea confiterequorum memoriam non habes; & ſic nihil celaſti de ſceleribns tuis. Venialia vero, quia innumerabilia ſunt, ſufficit generaliter confiteri, niſi aliqua ſint frequenter iterata: perfectius eſt tamen etiam illa exprimere, ſi vales. Ideoque quotidie generaliter ſit confeſſio in Eccleſia pro venialibus, ſcilicet peccatis, quæ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis, quorum notitiam non habemus. Unde Auguſtinus ** (Hypogno-

(1) *In edit. Nicolai deeſt* venialibus. (2) *Nicolai* & non de omni.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Ut Auguſtinus dicit ubi ſupra, & in Lib. de fide & operibus cap. XVI. ** Quod hic Auguſtini nomine ut ex Hipognoſtico notatur, alterius Auctoris, non eius eſt.

Digitized by Google

pognoſtici Lib. V. cap. 1.) „ Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de „ commiſſis ſceleribus celat (1) non quod ſi veritatem celaverit, Deus ignoret; ſed „ veritatem ſibi dici vult ab eo, ut veniam conſequatur. Si vero mente aliqua exciderint, confitetur veritatem Deo, cum generaliter dixerit: Deus qui noſtri occulta cordis, (2) tu ſcis opera mea, & delicta a te non ſunt abſcondita; quibus „ veniam largiaris precor: & hæc eſt veritas confitentis quam diligit Deus. Unde „ (Pſalm. l. 8.) Ecce enim veritatem dilexiſti. " Hic inſinuatur quod generalis confeſſio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur.

Nemo confiteatur peccata quæ non fecit.

SIcut autem pœnitens celare non debet peccatum ſuum, quia ſuperbia eſt; ita nec humilitatis cauſa fateri ſe reum illius quod ſe non commiſiſſe noſcit: quia incauta eſt talis humilitas, & peccatorem conſtituit. Unde Auguſtinus (de verbis Apoſt. ſer. xxxix. cap. iv.) „ Cum humilitatis cauſa mentiris, ſi non eras „ peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras. Veritas in te „ non eſt, niſi ita te dixeris peccatorem, ut etiam eſſe cognoſcas. Veritas autem „ ipſa eſt ut quod es, dicas. Nam quomodo eſt veritas, ubi regnat falſitas? "

De pœnis ſacerdotis qui peccatum publicat confitentis.

CAveat autem ſacerdos ne peccata confitentium aliis prodat, alioquin deponatur. Unde Gregorius * (ut refertur de pœniten. diſt. vi. cap. „ Sacerdos ") „ Sacerdos ante omnia caveat ne de his quæ ei confitentur peccata alicui recitet, „ non propinquis, non extraneis, nec quod abſit, pro aliquo ſcandalo. Nam ſi „ hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ ſuæ ignominioſus peregrinando „ pergat. " Quod vero dictum eſt, ut pœnitens eligat ſacerdotem ſcientem ligare & ſolvere, videtur contrarium ei quod in canonibus ** reperitur, ut nemo ſcilicet alterius parochianum iudicare præſumat. Sed aliud eſt favore, vel odio proprium ſacerdotem contemnere, quod canones prohibent; aliud cæcum vitare, quod Urbanus facere monet, ne ſi cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadant. Ait enim Urbanus ſecundus (in decret. diſt. vi. de pœnit. cap. „ Placuit ") „ Placuit ut „ nulli ſacerdotum deinceps liceat quemlibet commiſſum alteri ſacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere ſine eius conſenſu cui ſe prius commiſit, niſi pro ignorantia „ illius cui prius confeſſus eſt. Qui vero contra hoc facere tentaverit, gradus ſui „ periculo ſubiacebit. "

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de tempore pœnitentiæ, hic movet quaſdam quæſtiones contra determinata, & eas ſolvit: & dividitur in partes duas. In prima movet quæſtionem circa tempus pœnitentiæ; in ſecunda circa confeſſionem quæ a pœnitentibus requiritur, ibi, *Poſt hoc conſiderandum eſt &c.* Prima in tres. In prima movet quæſtionem circa determinata. Dixerat enim, quod tempus pœnitentiæ uſque ad finem vitæ datur: & cum omnia per pœnitentiam in hac vita dimittantur peccata, inquirit, utrum poſt hanc vitam aliqua peccata dimitti poſſint. Secundo determinat veritatem ſecundum auctoritates ſanctorum, ibi, *Quod aliqua poſt hanc vitam remittantur*, *Chriſtus oſtendit in Evangelio*. In tertia refellit quorumdam reſponſionem ad auctoritates inductas, ibi, *Sed forte dices*, *illud eſſe accipiendum de pœna peccati*. Circa ſecundum duo facit. Primo determinat veritatem quæſtionis motæ. Secundo ex veritate determinata quamdam dubitationem movet, ibi, *Hic obiici poteſt &c.* Circa primum duo facit. Primo oſtendit quod poſt hanc vitam aliqua

(1) *Al.* non quod etſi voluntate celaverit. (2) *Al.* & opera.

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nihil tale in Gregorio Magno. ** Nimirum cauſa ix. quæſt. ii. cap. *Nullus* ex Callixto epiſt. ii.

Digitized by Google

qua peccata dimittuntur in purgatorio. Secundo oſtendit quod quidam tardius a peccatis ibi purgantur, ibi, *In illo autem igne purgatorio alii tardius, alii citius purgantur.*

Poſt hæc autem conſiderandum eſt &c. Hic movet quæſtiones circa determinata prius de confeſſione: & primo ex parte confitentis; ſecundo ex parte confeſſoris, qui ſcilicet confeſſionem audit, ibi, *Caveat autem ſacerdos ne peccata confitentium aliis prodat*. Circa primum duo quærit. Primo utrum quis debeat ſingula peccata confiteri quæ non fecit, ibi, *Sicut autem pœnitens celare non debet peccatum ſuum, quia ſuperbia eſt; ita nec humilitatis cauſa fateri ſe reum illius quod ſe non commiſiſſe noſcit.*

Caveat *autem Sacerdos ne peccata pœnitentium aliis prodat*. Hic etiam duo determinat ex parte confeſſoris. Primo ut peccatum celet. Secundo quod non quiſque ſacerdos confeſſionem cuiuslibet audiat, ibi, *Quod vero dictum eſt, ut pœnitens eligat ſacerdotem ſcientem ligare, & ſolvere, videtur contrarium ei quod in canonibus reperitur.*

QUAESTIO I.

HIc eſt triplex quæſtio.

Prima de purgatorio. Secunda de confeſſione generali. Tertia de ſigillo confeſſionis quo peccata celantur.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. De ipſo purgatorio.

Secundo. De ligno, feno, & ſtipula, quæ in purgatorio purgantur.

Tertio. De effectu purgatorii.

ARTICULUS I.

Utrum purgatorium ſit poſt hanc vitam.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod purgatorium non ſit poſt hanc vitam. Apoc. xiv. 13. dicitur: *Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodo iam dicit ſpiritus ut requieſcant a laboribus ſuis.* Ergo his qui in Domino moriuntur, non manet aliquis purgatorius labor poſt hanc vitam: nec illis qui non in Domino moriuntur, quia illi purgari non poſſunt. Ergo purgatorium poſt hanc vitam non eſt.

2. Præterea. Sicut ſe habet caritas ad præmium æternum, ita peccatum mortale ad ſupplicium æternum. Sed decedentes in peccato mortali ſtatim ad ſupplicium æternum deportantur. Ergo decedentes in caritate ſtatim ad præmium vadunt; & ita non manet eis aliquod purgatorium poſt hanc vitam.

3. Præterea. Deus, qui eſt ſumme miſericors, pronior eſt ad præmiandum bona quam ad puniendum mala. Sed ſicut illi qui ſunt in ſtatu caritatis, faciunt aliqua mala quæ non ſunt digna ſupplicio æterno; ita qui ſunt in peccato mortali, interdum faciunt aliqua bona ex genere, quæ non ſunt digna præmio æterno. Ergo cum illa bona non præmientur in damnandis poſt hanc vitam, nec illa mala debent poſt hanc vitam puniri; & ſic idem quod prius.

Sed contra. II. Mach. xii. 46. dicitur: *Sancta, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis ſolvantur.* Sed pro defunctis qui ſunt in paradiſo, non eſt orandum, quia illi nullo indigent; nec iterum pro illis qui ſunt in inferno, quia illi a peccatis ſolvi non poſſunt. Ergo poſt hanc vitam ſunt aliqui a peccatis nondum abſoluti, qui ſolvi poſſunt; & tales caritatem habent, ſine qua non ſit peccatorum remiſſio: quia *univerſa delicta operit caritas:* Prov. x. 12. Unde ad mortem æternam non devenient: quia *qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum*: Ioan. xi. 26. nec ad gloriam inducentur, niſi purgari: quia nihil immundum ad illam perveniet, ut patet Apoc. ult. Ergo aliqua purgatio reſtat poſt hanc vitam.

Præterea. Gregorius Nyſſenus * dicit: *Si aliquis Chriſto amico conſentiens in hac vita purgare peccata minus potuerit, poſt tranſitum hinc per purgatorii ignis conflationem expeditur.* Ergo poſt hanc vitam reſtat aliqua purgatio.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit idem locus quo animæ purgantur, & quo damnati puniuntur. Quia pœna damnatorum eſt æterna, ut dicitur Matth. xxv. 46. *Ibunt hi (a) in ignem æternum.* Sed purgatorius ignis eſt temporalis, ut ſupra Magiſter

(a) Vulgata, *in ſupplicium.*

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Nihil tale in operibus quæ nunc extant.

Digitized by Google

giſter dixit. Ergo non ſimul puniuntur hi, & illi eodem igne; & ſic oportet loca eſſe diſtincta.

2. Præterea. Pęna inferni nominatur pluribus nominibus, ut in Pſalm. x. *ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum &c.* Sed pęna purgatorii non niſi uno nomine nominatur, ſcilicet ignis. Ergo non eodem igne, & eodem loco puniuntur.

3. Præterea. Hugo de Sancto Victore dicit (Lib. II. pe ſarram part. xvi. cap. iv.) *Probabile eſt quod in his locis puniuntur in quibus commiſerunt culpam.* Gregorius etiam in Dial. (Lib. IV. cap. xl.) narrat quod Germanus Epiſcopus Capuanus Paſcaſium qui in balneis purgabatur, invenit. Ergo in loco inferni non purgantur, ſed in hoc mundo.

Sed contra eſt quod Gregorius * dicit, quod ſicut ſub eodem igne aurum rutilat, & palea fumat; ita ſub eodem igne peccator crematur, & electus purgatur. Ergo idem eſt ignis purgatorii, & inferni; & ſic in eodem loco ſunt.

Præterea. Sancti Patres ante adventum Chriſti fuerunt in loco digniori quam ſit locus in quo purgantur animæ poſt mortem: quia non erat ibi aliqua pęna ſenſibilis. Sed locus ille erat coniunctus inferno, vel idem quod infernus: alias Chriſtus ad limbum deſcendens non diceretur ad inferos deſcendiſſe. Ergo & purgatorium eſt in eodem loco, vel iuxta infernum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod pęna purgatorii non excedat omnem pęnam temporalem huius vitæ. Quanto enim aliquid eſt magis paſſivum, tanto magis affligitur, ſi ſenſum læſionis habeat. Sed corpus eſt magis paſſivum quam anima ſeparata: tum quia habet contrarietatem ad ignem agentem: tum quia habet materiam quæ eſt ſuſceptiva qualitatis agentis, quod de anima non poteſt dici. Ergo maior eſt pęna quam corpus patitur in hoc mundo, quam pęna qua anima purgatur poſt hanc vitam.

2. Præterea. Pęna purgatorii directe ordinatur contra venialia. Sed venialibus, cum ſint leviſſima peccata, leviſſima pęna debetur, ſi ſecundum menſuram delicti ſit plagarum modus. Ergo pęna purgatorii eſt leviſſima.

3. Præterea. Reatus, cum ſit effectus culpæ, non intenditur niſi culpa intendatur. Sed in illo cui iam culpa dimiſſa eſt, non poteſt culpa intendi. Ergo in eo cui culpa mortalis dimiſſa eſt, pro quo non plene ſatisfecit, reatus non creſcit in morte. Sed in hac vita non erat ei reatus reſpectu graviſſimæ pęnæ. Ergo pęna quam patietur poſt hanc vitam, non erit ei gravior omni pęna iſtius vitæ.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit in quodam ſermone (iv. de igne purgatorii.) *Ille ignis purgatorii durior erit quam quidquid in hoc ſæculo pœnarum aut ſentire, aut videre, aut cogitare quis poteſt.*

Præterea. Quanto pęna eſt univerſalior, tanto maior. Sed anima ſeparata tota punitur, cum ſit ſimplex; non autem ita eſt de corpore. Ergo illa pęna quæ eſt animæ ſeparatæ, eſt maior omni pęna quam corpus patitur.

QUAESTIUNCULA IV.

1. Ulterius. Videtur quod illa pęna ſit voluntaria. Quia illi qui ſunt in purgatorio, rectum cor habent. Sed hæc eſt rectitudo cordis, ut quis voluntatem ſuam voluntati divinæ conformet, ut Ambroſius dicit (Lib. I. de vocat. gentium cap. ii.) Ergo cum Deus velit eos puniri, ipſi illam pęnam voluntarie ſuſtinent.

2. Præterea. Omnis ſapiens vult illud ſine quo non poteſt pervenire ad finem intentum. Sed illi qui ſunt in purgatorio, ſciunt ſe non poſſe pervenire ad gloriam, niſi prius puniantur. Ergo volunt puniri.

Sed contra. Nullus (a) petit liberari a pęna quam voluntarie ſuſtinet. Sed illi qui ſunt in purgatorio, petunt liberari, ſicut patet per multa quæ in dialogo ** narrantur. Ergo non ſuſtinent illam pęnam voluntarie.

QUAESTIUNCULA V.

1. Ulterius. Videtur quod animæ in purgatorio per dæmones puniantur. Quia, ſicut infra diſt. xlvii. in fine dicit Magiſter, illos habebunt tortores in pœnis quos habuerunt incentores in culpa. Sed dæmones.

(a) *Al.* poteſt.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Immo potius Auguſtinus Lib. I. de Civ. Dei cap. viii. ultimis verbis immutatis. Elici autem ex IV. Dialog. Lib. cap. iv. ut prius ad marginem notabatur, ficititium eſt. ** Scilicet Lib. IV. Dialogor. Gregorii cap. xl. & iv.

nes incitant ad culpam non ſolum mortalem, ſed etiam venialem, quando aliud nnn poſsunt. Ergo etiam in purgatorio ipſi animas pro peccatis venialibus torquebunt.

2. Præterea. Purgatio a peccatis competit iuſtis & in hac vita, & poſt hanc vitam. Sed in hac vita purgantur per pœnas a diabolo inflictas, ſicut patet de Iob. Ergo etiam poſt hanc vitam punientur a dæmonibus purgandi.

Sed contra. Ioiuſtum eſt ut qui de aliquo triumphavit, ei ſubiiciatur poſt triumphum. Sed illi qui ſunt in purgatorio, de dæmonibus triumphaverunt ſine peccato mortali decedentes. Ergo non ſubiicientur eis puniendi per eos.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ex illis quæ ſupra determinata ſunt, ſatis poteſt conſtare purgatorium eſse poſt hanc vitam. Si enim per contritionem deleta culpa non tollitur ex toto reatus pœnæ, nec etiam ſemper venialia dimiſſis mortalibus tolluntur, & iuſtitia Dei hoc exigit ut peccatum per pœnam debitam ordinetur; oportet quod ille qui poſt contritionem de peccato, & abſolutionem decedit ante ſatisſactionem debitam, poſt hanc vitam puniatur: & ideo illi qui purgatorium negant, contra divinam iuſtitiam loquuntur: & propter hoc erroneum eſt, & a fide alienum. Unde Gregorius Nyſſenus poſt prædicta verba ſubiungit: *Hoc prædicamus, dogma veritatis ſervantes, & ita credimus: hoc etiam univerſalis Eccleſia tenet pro defunctis exorans ut a peccatis ſolvantur*: quod non poteſt niſi de illis qui ſunt in purgatorio intelligi. Eccleſiæ autem auctoritati quicumque reſiſtit, hæreſim incurrit.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa loquitur de labore operationis ad merendum, & non merendum, & non de labore paſſionis ad purgandum.

Ad ſecundum dicendum, quod malum non habet cauſam perfectam, ſed ex ſingularibus defectibus contingit; ſed bonum ex una cauſa perfecta conſurgit, ut Dionyſius dicit (de div. Nom. cap. IV. part. IV.) & ideo quilibet defectus impedit a perfectione boni; ſed non quodlibet bonum impedit conſummationem aliquam mali: quia numquam eſt malum ſine aliquo bono: & ideo peccatum veniale impedit habentem caritatem ne ad perfectum bonum deveniat, ſcilicet vitam æternam, quamdiu purgatur; ſed peccatum mortale non poteſt impediri per aliquod bonum adiunctum, quo minus ſtatim ad ultimum malorum perducat.

Ad tertium dicendum, quod ille qui in peccatum mortale incidit, omnia bona ante acta mortificat, & quæ in peccato mortali exiſtens facit, mortua ſunt: quia ipſe Deum offendens, omnia bona meretur amittere, quæ a Deo habet. Unde ei qui in peccato mortali decedit, non manet aliquod præmium poſt hanc vitam, ſicut manet aliquando pœna ei qui in caritate decedit, quæ non ſemper delet omne malum quod invenit, ſed ſolum hoc quod eſt ſibi contrarium.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quo de loco purgatorii non invenitur aliquid expreſſe determinatum in Scriptura, nec ratinnes poſſunt ad hoc efficaces induci. Tamen probabiliter, & ſecundum quod conſonat magis ſanctorum dictis, & revelationi factæ multis, locus purgatorii eſt duplex. Unus ſecundum legem communem; & ſic locus purgatorii eſt locus inferior inferno coniunctus, ita quod idem ignis ſit qui damnatos cruciat in inferno, & qui iuſtos in purgatorio purgat, quamvis damnati ſecundum quod ſunt inferiores merito, & loco inferiores ordinandi ſint. Alius eſt locus purgatorii ſecundum diſpenſationem; & ſic quandoque in diverſis locis aliqui puniti leguntur, vel ad vivorum inſtructionem, vel ad mortuorum ſubventionem, ut viventibus eorum pœna innoteſcens, per ſuffragia Eccleſiæ mitigaretur. Quidam tamen dicunt, quod ſecundum legem communem locus purgatorii eſt ubi homo peccat: quod non videtur probabile, quia ſimul poteſt homo puniri pro peccatis quæ in diverſis locis commiſit. Quidam vero dicunt, quod puniuntur ſupra nos ſecundum legem communem: quia ſunt medii inter nos & Deum quantum ad ſtatum. Sed hoc nihil eſt: quia non puniuntur pro eo quod ſupra nos ſunt, ſed pro eo quod eſt infimum in eis, ſcilicet peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod ignis purgatorius eſt æternus quantum ad ſubſtantiam, ſed temporalis quantum ad effectum purgationis.

Ad ſecundum dicendum, quod pœna inferni eſt ad affligendum, & ideo nomina-

tur

Digitized by Google

tur omnibus illis quæ hic nos affligere conſueverunt; ſed pœna purgatorii eſt principaliter ad purgandum reliquias peccati, & ideo ſola pœna ignis purgatorio attribuitur, quia ignis habet purgare, & conſumere.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit ſecundum diſpenſationem, & non ſecundum legem communem.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in purgatorio erit duplex pœna: una damni, inquantum ſcilicet retardantur a divina viſione; alia ſenſus, ſecundum quod ab igne corporali punientur: & quantum ad utrumque pœna purgatorii minima excedit maximam pœnam huius vitæ. Quanto enim aliquid magis deſideratur, tanto eius abſentia eſt moleſtior. Et quia affectus quo deſideratur ſummum bonum, poſt hanc vitam in animabus ſanctis eſt intenſiſſimus, quia non retardatur affectus mole corporis, & etiam quia terminus fruendi ſummo bono iam adveniſset, niſi aliquid impediret; ideo de tardatione maxime dolent. Similiter etiam cum dolor non ſit læſio, ſed læſionis ſenſus, tanto aliquis magis dolet de aliquo læſivo, quanto magis eſt ſenſitivum: unde læſiones quæ fiunt in locis maxime ſenſibilibus, ſunt maximum dolorem cauſantes. Et quia totus ſenſus corporis eſt ab anima, ideo ſi in ipſam animam aliquod læſivum agat, de neceſſitate oportet quod maxime affligatur. Quod autem anima ab igne corporali patiatur, hoc ad præſens ſupponimus, quia de hoc infra diſt. xliv. (quæſt. III. art. 3. quæſtiunc. 3. in corp.) dicetur. Et ideo oportet quod pœna purgatorii quantum ad pœnam damni, & ſenſus excedat omnem pœnam iſtius vitæ. Quidam autem aſſignant rationem ex hoc quod anima tota punitur, non autem corpus. Sed hoc nihil eſt: quia ſic pœna damnatorum eſset minor poſt reſurrectionem quam ante; quod falſum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis anima ſit minus paſſiva quam corpus, tamen eſt magis cognoſcitiva paſſionis; & ubi eſt maior paſſionis ſenſus, ibi eſt maior dolor, etiam ſi ſit minor paſſio.

Ad ſecundum dicendum, quod acerbitas illius pœnæ non eſt tantum ex quantitate peccati, quantum ex diſpoſitione puniti: quia idem peccatum gravius punitur ibi quam hic: ſicut ille qui eſt melioris complexionis, magis punitur eiſdem plagis impoſitis quam alius; & tamen iudex utrique eaſdem plagas pro eiſdem culpis inferens, iuſte facit.

Et per hoc etiam patet ſolutio ad tertium.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæſtionem dicendum, quod aliquid dicitur voluntarium dupliciter. Uno modo voluntate abſoluta; & ſic nulla pœna eſt voluntaria, quia ex hoc eſt ratio pœnæ, quod voluntati contrariatur. Alio modo dicitur aliquid voluntarium voluntate conditionata, ſicut uſtio eſt voluntaria propter ſanitatem conſequendam; & ſic aliqua pœna poteſt eſſe voluntaria dupliciter. Uno modo quia per pœnam aliud bonum acquirimus; & ſic ipſa voluntas aſſumit pœnam aliquam, ut patet in ſatisfactione: vel etiam quia ille libenter eam accipit, & non vellet eam non eſſe, ſicut accidit in martyrio. Alio modo quia quamvis per pœnam nullum bonum nobis accreſcat, tamen ſine pœna ad bonum pervenire non poſſumus, ſicut patet de morte naturali; & tunc voluntas non aſſumit pœnam, & vellet ab ea liberari, ſed eam ſupportat, & quantum ad hoc voluntaria dicitur: & ſic pœna purgatorii eſt voluntaria. Quidam autem dicunt, quod non eſt aliquo modo voluntaria, quia ſunt ita abſorpti pœnis, quod neſciunt ſe per pœnam purgari, ſed putant ſe eſſe damnatos. Sed hoc eſt falſum: quia niſi ſcirent ſe liberandos, ſuffragia non peterent, quod frequenter faciunt.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO V.

Ad quintam quæſtionem dicendum, quod ſicut poſt diem iudicii divina iuſtitia ſuccendet ignem quo damnati in perpetuum punientur; ita etiam nunc ſola iuſtitia divina electi poſt hanc vitam purgantur; non miniſterio dæmonum, quorum victores extiterunt; nec miniſterio Angelorum, quia cives ſuos non tam vehementer affligerent. Sed tamen poſſibile eſt quod eos ad loca pœnarum deducant, & etiam ipſi dæmones, qui de pœnis hominum lætantur, eas (a) concomitentur, & aſſiſtant pur-

(a) *Al.* concomitantur, & aſſiſtunt.

Digitized by Google

purgandis, tum ut de eorum pœnis ſatientur, tum ut in eorum exitu a corpore aliquid ſuum ibi reperiant. In hoc autem ſæculo, quando adhuc locus pugnæ eſt, puniuntur homines & a malis angelis, ſicut ab hoſtibus, ut patet de Iob, & a bonis ſicut patet de Iacob, cuius nervus femoris Angelo percutiente emarcuit. Et hoc etiam expreſſe Dionyſius dicit in IV. cap. de div. Nom. quod boni Angeli interdum puniunt.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICULUS II.

Utrum lignum, fenum, & ſtipula, quæ ſuperædificantur, ſint peccata venialia.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod lignum, fenum, & ſtipula, quæ ſuperædificari dicuntur ſupra poſitum fundamentum, non ſint peccata venialia. Quia ſupra id quod eſt ſummum, nihil poteſt ædificari. Sed fundamentum ſpiritualis ædificii, ut Gloſſa (Auguſtini) dicit, eſt in ſummo. Ergo non poteſt ſuper ipſum ædificari.

2. Præterea. AEdificium per fundamentum ſuſtentatur. Sed peccata venialia non ſuſtentantur per fundamentum ſpirituale, quod eſt fides per dilectionem operans. Ergo lignum, fenum, & ſtipula, quæ ædificantur, non ſunt peccata venialia.

3. Præterea. Iſa. V. ſuper illud, *Væ qui coniungitis domum ad domum*, dicit Hieronymus: „ Hæretici dogmata dogmatibus coniungunt, & qui ſuper fundamentum ædificare debuerunt aurum, argentum, & lapides pretioſos, ædificant lignum, fenum, & ſtipulam. “ Sed hæretici dogmata falſa confingentes, non peccant venialiter. Ergo lignum, fenum, & ſtipula non ſunt peccata venialia.

4. Præterea. Secundum Ambroſium (Ambroſiaſtrum in I. Corinth. cap. III.) apoſtolica doctrina eſt fundamentum; ille autem ſuperædificat qui veniens poſt Apoſtolos docet, ſive malus, ſive bonus ſit. Sed bene docentes poſt Apoſtolos ædificant aurum, argentum, & lapides pretioſos, in quibus doctrina præclara ſignatur; mali autem lignum, fenum, & ſtipulam, in quibus vana, & frivola doctrina eſt peccatum mortale. Ergo per lignum, fenum, & ſtipulam mortalia peccata intelliguntur, & non venialia.

Sed contra eſt quod dicitur in littera per verba Auguſtini.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod iidem ſint qui utraque ſuperædificant. Quia ſecundum Auguſtinum per aurum ſignatur Dei contemplatio, per argentum dilectio proximorum, per lapides pretioſos bona opera. Sed illi qui inordinatos affectus aliquos habent ad res temporales, qui dicuntur lignum, fenum, & ſtipula ædificare, contemplantur aliquando Deum, & diligunt proximum, & aliqua bona opera faciunt. Ergo iidem ſunt qui ædificant utraque.

2. Præterea. Sicut in littera dicitur, illi ædificant aurum, argentum, & lapides pretioſos qui cogitant quæ Dei ſunt, quomodo placeant Deo. Sed tales etiam aliqua venialia committunt, ut patet I. Ioann. I. qui per lignum, fenum, & ſtipulam intelliguntur. Ergo iidem ſunt uni utraque ſuperædificant.

Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit, quod illi qui ædificant aurum, argentum, & lapides pretioſos, ſunt ſecuri; ſed illi qui ædificant lignum, fenum, & ſtipulam, non ſunt ſecuri. Ergo non ſunt iidem qui utraque ædificant.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod venialia etiam mortali adiuncta ſint lignum, fenum, & ſtipula, ut non puniantur etiam æternaliter in damnatis, ſed temporaliter. Quia ſecundum diſtantiam culparum debet eſſe diſtantia pœnarum. Sed culpa mortalis in infinitum excedit venialem. Ergo & pœna pœnam. Sed hoc non poteſt eſſe ſecundum acerbitatem: quia acerbitas utriuſque pœnæ eſt finita. Ergo oportet quod hoc ſit ſecundum durationem; quod non eſſet, ſi veniale æternaliter puniretur.

2. Præterea. Non eſt perſonarum acceptio apud Deum, ut dicitur Rom. II. Sed videretur eſſe, ſi pro eadem culpa unum plus, & alium minus puniret. Cum ergo pro culpa veniali iuſtus temporaliter puniatur, etiam damnatus non æternaliter, ſed temporaliter punietur.

Sed contra. Matth. V. 26. *Non exies inde, donec reddas noviſſimum quadrantem*, ideſt minuta peccata. Sed ille qui in peccato

cato mortali decedit, nihil poteſt reddere. Ergo pro peccatis venialibus punietur æternaliter.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod venialia caritati adiuncta poſſunt per aliquam pœnam conſumi, & ideo convenienter ſecundum metaphoram ſignantur illa quæ per ignem conſumuntur. & quia quanto aliquod peccatum eſt gravius, tanto difficilius purgatur, in peccatis autem venialibus invenitur alterum altero gravius; ideo convenienter eorum diverſitas ſignatur per diverſitatem eorum quæ facilius, & tardius conſumuntur ab igne. Et quia perfectio cuiuslibet quantitatis ternario comprehenditur propter principium, medium, & finem; ideo triplex differentia ponitur: quia quædam ſunt graviſſima in genere venialium, & difficillime purgabilia, & hæc per lignum ſignantur; quædam minima, quæ per ſtipulam; quædam media, quæ per fenum ſignantur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut fundamentum tranſumitur ad ſpiritualia ratione prioritatis, & non ratione inferioritatis, ita ſuperædificari dicuntur non quæ ſuperius, ſed quæ poſterius ſiunt.

Ad ſecundum dicendum, quod venialia non dicuntur ſuperædificari quaſi ex fundamento ſtabilitatem habentia. Dicitur enim aliquid ſuper ſundamentum poni tripliciter. Uno modo directo ſitu, quod ſupra fundamentum firmatur, & ſic ſolum bona opera fidei formatæ, quæ fundamentum dicitur, ſuperædificantur. Alio modo dicitur eſſe ſuper quod eſt iuxta, ſicut patet in Pſalm. cxxxvi. *Super flumina Babylonis*: & ſic venialia ſuperædificantur, quia fundamentum non deſtruunt, ſed ſimul cum fundamento ſunt. Alio modo dicitur eſſe ſuper quod eſt poſt, ſicut Ezech. ult. 3. *Super terminum Aſer*, ideſt poſt, ut Gloſſa dicit: & ſic etiam mortalia poſſunt ſuperædificari, quæ ſundamentum deſtruunt. Vel ſecundum quoſdam per lignum, fenum, & ſtipulam non intelliguntur ipſa venialia, ſed opera bona quibus aliquis motus venialis peccati ſe immiſcet; & hæc ſuperædificantur quantum ad id quod eſt boni in eis, & non quantum ad id quod habent de veniali. Sed hoc non videtur eſſe ſecundum intentionem Apoſtoli, & Auguſtini: quia tunc non eſſet diſtinctio inter lignum, fenum, & ſtipulam; & aurum, argentum, & lapidem pretioſum.

Ad tertium dicendum, quod in ſacra Scriptura præter principalem ſenſum quem Auctor intendit, poſſunt alii ſenſus non incongrue aptari. Et ſic Hieronymus per adaptationem quamdam loquitur, & non ſecundum intentionem Apoſtoli.

Ad quartum dicendum, quod aliqui etiam male docentes quandoque non mortaliter, ſed venialiter peccant; ſicut quando aliqua inutilia docent, vel aliquis motus inanis gloriæ eis inſurgit. Vel dicendum, quod loquitur ſecundum eumdem modum, ſicut Hieronymus.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod aurum, argentum, & lapis pretioſus; & lignum, & fenum, & ſtipula poſſunt dupliciter exponi. Uno modo ita quod quælibet bona opera dicantur aurum, argentum, & lapis pretioſus: & quælibet venialia dicantur lignum, fenum, & ſtipula: & ſic non eſt dubium quod iidem ædificant utraque: ſed quidam dicuntur hæc, & quidam illa ædificare, ſecundum quod eis magis inſiſtunt: ſicut etiam activi a contemplativis diſtinguuntur, quamvis & contemplativi aliquid agant, & activi aliquid contemplentur aliquando. Alio modo ita quod per aurum, argentum, & lapidem pretioſum intelligantur ſolum opera perfectorum; & per lignum, fenum, & ſtipulam ſuperædificata intelligantur venialia eorum qui ſolicitudinem de rebus temporalibus gerunt, non ſoli Deo vacantes: & tunc patet quod non ſunt iidem qui utraque ædificant: quia imperfecti, etſi bona opera faciunt, tamen obſcurantur ex ſolicitudinibus huius mundi, ut claritatem auri, argenti, & lapidis pretioſi non habeant: & ſimiliter perfecti, etiam ſi aliqua venialia habeant, tamen ex fervore caritatis in eis conſumuntur, & ex ſolicitudine continua quam de purgatione propria habent: & ideo non dicuntur ea ſuperædificare, quia in eis habitualiter non manent: & tales ſecuri ſunt, quia nihil eſt in eis purgabile.

Et ſecundum hoc patet ſolutio ad objecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod culpa non poteſt ordinari niſi per pœnam: & quia Deus nihil inordinatum relinquit, ideo nunquam culpam ſine pena dimittit. In illis autem qui damnantur, non poteſt ali-

aliqua culpa dimitti , nec aliquis reatus tolli , cum careant caritate , per quam & culpa purgatur , & reatus tollitur : & ideo culpa venialis in eis ſemper manebit, vel reatus eius , ſi etiam ante peccatum mortale veniale dimiſſum fuiſſet quantum ad culpam manente reatu : & propter hoc æternaliter damnati de illis venialibus punientur.

Ad primum ergo dicendum , quod peccatum mortale meretur pęnam æternam , inquantum gratiam tollit, & a Deo æterno ſeparat ; & ſecundum hoc in infinitum diſtat a veniali . In illo ergo qui gratia caret , & a Deo in perpetuum ſeparatus eſt, per accidens veniali æterna pœna debetur ratione ſubiecti , quæ per ſe debetur mortali.

Ad ſecundum dicendum quod non eſt ibi aliqua perſonarum acceptio : quia in iuſto eſt gratia , cuius virtute, culpa eius purgatur , vel reatus ; qua carent damnati : & ideo eorum culpa , vel reatus per pęnam expiari non poteſt : & ſic patet quod venialia mortalibus adiuncta in damnatis per accidens habent quod non ſunt lignum , fenum , & ſtipula.

ARTICULUS III.

Utrum per pœnam purgatorii expietur peccatum veniale quo ad culpam.

1. AD tertium ſic proceditur . Videtur quod per pœnam purgatorii non expietur peccatum veniale quo ad culpam. Quia ſuper illud I. Ioan. v. *Eſt peccatum ad mortem &c.* dicit Gloſſa (interlinealis. *) „ Quod in hac vita non corrigi- „ tur , fruſtra poſt mortem eius venia „ poſtulatur . “ Ergo nullum peccatum poſt hanc vitam quo ad culpam dimittitur.

2. Præterea . Eiuſdem eſt labi in peccatum , & a peccato liberari . Sed anima poſt mortem non poteſt peccare venialiter. Ergo nec a peccato veniali abſolvi.

3. Præterea . Gregorius dicit (homil. XIII. **) quod talis in iudicio quiſque futurus eſt, qualis de corpore exivit : quia lignum ubi ceciderit , ibi erit : Eccli. XI. Si ergo aliquis in hac vita exit cum veniali , in iudicio cum veniali erit ; & ita per purgatorium non expiatur a culpa veniali aliquis.

4. Præterea . Supra dictum eſt (diſt. XVII. quæſt.II. art. 2. quæſtiunc. 3.) quod culpa actualis non deletur niſi per contritionem . Sed poſt hanc vitam non erit contritio , quæ eſt actus meritorius : quia tunc non erit meritum, neque demeritum, cum ſecundum Damaſcenum (Lib. II. de Fide orthod. cap. IV. in fine) hoc ſit hominibus mors quod Angelis caſus. Ergo poſt hanc vitam non dimittitur in purgatorio veniale quo ad culpam.

5. Præterea . Veniale non eſt in nobis niſi ratione fomitis : unde in primo ſtatu Adam venialiter non peccaſſet , ut in II. Lib. diſt. XXI. (quæſt.II. art. 3. in cor.) dictum eſt . Sed poſt hanc vitam in purgatorio non erit ſenſualitas fomite corrupto in anima ſeparata , quia fomes dicitur lex carnis Rom. VII. Ergo non erit ibi venialis culpa : & ita non poteſt expiari per purgatorium ignem.

Sed contra eſt quod Gregorius dicit in IV. Dialog. (cap. XXXIX.) & Auguſtinus de vera pęnitentia (ubi ſupra) quod quædam culpæ leves in futuro remittuntur . Nec poteſt intelligi quo (*a*) ad pęnam : quia ſic omnes culpæ , quantumcumque graves , quantum ad reatum pęnæ per ignem purgatorium expiantur . Ergo venialia quantum ad culpam purgantur per ignem purgatorium.

Præterea . I. Corinth. III. per lignum , fenum , & ſtipulam , ut dictum eſt , venialia intelliguntur . Sed lignum , fenum , & ſtipula per purgatorium conſumuntur . Ergo ipſæ veniales culpæ poſt hanc vitam remittuntur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius . Videtur quod ignis purgatorius non liberet a reatu pęnæ . Omnis enim purgatio reſpicit fęditatem . Sed pęna non importat aliquam fęditatem . Ergo ignis purgatorius non liberat a pęna.

2. Præterea . Contrarium non purgatur niſi per ſuum contrarium . Sed pęna non contrariatur pęnæ . Ergo per pęnam purgatorii non purgatur aliquis a reatu pęnæ.

3. Præterea I. Corinth. III. ſuper illud , *Salvus erit , ſic tamen &c.* dicit Gloſſa

(ve-

(*a*) *Al.* ad culpam.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Sumpta eſt ex Gregorio Lib. XVI. Moral. cap. XXVIII. ſuper illud Iob XXIV. *Uſque ad inferos peccatum eius.* ** Lib. IV. Dialogorum cap. XXXIX. paulo aliis verbis.

(vetus) „ Ignis iſte eſt tentatio tribulationis , de qua ſcriptum eſt : *Vaſa figuli probat fornax* : Eccli. xxvii. 6. “ Ergo homo expiatur ab omni pęna per pęnas huius mundi, ſaltem per mortem , quæ eſt maxima pęnarum, & non per purgatorium ignem.

Sed contra. Pęna purgatorii eſt gravior quam pęna qualibet huius mundi , ut ſupra dictum eſt . Sed per pęnam ſatisfactoriam , quam aliquis in hac vita ſuſtinet , expiatur a debito pœnæ . Ergo multo fortius per pęnam purgatorii.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius . Videtur quod ab illa pęna unus non liberetur alio citius. Quanto enim gravior eſt culpa , & maior reatus , tanto acerbior pęna imponitur in purgatorio . Sed quæ eſt proportio pęnæ acerbioris ad culpam graviorem , eadem eſt proportio pęnæ levioris ad culpam leviorem . Ergo ita cito liberatur unus a pęna illa ſicut alius.

2. Præterea . Inæqualibus meritis adduntur (*a*) æquales retributiones & in cælo , & in inferno quantum ad durationem . Ergo videtur eſſe ſimiliter in purgatorio.

Sed contra eſt ſimilitudo Apoſtoli , qui differentias venialium per lignum , fenum , & ſtipulam ſignificavit . Sed conſtat quod lignum diutius manet in igne quam fenum , & ſtipula . Ergo unum peccatum veniale diutius punitur in purgatorio quam aliud.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem , quod quidam dixerunt , quod poſt hanc vitam non dimittitur aliquod peccatum quo ad culpam : & ſi cum mortali culpa quis decedat , damnatur , & remiſſionis capax non eſt : non autem poteſt eſſe quod cum veniali decedat ſine mortali , quia ipſa gratia finalis culpam purgat venialem . Veniale enim peccatum contingit ex hoc quod aliquis Chriſtum habens in fundamento, nimis aliquod temporale diligit : qui quidem exceſſus ex concupiſcentiæ corruptione contingit : unde ſi gratia omnino concupiſcentiæ corruptionem vincat , ſicut in beata Virgine fuit , non manet aliquis locus veniali : & ita cum in morte omnino diminuatur, & annihiletur iſta concupiſcentia , potentiæ animæ totaliter gratiæ ſubiiciuntur, & veniale expellitur . Sed hæc opinio frivola eſt & in ſe , & in cauſa ſua . In ſe quidem : quia dictis ſanctorum, & Evangelii adverſatur , cuius dicta non poſſunt exponi de remiſſione venialium quantum ad pęnam , ut Magiſter in littera dicit : quia ſic tam levia , quam gravia in futuro dimittuntur. Gregorius autem (IV. Lib. dialogor. cap. xxxix.) leves culpas tantum poſt hanc vitam remitti perhibet. Nec ſufficit quod dicunt , quod hic dicitur ſpecialiter de levibus , ne putetur nihil grave pro eis nos paſſuros : quia remiſſio pęnæ magis aufert gravitatem pęnarum quam ponat . Quantum ad cauſam autem frivola apparet : quia defectus corporalis , qualis eſt in ultimo vitæ , non aufert concupiſcentiæ corruptionem , vel diminuit quantum ad radicem , ſed quantum ad actum ; ſicut patet etiam de illis qui graviter infirmantur. Nec iterum tranquillat potentias animæ , ut eas gratiæ ſubiiciat : quia tranquillitas potentiarum , & ſubiectio earum ad gratiam eſt , quando inferiores vires obediunt ſuperioribus , quæ legi Dei condelectantur; quod in ſtatu illo eſſe non poteſt , cum actus utrarumque impediatur : niſi tranquillitas dicatur privatio pugnæ, ſicut etiam in dormientibus accidit ; nec tamen propter hoc ſomnus dicitur concupiſcentiam diminuere, aut vires animæ tranquillare, aut eas gratiæ ſubdere. Et præterea dato quod concupiſcentiam radicaliter diminueret defectus ille , & vires animæ ſubderet gratiæ, adhuc hoc non ſufficeret ad purgationem culpæ venialis iam commiſſæ , quamvis ſufficeret ad vitationem futuræ : quia culpa actualis etiam venialis non dimittitur ſine actuali contritionis motu , ut ſupra diſt. xvi. (quæſt. I. art. 2. quæſtiunc. 3.) dictum eſt, quantumcumque habitualiter intendatur. Contingit autem quandoque quod aliquis dormiens moritur in gratia exiſtens qui cum veniali aliquo obdormivit; & talis non poteſt actum contritionis habere de veniali ante mortem , Nec poteſt dici, ut dicunt , quod , ſi non pœnituit actu , vel propoſito in generali , vel ſpeciali , ſit verſum in mortale, propter hoc quod veniale ſit mortale dum placet : quia non qualibet placentia venialis facit peccatum mortale (alias omne veniale eſſet mortale , quia quodlibet veniale placet , cum ſit voluntarium) ſed talis placentia quæ

(a) *Al.* inæquales.

Digitized by Google

ad fruitionem ſpectat, in qua omnis humana perverſitas conſiſtit, dum rebus utendis fruimur, ut Auguſtinus dicit: & ſic placentia illa quæ facit peccatum mortale, eſt actualis placentia, quia omne peccatum mortale in actu conſiſtit. Poteſt autem contingere quod aliquis poſtquam veniale peccatum commiſit, nihil actualiter cogitet de peccato vel dimittendo, vel tenendo; ſed cogitet forte quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & in hac cogitatione obdormiat, & moriatur. Unde patet quod hæc opinio omnino irrationalis eſt.

Et ideo cum aliis dicendum, quod culpa venialis in eo qui cum gratia decedit, poſt hanc vitam dimittitur per ignem purgatorium: quia pœna illa (*a*) aliqualiter voluntaria, virtute gratiæ habebit vim expiandi culpam omnem quæ ſimul cum gratia ſtare poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod Gloſſa loquitur de peccato mortali. Vel dicendum, quod quamvis in hac vita non corrigatur in ſe, corrigitur tamen in merito: quia hic homo meruit, ut ibi illa pœna ſit meritoria ſibi.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum veniale contingit ex corruptione fomitis, qui in anima ſeparata in purgatorio exiſtente non erit, & ideo non poterit peccare venialiter: ſed remiſſio culpæ venialis eſt ex gratia (*b*) informante, quæ in purgatorio erit in anima ſeparata: & ideo non eſt ſimile.

Ad tertium dicendum, quod venialia non variant ſtatum hominis: quia neque tollunt, neque diminuunt caritatem, ſecundum quam menſuratur quantitas gratuitæ bonitatis animæ: & ideo per hoc quod venialia dimittuntur, vel committuntur, talis manet anima, qualis prius.

Ad quintum dicendum, quod poſt hanc vitam non poteſt eſſe meritum reſpectu præmii eſſentialis; ſed reſpectu alicuius accidentalis poteſt eſſe quamdiu manet homo in ſtatu viæ aliquo modo: & ideo in purgatorio poteſt eſſe actus meritorius quantum ad remiſſionem culpæ venialis.

Ad quintum dicendum, quod quamvis veniale ex pronitate fomitis contingat, tamen culpa in mente conſequitur: & ideo etiam deſtructo fomite culpa adhuc manere poteſt.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quicumque eſt debitor alicuius, per hoc a debito abſolvitur quod debitum ſolvit: & quia reatus nihil eſt aliud quam debitum pœnæ, per hoc quod aliquis pœnam ſuſtinet quam debebat, a reatu abſolvitur: & ſecundum hoc pœna purgatorii a reatu purgat.

Ad primum ergo dicendum, quod reatus, quamvis non importet fęditatem quantum in ſe eſt, tamen habet ordinem ad fęditatem ex cauſa ſua.

Ad ſecundum dicendum, quod pęna quamvis non contrarietur pęnæ, tamen contrariatur reatui ad pęnam: quia ex hoc manet obligatio ad pęnam quod pęnam non ſuſtinuit quam debebat.

Ad tertium dicendum, quod in eiſdem verbis ſacræ Scripturæ latet multiplex intellectus: unde & ille ignis poteſt intelligi tribulatio præſens, vel pęna ſequens: & per utramque venialia purgari poſſunt. Sed quod mors naturalis ad hoc non ſufficiat, ſupra dictum eſt (diſt. xx. art. 1. quæſt. 3. ad 3.)

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quædam venialia ſunt maioris adhærentiæ quam alia, ſecundum quod affectus magis ad ea inclinatur, & fortius in eis figitur: & quia ea quæ ſunt maioris adhærentiæ, tardius purgantur, ideo quidam in purgatorio diutius quam alii torquentur, ſecundum quod affectus eorum ad venialia fuit magis immerſus.

Ad primum ergo dicendum, quod acerbitas pœnæ proprie reſpondet quantitati culpæ; ſed diuturnitas reſpondet radicationi culpæ in ſubiecto: unde poteſt contingere quod aliquis diutius moretur qui minus affligitur, & e converſo.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum mortale, cui debetur ſupplicium inferni, & caritas, cui debetur præmium paradiſi poſt hanc vitam, radicantur immobiliter in ſubiecto: & ideo quantum ad omnes eſt eadem diuturnitas utrobique; ſecus autem eſt de peccato veniali, quod in purgatorio punitur, ut ex dictis patet.

QUAE-

(a) *Nicolai*, cum ſit aliqualiter &c. (b) *Al.* informata.

QUAESTIO II.

DEinde quæritur de confeſſione generali: & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Utrum virtute confeſſionis generalis venialia deleantur quo ad culpam.

Secundo. Utrum peccata mortalia oblita.

Tertio. Utrum aliquis poſſit licite confiteri peccata quæ non fecit.

ARTICULUS I.

Utrum per confeſſionem generalem, quæ fit in completorio, & prima, dimittantur venialia.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod per confeſſionem generalem, quæ fit in completorio, & prima, non dimittantur venialia. Confeſſio enim qua dimittuntur peccata, eſt quoddam ſacramentale. Sed illa generalis confeſſio non eſt ſacramentalis, quia poteſt fieri etiam non ſacerdoti. Ergo non valet ad peccatorum venialium dimiſſionem.

2. Præterea. Confeſſio per hoc ordinatur ad peccatorum dimiſſionem, nquantum per eam peccata confitentis manifeſtantur. Sed poſt confeſſionem generalem ita remanent occulta peccata confitentis reſpectu eius cui fit confeſſio, ſicut & prius: tum quia quandoque ille cui fit confeſſio, non poteſt diſtinguere voces ſingulorum, quando plures ſimul generalem confeſſionem faciunt: rum quia in illis generalibus quæ in confeſſione generall dicuntur, non eſt aliquis qui non peccet. Ergo confeſſio generalis non valet ad dimiſſionem venialium.

3. Præterea. Contritio directius ordinatur ad remiſſionem culpæ quam confeſſio. Sed contritio generalis non ſufficit ad remiſſionem venialium: quia quandoque cum generali contritione ſimul ſtat habitualis placentia alicuius venialis. Ergo multo minus confeſſio generalis peccata venialia quo ad culpam delet.

4. Præterea. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus,* (*a*) *nos ipſos ſeducimus*, ut dicitur I. Ioan. 1. 8. Sed aliqui qui non habent peccata mortalia, frequenter confeſſionem generalem faciunt. Si ergo talis confeſſio ſufficit ad delendum venialia, frequenter ſunt ſine peccato aliquo; quod videtur eſſe contra auctoritatem inductam.

Sed contra. Nihil in Eccleſia fruſtra agitur. Sed poſt generalem confeſſionem ſequitur ſecundum uſum Eccleſiæ oratio, qua ſacerdos dimiſſionem peccatorum confitentibus precatur. Ergo confeſſio generalis valet ad dimiſſionem peccatorum ſaltem venialium.

Præterea. Sacerdos accedens ad Miſſam celebrandam confeſſionem generalem facit, ut purius accedat. Sed hoc non eſſet, ſi talis confeſſio non purgaret. Ergo purgat ſaltem a peccatis venialibus.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod iſta eſt ratio quare per infuſionem gratiæ, & caritatis peccata venialia non dimittantur, quia non opponuntur caritati quantum ad habitum, ſed magis quantum ad actum eius, quem impediunt, vel retardant: & ideo quando actus caritatis contra venialia dirigitur, ea quaſi ſuo contrario delet. Nec oportet quod contra ſingulum eorum actus caritatis feratur ad eorum deletionem: quia nullum eorum de ſe habet ſpecialem rationem qua caritati aliquo modo contrarietur, ſicut eſt de peccatis mortalibus; ſed omnia ſecundum unam rationem diſponunt ad contrarium caritatis, inquantum nimis temporalibus rebus inhæretur. Unde cum confeſſio generalis ſit actus ex caritate procedens in eo qui caritatem habet, in venialia directus, conſtat quod valet ad venialium peccatorum dimiſſionem quantum ad culpam, & quandoque quantum ad pęnam: (*b*) tanta poteſt devotio confitentis adeſſe.

Ad primum ergo dicendum, quod confeſſio generalis quandoque eſt ſacramentalis, & quandoque non. Sacramentalis quidem eſt, quando aliquis in ſecreto ſacerdoti confitetur quædam quæ meminit, & alia venialia in generali; & tunc illa generalis confeſſio ex quatuor habet quod valeat ad remiſſionem venialium, quantum ad culpam, & etiam pœnam vel in parte, vel in toto; ſcilicet ex contritione confitentis, ex humilitate confeſſionis, ex oratione ſacerdotis, inquantum eſt quædam perſona, ex vi clavium. Quando autem fit publice coram multis, & cum multis in Eccleſia, non eſt ſacramentalis: unde tunc habet efficaciam ex tribus primis, & non ex quarto: & propter hoc etiam non ſub-

(a) Vulgata, *ipſi nos*. (b) *Nicolai*, ſi tanta.

Digitized by Google

ſubiungitur in prima, & completorio abſolutio, nec ſatisfactionis iniunctio, ſed ſolum oratio *Miſereatur*.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de confeſſione ſacramentali, quæ iudicium ſacerdotis expectat; & ideo requiritur aliqualis peccatorum manifeſtatio.

Ad tertium dicendum, quod contritio generalis ſufficit ad peccatorum venialium dimiſſionem quo ad culpam; ſed illud quod habitu retinetur in affectu, excluditur ab illa generalitate: unde illud non deletur per talem contritionem, neque etiam per generalem confeſſionem.

Ad quartum dicendum, quod non fuit intentio Apoſtoli dicere, quod non ſit aliquod momentum in quo homo non ſit ſine peccato quo ad culpam; ſed quia iſta vita a nullo ſine peccato agitur, & quia etiam dimiſſa culpa reatus aliquis manet.

ARTICULUS II.

Utrum confeſſio generalis ſufficiat ad delendum peccata mortalia oblita.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod confeſſio generalis non ſufficiat ad delendum peccata mortalia oblita. Peccatum enim quod per confeſſionem deletum eſt, non eſt neceſſe iterum confiteri. Si ergo peccata oblita per confeſſionem generalem dimitterentur, non eſſet neceſſarium quod cum ad notitiam redeunt, aliquis ea confiteretur.

2. Præterea. Quicumque non eſt conſcius alicuius peccati, vel non habet peccatum, vel eſt oblitus ſui peccati. Si ergo per generalem confeſſionem factam peccata oblita mortalia dimittuntur, quicumque non eſt ſibi conſcius de aliquo peccato mortali, quandocumque generalem confeſſionem facit, poteſt eſſe certus quod ſit immunis a peccato mortali; quod eſt contra Apoſtolum I. Corinth. IV. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.*

3. Præterea. Nullus ex negligentia reportat commodum. Sed non poteſt eſſe ſine negligentia quod aliquis peccatum mortale obliviſcatur antequam ei dimittatur. Ergo non reportat ex hoc tale commodum, quod ſine ſpeciali confeſſione de peccato ei dimittatur.

4. Præterea. Magis eſt elongatum a cognitione confitentis illud quod eſt omnino ignoratum, quam illud cuius eſt oblitus. Sed peccata per ignorantiam commiſſa generalis confeſſio non delet: quia tunc hæretici qui neſciunt aliqua peccata, in quibus ſunt, eſſe peccata, aut etiam aliqui ſimplices, per generalem confeſſionem abſolverentur; quod falſum eſt. Ergo generalis confeſſio non tollit peccata oblita.

Sed contra. Pſalm. XXXIII. 6. *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur*. Sed ille qui confitetur omnia quæ ſcit, accedit ad Deum quantum poteſt: plus autem ab eo requiri non poteſt. Ergo non confunditur, ut repulſam patiatur, ſed veniam conſequitur.

Præterea. Ille qui confitetur, veniam conſequitur, niſi ſit fictus. Sed ille qui confitetur omnia peccata quæ in memoria habet, & oblitus eſt aliquorum, non ex hoc eſt fictus: quia ignorantiam facti patitur, quæ a peccato excuſat. Ergo veniam conſequitur, & ſic peccata oblita ſibi relaxantur; cum impium ſit a Deo dimidiam ſperare veniam, ut ſupra diſt. XV. Magiſter dicit.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod confeſſio operatur præſuppoſita contritione, quæ culpam delet; & ſic ordinatur confeſſio directe ad dimiſſionem pœnæ: quod quidem facit & ex erubeſcentia quam habet, & ex vi clavium, cui ſe confitens ſubiicit. Contingit autem quandoque quod per contritionem præcedentem peccatum aliquod deletum eſt quo ad culpam ſive in generali, ſi eius tunc memoria non habeatur, ſive in ſpeciali; & tamen ante confeſſionem aliquis illius peccati oblitus eſt: & tunc confeſſio generalis ſacramentalis operatur ad dimiſſionem pœnæ ex vi clavium, quibus ſe confitens ſubiicit, nullum obſtaculum, quantum in ipſo eſt, ponens. Sed ex illa parte qua erubeſcentia confeſſionis peccati pœnam minuebat, pœna ipſius, de qua quis ſpecialiter coram ſacerdote non erubuit, non eſt diminuta.

Ad primum ergo dicendum, quod in ſacramentali confeſſione non ſolum requiritur abſolutio, ſed iudicium ſacerdotis ſatisfactionem imponentis expectatur: & ideo quamvis iſte abſolutione ſit functus, tamen tenetur confiteri, ut ſuppleatur quod defuit ſacramentali confeſſioni.

Ad ſecundum dicendum, quod confeſſio non operatur, ut dictum eſt, niſi contritione præſuppoſita; de qua quando vera fue-

fuerit, non poteſt aliquis ſcire, ſicut nec ſcire poteſt an gratiam habeat per certitudinem. Et ideo ſciri non poteſt, utrum per confeſſionem generalem ſit ſibi peccatum oblitum dimiſſum per certitudinem, quamvis poſſit per conjecturas aliquas æſtimari, de quibus ſupra diſt. IX. dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod iſte non reportat commodum ex negligentia: quia non ita plenam remiſſionem conſequitur, ſicut alias conſecutus fuiſſet; nec tantum meretur: & tenetur iterum confiteri, cum ad memoriam peccatum reduxit.

Ad quartum dicendum, quod ignorantia iuris non excuſat, quia ipſa peccatum eſt; ſed ignorantia facti excuſat. Unde aliquis de hoc quod non confitetur peccata quæ neſcit eſſe peccata propter ignorantiam iuris divini, non excuſatur a fictione; excuſaretur autem, ſi neſciret ea eſſe peccata propter ignorantiam particularis circumſtantiæ, ut ſi cognovit alienam quam credidit eſſe ſuam. Sed oblivio de actu peccati habet ignorantiam facti, & ideo excuſat a peccato fictionis in confeſſione, quod fructum abſolutionis, & confeſſionis impedit.

ARTICULUS III.

Utrum aliquis licite poſſit confiteri peccatum quod non habet.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod aliquis licite poſſit confiteri peccatum quod non habet. Quia, ſicut dicit Gregorius *, bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere ubi culpa non eſt. Ergo ad bonam mentem pertinet ut de illis culpis ſe accuſet quas non commiſit.

2. Præterea. Aliquis per humilitatem ſe reputat deteriorem aliquo qui eſt manifeſtus peccator; & in hoc commendandus eſt. Sed quod corde quis æſtimat, licet ore confiteri. Ergo licite poteſt ſe confiteri habere gravius peccatum quam habeat.

3. Præterea. Aliquis quandoque dubitat de aliquo peccato, utrum ſit mortale, vel veniale; & talis debet, ut videtur, de illo confiteri ut de mortali. Ergo aliquis debet confiteri aliquod peccatum quod non habet.

4. Præterea. Satisfactio ex confeſſione ordinatur. Sed aliquis poteſt ſatisfacere de peccato quod non commiſit. Ergo poteſt etiam confiteri peccatum quod non fecit.

Sed contra. Quicumque dicit ſe feciſſe quod non fecit, mentitur. Sed nullus in confeſſione mentiri debet, cum omne mendacium ſit peccatum. Ergo nullus debet confiteri peccatum quod non fecit.

Præterea. In judicio exteriori non debet aliquod crimen alicui impingi, quod non poteſt per teſtes idoneos probari. Sed teſtis in foro pœnitentiæ eſt conſcientia. Ergo aliquis non debet ſe accuſare de peccato quod conſcientia ſua non habet.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod per confeſſionem debet pœnitens ſe confeſſori ſuo manifeſtare. Ille autem qui aliud de ſe ſacerdoti loquitur quam ſua conſcientia habeat, ſive in bonum, ſive malum, non ſe ſacerdoti manifeſtat, ſed magis occultat: & ideo non eſt idonea confeſſio; ſed ad hoc quod ſit idonea, requiritur quod os cordi concordet, ut ſolum hoc os accuſet quod conſcientia tenet.

Ad primum ergo dicendum, quod agnoſcere culpam ubi non eſt, poteſt eſſe dupliciter. Uno modo ut intelligatur quantum ad ſubſtantiam actus, & ſic non eſt verum: non enim ad bonam mentem pertinet, ſed ad errantem, ut ſe actum aliquem commiſiſſe cognoſcat quem non commiſit. Alio modo quantum ad conditionem actus; & ſic verum eſt quod Gregorius dicit, quia iuſtus in actu qui de ſe bonus videtur, formidat ne aliquis defectus ex parte ſua fuerit; & ſic dicitur Iob IX. 28. *Verebar omnia opera mea*. Et ideo ad bonam mentem etiam pertinet ut hanc formidinem quam corde tenet, lingua accuſet.

Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum: quia iuſtus qui eſt vere humilis, non reputat ſe deteriorem quantum ad perpetrationem actus qui ſit peior ex genere; ſed timet ne in his quæ bene agere videtur, per ſuperbiam gravius delinquat.

Ad tertium dicendum, quod quando aliquis dubitat de aliquo peccato, an ſit mortale, tenetur illud confiteri dubitatione manente: quia qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat eſſe mortale peccatum, peccat mortaliter, diſcrimini ſe committens. Et ſimiliter periculo ſe committit

Ex Edit. P. Nicolai.

* Colligitur ex Lib. XII. Epiſt. indict. VII. epiſt. XXXI.

mittit qui de hoc quod dubitat eſſe mortale, negligit confiteri. Non tamen debet aſſerere illud eſſe mortale, ſed cum dubitatione loqui, & indicium ſacerdotis expectare; cuius eſt diſcernere inter lepram & lepram.

Ad quartum dicendum, quod ex hoc quod homo ſatisfacit pro peccato quod non commiſit, non incurrit mendacium, ſicut cum quis confitetur peccatum quod non credit ſe feciſſe. Si enim dicat peccatum quod non fecit, tamen credit ſe feciſſe, non mentitur: & ideo non peccat ſi eo modo dicat ſicut eſt in corde ſuo.

QUAESTIO III.

DEinde quæritur de ſigillo confeſſionis: & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Utrum in quolibet caſu teneatur homo celare ea quæ ſub ſigillo confeſſionis habet.

Secundo. Utrum poſſit alii revelare de licentia confitentis.

Tertio. Utrum teneatur ea celare, ſi etiam alias ea novit.

ARTICULUS I.

Utrum in quolibet caſu teneatur ſacerdos celare peccata quæ ſub ſigillo confeſſionis novit.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod non in quolibet caſu teneatur celare ſacerdos peccata quæ ſub ſigillo confeſſionis novit. Quia, ſicut dicit Bernardus (tract. de præcepto, & diſpenſ. cap. 11.) *quod eſt inſtitutum pro caritate, contra caritatem non militat*. Sed celatio confeſſionis in aliquo caſu contra caritatem militaret; ſicut ſi aliquis in confeſſione ſcit aliquem hæreticum, quem non poteſt inducere ad hoc quod deſiſtat a corruptione plebis: & ſimiliter de illo qui ſcit per confeſſionem affinitatem eſſe inter aliquos qui contrahere volunt. Ergo talis debet confeſſionem revelare.

2. Præterea. Id ad quod quis obligatur ex præcepto Eccleſiæ tantum, non eſt neceſſe obſervari mandato Eccleſiæ in contrarium facto. Sed celatio confeſsionis introducta eſt ex ſtatuto Eccleſiæ tantum. Si ergo per Eccleſiam præcipiatur quod quicumque ſcit aliquid de tali peccato, dicat; ille qui ſcit per confeſſionem, dicere debet.

3. Præterea. Magis debet homo ſervare conſcientiam ſuam quam famam alterius: quia caritas ordinata eſt. Sed aliquando aliquis peccatum celans incurrit propriæ conſcientiæ damnum; ſicut cum in teſtimonium adducitur pro peccato illo, & iurare cogitur de veritate dicenda; vel cum aliquis Abbas ſcit per confeſsionem alicuius prioris ſibi ſubiecti peccatum, cuius occaſio inducit ipſum ad ruinam, ſi ei prioratum dimittat: unde debet ei auferre propter debitum paſtoralis curæ; auferendo autem videtur confeſſionem publicare.

4. Præterea. Aliquis ſacerdos per confeſſionem alicuius, quam audit, poteſt accipere conſcientiam quod ſit prælatione indignum. Sed quilibet tenetur contradicere promotioni indignorum, ſi ſua interſit. Cum ergo contradicendo ſuſpicionem inducere videatur de peccato, & ſic quodammodo confeſſionem revelare, videtur quod oporteat quandoque confeſſionem revelare.

Sed contra eſt quod dicit Decret. de pœnit. & remiſ. (cap. *Omnis utriuſque ſexus*.) *Caveat ſacerdos ne verbo, vel ſigno, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem*.

Præterea. Sacerdos debet Deo, cuius eſt miniſter, conformari. Sed Deus peccata quæ per confeſſionem panduntur, non revelat, ſed tegit. Ergo nec ſacerdos revelare debet.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ſigillum confeſſionis ſe extendat ad alia quam illa quæ ſunt de confeſſione. Quia de confeſſione non ſunt niſi peccata. Sed aliquando aliquis cum peccatis multa alia narrat quæ ad confeſſionem non pertinent. Ergo cum ea ſacerdoti dicantur ut Deo, videtur quod ad illa etiam ſigillum confeſſionis ſe extendat.

2. Præterea. Aliquando aliquis dicit alicui aliquod ſecretum, & ille recipit ſub ſigillo confeſſionis. Ergo ſigillum confeſſionis ſe extendit ad illa quæ non ſunt de confeſſione.

Sed contra. Sigillum confeſſionis eſt aliquid annexum ſacramentali confeſſioni. Sed ea quæ ſunt annexa alicui ſacramento, non ſe extendunt ultra ſacramentum illud. Ergo ſigillum confeſſionis non ſe extendit niſi ad ea de quibus eſt ſacramentalis confeſſio.

QUAE-

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non ſolum ſacerdos ſigillum confeſſionis haedat. Quia aliquando aliquis confitetur ſacerdoti per interpretem neceſſitate urgente. Sed interpres etiam tenetur confeſſionem celare. Ergo etiam non ſacerdos aliquid ſub ſigillo confeſsionis habet.

2. Præterea. Aliquando aliquis in caſu neceſſitatis poteſt laico confiteri. Sed ille tenetur peccata celare, cum ſibi dicantur ſicut Deo. Ergo non ſolum ſacerdos ſigillum confeſſionis haber.

3. Præterea. Aliquando aliquis ſe ſacerdotem fingit, ut conſcientiam alicuius exploret per hanc fraudem, & ille etiam, ut videtur, peccat, ſi confeſſionem revelet. Ergo non ſolus ſacerdos ſigillum confeſſionis habet.

Sed contra eſt quod ſolus ſacerdos eſt miniſter huius ſacramenti. Sed ſigillum confeſſionis eſt annexum ſacramento. Ergo ſolus ſacerdos habet ſigillum confeſſionis.

Præterea. Homo tenetur ea quæ in confeſſione audit, celare: quia neſcit ea ut homo, ſed ut Deus. Sed ſolus ſacerdos eſt miniſter Dei. Ergo ipſe ſolus tenetur occultare.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in ſacramentis ea quæ exterius geruntur, ſunt ſigna rerum quæ interius contingunt: & ideo confeſſio qua quis ſacerdoti ſe ſubiicit, ſignum eſt interioris qua quis Deo ſubiicitur. Deus autem peccatum illius qui ſe ſibi ſubiicit per pœnitentiam tegit: unde & hoc oportet in ſacramento pœnitentiæ ſignificari: & ideo de neceſſitate ſacramenti eſt quod quis confeſſionem celet, & tamquam violator ſacramenti peccat qui revelat: & præter hoc ſunt aliæ utilitates huius celationis: quia per hoc homines ad confeſſionem magis attrahuntur, & ſimplicius peccata confitentur.

Ad primum ergo dicendum, quod quidam dicunt, quod ſacerdos non tenetur ſervare ſub ſigillo confeſsionis niſi peccata de quibus pœnitens emendare promittit; alias poteſt ea dicere ei qui poteſt prodeſſe, non obeſſe. Sed hæc opinio videtur erronea, cum ſit contra veritatem ſacramenti. Sicut enim baptiſmus eſt ſacramentum, quamvis quis fictus accedit; nec eſt mutandum propter hoc aliquid de eſſentialibus ſacramenti: ita confeſſio non deſinit eſſe ſacramentalis, quamvis ille qui confitetur, emendationem non proponat; & ideo nihilominus ſub occulto tenendum eſt. Nec tamen ſigillum confeſſionis contra caritatem militat: quia caritas non requirit quod apponatur remedium peccato quod homo neſcit. Illud autem quod ſub confeſſione ſcitur, eſt quaſi neſcitum, cum neſciat ut homo, ſed ut Deus. Tamen aliquod remedium adhibere debet in prædictis caſibus quantum poteſt ſine confeſſionis revelatione, ſicut monendo eos qui confitentur, & aliis diligentiam apponendo ne corrumpantur per hæreſim. Poteſt etiam dicere prælato, quod diligentius invigilet ſuper gregem ſuum; ita tamen quod non dicat aliquid per quod verbo, vel nutu confitentem prodat.

Ad ſecundum dicendum, quod præceptum de confeſſione ſervanda conſequitur ipſum ſacramentum: & ideo ſicut præceptum de confeſsione ſacramentali facienda eſt de iure divino, & non poteſt aliqua diſpenſatione, vel iuſſione humana homo ab eo abſolvi; ita nullus ad revelationem confeſſionis poteſt ab homine cogi, vel licentiari. Unde ſi præcipiatur ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, quod dicat ſi aliquid ſcit de peccato, non debet dicere: quia debet æſtimare quod intentio præcipientis ſit, ſi ſciat ut homo. Si etiam exprimeret de confeſſione interrogans, non deberet dicere: nec excommunicationem incurreret: quia non eſt ſubiectus ſuperiori ſuo niſi ut homo; hoc autem neſcit ut homo, ſed ut Deus.

Ad tertium dicendum, quod homo non adducitur in teſtimonium niſi ut homo, & ideo abſque læſione conſcientiæ poteſt iurare ſe neſcire quod ſcit tantum ut Deus. Similiter autem abſque læſione conſcientiæ poteſt prælatus impunitum dimittere peccatum quod ſcit ut Deus, vel ſine aliquo remedio: quia non tenetur adhibere remedium, niſi eo modo quo ad ipſum defertur: unde in his quæ deferuntur ei in foro pœnitentiæ, in eodem foro debet quantum poteſt adhibere remedium; ut Abbas in caſu prædicto admoneat eum, ut prioratum reſignet; vel ſi noluerit, poteſt ex aliqua alia occaſione abſolvere a cura prioratus; ita tamen quod omnis ſuſpicio vitetur de confeſsionis revelatione.

Ad quartum dicendum, quod ex multis aliis cauſis aliquis redditur indignus ad prælationis officium quam ex peccato, ſic- ut

ut ex defectu ſcientiæ, vel ætatis, vel alicuius huiuſmodi: & ideo qui contradicit, nec ſuſpicionem de crimine facit, nec confeſſionem revelat.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod ſigillum confeſſionis non directe ſe extendit niſi ad illa quæ cadunt ſub ſacramentali confeſſione; ſed indirecte id quod non cadit ſub ſacramentali confeſſione, etiam ad confeſſionis ſigillum pertinet; ſicut illa per quæ poſſet peccator, vel peccatum deprehendi. Nihilominus etiam illa ſummo ſtudio ſunt celanda, tum propter ſcandalum, tum propter pronitatem quæ ex conſuetudine accidere poſſet.

Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod homo non de facili debet recipere aliquid hoc modo; ſi tamen recipiat, ex promiſsione tenetur hoc modo celare ac ſi in confeſſione haberet, quamvis ſub ſigillo confeſſionis non habeat.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſigillum confeſſionis competit ſacerdoti, inquantum eſt miniſter huius ſacramenti, quod nihil eſt aliud quam debitum confeſſionem celandi, ſicut clavis eſt poteſtas abſolvendi. Tamen ſicut aliquis qui non eſt ſacerdos, in aliquo caſu participat aliquid de actu clavis, dum confeſſionem audit propter neceſſitatem; ita etiam participat de actu ſigilli confeſſionis, & tenetur celare; quamvis proprie loquendo, ſigillum confeſſionis non habeat.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICULUS II.

Utrum de licentia pœnitentis poſſit ſacerdos peccatum quod ſub ſigillo confeſſionis habet, alteri prodere.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod de licentia pœnitentis non poſsit ſacerdos peccatum quod ſub ſigillo confeſſionis habet, alteri prodere. Quod enim non poteſt ſuperior, non poteſt inferior. Sed Papa non poſſet aliquem licentiare ut peccatum quod ſcit in confeſſione, alteri diceret. Ergo nec ille qui confitetur, poteſt ipſum licentiare.

2. Præterea. Illud quod eſt inſtitutum propter bonum commune, non poteſt ex arbitrio unius mutari. Sed celatio confeſſionis eſt inſtituta propter bonum totius Eccleſiæ, ut homines confidentius ad confeſſionem accedant. Ergo ille qui confitetur, non poteſt licentiare ſacerdotem ad dicendum.

3. Præterea. Si poſſet ſacerdos licentiati, videretur dari pallium malitiæ malis ſacerdotibus: quia poſſent prætendere ſibi licentiam datam, & ſic impune peccarent; quod non eſt conveniens. Ergo videtur quod non poſſit a confitente licentiari.

4. Præterea. Ille cui iſte revelabit, non habebit hoc ſub ſigillo confeſſionis; & ſic poterit publicari peccatum quod iam deletum eſt; quod non eſt conveniens. Ergo non poteſt licentiari.

Sed contra. Superior poteſt remittere peccatorem cum litteris ad inferiorem ſacerdotem de voluntate ipſius. Ergo de voluntate confitentis poteſt alteri peccatum revelare.

Præterea. Qui poteſt aliquid facere per ſe, poteſt etiam per alterum facere. Sed confitens poteſt per ſe peccatum ſuum, quod fecit, revelare. Ergo poteſt internuntium ſacerdotem facere.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod duo ſunt propter quæ ſacerdos tenetur peccatum occultare. Primo, & principaliter quia ipſa occultatio eſt de eſſentia ſacramenti, inquantum ſcit illud ut Deus, cuius vicem gerit ad confeſſionem. Alio modo propter ſcandalum vitandum. Poteſt autem pœnitens facere ut illud quod ſacerdos ſciebat ut Deus, ſciat etiam ut homo; quod facit dum eum licentiat ad dicendum: & ideo ſi dicat, non frangit ſigillum confeſſionis. Tamen debet cavere ſcandalum dicendo, ne fractor ſigilli prædicti reputetur.

Ad primum ergo dicendum, quod Papa non poteſt licentiare eum ut dicat: quia non poteſt facere ut ſciat ut homo, quod poteſt qui confitetur.

Ad ſecundum dicendum, quod non tollitur illud quod eſt propter bonum commune inſtitutum: quia ſigillum confeſſionis non frangitur, quia dicitur quod alio modo ſcitur.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc non datur aliqua impunitas malis ſacerdotibus: quia imminet eis probatio, ſi accuſantur, quod de licentia confitentis revelaverunt.

Ad quartum dicendum, quod ille ad quem notitia peccati devenit mediante ſacerdote

Digitized by Google

te ex voluntate confitentis participat in aliquo actum ſacerdotis: & ideo ſimile eſt de eo, & de interprete; niſi forte peccator velit quod ille abſolute ſciat, & libere.

ARTICULUS III.

Utrum illud quod quis ſcit per confeſſionem, & alio modo, nullo modo poſſit revelare.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod illud quod quis ſcit per confeſſionem, & alio modo, nullo modo poſſit revelare. Non enim frangitur ſigillum confeſſionis, niſi dum peccatum (*a*) quod in confeſſione habetur, revelatur. Si ergo iſte revelat peccatum quod in confeſſione audivit, qualitercumque aliter ſciat, ſigillum confeſſionis frangere videtur.

2. Præterea. Quicumque confeſſionem alicuius audit, ei obligatur ad hoc quod peccata ipſius non revelet. Sed ſi aliquis alicui promitteret tenere privatum quod ei dicitur, quantumcumque poſtea ſciret deberet privatum tenere. Ergo quod in confeſſione quis audit, quantumcumque alias ſciatur, debet privatum haberi.

3. Præterea. Duorum quod eſt altero potentius trahit ad ſe reliquum. Sed ſcientia ſua qua ſcit peccatum ut Deus, eſt potentior, & dignior illa qua ſcit ut homo. Ergo trahit ad ſe eam: & ita non poterit revelari ſecundum quod ſcientia qua ſcit ut Deus, exigit.

4. Præterea. Secretum confeſſionis inſtitutum eſt ad vitandum ſcandalum, & ut homines a confeſſionibus non retraherentur. Sed ſi aliquis poſſet dicere illud quod in confeſſione audivit, etiam ſi alias ſciret, nihilominus ſcandalum ſequeretur. Ergo nullo modo poteſt dicere.

Sed contra. Nullus poteſt alium obligare ad quod non erat obligatus, niſi ſit ſuus prælatus, qui obliget eum præcepto. Sed ille qui ſciebat alicuius peccatum per viſum, non erat obligatus ad celandum. Ergo ille qui ei confitetur, cum non ſit prælatus ſuus, non poteſt eum obligare ad celandum hoc quod ſibi confitetur.

Præterea. Secundum hoc poſſet impediri iuſtitia Eccleſiæ, ſi aliquis, ut evaderet ſententiam excommunicationis, quæ in ipſum ferenda erat propter aliquod peccatum, de quo convictus eſt, confiteretur ei qui ſententiam ferre debet. Sed iuſtitiæ executio eſt in præcepto. Ergo non tenetur celare peccatum quod quis in confeſſione audit, ſi alias ſcit.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, (*b*) quod circa hoc eſt triplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod illud quod aliquis audit in confeſſione, non poteſt aliquo modo dicere, ſi ſciat alias, ſive ante, ſive poſt.

Quidam vero dicunt, quod per confeſſionem præcluditur ſibi via ne poſſit aliquid dicere quod prius ſcivit, non autem quin poſſit dicere, ſi poſtea alio modo ſciat. Utraque autem opinio, dum nimium ſigillo confeſſionis attribuit, præiudicium veritati, & iuſtitiæ ſervandæ facit. Poſſet enim aliquis ad peccata eſſe proclivior, ſi non timeret ab illo accuſari cui confeſſus eſt, ſi coram ipſo peccatum iteraret. Similiter etiam multum iuſtitiæ perire poterit, ſi teſtimonium ferre non poſſet aliquis de eo quod vidit, propter confeſſionem de hoc factam. Nec obſtat quod quidam dicunt, quod debet proteſtari ſe non tenere privatum hoc: quia hoc non poſſet proteſtari, niſi poſtquam peccatum eſſet ſibi dictum; & tunc quilibet ſacerdos poſſet, cum vellet, revelare peccatum proteſtationem faciendo, ſi hoc ipſum ad revelandum liberum redderet.

Et ideo alia opinio eſt, & verior, quia illud quod homo alias ſcit, ſive ante confeſſionem, ſive poſt, non tenetur celare quantum ad id quod ſcit ut homo. Poteſt enim dicere: Scio illud, quia vidi. Tenetur tamen celare illud, inquantum ſcit ut Deus. Non poteſt enim dicere: Ego audivi hoc in confeſſione. Tamen propter ſcandalum vitandum debet abſtinere ne de hoc loquatur, niſi neceſſitas immineat.

Ad primum ergo dicendum, quod quando aliquis dicit ſe vidiſſe quod in confeſſione audivit, non revelat quod in confeſſione audivit, niſi per accidens; ſicut qui ſcit per auditum, & viſum non revelat quod videt, per ſe loquendo, ſi dicat, ſe audiſſe; ſed per accidens, quia dicit auditum, cui accidit viſum eſſe: & ideo talis ſigillum confeſſionis non frangit.

Ad ſecundum dicendum, quod non obligatur audiens confeſſionem quod non revelet peccatum ſimpliciter, ſed prout eſt

(a) *Ita Nicolaius ex MS. al.* quod in confeſſione, qualitercumque &c. *intermediis omiſſis*. (b) *Al. additur* ad primam quæſtionem.

Digitized by Google

in confeſſione auditum : nullo enim caſu dicere debet ſe audiviſſe in confeſſione.

Ad tertium dicendum, quod intelligendum eſt de duobus qui habent oppoſitionem. Sed ſcientia qua ſcit aliquis peccatum ut Deus, & illa qua ſcit ut homo, non ſunt oppoſita : & ideo ratio non procedit.

Ad quartum dicendum, quod non debet ita vitari peccatum ex una parte quod ex alia iuſtitia relinquatur : veritas enim non eſt propter ſcandalum dimittenda : & ideo quando imminet periculum iuſtitiæ, & veritatis, non debet dimitti revelatio eius quod quis in confeſſione audivit, ſi alias ſcit, propter ſcandalum ; dum tamen ſcandalum, quantum in ſe eſt, evitare nitatur.

EXPOSITIO TEXTUS.

NOn redarguo, *quia forſitan verum eſt*. Hoc non dicit Auguſtinus quaſi dubitans, an purgatorium ſit, ſed an de hoc igne Apoſtolus intelligat.

Quod omnia criminalia ſemel ſaltem oportet in confeſſione exprimi. Contra. Contritio non oportet quod ſit ſingillatim de omnibus. Ergo nec confeſſio. Et dicendum, quod contritio eſt in conſpectu Dei, qui uno intuitu omnia videt, ſed confeſſio fit homini, cui oportet ſingillatim omnia exponi. Et præterea oportet de omni peccato mortali quod memoriæ occurrit, ſingulariter dolere, ut prædictum eſt.

Niſi aliqua ſint frequenter iterata. Contra. Iteratio non trahit ea extra genus venialium peccatorum. Et dicendum, quod loquitur quantum ad diſpoſitionem : quia frequens venialium iteratio diſponit ad illam placentiam venialium in qua conſiſtit peccatum mortale : quia ſecundum quod habitus ex conſuetudine generatur, & augetur, ſecundum hoc delectatio, & pronitas creſcit.

Sed aliud eſt favore, vel odio proprium ſacerdotem contemnere, quod canones prohibent ; aliud cæcum vitare, quod Urbanus facere monet. Contra. Ergo ſecundum hoc videtur quod aliquis poſſit cui vult confiteri, quando habet ſacerdotem ignorantem. Et dicendum, quod hoc intelligendum eſt, quando ſacerdotis ignorantia poſſet hominem inducere in errorem : tunc enim de licentia ſacerdotis, vel ſuperioris debet alium petere prudentiorem. Quinque tamen caſus ponuntur in quibus licet alii confiteri quam proprio ſacerdoti ſine eius licentia. Primus eſt, ſi ſit vagabundus ; ſecundus, ſi mutavit domicilium ; tertius, ſi offendit in aliena parochia ; quartus propter malitiam ſacerdotis, ſi revelat confeſſiones, vel incitat ad malum ; quintus in articulo neceſſitatis.

DISTINCTIO XXII.

Si peccata dimiſſa redeant.

CUmque multis auctoritatibus ſupra ſit aſſertum, in vera cordis contritione peccata dimitti ante confeſſionem, vel ſatisfactionem, ei etiam qui aliquando in crimen relapſurus eſt ; quæritur ſi poſt cordis contritionem confiteri contempſerit, vel in peccatum idem, vel ſimile reciderit, an peccata dimiſſa redeant. Cuius quæſtionis ſolutio obſcura eſt, & perplexa, aliis aſſerentibus, aliis e contra negantibus peccata ſemel dimiſſa ulterius replicari ad pœnam. Qui vero dicunt peccata dimiſſa redire, ſubditis ſe muniunt teſtimoniis. Ambroſius ait (Ambroſiaſter in cap. IV. Epiſt. ad Epheſios aliis verbis) „Donate invicem, „ ſi alter in alterum peccat : alioquin Deus repetit dimiſſa. Si enim in his con„ temptus fuerit, ſine dubio revocabit ſententiam, per quam miſericordiam de„ derat, ſicut in Evangelio (Matth. XVIII.) de ſervo nequam legitur, qui „ in conſervum ſuum impius deprehenſus eſt. “ Item Rabanus (ut habetur de pœn. diſt. IV. cap. „ Si Iudas. “) „ Nequam ſervum tradidit Deus tortoribus „ quo ad uſque redderet univerſum debitum : quia non ſolum peccata quæ poſt „ ba-

Digitized by Google

„ baptiſmum homo egit , reputabuntur ei ad pœnam , ſed etiam originalia quæ „ in baptiſmo ſunt ei dimiſſa. “ Item Gregorius * „ Ex dictis evangelicis conſtat quia ſi ex corde non dimittimus quod in nos delinquitur , & hoc rurſum „ exigitur quod iam nobis per pœnitentiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. “ Item Auguſtinus. ** „ Dicit Deus: Dimitte , & dimittetur tibi . Sed ego prius dimiſi , dimitte vel poſtea . Nam ſi non dimiſeris , revocabo te , & quidquid di„ miſeram , replicabo tibi . “ Item *** „ Qui divini beneficii oblitus ſuas vult „ vindicare iniurias , non ſolum de futuris peccatis veniam non merebitur , ſed „ etiam præterita , quæ iam ſibi dimiſſa credebat , ad vindictam ei replicabun„ tur. “ Item Beda (ſuper Luc. Lib. IV. cap. xlviii.) (1) ſuper illud „ Re„ vertar in domum meam &c. “ „ Timendus eſt ille verſiculus , non exponen„ dus ; ne culpa quam in nobis extinctam credebamus , per incautelam nos va„ cantes opprimat . “ Item (ibid.) „ Quemcumque enim poſt baptiſma ſive „ pravitas hæretica , ſeu cupiditas mundana arripuerit , mox omnium proſter„ net in ima vitiorum . “ Item Auguſtinus (Lib. I. de bapt. contra Donatiſtas cap. xii.) „ Redire dimiſſa peccata ubi fraterna caritas non eſt , (2) aper„ tiſſime Dominus in Evangelio (Matth. xviii.) docet in illo ſervo a quo „ dimiſſum Dominus debitum petiit , eo quod ille conſervo ſuo debitum nollet „ dimittere . “ His auctoritatibus innituntur qui dicunt peccata dimiſſa , ſi replicantur , redire ſimpliciter . Quibus opponitur . Si quis pro peccato de quo pœnituit , & indulgentiam accepit , iterum punitur , non videtur iuſtum . Si punitur pro eo quod peccavit , & non emendavit , iuſtitia eſt aperta . Si vero requiritur quod fuerat condonatum , vel iuſtitia non eſt , vel iuſtitia eſt occulta . Videtur etiam Deus bis in idipſum iudicare, & duplex tribulatio (3) conſurgere ; quod Scriptura negat (Nahum 1. 9.) Sed ad hoc poteſt dici , quod neque duplex tribulatio conſurgit , neque iudicat Deus bis in idipſum . Hoc enim fieret , ſi poſt condignam ſatisfactionem , & ſufficientem pœnam iterum puniret. Sed non ſatisfecit digne, & ſufficienter qui non perſeveraverit . Debuit enim iugem peccati habere memoriam non ad faciendum , ſed ad cavendum ; debuit non oblivisci omnes (4) retributiones Dei , quæ tot ſunt , quot ſunt peccatorum remiſſiones . Tot ergo debuit cogitare (5) dona Dei , quot mala ſua , ac pro illis uſque in finem gratias agere . Sed quia ingratus ad vomitum ſicut canis rediit , ante acta bona mortificavit, & peccatum dimiſſum revocavit, ut cui humiliato ante Deus peccatum dimiſerat , eidem poſtea elato , & ingrato imputet.

Aliorum ſententia.

SEd quia abſonum videtur ut peccata dimiſſa iterum imputentur , placet quibuſdam neminem pro peccatis ſemel dimiſſis iterum a Deo puniri . Sed ideo dicuntur dimiſſa redire , & imputari , quia propter ingratitudinem ita reus : & peccator conſtituitur , ut ante fuerat . Sic enim quod dimiſſum fuerat , dicitur exigi , quia remiſſionis perceptæ ingratus , ita reus fit ut ante fuerat. Utrique parti quæſtionis probati favent doctores . Ideoque alicui parti non præiudicans, ſtudioſo lectori iudicium relinquo ; addens mihi tutum fore , ac ſaluti propinquum ſub menſa dominorum micas edere.

Quid

(1) *Al. deeſt* ſuper illud . (2) *Al.* aptiſſime . (3) *Al. additur* non . (4) *Al.* in tribulationes. (5) *Al. deeſt* dona.

EX EDIT. P. NICOLAI.

* Lib. IV. Dialog. cap. lx. ut & alia quæ ſequuntur ex Gregorio , Auguſtino , & Beda , cap. *Conſtat* , & cap. *Dixit Dominus* , & cap. *Qui divini* , & cap. *Revertar* , & cap. *Quemcumque* quod etiam editio Veneta an. 1593. inſinuaverat ad marginem . ** Serm. xv. de verbis Domini . *** Ibidem.

Quid ſit hic ſacramentum, & res.

POſt prædicta reſtat inveſtigare, quid in actione pœnitentiæ ſit ſacramentum, & res. Sacramentum enim ſignum eſt ſacræ rei. Quid ergo hic ſignum eſt, & quæ eſt res ſacra huius ſigni? Quidam dicunt ſacramentum hic eſſe quod exterius tantum geritur, ſcilicet exterior pœnitentia, quæ eſt ſignum interioris pœnirentiæ, ſcilicet contritionis cordis, & humiliationis. Quod ſi eſt, non omne ſacramentum evangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnirentia non efficit interiorem, ſed potius interior cauſa eſt exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, hoc eſſe inrelligendum de illis ſacramentis quæ in novo teſtamento inſtituta ſunt, ut eſt ſacramentum bapriſmi, confirmarionis, corporis Chriſti. Sacramentum vero pœnitentiæ, ſicut & coniugii, ante tempus gratiæ etiam a primordio humani generis fuit: utrumque enim inſtitutum ſuit in primis parentibus. Item. Si exterior pœnitentia ſacramentum eſt, & interior res ſacramenti, ſæpius præcedit res ſacramentum quam ſacramentum rem. Sed nec hoc inconveniens eſt: nam & in aliis ſacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc ſæpe contingit. Quidam autem dicunt exreriorem pœnitentiam, & interiorem eſſe ſacramentum; nec duo ſacramenta, ſed unum, ut ſpecies panis, & vini non duo ſunt ſacramenta, ſed unum: & ſicut in ſacramenro corporis, ira etiam in hoc ſacramento dicunt aliud eſſe rantum ſacramentum, ſcilicet exteriorem pœnitentiam; aliud ſacramentum, & rem, ſcilicet interiorem pœnitentiam; aliud rem, & non ſacramenrum, ſcilicet remiſſionem peccarorum. Interior enim pœnitentia & res eſt ſacramenti, ideſt exterioris pœnitentiæ, & ſacramentum remiſſionis peccari, quam ſignificat, & facit. Exterior quoque pœnitentia & interioris ſignum eſt, & remiſſionis peccatorum.

DIVISIO TEXTUS.

POſtquam determinavit Magiſter de tempore pœnitentiæ, quod concomirarur ipſam pœnirenriam, hic dererminar quædam quæ pertinent ad effectum ipſius, qui eſt remiſſio peccatorum: & dividitur in partes duas. In prima inquirir, utrum remiſſio peccarorum ſit irrevocabilis, an peccara dimiſſa quandoque redeant. In ſecunda, quia in quolibet ſaacramento effectus eſt res ipſius, inquirit quid ſir ſacramenrum, & res in pœnitenria, ibi, *Poſt prædicta reſtat inveſtigare &c.* Circa primum tria facit. Primo movet quæſtionem. Secundo ponit diverſas opiniones circa ſolutionem ipſius quæſtionis, ibi, *Cuius quæſtionis ſolutio obſcura eſt, & perplexa*. Terrio opiniones proſequitur, ibi, *Qui vero dicunt, peccata dimiſſa redire, ſubditis ſe muniunt teſtimoniis*. Er circa hoc duo facit. Primo proſequitur primam opinionem; ſecundo ſecundam, ibi, *Sed quia abſonum videtur ut peccata dimiſſa iterum imputentur, placet quibuſdam, neminem pro peccatis ſemel dimiſſis iterum a Deo puniri*. Circa primum tria facir. Primo ponit auctoritates quibus confirmatur prima opinio. Secundo obiicit in contrarium, ibi, *Quibus opponitur &c.* Terrio ponitur eorum ſolurio, ibi, *Sed ad hoc poteſt dici &c.*

Poſt prædicta reſtat inveſtigare &c. Hic inquirir, quid ſir ſacramentum, & quid res in pœnirentia; & circa hoc duo facir. Primo mover quæſtionem; ſecundo ſolvit eam, ibi, *Quidam enim dicunt ſacramentum hic eſſe quod exterius tantum geritur*: & dividitur in partes duas ſecundum duas opiniones quas ponit. (*a*) Secunda incipit ibi, *Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam, & interiorem eſſe ſacramentum*. Circa primum duo facir. Primo narrat opinionem; ſecundo narrat obiectiones in contrarium, ibi, *Quod ſi eſt, non omne ſacramentum evangelicum id efficit quod figurat*. Er dividirur in partes duas ſecundum duas obiectiones quas ponir. (*b*) Secunda incipir ibi, *Item ſi exterior pœnitentia ſacramentum eſt, & interior res ſacramenti, ſæpius præcedit res ſacramentum quam ſacramentum rem*: & urraque dividitur in obiectionem, & ſolutionem, ut per ſe patet.

QUAE-

(a) *Nicolai*: prima incipit ibi, *Quidam dicunt &c.* Secunda &c. (b) *Item*: Prima incipit ibi, *Quod ſi &c.* Secunda &c.

QUAESTIO I.

Hic eſt duplex quæſtio. Prima de reditu peccatorum. Secunda de eo quod eſt ſacramentum, vel res in pœnitentia.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum peccata dimiſſa redeant.

Secundo. De ingratitudine, per quam peccata redire dicuntur.

Tertio. Quæ peccata per ingratitudinem redire poſſunt.

Quarto. Utrum recidivans teneatur confiteri peccata de quibus prius confeſſus fuerat.

ARTICULUS I.

Utrum peccata dimiſſa redeant in eo qui recidivat.

III. P. quæſt. lxxxviii. *art.* 2.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod peccata dimiſſa redeunt in eo qui recidivat. Dicit enim Leo Papa: * *Quæ divina miſericordia ſolidavit, in ea revolvit prurigo: quoniam iterata iniquitas miſericordiam conceſſam exinanivit.* Ergo videtur quod per recidivum peccata dimiſſa redeant.

2. Præterea. Remoto operculo apparet quod operiebatur. Sed *caritas operit multitudinem peccatorum:* I. Petr. iv. 24. Ergo remota caritate per peccatum ſequens, peccata dimiſſa.

3. Præterea. Ezech. xviii. 24. dicitur: *Si averterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua . . . . omnes ſuæ iuſtitiæ quas fecerat, non recordabuntur.* Ergo in eodem ſtatu eſt ac ſi nullam iuſtitiam feciſſet. Sed ſi non feciſſet iuſtitiam penitentiæ, non eſſent ei peccata dimiſſa. Ergo dimiſſio illa annullatur; & ſic peccata dimiſſa redeunt.

4. Præterea. Magis peccat qui offendit Deum quam qui offendit hominem. Sed ſi aliquis eſt ab aliquo domino manumiſſus, per offenſam in ipſum commiſſam iterum reducitur in ſervitutem. Ergo multo fortius, ſi aliquis divina gratia a ſervitute peccati liberatus Deum per recidivum peccati offendat, in priſtinam ſervitutem revocatur; & ſic peccata dimiſſa redeunt.

5. Præterea. Eſto quod aliquis poſt veram contritionem de peccatis præteritis cadat in peccatum, & moriatur ſtatim, conſtat quod in infernum deſcendat. Ergo de peccatis quæ ſibi dimiſſa fuerunt, ibi punietur, cum non ſit ſibi pœna totaliter remiſſa. Ibi vero punietur æternaliter, quia in inferno nulla eſt redemptio. Ergo ſimilem reatum incurrit ei quem habebat; & ita videtur quod in iſto peccata dimiſſa redeunt: & ſimilis ratio eſt de illo qui confeſſus eſt, & non ſatisfecit plene.

6. Præterea. Sicut per pœnitentiam remittuntur peccata, ita per peccatum actuale mortificantur merita præcedentia. Sed per pœnitentiam, quæ peccatum deſtruit, priora merita reviviſcunt. Ergo per peccatum quod pœnitentiam deſtruit, qua remittebatur peccatum, peccata dimiſſa reviviſcunt.

Sed contra. Auguſtinus ** in Lib. de reſponſionibus Proſperi: *Qui recedit a Chriſto, & alienatus a gratia finit hanc vitam, quid niſi in perditionem vadit? Sed non in id quod dimiſſum eſt, redit, nec originali peccato damnabitur.* Ergo peccata dimiſſa non redeunt.

Præterea. Eodem peccato & æquali unus non fit alio deterior. Sed contingit innocentem, & pœnitentem eodem & æquali peccato mortali peccare. Ergo pœnitens non fit deterior per hoc peccatum quam innocens. Fieret autem, ſi peccata dimiſſa redeant. Ergo non redeunt.

Præterea. Contrarium non reducit ſuum contrarium. Sed contingit quandoque quod peccatum quod aliquis poſt pœnitentiam committit, eſt contrarium peccato quod per pœnitentiam deletum eſt, ſicut avaritia prodigalitati. Ergo peccatum ſequens non reducit peccatum præcedens.

Præterea. Nullus incurrit peccati maculam, vel reatum, niſi ex commiſſione ipſius peccati. Sed pœnitens antequam faceret ſimplicem fornicationem, non habebat maculam, vel reatum homicidii, quod ſibi iam dimiſſum erat. Ergo nec poſtea fornicando homicidium committit: ergo non redit homicidium ſibi dimiſſum quantum ad culpam, neque quantum ad reatum.

SO-

Ex Edit. P. Nicolai.

* Nihil tale occurrit in Leone iis omnibus in locis ubi ſimile argumentum tractat. ** Immo potius Proſper ipſe, non in aliquo ex IV. Libris reſponſionum, qui operibus Auguſtini inſerti ſunt, ſed in reſponſionibus ad capitula Gallorum reſponſione 3.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod aliquo modo redire peccata oportet dicere: quia auctoritates expreſse hoc dicunt.

Quidam ſimpliciter hoc conceſſerunt in omni qui patitur recidivum: nec fuit intentio eorum dicere, quod actus ille peccati idem numero revocaretur, vel eadem numero macula quæ prius ablata fuerat per pœnitentiam: quia quod omnino in nihilum decidit, idem numero reſumi non poteſt: ſed ita quod ſicut per peccata commiſſa aliquis impediebatur ante peractam pœnitentiam de eis ne gratiam a Deo reciperet; ita eiſdem impeditur poſtquam a ſtatu pœnitentiæ decidit per peccatum mortale, quo recidivat. Sic enim dicitur peccatum mortale quantum ad culpam manere, in quantum ex actu qui iam præteriit, impeditur aliquis a gratiæ receptione, ſicut a quodam obſtaculo poſito inter Deum & animam; remitti autem quo ad culpam, quando ratione actuum præteritorum aliquis gratia non privatur. Sed hæc opinio non poteſt ſtare: quia ad cauſandum tenebras utrumque duorum per ſe ſufficit, ſcilicet diſpoſitio recipientis, & interpoſitio obſtaculi: unde ſi tenebræ debeant amoveri, oportet & indiſpoſitionem tolli, & obſtaculum amoveri: & ita pœnitentia, quæ tenebras peccati tollebat, non ſolum removebat indiſpoſitionem quæ erat in anima ad gratiam ſuſcipiendam, ſed etiam removebat obſtaculum præcedentis peccati, non quidem ita quod actus ille non præceſſerit, ſed quod non haberet vim impediendi gratiam actus præcedens; quæ quidem vis prædicto actui reſtitui non poteſt, niſi iteretur, quod eſt impoſſibile. Et ideo non poteſt dici, quod prædicto modo peccata quo ad maculam redeunt.

Et ideo alii dixerunt, quod non redit peccatum dimiſſum per quodlibet peccatum ſequens, ſed per quatuor tantum, ſcilicet per odium fraternum, per apoſtaſiam a fide, per contemptum confeſſionis, & per hoc quod aliquis dolet ſe pœnituiſſe: unde fecerunt verſus:

Fratres odit, apoſtata fit, ſperniique fateri,

Pœnituiſſe piget: priſtina culpa redit.

Sed hæc opinio minus habet de ratione quam prima: quia non magis poteſt aſſignare cauſam quare per hæc peccata redeant peccata dimiſſa quam per alia, cum etiam alia contingat quandoque eſſe graviora; niſi quod ex auctoritatibus, & quibuſdam rationibus frivolis inducebantur ad dicendum, quod per hæc peccata redirent peccata dimiſſa, & videbatur eis abſurdum quod per omne peccatum ſequens præcedentia redirent. Nec ſufficit quod dicunt, quod Deus dimittat peccata ſub conditione vitandi iſta quatuor: quia cauſa ſufficiens inducit effectum ſuum abſolute, nihil expectans a futuro: gratia autem, & paſſio Chriſti, ex cuius virtute ſacramenta efficaciam habent, ſufficientiſsime ſe habent ad omnem culpam delendam. Et præterea nulla eſt ratio quare magis ſub ratione vitandi hæc peccata priora remittantur quam ſub conditione vitandi alia; cum omne peccatum contrarietur gratiæ, per quam fit remiſſio peccatorum.

Et ideo dicendum eſt cum aliis, quod aliquid poteſt redire dupliciter: vel in ſe, & ſic peccata dimiſſa nullo modo redeunt quantum ad maculam, & per conſequens nec quantum ad reatum; vel in ſuo effectu, & hoc modo peccata dimiſſa redeunt, inquantum ex dimiſſis peccatis aliquid in ſequentibus relinquitur. Ex hoc enim quod homo Deum per peccatum offendit poſt remiſſionem præcedentium peccatorum, quandam deformitatem ingratitudinis actus ſequentis peccati acquirit: & ideo dicitur communiter, quod redeunt quantum ad ingratitudinem.

Ad primum ergo dicendum, quod miſericordia Dei, per quam fiebat remiſſio peccatorum, ad duo ordinatur. Ad unum in præſenti, ſcilicet remiſſionem præcedentium peccatorum; & quantum ad hunc effectum non exinanitur per peccatum ſequens. Ad aliud in futuro, ſcilicet ad vitam æternam conſequendam: quia gratia, per quam fiebat remiſſio peccatorum, faciebat dignum vita æterna: & quantum ad hunc effectum exinanitur per ſequens peccatum.

Ad ſecundum dicendum, quod caritas dicitur operire peccata Deo, qui omnia videt: unde oportet quod ea deſtruat, non quidem faciens ut actus non præceſſerit, ſed quod vim impediendi gratiam non habeant. Sed coram oculis hominum aliquid poteſt operiri quod de ſe manet; & de tali operimento obiectio procedebat.

Ad tertium dicendum, quod iuſtitiæ eius non rememorabuntur quantum ad effectum qui ex eis expectabatur in futuro, quia per eas ad vitam æternam non perveniet; ſed rememorabuntur quantum ad hunc effectum

fectum qui eſt peccata præterita abolere, quem in præſenti faciebant.

Ad quartum dicendum, quod quamvis aliquis manumiſſus reducatur in eamdem ſervitutem de qua liberatus fuerat, non tamen ut ſit ex eadem cauſa ſervus, ex qua primo fuerat, ſed ex alia, ſcilicet offenſa poſt manumiſſionem commiſſa. Et ſimiliter qui recidivat, reducitur in ſervitutem peccati, non tamen ut ſit ſervus peccati ex actibus peccatorum ex quibus prius erat, ſed ex actu iſtius peccati ſequentis. Unde peccata dimiſſa non redeunt, ſed novum inducitur.

Ad quintum dicendum, quod pro illa parte pœnæ quæ ſibi dimiſſa eſt in confeſſione, vel contritione, numquam punietur, ſed pro reſidua; in æternum tamen, ut quidam dicunt: quia ratione fori in quo punitur, æterna pœna debetur; ſicut eſt in venialibus; quæ in purgatorio puniuntur pœna temporali, & in inferno æterna. Sed hoc non videtur ſimile: quia veniale ideo in inferno æternaliter punitur, quia ſemper manet, cum non ſit ibi aliquid quod culpam delere poſſit; ſed pœna ex hoc ipſo quod ſolvitur, expiatur. Et ideo alii dicunt, quod pœna cuius eſt aliquis debitor poſt culpam remiſſam, (a) in inferno punietur temporaliter. Nec propter hoc ſequitur quod ſit in inferno redemptio, quia pœna quæ ſolvitur, non redimitur. Nec eſt inconveniens quod quantum ad aliquid accidentale pœna inferni minuatur uſque ad diem iudicii, ſicut etiam augetur.

Ad ſextum dicendum, quod peccatum mortale non mortificabat merita præcedentia, quin in ſe eſſent viva, unde in gloriam electorum cedebant; ſed mortificabantur ſolum quantum ad illum cuius erant, qui impediebatur a conſecutione effectus ipſorum: & ideo remoto impedimento in ſua efficacia remanent quo ad iſtum. Sed peccatum per pœnitentiam non ſolum mortificatur quo ad peccantem, ſed etiam in ſe. Remiſſio enim peccatorum eſt principaliter opus Dei; ſed mortificatio meritorum præcedentium eſt opus hominis. Homo autem ſua actione non poteſt evacuare ſimpliciter opus Dei, quamvis poſſit impedire ne ſibi proſit: & ideo homo per peccatum ſequens non poteſt remiſſionem præcedentium peccatorum annullare: poteſt autem ſua actione evacuare quod per ipſum factum eſt: & ideo poteſt mortificationem præcedentium meritorum per merita ſequentia penitus annullare, præcipue gratia adiutus.

(a) *Al.* in æterno.

ARTICULUS II.

Utrum ingratitudo ſit ſpeciale peccatum.

2. 2. *quæſt.* CVII. *art.* 2. & III. *P. quæſt.* LXXXVIII. *art.* 4.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod ingratitudo non ſit ſpeciale peccatum. Quod enim invenitur in omni peccato, non eſt ſpeciale peccatum. Sed ingratitudinem incurrimus per quodlibet peccatum: quia Deum nobis maxime beneficum offendimus quolibet peccato, quantum in nobis eſt. Ergo ingratitudo non eſt ſpeciale peccatum.

2. Præterea. Omne peccatum ſpeciale alicui virtuti ſpeciali opponitur. Sed non eſt aſſignare aliquam virtutem ſpecialem, cui ingratitudo opponatur, cum ſit contra omnes, quia omnes ex Dei gratia nobis conferuntur. Ergo ingratitudo non eſt ſpeciale peccatum.

Sed contra. Ubicumque eſt invenire ſpecialem rationem deformitatis, eſt invenire ſpeciale peccatum. Sed hoc habet ingratitudo. Ergo eſt ſpeciale peccatum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non minus ſit ingratus innocens, ſi peccat, quam pœnitens. Ille enim per offenſam fit magis ingratus qui ad maiores gratiarum actiones tenetur. Sed magis tenetur ad gratiarum actiones innocens quam pœnitens, inquantum nobilius donum a Deo habet. Ergo magis eſt ingratus, ſi peccat.

2. Præterea. Sicut homo per gratiam Dei relevatur a caſu, ita per gratiam tenetur ne cadat. Sed ingratitudo gratiæ contemptum importat. Ergo ita eſt ingratus innocens, dum peccat contemnens gratiam ſuſtentantem, ſicut pœnitens contemnens gratiam relevantem.

Sed contra. Rectum iudicium eſt ut ille plus diligat cui plus eſt dimiſſum, ut patet Luc. VII. Sed plus dimiſſum eſt pœnitenti quam innocenti. Ergo plus tenetur diligere: ergo magis eſt ingratus, ſi peccat.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod ex ingratitudine recidivantis conſurgat tantus reatus, quantus fuit præcedentium peccatorum. Quia quantum eſt beneficium priſtinum, tanta eſt ingratitudo contemnentis. Sed quantum eſt peccatum commiſſum, tantum eſt beneficium remiſſionis peccati. Ergo tanta eſt ingratitudo; & ita videtur quod conſurgat æqualis reatus peccatis dimiſſis ſecundum ingratitudinem peccati ſequentis.

2. Præterea. Non poſsunt aliqua commenſurari, niſi ſecundum quantitatem quam habent. Sed reatus ex ingratitudine recidivantium menſurantur ſecundum quantitatem peccatorum dimiſsorum: quia quanto plura, & maiora peccata ſunt alicui dimiſsa, tanto magis efficitur ingratus contemnendo. Ergo reatus totus præcedentium peccatorum redit per ingratitudinem recidivantis.

Sed contra. Quantitas reatus eſt ſecundum quantitatem deformitatis in culpa. Sed quandoque non eſt tanta deformitas in peccato recidivantis, quanta fuit in multis aliis quæ prius ſibi dimiſsa fuerunt. Ergo non redit æqualis reatus.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ingratitudo gratiarum actionis privativa eſt: quæ quidem gratiarum actio dationem reſpicit. Eſt autem duplex datio. Una quæ reſpicit debitum, vel iam exiſtens, ſicut cum quis alicui reddit quod debet; vel ut fiat, ſicut cum quis emit, vel dat aliquid, ut alterum ſibi debitum fiat; & hæc datio ad iuſtitiam pertinet. Alia autem eſt quæ neutro modo reſpicit debitum; & hæc proprie donatio dicitur, & ad liberalitatem pertinet. Et quia ad hanc dationem nihil inclinat niſi voluntas dandi, ideo gratuita dicitur; & tali dationi gratiarum actio proprie debetur, ut quis gratiæ factæ retributionem faciat ſecundum ſuum modum. Ex huiuſmodi ergo gratiarum actionis defectu aliquis ingratus dicitur, & tanto magis, quanto magis ab hoc diſcedit. Unde primus modus ingratitudinis eſt, cum quis effectu pro beneficiis acceptis retribuere aliquid negligit: ſecundus, cum affectu contemnit: tertius, cum etiam intellectu obliviſcitur: quartus, & maximus, ut contra benefacientem aliquid operetur indebite. Ingratitudo autem quantum ad tres primos gradus ſemper eſt peccatum ſpeciale, ſed quantum ad quartum eſt deformitas annexa peccato: quia ex hoc ipſo quod ponitur aliquid indebite fieri, ponitur peccatum eſse; ſed ex hoc quod dicitur fieri contra benefacientem, additur circumſtantia aggravans, quæ eſt ingratitudo. Unde cum omne peccatum contra Deum ſit, ex quolibet peccato homo ingratitudinem incurrit, quia ipſe eſt nobis ſumme beneficus; & per hunc modum quodlibet peccatum poſt beneficium remiſſionis peccatorum ingratitudinem habet annexam; & ideo ingratitudo, ſecundum quam peccata redire dicuntur, non eſt ſpeciale peccatum, quamvis aliqua ingratitudo ſit ſpeciale peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod de ratione generalis peccati eſt non ſolum quod inveniatur cum omnibus peccatis, ſed etiam quod nonnumquam inveniatur ſine aliquo aliorum peccatorum: quia nihil eſt in genere quod non ſit in aliqua eius ſpecie: unde quatenus invenitur ab aliis peccatis ſeparatum, dicitur peccatum ſpeciale, quamvis quandoque etiam aliis adiungatur.

Ad ſecundum dicendum, quod ingratitudo, ut dictum eſt, gratiarum actionem tollit, quæ eſt actus iuſtitiæ: quia ille qui prius dedit, debitorem ſibi conſtituit illum qui retribuit, quamvis hoc non intenderet: unde opponitur iuſtitiæ.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod loquendo de pœnitente per ſe, & innocente quantum ad bonum remiſſionis peccatorum, & innocentiæ conſervatæ, donis aliis prætermiſſis, ſic quodammodo plus tenetur ad gratiarum actionem innocens (*a*) quam pœnitens. Gratiarum enim actio reſpicit & quantitatem doni, & modum gratuitæ donationis, & ex utroque menſuram (*b*) recipit: quia tam maiori dono quam magis gratis dato maior gratiarum actio debetur. Conſiderando ergo quantitatem doni, ſic innocens magis tenetur, quia maius eſt quod accepit; ſed conſiderando hoc quod eſt gratis dare, magis tenetur pœnitens: quia quanto aliquis eſt magis elongatus a debito recipiendi, tanto datio fit ſibi magis gratis ex parte ſua, quamvis non ex parte dantis, qui

(a) *Al.* quodammodo. (b) *Al.* reſpicit.

qui omnibus æquali liberalitate dat. Magis autem elongatur peccator a debito conſequendi remiſſionem peccatorum, quam innocens a debito conſervationis: & ideo uterque aliquo modo plus tenetur ad gratiarum actionem, & aliquo modo æqualiter.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod per ingratitudinem recidivantis redit tantus reatus, quantus fuit omnium peccatorum præcedentium. Sed hoc non poteſt eſſe: quia quantitas reatus ſequitur quantitatem peccati; quantitas autem peccati per quod quis recidivat, eſt multo minus quandoque ex genere ſuo quam peccata quæ prius erant dimiſſa. Et non poteſt eſſe quod ingratitudinis circumſtantia det ſibi tantam quantitatem: quia hæc ingratitudo conſurgit ex hoc quod aliquid indebite fit contra Dei præcepta, unde ſecundum menſuram indebiti eſt menſura ingratitudinis: & ſic quantitas peccati quam habet ex ſuo genere, dat quantitatem ingratitudini: unde quantitas ingratitudinis non poteſt eſſe maior quam ſit quantitas peccati. Et ideo aliter dicendum, quod non redit æqualis reatus ſecundum quantitatem abſolutam, redit autem æqualis ſecundum proportionalitatem: quia quanto fuerunt peccata dimiſſa graviora, tanto fuit beneficium remiſſionis maius, & quanto beneficium fuit maius, tanto ingratitudo maior; & ſic aliquo modo quantitas reatus præcedentium peccatorum manet in ingratitudine recidivi, non autem ſecundum æqualitatem abſolutam; ſicut nec beneficium eſt æquale peccato dimiſſo in quantitate, ſed multo maius: nec ingratitudo ſecundum quantitatem abſolutam eſt tanta quantum beneficium.

Et ſecundum hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICULUS III.

Utrum per ingratitudinem redeant peccata venialia.

III. P. quæſt. lxxxviii. *art.* 4.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod per ingratitudinem non redeant peccata venialia. Quia peccatum veniale ſicut per ingratitudinem redit, ita & facit alia redire per ingratitudinem. Sed peccatum veniale non facit alia redire per ingratitudinem; alias tota die peccata dimiſſa redirent. Ergo nec ipſum per ingratitudinem redit.

2. Præterea. Ex hoc aliquod peccatum per ingratitudinem redit quod maiorem ingratitudinem facit. Sed peccatum veniale dimiſſum non facit maiorem ingratitudinem: quia non diminuit caritatem. Ergo nec redit per ingratitudinem.

Sed contra. Peccata venialia inter debita computantur in oratione dominica, quæ ſpecialiter contra venialia valet. Sed in littera dicitur, quod univerſum debitum exigitur ab eo qui recidivat. Ergo & venialia etiam redeunt.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod originale non redeat. Quia ſi morbus redit, & medicina redire debet. Sed baptiſmus, qui eſt ſingularis medicina contra originale, non reiteratur aliquo modo. Ergo nec peccatum originale redit.

2. Præterea. Omne peccatum quod per actum incurrimus, actuale eſt. Sed peccatum originale non eſt actuale. Ergo peccatum originale per actum peccati ſequentis non redit.

Sed contra eſt quod expreſſe in littera dicitur.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod per illa quatuor peccata non magis redeant peccata dimiſſa quam per alia. Quia ex hoc aliquis ingratus eſt Deo quod contra Deum facit. Sed ſicut illa quatuor, ita & alia contra Deum ſunt. Ergo omnibus per ingratitudinem peccata dmiſſa redeunt.

2. Præterea peccatum in Spiritum ſanctum eſt gravius quam aliquod prædictorum. Ergo per ipſum magis deberet dici quod peccatum rediret.

Sed contra eſt quod Auctores maxime loquuntur de illis peccatis.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod eo modo quo peccata mortalia per ingratitudinem redeunt, & venialia ſimiliter. Sicut enim beneficio Dei aſcribenda eſt remiſſio mortalium peccatorum, ita & venialium; & ſecundum hoc quod beneficium remiſſionis contemnitur quod-

quodammodo in peccato ſequenti, ſecundum hoc peccata dimiſſa per ingratitudinem redire dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum veniale, quamvis non tollat gratiam, tamen per gratiam tollitur: peccatum autem mortale & gratiam tollit, & per gratiam tollitur: & ideo peccatum mortale & ingratitudinem cauſat, per quam alia peccata redeunt, & ipſum per ingratitudinem redit; ſed peccatum veniale redit quidem, ſed alia redire non facit, quia ingratitudinem non cauſat.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis non diminuat gratiam, relinquit tamen maiorem ingratitudinem, inquantum beneficium gratiæ tollitur.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod eodem modo originale etiam redit, quod beneficio gratiæ tollitur.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procederet, ſi originale per ſe rediret: nunc autem non dicitur redire in ſe, ſed in alio, in quo quodammodo quantitas ipſius manet, ut dictum eſt.

Et ſimiliter dicendum ad ſecundum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod ſicut per iſta peccata redeunt peccata dimiſſa ex ingratitudine, ita etiam per illa; tamen in iſtis eſt aliquid ſpeciale præ aliis: quia non ſolum ſunt contra ipſum remittentem peccata, quod in omnibus aliis eſt peccatis, ſed etiam ſunt contra remedium quo peccata dimittebantur. Remiſſio autem peccatorum attribuitur primo fidei, ſecundo caritati, tertio pœnitentiæ: & ideo apoſtaſia a fide, quæ opponitur primo; & odium fraternum, quod opponitur ſecundo; & alia duo, quæ opponuntur tertio, ſpecialem habent rationem, ut faciant redire peccata, non ratione gravitatis maioris, ſed ratione prædicta.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICULUS IV.

Utrum recidivans teneatur peccata confiteri de quibus prius confeſſus fuit.

1. AD quartum ſic proceditur. Videtur quod recidivans tenetur peccata confiteri de quibus prius confeſſus fuit. Ingratitudo enim videtur eſſe peccatum graviſſimum, cum per eam alia peccata quodammodo redeant. Sed ingratitudinem aliquis non confitetur, niſi ſimul confiteatur illa peccata ex quorum remiſſione factus eſt ingratus. Ergo oportet quod recidivans priora peccata confiteatur.

2. Item. Per confeſſionem debet innoteſcere ſacerdoti quantitas culpæ. Sed quantitas peccatorum prius dimiſſorum quodammodo manet in peccato quo aliquis recidivat, ut dictum eſt. Ergo ille qui confitetur huiuſmodi peccatum, debet etiam alia confiteri.

3. Item. Secundum Gregorium (Libro XXV. Moral. cap. IX.) unum peccatum diſponit ad aliud, & ſic unum eſt cauſa alterius. Sed morbo non poteſt ſufficienter remedium adhiberi, niſi cognita cauſa morbi. Cum ergo ad hoc fiat confeſſio, ut expoſito morbo remedium adhibeatur, videtur quod recidivans teneatur peccata præterita confiteri, quæ fuerunt cauſa recidivandi.

4. Præterea. Contingit aliquando aliquem poſt confeſſionem ante peractam pœnitentiam recidivare. Conſtat autem quod poſtquam de recidivo pœnitentiam egerit, tenetur ſatisfacere de præteritis peccatis. Ergo videtur quod ſaltem in hoc caſu tenetur priora peccata confiteri.

Sed contra eſt quod dicitur Naum 1. 9. (*a*) *Non iudicabit Deus bis in idipſum*. Ergo quando aliquis in foro pœnitentiali iudicatus eſt de aliquo peccato, non oportet quod iterum iudicio ſe exponat, idem peccatum confitendo.

Præterea. In decretis de pœnit. diſt. 1. dicitur: *Non neceſſe eſt ut quæ ſemel ſacerdotibus confeſſi ſumus, denuo confiteamur, ſed lingua cordis, non carnis apud verum iudicem ea confiteri debemus*. Ergo idem quod prius.

SOLUTIO.

Reſpondeo dicendum, quod (*b*) circa illam opinionem quæ ponit dimiſſa peccata redire ſive quantum ad culpam, ſive quantum ad reatum, neceſſe eſt dicere, quod recidivans tenetur ad priora peccata iterum confitenda, cum eis ita ſubiaceat poſt recidivum ſicut prius. Sed ſecundum aliam opinionem quæ dicit, quod peccata dimiſſa non redeunt per recidivum niſi quantum ad ingratitudinem, eſt duplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod ſi recidivans

(a) Vulgata: *Non conſurget duplex tribulatio*. (b) *Forte* ſecundum.

Digitized by Google

vans confitetur eidem ſacerdoti cui ante fuerat confeſſus, habenti plenam memoriam priorum peccatorum, non tenetur ei priora peccata repetere, niſi in generali, ut ſe de ingratitudine accuſet, dummodo ante recidivum de prioribus peccatis ſatisfecerit. Si enim ante peractam pœnitentiam recidivaret, teneretur iterum priora peccata confiteri etiam in ſpeciali, ut iterato ſatisfactionis modum pro eis accipiat. Sed ſi alteri ſacerdoti confiteatur, vel eidem iam priora peccata oblito, ſive ante recidivum ſatisfecerit, ſive non, tenetur omnia peccata in ſpeciali confiteri, tum ut ingratitudinis quantitas innoteſcat ſacerdoti ex conſideratione peccatorum prius dimiſſorum, tum ut ipſe cognoſcat vultum pecoris ſui: quod fieri non poſſet, niſi eius mores præteritos cognoſceret, utrum ſcilicet innocenter, aut iniuſte vixiſſet. Sed iſta opinio non videtur rationalis: ex quo enim priora peccata ſimpliciter ſunt dimiſſa, nec ſecundum ſe redeunt, non eſt neceſſe ut iterum in iudicium adducantur: quia nec ea Deus in iudicio adduceret, ſi quis inconfeſſus moreretur poſt recidivum, ſed damnaretur ſolum pro peccato quo recidivavit. Et ſi etiam pro peccatis prioribus non ſatisfeciſſet, non videtur neceſſarium quod ea poſt recidivum confiteatur in ſpeciali: quia per recidivum eorum reatus non eſt immutatus: unde eadem ſatisfactio nunc pro eis debetur quæ & prius. Unde pœnitens tenetur poſt recidivum pœnitentiam ſibi prius iniunctam peragere, non autem aliam ſatisfactionem pro eis accipere. Similiter etiam non oportet ut denuo confiteatur, ut cognoſcatur ingratitudinis quantitas. Sicut enim quantitas peccati augetur per ingratitudinem de peccatis dimiſſis, ita etiam augetur per ingratitudinem de beneficiis acceptis: unde pari ratione teneretur confitens omnia beneficia Dei ſibi exhibita exponere ſacerdoti; quod nullus dicit. Similiter etiam non oportet ut ſacerdoti aliquis confiteatur totum ſtatum ſuum, ut ſacerdos cognoſcat vultum pecoris ſui, ſed ſolum ea de quibus debet ab eo iudicari: alias oporteret innocentem ſacerdoti cui venialia confitetur, exponere omnes pronitates ſuas ad peccandum, & totam conditionem ſuam; quod nullus dicit.

Unde aliorum opinio eſt, quod poſt recidivum non tenetur aliquis priora peccata confiteri nec in generali, nec in ſpeciali: quia ingratitudo, ratione cuius peccata redire dicuntur, eſt quædam peccati circumſtantia, nec trahit in aliud genus peccati. Huiuſmodi autem circumſtantiæ non ſunt neceſſario confitendæ, ut ſupra (diſt. XIX. quæſt. III. art. 2. quæſt. 5.) dictum eſt. Sed ex hac opinione videtur relinqui, quod non poſſit plenarie recidivantis morbo remedium adhiberi. Multa enim expediunt ad ſpiritualem ſalutem recidivanti, quæ non ſunt neceſſaria innocenti, ut ſcilicet circa eum maior cautela adhibeatur.

Et ideo videtur diſtinguendum eſſe, quod in confeſſione eſt aliquid exponendum dupliciter. Uno modo directe, & ſic illud exponi dicitur cuius abolitio per confeſſionem quæritur; & ſic peccata dimiſſa recidivans nullo modo confiteri tenetur nec in generali, nec in ſpeciali, cuicumque confiteatur. Alio modo indirecte, ſicut illud ſine quo ſciri non poteſt debitus ſatisfaciendi modus. Cum enim contritio, ſecundum quod eſt de neceſſitate ſalutis, votum confeſſionis, & ſatisfactionis debitæ includat, tenetur ille qui confitetur, ſacerdoti exponere ea quibus ſacerdos poſſit ſcire quæ ſatisfactio ſit congrue iniungenda; ſicut confitens confitetur ſacerdoti interdum ſe eſſe infirmum, ut ei ieiunium non imponat: & per hunc modum tenetur recidivans notificare peccata dimiſſa quantum ſufficit ad hoc quod ſciatur quæ ſatisfactio eſt ei iniungenda, ut ſi ipſe frequenter lapſum carnis paſſus eſt ex aliqua occaſione, illa occaſio præſcindatur per ſatisfactionem, & ſic de aliis peccatis: & ad hoc videtur ſufficere confeſſio dimiſſorum peccatorum in generali. (a) Tamen quandoque ad aliqua ſpecialia oportet deſcendere, ſecundum quod confitens viderit opportunum: non enim poteſt in his aliqua certa menſura præfigi.

Ad primum ergo dicendum, quod ingratitudo ſecundum quod hic accipitur, non eſt peccatum, ſed circumſtantia peccati, ut dictum eſt; nec eſt circumſtantia addens novam ſpeciem, cum quilibet peccans ingratitudinem incurrat, ſaltem de beneficiis a Deo acceptis.

Ad ſecundum dicendum, quod quantitas culpæ, quæ eſt ex ſpecie peccati, debet innoteſcere ſacerdoti per confeſſionem; non tamen oportet de quantitate quæ eſt ex cir-

(a) *Al.* tamen quartum ad alia ſpecialia *MS.* in generali tamen ad aliqua ſpecialia. *Nicolai* Tamen interdum ad aliqua &c.

cumſtantiis quibuſcumque, ut ſupra (loc. cit.) dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod auctoritas Gregorii non eſt ad propoſitum. Gregorius enim loquitur de peccatis quæ per pœnitentiam non delentur: illa enim ſuo pondere mox ad aliud trahunt. Et præterea non eſt neceſſarium omnes occaſiones peccati confiteri, ſed ſolum illas ſine quarum abſciſſione ſufficiens remedium adhiberi non poteſt.

Ad quartum dicendum, quod etiam in illo caſu non tenetur peccata prius dimiſſa confiteri; ſed ſufficit ſibi explere prius iniunctam ſatisfactionem, ut dictum eſt (in corp.)

QUAESTIO II.

DEinde quæritur de eo quod eſt res, & ſacramentum in pœnitentia: & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Quid ſit ibi res, & quid ſacramentum.

Secundo. De unitate huius ſacramenti.

Tertio. De inſtitutione ipſius.

ARTICULUS I.

Utrum exterior pœnitentia ſit ſacramentale ſignum.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur quod exterior pœnitentia non ſit ſacramentale ſignum. Signum enim ſacramentale ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacramentis. part. VII. cap. II.), eſt materiale elementum. Sed pœnitentia exterior non eſt elementum, ſed actus. Ergo non eſt ſacramentale ſignum.

2. Præterea. Signa ſacramentalia novæ legis aliquo modo ſunt cauſa gratiæ. Si ergo exterior pœnitentia eſt ſignum ſacramentale, erit ergo cauſa; & ſic gratia erit ex actibus noſtris; quod eſt hæreſis Pelagiana.

3. Præterea. Omne ſacramentale ſignum eſt verbo vitæ ſanctificatum. Sed exteriori pœnitentiæ non adhibetur aliqua forma verborum ad ſanctificationem eius. Ergo non eſt ſacramentale ſignum.

Sed contra. In quolibet ſacramento oportet eſſe aliquod ſignum. Sed ſignum eſt aliquid ſenſibus apparens. Cum ergo in pœnitentiæ ſacramento nihil appareat extra niſi exterior pœnitentia, videtur quod ipſa ſit ſacramentale ſignum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod interior pœnitentia non ſit res huius ſacramenti. Quia res ſacramenti numquam eſt cauſa ſacramentalis ſigni, ſed e converſo quandoque. Sed pœnitentia interior eſt cauſa exterioris. Ergo non eſt res eius.

2. Præterea. Exterior pœnitentia ſignificat interiorem naturaliter. Sed res ſacramenti ſignatur per ſacramentum ex inſtitutione, ut ex diffinitione Hugonis (loc. cit.) patet. Ergo pœnitentia interior non eſt res exterioris.

3. Præterea. Pœnitentia interior videtur eſſe idem quod contritio. Sed contritio non eſt res huius ſacramenti, cum ſit pars huius ſacramenti. Ergo interior pœnitentia non eſt res huius ſacramenti.

Sed contra. Baptiſmus interior eſt res exterioris. Ergo eadem ratione & pœnitentia interior exterioris.

Præterea. Illud quod immediate cauſat effectum ſacramenti, eſt res exterioris ſacramenti, ſicut patet de charactere. Sed pœnitentia interior eſt quæ immediate cauſat remiſſionem peccatorum, quæ eſt ultima res huius ſacramenti. Ergo &c.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod remiſſio peccatorum non ſit res huius ſacramenti. Quia ad idem ſe extendit efficacia ſacramenti, & miniſterium diſpenſatoris ipſius. Sed miniſterium ſacerdotis non ſe extendit ad remiſſionem culpæ, ut ſupra diſt. XVIII. Magiſter dixit. Ergo remiſſio culpæ non eſt res huius ſacramenti.

2. Præterea. In quolibet ſacramento ſigna exteriora habent aliquam ſimilitudinem cum re ſacramenti. Sed confeſſio, ſatisfactio, & contritio non videntur habere aliquam ſimilitudinem cum remiſſione peccatorum. Ergo non eſt res in hoc ſacramento.

3. Præterea. In baptiſmo res ſacramenti non ſemper præcedit ſacramentum, etſi aliquando præcedat. Sed remiſſio peccatorum ſemper præcedit ſacramentum pœnitentiæ, ad minus quantum ad aliquas ſui partes: quia ſatisfactio non poteſt eſſe niſi exiſtentis in gratia, cum iam peccata remiſſa ſunt: a mortuo etiam perit confeſſio, ut dicitur Eccli. XVII. Ergo remiſſio peccatorum non eſt res ultima iſtius ſacramenti.

Sed contra. Pœnitentia dicitur ſecunda tabula poſt naufragium, ſicut baptiſmus prima,

ma. Sed baptiſmi res ultima eſt remiſſio peccatorum. Ergo & pœnitentiæ.

Præterea. Curatio morbi illius eſt res in ſacramento ad quod curandum inſtitutum eſt. Sed pœnitentia eſt inſtituta ad curandum morbum actualis peccati. Ergo remiſſio eius eſt res huius ſacramenti.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod in quolibet ſacramento fit quædam promotio, vel motus ſuſcipientis ad aliquam ſanctitatem. In motibus autem corporalibus quandoque illud quod movetur, non cooperatur ad motum niſi recipiendo impreſſionem agentis tantum, ſicut contingit in generatione, qua aliquid acquirit primam perfectionem ſui eſſe, quæ eſt etiam primum principium activum in ipſo; & ſimiliter etiam quando acquirit aliam perfectionem ſuperadditam, qua limites ſuæ formæ excedit, ſicut cum paries depingitur, vel cum aer illuminatur. Quandoque autem perfectio prius ſuſcepta eſt perficiens principium illius motus; & tunc operatur motum illum, ſicut patet in motu naturali locali, & in ſanatione quæ fit virtute naturæ tantum. Quandoque autem perfectio habita non ſufficit ad operandum effectum, ſed cooperatur agenti exteriori, ſicut patet cum ars naturam adiuvat. Et ſecundum hos tres modos etiam eſt motus ad ſanctitatem. Unde in baptiſmo, qui eſt ſpiritualis vitæ regeneratio, tota ſanctificatio ex exteriori eſt; nec ſuſcipiens ſacramentum ſe habet active ad illam ſanctificationem, ſed ut recipiens tantum: unde ſignum ſacramentale ibi eſt materia exterius appoſita, non autem aliquis actus ex parte baptizati. Et ſimiliter eſt in confirmatione, euchariſtia, & extrema unctione, & ordine, quæ ordinantur ad aliquam ſanctitatem ſuperadditam primæ ſanctitati in baptiſmo ſuſceptæ: unde etiam conſervata gratia baptiſmali illa locum haberent. Sed in promotione ad ſanctitatem per viam merendi ſufficit principium quod intus habetur, ſcilicet gratia: & ideo ſine aliquo exteriori adiuncto ad hanc promotionem habens gratiam per actus ſuos pertingit, quia in eo ſpiritualis vita eſt integra. Sed in eo qui poſt baptiſmum mortaliter peccat, ſpiritualis vitæ firmitas tollitur, quia gratia, & caritas tolluntur; ſed tamen adhuc ſpiritualis vita manet in radice ſui, ſcilicet in fidei ſacramento; ſicut in eo qui infirmatur perniciose, adhuc manet radix vitæ in corde: & ideo ad reparationem priſtinæ integritatis in baptiſmo ſuſceptæ homo cooperari poteſt per id quod adhuc retinet. Nec tamen ſufficit, niſi exterius adiuvetur, propterea quod vita ſpiritualis non eſt integra: & ideo in ſacramento pœnitentiæ, quod ad prædictam reparationem ordinatur, ſacramentale ſignum non eſt aliqua materia exterius appoſita, ſed exteriores actus quibus homo ad ſalutem ſuam cooperatur; & complementum reparationis ab extrinſeco ſignificatur per abſolutionem ſacerdotis, ſicut materia in aliis ſacramentis per miniſtri ſanctificationem efficaciam ſacramentalem recipit: & ideo exterior pœnitentia eſt ſacramentale ſignum in ſacramento pœnitentiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod elementum large ſumitur pro quolibet ſenſibili: exterior autem pœnitentia conſiſtit in actibus qui ſentiri poſſunt.

Ad ſecundum dicendum, quod materia quæ eſt in aliis ſacramentis ſignum ſacramentale, inquantum ab exteriori datur, repræſentat exterius agens in ſanctificatione: & ideo aliquo modo competit ut gratiam cauſet, ſicut in 1. diſtinct. dictum eſt. Sed pœnitentia exterior, quæ eſt ſignum ſacramentale in hoc ſacramento, repræſentat cooperationem recipientis, & non influentiam quæ eſt ex parte agentis extrinſeci: & ideo non competit ei quod gratiam aliquo modo cauſet.

Ad tertium dicendum, quod ſacramentalibus ſignis in aliis ſacramentis adhibetur forma verborum ad eorum ſanctificationem, quia gratiam continent, & cauſant; ſed exterior pœnitentia non eſt ſignum gratiam cauſans: & ideo non oportet quod ſanctificetur per aliquam formam verborum; ſed verba quæ a ſacerdote abſolvente proferuntur, immediate feruntur ad eum qui ſe ſubiicit ſacramento: unde ipſe ſanctificatur virtute abſolutionis, & gratiam ſuſcipit; non autem ſanctificatur eius confeſſio, ut ex ea gratiam accipiat, ſicut erat in baptiſmo de ſanctificatione aquæ.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod res ſacramenti cuiuslibet ſuo ſacramento, cuius dicitur res, proportionatur. Exterior autem pœnitentia, quæ eſt ſacramentum tantum in pœnitentia, eſt ſacramentum ut ſignum tantum ex parte actus pœnitentis, ſed ut ſignum, & cauſa ſimul, ſi con-

Digitized by Google

ſi coniungatur actus pœnitentis cum actu miniſtri: & ideo interior pœnitentia eſt res exterioris pęnitentiæ; ſed ut ſignificata tantum per actus pœnitentis; ut ſignificata autem, & cauſata per actus eoſdem adiuncta abſolutione miniſtri, per quam aliquo modo homo ad gratiam diſponitur; ſicut etiam in ſacramento euchariſtiæ corpus Chriſti verum eſt res ſignificata tantum per ſpecies panis, & vini, ſed cauſata per verba miniſtri; & illa duo ſimul coniuncta ſunt ſignum, & cauſa.

Ad primum ergo dicendum, quod pœnitentia interior poteſt conſiderari dupliciter. Uno modo prout eſt quidam actus virtutis; & ſic interior pœnitentia eſt omnino cauſa exterioris, ſicut etiam in aliis virtutibus actus interiores ſunt cauſæ exteriorum. Alio modo prout eſt actus operans ad ſanationem peccati; & ſic pertinet ad pœnitentiam ſacramentum; & ita interior pœnitentia non eſt cauſa exterioris, ſed effectus, vel ſignatum ipſius: non enim habet efficaciam operandi contra morbum peccati, niſi ex ſuppoſitione propoſiti exterioris pœnitentiæ, & abſolutionis deſiderio; quamvis pœnitentia interior contra morbum peccati operans præcedat tempore exteriorem pœnitentiam, ſicut iuſtificatio a peccato interdum præcedit ſacramentum baptiſmi propter ipſius propoſitum.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis pęnitentia interior, ut eſt actus quidam virtutis, naturaliter ſignificetur per exteriorem, tamen inquantum eſt ſanativus morbi, ſic ex inſtitutione habet per hæc ſigna cauſari, & ſignificari.

Ad tertium dicendum, quod tres partes pœnitentiæ ſunt & in pœnitentia exteriori, & in interiori: quia confeſſio, & ſatisfactio, quæ videntur tantum ad exteriorem pœnitentiam pertinere, inveniuntur in interiori pœnitentia quantum ad propoſitum, & præmeditationem eorum; & etiam contritio, quæ videtur tantum interioris pœnitentiæ eſſe, invenitur in pęnitentia exteriori ſecundum quædam ſigna, quibus ſenſibiliter manifeſtatur vel aliis, vel ſaltem ipſi pęnitenti, qui dolorem ſenſibilem percipit in ſeipſo.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod res ſacramenti alicuius ultima eſt non tantum (a) quam efficit actualiter diſpenſatum, ſed etiam quam efficit in propoſito exiſtens, ſicut patet de baptiſmo in adultis: & ideo cum pęnitentia in propoſito exiſtens ſacramentum, efficiat remiſſionem peccatorum non ſolum quo ad pęnam, ſed etiam quo ad culpam; remiſſio peccatorum utroque modo eſt res ipſius pęnitentiæ ſacramenti: quæ aliquando tempore præcedit ſacramentum exterius, aliquando autem in ipſo ſacramento efficitur: quia quando aliquis accedit ad confeſſionem attritus, non plene contritus, ſi obicem non ponat, in ipſa confeſſione, & abſolutione, ſibi gratia, & remiſſio peccatorum datur. Unde dicit Gloſſa (Auguſtini) ſuper illud Pſal. xcv. *Confeſſio, & pulchritudo in conſpectu eius*: „ Si amas pulchritudinem, confitere, ut ſis pulcher, “ id eſt rectus.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam poteſtas clavium aliquo modo ſe extendit ad remiſſionem culpæ, ſecundum quod eſt in propoſito, ut ſupra diſt. xvii. (quæſt. iii. art. 5. quæſtiunc. 1. in cor.) dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod remiſſio peccatorum habet aliquam ſimilitudinem cum his quæ in pęnitentia aguntur: quia gratiæ infuſio, quæ remiſſionem peccati cauſat, ſignificatur per abſolutionem ſacerdotis; præparatio ad gratiam quantum ad motum liberi arbitrii in peccatum, per contritionem; quantum vero ad motum liberi arbitrii in Deum, per confeſſionem; per quam Deo ſe committit ſanandum; ſed curatio reliquiarum peccati per ſatiſfactionem & ſignificatur, & efficitur.

Ad tertium dicendum, quod aliquando remiſſio peccatorum in ipſa confeſſione, & abſolutione fit, ut dictum eſt; & tunc non præcedit res ſacramentum.

ARTICULUS II.

Utrum pœnitentia ſit unum ſacramentum.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod pœnitentia non ſit unum ſacramentum. Sacramentum enim eſt in genere ſigni. Sed ſunt plura ſigna in pœnitentia, ſcilicet confeſſio, & ſatisfactio. Ergo plura ſacramenta.

2. Præterea. Diverſorum agentium diverſi ſunt actus. Sed ad confeſſionem concurrit actus pœnitentis, qui conteritur, & confitetur, & ſatisfacit, & actus ſacerdotis qui abſolvit. Cum ergo pœnitentia in actu conſiſtat, videtur quod non ſit unum, ſed multa.

3. Præ-

(a) *Al.* quantum efficit actualiter diſpenſantem, ſed etiam quantum efficit &c.

Digitized by Google

3. Præterea. Genus non prædicatur in ſingulari de ſuis pluribus ſpeciebus, ſed in plurali. Sed ſupra diſt. xvi. ſunt aſſignatæ tres ſpecies pœnitentiæ, ſcilicet pœnitentia ante baptiſmum, & pœnitentia poſt baptiſmum de venialibus, & pœnitentia de mortalibus. Ergo prædictæ ſpecies pœnitentiæ ſunt plura, & non unum ſacramentum.

Sed contra. Sacramenta ſunt tantum ſeptem. Sed ſi pœnitentia eſſet plura ſacramenta, eſſent plura ſacramenta quam ſeptem. Ergo eſt unum tantum ſacramentum.

Præterea. Ex unitate effectus colligitur unitas cauſæ. Sed pœnitentia ordinatur ad unum effectum, ſcilicet remiſſionem peccati actualis. Ergo eſt unum tantum ſacramentum.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod hoc ſacramentum magis conſiſtat in his quæ geruntur a ſacerdote quam in his quæ geruntur a pœnitente. Quia ſacramentum dicitur a ſacrando, ut ſupra dictum eſt. Sed conſecrare ſacerdotis eſt, qui ex hoc ſacerdos dicitur quod ſacra dat. Ergo hoc ſacramentum magis conſiſtit in abſolutione ſacerdotis quam in actu pœnitentis.

2. Præterea. Quicumque accedit ad ſacramentum, dicitur ſacramentum ſuſcipere. Sed pœnitens non dicitur ſuſcipere confeſſionem, ſed abſolutionem. Ergo magis conſiſtit ſacramentum in abſolutione quam in confeſſione.

3. Sed contra. Totum eſt congregatio partium. Sed partes pœnitentiæ ſunt acceptæ ex parte pœnitentis, ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatiſfactio. Ergo ſacramentum pœnitentiæ magis conſiſtit in actu pœnitentis quam in ſacerdotis abſolutione.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod verba ſacerdotis abſolventis debeant eſſe per modum deprecationis. Quia Leo Papa dicit (epiſt. xci. ad Theodorum Forolivienſem Epiſcopum) quod indulgentia Dei niſi ſupplicationibus ſacerdotum nequit obtineri: & loquitur de abſolutione per ſacerdotes facta. Ergo abſolutio debet fieri per modum deprecationis.

2. Præterea. Solus Deus remittit peccata. Sed pœnitentia eſt ad remiſſionem peccatorum ordinata. Ergo abſolutio, ex qua pœnitentia efficaciam habet, debet fieri per modum orationis ad Deum.

Sed contra eſt quod pœnitentia habet certum effectum, ſicut & alia ſacramenta. Sed propter certitudinem effectus in aliis ſacramentis utimur verbis indicativis. Ergo ſimiliter debet eſſe in pœnitentia.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod quando aliquis effectus procedit ex multis cauſis ſimul aggregatis, tunc nulla earum eſt cauſa per ſe, ſed omnes ſunt una cauſa, ſicut patet de trahentibus navem. Unde cum effectus pœnitentiæ non ſequatur niſi aliquo modo exiſtentibus omnibus quæ ad pœnitentiam requiruntur, omnia illa habent rationem unius cauſæ reſpectu illius effectus. Et quia ſacramenta efficiunt ſignificando, ideo omnia etiam habent rationem unius ſigni, dum unumquodque incomplete ſignificat illum effectum: & propter hoc omnia ſunt unum ſacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod non repræſentatur ſufficienter effectus pœnitentiæ per quodlibet illorum plurium, ſed per omnia ſimul: & ideo omnia ſunt unum ſignum.

Ad ſecundum dicendum, quod actus pœnitentis, ut dictum eſt, ſunt materia hujus ſacramenti, ſicut materiale elementum in aliis: unde ſicut ex materia, & forma in aliis ſacramentis efficitur unum ſacramentum; ita hic ex actu pœnitentis, & abſolutione ſacerdotis.

Ad tertium dicendum, quod pœnitentia ante baptiſmum non eſt ſacramentum. De mortalibus autem, & venialibus pœnitentia poſt baptiſmum eſt ſacramentum, non duo, ſed unum: quia principaliter ordinatur hoc ſacramentum ad mortale, & per conſequens ad veniale.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod in ſacramentis in quibus eſt materia, & forma, ſignificatio eſt ex parte materiæ principaliter, ſed efficacia ex parte formæ: & ideo cum actus pœnitentis in hoc ſacramento ſint ſicut materia, & abſolutio ſacerdotis ſicut forma, principaliter hoc ſacramentum quantum ad rationem ſignificandi conſiſtit in actu pœnitentis, ſed quantum ad efficaciam, in abſolutione ſacerdotis.

Et per hoc patet ſolutio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod illud quod eſt materia in aliis ſacramentis, eſt elemen-

men-

Digitized by Google

mentum exterius exhibitum; hic autem quod eſt loco materiæ, & ſigni, eſt actus ex interiori procedens: & ideo non eſt ſimile quantum ad ſuſceptionem in hoc ſacramento, & in aliis.

Ad tertium dicendum, quod in baptiſmo multiplicatio non fit ex parte formæ, ſed ex parte materialis in baptiſmo, ſcilicet immerſionis; & ita etiam partes pœnitentiæ aſſignantur ex parte pœnitentis magis quam ex parte abſolventis: & ſicut prolatio formæ non dividitur contra tres immerſiones, ita abſolutio ſacerdotis non ponitur pars contra tres alias partes pœnitentiæ.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod quædam ſacramenta ſunt, in quibus ex adminiſtratione ſacramenti ſemper conſequitur aliquis effectus in ſuſcipiente, nec impeditur propter indiſpoſitionem voluntatis ſuſcipientis, ſicut eſt in omnibus ſacramentis quæ imprimunt characterem: & ideo in illis verba propter certitudinem exprimunt præſentialiter effectum ſacramenti, vel per modum indicativum, ſicut in baptiſmo, & confirmatione, vel per modum imperativum, ſicut in ordine. In pœnitentia autem impeditur omnis effectus abſolutionis per indiſpoſitionem voluntatis; & tamen ipſa abſolutio, quantum eſt de ſe, ſufficienter, & certitudinaliter inducit effectum ſuum, niſi ſit aliquod impedimentum: & ideo abſolutio per modum indicativum fit, ſed præmittitur deprecatio, ſcilicet [illegible], ut effectus abſolutionis non impediatur. Tamen non eſt de eſſe ſacramenti, ſed de bene eſſe ipſius.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICULUS III.

Utrum ſacramentum pœnitentiæ habeat inſtitutionem.

III. P. quæſt. lxxxiv. *art.* 7.

1. AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ſacramentum pœnitentiæ non habeat inſtitutionem. Quia illud quod eſt de iure naturali, non indiget inſtitutione. Sed de dictamine iuris naturalis eſt quod homo pœniteat de malefactis. Ergo non debet habere inſtitutionem.

2. Præterea. Pœnitentia eadem eſt quæ eſt ſacramentum, & virtus. Sed pœnitentia virtus non habet inſtitutionem, ſicut nec aliæ virtutes. Ergo nec pœnitentiæ ſacramentum.

Sed contra eſt quod inſtitutio ponitur in diffinitione ſacramenti ab Hugone data ut ſupra 1. diſt. patuit.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod ante Chriſtum fuerit hoc ſacramentum inſtitutum. Pœna enim gehennalis præparata eſt peccatoribus ante peccatum, ut patet per hoc quod dicitur Iſa. xxx. 33. *Præparata eſt ab heri Thopheth*; id eſt, ab initio præparata eſt pœna prædicta impiis. Sed Deus eſt pronior ad miſerendum quam ad puniendum. Ergo etiam ante peccatum præparatum eſt remedium contra peccatum, quod eſt pœnitentia; & ſic ante Chriſtum pœnitentia eſt inſtituta.

2. Præterea. Dominus ſacramentum euchariſtiæ inſtituit conficiendo. Ergo pœnitentiæ ſacramentum ſimiliter inſtituit pœnam imponendo. Sed ſtatim poſt peccatum in lege naturæ pœnam peccato impoſuit, ut patet Geneſ. III. Ergo in lege naturæ ante Chriſti adventum ſacramentum pœnitentiæ fuit inſtitutum.

3. Præterea. Partes pœnitentiæ ſacramenti ſunt contritio, & confeſſio, & ſatisfactio. Sed ante Chriſtum tempore legis Moyſi præcipitur contritio: Ioel. II. 13. *Scindite corda veſtra*: & confeſſio Proverb. XXVIII. 13. *Qui abſcondit ſcelera ſua, non* (a) *dirigetur: qui confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur*: & ſatisfactio Lev. IV. & V. ubi præcipitur quid pro quolibet peccato offerendum ſit. Ergo pœnitentiæ ſacramentum inſtitutum fuit ante Chriſti adventum.

Sed contra. Pœnitentia eſt ſacramentum perfectionis: quia per eam conſequimur remiſſionem peccatorum. Sed ante Chriſti adventum non erant aliqua ſacramenta perfectionis: quia (b) *neminem ad perfectum adduxit lex* (Hebr. VII. 19.) Ergo pœnitentiæ ſacramentum non fuit ante adventum Chriſti inſtitutum.

Præterea. Sacramentum pœnitentiæ efficaciam habet ex clavibus Eccleſiæ. Sed claves non fuerunt ante adventum Chriſti. Ergo nec pœnitentiæ ſacramentum.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non ſit inſtitutum

(a) Al. *diligetur*. (b) Vulgata *nihil*.

Digitized by Google

tutum in nova lege poſt Chriſti adventum. Quia lex nova eſt lex remiſſionis, & gratiæ. Sed pęnitentia eſt ſacramentum punitionis: quia eſt vindicta quædam, ut Auguſtinus dicit. Ergo non debuit nova lege inſtitui.

2. Præterea. Inſtitutio ſacramentorum cum pertineat ad poteſtatem excellentiæ, ſoli Chriſto competit. Sed Chriſtus non legitur inſtituiſſe hoc ſacramentum: non enim poteſt dici, quod inſtituerit, ubi dicit Matth. III. 2. *Pœnitentiam agite*: quia eadem ratione Ioannes inſtituiſſet, qui prius hoc prædicavit; & etiam nondum erant claves Eccleſiæ, quæ efficaciam ſacramento iſti præbent: nec iterum poteſt dici, quod inſtituerit quando miſit leproſos ad ſacerdotes: quia diſpenſatio huius ſacramenti non pertinet ad ſacerdotes legales, ad quos leproſi miſſi fuerunt. Ergo hoc ſacramentum non eſt in nova lege inſtitutum.

3. Præterea. Sacramento euchariſtiæ, quod Chriſtus inſtituit, ipſe etiam eſt uſus. Sed numquam legitur uſus hoc ſacramento: quia Ioan. VIII. peccatum adulteræ remiſit ſine hoc ſacramento, quia pęnam ſatisfactoriam non iniunxit. Ergo ipſe non inſtituit.

Sed contra. Pęnitentia eſt ſacramentum novæ legis. Sed ſacramenta alicuius legis in illa lege habent inſtitutionem. Ergo in nova lege eſt inſtitutum.

SOLUTIO I.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſtionem, quod ſacramentum pęnitentiæ conſiſtit in determinato modo agendi pęnitentiam: qui quidem modus non eſt ſimiliter apud omnes, nec in omni tempore: & ideo obligatio ad illum modum eſt ex aliqua inſtitutione, & propter hoc ſacramentum pœnitentiæ inſtitutionem habet.

Ad primum ergo dicendum, quod lex naturalis dictat homini quod ſit pęnitendum; ſed modus talis pęnitentiam agendi qui obſervatur in ſacramento pœnitentiæ, non eſt ex legis naturalis dictamine, ſed ex inſtitutione.

Ad ſecundum dicendum, quod pęnitentia eſt virtus quantum ad hoc quod eſt de dictamine legis naturalis, & ideo non habet inſtitutionem inquantum eſt virtus, ſed quantum ad modum determinatum ex quo habet quod ſit ſacramentum; & utrumque in una pœnitentia invenitur: & ideo eadem pęnitentia eſt ſacramentum, & virtus, & quantum ad aliquid de iure naturali, & quantum ad aliquid ex inſtitutione.

SOLUTIO II.

Ad ſecundam quæſtionem dicendum, quod quando variatur aliquid quod eſt de eſſentia rei, non eſt eadem res numero: unde cum determinatus modus qui in Eccleſia a pęnitentibus obſervatur, ſit de eſſentia huius ſacramenti, hoc ſacramentum non fuit antequam iſte modus pęnitendi eſſet. Et quia iſte modus non fuit ante Chriſti adventum, ideo nec ſacramentum pęnitentiæ antea fuiſſe debet dici; quamvis eſſet aliquid ſimile etiam ante Chriſti adventum, & aliquis modus pęnitentiam agendi. (a) Et in lege quidem Moyſi erat determinatus modus, ſed alius quam modo fit; (b) tempore autem legis naturæ non erat aliquis modus determinatus; ſed quilibet, ſecundum quod ſibi veniebat in cor, modum pęnitendi ſibi determinabat: quia ſacramenta omnia illius temporis voto celebrabantur, ſecundum Hugonem (Lib. I. de ſacramentis part. XI. cap. III.) & ſic pęnitentia eſt ſacramentum & veteris legis, & novæ legis, & legis naturæ: & inquantum eſt ſacramentum novæ legis, non fuit ante Chriſti adventum inſtitutum; inquantum fuit legis naturæ, non fuit determinate inſtitutum; ſed admonitus fuit homo ut ſibi determinaret aliquem pęnitendi modum: quæ quidem admonitio eſſe non debuit ante culpam, poſt quam magis medicinæ neceſſitas cognoſcitur: & ſic pęnitentia etſi non inquantum eſt ſacramentum novæ legis, tamen aliquo modo fuit inſtituta ante Chriſti adventum; ſed nullo modo ante peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod ſacramentum etiam pęnitentiæ præparatum erat in Dei præviſione ante peccatum, ſed non inſtitutione; ſicut & pęna inferni non erat ordinata ad hominis pęnam ante peccatum, ſed in Dei præviſione; ſed ad pęnam dæmonis, qui iam peccaverat, erat etiam actu ordinata.

Ad ſecundum dicendum, quod illa impoſitio pęnæ non fuit pęnitentiæ ſacramenti, ſed magis actus vindicativæ iuſtitiæ, cum ad pęnitentiam admonuit, ubi dixit: *Adam ubi es*? ubi ſecundum Gloſſam inducitur ad (c) recognitionem peccati.

Ad tertium dicendum, quod in lege Moyſi erat aliqua confeſſio: quia in generali profitebatur peccatum ſuum, oblationem in lege faciens pro peccato ſtatutam,

non

(a) *Al.* Sed in lege Moyſis. (b) *Al.* ſed tempore. (c) *Al.* cognitionem.

non autem in ſpeciali, ſicut eſt in nova lege: nec iterum fiebat ſacerdoti habenti claves, quæ confeſſio eſt ſacramentalis: nec ſatisfactio erat ſecundum arbitrium talis ſacerdotis: nec contritio cum propoſito talis confeſſionis, & ſatisfactionis: & ideo aliqua pęnitentia erat tunc, ſed non quæ nunc eſt ſacramentum.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod pęnitentia in diverſis locis eſt a Deo inſtituta quantum ad diverſa. Quantum enim ad utilitatem eſt inſtituta Matth. III. 2. ubi dicit: *Pœnitentiam agite*: unde ſequitur: (a) *Appropinquabit enim regnum cælorum*: ſed quantum ad neceſſitatem, ubi dixit Luc. XIII. 5. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis*: ſed quantum ad poteſtatem clavium Matth. XVI. 19. ubi dixit Petro: *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*: & Ioan. XX. 23. ubi dixit omnibus: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis* ſed poſtea Iacobus expreſſit aliquid de pęnitentiæ modo, Iacobi V. 16. ubi dixit: *Confitemini alterutrum peccata veſtra*.

Ad primum ergo dicendum, quod pęna quæ aſſumitur in pęnitentia, eſt quaſi nihil reſpectu pęnæ quæ dimittitur: & ideo pęnitentia eſt magis remiſſionis ſacramentum quam punitionis.

Ad ſecundum dicendum, quod Dominus prius inſtituit Matth. III. pęnitentiæ ſacramentum, ut dictum eſt, cum dixit: *Pœnitentiam agite*. Non eſt enim idem pęnitere, & pęnitentiam agere: quia agere pęnitentiam eſt exterius pęnitentiam interiorem demonſtrare. Nec Ioannes inſtituit, quamvis ſimiliter prædicaſſet: quia Ioannes prædicavit ut præco Regis; Chriſtus ut (b) Rex, & legifer noſter, cuius erat ſermo poteſtatem habens, ut dicitur Matth. VII. Sed ubi ad ſacerdotes remiſit, non inſtituit, ſed præfiguravit ſacramentum pęnitentiæ.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus nullo ſacramento uſus eſt, niſi ſibi aſſumendo, ut exemplum aliis daret: unde etiam ipſe non baptizabat, ſed diſcipuli eius, ut dicitur Ioan. III. & ideo quia pęnitentiæ uſus quantum ad ipſum non competebat ei qui peccatum non fecit, ideo nec quantum ad alios eo uſus eſt; ſed ſicut ſacramentorum Dominus effectum ſacramenti ſine ſacramentalibus præbebat.

EXPOSITIO TEXTUS.

R*Evocabit ſententiam &c.* Hoc intelligendum eſt quantum ad ultimum miſericordiæ effectum, qui eſt vita æterna.

Sed originalia. Pluraliter dicit propter hoc quod ad diverſa peccata actualia inclinat, ut in II. Lib. diſt. XXXIII. dictum eſt.

Sed ut ſatisfecit digne, & ſufficienter. Verum eſt, ſi intelligatur de ſufficentia reſpectu conſecutionis gloriæ, alias falſum eſt: & procedit hic ſecundum errorem qui in XIV diſt. (quæſt. I. art. 4. quæſtiunc. I.) improbatus eſt, ut ſcilicet non cadat aliquis, ſi vera ſit.

Et ita reus conſtituitur. Ly *ita* non dicit æqualitatem, ſed ſimilitudinem.

(a) Vulgata *appropinquavit*. (b) *Al.* lex.

F I N I S.

ERRATUM	CORRIGE.
pag. 296. in notis ad lit. (b)	dele *Al.*

11. 1. 91

Digitized by Google

Digitized by Google

005658910 Google